

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

2

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ Α' - ΚΓ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΟΥΣΤΑΚΑ
Θεολόγου - Φιλολόγου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἠρμήνευσε τὸ περισσότερον μέρος τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης κατὰ τὰς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ὁμιλίας του. Αἱ ἑρμηνευτικαὶ αὐταὶ ὁμιλίας ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἱερός πατήρ συνεδύαζεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἀγιογραφικῶν κειμένων, κοινωνικὴν πείραν καὶ ρητορικὴν δεινότητα. Ἑρμηνευτικὴ του μέθοδος εἶναι ἡ ἱστοριοφιλογικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναμειγνύει καὶ στοιχεῖα τυπολογίας. Χρησιμοποιῶν πολλὰ χωρία ἀπὸ τὰς δύο Διαθήκας ἐφαρμόζει καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας τῆς Γραφῆς διὰ τῆς Γραφῆς.

Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἑρμηνεύει μόνον τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς ἀλλὰ ἀποκρούει καὶ τὰς εἰδωλολατρικὰς καὶ αἰρετικὰς δοξασίας ἐπὶ τοῦ θέματος ποῦ ἀναπτύσσει. Ἐπίσης μὲ τὰς ὁμιλίας του αὐτὰς καθοδηγεῖ τοὺς πιστοὺς ἀπευθύνων προτροπὰς πρὸς αὐτοὺς, μεταφέρων τὰ πορίσματά του εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Διὰ τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως ἀφιέρωσε συνολικὰ 78 ὁμιλίας, τὰς ὁποίας ἐξεφώνησε τὰ ἔτη 386 καὶ 388 εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἀντιοχείας.

Εἰς τὸ παρόντα τόμον περιέχονται αἱ πρῶται 23 ὁμιλίας τῆς σειρᾶς, αἱ ὁποῖαι ἐξεφωνήθησαν εἰς περίοον Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Α' ὁμιλία, ποῦ ἔχει ὑπότιτλον «Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς», ἀναφέρεται εἰς τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ σημασίαν τῆς νηστείας.

Αἱ ὁμιλίας Β' - Γ' ἀναφέρονται εἰς τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ ὡς ἐξῆς:

Β' - Γεν. 1,1-2: Ἡ δημιουργία οὐρανοῦ καὶ γῆς.

Γ' - Γεν. 1,1-5: Ἡ πρώτη ἡμέρα.

Δ' - Γεν. 1,6-8: Ἡ δευτέρα ἡμέρα.

Ε' - Γεν. 1,9-13: 'Η τρίτη ημέρα.

ΣΤ' - Γεν. 1,14-19: 'Η τετάρτη ημέρα.

Ζ' - Γεν. 1,20-25: 'Η πέμπτη και έκτη ημέρα.

Η' και Θ' - Γεν. 1,26: 'Η δημιουργία του ανθρώπου.

Ι' - Γεν. 1,26-2,3: 'Η έκτη και έβδομη ημέρα.

Με την ΙΑ' όμιλίαν άπευθύνει εις τους άκροατάς του παραινέσεις προς άρετην και εις τας ύπολοιπούς επανέρχεται εις τò κείμενον τής γενέσεως ως άκολουθως:

IB' - Γεν. 2,4-7: 'Η δημιουργία του ανθρώπου.

ΙΓ' - Γεν. 2,8-14: 'Ο παράδεισος τής 'Εδέμ.

ΙΔ' - Γεν.2,15 - 20: 'Η έντολή και ή όνομασία τών ζώων.

ΙΕ' - Γεν. 2,20-25: 'Η δημιουργία τής γυναίκος.

ΙΣΤ' - 2,25-3,7: 'Η παράβασις τής έντολής.

ΙΖ' - Γεν. 3,8-19: 'Η τιμωρία τών πρωτοπλάστων.

ΙΗ' - 3,20-4,7: 'Η εκδίωξις εκ του Παραδείσου. Κάιν και 'Αβελ, ή θυσία αυτών.

ΙΘ' - Γεν. 4,8-15: 'Ο φόνος του Κάιν.

Κ' - Γεν. 4,16-26: Οί πρώτοι απόγονοι του 'Αδάμ. 'Ο Λάμεχ.

ΚΑ' - Γεν. 5,1-31: 'Ο γενεαλογικός κατάλογος τών ανθρώπων. 'Ο Νώε.

ΚΒ' Γεν. 5,32 - 6,8 και ΚΓ' - Γεν. 6,8-9· Περì του Νώε.

Τò κείμενο τών όμιλιών είναι από την έκδοσιν Β. Montfaucon, ένω ή γλώσσα τής μεταφράσεως είναι σύμφωνος προς τας λοιπάς αποδόσεις Ε.Π.Ε.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

1. Χαίρω, καὶ εὐφραίνομαι ὁρῶν σήμερον τὴν τοῦ Θεοῦ
 ἐκκλησίαν τῷ πλήθει τῶν οἰκείων τέκνων κοσμουμένην, καὶ
 5 μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας ἁπανίας ὑμᾶς συνδεδραμηκότας.
 Ὅταν γὰρ ἀποβλέψω πρὸς τὰ φαιδρὰ ὑμῶν πρόσωπα, τεκμή-
 ριον μέγιστον ποιῶμαι τῆς κατὰ ψυχὴν ὑμῶν ἡδονῆς· κατὰ-
 περ καὶ σοφός τις ἔλεγε· «Καρδίας εὐφροαινομένης, θάλλει
 πρόσωπον». Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος τῆς προ-
 10 θυμίας ἀνέστην σήμερον, ὁμοῦ καὶ τῆς εὐφροσύνης ὑμῖν κωι-
 νωνήσων ταύτης τῆς πνευματικῆς, καὶ μηνυτῆς ὑμῖν γενέ-
 σθαι βουλόμενος τῆς παρουσίας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, τοῦ
 φαρμάκου λέγω τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Κατὰπερ γὰρ πατὴρ
 φιλόσοργος ὁ κοινὸς ἀπάντων ἡμῶν Δεσπότης, βουλόμενος
 15 ἡμᾶς ἀπονίψασθαι τὰ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἡμῖν ἡμαρτημένα,
 καὶ διὰ τῆς ἁγίας νησιείας ἐπενόησεν ἡμῖν θεραπείαν. Μη-
 δεὶς τοίνυν γινέσθω κατηφής, μηδεὶς σιγγρὸς φαινέσθω, ἀλ-
 λά σκιριτάτω, καὶ χαιρέτω, καὶ δοξαζέτω τὸν κηδεμόνα τῶν
 ἡμετέρων ψυχῶν, τὸν ταύτην ἡμῖν πῆν ἀρίστην τεμόντια δδόν,
 20 καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας ὑποδεχέσθω ταύτης τὴν πα-
 ρουσίαν. Αἰσχυνέσθωσαν Ἕλληνες, ἐγκαλυπτιέσθωσαν Ἰου-
 δαῖοι, ὁρῶντες ἡμῶν τὴν ἀγάπην ἰλαρᾷ τῇ προθυμίᾳ τὴν
 ταύτης παρουσίαν ἀσπαζομένους, καὶ μανθανέτωσαν διὰ τῆς
 τῶν πραγμάτων πείρας, ὅσον πρὸ μέσον ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν.
 Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἑστιάς καὶ πανηγύρεις ὀνομαζέτωσαν τὴν
 μέθην, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀκολασίαν, καὶ τὰς ἀσχημοσύ-
 νας, ἃς εἰκὸς ἐντιεῖσθαι αὐτοῖς ἐπιούρουσθαι ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ
 Ἐκκλησία ἀπεραντίας ἐκείνοις τὴν νησιείαν, τὴν τῆς γα-

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

1. Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, καθὼς βλέπω σήμερα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ νὰ καλλωπίζεται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἰδικῶν του τέκνων καὶ μὲ πολλὴν χαρὰν νὰ ἔχετε ἔλθει ὅλοι σας. Διότι ὅταν στρέψω τὰ μάτια μου πρὸς τὰ χαρούμενα πρόσωπά σας, συμπεραίνω περίτρανα τὴν ψυχικὴν σας εὐχαρίστησιν, καθὼς καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγεν· «Ὅταν ἡ καρδία εὐφραίνεται, τὸ πρόσωπον εἶναι χαρούμενον»¹. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν ἠγέρθην σήμερα, διὰ νὰ γίνω συγχρόνως καὶ μέτοχος τῆς πνευματικῆς σας χαρᾶς αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς ἀναγγείλλω τὴν ἔλευσιν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία εἶναι τὸ φάρμακον τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας, ὁ Κύριος ὅλων μας ἐπιθυμῶν νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ τελείως ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, πού ἔχομεν διαπράξει εἰς ὅλην μᾶς τὴν Ζωὴν, ἐπενόησε δι' ἡμᾶς τὴν θεραπείαν καὶ μὲ τὴν ἀγίαν νηστείαν. Κανεὶς λοιπὸν ἄς μὴ γίνεται κατηφής, κανεὶς ἄς μὴ φαίνεται σκυθρωπός, ἀλλὰ ἄς σκιρτᾷ καὶ ἄς χαίρεται καὶ ἄς δοξάζῃ ἐκεῖνον, πού φροντίζει τὰς ψυχὰς μας καὶ διήνοιξεν εἰς ἡμᾶς αὐτὸν τὸν ἄριστον δρόμον, καὶ ἄς ὑποδέχεται μὲ πολλὴν χαρὰν τὴν ἔλευσίν του. Ἄς ἐντρέπωνται οἱ ἐθνικοί, ἄς σκεπάζουν τὸ πρόσωπόν των οἱ Ἰουδαῖοι, βλέποντες ἡμᾶς νὰ χαιρετίζωμεν τὴν ἔλευσιν τῆς νηστείας μὲ εὐθυμον διάθεσιν, καὶ ἄς διδάσκωνται μὲ τὴν πείραν τῶν πραγμάτων, πόση εἶναι ἡ διαφορὰ μας ἀπὸ αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἄς ὀνομάζουν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις τὴν μέθην καὶ ὅλην τὴν ἄλλην ἀκολασίαν καὶ τὰς αἰσχρὰς πράξεις, τὰς ὁποίας εἶναι φυσικὸν νὰ πράττουν αὐτοὶ ἕνεκα τούτου. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως τοῦ Θεοῦ, ἀντίθετα πρὸς αὐτούς, ἄς ὀνομάζῃ ἑορτὴν τὴν νηστείαν, τὴν περιφρόνησιν

σιρός ὑπεροψίαν, καὶ τὴν ἐπομένην ταύτῃ πᾶσαν ἀρειτὴν
 ἐορτὴν ὀνομάζειω. Αὕτη γὰρ ἀληθῆς ἐορτή, ἔνθα ψυχῶν σω-
 τηρία, ἔνθα εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ἔνθα βιωτικὴ πᾶσα φαντα-
 σία ἀπελήλωται ὅπου κραυγὴ καὶ θόρυβος, καὶ μαγείρων
 5 δρόμοι, καὶ τῶν ἀλόγων σφαγαὶ ἐκποδῶν ἡρεμία δὲ πᾶσα,
 καὶ γαλήνη, καὶ ἀγάπη, καὶ χαρὰ, καὶ εἰρήνη, καὶ προθύς-
 καὶ μυστὰ ἀγαθὰ ἀντ' ἐκείνων πολιτεύεται. Φέρε οὖν, παρα-
 καλῶ, μικρὰ περὶ ταύτης διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμείραν
 ἀγάπην, ἐκεῖνο πρότερον παρακαλέσαντες ὑμᾶς, μετὰ πολλῆς
 10 ἡσυχίας δέξασθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους, ἵνα καρπωσάμενοι
 τι γενναῖον, ἐντεῦθεν οἴκαδε ἀναχωρήσητε. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς
 καὶ εἰκῆ ἐνταῦθα σὺνιμεν, ἵνα ὁ μὲν εἴπη, ὁ δὲ κροτήσῃ ἄ-
 πλῶς τὰ λεγόμενα, καὶ οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθωμεν, ἀλλ' ἵνα
 καὶ ἡμεῖς χρήσιμόν τι καὶ τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν
 15 τὴν ὑμείραν φθνεγξώμεθα, καὶ ὑμεῖς κερδάναντες ἐκ τῶν
 λεγομένων, καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν καρπωσάμενοι, οὕτως
 ἐπιτεῦθεν ἐξέλθητε. Παιρεῖον γὰρ ἐστὶ πνευματικὸν ἢ ἐκ-
 κλησία, καὶ δεῖ τοὺς ἐνταῦθα παραγενομένους κατάλληλα τὰ
 φάρμακα λαμβάνοντας, καὶ τοῖς οἰκείοις τραύμασιν ἐπιτιθέν-
 20 τας, οὕτως ἐπαιέναι. Ὅτι γὰρ ἢ ἀκροάσις μόνη ἄνευ τῆς
 διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξεως οὐδὲν ὀνήσει, ἄκουσε τοῦ μακαρίου
 Παύλου λέγοντος· «Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι
 παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοθήσονται».
 Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ δημηγορῶν ἔλεγεν· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι.
 25 Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν
 ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς».
 Εἰδότες τοίνυν, ἀγαπητοί, ὡς οὐδὲν ἡμῖν ἔσται πλεον ἐκ
 τῆς ἀκροάσεως, εἰ μὴ ἔποιτο καὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων πλήρωσις,
 μὴ μόνον ἀκροαταὶ γινώμεθα, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, ἵνα τὰ ἔργα
 30 τοῖς λόγοις ἐπόμενα πολλῆς ἡμῖν παρορησίας ὑπόθεσις γένηται.
 Ἀπλώσαντες τοίνυν τοὺς κόλπους τῆς διανοίας, οὕτω δέξα-

2. Ρωμ. 2, 13.

3. Ματθ. 7, 21.

τῆς κοιλίας καὶ κάθε ἀρετὴν, ποὺ ἀκολουθεῖ αὐτήν. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐορτὴ, ὅπου ὑπάρχει ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν, ὅπου ὑπάρχει εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ὅπου ἔχει ἀπομακρυνθῆ κάθε κοσμικὴ ἐκδήλωσις· ὅπου αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ θόρυβος, αἱ περιποιήσεις τῶν μαγεύρων καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν ζώων ἔχουν ἐξοβελισθῆ· ἀπόλυτος δὲ ἡρεμία καὶ γαλήνη καὶ ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ εἰρήνη καὶ πραότης καὶ ἀπειρα ἀγαθὰ ἐπικρατοῦν ἀντὶ ἐκείνων. Ἐμπρὸς λοιπόν, παρακαλῶ, ἄς εἰπῶ ὀλίγα δι' αὐτὴν πρὸς τὴν ἀγάπην σας, ἀφοῦ σὰς παρακαλέσω προηγουμένως αὐτό, νὰ δεχθῆτε τὰ λόγια μου μὲ πολλὴν ἡσυχίαν, διὰ νὰ ἐπιστρέψετε ἀπὸ ἐδῶ εἰς τὰ σπίτια σας, ἀφοῦ ὠφεληθῆτε σημαντικά. Διότι οὔτε συνήλθομεν ἐδῶ ἀπλῶς καὶ τυχαίως, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ ὁ ἓνας καὶ νὰ ἐπικροτήσῃ ἀπλῶς τὰ λεγόμενα ὁ ἄλλος, καὶ ἔτσι νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ ἐδῶ· ἀλλὰ διὰ νὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς κάτι χρησίμον καὶ οὐσιῶδες διὰ τὴν σωτηρίαν, καὶ σεῖς, ἀφοῦ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα καὶ κερδίσετε μεγάλην ὠφέλειαν, νὰ ἀναχωρήσετε ἔτσι ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ἡ ἐκκλησία εἶναι πνευματικὸν ἰατρεῖον καὶ πρέπει ἐκεῖνοι, ποὺ ἔρχονται ἐδῶ, ἀφοῦ λάβουν τὰ κατάλληλα φάρμακα καὶ τὰ ἐπιθέσουν εἰς τὰ ἰδικὰ των τραύματα, ἔτσι νὰ ἐπανέρχωνται. "Ὅτι βεβαίως μόνον ἡ ἀκρόασις χωρὶς τὴν ἐπίδειξιν μὲ τὰ ἔργα δὲν θὰ ὠφελήσῃ καθόλου, ἄκουε τὸν μακάριον Παῦλον ποὺ λέγει· «Διότι δίκαιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, ἀλλὰ ὅσοι ἐκτελοῦν τὸν νόμον, αὐτοὶ θὰ ἀναγνωρισθοῦν δίκαιοι»². Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ὁμιλῶν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ἔλεγε· «Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μὲ προσφωνεῖ Κύριε, Κύριε, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς»³. Γνωρίζοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, ὅτι δὲν θὰ μᾶς συμβῆ τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, ἐὰν δὲν θὰ ἀκολουθῆ καὶ ἡ ἐκπλήρωσις μὲ τὰ ἔργα, ἄς μὴ γινώμεθα μόνον ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ ἐκτελεσταί, διὰ νὰ γίνουν τὰ ἔργα, ὅταν ἀκολουθοῦν τὰ λόγια, θεμέλιον μεγάλης παρρησίας εἰς ἡμᾶς. Ἄφοῦ ἀνοίξετε λοιπόν τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας σας, ἔτσι

σθε τοὺς περὶ τῆς νηστείας λόγους. Καὶ καθάπερ οἱ σώφρονά
 τινα καὶ κοσμίαν ἐλευθέραν μέλλουτες ἀγαγέσθαι, πάντοθεν
 παραπειάσμασι καλλωπίσαντες τὰς πασιάδας, καὶ ἐκκαθά-
 5 ραπαινίοιιν ἄβατον ποιήσαντες, οὕτω ταύτην εἰς τὰς πασιάδας
 εἰσάγουσι τὸν αὐτὸν θῆ τροπὸν καὶ ὑμᾶς θούλομαι, ἐκκαθά-
 ραντας ὑμῶν τὸν λογισμὸν, καὶ τῇ τροφῇ καὶ τῇ λοιπῇ ἀδη-
 φαγία πολλὰ χαιρεῖν εἰπόντας, οὕτω τὴν μητέρα τῶν ἀγα-
 θῶν ἀπάντων, καὶ τῆς σωφροσύνης, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης
 10 ἀρετῆς διδάσκαλον, τὴν νηστειάν λέγω, ἠπλωμένοις τοῖς κόλ-
 ποις ὑποδέξασθαι, ἵνα καὶ ὑμεῖς πλείονος ἀπολαύσητε τῆς
 ἡδονῆς, καὶ αὕτη τὴν οἰκειάν καὶ κατάλληλον ὑμῖν ἰατρειάν
 παράσχηται. Εἰ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν παῖδες, ἐπειδὴν μέλλουσι
 φάρμακα δίδοναι τοῖς θουλομένοις τὸν σεσηπότα καὶ διεφθαρ-
 15 μένον χυμὸν ἐκκαθαῖραι, κελεύουσι τῆς σωματικῆς ταύτης τρο-
 φῆς ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ κώλυμα γενέσθαι τῇ τοῦ φαρμάκου
 δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργῆσαι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἐπιδείξασθαι
 πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς προσήκει τὸ πνευματικὸν τοῦτο φάρμακον
 μέλλοντι ὑποδέχεσθαι τὴν ἐκ τῆς νηστείας ὠφέλειαν, λέγω
 20 δὴ τὸ τῆς διαίτης, ἐκκαθαῖραι ἡμῶν τὸν λογισμὸν, καὶ κου-
 φοτέρην ἐργάσασθαι τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς μέθης
 καταθαπιουθεῖσα ἄχρησιον καὶ ἀνόνητον ἡμῖν κατασκευάσῃ
 τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν.

2^ο Καὶ οἶδα μὲν δι τοὺς πολλοὺς ξενίζει τὰ παρ' ἡμῶν
 25 λεγόμενα σήμερον· ἀλλὰ, παρακαλῶ, μὴ τῇ συνηθείᾳ ἀπλῶς
 δουλεύωμεν, ἀλλὰ λογισμῷ τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν.
 Μὴ γὰρ ἔσται τι κέρδος ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἡμερινῆς ἀδηφαγίας,
 καὶ τῆς πολλῆς μέθης; Καὶ τί λέγω κέρδος; Ἀλλὰ καὶ πολ-
 λὴ ἡ ζημία, καὶ ἡ βλάβη ἀφόρητος. Ὅταν γὰρ καταθαπιουθῇ
 30 ὑπὸ τῆς πολλῆς οἰνοποιίας ὁ λογισμὸς, εὐθέως ἐξ ἀρχῆς
 καὶ ἐκ προοιμίων ἀποκρούσεται τὸ ἀπὸ τῆς νηστείας κέρδος.
 Τί γὰρ ἀηδέστερον, εἰπέ μοι, τί δὲ ἀχρημονέστερον, διαν

νά δεχθῆτε τὰ λόγια περὶ τῆς νηστείας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ πρόκειται νὰ νυμφευθοῦν κάποιαν συνετὴν καὶ σεμνὴν ἐλευθέραν κόρην, ἀφοῦ στολίσουν ἀπὸ παντοῦ τὸν νυμφικὸν θάλαμον μὲ παραπετάσματα, καὶ ἀφοῦ καθαρίσουν ὀλόκληρον τὸ σπίτι καὶ τὸ καταστήσουν ἄβατον εἰς ὅλας τὰς ἀτημελήτους ὑπηρετίας, ἔτσι εἰσάγουν αὐτὴν εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον θέλω καὶ σεῖς, ἀφοῦ καθαρίσετε τὴν σκέψιν σας καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψετε τελείως τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἀπλησίαν, ἔτσι τὴν μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς σωφροσύνης καὶ κάθε ἄλλης ἀρετῆς, ἐννοῶ τὴν νηστείαν, μὲ ἀνοικτάς τὰς ἀγκάλας νὰ ὑποδεχθῆτε, διὰ νὰ ἀπολαύσετε καὶ σεῖς περισσοτέραν εὐχαρίστησιν, καὶ αὐτὴ νὰ σᾶς χορηγήσῃ τὴν πρόσφορον καὶ κατάλληλον θεραπείαν. Διότι ἐὰν οἱ ἰατροί, ὅταν πρόκειται νὰ καθαρίσουν τὸ σαπισμένον καὶ μολυσμένον πύον, διατάσσουν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν τροφὴν τοῦ σώματος, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν δύναμιν τοῦ φαρμάκου, ἀλλὰ νὰ ἐνεργήσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἰδικὸν του ἔργον, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς, ὅταν πρόκειται νὰ ὑποδεχθῶμεν τὸ πνευματικὸν αὐτὸ φάρμακον, τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἐννοῶ βέβαια τὸ φάρμακον τῆς διαίτης, νὰ καθυρίσωμεν τὸν λογισμὸν μας καὶ νὰ κάμωμεν ἐλαφρότεραν τὴν σκέψιν, διὰ νὰ μὴ μᾶς καταστήσῃ ἄχρηστον καὶ χωρὶς ἀποτέλεσμα τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν πνιγῇ ἀπὸ τὴν μέθην.

2. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι οἱ πολλοὶ παραξενεύονται ἀπὸ τὰ λόγια μου σήμερα. Ὅμως, παρακαλῶ, ἄς μὴ ὑπακούωμεν ἀπλῶς εἰς τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ ἄς ρυθμίζωμεν μὲ σύνεσιν αὐτὰ ποῦ μᾶς ἀφοροῦν. Μήπως λοιπὸν προκύψῃ κάποιο κέρδος εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν λαιμαργίαν καὶ τὴν πολλὴν μέθην; Καὶ διατί λέγω κέρδος; Ἄλλὰ καὶ ἡ ζημία θὰ εἶναι μεγάλη, καὶ ἡ βλάβη ἀνυπόφορος. Διότι ὅταν ὁ νοῦς πνιγῇ ἀπὸ τὴν πολλὴν οἰνοποσίαν, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν θὰ ἀποκρουσθῇ τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν. Διότι τί εἶναι περισσότερον ἀηδές, εἶπέ μου, καὶ τί περισσότερον

μέχρι μεσονυκτίου τὸν ἄκρατον σπῶντες, ὑπὸ τὴν ἔω τῆς ἀκτῖνος τῆς ἡλιακῆς ἀνισχύουσης, ὡς πρόφορατον τοῦ οἴνου ἐμφορηθέντες οὕτως ἀποπνέουσι, καὶ ἀηδεῖς μὲν φαίνονται τοῖς συνιυγάνουσιν, εὐκαιαφρόνητοι δὲ τοῖς οἰκέταις, καὶ

5 καταγελῶνται παρὰ πάντων τῶν ὁπωσοῦν τὸ δέον συνορῶντων, καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων, διὰ τὴν πολλὴν ταύτην ἀκρασίαν, καὶ τὴν ἀμειρίαν τὴν ἄκαιρον καὶ ἀνόνητον, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησιν ἐπισπῶνται; «Οἱ γὰρ μέθυσοι», φησί, «βασίλειαν Θεοῦ οὐ κληρονομοῦσι». Τί οὖν

10 τούτων ἀθλιώτερον γένοιτ' ἄν, τῶν διὰ βραχείαν καὶ ἐπιβλαβῆ ἡδονὴν τῶν τῆς βασιλείας προσδύρων ἐκβαλλομένων; Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν ἐνιαυθα συνειλεγμένων τούτω ἀλῶναι τῷ πάθει· ἀλλὰ μετὰ πάσης φιλοσοφίας καὶ σωφροσύνης, καὶ τὴν παροῦσαν ἡμέραν ἐστιασαμένους, καὶ τοῦ χειμῶνος καὶ

15 τῆς ζάλης, ἣν ἡ μέθη ἐργάζεσθαι πέφυκεν, ἐλευθερωθέντας εἰς τὸν λιμένα κατατιῆσαι τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τὴν νησιείαν λέγω, ἵνα μετὰ δαφιλείας τὰ ἀπὸ ταύτης δυνηθῶμεν καρπώσασθαι ἀγαθὰ. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀδηφαγία μυρίων κακῶν αἰτία καὶ πρόξενος τῷ τῶν ἀνθρώπων γίνεται γένει, οὕτω

20 καὶ ἡ νησιεία καὶ ἡ τῆς γαστροῦς ὑπεροψία τῶν ἀφάτων ἡμῖν ἀγαθῶν αἰεὶ αἰτία γέγονε. Πλάσας γὰρ ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός, καὶ εἰδώς, δι' οὗτου αὐτῷ μάλιστα δεῖ τοῦ φαρυμάκου πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, εὐθέως καὶ ἐκ προσομιῶν τῷ πρωτοπλάστῳ ταύτην δέδωκε τὴν ἐντολὴν

25 εἰπὼν· «Ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ θρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ». Τὸ δὲ λέγειν, τόδε φάγε, καὶ τόδε μὴ φάγης, νησιείας ἦν εἰκῶν. Ἄλλὰ δέον φυλάξαι τὴν ἐντολὴν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, δι' ἀκρασίαν δὲ τῆς γαστροῦς

30 ἠτήθηθεις, καὶ τὴν παρακοὴν ἐργασάμενος, θανάτῳ κατεδι-

ἄσχημον, ὅταν μέχρι τὰ μεσάνυκτα καταπίνοντες τὸν γνήσιον οἶνον, κατὰ τὸ πρῶν, ἐνῶ αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἀνυψώνονται, ὡσάν νὰ ἐμέθυσαν πρόσφατα, ἀναδίδουν τέτοιαν δυσάρεστον ὄσμήν, καὶ φαίνονται ἀηδεῖς μὲν εἰς ἐκείνους πού τοὺς συναντοῦν, εὐκαταφρόνητοι δὲ εἰς τοὺς ὑπερήτας των, καὶ χλευάζονται ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀντιλαμβάνονται κάπως τὸ πρέπον, καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀκρατείας καὶ τῆς ἀκαίρου καὶ ἀνωφελοῦς ὑπερβάσεως τοῦ μέτρου, προκαλοῦν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ; «Διότι οἱ μέθυσοι, λέγει ἡ Γραφή, δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»⁴. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἐκδιώκονται ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς βασιλείας ἐξ αἰτίας τῆς συντόμου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἡδονῆς; Εἴθε ὅμως νὰ μὴ κυριευθῇ κανεὶς, ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους ἐδῶ, ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό. Ἄλλὰ μὲ κάθε σκέψιν καὶ σύνεσιν, καὶ ἀφοῦ φάγωμεν κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν καὶ ἀπαλλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν Ζάλην, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς προκαλεῖ ἡ μέθη, νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ λιμάνι τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν, δηλαδὴ τὴν νηστείαν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ ἀφθονίαν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθὰ, πού προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν. Διότι ὅπως ἡ λαιμαργία γίνεται αἰτία καὶ πρόξενος ἀπειρῶν κακῶν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔτσι καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ περιφρόνησις τῆς κοιλίας γίνεται πάντοτε εἰς ἡμᾶς αἰτία τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν. Διότι ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὸ τὸ φάρμακον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔδωσεν εἰς τὸν πρωτόπλαστον αὐτὴν τὴν ἐντολήν, λέγων· «Ἀπὸ κάθε δένδρον πού εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον ἠμπορεῖς νὰ φάγῃς ἀπὸ τὸ δένδρον ὅμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγῃς»⁵. Τὸ νὰ λέγῃ δέ, αὐτὸ ἐδῶ φάγε καὶ ἐκεῖνο νὰ μὴ φάγῃς, ἦτο ἓνα εἶδος νηστείας. Ἄλλὰ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τηρήσῃ τὴν ἐντολήν, αὐτὸ μὲν δὲν ἔκαμεν, ἀφοῦ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας τῆς κοιλίας ἐνίκηθη καὶ παρέβη τὴν

κάζειο. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος καὶ ἐχθρὸς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴν τοῦ πρωτοπλάστου, καὶ τὸν ἀταλαίπωρον θῖον ἐκεῖνον, καὶ ὅτι, καθάπερ ἄγγελος, οὕτω σώματι συμπεπλεγμένος

5 διῆγεν ἐπὶ τῆς γῆς, θουλόμενος αὐτὸν ὑποσκελίσαι καὶ καταβαλεῖν ἐλπίδι μειζόνων ὑποσχέσεων, καὶ τῶν ἐν χερσὶν ἐξέβαλε. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ μὴ μένειν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων, ἀλλὰ τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν σοφός τις ἔλεγε· «Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσηλθεν εἰς τὸν

10 κόσμον». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἐκ προσιμίων ἐξ ἀδηφαγίας ὁ θάνατος τὴν εἴσοδον ἔσχεν; Σκόπει δὲ πάλιν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν θείαν Γραφὴν κατηγοροῦσαν συνεχῶς τῆς τρυφῆς, καὶ λέγουσαν ποτὲ μὲν, «Ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν, καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν»· ἄλλοτε δέ, «Ἐφαγε, καὶ ἔπιε, καὶ

15 ἐλιπάνθη, καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος». Καὶ οἱ τὰ Σόδομα δὲ οἰκοῦντες μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν ἐντεῦθεν τὴν ἀπαραίτητον ὁργὴν ἐκείνην ἀπεσπάσαντο. Ἄκουσον γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Τοῦτο τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν πλησμονῇ ἄρτων ἐσπατάλῳ». Καθάπερ γὰρ πηγὴ

20 τις καὶ ρίζα τυγχάνει τῶν κακῶν ἀπάντων.

3. Εἶδες τῆς ἀδηφαγίας τὴν θλάβην; Ὅρα μοι πάλιν τῆς νηστείας τὰ κατορθώματα. Τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστειάν ἐπιδειξάμενος ὁ μέγας Μωσῆς, τῆς νομοθεσίας τὰς πλάκας λαβεῖν ἠδυνήθη· καὶ ἐπειδὴ κατελθὼν εἶδε τοῦ λαοῦ τὴν πα-

25 ρανομίαν, ἥς μετὰ ἰσοαύτης προσεδρίας λαβεῖν ἴσχυσε, ταύτας ρήσας συνέκλασεν, ἄτοπον εἶναι λογισάμενος, μεθύοντα λαὸν καὶ παρανομοῦντα νομοθεσίαν Δεσπότου δέξασθαι. Διὸ καὶ ἐτέρων πάλιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείας ἐδεήθη ὁ ναυμάσιος ἐκεῖνος προφήτης, ἵνα δυνηθῇ τὰς διὰ τὴν πα-

30 ρανομίαν αὐτῶν συντριβείας πλάκας πάλιν ἄνωθεν δεξάσθαι.

6. Σοφ. Σολ. 2, 24.

7. Ἐξ. 32, 6.

8. Δευτ. 32, 15.

9. Ἰεζ. 16, 49.

έντολήν, κατεδικάζετο εἰς θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶδε τὴν συμπεριφορὰν τοῦ πρωτοπλάστου μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ τὴν ἀνετον ἐκείνην ζωὴν καὶ ὅτι, ὡσάν ἄγγελος, ἔτσι ἐζοῦσεν εἰς τὴν γῆν ἂν καὶ εἶχε σῶμα, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνατρέψῃ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν καταβάλλῃ μὲ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρων ὑποσχέσεων, τὸν ἐστέρησε καὶ ἐκεῖνα, πού εἶχε εἰς τὰ χέρια του. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ τηρῇ κανεὶς τοὺς καταλλήλους ὅρους, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῇ τὰ μεγαλύτερα. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἴδιον δηλώνων κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Μὲ τὸ φθόνον δὲ τοῦ διαβόλου εἰσηλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον»⁶. Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰσηλθεν ὁ θάνατος ἔνεκα τῆς λαιμαργίας; Παρατήρησε ὅμως πάλιν καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία συνεχῶς κατηγορεῖ τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἄλλοτε μὲν λέγει, «Ἐκάθισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ φάγουν καὶ νὰ πίοιεν καὶ ἐσηκώθησαν νὰ παίξουν»⁷, ἄλλοτε δέ, «Ἐφαγε καὶ ἔπιε καὶ κατέστη λιπαρὸς καὶ παχὺς, καὶ ἠσέβισεν ὁ ἀγαπημένος»⁸. Καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων, μαζί μὲ τὰ ἄλλα κακά, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐπροκάλεσαν τὴν ἀναπόφευκτον ἐκείνην ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν προφήτην, πού λέγει· «Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀμάρτημα τῶν Σοδόμων, ὅτι ἐζοῦσαν εἰς ἀφθονίαν τροφῶν»⁹. Διότι εἶναι ὡσάν κάποια πηγὴ καὶ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν.

3. Εἶδες τὴν ζημίαν τῆς λαιμαργίας; Πρόσεξε, παρακαλῶ, πάλιν τὰ ἐπιτεύγματα τῆς νηστείας. Ἄφοῦ ἐνήστευσε σαράντα ἡμέρας ὁ μέγας Μωυσῆς, κατῶρθωσε νὰ λάβῃ τὰς πλάκας τῆς νομοθεσίας. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅταν κατῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, εἶδε τὴν παρανομίαν τοῦ λαοῦ, τὰς πλάκας ἐκείνας, τὰς ὁποίας μὲ τόσῃν προσπάθειαν κατῶρθωσε νὰ λάβῃ, ἀφοῦ ἔρριψε κάτω τὰς συνέτριψεν, ἐπειδὴ ἐσκέφθη ὅτι εἶναι παράλογον νὰ δεχθῇ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Θεοῦ λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι μέθυσος καὶ παράνομος. Διὰ τοῦτο ἐχρειάσθη πάλιν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος προφήτης ἄλλας σαράντα ἡμέρας νηστείας, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ κάτω τὰς πλάκας, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ἐξ αἰτίας τῆς παρανο-

νος κατενεργεῖν. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἰλίας τοσοῦτων ἡμερῶν
 νησιεῖαν ἐπεδείξατο, καὶ τὴν τοῦ θανάτου τυραννίδα δια-
 φυγών, καὶ μετὰ πυρίνου ἄρματος ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελ-
 θών, καὶ οὐδέπω καὶ σήμερον θανάτου πεῖραν λαβών. Καὶ
 5 ὁ ἀνὴρ δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν πολλῶν ἡμερῶν νησιεῖαν ἐπιδει-
 ξάμενος, οὕτως ἠξιώθη τῆς θαυμασιῆς ἐκείνης ὀπιασίας,
 ὃς καὶ τῶν λέοντων τὸν θυμὸν ἐχαλίνωσε, καὶ εἰς προβάτων
 ἡμερότητα μετέστησεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τῆς
 θηριωδίας μενούσης τὴν προαίρεσιν ἀμείψας. Ταύτη καὶ
 10 Νινευῖται χρησάμενοι τὴν ἀπόφασιν ἐνεκαλέσαντο τοῦ Δεσπό-
 του, μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ τῶν ἀλόγων γένος ταύτην
 ἐπιδείξασθαι παρασκευάσαντες, καὶ οὕτως ἀποσιάντες ἑ-
 καστος ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, εἰς φιλανθρωπίαν
 ἐξεκαλέσαντο τὸν τῶν ἀπάντων Δεσπότην. Καὶ τί περὶ τοὺς
 15 δούλους ἔτι σιρέφομαι (καὶ γὰρ ἔχομεν καὶ εἰτέρους πολλοὺς
 ἀριθμῆσαι, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ καὶ διὰ ταύτης
 εὐδοκιμήσαντας), δεόν ἐπὶ τὸν κοινὸν ἀπάντων ἡμῶν Δεσπό-
 την ἐλθεῖν; Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ αὐ-
 τὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν νησιεῖαν ἐπιδειξάμενος, οὕτω τῆς
 20 πρὸς τὸν διάβολον ἵψατο πάλης, πᾶσιν ἡμῖν ὑπογραμμὸν
 διδούς, ὥστε διὰ ταύτης καθοπλιζέσθαι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν
 ἰσχὺν προσλαβόντας οὕτω παρασιάτεσθαι εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον
 μάχην. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἕροισί τις ἂν τῶν ὀξὺ βλεπόντων
 καὶ διεγηγερμένων τὴν διάνοιαν ἴνως ἔνεκεν τὰς αὐτὰς τοῖς
 25 δούλοις ἡμέρας ὁ Δεσπότης νησιεύων φαίνεται, καὶ οὐχ
 ὑπερηκόντισε τὸν ἀριθμὸν; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο
 γεγένηται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο σοφῶς καὶ κατὰ τὴν ἄφατον
 αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. Ἴνα γὰρ μὴ νομισθῇ δοκῆσει παραγε-
 γενῆσθαι, καὶ μὴ ἀνειληφέναι σάρκα ἢ ἕξω τῆς φύσεως
 30 εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης, διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν νησιεύει,
 καὶ οὐ προσιθήσει ταῖς ἡμέραις, ὥστε ἐπιστοιμίαι τῶν ἀναι-

10. Βλ. Ἐε. 24, 18· 32, 15 - 19· 34, 28.

11. Γ' Βασ. 19, 8.

12. Δαν. 10, 3.

13. Ἰωνᾶ 3, 7.

14. Ματθ. 4, 2.

μίας, ἀφοῦ τὰς ἐδέχθη πάλιν ἀπὸ τὸν Θεόν¹⁰. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἥλιος ἐνήστευσε τόσας ἡμέρας¹¹ καὶ ἀπέφυγε τὴν τυραννίδα τοῦ θανάτου καὶ ἀνῆλθε μὲ πύρινον ἄσμα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ποτὲ μέχρι σήμερα δὲν ἐγνώρισε τὸν θάνατον. Καὶ ὁ Δανιήλ¹² δὲ ἀφοῦ ἐνήστευε πολλὰς ἡμέρας, ἔτσι ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ὄραμα, ὁ ὁποῖος ἀκόμη ἐχαλιναγώγησε τὸν θυμὸν τῶν λεονταριῶν καὶ τὸν μετέβαλεν εἰς ἡμερότητα τῶν προβάτων, χωρὶς νὰ μεταβάλη τὴν φύσιν, ἀλλὰ, ἐνῶ παρέμενεν ἡ θηριωδία, ἤλλαξε τὴν διάθεσιν των. Καὶ οἱ Νινευῖται, ἐπειδὴ ἐνήστευσαν, ἀνεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔκαμαν μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα νὰ νηστεύσουν¹³, καὶ ἔτσι ἀπεμακρύνθησαν ὁ καθένας ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα, ἐπροκάλεσαν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότη τῶν πάντων. Καὶ διατὶ ἀκόμη ἀσχολοῦμαι μὲ τοὺς δούλους (καὶ πράγματι ἠμποροῦμεν καὶ ἄλλους πολλοὺς νὰ ἀναφέρωμεν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν νηστείαν ἐπρόκοψαν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην), εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθω εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην ὄλων μας. Διότι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἐνήστευσε σαράντα ἡμέρας¹⁴, ἔτσι ἤρχισε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ διαβόλου καὶ ἔδωσεν εἰς ὄλους μας τὸ παράδειγμα, ὥστε νὰ ὀπλιζώμεθα μὲ αὐτὴν καὶ ἀφοῦ λάβωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν δύναμιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ παρατασσώμεθα εἰς τὴν μάχην ἐναντίον ἐκείνου. Ἄλλὰ ἐδῶ ἴσως θὰ ἤθελε νὰ ἐρωτήσῃ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους, πού ἔχουν ὀξυδέρκειαν καὶ ἀφυπνισμένην τὴν διάνοιαν· διὰ ποῖον λόγον ὁ Κύριος φαίνεται ὅτι νηστεύει τὰς ἰδίας ἡμέρας μὲ τοὺς δούλους καὶ δὲν ὑπερέβη τὸν ἀριθμὸν σαράντα; Δὲν ἔχει γίνοι αὐτὸ ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μὲ σοφίαν καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνεκφραστον φιλανθρωπίαν του. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ λοιπὸν ὅτι ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον φαινομενικὰ καὶ δὲν ἔχει ἀναλάβει σάρκα, ἢ ὅτι εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος, δι' αὐτὸ νηστεύει τὸν ἴδιον ἀριθμὸν ἡμερῶν καὶ δὲν προσθέτει ἡμέρας, διὰ νὰ ἀποστομώσῃ τὴν φιλόνηκον διάθεσιν ἐκείνων, πού ἐπιθυμοῦν νὰ φέρωνται μὲ ἀναι-

σχυντεῖν βουλομένων τὴν φιλονεικίαν. Εἰ γὰρ καὶ τοῦτου γεγενημένου εἶοιν ἔτι καὶ νῦν τινες ταῦτα τολμῶντες φθέγγεσθαι, εἰ μὴ τῇ οἰκείᾳ προγνώσει ταύτην αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ἀφορμὴν, τί οὐκ ἂν ἐπεχείρησαν εἰπεῖν; Διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέχεται πλείους ἡμέρας νησιεῦσαι, ἀλλὰ ποσαύτας ὅσας οἱ δοῦλοι ἵνα δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἡμᾶς παιδεύσῃ, διὲν τὴν αὐτὴν σάρκα καὶ αὐτὸς περιέκειτο καὶ οὐκ ἔξω τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ὑπῆρχεν.

4. Ἄλλ' ὅτι μὲν μεγάλη τῆς νησιείας ἡ ἰσχὺς, καὶ πολὺ τὸ ἐκ ταύτης κέρδος τῇ ψυχῇ προσγιγνόμενον, καὶ ἐκ τῶν δούλων καὶ ἐκ τοῦ Δεσπότου δηλὸν ἡμῖν γεγένηται παρακαλῶσθαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, εἰδότας αὐτῆς τὸ κέρδος, μὴ διὰ ραθυμίαν ἀπόσασθαι τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν, μηδὲ δυσχεραίνειν πρὸς τὴν ταύτης παρουσίαν, ἀλλὰ χαίρειν καὶ ἀγάλλεσθαι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. «Ὅσοι γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτω ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. Νησιεία γὰρ τῆς ψυχῆς ἔστι προφή, καὶ καθάπερ αὕτη ἡ σωματικὴ τροφή πιαίνει τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἡ νησιεία τὴν ψυχὴν εὐτονωτέραν ἐργάζεται, κοῦφον αὐτῇ τὸ πλερόν κα-
20 τιασκευάζει, μετάρσιον αὐτὴν ποιεῖ, τὰ ἄνω φαντάζεσθαι προσερεῖ, ἀνωτέραν αὐτὴν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἡδέων τοῦ παρόντος βίου ἀπεργαζομένη. Καὶ καθάπερ τὰ κοῦφα τῶν πλοίων ὀξύτερον τὰ πέλᾳγη διαπερᾶ, τὰ πολλῶ τῷ φόρτῳ βαρούμενα ὑποβρύχια γίνεται, οὕτως ἡ μὲν νησιεία κορυφώ-
25 τερον ἐργαζομένη τὸν λογισμόν, παρασκευάζει μετ' εὐκολίας τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος βίου διαπερᾶν, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπιτοῆσαι, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ παρόντα, ἀλλὰ σκιᾶς καὶ ὄνειράτων οὐδαμινέσεισθαι αὐτὰ παραιτέχειν. Ἡ δὲ μέθη καὶ ἡ ἀδηφαγία βαρύνουσα τὸν λογισμόν, καὶ πιαίνουσα τὴν σάρκα, αἰχμάλωτον ἐργάζεται τὴν ψυχὴν, πανταχόθεν αὐτὴν πολιορκούσα, καὶ οὐκ ἀγριεῖσα τοῦ λογισμοῦ τὸ κορυφώτερον ἐρωμένον ἔχειν,

σχυντίαν. Διότι ἐὰν καὶ τώρα ἀκόμη, ἐνῶ ἔχει γίνοι αὐτό, ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τολμοῦν νὰ λέγουν αὐτά, ἐὰν δὲν ἀπέκοπτε μὲ τὴν ἰδικὴν του πρόγνωσιν τὴν ἀφορμὴν των αὐτὴν, τί δὲν θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ εἰποῦν; Δι' αὐτὸ δὲν ἀνέχεται νὰ νηστεύσῃ περισσοτέρας ἡμέρας, ἀλλὰ τόσας ὅσας οἱ δοῦλοι, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔφερε τὴν ἰδίαν σάρκα καὶ δὲν εὕρισκετο ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος.

4. Ἄλλὰ ὅτι μὲν εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς νηστείας καὶ πολὺ τὸ προστιθέμενον ἀπὸ αὐτὴν κέρδος εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἔχει γίνοι φανερόν εἰς ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον· παρακαλῶ λοιπὸν τὴν ἀγάπην σας, ἀφοῦ γνωρίζετε τὸ κέρδος τῆς, νὰ μὴ ἀπορρίψετε ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν νηστείαν, οὔτε νὰ δυσανασχετῆτε διὰ τὴν ἔλευσίν τῆς, ἀλλὰ νὰ χαίρετε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον· «Διότι ὅσον ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος φθείρεται, τόσον ὁ ἐσωτερικός μας γίνεται νεώτερος»¹⁵. Διότι ἡ νηστεία εἶναι ἡ τροφή τῆς ψυχῆς, καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ σωματικὴ τροφή αὐξάνει τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ νηστεία κάνει τὴν ψυχὴν περισσότερον ρωμαλέαν, καθιστᾷ τὰ πτερά τῆς εὐκίνητα, τὴν μεταφέρει ὑπεράνω τοῦ κόσμου αὐτοῦ, γίνεται αἰτία νὰ φαντάζεται τὰ οὐράνια, ἀφοῦ καθιστᾷ αὐτὴν ἀνωτέραν ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐλαφρῶς φορτωμένα πλοῖα διασχίζουν τὰ πελάγη ταχύτερα, τὰ καθιστάμενα ἀπὸ τὸ πολὺ φορτίον δυσκίνητα καταποντίζονται· ἔτσι ἡ μὲν νηστεία ἀφοῦ κάμῃ περισσότερον ἐλαφρὸν τὸν νοῦν, προετοιμάζει νὰ διασχίσωμεν μὲ εὐκολίαν τὸ πέλαγος τῆς παρούσης ζωῆς καὶ νὰ στρεφώμεθα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ συγκινούμεθα ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ τὰ περιφρονοῦμεν ὡς εὐτελέστερα ἀπὸ τὴν ακιάν καὶ τὰ ὄνειρα. Ἡ μέθη ὁμως καὶ ἡ λαιμαργία, ἐπειδὴ καθιστᾷ βαρύν τὸν νοῦν καὶ παχύνει τὸ σῶμα, αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχὴν, ἀφοῦ τὴν πολιορκῆ ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἀφοῦ δὲν ἐπιτρέπη τὸ

κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι παρασκευάζει, καὶ κατὰ τῆς οὐ-
 κείας σωτηρίας ἅπαντα ἐργάζεσθαι. Μὴ δὴ ραθύμως οὐ-
 κονομῶμεν, ἀγαπητοί, τὰ κατὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν
 ἀλλ' εἰδότες ὅσα κατὰ ἐντεῦθεν ἵκνισται, φεύγωμεν τὴν ἐξ
 5 αὐτῆς θλάβην. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ Καινῇ μόνον, ἔνθα πλείων
 ἢ ἐπίτασις τῆς φιλοσοφίας, καὶ μείζονα τὰ σκάμματα, καὶ
 μεγάλοι οἱ ἰδρωῖτες, καὶ πολλὰ τὰ θραβεῖα, καὶ ἄφρατοι οἱ
 στέφανοι, τὰ τῆς τρυφῆς ἀπηγόρευται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς
 Παλαιᾶς, ἠνίκα ἔτι τῇ σκιᾷ παρεκάθητο, καὶ τῷ λύχνῳ
 10 ἦσαν προσηλωμένοι, καὶ καθάπερ παιδία γαλακτιτροφούμε-
 να οὕτω κατὰ μικρὸν ἐνήγοντο, οὐδὲ τότε ἠφίεντο τρυφᾶν. Καὶ
 ἵνα μὴ νομίσητε ἀπλῶς ἡμᾶς κατηγοροῦντας τῆς τρυφῆς
 ταῦτα λέγειν, ἀκούσατε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Οὐαὶ οἱ
 ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακὴν, οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν
 15 ἔλεφαντίνων, καὶ κατασπαιαλῶντες ἐπὶ ταῖς σιρωμαῖς αὐ-
 τῶν· οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐν ποιμνίων, καὶ μισχάρια ἐκ
 μέσου βουκολίων γαλαθηνά· οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶ-
 νον καὶ τὰ προῖα μύρα χριόμενοι, ὡς ἐσιῶτα ἐλογίοντο.
 καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα». Εἶδτε πῶς κατηγορίαν ἐποιήσατο
 20 τῆς τρυφῆς ὁ προφήτης, καὶ ταῦτα Ἰουδαίους διαλεγόμενος,
 τοῖς ἀναισθητοῖς, τοῖς ἀγνώμοσι, τοῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 γαστριζόμενοι; Σκοπεῖτε γὰρ τῶν ρημάτων τὴν ἀκριβείαν·
 διαβαλὼν αὐτῶν τὴν ἀθηφαγίαν καὶ τὴν πολλὴν ἐκ τοῦ
 οἴνου μέθην, τότε ἐπήγαγεν, «Ὡς ἐσιῶτα ἐλογίοντο, καὶ
 25 οὐχ ὡς φεύγοντα», μονονουχὶ δεικνύς, διὸ μέχρι τοῦ φάρυγ-
 γος καὶ τῶν χειλέων ἔστιν ἡ ἀπόλαυσις, καὶ περαιτέρω οὐ
 πρόεισιν. Ἄλλ' ἢ μὲν ἡδονὴ θραχεῖα καὶ πρόσκαιρος, ἢ δὲ
 ὀδύνη διηνεκῆς, καὶ πέρασ οὐκ ἔχουσα. Καὶ ταῦτα, φησί,
 διὰ τῆς πείρας μαθόντες, «Ὡς ἐσιῶτα ὄλα ἐλογίοντο καὶ
 30 μένοντα, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα», τοῦτ' ἔστιν, ἀφιπτάμενα,

16. Μὲ τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς ὁ ἱ. Χρυσοστόμος ἀναφέρεται εἰς τὸν Νόμον τῆς Π.Δ.

17. Ἀμώς 6, 3 - 6.

κριτήριοι τῆς σκέψεως νὰ εἶναι ἰσχυρόν, προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ κατευθύνεται εἰς τοὺς κρηνοὺς καὶ νὰ ἐργάζεται τὰ πάντα ἐναντίον τῆς ἰδικῆς του σωτηρίας. "Ας μὴ ρυθμίζωμεν λοιπὸν μὲ ἀδιαφορίαν, ἀγαπητοί, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν σωτηρίαν μας· ἀλλὰ γνωρίζοντες πόσα κακὰ προέρχονται ἀπὸ ἐδῶ, ἃς ἀποφεύγωμεν τὴν Ζημίαν πού προκύπτει ἀπὸ αὐτήν. Διότι ὄχι μόνον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ἔμφασις τῆς ἀληθείας καὶ μεγαλύτεραι αἱ δοκιμασίαι καὶ πολλοὶ οἱ ἰδρωῶτες καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα καὶ ἄπειρα τὰ στεφάνια, ἔχουν ἀπαγορευθῆ αἱ ἀπολαύσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅταν ~~ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι ἐζοῦσαν εἰς τὴν σκιάν καὶ ἐπρόσεχαν~~ εἰς τὸ λυχνάρι καὶ ὡσάν παιδιὰ πού ἐτρέφοντο μὲ γάλα¹⁶, ἔτσι σιγὰ - σιγὰ ἐκαθοδηγοῦντο, οὔτε τότε ἐπετρέπετο νὰ ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσετε, ὅτι λέγομεν αὐτὰ διὰ νὰ κατηγοροῦμεν ἀπλῶς τὴν πολυτέλειαν, ἀκούσατε τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος λέγει· «'Αλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔρχονται εἰς κακὴν ἡμέραν, οἱ ὅποιοι κοιμῶνται εἰς κατασκευασμένα ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν κρεβάτια καὶ ζοῦν ἄσωτα εἰς τὰς στρωμνάς των· οἱ ὅποιοι τρώγουν τὰ ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ τὰ μοσχάρια τοῦ γάλακτος ἀπὸ τὰ κοπάδια· οἱ ὅποιοι πίνουν τὸν καθαρὸν οἶνον καὶ ἀλείφονται μὲ πολῦτιμα ἀρώματα, ἐπειδὴ ἐθεώρησαν αὐτὰ ὡς μόνιμα καὶ ὄχι ὡς φευγαλέα»¹⁷. Εἶδατε πόσον ἐκατηγόρησεν ὁ προφήτης τὴν πολυτέλειαν, καὶ αὐτὰ ὅταν ὠμιλοῦσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀναίσθητοι, ἀχάριστοι καὶ καθημερινῶς ἔτρωγον ὑπερβολικά; Προσέχετε λοιπὸν τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων· ἀφοῦ ἐκατηγόρησε τὴν λαιμαργίαν των καὶ τὴν πολλὴν μέθην πού προκαλεῖ ὁ οἶνος, τότε ἐπρόσθεσεν, «'Εθεώρησαν αὐτὰ ὡς μόνιμα καὶ ὄχι ὡς προσωρινά», σχεδὸν ἀποδεικνύων, ὅτι ἡ ἀπόλαυσις φθάνει μέχρι τὸν φάρυγγα καὶ τὰ χεῖλη καὶ δὲν προχωρεῖ περαιτέρω. Ἄλλὰ ἡ μὲν ἡδονὴ εἶναι σύντομος καὶ πρόσκαιρος, ἡ δὲ ὀδύνη εἶναι διαρκῆς καὶ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ αὐτὰ, λέγει, ἀφοῦ ἔμαθαν μὲ τὴν πείραν των· «'Εθεώρησαν ὅλα ὡς σταθερά καὶ μόνιμα καὶ ὄχι ὡς φευγαλέα», δηλαδή, ἐξαφανι-

καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν παραμένοντα. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ
 ἀνθρώπινα καὶ τὰ σαρκικά· οὐπω παρεγένοντο, καὶ ἀπέπτη-
 τοιοῦτον ἢ τροφή, τοιοῦτον ἢ δόξα ἢ ἀνθρωπίνη καὶ ἡ δυ-
 ρασεία, τοιοῦτον ὁ πλοῦτος, τοιοῦτον ἡ εὐημερία πᾶσα τοῦ
 5 παρόντος βίου, οὐδὲν θέβαιον ἔχουσα, οὐδὲν σιάσιμον, οὐδὲν
 πάγιον, ἀλλὰ ποταμίων ρευμάτων μᾶλλον παραιρέχει, καὶ
 ἐρήμους καὶ γυμνοὺς καταλιμπάνει τοὺς περὶ ταῦτα ἐπιση-
 μένους. Ἄλλὰ τὰ πνευματικὰ οὐ τοιαῦτα, ἀλλ' ἀπεναντίας
 τούτοις, θέβαια καὶ ἀκίνητα, μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα,
 10 παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινόμενα. Πρόσης οὖν οὐκ ἂν εἶη
 παραφροσύνης τῶν ἀκινήτων τὰ σαλευόμενα ἀνταλλάττεσθαι,
 τῶν διαιωνιζόντων τὰ πρόσκαιρα, τῶν ἀφιπταμένων τὰ διη-
 νεκῶς μένοντα, τῶν πολλὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν ἀπό-
 λασιν προξενούντων τὰ πολλὴν τὴν κόλασιν ἡμῖν ἐκεῖ κα-
 15 τασκευάζοντα; Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, ἀγαθητοί, καὶ
 πολὴν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιούμενοι λόγον, καταφρονή-
 σωμεν τῆς τροφῆς τῆς ἀνονήτου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἀσπασώ-
 μεθα τὴν νηστείαν, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν φιλοσοφίαν, καὶ
 τοῦ βίου πολλὴν τὴν μεταβολὴν ἐπιδειξώμεθα, καὶ καθ'
 20 ἐκάστην ἡμέραν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔρπον προᾶξιν ἐπει-
 γώμεθα· ἵνα τὸν καιρὸν ἅπαντα τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς,
 τὴν πνευματικὴν ἐμπορίαν ἐμπορευσάμενοι, καὶ πολὴν τὸν
 πλοῦτον συναγαγόντες τῆς ἀρετῆς, οὕτω καταξιωθῶμεν καὶ
 εἰς τὴν κυρίαν ἡμέραν παραγενέσθαι, καὶ μετὰ παρηγοίας
 25 τῆς φοιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἱραπέζης προσελθεῖν, καὶ τῶν ἀ-
 πορρητίων ἐκείνων καὶ ἀθανάτων ἀγαθῶν μετασχεῖν μετὰ
 καθαροῦ τοῦ συνειδήσιος, καὶ τῆς ἐκεῖθεν πληρωθῆναι χάρι-
 τος, εὐχαΐς καὶ προσβείαις τῶν εὐαρεσησάντων αὐτῷ Χρι-
 στῷ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ
 30 ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

ζόμενα καὶ οὔτε δι' ὀλίγον νὰ παραμένουν. Διότι τέτοια εἶναι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ σαρκικά· ἀκόμη δὲν ἦλθαν καὶ ἐχάθησαν· τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀπόλαυσις, τέτοιο ἡ ἀνθρωπίνη δόξα καὶ ἡ ἐξουσία, τέτοιο κάθε εὐτυχία τῆς παρούσης ζωῆς, χωρὶς νὰ ἔχη καμμίαν βεβαιότητα, καμμίαν σταθερότητα, καμμίαν μονιμότητα, ἀλλὰ τρέχει περισσότερο ἀπὸ τὸν ροῦν τῶν ποταμῶν καὶ ἐγκαταλείπει μόνους καὶ γυμνοὺς ἐκείνους, ποὺ καταγίνονται μὲ αὐτὰ. Τὰ πνευματικά ὅμως ἀγαθὰ δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλά, ἀντιθέτως πρὸς αὐτὰ, σταθερὰ καὶ ἀκίνητα, χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται, ἐκτεινόμενα αἰωνίως. Πόσης λοιπὸν ἀνοησίας δὲν θὰ ἦτο ἀπόδειξις τὸ νὰ ἀνταλλάσσει κανεὶς τὰ ἀσταθῆ μὲ τὰ ἀκίνητα, τὰ προσωρινὰ μὲ τὰ αἰώνια, τὰ παραμένοντα διαρκῶς μὲ τὰ ἐξαφανιζόμενα, ἐκεῖνα ποὺ προετοιμάζουν τὴν μεγάλην τιμωρίαν μας εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μὲ ἐκεῖνα, ποὺ προκαλοῦν τὴν μεγάλην ἀπόλαυσιν ἐκεῖ; Κατανοοῦντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, ἀγαπητοί, καὶ φροντίζοντες πολὺ διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἄς περιφρονήσωμεν τὴν ἀνώφελον καὶ βλαβερὰν ἀπόλαυσιν ὡς ὑποδεχθοῦμεν μὲ ἀγάπην τὴν νηστείαν καὶ κάθε ἄλλην ἀρετὴν, καὶ ὡς ἐπιδείξωμεν μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὴν ζωὴν μας καὶ καθημερινῶς ὡς τρέχωμεν ἐπειγόντως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων, διὰ νὰ ἀξιωθοῦμεν ἔτσι, ἀφοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλης τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἀσχοληθοῦμεν μὲ τὸ πνευματικὸν ἐμπόριον καὶ συγκεντρώσωμεν μέγαλον πλοῦτον τῆς ἀρετῆς, νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ προσέλθωμεν μὲ παρρησίαν εἰς τὴν φοβερὰν καὶ πνευματικὴν τράπεζαν καὶ νὰ μετάσχωμεν εἰς τὰ ἀπόρρητα καὶ ὀθάνата ἐκεῖνα δῶρα μὲ καθαρὰν τὴν συνειδησιν καὶ νὰ γεμίσωμεν μὲ τὴν χάριν ἀπ' αὐτὰ, μὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς μεσιτείας ἐκείνων, ποὺ ἦσαν εὐάρεστοι εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν φιλόανθρωπον Θεόν μας, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄
(Γεν. 1, 1-2)

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κτίσεως· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

- 5 1. Πολλῆς σήμερον πληροῦμαι τῆς ἡδονῆς, ὁρῶν ὑμῶν ταποθεινὰ πρόσωπα. Καὶ γὰρ οὐχ οὕτω πατέρες φιλόσοφοι χαίρουσι, καὶ εὐφραίνονται τῶν παιδῶν αὐτοὺς πανιαχρόθεν κωκλούντων, καὶ διὰ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας καὶ τῆς ἄλλης
- 10 θεραπείας πολλὴν τὴν ἡδονὴν παρεχόντων, ὡς ἐγὼ νῦν χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, ὁρῶν ὑμῶν τὴν πνευματικὴν ταύτην σύνοδον μετὰ ἰσοσότητος εὐκοσμίας ἐνταῦθα παραγενομένην, καὶ ἀκμάζοντα τὸν πόθον ἔχουσαν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν
- 15 θείων λόγιων, καὶ τῆς σαρκικῆς τροφῆς ὑπεριδόντας, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐπίστασιν ἐπειγομένους, καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων τὸ τοῦ Κυρίου λόγιον δεικνύοντας, τὸ λέγον «Οὐκ ἐπ' ἄριστῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τοὺς γητόνους· καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἴδωσι τὴν ἄρουραν ἐκκεκαθαυμένην, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν βοτανῶν
- 20 λύμης ἀπηλλαγμένην, μετὰ πολλῆς τῆς δαριλείας τὰ σπέρματα καταβάλλουσι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι νῦν ἡμῖν ἡ ἄρουρα αὕτη ἡ πνευματικὴ καθαρεύει τῶν διανοχλούντων παιδῶν, τῆς τροφῆς ἐκποδῶν γεγενημένης, καὶ σὺδαμοῦ ζάλη οὐδὲ χειμῶν ἐν τοῖς λογι-
- 25 σμοῖς, ἀλλὰ γαλήνη καὶ πολλὴ ἡ ἡσυχία, τῆς διανοίας ἐπιερωμένης, καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς εἶπειν, τὸν οὐρανὸν τειταμένης, καὶ τὰ πνευματικὰ πρὸ τῶν σαρκικῶν φανταζομένης· μικρὰ τινα διαλέχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ λεπιοτέρων σήμερον καιριοτολήσωμεν νοημάτων, τὰ ἀπὸ τῶν

ΟΜΙΛΙΑ Β΄ (Γεν. 1, 1-2)

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

1. Εἶμαι γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν σήμερα, καθὼς βλέπω τὰ ἀγαπητὰ σας πρόσωπα· Καὶ πράγματι οὔτε οἱ στοργικοὶ πατέρες τόσον πολὺ χαίρουν καὶ εὐφραίνονται, ὅταν τὰ παιδιὰ περικυκλώνουν αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ καὶ μὲ τὴν κοσμιότητα καὶ τὰς ἄλλας περιποιήσεις των προκαλοῦν πολλὴν εὐχαρίστησιν, ὅπως ἐγὼ τώρα χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, καθὼς βλέπω τὴν πνευματικὴν σας αὐτὴν συγκέντρωσιν νὰ πραγματοποιηθῆται ἐδῶ μὲ τόσον μεγάλην κοσμιότητα καὶ νὰ ἔχη σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων, καὶ νὰ περιφρονῆτε τὴν τροφήν τοῦ σώματος καὶ νὰ σπεύδετε πρὸς τὸ πνευματικὸν συμπόσιον, καὶ νὰ ἀποδεικνύετε μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει· «Δὲν θὰ ζῆσῃ ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ τὸν ἄρτον, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον, ποῦ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»¹. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς μιμηθοῦμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς γεωργοὺς· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅταν ἴδοῦν τὸ χωράφι νὰ εἶναι τελείως καθαρὸν καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ βλαβερὰ ἀγριόχορτα, ρίπτουν μὲ πολλὴν ἀφθονίαν τοὺς σπόρους, κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τώρα τὸ πνευματικὸν αὐτὸ χωράφι εἶναι καθαρὸν ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικὰ πάθη καὶ ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἡ πολυτέλεια, καὶ πουθενὰ δὲν ὑπάρχει ζάλη οὔτε τρικυμία εἰς τὰς σκέψεις μας, ἀλλὰ γαλήνη καὶ πολλὴ ἡσυχία, ἐνῶ ἡ διάνοιά μας ἔχει ἀποκτήσει πτερὰ καὶ ἔχει στραφῆ πρὸς αὐτόν, ὡς θὰ ἐλέγαμεν, τὸν οὐρανὸν καὶ σκέπτεται τὰ πνευματικὰ ἀντὶ τὰ σαρκικά· ἅς εἰποῦμεν ὀλίγα λόγια πρὸς τὴν ἀγάπην σας καὶ ἅς τολμήσωμεν σήμερα νὰ ἐκθέσωμεν βαθύτερα νοήματα, παραθέτοντες εἰς σᾶς τὰ διδάγματα ἀπὸ

θείων Γραφῶν παρατιθέντες ὑμῖν διδάγματα. Εἰ γὰρ μὴ νῦν
 τοῦτο ποιήσοιμεν, ὅτε νησιεῖα καὶ γαστροὺς ὑπεροψία, καὶ
 ἰοσαύτη τῶν ὀρθῶν λογισμῶν ἢ γαλήνη, πότε δυνησόμεθα
 ταῦτα παραθεῖναι τῇ ἡμετέρᾳ ἀγάπῃ; "Οἱτε τροφή καὶ ἀδη-
 5 φαγία καὶ πολλὴ ἢ ραθυμία; Ἄλλὰ ἴσως οὔτε αὐτοὶ τοῦτο
 δεόντως ποιήσομεν, οὔτε ὑμεῖς δυνησέσθε καθάπερ ὑπὸ ἀ-
 χλύος ἰνὸς τῆς τῶν λογισμῶν ζάλης καταβαπτίζομενοι δέ-
 ξασθαί τι τῶν λεγομένων. Νῦν δέ, εἰ καὶ ποιεῖς ἄλλοτε, καιρὸς
 τῶν τοιούτων διδαγμάτων, ὅτε οὐκ ἔτι κατεξανίσταται τῆς
 10 κυρίας ἢ δούλης, ἀλλ' εὐήνιος γενομένη πολλὴν τὴν πειθῶν
 καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδείκνυται, τὰ σκιριτήματα τῆς σαρκὸς
 κατασιορέεσσα, καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων μένουσα. Νησιεῖα
 γὰρ ἔστιν ἢ γαλήνη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἢ τῶν γεγενη-
 κῶτων εὐκοσμία, ἢ τῶν νέων παιδαγωγός, ἢ τῶν σωφρονούν-
 15 των διδάσκαλος, ἢ πᾶσαν ἡλικίαν καὶ φύσιν καθάπερ δια-
 δήματί τι κατακοσμοῦσα. Οὐδαμοῦ σήμερον θόρυβος, οὐδὲ
 κραυγὴ, οὐδὲ κρεῶν κατακοπαί, οὐδὲ μαγεύων δρόμοι· ἀλλὰ
 πάντα ἐκεῖνα ἀπελήλαται, καὶ εὐοχήμονά τινα καὶ κοσμίαν
 καὶ σώφρονα ἐλευθέραν ἢ πόλις ἡμῖν μιμεῖται νῦν. "Οἴαν
 20 γὰρ ἐννοήσω τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν τὴν σήμερον γεγενημέ-
 νην, καὶ λογίσωμαι τῆς χθεσινῆς ἡμέρας τὴν ἀκαταστασίαν,
 θαυμάζω, καὶ ἐκπλήττομαι τῆς νησιεῖας τὴν ἰσχύν, ὅπως
 εἰς τὴν ἐκάστου συνείδησιν εἰσελθοῦσα μετέπλασε τὸν λο-
 γισμὸν, ἐξεκάθαρε τὴν διάνοιαν, οὐκ ἀρχόντων μόνον, ἀλλὰ
 25 καὶ ἰδιωτῶν οὐκ ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων· οὐκ ἀνδρῶν,
 ἀλλὰ καὶ γυναικῶν οὐ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ πενήτων οὐ τῶν
 τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν πεπαιδευμένων, ἀλλὰ καὶ βαρβάρων.
 Καὶ τί λέγω ἀρχόντων καὶ ἰδιωτῶν; Καὶ αὐτοῦ τοῦ τὸ
 διάδημα περικειμένου τὸ συνειδὸς ὁμοίως τοῖς λοιποῖς πρὸς
 30 τὴν ταύτης ὑπακοὴν μετέστησε. Καὶ οὐκ ἔστι σήμερον δια-
 φορὰν ἰδεῖν τῆς τοῦ πλουσίου τροπέζης, καὶ τῆς τοῦ πένητος·

τὰς θείας Γραφάς. Διότι ἐὰν δὲν θὰ κάμωμεν αὐτὸ σήμερα, ὁπότε ὑπάρχει νηστεία καὶ περιφρόνησις τῆς κοιλίας καὶ τόσον μεγάλη γαλήνη τῶν ὀρθῶν σκέψεών μας, πότε θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας; Ὅταν ὑπάρχη πολυτέλεια καὶ λαιμαργία καὶ μεγάλη ἀδιαφορία τί θὰ γίνῃ; Ἄλλὰ τότε οὔτε καὶ ἡμεῖς θὰ κάμωμεν αὐτὸ ὅπως πρέπει, οὔτε σεῖς θὰ ἡμπορέσετε βυθισμένοι εἰς κάποιο σκοτάδι τῆς Ζάλης τῶν σκέψεων, νὰ δεχθῆτε κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Τώρα ὅμως, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, εἶναι εὐκαιρία διὰ τὰ διδάγματα αὐτά, ὁπότε δὲν ἐξεγείρεται πλέον ἡ δούλη ἐναντίον τῆς κυρίας, ἀλλὰ ἀφοῦ κατέστη εὐπειθής, ἐπιδεικνύει μεγάλην ὑπακοὴν καὶ πειθαρχίαν, ἐπειδὴ ἔσθησεν ἐντελῶς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας τῆς καὶ παραμένει εἰς τὴν ἰδικὴν τῆς κατάστασιν. Διότι ἡ νηστεία εἶναι ἡ γαλήνη τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν, ἡ εὐπρέπεια τῶν γερόντων, ἡ παιδαγωγὸς τῶν νέων, ἡ διδάσκαλος τῶν συνετῶν, ἐκείνη ποῦ στολιζέει ὡσὰν κάποιο διάδημα κάθε ἡλικίαν καὶ γένος. Πουθενὰ σήμερα δὲν ὑπάρχει θόρυβος, οὔτε κραυγὴ, οὔτε τεμαχισμοὶ τῶν κρεάτων, οὔτε τρεξίματα μαγεύρων ἄλλὰ ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ καὶ ἡ πόλις μας μιμεῖται τώρα κάποιαν εὐπρεπῆ καὶ σεμνὴν καὶ συνετὴν ἐλευθέραν κόρην. Ὅταν λοιπὸν σκεφθῶ τὴν γενικὴν ἀλλαγὴν, ποῦ ἔχει συμβῆ σήμερα, καὶ ἀναλογισθῶ τὴν ἀκαταστασίαν τῆς χθесινῆς ἡμέρας, θαυμάζω καὶ ἐκπλήσσομαι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς νηστείας, πῶς εἰσελθοῦσα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς μετέβαλε τὴν σκέψιν, ἐκαθάρισεν ἐντελῶς τὸν νοῦν, ὄχι μόνον τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπλῶν πολιτῶν ὄχι τῶν ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν δούλων ὄχι τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν ὄχι μόνον τῶν πλουσίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πτωχῶν ὄχι αὐτῶν ποῦ ἐδιδάχθησαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων. Καὶ διατί λέγω τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πολιτῶν; Καὶ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ποῦ φέρει τὸ διάδημα τῆς ἐξουσίας², μετέβαλε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν νηστείαν καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τοὺς ὑπολοίπους ἀνθρώπους. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς σήμερα διαφορὰν εἰς τὸ

ἀλλὰ πανταχοῦ λιτὴ ἡ δίαιτα, ἀπηλλαγμένη κόμπου καὶ φαντασίας, καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς σήμερον τῆ εὐτελείᾳ τῆς τροπέζης προσέρχονται, ἢ διε πολλὰ αὐτοῖς τὰ καρυνκείμενα παρέκειτο, καὶ πολὺς ὁ ἄκρατος,

- 5 2. Εἶδετε, ἀγαθητοί, ἐξ αὐτῶν τῶν προσιμίων τῆς νηστειᾶς τὴν ἰσχύν; Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος σήμερον τῆς προθυμίας, ἢ πρότερον, τῶν πρὸς ὑμᾶς ἄπιτομαι λόγων, εἰδὼς διε εἰς λιπαρὰν καὶ θαδύγεων ἄρουραν καταβάλλω τὰ σπέρματα, δυναμένην πολλαπλασίους ἡμῖν ταχέως ἀποδοῦ-
- 10 ναι τῶν καταβαλλομένων τοὺς καρπούς. Καταμάθωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τῶν σήμερον ἡμῖν ἀγανγνωσθέντων ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωσέως λόγων τὴν δύναμιν. Ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις· οὐ γὰρ τὰ ἡμέτερα λέγομεν, ἀλλ' ἄπερ ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις παράσχη
- 15 διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἄξιον ἐνταῦθα διαπορῆσαι, τίνος ἔνεκεν ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, μετὰ πολλὰς ὑστερον γενεὰς γεγονώς, ταῦτα ἡμῖν ἐκτίθεται. Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀρχῆς πλάσας
- 20 τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός, δι' ἑαυτοῦ διελέγετο τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἀνθρώποις ἀκοῦσαι δυνατὸν ἦν. Οὕτω γὰρ πρὸς τὸν Ἀδὰμ ἦλθεν οὕτω τῷ Κάϊν ἐπειτίμησεν οὕτω τῷ Νῶε διελέχθη οὕτως ἐπεξενώθη τῷ Ἀβραάμ. Ὅτι δὲ εἰς πολλὴν κακίαν ἐξώκειλε πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, οὐδὲ
- 25 οὕτω τέλεσον ἀπεισιγράφῃ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάξιοι λοιπὸν γεγόνασι τῆς ὁμιλίας τῆς αὐτοῦ, θουλόμενος πάλιν ἀνανεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν, καθάπερ ἀνθρώποις μακρὰν ἀφεισιῶσι γράμματα πέμπει, πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος πᾶσαν τὴν τῶν
- 30 ἀνθρώπων φύσιν. Καὶ ταῦτα τὰ γράμματα ἔπεμψε μὲν ὁ Θεός, ἐκόμισε δὲ Μωσῆς. Τί οὖν λέγει τὰ γράμματα; «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Σκόπει τοῦ θαν-

τραπέζι τοῦ πλουσίου καί τοῦ πτωχοῦ ἄλλα παντοῦ ἡ τροφή εἶναι ἀπλή, χωρίς καύχησιν καί ἐπίδειξιν, καί μέ πολλήν εὐχαρίστησιν προσέρχονται σήμερα εἰς τὸ λιτὸν τραπέζι, παρὰ ὅταν ἐπροσφέροντο εἰς αὐτοὺς πολλὰ καρμυκεύματα καί πολὺ γνήσιον κρασί.

2. Εἶδατε, ἀγαπητοί, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τὴν δύναμιν τῆς νηστείας; Δι' αὐτὸ καί ἐγὼ μέ μεγαλυτέραν προθυμίαν σήμερα, παρὰ προηγουμένως, ἀρχίζω τὸν λόγον πρὸς σᾶς, γνωρίζων ὅτι ρίπτω τοὺς σπόρους εἰς εὐφορον καί γόνιμον χωράφι, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ μᾶς ἀποδώσῃ γρήγορα τὸν καρπὸν πολλαπλάσιον ἀπὸ τὸν σπόρον. "Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καλῶς, ἐάν θέλετε, τὴν δύναμιν αὐτῶν ποῦ ἀνεγνώσθησαν σήμερα ἐνώπιόν μας ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Μωυσέως. Προσέχετε ὅμως, παρακαλῶ, μέ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, διότι δέν λέγομεν ἰδικά μας λόγια, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ θὰ δώσῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἰδικήν σας ὠφέλειαν. Καί ποῖα εἶναι αὐτά; «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καί τὴν γῆν». Ἄξιζει ἐδῶ νὰ ἀπορήσῃ κανεὶς, διὰ ποῖον σκοπὸν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ὕστερα ἀπὸ πολλὰς γενεάς, μᾶς ἐξιστορεῖ αὐτά. Οὔτε ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐσυζητοῦσε μέ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἦτο δυνατόν νὰ ἀκούσουν οἱ ἄνθρωποι. "Ἔτσι πράγματι ἦλθε πρὸς τὸν Ἀδὰμ ἔτσι ἐτιμώρησε τὸν Κάιν ἔτσι ὠμίλησε πρὸς τὸν Νῶε ἔτσι ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ. "Ὅταν ὅμως ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος παρεκτράπη εἰς μεγάλην κακίαν, οὔτε ἔτσι ἀπεστράφη ἐντελῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος ἄλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν γίνει εἰς τὸ ἐξῆς ἀνάξιοι τῆς ὁμιλίας του, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνανεώσῃ πάλιν τὴν φιλικὴν του διάθεσιν πρὸς αὐτοὺς, ὡσάν εἰς ἀνθρώπους ποῦ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ μακρὰν αὐτοῦ στέλλει ἐπιστολάς, ἔλκων πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καί αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς ἔστειλε μέν ὁ Θεός, τὰς ἔφερε δὲ ὁ Μωυσῆς. Τί λοιπὸν λέγουν αἱ ἐπιστολαί; «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρα-

μασιού τούτου προφήτου, ἀγαπητέ, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐξαίρε-
 τον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι προφηῆται πάντες ἢ τὰ μετὰ πολλὴν
 ἐσόμενα χρόνον εἶπον, ἢ τὰ κατ' αὐτὸν μέλλοντα συμβήσεσθαι
 τὸν καιρὸν ὃ δὲ μακάριος οὗτος μετὰ πολλὰς γενεὰς γεγο-
 5 νώς, ὑπὸ τῆς ἄνωθεν δεξιᾶς ὀδηγούμενος ἐκεῖνα εἰπεῖν
 καιηξιώθη, ἃ πρὸ τῆς αὐτοῦ γενέσεως ὑπὸ τοῦ τῶν ἀπάντων
 ἐδημιουργήθη Δεσπότου. Διὰ τοῦτο καὶ οὕτως ἤρξατο λέγων·
 «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· μο-
 νορουχὶ πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς λαμπροῦ βοῶν τῆ φωνῆ, καὶ λέ-
 10 γων· μὴ γὰρ παρὰ ἀνθρώπου διδασκόμενος ταῦτα φθέγγομαι;
 Ὁ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παραγαγών, οὗτος
 καὶ τὴν ἐμὴν γλῶττιαν πρὸς τὴν τούτων ἐξήγησιν παρώρμη-
 σεν. Ὡς οὖν οὐκέτι παρὰ Μωσέως ταῦτα ἀκούοντες, ἀλλὰ
 παρ' αὐτοῦ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ Μωσέως γλῶτ-
 15 τῆς, οὕτω τοῖς λεγομένοις προσέχωμεν, παρακαλῶ, καὶ πολ-
 λὰ χαίρειν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς εἰπόντες· «Λογισμοὶ γάρ»,
 φησί, «ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐ-
 τῶν». Μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης δεχόμεθα τὰ λεγόμε-
 να, μὴ ὑπερβαίνοντες τὸ οἰκτεῖον μέτρον, μηδὲ τὰ ὑπὲρ ἡ-
 20 μᾶς περιεργαζόμενοι ὅπερ πεπόνθασιν οἱ τῆς ἀληθείας ἐ-
 χθροί, βουληθέντες τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἐπιτρέψαι τὸ πᾶν,
 καὶ οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι ἀδύνατον τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὴν
 τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν περιεργάζεσθαι. Καὶ τί λέγω τὴν
 τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν; Ἄλλ' οὐδὲ ἀνθρώπου τέχνην τοῦ
 25 ὁμογενοῦς ἡμῖν περιεργάζεσθαι δυνατὸν. Εἰπέ γάρ μοι, πῶς
 ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς τέχνης χρυσοῦ συνίσταται φύσις; ἢ πῶς
 τῆς ὑέλου ἢ καθαρότης ἀπὸ ψάμμου γίνεται; Ἄλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοις εἰπεῖν. Εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμε-
 να, καὶ ὑπὲρ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν σοφία ἀνθρω-
 30 πίνῃ ἐργάζεται, καταμαθεῖν οὐ δυνατὸν, τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ

νόν καὶ τὴν γῆν». Προσέχετε τὸν θαυμαστὸν αὐτὸν προφήτην, ἀγαπητοί, καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν γνώρισμα ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Διότι οἱ μὲν ὅλοι οἱ ἄλλοι προφῆται εἶπαν ἐκεῖνα ποῦ θὰ γίνουιν μετὰ πολὺν χρόνον ἢ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν των' ὁ μακάριος ὅμως αὐτός, ἐνῶ εἶχε ζήσει ὕστερα ἀπὸ πολλὰς γενεάς, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ἠξιώθη νὰ εἰπῆ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρὶν ἀπὸ τὴν γένεσίν του ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον τοῦ σύμπαντος. Διὰ τοῦτο καὶ ἤρχισε τὸν λόγον του ἔτσι· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· σχεδὸν πρὸς ὅλους μας φωνάζει μὲ καθαρὰν φωνὴν καὶ λέγει· μήπως λοιπὸν λέγω αὐτὰ διδασκόμενος ἀπὸ ἀνθρώπων; Ἐκεῖνος ποῦ ἀπὸ τὸ μηδὲν παρήγαγεν αὐτὰ εἰς τὴν ὑπαρξιν, αὐτὸς παρεκίνησε καὶ τὴν ἰδικὴν μου γλῶσσαν εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Ὡσὰν λοιπὸν νὰ μὴ ἀκούωμεν πλέον αὐτὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν τῶν πάντων μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Μωυσέως, ἔτσι ἄς ποσέχωμεν εἰς τὰ λεγόμενα, παρακαλῶ, ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαίρετε εἰς τοὺς ἰδικοὺς μας λογισμοὺς, διότι λέγει ἡ Γραφή, «Οἱ λογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοὶ καὶ ἀσταθεῖς αἱ σκέψεις αὐτῶν»³. Ἄς δεχώμεθα μὲ πολλὴν εὐγνώμοσύνην τὰ λεγόμενα, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνωμεν τὸ ἀνθρώπινον μέτρον, οὔτε νὰ καταγινώμεθα μὲ ἔργα ἀνώτερα ἀπὸ ἡμᾶς· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχουν πάθει οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ ἠθέλησαν νὰ ἐπιτρέψουν τὰ πάντα εἰς τοὺς λογισμοὺς των καὶ δὲν κατενόησαν ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει νὰ ἐξετάζη λεπτομερικὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διατὶ λέγω τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ; Ἄλλὰ οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐξετάζωμεν τὴν τέχνην τοῦ συνανθρώπου μας. Διότι εἶπέ μου, πῶς ἀπὸ τὴν μεταλλοτεχνίαν γίνεται ὁ χρυσός; ἢ πῶς καθαρίζεται τὸ γυαλί ἀπὸ τὴν ἄμμον; Ἄλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀπαντήσης. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐνώπιόν μας καὶ τὰ ὁποῖα κάνει ἡ ἀνθρωπίνῃ σοφία ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσης, τὰ δημιουργηθέντα ἀπὸ τὸν Θεὸν προσπαθεῖς νὰ ἐξετάσης.

δημιουργηθέντα περιεργάζη, ἄνθρωπε; Καὶ ποίας ἂν τύχοις
 συγγνώμης; τίνος δὲ ἀπολογίας σὺτω μεμηνώς, καὶ τὰ ὑπὲρ
 τὴν σαυτοῦ φύσιν φανταζόμενος; Τὸ γὰρ λέγειν ἐξ ὑποκει-
 μένης ὕλης τὰ ὄντα γεγενῆσθαι, καὶ μὴ ὁμολογεῖν ὅτι ἐξ οὐκ
 5 ὄντων αὐτὰ παρήγαγεν ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός, τῆς ἐ-
 σχάτης παραφροσύνης ἂν εἶη σημεῖον. Ἐμφράτιων τοίνυν
 τῶν ἀγνωμόνων τὰ σιόματα ὁ μακάριος οὗτος προφήτης,
 μέλλων ἄρχεσθαι τοῦ βιβλίου, οὕτως ἤρξατο· «Ἐν ἀρχῇ ἐ-
 ποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». «Οἷαν οὖν ἀκνύ-
 10 σης τό, «Ἐποίησεν», μηδὲν ἕτερον περιεργάζου, ἀλλὰ κάτω
 κύπτων, πίστευε τῷ λέχθέντι. Θεὸς γὰρ ἐσιν ὁ πάντα ποιῶν
 καὶ μετασκευάζων, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ βούλημα τὰ πάντα
 μεταρρυθμίζων. Καὶ ὄρα τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολὴν
 οὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται, οὐδὲ λέγει,
 15 ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους, ἢ τοὺς ἀρχαγγέ-
 λους· οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ ταύτην ἡμῖν ἔειπε τῆς διδα-
 σκαλίας τὴν ὁδόν. Ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίους διελέγετο τοῖς
 περὶ τὰ παρόντα ἐπισημένους, καὶ οὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι
 δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς ἐνάγει πρὸς
 20 τὸν τῶν ὄλων δημιουργόν, ἵνα ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὸν
 τεχνίτην τοῦ παντός καταμαθόντες προσκυνήσωσι τὸν ἐργα-
 σάμενον, καὶ μὴ ἐναπομείνωσι τοῖς κτίσμασιν. Εἰ γὰρ καὶ
 τούτου γινομένου οὐκ ἐπαύσαντο τὰ κτίσματα θεοποιῶντες,
 καὶ περὶ τὰ αἰμιότατα τῶν ἀλόγων τὸ σέβας ἐπιδεικνύμενοι,
 25 ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἐξώκειλαν, εἰ μὴ τοσαύτη τῇ συγκατα-
 βάσει ἐχρήσατο;

3. Καὶ μὴ ξενοδοῆς, ἀγαπητέ, εἰ Μωσῆς ταύτην ἔρχεται τὴν
 ὁδόν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίῳ τοῖς παχύτεροις Ἰουδαίοις
 διαλεγόμενος, ὅπου γε καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ χάριτι, ἠνίκα
 30 τοσαύτη ἢ ἐπίδοσις γέγονε τοῦ κηρύγματος, μέλλων τοῖς ἐν

ἄνθρωπε; Καὶ ποίαν συγγνώμην θὰ ἠμπορέσης νὰ ἔχης; καὶ ποίαν ἀπολογία, ἀφοῦ ἔχης φθάσει εἰς τέτοιαν παραφροσύνην καὶ φαντάζεσαι τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν φύσιν σου; Διότι τὸ νὰ λέγης, ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνει ἀπὸ ὑπάρχουσας ὕλην καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίζης ὅτι ἐδημιούργησεν αὐτὰ ἀπὸ τὸ μηδὲν ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, θὰ ἦτο ἀπόδειξις τῆς μεγίστης παραφροσύνης. Ἀποστομῶνων λοιπὸν τοὺς ἀγνώμονας ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ τὸ βιβλίον του, ἔτσι ἤρχισεν· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ὅταν λοιπὸν ἀκούσης τό, «Ἐδημιούργησε», τίποτε ἄλλο νὰ μὴ ἐξετάζης, ἀλλὰ κλίνων τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω, πίστευε εἰς αὐτό, πού ἐλέχθη. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ καὶ μεταβάλλει τὰ πάντα, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του ἀλλάσει τὴν μορφήν τῶν πάντων. Καὶ πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν· τίποτε δὲν ἀναφέρει διὰ τὰς ἀοράτους δυνάμεις, οὔτε λέγει, εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους· δὲν μᾶς ἐχάραξεν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας ἀπλᾶ, οὔτε τυχαῖα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὠμιλοῦσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ παρόντα καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ φαντασθοῦν τίποτε νοητὸν, κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα ὀδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων, διὰ νὰ προσκυνήσουν αὐτὸν, ἀφοῦ γνωρίσουν καλὰ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τὸν ποιητὴν τοῦ παντός, καὶ νὰ μὴ παραμείνουν εἰς τὰ κτίσματα. Διότι ἐὰν καί, ἀφοῦ ἔγινεν αὐτό, δὲν ἐσταμάτησαν νὰ θεοποιοῦν τὰ κτίσματα καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν τὸν σεβασμὸν των εἰς τὰ πλέον περιφρονημένα ἀπὸ τὰ ζῶα, εἰς ποῖον σημεῖον παραφροσύνης δὲν θὰ ἐπαρασύροντο, ἐὰν δὲν ἐξεδήλωνε τόσον μεγάλην συγκατάβασιν ὁ Θεός;

3. Καὶ μὴ παραξενευθῆς, ἀγαπητέ, ἐὰν ὁ Μωυσεὺς χρησιμοποῖ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅταν ὠμιλοῦσεν εἰς τοὺς ἀνοήτους Ἰουδαίους, τὸν ὁποῖον βεβαίως χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος, ὅταν ἡ πρόοδος τοῦ κηρύγματος ὑπῆρξε τόσον

Ἀθήναις διαλέγεσθαι, ἀπὸ τῶν δρωμένων ποιεῖται πρὸς αὐτοὺς τὴν διδασκαλίαν οὕτω λέγων «Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὐτις οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις νοῦς κατοικεῖ, οὐδὲ
5 ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται». Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει ταύτην αὐτοῖς κατὰλληλον οὖσαν τὴν διδασκαλίαν, ταύτην ἤλθε τὴν ὁδόν. Πρὸς γὰρ τοὺς δεχομένους τὰ παρ' αὐτοῦ διδάγματα, οὕτως ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ὀδηγούμενος καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐποιεῖτο. Καὶ ἵνα μάθης, διὲ ἢ τῶν προσώπων
10 διαφορὰ καὶ ἢ τῶν ἀκουόντων παχύτης τούτου αἰτία γίνεται. ἄκουε αὐτοῦ, ἦντίκα πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπέστειλε, μηκέτι ταύτην ἐρχομένου τὴν ὁδόν, ἀλλ' ἕτερος αὐτοῖς διαλεγόμενον καὶ λέγοντος· «Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε
15 θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη». Καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ τῆς θρονηῆς υἱὸς ἐβόα λέγων «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν». Ἄλλ' οὐχ ὁ Μωϋσῆς οὕτως εἰκότως· οὐδὲ γὰρ ἦν εὐλογον τοῖς ἔτι γαλακτιοτροφεῖσθαι
20 δεομένοις στερεᾶς μεταδοῦναι τροφῆς. Καθάπερ γὰρ οἱ διδάσκαλοι οἱ παρὰ τῶν γονέων τὰ παιδία δεχόμενοι τὰ πρῶτα στοιχεῖα αὐτοῖς παραδιδόασιν, οἱ δὲ παρ' ἐκείνων τὰ παιδία λαμβάνοντες, τὰ τελειότερα τῶν μαθημάτων αὐτοῖς ἐνηχοῦσι τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς, καὶ ὁ τῶν
25 ἔθνων διδάσκαλος, καὶ ὁ τῆς θρονηῆς υἱὸς πεποιήκασιν. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ προσιμίων παραλαβὼν τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοὺς ἀκούοντας ἐπαίδευσεν· οὗτοι δὲ παρὰ Μωϋσέως παραλαβόντες, λοιπὸν τὰ τελειότερα παρεδίδουσαν. Τέως οὖν ἐμάθομεν τῆς συγκαταβάσεως τὴν αἰτίαν.
30 καὶ διὲ Πνεύματι φθεγγόμενος καταλλήλως τοῖς ἀκούουσιν, ἅπαντα ἐξετίθειτο, πάσας ὁμοῦ τὰς δίκην ζιζανίων ἐπιφθο-

4. Πράξ. 17, 24, 25.

5. Κολ. 1, 18.

6. Ἰω. 1, 3.

μεγάλη, ἐνῶ ἐπρόκειτο νά ὀμιλήσῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, διδάσκει αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ὄρατὰ καὶ λέγει τὰ ἐξῆς· «Ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ὅλα, ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτόν, αὐτὸς ὑπάρχων Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δὲν κατοικεῖ εἰς ναοὺς, πού κτίζουν μὲ τὰ χέρια των οἱ ἄνθρωποι, οὔτε ὑπηρετεῖται ἀπὸ χέρια ἀνθρώπων»⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῆ ἦτο κατάλληλος δι' αὐτοὺς, ἐχρησιμοποίησε τὸν τρόπον αὐτόν. Διότι σύμφωνα πρὸς ἐκείνους, πού ἐδέχοντο τὰ διδάγματά του, ἔτσι καὶ ἐδίδασκεν, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ διὰ νά μάθῃς, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ βραδύνοια τῶν ἀκροατῶν γίνεται ἡ αἰτία αὐτοῦ, ἄκουε τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς, δὲν ἐχρησιμοποίησε τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ διαφορετικὰ ὠμίλοῦσε πρὸς αὐτοὺς καὶ ἔλεγε: «Διότι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν ὅλα, ὅσα ὑπάρχουν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε εἶναι οἱ θρόνοι, εἴτε αἱ κυριότητες, εἴτε αἱ ἀρχαί, εἴτε αἱ ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ἔχουν δημιουργηθῆ»⁵. Καὶ ὁ Ἰωάννης δέ, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς, ἐφώναζε λέγων· «Τὰ πάντα ἐγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἐγένεν οὔτε ἓνα»⁶. Ὁ Μωυσῆς ὁμοίως δὲν ὠμίλησεν ἔτσι εὐλόγως· οὔτε βέβαια ἦτο λογικὸν νά δώσῃ στερεὰν τροφήν εἰς ἐκείνους, πού ἔπρεπε ἀκόμη νά τρέφωνται μὲ γάλα. Διότι ὅπως οἱ διδάσκαλοι, πού ἀναλαμβάνουν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ παιδιὰ, παραδίδουν εἰς αὐτὰ τὰ πρῶτα γράμματα, οἱ δὲ γονεῖς παραλαμβάνοντες τὰ παιδιὰ ἀπὸ ἐκείνους, διδάσκουν τὰ τελειότερα μαθήματα εἰς αὐτὰ· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Μωυσῆς καὶ ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς ἔχουν πράξει. Διότι ὁ μὲν πρῶτος ἀφοῦ παρέλαθεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐδίδασκε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τοὺς ἀκροατάς· οἱ ἄλλοι δὲ ἀφοῦ παρέλαθον ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, παρέδιδον εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τελειότερα γράμματα. Τώρα λοιπὸν ἐμάθαμεν τὴν αἰτίαν τῆς συγκαταβάσεως, καὶ ὅτι ὀμιλῶν καταλλήλως εἰς τοὺς ἀκροατάς, καθοδηγούμενος ἀπὸ

μένας αἵρέσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ κάτωθεν ἀνασπῶν διὰ τοῦ
 εἰπεῖν· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 γῆν». Ἐὰν γὰρ Μανιχαῖος προσέλθῃ λέγων τὴν ὕλην προῦ-
 πάροχειν, ἢ Μαρκίων, ἢ Οὐαλεντίνος, ἢ Ἑλλήνων παῖ-
 5 δες, λέγε πρὸς αὐτούς· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐ-
 ρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἄλλ' οὐ πιστεύει τῇ Γραφῇ. Ἀποσιρά-
 φηθι λοιπὸν αὐτὸν ὡς μαινόμενον καὶ ἐξεσηκῶτα. Ὁ γὰρ
 τῷ δημιουργῷ τῶν ὄλων ἀπιστῶν, ὡς καὶ ψεῦδος τῆς ἀλη-
 θείας καταγινώσκων, ποίας ἂν τύχοι συγγνώμης ποιέ; Πε-
 10 πλασμένον ἔχουσιν ἐκεῖνοι τὸ χρῶμα, καὶ ἐπιεικείας πρόσω-
 πον ὑποδύμενοι, κρούουσιν ἐν τῇ δορᾷ τοῦ προσώπου τὸν
 λύκον. Ἀλλὰ σὺ μὴ ἀπαιθῆς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα
 μίσσησον αὐτόν, ὅτι πρὸς μὲν σὲ τὸν ὁμόδουλον ἐπιείκειαν ὑ-
 ποκρίνεται, πρὸς δὲ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην Θεὸν τὸν πό-
 15 λεμον ἤρατο, καὶ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας τρέχων οὐκ
 αἰσθάνεται. Ἡμεῖς δὲ τῆς πέτρας ἐχώμεθα τῆς ἀραγοῦς,
 καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν πάλιν ἐπανέλθωμεν. «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν
 ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ὅρα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ
 τῆς δημιουργίας τρόπου τὴν θεῖαν φύσιν διαλάμπουσαν, ὡς
 20 ἀπεναντίας τῇ ἀνθρωπίνῃ συνηθείᾳ τὴν δημιουργίαν ποιεῖται,
 πρότερον τὸν οὐρανὸν τείνας, καὶ τότε τὴν γῆν ὑποστορέσας·
 πρότερον τὸν ὄροφον, καὶ τότε τὸν θεμέλιον. Τίς εἶδε; τίς
 ἤκουσεν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας οὐκ
 ἂν τοῦτο γένοι' ἂν ποτε· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς κελεύῃ, πάντα τῷ
 25 βουλήματι αὐτοῦ εἴκει καὶ παραχωρεῖ. Μὴ τοίνυν ἀνθρωπίνῳ
 λογισμῷ τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα περιεραζώμεθα, ἀλλ' ἐκ τῶν

7. Μανιχαῖος ἤκμασε κατὰ τὸν 3ον αἰ. Ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς θρη-
 σκεύματος, ποῦ περιεῖχε στοιχεῖα ἀπὸ τὸν Ζωροαστρισμόν, τὸν Βουδδ-
 σμόν, τὸν Γνωστικισμόν καὶ τὸν Χριστιανισμόν. Τὸ θρησκευτὸν του ἐν-
 τάσσεται εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Γνωστικισμοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου κρατεῖ τὴν
 δυαρχικὴν πτέρυγα μαζί μὲ τὸν Μορκιωνισμόν.

8. Μαρκίων αἵρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰ., συγκροτήσας δυαρχικὸν
 θεολογικὸν σύστημα καὶ ἰδιαιτέραν ἐκκλησίαν. Κατ' οὐτὸν δημιουργὸς
 τοῦ κόσμου εἶναι ὁ κατώτερος Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα
 ἐκ προῦπαρχούσης ὕλης.

τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὰ πάντα ἐξέθεσεν, ἐκριζώνων ὅλας μαζί τὰς ἀναφουρέσας ὡσάν Ζιζάνια αἰρέσεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὸ νὰ εἰπῇ· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Καὶ εἶτε προσέλθη ὁ Μανιχαῖος⁹ ἰσχυριζόμενος, ὅτι προϋπῆρχεν ἡ ὕλη, εἶτε ὁ Μαρκίων⁸, εἶτε ὁ Οὐαλεντίνος⁹, εἶτε οἱ ἐθνικοί, λέγε πρὸς αὐτούς· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἄλλὰ δὲν πιστεύει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Νὰ ἀποστραφῆς εἰς τὴν συνέχειαν αὐτὸν ὡς παράφρονα καὶ ἀνόητον. Διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεύει εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν ὄλων, ἐπειδὴ ἀποδίδει μὲ ψέμα τὴν ἀλήθειαν, ποῖαν συγγνώμην θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τύχη ποτέ; Ἐκεῖνοι ἔχουν προσποιητὸν χρῶμα, καὶ ὑποδυόμενοι πρόσωπον ἐπιεικείας, κρύπτουν μέσα εἰς τὸ δέρμα τοῦ προβάτου τὸν λύκον. Ἄλλὰ σὺ νὰ μὴ ἐξαπατηθῆς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ μισήσῃς ὑπερβολικὰ αὐτόν, διότι εἰς σέ μὲν τὸν συνάνθρωπον ὑποκρίνεται ἐπιείκειαν, εἰς τὸν Θεὸν ὅμως, τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων, ἡγείρει πόλεμον καὶ βαδίζων ἐναντίον τῆς ἰδικῆς του σωτηρίας δὲν αἰσθάνεται. Ἡμεῖς δὲ ἅς προσκολλώμεθα εἰς τὴν σταθερὰν πέτραν καὶ ἅς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν. «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Πρόσεξε, ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας διαλάμπει ἡ θεία φύσις, διότι κάνει τὴν δημιουργίαν ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, ἀφοῦ ἐξέτεινε πρῶτα τὸν οὐρανὸν καὶ τότε ἤπλωσε κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὴν γῆν· προηγουμένως τὴν ὀροφὴν καὶ ὕστερα τὸ θεμέλιον. Ποῖος εἶδε; ποῖος ἤκουσε; Διότι εἰς μὲν τὴν ἀνθρωπίνην δημιουργίαν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτὸ ποτέ· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς προστάσῃ, τὰ πάντα εἰς τὸ θέλημά του ὑποχωροῦν καὶ ὑπακούουν. Ἄς μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν μὲ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὰ

9. Οὐαλεντίνος· ἀρχηγέτης θρησκευτικοῦ συστήματος κατὰ τὸν 2ον αἰ. Διεμόρφωσε παραλλαγὴν τοῦ συστήματος τῶν αἰώνων, ὡς ἐπακόλουθον δὲ τῆς πτώσεως ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τῆς Σοφίας, ἐδημιουργήθη ἀπὸ δημιουργὸν ὁ κόσμος. [Περὶ σὺντομῆς διὰ τοὺς Μανιχαῖον, Μαρκίωνα καὶ Οὐαλεντίνον βλ. Π. Κ. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τ. Β'·].

ἔργων ὀδηγούμενοι, θαυμάζουμεν τὸν τεχνίτην. «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ», φησὶν, «ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται».

4. Εἰ δὲ ἐπιμένοιεν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ λέγοντες, ἀδύνατον εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων τι παραχθῆναι, ἐρώμεθα αὐτούς· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς ἐπλάσθη, ἢ ἐτέρωθεν ποθεν; Πάντως ἐροῦσιν, διὰ ἐκ γῆς, καὶ συνομολογήσουσιν. Εἰπάτωσιν οὖν ἡμῖν, πῶς ἐκ γῆς σαρκὸς ἐγένετο φύσις. Ἐκ γῆς γὰρ πηλός, καὶ πλίνθος, καὶ κέραμος, καὶ δοτρακον ἂν γένοιτο·
 5 πῶς οὖν σαρκὸς ἐγένετο φύσις; πῶς ὄσπια, καὶ νεῦμα, καὶ ἀσθηρῆσαι, καὶ λιμελή, καὶ δέρμα, καὶ ὄνυχες, καὶ τρίχες, καὶ ἐκ μιᾶς ὑποκειμένης ὕλης διαφόρων οὐσιῶν ποιότητες; Ἄλλ' οὐκ ἂν δυνηθεῖεν πρὸς ταῦτα διαῖραι οἶμα ποτέ. Τί δὲ λέγω περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἡμετέρου; Περὶ τοῦ ἄρτου,
 10 οὗ καθ' ἑκάστην ἡμέραν σιτούμεθα, εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς μοροειδῆς ὄν μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολήν, καὶ διαφόρους χυμούς. Καὶ ὁ μὲν σιτόχρους πολλάκις ἐστὶ τὸ δὲ αἷμα πυρρὸν ἢ μέλαν. Εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὀρώμενα εἰπεῖν ἡμῖν οὐκ ἂν δύνα
 20 ναιτό ποτε, σχολῆ γ' ἂν εἴποιεν περὶ τῶν ἄλλων τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων. Ἄλλ' εἰ καὶ μετὰ τοσαύτην τῶν ἀποδείξεων περιουσίαν ἐπιμένοιεν τὴν οἰκείαν φιλονεικίαν κρατύνειν βουλόμενοι, ἡμεῖς μηδὲ οὕτω παυσόμεθα τὰ αὐτὰ πάλιν πρὸς αὐτούς λέγοντες· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Τοῦτο γὰρ ἱκανὸν μόνον τὸ ῥῆμα πάντας τῶν ἐναντίων τοὺς πύργους καταβαλεῖν, καὶ πάντας τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ἐξ αὐτῶν τῶν θάθρων ἀνασπάσει καὶ εἰ βουληθεῖεν ὀφέ ποτε τῆς φιλονεικίας ἀποσχέσθαι, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν αὐτοὺς χειραγωγῆσαι δυνήσονται. «Ἡ δὲ γῆ ἦν», φησὶν, κἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος». Τίτος ἔνεκεν, εἰπέ μοι, τὸν μὲν οὐρανὸν φαιδρὸν καὶ ἀπρητι-

ἔργα, ἃς θαυμάζωμεν τὸν δημιουργόν. «Διότι αἱ ὁράτοι τελειότητες τοῦ Θεοῦ, λέγει ἡ Γραφή, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, βλέπονται καθαρά ἐννοούμεναι εἰς τὰ δημιουργήματα»¹⁶.

4. Ἐὰν ὁμως θὰ ἐπιμένουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας λέγοντες, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραχθῆ κάτι ἀπὸ τὸ μηδέν, θὰ ἐρωτήσωμεν αὐτούς· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ χῶμα ἢ ἀπὸ τίποτε ἄλλο; Ὅπως ἴσως θὰ εἰποῦν, ὅτι ἀπὸ χῶμα ἐπλάσθη καὶ θὰ συμφωνήσουν. Ἄς μᾶς εἰποῦν λοιπόν, πῶς ἀπὸ τὸ χῶμα ἐγένεν ἡ φύσις τῆς σαρκός. Διότι ἀπὸ τὸ χῶμα θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνη πηλός καὶ πλίνθοι καὶ κεραμίδια καὶ ὄστρακα· πῶς λοιπόν ἐγένεν ἡ φύσις τῆς σαρκός; πῶς τὰ ὄστα, καὶ τὰ νεῦρα καὶ αἱ ἀρτηρίαι καὶ τὸ λίπος καὶ τὸ δέρμα καὶ τὰ νύχια καὶ αἱ τρίχες, καὶ ἐνῶ ὑπῆρχε μία οὐσία ποιότητες διαφόρων οὐσιῶν; Ἄλλὰ εἰς αὐτὰ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀπαντήσουν ποτέ. Καὶ διατί λέγω διὰ τὸ ἰδικόν μας σῶμα; Διὰ τὸν ἄρτον, τὸν ὁποῖον καθημερινῶς τρώγομεν, ἃς μᾶς εἰποῦν, πῶς, ἐνῶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα εἶδος, μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ θερμότητα καὶ χολήν καὶ διαφόρους χυμούς. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔχει πολλὰς φορές τὸ χρῶμα τοῦ σιταριοῦ· τὸ αἷμα ὁμως εἶναι κόκκινον ἢ μαῦρον. Ἐὰν λοιπόν αὐτά, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς βλέπομεν ἐνώπιόν μας, δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ μᾶς ἐξηγήσουν ποτέ, βεβαίως πολὺ ὀλιγώτερον δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ εἰποῦν διὰ τὰ ἄλλα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσας πολλὰς ἀποδείξεις θὰ ἐπιμένουν, ἐπειδὴ θέλουν νὰ ἐνισχύουν τὴν ἰδικὴν των φιλονεικίαν, ἡμεῖς οὔτε ἔτσι θὰ σταματήσωμεν νὰ λέγωμεν πάλιν τὰ ἴδια πρὸς αὐτούς· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Διότι αὐτὸς μόνον ὁ λόγος εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταρρίψη ὅλους τοὺς πύργους τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ἐκριζώσῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ θεμέλια ὅλους τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμούς· καὶ ἐὰν θὰ θελήσουν ἀργὰ κάποτε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτούς πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας. «Ἡ δὲ γῆ ἦτο, λέγει, ὁράτος καὶ ἄμορφος». Διὰ ποῖον λόγον, εἰπέ μου, τὸν μὲν οὐρανὸν ἔκαμε λαμπρὸν καὶ

μένον παρήγαγε, τὴν δὲ γῆν ἀμόρφωτον ἔδειξεν; Οὐχ ἀ-
 πλῶς οὐδὲ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ἵνα, ἐν τῷ θελίονι μέρει
 τῆς κτίσεως μαθὼν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν, μηδὲν ἀμφιδάλ-
 λης λοιπὸν, μηδὲ νομίσης δι' ἀσθένειαν δυνάμεως τοῦτο γε-
 5 νέσθαι. Ἄλλως τε καὶ δι' ἕτερον τρόπον ἀμόρφωτον αὐτὴν
 παρήγαγεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὴ καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ ἡμῶν
 ἐστι, καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ γεγονάμεν καὶ τρεφόμεθα, καὶ αὐτὴ
 ἡμῖν καὶ πατὴρ καὶ κοινὸς τάφος γίνεται, καὶ πρὸς αὐτὴν
 πάλιν ἐπάνοδος, καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν δι' αὐτῆς ἀπολαύ-
 10 μεν· ἵνα μὴ διὰ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον ὑπὲρ τὴν ἀξίαν
 αὐτὴν τιμῆσωσι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, δείκνυσί σοι αὐτὴν
 πρότερον ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, ἵνα μὴ τῇ φύσει τῆς
 γῆς τὰς ἐξ αὐτῆς εὐεργεσίας λογιση, ἀλλὰ τῷ ταύτην ἐκ τοῦ
 μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἡ
 15 δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος». Τάχα εὐθύς καὶ ἐκ
 προοιμιῶν κατετίναμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν τοῖς λεπιοτέ-
 ροις νοήμασι διὸ προσήκει μέχρι τούτου σιῆσαι τὸν λόγον,
 παρακαλέσαντας ὑμῶν τὴν ἀγάπην μεμνησθαι τῶν εἰρημέ-
 των, καὶ αἰεὶ τούτων ἔναυλον ἔχειν τὴν μνήμην, καὶ μετὰ τῆς
 20 αἰσθητῆς τραπέζης, ἐπειδὴν ἐντεῦθεν ἐξέλθῃτε, παραιτίθει
 καὶ τὴν πνευματικὴν τραπέζαν. Καὶ λεγέτω μὲν τινα τῶν
 ἐνταῦθα λεχθέντων ὁ ἀνὴρ· ἀκουέτω δὲ ἡ γυνή, μανθανέ-
 τωσαν δὲ καὶ οἱ παῖδες, διδασκόμεσθωσαν δὲ καὶ οἱ οἰκέται,
 καὶ ἐκκλησία λοιπὸν γενέσθω ἡ οἰκία, ἵνα φυγαδεύηται μὲν
 25 ὁ διάβολος καὶ θεραπευῆ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, καὶ
 ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας· ἐπαναπαύηται δὲ αὐτόθι
 ἡ τοῦ ἁγίου Πνύεμαιος χάρις, καὶ πᾶσα εἰρήνη καὶ ὁμόνοια
 περιστοιχιζῆ τοὺς ἐνοικοῦντας. Ἐὰν γὰρ τῶν ἤδη πρότερον
 ρηθέντων μνημονεύητε, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα καταβαλλόμενα
 30 προθυμότερον δέξησθε, καὶ ἡμεῖς μετὰ πλείονος τῆς προθυ-
 μίας καὶ τῆς δαφιλείας ἐροῦμεν τὰ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάρι-

τέλειον, τὴν δὲ γῆν ἐπαρουσίασε χωρὶς μορφὴν; Δὲν ἔχει κάμει οὔτε αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλὰ, ἀφοῦ κατανοήσης τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ καλύτερον μέρος τῆς κτίσεως, νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃς καθόλου εἰς τὴν συνέχειαν, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι αὐτὸ ἔχει γίνεαι ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως δυνάμεως. "Ἀλλωστε καὶ δι' ἄλλον λόγον ἔκαμιν αὐτὴν χωρὶς μορφὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ εἶναι καὶ τροφὸς καὶ μητέρα μας, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἔχομεν πλασθῆ καὶ τρεφόμεθα, καὶ αὐτὴ γίνεται εἰς ἡμᾶς καὶ πατρίδα καὶ κοινὸς τάφος καὶ πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπανερχόμεθα, καὶ ἀπολαμβάνομεν τὰ πάρα πολλὰ ἀγαθὰ διὰ μέσου αὐτῆς· διὰ νὰ μὴ τιμήσῃ αὐτὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀξίαν της, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ὠφελείας της, παρουσιάζει εἰς σὲ αὐτὴν πρῶτα χωρὶς μορφὴν καὶ σχῆμα, διὰ νὰ μὴ ὑπολογίσης εἰς τὴν φύσιν τῆς γῆς τὰς εὐεργεσίας, ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἔφερον αὐτὴν ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὑπαρξιν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἄμορφος». Ἴσως ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐστρέψαμεν τὴν διάνοιάν σας εἰς τὰ βαθύτερα νοήματα· δι' αὐτὸ πρέπει νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας νὰ ἐνθυμησθε τὰ λεχθέντα καὶ πάντοτε νὰ ἔχετε ζωηρῶς ἀποτυπωμένα αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην σας καὶ μαζὶ μὲ τὸ τραπέζι τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὅταν θὰ ἀναχωρήσετε ἀπὸ ἐδῶ, νὰ παραθέτετε καὶ τὸ πνευματικὸν τραπέζι. Καὶ ἄς λέγῃ μὲν ὁ ἄνδρας μερικὰ ἀπὸ τὰ λεχθέντα ἐδῶ· ἡ δὲ γυναῖκα ἄς ἀκούῃ, ἄς μανθάνουν καὶ τὰ παιδιὰ, ἄς διδάσκωνται ἐπίσης καὶ οἱ ὑπηρέται, καὶ ἄς γίνῃ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκκλησία τὸ σπίτι, διὰ νὰ ἀπομακρύνεται μὲν ὁ διάβολος καὶ νὰ δραπετεύῃ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων καὶ ἐχθρὸς τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας· νὰ ἐπαναπαύεται δὲ εἰς αὐτὸν τὸν χῶρον ἢ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ περιστοιχίζῃ τοὺς ἐνοίκους κάθε εἰρήνη καὶ ὁμόνοια. Διότι ἐὰν ἐνθυμησθε ἐκεῖνα, ποὺ ἤδη ἐλέχθησαν προηγουμένως, καὶ ἐκεῖνα ποὺ θὰ σπείρωμεν ἀργότερα, θὰ δεχθῆτε μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἡμεῖς θὰ εἰποῦμεν ἐκεῖνα, ποὺ χορηγεῖ ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ, μὲ περισσοτέραν προθυμίαν καὶ

τος χορηγούμενα, ἐπειδὰν ἴδωμεν τῶν ἤδη καταβληθέντων τὴν θλάσιν. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος διὰ τὴν ἴδην τὰ σπέρματα φυόμενα, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας περιοκοπῶν τὰς ἀρούρας, ἐτοίμως καὶ ἕτερα καταβάλλειν ἐπέιγεται.

- 5 5. Ἰν' οὖν προθυμότερους ἡμᾶς ἐργάσησθε, τῶν ἤδη ρηθέντων ἀσφαλῆ τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε, καὶ μετὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων περὶ τὴν τοῦ θίου ἐπιμέλειαν πολλὴν ποιήσασθε τὴν σπουδὴν. «Λαμπάτω γὰρ», φησί, «τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν»,
 10 καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· ἵνα καὶ ὁ θίος συμφωνῇ τοῖς δόγμασι, καὶ τὰ δόγματα κηρύττῃ τὸν θίον. «Πίστις γὰρ χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστὶ, καὶ ἔργα χωρὶς πίστεως νεκρά ἐστὶ». Κἂν γὰρ δόγματα ἔχωμεν ὑγιῆ, θίου δὲ ἀμελῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῶν δογμάτων.
 15 πάλιν ἂν θίου μὲν ἐπιμελώμεθα, περὶ τὰ δόγματα δὲ χωλεύωμεν, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι κέρδος ἡμῖν. Διὸ προσήκει ἐκατέρωθεν ἡμῖν τὴν οἰκοδομὴν ταύτην τὴν πνευματικὴν συνεσφίγγειν· «Πᾶς γὰρ», φησί, «ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ».
 20 Ὅρα πῶς οὐ μόνον ἀκούειν ἡμᾶς βούλεται, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τὴν ὑπακοήν, καὶ τοῦτον μὲν φρόνιμον ἐκάλεσε, τὸν τὰ ἔργα τοῖς λόγοις ἀκόλουθα ἐπιδεικνύμενον, τὸν δὲ μέχρι τῶν λόγων ἰστάμενον, μωρὸν ὠνόμασεν· εἰκότως. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, φησί, ἐπὶ τὴν ἄμμον
 25 τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ὠκοδόμησε· διὸ οὐδὲ τὴν προσβολὴν τῶν ἀνέμων ἐνεργεῖν ἠδυνήθη, ἀλλὰ ταχέως κατέπεσε. Τοιαῦται γὰρ αἱ εἰρήνημοι ψυχαί, καὶ μὴ ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς πνευματικῆς ἐστηρικμέναι· οὐ γὰρ περὶ οἰκοδομῆς τῆν ὁ λόγος καὶ οἰκίας, ἀλλὰ περὶ ψυχῶν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, τῶν καὶ ἀπὸ
 30 τοῦ τυχόντος πειρασμοῦ σάλον ὑπομενουσῶν. Τῷ γὰρ ὀνόματι τοῦ ἀνέμου, καὶ τῆς θροχῆς, καὶ τῶν ποταμῶν, τῶν πειρα-

11. Ματθ. 5, 16.

12. Ἰακ. 2, 26.

13. Ματθ. 7, 24.

14. Βλ. Ματθ. 7, 1 - 27.

άφθονίαν, ὅταν ἰδοῦμεν τὴν θλάσθησιν ἐκείνων, πού ἤδη ἐσπείραμεν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ γεωργὸς ὅταν ἰδῆ νὰ φυτρῶνουν οἱ σπόροι, ἐξετάζων μὲ πολλὴν προθυμίαν τὰ χωράφια, σπεύδει γρήγορα νὰ σπείρη καὶ ἄλλους σπόρους.

5. Διὰ νὰ μᾶς κάνετε λοιπὸν περισσότερον προθύμους, νὰ φυλάξετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεχθέντα μέχρι τώρα καὶ μαζί μὲ τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας, νὰ προσπαθήσετε πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ζωὴν σας. «Ἄς λάμψη λοιπὸν, λέγει, τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα, καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας, πού εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»¹¹. Διὰ νὰ συμφωνῆ καὶ ὁ τρόπος ζωῆς μὲ τὰς διδασκαλίας τῆς πίστεως καὶ αἱ διδασκαλαὶ νὰ διακηρύξουν τὸν τρόπον ζωῆς. «Διότι ἡ πίστις χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρά, καὶ τὰ ἔργα χωρὶς τὴν πίστιν εἶναι νεκρά»¹². Διότι καὶ ἂν ἀκόμη πιστεύωμεν εἰς τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς πίστεως, ἀλλὰ δὲν φροντίζωμεν διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου τὰ δόγματα. Ἄν πάλιν φροντίζωμεν μὲν διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, εἴμεθα ὅμως ἀτελεῖς ὡς πρὸς τὰ δόγματα, οὔτε ἔτσι θὰ ἔχωμεν κάποιο κέρδος. Διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη νὰ περισφιγγεται ἡ πνευματικὴ αὐτὴ οἰκοδομὴ. «Διότι καθένας, λέγει, πού ἀκούει τὰ λόγια μου αὐτὰ καὶ τὰ ἐκτελεῖ, θὰ ἐξομοιωθῆ μὲ ἄνδρα φρόνιμον»¹³. Πρόσεχε πῶς δὲν θέλει μόνον νὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτελοῦμεν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μὲ ἔργα τὴν ὑπακοὴν μας· καὶ ὠνόμασε μὲν φρόνιμον αὐτόν, πού ἐπιδεικνύει ἔργα σύμφωνα μὲ τὰ λόγια, ἐκείνον ὅμως, πού περιορίζεται μόνον εἰς τὰ λόγια, ὠνόμασεν ἀνόητον¹⁴· καὶ εὐλόγως. Διότι αὐτός, λέγει, ἔκτισε τὸ σπίτι του ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον· δι' αὐτὸ οὔτε τὸ φύσημα τῶν ἀνέμων ἠμπόρεσε νὰ ἀντέξῃ, ἀλλὰ σύντομα κατέρρευσε. Τέτοια λοιπὸν εἶναι αἱ ἀδιάφοροι ψυχαὶ καὶ δὲν εἶναι στηριγμέναι ἐπάνω εἰς τὴν πνευματικὴν πέτραν· διότι ὁ λόγος δὲν γίνεται ἐδῶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὸ σπίτι, ἀλλὰ ἀναφέρεται τὸ λεχθὲν εἰς τὰς ψυχὰς, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπὸ τυχαῖον πειρασμὸν ὑφίστανται ταραχὴν. Διότι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς καὶ

σμῶν ἡμῖν τὴν ἐπαγωγὴν ἠνίξαιτο, Ὁ γὰρ στερρὸς καὶ ἐ-
 γρηγορῶς καὶ νήφων ταύτῃ μᾶλλον ἰσχυρότερος γίνεται καὶ
 δοῶ τὰ τῆς θλίψεως ἐπιτείνεται, τοσοῦτ' καὶ τὰ τῆς ἀν-
 δρείας αὖξεται· ὁ δὲ ράθυμος καὶ ἀναπεπιωκῶς, κἂν βραχεῖά
 5 τις αὔρα πειρασμοῦ προσπέσῃ, εὐθέως σαλεύεται καὶ κατα-
 πίπτει, οὐ παρὰ τὴν τῶν πειρασμῶν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν
 τῆς προαιρέσεως ἀσθένειαν. Διὸ χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγο-
 ρεῖναι, καὶ πρὸς πάντα παρεσκευασμένους εἶναι, ἵνα καὶ ἐν
 τῇ ἀνέσει συγκεκροτημένοι ὦμεν, καὶ ἐν ταῖς ἐπαγομέναις
 10 θλίψεσι νήφωμεν, καὶ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώ-
 μεθα, διηγεκῶς τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμποντες τῷ φιλανθρώ-
 πῳ Θεῷ. Ἄν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, πολλῆς
 ἀπολαυσόμεθα τῆς ἀνωθεν ροπῆς, καὶ οὕτω δυνησόμεθα
 καὶ τὸν παρόντα θίον ἀσφαλῶς διαπερᾶν, καὶ πρὸς τὴν μέλ-
 15 λουσαν ζωὴν, πολλὴν ἑαυτοῖς προαποτίθεσθαι τὴν παρρησίαν
 ἧς γένοίτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῶν ποταμῶν, υπενόησε τὴν ἐπίθεσιν τῶν πειρασμῶν. Διότι ὁ σταθερὸς καὶ ὁ ἄγρυπνος καὶ ὁ νηφάλιος γίνεται ἔτσι πολὺ ἰσχυρότερος· καὶ ὅσον ἐντείνεται ἡ θλίψις καὶ τὰ ἀκόλουθά της, τόσον αὐξάνει καὶ ἡ ἀνδρεία. Ὁ ἀδιάφορος ὁμῶς καὶ ὁ δειλός, καὶ ἂν ἀκόμη φυσήξη ἐλαχίστη αὔρα πειρασμοῦ, ἀμέσως κλονίζεται καὶ πίπτει ἐντελῶς, ὄχι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς θελήσεώς του. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι καὶ προετοιμασμένοι δι' ὅλα, ὥστε καὶ εἰς τὴν ἄνεσιν νὰ εἴμεθα καλὰ ἐξασκημένοι καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας θλίψεις νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διαρκῶς ἐκφράζοντες τὴν εὐχαριστίαν μας πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν. Ἐὰν ἔτσι ρυθμίζωμεν τὰ ἰδικά μας, θὰ ἀπολαύσωμεν κατὰ πολὺ τὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν μὲ ἀσφάλειαν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἀπὸ τώρα νὰ ἐξασφαλίσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας μεγάλην παρρησίαν· τὴν ὁποίαν εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'
(Γεν. 1, 1-5)

Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἕως τοῦ, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα,
5 καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία».

1. Θησαυρῷ τινι προσέοικεν ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖθὲν τις κἄν μικρὸν ψῆγμα λαβεῖν δυνηθεῖη, πολὺν ἑαυτῷ τὸν πλοῦτον ἐργάζεσθαι· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἐν θραχεῖα λέξει πολλήν ἐστιν
10 εὐρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν, καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον, Καὶ οὐ θησαυρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πηγὴν μιμεῖται τὰ θεία λόγια, δαφιλῆ τὰνάματα ἀναβλύζουσαν, καὶ πολλὴν ἔχουσαν τὴν ἐπιρροήν· καὶ τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν ἔργων χθές ἅπαντες μεμαθήκαμεν. Τῶν γὰρ προσομιῶν ἀρξάμενοι τοῦ τῆς
15 κτίσεως βιβλίου εἰς τὸ, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν ἐτελειώσαμεν, καὶ οὐδὲ οὕτω τὸ πᾶν καταλαβεῖν ἐξισχύσαμεν. Πολλὴ γὰρ ἐστὶ τοῦ θησαυροῦ ἡ περιουσία, καὶ τῶν ναμάτων τῆς πηγῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς ἡ δαφίλεια. Καὶ μὴ θαυμάτης, εἰ
20 ἡμεῖς τοῦτο πεπόνθαμεν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν κατὰ δύναμιν τὴν ἑαυτῶν τὰ ἐντεῦθεννάματα ἐξήντησαν, καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς πάλιν τοῦτο ποιῆσαι ἐπιχειρήσουσι, καὶ οὐδὲ οὕτω κενῶσαι δυνησονται τὸ πᾶν· ἀλλ' αὖξεται τὰ τῆς ἐπιρροῆς, καὶ ἐπιδίδωσι τὰνάματα. Τοιαύτη γὰρ τῶν ναμάτων τῶν πνευματι-
25 κῶν ἡ φύσις· ὅσῳ ἂν τις μετὰ δαφιλείας τὰ ἐντεῦθεν ἀρῶσθαι βουληθῆ ἡνάματα, τοσοῦτω μᾶλλον ἀναβλύζει, καὶ ἐπιδίδωσιν ἢ χάρις ἢ πνευματικὴ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω. Ὁ

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄ (Γεν. 1, 1-5).

Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἕως τοῦ, «Καὶ ἐγένεθ' ἡμέρα πρώτη».

1. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἁγίων Γραφῶν ὁμοιάζει μὲ κάποιον θησαυρόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κανεῖς ἡμπορέσῃ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἕστω ἓνα μικρὸν τεμάχιον, φέρει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ μεγάλου πλοῦτου, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ εἰς τὴν μικρὰν λέξιν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρῇ μεγάλην δύναμιν νοημάτων καὶ ἀνεκφραστοῦ πλοῦτου. Καὶ ὄχι μόνον μὲ θησαυρόν, ἀλλὰ τὰ θεῖα λόγια παρομοιάζονται καὶ μὲ πηγὴν, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἄφθονα ὕδατα καὶ ἔχει μεγάλην ὀρμητικότητα. Καὶ αὐτὸ ἔχομεν μάθει ὅλοι χθὲς μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ἐνῶ ἤρχισαμεν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου τῆς δημιουργίας, ἐτελειώσαμεν ὅλην τὴν διδασκαλίαν εἰς τό, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ οὔτε ἔτσι ἡμπορέσαμεν νὰ κατανοήσωμεν τὰ πάντα. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ περιουσία τοῦ θησαυροῦ καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων τῆς πνευματικῆς αὐτῆς πηγῆς. Καὶ μὴ παραξενεύεσαι, ἐὰν ἡμεῖς ἔχωμεν πάθει αὐτό. Καὶ οἱ Ζήσαντες πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς, ὅσον ἡμποροῦσαν, ἤντησαν τὰ ὕδατα ἀπὸ τὴν πηγὴν αὐτὴν, καὶ ἐκεῖνοι, πού θὰ Ζήσουν μετὰ ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ κάμουν πάλιν αὐτό, καὶ οὔτε ἔτσι θὰ ἡμπορέσουν νὰ τὰ ἀδειάσουν ἐντελῶς· ἀλλὰ αὐξάνεται ἡ ὀρμητικότης καὶ πληθύνονται τὰ ὕδατα. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ὑδάτων· ὅσον θὰ θελήσῃ κανεῖς νὰ ἀντλήσῃ μὲ ἀφθονίαν τὰ ὕδατα ἀπὸ ἐδῶ, τόσον περισσότερο ἀναβλύζει καὶ αὐξάνει ἡ πνευματικὴ χάρις. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐὰν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔλθῃ πρὸς ἐμέ καὶ ἄς πίνῃ. Ἐκεῖνος, πού πιστεύει

πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος», τὸ θαυσιεπὲς τῶν ναμάτων ἡμῖν ἐμφαίνων. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τῶν ναμάτων τῶν πνευματικῶν ἢ φύσις, φέρε ἔκτιστος ἡμῶν τὰ ἀγγεῖα τῆς 5 διανοίας μετὰ θαυσιεπείας προσενέγκωμεν, ἵνα πληρῶσαντες αὐτά, οὕτως ἐπαρέλθωμεν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις πόθον ζέοντα, καὶ διεγρηγομένην διάνοιαν, πλουσίαν τὴν παρ' ἑαυτῆς δωρεῖται χάριν. Ἀποσιήσαντες τοίνυν ἑαυτοὺς πάντων τῶν βιωτικῶν, καὶ τὰς φροντίδας τῶν ἀκαν- 10 θῶν δίκην συμπνίγειν δυναμένας, τὸν ἡμέτερον λογισμόν ἐκτέμνοντες, ὅλην ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν μετασιήσωμεν εἰς τὴν τῶν πνευματικῶν ἐπιθυμίαν, ἵνα πολλὴν ἐντεῦθεν δεξάμενοι τὴν ὠφέλειαν, καὶ κερδάναντες τι μέγα καὶ γενναῖον, οὕτως ἐξέλθωμεν. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ὑμῖν ὁ λόγος γένηται, 15 μικρὰ τῶν χθρῶν εἰρημένων ὑπομνήσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἵν' οὕτω, καθάπερ σῶμα ἓν, καὶ τὰ σήμερον μέλλοντα ρηθήσεσθαι συνάψωμεν τοῖς χθρῶν εἰρημένοις. Ἐδείκνυμεν γὰρ χθρῶν, καθάπερ μέμνησθε, πῶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς διηγοῦμενος ἡμῖν τῶν στοιχείων τούτων τῶν ὁρωμένων τὴν δη- 20 μιουργίαν ἔλεγεν, ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἄβρατος καὶ ἀκατασκεύαστος» καὶ ἐδιδάσκαμεν ὑμᾶς τὴν αἰτίαν ἵνα ἕνεκεν καὶ διὰ τί οὕτω τὴν γῆν παρήγαγεν ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, καὶ οἶμαι ὑμᾶς ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας κατέχειν ἀναγκαῖον οὖν 25 σήμερον τοῖς ἀκολούθως εἰρημένοις ἐπεξελεθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἄβρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», διδάσκει ἡμᾶς ἀκριθῶς, πόθεν ἦν ἄβρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, φάσκων «Καὶ σκότιος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Σκόπει μοι ἐνταῦθα τοῦ μα- 30 κάρου προφήτου τὸ ἀπέριτον, καὶ ὅπως οὐ πάντα κατὰ μέρος διηγεῖται τὰ δημιουργηθέντα, ἀλλὰ τὰ συνεκτικώτατα

εις ἐμένα, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοι-
 λίαν του ποταμοὶ ὕδατος πνευματικοῦ»¹, παρουσιάζων εἰς
 ἡμᾶς τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια
 εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ὑδάτων, ἐμπρὸς ἃς προσ-
 κομίσωμεν ὁ καθένας μας μὲ ἀφθονίαν τὰ δοχεῖα τῆς
 διανοίας, ὥστε ἀφοῦ γεμίσωμεν αὐτά, νὰ ἐπιστρέψωμεν
 ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Διότι ὅταν ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
 ματος ἰδῆ θερμὸν πόθον καὶ ἄγρυπνον διάνοιαν, χορηγεῖ
 πλουσίαν τὴν χάριν της. Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνωμεν τοὺς
 ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλα τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ τὰς φρον-
 τίδας, αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν, ὡσὰν ἀγκάθια, νὰ μᾶς συνθλί-
 θουν, ἀποκόπτοντες τὴν ἰδικὴν μας σκέψιν, ἃς μεταφέρω-
 μεν ὅλην τὴν διάνοιάν μας εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πνευμα-
 τικῶν ἀγαθῶν, διὰ νὰ ἐξέλθωμεν ἔτσι, ἀφοῦ δεχθοῦμεν
 ἀπὸ ἐδῶ μεγάλην ὠφέλειαν καὶ κερδίσωμεν κάτι τὸ ση-
 μαντικὸν καὶ μέγα. Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερος εἰς σᾶς
 ὁ λόγος, ἃς ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας ὀλίγο
 ἀπὸ τὰ λεχθέντα χθές, ὥστε ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα σῶμα,
 νὰ συνδέσωμεν αὐτά, πού πρόκειται νὰ λεχθοῦν σήμερα,
 μὲ ἐκεῖνα, πού ἐλέχθησαν χθές. Ἐδείξαμεν λοιπὸν χθές,
 ὅπως ἀκριβῶς ἐνθυμεῖσθε, πῶς ὁ μακάριος Μωυσῆς, διη-
 γούμενος εἰς ἡμᾶς τὴν δημιουργίαν τῶν ὀρατῶν αὐτῶν
 στοιχείων, ἔλεγεν ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ
 Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ
 ἄμορφος»· καὶ σᾶς ἐδιδάξαμεν διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ διὰ
 ποῖον σκοπὸν ἐδημιούργησεν ἔτσι τὴν γῆν χωρὶς μορφήν
 καὶ σχῆμα καὶ νομίζω, ὅτι σεῖς γνωρίζετε ὅλα μὲ ἀκρίβειαν.
 Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξηγήσωμεν σήμερα τὰ λεγόμενα
 εἰς τὴν συνέχειαν. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀό-
 ρατος καὶ ἀσχημάτιστος», μᾶς διδάσκει μὲ ἀκρίβειαν, ἀπὸ
 ποίαν αἰτίαν ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος, λέγων· «Καὶ
 σκοτάδι ὑπῆρχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ τὸ Πνεῦμα
 τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Ἐξέτασε, παρα-
 καλῶ, τὴν ἀπλότητα ἐδῶ τοῦ μακαρίου προφήτου, καὶ πῶς
 δέν διηγεῖται ξεχωριστὰ ὅλα τὰ δημιουργηθέντα, ἀλλὰ ἀ-
 φοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὰ περισσότερον σημαντικὰ στοιχεῖα καὶ

τῶν στοιχείων ἡμᾶς διδάξας, καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς μνημο-
 νεύσας, τὰ ἄλλα παραλιμπάνει. Οὐδαμοῦ γὰρ εἰπὼν τῶν ὑ-
 δάτων τὴν δημιουργίαν, φησί· «Καὶ σκοτίος ἐπάνω τῆς ἀ-
 βύσσου, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Τοῦ-
 5 το γὰρ ἦν τὸ καλύπτειν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον, τὸ σκοτίος λέ-
 γω, καὶ ἡ ἄβυσσος τῶν ὑδάτων. Ἐμάθομεν ἐντιεῦθεν, ὅτι
 ἅπαν τὸ ὀρώμενον ἄβυσσος ἦν ὑδάτων σκοτίῳ κεκαλυμμένη,
 καὶ ἔδειτο τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ, ὥστε πᾶσαν ταύτην τὴν
 ἀμορφίαν ἐξελεῖν, καὶ εἰς εὐκοσμίαν τινὰ τὰ πάντα ἀγαγεῖν.
 10 «Καὶ σκοτίος», φησί, «ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ Πνεῦμα Θε-
 οῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Τί βούλεται τοῦτο τὸ εἰρη-
 μένον; «Πνεῦμα», φησί, «Θεοῦ, ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδα-
 τος». Ἐμοὶ δοκεῖ τοῦτο σημαίνειν, ὅτι ἐνέργειά τις ζωικὴ
προσῆν τοῖς ὕδασι, καὶ οὐκ ἦν ἀπλῶς ὕδωρ ἐσιῶς καὶ ἀκί-
 15 νητον, ἀλλὰ κινούμενον, καὶ ζωικὴν τινα δύναμιν ἔχον. Τὸ
 γὰρ ἀκίνητον πάντῃ ἄχρηστον· τὸ δὲ κινούμενον, πρὸς πολλὰ
 ἐπιτήδειον.

2. Ἰν' οὖν διδάξῃ ἡμᾶς, διὰ τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ πολὺ καὶ
ἀμήχανον, τινὰ δύναμιν ἔχει ζωικὴν, διὰ τοῦτό φησι· «Καὶ
 20 Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Τοῦτο δὲ οὐχ
 ἀπλῶς προλαβοῦσα λέγει ἡ θεία Γραφή· ἀλλ' ἐπειδὴ προϊ-
 οῦσα μέλλει διηγεῖσθαι ἡμῖν, ὅτι καὶ ζῶα ἐκ τούτων τῶν ὑ-
 δάτων κατὰ πρόσταγμα τοῦ τῶν ἀπάντων δημιουργοῦ παρή-
 χθη, διὰ τοῦτο ἐντιεῦθεν ἤδη διδάσκει τὸν ἀκροατὴν, διὰ οὐχ
 25 ἀπλῶς ὕδωρ ἦν συνεσιός, ἀλλὰ κινούμενον, καὶ διατρέχον,
 καὶ τὰ πάντα ἐπικλύζον. Ἐπεὶ οὖν πολλὴ κατεκέχυτο παρὰ
 τοῦ ὀρωμένου ἢ ἀμορφία, προσετίαξεν ἀριστοτέχνης Θεός,
 καὶ τὰ τῆς ἀμορφίας διεσκεδάσθη, καὶ τὸ κάλλος τοῦτο τὸ
 ἀμήχανον τοῦ φωτὸς τοῦ ὀρωμένου παραχθέν, τὸ τε σκοτίος
 30 ἀπῆλασε τὸ αἰσθητόν, καὶ τὰ πάντα κατηύγασε. «Καὶ εἶπε»,
 φησί, «ὡ Θεός, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς». Εἶπε, καὶ
 ἐγένετο· ἐκέλευσε, καὶ τὸ μὲν σκοτίος ἐφηνγαδεύθη, τὸ δὲ φῶς
 παρήχθη. Εἶδες δύναμιν ἄφατον; Ἄλλ' οἱ τῆ πλάνῃ προ-

ἀνέφερε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, παραλείπει τὰ ἄλλα. Διότι ἐνῶ δὲν εἶπε πουθενὰ διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὑδάτων, λέγει· «Καὶ σκοτάδι ὑπῆρχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Αὐτὸ βεβαίως ἐσκέπαζε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, δηλαδὴ τὸ σκοτάδι καὶ ἡ ἄβυσσος τῶν ὑδάτων. Ἀπὸ ἐδῶ ἐμάθαμεν, ὅτι κάθε τι τὸ ὀρατὸν ἦτο ἄβυσσος ὑδάτων, ἢ ὅποια ἐσκεπάζετο ἀπὸ σκοτάδι, καὶ ἐχρειάζετο τὸν πάνσοφον δημιουργόν, διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀμορφίαν καὶ νὰ φέρῃ τὰ πάντα εἰς κάποιαν τάξιν. | «Καὶ σκοτάδι ὑπῆρχε, λέγει, ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Τί θέλουν νὰ εἰποῦν αὐτὰ τὰ λόγια; «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Μοῦ φαίνεται, ὅτι αὐτὸ σημαίνει, ὅτι εἰς τὰ ὕδατα ὑπῆρχεν ἐπὶ πλέον κάποια ζωτικὴ ἐνέργεια καὶ δὲν ἦσαν ἀπλῶς ὕδατα στάσιμα καὶ ἀκίνητα, ἀλλὰ κινούμενα καὶ ἔχοντα κάποιαν ζωτικὴν δύναμιν. Διότι τὸ ἀκίνητον εἶναι παντελῶς ἀχρηστον, τὸ κινούμενον ὅμως εἶναι ἰκανὸν διὰ πολλὰ πράγματα.

2. Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ λοιπὸν, ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτό, τὸ πολὺ καὶ ἀπερίγραπτον, ἔχει κάποιαν ζωτικὴν δύναμιν, δι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». | Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγει τυχαίᾳ εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ Ἀγία Γραφή· ἀλλὰ ἐπειδὴ προχωροῦσα πρόκειται νὰ μᾶς διηγηθῇ, ὅτι ἀπὸ τὰ ὕδατα αὐτὰ καὶ Ζῶα ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος, δι' αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ ἤδη διδάσκει τὸν ἀκροατὴν, ὅτι δὲν ἦτο ἀπλῶς ὕδωρ στάσιμον, ἀλλὰ κινούμενον καὶ ἔρρεε παντοῦ καὶ κατέκλυζε τὰ πάντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν ἀπλωθῆ παντοῦ ἢ ἀμορφία ὅλων τῶν ὀρατῶν, ἐπρόσταξεν ὁ ἄριστος τεχνίτης, ὁ Θεός, καὶ διελύθη ἡ ἀμορφία καὶ τὸ κάλλος αὐτὸ τὸ ἔκτακτον τοῦ ὀρατοῦ φωτὸς ἀφοῦ ἐδημιουργήθη, καὶ τὸ αἰσθητὸν σκοτάδι ἀπεμάκρυνε καὶ τὰ πάντα ἐγένισε φῶς. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νὰ γίνῃ φῶς, καὶ ἐγένε φῶς». Εἶπε, καὶ ἐγένε· διέταξε, καὶ τὸ μὲν σκοτάδι διελύθη, τὸ δὲ φῶς παρήχθη. Εἶδες ἀνέκφραστον δύναμιν; Ἄλλὰ

κατειλημμένοι οὐ προσέχοντες τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ ἀκούοντες τοῦ μακαρίου Μωϋσέως λέγοντος· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· καὶ τότε ἐπάγοντος· «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», διὰ τὸ

5 σκότιω καὶ τοῖς ὕδασι κεκαλύφθαι οὕτω γὰρ ἔδοξε τῷ Δεσπότῃ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν παραγαγεῖν· φασὶν ὅτι προϋπέκειτο ἡ ὕλη, καὶ τὸ σκότος προϋπῆρχε. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χειρὸν γένοιτ' ἄν; Ἀκούεις διὸ «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ διὸ ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο τὰ ὄντα,

10 καὶ λέγεις διὸ προϋπῆρχεν ἡ ὕλη; Καὶ τίς ἀνάσχοιτο ἰσαύτης παρουσίας τῶν νοῦν ἐχόντων; Μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ δημιουργῶν, ἵνα δεηθῇ τινος ὑποκειμένου, καὶ οὕτω τὰ τῆς τέχνης ἐπιδειξῆται; Θεὸς ἐστίν, ᾧ πάντα εἵκει, λόγῳ καὶ προστάγματι δημιουργῶν. Ὅρα γάρ, εἶπε μόνον, καὶ

15 παρήχθη τὸ φῶς, καὶ παρεχώρησε τὸ σκότος. «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκοτίους». Τί ἐστι «Διεχώρισεν»; Ἐκάσιω ἰδίαν χώραν ἀπένειμε, κατ' ἄλληλον καιρὸν ἀφώρισε. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο γέγονε, τότε λοιπὸν ἐκάσιω τὴν ἀρμύζουσαν προσηγορίαν ἐπιτίθησιν. «Ἐκά-

20 λесе γάρ», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτια». Εἶδες διαίρεσιν ἀρίστην, καὶ δημιουργίαν θαυμασιήν, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν, λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτάγματι γινομένην; Εἶδες πόση τῇ συγκαταβάσει ὁ μακάριος οὗτος προφήτης ἐχρήσατο, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ τῆς τοῦ προφήτου γλώττης παιδεύων τὸ τῶν

25 ἀνθρώπων γένος, εἰδέναι τῶν γινομένων τὴν τάξιν, καὶ τίς ὁ τοῦ παντός δημιουργός, καὶ ὅπως ἕκαστον παρήχθη, Ἐπειδὴ γὰρ ἔτι ἀτελέστερον διέκειτο τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ οὐκ ἠδύνατο τῶν τελειοτέρων συνιέναι τὴν κατανόη-

30 σιν, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τῶν ἀκουόντων ἀσθένειαν τὸ Πνεῦμα

οί προκατειλημμένοι από τὴν πλάνην χωρὶς νὰ προσέχουν τὴν συνέχειαν τῶν λεχθέντων, οὔτε νὰ ἀκούουν τὸν μακάριον Μωυσῆ, ποὺ λέγει· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· καὶ ὕστερα ἐπρόσθεσεν· «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος», ἐπειδὴ εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα, διότι ἔτσι ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Θεὸν νὰ κατασκευάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἰσχυρίζονται ὅτι προῦπῆρχε καὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ σκοτάδι. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν αὐτὴν; Ἀκούεις ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ μηδὲν ἐδημιουργήθησαν τὰ ὄντα, καὶ λέγεις ὅτι προῦπῆρχεν ἡ ὕλη; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἔχοντας νοῦν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀνεχθῆ τόσοσιν μεγάλην παραφροσύνην; Μήπως λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ δημιουργός, διὰ νὰ χρειασθῆ κάποιαν οὐσίαν ὡς βάσιν καὶ ἔτσι νὰ ἐπιδείξῃ τὰ ἔργα τῆς τέχνης του; Ὁ Θεὸς εἶναι, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πάντα ὑπακούουν, ποὺ δημιουργεῖ μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν. Διότι πρόσεχε, εἶπε μόνον, καὶ ἔγινε τὸ φῶς, καὶ ὑπεχώρησε τὸ σκοτάδι. «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι». Τί σημαίνει, «Διεχώρισεν»; Εἰς τὸν καθένα ἔδωσεν ἰδιαιτέρον τόπον, προσδιώρισεν τὸν κατάλληλον χρόνον. Καὶ ὅταν εἶχε γίνῃ αὐτό, τότε ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν. «Ἦνόμασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτάδι ὠνόμασε νύκτα». Εἶδες ἀρίστην διάκρισιν καὶ θαυμαστὴν δημιουργίαν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ ἡ ὁποία ἔγινε μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν; Εἶδες πόσῃν συγκατάθεσιν ἐχρησιμοποίησεν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ μέσου τῆς γλώσσης τοῦ προφήτου διδάσκων τὸ ἀνθρώπινον γένος, νὰ γνωρίζῃ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων, καὶ ποῖος εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ σύμπαντος καὶ πῶς ἐδημιουργήθη τὸ καθένα; Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἦτο ἀκόμη ἀτελέστερον καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ κατανοήσῃ τὰ τελειότερα, δι' αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀφοῦ ἐκίνησε τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου σύμφωνα μὲ τὴν

τὸ ἅγιον τὴν τοῦ προφήτου γλῶττιαν κινήσαν οὕτως ἅπαντα ἡμῖν διαλέγεται. Καὶ ἵνα μάθῃς διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡμετέρας διανοίας ταύτη ἐχρόησαι τῇ συγκαταβάσει τῆς διηγήσεως, ὅρα τὸν τῆς βροτιῆς υἱόν, ὅτε πρὸς ἀρειτὴν ἐπέδωκε

5 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, οὐκέτι ταύτην ἐρχόμενον τὴν ὁδόν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν ἄγοντα τοὺς ἀκρωμένους. Εἰπὼν γάρ, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», ἐπήγαγεν «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς

10 τὸν κόσμον». Καθάπερ γὰρ ἐνιαῦθα τὸ φῶς τοῦτο τὸ αἰσθητόν, τῷ προσιάγματι τοῦ Δεσπότου παραχθέν, τὸ σκότιος τοῦτο τὸ ὀρώμενον ἀπέκρουεν, οὕτω καὶ τὸ νοητὸν φῶς τῆς πλάνης τὸ σκότιος ἀπήλασε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοὺς πλανωμένους ἐχειραγώγησε.

15 3. Δεξώμεθα οὖν μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς διδάγματα, καὶ μὴ ἀντιβλέπωμεν τῇ ἀληθείᾳ, μηδὲ τῷ σκότει παραμένωμεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ φῶς ἐπειγώμεθα, καὶ ἄξια τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας διαπρατιώμεθα ἔργα, καθάπερ καὶ Παῦλος παραινεῖ λέγων· Ὡς ἐν

20 ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, καὶ μὴ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ σκότους». «Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότιος ἐκάλεσε νύκτα». Ἄλλ' ὁ μικροῦ ἡμᾶς παρέδραμεν, ἀναγκαῖον τοῦτο ἐπαναλαβεῖν πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς», ἐπήγαγε· «Καὶ

25 εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, διὰ καλόν». Θέα μοι, ἀγαπητέ, ἐνιαῦθα, πόση ἡ συγκατάβασις τῶν ρημάτων. Τί οὖν, πρὶν ἢ γενέσθαι οὐκ ἤδει, ὅτι καλόν, ἀλλὰ μετὰ τὸ παραχθῆναι ἡ ὄψις ἔδειξε τῷ δημιουργῷ τὸ κάλλος τοῦ παραχθέντιος. Καὶ τίς ἂν εἶποι τοῦτο τῶν τούτων ἐχόντων; Εἰ γὰρ ἄνθρωπος τέχνη τινὶ ἐρ-

30 γαζόμενος, καὶ πρὶν ἢ κατασκευάσῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργούμενον, καὶ πρὶν ἢ μορφώσῃ, οἶδε τὴν χρεῖαν, εἰς ἣν

2. Ἰω. 1, 1. 9.

3. Ρωμ. 13, 13.

ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν, μᾶς διηγείται τὰ πάντα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι ἔξ αἰτίας τῆς ἀτελείας τῆς ἰδικῆς μας διανοίας ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν συγκατάβασιν τῆς διηγήσεως, πρόσεχε τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, ὁ ὁποῖος ὅταν τὸ ἀνθρώπινον γένος προώδευσεν εἰς τὴν ἀρετὴν, δὲν μετεχειρίζετο πλέον αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὠδηγοῦσε τοὺς ἀκροατάς του εἰς τὴν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος», ἐπρόσθεσεν· «Ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, πού φωτίζει κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»². Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ τὸ αἰσθητὸν αὐτὸ φῶς, ἀφοῦ ἐδημιουργήθη μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, ἀπέκρυσσε τὸ ὄρατὸν αὐτὸ σκοτάδι· ἔτσι καὶ τὸ πνευματικὸν φῶς ἀπεμάκρυνε τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης καὶ ὠδήγησε τοὺς εὐρισκομένους εἰς πλάνην πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

3. " Ἄς δεχθοῦμεν λοιπὸν μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην τὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἄς μὴ παραβλέψωμεν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε νὰ παραμένωμεν εἰς τὸ σκοτάδι, ἀλλὰ ἄς σπεύδωμεν πρὸς τὸ φῶς καὶ ἄς πράττωμεν ἔργα ἄξια τοῦ φωτός καὶ τῆς ἡμέρας, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει λέγων· « Ἄς συμπεριφερθῶμεν μὲ εὐπρέπειαν ὡσὰν νὰ εἶναι ἡμέρα, καὶ ἄς μὴ πράττωμεν τὰ ἔργα πού γίνονται εἰς τὸ σκοτάδι»³. «Καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεός, λέγει ἡ Γραφή, τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτάδι ὠνόμασε νύκτα». Ἄλλὰ ἐκεῖνο πού μᾶς διέφυγεν ὀλίγον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν πάλιν. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπε, «Νὰ γίνῃ φῶς, καὶ ἔγινε φῶς», ἐπρόσθεσε· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι τὸ φῶς ἦτο καλόν». Πρόσσεχε, ἀγαπητέ, ἐδῶ, πόση εἶναι ἡ συγκατάβασις τῶν λόγων. Τί λοιπὸν, προτοῦ ἀκόμη νὰ γίνῃ δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἦτο καλόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δημιουργίαν τὸ θέαμα ἔδειξεν εἰς τὸν δημιουργὸν τὴν ὁμορφίαν τοῦ δημιουργηθέντος; Καὶ ποῖος θὰ ἤμποροῦσεν ἀπὸ τοὺς ἔχοντας νοῦν νὰ εἰπῇ αὐτό; Διότι ἐὰν ὁ ἄνθρωπος, πού ἔχει κάποιαν τέχνην, καὶ προτοῦ ἀκόμη κατασκευάσῃ τὸ δημιούργημά του, καὶ προτοῦ νὰ τὸ δώσῃ σχῆμα, γνωρίζει τὴν

συντελεῖ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον, πολλῶ μᾶλλον ὁ τῶν ἀπάν-
 των δημιουργός, ὁ λόγῳ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶ-
 ναι παραγαγών, ἤδδει καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι τὸ φῶς,
 ὅτι καλόν. Τίνος οὖν ἔνεκεν ταύτη τῇ λέξει ἐχρήσατο; Πρὸς
 5 τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην συγκαταβαίνων φθέγγεται ὁ
 μακάριος οὗτος προφήτης, Καὶ καθάπερ οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴν
 τι μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐργάσονται, καὶ τέλος ἐπι-
 θῶσι τοῖς οἰκείοις καμῆτοις, τότε ἐκ τῆς δοκιμασίας καὶ τὸν
 ἔπαινον προσάγουσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις, τὸν αὐτὸν
 10 δὴ τρόπον καὶ ἡ θεία Γραφή, νῦν συγκατιοῦσα τῇ ἀσθενείᾳ
 τῆς ἀκοῆς τῆς ἡμετέρας, φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς,
 ὅτι καλόν», καὶ τότε ἐπήγαγε· «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνα-
 μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους καὶ ἐκάλεσεν
 ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτι», καὶ
 15 ἰδίαν τιὰν χώραν ἀλένειμεν ἐκάσιῳ, ὄρους τιὰς ἐξ ἀρχῆς
 καὶ ἐκ προσομίῳ ἐκάσιῳ πηγνύς, ὥστε εἰς τὸ διηνεκὲς
 τούτους ἀπαραποδίστους διαφυλάττειν. Καὶ τοῦτο ἔξεσι συνι-
 δεῖν ἐκάσιῳ τῶν εὐφροσύνητων, πῶς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ
 παρόντος οὔτε τὸ φῶς ὑπερέβη τοὺς οἰκείους ὄρους, οὔτε
 20 τὸ σκότος τὴν οἰκίαν τάξιν παρήλθε, σύγχυσιν τινα καὶ ἀτα-
 ξίαν ἐργασάμενον. Καὶ γὰρ ἱκανὸν καὶ τοῦτο μόνον τοῖς
 ἀγνωμονεῖν βουλομένοις πρὸς τὴν πειθῶ καὶ τὴν ὑπακοὴν
 τῶν παρὰ τῆς θείας Γραφῆς λεγομένων ἀναγαγεῖν, ὥστε
 μιμήσασθαι καὶ τῶν στοιχείων τὴν τάξιν, τῶν ἀπαραπόδι-
 25 στων τηρούνητων τὸν δρόμον, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τὰ οἰκεία
 μέτρα, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν τὴν οἰκίαν φύσιν. Εἶτα ἐπειδὴ
 ἐκάσιῳ τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκεν, ἀμφότερα εἰς τὸ αὐτὸ
 συναγαγών, φησι· «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί,
 ἡμέρα μία». Τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῆς νυκτὸς
 30 μίαν ἐμφαίνων ὠνόμασεν, ἵνα τάξιν τιὰν καὶ ἀκολουθίαν ἐπι-
 στήσῃ τοῖς ὁρωμένοις, καὶ μηδεμίαν σύγχυσις ἦ. Ἄλλ' εἰδέναι

ανάγκην, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρετεῖ τὸ γινόμενον ἀπὸ αὐτόν, πολὺ περισσότερον ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἔφερε μὲ τὸν λόγον τοῦ τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἐγνώριζε καὶ προτοῦ νὰ δημιουργηθῇ τὸ φῶς, ὅτι ἦτο καλόν. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν λέξιν; Ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης ὀμιλεῖ συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι, ὅταν πράξουν κάτι μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ θέσουν τέλος εἰς τὰς προσπάθειάς των, τότε ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν παρέχουν καὶ τὸν ἔπαινον εἰς τὰ δημιουργήματά των· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, συγκαταβαίνουσα τῶρα εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς αἰσθήσεώς μας, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι ἦτο καλόν», καὶ ὕστερα ἐπρόσθεσε· «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτάδι ὠνόμασε νύκτα», καὶ ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα κάποιαν ἰδιαιτέραν θέσιν, ὀρίζων ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ καθένα κάποια χρονικὰ ὅρια, ὥστε νὰ διαφυλάσσουν αὐτὰ ἀπαραβίαστα διὰ παντός. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ καθένας ἀπὸ τοὺς σκεπτομένους ὀρθῶς, πῶς ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα οὔτε τὸ φῶς ὑπερέβη τὰ ἰδικὰ του ὅρια, οὔτε τὸ σκοτάδι παρέβη τὴν ἰδικὴν του τάξιν, διὰ νὰ προκαλέσῃ κάποιαν σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν. Καὶ πράγματι αὐτὸ μόνον εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὀδηγήσῃ ἐκείνους, πού θέλουν νὰ φέρωνται ἀγνωμόνως, πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν λεγομένων ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διὰ νὰ μιμηθοῦν τουλάχιστον τὴν τάξιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα τηροῦν ἀπαρέγκλιτον τὴν πορείαν των, καὶ νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰ ἰδικὰ των μέτρα, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν καλὰ τὴν φύσιν των. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα τὴν ὀνομασίαν καὶ συνένωσε καὶ τὰ δύο εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, λέγει· «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα πρώτη». Τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῆς νυκτὸς ὥρισε νὰ δεικνύῃ μίαν ἡμέραν, διὰ νὰ θέσῃ κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν εἰς τὰ πράγματα καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία σύγχυσις. Ἀλλὰ ἡμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν διδα-

ἔχομεν διδασκόμενοι παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, διὰ τῆς τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου γλώττης, τίνα μὲν κατὰ τὴν πρώτην ἐδημιουργήθη ἡμέραν, τίνα δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τῆς τοῦ φιλανθρωποῦ Θεοῦ ἔστι συγκαταβάσε-
 5 ως. Οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμος αὐτοῦ χεὶρ, καὶ ἡ ἄπειρος σοφία, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰ πάντα παραγαγεῖν. Τί δὲ λέγω, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; Καὶ ἐν ἀκαριαίᾳ ροπῇ. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν παρήγαγέ τι τῶν ὄντων οὐδενὸς γὰρ δεῖται ἀνενδεῆς ὢν, ἀλλὰ φιλανθρωπία τινὶ καὶ ἀγα-
 10 θότῃ τὰ πάντα ἐτεκτήνατο· διὰ τοῦτο κατὰ μέρος δημιουργεῖ, καὶ διδασκαλίαν ἡμῖν σαφῆ τῶν γινομένων παραδίδωσι διὰ τῆς τοῦ μακαρίου προφήτου γλώττης, ἵνα μαθόντες ἀκριβῶς μὴ προσπιλάωμεν τοῖς ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν κινουμένοις. Εἰ γάρ, καὶ τούτων οὕτω γεγενημένων, εἰσὶ τινες οἱ
 15 αὐτόματα λέγοντες γεγενησθαι πάντα τὰ ὄντα, εἰ μὴ τοσαύτη ἐχρήσατο τῇ συγκαταβάσει καὶ διδασκαλίᾳ, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν σπουδάζοντες;

4. Τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον καὶ ἀνοητότερον τῶν ταῦτα
 20 λέγειν ἐπιχειρούντων, καὶ αὐτόματα φασκόντων γεγενησθαι τὰ ὄντα, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἀποσιερούντων τὴν πάσαν δημιουργίαν; Πῶς γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, εἶπέ μοι, τὰ τοσαῦτα στοιχεῖα καὶ τὴν τοσαύτην διακόσμησιν ἄνευ τινὸς τοῦ κυβερνήτου καὶ τὰ πάντα κρατοῦντος ἡνιοχεῖσθαι; Καὶ
 25 ταῦς μὲν οὐκ ἂν ποτε δυνηθεῖη κυβερνήτου χωρὶς τὰ τῆς θαλάττης κύματα διαδραμεῖν, οὐδὲ στρατιώτης ἐργάζεσθαι τι γενναῖον μὴ τοῦ στρατηγοῦντος ἐφρεσιῶντος, οὐδὲ οἰκίᾳ συνεσιάναι μὴ τοῦ ταύτην οἰκονομοῦντος παρόντος· ὁ δὲ ἄπειρος οὗτος κόσμος, καὶ ἡ τῶν στοιχείων τούτων διακόσμη-
 30 σις ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε φέρεσθαι ἡδύνατο, μὴ τινος ὄντος τοῦ ἡνιοχεῖν τὰ πάντα δυναμένου, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν σο-

σκόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ προφήτου, ποῖα ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν πρώτην μέραν καὶ ποῖα εἰς τὰς ἄλλας. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι γνῶρισμα τῆς συγκαταβάσεως τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι δὲν εὐρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν τὸ παντοδύναμιν χέρι του καὶ ἡ ἄπειρος σοφία νὰ δημιουργήσῃ τὰ πάντα μέσα εἰς μίαν ἡμέραν. Καὶ διατί λέγω, μέσα εἰς μίαν ἡμέραν; Καὶ μέσα εἰς μίαν στιγμὴν μόνον ἤμπορεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐδημιούργησε τίποτε ἀπὸ τὰ ὄντα διὰ τὴν ἰδικὴν του ἀνάγκην, διότι δὲν χρειάζεται τίποτε καθόσον εἶναι ἀνεκδέχης, ἀλλὰ κατεσκεύασε τὰ πάντα ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα δι' αὐτὸ δημιουργεῖ τμηματικὰ καὶ μᾶς παραδίδει σαφῆ διδασκαλίαν τῶν ἔργων μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου προφήτου, ὥστε ἀφοῦ μάθωμεν μὲ ἀκρίβειαν νὰ μὴ συγκρουώμεθα μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κινουῦνται ἀπὸ ἀνθρωπίνας σκέψεις. Ἐάν λοιπόν, ἀφοῦ ἔτσι ἔχουν δημιουργηθῇ αὐτά, ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὅλα τὰ ὄντα ἔχουν γίνεαι μόνον τῶν, ἐάν δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν συγκατάβασιν καὶ διδασκαλίαν, τί δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν ἐκεῖνοι, πού προσπαθοῦν νὰ λέγουν καὶ νὰ κάνουν τὰ πάντα ἐναντίον τῆς ἰδικῆς τῶν σωτηρίας;

4. Τί λοιπόν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερο ἄθλιον καὶ ἀνόητον ἀπὸ ἐκείνους, πού ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν αὐτὰ καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνεαι μόνον τῶν καὶ στεροῦν ὅλην τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ; Διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι λογικόν, εἶπέ μου, τὰ τόσον πολλά στοιχεῖα καὶ ἡ τόσον ἀρμονικὴ διάταξις τοῦ σύμπαντος νὰ διευθύνωνται χωρὶς κάποιον, πού νὰ τὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ πάντα; Καὶ ἓνα πλοῖον μὲν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτέ χωρὶς κυβερνήτην νὰ διασχίσῃ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, οὔτε ὁ στρατιώτης νὰ πράξῃ κάτι ἡρωικόν χωρὶς νὰ προΐσταται ὁ στρατηγός, οὔτε σπίτι νὰ στερεοποιηθῇ χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν ὁ κτίστης· ὁ δὲ ἄπειρος αὐτὸς κόσμος καὶ ἡ ἀρμονικὴ διάταξις τῶν στοιχείων αὐτῶν ἠμποροῦσε νὰ κινῆται ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κάποιος, ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσε νὰ διευθύνῃ τὰ πάν-

φίαν συνέχοντος καὶ διαβασιάζοντος ἅπαντα τὰ δρώμενα; Ἄλλὰ τί περαιτέρω φιλονεικοῦμεν ταῦτα δεικνύειν ἐκείνοις, ἅ, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ τυφλοῖς δῆλα καθέστηκεν; Ὅμως μὴ διαλιμπάνωμεν προτιθέμετες αὐτοῖς τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς

5 διδάγματα, καὶ πᾶσαν ποιούμενοι σπουδὴν, ὥστε καὶ τῆς πλάνης αὐτοὺς ἀπαλλάξαι, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγαγεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἔτι τῇ πλάνῃ εἰσὶ προκατειλημμένοι, ἀλλ' ὅμως ὁμογενεῖς τυγχάνουσι, καὶ προσήκει πολλὴν αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, καὶ μηδέποτε ναρκᾶν, ἀλλὰ μετὰ πολ-

10 λῆς τῆς ἐπιμελείας τὰ παρ' ἐναντιῶν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ κατὰδῆλον αὐτοῖς ἰατροῖαν παρέχειν, ἵνα ὀφρὲ γοῦν ποιεὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ ὑγίειαν ἐπανέλθωσιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περισπούδασιον, ὡς ψυχῆς σωτηρία. Καὶ ἄρα Παῦλος λέγων, «Ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπί-

15 γνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Θεὸς φησιν· «Ὁὐ θέλησει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Διὰ γὰρ τοῦτα καὶ τὴν κρίσιν ταύτην ἅπασαν παρήγαγε, καὶ ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, οὐχ ἵνα ἀπολώμεθα, οὐδὲ ἵνα εἰς κόλασιν ἡμᾶς παραπέμψῃ, ἀλλ' ἵνα σώ-

20 σῃ, καὶ τῆς πλάνης ἐλευθερώσας τῆς βασιλείας τὴν ἀπόλαυσιν ἡμῖν δωρήσῃται. Ταύτην γὰρ ἡμῖν καὶ ἠτοίμασεν, οὐ νῦν μετὰ τὸ γενέσθαι, ἀλλὰ πρὸ καταβολῆς κόσμου, καθὼς αὐτὸς φησι, «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς

25 κόσμου». Ὅρα φιλάνθρωπίαν Δεσπότου, ὅπως καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας, καὶ πρὶν ἢ παραγαγεῖν τὸν ἄνθρωπον, τὰ μυρία αὐτῷ ἀγαθὰ ἠντήρέπισε, ἰδεικνὺς ὅσῃν πρόνοιαν ποιεῖται τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ διὰ πάντας βούλεται σωθῆναι. Τοιοῦτον τοίνυν ἔχοντες Δεσπότην, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτως

30 ἀγαθόν, οὕτως ἡμερον, καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας φροντί-

4. Α' Τιμ. 2, 4.

5. Ἰεζ. 16, 23.

6. Ματθ. 25, 34.

τα καὶ κατὰ τὴν ἰδικὴν του σοφίαν νὰ συγκρατῆ καὶ νὰ βαστάζῃ ὅλα τὰ ὀρατά; Ἄλλὰ διατί προσπαθοῦμεν ἀκόμη νὰ ἀποδεικνύωμεν εἰς ἐκείνους αὐτά, τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τὴν παροιμίαν, ἔχουν καταστῆ φανερά καὶ εἰς τοὺς τυφλοὺς; Ὅμως ἄς μὴ παραλείπωμεν νὰ παρουσιάζωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ νὰ φροντίζωμεν μὲ κάθε μέσον διὰ νὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Διότι καὶ ἐὰν εἶναι προκατειλημμένοι ἀκόμη ἀπὸ τὴν πλάνην, ὅμως εἶναι τοῦ ἰδίου γένους μὲ ἡμᾶς, καὶ πρέπει νὰ φροντίζωμεν πολὺ δι' αὐτοὺς, καὶ ποτὲ νὰ μὴ εὐρισκώμεθα εἰς λήθαργον, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν τὰ ἰδικὰ των μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ νὰ παρέχωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν κατάλληλον θεραπείαν, διὰ νὰ ἐπανεέλθουν ἀργὰ λοιπὸν κάποτε εἰς τὴν πραγματικὴν ὑγείαν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι εἰς τὸν Θεὸν τόσον περιζήτητον, ὅπως ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγων, «Ὁ Θεὸς θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας»⁴. Ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς, ὅπως τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ζωὴν του»⁵. Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἔκανε τὴν πλάσιν αὐτὴν ὅλην καὶ ἐδημιούργησεν ἡμᾶς, ὄχι διὰ νὰ χανώμεθα, οὔτε διὰ νὰ μᾶς ἐξαποστείλῃ εἰς τὴν κόλασιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς σώσῃ καὶ νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πλάνην. Τὴν βασιλείαν λοιπὸν μᾶς τὴν προητοίμασεν, ὄχι τῶρα μετὰ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἐλᾶτε σεῖς, πού εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου. κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποῖα ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνητο ὁ κόσμος»⁶. Πρὸσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν, καὶ προτοῦ ἀκόμη νὰ πλάσῃ τὸν ἄνθρωπον, πρὸς χάριν του ἠτοίμασε τὰ ἅπειρα ἀγαθὰ, ἀποδεικνύων πόσον φροντίζει διὰ τὸ ἰδικὸν μας γένος καὶ ὅτι θέλει ὅλοι νὰ σωθοῦν. Ἐχοντες λοιπὸν τέτοιον Κύριον, τόσον φιλόανθρωπον, τόσον ἀγαθόν, τόσον πρᾶον, ἄς φροντίζωμεν διὰ

ζῶμεν, καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ σωτηρίας ὑπόθεσις γενήσεται ὅταν μὴ ὑπὲρ ἐαυτῶν μόρον σπουδάσωμεν, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸν πλησίον ὠφελῶμεν, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν χειραγωγῶμεν. Καὶ ἵνα μάθης, 5 ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ δυνηθῆναι μετὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας καὶ ἕτερον κερδᾶναι, ἄκουσον ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγοντος τοῦ προφήτου «Ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται». Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὁ ἐκ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, φησί, χειραγωγῶν, ἢ ἀπὸ τῆς κακίας πρὸς 10 ἀρετὴν ὁδηγῶν τὸν πλησίον, κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ἐμὲ μιμεῖται. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς δι' οὐδὲν ἕτερον, Θεὸς ὢν, τὴν ἡμετέραν ὑπέδυσεν σάρκα, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους γέγονεν ἀνθρώπος. Καὶ τί λέγω, τὴν ἡμετέραν ὑπέδυσεν σάρκα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπέ- 15 μεινεν, ὅπου γε καὶ τὸν στανρὸν κατεδέξατο, ἵνα ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ ἁμαρτιῶν προδεδομένους τῆς κατάρτας ἐλευθερώσῃ; Καὶ βοᾷ τοῦτο Παῦλος λέγων «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρτας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα». Εἰ τοίνυν αὐτός, Θεὸς ὢν καὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀπορ- 20 ρήτου τυγχάνων, διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον ταῦτα ἅπαντα κατεδέξατο δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, τί οὐκ ἂν εἴημεν αὐτοὶ δίκαιοι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπιδειξασθαι καὶ τὰ μέλη τὰ ἡμέτερα, ὥστε καὶ τῆς φάρυγγος αὐτοὺς ἐξαρπάσαι τοῦ διαβόλου, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν χει- 25 ραγωγῆσαι; Ὅσα γὰρ ψυχὴ σώματος κρείσσων, τοσοῦτω τῶν χρήμασι θοηθούτων τοῖς δεομένοις οὔτοι μειζρόνων ἀξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν οἱ διὰ τῆς παραινέσεως καὶ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας τοὺς ραθύμους καὶ ἀναπεπιωκότας ἀνάγοντες ἐπὶ τὴν εὐθείαν ὁδόν, καὶ δεικνύντες τῆς μὲν κακίας 30 τὸ δυσειδές, τῆς δὲ κατὰ Θεὸν ἀρετῆς τὴν πολλὴν εὐμορφίαν.

7. Ἱερ. 15, 19.

8. Γαλ. 3, 13.

τὴν σωτηρίαν μας καὶ τῶν ἰδικῶν μας ἀδελφῶν. Διότι αὐτὸ θὰ γίνῃ βάσις καὶ τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, ὅταν δηλαδὴ δὲν φροντίζωμεν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ ὅταν ὠφελουῖμεν καὶ τὸν πλησίον μας καὶ τὸν ὀδηγοῦμεν πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πόσον ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ ἠμπορέσῃς μαζὶ μὲ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν καὶ ἄλλον νὰ κερδίσῃς, ἄκουσε τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπῶν τὸν Θεὸν λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τιμιότητα ἀπὸ τὴν κακίαν, θὰ εἶναι ὡς στόμα μου»⁷. Τί ὅμως σημαίνει αὐτό; Ἐκεῖνος ποῦ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, λέγει, ἀπὸ τὴν πλάνην πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἀπὸ τὴν κακίαν ὀδηγεῖ τὸν πλησίον πρὸς τὴν ἀρετήν, μιμεῖται ἐμὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Διότι καὶ αὐτὸς διὰ τίποτε ἄλλο, ἂν καὶ ἦτο Θεός, ὑπεδύθη τὴν ἰδικὴν μας σάρκα, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐγένετο ἄνθρωπος. Καὶ διατί λέγω, ὑπεδύθη τὴν ἰδικὴν μας σάρκα, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀνθρώπινα ὑπέμεινε, ἀφοῦ θεβαίως καὶ τὸν σταυρὸν κατεδέχθη, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κατάραν ἡμᾶς, ποῦ εἶχαμεν προδοθῆ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας; Καὶ φωνάζει αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων· «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, γενόμενος πρὸς χάριν μας καταραμένος»⁸. Ἐὰν λοιπὸν αὐτός, ἐνῶ εἶναι Θεός καὶ ἔχει τὴν ἀσύλληπτον ἐκείνην οὐσίαν, ἀπὸ ἄπειρον φιλανθρωπίαν κατεδέχθη ὅλα αὐτὰ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, τί δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἐπιδείξωμεν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ τὰ ἰδικὰ μας μέλη, ὥστε νὰ ἀρπάσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσωμεν πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς; Διότι ὅσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσον μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν ἀξιῶννται ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ βοηθοῦν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην μὲ χρήματα, αὐτοί, οἱ ὁποῖοι μὲ συμβουλὰς καὶ συνεχῆ διδασκαλίαν ὀδηγοῦν τοὺς ἀδιάφορους καὶ τοὺς ἀποθαρρυνομένους εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον καὶ δεικνύουν ἀφ' ἑνός μὲν τὴν ἀσχημίαν τῆς κακίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μεγάλην ὁμορφίαν τῆς κατὰ Θεὸν ἀρετῆς.

5. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα εἰδότες, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν βιωτικῶν περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας διαλεγώμεθα τοῖς πλησίον, εἰς ταύτην αὐτοὺς ἐνάγοντες τὴν μέριμναν. Ἀγαπητὸν γάρ, ἀγαπητὸν, συνεχῶς ταῦτα ἐνηχομένην τὴν
 5 ψυχὴν δυνηθῆναι ἀνενεργεῖν ἐκ τῆς ἀθύσουσιν τῶν κακῶν τῶν ἐν τῷ μέσῳ στρεφομένων, καὶ περιγενέσθαι τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως, ἅπερ διηνεκῶς πολιορκεῖ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν. Καὶ διὰ τοῦτο χρεῖα ἡμῖν πολλῆς τῆς ἀγρυπτίας, ἐπειδὴ καὶ διηνεκῆς ἡμῖν ἐστὶν ὁ πόλεμος, καὶ ἀνα-
 10 κωχίην οὐδέποτε ἔχων· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν Ἐφεσίοις γράφων· «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Μὴ νομίσητε, φησί, τὸν τυ-
 15 χόντα ἡμῖν προκειῖσθαι ἀγῶνα· οὐ πρὸς ὁμογενεῖς ἡμῖν ἐστὶν ἡ πάλη, οὐδὲ ἐξίσης ἡμῖν ἐστὶ τὰ τῆς παρατάξεως. Καὶ γὰρ σῶματι συμπεπλεγμένοι, τοῖς ἁοματίοις παλαίειν δυνάμεσι προσιετάγμεθα· ἀλλὰ μὴ δεισῆτε· εἰ γὰρ καὶ ἀνώμαλος ἡ μάχη, ἀλλὰ μεγάλη τῶν ὄπλων τῶν ἡμετέρων ἡ δύναμις.
 20 Ἐπήγαγε γὰρ μονονουχὶ λέγων, ἐπειδὴ ἔγνωτε τῶν σημείων τὴν φύσιν, μὴ καταπέσητε, μηδὲ ναρκήσητε πρὸς τὴν πάλην· ἀλλὰ «Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς σιῆσαι πρὸς τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου». Πολλὰ γὰρ αἱ τούτου μεθοδεῖαι, τοῦτι' ἔστιν ὁδοί,
 25 δι' ὧν ὑποσκελίζειν ἐπιχειρεῖ τοὺς ραθυμοτέρους, καὶ δεῖ ταύτας ἀκριβῶς ἐπίστασθαι, ὥστε διαφυγεῖν αὐτοῦ τὰς λαθάς, καὶ μηδεμίαν αὐτῷ παρείδουσιν ἀφιέναι, ἀλλὰ καὶ γλώττης ἀκριβείαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ὀφθαλμῶν ἀσφάλειαν, καὶ διανοίας καθαρότητα, καὶ διηνεκῶς ἐναγώνιον εἶναι, καθάπερ
 30 θηρίου τινὸς ἐπιόντος, καὶ λυμήρασθαι ἡμῖν ἐπιχειροῦντος. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ οὐρνομηκῆς ἐκείνη ψυχὴ, ὁ τῶν ἐ-

9. Ἐφ. 6, 12.

10. Ἐφ. 6, 11.

5. Γνωρίζοντες λοιπόν ὅλα αὐτά, ἄς συζητοῦμεν μὲ τοὺς ἄλλους, ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ὀδηγοῦντες αὐτοὺς εἰς αὐτὴν τὴν φροντίδα. Διότι εἶναι πολὺ ἀγαπητὸν νὰ ἡμπορέσῃ ἡ ψυχὴ, πού διαρκῶς ἀκούει αὐτά, νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἄφθονα μεταξὺ μας, καὶ νὰ νικήσῃ τὴν ἐξέγερσιν τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα συνεχῶς πολιορκοῦν τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν. Καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀγρυπνοῦμεν πολὺ, ἀφοῦ ὁ πόλεμός μας καὶ διαρκῆς εἶναι καὶ ποτὲ δὲν ἔχει ἀνακωχὴν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, ἔλεγε· «Δὲν εἶναι ἡ πάλη μας πρὸς ἀντιπάλους ὁμοίους μας, μὲ αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας, πού ἄρχουν εἰς τὸ σκοτάδι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνευματικὰ ὄντα τῆς πονηρίας, πού κατοικοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁹. Νὰ μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἓνα τυχαῖον ἀγῶνα· ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς συνανθρώπους μας, οὔτε εἶναι ἴση ἡ παράταξις μας. Διότι ἂν καὶ ἔχομεν σῶμα, ἔχομεν προσταχθῆ νὰ πολεμοῦμεν μὲ ἄσωμάτους δυνάμεις· ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε, διότι ἐὰν καὶ ἡ μάχη εἶναι ἄνισος, εἶναι ὅμως μεγάλη ἡ δύναμις τῶν ἰδικῶν μας ὄπλων. Διότι ἐπρόσθεσεν αὐτά, σχεδὸν ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ ἐγνωρίσατε τὴν φύσιν τῶν ἐχθρῶν, νὰ μὴ χάσετε τὸ θάρρος, οὔτε νὰ ἀδρανήσετε πρὸς τὴν πάλην. Ἄλλὰ «Δι' αὐτὸ ἐνδυθῆτε ὀλόκληρον τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἡμπορέσετε νὰ ἀντιστέκεσθε εἰς τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου»¹⁰. Διότι εἶναι πολλὰ τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ τρόποι, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιχειρεῖ νὰ ὑπονομεύσῃ τοὺς περισσότερον ἀδρανεῖς, καὶ πρέπει νὰ τοὺς γνωρίζωμεν πολὺ καλά, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἀφορμὰς του, καὶ νὰ μὴ ἀφήνωμεν καμμίαν εἰσοδὸν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἐπίδεικνύωμεν καὶ ἀκρίβειαν γλώσσης, καὶ σταθερότητα ὀφθαλμῶν, καὶ καθαρότητα σκέψεως καὶ διαρκῶς νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ τὸν ἀγῶνα, ὡσὰν κάποιο θηρίον νὰ ἔρχεται ἐναντίον μας καὶ νὰ ἐπιχειρῆ νὰ μᾶς κατασπαράξῃ. Διὰ τοῦτο λοιπόν καὶ ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ

θνῶν διδάσκαλος, ἡ γλῶττια τῆς οἰκουμένης, ὁ ὑπὲρ τῆς
 τῶν μαθητευομένων σωτηρίας ἅπαντα πραγματευόμενος, εἰ-
 πὼν, «*Αναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ*», πάλιν ἐπήγαγε,
 πάντοθεν ἡμᾶς περιφράττων, καὶ ἀχειρώτους ἐργαζόμενος,
 5 οὕτω λέγων· «*Σιτῆτε οὖν περιεζωσμένοι τὴν ὁσφὺν ὑμῶν ἐν*
ἀληθείᾳ, καὶ ἱνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς πίστεως, καὶ ὑπο-
δησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἔτοιμοσὶα τοῦ εὐαγγελίου τῆς ει-
ρήνης, ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαθόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ
δυνήσεσθε πάντα τὰ θέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπωρωμένα σφέ-
 10 *σαι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ*
τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἔστι ὀψίον Θεοῦ». Εἶδες πάντα
 τὰ μέλη ὅπως περιέφραξε, καὶ καθάπερ τις εἰς πόλεμόν τι-
 να μέλλων ἐξαγαγεῖν, οὕτω πρῶτον μὲν τῇ ζώνῃ ἠσφαλίσατο,
 ὥστε εὐκόλον εἶναι ἡμῖν τὸν δρόμον, ἔπειτα τὸν θώρακα ἐνέ-
 15 *δυσεν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν βελῶν πλητιώμεθα, καὶ τοὺς πόδας*
ἠσφαλίσατο, καὶ πανταχόθεν τῇ πίστει περιέφραξεν; Αὕτη
γὰρ, αὕτη, φησί, καὶ τὰ θέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπωρωμένα
σβέσαι δυναθήσεται. Τίνα δέ ἐστι τοῦ διαβόλου τὰ θέλη; Αἱ
πονηραὶ ἐπιθυμίαι, οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοί, τὰ πάθη τὰ δλέ-
 20 *θρια, θυμός, βασκανία, φθόνος, ὀργή, μῖσος, χρημάτων ἐπι-*
θυμία, καὶ ἡ ἄλλη ἅπαντα ραθυμία. Ταῦτα, φησὶν, ἅπαντα
σβέσαι δυναθήσεται ἢ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος. Καὶ τί λέγω
σβέσαι; Καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτὴν τοῦ πολεμίου ἀποτεμεῖν δύ-
νήσεται. Εἶδες πῶς ἐνεύρωσε τοὺς μαθητευομένους; πῶς
 25 *κηροῦ μαλακωτέρους ὄντας σιδήρου σιερροτέρους εἰργάσατο;*
Ἐπειδὴ γὰρ ἡμῖν οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος, ἀλλὰ
πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ ὄπλα ἡ-
μῖν σαρκικὰ περιέθηκεν, ἀλλὰ πάντα πνευματικά, καὶ οὕτως
ἀποσιίθοντα, ὥστε μηδὲ τὴν ἐκ τούτων αἴγλην ἐνεργεῖν
 30 *δύνασθαι τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα.*

6. Τοιαῦτα τοίνυν ὄπλα ἐνδεδυμένοι μὴ φορίτωμεν τὴν πά-
 λην, μηδὲ τὴν συμπλοκὴν φεύγωμεν, ἀλλὰ μηδὲ ραθυμοῦμεν.

διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ἡ γλῶσσα τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖνος ποῦ ἐπιχειρεῖ τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητῶν, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐνδυθῆτε ὅλα τὰ ὄπλα τοῦ Θεοῦ», πάλιν ἐπρόσθεσε, προφυλάσσων ἡμᾶς ἀπὸ παντοῦ καὶ καθιστῶν ἡμᾶς ἀκαταβλήτους, λέγων ἔτσι· «Σταθῆτε λοιπὸν, ἀφοῦ ζωσθῆτε ὡς ἄλλην ζώνην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐνδυθῆτε τὸν θώρακα τῆς πίστεως καὶ φορέσετε εἰς τὰ πόδια σας τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ φορέσατε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ ἠμπορέσετε νὰ σβήσετε ὅλα τὰ πύρινα βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ δεχθῆτε τὴν περικεφαλαίαν τῆς σωτηρίας καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»¹¹. Εἶδες πῶς ἐπροφύλαξεν ἀπὸ παντοῦ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν κανεὶς πρόκειται νὰ μᾶς ἐξαγάγῃ εἰς κάποιον πόλεμον, ἔτσι κατὰ πρῶτον μὲν ἐπροφύλαξε μὲ τὴν ζώνην, ὥστε νὰ τρέχωμεν μὲ εὐκολίαν, ἔπειτα ἐφόρεσε τὸν θώρακα, διὰ νὰ μὴ μᾶς κτυποῦν τὰ βέλη καὶ ἐξησφάλισε τὰ πόδια καὶ ἀπὸ παντοῦ ἐπροφύλαξε μὲ τὴν πίστιν; Διότι αὐτὴ, λέγει, αὐτὴ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σβῆσῃ καὶ τὰ πύρινα βέλη τοῦ πονηροῦ. Ποῖα ὅμως εἶναι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου; Αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, αἱ ἀκάθαρτοι σκέψεις, τὰ καταστρεπτικὰ πάθη, ὁ θυμὸς, ἡ βασκανία, ὁ φθόνος, ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ κάθε ἄλλη ἀπερικοσμία. Ὅλα αὐτά, λέγει, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ σβῆσῃ ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος. Καὶ διατί λέγω θὰ τὰ σβῆσῃ; Ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἐχθροῦ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποκόψῃ. Εἶδες πῶς ἐνίσχυσε τοὺς μαθητάς; πῶς τοὺς κατέστησε ἰσχυροτέρους ἀπὸ τὸν σίδηρον, ἐνῶ ἦσαν μαλακώτεροι ἀπὸ τὸ κερί; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πόλεμος μας δὲν εἶναι ἐναντίον ἀνθρώπων, ποῦ ἔχουν σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ ἐναντίον ἀσωμάτων δυνάμεων, δι' αὐτὸ οὔτε ὄπλα σαρκικὰ μᾶς ἐχορήγησεν, ἀλλὰ ὅλα πνευματικὰ καὶ τόσον λαμπερά, ὥστε ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων νὰ μὴ ἠμπορέσῃ οὔτε τὴν λάμπιν αὐτῶν νὰ ὑποφέρῃ.

6. Φέροντες λοιπὸν τέτοια ὄπλα ἄς μὴ φοβούμεθα τὴν πάλιν, οὔτε νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν σύγκρουσιν, ἀλλὰ οὔτε

Ὡσπερ γὰρ κηφόντων ἡμῶν οὐκ ἂν ποτε περιγένοιτο ὁ πω-
 κηρὸς δαίμων ἐκεῖνος τῆς τῶν ὕλων δυνάμεως, εἰάν θου-
 λώμεθα ἄκυρα αὐτοῦ ποιῆσαι τὰ μηχανήματα, οὕτως εἰάν ρα-
 θυμῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, τοῦ πολεμίου τῆς ἡμε-
 5 τέρας σωτηρίας διηνεκῶς ἐγορηγορός, καὶ πάντα κατὰ τῆς
 σωτηρίας ἡμῶν διαπρατιομένου. Παταχόθεν τοίνυν ὀπλί-
 ζομεν ἑαυτούς, καὶ ρημάτων φειδόμενοι, καὶ πραγμάτων
 ἀπεχόμενοι τῶν θλάπειν ἡμᾶς δυναμένων, καὶ μετὰ τῆς
 ἀποχῆς τῶν θρωμάτων, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, καὶ τὴν περὶ
 10 τοὺς πένητας δαψίλειαν ἐπιδεικνύμεθα, εἰδότες ὅση τῆς
 περὶ τούτους θεραπείας ἡμῖν κείσεται ἢ ἀνταπόδοσις. «Ὁ
 γὰρ ἐλεῶν», φησί, «πιωχόν, δανείζει Θεῶν». Ὅρα δανείου ῥύ-
 σιν ξένην καὶ παράδοξον. Ἐτερός ἐστὶν ὁ λαμβάνων, καὶ
 ἕτερος ὁ τῷ δανείῳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καθιστάς· καὶ οὐ τοῦτο
 15 μόνον, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ δανείου οὐκ ἔστιν ἀγνωμοσύνην
 ὑποσιῆναι, οὐδὲ ἕτεραν τινὰ ζημίαν. Οὐδὲ γάρ, καθάπερ
 ἐνταῦθα, ἑκατοστὴν μόνον ὑπισχεῖται δώσειν, ἀλλὰ ἑκατον-
 ταπλασίονα τῶν διδομένων, καὶ οὐδὲ μέγρι τούτου ἴσταιται.
 ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δὲ ζωὴν
 20 αἰώνιον. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος θίον εἴ τις ἡμῖν ὑπέσχετο
 διπλασίονα μόνον τῶν διδομένων ὑφ' ἡμῶν παρασχεῖν, προ-
 θύμως ἂν ἅπασαν ἡμῶν τὴν ὑπαρξίν προσηκάμεθα, ὅπου
 πολλὴ πολλάκις ἢ ἀγνωμοσύνη, πολλὰ τῶν πλεονεκτούντων
 αἰ ὑπερβολαί. Καὶ γὰρ καὶ τῶν σφόδρα γνησίων πολλοὶ
 25 οὐδὲ αὐτὸ τὸ δανεισθὲν τοῖς δεδωκόσι παρέσχον, ἢ δι' ἀγνω-
 μοσύνην τοῦτο ὑπομείναντες, ἢ καὶ πολλάκις ἐπὶ περιᾶς κω-
 λυθέντες. Ἐπὶ δὲ τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότου οὐδὲν τούτων
 ἐστὶ λογίσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον ἀκέραιον μένει, καὶ
 ὑπὲρ τῶν καταβαλλομένων ἑκατονταπλασίονα παρασχεῖν ὑπι-
 30 σχεῖναι μετὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν ἡμῖν τι-

καὶ νὰ εἶμεθα ἀδιάφοροι. Διότι ὅπως, ὅταν εἶμεθα νηφάλιοι, ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων νὰ νικήσῃ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων μας, ἐὰν θέλωμεν νὰ καταστήσωμεν ἀνίσχυρα τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ· ἔτσι, ἐὰν εἶμεθα ἀδιάφοροι, δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα κέρδος, ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας εἶναι ἄγρυπνος καὶ κάνει τὰ πάντα ἐναντίον της. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν ἄς ὀπλιζώμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀποφεύγοντες καὶ τὰ λόγια, ἀπέχοντες καὶ ἀπὸ πράγματα, ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς βλάπτουν, καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἄς ἐπιδεικνύωμεν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν πρὸς τοὺς πτωχοὺς, γνωρίζοντες πόση θὰ εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν βοήθειαν πρὸς αὐτούς. «Διότι ἐκεῖνος ποὺ δίδει ἐλεημοσύνην εἰς τὸν πτωχόν, λέγει ἡ Γραφή, δανεῖζει τὸν Θεόν»¹². Βλέπετε τὴν περίεργον καὶ παράδοξον φύσιν τοῦ δανείου. Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ λαμβάνει καὶ ἄλλος καθίσταται ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἰδικόν του δάνειον· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ δανείου αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστῇ ἀδικίαν, οὔτε κάποιαν ἄλλην ζημίαν. Οὔτε βεβαίως, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει ἐδῶ, ὑπόσχεται νὰ ἀνταποδώσῃ μόνον τὸ ἓνα τοῖς ἑκατόν, ἀλλὰ ἑκατονταπλάσια τῶν διδομένων, καὶ οὔτε σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ παρόν, καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Καὶ εἰς μὲν τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐὰν κάποιος μᾶς ὑπέσχετο, ὅτι θὰ μᾶς δώσῃ διπλάσια μόνον τῶν διδομένων ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ ἐριψοκινδυνεύαμεν πρόθυμα ὅλην τὴν περιουσίαν μας, ὅπου ὑπάρχει πολλὰς φορές μεγάλη ἀδικία καὶ πολλὰ ὑπερβολὰ τῶν πλεονεκτῶν. Διότι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς δὲν ἔδωσαν οὔτε αὐτό, ποὺ ἐδανείσθησαν, εἰς τοὺς δανειστάς, ἢ ἐπειδὴ ἠνέχθησαν αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαριστίας ἢ ἐπειδὴ ἠμποδίσθησαν πολλάκις ἀπὸ τὴν πτωχείαν. Διὰ τὸν Κύριον ὅμως τῶν πάντων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπολογισθῇ τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον παραμένει ἀκέραιον καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ δώσῃ ἑκατονταπλάσια διὰ λογαριασμὸν τῶν δανειστῶν μετὰ ἀπὸ αὐτό καὶ μᾶς ἐξασφαλίζει εἰς

μειύεται. Τίς οὖν ἡμῖν λοιπὸν ἀπολογία λείπεται μὴ σπεύδουσι καὶ ἐπειγομένοις ἀντὶ τῶν ὀλίγων ἑκατονταπλασίονα λαβεῖν, καὶ ἀντὶ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα, καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀλλ' ἡδέως θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείουσι τὰ χρήματα, καὶ οὐ βουλομένοις αὐτὰ νῦν προέσθαι τοῖς θεομένοις τὰ ἀπλῶς καὶ εἰκῆ κείμενα, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς παρ' αὐτῶν προσιασίας ἀπολαύσωμεν; «Ποιήσατε γὰρ ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἐκλείπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκιρᾶς». Καὶ οἶδα, ὅτι πολλοὶ οὐ μόνον οὐ προσίενται τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ ὡς λῆθρον τινα καὶ μῦθον ἀκούοντες, οὐ προσέχουσι τοῖς ἡμετέροις λόγοις. Ἄλλ' ἐγὼ καὶ διὰ τοῦτο δάκνομαι, καὶ ὀδυνῶμαι, ὅτι οὔτε τῶν πραγμάτων ἢ πείρα, οὔτε ἢ ἰεσαύτη τοῦ Θεοῦ ὑπόσχεσις, οὔτε ὁ ῥόθος τῶν μελλόντων, οὔτε αἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρ' ἡμῶν παραινέσεις τῶν τοιούτων καθικέσθαι ἠδυνήθησαν, καὶ οὐ παύσομαι οὐδὲ οὔτω τῆς τοιαύτης συμβουλής, μέχρις ἂν τῇ πολλῇ συνεχεῖα περιγενέσθαι δυνηθῶ, καὶ εἰς ἰῆριν αὐτοὺς ἀγαγεῖν, καὶ ἐκ τοῦ κάρου καὶ τῆς μέθης, ἦν ἢ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία ἤνεγκε σκοτιώσασα τὸν λογισμόν, ἀνενεγκεῖν. Οἶδα γάρ, οἶδα ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ ἢ τῶν ἡμετέρων λόγων συνέχεια, καὶ ἢ παρὰ τῆς νησιείας ἐπιμέλεια δυνησεται αὐτοὺς ὀπερ γοῦν ποιεῖ ἀπαλλάξαι τοῦ χαλεποῦ τούτου νοσήματος, καὶ εἰς τελείαν ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς ἀπρητησμένης τοῖς τοιούτοις τιμωρίας ἐλευθερωθῶσι, καὶ ἡμεῖς τῆς ἀθυμίας ἀπαλλαγῶμεν, καὶ ὑπερ ἀπάντων δόξαν ἀναπέμπωμεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

τὸ μέλλον τὴν αἰώνιον Ζωὴν. Ποία λοιπὸν ἀπολογία μένει εἰς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι δὲν σπεύδομεν καὶ δὲν ἐπειγόμεθα νὰ λάβωμεν ἀντὶ τῶν ὀλίγων ἑκατονταπλάσια καὶ ἀντὶ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀλλὰ μὲ εὐχαρίστησιν ἀπομονώνομεν τὰ χρήματα μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ οἱ ὅποιοι δὲν θέλομεν νὰ δανείσωμεν τώρα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτά, τὰ ὅποια εἶναι ἀποθηκευμένα ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν Ζωὴν τὴν προστασίαν ἀπὸ αὐτά; «Κάμετε λοιπὸν διὰ τὸ καλὸν σας φίλους ἀπὸ τὸν πλοῦτον, πού εἶναι ἄδικος, ὥστε, ὅταν ἀποθάνετε, νὰ σᾶς ὑποδεχθοῦν αὐτοὶ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς τοῦ παραδείσου»¹². Καὶ γνωρίζω, ὅτι πολλοὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπιδοκιμάζουν τὰ λεγόμενά μου, ἀλλὰ καὶ ὡσὰν νὰ ἀκούουν κάποια φλυαρίαν καὶ μῦθον δὲν προσέχουν εἰς τὰ ἰδικὰ μου λόγια. Ἄλλὰ ἐγὼ καὶ δι' αὐτὸ θλίβομαι καὶ πονῶ, διότι οὔτε ἡ ἐμπειρία τῶν πραγμάτων, οὔτε ἡ μεγάλη ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν δεινῶν, οὔτε αἱ καθημεριναὶ μας συμβουλαὶ ἠμπόρεσαν νὰ πλησιάσουν αὐτοὺς· καὶ δὲν θὰ παύσω οὔτε ἔτσι τὴν συμβουλήν μου αὐτὴν, μέχρις ὅτου θὰ ἠμπορέσω μὲ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν νὰ ὑπερισχύσω καὶ νὰ ὀδηγήσω αὐτοὺς εἰς τὴν νηφαλιότητα καὶ τοὺς ἐπαναφέρω ἀπὸ τὴν κραιπάλην καὶ τὸ μεθύσι, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσεν ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, ἀφοῦ ἐθόλωσε τὴν σκέψιν. Γνωρίζω βεβαίως, γνωρίζω ὅτι μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ συνεχεῖς λόγοι μου καὶ ἡ ἄσκησις ἀπὸ τὴν νηστείαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀπαλλάξῃ ἀργὰ βεβαίως κάποτε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἀσθένειαν καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς πλήρη ὑγείαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, πού ἐπικρέμαται δι' αὐτά, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν λύπην, καὶ νὰ ἀναπέμψωμεν δι' ὅλα δόξαν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'

(Γεν. 1, 6-8)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω σιερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ
ὑδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζων ἀναμέσον ὑδατος καὶ
5 ὑδατος· καὶ ἐγένετο οὕτως».

1. Ὁρῶν ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὴν μετὰ προθυμίας καθ' ἐκάστην
ἡμέραν ἐνταῦθα συνέλευσιν, μεγάλην καρποῦμαι τὴν ἡδονήν,
καὶ οὐ πάυομαι δοξάζων τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπὶ τῇ προ-
κοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ. Ὡσπερ γὰρ τὸ πεινῆν σωματικῆς εὐεξίας
10 ἔστι σημεῖον, οὕτω καὶ τὸ περὶ τὴν ἀκράσιν τῶν θείων λο-
γίων ἐσπουδαζέσθαι τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας τεκμηρίον ἔν-
τις μέγιστον ποιήσασθαι. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
στὸς ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ἐκείνοις, τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους γεγε-
νημένοις ἔλεγε· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν
15 δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται». Τίς ἂν οὖν ὑμᾶς
κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι δυναθῆι, τοὺς ἅπαξ παρὰ τοῦ τῶν
ἀπάντων Δεσπότου τὸν μακαρισμὸν δεξαμένους, καὶ τὰ μυ-
ρία προσδοκῶντας παρ' αὐτοῦ ἀγαθὰ; Τοιοῦτος γὰρ ὁ ἡ-
μέτερος Δεσπότης· διὰ τὴν ἴδην ψυχὴν πολλῶ τῷ πόθῳ καὶ
20 ἐπιτειαμένη τῇ προθυμίᾳ τοῖς πνευματικοῖς προσιοῦσαν, ἐπι-
δαφιλεύεται τὴν χάριν, καὶ πλοσίας παρ' ἑαυτοῦ χαρίζεται
τὰς δωρεάς. Ὅθεν πρόσδοκῶ καὶ ἡμῖν διὰ τὴν ὑμέτεραν
ἀφέλειαν πλείονα παρασχεθῆσθαι τὸν τῆς διδασκαλίας ἕ-
γον εἰς οἰκοδομὴν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Δι' ὑμᾶς γὰρ καὶ
25 τὴν προκοπὴν τὴν ὑμέτεραν ἅπαντα τοῦτον τὸν πόνον ὑπομέ-
νομεν, ὥστε καὶ ὑμᾶς πρὸς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν
θάπτον ἀναδραμεῖν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς ὑμᾶς ὁρῶσι διδασκάλους
γενέσθαι τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, καὶ ἡμᾶς πλείονος ἀπο-
λαύειν τῆς παρορησίας, ὁρῶντας οὐ μάλιστα, οὐδὲ εἰκῆ πονου-

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄ (Γεν. 1, 6 - 8)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἅς γίνῃ τὸ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ διαχωρίζη αὐτὰ εἰς δύο μέρη· καὶ ἔγινεν ἔτσι».

1. Καθὼς βλέπω, ἀγαπητοί, τὴν συγκέντρωσίν σας πού μὲ προθυμίαν γίνεται καθημερινῶς ἐδῶ, ἀπολαμβάνω μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ δὲν παύω νὰ δοξάζω τὸν φιλόφθονον Θεόν διὰ τὴν ἰδικὴν σας προκοπὴν. Διότι ὅπως ἡ πείνα εἶναι ἀπόδειξις τῆς σωματικῆς εὐεξίας, ἔτσι καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ θεωρήσῃ κανεὶς μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς ψυχικῆς ὑγείας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τοὺς μακαρισμοὺς ἐκείνους, πού ἐλέχθησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἔλεγε· «Μακάριοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὡσάν πεινασμένοι καὶ διψασμένοι ἐπιθυμοῦν τὴν δικαιοσύνην, διότι αὐτοὶ θὰ χορτασθοῦν»¹. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπαινέσῃ ἀξίως σᾶς, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθητε μίαν φοράν τὸν μακαρισμὸν ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων καὶ ἀναμένετε ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ; Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος· ὅταν ἰδῇ, ὅτι ἡ ψυχὴ προσέρχεται πρὸς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ μὲ μέγαν πόθον καὶ ὑπερβολικὴν προθυμίαν, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν τὴν χάριν καὶ χαρίζει πλουσίας τὰς δωρεὰς του. Ἐπομένως ἀναμένω καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν ὅτι θὰ παρασχεθῇ μακρότερος ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἰδικῆς σας ἀγάπης. Διότι διὰ σᾶς καὶ τὴν ἰδικὴν σας προκοπὴν ὑπομένομεν ὅλον αὐτὸν τὸν κόπον, ὥστε καὶ σεῖς ταχύτερα νὰ ἀναβῆτε εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, καὶ εἰς ὅλους, ποῦ σᾶς βλέπουν, νὰ γίνετε διδάσκαλοι τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπολαμβάνωμεν μεγαλυτέραν παρρησίαν, ὅταν βλέπωμεν, ὅτι δὲν κοπιᾶζομεν μάταια, οὔτε ἄσκοπα, ἀλλὰ νὰ αὐξάνε-

μένους ἡμᾶς, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν αὐξανόμενον τοῦτον τὸν σπόρον τὸν πνευματικόν, καὶ μὴ καθάπερ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπὶ τοῦ σπειρόντιος γέγονεν, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν συμβῆναι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν μέρος διεσάνθη, καὶ τὰ τρία παραπώλετο.

5 Τὸ μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν καταβληθὲν ἄκαρπον ἔμεινε, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν ἀπεπνίγη, ἕτερον δὲ εἰς τὰς πέτρας καταβληθὲν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μεῖναν, οὐδένα καρπὸν ἐνεργεῖν ἠδυνήθη· ἐνιαῦθα δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν προσδοκῶμεν ἅπαντα τὸν σπόρον εἰς τὴν

10 καλὴν γῆν καταθεβληθῆναι, καὶ τοὺς μὲν ποιεῖν ἑκατόν, τοὺς δὲ ἐξήκοντα, τοὺς δὲ τριάκοντα. Τοῦτο ἡμῶν τὴν προθυμίαν αὖξει, τοῦτο τὴν διάνοιαν διεγείρει, τὸ εἰδέναι, ὅτι οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοὺς λόγους προϊέμεθα, ἀλλ' ὅτι νηφούσαις ταῖς ἀκοαῖς καὶ συνειταμένη τῇ διανοίᾳ τὰ παρ' ἡμῶν δέχεσθε.

15 Καὶ ταῦτα οὐ κολακεύων ὑμῶν τὴν ἀγάπην λέγω, ἀλλὰ σιχαζόμενος τὴν προθυμίαν ἐκ τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων. Ἐώρων γὰρ ἅπαντας ἐκκρεμαμένους περὶ τὴν διδασκαλίαν, καὶ πάντα ποιῶντας, ὥστε μηδὲ τὸ τυχόν ὑμᾶς τῶν λεγομένων παραδραμεῖν· ἄλλως δὲ καὶ ἡ τῶν κρότων συνέχεια

20 μεγίστη ἀπόδειξις ἐγένετο τοῦ μεθ' ἠδονῆς ὑμᾶς δέχεσθαι τὰ λεγόμενα. Ὁ δὲ μεθ' ἠδονῆς ἀκούων τινῶν λεγομένων, δῆλον ὅτι καὶ ἐμπήγνυσιν αὐτὰ τῇ διανοίᾳ, καὶ ἀνεξάλειπτα ἐργάζεται τῷ πλάτει τῆς διανοίας ἐναποτιθέμενος. Τίς ἂν οὖν πρὸς ἀξίαν καὶ ὑμᾶς ἐπαιρέσειε, καὶ ἡμᾶς μακαρίσειεν,

25 ὅτι εἰς ὧτα λέγομεν ἀκούοντων; «Μακάριος γάρ», φησὶν, «ὁ λέγων εἰς ὧτα ἀκούοντων». Τοῦτο νησιείας τὸ κατόρθωμα, τοῦτο τὸ φάρμακον τὴν σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐργάσατο. Εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων τοσαύτην τὴν ἰσχὺν ἐπεδείξατο, προϊουσῶν τῶν ἡμερῶν πόσῃν χρῆ προσ-

30 δοκῆσαι τὴν ὠφέλειαν προσγίνεσθαι; Μόνον ὑμεῖς, παρακαλῶ, «Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἐναντιῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε», καὶ μηδεμίαν παρεῖδουσιν δότε τῷ ἐχθρῷ τῆς

2. Ματθ. 13, 4-7.

3. Σοφ. Σειρ. 25, 9.

4. Φίλιπ. 2, 12.

ται καθημερινῶς ὁ πνευματικός αὐτὸς σπόρος, καὶ διὰ τὴν μὴ συμβῆ καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτσι, ὅπως εἶχε γίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σπορέως εἰς τὸ εὐαγγέλιον². Διότι ἐκεῖ μὲν διεσώθη ἓνα μέρος τοῦ σπόρου καὶ τὰ τρία εἶχαν χαθῆ. Διότι ἐκεῖνο μὲν τὸ μέρος τῶν σπόρων, πού ἔπεσε πλησίον εἰς τὸν δρόμον, ἔμεινεν ἄκαρπον, ἄλλο δὲ μέρος κατεπνίγη ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, καὶ ἄλλο πού ἔπεσε εἰς τὰς πέτρας καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, δὲν ἠμπόρεσε νὰ φέρῃ καθόλου καρπὸν. Ἐδῶ ὅμως ἀναμένομεν ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὅλος ὁ σπόρος νὰ πέσῃ εἰς τὸ εὐφορον χῶμα, καὶ ἄλλοι μὲν νὰ ἀποδώσουν ἑκατὸν, ἄλλοι δὲ ἐξήντα καὶ ἄλλοι τριάντα. Αὐτὸ αὐξάνει τὴν προθυμίαν μας, αὐτὸ διεγείρει τὴν σκέψιν, τὸ νὰ γνωρίζωμεν δηλαδῆ, ὅτι δὲν λέγομεν τὰ λόγια μας ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ ὅτι δέχεσθε αὐτὰ μὲ διαυγῆ τὴν ἀκοὴν καὶ τεταμένην τὴν σκέψιν. Καὶ δὲν λέγω αὐτὰ διὰ τὴν νὰ κολακεύω τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀναλογίζομαι τὴν προθυμίαν ἀπὸ τὰ λεχθέντα χθές. Διότι ἔβλεπα ὅλους νὰ εἴσθε ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ νὰ κάνετε τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ τὰ λεγόμενα. "Ἄλλωστε δὲ καὶ τὰ συνεχῆ χειροκροτήματα ἦσαν μεγίστη ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἐδέχεσθε τὰ λεγόμενα μὲ εὐχαρίστησιν. Ἐκεῖνος δὲ πού ἀκούει μὲ εὐχαρίστησιν αὐτὰ πού λέγονται, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ θέτει αὐτὰ βαθιὰ εἰς τὸν νοῦν του καὶ τὰ καθιστᾷ ἀνεξίτηλα, ἀφοῦ ἐναποθέτῃ αὐτὰ εἰς τὸ πλάτος τῆς διανοίας του. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσεν ἐπαξίως καὶ σᾶς νὰ ἐπαινέσῃ καὶ ἡμᾶς νὰ μακαρίσῃ, διότι ὁμιλοῦμεν εἰς ὧτα ἀκουόντων; «Διότι εἶναι εὐτυχής, λέγει, ἐκεῖνος πού ὁμιλεῖ εἰς ὧτα ἀκουόντων»³. Τοῦτο εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς νηστείας, τοῦτο τὸ φάρμακον ἐπραγματοποίησε τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν. Ἐὰν ὅμως ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐπαρουσίασε τόσον μεγάλην δύναμιν, μὲ τὴν παρέλευσιν τῶν ἡμερῶν πόσῃν ὠφέλειαν πρέπει νὰ ἀναμείνωμεν ὅτι θὰ προέλθῃ; Μόνον σεῖς, παρακαλῶ, «Μὲ φόβον καὶ τρόμον νὰ ἐργάζεσθε τὴν σωτηρίαν σας»⁴, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψετε καμμίαν παρέμβασιν εἰς τὸν ἐχθρὸν τῆς

σωτηρίας τῆς ὑμετέρας. Ὅρῶν γὰρ ὑμῶν νῦν τὸν πλοῦτιον τὸν πνευματικόν, μέμνηε καὶ ἀγοραίνει, καὶ καθάπερ λέων ὠρνούμενος περιέροχεται ζητῶν τίνα καταπίη. Ἄλλ' ἐὰν νήφωμεν, οὐδενὸς περιέσται διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν.

- 5 2. Τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ δπλα τὰ πνευματικά, ἅπερ ἡμᾶς ἐνέδυσεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, καθάπερ χθῆς ἐδιδάξαμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Ἄν τοίνυν τούτοις διηνεκῶς ὄμειπεφραγμένοι πάντα τὰ μέλη, οὐδὲν τῶν ὑπ' ἐκείνου ἀφιεμένων βελῶν καθικέσθαι ἡμῶν δυνησεται, ἀλλ' ἄκυρα πρὸς
- 10 αὐτὸν ἐπανήξει ἀδάμαντος γὰρ ἡμᾶς σιερροτέρους ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις κατεσκεύασε, καὶ πάντη ἀναλώτους, ἐὰν βουλώμεθα. Ὡσπερ οὖν ὁ ἀδάμαντα παίων ἐκεῖνον μὲν ἔβλαψεν οὐδέν, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καθεῖλε, καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακτιζῶν, τοὺς οἰκείους αἰμάσσει πόδας, οὕτω δὴ καὶ ἐφ'
- 15 ἡμῶν ἔσται καὶ τοῦ πολεμίου τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἐὰν τοῖς δπλοῖς τοῖς δεδομένοις ἡμῖν παρὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἑαυτοὺς διηνεκῶς φράτιωμεν. Τοσαύτη γὰρ τούτων ἡ δύναμις, ὡς μηδὲ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀστραπὴν ὑφίστασθαι τὸν πολέμιον, ἀλλ' ἀποτυφλοῦσθαι τὰς ὄψεις ἐκ τῆς
- 20 αὐγῆς τῆς ἐκεῖθεν ἐκπεμπομένης. Τούτοις, παρακαλῶ, τοῖς δπλοῖς διαπαντὸς ἑαυτοὺς τειχίζοντες, οὕτω καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλωμεν, καὶ φίλοις συγγενώμεθα, καὶ πράγματα μεταχειρίζωμεν. Καὶ τί λέγω εἰς ἀγορὰν; Καὶ εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντιῶτες ταῦτα ἔχωμεν ἡμῖν περιζείμενα, καὶ οἴκαδε ἐπανι-
- 25 ὄντες καὶ καθεύδοντες, καὶ διανοιστάμενοι, καὶ μηδέποτε αὐτὰ ἀποθώμεθα παρὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν· ἅπεισι γὰρ μεθ' ἡμῶν, καὶ τῆς ἐκεῖ παρηγοίας ὑπόθεοις ἡμῖν μεγίστη γίνεται. Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως τοῖς αἰσθητοῖς δπλοῖς θαρύνει τὸ σῶμα, ἀλλὰ μᾶλλον κορυίζει, καὶ μετῴροιον ἐργάζεται, καὶ
- 30 τὴν ἰσχὺν ἐπιτείνει μόνον ἐὰν αὐτὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποσμήχωμεν, ὥστε λαμπρὰ φαινόμενα διὰ τῆς οἰκείας ἀ-

ιδικῆς σας σωτηρίας. Διότι ὅταν βλέπη τὸν πνευματικόν σας πλοῦτον τώρα, ὀργίζεται καὶ ἐξαγριώνεται καὶ ὡσὼν λεοντᾶρι βρυχώμενον περιτριγυρίζει ζητῶν κάποιον νὰ καταπιῇ. Ἄλλὰ ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι, δὲν θὰ καταβάλῃ κανένα ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

2. Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ πνευματικά μας ὄπλα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχορήγησεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἀκριβῶς χθὲς ἐδιδάξαμεν τὴν ἀγάπην σας. Ἐὰν λοιπὸν μὲ αὐτὰ φρουροῦμεν διαρκῶς ὅλα τὰ μέλη, δὲν θὰ ἡμπορέσῃ κανένα ἀπὸ τὰ βέλη, ποῦ ρίπτει ἐκεῖνος, νὰ μᾶς ἐγγίσι, ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψουν ἀνίσχυρα πρὸς αὐτόν, διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς κατέστησεν ἰσχυροτέρους ἀπὸ τὸ διαμάντι, καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἀδαμάστους, ἐὰν θέλωμεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος ποῦ κτυπᾷ τὸ διαμάντι, αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔβλαψε καθόλου, κατέστρεψε δὲ τὴν δύναμίν του, καὶ ἐκεῖνος ποῦ λακτίζει εἰς καρφιά, πληγώνει τὰ πόδια του ἔτσι βεβαίως θὰ συμβῇ καὶ εἰς μᾶς καὶ εἰς τὸν ἐχθρὸν τῆς ιδικῆς μας σωτηρίας, ἐὰν προφυλάσσωμεν διαρκῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχορήγησεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Διότι εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ ἀνέχεται ὁ ἐχθρὸς οὔτε τὴν λάμψιν των, ἀλλὰ νὰ τυφλώνεται ἀπὸ τὸ φῶς, ποῦ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτά. Μὲ αὐτά, παρακαλῶ, τὰ ὄπλα ἀφοῦ ὄχυρώνωμεν πάντοτε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἃς περιφρώμεθα καὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς ἃς συναναστρεφώμεθα καὶ πράγματα ἃς χρησιμοποιοῦμεν. Καὶ διατί λέγω εἰς τὴν ἀγορὰν; Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅταν ἐμφανίζώμεθα ἃς ἔχωμεν αὐτὰ μαζί μας καὶ ὅταν ἐπιστρέφωμεν εἰς τὸ σπίτι καὶ ὅταν κοιμώμεθα καὶ ὅταν ἐγειρώμεθα, καὶ ποτέ ἃς μὴ ἀπομακρύνωμεν αὐτὰ εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν, διότι ἀπέρχονται μαζί μας καὶ γίνονται ἡ μεγίστη θάσις τῆς παρρησίας μας κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Οὔτε βέβαια βαρύνουν τὸ σῶμα ὁμοίως μὲ τὰ αἰσθητὰ ὄπλα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἐλαφρύνουν, τὸ καθιστοῦν εὐκίνητον καὶ ἐνισχύουν τὴν δύναμίν του ἴσον ἐὰν καθαρίζωμεν αὐτὰ καθημερινῶς, ὥστε καθὼς θὰ φαίνωνται λαμπερὰ νὰ βλάπτουν μὲ τὴν ιδικὴν των

- στραπῆς πηροῦν τὰς ὕψεις τοῦ πονηροῦ δαίμονος, πάντα κατὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας μηχανωμένου. Φέρε δὴ λοιπόν, ἐπειδὴ ἱκανῶς ὑμᾶς καθωπλίσαμεν, τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν τράπεζαν, καὶ τὰ ἀκόλουθα τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων
- 5 προθῶμεν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, πάλιν τὸν θαυμάσιοι ἐστιάτορα τὸν μακάριον Μωϋσέα, τὸν μέγαν προφήτην τῆς καλῆς ταύτης διδασκαλίας ἡγεμόνα ποιησάμενοι. Ἴδωμεν οὖν τίνα ἐστίν, ἃ καὶ σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βούλεται, καὶ προσέχωμεν ἀκριβῶς τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. Οὐδὲ γὰρ
- 10 οἰκεία ἰδυνάμει φθέγγεται, ἀλλ' ἄπερ ἂν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐνηχήσῃ, ταῦτα διὰ τῆς οἰκείας προφέρει γλώττης διδάσκων τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Ἀπαρτίσας τοίνυν τὸν περὶ τῆς πρώτης ἡμέρας λόγον, καὶ εἰπὼν μετὰ τὴν τοῦ φωτὸς δημιουργίαν, «Ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ,
- 15 ἡμέρα μία», πάλιν φησί· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος». Σκόπει μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, διδασκαλίας ἀκολουθίαν. Ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν ἡμῖν εἶπε μετὰ τὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δημιουργίαν, ὅτι «Ἡ δὲ γῆ ἦν
- 20 ἄορατος καὶ ἀκατασκεύαστος», καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἦν ἄορατος, διὰ τὸ καλύπτεσθαι ὑπὸ τοῦ σκοτίους, καὶ τῶν ὑδάτων ὕδωρ γὰρ ἦν τὸ πᾶν, καὶ σκότιος, καὶ οὐδὲν ἕτερον· εἶτα τοῦ Δεσπότου προσιάξαντος, παρήχθη τὸ φῶς, καὶ διαχωρισμὸς γέγονε φωτὸς καὶ σκοτίους, καὶ
- 25 τὸ μὲν τὴν τῆς ἡμέρας προσηγορίαν ἔλαβε, τὸ δὲ τὴν τῆς νυκτὸς ἐδέξατο· πάλιν ἡμᾶς διδάξαι βούλεται, ὅτι ὡσπερ τὸ σκότιος διεῖλε τὸ φῶς παραγαγόν, καὶ ἐκάστω τὴν ἀρμόζουσαν προσηγορίαν ἐπέθηκεν, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων προστάγματι διαιρεῖ.
- 30 3. Καὶ ὕρα δύναμιν ἄφατον, καὶ πάντα ἀνθρώπινον λογισμὸν ὑπερβαίνουσαν. Κελεύει γὰρ μόνον, καὶ τὸ μὲν παράγεται τῶν στοιχείων, τὸ δὲ παραχωρεῖ. «Καὶ εἶπε», φησί, «ὁ Θεός, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος». Τί ἐστι, «Ἐνη-

λάμπιν τὰ μάτια τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ ὁποῖος μηχανεύεται τὰ πάντα ἐναντίον τῆς σωτηρίας μας. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἐπειδὴ σᾶς ἐξωπλίσαμεν ἄρκετά, ἃς παραθέσωμεν εἰς σᾶς τὸ συνηθισμένον τραπέζι καὶ ἃς θέσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σας τὰ ἐπόμενα ἐκείνων, ποὺ εἶχομεν εἰπῆ χθές, ἀφοῦ καταστήσωμεν ὁδηγὸν πάλιν τῆς καλῆς αὐτῆς διδασκαλίας τὸν θαυμάσιον οἰκοδεσπότην, τὸν μακάριον Μωυσῆ, τὸν μεγάλον προφήτην. " Ἄς ἰδοῦμεν λοιπόν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θέλει καὶ σήμερα νὰ μᾶς διδάξη, καὶ ἃς προσέχωμεν μὲ ἀκριβειαν εἰς τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτόν. Διότι δὲν ὁμιλεῖ μὲ ἰδικήν του δύναμιν, ἀλλὰ ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ θὰ τοῦ μεταδώσῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, αὐτὰ ἐκφέρει μὲ τὴν γλῶσσαν του διδάσκων τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε λοιπόν τὸν λόγον διὰ τὴν πρώτην ἡμέραν, καὶ ἀφοῦ εἶπε μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτός, « Ἐγένεθρα βράδυ καὶ ἔγενεθρα πρωί, ἡμέρα πρώτη »⁵, πάλιν λέγει· « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἃς γίνῃ τὸ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ διαχωρίζῃ αὐτὰ εἰς δύο μέρη ». Πρόσεχε ἐδῶ, παρακαλῶ, ἀγαπητέ, τὴν συνέπειαν τῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ λοιπόν μᾶς εἶπε προηγουμένως, ὕστερα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι « Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἄμορφος », ἐπρόσθεσε καὶ τὴν αἰτίαν, ὅτι διὰ τοῦτο ἦτο ἀόρατος, ἐπειδὴ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα· διότι τὸ πᾶν ἦτο ὕδωρ, καὶ σκοτάδι, καὶ τίποτε ἄλλο· ἔπειτα ὅταν ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος, παρήχθη τὸ φῶς, καὶ διεχωρίσθη τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὠνομάσθη ἡμέρα καὶ τὸ δεύτερον νύκτα· πάλιν θέλει νὰ μᾶς διδάξη, ὅτι ὅπως διήρесе τὸ σκοτάδι δημιουργήσας τὸ φῶς καὶ εἰς τὸ καθένα ἔδωκε τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν, ἔτσι διαιρεῖ καὶ τὰ πολλὰ ὕδατα μὲ τὴν προσταγὴν του.

3. Καὶ πρόσεχε ἀνέκφραστον δύναμιν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινον νοῦν. Διότι διατάσσει μόνον, καὶ τὸ μὲν ἓνα στοιχεῖον δημιουργεῖται, τὸ δὲ ἄλλο ὑποχωρεῖ. « Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νὰ γίνῃ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ διαχωρίῃ αὐτὰ εἰς δύο μέρη ». Τί σημαί-

θήτω στερέωμα; Ὡς ἂν εἴποι τις γλώττη ἀνθρωπίνη, τει-
 χίον τι καὶ διάφραγμα διαιροῦν μεταξύ, καὶ χωρισμὸν ἐρ-
 γαζόμενον. Καὶ ἵνα μάθῃς τὴν πολλὴν ὑπακοὴν τῶν στοιχείων,
 καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, φησί· «Καὶ
 5 ἐγένετο οὕτως». Εἶπε μόνον, καὶ τὸ ἔργον ἠκολούθησε. «Καὶ
 ἐποίησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ διεχώρισεν ὁ
 Θεὸς ἀναμέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος,
 καὶ ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος». Γε-
 νομένου, φησί, τοῦ στερεώματος, τὰ μὲν τῶν ὑδάτων προσέ-
 10 ταξεν ὑπὸ τοῦ στερεώματος φέρεσθαι, τὰ δὲ ὑπὲρ τῶν νώ-
 των εἶναι τοῦ στερεώματος. Ἄλλὰ τί ἂν τις εἴποι τοῦτο εἶ-
 ναι τὸ στερέωμα; Ὑδωρ πεπηγός, ἀλλ' ἀέρα τινὰ συνεσιραμ-
 μένον, ἀλλ' ἐτέραν τινὰ οὐσίαν; Οὐκ ἂν τις ἀπλῶς τῶν εἰ-
 φροσούτων δισχυρίσαιο. Ἄλλὰ προσήκει πολλῇ τῇ εὐγνω-
 15 μοσύνη κεχορημένους δέχεσθαι τὰ λεγόμενα, καὶ μὴ περαιτέρω
 τῆς οἰκείας φύσεως ὑπερβαίνοντας διερευνηᾶσθαι τὰ ὑπερ
 ἡμᾶς, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰδέναί καὶ κατέχειν παρ' ἑαυτοῖς,
 ὅτι τῷ προσιάγματι τοῦ Δεσπότου παρήχθη τὸ στερέωμα τὸν
 χωρισμὸν τῶν ὑδάτων ἐργαζόμενον, καὶ τὰ μὲν κάτω κα-
 20 τέχον, τὰ δὲ ἄνω μειέωρα ὑπὲρ τῶν οἰκείων νώτων φέρειν
 δυνάμενον. «Καὶ ἐκάλεσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα
 οὐρανόν». Ὅρα πῶς τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ καὶ νῦν ἐχρήσα-
 το ἡ θεία Γραφή. Καθάπερ εἶπε χθές, «Γενηθήτω φῶς», καὶ
 μετὰ τὸ παραχθῆναι, τότε ἐπήγαγεν, «Ἔστω διαχωρίζον
 25 ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους, καὶ οὕτω
 τὸ φῶς ἡμέραν ἐκάλεσε». οὕτω καὶ σήμερον εἶπε· «Γενη-
 θήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος». Εἶτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ
 φωτός, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν χρεῖαν τοῦ
 στερεώματος, «Ὅστε διαχωρίζει», φησὶν, «ἀναμέσον ὕδα-
 30 τος καὶ ὕδατος». Καὶ διε αὐτοῦ τὴν χρεῖαν φανερὰν ἡμῖν
 κατέστησε, τότε καθάπερ τῷ φωτὶ τὴν ὀνομασίαν προσέθηκεν,
 οὕτω καὶ τῷ στερεώματι τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκεν. «Καὶ
 ἐκάλεσε», φησί, τὸ στερέωμα οὐρανόν, τοῦτο τὸ ὀρώμενον.

νει, «Νὰ γίνῃ στερέωμα»; Ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς μὲ ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, κάποιο τοίχιον καὶ διάφραγμα, πού διαιρεῖ μεταξὺ δύο πραγμάτων καὶ κάνει τὸ χωρίσμα αὐτῶν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν στοιχείων καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, λέγει· «Καὶ ἔγινεν ἔτσι». Εἶπε μόνον, καὶ ἠκολούθησε τὸ ἔργον. «Καὶ ἔκαμε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ ἐχώρισεν ὁ Θεὸς τὰ ὕδατα, τὰ εὐρισκόμενα κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα, ἀπὸ τὰ ὕδατα, τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω ἀπὸ αὐτό». Ὅταν ἔγινε, λέγει, τὸ στερέωμα, ἐπρόσταξε ἄλλα μὲν ὕδατα νὰ ρέουν κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα, ἄλλα δὲ νὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στερεώματος. Ἄλλὰ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι εἶναι τὸ στερέωμα αὐτό; Ὑδωρ παγωμένον, ἢ μήπως κάποιος συμπυκνωμένος ἀέρας ἢ κάποια ἄλλη οὐσία; Δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῆ εὐκόλα αὐτὸ κανεὶς ἀπὸ τοὺς σῶφρονας. Ἄλλὰ πρέπει μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην νὰ δεχώμεθα τὰ λεγόμενα καὶ νὰ μὴ ἐξετάζωμεν περισσότερο τὰ εὐρισκόμενα ὑπεράνω ἡμῶν, υπερβαίνοντες τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, ἀλλὰ αὐτὸ μόνον νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ κατέχωμεν καλῶς, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου ἐδημιουργήθη τὸ στερέωμα διὰ νὰ χωρίζῃ τὰ ὕδατα, καὶ ἄλλα μὲν νὰ κρατῆ κάτω, τὰ ἄλλα δὲ νὰ ἠμπορῆ νὰ φέρῃ ἀκυρούμενα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειάν του. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν». Πρόσεξε, πῶς ἡ ἀγία Γραφή ἐχρησιμοποίησε καὶ τώρα τὴν ἰδίαν συνέπειαν. Ὅπως ἀκριβῶς εἶπε χθές, «Νὰ γίνῃ φῶς», καὶ ὅταν ἐδημιουργήθη, τότε ἐπρόσθεσε, «Ἄς χωρίζῃ τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι, καὶ ἔτσι ὠνόμασε τὸ φῶς ἡμέραν»*· ἔτσι καὶ σήμερον εἶπε· «Νὰ γίνῃ τὸ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα». Ἐπειτα, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός, ἔτσι καὶ ἐδῶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν χρησιμότητα τοῦ στερεώματος, «Διὰ νὰ χωρίζῃ, λέγει, τὰ ὕδατα εἰς δύο μέρη». Καὶ ὅταν μᾶς ἐφανέρωσε τὴν χρησιμότητά του, τότε ὅπως καὶ εἰς τὸ φῶς ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ στερέωμα ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, τὸ στερέωμα οὐρανόν», αὐτὸ τὸ ὁ-

Καὶ πῶς, φησί, τινὲς θούλονται λέγειν πολλοὺς οὐρανοὺς
γεγενῆσθαι; Οὐκ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ταῦτα διδασκόμενοι,
ἀλλ' ἐξ οἰκείων λογισμῶν ὑμώμενοι. Ὁ γὰρ μακάριος Μοϋ-
5 σῆς οὐδὲν τούτων πλέον ἡμᾶς διδάσκει εἰπὼν γάρ, «Ἐν ἀρ-
χῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· εἶτα τὴν
αἰτίαν διδάξας δι' ἣν ἀόρατος ἐτύγγανεν ἡ γῆ, ὑπὸ τοῦ
σκοτίους καὶ τῶν ὑδάτων τῆς ἀβύσσου καλυπτιομένη, μετὰ τὴν
τοῦ φωτὸς δημιουργίαν τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ χρώμενός
10 φησι «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω σιερέωμα». Εἶτα τὴν
χρείαν αὐτοῦ τούτου τοῦ σιερέωματος μετὰ ἀκριθείας διδά-
ξας, καὶ εἰπὼν, «Ὡστε διαχωρίζειν ἀναμέσον ὕδατος καὶ
ὑδατος», αὐτὸ τοῦτο τὸ σιερέωμα οὐρανὸν ἐκάλεσε τὸ τῶν
ὑδάτων χωρισμὸν ἐργασάμενον. Τίς ἂν οὖν λοιπὸν μετὰ
15 τὴν ἰσοσύτην διδασκαλίαν ἀνάσχοιτο τῶν ἀπλῶς ἐξ οἰκείας
διανοίας φθέγγεσθαι βουλομένων, καὶ ἀπεναντίας τῇ θείᾳ
Γραφῇ πολλοὺς οὐρανοὺς λέγειν ἐπιχειροῦντων; Ἄλλ' ἰδοὺ,
φησὶν, ὁ μακάριος Δαυὶδ αἶνον ἀναφέρων τῷ Θεῷ ἔφησεν·
«Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν». Μὴ θορυβηθῆς,
ἀγαπητέ, μηδὲ νομίσῃς τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἐναντία ἑαυτῇ
20 λέγειν ποτέ· ἀλλὰ μάνθανε τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰρημένων, καὶ
κατέχων τὴν ἀκριθεῖ τῆς διδασκαλίαν, ἀπόφραξον τὰς
ἀκοὰς τοῖς ἀπεναντίας ταύτη φθεγγομένοις.

4. Τί δέ εἰσι, ὃ θούλομαι εἰπεῖν, ἀκούσατε μετὰ πολλῆς
τῆς προσοχῆς, ἵνα μὴ εὐκόλως παρασαλεύσθε ὑπὸ τῶν τὰ
25 παριστάμενα λέγειν βουλομένων. Πᾶσαι αἱ θεῖαι βίβλοι τῆς
παιδείας Διαθήκης τῶν Ἑβραίων γλώττῃ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν
συντεθειμέναι, καὶ τοῦτο πάντες ἂν ἡμῖν συνομολογήσαιεν.
Οὐ πρό πολλῶν δὲ εἰτῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας βασιλεύς
30 τις Πτολεμαῖος περὶ τὴν τῶν βιβλίων συναγωγὴν πολλήν
τινα σπουδὴν ποιησάμενος, καὶ πολλὰ ἔτετρα συναγαγὼν καὶ
διάφορα, ἔγνω δεῖν καὶ ταύτας τὰς βίβλους συναγαγεῖν.

7. Ψαλμ. 148, 4.

8. Πρόκειται διὰ τὸν Πτολεμαῖον Β' Φιλάδεφον (270 - 246 π.Χ.)

ποῖον βλέπομεν. Καί πῶς, θὰ εἰπῆ κάποιος, θέλουν μερικοὶ νὰ λέγουν ὅτι ἔχουν γίνει πολλοὶ οὐρανοί; Λέγουν, χωρὶς νὰ διδάσκωνται αὐτὰ ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ κινούμενοι ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των σκέψεις. Διότι ὁ μακάριος Μωυσῆς δὲν μᾶς διδάσκει τίποτε περισσότερον ἀπὸ αὐτὰ ἄφοῦ εἶπε λοιπόν, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· ἔπειτα ἄφοῦ ἐδίδαξε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ γῆ ἦτο ἀόρατος, ἐπειδὴ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα τῆς ἀβύσσου, μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτὸς χρησιμοποιοῦν κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, νὰ γίνῃ τὸ στερέωμα». Ἐπειτα ἄφοῦ ἐδίδαξε μὲ ἀκρίβειαν τὴν χρησιμότητα τοῦ στερεώματος αὐτοῦ, καὶ ἄφοῦ εἶπε, «Διὰ νὰ χωρίζῃ τὰ ὕδατα εἰς δύο μέρη», ὠνόμασεν οὐρανὸν αὐτὸ τὸ στερέωμα, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὰ ὕδατα. Ποῖος λοιπόν θὰ ἠμπορούσεν εἰς τὸ ἔξῃς νὰ ἀνεχθῆ, μετὰ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ ὁμιλοῦν ἀπλῶς ἐξ ἰδίων καὶ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν ἀντίθετα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ οὐρανοί; Ἴδου ὁμως, λέγει, ὁ μακάριος Δαυὶδ ἀναπέμπων δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἔλεγεν· «Δοξολογεῖτε αὐτόν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν»⁷. Μὴ θορυβῆσαι, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι κάποτε ἡ Ἁγία Γραφή λέγει ἀντίθετα πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἁλλὰ νὰ μαθαίνῃς τὴν ἀλήθειαν τῶν λεχθέντων, καὶ ἄφοῦ κατέχῃς τὴν μὲ ἀκρίβειαν γενομένην διδασκαλίαν αὐτῆς, κλείσε τελείως τὰ αὐτιά σου εἰς τοὺς λέγοντας τὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτήν.

4. Τί εἶναι δὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο θέλω νὰ εἰπῶ, ἀκούσατε μὲ πολλὴν προσοχήν, διὰ νὰ μὴ παρασύρεσθε εὐκόλα ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ λέγουν τὰ παρόντα. Ὅλα τὰ θεόπνευστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχαν συνταχθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, καὶ αὐτὸ θὰ ἠμπορούσαμεν ὅλοι μας νὰ παραδεχθοῦμεν. Ὅλιγα δὲ ἔτη πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ κάποιος βασιλεὺς Πτολεμαῖος⁸, ὁ ὁποῖος ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν βιβλίων καὶ ἄφοῦ συνεκέντρωσε πολλὰ ἄλλα καὶ διαφορετικὰ βιβλία, κατενόησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ συγ-

- Μειταπεμφόμενος οὖν τις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων, μεταβαλεῖν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώτιαν προσέταξε· καὶ δὴ τοῦτο εἰς ἔργον αὐτῷ ἐξηγήκεται. Ἐγένετο δὲ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἔργον, ὥστε μὴ μόνον τοὺς τὴν
- 5 Ἑβραίων γλώτιαν ἠσκημένους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντας τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπώσασθαι. Καὶ τὸ δὴ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, ὅτι οὐ τῶν τὰ Ἰουδαϊκά φρονούντων τις τὴν σπουδὴν ταύτην ἐποιήσατο, ἀλλ' ἀνὴρ τοῖς εἰδώλοις προστειτηκώς, καὶ ἀπεναντίας τῇ θρησκείᾳ
- 10 διακείμενος. Τοιαῦτα γὰρ ἔστιν ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ Δεσπότου τοῦ ἡμετέρου οἰκονομούμενα· αἰεὶ διὰ τῶν ἐναντίων αὖξει τὰ τῆς ἀληθείας προστάγματα. Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς διηγησάμην ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχητε, ὅτι οὐ ταύτῃ τῇ γλώττῃ, τῇ ἡμετέρᾳ λέγω, ἀλλὰ τῇ Ἑ-
- 15 βραϊδίᾳ ἦσαν συντεθειμένοι. Λέγουσι τοίνυν οἱ τὴν γλώτιαν ἐκείνην ἀκριθῶς ἠσκημένοι, τὸ τοῦ οὐρανοῦ ὄνομα πληθυντικῶς καλεῖσθαι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καὶ τοῦτο καὶ οἱ τὴν Σύρων γλώτιαν ἐπιστάμενοι συνομολογοῦσι. Καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι, τῇ γλώττῃ, φησί, τῇ παρ' αὐτοῖς, ὁ οὐρανός, ἀλλ' οἱ
- 20 οὐρανοί. Διὰ τοῦτο τοίνυν οὕτως εἴρηται τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ εἰρημένον, «Οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν», οὐκ ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοί· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ σύνηδες τῇ γλώττῃ τῶν Ἑβραίων οὕτως ὀνομάζειν τοῦ τὴν ἑνὸς προσηγορίαν πληθυντικῶς·
- 25 ἐπεὶ εἰ πολλοὶ ἦσαν, οὐκ ἂν παρέλειπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ διὰ τῆς γλώττης τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου διδάξαι ἡμᾶς καὶ τῶν ἄλλων τὴν δημοσργίαν. Ταῦτα ἀκριθῶς κατέχετε, παρακαλῶ, ἵνα δύνησθε ἐπιστοιμίζειν τοὺς ἐναντία τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα ἐπεισφέρειν βουλομένους, καὶ εἰδῆτε μετὰ
- 30 ἀσφαλείας τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κειμένων τὴν δύναμιν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ συνεχῶς ἐνιαῦθα παραγίνεσθε, καὶ

κεντρώση καὶ αὐτὰ τὰ βιβλία. Ἄφοῦ ἐπροσκάλεσε λοιπὸν μερικοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ἐκατοικοῦσαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, παρήγγειλε νὰ μεταφράσουν αὐτὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ βεβαίως ἔφεραν εἰς πέρας πρὸς χάριν τοῦ αὐτοῦ τό ἔργον. Ἔγινε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὄχι μόνον οἱ ὀμιλοῦντες τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης νὰ ἀπολαύσουν τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτά. Καὶ τὸ ἐντελῶς θαυμαστὸν καὶ περίεργον εἶναι, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἐπέδειξεν ὄχι κάποιος, ποὺ ἐπίστευεν εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, ἀλλὰ ἄνδρας ὁ ὁποῖος ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τὰ εἶδωλα καὶ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν θρησκείαν. Διότι τέτοια εἶναι ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ρυθμίζει ὁ ἰδικὸς μας Κύριος· πάντοτε μὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐξάνουν τὰ προστάγματα τῆς ἀληθείας. Αὐτὰ δὲ διηγῆθην εἰς τὴν ἀγάπην σας ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ γνωρίζετε, ὅτι δὲν εἶχαν συνταχθῆ εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, δηλαδὴ τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν. Λέγουν λοιπὸν οἱ ὀμιλοῦντες ἐκείνην τὴν γλῶσσαν μὲ ἀκρίβειαν, τὸ ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ ἀπαντᾶται εἰς τὸν πληθυντικὸν εἰς τοὺς Ἑβραίους, καὶ αὐτὸ δέχονται καὶ οἱ γνωρίζοντες τὴν γλῶσσαν τῶν Σύρων. Καὶ δὲν θὰ εἰπῆ κανεὶς, λέγει, εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν: ὁ οὐρανός, ἀλλὰ οἱ οὐρανοί. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἔτσι ἔχει λεχθῆ ὁ λόγος τοῦ μακαρίου Δαυὶδ, «Οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν», ὄχι ἐπειδὴ οἱ οὐρανοὶ εἶναι πολλοί· οὔτε βεβαίως μᾶς ἐδίδαξεν αὐτὸ ὁ μακάριος Μωυσῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο συνήθεια εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν νὰ ὀνομάζουν ἔτσι τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἐνός πράγματος εἰς τὸν πληθυντικόν. Διότι ἐὰν ἦσαν πολλοί, δὲν θὰ παρέλειπε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μὴ μᾶς διδάξη μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ προφήτου τὴν δημιουργίαν καὶ τῶν ἄλλων οὐρανῶν. Αὐτὰ νὰ κατέχετε μὲ ἀκρίβειαν, παρακαλῶ, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ ἀποστομῶντε ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ εἰσάγουν δοξασίας ἀντιθέτους πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ γνωρίζετε μὲ ἀσφάλειαν τὴν δύναμιν τῶν εὕρισκομένων λέξεων μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ παρευρίσκε-

ἡμεῖς πικρότερον τὴν πρὸς ὑμᾶς διδασκαλίαν ποιούμεθα, ἵνα
 παρεσκευασμένοι ἦτε παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς δίδοναι λόγον.
 Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν, εἰ δοκεῖ. «Καὶ ἐ-
 κάλεσεν ὁ Θεός», φησί, «τὸ στερεώμα οὐρανόν. Καὶ εἶδεν ὁ
 5 Θεὸς ὅτι καλόν». Σκόπει πόση τῶν ρημάτων ἢ συγκατάθεσις
 διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ
 φωτὸς εἶπεν, «Εἶδεν ὅτι καλόν», οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ, ἦτοι τοῦ στερεώματος, «Καὶ εἶδεν», φησὶν, «ὁ Θεὸς
 ὅτι καλόν»· διδάσκων ἡμᾶς διὰ τοῦτου τὸ κάλλος αὐτοῦ τὸ
 10 ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀκμαῖον διετήρησε τὸ κάλλος, καὶ ὅσῳ
 πρόεισιν ὁ χρόνος τοσοῦτῳ καὶ τὸ κάλλος ἐπιτείνεται; Τί
 γὰρ ὠραιότερον γένοιτ' ἂν τοῦ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τὸν
 ἔπαινον δεξαμένον; Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀνθρώπου ἔργον ὀρῶντες
 ἀπηρτισμένον, θαυμάζομεν τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ κάλλος,
 15 τὴν ἀναλογίαν, τὸν ρυθμόν, τὰ ἄλλα ἅπαντα, τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 δημιουργηθὲν πῶς ἂν τις κατ' ἀξίαν ἐπαινέσειε, καὶ μάλιστα
 διὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου τὸν ἔπαινον δέξηται; Τοῦτο
 γὰρ διὰ τὴν ἡμετέραν συγκατάθεσιν εἴρηται, καὶ ὄφει αὐτὸν
 ἐκ' ἐκάστου τῶν γινομένων τοῦτο λέγοντα, καὶ προαναιροῦν-
 20 τα τὴν τόλμαν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων τὴν οἰκείαν γλῶσσαν
 ἀκοῦσθαι κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας, καὶ λεγόντων, διὰ
 τί τὸ καὶ τὸ γέγονε; Τοὺς ταῦτα τοίνυν ἐπιχειροῦντας λέγειν
 προανασιτέλλων φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν». Ὅτιαν
 δὲ ἀκούσης, ὅτι εἶδεν ὁ Θεός, καὶ ἐπήνεσε, θεοπροπῶς νόει
 25 τὸ ρηθὲν, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπὶ Θεοῦ. Ὁ γὰρ παραγαγὼν, καὶ
 πρὶν ἢ δημιουργήσῃ, ἠπίσταιτο τοῦ δημιουργουμένου τὸ κάλ-
 λος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας, καὶ τοσαύτη ἀσθενεία
 περιβεβλημένους οὐκ ἐνῆν ἐτέρως ἀκοῦσαι, διὰ τοῦτο παρε-
 σκεύασε τοῦ μακαρίου προφήτου τὴν γλῶτταν, τῇ παχύτητι

σθε ἐδῶ συνεχῶς, καὶ ἡμεῖς σᾶς διδάσκομεν συχνότερα, διὰ νὰ εἴσθε ἔτοιμοι νὰ δίδετε ἀπάντησιν εἰς τὸν καθένα, ποῦ σᾶς ἐρωτᾷ. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν, ἐὰν θέλετε. «Καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεός, λέγει, τὸ στερέωμα οὐρανόν. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν». Παρατήρησε πόση εἶναι ἡ συγκατάβασις τῶν λέξεων ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός, «Εἶδεν ὅτι ἦτο καλόν», ἔτσι καὶ τώρα διὰ τὸν οὐρανόν, δηλαδὴ διὰ τὸ στερέωμα, «Καὶ εἶδε, λέγει, ὁ Θεός ὅτι ἦτο καλόν»· διδάσκων ἡμᾶς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἀνυπερβλήτον κάλλος αὐτοῦ. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῇ καὶ δὲν θὰ θαυμάσῃ, διότι εἰς τόσον πολὺν χρόνον διετήρησε ζωηρὸν τὸ κάλλος, καὶ ὅσον προχωρεῖ ὁ καιρὸς, τόσον ἐπαυξάνεται καὶ τὸ κάλλος; Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ὠραιότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποῦ ἐδέχθη τὸν ἔπαινον ἀπὸ τὸν δημιουργόν; Διότι ἐὰν ἡμεῖς, βλέποντες ἓνα συμπληρωμένον ἔργον ἀνθρώπου, θαυμάζωμεν τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὴν ὁμορφίαν, τὴν ἀναλογίαν, τὸν ρυθμόν, ὅλα τὰ ἄλλα, ἐκεῖνο ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπαινέσῃ κανεὶς ἐπαξίως, καὶ πρὸ παντός ὅταν δεχθῇ τὸν ἔπαινον καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου; Αὐτὸ βέβαια ἔχει λεχθῆ διὰ τὴν ἰδικήν μας συγκατάβασιν, καὶ θὰ ἰδῆς νὰ λέγῃ αὐτός τὸ ἴδιον εἰς κάθε δημιούργημα, καὶ νὰ ἀναιρῇ ἀπὸ πρὶν τὴν τὸλμην ἐκείνων, ποῦ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ πρόκειται νὰ ἀκονίζουσι τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λέγουν, διατί ἔχει γίνῃ αὐτὸ καὶ αὐτό; Ἀνακόπτων λοιπὸν προκαταβολικὰ αὐτούς, ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν αὐτά, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν». Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι εἶδεν ὁ Θεός καὶ ἐπήνεσε, νὰ ἐννοῆς τὸ λεχθὲν ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅπως εἶναι φυσικόν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ δημιουργήσας καὶ προτοῦ ἀκόμη δημιουργήσῃ, ἐγνώριζε καλὰ τὴν ὁμορφίαν τοῦ δημιουργήματος· ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκούσωμεν κατὰ διαφορετικόν τρόπον, καθόσον εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ περιβαλλώμεθα μὲ τόσον μεγάλην ἀδυναμίαν, διὰ τοῦτο ἔκαμε τὴν γλῶσσαν τοῦ μα-

τούτων χρήσασθαι τῶν ρημάτων πρὸς διδασκαλίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων ὑσεως.

“Ὅταν τοίνυν ἀνατείνῃς τὸ ὄμμα, καὶ θεάσῃ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος, τὸ μέγεθος, τὴν χρείαν, τότε ἐντεῦθεν ἐπὶ
5 τὸν δημιουργὸν ἀνάδραμε, καθάπερ σοφὸς τις ἔλεγεν· «Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται». Καὶ σκόπει τοῦ Δεσπότου σου τὴν δύναμιν, ὅση τίς ἐστι, καὶ ἐκ τῆς τῶν στοιχείων τούτων δημιουργίας. Ὁ γὰρ εὐγνώμονα ψυχὴν ἔχων, εἰ βουληθεῖη καθ’
10 ἕκαστον τῶν ὀρωμένων διερευνᾶσθαι καὶ τί λέγω καθ’ ἕκαστον τῶν γινομένων; τὴν οἰκίαν μόνον διάπλασιν ἐν ἀκριβῶς βουληθῆ διασκεψασθαι, ὄφεται καὶ διὰ τῶν μικρῶν τούτων τὴν ἄφατον καὶ ἀνεκδιήγητον τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Εἰ δὲ τὰ ὀρώμενα ἱκανὰ διδάξαι τὸ μέγεθος τῆς τοῦ δημι-
15 ουργοῦ δυνάμεως, ἐὰν καὶ ἐπὶ τὰς ἀοράτους δυνάμεις ἔλθῃς, καὶ τὸν λογισμὸν ἀνατείνῃς ἐπὶ τὰς τῶν ἀγγέλων στρατιάς, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων, τῶν θρόνων, τῶν κυριοτήτων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν Χερουβίμ, τῶν Σεραφίμ, ποῖα διάνοια, ποῖος λόγος ἀρκεῖ ἐξειπεῖν τὴν
20 μεγαλωσύνην αὐτοῦ τὴν ἀνεκδιήγητον; Εἰ γὰρ ὁ Δαυὶδ ὁ μακάριος προφήτης τῶν ὀρωμένων τὴν διακόσμησιν καταμαθὼν ἐβόα λέγων, «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας»· ἀνὴρ ἰσοσούτου Πνεύματος ἠξιωμένος, καὶ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ μαθεῖν
25 καταξιωθείς, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ γῆ καὶ σποδὸς ὄντες, καὶ διηνεκῶς ὀφείλοντες κάτω κύπτειν, καὶ ἐκπλήτισθαι τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότου τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν; Καὶ τί λέγω τὸν προφήτην; Ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος, ἡ οὐρανῶ-
30 μηκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ σῶμα περικείμενος, καὶ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν ἀμιλλώμενος, ὁ ἐν γῆ βαδίζων, καὶ τῇ προθυμίᾳ τὸν οὐρανὸν περιπολῶν, εἰς μέρος ἕν τι τῶν οἰκοπο-

9. Σοφ. Σολ. 13, 5.

10. Ψολμ. 103, 24.

καρίου προφήτου νὰ χρησιμοποίησῃ τὰς χονδροειδεῖς αὐτὰς λέξεις πρὸς διδασκαλίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

5. Ὄταν λοιπὸν σηκώσῃς τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἰδῆς τὴν ὀμορφίαν τοῦ οὐρανοῦ, τὸ μέγεθος, τὴν χρησιμότητα, τότε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀνατρέξῃς πρὸς τὸν δημιουργόν, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Διότι ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν δημιουργημάτων κατ' ἀναλογίαν συμπεραίνεται καὶ ὁ δημιουργὸς των»⁹. Καὶ παρατήρησε τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου σου, πόσον μεγάλη εἶναι, καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν στοιχείων αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει εὐγνώμονα ψυχὴν, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα χωριστά· καὶ διατί λέγω καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα χωριστά; τὴν ἰδικὴν του μόνον διάπλασιν ἐὰν θελήσῃ νὰ διερευνήσῃ μὲ προσοχήν, θὰ ἰδῆ καὶ διὰ μέσου τῶν μικρῶν αὐτῶν τὴν ἄπειρον καὶ ἀνέκφραστον δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐὰν τὰ ὀρατὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διδάξουν τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ, ἐὰν ἔλθῃς καὶ εἰς τὰς ἀοράτους δυνάμεις, καὶ στρέψῃς τὴν σκέψιν εἰς τὰς στρατιάς τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων, τῶν θρόνων, τῶν κυριοτήτων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν Χερουβείμ, τῶν Σεραφεείμ, ποῖος νοῦς, ποῖος λόγος εἶναι ἀρκετὸς νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀνέκφραστον μεγαλωσύνην αὐτοῦ; Διότι ἐὰν ὁ Δαυὶδ, ὁ μακάριος προφήτης, ἀφοῦ κατενόησε τὴν ὠραιότητα τῶν ὀρατῶν ἐφώναζε λέγων, «Πόσον μεγάλα εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε, ἔκαμες τὰ πάντα μὲ σοφίαν»¹⁰. ὁ ὁποῖος ἠξιώθη τόσοσ Πνεύματος καὶ ἠμπόρεσε νὰ μάθῃ τὰ ἀφανέρωτα καὶ τὰ κρυφὰ τῆς σοφίας, τί θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἰπούμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα χῶμα καὶ στάκτη. καὶ πρέπει διαρκῶς νὰ σκύβωμεν πρὸς τὰ κάτω καὶ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου τῶν πάντων; Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν προφήτην; Διότι ὁ μακάριος Παῦλος, ἡ μεγάλη ἐκείνη ψυχὴ, ὁ ὁποῖος εἶχε σῶμα καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ συναγωνισθῇ μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, ὁ ὁποῖος ἐβάδιζεν εἰς τὴν γῆν καὶ μὲ τὴν προθυμίαν του ἐπεριφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἠσχολήθη μὲ ἓνα μέρος

μιῶν τοῦ Θεοῦ ἐμπεσῶν (τὸ καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας λέγω, καὶ πῶς οἱ μὲν ἐξεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀντεισήχθησαν), καὶ διαπορήσας καὶ ἰλιγγιάσας ἀνέκραξε μέγα βοῶν, καὶ λέγων, «Ὁ θάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ, 5 ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ». Ἄλλ' ἐνιαῦθα ἠδέως ἐροίμην τοὺς τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γέννησιν περιεργάζεσθαι τολμῶντας, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀξίαν καθαιροεῖν ἐπιχειροῦντας· πῶθεν ὑμῖν, εἰπέ μοι, τῆς ισοαύτης τόλμης ἢ προπέτειας; ἀπὸ ποίας 10 παροινίας εἰς ισοοῦτον μανίας ἐξωκείλατε; Εἰ γὰρ Παῦλος ὁ ισοοῦτος, καὶ τηλικοῦτος, τὰ κρίματα αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὰς οἰκονομίας, τὰς διοικήσεις, ἀνεξερεύνητά φησιν εἶναι, καὶ οὐκ εἶπεν ἀκατάληπτα, ἀλλ' ἀνεξερεύνητα, ὥστε μηδὲ ἔρευναν ἐπιδέξασθαι καὶ ἀνεξιχνίαστοι, φησίν, αἱ ὁδοὶ αὐ- 15 τοῦ, πάλιν τὸ αὐτὸ λέγων, ὁδοὺς τὰ προσιάγματα καλῶν καὶ τὰς ἐντολάς, πῶς ὑμεῖς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς περιεργάζεσθαι τολμᾶτε, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀξίαν ἐλαιτοῦν τὸ γε καθ' ὑμᾶς; Ὅραίτε, ἀγαπητοί, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ μὴ προσέχειν μετὰ ἀκριθείας τοῖς ἐν τῇ θείᾳ Γρα- 20 φῇ κειμένοις. Οὗτοι γὰρ εἰ τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς διδάγματα μετ' εὐγνωμοσύνης ἐδέχοντο, καὶ μὴ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν εἰσέφερον, οὐκ ἂν εἰς ισοαύτην ἄνοιαν ἐιράπησαν. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτω πανσώμεθα τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς αὐτοῖς ἐνηχοῦντες, καὶ τὰς ἐαυτῶν ἀκοᾶς 25 ἀποιερχίζοντες τοῖς ὀλεθρίοις αὐτῶν διδάγμασιν.

Ἄλλ' οὐκ οἶδα πῶς ὑπὸ τῆς ῥύμης τοῦ λόγου εἰς ταῦτα ἐξενεχθέντες, τῆς ἀκολουθίας ἐξεπέσαμεν διὸ πάλιν ἐπαναγαγεῖν δεῖ τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα, «Καὶ ἐκάλεσε», φησίν, «ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν. 30 Καὶ ἐγένετο ἐσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα». Ἐπι-

ἀπό τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ (τὸ ἀναφερόμενον δηλαδὴ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔθνικούς, καὶ πῶς οἱ μὲν ἐξεδιώχθησαν, οἱ δὲ εἰσῆχθησαν εἰς ἀντικατάστασίν των), καὶ ἀφοῦ ἐθαύμασε καὶ ἔπαθεν ἱλιγγον, ἀνέκραξε δυνατὰ καὶ λέγων, «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ τρόποι ἐνεργείας του»¹¹. Ἀλλὰ ἐδῶ μὲ εὐχαρίστησιν θὰ ἐρωτήσω ἐκείνους, πού τολμοῦν νὰ περιεργάζωνται τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιχειροῦν νὰ καταλύσουν τὴν ἀθίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ ποῦ, εἰπέ μου, προέρχεται εἰς σὰς ἡ ἀπερισκεψία τόσης τόλμης; ἀπὸ ποίαν παραφροσύνην παρεσύρθητε εἰς τόσῃν μανίαν; Διότι ἐάν ὁ Παῦλος, ὁ τόσον μέγας καὶ τόσον σπουδαῖος, λέγῃ ὅτι αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ, τὰ σχέδιά του καὶ οἱ τρόποι διοικήσεώς του, εἶναι ἀνεξερεύνητοι, καὶ δὲν εἶπεν ἀκατανόητοι, ἀλλὰ ἀνεξερεύνητοι, διὰ νὰ μὴ ἐπιδέχωνται οὔτε ἔρευναν καὶ ἂν λέγῃ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, πάλιν τὸ αὐτὸ ἐννοῶν, διότι ὁδοὺς ὀνομάζει τὰς προσταγὰς καὶ ἐντολάς του, πῶς τολμᾶτε σεῖς νὰ περιεργάζεσθε τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ νὰ μειώνετε, ὅσον βεβαίως ἐξαρτᾶται ἀπὸ σὰς, τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Βλέπετε, ἀγαπητοί, πόσον κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Διότι ἐάν ἐδέχοντο αὐτοὶ μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ δὲν ἐξέφραζον τὰς ἰδικὰς των σκέψεις, δὲν θὰ ἐξετρέποντο εἰς τόσον μεγάλην μωρίαν. Ἡμεῖς ὅμως οὔτε ἔτσι θὰ παύσωμεν νὰ διδάσκωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ διδάγματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ φράσωμεν ἐντελῶς τὰ αὐτιά των εἰς τὰς καταστρεπτικὰς διδασκαλίας αὐτῶν.

6. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, πῶς πάλιν ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ λόγου ὀδηγηθέντες εἰς αὐτά, ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν συνέχειάν μας δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπαναφέρωμεν πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰ προηγούμενα. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν. Καὶ ἔγινε βράδου, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα δευτέρα» Ἐφοῦ

θεις τὴν προσηγορίαν τῷ σιερεώματι, καὶ ἐπαιέσας τὸ
 γεγονός, τέλος ἐπέθηκε τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, καὶ φησι «Καὶ
 ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα». Εἶδες
 πῶς μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς διδάσκει τὸ μὲν τέλος τοῦ φωτός
 5 ἑσπέραν καλῶν, τὸ δὲ τέλος τῆς νυκτός πρωϊαν, καὶ ἡμέ-
 ραν τὸ πᾶν προσαγορεύων, ὥστε μὴ πλανᾶσθαι ἡμᾶς, μηδὲ
 νομίζειν τὴν ἑσπέραν τέλος εἶναι τῆς ἡμέρας, ἀλλ' εἰδέναι
 σαφῶς διὰ ἀμφοτέρων τὸ μῆκος μίαν ἡμέραν πληροῖ; Καὶ
 ἡ μὲν ἑσπέρα τέλος τοῦ φωτός ἂν δικαίως λέγοιτο, ὁ δὲ
 10 ὀρθρος, τοῦτ' ἔστι, τὸ τέλος τῆς νυκτός, πλήρωμα τῆς ἡ-
 μέρας. Τοῦτο γὰρ θούλειαι δηλοῦν ἡ θεία Γραφή φάσκου-
 σα, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα».
 Τάχα εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐξετείναμεν, οὐκ ἔκόντες,
 ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς τῶν λόγων ἀκολουθίας,
 15 καθάπερ ὑπὸ χειμάρρου τινὸς σφοδροτάτου παρασυρέντες.
 Καὶ τοῦτου δὲ ὑμεῖς αἴτιοι, οἱ μεθ' ἡδονῆς ἀκούοντες τῶν
 παρ' ἡμῶν λεγομένων. Οὐδὲν γὰρ οὕτω διεγείρειν δύναται
 τὸν λόγοντα, καὶ εἰς πλείονα εὐπορίαν ἀγαγεῖν νοημάτων,
 ὡς ἡ τῶν ἀκροατῶν προθυμία. Καὶ ὥσπερ οἱ ἀναπεπιωκότες
 20 καὶ ράθυμοι ἀκροαταὶ καὶ τὸν λέγειν δυνάμενον ὀκνηρότερον
 ἀπεργάζονται, οὕτως ὑμεῖς διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, κἂν
 αὐτῶν τῶν λίθων ὤμεν ἀφωνότεροι, ἱκανοὶ τυγχάνετε τὴν
 ἡμετέραν νοθεῖαν διεγείρειν, καὶ τὸν ὕπνον ἀποτινάξαι, καὶ
 θιάσασθαι εἰπεῖν τι τῶν ὑμῖν χρησίμων καὶ εἰς τὴν ὑμετέ-
 25 ραν οἰκοδομὴν θεοδίδακτοι ὄντες, δυνάμενοι, κατὰ τὸν μι-
 κάριον Παῦλον, καὶ ἄλλους νοθεῖεῖν, φέρε παρακαλέσω-
 μεν ὑμᾶς, εἰ καὶ ποτε ἄλλοιτε, κατὰ τὸν τῆς νησιείας καιρὸν,
 πολλὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κατὰ Θεὸν πρόνοιαν ποιήσασθαι,
 καὶ μὴ προσκορῆς ὑμῖν ὁ λόγος γένηται, εἰ καθ' ἑκάστην
 30 ἡμέραν ὑμῖν περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμεθα· τὰ αὐτὰ γὰρ
 λέγειν ἔμοι μὲν οὐκ ὀκνηρόν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον,

ἔθεσε τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸ στερέωμα καὶ ἀφοῦ ἐπήνεσε τὸ δημιουργηθέν, ἔδωσε τέλος εἰς τὴν δευτέραν ἡμέραν, καὶ λέγει· «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα δευτέρα». Εἶδες πῶς μᾶς διδάσκει μὲ ἀκρίβειαν καλῶν τὸ μὲν τέλος τοῦ φωτός βράδυ, τὸ δὲ τέλος τῆς νυκτός πρωί καὶ ὅλον αὐτὸ ὀνομάζων ἡμέραν, διὰ νὰ μὴ ἐξαπατώμεθα μείς, οὔτε νὰ θεωροῦμεν ὅτι τὸ βράδυ εἶναι τέλος τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίζωμεν μὲ σαφήνειαν, ὅτι ἡ διάρκεια καὶ τῶν δύο ἀποτελεῖ μίαν ἡμέραν; Καὶ τὸ μὲν βράδυ δικαίως θὰ ἐλέγετο τέλος τοῦ φωτός, ὁ δὲ ὄρθρος, δηλαδή, τὸ τέλος τῆς νυκτός, ὀλοκλήρωσις τῆς ἡμέρας. Διότι αὐτὸ θέλει νὰ δηλώσῃ ἡ Ἁγία Γραφή, ὅταν λέγῃ, «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα δευτέρα».) Ἴσως ἐπεκτείναμεν τὴν ὀμιλίαν εἰς μεγάλην διάρκειαν, χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, τὴν συνέχειαν τῶν λόγων, ὡσάν νὰ παρεσύρθημεν ἀπὸ κάποιον ὀρμητικώτατον χεῖμαρρον. Καὶ δι' αὐτὸ δὲ σεῖς εἴσθε οἱ ὑπεύθυνοι, οἱ ὁποῖοι ἀκούετε μὲ εὐχαρίστησιν τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ διεγείρῃ τόσον πολὺ τὸν ρήτορα καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς μεγαλύτερον πλοῦτον σκέψεων, ὅπως ἡ προθυμία τῶν ἀκροατῶν. Καὶ ὅπως οἱ ἀποθαρρυνόμενοι καὶ ἀδιάφοροι ἀκροαταὶ καθιστοῦν ὀκνηρότερον καὶ τὸν δεινὸν ρήτορα, ἔτσι σεῖς ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀφωρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λίθους, εἴσθε ἱκανοὶ νὰ διεγείρετε τὴν ἰδικὴν μας νωθρότητα καὶ νὰ ἀπομακρύνετε τὸν ὕπνον καὶ νὰ μᾶς ἐξαναγκάσετε νὰ σᾶς εἰποῦμεν κάτι χρήσιμον καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἰδικὴν σας προκοπὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν συμβαίνει νὰ εἴσθε τόσον θεοδίδακτοι καὶ ἠμπορεῖτε, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον, νὰ νουθετῆτε καὶ ἄλλους¹⁸, ἃς σᾶς παρακαλέσωμεν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, νὰ φροντίσετε πολὺ διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν καὶ νὰ μὴ σᾶς προκαλῇ ἀπέχθειαν ὁ λόγος, ἐφ' ὅσον καθημερινὰ συζητοῦμεν δι' αὐτὰ τὰ θέματα· διότι τὸ νὰ λέγω τὰ ἴδια, εἰς ἐμὲ μὲν δὲν προκαλεῖ ὀκνηρίαν καὶ ἐνόχλησιν, κατὰ τὸν

ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Δεῖται γὰρ ἡμῶν ἡ ψυχὴ ράθυμος οὕσα
 συνεχοῦς τῆς ὑπομνήσεως. Καὶ καθάπερ τὸ σῶμα τοῦτο
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεῖται τῆς σωματικῆς τροφῆς, ὥστε
 μὴ εἰς πολλὴν ἀσθένειαν ἐμπεδὸν ἀνερέργητον κείσθαι, οὐ-
 5 τω δὲ καὶ ἡ ψυχὴ χρῆζει τῆς πνευματικῆς τροφῆς καὶ τῆς
 ἀρίστης πολιτείας, ὥστε ἐν συνηθείᾳ τινὶ τῶν καλῶν γινο-
 μένην αὐτήν, ἀχειρώτον λοιπὸν καταστῆναι ταῖς ἐπιβουλαῖς
 τοῦ πονηροῦ.

Καθ' ἑκάστην τοίνυν τὴν ἡμέραν ταύτης τὴν ἰσχὺν πε-
 10 ριεργαζόμεθα, καὶ ἑαυτοὺς διερευνώμενοι μηδέποτε διαλεί-
 πωμεν· καὶ λογοθέσιον ἑαυτοῖς ποιῶμεν, καὶ τῶν εἰσαγο-
 μένων, καὶ τῶν ἐξαγομένων, τί μὲν χρησίμως ἐφθεγγάμεθα,
 τί δὲ ἀργὸν ρῆμα προσηνέγκαμεν, καὶ πάλιν, τί μὲν τῶν ἐπω-
 φελῶν διὰ τῆς ἀκοῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσηγάγομεν, τί δὲ τῶν
 15 θλάπτειν δυναμένων πάλιν εἰς ταύτην εἰσηνέγκαμεν. Καὶ
 τῇ μὲν γλώττῃ κανόνας τινὰς καὶ ὄρους ἐπιθῶμεν, ὥστε πρό-
 τερον διαμαρνεῖσθαι τὰ ρήματα, καὶ οὕτω προσφέρειν τοὺς
 λόγους· τὴν δὲ διάνοιαν παιδεύωμεν μηδὲν προῖσθαι τῶν
 θλαβερῶν, ἀλλὰ κἄν ἔξωθέν τι ἐπεισφέρηται τοιοῦτον, τοῦ-
 20 το ὡς περιιτὸν καὶ θλάπτειν δυνάμενον ἀποσεισθαι, κἄν
 ἔνδοθεν ἰκίηται, ταχέως αὐτὸ φυγαδεύειν τῷ εὐσεβεῖ λο-
 γισμῷ, καὶ μὴ νομίζωμεν τὴν ἀσιτίαν μόνον τὴν μέχρι τῆς
 ἐσπέρας ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν. Εἰ γὰρ Ἰουδαίους
 τοῖς ἀγνώμοσιν ἔλεγεν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης διὰ τοῦ
 25 προφήτου· «Ἴδὸν ἕτη ἑβδομήκοντα μὴ νηστειάν νενηστεύκα-
 τέ μοι; Καὶ ἐὰν φάγητε καὶ πίνητε, οὐχ ὑμεῖς ἐσθίετε καὶ
 πίνετε; Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· κρίμα δίκαιον
 κρίνατε, καὶ ἔλεον καὶ οἰκτιρμὸν ποιεῖτε ἕκαστος μετὰ τοῦ
 πλησίον αὐτοῦ, καὶ χῆραν, καὶ ὄρφανόν, καὶ προσήλυτον»,
 30 καὶ πένητα μὴ καταδυναστεύετε, καὶ κακίαν ἕκαστος μετὰ
 τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μὴ μνηοικακείτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν».
 Εἰ τοίνυν ἐκείνοις τοῖς ἐπὶ τῇ σικῆ παρακαθημένοις, καὶ

13. Φιλιπ. 3, 1.

14. Ζαχ. 7, 5-6· 9-10.

μακάριον Παῦλον, εἰς σᾶς δὲ εἶναι ἀσφαλές¹³. Διότι ἡ ψυχὴ μας, ἐπειδὴ εἶναι νωθρά, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ συνεχῆ ὑπενθύμισιν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα μας καθημερινῶς χρειάζεται τὴν ὑλικὴν τροφήν, διὰ νὰ μὴ καθίσταται ἀδρανές, ὅταν περιέλθῃ εἰς μεγάλην ἀδυναμίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τροφήν καὶ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν, ὥστε ἀφοῦ συνηθίσῃ κάπως τὸ κάλον, νὰ καταστῇ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπόρθητος εἰς τὰς σκευωρίας τοῦ πονηροῦ.

7. Ἄς περιεργαζώμεθα λοιπὸν καθημερινῶς τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἄς μὴ σταματήσωμεν ποτὲ νὰ ἐξετάζωμεν μέ προσοχὴν τοὺς ἑαυτοὺς μας· καὶ ἄς κάνωμεν ἔλεγχον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐξαγομένων, τί μὲν εἶπαμεν χρήσιμον, ποῖον δὲ ἀργὸν λόγον ἐπροφέραμεν, καὶ πάλιν, τί μὲν ὠφέλιμον μὲ τὴν ἀκοὴν μας ἐφέραμεν εἰς τὴν ψυχὴν, τί δὲ πάλιν ἐφέραμεν μέσα εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἠμποροῦν νὰ βλάπτουν. Καὶ εἰς μὲν τὴν γλῶσσαν ἄς θέσωμεν κάποιους κανόνας καὶ ὁρους, ὥστε πρῶτα νὰ ἀναμασᾶ τὰ λόγια καὶ ἔτσι νὰ τὰ προφέρῃ· τὸν δὲ νοῦν ἄς ἐκπαιδεύωμεν νὰ μὴ ἐκφράζῃ τίποτε βλαβερόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπὸ ἔξω εἰσέρχεται κάτι τέτοιο, αὐτὸ ἄς τὸ ἀπορρίψῃ ὡς περιττὸν καὶ ἱκανὸν νὰ βλάπτῃ, καὶ ἂν ἀκόμη γεννᾶται μέσα μας, γρήγορα νὰ τὸ φυγαδεύῃ μὲ τὴν εὐσεβῆ σκέψιν, καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν, ὅτι ἡ νηστεία μόνον μέχρι τὸ θράδυ εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ἐὰν βέβαια ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους διὰ μέσου τοῦ προφήτου «Ἴδου ἐπὶ ἑβδομήντα ἤδη ἔτη, μήπως ἐπολλαπλασιάσατε τὰς νηστείας σας πρὸς χάριν μου; Καὶ ὅταν ἐτρώγετε καὶ ἐπίνετε, δὲν εἴσθε σεῖς οἱ τρώγοντες καὶ οἱ πίνοντες; Τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· ἀπονέμετε πραγματικὴν δικαιοσύνην καὶ κάνετε εὐσπλαγχνίαν καὶ οἰκτιρισμὸν ὁ καθένας μὲ τὸν ἀδελφόν του, καὶ μὴ καταπιέζετε χήραν καὶ ὄρφανόν, ξένον καὶ πτωχόν, καὶ μὴ σκέπτεσθε κακὸν μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας ὁ ἓνας κατὰ τοῦ ἄλλου»¹⁴. Ἐὰν λοιπὸν εἰς ἐκείνους ποὺ ἐκάθηντο εἰς τὴν σκιάν καὶ ἦσαν

τῷ σκότιῳ τῆς πλάνης προσηλωμένοι, οὐδὲν ὄφελος ἀπὸ
 τῆς νησιείας μόνης ἐγίνετο, μὴ ταῦτα καιωρθωκόσι, καὶ
 τὴν κακίαν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐκ τῆς καρδίας ἐξορίσασι,
 ποίαν ἔξομεν ἡμεῖς ἀπολογία ὅτι τὰ μείζονα ἀπαιτούμενοι,
 5 καὶ οὐ ταῦτα μόνον ποιεῖν κελευόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὺς
 ἀγαπᾶν, καὶ εὐεργετεῖν προσιαιτούμενοι; καὶ τί λέγω, εὐεργε-
 τεῖν; εὐχεσθαι μὲν οὖν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τὸν Δεσπότην
 παρακαλεῖν, καὶ ἰκετεύειν εἰς τὴν ὑπὲρ τούτων κηδεμονίαν;
 Τοῦτο γὰρ ἡμῖν μάλιστα πάντων ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ προσιή-
 10 σεται ἡμέρα, καὶ δαπάνη μεγίστη ἔσται τῶν ἡμῖν ἡμαρτημέ-
 νων, ἐὰν οὕτω πρὸς τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας δια-
 κείμεθα. Εἰ γὰρ καὶ μέγα ἐστὶ σφόδρα τὸ ἐπίταγμα, ἀλλ'
 ἐὰν τὸ ἔπαθλον ἐννοήσῃς τὸ κείμενον τοῖς τοῦτο κατορθοῦσιν,
 οὐδὲν ὄλως φανεῖται, κἂν σφόδρα μέγα ἦ. Τί δὲ τοῦτο ἐστίν;
 15 «Ἐὰν τοῦτο ποιήσῃτε», φησί, «ὄμοιοι ἔσεσθε τοῦ Πατρὸς ὑ-
 μῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ ἵνα σαφέστερον ἡμῖν τὸν λόγον
 ποιήσῃ, ἐπήγαγεν, «Ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πο-
 νηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ θρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Μιμῆ
 γάρ, φησί, κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην τὸν Θεόν. Καθά-
 20 περ γὰρ ἐκεῖνος οὐ δικαίους μόνον τὸν ἥλιον ἀνατέλλει, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς τὰ πονηρὰ ἐργαζομένοις, καὶ τὸν ὑετὸν καὶ τοὺς
 εἰησίους ὄμβρους οὐ τοῖς ἀγαθοῖς μόνον χορηγεῖ, ἀλλὰ καὶ
 τοῖς πονηροῖς· οὕτω καὶ σὺ, ἐὰν μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας
 ἀγαπᾷς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς σὲ διακειμένους,
 25 κατὰ τὴν δύναμιν τὴν σὴν τὸν Δεσπότην μιμῆ τὸν σόν. Εἶδες
 πῶς εἰς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἀνήγαγε τὸν ταύτης κατορ-
 θοῦν δυνάμενον τὴν ἀρετήν; Ἀλλὰ μὴ τὸ δυσχερὲς μόνον
 ἐννόει τοῦ πράγματος, ἀγαπητέ, ἀλλὰ πρότερον ἀναλογίζου
 κατὰ σταντόν, ὅσῃς μέλλεις ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς· καὶ ἡ τῆς

προσηλωμένοι εἰς τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης, δὲν προήρχετο κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν μόνον, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐπιτύχη αὐτὰ καὶ νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν καρδίαν των τὴν κακίαν πρὸς τὸν πλησίον, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πράττωμεν τὰ μεγαλύτερα, καὶ δὲν προτρεπόμεθα μόνον νὰ κάνωμεν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ διατασσώμεθα νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ εὐεργετοῦμεν καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας; Καὶ διατί λέγω, νὰ εὐεργετοῦμεν; νὰ προσευχώμεθα λοιπὸν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον καὶ νὰ τὸν ἱκετεύωμεν διὰ τὴν φροντίδα ὑπὲρ αὐτῶν; Διότι αὐτὸ θὰ παρουσιασθῇ πρὸ πάντων ἐνώπιόν μας κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην μέραν, καὶ θὰ εἶναι ἡ μεγίστη φθορὰ τῶν ἀμαρτιῶν μας, ἐὰν συμπεριφερώμεθα ἔτσι πρὸς ἐκείνους πού μᾶς ἐχθρεύονται. Καὶ ἐὰν πράγματι ἡ ἐντολὴ εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη, ἐὰν ὁμως γνωρίσης τὸ θραβεῖον, τὸ ὅποιον δίδεται εἰς ἐκείνους, πού κατορθώνουν αὐτήν, δὲν θὰ σοῦ φανῇ καθόλου, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ἐὰν θὰ κάμετε αὐτό, λέγει, θὰ γίνετε ὅμοιοι πρὸς τὸν Πατέρα σας, ὁ ὅποιος εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Καὶ διὰ νὰ μᾶς κάνη σαφέστερον τὸν λόγον, ἐπρόσθεσε, «Διότι ἀνατέλλει τὸν ἰδικόν του ἥλιον ἀδιακρίτως εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει τὴν βροχὴν του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους»¹⁵. Νὰ μιμῆσαι λοιπὸν, λέγει, τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Διότι ὅπως ἀκριθῶς ἐκεῖνος δὲν ἀνατέλλει τὸν ἥλιον μόνον εἰς τοὺς δικαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὰ πονηρὰ ἔργα, καὶ δὲν χορηγεῖ τὴν ραγδαίαν βροχὴν, οὔτε τὰς ἐτησίους νεροποντὰς μόνον εἰς τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πονηροὺς, ἔτσι καὶ σύ, ἐὰν δὲν ἀγαπᾷς μόνον ἐκείνους, πού σέ ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, πού διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς σέ, κατὰ τὴν δύναμίν σου μιμείσαι τὸν ἰδικόν σου Κύριον. Εἶδες πῶς ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν ἐκείνον, πού ἤμπορεῖ νὰ ἐπιτυγχάνη αὐτὴν τὴν ἀρετὴν; Ἄλλὰ μὴ σκέπτεσαι μόνον τὰς δυσκολίας τοῦ πράγματος, ἀγαπητέ, ἀλλὰ πρῶτα νὰ ἀναλογίζεσαι μόνος σου, πόσῃν μεγάλῃν τιμὴν πρό-

τιμῆς ὑπόθεσις τὸ βαρὺ καὶ φορτικὸν κοῦφόν σοι κατασκευα-
 ζέτω. Οὐ γὰρ ὀφείλεις χάριν εἶδέναι, διὸ ἀφορμὴν εὐρίσκεις
 διὰ τῆς εἰς τὸν ἐχθρὸν εὐεργεσίας ἀνοιγῆναί σοι τῆς πρὸς
 τὸν Θεὸν παρορησίας τὰς θύρας, καὶ τῶν ἡμαρτημένων σοι
 5 τὴν δαπάνην ἐργάσασθαι; Ἄλλ' ἴσως ἐπιθυμεῖς ἀμύνασθαι
 τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸν κακῶς σε διατιθέντα τοῖς ἴσοις περιβα-
 λεῖν ἢ καὶ μεῖζοσι; Καὶ τί πλέον ἐκ τούτου ἔσται, διὰν μετὰ
 τοῦ μηδὲ ὄνησίν σοί τινα γίνεσθαι, καὶ εὐθύνας μέλλεις ἴ-
 πέρ τούτου ὑπέχειν ἐν τῷ φοβερῷ ἐκείνῳ δικαστηρίῳ, ὅς
 10 τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας νόμος παραχαράξας; Εἶπε γὰρ
 ὥστε τοὺς ἐχθροὺς θεραπεύειν, ἢ θάνατον εἶναι τὴν τιμωρίαν,
 οὐκ ἂν διὰ τὸν φόβον τοῦ σωματικοῦ τούτου θανάτου πάντες
 ἐπέδραμον εἰς τὴν τοῦ νόμου ἐκπλήρωσιν; Πόσης οὖν οὐκ
 ἂν εἴη καιηγορίας ἄξιον, διὰ μὲν τὸν σωματικὸν θάνατον,
 15 ὃν καὶ ἄνευ τούτου τὸ τῆς φύσεως ἡμῖν χρέος πάντως ἐπάγει,
 πάντα καταδέχεσθαι ποιεῖν, διὰ δὲ τὸν θάνατον, ἔνθα παρα-
 μυθίαν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν, ἔλαιον φρονιζεῖν τοῦ ὑπὸ τοῦ
 τῶν ἀπάντων Δεσπότου κειμένου νόμου;

Ἄλλὰ γὰρ ἔλαθον ἑμαυτὸν ταῦτα διαλεγόμενος τοῖς οὐδὲ
 20 πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν Ἰσὴν ἀγάπην ἐπιδεικνυμένοις. Τίς
 οὖν ἡμᾶς λοιπὸν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως ἐκείνης, ὅταν μὴ
 μόνον ἐκείνης τῆς ἐντολῆς ὤμεν μακρὰν ἀπρωκισμένοι, ἀλλὰ
 μηδὲ τὰ αὐτὰ τοῖς τελῶναις πράττωμεν; «Ἐὰν γὰρ ἀγαπή-
 σῃτε τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς», φησί, «τί μέγα ποιεῖτε; οὐχί
 25 καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;». «Ὅταν οὖν μηδὲ τοῦτο
 παρ' ἡμῶν γίνηται, ποία οσωτηρίας ἡμῖν ἐλπίς; Διὸ παρα-
 καλῶ, μὴ γενώμεθα ἄσπλαγχοι, ἀλλὰ δαμάσωμεν ἡμῶν τὸν
 λογισμὸν, καὶ πρῶτον μὲν παιδεύσωμεν νικᾶν τὸν πλησίον
 ἐν τῇ ἀγάπῃ, καί, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τῇ τιμῇ ἀλ-
 30 λήλους προσηγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, καὶ μὴ ἀνέχε-

κειται νὰ ἀξιωθῆς· καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῆς τιμᾶς ἃς κάνη τὸ βαρὺ καὶ τὸ ἐνοχλητικὸν ἐλαφρὸν εἰς σέ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀναγνωρίζης εὐγνωμοσύνην, διότι εὐρίσκεις ἀφορμὴν μὲ τὴν εὐεργεσίαν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς σέ αἱ θύραι τῆς παρησίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ σοῦ ἐξαλειφθοῦν αἱ ἁμαρτίαι; Ἴσως ὅμως ἐπιθυμεῖς νὰ ἀποκρούσης τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἀνταποδώσης τὰ ἴσα ἢ καὶ μεγαλύτερα εἰς ἐκεῖνον, πού σε ἔβλαψε; Καὶ τί περισσότερο θὰ γίνῃ ἀπὸ αὐτό, ὅταν, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν γίνεται εἰς σέ καμμία ὠφέλεια, πρόκειται νὰ σοῦ ζητηθοῦν καὶ εὐθῦναι κατὰ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικαστήριον, διότι παρεχάραξες τοὺς νόμους, πού ἐτέθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν; Διότι εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος ἐπίγειος βασιλεὺς ἐθέσπιζε τέτοιον νόμον, ὥστε νὰ περιποιοῦμεθα τοὺς ἐχθρούς ἢ ὁ θάνατος νὰ εἶναι ἡ τιμωρία, δὲν θὰ ἔσπευδαν ὅλοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ θανάτου; Πόσῃν κατηγορίαν λοιπὸν δὲν θὰ ἄξιζε, διὰ μὲν τὸν σωματικὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον καὶ χωρὶς αὐτὸν προκαλεῖ ὀψωδῆποτε τὸ χρέος τῆς φύσεώς μας, νὰ καταδεχώμεθα νὰ κάνωμεν τὰ πάντα, διὰ τὸν θάνατον ὅμως, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν παρηγορίαν, νὰ φροντίζωμεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος τίθεται ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν ὄλων;

8. Βεβαίως ὅμως ἐλησμόνησα, ὅταν ἔλεγα αὐτά, ἐκείνους πού δὲν ἐπιδεικνύουν τὴν ἴσην ἀγάπην οὔτε πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτούς. Ποῖος λοιπὸν θὰ μᾶς σῶσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐκείνην, ὅταν ὄχι μόνον εἴμεθα μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐντολὴν ἐκείνην, ἀλλὰ οὔτε τὰ ἴδια μὲ τοὺς τελῶνας πράττωμεν; «Διότι, ἀγαπήσατε ἐκείνους μόνον, πού σᾶς ἀγαποῦν, λέγει, τί μέγα κάνετε; δὲν κάνουν τὸ ἴδιον καὶ οἱ τελῶναι;»¹⁸. Ὅταν λοιπὸν δὲν κάμνωμεν οὔτε αὐτό, ποία ἡ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μας; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, ἃς μὴ γινώμεθα ἄσπλαγχοι, ἀλλὰ ἃς δαμάσωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ πρῶτον μὲν ἃς μάθωμεν νὰ νικῶμεν τὸν πλησίον εἰς τὴν ἀγάπην, καί, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, νὰ προλαμβάνετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἀπόδοσιν

σθαι ἐλατιοῦσθαι, ἀλλὰ νικᾶν, καὶ μὴ ὑπερβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι καὶ θερμιτέραν τὴν περὶ τοὺς ἀγαπῶντας διάθεσιν. Τοῦτο γὰρ ἔστιν ὃ μάλιστα συνέχει καὶ συγκροτεῖ τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, καὶ τούτῳ τῶν ἀλόγων

5 καὶ τῶν θηρίων διεσιθήκαμεν, τῷ δύνασθαι, εἰ βουληθείημεν, τὴν προσήκουσαν ἡμῖν τάξιν διατηρεῖν, καὶ πολλὴν τὴν περὶ τοὺς πλησίον ὁμόνοιαν ἐπιδείκνυσθαι. Ἐπειτα δὲ ἄγγχει τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ ἀτίθασσον τοῦτο θηρίον, τὸν θυμὸν λέγω, καταξάινειν, καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῷ τοῦ φοβεροῦ κριτη-

10 ρίου ἐφιστᾶν, καὶ παιδεύειν, διὸ ὑπόσχοιτο πρὸς τοὺς ἐχθροὺς σπεύσασθαι, μεγάλων τεύξεται τῶν ἀγαθῶν εἰ δὲ ἔτι φιλονεικοίη, πολλὴν ὑποσιθεται δίκην. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς καὶ εἰκῆ δαπανᾶν ἡμᾶς τὸν χρόνον προσήκει, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Κυρίου

15 κριτήριον καὶ τίνα μὲν ἔστι τὰ πολλὴν ἡμῖν τὴν παρορησίαν προσενεῖν δυνάμενα, τίνα δὲ τὰ τὴν κόλασιν ἐπιτείνοντα. Καὶ οὕτω ταῦτα σιρέφοντες ἐν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς, περιγινώμεθα τῶν παθῶν, καταστελλόμεν ἡμῶν τὰ τῆς σοφ-

20 κὸς σκιρτήματα, καὶ νεκρώσωμεν ἡμῶν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, θυμὸν, πλεονεξίαν, κενοδοξίαν, θασκανίαν». Ἐὰν τούτοις τοῖς πάθεσι νεκροὺς ἑαυτοὺς καταστήσωμεν, ὡς μὴ δύνασθαι ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν, δυνησόμεθα τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος δέξασθαι, ὅς ἐστιν «Ἀγάπη, χαρὰ,

25 εἰρήνη, μακροθυμία, χρησιμότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραΰτης, ἐγκράτεια». Αὕτη τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς τὸν ἄπιστον ἔστι ἡ διαφορὰ ταῦτα ἡμῶν ἔστι τὰ γνωρίσματα, μὴ τῇ προσηγορίᾳ μόνον ἐγκαλλωπιζόμεθα, μηδὲ τῷ σχήματι μέγα φρονῶμεν, μᾶλλον δὲ μηδέ, εἰ ταῦτα κηροαίμεθα ἄπερ

17. Ρωμ. 12, 10 καὶ Φιλιπ. 2, 3.

18. Κολ. 3, 5.

19. Γαλ. 5, 22. 23.

τῆς τιμῆς ὡς ὑπέρτερον καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας¹⁷ καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ μειονεκτοῦμεν, ἀλλὰ νὰ νικῶμεν, καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν καὶ θερμότεραν συμπάθειαν πρὸς ἐκείνους, ποῦ μᾶς ἀγαποῦν. Διότι τοῦτο εἶναι ποῦ κατ' ἔξοχὴν συγκροτεῖ καὶ διατηρεῖ τὴν ζωὴν μας, καὶ εἰς τοῦτο διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τὰ θηρία, εἰς τὸ ὅτι ἡμποροῦμεν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν, νὰ διατηροῦμεν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς ἡμᾶς τάξιν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ὁμόνοιαν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας· ἔπειτα δὲ νὰ πιέζωμεν τὴν σκέψιν, καὶ τὸ ἀτίθασσον αὐτὸ θηρίον, ἐννοῶ τὸν θυμόν, νὰ ἐξαλείφωμεν ἐντελῶς, καὶ νὰ προβάλλωμεν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν ἀγωνίαν τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου καὶ νὰ διδάσκωμεν αὐτήν, ὅτι ἂν δεχθῆ νὰ συμφιλιωθῆ μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἐπιτύχη τὰ μεγάλα ἀγαθὰ· ἐὰν ὁμως θὰ φιλονεικῆ ἀκόμη, θὰ ὑποστῆ μεγάλην τιμωρίαν. Οὔτε βέβαια πρέπει νὰ ἐξοδεύωμεν τὸν χρόνον μας ἀπλᾶ καὶ μάταια, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν νὰ προβάλλωμεν ἐνώπιόν μας τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, καὶ ποῖα μὲν εἶναι ἐκεῖνα, ποῦ ἡμποροῦν νὰ μᾶς προκαλέσουν τὴν μεγάλην παρρησίαν καὶ ποῖα δὲ ἐκεῖνα, ποῦ ἐπαυξάνουν τὴν τιμωρίαν. Καὶ ἔτσι συλλογιζόμενοι αὐτά, ὡς ὑπερισχύσωμεν τῶν παθῶν, ὡς καταστῆλωμεν τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός μας καὶ ὡς νεκρώσωμεν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «τὰ μέλη μας ποῦ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα, τὴν πορνείαν, τὴν ἀκαθαρσίαν, κάθε πάθος, κάθε κακὴν ἐπιθυμίαν, τὸν θυμόν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν κενοδοξίαν, τὴν βασκανίαν»¹⁸. Ἐὰν καταστήσωμεν νεκροὺς τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ πάθη αὐτά, ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦν νὰ ἐνεργοῦν μέσα μας, θὰ κατορθώσωμεν νὰ δεχθοῦμεν τὸν καρπὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ ὁποῖος εἶναι «Ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ καλωσύνη, ἡ ἀγαθὴ διάθεσις, ἡ ἀξιοπιστία, ἡ πραότης, ἡ ἐγκράτεια»¹⁹. Αὐτὴ ὡς εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τὸν ἄπιστον. Αὐτὰ ὡς εἶναι τὰ γνωρίσματά μας, ὡς μὴ καυχώμεθα μόνον διὰ τὸ ὄνομα, οὔτε νὰ ὑπερηφανευώμεθα διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, μᾶλλον δὲ οὔτε, ἐὰν θὰ ἀποκτήσωμεν αὐτά

ἀπειρηθμισάμην, μέγα φρονήσωμέν ποιε, ἀλλὰ καὶ τότε μᾶλλον ἑαυτοὺς συστειλώμεν. «Ὅταν γὰρ πάντα ποιήσητε», φησί, «λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν». Ἐὰν οὕτω μεμεριμνημένοι τυγχάνωμεν, καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φρονιζώμεν, 5 δυνησόμεθα καὶ ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ὠφελεῖν, καὶ κολάσεως τῆς μελλούσης ἐξααρπάξειν, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ὄρωσι διδάσκαλοι γίνεσθαι τῶν συμφερόντων ἵνα μετὰ ἀκριθείας τὴν παρόντα διανύσαντες θίον, καταξιωθῶμεν τῆς ἐν ἱῶ μέλλοντι φιλανθρωπίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, 10 χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ ἱῶ Πατρὶ δόξα, κράτις, τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πού ανέφερα, νά υπερηφανευθοῦμεν ποτέ, ἀλλά καί τότε ἄς συγκρατήσωμεν περισσότερο τούς ἑαυτούς μας. «Διότι ὅταν κάμετε ὅλα, λέγει ὁ Ἰησοῦς, πρέπει νά λέγετε, ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι»²⁹. Ἐάν ἔτσι μεριμνῶμεν καί φροντίζωμεν διὰ τήν σωτηρίαν μας, θά ἠμπορέσωμεν νά ὠφελήσωμεν πάρα πολύ καί τούς ἑαυτούς μας καί νά ἀποφύγωμεν τήν μέλλουσαν τιμωρίαν καί νά γίνωμεν διδάσκαλοι ἐκείνων πού συμφέρουν εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι μᾶς παρακολουθοῦν διὰ νά ἀξιωθοῦμεν, ἀφοῦ ζήσωμεν τήν παροῦσαν ζωὴν κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον, καί εἰς τήν μέλλουσαν ζωὴν τήν φιλανθρωπίαν, τήν ὁποίαν εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νά ἐπιτύχωμεν, μέ τήν χάριν καί τήν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
(Γεν. 1, 9 - 13)

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· συναχθήτω τὸ ὕδωρ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά.

- 5 1. Φέρε καὶ σήμερον ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωϋσοῦς ρημάτων τὴν ἐστίαν παραδῶμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὰ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν παρὰ τοῦ Δεσπότης δημιουργηθέντα κατοπιεύσωμεν μετὰ ἀκριθείας. Εἰ γὰρ οἱ τὴν χρυσοῖν γῆν ἀνορούτιοντες, ἔνθα ἂν ἴδωσι φλέβας τινὰς ψήγματα ἐχού-
10 σας, οὐ πρότερον ἀφίστανται, μέχρις ἂν ἀναμοχλεύσαντες, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ βάθος κατελθόντες πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐκεῖθεν καρπώσονται, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς προσήκει οὐ ψήγματα χρυσοῦ μέλλοντας διερευνᾶσθαι, ἀλλὰ θησαυρὸν ἄφαιτον εὐρίσκειν προσδοκῶντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ-
15 τον ἀνιχνεύειν, ἵνα πολὺν τὸν πλοῦτον τῆς περιουσίας τῆς πνευματικῆς ἐντεῦθεν καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος ὁ αἰσθητὸς πολλάκις καὶ κινδύνους ἔτεκε τοῖς αὐτὸν κησαμένοις, καὶ πρὸ τῶν κινδύνων καὶ βραχεῖαν τὴν ἡδονὴν παρέχων ἀθρόον ἀπέπιη, ἢ συκο-
20 φαντιῶν ἐπιτεμένων, ἢ λησιῶν, ἢ τοιχωρῶν, ἢ τῶν οἰκετιῶν τῶν φυλατιόντων ὑφελομένων, καὶ δραπειουσάντων. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἐστὶ τοιοῦτον ὑφικέσθαι ἀνάλωτος γὰρ ἐσὶν ὁ πνευματικὸς οὖτος θησαυρὸς, καὶ ἐπειδὴν εἰς τὰ ταμεία τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ἐναποιεθῆ, ἀχείρωτος γί-
25 νεται πάσαις ταῖς ἐπιβουλαῖς, μόνον ἐὰν ἡμεῖς μὴ ραθυμῆσαντες χῶραν δῶμεν τῷ τοῦτον ἡμῶν ἀφελέσθαι ἐπιθυμοῦντι.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄ (Γεν. 1, 9 - 13)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα, τὰ εὐρισκόμενα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἰς ἓνα μέρος, διὰ νὰ φανῇ ἡ Ξηρά».

1. Ἐμπρὸς ἃς παραθέσωμεν καὶ σήμερα εἰς τὴν ἀγάπησας τὸ συμπόσιον ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Μωυσέως, καὶ ἃς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν ἐκεῖνα, πού ἐδημιούργησεν ὁ Κύριος κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι σκάπτουν εἰς χρυσοφόρα χῶματα, ὅπου ἂν ἴδοῦν μερικά στρώματα νὰ περιέχουν ψήγματα χρυσοῦ, δὲν ἀπομακρύνονται πρωτίτερα, ἐκτὸς ἂν, ἀφοῦ ἀνακατώσουν τὸ χῶμα καὶ κατέλθουν εἰς αὐτὸ τὸ βάθος, λάβουν ἀπὸ ἐκεῖ πολὺν πλοῦτον, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ψήγματα χρυσοῦ, ἀλλὰ ἐλπίζομεν νὰ εὐροῦμεν ἀνυπολόγιστον θησαυρόν, καθημερινῶς νὰ ἀνιχνεύωμεν αὐτόν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσωμεν τὸν πολὺν πλοῦτον τῆς πνευματικῆς παρουσίας, νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Διότι ἐκεῖ μὲν ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος πολλὰς φορὰς ἐπροξένησε καὶ κινδύνους εἰς τοὺς κατόχους του, καὶ ἐνώπιον τῶν κινδύνων ἀφοῦ παρέχη σύντομον εὐχαρίστησιν ἐξαφανίζεται, εἴτε διότι ἐπετέθησαν οἱ συκοφάνται, εἴτε οἱ λησταί, εἴτε οἱ διαρρηκται, εἴτε διότι οἱ φυλάσσοντες αὐτὸν ὑπηρεταὶ τὸν ὑπεξήρεσαν καὶ ἐδραπέτευσαν. Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν ἔμπορεῖ νὰ πλησιάσῃ· διότι ὁ πνευματικὸς αὐτὸς θησαυρὸς εἶναι ἀπρόσβλητος, καὶ ὅταν τοποθετηθῇ μέσα εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς διανοίας μας, γίνεται ἀνίκητος εἰς ὅλας τὰς ἐπιθέσεις, ἐκτὸς ἐὰν ἡμεῖς ἐπειδὴ κατέστημεν ἀδιάφοροι δώσωμεν τὴν εὐκαιρίαν εἰς ἐκεῖνον, πού ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς

Ὁ γὰρ ἐχθρὸς ὁ ἡμέτερος, ὁ πονηρὸς λέγω διάβολος, ἐπει-
 δὰν ἴδῃ πλοῦτον πνευματικὸν συλλεγέντα, μέμνηε καὶ θήγει
 τοὺς ὀδόντας, καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυται, ὥστε
 καιρὸν ἐπιτήδειον εὐρεῖν, καὶ ὑφελέσθαι τι τῶν ἔνδον ἡμῖν
 5 ἀποκειμένων. Οὐδεὶς δὲ ἐκείνῳ καιρὸς ἐπιτήδειος, εἰ μὴ
 μόνον ἡ ραθυμία ἢ ἡμετέρα διὸ προσήκει διηρηκῶς ἡμᾶς ἐ-
 γρηγορέσαι, καὶ ἀποτειχίζειν ἐκείνῳ τὰς ἐφόδους. Ἐὰν γὰρ
 ἴδῃ κήφοντος, καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνυμένους,
 ἐπειδὰν ἅπαξ καὶ δευτέρον ἐπιθέμενος θεάσῃται, ὡς ἀνο-
 10 κήτοις ἐπιχειρεῖ, ἅπεισι λοιπὸν καταισχυνηθεῖς, εἰδὼς ὅτι
 οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται, ἡμῶν πολλὴν τὴν φυλακὴν ἐπιδει-
 κετιμένους, ἐπειδὰν ἔφοδον προσδοκῶσι πολεμίων, πόσῃν
 γόνιοι τυγχάνειν ὀφείλομεν, οὕτως ἑαυτοὺς καθοπλίζωμεν,
 ὥσπερ παρρησιῶτα τὸν ἐχθρὸν ἔχοντες, καὶ ἀδιαλείπτως ἐπι-
 15 τηροῦντα, μὴ πού τι μικρὸν ἀπονουσιάζαντες ἀφορμὴν ἐπι-
 θέσεως αὐτῷ παράσχωμεν. Οὐχ ὕρᾶς τοὺς πολλὰ χρήματα
 κεκτημένους, ἐπειδὰν ἔφοδον προσδοκῶσι πολεμίων, πόσῃν
 πρόνοιαν ἐπὶ τὴν τοῦτων φυλακὴν ἐπιδείκνυται· οἱ μὲν θύ-
 ραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντες, καὶ πᾶσαν ἀσφάλειαν ἐπι-
 20 δεικνύμενοι· οἱ δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γῆν κατορῦτιοντες,
 ὥστε δυνηθῆναι πάντας λαθεῖν; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
 ἡμᾶς προσήκει, τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς συναγαγόντας, μετὰ
 πολλῆς φυλάττειν τοῦτον τῆς ἀκριθείας, καὶ μὴ προτιθέναι
 ὑπὸ τοῖς τῶν ἀπάντων ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' ἐν τῷ ἀσφαλεσιῳ
 25 τῆς διανοίας ταμείῳ τοῦτον κατακρύπτειν, καὶ πάσας τὰς
 ἐφόδους ἀποτειχίζειν τῷ τοῦτον ὑφελέσθαι ἐσοπυδακίῳ,
 ἵνα ἀνάλωτον αὐτὸν διαφυλάξαντες, δυνηθῶμεν τῆς ζωῆς
 μεθιστάμενοι ἐφόδιά τινα ἔχειν πρὸς τὴν ἐπιτεῦθεν ἀποδη-
 μίαν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ξένης τυγχάνοντες, ἐπειδὰν
 30 μέλλωσιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανιέναι πατρίδα, ἀπὸ πολλοῦ

ἀφαιρέση αὐτόν. Διότι ὁ ἰδικός μας ἐχθρός, δηλαδή ὁ πονηρός διάβολος, ὅταν ἰδῆ πνευματικὸν πλοῦτον συγκεντρωθέντα, καταλαμβάνεται ἀπὸ μανίαν καὶ ἀκονίζει τὰ δόντια του καὶ πάντοτε καιροφυλακτεῖ, ὥστε νὰ εὐρῆ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ νὰ ἀφαιρέση κάτι ἀπὸ τὰ φυλασσόμενα μέσα μας. Καμμία δὲ εὐκαιρία δὲν εἶναι κατάλληλος εἰς ἐκεῖνον, παρὰ μόνον ἡ ἰδική μας ἀδιαφορία· διὰ τοῦτο πρέπει διαρκῶς νὰ ἀγρυπνοῦμεν καὶ νὰ φράσσωμεν τελείως τὰς εἰσόδους εἰς ἐκεῖνον. Διότι ἐάν μᾶς ἰδῆ νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ συνεχῶς ἀγρυπνοί, ὅταν παρατηρήσῃ, ἀφοῦ ἐπιτεθῆ διὰ πρώτην καὶ δευτέραν φοράν, ὅτι ἐπιχειρεῖ ἀνώφελα πράγματα, θὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ ἐξῆς κατεντροπιασμένος, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ πλέον κἀνένα κέρδος, ὅταν ἡμεῖς ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ἐπαγρύπνησιν. Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας, ἔτσι πρέπει νὰ ἐξοπλιζώμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὡσὰν νὰ ἔχωμεν ἐνώπιόν μας τὸν ἐχθρὸν καὶ διαρκῶς νὰ μᾶς παρακολουθῆ, μήπως δώσωμεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν ἐπιθέσεως, ἐπειδὴ ἠδιαφορήσαμεν δι' ἐλάχιστον χρόνον. Δὲν βλέπεις τοὺς ἔχοντας πολλὰ χρήματα, ὅταν ἀναμένουν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν, πόσον φροντίζουν διὰ φύλαξιν αὐτῶν· ἄλλοι μὲν παρέχουν κάθε ἀσφάλειαν κλειδώνοντες αὐτὰ μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς· ἄλλοι δὲ κρύπτοντες μέσα εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, διὰ νὰ ἡμπορέσουν νὰ μείνουν ἀπαρατήρητα ἀπὸ ὅλους; Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον πρέπει καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ συγκεντρώσωμεν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς, νὰ φυλάσσωμεν αὐτὸν μὲ πολλὴν προσοχὴν, καὶ νὰ μὴ τὸν ἐκθέτωμεν εἰς τὰ μάτια ὄλων, ἀλλὰ νὰ ἀποκρύπτωμεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀσφαλέστατον θησαυροφυλάκιον τῆς διανοίας μας, καὶ νὰ ἀποφράσσωμεν ὅλους τοὺς δρόμους εἰς ἐκεῖνον, πού προσπαθεῖ νὰ ἀφαιρέση αὐτόν, ὥστε, ἀφοῦ τὸν διαφυλάξωμεν ἀνέπαφον, νὰ ἡμπορέσωμεν, ὅταν ἀποθάνωμεν, νὰ ἔχωμεν μερικὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἀποδημίαν μας ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ὅπως οἱ εὐρισκόμενοι εἰς ξένην χώραν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν ἰδικὴν των πατρίδα, ἀπὸ πολὺν καιρὸν σιγὰ σιγὰ

τοῦ χρόνου κατὰ μικρὸν σπεύδουσι, καὶ ἐπείγονται συνα-
 γαγεῖν ἰσοαῦτα τὰ ἐφόδια, ὅσα πρὸς τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος ἀρ-
 κεῖν αὐτοῖς δυνήσεται, ἵνα μὴ λάθωσιν ἑαυτοὺς λιμῶ παρα-
 διδόντες· κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκόλουθον καὶ ἡμᾶς καθάπερ ἐπὶ
 5 ξένης ἐνιαῦθα τυγχάνοντι (ξένοι γὰρ πάντες καὶ παρεπί-
 δημοὶ ἐσμεν), ἐνιαῦθα ἤδη σκοπεῖν καὶ προαποκρίθῃν ἑ-
 αυτοῖς τὰ διὰ τῆς ἀρετῆς τῆς πνευματικῆς ἐφόδια· ἵν' ὅταν
 προσιάξῃ ὁ Δεσπότης εἰς τὴν οἰκείαν ἡμᾶς παιρίδα ἐπαεῖ-
 θεῖν, ἐμπαράσκει οἶμεν, καὶ τὰ μὲν μεθ' ἑαυτῶν ἀποκο-
 10 μίωμεν, τὰ δὲ προπέμφαντες οἶμεν. Τοιαύτη γὰρ τῶν ἐ-
 φοδίων τούτων ἢ φύσις· ἅπερ ἂν διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν τού-
 των πράξεων ἐργασίας θελήσωμεν ἑαυτοῖς προαποθέσθαι,
 προφθάσαντα ἡμᾶς ἐκεῖ, τὰς θύρας ἡμῖν ἀνοίγῃσι τῆς παρ-
 ρησίας τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην, καὶ τὴν εἴσοδον προειρε-
 15 πίζει, ὥστε μετὰ πάσης ἀδείας εἰσελθεῖν, καὶ πολλὴν εὐρεῖν
 παρὰ τῷ δικαστῇ τὴν εὐνοίαν.

2. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἀγαπητέ, διὰ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπο-
 πον, ἐγγόει μοι, διὰ τὴν ἐλεημοσύνην μετὰ δαυιλείας ἐρ-
 γαζόμενος καὶ ἐνιαῦθα ἀγαθῶ συνειδῶτι ἱερφόμενος δια-
 20 τελεῖ, καὶ ἐπειδὴν ἐντεῦθεν μεταστῆ, πολλὴν εὐρίσκει παρὰ
 τῷ δικαστῇ τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων
 ρημάτων ἀκούσεται μετὰ τῶν λοιπῶν «Δεῦτε οἱ εὐλογημέ-
 νοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν
 βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· διὰ ἐπείνασα, καὶ ἐδώ-
 25 κατέ μοι φαγεῖν». Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν
 γινόμενον εὖροι τις ἂν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως
 τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐπὶ τῶν εὐχῶν τῶν μετὰ ἐκτενείας γινο-
 μένων συμβήσεται. Ὅταν γὰρ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ διὰ
 τῆς ἐξομολογήσεως ἀπονίψασθαι τὰ πεπλημμελημένα δυνη-
 30 θῶμεν, καὶ τὴν συγχώρησιν εὐρεῖσθαι παρὰ τοῦ Δεσποῦ,
 ἄπιμεν ἐκεῖ καθαροὶ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πολλὴν εὐρή-

έτοιμάζονται καὶ σπεύδουν νὰ συγκεντρώσουν τόσα ἐφόδια, ὅσα θὰ ἐπαρκέσουν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ δρόμου, διὰ νὰ μὴ παραμελήσουν τοὺς ἑαυτοὺς των παραδίδοντες αὐτοὺς εἰς τὴν πείναν· κατὰ συνέπειαν καὶ ἡμεῖς, ὡσάν νὰ εὐρισκώμεθα ἐδῶ εἰς ξένην χώραν (διότι ὅλοι εἴμεθα ξένοι καὶ προσωρινοί), πρέπει νὰ προσέχωμεν ἐδῶ πλεον καὶ νὰ ἀποθηκεύωμεν ἀπὸ πρὶν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, μὲ τὴν πνευματικὴν ἀρετὴν, τὰ ἐφόδια· ὥστε, ὅταν διατάξῃ ὁ Κύριος νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν μας πατρίδα, νὰ εἴμεθα προετοιμασμένοι, καὶ ἄλλα μὲν νὰ μεταφέρωμεν μαζί μας, ἄλλα δὲ νὰ ἔχωμεν ἀποστείλει ἀπὸ πρὶν. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις αὐτῶν τῶν ἐφοδίων· ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ θὰ θελήσωμεν νὰ ἀποθηκεύσωμεν ἀπὸ πρὶν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν πράξεων, ἐπειδὴ ἔφθασαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς ἐκεῖ, μᾶς ἀνοίγουν τὰς θύρας τῆς παρρησίας πρὸς τὸν Κύριον καὶ προετοιμάζουν τὴν εἴσοδόν μας, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν μὲ κάθε ἀσφάλειαν καὶ νὰ εὕρωμεν μεγάλην εὐνοιαν ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ.

2. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, σκέψου, παρακαλῶ, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ κάνει πλουσιοπάροχα τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἐδῶ ζῆ μὲ ἀγαθὴν συνείδησιν συνεχῶς, καὶ ὅταν ἀπὸ ἐδῶ ἀπέλθῃ, εὐρίσκει πλησίον τοῦ δικαστοῦ μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ θὰ ἀκούσῃ τὰ μακάρια ἐκεῖνα λόγια μαζί μὲ τοὺς ὑπολοίπους· «Ἐλᾶτε σεῖς, ποὺ εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνητο ὁ κόσμος· διότι ἐπέινασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»¹. Τὸ ἴδιον βεβαίως θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εὕρῃ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἔτσι θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μὲ τὰς προσευχάς, ποὺ εἶναι ἐκτενεῖς. Διότι ὅταν ἠμπορέσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ καθαρίσωμεν ἐντελῶς μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ νὰ λάβωμεν τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Κύριον, θὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ καθαροὶ ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα καὶ θὰ μᾶς χαρίσῃ μεγάλην παρρησίαν.

σαμεν τὴν παρρησίαν ἡμῖν δωρομένην. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε
 λοιπὸν εὐρεῖν τινα παραμυθίαν ἐκεῖ τὸν μὴ ἐν τῷ παρόντι
 βίῳ ἀπονιφάμενον τὰ ἡμαρτημένα. «Ἐν γὰρ τῷ ἄδη», φησί,
 «αἷς ἐξομολογήσεται σοι;». Καὶ εἰκότως οὗτος γὰρ ἐστὶν
 5 ὁ τῶν σκαμμάτων καιρὸς, καὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν παλαι-
 σμάτων ἐκεῖνος δὲ τῶν σιεφάνων, καὶ τῶν ἀμοιβῶν, καὶ
 τῶν θραβείων. Ἀγωνισώμεθα τοίνυν ὡς ἔτι ἐν τῷ σταδίῳ
 διάγομεν, ἵνα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν δεῖ τὸν σιέφανον κο-
 μίσασθαι καὶ τῶν καμμάτων τὰς ἀμοιβάς, μὴ γενώμεθα τῶν
 10 καταισχυννομένων, ἀλλὰ τῶν μετὰ παρρησίας σιέφανον ἐπὶ
 τῆς κεφαλῆς δεχομένων. Ταῦτα οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ μάτην
 προσομιαζόμεθα ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλὰ βουλόμενοι
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς ὑπόμνησιν ὑμᾶς ἀγαγεῖν τῶν ἀ-
 γαθῶν πράξεων, ἵνα τέλειοι καὶ ἀπηρτισμένοι τυγχάνοντες,
 15 καὶ κατὰ τὴν τῆς πολιτείας ἀρετὴν διαλάμποντες, γένησθε
 ἀμεμπτοὶ καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμόμητα, καὶ φανήση-
 σθε ὡς φωσιτῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς
 κἀνήχημα ἡμέτερον, εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ἵνα καὶ μόνον
 φαινόμενοι ὠφελῆτε τοὺς ὑμῖν συγγινομένους, καὶ τῆς προ-
 20 σούσης ὑμῖν εὐωδίας τῆς πνευματικῆς, καὶ τῆς ἀρίστης
 πολιτείας μεταλαμβάνωσιν οἱ κοινωνοῦντες ὑμῖν τῆς δια-
 λέξεως. Ὅσπερ γὰρ ἡ τῶν φαύλων συνουσία καταβλάπτειν
 εἶπθε τοὺς ἀναμιγνυμένους, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦ-
 λὸς φησι, «Φθειροσιν ἤδη χρηστὰ ὀμίλια κακαί, οὕτω
 25 καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν συνουσία τὰ μέγιστα ὀνήνηοι τοὺς πλη-
 σιάζοντας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Δεσπότης
 συνεχώρησεν ἀναμεμίχθαι τοὺς ἀγαθοὺς τοῖς πονηροῖς, ἵνα
 κερδαίνωσί τι ἐκ τῆς συνουσίας, καὶ μὴ ἐναπομένωσι διη-
 νεκῶς τῇ πονηρίᾳ, ἀλλὰ συνεχῆ ὑπόμνησιν ἔχοντες τὴν ἐ-
 30 κείνων θέαν, καρπώσονται τι πλεον ἐκ τῆς τούτων συνου-
 σίας. Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, ὡς καὶ τοὺς μὴ

2. Ψαλμ. 6, 6.

3. Α' Κορ. 15, 33.

Βέβαια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εϋρη κάποιαν παρηγορίαν ἐκεῖ ἐκεῖνος, πού δὲν ἐκαθάρισε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὰ ἀμαρτήματά του. «Διότι εἰς τὸν ἄδην, λέγει, ποῖος θὰ ἐξομολογηθῇ εἰς σέ;»². Καὶ εἶναι φυσικόν· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἀγωνισμάτων· ἐκεῖνος δὲ εἶναι ὁ καιρὸς τῶν στεφάνων καὶ τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν βραβείων. Ἄς ἀγωνισθοῦμεν λοιπόν, ἐπειδὴ ἀκόμη εὐρισκόμεθα εἰς τὸ στάδιον, ὥστε εἰς τὸν καιρόν, κατὰ τὸν ὅποιον πρέπει νὰ λάβωμεν τὸ βραβεῖον καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν προσπαθειῶν μας, ἅς μὴ εἶμεθα ἀπὸ τοὺς κατεντροπιασμένους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους, πού δέχονται μὲ παρησίαν τὸ βραβεῖον εἰς τὸ κεφάλι των. Δὲν ἀναφέραμεν εἰσαγωγικῶς αὐτὰ ἀπλῶς, οὔτε χωρὶς κάποιον σκοπὸν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλομεν νὰ ἐνθυμῆσθε καθημερινῶς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, ὥστε γενόμενοι τέλειοι καὶ ὠλοκληρωμένοι, καὶ διαλάμποντες μὲ τὴν ἀρετὴν τῆς συμπεριφορᾶς σας, νὰ γίνετε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, ἄμωμα τέκνα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ φανῆτε ὡς φωστῆρες εἰς τὸν κόσμον, παρέχοντες ὑπόδειγμα ζωῆς, πρὸς καύχησιν ἰδικὴν μας, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ νὰ ὠφελῆτε καὶ μόνον μὲ τὴν παρουσίαν σας ἐκείνους, πού σᾶς συναναστρέφονται καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν ἰδικὴν σας πνευματικὴν εὐωδίαν καὶ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν σας ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι συμμετέχουν μαζί σας εἰς τὰς συζητήσεις. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς κακοὺς συνήθως βλάπτει τοὺς συναναστρεφομένους, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, «Καταστρέφουν τὰ καλὰ ἦθη αἱ κακαὶ συναναστροφαί»³· ἔτσι καὶ ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς ἀγαθοὺς ὠφελεῖ πάρα πολὺ τοὺς συναναστρεφομένους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος Κύριός μας ἐπέτρεψε νὰ ἀναμειγνύωνται οἱ ἀγαθοὶ μὲ τοὺς κακοὺς, διὰ νὰ κερδίζουν κάτι ἀπὸ τὴν συναναστροφήν καὶ νὰ μὴ παραμένουν διαρκῶς εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ ἔχοντες συνεχῆ ὑπόμνησιν τὴν θεὰν ἐκείνων, νὰ ὠφεληθοῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν συναναστροφήν των μὲ αὐτούς. Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι, πού δὲν μετέρχον-

μειόντιας αὐτὴν σφόδρα αὐτὴν αἰδεῖσθαι, καὶ πολὺν τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἔπαινον διεξιέναι. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἡ κακία πάλιν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν μειόντων αὐτὴν διηνεκῶς βάλλεται ταῖς κατηγορίαις· οὕτως ἐστὶ πᾶσι δῆλη καὶ
 5 καταφανής, καὶ οὐδένα εὐρήσεις ποτὲ ταχέως ἐπὶ ταύτῃ παρρησιαζόμενον· ἀλλὰ καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι ἂ διὰ τῶν ἔργων πράττειν ἐπιχειροῦσι, πολλάκις τοῖς λόγοις κακίζουσι, καὶ λανθάνειν τοὺς πολλοὺς θούλονται. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων
 10 γένος ἐπεδείξατο, τὸ ἐκάστω ἡμῶν ἐπιθεῖναι κριτήριον ἀδέκαστον τὸ συνειδός, ἔχον ἀκριβοῦς τὴν διάγνωσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων· ὃ δὲ μάλιστα καὶ πάσης ἡμᾶς ἀπολογίας ἀποστερηῆσαι δυνήσεται, οὐ δι' ἄγνοιαν προσπαι-
 15 μέλειαν τῆς ἀρετῆς.

3. Ταῦτα καθ' ἐκάστην ὥραν σιρέφοντες παρ' ἑαυτοῖς, πολλὴν ποιῶμεθα τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἵνα μὴ, τοῦ χρόνου παρατρέχοντος, λάθωμεν ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ζημιοῦντες. Ἀλλὰ τῶν μὲν προσιμίων ἄλις· ἀκού-
 20 σωμεν δέ, εἰ δοκεῖ, τίνα ἐστίν, ἃ καὶ σήμερον ἡμᾶς διδάξαι θούλεται ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις διὰ τῆς τοῦ Μωϋσέως γλώττης. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεός, συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθῆτω ἡ ξηρά· καὶ ἐγένετο οὕτως». Βλέπε μοι, ἀγαπητέ, ἐνιαῦθα
 25 τᾶξιν καὶ ἀκολουθίαν ἀρίστην. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι «Ἦν ἡ γῆ ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», τῷ καὶ τῷ σκοτίῳ καὶ τοῖς ὕδασι καλύπτεσθαι· εἶτα τῇ δευτέρῃ ἡμέρᾳ τὸ σιερῶμα κελεύσας γενέσθαι, τὸν χωρισμὸν τῶν ὕδατων εἰργάσατο, καλέσας τὸ σιερῶμα οὐρανόν· νῦν πάλιν
 30 διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, ἧτοι τοῦ σιερῶματος, προσέταξεν εἰς μίαν συναγωγὴν συνελθόν χωρᾶν παρασχεῖν, καὶ ὀφθῆναι τὴν ξηράν καὶ ἐγένετο οὕτως. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα ὑδάτων

ται αὐτήν, νὰ τὴν σέβωνται ὑπερβολικὰ καὶ νὰ τὴν ἐπαινοῦν πολὺ. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ κακία πάλιν κατηγορεῖται διαρκῶς ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὴν μετέρχονται· ἔτσι εἶναι εἰς ὄλους φανερά καὶ σαφής, καὶ δὲν θὰ εὕρης ποτὲ κανένα νὰ ὀμιλῇ σύντομα μὲ παρρησίαν δι' αὐτήν· ἀλλὰ καὶ τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι ἐκεῖνα ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ κάνουν μὲ ἔργα, πολλὰς φορὰς κακίζουσι μὲ τὰ λόγια καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ διαφεύγουν τοὺς πολλοὺς. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξε διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, μὲ τὸ νὰ θέσῃ εἰς τὸν καθένα μας ὡς ἀδέκαστον κριτήριον τὴν συνειδήσιν, ἡ ὁποία κάνει ἀκριβῆ διάγνωσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν· αὐτὴ λοιπὸν κυρίως θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς στερήσῃ κάθε δικαιολογίαν, ἐπειδὴ δὲν ὑποπίπτομεν εἰς τὰ ἀμαρτήματα ἕξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας μας, ἀλλὰ ἕξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῆς ψυχῆς καὶ ἀμελείας τῆς ἀρετῆς.

3. Συλλογιζόμενοι αὐτὰ καθημερινῶς, ὡς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, προκαλοῦντες μεγίστας Ζημίας. Ἄλλὰ τὰ μὲν εἰσισαγωγικὰ εἶναι ἀρκετά. Ἄς ἀκούσωμεν ὁμως, ἐὰν θέλετε, ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερα θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Μωυσέως. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα, τὰ εὐρισκόμενα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς ἓνα μέρος, διὰ νὰ φανῇ ἡ Ξηρά· καὶ ἐγένετο ἔτσι». Βλέπε, παρακαλῶ ἀγαπητέ, ἐδῶ τάξιν καὶ ἀρίστην συνέπειαν. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι «Ἡ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος»⁴, ἐπειδὴ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα· ἔπειτα κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀφοῦ διέταξε νὰ γίνῃ τὸ στερέωμα, ἔκαμε τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων καὶ ὠνόμασε τὸ στερέωμα οὐρανόν· τώρα πάλιν μᾶς διδάσκει, ὅτι κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν διέταξε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ στερέωμα, ἀφοῦ συγκεντρωθῆ εἰς ἓνα τόπον νὰ ἀφήσῃ μέρος καὶ νὰ ἐμφανισθῇ ἡ Ξηρά· καὶ ἐγένετο ἔτσι. Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ πάντα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ὕδωρ,

ἐπεπλήρωτο, κελεύει εἰς μίαν συναγωγὴν ὑδάτων τὸ πλῆθος συνελθεῖν, ἵνα οὕτως ὀφθῇ ἢ ξηρά. Σκόπει πῶς κατὰ μικρὸν ἡμῖν τὴν διακόσμησιν καὶ τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς παραδείκνυσι. «Καὶ ἐγένετο», φησί, οὕτω». Πῶς; Ὡς προσέταξεν ὁ Δεσπότης. Εἶπε μόνον, καὶ τὸ ἔργον ἠκολούθησε. Τοῦτο γὰρ ἴδιον Θεοῦ, τὸ κατὰ τὸ ἑαυτοῦ βούλημα τὰ δημιουργήματα ἠνιοχεῖν. «Καὶ συνήχθη», φησί, «τὸ ὕδωρ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὠφθῆ ἢ ξηρά». Καθάπερ ἐπὶ τοῦ φωτός, σκοτίους ὄντιος πανταχοῦ, ἐκέλευσε παραχθῆναι τὸ φῶς, καὶ διαχωρισμὸν εἰργάσατο τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκοτίους, ὥστε τὸ μὲν τῇ ἡμέρᾳ ἀποκληρῶσαι, τὸ δὲ τῇ νυκτί· καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πάλιν τὸ στερεῶμα παραγαγῶν, τὰ μὲν τὴν ἄνω χώραν ἐπέχειν ἐκέλευσε, τὰ δὲ ὑπὸ τὸ στερεῶμα εἶναι οὕτω καὶ νῦν αὐτὰ ταῦτα τὰ ὕδατα, τὰ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, προσιάσσει εἰς μίαν συναγωγὴν συνδραμεῖν, ἵνα φανῇ ἢ ξηρά, καὶ τότε καὶ ταύτη τὸ οἰκεῖον ἐπιθῆ ὄνομα, ὥστε ἐπὶ τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκοτίους· «Συνήχθη γάρ», φησί, «τὰ ὕδατα εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὠφθῆ ἢ ξηρά, καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὴν ξηρὰν γῆν», Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἀόρατον οὖσαν καὶ ἀκατασκεύαστον, καθάπερ ὑπὸ παραπειάσμασί τιοι καλυπτιομένην τοῖς ὕδασι ἀπαμφιάσας, ὡς εἶπεῖν, δείκνυσιν ἡμῖν αὐτῆς τέως τὸ πρόσωπον, ἐπιθεις αὐτῇ τὴν οἰκείαν προσηγορίαν; «Καὶ τὰ σοιήματα», φησί, τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θάλασσας». Ἴδου καὶ τὰ ὕδατα ἔλαβε τὴν οἰκείαν προσηγορίαν. Καθάπερ γὰρ τις τεχνίτης ἄριστος ἐπειδὴν μέλλῃ κατασκευάζειν τι οὐκ εὖς διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης, οὐ πρότερον τοῦτω τὴν οἰκείαν προσηγορίαν ἐπιτίθῃσι, μέχρις ἂν τὸ τέλος ἐπιθῆ τῷ κατασκευαζομένῳ· οὕτω δὲ καὶ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης οὐ πρότερον τὰς προσηγορίας τοῖς στοιχείοις ἐπιτίθῃσι, μέχρις ἂν εἰς τὴν οἰκείαν χώραν τῶ οἰκείῳ προστάγματι ἐναποθῆται. Ἐπεὶ οὖν ἐδέξατο καὶ ἡ γῆ τὴν ἑαυτῆς προσηγορίαν,

διατάσσει νὰ συγκεντρωθῆ ὅλον εἰς ἓνα τόπον ὑδάτων, διὰ νὰ ἐμφανισθῆ ἔτσι ἡ Ξηρά. Παρατήρησε πῶς μᾶς παρουσιάζει σιγὰ σιγὰ τὴν ἁρμονικὴν διάταξιν τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ὁμορφίαν αὐτῆς. «Καὶ ἐγένε, λέγει, ἔτσι». Πῶς; Ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος. Εἶπε μόνον καὶ ἠκολούθησε τὸ ἔργον. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ διευθύνῃ δηλαδὴ κατὰ τὴν θέλησίν του τὰ δημιουργήματα. } «Καὶ συνεκεντρώθησαν, λέγει, τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους τόπους των, καὶ ἐφάνη ἡ Ξηρά». Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός, ἐνῶ ἦτο παντοῦ σκοτάδι, διέταξε νὰ γίνῃ τὸ φῶς καὶ ἔκαμε τὸν χωρισμὸν τοῦ φωτός ἀπὸ τὸ δὲ σκοτάδι εἰς τὴν νύκτα· καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑδάτων πάλιν ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸ στερέωμα, διέταξεν ἄλλα μὲν νὰ καταλάβουν τὸ ἄνω μέρος, ἄλλα δὲ νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα· ἔτσι καὶ τώρα αὐτὰ τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα, διατάσσει νὰ συρρεύσουν εἰς μίαν θέσιν, διὰ νὰ φανῆ ἡ Ξηρά, καὶ τότε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὸ κατάλληλον ὄνομα, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους. } «Συγκεντρώθησαν λοιπὸν, λέγει, τὰ ὕδατα εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἐφάνη ἡ Ξηρά, καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεὸς τὴν Ξηρὰν γῆν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἐνῶ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος, ὡσὰν νὰ ἐσκεπάζετο μὲ κάποια παραπετάσματα ἀφοῦ τὴν ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ τὰ ὕδατα, κατὰ κάποιον τρόπον, μᾶς φανερώνει διὰ πρώτην φορὰν τὸ πρόσωπόν της, καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ κατάλληλον ὄνομα; { «Καὶ τὰ συγκεντρωθέντα, λέγει, ὕδατα ὠνόμασε θαλάσσας». Ἴδου καὶ τὰ ὕδατα ἔλαβον τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν κάποιος ἄριστος τεχνίτης, ὅταν πρόκειται νὰ κατασκευάσῃ μὲ τὴν τέχνην του κάποιο ἀντικείμενον, δὲν δίδει προηγουμένως εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομά του, μέχρις ὅτου τὸ ἀποτελειώσῃ, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος δὲν δίδει προηγουμένως εἰς τὰ στοιχεῖα τὰ ὀνόματα, μέχρις ὅτου μὲ τὴν προσταγὴν του τοποθετήσῃ αὐτὰ εἰς κατάλληλον θέσιν. } Ἀφοῦ λοι-

καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν μορφήν ἐπανῆλθε, καὶ τὰ ὕδατα συνα-
 χθέντια πάλιν τῆς οἰκείας ὀνομασίας ἠξιώθη. «Ἐκάλεσε γάρ»,
 φησί, «τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων θαλάσσης», καὶ ἐπήγαγε πάλιν,
 «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς δι καλόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενῆς οὖ-
 5 σα τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις, οὐκ ἤρκει πρὸς ἀξίαν ἐπαινεῖσαι
 τὰ τοῦ Θεοῦ δημιουργήματα, προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή τὸν
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ ἔπαινον ἡμᾶς διδάσκει.

4. Ὅταν τοίνυν μάθησ, δι καὶ αὐτῷ τῷ παραγαγόντι
 καλὰ ὥφθη τὰ γεγενημένα, μεῖζον μὲν ἕξεις τὸ θαῦμα, οὐδὲν
 10 δὲ πλεον εἰς ἔπαινον καὶ ἐγκωμίου λόγον εἰσενεγκεῖν δυνήσῃ.
 Τοιοῦτον γὰρ ἔχεις Δεσπότην τοιαῦτα ἐργαζόμενον, ἃ μηδὲ
 τὸν παρ' ἡμῶν ἔπαινον δέξασθαι δύναται. Πῶς γὰρ ἂν δυνη-
 θεῖη ἀνθρωπίνη φύσις Θεοῦ ἔργα κατ' ἀξίαν ἐπαινεῖσαι, ἢ
 ὑμῆσαι ποτε; Καὶ θέα μοι λοιπὸν ἐνιαῦθα διὰ τῶν ἐπαγομέ-
 15 νων τοῦ εὐμηχάνου Θεοῦ τὴν ἄφαιτον σοφίαν. Ἐπειδὴ γὰρ
 φανερόν ἡμῖν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἔδειξε, λοιπὸν τῷ οἰκείῳ
 προστάγματι τὴν προσήκουσαν εὐμορφίαν αὐτῇ χαρίζεται,
 καλλωπίζων αὐτῆς τὸ πρόσωπον τῇ ποικιλίᾳ τῶν σπερμάτων.
 «Καὶ εἶπε», φησί, «ὁ Θεός· θλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόρ-
 20 του, σπείρον σπέρμα κατὰ γένος, καὶ καθ' ὁμοίτητα, καὶ
 ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ
 καθ' ὁμοίτητα, κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐγένετο οὕτως».
 Τί ἐστι τό, «Καὶ ἐγένετο οὕτως»; Προσέταξε, φησί, ὁ Δε-
 σπότης, καὶ εὐθέως ἡ γῆ τὰς οἰκείας ὠδῖνας διεγείρουσα,
 25 πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων βλάστην ἑαυτὴν ἠῦτρέπισε. «Καὶ
 ἐξήνεγκε», φησί, «ἢ γῆ βοιάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα
 κατὰ γένος, καὶ καθ' ὁμοίτητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν
 καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς».
 Ἐνόει μοι ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, πῶς τῷ ρήματι τοῦ Δεσπό-
 30 του τὰ πάντα ἐγένετο τῇ γῆ. Οὕτε γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐρ-
 γαζόμενος, οὐκ ἄροτρον, οὐ βοῶν συνεργία, οὐκ ἄλλη τις

πόν ἔλαβε καὶ ἡ γῆ τὸ ὄνομά της καὶ ἐπανῆλθε εἰς τὴν ἰδικὴν της μορφήν, καὶ τὰ συγκεντρωθέντα ὕδατα πάλιν ἤξι-
ώθησαν τὴν ἰδικὴν των ὀνομασίαν. «Ὠνόμασε λοιπόν, λέ-
γει, τὸ σύνολον τῶν ὑδάτων θαλάσσης», καὶ ἐπρόσθεσε
πάλιν, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν». Ἐπειδὴ βεβαίως
ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὡς ἀσθενής, δὲν ἦτο ἰκανὴ νὰ ἐπαι-
νέσῃ ἐπαξίως τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ὀμιλοῦσα προ-
καταβολικῶς ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει τὸν ἔπαινον ἀπὸ
τὸν ἴδιον τὸν δημιουργόν.

4. Ὄταν λοιπόν μάθῃς, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν δημιουρ-
γὸν ἐφάνησαν καλὰ τὰ δημιουργήματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ
θαυμάσῃς περισσότερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν θὰ ἠμπορέσῃς
νὰ ἐκφέρῃς περισσότερον κανένα ἔπαινον καὶ ἐγκώμιον.
Ἔχεις λοιπόν τέτοιον Κύριον, ποῦ κάνει τέτοια ἔργα, τὰ
ὁποῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ δεχθοῦν οὔτε τὸν ἰδικόν μας ἔ-
παινον. Διότι πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ
ἐπαινέσῃ ἢ νὰ ὑμνήσῃ ποτὲ ἐπαξίως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;
Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, εἰς τὸ ἐξῆς ἐδῶ μὲ ὅσα ἀκολου-
θοῦν τὴν ἄπειρον σοφίαν τοῦ ἐπινοητικοῦ Θεοῦ. Ἄφοῦ λοι-
πόν μᾶς ἐφανέρωσεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, εἰς τὴν συνέ-
χειαν μὲ τὴν ἐντολήν του χαρίζει εἰς αὐτὴν τὴν ἀρμόζου-
σαν ὁμορφίαν, καλλωπίζων τὴν ἐπιφάνειάν της μὲ τὴν ποι-
κιλίαν τῶν φυτῶν. [«Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ἄς βλαστήσῃ
ἡ γῆ χόρτον χλωρόν, φυτὰ σπερματοφόρα καὶ καρποφόρα
δένδρα, τὰ ὁποῖα φέρουν τοὺς καρποὺς τοῦ εἴδους των,
περιέχοντας τὰ σπέρματά των, ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐγένεν
ἔτσι». Τί σημαίνει τό, «Καὶ ἐγένεν ἔτσι»; Ἐπρόσταξε, λέ-
γει, ὁ Κύριος, καὶ ἀμέσως ἡ γῆ ἀφοῦ διήγειρε τὰς ὠδῖνας
της, ἐστόλισε τὸν ἑαυτὸν της μὲ τὴν θλάσθησιν τῶν φυ-
τῶν. } Καὶ ἡ γῆ παρήγαγε χόρτον χλωρόν, τὰ διάφορα εἶδη
τῶν σπερματοφόρων φυτῶν καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν καρ-
ποφόρων δένδρων, τὰ ὁποῖα περιέχουν μέσα των τοὺς
σπόρους αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς». Κατανόησε ἐδῶ, παρακαλῶ
ἀγαπητέ, πῶς μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου τὰ πάντα ἐγιναν
εἰς τὴν γῆν. Διότι δὲν ἦτο ὁ ἐργαζόμενος οὔτε ἄνθρωπος,
οὔτε ἄροτρον, οὔτε ἐργασία βοδιῶν, οὔτε καμμία ἄλλη

περὶ αὐτὴν ἐπιμέλεια, ἀλλὰ μόνον ἤκουσε τοῦ ἐπιτάγματος, καὶ εὐθέως τὰ παρ' ἑαυτῆς ἐπεδείξατο. Ἐκ τούτου μανθάνομεν, ὅτι καὶ νῦν οὐ τῶν γηπόνων ἢ ἐπιμέλεια, οὐδὲ ὁ πόνος, καὶ ἡ λοιπὴ ταιλαιπωρία ἢ κατὰ τὴν γεωργίαν γινομένη τῶν
5 καρπῶν ἡμῖν τὴν φορὰν χαρίζεται, ἀλλὰ πρὸς τούτων ἀπάντων τὸ τοῦ Θεοῦ ρῆμα τὸ ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν γενόμενον. Ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων διορθουμένη ἢ θεία Γραφή, ἀκριβῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται κατὰ τὴν τάξιν τῶν γεγονότων, ἵνα ἀνασιείλῃ τῶν μάτην
10 φθεγγομένων τὰς ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ληρωδίας τῶν λέγειν ἐπιχειρούντων, ὅτι τῆς τοῦ ἡλίου συνεργίας δεῖ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν τελεσφόρησιν. Εἰσὶ δέ τινες οἱ καὶ τῶν ἄστρον τισὶ ταῦτα ἐπιγράφειν ἐπιχειροῦσι. Διὰ τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι πρὸς τῆς τῶν στοιχείων
15 τούτων δημιουργίας, τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ προστάγματι εἴκουσα ἡ γῆ πάντα τὰ σπέρματα ἐκδίδωσιν, οὐδενὸς ἐτέρου δεηθεῖσα πρὸς συνεργίαν. Ἦρκεσε γὰρ αὐτῇ ἀντὶ πάντων τὸ ρῆμα ἐκεῖνο τὸ λέγον «Βλασισοῦμαι ἡ γῆ βοιάνην χόριον». Κατακολουθούντες τοίνυν τῇ θείᾳ Γραφῇ, μηδέποτε ἀνεχώ-
20 μεθα τῶν ἀπλῶς τὰ περισιτάμενα λεγόντων. Κἂν γὰρ ἄνθρωποι τὴν γῆν ἐργάζωνται, κἂν τὴν ἀπὸ τῶν ἀλόγων συνεργίαν ἔχωσι, καὶ πολλὴν τῇ γῆ ἐπιμέλειαν ἐπιδείξωνται, κἂν ἀέρων εὐκρασία γένηται, καὶ πάντα τὰ ἄλλα συνδράμη, εἰ μὴ τὸ νεῦμα τοῦ Δεσπότου γένοιτο, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην,
25 καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον τῶν πολλῶν πόνων καὶ καμάτων, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτιομένης, καὶ τὴν τελεσφόρησιν χαρίζομένης τοῖς γινομένοις. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη καὶ θανάσειεν ἐννοῶν, ὅπως τοῦ Δεσπότου τὸ ρῆμα λέγον, «Βλασισοῦμαι ἡ γῆ βοιάνην χόριον», εἰς αὐτὰς τῆς γῆς τὰς λα-
30 γόνας κατελθόν, καθάπερ πέπλω τινὶ θανμασιῶ, οὕτω τῇ τῶν ἀνθῶν ποικιλίᾳ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον κατεκόσμησε;

φροντίδα ἐλήφθη δι' αὐτήν, ἀλλὰ μόνον ἤκουσε τὴν ἐντολήν καὶ ἀμέσως ἐπαρουσίασε τὰ ἰδικά της. [Ἀπὸ αὐτὸ πληροφροῦμεθα, ὅτι καὶ τώρα δὲν μᾶς χαρίζει τὴν καρποφορίαν οὔτε ἡ ἀσχολία τῶν γεωργῶν, οὔτε ὁ κόπος καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἐργασία, ποὺ καταβάλλεται κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐλέχθη πρὸς αὐτήν.]

"Ἄλλωστε δὲ διὰ τὴν διορθώσῃ ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων ὕστερα ἀπὸ αὐτά, μᾶς διηγεῖται ὅλα μὲ ἀκρίβειαν κατὰ τὴν σειρὰν τῆς δημιουργίας των, διὰ τὴν σταματήσῃ τὰς φλυαρίας ἐκείνων, ποὺ ἐξ ἰδίων σκέψεων ὁμιλοῦν ἀνοήτως καὶ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν, ὅτι διὰ τὴν ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν τῆς γῆς εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συνεργασία τοῦ ἡλίου. Εἶναι δὲ καὶ μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ ἀναφέρουν αὐτὰ καὶ εἰς κάποια ἄστρα. Δι' αὐτὸ μᾶς διδάσκει τὸ "Ἁγιον Πνεῦμα, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν στοιχείων αὐτῶν⁵, ὑποχωροῦσα ἡ γῆ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ παράγει ὅλα τὰ φυτὰ, χωρὶς νὰ χρειασθῇ τὴν βοήθειαν κανενὸς ἄλλου. Διότι ἦτο ἀρκετὸς εἰς αὐτήν, ἀντὶ ὄλων τῶν ἄλλων, ὁ λόγος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε· «Νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν». Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν πιστὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἅς μὴ ἀνεχώμεθα ποτὲ ἐκείνους ποὺ λέγουν, ὅτι ἔγιναν μὸνα των τὰ εὐρισκόμενα γύρω μας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι καλλιεργοῦν τὴν γῆν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν τὴν βοήθειαν τῶν ζώων καὶ φροντίσουν πολὺ τὸ χωράφι των, καὶ ἂν πνεύσουν εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι καὶ συνδράμουν ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἡ συγκατάθεσις τοῦ Κυρίου, ὅλα εἶναι ἄσκοπα καὶ μάταια, καὶ δὲν θὰ προκύψῃ κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ προσπαθείας, ἐὰν τὸ χεῖρι τοῦ Θεοῦ δὲν συνεργῇ καὶ δὲν χαρίζῃ τὴν καρποφορίαν εἰς αὐτὰ ποὺ γίνονται. Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῇ καὶ δὲν θὰ θαυμάσῃ, ὅταν κατανοῇ, πῶς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ποὺ ἔλεγε, «Νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν», ἀφοῦ κατῆλθεν εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, ὡσὰν μὲ κάποιο θαυμαστὸν πέπλον, ἔτσι μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθέων κατεστόλι-

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀνθρώπον τὴν πρότερον ἄμορφον καὶ ἀκατασκεΐα-
 οτιον ἰοσοῦτον δεξαμένην τὸ κάλλος, ὡς μικροῦ δεῖν ἀμιλ-
 λᾶσθαι τῷ οὐρανῷ. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος μετ' οὐ πολὺ μέλ-
 λει κοσμεῖσθαι τῇ τῶν ἄστρων ποικιλίᾳ, οὕτω καὶ αὐτὴ τῇ
 5 διαφορᾷ τῶν ἀνθῶν οὕτως ἐκαλλωπίσαστο, ὡς καὶ τὸν δη-
 μιουργὸν εἰς ἔπαινον ἄγειν· Εἶδε γάρ, φησὶν, ὁ Θεός, ὅτι
 καλόν.

5. Εἶδες πῶς καθ' ἕκαστον τῶν γινομένων δείκνυσιν ἐπαι-
 νοῦν τὸν δημιουργόν, ἵνα μετὰ ταῦτα ἢ τῶν ἀνθρώπων φύ-
 10 σεις, ταῦτα διδασκουμένη, ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἀναιρέχη
 πρὸς τὸν δημιουργήσαντα; Εἰ γὰρ τὰ δημιουργήματα τοιαῦτα
 ὄντα νικᾷ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ οὐδεὶς ἂν αὐτὰ
 κατ' ἀξίαν ἐπαιnéσαι δυνήσεται· τί ἂν τις εἰπεῖν δυνήθει
 περὶ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ; «Καὶ εἶδε», φησὶν, «ὁ Θεός, ὅτι
 15 καλόν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα τρίτη».
 Ὅρα πῶς τῇ συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας ἐμπηξάει θούλειαι
 τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν; Ἐχρήν
 γὰρ εἰπεῖν, καὶ ἐγένετο ἡμέρα τρίτη. Ἄλλ' ὄρα πῶς καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν οὕτω φησί, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένε-
 20 νειο πρωτὶ, ἡμέρα τρίτη»· οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλ' ἵνα μὴ
 συγχέωμεν τὴν τάξιν, μηδὲ νομίζωμεν ἑσπέρας καταλαθού-
 σης τέλος εἰληφέναι τὴν ἡμέραν ἀλλ' ἴδωμεν, ὅτι ἢ μὲν
 ἑσπέρα τέλος ἐστὶ τοῦ φωτός, καὶ ἀρχὴ τῆς νυκτός, ὁ δὲ
 ὀρθρος τέλος τῆς νυκτός καὶ πλήρωμα τῆς ἡμέρας. Τοῦτο
 25 γὰρ ἡμᾶς θούλειαι διδάξαι ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων,
 «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα τρίτη». Καὶ
 μὴ ξενοσηθῆς, ἀγαπητέ, εἰ ταῦτα πολλάκις, καὶ συνεχῶς λέ-
 γει ἢ θεία Γραφή. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἰσοσύτην συνέχειαν
 30 τὴν καρδίαν, φιλονεικεῖν πειρῶνται, καὶ τὴν ἑσπέραν ἀρ-
 χὴν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας εἶναι νομίζουσιν, ἀπαιτῶντες ἐ-

σε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς; Καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν ὅτι ἡ γῆ, ἡ ὁποία προηγουμένως ἦτο χωρὶς μορφήν καὶ σχῆμα, διὰ μιᾶς ἐδέχθη τόσῃν ὁμορφίαν, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ εἶναι ἐφάμιλλος πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον πρόκειται νὰ στολισθῆ μετὰ τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον, ἔτσι καὶ αὐτὴ τόσον ἐστολίσθη μετὰ τὰ διάφορα ἄνθη ὥστε καὶ τὸν δημιουργόν της νὰ ὀδηγῆ εἰς ἔπαινον. Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν».

5. Εἶδες πῶς μᾶς παρουσιάζει ἡ Γραφή τὸν δημιουργόν νὰ ἐπαινῆ χωριστὰ κάθε ἓνα δημιούργημά του, ὥστε ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ διδάσκεται αὐτά, νὰ κατευθύνεται ἀπὸ τὰ δημιουργήματα πρὸς τὸν δημιουργόν; Διότι ἐὰν τὰ δημιουργήματα, ποῦ εἶναι τέτοια, ὑπερβάλλουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπαινέσῃ αὐτὰ σύμφωνα μετὰ τὴν ἀξίαν των, τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὸν δημιουργόν; «Καὶ εἶδε, λέγει, ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν. Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα τρίτη». Βλέπετε πῶς μετὰ τὴν συνέχειαν τῆς διδασκαλίας θέλει νὰ θάλῃ τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων μέσα εἰς τὴν διάνοιάν μας; Διότι ἔπρεπε νὰ εἰπῆ, καὶ ἔγινεν ἡμέρα τρίτη. Πρόσεξε ὅμως πῶς διὰ κάθε ἡμέραν ἔτσι λέγει, [«Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα τρίτη», ὄχι ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συγχέωμεν τὴν τάξιν, οὔτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι ὅταν ἔλθῃ τὸ βράδυ, τελειώνει ἡ ἡμέρα· ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ μὲν βράδυ εἶναι τὸ τέλος τοῦ φωτός καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νύκτας, τὸ δὲ πρωί τὸ τέλος τῆς νύκτας καὶ ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἡμέρας. Αὐτὸ λοιπὸν θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγων, «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα τρίτη».] Καὶ μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, ἐὰν ἡ Ἁγία Γραφή λέγῃ αὐτὰ πολλὰς φορὰς καὶ συνεχῶς. Διότι ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπανάληψιν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἔχουν πωρωμένην τὴν καρδίαν των, προσπαθοῦν ἀκόμη νὰ φιλονεικοῦν καὶ θεωροῦν, ὅτι τὸ βράδυ εἶναι ἀρχὴ τῆς ἐπομένης ἡμέρας,

αυτούς, καὶ παραλογιζόμενοι, καὶ τῇ σκιᾷ ἔτι παρακαθήμενοι,
 τῆς ἀληθείας οὕτω πᾶσι δήλης γεγενημένης, καὶ τῷ λύχνῳ
 προσεδρεύοντες, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πανταχοῦ τὰς
 οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιέντος, εἰ μὴ τοσαύτη τῇ διδασκαλίᾳ μετὰ
 5 πολλῆς τῆς ἀκριθείας ἐχρήσατο, τίς ἂν ἤνεγκε τῶν ἀγνω-
 μόνων τὴν φιλονεικίαν; Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν τῆς οἰκείας ἀ-
 νοίας ἀναμενέωσαν τὰ ἐπίχειρα ἡμεῖς δὲ οἱ καταξιωθέν-
 τες τὰς μαρμαρυγὰς δέξασθαι τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης,
 πειθώμεθα τῇ τῆς θείας Γραφῆς διδασκαλίᾳ, καὶ τῷ καιόνι
 10 ταύτης ἐξακολουθοῦντες, οὕτω τὰ ὑγιῆ δόγματα ἐναποθώ-
 μεθα τοῖς ταμείοις τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας, καὶ μετὰ
 τῆς τούτων φυλακῆς πολλὴν πρόνοιαν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας
 ποιῶμεθα, καὶ τὰ λυμαινόμενα ἡμῶν τὴν κατὰ ψυχὴν ὑγι-
 εϊαν φεύγωμεν, καθάπερ δηλητηρίων φαρμάκων, πάντων
 15 τῶν τοιούτων ἀπεχόμενοι. Πολὸν γὰρ μείζων αὕτη ἢ θλάση,
 καὶ τοσοῦτω μείζων, ὅσῳ ψυχὴ σώματος βελτίων. Ἐκεῖνα
 μὲν γὰρ τὰ φάρμακα τὸν σωματικὸν τοῦτον θάνατον ἐπάγει
 τὰ δὲ τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς λυμαινόμενα, τὸν αἰώνιον ἡ-
 μῖν θάνατον προξενεῖ. Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ λυμαινόμενα ἡμᾶς;
 20 Πολλὰ μὲν καὶ διάφορα, μάλιστα δὲ τὸ πρὸς τὴν δόξαν ἐπι-
 ῆσθαι τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ μὴ εἰδέναι ταύτης ὑπερορᾶν.
 Τοῦτο γὰρ ἡμῖν αἴτιον πολλῶν γίνεται κακῶν, καὶ εἴ τινα
 ἔχομεν πλοῦτιον πνευματικόν, τοῦτον κενοῖ, καὶ ἐρήμους ἡ-
 μᾶς καθίστησι τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας. Τί οὖν ἂν γένοιτο
 25 ταύτης τῆς λύμης ὀλεθριώτερον, ὅταν καὶ ἃ δοκοῦμεν ἔχειν,
 ἀφίπιασθαι ἡμῶν παρασκευάζει; Οὕτως ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος
 τοῦ τελώνου γέγονεν ἐλάτιων, οὐ δυνηθεὶς κρατῆσαι τῆς
 οἰκείας γλώττης, ἀλλὰ δι' ἐκείνης, καθάπερ διὰ θυρίδος
 τινὸς ἐκχέας πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτιον. Τοσοῦτόν ἐστι κε-
 30 νοδοξία κακόν.

6. Εἶπε γὰρ μοι, τίνας ἔνεκεν καὶ διὰ τί ἐπιτόησαι περὶ
 τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον; Οὐκ οἶσθα, ὅτι καθάπερ σκιά,

6. Βλ. Λουκᾶ 18, 9 14 ὅπου ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ
 Φαρισαίου.

παραπλανώμενοι καὶ παραλογιζόμενοι καὶ ἐξακολουθοῦντες νὰ κάθωνται εἰς τὴν σκιάν, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια ἔχει γίνει τόσο φανερά εἰς ὅλους, καὶ ἔχοντες ἀκόμη τὸ λυχνάρι, ἐνῶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἐκπέμπει παντοῦ τὰς ἀκτῖνας του, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τόσο μεγάλην διδασκαλίαν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν φιλονεικίαν τῶν ἀγνωμόνων; Ἄλλὰ ἐκεῖνοι μὲν ἄς ἀναμένουν τὴν τιμωρίαν τῆς ἰδικῆς των μωρίας· ἡμεῖς δὲ οἱ ὅποιοι ἐκρίθημεν ἄξιοι νὰ δεχθοῦμεν τὴν λάμπιν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἄς ὑπακούωμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν κανόνα αὐτῆς, ἄς τοποθετήσωμεν ἔτσι τὰ ὀρθὰ δόγματα μέσα εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς ἰδικῆς μας διανοίας, καὶ μαζί μὲ τὴν φύλαξιν αὐτῶν ἄς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ἄς ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνα ποῦ καταστρέφουν τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς μας, ἀπέχοντες ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη φάρμακα. Διότι εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα αὐτὴ ἡ βλάβη, καὶ τόσο μεγαλυτέρα, ὅσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. Διότι ἐκεῖνα μὲν τὰ φάρμακα ἐπιφέρουν τὸν σωματικὸν αὐτὸν θάνατον· ἐκεῖνα δὲ ποῦ βλάπτουν πολὺ τὴν ἡγείαν τῆς ψυχῆς, μᾶς προκαλοῦν τὸν αἰώνιον θάνατον. Ποῖα δὲ εἶναι ἐκεῖνα, ποῦ μᾶς βλάπτουν; Πολλὰ καὶ διάφορα, μάλιστα δὲ τὸ νὰ συγκινούμεθα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμεν νὰ περικυβουῖμεν αὐτήν. Τοῦτο λοιπὸν γίνεται ἡ αἰτία πολλῶν κακῶν εἰς ἡμᾶς, καὶ ἐὰν ἔχωμεν κάποιον πνευματικὸν θησαυρόν, τὸν ἀφαιρεῖ καὶ μᾶς στερεῖ τὴν ὠφέλειαν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καταστρεπτικώτερον ἀπὸ τὴν βλάβην αὐτήν, ὅταν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια νομίζομεν ὅτι ἔχομεν, μᾶς τὰ ἐξαφανίζῃ; Ἔτσι ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος ἔγινε μικρότερος ἀπὸ τὸν τελώνην, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν γλῶσσαν του, ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ αὐτήν, ὡσάν μὲ κάποιαν μικρὰν θύραν, ἐξεστόμισεν ὅλον τὸν πλοῦτον του*. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ κενοδοξία.

6. Εἰπέ μου λοιπὸν, διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί συγκινεῖσαι διὰ τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως

καὶ εἴ τι ταύτης εὐτελέστερον, οὕτως ὁ παρὰ τούτων ἔπαι-
 ρος εἰς τὸν ἄερα διαχυθεὶς ἀφανίζεται; Ἄλλως τε καὶ εὐ-
 περίτρεπιος καὶ εὐμειάβλητός ἐστιν ἢ τῶν ἀνθρώπων φύ-
 σεις, καὶ οἱ αὐτοὶ νῦν μὲν ἐπαινοῦσι, νῦν δὲ κακίζουσι τὸν
 5 αὐτὸν ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ψήφου οὐκ ἄν ποτε τοῦτο γέ-
 νοιτο. Μὴ τοίνυν ἀνόητοι ὦμεν, μηδὲ εἰκῆ καὶ μάτην ἑαυ-
 τοὺς ἀπαιτῶμεν. Κἂν γὰρ ποιῶμεν τι ἀγαθόν, μὴ διὰ τοῦτο
 δὲ μόνον αὐτὸ μετερχώμεθα, ἵνα τὴν ἐπιτολὴν πληρώσωμεν
 τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου, κἀκείνῳ μόνῳ γνώριμοι γενώμεθα,
 10 εἰκῆ τὸν πόνον ὑπομένομεν, τοῦ ἐπιτεῦθεν καρποῦ ἑαυτοὺς
 ἀποστεροῦντες. Ὁ γὰρ διὰ τὸ θηρᾶσθαι τὴν παρὰ τῶν ἀν-
 θρώπων δόξαν τι τῶν ἀγαθῶν ἐργαζόμενος, κἂν τε ταύτης
 ἀπολαῦσαι δυνηθῆῃ, κἂν τε μὴ πολλάκις καὶ διὰ τοῦτο πάν-
 τα πρόαιτων οὐδὲ ἐπιτυχεῖν ταύτης δυνησεται κἂν τε οὖν
 15 ἐπιτύχῃ, κἂν τε ἀποιτύχῃ, ἀρκοῦσαν εἴληφεν ἐπιταῦθα τὴν
 ἀμοιβήν, καὶ οὐδεμίαν λήφεται ἐκεῖ ὑπὲρ τούτου ἀνταπό-
 δοσιν. Διὰ τί; Ἐπειδὴ προλαβὼν ἑαυτὸν ἀπειτέρησε τῆς
 παρὰ τοῦ κριτοῦ φιλοτιμίας, προτιμήσας τὰ παρόντα τῶν
 μελλόντων, καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τῆς ψήφου
 20 τοῦ δικαίου κριτοῦ. Πάλιν ἂν δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐργα-
 ζώμεθά τι τῶν πνευματικῶν, ὥστε ἐκείνῳ μόνον ἀρέσαι τῷ
 ἀκοιμήτῳ ὀφθαλμῷ, ᾧ πάντα γυμνά ἐσι καὶ τειραχλησιμέ-
 να, καὶ ὁ θησαυρὸς ἡμῖν ἀνάλωτος μένει, καὶ τὰ τῆς ἀμοι-
 βῆς ἀκέραια, καὶ ἡ χρησιῆ προσδοκία ἐπιτεῦθεν ἡμῖν ἤδη
 25 πολλὴν παρέχει τὴν παραμυθίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἐν ἀσύλῳ
 ταμείῳ ἐκείνην ἡμῖν διαφυλάττεσθαι τὴν ἀμοιβήν, καὶ ἡ
 παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθήσειε δόξα. Τότε γὰρ αὐτῆς
 μᾶλλον μετὰ δαφιλείας ἀπολαύομεν, ὅταν αὐτῆς ὑπερορῶμεν,
 ὅταν αὐτὴν μὴ ζητῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ διώκωμεν. Καὶ
 30 τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῶν τὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν μετιόν-
 των τοῦτο γίνεται, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τὰ τοῦ κόσμου

ἀκριβῶς ἢ σκιά, καὶ ἐὰν ὑπάρχη κάτι εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτὴν, ἔτσι ὁ ἔπαινος ἀπὸ αὐτοῦς, ἀφοῦ διασκορπισθῆ εἰς τὸν ἀέρα, ἐξαφανίζεται; " Ἄλλωστε ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εὐκόλα καὶ ἀνατρέπεται καὶ μεταβάλλεται, καὶ οἱ ἴδιοι τῶρα μὲν ἐπαινοῦν, ὕστερα ὅμως ἐπικρίνουν τὸν ἴδιον ἀνθρώπον. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅμως τοῦ Θεοῦ αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ποτέ. " Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀνόητοι, οὔτε νὰ ἐξαπατῶμεν τοὺς ἑαυτοῦς μας ἄσκοπα καὶ μάταια. Διότι καὶ ἂν κάνωμεν κάτι ἀγαθόν, χωρὶς νὰ καταγινώμεθα εἰς αὐτὸ μόνον διὰ τοῦτο, διὲ νὰ ἐκπληρώσωμεν δηλαδὴ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μας καὶ νὰ γίνωμεν γνώριμοι μόνον εἰς ἐκεῖνον, ὑπομένομεν τὸν κόπον ἄσκοπα, ἀφοῦ στεροῦμεν ἀπὸ τοὺς ἑαυτοῦς μας τὸν καρπὸν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι ἐκεῖνος ποῦ κάνει κάτι ἀγαθόν διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἴσως θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὴν, ἴσως ὅμως ὄχι διότι πολλάς φορές, ἂν καὶ κάνῃ τὰ πάντα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴν καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχῃ, εἴτε ἀποτύχῃ, ἔχει λάβει ἐδῶ ἱκανοποιητικὴν ἀμοιβὴν καὶ δὲν θὰ λάβῃ ἐκεῖ καμμίαν ἀνταπόδοσιν δι' αὐτό. Διατί; Διότι προκαταβολικῶς ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ κριτοῦ, ἐπειδὴ ἐπροτίμησε τὰ παρόντα ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ μέλλοντα, καὶ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαίου κριτοῦ. Ἐξ ἄλλου ἂν δι' αὐτὸ μόνον πράττωμεν κάτι τὸ πνευματικόν, διὰ νὰ ἀρέσωμεν δηλαδὴ μόνον εἰς ἐκεῖνον τὸν ἄγρυπνον ὀφθαλμόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὰ πάντα εἶναι γυμνά καὶ ὀλοφάνερα, καὶ ὁ θησαυρὸς μας παραμένει ἄδαπάνητος καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἀκεραία καὶ ἡ ἀγαθὴ προσδοκία ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη μᾶς παρέχει μεγάλην παρηγορίαν καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὅτι ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνη φυλάσσεται δι' ἡμᾶς μέσα εἰς ἀπαραβίαστον θησαυροφυλάκιον, θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι τότε ἀπολαμβάνομεν αὐτὴν μὲ ἀφθονίαν, ὅταν τὴν περιφρονοῦμεν, ὅταν δὲν τὴν ἐπιζητοῦμεν, ὅταν δὲν τὴν ἐπιδιώκωμεν. Καὶ διατί ἄπορεῖς, ἐὰν αὐτὸ γίνεται εἰς ἐκεῖνους ποῦ καταγίνονται μὲ τὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν, ὅπου βέβαια καὶ ἐκεῖνους,

πράγματα ἐπισημένων, τούτων μάλιστα οἱ πλείους καταφρο-
 νοῦσι, καὶ ὑπερορῶσι τῶν ἐπιζητεῖν βουλομένων τὴν παρὰ
 τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν, καὶ εὐρήσεις παρὰ πάντων ἐαν-
 τοὺς σκολιτομένους ἐπὶ τῷ τῆς κενοδοξίας ἐφίεσθαι; Τί οὖν
 5 ἀθλιώτερον γένοιτο ἡμῶν τῶν τὰ πνευματικά μειόντων, εἰ
 μέλλοιμεν ὁμοίως ἐκείνοις περὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων κεχη-
 νέναι εὐφημίας, καὶ μὴ ἀρκεῖσθαι τῷ ἐπαίνῳ τῷ παρὰ τοῦ
 Θεοῦ; καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος φησιν, «Οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ
 ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ». Οὐχ ὀρᾶς, ἀγαπητέ, καὶ
 10 ἐν ταῖς ἵπποδρομίαις, ὅπως οἱ τοὺς ἵππους ἐλαύνοντες, παν-
 τὸς τοῦ δήμου καθημένον, καὶ μυρίας εὐφημίας καταχέοντος
 οὐκ ἐπιστρέφονται, οὐδὲ ἡδονὴν τὴν ἐκ τῆς ἐκείνων εὐφη-
 μίας καρποῦνται, ἀλλὰ πρὸς ἓνα μόνον ὀρῶσι τὸν βασιλέυ-
 τὸν ἐν μέσῳ καθημένον, καὶ τῷ νεύματι ἐκείνου προσέχον-
 15 τες παντὸς ὑπερορῶσι τοῦ πλήθους, καὶ τότε μόνον μέγα
 φρονοῦσιν, ἐπειδὴν ἐκεῖνος αὐτοὺς στεφανώσῃ; Τούτους
 δὴ καὶ σὺ μιμούμενος, μὴ πολὺν λόγον ποιοῦ τῆς τῶν ἀν-
 θρώπων εὐφημίας, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μειέρεσθαι,
 ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ ψῆφον ἀνάμενε, καὶ τῷ
 20 ἐκείνου νεύματι προσέχων, οὕτω σου τὸν βίον ἅπαντα οἰ-
 κονόμει, ἵνα καὶ ἐνιαῦθα διηνεκῶς ἦς ταῖς χρῆσιμαῖς ἐλπίσι
 τρεφόμενος, κἀκεῖ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσης ἀγαθῶν, ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ
 25 ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

πού συγκινοῦνται πολὺ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, οἱ περισσότεροὶ περιφρονοῦν καὶ παραβλέπουν ἐκείνους, πού ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὸν ἔπαινον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ συναντήσης νὰ ἐμπαίζωνται αὐτὰ ἀπὸ ὄλους διὰ τὴν σφοδρὰν των ἐπιθυμίαν τῆς κενοδοξίας; Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, πού καταγινόμεθα μὲ τὰ πνευματικά, ἐὰν πρόκειται ὁμοίως μὲ ἐκείνους νὰ ἀνοίγωμεν τὸ στόμα μας εἰς τὰς ἐπευφημίας τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἀρκοῦμεθα εἰς τὸν ἔπαινον ἀπὸ τὸν Θεόν; ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Τοῦ γνησίου δὲ πιστοῦ ὁ ἔπαινος δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»⁷. Δὲν βλέπεις, ἀγαπητέ, καὶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας, πῶς οἱ ὀδηγοῦντες τοὺς ἵππους, ἐνῶ ὄλος ὁ λαὸς κάθεται καὶ ἀπευθύνει ἀπείρους ἐπευφημίας, δὲν περιστρέφουν τὸ κεφάλι των, οὔτε ἀπολαμβάνουν τὴν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν ἐπευφημίαν ἐκείνων, ἀλλὰ βλέπουν πρὸς ἓνα μόνον, τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς τὸ μέσον καὶ προσέχοντες εἰς τὸ νεῦμα αὐτοῦ, παραβλέπουν ὄλον τὸ πλῆθος, καὶ τότε μόνον ὑπερηφανεύονται, ὅταν ὁ βασιλεὺς στεφανώσῃ αὐτούς; Μιμούμενος λοιπὸν καὶ σὺ αὐτούς, νὰ μὴ λογαριάζῃς πολὺ τὰς ἐπευφημίας τῶν ἀνθρώπων, οὔτε δι' αὐτὸ νὰ μετέρχεσαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ περιμένῃς τὴν ἀπόφασιν ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν καὶ προσέχων εἰς τὸ νεῦμα ἐκείνου, ἔτσι νὰ τακτοποιῇς ὄλην τὴν ζωὴν σου, ὥστε καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν πάντοτε νὰ τρέφεσαι μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ ἀπολαύσῃς τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄
(Γεν. 1, 14 - 19)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς γενηθήτωσαν φωσιτῆρες ἐν τῷ
οὐρανῷ τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ
5 διαχωρίζειν ἡμέρας καὶ ἡμέρας καὶ ἡμέρας καὶ
ἡμέρας, καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ
εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἔνιαυτούς».

1. Βούλομαι τῆς συνήθους ἄφασχαι διδασκαλίας, καὶ ὀκνῶ,
καὶ ἀναδύομαι· ῥέφος γὰρ ἀθυμίας ἐπελθὼν συνέχευε καὶ συνε-
10 ἰάραξέ μου τὸν λογισμόν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀθυμίας μόνον,
ἀλλὰ καὶ θυμοῦ, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι πράξω· ἀπορία γὰρ κατέ-
χει τὴν διάνοιαν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι μικρὸν πνεύσαν-
τος τοῦ διαδόλου, πᾶσαν ἡμῶν ἐκείνην τὴν συνεχῆ διδι-
σκαλίαν, καὶ τὴν καθημερινὴν παραίνεσιν λήθη παραδόντες,
15 εἰς τὴν σατανικὴν πομπὴν ἐκείνην ἄπαντες δεδραμήκατε,
τὴν ἵπποδρομίαν καταλαβόντες, ποῖα προθυμίᾳ δυνήσομαι
πάλιν τὴν πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι διδασκαλίαν, τῶν προτέρων
οὕτως ἀθρόον διαρρυνέντων; Τὸ γὰρ μάλιστα ἐπιτεῖνόν μοι
τὴν ἀθυμίαν, καὶ σφοδρότερόν μοι τὸν θυμὸν ἐργαζόμενον
20 τοῦτό ἐστιν, ὅτι μετὰ τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ
τὴν αἰδῶ τῆς ἁγίας ἰεσορακοσιτῆς ἐξεβάλετε τῆς ἑαυτῶν
ψυχῆς, καὶ οὕτω τοῖς τοῦ διαδόλου δικτύοις ἑαυτοὺς ἐκδε-
δώκατε. Πῶς ἂν τις δυνηθεῖη, κἄν λιθίνην ἔχη ψυχὴν,
πρῶτως ἐνεργεῖν τὴν ἰσαύτην ὑμῶν ὀλιγωρίαν; Αἰσχύνομαι,
25 πιστεύσατε, καὶ ἐρυνθριῶ, ὅταν ἴδω μάτην ἡμᾶς πονομένους,
καὶ εἰς πέτρας τὸν ὁρόρον καταβάλλοντας. Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν,
κἄν τε ἀκούητε τῶν λεγομένων, κἄν τε παρακούητε, τὰ τῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄

(Γεν. 1, 14 - 19)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς γίνουιν φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς γῆς, διὰ νὰ διαχωρίζουιν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν νύκτα καὶ ἄς χρησιμεύουιν ὡς σημεῖα, ὡς καθωρισμένοι καιροί, ὡς ἡμέραι καὶ ἔτη».

1. Ἐπιθυμῶ νὰ ἀρχίσω τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν καὶ μένω ἀναποφάσιτος καὶ ὑποχωρῶ διότι ἓνα νέφος λύπης, ἀφοῦ ἐπαρουσιάσθη, μοῦ ἐπροκάλεσε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὸν νοῦν· μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον λύπης, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς, καὶ δὲν γνωρίζω, τί νὰ κάμω διότι ἀμηχανία κατέχει τὴν διάνοιάν μου. Διότι ὅταν σκεφθῶ, ὅτι μόλις ἔσπευσε δι' ὀλίγον ὁ διάβολος, ἀφοῦ ἐλησμονήσατε ὅλην ἐκείνην τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν μας καὶ τὴν καθημερινὴν παραίνεσιν, ἐτρέξατε ὅλοι εἰς τὴν σατανικὴν ἐκείνην πομπήν, διὰ νὰ παρακολουθήσετε τὴν ἵπποδρομίαν, μὲ ποίαν προθυμίαν θὰ ἠμπορέσω νὰ κάμω τὴν διδασκαλίαν πρὸς σᾶς, ἀφοῦ τὰ προηγούμενα ἔτσι διὰ μιᾶς ἐξηφανίσθησαν; Διότι ἐκεῖνο πού κυρίως ἐπαυξάνει τὴν λύπην μου καὶ κάνει τὴν ὀργὴν μου περισσότερο παράφορον εἶναι τοῦτο, ὅτι μαζί μὲ τὴν ἰδικὴν μας παραίνεσιν, ἐξερριζώσατε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ ἔτσι παρεδώσατε τοὺς ἑαυτοὺς σας εἰς τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου. Πῶς θὰ ἠμπορέση κανεὶς, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη λιθίνην ψυχὴν, νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἡρεμίαν τὴν τόσον μεγάλην ἀδιαφορίαν σας; Ἐντρέπομαι, πιστεύσατε, καὶ κοκκινίζω, ὅταν ἰδῶ νὰ κοπιᾶζωμεν μάτια καὶ νὰ σπεύρωμεν τὸν σπόρον εἰς πέτρας. Ἀλλὰ εἰς ἐμὲ μὲν, εἴτε ἀκούετε τὰ λεγόμενα, εἴτε δὲν τὰ προσέχετε, ὁ μι-

- μισθῶν ἀπρητιομένα ιγγάνει. Τὸ γὰρ ἑμαυτοῦ πᾶν ποιῶν
 διετέλεσα, καὶ τὸ ἀργύριον κατέβαλον, καὶ τὴν νουθεσίαν
 ἐποησομένην δέδοικα δὲ καὶ ἀγωνιῶ μὴ τούτῳ πλείονος ἴ-
 μιν κατηγορήσεως αἴτιος γένωμαι. «Ὁ γὰρ δοῦλος», φησὶν,
 5 «ἐκεῖνος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιή-
 σας, δαρήσεται πολλάς». Οὐδὲ γὰρ εἰς ἄγνοιαν ὑμῶν τις ἔχει
 καταφυγεῖν, οὕτως ἡμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ αὐτὰ ἐνη-
 χούντων, καὶ ὑποδεικνύντων καὶ τὰς διαβολικὰς πάγας, καὶ
 τῆς ἀρετῆς τὴν πολλὴν εὐκολίαν, ἐὰν νήφειν βουλοίμεθα.
 10 Ἡ οὐκ ἴσπερ διὰ τοὺς οὕτω τῆς ἐναντιῶν σωτηρίας ἀμελοῦντας,
 καὶ ποτε μὲν ἐνιαῦθα παραγινομένους, ἄλλοτε δὲ εἰς τὰ
 τοῦ διαδόλου δίκτυα ἐαυτοὺς ἐκδιδόντας τοῖς κυσὶ παραβάλ-
 λει ἢ θεία Γραφή; «Ἄνθρωπος γάρ», φησὶν, ἀποστρέφων
 ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανιών, ὅ-
 15 μοιός ἐστι κυνὶ ἐπιστρέφοντι ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον». Ὅρας
 τίτι ἐοίκασιν οἱ πρὸς τὴν θέαν ἐκείνην τὴν παράνομον δε-
 δραμηκότιες; Οὐκ ἠκούσατε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Πᾶς ὁ
 ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁ-
 μοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐ-
 20 τοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἔπνευσαν οἱ
 ἄνεμοι, καὶ προσέρρηξαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε, καὶ
 ἦν ἡ πῶσις αὐτῆς μεγάλη»; Οἱ δὲ εἰς τὴν ἵπποδρομίαν
 δεδραμηκότιες, καὶ τούτου χεῖρους γεγόνασιν. Ἐκείνου γὰρ
 ἢ οἰκία κἂν μετὰ τὴν προσβολὴν τὴν κατὰπτωσιν ὑπέμεινε·
 25 ποταμοὺς γὰρ καὶ ἀνέμους εἶπεν, οὐχ ἵνα ὑδάτων πλῆθος
 αἰνίξῃται ἡμῖν καὶ ἀνέμων σφοδρότητα, ἀλλὰ τῶν πειρασμῶν
 τὴν ἐπαγωγὴν τὴν σφοδρὰν καὶ τὴν κατὰπτωσιν τῆς οἰκίας,
 οὐχ ἵνα περὶ αἰσθητῆς οἰκίας νομίσωμεν περὶ γὰρ ψυχῆς
 ὁ λόγος τῆς ἀπὸ τῆς τῶν δεινῶν προσβολῆς καταπιπτούσης,
 30 καὶ μὴ δυνηθείσης ἀντισχεῖν ἐφ' ὑμῶν δὲ οὕτε ἄνεμος ἐ-

1. Λουκᾶ 12, 47.

2. Παροιμ. 26, 11.

3. Ματθ. 7, 26· 27.

σθός μου είναι άκέραιος. Διότι εκείνο, πού εξηρτάτο από έμέ, τó έκαμα μέ τó παραπάνω, καί τά χρήματα έπλήρωσα, καί τήν συμβουλήν έδωσα. Φοβοῦμαι ὅμως καί άγωνιῶ, μήπως μέ αυτό τó ἴδιον γίνω αίτιος μεγαλυτέρας κατηγορίας έναντίον σας. «Διότι ó δοῦλος εκείνος, λέγει, ó όποιος έγνωρίζε τó θέλημα τοῦ κυρίου του καί δέν έκαμε αυτό, θά δαρῆ μέ πολλές μαστιγώσεις»¹. Οὔτε βέβαια ήμπορεῖ κανείς σας νά καταφύγη εἰς τήν άγνοϊαν, ὅταν ήμεῖς έτσι διδάσκωμεν καθημερινῶς τά ἴδια καί υποδεικνύωμεν καί τās παγίδας τοῦ διαβόλου, καί τήν μεγάλην εύκολίαν τῆς άρετῆς, εάν θά ήθέλαμεν νά εἴμεθα νηφάλιοι. Ἡ δέν γνωρίζετε, ὅτι εκείνους, οἱ όποιοι άδιαφοροῦν τόσον πολύ διá τήν σωτηρίαν των καί οἱ όποιοι άλλοτε μέν παρευρίσκονται έδῶ, άλλοτε δέ παραδίδουν τούς έαυτούς των εἰς τά δίκτυα τοῦ διαβόλου, τούς παραλληλίζει ή Ἁγία Γραφή μέ σκύλους; «Διότι ó άνθρωπος, λέγει, ó όποιος άπομακρύνεται από τās άμαρτίας του καί επανέρχεται πάλιν εἰς αυτές, εἶναι ὅμοιος μέ σκύλον πού επιστρέφει εἰς ἴδικόν του έμετον»². Βλέπετε μέ ποῖον εἶναι ὅμοιοι εκείνοι, πού έχουν τρέξει πρὸς τó παράνομον εκείνο θέαμα; Δέν ήκούσατε τόν Χριστόν, ó όποιος λέγει «Καθέννας πού άκούει τούς λόγους μου αυτούς καί δέν τούς εκτελεῖ, θά εἶναι ὅμοιος πρὸς άνθρωπον άνόητον, ó όποιος εκτίσε τó σπίτι του επάνω εἰς τήν ἄμμον, καί ἤλθαν τά ποτάμια, καί έφύσηξαν οἱ άνεμοι καί προσέκρουσαν εἰς τó σπίτι εκείνο καί έπεσε· καί ἦτο ή πτώσις του ολοκληρωτική»³; Ἐκείνοι ὅμως πού έχουν τρέξει εἰς τήν ἱπποδρομίαν, έχουν γίνει χειρότεροι καί από αυτόν. Διότι τó σπίτι εκείνου κατέπεσε τουλάχιστον μετά τήν προσβολήν· ανέφερε βεβαίως ποτάμια καί άνέμους, ὄχι διá νά μās υποδηλώση τó πλῆθος τῶν ὑδάτων καί τήν ὀρμητικότητά τῶν άνέμων, αλλά τήν σφοδράν επίθεσιν τῶν πειρασμῶν· καί τήν κατάρρευσιν τοῦ σπιτιοῦ, ὄχι διá νά νομίσωμεν, ὅτι όμιλεῖ διá αἰσθητόν σπίτι, διότι ó λόγος εἶναι διá τήν ψυχήν, ή όποία καταρρέει από τήν προσβολήν τῶν κακῶν καί δέν ήμπορεῖ νά άντισταθῆ. Ἐναντίον σας δέ οὔτε άνεμος

- κινήθη, οὔτε ποιαμοὶ προσέροηξαν, ἀλλ' ἀπλῶς αὐρα τις μικρὰ διαβολικὴ ἔπνευσε, καὶ πάντας ὑμᾶς ἀνερορίπσε. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; τί τῆς νησιείας ὄφελος, εἶπέ μοι; τί τῆς ἐνταῦθα συνελεύσεως τὸ κέρδος; Τίς
- 5** οὐκ ἂν καὶ ὑπὲρ ὑμῶν σιενάξειε, καὶ ἡμᾶς ταλανίσειεν; Ὑπὲρ ὑμῶν, μέν, οὐκ ἅπαντα, ὅσα συνηγάγετε, ὑφ' ἐν ἔξεχέατε, καὶ τὰς θύρας τῆς διανοίας ὑμῶν ἀνεπειάσατε τῷ πονηρῷ δαίμονι, ὥστε καὶ εἰσελθεῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας πάντα ὑμῶν ἐκφορηῆσαι τὸν πλοῦτιον τὸν πνευματι-
- 10** κόν· ἡμᾶς δὲ ταλανίσειεν εἰκότως, οὐκ εἰς νεκρὰς οὕτως ἐνηχοῦμεν ἀκοάς, καὶ τοσαύτην ζημίαν ὑπομένομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν σπειρόντες μέν, μηδὲν δὲ καρποῦσθαι δύναμενοι. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο λέγειν οπουδάξομεν, ὥστε ἀπλῶς τέρεται ὑμῶν τὴν ἀκοήν, ἢ ὡς τοῦ παρ' ὑμῶν ἐπαίτου
- 15** ἐφιέμενοι; Εἰ μὴ μέλλοιτέ τι κερδαίνειν ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, θέλιον ἡμᾶς οἰγῆσαι λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ βούλομαι ὑμῖν πλείονα τὴν κατὰ κρισιν ἐργάζεσθαι. Καθάπερ γὰρ ἔμπορος, ἐπειδὴν πολλὸν τὸν φόρτον συναγάγη, καὶ πεπληρωμένην τὴν ὀγκάδα ἔχων πολλοῦ τοῦ πλοῦτου, ἀθρόας κα-
- 20** ταιγίδος προσπεσούσης, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων θίας περιγενομένης αὐτανδρον καταδύση τὸ σκάφος, ἐλεεινὸν ἅπασιν θέαμα γίνεται, γυμνὸς ἐξαίρνης φανεῖς, καὶ μετὰ πολλὸν καὶ ἄφαιτον πλοῦτιον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ κατασιάς, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμᾶς νῦν ὁ διάβολος διέθηκεν. Εὐθὺς γὰρ
- 25** ὑμῶν πεπληρωμένην τὴν ὀγκάδα τὴν πνευματικὴν πολλοῦ πλοῦτου, καὶ ἄφαιτον ἰδὼν τὸν θησαυρόν, ὃν ἀπὸ τῆς νησιείας, ἀπὸ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας συναγαγεῖν ἠδυνήθητε, καθάπερ καταιγίδα τινὰ ἐπαφείς τὴν ἀνόνητον ἐκείνην καὶ ἐπιπλασθῆ τῶν ἵπλων ἄμιλλαν, δι' ἐκείνης ἐρή-
- 30** μους καὶ γυμνοὺς πάσης τῆς εὐπορίας κατέσκησεν.

2. Οἶδα οὐκ ἀποδορῶ τῆ ἐπιτιμῆσει κέχρημαι, ἀλλὰ σύγγνω-

ἐφύσηξεν, οὔτε ποτάμια προσέκρουσαν, ἀλλὰ ἀπλῶς κάποια ἐλαφρὰ αὔρα τοῦ διαβόλου ἐφύσηξε καὶ ὅλους σᾶς ἔφερε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν; εἶπέ μου, ποῖα ἢ ὠφέλεια τῆς νηστείας; ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν συγκέντρωσίν μας ἐδῶ; Ποῖος δὲν θὰ ἐστέναζε διὰ σᾶς καὶ δὲν θὰ μᾶς ἐλεεινολογοῦσε; Διὰ σᾶς μὲν, διότι ὅλα, ὅσα ἐσυγκεντρώσατε, διεσκορπίσατε ἐξ αἰτίας ἐνός, καὶ τὰς θύρας τῆς διανοίας σας ἠνοιξατε τελείως εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα, ὥστε καὶ νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ἀποκομίσῃ μαζί του μὲ πολλὴν εὐκολίαν ὅλον τὸν πνευματικὸν σας πλοῦτον. Ἡμᾶς δὲ θὰ ἐλεεινολογοῦμεν εὐλόγως, διότι διδάσκομεν ἔτσι εἰς νεκρὰς ἀκοὰς καὶ ὑπομένομεν καθημερινῶς τόσον μεγάλην ζημίαν ἀφοῦ σπεῖρωμεν μὲν, χωρὶς ὅμως νὰ ἤμποροῦμεν νὰ ἀπολαμβάνωμεν καθόλου τὸν καρπὸν. Μήπως λοιπὸν δι' αὐτὸ προσπαθοῦμεν νὰ ὀμιλοῦμεν, διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμεν ἀπλῶς τὴν ἀκοήν σας ἢ διότι ἐπιθυμοῦμεν τὸν ἔπαινόν σας; Ἐάν δὲν πρόκειται νὰ κερδίσετε κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας, εἶναι καλύτερον νὰ σιωπήσωμεν εἰς τὸ μέλλον. Οὔτε θέβαια θέλω νὰ σᾶς κατηγορήσω περισσότερον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἔμπορος, ὅταν συγκεντρώσῃ πολὺ φορτίον καὶ ἐνῶ ἔχει γεμᾶτον τὸ πλοῖον μὲ πολὺν πλοῦτον, ἀφοῦ ἐκσπάσῃ μεγάλη καταιγίδα καὶ ὑπερισχύσῃ ἡ ὄρμη τῶν ἀνέμων καὶ βυθισθῇ αὐτανδρον τὸ σκάφος, γίνεται ἐλεεινὸν θέαμα εἰς ὅλους, ἐπειδὴ ἐφάνη ἑξαφνικὰ γυμνός καὶ περιῆλθεν ὕστερα ἀπὸ τὸν πολὺν καὶ ἀνέκφραστον πλοῦτον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ σᾶς τώρα μετεχειρίσθη ὁ διάβολος. Διότι ἀφοῦ εὔρε τὸ πνευματικὸν σας πλοῖον γεμᾶτον μὲ πολὺν πλοῦτον καὶ εἶδε τὸν ἀνέκφραστον θησαυρόν, τὸν ὁποῖον ἤμπορέσατε νὰ συγκεντρώσατε καὶ ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ ἀπὸ τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν, ὡσὰν κάποιαν καταιγίδα ἑξαπολύσας τὸν ἀνώφελον ἐκείνον καὶ ἐπιβλαβῆ ἀγῶνα τῶν ἵππων, μὲ αὐτὸν σᾶς ἐστέρησε καὶ σᾶς ἐγύμνωσεν ἀπὸ κάθε ἀφθονίαν ἀγαθῶν.

2. Γνωρίζω, ὅτι μεταχειρίζομαι αὐστηρὰν ἐπίκρισιν, ἀλλὰ

τε, παρακαλῶ τοιοῦτον γὰρ ἢ ὀδυνωμένη ψυχῇ. Οὐδὲ γὰρ
 ἐξ ἀπεχθείας ταῦτα φθέγγομαι, ἀλλ' ἀπὸ κηδεμονίας καὶ
 φιλοσιόργου ψυχῆς· διὸ τῆς σφοδρότητος μικρὸν καθυφαίς,
 ἐπειδὴ αὐτῆς τῆς νομῆς τοῦ ἔλκους περιέγευσε, θούλουμαι
5 καὶ εἰς ἐλπίδας χρησιᾶς ἀγαγεῖν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην,
 ὥστε μὴ ἀπογνῶναι, μηδὲ ἀπαγορευσοί. Οὐδὲ γὰρ καθάπερ
 ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν γίνεται πραγμάτων, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα
 συμβαίνει· ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τὸν ἀπὸ τοῦ πλούτου ἐκείνου
 εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν καινευχθέντα εὐθέως ἀνευγεκεῖν·
10 ἐνιαῦθα δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐὰν βουλόμεθα
 μόνον καταγνῶναι τῶν ἤδη εἰργασμένων ἡμῖν, καὶ μέχρι
 τούτου σιῆσαι τὰ τῆς ραθυμίας, δυνάμεθα ταχέως ἐπὶ τὴν
 προτέραν εὐπορίαν ἐπανελθεῖν. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης
 ὁ ἡμέτερος, οὕτω φιλότιμος καὶ μεγαλόδωρος· καὶ θεῶν διὰ
15 τοῦ προφήτου, λέγων· «Οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ
 ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ ζῆν αὐτόν». Οἶδα ὅτι
 εὐγνώμονες ὄντες αἰσθάνεσθε τῶν ἐπαισιμένων ὑμῖν, Οὐ
 μικρὰ δὲ ὁδὸς πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρετῆς τὸ εἰδέναι
 τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος. Ἀλλὰ μὴ μοι πάλιν τὰ τῆς
20 διαβολικῆς ἐκείνης ἀπάτης ρήματά τις παραγέτω, λέγων·
 ποῖον γὰρ ἁμάρτημα, ἰδεῖν Ἴππους τρέχοντας; Ἐὰν γὰρ
 βουληθῆς εὐγνωμόνως καταμαθεῖν ἅπαντα τὰ ἐκεῖ γινόμε-
 να, εὐρήσεις πάντα μεσιτὰ σατανικῆς ἐνεργείας. Οὐ μόνον
 γὰρ Ἴππους τρέχοντάς ἐστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ κραυγῶν, καὶ
25 βλασφημιῶν, καὶ μυρίων ἀκαίρων ἐστὶν ἀκοῦσαι λόγων,
 καὶ γυναικας ἠταιρηκυίας εἰς τὸ μέσον παρισύσας ἰδεῖν,
 καὶ νέους πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν ἀπαλότητα ἑαυτοὺς ἐκδι-
 δόντας. Ἡ μικρὰ σοι ταῦτα δοκεῖ εἶναι πρὸς τὸ τὴν ψυ-
 χὴν αἰχμάλωτον ἐργάσασθαι; Εἰ γὰρ καὶ αἱ ἀπὸ ταῦτομά-
30 του συννυχίαι πολλάκις ὑπεσκέλισαν καὶ κατέβαλον, καὶ εἰς

συγχωρήσατέ με, παρακαλώ· διότι τέτοια είναι ἡ πονεμένη ψυχὴ μου. Οὔτε βέβαια λέγω αὐτὰ ἀπὸ ἀπέχθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ ψυχικὴν φιλοστοργίαν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐγκαταλείψω δι' ὀλίγον τὴν αὐστηρότητα, ἐπειδὴ ἐνίκησα τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς τῆς θλίψεως, θέλω νὰ ὀδηγήσω τὴν ἀγάπην σας πρὸς τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὥστε νὰ μὴ ἀπελπισθῆτε, οὔτε νὰ ἀποκάμετε. Οὔτε βέβαια, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἔτσι συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Διότι ἐκεῖ μὲν δὲν εἶναι δυνατόν ἐκεῖνος, ποῦ ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον κατέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν προηγουμένην του κατάστασιν· ἐδῶ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἐὰν θέλωμεν μόνον νὰ ἀντιληφθοῦμεν ἐκεῖνα, ποῦ ἤδη ἔχομεν πράξει, καὶ νὰ σταματήσωμεν μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον τὴν ἀδιαφορίαν μας, ἡμποροῦμεν γρήγορα νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν προηγουμένην πλουσίαν κατάστασιν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος, τόσο φιλότιμος καὶ τόσο γενναιοῦδος· καὶ φωνάζει διὰ μέσου τοῦ προφήτου, λέγων· «Δὲν ἐπιθυμῶ βέβαια τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅπως τὴν ἐπιστροφήν καὶ τὴν ζωὴν του»⁴. Γνωρίζω, ὅτι ἀντιλαμβάνεσθε τὰ σφάλματά σας, ἐπειδὴ εἴσθε εὐγνώμονες. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ δρόμος διὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων. Ἄλλὰ ἄς μὴ μοῦ παρουσιάσῃ πάλιν κανεὶς τὰ λόγια τῆς ἀπάτης ἐκείνης τοῦ διαβόλου, λέγων· ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ἁμάρτημα, τὸ νὰ ἰδῆ κανεὶς τοὺς ἵππους νὰ τρέχουν; Διότι ἐὰν θελήσῃς μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν νὰ γνωρίσῃς καλὰ ὅλα ἐκεῖνα, ποῦ γίνονται ἐκεῖ, θὰ τὰ εὔρησ ὅλα πλήρη ἐνεργείας τοῦ σατανᾶ. Διότι ὄχι μόνον ἵππους νὰ τρέχουν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ κραυγὰς καὶ βλασφημίας καὶ ἄπειρα ἄπρεπῆ λόγια εἶναι δυνατόν νὰ ἀκούσῃ, καὶ νὰ ἰδῆ νὰ ἐμφανίζονται εἰς τὸ μέσον πόρνοι γυναῖκες καὶ νέοι νὰ παραδίδουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν τρυφερότητα τῶν γυναικῶν. Ἡ σοῦ φαίνονται αὐτὰ μικρά, διὰ τὴν καταστάσιν αἰχμάλων τὴν ψυχὴν σου; Διότι ἐὰν αἱ τυχαῖαι συμπτώσεις πολλὰς φορὰς ὑπενόμειυσαν καὶ ἐταπείνωσαν καὶ ὠδήγησαν εἰς

αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ θάρστρον κατήνεγκαν τὸν μὴ προσέ-
 χοντα, τί εἰκὸς παθεῖν τοὺς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἐκεῖ παραγινομέ-
 νους, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσιωῶντας ταῖς παρανόμοις ἐκεί-
 ναις θείαις, καὶ ἀπηρησιομένους μοιχοὺς ἐκεῖθεν κατιόντας;

5 Εἰδὼς γὰρ ὁ φιλόφρωνος ἡμῶν Δεσπότης τῆς φύσεως τῆς
 ἡμετέρας τὸ ἐδεπηρέαστον, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου κακουργίας
 τὸ πανοῦργον καὶ πολὺπλοκον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος τει-
 χίζων ἡμᾶς, καὶ θουλόμενος ἀναλώτους ἐργάσασθαι ταῖς
 τούτου παγίοι, τὸν νόμον τοῦτον ἰδέεικεν, λέγων «Ὁ ἐμ-
 10 θλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευον
 αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», μοιχεῖαν ἀπηρησιωμένην καλῶν
 τὴν μετὰ περιεργίας θεωρίαν γεγενημένην. Μὴ τοίνυν μοι
 λέγε λοιπὸν τί γὰρ θλάβος ἀπὸ τῆς ἐκεῖσε διατριβῆς; Καὶ
 αὐτὸ γὰρ μόνον τὸ τῆς τῶν ἵππων ἀμίλλης ἱκανὸν πολὺν τῆ
 15 ψυχῇ τὸν ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν. Ὅταν γὰρ ὑπὲρ ἀνοήτων,
 καὶ μὴ μόνον μηδὲν τῇ ψυχῇ συμβαλλομένων, ἀλλὰ καὶ λυ-
 μαινομένων αὐτῇ τὸν καιρὸν καταναλίσκωμεν καὶ διαπλη-
 κτιζώμεθα, καὶ μυρία ρητὰ καὶ ἄρρητα φθεγγώμεθα, τίς
 ἡμῶν ἔσται συγγνώμη; ποία δὲ ἀπολογία; Καὶ ἐνταῦθα μὲν
 20 ἐὰν μικρὸν παραινῶμεν τὴν διδασκαλίαν, πολλοὶ δυσχε-
 ραίνουσι καὶ ἀλύουσι, καὶ πόνον τοῦ σώματος καὶ κάματον
 προσβάλλονται, καὶ ταῦτα τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ὀρόφου ἱκα-
 νοῦ ὄντος παραμυθῆσασθαι οὔτε γὰρ ὑπὸ κρυμοῦ ἐστὶν ἐνο-
 χληθῆναι, οὔτε ὑπὸ ὑετοῦ, ἢ τῆς τῶν ἀνέμων σφοδρότητος·
 25 ἐκεῖ δὲ καὶ ὑετοῦ λάθρον κατασρηγνυμένου, καὶ ἀνέμων σφο-
 δρῶν πνεόντων, καὶ ἄλλοιτε τοῦ ἡλίου θερμὴν τὴν ἀκτίνα
 ἀφιέντος, οὐ μίαν οὐδὲ δύο ὥρας, ἀλλὰ τὸ πλεόν τῆς ἡμέ-
 ρας διημερεύουσι, καὶ οὔτε ὁ γέρον αἰδεῖται τὴν πολιάν,
 οὔτε ὁ νέος αἰσχύνεται πρὸς τὰ τῆς πολιᾶς ὑπεκκαύματα
 30 θαδίζων· ἀλλὰ τοσαύτη ἢ ἀπάτη, ὡς καὶ μεθ' ἡδονῆς τὸ δέ-

αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς ἐκείνον, ποῦ δὲν προσέχει, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθουν ἐκεῖνοι ποῦ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀκριβῶς πηγαίνουν ἐκεῖ καὶ προσφέρουν εἰς τὰ μάτια των τὰ παράνομα ἐκεῖνα θεάματα καὶ ἐπανέρχονται ἀπὸ ἐκεῖ τέλειοι μοιχοί; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύριός μας γνωρίζει πόσον εὐκόλα ἐπηρεάζεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ τὴν πονηρὰν καὶ πολύπλοκον δολιότητα τοῦ διαβόλου, ὀχυρώνουν ἡμᾶς ἀπὸ τὸν εὕρισκόμενον συνήθως γύρω μας καὶ θέλων νὰ μᾶς καταστήσῃ ἀσυλλήπτους εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ, ἔχει θεσπίσει αὐτὸν τὸν νόμον, λέγων· «Ἐκεῖνος, ποῦ βλέπει γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ πρὸς ἀμαρτίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»⁵, ἀποκαλῶν πλήρη μοιχείαν τὴν ματιὰν ποῦ γίνεται μὲ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν. Νὰ μὴ μοῦ λέγῃς λοιπὸν εἰς τὸ ἔξῃς· ποῖα εἶναι ἡ βλάβη ἀπὸ τὴν παραμονὴν μου ἐκεῖ; Διότι καὶ αὕτη μόνον ἡ ἄμιλλα τῶν ἵππων εἶναι ἰκανὴ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ψυχὴν μεγάλην καταστροφὴν. Διότι ὅταν χάνωμεν τὸν καιρὸν μας εἰς ἀνωφελεῖς πράγματα, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν προσφέρουν εἰς τὴν ψυχὴν τίποτε, ἀλλὰ ἀντιθέτως καταστρέφουν αὐτὴν, καὶ φιλονεικοῦμεν καὶ λέγωμεν ἄπειρα ἐπιτρεπτά καὶ ἀνεπίτρεπτα, ποῖαν συγγνώμην θὰ ἔχωμεν; καὶ ποῖαν ἀπολογίαν θὰ κάνωμεν; Καὶ ἐδῶ μὲν ἐὰν παρατείνωμεν ὀλίγον τὴν διδασκαλίαν, πολλοὶ δυσφοροῦν καὶ στενοχωροῦνται πολὺ, καὶ προβάλλουν ὡς πρόφασιν τὴν κόπωσιν καὶ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, καὶ αὐτὰ συμβαίνουν, ὅταν ὁ θαυμαστός αὐτός οἶκος εἶναι ἰκανός νὰ παρηγορήσῃ· διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνοχληθῇ κανεὶς ἀπὸ παγετὸν, οὔτε ἀπὸ βροχὴν, οὔτε ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τῶν ἀνέμων. Ἐκεῖ δέ, καὶ ὅταν ξεσπᾷ καταρρακτώδης βροχὴ καὶ ὅταν φυσσοῦν σφοδροὶ ἄνεμοι καὶ ὅταν ἄλλοτε ὁ ἥλιος καίῃ, διαμένουν ὄχι μίαν οὔτε δύο ὥρας, ἀλλὰ τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἡμέρας· καὶ οὔτε ὁ γέρον σέβεται τὰ γηρατειά του, οὔτε ὁ νέος ἐντρέπεται ποῦ ἀκολουθεῖ τὰς παρορμήσεις τοῦ γέροντος. Ἄλλὰ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ἀπάτη, ὥστε νὰ δέχωνται μὲ εὐχαρίστησιν τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν, καὶ νὰ μὴ κατανοοῦν ἀφ' ἐνός

λιασ ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν προσίεσθαι, καὶ μὴ ἐννοεῖν τῆς ἡ-
 δογῆς μὲν τῆς ἐπιβλαβοῦς τὸ θραχὺ καὶ πρόσκαιρον, τῆς
 δὲ ὀδύνης τὸ διηρεκές, καὶ τοῦ συνειδότιος τὴν κατηγορίαν.
 Ὁρῶ γὰρ ἐνίων καὶ νῦν τὰ πρόσωπα, καὶ σιοχάζομαι τῆς
 5 ψυχῆς τὴν κατάστασιν, καὶ δοῖν νῦν αὐτοῖς ἢ μετάνοια εἰσέρ-
 χεται. Ἄλλ' ὅπως μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃτε, μηδὲ
 μετὰ τὴν ισοαύτην ἡμῶν παραινέσειν πάλιν ἐπὶ τὰ σατανικά
 συνέδρια ἐκεῖνα δράμητε, ἀναγκαῖον διαμαρτύρασθαι. Οὐδὲ
 γὰρ πάντοτε καλὸν προσηγῆ φάρμακα ἐπιτιθέσθαι, ἀλλ' ὅταν ἢ
 10 τὸ ἔλκος δυσένδοτον, δεῖ καὶ τὰ στύφοντα καὶ τὰ δάκνειν
 δυνάμενα προσάγειν, ἵνα ταχεῖα γένηται ἡ διόρθωσις.

3. Μαθέτωσαν τοίνυν ἅπαντες οἱ τοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυ-
 νοι δι' εἰ καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν παραινέσειν πάλιν τῇ
 αὐτῇ ραθυμίᾳ ἐπιμένωσιν, οὐκ ἀνεξόμεθα, ἀλλὰ τοῖς νόμοις
 15 τῆς Ἐκκλησίας χρησάμενοι μετὰ πολλῆς αὐτοῦς τῆς σφα-
 δρότητος διδάξομεν, μὴ τοιαῦτα πλημμελεῖν, μηδὲ μετὰ
 ισοαύτης καταφρονησεως τῶν θείων ἀκούειν λογίων. Καὶ
 ταῦτα εὐ περὶ πάντων λέγω τῶν ἐνταῦθα συνειλεγμένων, ἀλλὰ
 περὶ τῶν ὑπευθύνων τοῖς λεγομένοις. Ὁ μὲν γὰρ λόγος πρὸς
 20 ἅπαντας διαλέγεται ἕκαστος δὲ τῶν ἀκουόντων δεχέσθω τὸ
 κατάλληλον φάρμακον· ὁ μὲν τῷ ἁμαρτήματι ὑπεύθυνος,
 ὥστε μέχρι τούτου στήσαι τὰ τῆς ραθυμίας, καὶ μὴ περαιτέρω
 προσελθεῖν, ἀλλὰ διὰ τῆς μετὰ ταῦτα σπουδῆς ἀνακαλέσασθαι
 ἑαυτὸν, καὶ τῶν ἐπαισιμῶν ποιήσασθαι τὴν διόρθωσιν· ὁ
 25 δὲ ἀνεύθυνος ἀσφαλέστερος γενέσθω πρὸς τὸ μὴ ἀλῶναι,
 μηδὲ ὑπεύθυνος γενέσθαι ποτέ. Ἄλλ' ἵνα δι' αὐτῶν τῶν
 πραγμάτων πείσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, δι' ἀπὸ φιλο-
 σιοργίας καὶ πολλῆς κηδεμονίας δακνόμενοι τὴν ψυχὴν, καὶ
 σφόδρα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ὑμετέρας δεδοικότες, ταῦτα
 30 εἰπεῖν προήχθημεν, φέρε πάλιν ἑαυτοῦς ταῖς χρῆσιν εἰ-
 πίσι τρέφοντες τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν διδασκαλίαν,

μέν τὸ σύντομον καὶ πρόσκαιρον τῆς ἐπιβλαβοῦς ἡδονῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ συνεχές τῆς ὀδύνης καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως. Διότι βλέπω καὶ τώρα τὰ πρόσωπα μερικῶν καὶ συμπεραίνω τὴν ψυχικὴν των κατάστασιν καὶ πόσον τώρα μετανοοῦν αὐτοί. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑποπέσετε πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, οὔτε νὰ τρέξετε πάλιν ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσῃν παραίνεσίν μας εἰς τὰς σατανικὰς ἐκείνας συγκεντρώσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβεβαιώσετε τὴν μετάνοιάν σας. Διότι δὲν εἶναι πάντοτε καλὸν νὰ ἐπιθέτωμεν τὰ κατάλληλα φάρμακα, ἀλλὰ ὅταν ἡ πληγὴ δὲν ὑποχωρῇ εὐκόλα, πρέπει νὰ παρέχωμεν καὶ ἐκεῖνα ποῦ εἶναι στυφὰ καὶ ἐκεῖνα ποῦ προκαλοῦν πόνον, διὰ νὰ συμβῇ γρήγορα ἡ θεραπεία.

3. Ἄς μάθουν λοιπὸν οἱ ὑπεύθυνοι δι' ἄδικήματα, ὅτι ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν παραίνεσίν μας αὐτὴν ἐπιμένουν πάλιν μὲ τὴν ἰδίαν ἀδιαφορίαν, δὲν θὰ τοὺς ἀνεχθοῦμεν, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντες τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας θὰ διδάξωμεν αὐτοὺς μὲ μεγάλην αὐστηρότητα, νὰ μὴ κάνουν τέτοια σφάλματα, οὔτε νὰ ἀκούουν μὲ τόσον μεγάλην περιφρόνησιν τὰ θεῖα λόγια. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω δι' ὅλους, ποῦ εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ τοὺς ὑπευθύνους εἰς ὅσα λέγονται. Διότι ὁ μὲν λόγος ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους· ὁ καθένας δὲ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς ἄς δέχεται τὸ κατάλληλον φάρμακον· ὁ μὲν ἔνοχος δι' ἁμαρτίας, ὥστε νὰ σταματήσῃ τὴν ἀδιαφορίαν του μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀλλὰ μὲ τὴν προσπάθειάν του ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ σφάλματά του· ἐκεῖνος δέ, ποῦ δὲν εἶναι ἔνοχος, ἄς γίνῃ περισσότερο ἀσφαλὴς διὰ νὰ μὴ κυριευθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, οὔτε νὰ γίνῃ ποτέ ἔνοχος. Ἄλλὰ διὰ νὰ πείσωμεν τὴν ἀγάπην σας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι, ἀπὸ ἀγάπην καὶ μέγα ἐνδιαφέρον θλιβόμενοι κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ φοβούμενοι πολὺ διὰ τὴν ἰδικὴν σας σωτηρίαν, ἀπεφασίσαμεν νὰ εἰποῦμεν αὐτὰ, ἐμπρὸς πάλιν, τρέφοντες τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ἄς παρουσιάσωμεν εἰς σᾶς τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, ὑποδεικνύοντες εἰς

δεικνύντες ὑμῖν τὴν παιρικὴν εὐνοίαν, ἣν περὶ ὑμᾶς ἔχομεν· ἀλλά, παρακαλῶ, μετ' ἀκριθείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις, ἵνα καρπώσησθέ τι πλεόν, καὶ οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθητε. Ἄναγκαῖον δὲ ταῦτα τὰ ἀναγνωσθέντα εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης. «Καὶ εἶπε», φησὶν, ὡ Θεός· γενηθήτωσαν φωσιήρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀναμέσον τῆς ἡμέρας, καὶ ἀναμέσον τῆς νυκτός. Καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. Καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐγένετο οὕτως». Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅπως τὴν ἀμορφίαν τῆς γῆς ἐγκαλλώπισεν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς ταῖς βοιάναις, καὶ τῇ τῶν ἀνθῶν ποικιλίᾳ, καὶ τῇ θλάσῃ τῶν σπερμάτων, σήμερον πάλιν μετήγαγε τὸν λόγον ἐπὶ τὸν τοῦ οὐρανοῦ κόσμον. Καθάπερ γὰρ ἡ γῆ καλλωπίζεται διὰ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀνατιδομένων, οὕτω τὸν οὐρανὸν τοῦτον τὸν ὀρώμενον φαιδρότερον καὶ λαμπρότερον εἰργάσατο, τῇ τε τῶν ἀστρῶν ποικιλίᾳ κατασιτίξας αὐτόν, καὶ τῇ δημιουργίᾳ τῶν δύο φωσιήρων τῶν μεγάλων, λέγω τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. «Καὶ ἐποίησε», φησὶν, ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωσιήρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωσιήρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωσιήρα τὸν ἐλάσσων εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας». Εἶδες σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, καὶ παρήχθη τὸ στοιχεῖον τοῦτο τὸ θαυμασιόν, ὁ ἥλιος λέγω. Τοῦτον γὰρ καλεῖ φωσιήρα μέγαν, καὶ γησιν αὐτόν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας γεγενῆσθαι. Οὗτος γὰρ φαιδρότερον τὴν ἡμέραν ἀπεργάζεται, καθάπερ μαρμαρυγὰς τινὰς τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιεῖς, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμαῖον τὸ οἰκεῖον κάλλος ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἅμα τῷ ὄρω φαινόμενος, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν διεγείρων πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἔργων ἐπιτήδευσιν.

4. Τοῦτου τὸ κάλλος ἐμφαίνων ὁ μακάριος προφήτης φησὶ· «Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐ-

σᾶς τὴν πατρικὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν αισθανόμεθα διὰ σᾶς. Ἄλλὰ, παρακαλῶ, προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα, διὰ νὰ κερδίσετε κάτι περισσότερο καὶ ἔτσι νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ σπίτια σας. Εἶναι ἀνάγκη δὲ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν νὰ ἐπαναλάβωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεὸς ᾧς γίνουιν φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς φωτισμὸν τῆς γῆς, διὰ νὰ διαχωρίζουιν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν νύκτα. Καὶ ᾧς χρησιμεύουιν ὡς σημεῖα καὶ ὡς καθωρισμένοι καιροὶ καὶ ὡς ἡμέραι καὶ ὡς ἔτη. Καὶ ᾧς εἶναι ὡς φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ ρίπτουιν φῶς ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐγένεν ἔτσι». Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε χθὲς ὁ μακάριος Μωυσῆς, πῶς τὴν ἀσχημίαν τῆς γῆς ἐστόλισεν ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων μὲ τὰ χόρτα καὶ μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθέων καὶ μὲ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, σήμερα πάλιν μετέφερε τὸν λόγον εἰς τὸν διάκοσμον τοῦ οὐρανοῦ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ γῆ στολιζέται μὲ ἐκεῖνα ποὺ φυτρώνουιν ἀπὸ αὐτὴν, ἔτσι τὸν οὐρανὸν αὐτόν, τὸν ὁποῖον βλέπομεν, ἔκαμε φωτεινότερον καὶ λαμπρότερον, καὶ μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον καλύψας πλήρως αὐτόν, καὶ μὲ τὴν δημιουργίαν τῶν δύο μεγάλων φωστῆρων, δηλαδὴ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. {«Καὶ ἐδημιούργησε, λέγει, ὁ Θεὸς τοὺς δύο μεγάλους φωστῆρας ἃ τὸ μὲν μεγαλύτερον φωστῆρα διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν, καὶ τὸν μικρότερον φωστῆρα διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν νύκτα ἃ ἐδημιούργησεν ἐπίσης τὰ ἀστέρια». Εἶδες τὴν σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, καὶ ἐδημιουργήθη τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ στοιχεῖον, δηλαδὴ ὁ ἥλιος. Διότι αὐτὸν ὀνομάζει μὲγάλον φωστῆρα, καὶ λέγει ὅτι αὐτὸς ἔχει γίνεαι διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν. Αὐτὸς λοιπὸν κάνει τὴν ἡμέραν φωτεινότεραν, ἐκπέμπων ὡσάν μαρμαρυγὰς τὰς ἰδικὰς τοῦ ἀκτίνας καὶ παρουσιάζων καθημερινῶς ἔντονον τὸ ἰδικόν του κάλλος καὶ ὅταν φαίνεται κατὰ τὸ πρῶν ἀφυπνίζων ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν εἰς τὰς ἐργασίας των. }

4. Παρουσιάζων τὸ κάλλος αὐτοῦ ὁ μακάριος προφήτης λέγει «Καὶ αὐτὸς ὁμοιάζει μὲ νυμφίον, ὁ ὁποῖος

τοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ· ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάνηγμα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ». Ὁρᾷς ὅπως καὶ τὸ κάλλος ἡμῖν παρεδήλωσε, καὶ τὸ τάχος τῆς ἐνεργείας; Εἰπὼν γάρ «Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάνηγμα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ», ἐσήμανεν ἡμῖν, ὅπως ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ πάσαν διατρέχει τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφήσει, πολλὴν τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν παρεχόμενος. Οὕτε γὰρ θερμαίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ ξηραίνει· καὶ οὐ ξηραίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ καίει, καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἡμῖν τὰς χρεῖας παρέχεται, καὶ πολὺ τοῦ στοιχείου τούτου τὸ θαῦμα, καὶ οὐκ ἂν τις κατ' ἀξίαν ἅπαντα εἰπεῖν δυνηθεῖ. Ταῦτα δὲ λέγω, καὶ ἐπαίρω τῷ λόγῳ τὸ στοιχεῖον, ἵνα μὴ μέχρι τούτου σιῆς, ἀγαπητέ, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἀναδράμῃς, καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ στοιχείου δημιουργὸν τὸ θαῦμα μεταγάγῃς. Ὅσοι γὰρ ἂν μέγα δειχθῇ τὸ στοιχεῖον, τοσοῦτο πολὺ τοῦ δημιουργοῦ τὸ θαῦμα δείκνυται.

5. Ἄλλ' οἱ Ἑλλήνων παῖδες θανμάσαντες καὶ ἐκπλαγέντες τὸ στοιχεῖον, οὐκ ἠδυνήθησαν διαβλέπειν, καὶ τὸν παραγωγόντα ἀνυμῆσαι, ἀλλ' ἐναπέμειναν τῷ στοιχείῳ, καὶ τοῦτο ἐθεοποίησαν διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησι, «Καὶ ἐσεδάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα». Τί γὰρ ἂν αὐτῶν ἀνοητότερον γένοιτ' ἂν, μὴ δυνηθέντων ἐκ τοῦ δημιουργήματος τὸν δημιουργὸν καταμαθεῖν, ἀλλὰ τοσαύτην πλάνην πλανηθέντων, ὡς τὸ κτίσμα καὶ τὸ ποίημα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τῷ δημιουργῷ ἀναγαγεῖν; Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή προειδυῖα τὸ πρὸς πλάνην τῶν ραθύμων ἐπιρροπές, μετὰ τρεῖς ἡμέρας διδάσκει ἡμᾶς τοῦτο τοῦ στοιχείου τὴν δημιουργίαν γεγενῆσθαι, μετὰ τὸ πάντα τα σπέρματα ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδοθῆναι, μετὰ τὸ ἀπολαβεῖν τὴν

6. Ψαλμ. 18, 6-7.

7. Ρωμ. 1, 25.

ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν θάλαμόν του καὶ μὲ ἰσχυρὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος τρέχει μὲ χαρὰν τὴν πορείαν του ἢ ἐκκίνησίς του ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ διαδρομὴ του τελειώνει εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον»⁶. Βλέπετε πῶς μᾶς ἐπαρουσίασε συγκεκαλυμμένα καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐνεργείας του; (Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ἡ ἐκκίνησίς του ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ διαδρομὴ του τελειώνει εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον», μᾶς ἐδήλωσε, πῶς μέσα εἰς μίαν χρονικὴν στιγμὴν διατρέχει ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκπέμπει ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρην εἰς τὴν ἄλλην τὰς ἀκτῖνας του, παρέχων τὴν μεγάλην του ὠφέλειαν. Διότι ὄχι μόνον θερμαίνει, ἀλλὰ καὶ ξηραίνει ἢ καὶ ὄχι μόνον ξηραίνει, ἀλλὰ καὶ καίει καὶ μᾶς παρέχει πολλὰς καὶ διαφόρους ὠφελείας, καὶ εἶναι μέγας ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸ στοιχεῖον αὐτὸ καὶ δὲν θὰ ἤμπορέση κανεὶς νὰ τὰ εἰπῇ ὅλα ἐπαξίως.} Λέγω δὲ αὐτὰ, καὶ τονίζω εἰς τὸν λόγον μου τὸ στοιχεῖον αὐτό, διὰ νὰ μὴ σταματήσης μέχρι τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀγαπητέ, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατευθύνεσαι πρὸς τὰ ἄνω καὶ νὰ μεταφέρῃς τὸν θαυμασμόν σου ἀπὸ τὸ στοιχεῖον εἰς τὸν δημιουργόν. Διότι ὅσον μέγα θὰ φανῇ τὸ στοιχεῖον, τόσον πολὺ ἀποδεικνύεται τὸ θαῦμα τοῦ δημιουργοῦ.

[5. Ἄλλὰ οἱ ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐξεπλάγησαν ἀπὸ τὸ στοιχεῖον, δὲν ἤμπορεσαν νὰ διαβλέψουν, καὶ νὰ ὑμνήσουν τὸν δημιουργόν, ἀλλὰ παρέμειναν εἰς τὸ στοιχεῖον καὶ ἐθεοποίησαν αὐτό. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, «Καὶ ἀπέδωσαν τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν λατρείαν των εἰς τὰ δημιουργήματα παρὰ εἰς τὸν δημιουργόν»⁷.] Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο ἀνόητον ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤμπορεσαν νὰ γνωρίσουν ἀπὸ τὸ δημιούργημα τὸν δημιουργόν, ἀλλὰ οἱ ὁποῖοι ἐπλανήθησαν τόσον πολὺ, ὥστε νὰ ἀνυψώσουν τὸ κτίσμα καὶ τὸ δημιούργημα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μὲ τὸν δημιουργόν; Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἀπὸ πρὶν τὴν ροπήν πρὸς τὴν πλάνην ἐκείνων πού εἶναι ἀδιάφοροι, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας μᾶς διδάσκει ὅτι ἐγένεεν ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ στοιχείου, ὕστερα ἀπὸ τὴν βλάστησιν

γῆν τὸν οἰκεῖον κόσμον· ἵνα μηδενὶ ἐξῆ τῶν μετὰ ταῦτα
 λέγειν, ὅτι ἄνευ τῆς τούτου ἐνεργείας, οὐκ ἂν ἐτελεσφορήθη
 τὰ ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο δείκνυσί σοι πρὸ τῆς τούτου
 δημιουργίας ἅπαντα πεπληρωμένα, ἵνα μὴ τούτῳ ἐπιγράφῃς
 5 τῶν καρπῶν τὴν τελεσφόρησιν, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀπάντων δη-
 μιουργῷ, τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι· «Βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην
 χόρτον». Εἰ δὲ λέγοιεν, ὅτι συντελεῖ τι καὶ τοῦ ἡλίου ἢ χρεῖα
 πρὸς τοὺς καρποὺς πεπαίνεσθαι, οὐδὲ ἐγὼ ἀντιλέγω. Ὡσπερ
 γὰρ καὶ τὸν γηπόνον λέγων συνεργεῖν πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐρ-
 10 γασίαν, οὐ τῷ γηπόνῳ τὸ πᾶν λογίζομαι, ἀλλὰ κἂν μυριάσις
 ὁ γηπόνος τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδειξῆται, εἰ μὴ ὁ τῷ οἰκείῳ
 προστάγματι ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν διεγείρας πρὸς τὴν τῶν καρ-
 πῶν αὐτὴν γένεσιν κινήσῃ βουλήθῃ, οὐδὲν ὄφελος τῶν πολ-
 λῶν καμιάτων· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον φημί, ὅτι κἂν μετὰ τοῦ
 15 γηπόνου καὶ ἡ τοῦ ἡλίου συνέργεια συμβάλῃται, καὶ ἡ τῆς
 σελήνης, καὶ ἡ τῶν ἀέρων εὐκρασία, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι
 πλεόν, μὴ τῆς ἄνωθεν δεξιᾶς συνεργησασμένης· ἐκείνης δὲ
 τῆς κραιταιᾶς χειρὸς βουλομένης, καὶ ἡ παρὰ τῶν στοιχείων
 ἐνέργεια τὰ μέγιστα συμβαλεῖται. Ταῦτα μετὰ ἀκριθείας κα-
 20 τέχοντες ἐπιστοιμίξετε τοὺς ἔτι πλανᾶσθαι βουλομένους, καὶ
 μὴ συγχωρεῖτε τὸ τοῦ δημιουργοῦ σέβας τοῖς κτίσμασιν ἀπο-
 νέμειν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή οὐ μόνον τὸ κάλλος
 αὐτοῦ ἡμῖν δείκνυσιν, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν χρεῖαν, διὰ
 τοῦ εἰπεῖν, «Ὡς τυμφίος», καὶ «Ἀγαλλιᾶσεται ὡς γίγας
 25 δραμεῖν ὀδόν», ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενὲς καὶ οὐδαμινόν. Ἄκου-
 σον γὰρ τί φησιν ἄλλαχού· «Τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ
 τοῦτο ἐκλείπει». Μὴ σε ἀπατάω, φησίν, ἡ θεὰ· ἐὰν γὰρ
 βουλήθῃ ὁ δημιουργήσας προσιάξει, ὡς οὐδὲ γεγωνὸς ἀφί-
 πταιται. Ταῦτα εἰ συνείδον Ἑλλήνων παῖδες, οὐκ ἂν τισαύ-
 30 τὴν πλάνην ἐπλανήθησαν, ἀλλ' εἶδον ἂν καλῶς, ὅτι προσήκει

8. Γεν. 1, 11.

9. Σοφ. Σειρ. 17, 31.

ἐκ τῆς γῆς ὄλων τῶν φυτῶν, ἀφοῦ ἔλαβε ἡ γῆ τὸν ἰδικόν της διάκοσμον· διὰ νὰ μὴ ἠμπορέση κανεὶς ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγη, ὅτι χωρὶς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ ἔφεραν καρπὸν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα τῆς γῆς. Δι' αὐτὸ σοῦ φανερῶνει ὅλα τέλεια πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποδίδῃς τὴν ὠριμότητα τῶν καρπῶν εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶπεν· «Ἄς θλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν»⁸. Ἐὰν ὁμως θὰ ἔλεγαν, ὅτι συντελεῖ κάπως καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ ἡλίου διὰ νὰ ὠριμάζουσι οἱ καρποί, οὔτε ἐγὼ ἀντιλέγω. Διότι ὅπως, ὅταν λέγω, ὅτι καὶ ὁ γεωργὸς βοηθεῖ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, δὲν λογαριάζω τὸ πᾶν εἰς τὸν γεωργόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιδείξῃ πολλὰς φορές ὁ γεωργὸς τὰς ἰκανότητάς του, ἐὰν δὲν θελήσῃ ἐκεῖνος, πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐντολήν ἐδημιούργησεν αὐτήν, νὰ τὴν κινήσῃ πρὸς τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν, δὲν προκύπτει κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μόχθους. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μαζὶ μὲ τὸν γεωργὸν συμβάλῃ καὶ ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, οὔτε ἔτσι θὰ προκύψῃ μεγαλύτερον κέρδος, ἐὰν δὲν συντρέχῃ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἐκεῖνο τὸ ἰσχυρὸν χέρι θέλῃ, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν στοιχείων θὰ βοηθήσῃ πάρα πολύ. Γνωρίζοντες μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, ἀποστομώνετε ἐκείνους πού θέλουν νὰ πλανῶνται (ἀκόμη, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπετε τὸν σεβασμὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἀπονέμουν εἰς τὰ δημιουργήματα). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς δεικνύει ὄχι μόνον τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠφέλειαν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὡς νυμφίος», καὶ «Ὡς ἰσχυρὸς ἄνδρας χαίρεται πού τρέχει τὴν πορείαν του», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ἡλίου. Διότι ἄκουσε τί λέγει ἄλλοῦ· «Ποῖον ἄλλο πρᾶγμα εἶναι φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; καὶ αὐτὸ χάνεται, ὅταν δύῃ»⁹. Μὴ σέ ἔξαπατᾶ, λέγει, τὸ θέαμα, διότι ἐὰν θελήσῃ ὁ δημιουργὸς νὰ προστάξῃ, ἔξαφανίζεται ὡσὰν νὰ μὴ εἶχεν ὑπάρξει ποτέ. Αὐτὰ ἐὰν ἐγνώριζαν οἱ ἔθνη, δὲν θὰ ἐπλανῶντο τόσο πολύ, ἀλλὰ

γῆν τὸν οἰκεῖον κόσμον ἵνα μηδενὶ ἐξῆ τῶν μετὰ ταῦτα
 λέγειν, ὅτι ἄνευ τῆς τούτου ἐνεργείας, οὐκ ἂν ἐτελεσσορήθη
 τὰ ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο δείκνυσί σοι πρὸς τῆς τούτου
 δημιουργίας ἅπαντα πεπληρωμένα, ἵνα μὴ τοῦτω ἐπιγράφῃς
 5 τῶν καρπῶν τὴν τελεσοφόρησιν, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀπάντων δη-
 μιουργῷ, τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι· «Βλασησοίτω ἡ γῆ βοιάνην
 χόρτον». Εἰ δὲ λέγοιεν, ὅτι συντελεῖ τι καὶ τοῦ ἡλίου ἢ χρεῖα
 πρὸς τοὺς καρποὺς πελαίνεσθαι, οὐδὲ ἐγὼ ἀντιλέγω. Ὡσπερ
 γὰρ καὶ τὸν γηπόνον λέγων συνεργεῖν πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐρ-
 10 γασίαν, οὐ τῷ γηπόνῳ τὸ πᾶν λογίζομαι, ἀλλὰ κἂν μυριάσις
 ὁ γηπόνος τὰ παρ' ἐαυτοῦ ἐπιδείξῃται, εἰ μὴ ὁ τῷ οἰκείῳ
 προστάγματι ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν διεγείρας πρὸς τὴν τῶν καρ-
 πῶν αὐτὴν γένεσιν κινήσῃ βουληθῆ, οὐδὲν ὄφελος τῶν πολ-
 λῶν καμμάτων τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον φημί, ὅτι κἂν μετὰ τοῦ
 15 γηπόνου καὶ ἡ τοῦ ἡλίου συνέργεια συμβάλῃται, καὶ ἡ τῆς
 σελήνης, καὶ ἡ τῶν ἀέρων εὐκρασία, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι
 πλεόν, μὴ τῆς ἄνωθεν δεξιᾶς συνεργατιομένης· ἐκείνης δὲ
 τῆς κριταιᾶς χειρὸς βουλομένης, καὶ ἡ παρὰ τῶν στοιχείων
 ἐνέργεια τὰ μέγιστα συμβαλεῖται. Ταῦτα μετὰ ἀκριθείας κα-
 20 τέχοντες ἐπιστοιμίζετε τοὺς ἔτι πλανᾶσθαι βουλομένους, καὶ
 μὴ συγχωρεῖτε τὸ τοῦ δημιουργοῦ σέβας τοῖς κίσμασιν ἀπο-
 νέμειν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή οὐ μόνον τὸ κάλλος
 αὐτοῦ ἡμῖν δείκνυσι, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν χρεῖαν, διὰ
 τοῦ εἰπεῖν, «Ὡς τυμφίος», καὶ «Ἀγαλλιᾶσεται ὡς γίγας
 25 δραμεῖν ὀδόν», ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενὲς καὶ οὐδαμινόν. Ἄκου-
 σον γὰρ τί φησιν ἀλλαχοῦ· «Τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ
 τοῦτο ἐκλείπει». Μὴ σε ἀπατάω, φησίν, ἡ θεά· ἐὰν γὰρ
 βουληθῆ ὁ δημιουργήσας προσιάξαι, ὡς οὐδὲ γεγρονῶς ἀπί-
 30 τῃν πλάνην ἐπλανήθησαν, ἀλλ' εἶδον ἂν καλῶς, ὅτι προσήκει

8. Γεν. 1, 11.

9. Σοφ. Σειρ. 17, 31.

ἐκ τῆς γῆς ὄλων τῶν φυτῶν, ἀφοῦ ἔλαβε ἡ γῆ τὸν ἰδικὸν τῆς διάκοσμον· διὰ νὰ μὴ ἠμπορέση κανεὶς ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγῃ, ὅτι χωρὶς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ ἔφεραν καρπὸν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα τῆς γῆς. Δι' αὐτὸ σοῦ φανερῶνει ὅλα τέλεια πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποδίδῃς τὴν ὠριμότητα τῶν καρπῶν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶπεν· «Ὡς θλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν»⁸. Ἐὰν ὁμως θὰ ἔλεγαν, ὅτι συντελεῖ κάπως καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ ἡλίου διὰ νὰ ὠριμάζουσι οἱ καρποί, οὔτε ἐγὼ ἀντιλέγω. Διότι ὅπως, ὅταν λέγω, ὅτι καὶ ὁ γεωργὸς βοηθεῖ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, δὲν λογαριάζω τὸ πᾶν εἰς τὸν γεωργόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιδείξῃ πολλὰς φορές ὁ γεωργὸς τὰς ἰκανότητάς του, ἐὰν δὲν θελήσῃ ἐκεῖνος, ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐντολὴν ἐδημιούργησεν αὐτήν, νὰ τὴν κινήσῃ πρὸς τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν, δὲν προκύπτει κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μόχθους. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μαζὶ μὲ τὸν γεωργὸν συμβάλῃ καὶ ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, οὔτε ἔτσι θὰ προκύψῃ μεγαλύτερον κέρδος, ἐὰν δὲν συντρέχῃ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἐκεῖνο τὸ ἰσχυρὸν χέρι θέλῃ, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν στοιχείων θὰ βοηθήσῃ πάρα πολύ. Γνωρίζοντες μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, ἀποστομώνετε ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ πλανῶνται (ἀκόμη, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπετε τὸν σεβασμὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἀπονέμουν εἰς τὰ δημιουργήματα). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς δεικνύει ὄχι μόνον τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠφέλειαν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὡς νυμφίος», καὶ «Ὡς ἰσχυρὸς ἄνδρας χαίρεται ποῦ τρέχει τὴν πορείαν του», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ἡλίου. Διότι ἄκουσε τί λέγει ἄλλοῦ· «Ποῖον ἄλλο πρᾶγμα εἶναι φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; καὶ αὐτὸ χάνεται, ὅταν δύῃ»⁹. Μὴ σέ ἐξαπατᾷ, λέγει, τὸ θέαμα, διότι ἐὰν θελήσῃ ὁ δημιουργὸς νὰ προστάξῃ, ἐξαφανίζεται ὡσάν νὰ μὴ εἶχεν ὑπάρξει ποτέ. Αὐτὰ ἐὰν ἐγνώριζαν οἱ ἔθνικοί, δὲν θὰ ἐπλανῶντο τόσο πολύ, ἀλλὰ

- ἐκ τῆς τῶν δημιουργημάτων θεωρίας ἐπὶ τὸν δημιουργὸν ἀναδραμεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἵνα μὴ νομίσης τοῦτον συνιστᾶν τὴν ἡμέραν. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν σπερμάτων εἴπομεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐ-
- 5 ροῦμεν, ὅτι ἐγένοντο μὲν τρεῖς ἡμέραι πρὸ τῆς τούτου δημιουργίας. Ἐβουλήθη δὲ ὁ Δεσπότης καὶ διὰ τοῦ στοιχείου τούτου φαιδρότερον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐργάσασθαι· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλάτινος φωσιήρος εἴπομεν ἄν, τῆς σελήνης λέγω ἐπὶ τοῦ ἐλάτινος φωσιήρος εἴπομεν ἄν, τῆς σελήνης λέγω
- 10 γεγόνασι γὰρ τρεῖς νύκτες πρὸ τῆς ταύτης δημιουργίας. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ παραχθεῖσα τὴν παρ' ἑαυτῆς εἰσφέρει χρεῖαν, διασκεδάζουσα τῆς νυκτὸς τὸ σκότιος, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τὰ αὐτὰ τῷ ἡλίῳ συντιελούσα πρὸς τὰ ἄλλα πάντα. Ὁ μὲν γὰρ ἀφώρισται «Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας», ἡ δὲ «Εἰς
- 15 ἀρχὰς τῆς νυκτὸς». Τί ἐστιν, «Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας», καί, «Εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς»; Τὴν ἐξουσίαν, φησί, ἔλαβεν ὁ μὲν τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ τῆς νυκτὸς, ἵν' ὁ μὲν φαιδρότερον αὐτὴν ἀπεργάζηται διὰ τῶν οἰκείων ἀκτίνων, ἡ δὲ διασκεδάζῃ τὸ σκότιος, καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ φωτὸς οἰ-
- 20 κείου παρέχῃ μετ' εὐκολίας κεχρησθαι τοῖς οἰκείοις ἐπιτηδεύμασι. Τότε γὰρ καὶ ὀδοιπὸρος θαρρῶν τῆς ὀδοπορίας ἀπτεται, καὶ ναύτης καθέλκει τὸ πλοῖον, καὶ τὰ πελάγη διαπερᾶ, καὶ ἕκαστος δὲ τῶν τὰ ἐπιτηδεύματα μεινόντων, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας τὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης μεταχει-
- 25 ρίζει. Εἶτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τῶν φωσιήρων τούτων τὴν χρεῖαν, φησί· «Καὶ τοὺς ἀστέρων· καὶ ἔθτιο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους».
- 30 6. Ἐννόει καὶ τούτων πόσῃν ἡμῖν τὴν χρεῖαν ἐδήλωσεν, «Ἐθτιο», φησί, «αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ». Τί ἐστιν, «Ἐθτιο»; Ὡς ἂν εἴποι τις, ἔπηξεν; Μὴ γένοιτο· ὁρῶμεν γὰρ αὐτοὺς πολλάκις ἐν μιᾷ καιροῦ ὁρῆ πολλὴν διά-

θὰ ἐβλεπαν καλά, ὅτι πρέπει ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν δημιουργημάτων νὰ ἀνατρέχουν πρὸς τὸν δημιουργόν. Δι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐδημιούργησε τὸν ἥλιον, διὰ νὰ μὴ θεωρήσῃς, ὅτι αὐτὸς συγκροτεῖ τὴν ἡμέραν. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ εἶπαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν σπόρων, θὰ εἰποῦμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἡμέρας, ὅτι ἐπέρασαν μὲν τρεῖς ἡμέραι πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. Ἡθέλησε δὲ ὁ Κύριος νὰ κάμῃ λαμπρότερον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ μὲ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ τὸ ἴδιον θὰ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὸν μικρότερον φωστῆρα, ἐννοῶ τὴν σελήνην, διότι ὑπῆρξαν τρεῖς νύκτες πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῆς. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη, προσφέρει τὴν ἰδικὴν τῆς ὠφέλειαν, διαλύουσα τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας καὶ σχεδὸν τὸ ἴδιον μὲ τὸν ἥλιον συντελοῦσα πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι ὁ μὲν ἥλιος ἔχει ὀρισθῆ «διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν», ἡ δὲ σελήνη «διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν νύκτα». Τί σημαίνει, «Νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν», καί, «Νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν νύκτα»; Τὴν ἐξουσίαν, λέγει, ἔλαβε ὁ μὲν τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ τῆς νύκτας, ὥστε ὁ μὲν νὰ κάμῃ τὴν ἡμέραν λαμπροτέραν μὲ τὰς ἰδικὰς του ἀκτῖνας, ἡ δὲ νὰ διαλύῃ τὸ σκοτάδι καὶ μὲ τὸ ἰδικόν τῆς φῶς νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐκτελοῦν μὲ εὐκολίαν τὰς ἐργασίας των. Διότι τότε καὶ ὁ ὀδοιπόρος μὲ θάρρος ἀρχίζει τὴν πορείαν του, καὶ ὁ ναύτης καθέλκει τὸ πλοῖον καὶ διασχίζει τὰ πελάγη καὶ ὁ καθέννας ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ κάποιο ἐπάγγελμα, χωρὶς φόβον μεταχειρίζεται τὴν τέχνην του. Ἐπειτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὴν ὠφέλειαν τῶν φωστήρων αὐτῶν λέγει· «Καὶ ἐδημιούργησεν καὶ τοὺς ἀστέρας. Ἔθεσε δὲ αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐράνιον θόλον, διὰ νὰ φωτίζουσ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας καὶ διὰ νὰ διαχωρίζουσ τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι».

6. Σκέψου πόσῃ χρησιμότητα ἔχουν αὐτὰ ποῦ μᾶς ἐφανέρωσε. «Ἔθεσε, λέγει, αὐτοὺς εἰς τὸν οὐράνιον θόλον». Τί σημαίνει, «ἔθεσε»; Ὅπως ἂν θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἐκάρφωσεν; Ὅχι, δὲν σημαίνει κάτι τέτοιο. Διότι βλέπο-

σημα διαιρέχοντας, καὶ οὐδέποτε ἐν ἐνὶ τόπῳ ἰσταιμένους, ἀλλὰ τὸν οἰκειὸν δρόμον ἀποπληροῦντας, ὃν τρέχουσιν ἐτάχθησαν παρὰ τοῦ Δεσπότου. Τί οὖν ἐστὶ τό, «Ἐθειο»; Ἀντὶ τοῦ, προσείαξεν αὐτοὺς εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ γὰρ ἐστὶν

5 ἰδεῖν προϋοῦσαν τὴν Γραφήν, καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσαν, ὅτι «Ἐθειο τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ», οὐκ ἐπειδὴ ἐνέπηξεν αὐτὸν τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ὅτι προσείαξεν αὐτὸν εἶναι ἐν τῷ παραδείσῳ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ περὶ τῶν ἀστέρων εἴπομεν ἄν, ὅτι προσείαξεν αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ

10 οὐρανοῦ ὄντας, τὸ οἰκειὸν φῶς ἐκπέμπειν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐννόησον γὰρ μοι, ἀγαπητέ, ποίων λειμώνων καὶ παραδείσων οὐκ ἂν εἶη τερπνότερον ἰδεῖν ἐν μέσῃ τῇ νυκτὶ τὸν οὐρανὸν καιησιερωμένον, καὶ καθάπερ τισὶν ἄνθεσι τῇ διαφορᾷ τῶν ἀστρῶν καλλωπιζόμενον, καὶ πολὺ τὸ φῶς εἰς τὴν γῆν

15 αὐτοὺς καιαλέμποντας; Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐτάχθησαν, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ὃ καθολικῶς καὶ περὶ τῶν μεγάλων φωστήρων εἴρηται, Ἐπειδὴ γὰρ τῶν δύο φωστήρων ἡμᾶς ἐδίδαξε τὴν δημιουργίαν, καὶ τῶν ἀστρῶν, περὶ πάντων κοινῇ λέγων φησί·

20 «Καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, καὶ διαχωρίζειν ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκοτίους». Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἢν ἡμέρα ἰδεῖν ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ διαιρέχοντας (τὸ γὰρ τοῦ ἡλίου φῶς τῇ πολλῇ φαιδρότητι ἀποκρύπτει ἐκείνων τὴν χροίαν), οὕτως οὐδὲ ἥλιος ἐν νυκτὶ

25 ἂν φανεῖται ποτέ, ἀρκούσης τῆς σελήνης ἐπὶ τῷ οἰκείῳ φωτὶ καταυγᾶσαι τῆς νυκτός τὸ ζοφῶδες· ἀλλ' ἕκαστον τῶν στοιχείων τοῖς οἰκείοις ἔργοις ἐμμένον οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὸ οἰκειὸν μέτρον, ἀλλὰ τὴν διάταξιν τοῦ Δεσπότου φυλάττει, τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν πληροῦ. Τίς ἂν εἴποι τὰ ἄλλα

30 πάντα, ὅσα συντελεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἢ τῶν

μεν αὐτοὺς πολλὰς φορές νὰ διατρέχουν εἰς μίαν χρονικὴν στιγμήν πολὺ διάστημα καὶ ποτὲ νὰ μὴ στέκωνται εἰς μίον θέσιν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελοῦν τὴν καθωρισμένην πορείαν, τὴν ὁποίαν ὤρισεν εἰς αὐτοὺς νὰ τρέχουν ὁ δημιουργός. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ, «ἔθεσε»; Ἐντὶ τοῦ, ἐπρόσταξεν αὐτοὺς νὰ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ πράγματι εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν, καθὼς συνεχίζει ἡ Γραφή, καὶ ἄλλοῦ νὰ λέγη, ὅτι «Ἔθεσε τὸν Ἀδὰμ μέσα εἰς τὸν παράδεισον»¹⁰, ὅχι ἐπειδὴ ἐκάρφωσεν αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ διότι ἐπρόσταξεν αὐτὸν νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ διὰ τὰ ἀστέρια θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐπρόσταξεν αὐτά, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐράνιον θόλον, νὰ ἐκπέμπουν τὸ φῶς τῶν εἰς τὴν γῆν. Διότι σκέψου, ἀγαπητέ, δὲν θὰ ἦτο περισσότερο εὐχάριστον ἀπὸ ὅλα τὰ λειβάδια καὶ τοὺς παραδείσους νὰ ἰδῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νύκτας τὸν οὐρανὸν νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἄστρα καὶ στολισμένος μὲ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν ὡσὰν μὲ ἄνθη, καὶ νὰ ἐκπέμπουν αὐτὰ πολὺ φῶς εἰς τὴν γῆν; Ἐξ ἄλλου καὶ δι' αὐτὸ ὠρίσθησαν, διὰ νὰ ρίπτουν φῶς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ ἐξουσιάζουν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, πράγμα πού γενικῶς ἔχει λεχθῆ καὶ διὰ τοὺς μεγάλους φωστῆρας. Ἀφοῦ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων καὶ τῶν ἄστρων, ὁμιλῶν δι' ὅλα γενικῶς λέγει· «Καὶ νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας, καὶ νὰ διαχωρίζουν τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι». Διότι ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας νὰ ἰδοῦμεν τὰ ἀστέρια νὰ διατρέχουν εἰς τὸν οὐρανόν (διότι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου μὲ τὴν πολλήν του λαμπρότητα ἀποκρύπτει τὴν λάμψιν ἐκείνων), ἔτσι οὔτε θὰ φανῆ ποτὲ ὁ ἥλιος κατὰ τὴν νύκτα, ἐπειδὴ εἶναι ἀρκετὴ ἡ σελήνη μὲ τὸ ἰδικόν της φῶς νὰ φωτίζῃ τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας. Ἀλλὰ κάθε στοιχεῖον, παραμένον εἰς τὰ ὄριά του, ποτὲ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἰδικόν του μέτρον, ἀλλὰ διαφυλάσσει τὴν τάξιν τοῦ Κυρίου, ἐκπληρώνει τὴν ἀποστολήν του. Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶπῃ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα παρέχει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἢ χρησιμότης τῶν φωστῆ-

ρων αὐτῶν καὶ τῶν ἄστρον; « Ἄς εἶναι, λέγει, ὡς σημεῖα, ὡς καθωρισμένοι καιροί, ὡς ἡμέραι καὶ ὡς ἔτη». Τί σημαίνει, « Ὡς σημεῖα, ὡς καθωρισμένοι καιροί, ὡς ἡμέραι καὶ ὡς ἔτη»; [Θέλει νὰ μᾶς διδάξη ἡ Ἁγία Γραφή, ὅτι ἡ πορεία αὐτῶν μᾶς χαρίζει τὴν ἐπίγνωσιν τῶν καιρῶν, καὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐποχῶν, τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν, τοῦ ἔτους τὴν πορείαν, καὶ ἀπ' αὐτὰ ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ πάντα.] Διότι καὶ ὁ κυβερνήτης πλοίου παρακολουθῶν τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ ἀτενίζων εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ γνωρίζων ὅλα μὲ ἀκρίβειαν, τότε ἀρχίζει τὸν πλοῦν καὶ διασχίζει τὰ πελάγη, καὶ ὅταν πολλάκις ἢ νύκτα ἦτο ὑπερβολικὰ σκοτεινὴ, ἡμπόρεσεν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν ἄστρον νὰ κατευθύνῃ τὸ σκάφος καὶ νὰ χάριση μὲ τὴν ἰδικὴν του τέχνην τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς ταξιδεύοντας μὲ τὸ πλοῖον. Καὶ ὁ γεωργὸς δὲ ἀφοῦ ἔμαθεν, ἀπὸ ἐδῶ γνωρίζει, πότε μὲν πρέπει νὰ σπείρῃ τὸν σπόρον, πότε δὲ νὰ σκαλίση καὶ νὰ ὀργώσῃ τὴν γῆν, καὶ πότε νὰ ἀκονίσῃ τὰ δρεπάνια καὶ πότε νὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς. Καὶ εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ζωῆς μᾶς προσφέρει πολλὰ ἢ γνῶσις τῶν ἐποχῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, ὁ ἐτήσιος κύκλος. Καὶ θὰ ἡμποροῦσε νὰ εὔρη κανεὶς πολλά, πού προσφέρουν τὰ δημιουργήματα αὐτὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἡμπορέσῃ μὲ ἀκρίβειαν νὰ ἀναφέρῃ ὅλα. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἀφοῦ κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ὀλίγα, νὰ γνωρίζωμεν, πόση εἶναι ἡ ὠφέλεια αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ θαυμάσωμεν τὰ δημιουργήματα, νὰ προσσκυνοῦμεν τὸν δημιουργὸν αὐτῶν καὶ νὰ ἐξυμνοῦμεν αὐτόν, καὶ νὰ ἐκπλησώμεθα ἀπὸ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξε διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ ἐδημιούργησεν ὅλα αὐτὰ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον πρόκειται ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον, ὡσάν κάποιον βασιλέα καὶ ἄρχοντα νὰ τοποθετήσῃ ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά του. «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, λέγει, ὅτι ἦτο καλὸν αὐτό». Εἶδες πῶς κάθε ἡμέραν παρουσιάζει ἡ Ἁγία Γραφή τὸν Θεὸν νὰ εὐχαριστῆται μὲ τὰ δημιουργήματά του, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ κάθε ἀφορμὴν ἐκείνων, πού τολμοῦν νὰ κατακρίνουν τὰ δημιουργήματα; Ὅτι

τοῦτο ἐπισημαίνεται ἢ θεία Γραφή, ἐκ τῆς συνεχείας δῆλον
καθέστηκεν. Ἦρκει γὰρ μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἅ-
παξ εἰπεῖν, ὅτι πάντα ὅσα ἐποίησε, καλὰ λίαν· ἀλλ' εἰδυῖα
τῆς ἀσθενείας τῶν ἡμετέρων λογισμῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ
5 κατὰ μέρος τοῦτο ποιεῖ, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι σοφίᾳ τινὲ εὐ-
μηγάνῳ, καὶ φιλανθρωπία ἀφάτῳ ἅπαντα παρήχθη. «Καὶ ἐ-
γένετο», φησὶν, «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα τειάρτη».
Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήρτισε τὸν τοῦ οὐρανοῦ κόσμον, καλλωπίσας
αὐτὸν τοῖς ἀστροῖς, καὶ τοὺς δύο φωσιῆρας τοὺς μεγάλους
10 παραγαγών, τέλος τῇ ἡμέρᾳ ἐπέθηκε· καὶ φησὶν, «Ἐγένετο
ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα τειάρτη». Σκόπει πῶς
καθ' ἐκάστην ἡμέραν οὕτω λέγει, τῇ πυκνότητι τῆς διδασκα-
λίας ἐμπῆξαι τῇ διανοίᾳ βουλόμενος τὰ θεία δόγματα,

7. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα κατέχοντες ἐγκεκολαμμένα ἡμῶν
15 τῷ πλάτει τῆς καρδίας, πᾶσαν ραθυμίαν ἀποτιναξάμενοι,
τὰ τε δόγματα κατέχωμεν τὰ ὑγιῆ μετὰ ἀκριθείας, καὶ τοὺς
τῇ Ἑλληνικῇ πλάνῃ προκατειλημμένους μετὰ πάσης ἐπιει-
κειᾶς διδάσκωμεν μὴ συγχέειν τὴν τάξιν, μηδὲ καταλιπόν-
τας τὸν δημιουργὸν τὰ δημιουργήματα προσκυνεῖν, τὰ διὰ
20 τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ χρεῖαν γεγεννημένα. Κἂν γὰρ
μυριάκις ἀποπνίγωνται Ἑλληνες, λαμπρῶ τῇ φωνῇ βοῶν,
ὅτι διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ταῦτα ἅπαντα ἐδημιουργήθη,
ἐπεὶ ἀενδεὴς ὢν ὁ δημιουργὸς οὐδενὸς τούτων ἐδεῖτο· ἀλλ'
ἵνα τὴν περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίαν ἐπιδείξῃται, ταῦτα ἅπαν-
25 τα παρήγαγε, δεικνὸς ὅσου τιμᾶται τὸ τῶν ἀνθρώπων γέ-
νος, καὶ ἵνα ἐκ τούτων ὀδηγούμενοι τὴν προσήκουσαν αὐτῷ
προσκύνησιν ἀναφέρωμεν. Πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἶη παρανομίας
προσπιαεῖν τῷ κάλλει τῶν γινομένων, καὶ τούτοις παρακα-
θῆσαι, καὶ μὴ ἀνατείνειν τὸ ὄμμα τῆς διανοίας πρὸς τὸν
30 παραγαγόντα, καὶ πείθεσθαι τῷ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι·
«Τὰ γὰρ ἄσρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι
νοούμενα καθοραῖται»; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἴδὼν τὸν οὐ-
ρανὸν θαυμάζεις αὐτοῦ τὸ κάλλος, τῶν ἀστέρων τὴν ποικι-

λοιπὸν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπισημαίνει ἡ Ἁγία Γραφή χωριστὰ κάθε ἓνα δημιούργημα, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ἐπανάληψιν. Διότι ἦτο ἄρκετόν ὕστερα ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα νὰ εἰπῆ μίαν μόνον φοράν, ὅτι ὅλα ὅσα ἐδημιούργησεν, ἦσαν πολὺ καλά. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγνώριζε τὴν ὑπερβολικὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰδικῶν μας σκέψεων, κάμνει αὐτὸ καὶ ξεχωριστὰ, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι ὅλα ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ κάποιαν ἐπινοητικὴν σοφίαν καὶ ἄπειρον φιλανθρωπίαν. «Καὶ ἐγίνε, λέγει, βράδῳ, καὶ ἐγίνε πρωί, ἡμέρα τετάρτη». Παρατήρησε πῶς κάθε ἡμέραν ἔτσι λέγει, ἐπειδὴ θέλει μὲ τὴν συχνὴν διδασκαλίαν νὰ βάλῃ τὰς θείας ἀληθείας μέσα εἰς τὴν διάνοιάν μας.

7. Ἐχοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ χαραγμένα εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας μας, ἀφοῦ ἀπομακρύνωμεν κάθε ἀδιαφορίαν, ἃς κατέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ ἃς διδάσκωμεν τοὺς προκατειλημμένους εἰς τὴν πλάνην τῶν ἐθνικῶν μὲ κάθε ἐπιείκειαν νὰ μὴ συγχέουν τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας, οὔτε ἐγκαταλείψαντες τὸν δημιουργὸν νὰ προσκυνοῦν τὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν καὶ ἀνάγκην. Καὶ ἂν ἀκόμη μυρίας φορές ὀργίζωνται οἱ ἐθνικοί, μὲ καθαρὰν φωνὴν κραυγάζω, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐπειδὴ ὁ δημιουργός, ἀνευδεὴς ὢν, δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκην κανενὸς ἀπὸ αὐτά· ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς, ἐδημιούργησε ὅλα αὐτά, ἀποδεικνύων πόσον τιμᾷ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ διὰ νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρμόζουσαν προσκύνησιν, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὰ δημιουργήματα. } Πόσον λοιπὸν ἀνόητον δὲν θὰ ἦτο νὰ προσκρούῃ κανεὶς εἰς τὴν ὁμορφίαν τῶν δημιουργημάτων, καὶ νὰ κάθεται πλησίον αὐτῶν, καὶ νὰ μὴ ὑψώνῃ τὸ βλέμμα τῆς διανοίας πρὸς τὸν δημιουργὸν καὶ νὰ πείθεται εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, πού λέγει· «Διότι αἱ μὴ βλεπόμεναι ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ὅτου ἐκτίσθη ὁ κόσμος, βλέπονται καθαρὰ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων»¹¹; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἄφοῦ εἶδες τὸν οὐρανόν, θαυμάζεις τὴν ὁμορφίαν του, τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον,

λίαν, τῆς γαιδρότητος τὴν ὑπερβολήν; Μὴ σιῆς μέχρῃ τού-
 του, ἀλλ' ἔκτεινόν σου τὴν διάρκειαν εἰς τὸν τούτων δημιουργ-
 γόν· ἐκπλήττει σε πάλιν τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ ὄρων αὐτοῦ
 πολλήν οὖσαν τὴν χροίαν εἰς θαῦμα διεγείρη, καὶ ἐπειδὴν
 5 ἴδῃς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ καταναζούσας σου τὰς ὄψεις, θαυ-
 μάξεις τοῦ στοιχείου τὸ κάλλος; Ἄλλὰ μὴδὲ ἐνταῦθα μέχρῃ
 τούτου σιῆς· ἀλλ' ἐννόησον, ὅτι εἰς τὸ δημιουργήμα οὕτω θαυ-
 μασιὸν καὶ παράδοξον, καὶ πάντα ἀνθρώπινον νοῦν ὑπερ-
 βαῖνον ποιαπὸς ἂν εἴη ὁ τοῦτο λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτάγματι
 10 παραγωγῶν; Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς λογίζου· ἐπειδὴν
 ἴδῃς αὐτὴν τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένην, καθάπερ ἱμάτιον
 ποικίλον, ἐξηλωμένην αὐτῇ πανιαχόθεν τὴν βλάστην τὴν
 ἀπὸ τῶν βοτανῶν, μὴ τῇ δυνάμει τῆς γῆς λογίσῃ τὰ ἐξ αὐ-
 τῆς τικτόμενα, μὴδὲ τῇ τοῦ ἡλίου συνεργείᾳ, ἣ τῆς σελήνης·
 15 ἀλλ' ἐννόησον εὐγνωμόνως, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τούτων δημι-
 ουργίας εἶπε μόνον, «Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου»,
 καὶ παραχρῆμα ἅπαν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐφαιδρύνετο.
 Ἐὰν ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν σιγέσωμεν ἐν τοῖς ἡμετέ-
 ροις λογιμοῖς, αὐτοὶ τε εὐγνώμονες ἐσόμεθα, καὶ τῷ Δεσπό-
 20 τη τὴν προσήκουσαν, μᾶλλον δὲ τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμε-
 τέραν δοξολογίαν ἀναπέμπομεν. Δοξάσομεν δὲ αὐτὸν οὐ διὰ
 τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ἐὰν μὴ
 πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσωμεν, ἀλλὰ ἐὰν πολλὰ χαίρειν
 εἰπύντες ταῖς διαβολικαῖς ἀπάταις, τῇ μετὰ ταῦτα προσοχῇ,
 25 καὶ τῇ πολλῇ σπουδῇ, καὶ τῇ συντόνῳ ἐξομολογήσει τὴν ἄνω-
 θεν εὐνοίαν ἐπισπασόμεθα. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πολλὴν
 αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τὸ ἀποσιῆναι μόνον ἡμᾶς τῆς κακίας.
 Ἄν γὰρ τοῦτο ἐλώμεθα, εὐκόλως καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν
 ἔργων προᾶξιν ὀρυθήσομεν. Μὴ μοι λοιπὸν ἐν ἵπποδρομίαις
 30 τις γαιρέσθω, παρακαλῶ, ἀλλὰ μὴδὲ ἐν τοῖς συλλόγοις τοῖς
 ἀκαίροις καταδαπανάτω τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας· μὴ μοι κύ-

τὴν ὑπερβολικὴν λαμπρότητα; Νὰ μὴ σταματήσης μέχρι τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνῃς τὴν διάνοιάν σου εἰς τὸν δημιουργὸν αὐτῶν. Σὲ προξενεῖ κατάπληξιν πάλιν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ καθὼς βλέπῃς νὰ εἶναι μεγάλη ἡ ὠφέλεια αὐτοῦ διεγείρῃσαι πρὸς θαυμασμόν, καὶ ὅταν ἰδῇς τὰς ἀκτῖνας του νὰ φωτίζουσι τὸ πρόσωπόν σου, θαυμάζεις τὸ κάλλος τοῦ στοιχείου; Ὅμως οὔτε εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ σταματήσης μέχρις αὐτοῦ τὸ σημεῖον· ἀλλὰ σκέψου, ὅτι ἐάν τὸ δημιούργημα εἶναι τόσον θαυμαστόν καὶ παράδοξον καὶ ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινον νοῦν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι ἐκεῖνος, πού ἐδημιούργησεν αὐτὸ μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν του; Τὸ ἴδιον νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὴν γῆν· ὅταν ἰδῇς αὐτὴν νὰ στολίζεται μὲ τὰ ἄνθη, ὡσάν κεντημένον ἱμάτιον, νὰ ἀπλώνεται παντοῦ εἰς αὐτὴν ἡ βλάστησις τῶν φυτῶν, νὰ μὴ ἀποδίδῃς εἰς τὴν δύναμιν τῆς γῆς τὰ γεννώμενα ἀπὸ αὐτὴν, οὔτε εἰς τὴν σύμπραξιν τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης· ἀλλὰ νὰ ἐνθυμῆσαι μὲ εὐγνωμοσύνην, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν εἶπε μόνον, « Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν »¹², καὶ ἀμέσως ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἔγινε φαιδρά. Ἐὰν συλλογιζώμεθα καθημερινῶς αὐτά, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ εἶμεθα εὐγνώμονες καὶ εἰς τὸν Κύριον θὰ ἀναπέμψωμεν τὴν ἀρμόζουσαν ἢ καλύτερα τὴν δοξολογίαν, πού εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν. Θὰ δοξάσωμεν δὲ αὐτὸν ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν μας, ἐὰν δὲν ὑποπέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα, ἀλλὰ ἐάν, ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαίρετε εἰς τὰς πανουργίας τοῦ διαβόλου, μὲ τὴν προσοχὴν μας ὕστερα ἀπὸ αὐτά καὶ τὴν μεγάλην φροντίδα καὶ τὴν συνεχῆ ἐξομολόγησιν ἀποσπάσωμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἶναι ἀρκετὸν εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας του, τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἄν λοιπὸν προτιμήσωμεν αὐτό, θὰ σπεύσωμεν εὐκόλα καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Νὰ μὴ ἐμφανίζεται λοιπὸν κανεὶς, παρακαλῶ, εἰς τὰς ἵπποδρομίας, οὔτε νὰ ἐξοδεύῃ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς ἀκαταλλήλους συγκεντρώσεις· νὰ μὴ ἐπιδίδεται κανεὶς, παρα-

βοις, καὶ τῇ ἐντεῦθεν τικιομένη κροαγῇ, καὶ τῇ λοιπῇ λύμῃ
 ἑαυτὸν τις ἐκδιδότω. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, τῆς νηστείας,
 ὅταν ἄσιτος μὲν διημερεύῃς, κύβοις δὲ ἑαυτὸν ἐκδιδῶς, καὶ
 φλυαρίαις ἀνοήτοις, πολλάκις δὲ καὶ ἐπισορκίαις καὶ θλα-
 5 σφημίαις πᾶσαν ἀναλώσῃς τὴν ἡμέραν; Μή, παρακαλῶ, μὴ
 οὔτω ραθύμως περὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διατεθῶμεν, ἀλ-
 λά μᾶλλον περὶ τῶν πνευματικῶν ἡμῖν ἔστω διηνεκῶς ἢ
 διάλεξις, καὶ θιβλίον τις θεῖον λαβὼν μετὰ χειρὸς, καὶ συγ-
 καλέσας τοὺς πλησίον, διὰ τῶν θείων λόγων ἀρδέτω καὶ τὴν
 10 ἑαυτοῦ διάνοιαν καὶ τῶν συγγινομένων, ἵν' οὔτω καὶ τὰς
 μηχανὰς τοῦ πονηροῦ διαφυγεῖν δυναθῶμεν, καὶ μεγάλα ἀπὸ
 τῆς νηστείας καρπώσασθαι ἀγαθὰ, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μο-
 νογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 15 ματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, γῶν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καλῶ, εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς τὴν προερχομένην ἀπὸ ἐκεῖ κραυγὴν καὶ εἰς τὴν ὑπόλοιπον αἰσχρολογίαν. Διότι, εἰπέ μου, ποῖον τὸ κέρδος τῆς νηστείας, ὅταν περνᾷς μὲν τὴν ἡμέραν νηστικός, ἐπιδίδεσαι ὅμως εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς ἀνωφελεῖς φλυαρίας, πολλάκις δὲ καὶ ὅταν εἰς ἐπιπορκίας καὶ βλασφημίας ἐξοδεύσης ὅλην τὴν ἡμέραν; "Ἄς μὴ, παρακαλῶ, ἄς μὴ συμπεριφερώμεθα τόσον ἀδιάφορα διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς γίνεται ἡ συζήτησις διαρκῶς διὰ τὰ πνευματικά μας ζητήματα· καὶ ἀφοῦ λάβῃ κανεῖς εἰς τὰ χέρια τοῦ τῆν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ προσκαλέσῃ τοὺς πλησίον του, ἄς ποτίζῃ μὲ τὰ θεῖα λόγια καὶ τὴν ἰδικὴν του διάνοιαν καὶ αὐτῶν πού συναναστρέφεται, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν ἔτσι καὶ τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου νὰ ἀποφύγωμεν καὶ νὰ κερδίσωμεν ἀπὸ τὴν νηστείαν τὰ μεγάλα ἀγαθὰ καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'
(Γεν. 1, 20 - 24)

- «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πειτεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ
5 τὸ σιερῶμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἐρπειῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν».
- Ἰκανῶς χθὲς καθηγάμεθα τῶν εἰς τὰς ἵπποδρομίας αὐτομολησάντων, δείξαντες αὐτοῖς τῆς θλάβης τὸ μέγεθος, ἧς ὑπέ
10 σιησαν, τὸν συλλεγένια ἀπὸ τῆς νησιείας αὐτοῖς πλοῦτιον πνευματικὸν ἀνθρώπον ἐκχέαντες, καὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς περιοσιίας ἐξαίφνης εἰς ἐσχάτην περιάν ἐαυτοὺς κατασιήσαντες. Φέρε δὴ σήμερον προσηνεσιτέρῳ χρησώμεθα τῷ φαρμάκῳ, καὶ καθάπερ μέλη ἡμέτερα, οὕτως αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς τραύματα
15 ἐπιδήσωμεν ἐπεὶ καὶ χθὲς αὐσιηρότερα τὰ φάρμακα ἐπεθήκαμεν, οὐχ ἵνα ἀπλῶς λυπήσωμεν, καὶ τὴν ἀληθῆνα ἐπιείνωμεν, ἀλλ' ἵνα τῇ σφοδρότητι καθικέσθαι δυνηθῶμεν τοῦ ἔλκους. Καὶ γὰρ καὶ ἱατροὶ καὶ πατέρες οὕτω ποιεῖν εἰώθασιν· οἱ μὲν δρασικώτερα πρότερον ἐπιτιθέασι, καὶ ἐπει
20 δὴν ρήξῃ τὸ ἔλκος, τότε τὰ καταγλυκαίνειν δυνάμενα φάρμακα προσάγουσι καὶ πατέρες δὲ διὰ τὸ ἴδωσι τοὺς παῖδας τοὺς ἐαντῶν ἀτακιοῦντας, πρότερον ἐπιπλήξουσι σφοδροτέραις κέχρηται, μετὰ δὲ ταῦτα ρουθεσίαις καὶ παρακλήσεσι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ χθὲς σφοδρότερον ἐχρη
25 σάμεθα τῷ λόγῳ, ἀλλὰ σήμερον προσηνεσιτέραν ποιησόμεθα τὴν διάλεξιν, καὶ καθάπερ μέλη ἡμέτερα θεραπεύσομεν. Ὡσπερ γὰρ ἡ προκοπὴ ἢ ὑμετέρα ἡμῖν πλείονα τὴν παρορησίαν

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄ (Γεν. 1, 20 - 24)

«Καί εἶπεν ὁ Θεός· ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ ἄς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον· καὶ ἔγινεν ἔτσι. Καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη, καὶ ὅλα τὰ ποικίλα εἶδη τῶν ἔρπετῶν ζώων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐγέμισαν τὰ ὕδατα».

1. Ἄρκετὰ ἐπεκρίναμεν χθές ἐκείνους πού ἔτρεξαν εἰς τὰς ἵπποδρομίας, ἀποδείξαντες εἰς αὐτούς τὸ μέγεθος τῆς θλάβης, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν, ἀφοῦ διεσκόρπισαν ὅλον τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐσυγκέντρωσαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην περιουσίαν ξαφνικὰ περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν. Ἐμπρὸς λοιπὸν σήμερα ἄς χρησιμοποιήσωμεν ἠπιώτερον φάρμακον, καὶ ὡσὰν ἰδικὰ μας μέλη, ἔτσι ἄς ἐπιδέσωμεν τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς των· ἐπειδὴ καὶ χθές ἐθέσαμεν δραστικώτερα φάρμακα, ὄχι διὰ νὰ λυπήσωμεν ἀπλῶς καὶ νὰ ἐπαυξήσωμεν τὸν πόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ τὴν αὐστηρότητα νὰ θεραπεύσωμεν τὴν πληγὴν. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ πατέρες ἔτσι κάνουν συνήθως· οἱ μὲν ἐπιθέτουν κατὰ πρῶτον τὰ δραστικώτερα φάρμακα, καὶ ὅταν ἀνοίξη ἡ πληγὴ, τότε φέρουν ἐκεῖνα, πού ἠμποροῦν νὰ ἀνακουφίζουν τὸν πόνον· καὶ οἱ πατέρες δὲ ὅταν ἰδοῦν νὰ ἀτακτοῦν τὰ παιδιὰ των, χρησιμοποιοῦν πρῶτα τὰς περισσότερον αὐστηρὰς ἐπιπλήξεις, καὶ ἀργότερα συμβουλὰς καὶ προτροπὰς. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἂν καὶ χθές ἐχρησιμοποιήσαμεν αὐστηρότερα τὸν λόγον, ὅμως σήμερα θὰ κάνωμεν ἠπιωτέραν τὴν συζήτησιν καὶ ὡσὰν ἰδικὰ μας μέλη θὰ θεραπεύσωμεν. Διότι ὅπως ἡ ἰδική σας προκοπὴ

προξενεῖ, καὶ τοῦτο ἡμῶν ἐστὶν ὁ πλοῦτος ὁ πνευματικός, τὸ ὄρα̅ν ὑμᾶς ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐπιδιδόντας, καὶ ἐν ἀρετῇ διαλάμποντας, καὶ τῶν βλάβειν δυναμένων ἀπεχομένους, οὕτως ἐπειδὴν ἴδωμεν ὑμᾶς ὑποσκελιζομένους, καὶ

5 ἔπαγομένους ταῖς ἀπάταις ταῖς διαβολικαῖς, κατηγείας πληροῦμεθα, καὶ αἰσχύνῃ τις, ὡς εἶπεῖν, κατασκεδάξεται τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. Κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τότε ἡμεῖς ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς σιγήκειε ἐν Κυρίῳ». Ὡς οὖν τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι συνέσεως, οὕτω τῶν μὲν ὀπισθεν ἐπι-

10 λανθάνεσθε, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθε, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς πρὸς τὸν Χριστὸν ἔθεσθε, ἀνακαλεσάμενοι, θεβαίως ταύτας εἰς τὸ ἐξῆς διαφυλάττετε, καὶ λογισμῶ σόφροσι πᾶσαν εἴσοδον ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς ἀποκλείσαντες, ἡμετὰ ταῦτα σπουδῇ τὴν ἀπὸ τῆς ραθυμίας προστριβεῖσαν ὑ-

15 μῖν κηλῖδα ἀπονίψασθε, περιγενόμενοι τῆς ἀκαίρου συνηθείας καὶ ἐπιβλαβοῦς, καὶ λογισάμενοι, ὡς οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι ἑαυτοῖς πολλὴν τὴν βλάβην προστριβόνται οἱ αὐτόθι παραγερόμενοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοῖς ἐτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις γίνονται. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν Ἕλληνες

20 καὶ Ἰουδαῖοι τὸν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν διημερεύοντα, καὶ συνεχοῦς ἀπολαύοντα διδασκαλίας, ἀνθρώπον ἐκεῖ φαινόμενον, καὶ μετ' αὐτῶν συμφυρόμενον, πῶς οὐ νομίσουσιν ἀπάτην εἶναι τὰ ἡμέτερα, καὶ περὶ πάντων τῶν παρ' ἡμῖν τὴν αὐτὴν ὑπόληψιν ἔξουσιν; Ἡ οὐκ ἀκούεις

25 τοῦ μακαρίου Παύλου παραινοῦντος, λαμπρῶ τῇ φωνῇ, καὶ συμβουλευόντος, «Ἀποβάσκοποι γίνεσθε»; Εἶτα ἵνα μὴ νομίσης περὶ τῶν οἰκειῶν μόνον τὴν παραγγελίαν παρ' αὐτοῦ γίνεσθαι καὶ τῶν μεθ' ἡμῶν τεταγμένων, προσέθηκεν, «Καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι», καὶ τότε ἐπήγαγε, «Καὶ

30 τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ». Οὐδὲν γὰρ οὕτω λυμαίνεται καὶ

1. A' Θεσ. 2, 8.

2. A' Κορ. 10, 32.

προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς μεγαλυτέραν παρρησίαν, καὶ ὅπως πνευματικός μας πλοῦτος εἶναι αὐτό, τὸ νὰ σᾶς βλέπωμεν δηλαδὴ νὰ προοδεύετε εἰς τὰ πνευματικά καὶ νὰ διαπρέπετε εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ ἐκείνους, πού εἶναι ἱκανοὶ νὰ σᾶς βλάπτουν, ἔτσι ὅταν σᾶς ἰδοῦμεν νὰ ἀνατρέπεσθε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου, γινόμεθα κατηφεῖς καὶ κάποια ἐντροπή, ὅπως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ἐλέγαμεν, κυριεύει τὴν ψυχὴν μας. Διότι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τότε ἡμεῖς ζῶμεν, ἐάν σεῖς μένετε σταθεροὶ εἰς τὴν σχέσιν σας μὲ τὸν Κύριον»¹. Ὡς τέλειοι λοιπὸν καὶ συνετοὶ ἄνθρωποι, ἔτσι τὰ μὲν παρελθόντα λησμονεῖτε, διὰ τὰ μέλλοντα ὁμως νὰ ἐνδιαφέρεσθε, καὶ τὰς συμφωνίας, τὰς ὁποίας ἐκάμετε μὲ τὸν Χριστόν, ἀφοῦ ἐπαναφέρετε εἰς τὴν μνήμην σας, διαφυλάσσετε αὐτάς εἰς τὸ ἐξῆς ἀμεταβλήτους, καὶ ἀφοῦ μὲ συνετὴν σκέψιν ἀποκλείσετε κάθε εἴσοδον εἰς τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὴν ἐπιμέλειάν σας καθάρισατε ἐντελῶς τὴν καταισχύνην, πού ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν προεκλήθη εἰς σᾶς, ἀποβάλλοντες τὰς ἀκαίρους καὶ ἐπιβλαβεῖς συνηθείας, καὶ ἀφοῦ σκεφθῆτε, ὅτι δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ οἱ συχνάζοντες ἐκεῖ προκαλοῦν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των μεγάλην βλάβην, ἀλλὰ ὅτι καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους γίνονται ἀφορμὴ σκανδαλισμοῦ. Διότι ὅταν ἰδοῦν ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι ἐκείνον, πού καθημερινῶς διαμένει εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπολαμβάνει τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν, νὰ ἐμφανίζεται ἐκεῖ εὐθύς ἀμέσως καὶ νὰ ἀναμειγνύεται μὲ αὐτούς, πῶς δὲν θὰ θεωρήσουν ὅτι εἶναι ἀπάτη τὰ ἰδικά μας καὶ δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν ἀντίληψιν δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς; Ἡ δὲν ἀκούεις τὸν μακάριον Παῦλον, πού μὲ καθαρὰν φωνὴν παραινεῖ καὶ συμβουλεύει, «Μὴ γίνεσθε ἀφορμὴ προσκόμματος»²; Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι προτρέπει μόνον τοὺς ἰδικούς μας καὶ ἐκείνους πού ἔχουν ταχθῆ μαζὶ μας, ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς», καὶ ἔπειτα ἐσυμπλήρωσε, «Καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Διότι τίποτε δὲν καταστρέφει τόσον καὶ δὲν βλάπτει τὴν

- βλάπτει τὴν θρησκείαν τὴν ἡμετέραν, ὡς καὶ τοῖς ἀπίστοις λαβὴν τινα παρέχειν. Ὅταν οὖν ἴδωσί τινας ἐν ἀρετῇ διαλάμποντας παρ' ἡμῖν, καὶ πολλὴν τῶν θιωτικῶν ὑπεροφίαν ποιουμένους, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ἀποπνίγονται, οἱ δὲ πολλάκις
- 5 καὶ εἰς θαῦμα ἔρχονται ἐκπληττόμενοι, δι τῆς αὐτῆς αὐτοῖς φύσεως ὄντες οὐ τὰ αὐτὰ αὐτοῖς μετῴσιν. Ἀμέλει ἐπειδὴν θεάσονται τινα μικρὰν ραθυμίαν προσγενομένην, εὐθέως τὴν γλῶττιαν ἀκονοῦσι κατὰ πάντων ὁμοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ ἐνὸς ραθυμίας κατὰ παντὸς τοῦ τῶν Χριστιανῶν ἔθνους τὰ αὐτὰ
- 10 ψηφίζονται. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴστανται, ἀλλ' εὐθέως κατὰ τῆς ἐναντιῶν κεφαλῆς φθεγγόμενοι, διὰ τὴν τῶν δούλων ραθυμίαν, καὶ τὸν κοινὸν Δεσπότην βλασφημεῖν τοῖμῶσι, καὶ νομίζουσι τῆς οἰκειᾶς πλάνης παραπέτασμα αὐτοῖς γίνεσθαι τὴν ἐτέρων ραθυμίαν.
- 15 Ὅτι δὲ μέγιστον φέρει τοῦτο κίνδυνον τοῖς ἀφορμῆν αὐτοῖς τῆς βλασφημίας παρέχουσι, ἀκούσωμεν τοῦ προφήτου βοῶντος, καὶ λέγοντος ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Οὐαὶ ὑμῖν, δι τὸ δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι». Φοβερὸν τὸ ῥῆμα καὶ φοβερῆς γέμον. Τὸ γὰρ «Οὐαὶ» τοῦτο ὡσαύ-
- 20 νει θρηνοῦντός ἐστι τοὺς μέλλοντας ὑπὸ τὴν ἀπαραίτητον ἐκείνην κόλασιν γίνεσθαι. Ὡστερ οὖν τοῖς διὰ τῆς οἰκειᾶς ἀμελείας αἰτίαν ἐκείνοις παρέχουσι τῆς βλασφημίας ἰσαύτη κεῖται τιμωρία, οὕτω πάλιν τοῖς τῆς ἀρετῆς ἐπιμελουμένοις μωρίων σιφάγων ὑπόθεσις γίνεται. Τὸ αὐτὸ τοῦτο
- 25 διδάσκων ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὅτι γὰρ τρόπον ἐκεῖνοι διὰ τὴν τινῶν ραθυμίαν σκανδαλιζόμενοι τὴν γλῶττιαν ἀκονοῦσι κατὰ τοῦ Δεσπότην τοῦ ἡμετέρου, ἡ-
- 30 τω, φησὶν, ἐπειδὴν τὴν ἀρετὴν μετήγχετε, ὀρῶντες ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, οὐ μέχρι τῆς ὑμετέρας εὐφημίας ἴστανται, ἀλλ' ὅταν ἴδωσιν ὑμῶν τὰ ἔργα λάμποντα καὶ καταυγάζοντα ἡ-

3. Ἦσ. 52, 5.

4. Ματθ. 5, 16.

ιδικήν μας θρησκείαν, ὅσον τὸ νὰ δίδωμεν κάποιαν ἀφορμὴν καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους. Ὅταν λοιπὸν ἰδοῦν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας νὰ προκόπτουν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ περικυροῦν πολὺ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ὀργίζονται παράφορα, ἄλλοι δὲ πολλὰς φορὰς μένοντες κατάπληκτοι θαυμάζουν, διότι ἐνῶ εἶναι ὅμοιοι πρὸς αὐτοὺς δὲν ἐπιδιώκουν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς. Βέβαια, ὅταν ἰδοῦν νὰ παρατηρῆται κάποια μικρὰ ἀδιαφορία, ἀμέσως ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον ὅλων μαζί, καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἐνὸς ἐκφράζουν τὴν ἰδίαν γνώμην δι' ὅλους τοὺς χριστιανοὺς. Καὶ δὲν ἀρκοῦνται εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἀμέσως ὀμιλοῦντες ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν δοῦλων, τολμοῦν νὰ βλασφημοῦν καὶ τὸν Κύριόν μας, καὶ θεωροῦν ὅτι ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων γίνεται εἰς αὐτοὺς προπέτασμα τῆς ἰδικῆς των πλάνης.

2. Ὅτι δὲ προκαλεῖ αὐτὸ μέγιστον κίνδυνον εἰς ἐκείνους, πού παρέχουν ἀφορμὴν βλασφημίας εἰς αὐτούς, ἃς ἀκούσωμεν τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ λέγει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, «Ἀλλοίμονον εἰς σὰς, διότι ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου εἰς τὰ ἔθνη»³. Εἶναι φοβερὸς ὁ λόγος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ φρίκην. Διότι τὸ «Ἀλλοίμονον» αὐτὸ εἶναι ὡσάν νὰ ἀνήκη εἰς τὸν θρηνοῦντα αὐτούς, πού πρόκειται νὰ δεχθοῦν τὴν τιμωρίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία δὲν ἐπιδέχεται ἐξιλέωσιν. Ὅπως λοιπὸν δι' ἐκείνους, πού δίδουν μὲ τὴν ἀμέλειάν των τὴν αἰτίαν βλασφημίας εἰς αὐτούς, ἰσχύει τόσον μεγάλη τιμωρία, ἔτσι πάλιν δι' ἐκείνους πού φροντίζουν τὴν ἀρετὴν, γίνεται ἀφορμὴ ἀπειρῶν βραβείων. Διδάσκων ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἄς λάμπη τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας, πού κατοικεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁴. Διότι ὅπως ἐκείνοι, ἐπειδὴ σκανδαλίζονται ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μερικῶν, ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον τοῦ Κυρίου μας, ἔτσι, λέγει, ὅταν μετέρχεσθε τὴν ἀρετὴν, καθὼς σὰς βλέπουν οἱ ἄνθρωποι, δὲν στέκονται μέχρι τὸν ἰδικὸν σας ἔπαινον, ἀλλὰ ὅταν ἰδοῦν τὰ ἔργα σας νὰ λάμ-

μῶν τὰς ὄψεις, εἰς δοξολογίαν κινοῦνται τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· τούτου δὲ ὑπ' ἐκείνων γινομένου, πάλιν ἡμῖν τὰ τῆς ἀμοιβῆς πολυπλασιάζεται, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνων εὐφημίας τὰ μυρία ἡμῖν ἀγαθὰ χαρίζεται ὁ Δεσπότης· «Τοὺς
 5 **δοξάζοντάς με γάρ, φησί, δοξάσω».** Πάντα τοίνυν ποιῶμεν, ἀγαπητοί, ὥστε δοξάζεσθαι τὸν ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ μηδενὶ σκανδάλου αἰτίαν παρέχωμεν. Τοῦτο γὰρ διηνεκῶς ἡμᾶς διδάσκει ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος, ποτὲ μὲν λέγων· «**Εἰ θροῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου,**
 10 **οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα·** καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ φησί· «**Οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ ὑπίπνιες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε,** Σφοδρὰ ἢ ἀπειλὴ καὶ μεγάλην ἔχουσα τὴν κατάκρισιν. Μὴ γὰρ νομίσης, φησί, εἰς ἐκείνον μόνον περιστήσεσθαι τὴν
 15 **βλάβην·** εἰς αὐτὸν διαβαίνει τὸν Χριστὸν τὸν δι' ἐκείνον στανρωθέντα. **Εἰ τοίνυν ὁ Δεσπότης σου στανρωθῆναι δι' αὐτὸν οὐ παρητήσατο, σὺ οὐκ ἀνέχη πάντα ποιῆσαι, ὥστε μηδεμίαν αὐτῷ σκανδάλου ἀφορμὴν παρέχειν;** Καὶ πανταχοῦ εὐρήσεις αὐτὸν ταῦτα συμβουλευόντα τοῖς μαθητευόμε-
 20 **νοις·** τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ συνέχει τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ γράφων ἔλεγε· «**Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων ἕκαστος·** καὶ πάλιν ἐτέρωθι· «**Πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖν.** Εἶδες σύνεσιν ἀποστολικήν; **Εἰ καὶ ἔξεσί μοι, φησί, τί διαπράξασθαι,**
 25 **καὶ μηδὲν μοι τοῦτο λυμáινεται, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔπεσθαι τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομήν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην αὐτὸ πρῶξαι.** Εἶδες ψυχὴν φιλόστοργον, καὶ πῶς οὐδαμοῦ τὸ ἑαυτοῦ σκοπεῖ, ἀλλὰ διὰ πάντων δείκνυσι μεγίστην ἀρετὴν ταύτην οὔσαν, τὸ τῆς τῶν πλησίον οἰκοδομῆς πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν;
 30 **Ταῦτα δὴ πάντα γινώσκοντες φυλατιώμεθα, παρακαλῶ, καὶ ἀπεχώμεθα τῶν λυμáινεσθαι τὸν πλοῦτον τῆς ἡμετέρας ἀρε-**

5. Α' Βασ. 2, 30.

6. Α' Κορ. 8, 13.

7. Α' Κορ. 8, 12.

8. Φιλιπ. 2, 4.

9. Α' Κορ. 10, 23.

πουν καὶ νὰ φωτίζουν τὰ πρόσωπά σας, παρακινουῦνται νὰ δοξολογήσουν τὸν ἐπουράνιον Πατέρα σας. Καὶ ὅταν αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, πάλιν πολλαπλασιάζεται ἡ ἀμοιβὴ μας, καὶ διὰ τὸν ἔπαινον ἐκείνων μᾶς χαρίζει ὁ Κύριος τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ· «Διότι ἐκείνους ποὺ μὲ δοξάζουν, λέγει, θὰ τοὺς δοξάσω»⁵. Τὰ πάντα λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἄς κάμνωμεν, διὰ νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας, καὶ ἄς μὴ δίδωμεν εἰς κανένα ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ. Διότι αὐτὸ μᾶς διδάσκει διαρκῶς ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε μὲν λέγει· «Ἐάν φαγητὸν σκανδαλίζη τὸν ἀδελφόν μου, δέν θὰ φάγω ποτέ κρέας»⁶ καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον· «Καὶ ἔτσι ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ πληγώνοντες τὴν ἀσθενῆ των συνείδησιν, ἀμαρτάνετε εἰς τὸν Χριστόν»⁷. Ἡ ἀπειλὴ εἶναι αὐστηρὰ καὶ περιέχει μεγάλην κατηγορίαν. Μὴ νομίσης λοιπὸν, λέγει, ὅτι ἡ βλάβη θὰ περιορισθῆ μόνον εἰς ἐκείνον μεταβαίνει εἰς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐσταυρώθη δι' ἐκείνον. Ἐάν λοιπὸν ὁ Κύριός σου δέν ἀπέφυγε νὰ σταυρωθῆ δι' αὐτόν, σὺ δέν συγκατατίθεσαι νὰ κάμης τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ δίδης εἰς αὐτόν καμμίαν ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ; Καὶ παντοῦ θὰ συναντήσης αὐτόν νὰ συμβουλεύῃ τὰ ἴδια εἰς τοὺς μαθητάς του· διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ συγκροτεῖ τὴν ἰδικήν μας ζωὴν. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἔγραφεν εἰς ἄλλους ἔλεγε· «Μὴ ἐπιδιώκετε ὁ καθένας τὰ συμφέροντά του, ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων»⁸ καὶ πάλιν ἄλλοῦ· «Ὅλα ἔχω ἐξουσίαν νὰ τὰ πράττω, ἀλλὰ δέν οἰκοδομοῦν ὅλα τὸν πλησίον»⁹. Εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ ἀποστόλου; Ἄν καὶ ἔχω ἐξουσίαν, λέγει, νὰ κάμω κάτι καὶ δέν μὲ βλάπτει καθόλου, ἀλλὰ ἐπειδὴ δέν οἰκοδομεῖ τὸν πλησίον, δέν θὰ ἀνεχόμεν νὰ πράξω αὐτό. Εἶδες στοργικὴν ψυχὴν, καὶ πῶς δέν ἐπιδιώκει πουθενὰ τὸ συμφέρον του, ἀλλὰ ἀποδεικνύει μὲ ὅλα του τὰ ἔργα ὅτι μεγίστη ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ, τὸ νὰ φροντίζωμεν δηλαδὴ πολὺ διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ πλησίον μας; Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς προφυλασσώμεθα, παρακαλῶ, καὶ ἄς ἀπέχωμεν ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἠμποροῦν νὰ βλάπτουν τὸν θησαυρόν

τῆς δυναμένων, καὶ μηδέποιέ τι πράττωμεν, ὃ τῷ πλησίον
 παρέχει τινὰ θλάβην. Τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἀμάρισμα ἐπιτείνει,
 καὶ τὴν κόλασιν ἡμῖν σφοδροτέραν προξενεῖ. Καὶ μηδὲ τοῦ
 τυχόντιος καταφρονῶμεν, ἠδὲ λέγωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ρή-
 5 ματα, τί δέ μοι μέλει, ἐὰν ὁ δεῖνα σκανδαλίξεται; Τί λέ-
 γεις, εἶπέ μοι; Τί σοι μέλει; Προσέταξεν ὁ Χριστὸς οὕτω
 σου λάμπειν τὸν θίον, ὡς μὴ μόνον σε θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν
 ὀρώντων, ἀλλὰ καὶ τὸν Δεσπότην τὸν σὸν δοξολογεῖσθαι,
 καὶ σὺ τὸ ἐναντίον ἐργαζόμενος, καὶ παρασκευάζων ἀντι
 10 δοξολογίας θλασφημίας εἰς αὐτὸν γίνεσθαι, οὐδένα λόγον ποιῆ;
 Καὶ ποῦ τοῦτο ψυχῆς εὐλαβοῦς, καὶ τοὺς Θεοῦ νόμους ἀκρι-
 βῶς ἐπισιαμένης;

Ἄλλ' εἰ καὶ πρότερον ταῦτά τις ὑπὸ τῆς συνηθείας ἐλ-
 κόμενος ἀδιαφόρως ἐφθέγγετο, νῦν, παρακαλῶ, δεξάμενος
 15 ἡμῶν τὴν νοθεσίαν, πανέσθω τῶν ἀκαίρων τούτων λόγων,
 καὶ οὕτως ἅπαντα πράττειν σπουδαζέτω, ὡς μήτε ὑπὸ τοῦ
 ἀκοιμήτου ἐκείνου ὀφθαλμοῦ κατακρίνεσθαι, μήτε ὑπὸ τοῦ
 συνειδότου καταγινώσκεσθαι, μήτε ὑπὸ τῶν εἰς αὐτὸν ὀρών-
 των θλασφημίας κινεῖσθαι κατὰ τοῦ Δεσπότου. Ἐὰν γὰρ με-
 20 τὰ ἰσαύτης φυλακῆς τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, πολλῆς
 ἀπολαυσόμεθα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας, καὶ
 διαφευξόμεθα τοῦ διαδόλου τὰς μηχανάς. Ὅτιαν γὰρ ἴδῃ
 ἡμᾶς οὕτω νήφοντιος καὶ ἐργηγορότιος, ἐννοῶν ὡς ἀνοήτοις
 ἐπιχειρήσειε, καλυπνόμενος ἀποστήσειαι. Ἄλλὰ τῶν μὲν προ-
 25 ομιμίων ἄλλισ' φέρε δὴ λοιπὸν τὰ ἀναγνωσθέντα προθέντες
 ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παραδῶμεν
 ἐστίασιν, καὶ ἴδωμεν μαθόντες τί καὶ σήμερον ὁ μακάριος
 Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου
 γλώττης ἡμᾶς διδάξει βούλειαι. Τί οὖν φησι; «Καὶ εἶπεν
 30 ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ
 πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ σιερῶμα τοῦ οὐρανοῦ.
 Καὶ ἐγένετο οὕτως». Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς
 τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθία πᾶσαν τὴν δημιουργίαν ἡμᾶς διδά-

τῆς ἀρετῆς μας, καὶ ἄς μὴ πράττωμεν ποτὲ κάτι, τὸ ὁποῖον προξενεῖ κάποιαν βλάβην εἰς τὸν πλησίον μας. Διότι αὐτὸ καὶ τὸ ἀμάρτημα ἐπαυξάνει καὶ τὴν τιμωρίαν κάνει αὐστηροτέραν. Καὶ οὔτε νὰ περιφρονοῦμεν ὁποιονδήποτε, οὔτε νὰ λέγωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λόγια, καὶ τί μὲ ἐνδιαφέρει, ἐὰν ὁ τάδε σκανδαλίζεται; Εἶπέ μου, τί λέγεις; Τί σέ ἐνδιαφέρει; Ἐπρόσταξεν ὁ Χριστὸς νὰ λάμπη τόσον ἡ ζωὴ σου, ὥστε ὄχι μόνον σὺ νὰ θαυμάζεσαι ἀπὸ ἐκείνους, πού σέ βλέπουν, ἀλλὰ ὁ Κύριός σου νὰ δοξάζεται, καὶ σὺ, πού κάνεις τὸ ἀντίθετον καὶ ἀντὶ νὰ δοξολογοῦν αὐτὸν προετοιμάζεις νὰ τὸν βλασφημοῦν, δὲν σέ ἐνδιαφέρει καθόλου; Καὶ πῶς εἶναι αὐτὸ δείγμα ψυχῆς εὐσεβοῦς, ἡ ὁποία γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν καὶ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ;

3. Ἄλλὰ ἐὰν καὶ προηγουμένως παρασυρόμενος κενεὶς ἀπὸ τὴν συνήθειαν ἔλεγε μὲ ἀδιαφορίαν αὐτά, τώρα, παρακαλῶ, ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν νουθεσίαν μας, νὰ μὴ λέγῃ τὰ ἀνόητα αὐτὰ λόγια καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ κάμνῃ τὰ πάντα ἔτσι, ὥστε οὔτε ἀπὸ τὸν ἄγρυπνον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν νὰ καταδικάζεται, οὔτε ἀπὸ τὴν συνείδησιν νὰ κατηγορῆται, οὔτε νὰ ὑποκινῆται ἀπὸ τοὺς προσέχοντας αὐτὸν εἰς βλασφημίαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου. Διότι ἐὰν μὲ τόσον προσοχὴν ρυθμίζωμεν τὰς ὑποθέσεις μας, θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον τὴν μεγάλην ἀγάπην καὶ θὰ ἀποφύγωμεν τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου. Διότι, ὅταν μᾶς ἰδῇ, νὰ εἴμεθα τόσον νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, σκεπτόμενος ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ ἄσκοπα, ἀφοῦ καλύψῃ τὸ πρόσωπόν του, θὰ ἀπομακρυνθῇ. Ἄλλὰ τὰ μὲν εἰσαγωγικά εἶναι ἀρκετά ἔμπρὸς λοιπὸν ἀφοῦ θέσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σας ἐκεῖνα πού ἀνεγνώσθησαν, ἄς παραθέσωμεν εἰς σᾶς τὸ πνευματικὸν συμπόσιον, καὶ ἄς γνωρίσωμεν καὶ σήμερα τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ μακάριος Μωυσῆς ἢ μᾶλλον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ ἄς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον. Καὶ ἐγένεν ἔτσι». Βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς μᾶς διδάσκει ὅλην τὴν δημιουργίαν μὲ κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν.

σκει. Προότερον ἐδίδαξεν ἡμᾶς πῶς τὴν γῆν εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένεσιν ἰϥ αὐτοῦ ἐπιτάγματι διήγειρεν εἰτα τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων διδάξας, προσέθηκεν καὶ τὴν τῶν ἀσιέρων ποικίλιαν, δι' ὧν τοῦ οὐρανοῦ φαιδρότερον

5 τὸ κάλλος εἰργάσαιο· σήμερον λοιπὸν μεταβαίνει ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ δείκνυσιν ἡμῖν, ἰϥ λόγῳ αὐτοῦ καὶ ἰϥ ἐπιτάγματι ζωᾶ ἔμφυχα ἐξ αὐτῶν ἀναδιδόμενα. «Ἐξαγαγέτω γάρ», φησί, τὰ ὕδατα ἐρπειτὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πειρινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ σιερῶμα τοῦ οὐρανοῦ». Ποῖος λόγος,

10 εἰπέ μοι, ἐφικέσθαι δυνήσεται τοῦ θαύματος; ποία ἀρκέσει γλώττια πρὸς εὐφημίαν τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, «Βλασησάτω ἡ γῆ», καὶ εὐθέως πρὸς τὰς ὠδῖνας αὐτὴν διήγειρε· τῶν λέγει, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα». Ὅρα πῶς κατὰλληλα αὐτοῦ τὰ προσιάγματα· ἐκεῖ, «Βλασησάτω», ἐνιαῦθα, «Ἐξα-

15 γαγέτω τὰ ὕδατα», φησί, «ἐρπειτὰ ψυχῶν ζωσῶν». Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς εἶπε μόνον, «Βλασησάτω», καὶ διάφορος καὶ ποικίλη τῶν ἀνθῶν ἡ ποικιλία, καὶ τῶν βοτανῶν, καὶ τῶν σπερμάτων ἐδόθη, καὶ ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα παρήχθη· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα εἶπεν, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειτὰ ψυ-

20 χῶν ζωσῶν, καὶ πειρινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ σιερῶμα τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ἀθρόον ἰσοαῦτα γένη ἐρπειτῶν, ἰσοαῦτη διαφορὰ πειρινῶν ἐδημιουργεῖτο, ὅσην οὐδὲ ἰϥ λόγῳ ἀπαριθμήσασθαι δυνατὸν. Καὶ τὸ μὲν ρῆμα βραχύ, καὶ ρῆμα ἔν, τὰ δὲ γένη τῶν ζώων διάφορα καὶ ποικίλα. Ἄλλὰ μὴ

25 ξενοιοῦν, ἀγαπητέ· ρῆμα γὰρ ἦν Θεοῦ, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ τὴν σύστασιν τοῖς γινομένοις ἐχαρίσαιο. Ὅρα πῶς ἅπαντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει; εἶδες διδασκαλίαν ἀκρίβειαν; εἶδες συγκατάθασιν Δεσπότου, ὅσην ἐπιδεικνυται περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον; Πόθεν γὰρ ταῦτα ἡμεῖς οὕτω

30 μετὰ ἀκριβείας μαθεῖν ἂν ἠδυνήθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς διὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φιλανθρωπίαν καιηξίωσε διὰ τῆς τοῦ προφήτου γλώττης διδάξαι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν καὶ τῶν δημιουργηθέντων τὴν τάξιν καὶ τοῦ δημιουργήσαντος τὴν δύναμιν, καὶ ὅπως ὁ λόγος αὐτοῦ ἐρ-

Κατὰ πρῶτον μᾶς ἐδίδαξε πῶς μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἔκαμε τὴν γῆν νὰ παράγη καρπούς· ἔπειτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων, ἐπρόσθεσε καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον, μὲ τὰ ὁποῖα κατέστησε λαμπρότερον τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ· σήμερα λοιπὸν μεταβαίνει εἰς τὰ ὕδατα καὶ μᾶς ἐπεξηγεῖ, ὅτι μὲ τὸν λόγον τοῦ καὶ μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐξῆλθαν ἀπὸ αὐτὰ ἔμψυχα ὄντα. «Ἄς γεμίσουν λοιπὸν, λέγει, τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα, καὶ πτηνὰ ἃς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον». Ποῖος λόγος, εἶπέ μου, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ τὸ θαῦμα; ποῖα γλῶσσα θὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς ὕμνον τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, «Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ», καὶ ἀμέσως παρεκίνησεν αὐτὴν πρὸς τὴν βλάστησιν· τῶρα λέγει· «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα». Πρόσεξε πῶς εἶναι κατάλληλα τὰ προστάγματά του· ἐκεῖ, «Ἄς βλαστήσῃ», ἐδῶ, «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα, λέγει, ἔρπετὰ ζῶντα». Διότι ὅπως ἀκριβῶς διὰ τὴν γῆν εἶπε μόνον, «Ἄς βλαστήσῃ» καὶ ἐδόθη ἡ ποικιλία καὶ πολυμορφία τῶν ἀνθέων καὶ τῶν χόρτων καὶ τῶν σπόρων, καὶ μὲ ἓνα λόγον παρήχθησαν τὰ πάντα· ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶπεν, { «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα, καὶ πτηνὰ ἃς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον», καὶ διὰ μιᾶς ἐδημιουργοῦντο τόσα γένη ἔρπετῶν καὶ τόσα εἶδη πτηνῶν, ὅσα δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε μὲ τὰ λόγια νὰ ἀριθμῆσῃ κανεὶς. Καὶ ὁ μὲν ὁ λόγος ἦτο σύντομος, καὶ ἡ λέξις ἦτο μία, τὰ εἶδη ὁμῶς τῶν ζώων διάφορα καὶ ποικίλα. Ἄλλὰ μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ· διότι ὁ λόγος ἦτο τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐντολή τοῦ ἐχάρισε τὴν ὑπαρξιν εἰς τὰ δημιουργήματα. Βλέπεις πῶς ὅλα ἀπὸ τὸ μηδὲν φέρει εἰς τὴν ὑπαρξιν; } εἶδες τὴν ἀκρίβειαν τῆς διδασκαλίας; εἶδες τὴν συγκατάβασιν τοῦ Κυρίου, πόσῃ φανερῶναι διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος; Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν ἡμεῖς νὰ μάθωμεν αὐτὰ μὲ τόσῃ ἀκρίβειαν, ἐὰν αὐτὸς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης καὶ ἀπείρου φιλανθρωπίας τοῦ δὲν ἔκρινεν ἄξιον μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου νὰ διδάξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ,

γον ἐγένετο, καὶ τὸ ρῆμα αὐτοῦ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον αὐτοῖς ἐχαρίσατο;

- Ἄλλ' εἰσὶ τινες τῶν ἀγνωμόνων, οἱ καὶ μετὰ τισαύτην διδασκαλίαν ἀπιστεῖν ἐπιχειροῦντες, καὶ μὴ συγχωροῦντες
- 5 μῆτε δημιουργὸν ἔχειν τὰ ὁρώμενα, ἄλλοι μὲν αὐτόματα αὐτὰ φάσκοιτες εἶναι, ἕτεροι δὲ ἐξ ὑποκειμένης τινὸς ὕλης γεγενῆσθαι. Σκόπει τοῦ διαβόλου πόση ἡ ἀπάτη, πῶς ἀπεχρήσατο τῇ εὐκολίᾳ τῆς γνώμης τῶν τῇ πλάνῃ δουλευόντων. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Μωϋσῆς μετὰ τισαύτης ἡμᾶς ἀκρι-
- 10 βείας διδάσκει ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐνηχοῦμενος, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τοῦτοις πάθωμεν, ἀλλ' εἰδέναι ἔχωμεν σαφῶς, καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δημιουργηθέντων, καὶ ὅπως ἕκαστον ἐδημιουργήθη. Εἰ γὰρ μὴ τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας ὁ Θεὸς οὕτως ὠδήγησε τοῦ προφήτου τὴν γλῶτταν, ἤρκει
- 15 εἰπεῖν, δι' ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ ζῶα, καὶ μῆτε τάξιν θεῖναι ἡμερῶν, μῆτε τί μὲν πρῶτον, τί δὲ ὕστερον γεγένηται. Ἄλλ' ἵνα μηδεμίαν τοῖς ἀγνωμονεῖν βουλομένοις καταλείπηται ἀπολογίας πρόσασιν, οὕτω διαιρεῖ σαφῶς καὶ τὴν τῶν γινομένων τάξιν,
- 20 καὶ τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν, καὶ πάντα μετὰ πολλῆς τῆς συγκαταβάσεως ἡμᾶς διδάσκει, ἵνα μαθόντες τὴν ἀλήθειαν ἅπασαν, μηκέτι τῇ πλάνῃ τῶν ἐξ οἰκείων λογισμῶν ἅπαντα φθεγγομένων προσέχωμεν, ἀλλ' εἰδέναι ἔχωμεν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἡμετέρου τὴν ἄφατον δύναμιν, «Καὶ ἐγένετο», φησὶν,
- 25 «οὕτως». Εἶπεν, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειτὰ ψυχῶν ζώσων, καὶ πειρινὰ πειτόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ σιερῶμα τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ὑπήκουσε τὸ στοιχεῖον, καὶ ἐπλήρωσε τὸ ἐπιπαχθέν. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «οὕτως», ὡς ἐκέλευσεν ὁ Δεσπότης· «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κῆτη τὰ μεγάλα, καὶ
- 30 πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἐρπειῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πειρινὸν πικρωτὸν κατὰ γένος. Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς δι' ἀλά, καὶ ἠὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων αὐ-

καὶ πῶς ὁ λόγος αὐτοῦ ἔγινεν ἔργον καὶ ἡ ἐντολή του ἐχάρισε τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν δίοδον διὰ τὴν ζωὴν εἰς αὐτούς;

4. Ἄλλὰ ὑπάρχουν μερικοὶ ἀγνώμονες, οἱ ὁποῖοι καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ἐπιχειροῦν νὰ εἶναι ἄπιστοι καὶ νὰ μὴ παραδέχωνται ὅτι ἔχουν δημιουργὸν αὐτά, πού βλέπομεν [ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν μόνον τῶν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἔχουν δημιουργηθῆ ἀπὸ κάποιαν προϋπάρχουσαν ὕλην.] Παρατήρησε πόση εἶναι ἡ ἀπάτη τοῦ διαβόλου, πῶς μετεχειρίσθη τὴν εὐκολοπιστίαν ἐκείνων, πού ὑπηρετοῦν τὴν πλάνην. Δι' αὐτὸ ὁ μακάριος Μωυσῆς ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα μᾶς διδάσκει μὲ τὸσον μεγάλην ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν μὲ σαφήνειαν, καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ πῶς ἐδημιουργήθη τὸ καθένα. Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς ὠδήγησεν ἔτσι τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου, χωρὶς νὰ φροντίζη διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἶπῃ, ὅτι ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ζῶα, καὶ οὔτε νὰ θέσῃ τάξιν ἡμερῶν, οὔτε τί μὲν ἔχει γίνοι πρῶτον, τί δὲ δεύτερον. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ καμμίαν πρόφασιν δικαιολογίας εἰς ἐκείνους, πού θέλουν νὰ εἶναι ἀγνώμονες, ἔτσι διακρίνει μὲ σαφήνειαν καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν, καὶ μᾶς διδάσκει μὲ μεγάλην συγκατάθεσιν τὰ πάντα, ὥστε, ἀφοῦ μάθωμεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν, νὰ μὴ προσέχωμεν πλέον εἰς τὴν πλάνην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι λέγουν τὰ πάντα ἐξ ἰδίων σκέψεων ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ μας. «Καὶ ἔγινε, λέγει, ἔτσι». Εἶπεν, «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ ἃς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον», καὶ ὑπήκουσε τὸ στοιχεῖον καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἐντολήν. «Καὶ ἔγινε, λέγει, ἔτσι», ὅπως ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος· «καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη καὶ ὅλα τὰ ποικίλα γένη τῶν ἐρπετῶν ζῶων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγένεσαν τὰ ὕδατα, καὶ ὅλα τὰ διάφορα εἶδη τῶν πτερωτῶν ζῶων. Εἶδε δὲ ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά· καὶ ἠλόγησεν αὐτὰ ὁ

ξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τὰ ἐν
 ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πειρινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς».

Θέα μοι πάλιν ἐνιαῦθα, πόση τοῦ Πνεύματος ἡ σοφία. Εἰ-
 πὼν γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, διὶ «Ἐγένετο οὕτως», διδά-

Ε σκει ἡμᾶς κατὰ μέρος ἐπάγων καὶ λέγων, «Καὶ ἐποίησεν ὁ

Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἐρπειῶν,
 ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πειρινὸν πιε-

10 ρωτῶν κατὰ γένος. Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλῶν. Ἐνιαῦθα

τῶν ἀπερισκέπτως ἅπαντα φθειγγομένων πάλιν ἀναιρεῖ τὴν

10 τόλμαν. Ἴνα γὰρ μή τις ἔχη λέγειν, καὶ τίος ἔνεκα τὰ

κήτη γέγονε; ποίαν ἡμῖν χρεῖαν συντελεῖ; τί τὸ ὄφελος

ἐκ τῆς τούτων δημιουργίας; διὰ τοῦτο εἰπὼν «Ἐποίησεν ὁ

Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἐρπειῶν»,

καὶ τὰ πειρινὰ, εὐθέως ἐπήγαγε, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι

15 «καλῶν. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ οὐ, φησί, τὸν λόγον ἀγροεῖς τῶν γε-

γνημένων, ἐπισκῆπτειν ἐπιχείρει τοῖς δημιουργήμασιν. Ἡ-

κουσας τοῦ Δεσπότου ψηφίζομένου, καὶ λέγοντος, διὶ κατ'αὐ-

καὶ πῶς οὐ μέμηνας τολιμῶν λέγειν, διὰ τί γεγένηται; καὶ

ὡς περιιτὴν αὐτῶν τὴν δημιουργίαν διαβάλλεις; Ἐὰν γὰρ

20 εὐγνώμων ἦς, δυνήσῃ καὶ ἐκ τῆς τούτων δημιουργίας καὶ

τὴν δύναμιν τοῦ σοῦ Δεσπότου, καὶ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν

καταμαθεῖν τὴν μὲν δύναμιν διὶ τῷ λόγῳ καὶ ἐπιτάγματι

ἐκ τῶν ὑδάτων τοιαῦτα ζῶα παραχθῆναι πεποίηκε τὴν δὲ

φιλανθρωπίαν, διὶ καὶ παρυγαῶν ἰδίαν τινὰ χώραν αὐτοῖς

25 ἀπένειμε, καὶ τὸ ἄπλετον μέρος τῆς θαλάσσης αὐτοῖς ἀπε-

κλήρωσεν, ὥστε μηδένα λυμαίνεσθαι, ἀλλ' ἐνδαιατᾶσθαι μὲν

τοῖς ὕδασι, καὶ διὰ τῆς ὄψεως τοῦ δημιουργοῦ διδάσκειν τὴν

ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, μηδεμίαν δὲ βλάβην παρέχειν τῷ

τῶν ἀνθρώπων γένει. Ἡ μικρὸν οἶει τοῦτο μέρος εἶναι

30 φιλανθρωπίας, τὸ διπλῆν ἐξ αὐτῶν σοι γίνεσθαι τὴν ὠφέ-

λειαν; Καὶ γὰρ εἰς θεογνωσίαν ἐνάγει τοὺς εὐγνωμονεῖν

Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τελείως τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν, καὶ τὰ πτηνὰ ἄς πληθύνωνται ἐπὶ τῆς γῆς». Πρόσεξε, παρακαλῶ, πάλιν ἐδῶ, πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πνεύματος. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ὅτι «Ἐγένινεν ἔτσι», μᾶς διδάσκει χωριστὰ προσθέτων καὶ λέγων, «Καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη καὶ ὅλα τὰ ποικίλα γένη τῶν ἔρπετῶν ζῶων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγένεσαν τὰ ὕδατα, καὶ ὅλα τὰ διάφορα εἶδη τῶν περωτῶν ζῶων. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Ἐδῶ πάλιν ἀναιρεῖ τὴν τόλμην ἐκείνων, ποῦ ἀπερίσκεπτα λέγουν τὰ πάντα. Διὰ νὰ μὴ ἡμπορῇ λοιπὸν κανεὶς νὰ λέγῃ, διὰ ποῖον σκοπὸν ἔγιναν τὰ θαλάσσια κήτη; ποῖαν χρησιμότητα μᾶς παρέχουν; ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν; διὰ τοῦτο ἀφοῦ εἶπεν «Ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη καὶ ὅλα τὰ ποικίλα γένη τῶν ἔρπετῶν ζῶων», καὶ τὰ πτηνὰ, ἀμέσως ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Μὴ λοιπὸν, ἐπειδὴ σὺ, λέγει, δὲν γνωρίζεις τὸν σκοπὸν τῶν δημιουργημάτων, ἐπιχειρῆς νὰ κατηγορῆς τὰ δημιουργήματα. Ἦκουσες τὸν Κύριον νὰ ἀποφασίζῃ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι εἶναι καλά, καὶ πῶς σὺ μὲ παραφροσύνην τολμᾶς νὰ λέγῃς, διατί ἔχουν γίνει; καὶ συκοφαντεῖς ὡς ἄχρηστον τὴν δημιουργίαν αὐτῶν; Διότι ἐὰν εἶσαι συνετός, θὰ ἡμπορέσης καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν νὰ γνωρίσης καλῶς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου σου καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν του· τὴν μὲν δύναμιν, διότι μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν του ἔκαμε νὰ δημιουργηθοῦν ἀπὸ τὰ ὕδατα τόσα ζῶα· τὴν δὲ φιλανθρωπίαν, διότι ἀφοῦ τὰ ἐδημιούργησεν, ἔδωσεν εἰς αὐτὰ κάποιον ἰδιαίτερον χῶρον καὶ καθώρισεν δι' αὐτὰ τὸ ἀπέραντον μέρος τῆς θαλάσσης, ὥστε κανένα νὰ μὴ θλάπτουν, ἀλλὰ νὰ ζοῦν μὲν μέσα εἰς τὰ ὕδατα καὶ μὲ τὴν θέαν των νὰ διδάσκουν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, καμμίαν δὲ βλάβην νὰ μὴ προκαλοῦν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἦ νομίζεις, ὅτι εἶναι αὐτὸ μικρὸν μέρος φιλανθρωπίας, τὸ νὰ γίνεται εἰς σέ διπλῆ ἢ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὰ; Διότι καὶ εἰς τὴν θεογνωσίαν ὁδηγεῖ ἐκείνους,

βουλομένους, καὶ ἐκπλήττεσθαι παρασκευάζει τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ τὸ μέγεθος, δι τῆς ἀπ' αὐτῶν θλάβης ἠλευθέρωσε τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Οὐδὲ γὰρ εἰς χρεῖαν ἡμῖν μόνον ἅπαντα παρ' αὐτοῦ δεδημιουργηται, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλήν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, τὰ μὲν εἰς χρεῖαν, τὰ δὲ καὶ διὰ τοῦτο παρήχθη, ἵνα κηρύττηται τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ ἡ δύναμις. Ἀκούων τοίνυν, δι τὴν «Εἶδεν ὁ Θεὸς δι καλῶν, μηκέτι τόλμᾳ ἀντιφθέγγεσθαι τῇ θείᾳ Γραφῇ, μηδὲ περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, καὶ λέγειν, διὰ τί τὸ καὶ τὸ ἐγένετο;

5 «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός», φησί, καὶ εἶπεν ἀξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τὰ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Αὕτη ἐστὶν ἡ εὐλογία, τὸ εἰς πλῆθος αὐτὰ ἐπιδοῦναι. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμψυχα ἦν τὰ ζῶα τὰ δημιουργηθέντα, ἐβούλειο δὲ διηνεκῆ τούτων εἶναι τὴν σύστασιν διὰ τοῦτο ἐπήγαγε· «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, καὶ εἶπεν ἀξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε». Τὸ γὰρ ρῆμα ἐκεῖνο μέχρι τοῦ παρόντος ταῦτα συγκρατεῖ, καὶ ἰσοῦτο μῆκος χρόνον παρέδραμε, καὶ οὐδὲ ἐν τούτων γένος ἠλατιώθη. Ἡ γὰρ εὐλογία ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ρῆμα τὸ λέγον, «Ἀξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», τὴν σύστασιν αὐτοῖς καὶ τὴν διαμονὴν ταύτην ἅπασαν ἔχαρίσατο. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «ἐσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα πέμπτη». Εἶδες πῶς καὶ τὰ κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν δημιουργηθέντα ζῶα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή; Ἄλλὰ μικρὸν ἀγάμεινον, καὶ ὄψει πάλιν τοῦ σοῦ Δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν. Οὐδὲ γὰρ μόνον τὰ ὕδατα πρὸς τὴν τῶν ζῶων γένεσιν διήγειρεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γῆς πάλιν ἀναδοθῆναι προσέταξε ζῶα χερσαῖα. Οὐδὲν γὰρ ἄισπον μικρὸν ἐφάρασθαι σήμερον καὶ τῶν κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν γενομένων. «Καὶ εἶπε», φησί, «ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετραπόδα καὶ ἔρπειά, καὶ θηρία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ κτήνη, καὶ πάντα τὰ ἔρπειά τῆς γῆς κατὰ

πού θέλουν νά εἶναι συνετοί, καί κάνει νά αισθανώμεθα κατάπληξιν ἀπό τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, διότι ἀπήλλαξε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὴν Ζημίαν, πού ἤμποροῦν νά προκαλέσουν αὐτά. (Οὔτε βέβαια ἔχουν δημιουργηθῆ τὰ πάντα ἀπὸ αὐτὸν μόνον διὰ τὴν ὠφέλειάν μας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του γενναιοδωρίας, ἄλλα μὲν διὰ τὰς ἀνάγκας μας, ἄλλα δὲ καὶ δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθησαν, διὰ νά διακηρύσσεται ἡ δύναμις τοῦ δημιουργοῦ των.) Ὅταν ἀκούης λοιπὸν, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλὰ», νά μὴ τολμᾷς πλέον νά ἀντιλέγῃς εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, οὔτε νά εἶσαι περιέργος καὶ πολυπράγμων, καὶ νά λέγῃς, διατί ἔγινεν αὐτὸ καὶ διατί ἐκεῖνο; «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγει, καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε ἐντελῶς τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν, καὶ τὰ πτηνὰ ἅς πληθύνονται ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Ἡ εὐλογία εἶναι αὐτή, τὸ νά αὐξηθοῦν δηλαδὴ αὐτὰ εἰς ἀριθμὸν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦσαν ἔμψυχα τὰ δημιουργηθέντα ζῶα, καὶ ἤθελε νά ὑπάρχουν αὐτὰ παντοτινά, δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε· «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Ὁ λόγος λοιπὸν αὐτὸς μέχρι τώρα συγκρατεῖ αὐτὰ τὰ ζῶα, καὶ ἐπέραςε τόσον πολὺς χρόνος, καὶ κανένα γένος ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠλαττώθη. Διότι ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος πού ἔλεγεν, «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐχάρισεν εἰς αὐτὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν διαβίωσιν αὐτήν. «Καὶ ἔγινε, λέγει, θράδου, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα πέμπτη». Εἶδες πῶς μᾶς ἐδίδαξεν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὰ δημιουργηθέντα ζῶα κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν; Περίμενε ὅμως ὀλίγον καὶ θά ἰδῆς πάλιν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου σου. Διότι δὲν παρεκίνησε μόνον τὰ ὕδατα διὰ τὴν γένεσιν τῶν ἰχθύων, ἀλλὰ ἐπρόσταξε πάλιν νά προέλθουν ἀπὸ τὴν γῆν τὰ χερσαῖα ζῶα. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου ἄτοπον νά καταπιασθοῦμεν ὀλίγον σήμερα καὶ μὲ τὰ δημιουργηθέντα κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν. «Καὶ εἶπεν, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεός· ἅς γεννήσῃ ἡ γῆ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, τὰ τετράποδα δηλαδὴ καὶ τὰ ἔρπετά, καὶ τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς καὶ τὰ κατοικίδια ζῶα

γένος. Καὶ ἐγένετο οὕτως». Ὅρα καὶ τὴν γῆν πάλιν δι-
 πλῆν καρποφορίαν παρέχουσαν, καὶ ἰῶ προστάγματι τοῦ Δε-
 σπότιου ὑπηρετουμένην. Τότε μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων τὴν
 θλάσειν ἐξέδωκε, νῦν δὲ ζῶα ἔμψυχα, τετραπόδα, ἔρπειά,
 5 θηρία καὶ κτήνη. Ἴδου δὲ περὶ ἔφθην εἰπών, τοῦτο καὶ νῦν
 δείκνυται, διὸ οὐ διὰ χρεῖαν ἡμετέραν μόνον ἅπαντα παρή-
 γαγεν, ἀλλὰ καὶ δι' ὠφέλειαν, ἵνα ὁρῶντες τὴν ἄφθορον
 περιουσίαν τῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων, ἐκπλητιώμεθα τοῦ
 δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ εἶδέναι ἔχωμεν ὡς σοφία τινι
 10 καὶ ἀφάτῳ φιλανθρωπία διὰ τὴν εἰς τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον
 γίνεσθαι τιμὴν, ταῦτα ἅπαντα παρήχθη. «Καὶ ἐποίησε», φησί,
 ἡ ὁ Θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ τὰ κτήνη
 κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἔρπειά τῆς γῆς κατὰ γένος
 αὐτῶν. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλὰ. Ποῦ νῦν εἰσι οἱ ἰολ-
 15 μῶντες λέγειν, διὰ τί θηρία; διὰ τί ἔρπειά; Ἀκουέτωσαν
 τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὰ».
 Εἰπέ μοι, αὐτὸς ὁ δημιουργήσας ἐπαινεῖ τὰ γινόμενα, καὶ
 οὐ ἐπισκῆπτειν ἰολμᾶς; Καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴη τοῦτο μα-
 νίας; Ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς σπέρμασι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς οὐ
 20 μόνον ἔγκαρπα δένδρα ἀνέδωκεν ἢ γῆ, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα,
 καὶ οὐ μόνον ἀχρησίμους βοτάνας, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἀγνώστους
 ἐκφέρει, πολλάκις καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἰολμή-
 σει τις μέμψασθαι τοῖς γινομένοις· οὐδὲν γὰρ μάτην, οὐδὲ
 ἀπλῶς γεγένηται. Οὐδὲ γὰρ ἂν τὸν ἔπαινον ἐδέξατο παρὰ
 25 τοῦ Δεσπότου, εἰ μὴ πρὸς χρεῖαν τινὰ ἐπωφελῆ δεδημιούρ-
 γηται. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν δένδρων οὐ πάντα ἐστὶν
 ἔγκαρπα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα πολλά, καὶ οὐκ ἔλαιον τῶν ἐγ-
 κάρπων κάκεινα θαυμασιῶν ἡμῖν τὴν χρεῖαν παρέχειται, πρὸς
 τὴν ἀνάπαισιν τὴν ἡμετέραν συντελοῦντα καὶ γὰρ καὶ οἰκο-
 30 δομὰς ἐξ αὐτῶν, καὶ πολλὰς ἐτέρας χρεῖας πρὸς τὴν ἡμετέ-
 ραν ἀνάπαισιν συντελούσας κατασκευάζομεν, καὶ ὅλως οὐ-

10. Δηλαδή κατά τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας.

καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἔρπετῶν τῆς γῆς. Καὶ ἐγένεν ἔτσι». Πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ γῆ πάλιν παρέχει διπλὴν καρποφορίαν καὶ ὑπακούει εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Διότι τότε μὲν¹⁹ παρήγαγε τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, τώρα δὲ παράγει ζῶα ἔμψυχα, τετράποδα, ἔρπετά, ἄγρια θηρία καὶ κατοικίδια ζῶα. Ἴδου ἐκεῖνο πού εἶπα προηγουμένως, αὐτὸ καὶ τώρα ἀποδεικνύεται, ὅτι δηλαδὴ (δὲν ἐδημιούργησεν ὄλα μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὠφέλειάν μας, ὥστε, βλέποντες τὸν ἄφθονον πλοῦτον τῶν δημιουργημάτων του, νὰ θαυμάζωμεν τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὄλα αὐτὰ ἐγένιναν μὲ σοφίαν καὶ ἄπειρον φιλανθρωπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῆ.) «Καὶ ἔκαμε, λέγει, ὁ Θεὸς τὰ ποικίλα εἶδη τῶν ἀγρίων θηρίων τῆς γῆς, τὰ διάφορα εἶδη τῶν κατοικιδίων ζώων καὶ ὄλα τὰ ποικίλα εἶδη τῶν ἔρπετῶν τῆς γῆς. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Ποῦ εἶναι τώρα οἱ τολμῶντες νὰ λέγουν, διατί ἐγέναν τὰ ἄγρια θηρία; διατί τὰ ἔρπετά; Ἄς ἀκούσουν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, πού λέγει, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Εἶπέ μου, ὁ δημιουργὸς ὁ ἴδιος ἐπαινεῖ τὰ δημιουργήματα, καὶ σὺ τολμᾷς νὰ τὰ ψέγῃς; Πόσης παραφροσύνης δεῖγμα δὲν θὰ εἶναι αὐτό; Ἄφοῦ καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς σπόρους καὶ εἰς τὰ φυτὰ ἡ γῆ δὲν ἐβλάστησε μόνον καρποφόρα δένδρα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, καὶ ὄχι μόνον ἄχρηστα χόρτα, ἀλλὰ παράγει καὶ ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς, πολλὰς δὲ φορὰς καὶ ἐπιβλαβῆ. Ἄλλὰ δὲν θὰ τολμήσῃ κανεὶς δι' αὐτὸ νὰ κατηγορῆ τὰ δημιουργήματα, διότι (τίποτε δὲν ἔχει δημιουργηθῆ χωρὶς λόγον καὶ σκοπὸν.) Διότι οὔτε καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ Κυρίου θὰ ἐδέχοντο, ἐάν δὲν εἶχαν δημιουργηθῆ διὰ κάποιαν χρήσιμον ἀνάγκην. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὰ δένδρα δὲν εἶναι ὄλα καρποφόρα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ εἶναι ἄκαρπα, καὶ αὐτὰ δὲν μᾶς προσφέρουν μικροτέραν ἀπὸ τὰ καρποφόρα τὴν θαυμαστήν των χρησιμότητα, ἐπειδὴ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνακούφισίν μας διότι καὶ σπίτια κατασκευάζομεν ἀπὸ αὐτά, καὶ πολλὰς ἄλλας ἀνάγκας πού συντελοῦν εἰς τὴν ἀνεσίαν μας, καὶ γενικῶς τίποτε δὲν

δέν εσιν, ὃ μὴ λόγῳ τινὶ δεδημιούργηται, εἰ καὶ ἡ ἀνθρω-
 πίνη φύσις οὐκ ἰσχύει πάντων μετὰ ἀκριθείας εἰδέσθαι τὸν
 λόγον ὡπερ οὖν ἐπὶ τῶν δένδρων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ζώ-
 ων τὰ μὲν πρὸς θρωσιν ἡμῖν ἐστὶν ἐπιτήδεια, τὰ δὲ πρὸς
 5 ὑπηρεσίαν. Καὶ τῶν θηρίων δὲ τὰ γένη, καὶ τῶν ἐρπειῶν
 οὐ μικρὰν ἡμῖν χρεῖαν συντελεῖ, καὶ εἰ θουληθείη τις εὐ-
 γνωμόνως καταμαθεῖν, εὗρίσκει καὶ νῦν, ὅτι τῆς ἀρχῆς
 αὐτῶν ἀφηγήθημεν διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου παρακοήν,
 πολλήν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν ἡμῖν προσγινομένην. Πολ-
 10 λὰ γὰρ καὶ ἐκ τούτων λαμβάνοντες ἰατρῶν παῖδες κατασκευά-
 ζουσι πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων σωμάτων ὑγίειαν συντελεῖν
 δυνάμενα. Ἄλλως δὲ ποία θλάβη ἐκ τῆς τῶν θηρίων δι-
 μιουργίας, ὅποτε καθάπερ τὰ ἡμερᾶ, οὕτω καὶ αὐτὰ ὑπὸ
 τὴν ἐξουσίαν ἰγχανεῖν ἤμελλε τοῦ μετ' οὐ πολὺ μέλλοντος
 15 δημιουργεῖσθαι; Τοῦτο γὰρ ἰέως φημί.

6. Ἴνα δὲ μάθῃς τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότου τὴν ὑπερ-
 βάλλουσαν φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον ἐπι-
 δείκνυται, ἐπειδὴ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν, ἤπλωσε τὴν γῆν.
 ἐδημιούργησε τὸ σιερέωμα, καθάπερ τι μέσον τειχίον τὴν
 20 διαίρεσιν τῶν ὑδάτων ἐργαζόμενον, εἶτα τὴν συναγωγὴν
 τῶν ὑδάτων γενέσθαι προστάξας, τὰ μὲν θαλάσσης ὠνόμασε,
 τὴν δὲ ξηρὰν γῆν, εἶτα ταύτην ἐκαλλώπισε ταῖς τῶν σπερ-
 μάτων ἀναδόσεσι, καὶ τῶν λοιπῶν θοιανῶν. Μειῆθητε πάλ-
 λιν ἐπὶ τὴν τῶν δύο μεγάλων φωστήρων δημιουργίαν, καὶ
 25 τῶν ἀστέρων τὴν ποικιλίαν, δι' αὐτῶν τὸ κάλλος τοῦ οὐ-
 ρανοῦ κατακοσμήσας· εἶτα τὰ ἐκ τῶν ὑδάτων ζῶα ἔμφυχα
 παραγαγόν, καὶ τὰ πετεινὰ τὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ
 τὸ σιερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πληρώσας τῶν πέντε ἡμε-
 ρῶν τὸν ἀριθμόν, ἐπειδὴ ἔχοῦν καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ζῶα
 30 δημιουργηθῆναι, προστάξας καὶ ταῦτα ἀναδοθῆναι, ἵα τε
 πρὸς τροφήν ἐπιτήδεια, ἵα τε πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν χρήσιμα,
 καὶ τα θηρία καὶ τὰ ἐρπειά, τότε λοιπὸν ἐπειδὴ πάντα κατε-
 κόσμησε, καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπέθηκεν εὐταξίαν καὶ διακί-

ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη δημιουργηθῆ διὰ κάποιον λόγον, ἂν καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν ἤμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ μὲ ἀκρίθειαν τὸν σκοπὸν ὄλων ὅπως λοιπὸν εἰς τὰ δένδρα, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ζῶα, ἄλλα μὲν μᾶς εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν διατροφήν, ἄλλα δὲ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν μας. Καὶ τὰ εἶδη δὲ τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν ἐρπετῶν δὲν μᾶς ὠφελοῦν ὀλίγον, καὶ ἐὰν θὰ θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐξετάσῃ μὲ σύνεσιν, εὐρίσκει καὶ τώρα, ὅποτε ἐστερήθημεν τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων, νὰ μᾶς παρέχουν αὐτὰ μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι λαμβάνοντες πολλὰ ἀπὸ τὰ ζῶα οἱ ἰατροὶ παρασκευάζουν τὰ φάρμακα, πού συντελοῦν εἰς τὴν σωματικὴν μας ὑγείαν. Ἄλλωστε δὲ ποία ἢ θλάβη ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγρίων θηρίων, ὅταν ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἡμέρα, ἔτσι καὶ αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ εὐρίσκοντο κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῆ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον; Αὐτὸ λοιπὸν κατὰ πρῶτον λέγω.

6. Διὰ νὰ ἐννοήσῃς δὲ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου τῶν πάντων, τὴν ὁποίαν φανερώνει διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν, ἤπλωσε τὴν γῆν, ἐδημιούργησε τὸν οὐράνιον θόλον, ὡσὰν κάποιον ἐνδιάμεσον τεῖχος πού διαχωρίζει τὰ ὕδατα ἔπειτα ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ γίνῃ ἡ συνάθροισις τῶν ὑδάτων, αὐτὰ μὲν ὠνόμασε θαλάσσας, τὴν δὲ ξηρὰν γῆν, ἔπειτα ἐστόλισεν αὐτὴν μὲ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων χόρτων. Ἐπειτα ἤλθε πάλιν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δύο μεγάλων φωστήρων καὶ τῶν διαφόρων ἄστρον, μὲ τὸ κάλλος τῶν ὁποίων ἐστόλισε τὸν οὐρανόν ὕστερα ἀφοῦ ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὰ ὕδατα ἔμψυχα ζῶα, καὶ τὰ πτηνά, νὰ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον καὶ ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὸν ἀριθμὸν τῶν πέντε ἡμερῶν, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τὴν γῆν, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ γεννηθοῦν καὶ αὐτά, ἄλλα κατάλληλα πρὸς τροφήν, ἄλλα χρήσιμα πρὸς ἐξυπηρέτησίν μας, καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἐρπετά ἵνα τότε λοιπὸν ἐπειδὴ ἐστόλισε τὰ πάντα καὶ ἔθεσε τὴν ἀρμόζουσαν εὐπρέπειαν καὶ

ομησιν τοῖς ὀρωμένοις, καὶ τὴν τράπεζαν πολυτελεῆ παρεσκευά-
 σε ποικίλων καὶ παντοδαπῶν πεπληρωμένην τῶν ἐδεσμά-
 των, καὶ πολλὴν τὴν ἀφθορίαν καὶ τὸν πλοῦτον ἔχουσα·,
 καὶ τὰ βασίλεια, ὡς ἂν εἴποι τις, πανταχόθεν λαμπρὰ εἰργά-
 5 σοιτο τὰ ἄνω, τὰ κάτω ποικίλως φαιδρύνας, τότε λοιπὸν τὸν
 τούτων ἀπάντων ἀπολαύειν μέλλοντα δημιουργεῖ, τὴν ἐξου-
 σίαν τῶν ὀρωμένων ἀπάντων ἀντιᾶ παραδιδούς, καὶ δεικνὺς
 ὄσῳ τῶν δημιουργηθέντων ἀπάντων τιμιώτερον τὸ μέλλον
 διαπλάττεισθαι ζῶον, εἶγε πάντα τὰ γενόμενα ὑπὸ τὴν τούτου
 10 ἐξουσίαν καὶ ἐπιτροπὴν γενέσθαι κελεύει. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς
 πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημέ-
 νοις, εἰς τὴν ἐξῆς ταμιευσώμεθα τὰ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ
 θανασιοῦ τούτου ζῶον τοῦ λογικοῦ καὶ ἐμψύχου, τοῦ ἀνθρώ-
 που λέγω, τὴν συνήθη παράκλησιν ὑμῖν καὶ νῦν προσάγοντες,
 15 ὥστε καὶ τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην διαφυλάττειν, καὶ διὰ
 πάντων τῶν ὀρωμένων εἰς τὴν τοῦ Δεσπότου δοξολογίαν
 ἑαυτοὺς διεγείρειν. Καὶ τὸ μὴ ἐφικνεῖσθαι, μηδὲ δύνασθαι
 πάντων τῶν δημιουργηθέντων τὸν λόγον καταλαβεῖν, μὴ
 γενέσθω ἡμῖν ἀπιστίας ὑπόθεσις, ἀλλὰ δοξολογίας ἀφορμὴ.
 20 Ὅτιαν γὰρ ἀιονήση ὁ λογισμὸς, καὶ μὴ χωρήσῃ ἡ διάνοια,
 ἐννόει τοῦ Δεσπότου σου τὸ μέγεθος, καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου,
 ὅτι ἰσοαύτη αὐτοῦ ἡ δύναμις ὡς μηδὲ τὸν λόγον ἡμᾶς μετὰ
 ἀκριθείας εἰδέναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων. Τοῦτο δια-
 νοίας εὐγνώμονος, τοῦτο ψυχῆς νηφούσης. Ἐπεὶ καὶ Ἕλλη-
 25 νες οὕτως ἐπλανήθησαν τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς τὰ πάντα
 ἐπιτρέψαντες καὶ μὴ θελήσαντες πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῆς οἰ-
 κείας φύσεως ἀπιδεῖν, ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ αὐτοὺς φαντασθέντες,
 καὶ τῶν οἰκείων ὄρων ὑπερβάντες τὸ μέτρον, καὶ τῆς προσού-
 σης αὐτοῖς ἀξίας ἐξέπεσον. Οἱ γὰρ λόγῳ τειμημένοι καὶ
 30 ἰσοαύτην προεδρίαν λαβόντες παρὰ τοῦ δημιουργοῦ, καὶ αὐτῶν
 κτισμάτων ἀπάντων τῶν ὀρωμένων τιμιώτεροι, οὗτοι εἰς
 ἰσοαύτην ἀλογίαν κατηνέχθησαν, ὡς κύνas, καὶ πιθήκους, καὶ

διάταξιν εἰς τὰ ὄρατὰ δημιουργήματα, καὶ ἔκαμε τὸ τραπέζι πλούσιον καὶ γεμάτων ἀπὸ ποικίλα καὶ διαφορετικὰ φαγητὰ καὶ νὰ ἔχη ὅλα μὲ ἀφθονίαν· καὶ ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς τὴν βασιλικὴν κατοικίαν τοῦ οὐρανοῦ ἔκαμεν ἀπὸ παντοῦ λαμπρὰν καὶ τῆς γῆς καταστήσας λαμπρὰν, τότε εἰς τὸ ἐξῆς δημιουργεῖ ἐκεῖνον, πού ἐπρόκειτο νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅλα αὐτά, ἀναθέσας εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν ὄλων τῶν ὄρατῶν δημιουργημάτων καὶ ἀποδεικνύων πόσον τιμιώτερον εἶναι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὸ ὄν πού ἐπρόκειτο νὰ πλασθῇ, ἀφοῦ διατάσῃ ὅλα τὰ δημιουργηθέντα νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν κηδεμονίαν του.) Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν πολὺ τὸν λόγον, ἀφοῦ ἀρκεσθούμεν εἰς τὰ λεχθέντα, εἰς τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν θὰ γνωρίσωμεν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ὄντος, τοῦ λογικοῦ καὶ ἐμψύχου, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, προσθέτοντες καὶ τώρα τὴν συνηθισμένην παράκλησιν πρὸς σᾶς, διὰ νὰ ἐνθυμῆσθε καὶ τὰ λεχθέντα, καὶ νὰ παρακινήτε τοὺς ἑαυτοὺς σας διὰ μέσου ὄλων τῶν ὄρατῶν πρὸς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου. Καὶ τὸ ὅτι δὲν πλησιάζετε, οὔτε ἠμπορεῖτε νὰ συλλάβετε τὸν σκοπὸν ὄλων τῶν δημιουργημάτων, ἅς μὴ γίνῃ εἰς ἡμᾶς πρόφασις ἀπιστίας, ἀλλὰ ἀφορμὴ δοξολογίας. Διότι ὅταν χάσῃ τὴν δύναμίν της ἡ σκέψις καὶ δὲν προχωρῇ ὁ νοῦς, σκέψου τὸ μέγεθος τοῦ Κυρίου σου, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιον, ὅτι τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζωμεν οὔτε τὸν σκοπὸν τῶν δημιουργημάτων του. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν ὑγιοῦς νοῦ καὶ καθαρᾶς ψυχῆς. Διότι καὶ οἱ Ἕλληνες ἔτσι ἐπλανήθησαν, ἐπειδὴ ἐνεπιστεύθησαν τὰ πάντα εἰς τὰς σκέψεις των καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἰδοῦν τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐφαντάσθησαν πράγματα ὑπεράνω αὐτῶν καὶ ὑπερέβησαν τὸ μέτρον τῶν ἰδικῶν των δυνάμεων, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀξίαν, πού εἶχαν. Διότι αὐτοί, πού εἶχαν τιμηθῇ μὲ τὸ λογικὸν καὶ ἐνῶ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τόσο μεγάλην ἐξουσίαν καὶ εἶχαν περισσοτέραν τιμὴν ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρατὰ κτίσματα, αὐτοὶ κατέπεσαν εἰς τόσο μεγάλην ἀπερισκεψίαν, ὥστε

κροκοδείλους, καὶ τὰ ἀτιμότερα τούτων προσκυνεῖν. Καὶ τί λέγω ζῶα ἄλογα; Πολλοὶ τούτων εἰς τισαύτην ἄνοιαν καὶ ἀναισθησίαν ἐξέπεσον, ὡς καὶ κρόμυνα, καὶ τὰ τούτων εὐτελέστερα σέβειν. Διὰ τοῦτο ὁ προφήτης τούτους αἰνιτιύμενος ἔλεγε· «Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς». Ὁ λόγῳ, φησί, τειμημένος, καὶ τισαύτης σοφίας ἀξιωθεὶς, τῶν ἀλόγων γέγονεν ὅμοιος, τάχα δὲ καὶ χεῖρων. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἅτε ἄλογα ὄντα οὐδὲ εὐθύνας ὑφέξει· ὁ δὲ λόγῳ τειμημένος εἰς τὴν ἐκείνων ἀλογίαν μειω-
10 πεσών, εἰκότως μεγάλας δώσει τὰς εὐθύνας ἀγνώμων γε-
 νόμος περὶ τὴν τισαύτην εὐεργεσίαν. Ἐντεῦθεν καὶ λίθους καὶ ξύλα λοιπὸν θεοὺς προσηγόρευσαν, καὶ ταῦτα τὰ ὀρώμε-
 να σιοιχεῖα ἐθεοποίησαν· ἅπαξ γὰρ ἐκτραπέτες τῆς εὐθείας ὁδοῦ κατὰ κρημνῶν ἤχθησαν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον
15 τῆς κακίας ἐξώκειλαν.

7. Ἄλλ' ἡμεῖς μὴδὲ οὕτως ἀπογνῶμεν τῆς σωτηρίας αὐ-
 τῶν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, καὶ μετὰ πάσης προ-
 θυμίας καὶ μακροθυμίας αὐτοῖς διαλεγώμεθα, δεικνύντες καὶ
 τοῦ πράγματι τὴν ἀτοπίαν, καὶ τῆς βλάβης τὸ μέγεθος, καὶ
20 μὴδέποτε ἀπαγορεύωμεν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν. Εἰκότως γὰρ
 αὐτοὺς πεισθήσεσθαι τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ μάλιστα ἂν
 ἡμεῖς οὕτω πολιτευνώμεθα, ὡς μηδεμίαν αὐτοῖς παρέχειν
 λαβὴν. Πολλοὶ γὰρ τούτων, ἐπειδὴν ἴδωσί τινος τῶν μεθ'
 ἡμῶν τειαγμένων, τῷ ῥήματι μὲν καὶ τῇ προσηγορίᾳ Χρι-
25 στιανοῦς ὀνομαζομένους, ὁμοίως δὲ ἐκείνοις ἀρπάζοντας,
 πλεονεκτιοῦντας, βασκαίνοντας, ἐπιβουλεύοντας, δόλους ρά-
 πιοντας, τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐργαζομένους, τρυφῇ καὶ ἀδηφαγίᾳ
 προσέχοντας, οὐκέτι οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων νοθεσίαν
 προσίενται, νομίζοντες ἀπάτην εἶναι τὰ ἡμέτερα, καὶ τοῖς
30 αὐτοῖς ἅπαντας ὑπευθύνους εἶναι. Ἐννῶει μοι τοίνυν πόσων

νά προσκυνοῦν τοὺς σκύλους καὶ τοὺς πιθήκους καὶ τοὺς κροκοδείλους, ἀκόμη καὶ τὰ περισσότερον ἀνάξια αὐτῶν. Καὶ διατί λέγω ζῶα ἄλογα; Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐξέπεσαν εἰς τόσον μεγάλην ἀνοησίαν καὶ ἀναισθησίαν, ὥστε νὰ σέβωνται καὶ τὰ κρεμμύδια, ἀκόμη καὶ τὰ εὐτελέστερα αὐτῶν. Δι' αὐτὸ ὁ προφήτης ὑπονοῶν αὐτοῦς, ἔλεγεν· «Ὁ ἄνθρωπος ἐξωμοιώθη μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη, καὶ ἐγένεν ὁμοιος μὲ αὐτά»¹¹. Ἐκεῖνος, λέγει, πού ἐτιμήθη μὲ τὸ λογικὸν καὶ ἤξιώθη τόσην σοφίαν, ἔχει γίνει ὁμοιος μὲ τὰ ζῶα, ἴσως δὲ καὶ χειρότερος. Διότι ἐκεῖνα μὲν, ἐπειδὴ εἶναι ἄλογα ὄντα, οὔτε φέρουν εὐθύνας· αὐτὸς ὁμοως πού ἔχει τιμηθῆ μὲ τὸ λογικόν, ὅταν περιέλθῃ εἰς τὴν ἄλογον κατάστασιν ἐκείνων, εὐλόγως θὰ θεωρηθῆ ὑπεύθυνος, ἐπειδὴ ἐγένεν ἀχάριστος εἰς τὴν τόσην εὐεργεσίαν. Ἔτσι εἰς τὴν συνέχειαν ὠνόμασαν θεοὺς καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα, καὶ ἐθεοποίησαν αὐτὰ τὰ ὀρατὰ στοιχεῖα· διότι, ἀφοῦ ἐξετράπησαν μίαν φοράν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδόν, ὠδηγήθησαν εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ ἔπεσαν εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας.

Ἄλλὰ ἡμεῖς οὔτε ἔτσι ἄς μὴ ἀπελπισθοῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν των, ἀλλὰ ἄς προσφέρωμεν τὴν βοήθειάν μας, καὶ ἄς συζητοῦμεν μὲ ὅλην μας τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἀγάπην μὲ αὐτοὺς, ἀποδεικνύοντες καὶ τὴν ἀνοησίαν τοῦ πράγματος καὶ τὸ μέγεθος τῆς βλάβης καὶ ποτὲ ἄς μὴ ἀποκλείωμεν τὴν σωτηρίαν των. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν νὰ πεισθοῦν αὐτοὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, καὶ μάλιστα ἂν ἡμεῖς συμπεριφερώμεθα ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν εἰς αὐτοὺς καμμίαν ἀφορμὴν. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, ὅταν ἴδοῦν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἡμᾶς, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι μὲ τὰ λόγια μὲν καὶ τὸ ὄνομα Χριστιανοί, νὰ εἶναι δὲ ὅμοια μὲ ἐκείνους ἄρπαγες, πλεονέκται, φθονεροί, συνωμόται, δολοπλόκοι, νὰ κάμουν ὅλα τὰ ἄλλα, νὰ ἀφοσιώνωνται εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν λαιμαργίαν, δὲν δέχονται πλέον οὔτε τὴν νοθεσίαν ἀπὸ τὰ λόγια, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι εἶναι ψευδῆ τὰ ἰδικά μας καὶ ὅτι εἴμεθα ὑπεύθυνοι ὅλοι διὰ τὰ ἴδια πράγματα. Σκέψου λοιπὸν, παρακαλῶ, μὲ πόσας

ἂν οἱ τοιοῦτοι γένοιτο κολάσεων ἄξιοι, διὰ μὴ μόνον ἑαυ-
 τοῖς ἐπισωρεύουσι τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις αἰ-
 τιοῖσι γέγωνται τοῦ τῆς πλάνης προσηλωθῆναι, καὶ πρὸς τὴν τῆς
 ἀρετῆς διδασκαλίαν ἀποφράττειν τὰ ὄτια, καὶ μετὰ τούτου
 5 καὶ τοῖς τὴν ἀρετὴν μειοῦσι διαβολῆς ἀφορμὴν παρέχουσι,
 καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, διὰ δι' αὐτῶν ὁ Δεσπότης
 βλασφημεῖται. Ὁρᾷς ὅση τῆς κακίας ἢ λύμῃ; ὁρᾷς ὡς οὐ
 τῆς τυχεύουσα κολάσει ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθισιῶσιν οἱ τὴν
 κακίαν μειόντες, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βαρυτάτη, εἶγε μέλ-
 10 λοιεν ὑπὲρ πάντων εὐθύνας ὑπέχειν, οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς
 ἑαυτῶν ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν πεπλανημένων
 σκανδάλου, καὶ ὑπὲρ τῆς κατηγορίας τῶν τὴν ἀρετὴν μειόν-
 των, καὶ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίας; Ταῦτα δὴ πάντα
 ἐννοοῦντες μὴ ἀμελῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ τῆς κατὰ
 15 Θεὸν πολιτείας πολλὴν ποιῶμεθα τὴν φρονίδα, εἰδότιες δι
 ἐπιτεῦθεν μάλιστα ἢ κατακρινόμεθα, ἢ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλαν-
 θρωπίας ἀξιούμεθα. Οὕτω τοίνυν πάντα πράττωμεν, ὥστε
 καὶ ἡμᾶς ἀγαθῶ συνειδότι συζῆν, καὶ τοὺς ἔτι πλανωμένους
 διὰ τῆς ἡμετέρας κατὰ Θεὸν ἀναστροφῆς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν
 20 χειραγωγεῖν, καὶ δι' ἡμῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς
 μεθ' ἡμῶν τειταγμένους χρησιτῆς εὐφημίας ἀπολαύειν, καὶ
 πρὸ τούτων πάντων δοξάζεσθαι τὸν ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ
 πλείονα τὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδεικνυσθαι κηδεμονίαν. Ὅταν γὰρ
 εἰς ἡμᾶς ὁρῶντες οἱ ἄνθρωποι κερδαίνωσι, καὶ τὴν εἰς τὸν
 25 Θεὸν εὐφημίαν ἀναφέρωσι, πλείονος καὶ ἡμεῖς ἀπολαυσό-
 μεθα τῆς παρ' αὐτοῦ ῥοπῆς. Τί γὰρ ἂν εἶη μακαριώτερον
 ἀνθρώπου, διὰ οὕτω πολιτεύηται, ὥστε τοὺς ὁρῶντας ἐκ-
 πλητεοῦναι, καὶ λέγειν, δόξα σοι, ὦ Θεός· ποταποὶ εἰσιν οἱ
 Χριστιανοί; πόσην ἐπιδείκνυνται φιλοσοφίαν; πῶς ὑπερορῶ-
 30 σι τῶν παρόντων; πῶς ἅπαντα σκιὰ αὐτοῖς καὶ ὄναρ γενόμε-
 νται, καὶ οὐδενὶ τῶν ὁρωμένων προσειτήκασιν, ἀλλὰ καθά-

τιμωρίας δὲν θὰ τιμωρηθοῦν αὐτοί, ὅταν δὲν ἐπισωρεύουν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν τους τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἀλλὰ ὅταν γίνωνται αἴτιοι καὶ εἰς ἄλλους νὰ ἀκολουθοῦν τὴν πλάνην καὶ νὰ κλείνουν ἐντελῶς τὰ αὐτιά των εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ μαζί μὲ αὐτὸ νὰ δίδουν ἀφορμὴν κακολογίας καὶ εἰς τοὺς μετερχομένους τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ φοβερώτερον βεβαίως ἀπὸ ὅλα, ὅταν ἐξ αἰτίας αὐτῶν θλασφημῆται ὁ Κύριος. Βλέπεις πόση εἶναι ἡ βλάβη τῆς κακίας; βλέπεις πῶς οἱ μετερχόμενοι τὴν κακίαν δὲν καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐνόχους εἰς τυχαίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν πλέον βαρυτάτην, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ φέρουν τὰς εὐθύνας διὰ λογαριασμὸν ὄλων, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των ἀπώλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν σκανδαλισμὸν ἐκείνων, πού ἔχουν πλανηθῆ, καὶ διὰ τὴν κατηγορίαν ἐκείνων, πού μετέρχονται τὴν ἀρετὴν, καὶ διὰ τὴν θλασφημίαν τοῦ Θεοῦ; Κατανοοῦντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ἄς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν σύμφωνον πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ συμπεριφορὰν μας, γνωρίζοντες ὅτι ἀπὸ ἐδῶ κυρίως ἡ καταδικαζόμεθα, ἢ ἀξιούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν του. "Ἐτσι λοιπὸν ἄς κάμνωμεν τὰ πάντα, ὥστε καὶ ἡμεῖς μὲ ἀγαθὴν συνειδησιν νὰ ζῶμεν μαζί μὲ αὐτοὺς, καὶ μὲ τὴν ἰδικὴν μας κατὰ Θεὸν συμπεριφορὰν νὰ ὀδηγοῦμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοὺς εὐρισκομένους ἀκόμη εἰς πλάνην, καὶ διὰ μέσου ἡμῶν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πού εἶναι ταγμένοι μαζί μας νὰ ἀπολαμβάνουν τὸν καλὸν ἔπαινον καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας, καὶ νὰ ἐπιδεικνύη μεγαλυτέραν μέριμναν δι' ἡμᾶς. Διότι ὅταν οἱ ἄνθρωποι βλέποντες εἰς ἡμᾶς ὠφελοῦνται καὶ ἀναπέμπουν τὸν ἔπαινον εἰς τὸν Θεόν, θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ἡμεῖς περισσοτέραν χάριν ἀπὸ αὐτόν. Διότι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι εὐτυχέστερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ἔτσι συμπεριφέρεται, ὥστε ἐκεῖνοι, πού τὸν βλέπουν, νὰ θαυμάζουν καὶ λέγουν: Δόξα σοι, ὁ Θεός· ὅποιοι εἶναι οἱ χριστιανοί; πόσην ἐπιδεικνύουν φιλοσοφίαν; πῶς περιφροῦν τὰ παρόντα ἀγαθὰ; πῶς θεωροῦν τὰ πάντα σκιάν αὐτῶν καὶ ὄνειρον, καὶ δὲν προσκολλῶνται εἰς κανένα ἀπὸ

περ ἐν ξένη πολιτευόμενοι, οὕτως ἅπαντα διαπραίτονται, καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐπειγόμενοι;
 Πόσῃν οἶει τὰ ρήματα ταῦτα κομίζεις τοῖς οὕτω πολιτευομέ-
 5 ναυσι ἐντεῦθεν ἤδη τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν; Καὶ τὸ δὴ
 θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ταῦτα περὶ ἡμῶν
 ψηφίζόμενοι ταχέως τῆς πλάνης ἀποστήσονται, καὶ πρὸς τὴν
 ἀλήθειαν ἐπανήξουσι. Τοῦτο δὲ ὄσῃν τοῖς τοιούτοις ἐκεῖ τὴν
 παρορησίαν προξενεῖ, παντί που δῆλόν ἐστιν. Εἰδότες τοίνυν,
 ὡς ὑπεύθυνοι καὶ τῆς ὠφελείας καὶ τῆς θλάβης τῶν πλη-
 10 σίων ἐσμεν, οὕτω τὸν ἑαυτῶν οἰκονομῶμεν βίον, ὡς μὴ μόνον
 ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διδασκαλίας ὑπόθεσις
 γίνεσθαι, ἵνα καὶ ἐνταῦθα πολλὴν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν
 ἐπισπασώμεθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θαυμάσιως ἀπολαύσωμεν
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ
 15 μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὰ ὄρατά, ἀλλὰ ὡσάν νὰ ζοῦν εἰς ξένην χώραν, ἔτσι κάνουν τὰ πάντα, ἐπιθυμοῦντες διακαῶς κάθε ἡμέραν νὰ ἀπέλθουν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν. Πόσην ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νομίζεις, ὅτι φέρουν ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη τὰ λόγια αὐτὰ εἰς τοὺς ζῶντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Καὶ τὸ θαυμαστὸν βεβαίως καὶ τὸ παράξενον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν αὐτὴν τὴν γνώμην δι' ἡμᾶς, θὰ ἀπομακρυνθοῦν γρήγορα ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ θὰ ἐπανέλθουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πόσην δὲ παρηρσίαν προξενεῖ τοῦτο εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, εἶναι σχεδὸν εἰς τὸν καθένα φανερόν. Γνωρίζοντες λοιπὸν, ὅτι εἴμεθα ὑπεύθυνοι καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ διὰ τὴν βλάβην τῶν συνανθρώπων μας, ἔτσι ἄς ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας, ὥστε νὰ μὴ ἀρκούμεθα μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ νὰ γινώμεθα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὑπόδειγμα διδασκαλίας, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ ἀποσπάσωμεν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ ἀφθονίαν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν χάριν καὶ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τὴν ἰσχύα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄
(Γεν. 1, 26)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ εἰκό-
να ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν
5 ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρα-
νοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν θηρίων, καὶ πάσης
τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρρειῶν τῶν ἐρπόντων
ἐπὶ τῆς γῆς».

1. Φέρε καὶ σήμερον, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας
10 ἠκούσατε χθὲς τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, τὰ πρόσφατον ἀνα-
γνωσθέντα προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, πρότερον
ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς, μετὰ ἀκριθείας προσέχειν τοῖς
λεγομένοις, καὶ τὰ πρότερα ἐναποτίθεσθαι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ,
ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰκῆ ἰσοσῶτον πόρον ὑπομένωμεν. Τὸ γὰρ
15 σπουδαζόμενον ἡμῖν, μετὰ ἀκριθείας ὑμᾶς εἰδέναι γεγραμμέ-
των τὴν δύναμιν, ὥστε μὴ μόνον ὑμᾶς ταῦτα ἐπίστασθαι, ἀλλὰ
καὶ ἑτέροις διδασκάλους γίνεσθαι, ἵνα δύνηθε, κατὰ τὸν
μακάριον Παῦλον, εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖν. Ἐὰν γὰρ ὑμεῖς
προκόπητε ἐν Κυρίῳ, καὶ περὶ τὴν τῶν πνευματικῶν διδα-
20 σκαλίαν ἐπίδοσιν τινα ἐπιδείκνυσθε, πολλὴν καὶ ἡμῖν παρέ-
ξετε τὴν εὐφροσύνην. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἐστὶν ἡ πᾶσα εὐημε-
ρία, καὶ ἡ μεγίστη ἐσορτή. «Τίς γὰρ ἡμῶν ἡ ἐλπίς, ἢ χαρά,
ἢ οἰσέφανος», φησί, «καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς, καὶ ἡ
ὑμετέρα κατὰ Θεὸν ἐπίδοσις;». Ἐπεὶ καὶ τῶν διδασκάλων
25 ἕκαστος, ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν μαθητευόμενον τῶν προτέρων δι-
δαγμάτων τὴν μνήμην ἀκριθῶς ἐμπήξαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ
τὸν καρπὸν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενον, μετὰ πλείονος

1. Α΄ Θεσ. 5, 11.

2. Α΄ Θεσ. 2, 19.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄ (Γεν. 1, 26)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσιν ἡμῶν καὶ ἄς ἐξουσιά-
ζη τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης, τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρα-
νοῦ, τὰ κατοικίδια ζῶα, τὰ ἄγρια θηρία, ὅλην τὴν
γῆν καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, πού ἔρπου ἐπάνω εἰς τὴν
γῆν».

1. Ἐμπρός καὶ σήμερα, ἐπειδὴ ἠκούσατε χθές μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν διδασκαλίαν μας, ἄς παρουσιάσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ λόγια, πού ἀνεγνώσθησαν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς παρακαλέσωμεν αὐτό, νὰ προσέχετε δη-
λαδὴ μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἀποταμιεύετε μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σας τὰ προηγούμενα, διὰ νὰ μὴ ὑπο-
μένωμεν τόσον κόπον μάταια καὶ ἄσκοπα. Διότι ἐκεῖνο πού μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι αὐτό, νὰ γνωρίσετε μὲ ἀκρίβειαν τὴν δύναμιν τῶν γραπτῶν κειμένων, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζετε μό-
νον σεῖς καλῶς αὐτά, ἀλλὰ νὰ γίνεσθε διδάσκαλοι καὶ εἰς ἄλλους, διὰ νὰ ἠμπορέσετε, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον, νὰ οἰκοδομῆ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον¹. Διότι ἐὰν προο-
δεύετε εἰς τὴν κατὰ Χριστόν ζωὴν καὶ παρουσιάζετε κά-
ποιαν ἐπίδοσιν εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, θὰ προσ-
φέρετε καὶ εἰς ἡμᾶς μεγάλην χαράν. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι ὅλη
μας ἡ εὐτυχία καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἐορτὴ. «Διότι ποία εἶναι ἡ ἐλπίδα μας, λέγει, ἢ ἡ χαρὰ μας ἢ ὁ στέφανος, διὰ τὸν ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα, παρὰ καὶ σεῖς καὶ ἡ ἰδι-
κὴ σας κατὰ Θεὸν πρόοδος;»². Ἐπειδὴ καὶ κάθε διδάσκα-
λος, ὅταν ἰδῆ τὸν μαθητὴν νὰ ἐγχαράσῃ μὲ ἀκρίβειαν εἰς
τὴν μνήμην του τὰς προηγουμένας διδασκαλίας καὶ νὰ ἐ-
πιδεικνύῃ μὲ τὰ ἔργα τὸν καρπὸν, μὲ μεγαλυτέραν προθυ-

- τῆς προθυμίας καὶ τῶν ἐξῆς τὴν γνῶσιν αὐτῶ παρακαταί-
θεται. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὅσω ἂν ἴδωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν
διεγηγερομένην, καὶ τὸν πόθον αὐξανόμενον, καὶ τὸν λογισμὸν
ἐπιτερωμένον, τοσοῦτω πλέον προθυμότεροι γινόμεθα πρὸς τὸ
10 δαφιλεσιτέραν ὑμῖν προσιθέναι τὴν διδασκαλίαν. Ὅσω γὰρ
ἂν πλείονα προχέωμεν ὑμῖν τὰ νόματα ταῦτα τὰ πνευματικά,
τοσοῦτω καὶ ἡμῖν αὐξεται τὰ τῆς ἐπιρροῆς διὰ τὴν οἰκοδομὴν
τὴν ὑμετέραν, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν· οὐδὲ
γάρ ἐστιν ἐνιαῦθα συμβῆναι, ὑπερ ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεσθαι
10 εἰκόσ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ καταβαλὼν τῶ πλησίον τὸ ἀργύριον,
ἠλάτιωσε τὴν οἰκίαν περιουσίαν, καὶ ὅσω ἂν πλείονα κατα-
βάλλῃ, τοσοῦτω καὶ τὰ τῆς οὐσίας αὐτῶ μειοῦται· ἐνιαῦθα δὲ
ἀπεναντίας. Τότε μᾶλλον ἡμῖν αὐξεται τὰ τῆς περιουσίας,
τότε πλέον ἐπιδίδωσι τὰ τοῦ πλούτου τούτου τοῦ πνευματικοῦ,
15 ὅταν μετὰ δαφιλείας προχέωμεν τὰ τῆς διδασκαλίας τοῖς ἀρῦε-
σθαι βουλομένοις. Ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο ἡμῖν πλείονος πλούτου
καὶ περιουσίας ὑπόθεσις γίνεται, καὶ ὑμεῖς ἀκορῆσιως ἔ-
χετε περὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην τροφήν, φέρε ἴδωμεν τί
καὶ σήμερον ὁ μακάριος Μωϋσῆς διδάσκει ἡμᾶς διὰ τῶν
20 ἀναγνωσθέντων, μᾶλλον δὲ τί ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις διὰ
τῆς τούτου γλώττης πᾶσιν ἡμῖν διαλέγεται. «Καὶ εἶπε», φησὶν,
«ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ
καθ' ὁμοίωσιν». Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαθητοί, τὰ εἰ-
ρημένα, ἀλλὰ καὶ διερευνησόμεθα ἐκάστην λέξιν, καὶ πρὸς
25 τὸ θάθος κατελθόντες ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἐγκεκρυμμένην δύ-
ναμιν τοῖς θραχέσι τούτοις ρήμασιν. Εἶ γὰρ καὶ ὀλίγα τὰ
ρήματα, ἀλλὰ πολὺς ὁ ἐγκεκρυμμένος θησαυρός, καὶ προσήκει
τοὺς νήφοντας καὶ ἐργηγορῶτας μὴ μέχρι τῆς ἐπιφανείας
ἴσασθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον θησαυρὸν ἀνορύτ-
30 τειν ἐπιχειροῦντες, οὐκ ἐξεπιπολῆς μόνον διασκάπτουσι, οὐδὲ
τὴν ἐπιφάνειαν διερευνῶνται, ἀλλ' ἐπειδὴν εἰς πολὺ θάθος
κατέλθωσι, τότε τοὺς κόλπους τῆς γῆς ἀνιχνεύουσι, καὶ οὕτω
διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης χωρίζουσι, τῆς γῆς τὸ χρυσίον,

μίαν παραδίδει εἰς αὐτὸν καὶ τὴν γνῶσιν τῶν ἐπομένων. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὅσον θὰ ἰδοῦμεν τὸν νοῦν σας ἄγρυπνον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας νὰ αὐξάνη καὶ τὴν σκέψιν σας νὰ πετᾷ, τόσοσ περισσότερο γινόμεθα προθυμότεροι διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσωμεν πλουσιωτέραν διδασκαλίαν. Διότι ὅσον περισσότερα διασκορπίζομεν εἰς σᾶς τὰ πνευματικὰ αὐτὰ νάματα, τόσοσ περισσότερο αὐξάνει ἡ ἐπιρροή μας διὰ τὴν πρόοδόν σας, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν σας, καθόσον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ ἐδῶ, ἐκεῖνο πού εἶναι φυσικόν νὰ γίνεται εἰς τὰ χρήματα. Διότι ἐκεῖ μὲν ἐκεῖνος πού ἔδωσε τὰ χρήματα εἰς τὸν πλησίον, ἐμείωσε τὴν ἰδικὴν του περιουσίαν, καὶ ὅσον περισσότερα θὰ δώσῃ, τόσοσ μειώνεται ἡ περιουσία του· ἐδῶ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Τότε περισσότερο αὐξάνεται ἡ περιουσία μας, τότε περισσότερο προκόπτει ὁ πνευματικὸς μας πλοῦτος, ὅταν μὲ ἀφθονίαν παρέχωμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς ἐκείνους, πού ἐπιθυμοῦν νὰ τὴν λάβουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς ἡμᾶς αἰτία περισσοτέρου πλοῦτου καὶ περιουσίας, καὶ σεῖς δὲν χορταίνετε τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν, ἐμπρός ᾧς ἰδοῦμεν τί μᾶς διδάσκει καὶ σήμερα μὲ τὰ ἀναγνωσθέντα ὁ μακάριος Μωυσῆς, μᾶλλον δὲ τί λέγει εἰς ὄλους μας μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἢ χάρις τοῦ Πνεύματος. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ᾧς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας». Ἄς μὴ ἀναπτύξωμεν μὲ ἐπιπολαιότητα, ἀγαπητοί, τὰ λεχθέντα ἀλλὰ ᾧς ἐξετάσωμεν καλῶς κάθε λέξιν, καί, ἀφοῦ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὸ βαθύ των νόημα, ᾧς ἀνακαλύψωμεν τὴν δύναμιν, πού κρύπτεται μέσα εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια. Διότι ἂν καὶ τὰ λόγια εἶναι ὀλίγα, εἶναι πολὺς ὅμως ὁ κρυμμένος θησαυρός καὶ πρέπει οἱ νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι νὰ μὴ περιορίζωνται μόνον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἄφοῦ καὶ ἐκεῖνοι πού προσπαθοῦν νὰ ἐξορύσσουν τὸν αἰσθητὸν αὐτὸν θησαυρόν, ὄχι μόνον δὲν σκάπτουν εἰς μικρὸν βάθος, οὔτε ἐρευνοῦν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ὅταν κατέλθουν εἰς μέγα βάθος, τότε ἀνιχνεύουν τοὺς κόλπους τῆς γῆς, καὶ ἔτσι μὲ τὴν ἰδικὴν των τέχνην χωρίζουν τὸν χρυσόν ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ πολλὰς φορές ὑστερα

καὶ μετὰ τὸν πολλὸν πόνον καὶ ἰδρωῖτα πολλάκις ὀλίγα ψήγματα μόγις εὐρεῖν ἠδυνήθησαν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὁ πόνος ἐλάττων, καὶ ἡ περιουσία ἄφατος. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά.

- 5 2. Μὴ τοίνυν γενώμεθα χεῖρους τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπισημένων, ἀλλὰ διερευνήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν θησαυρὸν τοῦτον τὸν πνευματικὸν τὸν τοῖς ρήμασι τοῦτοις ἐναποκείμενον, καὶ πρῶτον ἴδωμεν τί τὸ κοινὸν καὶ παρὰδοξον τῶν εἰρημένων, καὶ τίνος ἕνεκεν ἰσαύτη τῇ ἐναλλαγῇ τῶν ρημάτων
- 10 ἐχρήσατο ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φθεγγόμενος. Καὶ φησι «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Πρῶτον μὲν γὰρ ἠκούομεν αὐτοῦ λέγοντος μετὰ τὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δημιουργίαν, «Γενηθήτω φῶς»,
- 15 καὶ «Γενηθήτω σιερῶμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος» καὶ πάλιν, «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ», καὶ «Γενηθήτωσαν φωσιήρες», καὶ «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἕρπειά ψυχῶν ζωσῶν». Εἶδες λόγῳ μόνον καὶ προσιάγματι πᾶσαν τὴν κτίσιν δημιουργουμένην ἐν ταῖς πέντε ἡ-
- 20 μέραις; Σκόπει σήμερον πόση τῶν ρημάτων ἡ διαφορὰ. Οὐκέτι γὰρ φησι, γενηθήτω ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί; «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Τί τὸ καινόν; τί τὸ ξένον; Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ δημιουργούμενος, ὅτι ἰσαύτης βουλῆς καὶ σκέψεως ἐδέησε τῷ δημιουργῷ πρὸς
- 25 τὴν τοῦτου κατασκευήν; Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ. Τὸ γὰρ τιμιώτερον ἁπάντων τῶν ὄρωμένων ζώων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, δι' ὃν καὶ ταῦτα ἅπαντα παρήχθη, οὐρανός, γῆ, θάλαττα, ἥλιος, σελήνη, ἀστέρες, τὰ ἕρπειά, τὰ κτήνη, πάντα τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ τίμος ἕνεκεν, φησὶν, εἰ τούτων ἁπάντων τιμιώτερον
- 30 τυγχάνει, ὕστερον παρήχθη; Εἰκότως. Κατάπερ γὰρ βασιλέως μέλλοντος εἰς πόλιν εἰσελαύνειν, τοὺς δορυφόρους ἀνάγκη

ἀπό πολὺν κόπον καὶ ἰδρῶτα μόλις ἠμπόρεσαν νὰ εὐροῦν ὀλίγα ψήγματα. Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ ἀντιθέτως καὶ ὁ κόπος εἶναι ὀλιγώτερος καὶ ἡ περιουσία ἀνυπολόγιστος. Διότι τέτοια εἶναι ὅλα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ.

2. Ἐὰς μὴ εἴμεθα λοιπὸν χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ ὡς ἐρευνήσωμεν μέ ἀκρίβειαν καὶ ἡμεῖς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ λόγια αὐτά· καὶ κατὰ πρῶτον ὡς ἰδοῦμεν τί εἶναι τὸ νέον καὶ τὸ παράξενον εἰς τὰ λεχθέντα καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐχρησιμοποίησε τὴν ποικιλίαν εἰς τὰς λέξεις ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ὁμιλῶν διὰ τοῦ προφήτου. Καὶ λέγει· «Ἐὰς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας». Διότι προηγουμένως μὲν ἠκούσαμεν αὐτὸν νὰ λέγῃ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, «Ἐὰς γίνῃ φῶς», καὶ «Ἐὰς γίνῃ ὁ οὐράνιος θόλος ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα»· καὶ πάλιν, «Ἐὰς συναχθοῦν τὰ ὕδατα εἰς ἓνα μέρος καὶ ὡς ἐμφανισθῇ ἡ Ξηρά», καὶ «Ἐὰς γίνουιν φωστῆρες», καὶ «Ἐὰς γεμίσουιν τὰ ὕδατα ἀπὸ ζῶντα ἔρπετά»². Εἶδες, ὅτι ὅλη ἡ κτίσις δημιουργεῖται μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν μέσα εἰς πέντε ἡμέρας; Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν λόγων σήμερα. Δὲν λέγει λοιπὸν, ὡς γίνῃ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί; «Ἐὰς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας». Ποῖον εἶναι τὸ νέον; ποῖον τὸ παράξενον; Ποῖος ἄραγε εἶναι αὐτὸς ποῦ δημιουργεῖται; διότι διὰ τὴν δημιουργίαν του ἐχρειάσθη ὁ δημιουργὸς τόσον μεγάλην σκέψιν καὶ ἀπόφασιν; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ. Διότι τὸ τιμιώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ ζῶα εἶναι ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὅλα αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν, δηλαδὴ ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα, τὰ ἔρπετά, τὰ κτήνη, ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐὰν εἶναι τὸ τιμιώτερον ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἐδημιουργήθη τελευταῖον; Εἶναι εὐλογον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν πρόκειται ὁ βασιλεὺς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ προη-

προηγείσθαι, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ἵνα εὐτρεπισμένων
 τῶν βασιλείων, οὕτως ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ βασίλεια παραγίνη-
 ται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, καθάπερ βασιλέα τινὰ καὶ
 ἄρχοντα μέλλον ἐφιστάῃ πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶσαν ταύ-
 5 τὴν τὴν διακόσμησιν πρότερον ἐπεκτίηται, καὶ τότε τὸν μέλ-
 λοντα ἐφίστασθαι παρήγαγε, δεικνὺς ἡμῖν δι' αὐτῶν τῶν πρα-
 γμάτων ὅσον τιμᾶται τοῦτ' ἐπὶ τὸ ζῶον. Ἄλλ' ἐρώμεθα τὸν Ἰου-
 δαῖον, καὶ ἴδωμεν τί φησι, πρὸς τίνα εἴρηται τό, «Ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν»; Μωϋσέως γάρ ἐστι τὰ
 10 γράμματα, ᾧ λέγουσι μὲν πιστεύειν, οὐ πιστεύουσι δέ· καθὼς
 καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, «Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσῆ, ἐπιστεύετε ἂν
 ἐμοί». Ἀλλὰ τὰ μὲν γράμματα παρ' αὐτοῖς, τὰ δὲ νοήματα
 παρ' ἡμῖν.

3. Πρὸς τίνα οὖν εἴρηται, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», καὶ
 15 τίνη τὴν βουλὴν ταύτην προετίθει ὁ Δεσπότης; Οὐκ ἐπειδὴ
 βουλῆς δεῖται καὶ σκέψεως· μὴ γένοιτο ἀλλὰ τῷ προσχῆματι
 τῶν ρημάτων ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλειαι τὴν ὑπερβάλλουσαν
 τιμὴν, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν δημιουργούμενον ἐπιδείκνυ-
 ται. Τί οὖν φασιν οὗτοι οἱ τὸ κάλυμμα ἔχοντες ἔτι ἐπικείμενον
 20 ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ μηδὲν τῶν ἐγκειμένων συνιέναι
 βουλόμενοι; Πρὸς ἄγγελον, φησί, ταῦτα λέγει ἢ ἀρχάγγελον.
 Ὡ τῆς μαρίας· ὦ τῆς πολλῆς ἀναιοχνητίας. Καὶ πῶς ἂν
 ἔχοι λόγον, ὦ ἄνθρωπε, ἄγγελον κοινωνεῖν γνώμης τῷ Δε-
 σπότη, καὶ δημιουργήματα τῷ δημιουργῷ; Ἀγγέλων οὐκ ἔ-
 25 σσι τὸ γνώμης κοινωνεῖν, ἀλλὰ παρεσιάναι, καὶ τὴν λειτουρ-
 γίαν ἀναπληροῦν. Καὶ ἵνα μάθης, ἄκουε τοῦ μεγαλοφρονοῦμένου
 Ἰσοῦ λέγοντος περὶ τῶν ἀνωτέρω τῶν ἀγγέλων δυνάμεων,
 διὰ «Ἐἶδον τὰ Χερουβὶμ ἐσιῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ
 τὰ Σεραφίμ, καὶ κατεκάλυπτον τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν ἐν ταῖς

γοῦνται οἱ σωματοφύλακες καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὥστε, ἀφοῦ ἐτοιμασθοῦν τὰ ἀνάκτορα, ἔτσι νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὰ ὁ βασιλεύς· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ τώρα, ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ ἐγκαταστήσῃ κάποιον βασιλέα καὶ ἄρχοντα ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ εὐρισκόμενα ἐπὶ τῆς γῆς, ἐδημιούργησε προηγουμένως ὅλην αὐτὴν τὴν διακόσμησιν καὶ ὕστερα ἐδημιούργησεν ἐκεῖνον, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐξουσιάσῃ αὐτά, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πόσον τιμᾶται αὐτὸ τὸ ὄν. Ἄλλὰ ἄς ἐρωτήσωμεν τὸν Ἰουδαῖον καὶ ἄς ἰδοῦμεν τί λέγει, πρὸς ποῖον ἔχει λεχθῆ τὸ «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα»; διότι τὰ ἱερά γράμματα ἀνήκουν εἰς τὸν Μωυσῆν, εἰς τὸν ὁποῖον λέγουν μὲν ὅτι πιστεύουν, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν πιστεύουν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἐάν ἐπιστεύατε εἰς τὸν Μωυσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ εἰς ἐμέ»⁴. Ἄλλὰ τὰ μὲν γράμματα εἶναι ἰδικὰ των, τὰ νοήματα ὅμως ἰδικὰ μας.

3. Πρὸς ποῖον λοιπὸν ἔχει λεχθῆ τό, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον», καὶ εἰς ποῖον παρουσιάζει ὁ Θεὸς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν; Ὅχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ σκέψιν καὶ ἀπόφασιν· μὴ γένοιτο, νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο· ἀλλὰ θέλει νὰ μᾶς δείξῃ μὲ τὸ πρόσχημα τῶν λέξεων τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει διὰ τὸν δημιουργούμενον ἄνθρωπον. Τί λοιπὸν ἰσχυρίζονται αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν ἀκόμη σκεπασμένας τὰς καρδίας των καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τίποτε ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα μέσα εἰς αὐτάς; Λέγει αὐτά, θὰ ἰσχυρισθῆ κάποιος, πρὸς ἄγγελον ἢ ἀρχάγγελον. Τί παραφροσύνη καὶ τί μεγάλη ἀναισχυντία! Καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι λογικόν, ἄνθρωπε, νὰ ἔχη σχέσιν ὁ ἄγγελος μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ δημιουργήματα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ δημιουργοῦ; Ἔργον τῶν ἀγγέλων δὲν εἶναι νὰ μετέχουν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τό νὰ παρίστανται καὶ νὰ ἐκπληρῶνουν τὴν ὑπηρεσίαν των. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν μεγαλοφωνότατον Ἰσαΐαν, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὰς ἀνωτέρω ἀγγελικὰς δυνάμεις, ὅτι «Εἶδα τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ νὰ στέκωνται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ

πιέρουξι, καὶ τοὺς πόδας». Διὰ τὸ μὴ φέρειν δηλοῦναι τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν ἀστραπήν, ἀλλ' εἰσθήκεισαν μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου καὶ τρόμου. Καὶ γὰρ τῶν δημιουργημάτων ἴδιον τὸ παρесиᾶναι τῷ Δεσπότῃ.

- 5 4. Ἄλλ' οὗτοι μὴδὲν τῶν ἐγκειμένων συνιέντες, ἀπλῶς τὸ ἐπιὸν φθέγγονται. Διόπερ προσήκει τὴν ἐκείνων λουιδωρίαν παρῳσαμένους, διδάξαι τῆς Ἐκκλησίας τὰ τέκνα τῶν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. Τίς οὖν ἐστὶν οὗτος, πρὸς ὃν φησι, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον»; Τίς δὲ ἄλλος, ἀλλ' ἢ ὁ τῆς μεγάλης
10 βουλῆς ἄγγελος, ὁ θαυμασιὸς σύμβουλος, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Παῖς, ὁ τῷ Πατρὶ ὁμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν, δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη; Τούτῳ φησί, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ἐνταῦθα καὶ
15 τοῖς τὰ Ἀρείου φρονοῦσι καιρίαν δίδωσι τὴν πληγὴν. Οὐδὲ γὰρ προσιακικῶς εἶπε, ποιήσον, ὡς ὑποδεεσιτέρῳ, ἢ ὡς ἐλάτιονι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἰσοτιμίας, «Ποιήσωμεν» καὶ τὸ ἐξῆς δὲ πολλὴν δείκνυσιν ἡμῖν τῆς οὐσίας τὴν ὁμοιότητα. «Ποιήσωμεν γάρ», φησί, «ἄνθρωπον
20 καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ἄλλ' ἐνταῦθα πάλιν ἐπιφύονται ἕτεροι αἰρετικοί, λυμαινόμενοι τῆς Ἐκκλησίας τὰ δόγματα, καὶ φασιν, ἰδοὺ εἶπε, «Καὶ εἰκόνα ἡμετέραν», καὶ ἐπιεῦθεν βούλονται ἀνθρωπόμορφον λέγειν τὸ θεῖον, ὅπερ ἐσχάτης ἂν εἴη παραπληξίας, τὸν ἀσχημάτιστον,
25 καὶ ἀνείδεον, καὶ ἀναλλοίωτον εἰς μορφὴν ἀνθρωπίνην κατὰγειν, καὶ σχήματα καὶ μέλη περιτιθέναι τῷ ἀσωμάτῳ. Τὶ τῆς μαρίας ταύτης ἴσον γένοιτ' ἄν, ὅταν μὴ μόνον κερδαίνειν μὴ βούλωνται ἀπὸ τῆς τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν διδασκα-

5. Ἦσ. 6, 2.

6. Ἄρειος ὁ γνωστός σίρειαρχης (265-336), ποῦ συνετάραξε τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸν 4ον αἰ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν του ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ πρῶτον κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένεν ἐκ τοῦ μηδενός. Τὸ πρῶτον τοῦτο γέννημα εἶναι καὶ ἀρχιτέκτων τῆς δημιουργίας. Ἡ διδασκαλία αὐτὴ κατεδικάσθη ἀπὸ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἢ ὅποια διεκήρυξεν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα ἀλλὰ ὁμοῦσιος κατὰ πάντα πρὸς τὸν Πατέρα.

καὶ νὰ σκεπάζουν μὲ τὰς πτέρυγας τὸ πρόσωπον καὶ τὰ πόδια των»⁵. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τὴν λάμπριν ποῦ ἐκκηδᾶ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐστέκοντο μὲ πολὺν φόβον καὶ τρόμον. Καὶ πράγματι εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν δημιουργημάτων τὸ νὰ προσεγγίζουν τὸν Θεόν.

4. Ἄλλὰ αὐτοὶ χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἐνυπάρχοντα, ἀπλῶς λέγουν αὐτό, ποῦ ἔρχεται εἰς τὴν σκέψιν των. Δι' αὐτὸ βεβαίως πρέπει, ἀφοῦ ἀποκρούσωμεν τὴν μωρολογίαν ἐκείνων, νὰ διδάξωμεν εἰς τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀλήθειαν τῶν λεχθέντων. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός, πρὸς τὸν ὁποῖον λέγει, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον»; Ποῖος δὲ ἄλλος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ὁ ἄγγελος τῆς μεγάλης ἀποφάσεως, ὁ θαυμαστός σύμβουλος, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁμοῖος πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὴν οὐσίαν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα; Εἰς αὐτὸν λέγει, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ἐδῶ δίδει τὸ τελειωτικὸν κτύπημα καὶ εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἀρείου⁶. Οὔτε βέβαια εἶπε μὲ τόνον προσαγῆς, «κάμε», ὡσάν εἰς ὑποδεέστερον ἢ κατώτερον κατὰ τὴν οὐσίαν νὰ ἀπηυθύνετο, ἀλλὰ μὲ πολλὴν ἰσοτιμίαν, «Ἄς κάμωμεν» καὶ ἡ συνέχεια δὲ μᾶς ἀποδεικνύει μεγάλην τὴν ὁμοιότητα τῆς οὐσίας. Διότι λέγει, «Ἄς κάμωμεν τὸν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ἄλλὰ ἐδῶ ἐμφανίζονται πάλιν ἄλλοι αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰσχυρίζονται ἰδοὺ εἶπε «κατὰ τὴν εἰκόνα μας», καὶ ἀπὸ ἐδῶ θέλουν νὰ ἀποδώσουν ἀνθρωπίνην μορφήν εἰς τὸν Θεόν, πράγμα ποῦ βέβαια θὰ ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἐσχάτης παραφροσύνης, τὸ νὰ κατεβάσωμεν δηλαδὴ εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνον, ποῦ δὲν ἔχει σχῆμα καὶ μορφήν, καὶ εἶναι ἀναλλοίωτος, καὶ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν ἀσώματον σχήματα καὶ μέλη. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσον μὲ τὴν παραφροσύνην αὐτὴν, ὅταν ὄχι μόνον δὲν θέλουν νὰ κερδίζουν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν

λίας, ἀλλὰ καὶ μέγιστα ἐνιεῦθεν θλάπιωνται; Τοιοῦτον γὰρ
 οἱ νοσοῦντες, καὶ οἱ τὰς ὄψεις ταύτας τὰς σωματικὰς ἀσθε-
 νῶς διακείμενοι. Καθάπερ γὰρ οὔτιοι καὶ πρὸς τὸ ἡλιακὸν
 φῶς ἀπεχθάνονται διὰ τὴν τῆς ὄψεως ἀσθένειαν, καὶ οἱ νο-
 5 σοῦντες καὶ τὰ ὑγιεινότερα τῶν σιτίων ἀποσιτρέφονται· οὔτω
 δὴ καὶ οὔτιοι νοσοῦντες τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα
 πεπηρωμένοι, πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐνατινίσαι οὐκ ἰ-
 σχύουσι. Διὸ τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῶν πληρώσωμεν, καὶ χεῖρα
 αὐτοῖς ὀρέξωμεν, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπεικειάς πρὸς αὐτοὺς
 10 διαλεγόμενοι. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος οὔτω παρήνεσε
 λέγων, «Ἐν πράξει παιδεύειν τοὺς ἀνιδιαιτημένους, μὴ
 ποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεός, φησί, μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
 θείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐξωγορη-
 μένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα». Ὁρᾷς πῶς ἐνέφηγε
 15 διὰ τῶν ρημάτων, ὅτι καθάπερ ὑπὸ μέθης εἰσι κατακε-
 χωσμένοι; Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Ἀνανήψωσιν», ἔδειξε κάτω πρὸς
 θεβαπισμένους αὐτούς. Καὶ πάλιν, «Ἐξωγορημένοι», φησὶν,
 «ἀπὸ τοῦ διαβόλου», μονονουχὶ λέγων, καθάπερ ἐν δικτύοις
 εἰσὶν ἀπειλημένοι. Καὶ δεῖ πολλῆς ἡμῖν τῆς ἐπεικειάς,
 20 καὶ τῆς μακροθυμίας, ὥστε δυνηθῆναι αὐτοὺς ἐξαρπάσαι,
 καὶ ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου. Εἴπωμεν τοίνυν
 πρὸς αὐτούς, ἀνανήψατε μικρὸν, διαβλέψατε πρὸς τὸ φῶς
 τῆς δικαιοσύνης, ἐννοήσατε τῶν ρημάτων τὴν ἀκρίθειαν. Οὐδὲ
 γὰρ εἰπὼν, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ
 25 κατ' ὁμοίωσιν», μέχρι τούτου ἔση, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς
 δῆλον ἡμῖν ἐποίησε, κατὰ ποῖον λογισμὸν τὸ ὄνομα τῆς εἰκότος
 ἔλαβε. Τί γὰρ φησι, «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θα-
 λάσσης, καὶ τῶν πτερινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν ἐρ-
 πειῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς». Κατὰ τὴν τῆς ἀρχῆς οὖν
 30 Εἰκόνα φησὶν, οὐ κατ' ἕτερόν τι καὶ γὰρ πάντων τῶν ἐπὶ

τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ὅταν θλάπτωνται πολὺ ἀπ' αὐτήν; Διότι ἀκριβῶς ἔτσι συμπεριφέρονται οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἔχοντες ἀδύνατα τὰ μάτια αὐτὰ τοῦ σώματος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ἔξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς ὀράσεως των ἀπεχθάνονται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἀποστρέφονται καὶ τὰ ὑγιεινότερα τρόφιμα· ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἀσθενεῖς κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ ἀνάπηροι κατὰ τὸ βλέμμα τῆς διανοίας των, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Δι' αὐτὸ ὡς ἐκπληρώσωμεν τὰς ὑποχρεώσεις μας καὶ ὡς ἀπλώσωμεν τὸ χέρι εἰς αὐτούς, συζητοῦντες μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν πρὸς αὐτούς. Καθόσον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔτσι ἐσυμβούλευσε λέγων, «Νὰ σωφρονίζη μὲ πραότητα ἐκείνους, πού ἔχουν ἀντίθετα φρονήματα, μήπως τοὺς δώσῃ κάποτε ὁ Θεὸς μετάνοιαν διὰ νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ συνέλθουν ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ αὐτὸν διὰ νὰ κάμουν τὸ θέλημα ἐκείνου»⁷. Βλέπεις πῶς ἔδειξε μὲ τὰ λόγια, ὅτι ὡσὰν νὰ ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ κάποιαν μέθην; Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, «μήπως συνέλθουν», ἔδειξεν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι κάπως μεθυσμένοι. Καὶ πάλιν, «Αἰχμαλωτισμένοι, λέγει, ἀπὸ τὸν διάβολον», σχεδὸν ὡς νὰ ἔλεγεν, ὡσὰν νὰ ἔχουν συλληφθῆ εἰς τὰ δίκτυα. Καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποσπάσωμεν αὐτούς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσωμεν ἔξω ἀπὸ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Ἦς εἰποῦμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς· συνέλθετε ὀλίγον, κοιτάξατε προσεκτικὰ πρὸς τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, κατανοήσατε τὴν ἀκρίθειαν τῶν λόγων. Οὔτε βεβαίως ἀφοῦ εἶπεν, «Ἦς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν», ἐσταμάτησε μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ μὲ τὴν συνέχειαν μᾶς ἔκαμε φανερόν, κατὰ ποίαν σκέψιν ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνας. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ ὡς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθύς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, πού ἔρπου ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Λέγει λοιπὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἐξουσίας, ὄχι σύμφωνα μὲ κάτι ἄλλο (καὶ πάγματι ὁ Θεὸς ἐδημιούρ-

τῆς γῆς ἄρχοντα τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐσσι τοῦτου μεῖζον, ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τὴν τοῦτου τυγχάνει.

5. Εἰ δὲ ἔτι καὶ μετὰ τὴν ισοσάτην τῶν εἰρημένων ἀκρι-
 5 θειαν φιλονεικοῦντες λέγοιεν, κατὰ τὴν τῆς μορφῆς εἰκόνα εἰρησθαι, ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς· οὐκοῦν οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ δηλονότι· τὴν αὐτὴν γὰρ μορφήν ἐκάτεροι ἔχουσι. Ἐπὶ οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Ἐκουε γὰρ τοῦ Παύλου λέγοντος· Ἐνὶ τῷ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι
 10 τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων ἡ δὲ γυνὴ δόξα ἀνδρός ἐστιν. Ὁ μὲν γὰρ ἄρχει, ἡ δὲ ὑποίεται, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν φησι, «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποσιροφή σου, καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει». Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον τὸ τῆς εἰκόνας παρείληφε,
 15 καὶ οὐ κατὰ τὴν μορφήν, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἄρχει πάντων, ἡ δὲ γυνὴ ὑποίεται, διὰ τοῦτο φησι περὶ τοῦ ἀνδρός ὁ Παῦλος, ὅτι εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχει, ἡ δὲ γυνὴ δόξα ἀνδρός ἐστιν. Εἰ δὲ περὶ μορφῆς ἔλεγε, οὐκ ἂν διείλεν ὁ γὰρ αὐτὸς τύπος καὶ ἀνδρός καὶ γυναικός. Εἶδες τῆς ἀλη-
 20 θείας τὴν περιουσίαν, πῶς οὐδεμίαν καταλιμπάνει ἀπολογίας πρόφασιν τοῖς μάτην ἀναισχυντεῖν βουλομένοις; Ἐπὶ οὖν ἁπλοῦς καὶ τοῦτων οὕτως ἐχόντων, μὴ παυσώμεθα πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ πρὸς αὐτοὺς κεχρημένοι, «Μὴ ποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας». Μὴ τοίνυν ναρκήσωμεν
 25 πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενοι, εἴπως δυνήθειμεν αὐτοὺς ἐξαρπάσαι τῆς τοῦ διαβόλου ἀπάτης· καί, εἰ δοκεῖ, πάλιν ἐπιστήσωμεν αὐτοῖς τὸν μακάριον Παῦλον οὕτω λέγοντα πρὸς τοὺς τὰς Ἀθήνας οἰκοῦντας· Ὁὐκ ὀφείλομεν νο-

8. Α' Κορ. 11, 7.

9. Γεν. 3, 16.

10. Β' Τιμ. 2, 25.

γῆσε τὸν ἄνθρωπον ἄρχοντα ὄλων τῶν εὕρισκομένων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι μεγαλύτερον του, ἀλλὰ τὰ πάντα εὕρισκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν αὐτοῦ.

5. Ἐὰν δὲ ἀκόμη καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσῃ ἀκρίβειαν τῶν λεχθέντων ἀρεσκόμενοι εἰς τὰς λογομαχίας θὰ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἔχουν λεχθῆ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς, θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτούς· λοιπὸν δὲν ὑπάρχει μόνον ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ σαφέστατα καὶ ἡ γυναῖκα· διότι καὶ οἱ δύο ἔχουν τὴν ἴδιαν μορφήν. Ἄλλὰ αὐτὸ δὲν θὰ εἶχε δικαιολογίαν. Ἄκουε λοιπὸν τὸν Παῦλον, πού λέγει· «Διότι ὁ μὲν ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ σκεπάζῃ τὸ κεφάλι του, ἐπειδὴ εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ· ἡ δὲ γυναῖκα εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός»⁸. Διότι ὁ μὲν ἄνδρας ἐξουσιάζει, ἡ δὲ γυναῖκα ὑπακούει, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πρὸς αὐτὴν λέγει· «Σὺ θὰ ἀφοσιώῃσαι εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ ἐξουσιαστής σου»⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνας σύμφωνα μὲ τὴν μορφήν, ὁ δὲ ἄνδρας ἐξουσιάζει τὰ πάντα, ἡ δὲ γυναῖκα ὑποτάσσεται, δι’ αὐτὸ λέγει διὰ τὸν ἄνδρα ὁ Παῦλος, ὅτι εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ γυναῖκα δόξα τοῦ ἀνδρός. Ἐὰν ὅμως ἔλεγε διὰ τὴν μορφήν, δὲν θὰ διεχώριζεν αὐτούς· διότι ἡ ἴδια μορφή ἀνήκει καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Εἶδες τὴν περιουσίαν τῆς ἀληθείας, πῶς δὲν ἀφήνει καμμίαν πρόφασιν δικαιολογίας εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἶναι μάταια ἀναίσχυντοι; Ἄλλ’ ὅμως, καὶ ἂν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, νὰ μὴ παύσωμεν νὰ μεταχειριζώμεθα πρὸς αὐτούς μεγάλην μακροθυμίαν, «Μήπως δῶση κάποτε ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς αὐτούς, διὰ νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν ἀλήθειαν»¹⁰. Ἄς μὴ ἀδιαφορήσωμεν λοιπὸν νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ἐπιείκειαν, μήπως ἤμπορέσωμεν νὰ ἀποσπάσωμεν αὐτούς ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου· καί, ἐὰν θέλετε, πάλιν θὰ συστήσωμεν εἰς αὐτούς τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔλεγεν ἔτσι· «Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ θεότης εἶναι ὁμοία πρὸς τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἄργυρον ἢ τὸ μάρμαρον, πρὸς ἀγάλματα

μίξειν χρυσῶ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, ἢ χαράγματι τέχνης ἢ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον». Εἶδες τὸν σοφὸν διδάσκαλον, μεθ' ὅσης ἀκριβείας πᾶσαν αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ἀπάτην; Οὐ μόνον γὰρ τύπου σωματικοῦ ἔφησεν

5 ἀπηλλάχθαι τὸ Θεῖον, ἀλλὰ μηδὲ ἐνθύμησιν ἀνθρώπου δυνατὴν εἶναι ἀναπλάσαι τι τοιοῦτον. Ταῦτα πρὸς αὐτοὺς συνεχῶς διαλεγόμενοι, μὴ παύσησθε τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες, ἃν ἄρα ἐνδῶσιν, ἃν ἄρα βουληθῶσι διαβλέψαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐκείνοις μὲν μετὰ πολλῆς ἐπεικειας καὶ τῆς

10 ἀσφαλείας διαλεγόμενοι μὴ παύσησθε, αὐτοὶ δέ, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας κατέχετε, μὴ συγγέοντες τῶν εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν, ἀλλὰ πρὸς μὲν Ἰουδαίοις καταλλήλως διαλεγόμενοι, καὶ δεικνύντες, δι οὐ πρὸς τινα τῶν λειτουργικῶν δυνάμεων ταῦτα τὰ εἰρημένα,

15 ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν πρὸς δὲ τοὺς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας πάλιν ἐντεῦθεν τὴν ὁμοιμίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἀποδεικνύντες· καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρωπόμορφον τὸ Θεῖον εἶναι φανταζομένους τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημένα εἰς μέσον παραγαγόντες, ἀναιρέετε

20 μὲν τὰ ζιζανίων δίκην ἐπιφυόμενα ὀλέθρια νοσήματα τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, σπουδάζετε δὲ κρατύνειν ἐν ἑαυτοῖς τὰ εὐσεβῆ διδάγματα. Βούλομαι γὰρ καὶ εὐχομαι πάντας ὑμᾶς διδασκάλων τάξιν ἐπέχειν, καὶ μὴ μόνον ἀκροατὰς εἶναι τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις διαπορθμεύειν,

25 καὶ σαγηνεύειν τοὺς ἔτι πλανωμένους πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν· καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν, «Εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖτε», καί, «Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν καταργάζεσθε». Οὕτως ἡμῖν καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς πλῆθος ἐπιδώσει, καὶ ὑμεῖς πλείονος ἀπολαύσητε τῆς ἄνωθεν ροπῆς, πολλὴν

30 τῶν ὑμετέρων μελῶν τὴν πρόνοιαν ποιούμενοι.

6. Οὐδὲ γὰρ ἑαυτῶ μόνον ἀρκεῖν ὁ Θεὸς βούλεται τὸν Χριστιανόν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους οἰκοδομεῖν οὐ διὰ τῆς διδασκαλίας μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βίου, καὶ τῆς ἀνασιροφῆς· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐνάγει πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, ὡς πολιτείας ἀ-

11. Πράξ. 17, 29.

12. Α' Θεο. 5, 11 καὶ Φιλίπ. 2, 12.

δηλαδή πού είναι ἔργα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ ἀνθρώπου»¹¹. Εἶδες μέ πόσην ἀκρίβειαν ὁ σοφὸς διδάσκαλος ἀπέκοψεν ὅλην τὴν ἀπάτην αὐτῶν; Διότι εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον ἔχει ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὴν σωματικὴν μορφήν, ἀλλὰ ὅτι οὔτε ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἰκανὴ νὰ ἀναπλάσῃ κάτι τέτοιο. Λέγοντες αὐτὰ συνεχῶς πρὸς αὐτούς, νὰ μὴ σταματήσετε νὰ προσφέρετε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, μὴ τυχὸν ὑποχωρήσουν, μὴ τυχὸν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πρὸς ἐκείνους μὲν μὴ σταματήσετε νὰ συζητῆτε μέ πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀκρίβειαν, σεῖς δέ, παρακαλῶ, νὰ κατέχετε μέ σαφήνειαν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ συγχέετε τὴν ἀκολουθίαν τῶν λεχθέντων, ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους νὰ συζητῆτε καταλλήλως καὶ νὰ ἀποδεικνύετε, ὅτι αὐτὰ πού ἐλέχθησαν δὲν ἀναφέρονται εἰς κάποιαν λειτουργικὴν δύναμιν, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς δὲ τοὺς ὁμόφρονas τοῦ Ἀρείου νὰ ἀποδεικνύετε πάλιν ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πρὸς ἐκείνους πού φαντάζονται, ὅτι τὸ θεῖον ἔχει ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀφοῦ ἐπικαλεσθῆτε τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Παύλου, ἀνατρέπετε μὲν τὰς ὀλεθρίας πλάνας, πού ὡσάν ζιζάνια προσβάλλουν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθεῖτε δὲ νὰ ἐνισχύετε μέσα σας τὰς εὐσεβεῖς διδασκαλίας. Διότι θέλω καὶ εὐχομαι ὅλοι σας νὰ κατέχετε τὴν θέσιν διδασκάλων καὶ νὰ μὴ εἴσθε μόνον ἀκροαταὶ τῶν λόγων μου, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους νὰ ἀνακοινώσετε καὶ νὰ ἀλιεῦτε τοὺς εὐρισκομένους ἀκόμη εἰς τὴν πλάνην πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Οἰκοδομεῖτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον», καὶ «Μὲ φόβον καὶ τρόμον νὰ ἐργάζεσθε τὴν σωτηρίαν σας»¹². Ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας θὰ ἀυξηθῆ κατὰ τὸ πλῆθος καὶ σεῖς θὰ ἀπολαύσετε πλουσιωτέραν τὴν θεῖαν χάριν, ἐπειδὴ φροντίζετε πολὺ διὰ τὰ ἰδικά σας μέλη.

6. Οὔτε βεβαίως θέλει ὁ Θεὸς νὰ βοηθῆ ὁ χριστιανὸς μόνον τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ οἰκοδομῆ καὶ ἄλλους ὄχι μόνον μέ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ μέ τὴν ζωὴν καὶ τὴν συμπεριφορὰν του διότι τίποτε δὲν φέρει τόσον πρὸς τὸν

κρίθεια οὐδὲ γὰρ τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις οὕτω προσέχου-
 σιν, ὡς τοῖς ὑφ' ἡμῶν προσιτομένοις. Καὶ ἵνα μάθῃς, δι-
 τοῦτο οὕτως ἔχει (κἂν γὰρ μυριάκις φιλοσοφῶμεν τοῖς λό-
 γοις, καὶ περὶ ἀνεξικακίας διαλεγώμεθα, καιροῦ δὲ παραπε-
 5 σόντος μὴ διὰ τῶν ἔργων ταύτην ἐπιδειξώμεθα, οὐ τοσοῦτον
 ὁ λόγος ἀφέλησεν, ὅσον ἢ πράξις ἔβλαψεν· ἂν δὲ καὶ πρὸ
 τῶν λόγων καὶ μετὰ τοὺς λόγους τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδει-
 ξιν ποιῶμεθα, ἀξιόπιστοι ἐσόμεθα ἐκεῖνα παραινοῦντες, ἅ
 καὶ διὰ τῶν ἔργων πληροῦμεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς τούτους
 10 ἐμακάρισε λέγων, «Μακάριος ὁ ποιήσας, καὶ διδάξας»·
 σκόπει πῶς πρότερον τὴνποίησιν ἔθηκεν, καὶ τότε τὴν δι-
 δασκαλίαν. Τῆς πράξεως γὰρ προηγουμένης, κἂν μὴ ἔπηται
 ἢ διδασκαλία, ἀρκεῖ τὰ ἔργα φωνῆς λαμπρότερον διδάξαι
 τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας. Τοῦτο οὖν πανταχοῦ σκοπῶμεν πρό-
 15 τερον τοῖς ἔργοις διδάσκειν, καὶ τότε τοῖς λόγοις, ἵνα μὴ
 καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν παρὰ τοῦ Παύλου, «Ὁ διδάσκων ἔτε-
 ρον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις;». Καὶ διὰ βουλόμεθά τι παραι-
 νέσαι, ὥστε κατορθῶσαι τι τῶν ἀναγκαίων, πρότερον αὐτοὶ
 σπουδάζωμεν τοῦτο κατορθοῦν, ἵνα μετὰ πλείονος τῆς παρηγη-
 20 σίας τὴν διδασκαλίαν ποιῶμεθα, καὶ πᾶσα ἡμῶν ἢ φρονιὶς
 ἔστω περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας, καὶ ὅπως δυνηθῆμεν
 τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς χαλινώσαντες τὴν ἀληθινὴν νη-
 στείαν ἐπιδείξασθαι, λέγω δὴ τὴν τῶν κακῶν ἀποχὴν· τοῦτο
 γὰρ νησιεία. Καὶ γὰρ ἡ τῶν βρωμάτων ἀποχὴ διὰ τοῦτο
 25 παρείληπται, ἵνα τὸν ἴνον τῆς σαρκὸς χαλινώσῃ, καὶ εὐή-
 νιον ἡμῖν τὸν ἵππον ἐργάσῃται. Τὸν νησιεύοντα μάλιστα πάν-
 των προσήκει τὸν θυμὸν χαλινοῦν, προήθεια πεπαιδευθῆναι
 καὶ ἐπιείκειαν, συνειτριμμένην ἔχειν τὴν καρδίαν, τῶν ἐπι-
 θυμιῶν τῶν ἀτόπων ἐξορίζειν τὰς ἐνθυμήσεις, πρὸ ὀφθαλ-
 30 μῶν λαμβάνοντα τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν, καὶ τὸ
 κριτήριον τὸ ἀδέκαστον χρημάτων κρείττονα γίνεσθαι, περὶ
 τὴν ἐλεημοσύνην πολλὴν τὴν δαψίλειαν ἐπιδείκνυσθαι, πᾶσαν

13. Μαθ. 5, 19.

14. Ρωμ. 2, 21.

δρόμον τῆς ἀληθείας, ὅσον ἢ συνέπεια τῆς συμπεριφορᾶς οὔτε βεβαίως προσέχουν τόσον εἰς τὰ λόγια μας, ὅσον εἰς τὰ ἔργα μας. Καί διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι αὐτὸ ἔτσι συμβαίνει, (καὶ ἂν μυρίας φορές φιλοσοφοῦμεν μὲ τὰ λόγια καὶ συζητοῦμεν διὰ τὴν ἀνεξικακίαν, ὅταν δέ ἔλθῃ ἡ κατάλληλος εὐκαιρία δὲν θὰ ἐπιδείξωμεν αὐτὴν μὲ τὰ ἔργα, δὲν ὠφελοῦν τόσον τὰ λόγια, ὅσον βλάπτουν τὰ ἔργα· ἂν ὅμως καὶ πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια ἐπιδεικνύωμεν αὐτὰ μὲ τὰ ἔργα, θὰ εἴμεθα ἀξιόπιστοι, ὅταν συμβουλευώμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦμεν καὶ μὲ τὰ ἔργα, ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάρισεν αὐτοὺς λέγων, «Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος πού θὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐντολάς καὶ θὰ διδάξῃ»¹³), πρόσεξε ὅτι πρῶτα ἔθεσε τὴν πρᾶξιν καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν. Διότι ὅταν προηγήται ἡ πρᾶξις, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀκολουθῇ ἡ διδασκαλία, εἶναι ἀρκετὸν νὰ διδάξουν τὰ ἔργα λαμπρότερα ἀπὸ τὴν φωνὴν ἐκείνους, πού μᾶς παρακολουθοῦν. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς ἐπιζητοῦμεν παντοῦ νὰ διδάσκωμεν πρῶτα μὲ τὰ ἔργα καὶ ὕστερα μὲ τὰ λόγια, διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Παῦλον, «Σὺ πού διδάσκεις ἄλλον, τὸν ἑαυτὸν σου δὲν διδάσκεις;»¹⁴. Καὶ ὅταν θέλωμεν νὰ συμβουλευώμεν κάποιον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ κάτι ἀναγκαῖον, προηγουμένως ἄς προσπαθοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς αὐτὸ, ὥστε νὰ διδάσκωμεν μὲ μεγαλυτέραν παρρησίαν καὶ κάθε μας μέριμνα ἄς ἀποβλέπῃ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἀφοῦ ἡμπορέσωμεν νὰ χαλιναγωγῆσωμεν τὰς σαρκικὰς ὁρμὰς νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν ἀληθινὴν νηστείαν, ἐννοῶ βεβαίως τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ κακὰ· διότι αὐτὸ εἶναι νηστεία. Διότι καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ διὰ τοῦτο ἔχει ὀρισθῆ, διὰ νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὴν δύναμιν τῆς σάρκας καὶ νὰ καταστήσῃ εὐπειθῆ τὸν ἵππον τῶν ἐπιθυμιῶν μας. Ἐκεῖνος πού νηστεύει πρέπει περισσότερον ἀπὸ ὅλους νὰ χαλιναγωγῇ τὸν θυμὸν, νὰ διδάσκῃ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πραότητα, νὰ ἔχῃ συντετριμμένην τὴν καρδίαν, νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς σκέψεις τῶν νοήτων ἐπιθυμιῶν, ἔχων ὑπὲρ ὅψιν τοῦ τὸν ἄγρυπνον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν καὶ τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον· πρέπει νὰ γίνεταί ἀνώτερος ἀπὸ τὰ χρήματα, νὰ ἐπιδεικνύῃ μὲ

κακίαν τὴν περὶ τῶν πλησίων ἐκ τῆς ψυχῆς ἀπελαύνει. Αὐ-
 τη ἀληθῆς ἡ νηστεια, καθάπερ καὶ Ἡσαίας φησὶν ἐκ προ-
 σώπου τοῦ Θεοῦ φθεγγόμενος· «Ὁὐ ταύτην τὴν νηστειάν
 ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος, οὐδ' ἂν κάμψης ὡς κλοιὸν τὸν
 5 τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποσιρώσῃ, οὐδ' οὕτω
 καλέσῃ νηστειάν δεκίην, λέγει Κύριος». Ἄλλὰ ποίαν, εἶπέ;
 «Λύε», φησί, «σιτραγαλιάς βιαίων συναλλαγμάτων, διάθρου-
 πτε πεινῶντι τὸν ἄριον σου, πτωχὸν ἄσιεγον εἰσάγαγε εἰς
 τὸν οἶκόν σου». Καὶ ἐὰν ταῦτα πράξῃς, φησί, «Τότε ραγήσεται
 10 πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀναιελεῖ».

7. Εἶδες, ἀγαπητέ, ποία ἐστὶν ἀληθῆς νηστεια; Ταύτην
 ἀοκήσωμεν, καὶ μὴ ἀπλῶς κατὰ τοὺς πολλοὺς νομίζωμεν ἐν τού-
 τῳ τὰ τῆς νηστειας ἡμῖν περιορίζεσθαι, ἐὰν μέχρι τῆς ἐσπέρας
 ἄσιτοι διαμείνωμεν. Ὁὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, ἀλλ' ἵνα μετὰ
 15 τῆς τῶν βρωμάτων ἀποχῆς καὶ τὴν ἀποχὴν τῶν βλαπτόντων
 ἐπιδειξώμεθα, καὶ περὶ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν πολ-
 λὴν σπουδὴν ποιησώμεθα. Τὸν νηστεύοντα κατεσιταμένον εἶ-
 ναι χρῆ, ἡσύχιον, ἡμερον, ταπεινόν, ὑπερορῶντα τῆς δόξης
 τοῦ παρόντος βίου. Ὡσπερ γὰρ τῆς ψυχῆς ὑπερεΐδεν, οὕτω
 20 προσήκει καὶ τῆς κενῆς δόξης ὑπεριδεῖν, καὶ πρὸς ἐκεῖνον
 μόνον ὁρᾶν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ μετὰ πολ-
 λῆς τῆς ἀκριθείας τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐξομολογήσεις ποιεῖ-
 σθαι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κατὰ δύναμιν τὴν διὰ τῆς ἐλεημο-
 σύνης βοήθειαν ἑαυτῷ παρέχειν. Αὕτη γάρ, αὕτη μάλιστα
 25 ἡ ἐντολὴ ἀφανίσαι δύναται ἡμῖν πάντα τὰ ἡμαρτημένα, καὶ
 τοῦ πρὸς τῆς γεέννης ἐξαρκάσαι, μόνον ἐὰν μετὰ δαυφιλίας
 αὐτὴν ἐπιδειξώμεθα, καὶ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν ἀνθρώπων
 τοῦτο ποιῶμεν. Καὶ τί λέγω, μὴ πρὸς ἐπίδειξιν; Εἰ γὰρ ἡ-
 μεν εὐγνώμονες, καὶ δι' αὐτὸ μόνον τὸ καλόν, καὶ τὸ περὶ
 30 τοὺς ὁμογενεῖς συμπαθέες, ταύτην ἐπιδείκνυσθαι ἐχοῖν, οὐ

15. Ἦσ. 58, 5.

16. Ἦσ. 58, 6, 7, 8.

μεγάλην γενναιοδωρίαν τὴν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ ἐκδιώκῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του κάθε κακίαν πρὸς τὸν πλησίον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ νηστεία, καθὼς καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει ὀμιλῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Δὲν εἶναι τέτοια ἡ νηστεία, τὴν ὁποίαν ἐγὼ προτιμῶ, λέγει ὁ Κύριος, οὔτε ἂν κλίνῃς τὸ κεφάλι σου ὡς βοῦρλον καὶ κυλισθῆς ἐπάνω εἰς τραχὺ ὑφασμα καὶ στάκτην, οὔτε ἔτσι θὰ καλέσετε αὐτὴν νηστείαν εὐπρόσδεκτον, λέγει ὁ Κύριος»¹⁵. Εἶπέ μου ὁμως, ποία εἶναι εὐπρόσδεκτος; «Νὰ λύῃς, λέγει, τοὺς δεσμοὺς τοῦ ζυγοῦ, νὰ διαμοιράζῃς τὸν ἄρτον σου μὲ τὸν πεινῶντα καὶ νὰ φέρῃς εἰς τὸ σπίτι σου τὸν ἄστεγον πτωχόν». Καὶ ἐὰν κάμῃς αὐτά, λέγει, «Τότε τὸ φῶς σου θὰ ἐκχυθῆ ὡς ἡ αὐγὴ καὶ ἡ θεραπεία σου θὰ προέλθῃ γρήγορα»¹⁶.

7. Εἶδες, ἀγαπητέ, ποία εἶναι ἡ ἀληθινὴ νηστεία; Ἄς ἀσκήσωμεν αὐτὴν καὶ ἅς μὴ νομιζώμεν ἀπλῶς, ὅπως οἱ πολλοί, ὅτι ἡ νηστεία μας περιορίζεται εἰς αὐτὸ, νὰ παραμεινώμεν δηλαδὴ νηστικοὶ μέχρι τὸ βράδυ. Δὲν εἶναι αὐτὸ πού ἐπιζητεῖται, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιδείξωμεν μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς βλάπτουν, καὶ νὰ φροντίσωμεν πολὺ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀσκήσιν. Ἐκεῖνος πού νηστεύει πρέπει νὰ εἶναι μετριόφρων, ἡσυχος, ἡμερος, ταπεινός καὶ νὰ περιφρονῇ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς. Διότι ὅπως ἐπεριφρόνησε τὴν ζωὴν, ἔτσι πρέπει νὰ περιφρονῆσῃ καὶ τὴν κενοδοξίαν, καὶ νὰ προσέχῃ μόνον πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἐξομολογῆται πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὅσον ἠμπορεῖ νὰ βοηθῆ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ πρὸ πάντων ἡ ἐντολὴ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός, μόνον ἐὰν ἐπιδείξωμεν αὐτὴν μὲ ἀφθονίαν καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν αὐτὸ πρὸς ἐπίδειξιν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διατί λέγω, νὰ μὴ κάμνωμεν αὐτὸ πρὸς ἐπίδειξιν; Διότι ἐὰν ἡμεθα εὐγνώμονες, ἔπρεπε νὰ ἐπιδεικνύωμεν αὐτὴν, μόνον δι' αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ καλὸν καὶ διὰ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς συνανθρώ-

διὰ τοὺς ἐπηγγελμένους μισθοὺς παρὰ τοῦ Δεσπότου. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ὑψηλὸν φαντασθῆναι δυνάμεθα, κἂν διὰ τοῦτο αὐτὴν μειερχώμεθα, μηδαμοῦ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων θηρώμενοι δόξαν, ἵνα μὴ καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένωμεν, καὶ

5 τοῦ μισθοῦ ἀποστρηθῶμεν. Καὶ τοῦτο μὴ μόνον ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἐκάστῳ κατορθώματι πνευματικῶ σκοπῶμεν, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν ἀφορῶντες ποιῶμεν ἐπεὶ οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, οὔτε ἐὰν νησιεύωμεν, οὔτε ἐὰν εὐχώμεθα, οὔτε ἐὰν ἐλεῶμεν, οὔτε

10 ὅπερ ἂν ἕτερον ἐργαζώμεθα, ἂν μὴ δι' ἐκεῖνον μόνον γίνεται, τὸν εἰδότια καὶ τὰ λανθάνοντα, καὶ τὰ ἐν τῷ θάθει τῆς διανοίας ἡμῶν ἀποκείμενα. Εἰ γὰρ παρ' ἐκείνον τὰς ἀμοιβὰς ἀγαμέμεις, ἄνθρωπε, τίνος ἔνεκεν παρὰ τοῦ ὁμογενοῦς βούλει ἐπαινεῖσθαι; Καὶ τί λέγω ἐπαινεῖσθαι; Πολλάκις οὗτος οὐκ

15 ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ θασκαίνει. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ οὕτω μοχθηρῶς διακείμενοι, ὅτι καὶ τὰ καλῶς ὑφ' ἡμῶν γινόμενα εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπουσι. Τίμος οὖν ἔνεκεν, εἶπέ μοι, τὴν διεφθαρμένην τούτων κρίσιν περὶ πολλοῦ ποιῆ; Τὸν γὰρ ἀκόιμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν οὐδὲν ἐστὶν ὃ λανθάνει τῶν παρ'

20 ἡμῶν γινομένων, καὶ δεῖ τοῦτο ἐννοοῦντας μετὰ ἰσοσύνης ἀκριθείας τὸν ἑαυτῶν θίον οἰκονομεῖν, ὡς μετ' οὐ πολὺ μέλλοντας καὶ ρημάτων καὶ πράξεων καὶ αὐτῶν τῶν ἐνθυμήσεων εὐθύνας ὑπέχειν. Μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, ἀγαπητέ· αὕτη γὰρ

25 ἡμᾶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς γεέννης ἐξααρπάξει, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν χαρίζεται, καὶ ἐν τῷ παρόντι θίω πάντων ἀνωτέρους καθίστησι τῶν μάτην καὶ εἰκῆ ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρούντων, καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν δαιμόνων, καὶ τοῦ ἐχθροῦ

30 τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, τοῦ διαδόλου λέγω, ἰσχυροτέρους ἀπεργάζεται. Τί οὖν ἂν εἴη ταύτης ἴσον, εἴαν μὴ μόνον τῶν

πους μας, ὄχι διὰ τὸν μισθόν, πού ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Κύριος. Ἄλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ σκεφθοῦμεν τίποτε ὑψηλόν, καὶ ἂν ἀκόμη δι’ αὐτὸ μετερχώμεθα αὐτήν, πουθενὰ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ μὴ ὑποβαλλώμεθα καὶ εἰς τὴν δαπάνην καὶ χάσωμεν καὶ τὸν μισθόν. Καὶ ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν αὐτὸ μόνον εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε πνευματικὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν τίποτε ἀποβλέποντες εἰς τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων. Διότι δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα κέρδος, οὔτε ἐὰν νηστεύωμεν, οὔτε ἐὰν προσευχώμεθα, οὔτε ἐὰν ἐλεοῦμεν, οὔτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἂν κάμνωμεν, ἂν δὲν γίνεται μόνον δι’ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ τὰ ἀπόκρυφα καὶ τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸ βάθος τῆς διανοίας μας. Διότι ἐὰν περιμένῃς ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν μισθόν, ἄνθρωπε, διὰ ποῖον λόγον θέλεις νὰ ἐπαινῆσαι ἀπὸ τὸν συνάνθρωπόν σου; Καὶ διατί λέγω νὰ ἐπαινῆσαι; Συχνὰ αὐτὸς δὲν ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ φθονεῖ. Διότι ὑπάρχουν πολλοί, οἱ ὁποῖοι συμπεριφέρονται μὲ τόσῃν μοχθηρίαν, ὥστε καὶ ἐκεῖνα πού κάμνομεν καλῶς, τὰ μεταστρέφουν εἰς τὸ ἀντίθετον. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον, εἶπέ μου, θεωρεῖς σπουδαῖον πρᾶγμα τὴν ἀσήμαντον κρίσιν αὐτῶν; Διότι ὁ ἄγρυπνος ἐκεῖνος ὀφθαλμὸς γνωρίζει τὰ πάντα, πού κάμνομεν, καὶ πρέπει ἐφ’ ὅσον κατανοοῦμεν αὐτό, νὰ ρυθμίζωμεν μὲ τόσῃν ἀκρίβειαν τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν, διότι πρόκειται ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον νὰ εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τὰ λόγια καὶ διὰ τὰς πράξεις καὶ ἀκόμη διὰ τὰς σκέψεις μας. Ἄς μὴ περιφρονοῦμεν λοιπὸν τὴν σωτηρίαν μας. Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ἀρετὴν, ἀγαπητέ· αὐτὴ βεβαίως καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μᾶς ἐξαρπάζει ἀπὸ τὴν γένναν καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἀπόλαυσιν τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μᾶς καθιστᾷ ἀνωτέρους ἀπὸ ὄλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ἄσκοπα καὶ μάταια νὰ μᾶς ἐπιβουλεύωνται, καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μᾶς κάνει ἰσχυροτέρους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας, καὶ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, δηλαδὴ τὸν διάβολον. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσον μὲ αὐτήν,

ἀνθρώπων τῶν ἐπιβουλευόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν δαιμόνων ἀνοι-
 τέρους ποιῆ τοὺς αὐτὴν μειόντας; Ἄρειτῆ δέ ἐστι τὸ πάν-
 των τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεροχῶν, τὸ τὰ μέλλοντα ἐφ' ἐκάστης
 5 ὥρας φαντάζεσθαι, τὸ πρὸς μηδὲν τῶν παρόντων ἐπισησθαι,
 καὶ εἴ τι ποῦτων εὐτελέσειερον. Ἄρειτῆ ἐστι τὸ καθάπερ νε-
 κρὸν οὕτω διακεῖσθαι πρὸς τὰ τοῦ θίου τούτου πράγματα,
 καὶ πρὸς μὲν τὰ λυμαινόμενα τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, ὡσα-
 νεὶ νεκρὸν ὄντα, οὕτως εἶναι ἀνερέργητον, πρὸς δὲ τὰ πνευ-
 10 ματικὰ μόνον ζῆν καὶ ἐνεργεῖν, καθάπερ καὶ Παῦλος ἔλεγε·
 «Ζῶ δέ, σὺκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός». Καὶ ἡμεῖς
 τοῖνυν, ἀγαπητοί, ὡς τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένοι, οὕτως ἅπαν-
 τα πράττωμεν, καὶ μὴ λυπῶμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅταν
 15 ὄν ἐνοχληθῶμεν ὑπὸ πάντους, ἢ ἐπιθυμίας αἰόπου, ἢ ὀργῆς,
 ἢ θυμοῦ, ἢ βασκανίας, ἐννοῶμεν τὸν ἐν ἡμῖν ἐνοικοῦντα, καὶ
 φυγαδεύωμεν πόρρω πάσαν τὴν τοιαύτην ἐνθύμησιν. Αἰδε-
 σθῶμεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχεθείσης ἡμῖν χάριτος
 τὴν ὑπερβολήν, καὶ χαλινώσωμεν πάντα τῆς σαρκὸς τὰ πάθη,
 ἵνα, νομίμως ἀθλήσαντες ἐν τῷ θραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικήρῳ
 20 δίῳ, τῶν μεγάλων ἐκείνων στεφάνων ἀξιοθῶμεν ἐν τῇ μελ-
 λούσῃ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ φοβερᾷ μὲν ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς,
 ποθεινῇ δὲ τοῖς τὴν ἀρειτὴν ἐνδεδυμένοις, καὶ καταξιοθῶμεν
 τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα
 25 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅταν ἐκείνους, πού τὴν ἀσκοῦν, κἀνὴ ἀνωτέρους ὄχι μόνον ἀπὸ τούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπιβουλεύονται τούς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τούς δαίμονας; Ἄρετή δὲ εἶναι τὸ νὰ περιφρονῇ κανεὶς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, τὸ νὰ σκέπτεται κάθε στιγμὴν τὰ μέλλοντα, τὸ νὰ μὴ προσκολλᾶται εἰς τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ, (ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι σκιά καὶ ὄνειρον,) καὶ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτά. Ἄρετή εἶναι τὸ νὰ διάκειται κανεὶς πρὸς τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς ὁ νεκρὸς, καὶ πρὸς ἐκείνα μὲν πού βλάπτουν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ὡσὰν νὰ εἶναι νεκρὸς, ἔτσι νὰ εἶναι ἀδρανῆς, διὰ δὲ τὰ πνευματικὰ μόνον νὰ ζῆ καὶ νὰ ἐνεργῇ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Δὲν ζῶ δὲ πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»¹⁷. Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, ἀγαπητοί, ὡς ἐνδεδυμένοι τὸν Χριστόν, ἄς κάμνωμεν τὰ πάντα κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ ἄς μὴ πικραίνωμεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅταν λοιπόν μᾶς ἐνοχλήσῃ κάποιο πάθος ἢ ἀνόητος ἐπιθυμία ἢ ἡ ὀργὴ ἢ ὁ θυμὸς ἢ ὁ φθόνος, ἄς σκεπτώμεθα τὸν κατοικοῦντα μέσα μας Χριστόν καὶ ἄς ἐκδιώξωμεν μακρὰν κάθε τέτοιαν σκέψιν. Ἄς σεβασθοῦμεν τὴν ὑπερβολικὴν χάριν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, καὶ ἄς χαλιναγωγῆσωμεν ὅλα τὰ πάθη τῆς σαρκός, διὰ νὰ λάβωμεν, ἀφοῦ ἀγωνισθοῦμεν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν σύντομον καὶ πρόσκαιρον αὐτὴν ζωὴν, τὰ μεγάλα ἐκείνα βραβεῖα κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ἡμέραν, ἡ ὁποία θὰ εἶναι φοβερὰ μὲν δι' ἡμᾶς τούς ἀμαρτωλοὺς, ἐπιθυμητὴ δὲ διὰ τούς ἐναρέτους, καὶ διὰ νὰ ἀξιωθοῦμεν τὰ ἀπόρρητα ἐκείνα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'

Εἰς τὰ ἀκόλουθα τοῦ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν», καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, διὰ τί τὰ
5 θηρία ἐδημιουργήθη; καὶ τί τὸ χρήσιμον ἀπὸ τοῦ παραχθῆναι; Καὶ ὅτι καὶ τοῦτο μάλιστα δείκνυσι καὶ τὴν τιμὴν τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν.

1. Οἱ φιλόπονοι τῶν γηπόνων, ἐπειδὴν ἴδωσι λιπαρὰν
10 καὶ θαυύγειον ἄρουραν, σαυιλῆ τὰ σπέρματα καταβάλλοντες, πολλὴν καὶ συνεχῆ τὴν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται, καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιοκοποῦντες, μήπου τι τῶν λυμαίνεσθαι δυναμένων τοῖς σπέρμασιν ἀνόνητον αὐτοῖς τὸν προλαβόντα κατασίσησιν πόρον. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ὑμῶν
15 τὸν πόρον τὸν πνευματικόν, καὶ τὴν πολλὴν φιληκοῖαν, καθ' ἑκάστην ἡμέρα τὰ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν νοήματα ἐπιέναι ὑμῶν ἢ διανοίᾳ σπουδάζομεν, ὑποδεικνύντες ὑμῖν καὶ τὰ θλάπτειν δυνάμενα τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, ὥστε μὴ ἀλῶναι μηδὲ ἢ ὑγιῆ τῶν δογμάτων διδασκαλίαν ἐπιδο-
20 λῶσαι ἢ λύμη τῶν ἐπιχειρούντων τὰ ἐκ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισάγειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασιν. Ὑμέτερον δ' ἂν εἴη λοιπὸν μετὰ ἀκριθείας φυλάττειν τὰ παρακατατιθέμενα, καὶ τὴν μνήμην ἀδιάπτωτον διασώζειν, ἵνα καὶ τοῖς ἐξῆς μετ' εὐκολίας δύνησθε παρακολουθεῖν. Εἰ γὰρ μὴ
25 νῦν καὶ ἡμεῖς καταβαίημεν πρὸς τὰ θαυύτερα τῶν νοημάτων, καὶ ὑμεῖς συντείνητε ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ὅτε νησιείας καιρός, ὅτε κοῦγ α μὲν ἡμῖν τὰ κῶλα πρὸς τὸ νήχεσθαι, ὀξύτερον δὲ

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄

Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα», καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ λέγουν, διατί ἐδημιουργήθησαν τὰ θηρία; καὶ ποῖα ἢ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν δημιουργίαν των; Καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ μάλιστα ἀποδεικνύει καὶ τὴν τιμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἄπειρον φιλάνθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Οἱ ἐργατικοὶ γεωργοί, ὅταν ἰδοῦν εὐφορον καὶ βαθιὰ ὀργωμένον χωράφι, ἀφοῦ σπείρουν μὲ ἀφθονίαν τὸν σπόρον, φροντίζουν πολὺ καὶ συνεχῶς, παρατηροῦντες καθημερινά, μήπως κάτι. ποὺ ἴσως ἔσται νὰ βλάψῃ τὸν σπόρον, καταστήσῃ ἄχρηστον τὸν προηγούμενον κόπον αὐτῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ὅταν βλέπωμεν τὸν πνευματικὸν σας πόθον καὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην σας νὰ ἀκούετε, προσπαθοῦμεν καθημερινῶς νὰ θάλωμεν μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σας τὰ νοήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὑποδεικνύοντες εἰς σᾶς καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἴσως ἔσται νὰ βλάπτουν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν σπόρον, διὰ νὰ μὴ τὸν καταστρέψουν, οὔτε νὰ ἐπισκοτίσουν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῶν δογμάτων μὲ τὰ ἐπιβλαβῆ των λόγια ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπιχειροῦν νὰ εἰσαγάγουν τὰς ἰδικὰς των σκέψεις εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ εἶναι ἰδικόν σας ἔργον νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ παραδεδομένα καὶ νὰ ἐνθυμησθε αὐτὰ συνεχῶς, διὰ νὰ ἴσως ἔσται νὰ παρακολουθητε μὲ εὐκολίαν καὶ τὰ ἐπόμενα. Διότι ἐὰν καὶ ἡμεῖς τώρα δὲν θὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰ βαθύτερα νοήματα καὶ σεις δὲν ἐντείνετε τὴν προσοχήν, ὅποτε εἶναι ὁ καιρὸς τῆς νηστείας, ὅποτε τὰ μέλη τοῦ σώματός μας εἶναι εὐκίνητα

τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, τῷ πονηρῷ τῆς τροφῆς μὴ ἐνοχλούμενον ρεύματι, διαρκέστερον δὲ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ μὴ ἀποπνίγεσθαι πότε δυνησόμεθα τοῦτο ποιῆσαι; ὅτιε τροφή καὶ μέθη, καὶ ἀδηφαγία, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ικτιόμενα κακά; Ἡ οὐχ

5 ὁρᾶτε, ὅτι καὶ οἱ τοὺς λίθους τούτους τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰρόσκειν θουλόμενοι, οὐκ ἄνω παρὰ τὸν αἰγιαλὸν καθήμενοι, καὶ τὰ κύματα ἀριθμοῦντες, οὕτω τὴν εὐρεσιν ποιοῦνται, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ θάθος καθιέντες ἑαυτούς, καὶ εἰς αὐτοὺς ὡς εἰπεῖν τοὺς κόλπους τῆς ἀθύσσου καιιόντες, οὕτω τῶν

10 οπουδαζομένων ἐπιτυγχάνουσι; Καίτοι τί μέγα ὄφελος εἰσερέγκοι ἂν εἰς τὸν θίον τὸν ἡμέτερον ἢ τῶν λίθων ἐκείνων εὐρεσις; Εἶθε μὲν οὖν μὴ μεγάλην τὴν βλάβην καὶ πολλὴν τὴν ζημίαν εἰσέφερον. Ἐπιεῦθεν γὰρ τὰ μωρία τίκειται κακά, ἀπὸ τῆς τῶν χρημάτων μανίας, καὶ τῆς περὶ ταῦτα

15 λύσεως. Ἄλλ' ὁμως καὶ τοσαύτης ἐξ ἐκείνων ικτιομένης βλάβης, πρὸς οὐδὲν ὀκνοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα ἐσχολακότες, ἀλλὰ καὶ κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόασιν, καὶ πολλὸν πόνον ὑπομένουσιν, ὥστε δυνηθῆναι εὐρεῖν τὸ ζητούμενον. Ἐπὶ δὲ τῶν

θεῶ Γραφῶν, καὶ τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ τιμίων λί-

20 θων, οὕτε κίνδυνόν ἐστιν ὑπιδέσθαι, καὶ ὁ πόνος οὐ πολὺς, καὶ τὸ κέρδος ἄφατον, μόνον ἔὰν ἡμεῖς μετὰ προθυμίας τὰ παρὰ ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. Ἡ γὰρ χάρις ἑτοιμὸς ἐστίν, ἐπιζητοῦσα τοὺς μετὰ δαφιλείας αὐτὴν ὑποδεχομένους. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὴν ἴδῃ ψυχὴν διε-

25 γηγερομένην καὶ πόθον ζέοντα, τὸν οἰκεῖον πλοῦτον μετὰ δαφιλείας χορηγεῖ ὑπερβαίνοντα τὴν αἴτησιν τῇ οἰκειᾷ φιλοτιμίᾳ.

2. Ταῦτα τοίνυν εἰδότες, ἀγαπητοί, ἐκκαθάραντες ὑμῶν τὸν λογισμὸν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ εὐρύνατες

30 ὑμῶν τὸ πλάτος τῆς διανοίας, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας δέχεσθε τὰ παρὰ τοῦ Πνεύματος χορηγούμενα, ἵνα καθάπερ

διὰ τὴν κολύμβησιν, ὀξύτερον τὸ βλέμμα τῆς διανοίας, χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται ἀπὸ τὸ πονηρὸν ρεῦμα τῶν ἀπολαύσεων, καὶ σταθερώτερον τὸ πνεῦμα διὰ νὰ μὴ ὀργίζεται πολὺ, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κατωρθώσωμεν αὐτό; ὅταν ὑπάρχουν αἱ ἀπολαύσεις καὶ ἡ μέθη καὶ ἡ λαιμαργία καὶ τὰ κακά, ποῦ προέρχονται ἀπὸ αὐτά; Ἡ δὲν βλέπετε, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ εὐρίσκουν τοὺς πολυτίμους αὐτοὺς λίθους ἀπὸ τὴν θάλασσαν, δὲν εὐρίσκουν αὐτοὺς ὅταν κάθωνται πλησίον τῆς παραλίας καὶ μετροῦν τὰ κύματα, ἀλλὰ ἀφοῦ κατέλθουν εἰς μέγα βάθος καὶ βυθισθοῦν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀβύσσου, ἔτσι κατορθώνουν ἐκεῖνα ποῦ ἐπιδιώκουν; Καὶ ὅμως ποῖαν μεγάλην ὠφέλειαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ εἰς τὴν ζωὴν μας ἡ ἀνεύρεσις τῶν λίθων ἐκείνων; Εἶθε λοιπὸν νὰ μὴ ἐπροκαλοῦσαν μεγάλην θλάβην καὶ πολλὴν ζημίαν. Διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ἅπειρα κακά, ἀπὸ τὴν μανίαν δηλαδὴ τῶν χρημάτων καὶ τὴν παράφορον ἐπιθυμίαν δι' αὐτά. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ προέρχεται ἀπὸ ἐκείνους τόσον μεγάλη θλάβη, δὲν φοβοῦνται καθόλου οἱ καταγινόμενοι μὲ αὐτά, ἀλλὰ καὶ εἰς κινδύνους ἐκθέτουν τοὺς ἑαυτοὺς των, καὶ πολὺν κόπον ὑποφέρουν, διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ εὐροῦν ἐκεῖνο, ποῦ ζητοῦν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν καὶ πολυτίμων λίθων, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποψιασθοῦμεν κάποιον κίνδυνον, καὶ ὁ κόπος δὲν εἶναι πολὺς, καὶ τὸ κέρδος ἀπερίγραπτον, μόνον ἐὰν ἡμεῖς προσφέρωμεν μὲ προθυμίαν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι ἡ χάρις εἶναι ἔτοιμος, ἐπιζητοῦσα ἐκείνους ποῦ μὲ ἀφθονίαν δέχονται αὐτήν. Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ Κύριός μας ὅταν ἰδῇ ψυχὴν ἄγρυνον καὶ νὰ φλέγεται ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν, παρέχει μὲ ἀφθονίαν τὸν ἰδικὸν του πλοῦτον, ποῦ ὑπερβαίνει τὴν αἴτησιν ἐξ αἰτίας τῆς γενναιοδωρίας του.

2. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, ἀφοῦ καθαρῶς τὴν σκῆψιν σας ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ διευρύνετε τὸ πλάτος τῆς διανοίας σας, νὰ δέχεσθε μὲ μεγάλην προθυμίαν τὰς χορηγίας τοῦ Πνεύματος, ὥστε ὡσὰν εὐφορον

γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος πολυπλασιάσητε τὰ καταβαλλόμενα,
 καὶ ποιήσητε ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.
 Ἦκούσατε ἐν ταῖς προλαβούσαις ἡμέραις τὴν ἄφατον σοφίαν
 τοῦ τὰ ὀρώμενα πάντα τεκτηναμένου, καὶ ὅπως ρῆμαι μόνον
 5 καὶ θελήματι τὰ πάντα παρήγαγεν. Εἶπε γάρ, «Γενηθήτω»,
 καὶ ἐγένετο, καὶ εὐθέως παρήχθη ἅπαντα τὰ στοιχεῖα, καὶ
 ἤρκεσε τὸ ρῆμα πρὸς τὴν τῶν γενομένων σύστασιν, οὐκ ἐ-
 πειδὴ ρῆμα ἦν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ρῆμα Θεοῦ. Μέννησθε
 τῶν τότε κινήτων ἡμῖν πρὸς τοὺς ἐξ ὑποκειμένης ὕλης
 10 ἐπισηφύροντας τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασιν. Ἐμάθετε τίνας
 ἔνεκεν τὸν μὲν οὐρανὸν ἀπηρτισμένον παρήγαγε, τὴν δὲ γῆν
 ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον. Καὶ γὰρ δύο αἰτίας τότε εἰρή-
 κಾಮεν, μίαν μὲν, ἵνα ἐν τῷ βελίονι στοιχείῳ καταμαθόντες
 τὴν δύναμιν τοῦ Δεσπότη, μηκέτι ἀμφιβάλλωμεν νομίζοντες
 15 δι' ἀσθένειαν δυνάμεως τοῦτο γενέσθαι· ἕτεραν δέ, ἐπειδὴ
 αὕτη καὶ μήτηρ καὶ τροφὸς ἡμῖν γεγένηται, καὶ ἐξ αὐτῆς
 καὶ τροφόμεθα, καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἀπολαύομεν, καὶ πρὸς
 αὐτὴν πάλιν ἐπάνομεν· αὕτη γὰρ ἡμῖν καὶ πατρὶς καὶ τάφος
 ἐστίν· ἵνα γοῦν μὴ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον παρασκευάσῃ
 20 μέγα τι καὶ περὶ αὐτῆς φανιάζεσθαι, δείκνυσιν αὐτὴν ἐξ
 ἀρχῆς ἀμόρφωτον ἵνα παιδευόμεθα καὶ δι' αὐτῶν τῶν προ-
 γμάτων, μηκέτι τῇ φύσει τῆς γῆς λογίζεσθαι τὰ προειρημένα
 ἅπαντα, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ παραγαγόντος. Ἐμάθετε πάλιν
 πῶς τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων εἰργάσατο, τὸ στερέωμα τοῦτο
 25 τὸ ὀρώμενον παραχθῆναι προσιάξας· εἶδετε τὰ ζῶα τὰ ἔμψυ-
 χα, καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα. Ταῦτα
 οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ μάλιστα νῦν ἀναγκάζομαι ἐπαναλαμβάνειν καὶ
 δευτεροῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα τοῖς μὲν ἀκηκό-
 σιν ὑπόθεσις γένηται, καὶ ἀσφαλέστερον αὐτὰ ἐναποθῶνται

καὶ γόνιμον χωράφι νὰ πολλαπλασιάσετε τὸν σπόρον καὶ νὰ ἀποδώσετε ἄλλος μὲν ἑκατὸν φορὰς περισσότερον, ἄλλος δὲ ἐξήντα καὶ ἄλλος τριάντα. Ἦκούσατε κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας τὴν ἀνέκφραστον σοφίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ ὀρατὰ καὶ πῶς ἔκαμε τὰ πάντα μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὸ θέλημά του. Διότι εἶπεν, «Ἄς γίνη», καὶ ἔγινε, καὶ ἀμέσως ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ ἦτο ἀρκετὸς ὁ λόγος διὰ τὴν σύστασιν τῶν δημιουργημάτων, ὄχι διότι ἦτο ἀπλῶς λόγος, ἀλλὰ διότι ἦτο λόγος Θεοῦ. Ἐνθυμηθῆτε ἐκεῖνα ποῦ εἶπαμεν τότε πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνει ἀπὸ προϋπάρχουσας ὑλῆν καὶ προσάγουν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἰδικὰ των ἀνόητα ἐπιχειρήματα. Ἐμάθατε διὰ ποῖον λόγον ἐδημιούργησε τὸν μὲν οὐρανὸν τέλειον, τὴν δὲ γῆν χωρὶς μορφὴν καὶ σχῆμα. Καὶ πράγματι τότε εἶχαμεν ἀναφέρει δύο λόγους· πρῶτον μὲν, ἀφοῦ γνωρίσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸ καλύτερον στοιχεῖον, διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν πλέον νομίζοντες ὅτι αὐτὸ ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τοῦ δημιουργοῦ· καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι δι' ἡμᾶς καὶ μητέρα καὶ τροφός, καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ τρεφόμεθα καὶ ἀπολαμβάνομεν ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ἐπανερχόμεθα, διότι αὐτὴ εἶναι καὶ πατρίδα καὶ τάφος μας· διὰ νὰ μὴ μᾶς κάμη λοιπὸν ἡ ἀναγκαιότης τῆς ὠφελείας της νὰ σχηματίζωμεν δι' αὐτὴν κάποιαν μεγάλην ἰδέαν, μᾶς τὴν παρουσιάζει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χωρὶς μορφὴν· διὰ νὰ διδασκώμεθα καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, νὰ μὴ ἀποδίδωμεν πλέον εἰς τὴν φύσιν τῆς γῆς ὅλα, ποῦ ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐμάθατε πάλιν πῶς ἔκαμε τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ δημιουργηθῇ ὁ ὀρατὸς αὐτὸς οὐράνιος θόλος. Εἶδατε τὰ ἔμψυχα ζῶα, νὰ προέρχωνται ἄλλα ἀπὸ τὰ ὑδατα καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν γῆν. Δὲν ἀναγκάζομαι τώρα νὰ σᾶς ἐπαναλαμβάνω αὐτὰ διὰ δευτέραν φορὰν ἀπλῶς καὶ ἀσκόπως· ἀλλὰ εἰς αὐτούς μὲν ποῦ τὰ ἔχουν ἀκούσει νὰ γίνουν σταθερά καὶ νὰ ἐναποθέσουν αὐτὰ μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὴν διάνοιάν

τῇ διανοίᾳ τοῖς δὲ τότε μὴ παραγενομένοις ἀρχοῦσα γένηται ἢ διδασκαλία, καὶ μηδεμίαν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι ζημίαν ὑπομένωσιν. Ἐπεὶ καὶ πατήρ φιλόδοτος τοῖς ἀπολειφθεῖσι παισὶ τῆς τραπέζης τὰ λείψανα διαφυλάττει, ἵνα παραγεγόμενοι

5 παραμυθίαν τῆς ἀπουσίας εὖρωσι τὴν τοῦτων φυλακὴν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάντων ἐνιαῦθα συνιόντων ὡς οἰκείων μελῶν κηδόμενοι, καὶ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν οἰκείαν εὐδοκίμῃσιν τιθέμενοι, ἐπιθυμοῦμεν ἅπαντας τελείους καὶ ἀπηρτισμένους ἀποδειχθῆναι εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ εἰς εὐδοκίμῃσιν

10 τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς καύχημα ἡμέτερον. Καὶ εἰ μὴ δοκῶ παρενοχλεῖν, φέρε δι' ὀλίγων καὶ τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων ὑπομνήσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην. Εἶδετε τὴν διαφορὰν τῆς δημιουργίας τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως· ἠκούσατε ὅσης τιμῆς ἤξιωσε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γένους

15 τοῦ ἡμετέρου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει πῶς δι' αὐτῶν τῶν ρημάτων καὶ τῆς τῶν λέξεων παχύτητος ἐνέφηγε τὴν τιμὴν τὴν εἰς τὸν μέλλοντα δημιουργεῖσθαι, λέγων, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν». Ἐμάθετε τί ἐστὶ τὸ «Κατ' εἰκόνα», διὸ οὐκ οὐσίας ἐστὶν ἀξία, ἀλλ'

20 ἀρχῆς ὁμοιότης, καὶ διὸ οὐ κατὰ τὴν τῆς μορφῆς εἰκόνα εἶπεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον, διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πτερινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπειῶν τῆς γῆς».

3. Ἄλλ' ἐνιαῦθα ἐπιφύονται ἡμῖν Ἕλληνες λέγοντες,

25 διὸ οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος εὕρισκται οὐ γὰρ ἄρχομεν τῶν θηρίων, καθάπερ ὑπέσχετο, ἀλλ' αὐτὰ ἡμῶν ἄρχει. Μάλιστα μὲν οὖν οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. Ἐνθα γὰρ ἂν φανῆ ἄνθρωπος, εὐθέως φνυγαδεύεται τὰ θηρία. Εἰ δέ ποτε ἢ λιμοῦ καταναγκάζοντος, ἢ ἡμῶν αὐτοῖς ἐπιόντων τὴν ἀπ' αὐτῶν θλάβην δεξώ-

30 μεθα, τοῦτο λοιπὸν οὐ παρὰ τὸ ἐκεῖνα ἡμῶν ἄρχειν γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν αἰτίαν. Ἐπεὶ καὶ λησιῶν ἡμῖν ἐπιόντων,

των' εἰς ἐκείνους δὲ πού δὲν ἦσαν παρόντες τότε νὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία ἐπαρκῆς καὶ νὰ μὴ ὑφίστανται καμμίαν ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν των· Ἄφοῦ καὶ ἓνας φιλόστοργος πατέρας διαφυλάσσει τὰ ὑπολείμματα τοῦ φαγητοῦ διὰ τὰ εὐρισκόμενα μακρὰν ἀπὸ τὸ τραπέζι παιδιὰ του, ὥστε, ὅταν ἔλθουν, νὰ εὐροῦν παρηγορίαν τῆς ἀπουσίας των εἰς τὴν διαφύλαξιν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡμεῖς φροντίζοντες, ὡσὰν ἰδικά μας μέλη, ὅλους σας πού συγκεντρῶνεσθε ἐδῶ καὶ θεωροῦντες τὴν ἰδικὴν σας πρόοδον ὡς ἰδικὴν μας ἐπιτυχίαν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀναδειχθῆτε ὅλοι τέλειοι καὶ ἄρτιοι διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἰδικὴν μας καύχησιν. Καὶ ἐὰν δὲν ἐνοχλῶ, ἐμπρὸς ἅς ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας μὲ ὀλίγα λόγια ἐκεῖνα, πού εἶχαμεν εἰπῆ χθές. Εἶδατε τὴν διαφορὰν τῆς δημιουργίας τῶν κτισμάτων καὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκούσατε μὲ πόσῃ τιμῇ ἐτίμησε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν δημιουργίαν πῶς μὲ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ τὴν διαφορὰν τῶν λέξεων ἐπαρουσίασε τὴν τιμὴν εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῆ, λέγων, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφων μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ἐμάθατε τί σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα», ὅτι δηλαδὴ εἰκῶν δὲν σημαίνει ἰσότιμος τῆς οὐσίας, ἀλλὰ ὁμοιότης ἐξουσίας, καὶ ὅτι δὲν εἶπε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς ἐξουσίας, δι' αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἅς ἐξουσιάζῃ τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς»¹.

3. Ἄλλὰ ἐδῶ παρουσιάζονται οἱ Ἕλληνες καὶ μᾶς λέγουν, ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι ἀληθινός, διότι δὲν ἐξουσιάζομεν τὰ θηρία, ὅπως ἀκριβῶς ὑπεσχέθη, ἀλλὰ αὐτὰ μᾶς ἐξουσιάζουν. Μάλιστα δὲ οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν. Διότι ὅπου παρουσιασθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἀμέσως ἀπομακρύνονται τὰ θηρία. Καὶ ἐὰν καμμίαν φορὰν δεχθοῦμεν τὴν βλάβην των, εἴτε ἐπειδὴ τὰ ἀναγκάζει ἢ πείνα, εἴτε ἐπειδὴ ἐπιτιθέμεθα ἡμεῖς ἐναντίον αὐτῶν, αὐτὸ δὲν συμβαίνει λοιπὸν ἀπὸ τὸ ὅτι μᾶς ἐξουσιάζουν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδικὴν μας ἀφορμῆν. Διότι

εἰ μὴ ραθυμήσῃμεν, ἀλλ' ὀπλιζοίμεθα, οὐ τῆς ἐκείνων ἀρχῆς τὸ προᾶγμα ἐστίν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἢ πρόνοια. Ἀκούσωμεν δὲ τέως τῶν εἰρημένων. «Ποιήσωμεν», φησὶν, «ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ὡς περ

5 «Εἰκόνα» εἶπε τὴν τῆς ἀρχῆς δηλῶν εἰκόνα, οὕτω καὶ «Ὁμοίωσιν», ὥστε κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ὁμοίους ἡμᾶς γίνεσθαι Θεῶ, κατὰ τὸ ἡμερον λέγω καὶ προᾶρον ἐξομοιοῦσθαι αὐτῶ, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ὥς περ καὶ ὁ Χριστὸς φησι, «Γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

10 Ὡς περ γὰρ ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ γῆ καὶ εὐρυχώρῳ τῶν ζώων τὰ μὲν ἐστὶν ἡμερώτερα, τὰ δὲ θηριωδέστερα, οὕτω καὶ ἐν τῷ πλάτει τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας τῶν λογισμῶν οἱ μὲν εἰσὶν ἀλογώτεροι καὶ κτηνώδεις, οἱ δὲ θηριωδέστεροι καὶ ἀγριώτεροι. Δεῖ τοίνυν κρατεῖν καὶ περιγίνεσθαι, καὶ τῶ

15 λογισμῶ τὴν ἀρχὴν τούτων παραδιδόναι. Καὶ πῶς ἂν τις περιγένοιτο, φησὶ, λογισμοῦ θηριώδους; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Δεόντων περιγινόμεθα, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἡμεροῦμεν, καὶ ἀμφιβάλλεις εἰ λογισμοῦ θηριωδίου πρὸς ἡμερότητα μεταβαλεῖν δυνήσῃ; Καίτοι τῷ θηρίῳ μὲν κατὰ φύσιν πρόσεσι

20 τὸ ἄγριον, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἡμερον σοὶ δὲ τὸ ἐναντίον, κατὰ φύσιν μὲν τὸ ἡμερον, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἄγριον καὶ θηριώδες. Ὁ τοίνυν τὸ κατὰ φύσιν ἐκβαλὼν, καὶ τὸ παρὰ φύσιν ἐνθεὶς τῇ τοῦ θηρίου ψυχῇ, τὸ κατὰ φύσιν αὐτὸς οὐ δύνασθαι διατηροῦσθαι; Καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴη τοῦτο καταγνώσεως; Καὶ

25 τὸ δὴ τοῦτου θαυμασιώτερον καὶ παραδοξότερον, ἐπὶ μὲν τῆς τῶν λεόντων φύσεως καὶ ἕτερα δυσκολία μετὰ ταύτης ἐστὶ λογισμῶν γὰρ ἐστὶν ἕρημον τὸ θηρίον, ἀλλ' ὅμως ὁρῶμεν πολλάκις λέγοντας ἡμέρους διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγομένους· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἀργύριον πολλάκις

καὶ ὅταν μᾶς ἐπιτίθενται οἱ λησταί, ἐὰν δὲν ὀδρανήσωμεν, ἀλλὰ ὀπλισθῶμεν, τοῦτο δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, ἀλλὰ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. } Ἄς ἀκούσωμεν δὲ πάλιν τὰ λεχθέντα. «Ἄς πλάσωμεν, λέγει, ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ὅπως εἶπεν «Εἰκόνα» δηλώνων τὴν εἰκόνα τῆς ἐξουσίας, ἔτσι εἶπε καὶ «Ὁμοίωσιν» διὰ νὰ γινώμεθα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν ὅμοιοι μὲ τὸν Θεόν, νὰ ἐξομοιούμεθα δηλαδὴ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμερότητα καὶ πραότητα, καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Νὰ γίνεσθε ὅμοιοι πρὸς τὸν Πατέρα σας, πού εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς»². Διότι ὅπως εἰς τὴν ἐκτεταμένην καὶ εὐρύχωρον αὐτὴν γῆν ἄλλα μὲν ζῶα εἶναι ἡμερώτερα, ἄλλα δὲ ἀγριώτερα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἕκτασιν τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς ἄλλαι μὲν σκέψεις εἶναι περισσότερο ἀνόητοι καὶ κτηνώδεις, ἄλλαι δὲ περισσότερο θηριώδεις καὶ ἄγριαι. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξουσιάζωμεν καὶ νὰ ὑπερισχύωμεν αὐτῶν καὶ νὰ παραδίδωμεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν εἰς τὴν σκέψιν. Καὶ πῶς θὰ ἠμπορέση κανεὶς νὰ ὑπερισχύσῃ, λέγει κάποιος, τὴν θηριώδη σκέψιν; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἐξουσιάζομεν τὰ λεοντάρια καὶ ἐξημερώνομεν τὰς διαθέσεις των, καὶ ἀμφιβάλλεις ἐὰν θὰ ἠμπορέσης νὰ μεταβάλης εἰς ἡμερότητα τὴν θηριωδίαν τῆς σκέψεως; Ἄν καὶ εἰς τὸ θηρίον ἐνυπάρχει ἐκ φύσεως μὲν ἡ θηριωδία, παρὰ φύσιν δὲ ἡ ἡμερότης· εἰς σέ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ἐκ φύσεως μὲν ἡ ἡμερότης, παρὰ φύσιν δὲ ἡ ἀγριότης καὶ ἡ θηριωδία. Σὺ λοιπὸν, πού ἀπεμάκρυνες τὸ ἐκ φύσεως καὶ ἐτοποθέτησες τὸ παρὰ φύσιν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θηρίου, δὲν ἠμπορεῖς νὰ διατηρήσης ὁ ἴδιος τὸ ἐκ φύσεως; Καὶ πόσῃν κατάκρισιν δὲν θὰ εἶχεν αὐτό; Καὶ τὸ περισσότερο βεβαίως θαυμαστόν καὶ παράδοξον εἶναι, ὅτι εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῆς φύσεως τῶν λεονταριῶν ὑπάρχει μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ἄλλη δυσκολία, διότι τὸ ἄγριον ζῶον στερεῖται σκέψεων, ἀλλ' ὅμως βλέπομεν συχνὰ νὰ φέρωνται ἐξημερωμένα λεοντάρια διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς· καὶ πολλοὶ δὲ πού ἔχουν καταστήματα ἔδωσαν καὶ χρήματα πολλὰς φορὰς εἰς ἐκεῖνον πού τὸ χαλιναγωγῆ ὡς κάποιαν

κατέβαλον τῷ κατέχοντι μισθόν τινα τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας, δι' ἧς τὸ θηρίον ἡμέρωσεν· ἐπὶ δὲ τῆς σῆς ψυχῆς καὶ λογισμὸς ἔστι, καὶ Θεοῦ φόβος, καὶ πολλὴ πολλαχόθεν ἡ βοήθεια· μὴ τοίνυν σκήψεις λέγε καὶ προσφάσεις. Δυνατὸν
 5 γάρ, ἐὰν θέλῃς ἡμερος εἶναι καὶ πρῶτος καὶ ἐπιεικής. «Ποιήσωμεν», φησί, «ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν».

4. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ζήτημα πάλιν ἐπανίωμεν. Δείκνυται γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προ-
 10 ομιῶν ἀπηρτισμένην εἶχε τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος τὴν κατὰ τῶν θηρίων. «Ἀρχέτωσαν γάρ», φησί, «τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπειῶν τῆς γῆς». «Οἱ δὲ νῦν φοβούμεθα τὰ θηρία, καὶ δεδοίκαμεν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπεπιώκαμεν, οὐδὲ αὐτοὺς
 15 ἀντιλέγω· ἀλλ' οὐ τοῦτο ψευδῆ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν δείκνυσι. Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν οὐχ οὕτω τὰ πράγματα διέκειτο, ἀλλ' ἐδεδόκει καὶ ἔτιρεμε τὰ θηρία, καὶ ὑπέκλυτε τῷ δεσπότῃ. Ἐπειδὴ δὲ τῆς παρηγοίας ἐξέπεσε διὰ τὴν παρακοήν, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἠκρωτηριάσθη. Ὅτι γὰρ ὑποκειταγμένα
 20 ἦν ἅπαντα τῷ ἀνθρώπῳ, ἄκουσον τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Ἔγαγε», φησί, «τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ ἄλογα πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά». Καὶ ὁρῶν πλησίον αὐτοῦ γινόμενα τὰ θηρία, οὐκ ἀπεπήδησεν, ἀλλὰ καθάπερ τις δεσπότης δούλοις ὑποκειμένοις ὀνόματα ἐπιτιθεῖς, οὕτως ἅπασιν τὰς προση-
 25 γορίας ἐπέθηκεν· «Καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν αὐτό», φησί, «Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ»· καὶ τοῦτο γὰρ δεσποτείας σύμβολον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς βουλόμενος καὶ διὰ τούτον διδάξει αὐτὸν τὸ τῆς ἐξουσίας ἀξίωμα, αὐτῷ τῶν ὀνομάτων τὴν θέσιν ἐπέτιρεψεν. Ἰκανὸν μὲν οὖν τοῦτο δεῖξαι τὸ μὴ φοβερὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀνθρώπῳ τὰ θηρία. Ἔσει δὲ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλατιον τούτου, ἀλλὰ καὶ πολλῶ σαφέστερον. Τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Ἡ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ὄφρατος διάλεξις. Εἰ γὰρ ἦν φοβερὰ τὰ θηρία τῷ ἀνθρώπῳ, οὐκ ἂν ἰδοῦσα ἡ γυνή

ἀμοιβὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξημέρωσε τὸ θηρίον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμως τῆς ἰδικῆς σου ψυχῆς καὶ σκέψις ὑπάρχει, καὶ φόβος Θεοῦ, καὶ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα μεγάλη βοήθεια. Νὰ μὴ μεταχειρίζεσαι λοιπὸν προφάσεις καὶ δικαιολογίας. Διότι εἶναι δυνατόν, ἐὰν θέλῃς, νὰ εἶσαι ἡμερος, πρῶτος καὶ ἐπιεικῆς. «Ἄς πλάσωμεν, λέγει, ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν».

(4. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὸ θέμα μας. Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἀπὸ ὅσα ἔχουν λεχθῆ, ὅτι ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶχε πλήρη τὴν ἐξουσίαν ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὰ θηρία. Διότι λέγει, «Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς». Ὅτι ὁμως τώρα φοβούμεθα τὰ θηρία καὶ τρέμομεν αὐτά, καὶ ὅτι ἔχομεν χάσει τὴν ἐξουσίαν, οὔτε καὶ ἐγὼ ὑποστηρίζω τὰ ἀντίθετα ἄλλὰ αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει ψευδῆ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι κατὰ τὴν ἀρχὴν δὲν ἦσαν ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐφοβοῦντο καὶ ἔτρεμαν τὰ ζῶα, καὶ ὑπετάσσοντο εἰς τὸν κυρίαρχον ἄνθρωπον. Ἀφοῦ ὁμως ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς του ἔχασε τὴν παρρησίαν, ἠκρωτηριάσθη καὶ ἡ ἐξουσία του.) Ὅτι βεβαίως τὰ πάντα ἦσαν ὑποταγμένα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἄκουσε τὴν Γραφήν, πού λέγει· «Ἐφερε τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὅλα τὰ ζῶα εἰς τὸν Ἄδὰμ, διὰ νὰ ἰδῆ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ»³. Καὶ ὅταν ἐβλεπε νὰ ἔρχωνται πλησίον του τὰ ζῶα, δὲν ἐταράχθη, ἀλλὰ ὡσὰν κάποιος κύριος πού δίδει ὀνόματα εἰς τοὺς ὑποταγμένους δούλους, ἔτσι ἔδωκεν εἰς ὅλα τὰ ὀνόματα. «Καὶ ὁποιοδήποτε ὄνομα ἔδωκε, λέγει, ὁ Ἄδὰμ, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του» καὶ αὐτὸ λοιπὸν ἦτο σύμβολον ἐξουσίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ μὲ τοῦτο νὰ καταστήσῃ γνωστὸν εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐξουσίας του, ἀνέθεκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπίθεσιν τῶν ὀνομάτων. Αὐτὸ μὲν εἶναι ἀρκετὸν λοιπὸν διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ θηρία δὲν ἐπροκαλοῦσαν φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον.) Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἄλλο, ὄχι μικρότερον ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ περισσότερο σαφέστερον. Τί λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἡ συζήτησις τοῦ ὄφρα μὲ τὴν γυναῖκα. Διότι ἐὰν τὰ θηρία ἐπροκαλοῦσαν φόβον εἰς τὸν ἄν-

τὸν ὄφιν ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἐδέξατο τὴν συμβουλήν, οὐκ ἂν μετὰ τοσαύτης αὐτῷ διελέχθη τῆς ἀδείας, ἀλλ' εὐθέως ἂν τὴν πρόσοφιν ἐξεπλάγη, καὶ ἀπεπήδησε. Νῦν δὲ καὶ διμ- λέγεται, καὶ οὐ φοβεῖται οὕτω γὰρ ἦν ὁ φόβος οὖτος. Ἄλλ' 5 ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία εἰσηλθεν, ἀφηρέθη λοιπὸν καὶ τὰ τῆς τιμῆς, καὶ τὰ τῆς ἐξουσίας. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν οἰκειῶν οἱ μὲν εὐδοκιμοῦντες φοβεροὶ καὶ τοῖς συνδούλοις εἰσίν, οἱ δὲ προσκεκρουκότες καὶ τοὺς συνδούλους δεδοίκασιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου γέγονεν. Ἔως μὲν γὰρ εἶχε τὴν πρὸς τὸν 10 Θεὸν παρρησίαν, φοβερός καὶ τοῖς θηρίοις ἦν· ἐπειδὴ δε προσέκρουσε, καὶ τοὺς ἐσχάτους τῶν συνδούλων ἐδεδοίκει λοιπόν. Εἰ δὲ μὴ ἀνέχη τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, σύ μοι δεῖξον πρὸ τῆς ἁμαρτίας, δι φοβερὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ θηρία ἦν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. Εἰ δὲ μετὰ ταῦτα εἰσηλθεν ὁ φόβος, 15 καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας μέγιστον τεκμήριον. Εἰ γὰρ, καὶ τῆς ἐντολῆς παραβαθείσης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τιμὴ ἢ δοθεῖσα αὐτῷ ἀκίνητος ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἀνέστη ρα- δίως ἀπὸ τοῦ πώματος. Ὅταν γὰρ καὶ παρακούοντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ μὴ παρακούοντες τῆς αὐτῆς ἀπολαύσει τιμῆς, 20 παιδοιτριβοῦνται πρὸς πονηρίαν μᾶλλον, καὶ οὐ ταχέως ἀφί- σιανται τῆς κακίας. Εἰ γὰρ καὶ νῦν φόβων, καὶ τιμωριῶν, καὶ κολάσεων ἐπικειμένων οὐκ ἀνέχονται σωφρονεῖν, τίνας ἂν ἦσαν, εἰ μηδὲν ἔπασχον ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλουν δεινῶν; Ὅσπερ κηδόμενος ἡμῶν καὶ φροντίζων ἐξέβαλεν ἡμᾶς τῆς 25 ἀρχῆς.

5. Σὺ δέ μοι, ἀγαπητέ, καὶ ἐντεῦθεν σκόπει τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς ὁ μὲν Ἀδὰμ πᾶσαν ἀνέτρεψε τὴν ἐντολήν, καὶ πάντα παρέβη τὸν νόμον· ὁ δὲ Θεὸς φιλάν- θρωπος ὢν, καὶ ἀγαθόητι ρικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, 30 οὐ πᾶσαν ἔλυσε τιμὴν, οὐδὲ πάσης ἐξέβαλεν αὐτὸν τῆς δεσπο-

θρῶπον, δὲν θὰ παρέμεινεν ἡ γυναῖκα, ὅταν εἶδε τὸν ὄφιν, δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν συμβουλήν, δὲν θὰ ἐσυζητοῦσε μὲ τόσον μεγάλην ἀσφάλειαν μαζί του, ἀλλὰ ἀμέσως θὰ ἐταράσσετο εἰς τὸ πρόσωπον καὶ θὰ ἀπεμακρύνετο. Τώρα ὅμως καὶ συζητεῖ, καὶ δὲν φοβεῖται, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ὁ φόβος αὐτός. Ἐφοῦ ὅμως εἰσηλθεν ἡ ἀμαρτία, ἐστερήθη εἰς τὴν συνέχειαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ὅπως εἰς τοὺς ὑπηρέτας, ἐκεῖνοι μὲν πού προκόπτουν, προκαλοῦν φόβον καὶ εἰς τοὺς συνυπηρέτας των, ἐκεῖνοι δὲ πού ἀντιμάχονται τὸν κύριόν των, φοβοῦνται ἀκόμη καὶ τοὺς συνυπηρέτας των ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι μέχρις ὅτου εἶχε τὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἐπροκαλοῦσε φόβον καὶ εἰς τὰ θηρία ἄφοῦ ὅμως ἡμάρτησεν, εἰς τὴν συνέχειαν ἐφοβεῖτο καὶ τοὺς τελευταίους συνανθρώπους του. Ἐάν ὅμως δὲν δέχεσαι τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, ἀπέδειξέ μου σύ, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν τὰ θηρία ἐπροκαλοῦσαν φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἡμπορέσης. Ἐάν δὲ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ εἰσηλθεν ὁ φόβος, καὶ αὐτὸ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐάν, καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος παρέβη τὴν ἐντολήν, ἢ δοθεῖσα εἰς αὐτὸν τιμὴ παρέμεινε σταθερά, δὲν θὰ ἐσηκώνετο εὐκολὰ ἀπὸ τὴν πτώσιν. Ἐφοῦ λοιπόν, καὶ ὅταν παραβαίνουν τὴν ἐντολήν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅταν δὲν παραβαίνουν, ἀπολαμβάνουν τὴν ἰδίαν τιμὴν, ἐκπαιδεύονται περισσότερο πρὸς τὴν πονηρίαν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται γρήγορα ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἐάν λοιπόν καὶ τώρα, πού ἐπαπειλοῦνται φόβοι καὶ τιμωρίαι καὶ βασανιστήρια, δὲν δέχονται νὰ εἶναι σώφρονες, ποῖοι θὰ ἦσαν, ἐάν δὲν ἔπασχον τίποτε διὰ τὰ κακά, πού ἔπραττον; Κατὰ συνέπειαν, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, μᾶς ἐστέρησε τὴν ἐξουσίαν.

5. Σὺ ὅμως, ἀγαπητέ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ πρόσεξε τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς ὁ μὲν Ἄδὰμ ἀνέτρεψεν ὅλην τὴν ἐντολήν καὶ παρέβη ὅλον τὸν νόμον ὁ δὲ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι φιλάνθρωπος καὶ νικᾷ μὲ τὴν ἀγαθότητα τὰ ἰδικὰ μας ἀμαρτήματα, δὲν ἔσθησεν ὅλην τὴν τιμὴν, οὔτε ἐστέρησεν αὐτὸν ἀπὸ κάθε ἐξουσίαν, ἀλλὰ ἄφησε νὰ εἶναι

τείας, ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον ἔξω τῆς ἀρχῆς ἀφῆκεν εἶναι τὰ
 ζῶα, ἃ μὴ σφόδρα αὐτῷ συνειτέλει πρὸς τὴν τῆς ζωῆς χρείαν·
 τὰ δὲ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, καὶ πολλὴν εἰσφέροντα τὴν λει-
 τουργίαν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, ταῦτα εἶασε μένειν
 5 ἐν τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ δουλείᾳ. Ἀφῆκε γοῦν βοῶν ἀγέλας,
 ἵνα ἄροισρον ἔλκωμεν, ἵνα τὴν γῆν ἀναιτέμνωμεν, ἵνα τὰ σπέρ-
 ματα καταβάλλωμεν ἀφῆκε καὶ τῶν ὑποζυγίων τὰ γένη,
 ἵνα πρὸς τὴν ἀγωγίμων μετακομιδὴν συναντιλαμβάνηται τῶν
 πόνων ἡμῖν ἀφῆκε τῶν προσβάτων τὰς ποιμένας, ἵνα ἔχωμεν
 10 ἐν τῇ περιβολῇ τῶν ἐνδυμάτων χορηγίαν ἀροκοῦσαν καὶ ἔτερα
 δὲ γένη τῶν ζώων εἶασε πολλὴν ἡμῖν τὴν χορηγίαν παρέ-
 χοντα. Ἐπειδὴ γὰρ κολάζων τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν παρα-
 κοῆν ἔλεγεν, «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄριον
 σου» ἵνα μὴ ὁ ἰδρῶς οὖτος καὶ ὁ πόνος ἀφόρητος ἦ, ἐπεκού-
 15 φρισε τὸ βαρὺ καὶ φορτικὸν τοῦ ἰδρωτός τῷ πλήθει τῶν ἀ-
 λόγων τῶν συνεφαπτομένων ἡμῖν τοῦ πόνου καὶ τῆς ταλαιπω-
 ρίας, καὶ ταῦτ' ὀν πεποίηκεν, ὅσον ἂν εἰ καὶ δεσπότης φιλάν-
 θρωπος καὶ κηδεμονικὸς τὸν οἰκέτην τὸν αὐτοῦ μασίξας,
 θεραπείαν τινὰ προσαγάγη ταῖς μᾶσιξιν οὕτω δὴ καὶ ὁ
 20 Θεὸς καταδίκην ἐπιθεῖς τῷ ἡμαρτηκότῃ, παντὶ τρόπῳ τὴν
 καταδίκην ταύτην κουφοτέραν βούλεται ποιῆσαι, ἰδρῶτι μεν
 ἡμᾶς καταδικάσας καὶ πόνῳ διηνεκεῖ, τοῦ δὲ πόνου συνεφά-
 πιεσθαι πολλὰ τῶν ἀλόγων γένη παρασκευάσας ἡμῖν. Ὡστε
 καὶ τὸ δοῦναι τὴν τιμὴν, καὶ τὸ πάλιν ἀφελέσθαι, καὶ τὸ τὸν
 25 φόβον ἐπισιῆσαι τῶν θηρίων, καὶ πάντα, ἃν τις ἀκριβῶς ἐξε-
 τάξοι καὶ εὐγνωμόνως, πολλῆς γέμει σοφίας, πολλῆς κηδε-
 μονίας, πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας. Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντων
 εὐχαριστιῶμεν αὐτῷ, καὶ εὐγνώμονες γενώμεθα περὶ τὸν το-
 σαῦτα ἡμᾶς εὐρηγειηκότα. Οὐδὲ γὰρ βαρὺ τι καὶ ἐπαχθές
 30 ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἢ τὸ ὁμολογεῖν μόνον τὰς τοσαύτας
 εὐεργεσίας, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων αὐτῷ εὐχαριστίας ἀναφέ-

4. Ὑποζύγια εἶναι κυρίως ὁ ἵππος, ὁ ὄνος καὶ ὁ ἡμίονος.

5. Γεν. 3, 19.

ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκεῖνα μόνον τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐβοηθοῦσαν πολὺ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς· τὰ ἀναγκαῖα ὅμως καὶ τὰ χρήσιμα, καὶ ἐκεῖνα ποῦ προσφέρουν μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ζωὴν μας, αὐτὰ ἄφησε νὰ παραμένουν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν μας.)

Ἄφησε λοιπὸν πολλὰ βόδια, διὰ νὰ σύρωμεν τὸ ἀλέτρι, διὰ νὰ ὀργώνωμεν τὴν γῆν, διὰ νὰ σπείρωμεν τὸν σπόρον· ἄφησε τὰ εἶδη τῶν ὑποζυγίων ζῶων⁴, διὰ νὰ μᾶς ἀνακουφίζουν ἀπὸ τοὺς κόπους κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων· ἄφησε τὰ ποιμνία τῶν προβάτων, διὰ νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν μας ἀρκετὴν ἀφθονίαν ἐνδυμάτων· καὶ ἄλλα δὲ εἶδη ζῶων ἄφησε νὰ μᾶς παρέχουν ἀφθονα ἀγαθὰ. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν ἐτιμωροῦσε τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ ἔλεγε, «Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ κερδίζης τὸν ἄρτον σου»⁵, διὰ νὰ μὴ εἶναι ὁ ἰδρῶτας αὐτός καὶ ὁ κόπος ἀνυπόφορος, ἀνεκούφισε τὴν δυσκολίαν καὶ ἐνόχλησιν τοῦ ἰδρῶτος μὲ τὰ πολλὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα μᾶς βοηθοῦν εἰς τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν, καὶ ἔχει κάμει τὸ ἴδιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔκαμε καὶ κάποιος φιλόανθρωπος καὶ στοργικὸς κύριος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ μαστιγώσῃ τὸν ὑπηρέτην τοῦ, προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεός, ἀφοῦ κατεδίκασε τὸν ἄνθρωπον, ποῦ ἡμάρτησε, θέλει μὲ κάθε τρόπον νὰ καταστήσῃ τὴν καταδίκην αὐτὴν ἐλαφροτέραν, ἐνῶ δηλαδὴ μᾶς κατεδίκασεν εἰς ἰδρῶτα καὶ κόπον συνεχῆ, ἔκαμε συγχρόνως πολλὰ εἶδη ζῶων νὰ μᾶς βοηθοῦν εἰς τὸν κόπον μας. Συνεπῶς καὶ τὸ ὅτι μᾶς ἔδωσε τὴν τιμὴν, καὶ τὸ ὅτι πάλιν τὴν ἀφήρεσε, καὶ τὸ ὅτι ὥρισεν τὸν φόβον τῶν θηρίων, καὶ ὅλα, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ ἐξετάζῃ μὲ ἀκρίβειαν καὶ καλὴν διάθεσιν, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν σοφίαν, μεγάλην φροντίδα καὶ μεγάλην φιλοανθρωπίαν. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἅς εὐχαριστοῦμεν αὐτὸν καὶ ἅς γίνωμεν εὐγνώμονες πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μᾶς εὐηργέτησε τόσον πολὺ. Διότι τίποτε τὸ δύσκολον καὶ ἐνοχλητικὸν δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς, παρά μόνον νὰ παραδεχώμεθα τὰς τόσον μεγάλας εὐεργεσίας καὶ νὰ ἀναπέμπωμεν εἰς αὐτὸν τὰς εὐχαριστίας

ρειν' οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς δεῖται τούτου· ἀνευθεῖς γὰρ ὑπάρχει
 ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς παιδευόμεθα τὸν χορηγὸν ἐπισπάσασθαι τῶν
 ἀγαθῶν, καὶ μὴ ἀγνώμονες γενόμεθα, ἀλλ' ἀξίαν τῶν εὖ-
 εργεσιῶν καὶ τῆς τοσαύτης κηδεμονίας τὴν ἀρετὴν εἰσφέρω-
 5 μεν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν εἰς πλείονα τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκκαλε-
 σόμεθα κηδεμονίαν. Μὴ τοίνυν ραθυμῶμεν, παρακαλῶ, ἀλλ'
 ἕκαστος ὑμῶν καθ' ἑκάστην ὥραν, εἰ οἶδόν τε, ἀναλογιζέσθω
 καθ' ἑαυτὸν, μὴ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς
 ἰδίας εἰς αὐτὸν γινομένας, μὴ τὰς ὠμολογημένας, καὶ πᾶσι
 10 δῆλους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδιαζούσας καὶ λανθανούσας τοὺς πολ-
 λούς· οὕτω γὰρ δυνήσεται διηνεκῆ τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέ-
 ρειν τῷ Δεσπότῃ. Τοῦτο μεγίστη θυσία, τοῦτο προσφορὰ τε-
 λεία, τοῦτο παρηγορίας ἡμῖν ὑπόθεσις γενήσεται καὶ πῶς,
 ἐγὼ λέγω. Ὁ γὰρ ταῦτα διηνεκῶς στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ
 15 τῇ ἑαυτοῦ, καὶ τὴν μὲν οἰκειαν εὐτέλειαν καταμανθάνων μετὰ
 ἀκριθείας, ἐννοῶν δὲ τὴν ἄφατον καὶ ὑπερβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν, καὶ ὅπως οὐ πρὸς ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων
 ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκειαν ἀγαθότητα ἀφορῶν, οὕτω
 τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖ, συσιέλλεται τὴν διάνοιαν, συντριβέ-
 20 ται τὸν λογισμὸν, πάντα τυφον καὶ ἀπόνειαν κατασιέλλει, με-
 τριάζειν μανθάνει, ὑπερορᾷ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου,
 καταγελαῖν πάντων τῶν ὀρωμένων, φαντάζεσθαι τὰ μέλλον-
 τα ἀγαθὰ, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀτελεύτητον, καὶ πέρασ οὐκ ἔ-
 χουσαν. Ὁ δὲ οὕτω τὴν ψυχὴν διακείμενος, τὴν ἀληθῆ καὶ
 25 ἐπέρασιον θυσίαν τῷ Θεῷ ἀναφέρει, καθὼς ὁ προφήτης
 φησὶ· «Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντριμιμένον καρδίαν συν-
 τριμιμένην καὶ τεταπεινωμένην ἣ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσῃ»,
 Τοὺς γὰρ εὐγνώμονας τῶν οἰκειῶν οὐχ οὕτως αἱ κολάσεις
 καὶ αἱ τιμωρίαι ἐπιστρέφουσιν, ὡς αἱ εὐεργεσίαι, καὶ τὸ
 30 εἰδέναι, ὅτι οὐ πρὸς ἀξίαν τῶν πεπλημελημένων τὴν δίκην
 δεδώκασιν.

μας δι' αὐτάς· ὄχι διότι ἔχει ὁ Θεὸς ἀνάγκην ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ εἶναι ἀνευδεής· ἀλλὰ διὰ νὰ διδασκώμεθα νὰ προσκαλοῦμεν τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ μὴ γινώμεθα ἀχάριστοι, ἀλλὰ νὰ προσφέρωμεν ἰσαξίαν ἀρετὴν πρὸς τὰς εὐεργεσίας καὶ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα. Διότι ἔτσι θὰ προκαλέσωμεν καὶ αὐτὸν νὰ ἐπιδείξη μεγαλυτέραν φροντίδα δι' ἡμᾶς. "Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀδιάφοροι, παρακαλῶ, ἀλλὰ ὁ καθένας σας εἰς κάθε στιγμὴν, ἐὰν εἶναι δυνατόν, ἄς συλλογίζεται μέσα του, ὄχι μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνας πού ἔγιναν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέρως, ὄχι μόνον ἐκείνας πού παραδέχονται καὶ εἶναι γνωσταὶ εἰς ὄλους, ἀλλὰ καὶ ἐκείνας πού ἔγιναν χωριστὰ εἰς τὸν καθένα καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται οἱ πολλοί, διότι ἔτσι θὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐκφράζη διαρκῶς τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὸν Κύριον. Αὐτὸ θὰ γίνῃ ἡ μεγίστη θυσία, αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ τελεία προσφορά, αὐτὸ θὰ γίνῃ προϋπόθεσις τῆς παρησίας μας· καὶ μὲ ποῖον τρόπον, ἐγὼ τὸ ἐξηγῶ. Διότι ἐκεῖνος πού διαρκῶς περιστρέφει αὐτὰ μέσα εἰς τὸν νοῦν του, καὶ ἐπειδὴ γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἰδικὴν του ἀσήμαντον ἀξίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ κατανοεῖ τὴν ἄπειρον καὶ ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς ὄχι σύμφωνα μὲ τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα ἔτσι ρυθμίζει τὴν ζωὴν μας, συγκρατεῖ τὸν νοῦν του, συντρίβει τὴν σκέψιν, καταστέλλει κάθε ἀλαζονείαν καὶ ἀνοησίαν, μαθαίνει νὰ εἶναι μετριόφρων, νὰ περιφρονῇ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς, νὰ καταφρονῇ ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, νὰ σκέπτεται τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τέλος. Ἐκεῖνος δὲ πού διάκειται ἔτσι κατὰ τὴν ψυχὴν, προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀληθινὴν καὶ ἐπιθυμητὴν θυσίαν, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· «Θυσία δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα· συντετριμμένην καὶ ταπεινωμένην καρδίαν ὁ Θεὸς δὲν θὰ περιφρονήσῃ»^ε. Διότι τοὺς συνετοὺς ὑπηρέτας δὲν ἐπαναφέρουν εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον τόσον τὰ βασανιστήρια καὶ αἱ τιμωρίαι, ὅσον αἱ εὐεργεσίαι καὶ τὸ νὰ γνωρίζουν, ὅτι δὲν ἔχουν τιμωρηθῆ ὅπως ἀξίζει εἰς τὰ ἁμαρτήματά των.

6. Συντριβόμεν ἰοῖν ἡμῶν τὸν λογισμόν, παρακαλῶ, ταπεινώσωμεν τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα νῦν διε τῆς νηστειᾶς ὁ καιρὸς πολλὴν ἡμῖν εἰς ἰοῦτο τὴν συμμαχίαν εἰσφέρει. Ἐὰν γὰρ οὕτως ὤμεν διακειμένοι, δυνησόμεθα καὶ τὰς εὐχὰς

5 μετὰ πολλῆς τῆς νήψεως ποιεῖσθαι, καὶ ἐξομολογούμενοι τὰ πεπλημμελημένα πολλὴν ἐπισπάσασθαι τὴν ἄνωθεν χάριν. Καὶ ἵνα μάθητε διὰ ταῖς τοιαύταις ἀρέσκειται ψυχαῖς ὁ Θεοπότης, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προῶν, καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;». Διὰ

10 τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, διὰ προῶς εἶμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσεται ἀνάπαν- σιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ὁ γὰρ ὄντως ταπεινῶν ἑαυτὸν οὐκ ἂν δυνηθεῖη ποτὲ εἰς θυμὸν ἐξενεχθῆναι, οὐδὲ τῷ πλησίον ὀργισθῆναι, τῆς ψυχῆς κατεσταλμένης, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὴν

15 σκοπουμένης. Τῆς δὲ οὕτω διακειμένης ψυχῆς τί ἂν γένοιτο μακαριώτερον; Ὁ ἰοιοῦτος ἐν λιμένι διηνεκῶς κἀθηται παντὸς χειμῶνος ἀπηλλαγμένος, καὶ ἐντροφῶν τῇ ἀπὸ τῶν λογισμῶν γαλήνῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Καὶ εὐρήσεται ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ὡσπερ οὖν ὁ τὰ

20 πάθη ταῦτα κατευνάσας πολλῆς ἀπολαύει τῆς ἀναπαύσεως, οὕτως ὁ ρᾶθυμος, καὶ ἀναπεπιτωκῶς, καὶ μὴ δυνάμενος δεύ- τως ἡνιοχεῖν τὰ ἐν αὐτῷ τικτόμενα πάθη, ἐν διηνεκεῖ σάλῳ καθέστηκεν, οἴκοθεν τὸν πόλεμον ἔχων, καὶ οὐδενὸς παρόν- τος ταραπτόμενος, καὶ πολλὴν τὸν χειμῶνα ὑπομένων διὰ

25 καὶ τῶν κυμάτων κορυφουμένων, καὶ τῆς τῶν πονηρῶν πνευ- μάτων καταιγίδος ἐπιούσης, πολλάκις ὑποβρύχιος γίνεται, καταβαπτιοθέντος τοῦ σκάφους διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ κυβερ- νήτου. Διὸ χρὴ νήφειν, καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ διηνεκῇ τὴν μέριμναν ἔχειν καὶ ἀδιάλειπτον τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας.

30 Τὸν γὰρ Χριστιανὸν ἀεὶ παρατεινάχθαι χρὴ πρὸς τὰ πάθη

7. Ἦσ. 66, 2.

8. Ματθ. 11, 29.

6. "Ας συντρίψωμεν λοιπὸν τὸν λογισμὸν μας, παρακαλῶ, ἃς ταπεινώσωμεν τὸν νοῦν, καὶ πρὸ πάντων τώρα ποῦ ὁ καιρὸς τῆς νηστείας μᾶς προσφέρει μεγάλην βοήθειαν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Διότι ἐὰν συμπεριφερώμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ νὰ προσευχώμεθα μὲ πολλὴν σύνεσιν καὶ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτημάτων νὰ προκαλέσωμεν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ὅτι μὲ αὐτάς τὰς ψυχὰς εὐαρεστεῖται ὁ Κύριος, ἄκουε αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Πρὸς ποῖον νὰ ἀτενίσω, παρὰ εἰς τὸν ταπεινὸν καὶ συντετριμμένον κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ φοβούμενον τὸν λόγον μου;»⁷. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κηρύττων ἔλεγε· «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρῶος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν καρδίαν, καὶ θὰ εὐρῆτε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς σας»⁸. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ταπεινώνει ἀληθῶς τὸν ἑαυτόν του, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ἐκτραπῇ εἰς τὴν ὀργήν, οὔτε νὰ ὀργισθῇ κατὰ τοῦ πλησίον του, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του εἶναι συγκρατημένη καὶ ἐξετάζει τὰ ἰδικά της. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ εὐτυχέστερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ποῦ συμπεριφέρεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; "Ενας τέτοιος ἄνθρωπος κάθεται διαρκῶς μέσα εἰς τὸ λιμάνι εὐρισκόμενος μακρὰν ἀπὸ κάθε κακοκαιρίαν καὶ ἀπολαμβάνων τὴν γαλήνην τῶν σκέψεών του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Καὶ θὰ εὐρῆτε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς σας». "Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος, ποῦ κατεπράϋνε τὰ πάθη αὐτά, ἀπολαμβάνει μεγάλην ἀπόλαυσιν, ἔτσι ὁ ἀδιάφορος καὶ δειλὸς καὶ ἀδύναμος νὰ χαλιναγωγῇ ὅπως πρέπει τὰ πάθη, ποῦ γεννῶνται μέσα του, εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἀναταραχὴν, ἐπειδὴ ἔχει ἐκ φύσεως τὸν πόλεμον καὶ τaráσσειται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ἐμπρὸς του καὶ δέχεται μεγάλην τρικυμίαν· δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὑψῶνωνται τὰ κύματα καὶ ἐπέρχεται ἡ θύελλα τῶν πονηρῶν ἀνέμων, πολλὰς φορές καταποντίζεται, ἀφοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειρίας τοῦ κυβερνήτου, τὸ σκάφος βυθίζεται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, καὶ νὰ φροντίζωμεν συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας. Διότι ὁ Χριστιανὸς πρέπει πάντοτε νὰ ἀντιμάχεται τὰ πάθη τῆς σάρκα, καὶ νὰ ἐν-

τῆς σαρκός, καὶ τοὺς νόμους τοὺς τεθέντας ἡμῖν παρὰ τοῦ
 κοινοῦ πάντων Δεσπότου, ἐναύλους ἔχειν, καὶ τούτοις τειχί-
 ζεσθαι, καὶ τῇ πολλῇ αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς μακροθυμίᾳ εἰς δέον
 κερχρῆσθαι, καὶ μὴ ἀναμέειν τὴν διὰ τῶν ἔργων πείραν,
 5 καὶ τότε οὐσιέλλεσθαι, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται, «Ὅταν
 ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν». Ἐχοντες οὖν,
 ἀγαθητοί, σύμμαχον τῆς νησιείας τὴν παρουσίαν, πάντες ἐπὶ
 τὴν ἐξομολόγησιν τῶν πεπλημελημένων ἐπειγώμεθα, καὶ
 ἀπεχώμεθα μὲν πάσης κακίας, μετώμεν δὲ πᾶσαν ἀρετήν.
 10 Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Δαυὶδ διδάσκει λέγων
 «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Ἄν οὕτω τὰ
 κατ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ μετὰ τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμά-
 των καὶ τὴν ἀποχὴν τῆς κακίας ἐπιδειξώμεθα, δυνησόμεθα
 καὶ αὐτοὶ πλείονος ἀπολαῦσαι τῆς παρορησίας, καὶ δαριλεσιτέ-
 15 ρας ἀξιωθῆναι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ ἐν
 τῷ παρόντι θίω, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβεραῖ,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος,
 τιμὴ, γῶν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

9. Ψαλμ. 77, 34.

10. Ψαλμ. 36, 27.

θυμῆται τοὺς νόμους, ποὺ μᾶς ὤρισεν ὁ κοινὸς Κύριος ὄλων, καὶ μὲ αὐτοὺς νὰ ὀχυρώνεται, καὶ νὰ μεταχειρίζεται ὅπως πρέπει τὴν μεγάλην του μακροθυμίαν πρὸς ἡμᾶς, καὶ νὰ μὴ περιμένη τὴν δοκιμασίαν μὲ τὰ ἔργα, καὶ τότε νὰ συστέλλεται, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς τό, «Ὁταν ἐπάτασεν αὐτούς, τότε ἀνεζητοῦσαν αὐτόν»⁹. Ἐχοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, σύμμαχον τὴν εὐκαιρίαν τῆς νηστείας, ἃς σπεύδωμεν ὅλοι εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτημάτων μας καὶ ἃς ἀπομακρυνώμεθα μὲν ἀπὸ κάθε κακίαν, ἃς μετερχώμεθα δὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς. Διότι ἔτσι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ διδάσκει λέγων· «Ἀπόφυγε τὸ κακὸν καὶ πράττε τὸ ἀγαθόν»¹⁰. Ἄν ρυθμίζωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ζωὴν μας καὶ ἂν μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ ἐπιδείξωμεν καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὴν κακίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἀπολαύσωμεν μεγαλυτέραν παρρησίαν καὶ νὰ ἀξιωθοῦμεν πλουσιωτέραν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, μὲ τὰς εὐχὰς καὶ πρεσβείας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔγιναν εὐάρεστοι εἰς αὐτόν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὅποιον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι'
(Γεν. 1, 26 - 2, 3)

Προϊροπή πρὸς τοὺς ἐρυνθριῶντας μετὰ τὴν ἐοτίασιν
παραλαβεῖν τῇ συνάζει κατὰ τὴν ἐσπέραν, καὶ εἰς τὰ
5 ἐξῆς τοῦ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέ-
ραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν»· καὶ εἰς τό, «Καὶ ἐποίησεν
ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐ-
τόν ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».

1. Ἐλάτιων ἡμῖν ὁ σύλλογος σήμερον, καὶ βραχὺ τὸ
10 θέαιρον τῶν συνδεδραμηκότων. Τίνος ἔνεκεν, καὶ διὰ τί;
Τάχα τινὲς ἠρυνθρίασαν μετὰ τὴν αἰσθητὴν τραπέζαν εἰς τὴν
πνευματικὴν ταύτην ἐοτίασιν παραγενέσθαι, καὶ τοῦτο αὐτοῖς
αἴτιον γεγένηται τῆς ἀπολείψεως· ἀλλ' ἀκουέτωσαν σοφοῦ
15 τινος λέγοντος· «Ἔστιν αἰσχὴν ἐπάγουσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔ-
στιν αἰσχὴν δόξα καὶ χάρις». Οὐκ ἔστιν αἰσχύνῃς ἄξιον,
τραπέζης μετασχόντα σωματικῆς ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν
ἐοτίασιν. Οὐδὲ γὰρ καθάπερ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, οὕτω
καὶ τὰ πνευματικὰ καιροῖς ἀφωρισμένοις διατετύπεται. Ἡ γὰρ
περὶ τῶν πνευματικῶν διάλεξις πάντα τῆς ἡμέρας τὸν και-
20 ρὸν ἐπιυῆδειον ἔχει. Καὶ τί λέγω τῆς ἡμέρας τὸν καιρὸν;
Κἂν γὰρ καταλάβῃ, οὐδὲ οὕτω κώλυμα γίνεται τῇ πνευματικῇ
διδασκαλίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε Τιμοθέῳ γράφων·
«Ἐπίσηθι εὐκαιρῶς, ἀκαιρῶς· ἔλεγξον, ἐπιύμησον, παρα-
κάλεσον». Καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ μακαρίου Λουκᾶ λέγοντος,
25 διὰ «Μέλλων ἐξιέναι», φησί, «τῇ ἐπαύριον ὁ Παῦλος ἀπὸ

1. Σοφ. Σειρ. 4, 21.

2. Β' Τιμ. 4, 2.

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄ (Γεν. 1, 26 - 2, 3)

Προτροπή πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπὴν μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν σύναξιν κατὰ τὸ βράδυ, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ, «Ἴνα πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μετὰ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν», καὶ εἰς τὸ, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἔπλασεν αὐτόν· ἔπλασε δὲ ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ».

1. Ἡ σύναξις μας εἶναι σήμερα μικροτέρα, καὶ οἱ θεαταὶ ποὺ προσῆλθαν ὀλίγοι. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν; Ἴσως μερικοὶ ἐντράπησαν μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ προσέλθουν εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ συμπόσιον, καὶ αὐτὸ ἔχει γίνῃ ἢ αἰτία τῆς ἀπουσίας των. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσουν κάποιον σοφόν, ποὺ λέγει· «Ἐπάρχει ἐντροπή, ἢ ὁποία ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἄλλη ἐντροπή, ἢ ὁποία ἔχει δόξαν καὶ χάριν»¹. Δὲν εἶναι ἄξιον ἐντροπῆς, ἐκεῖνος ποὺ ἐκάθισεν εἰς ὑλικὸν τραπέζιν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πνευματικὸν συμπόσιον. Οὔτε θέβαια ὅπως τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὰ πνευματικὰ ἔχουν ρυθμισθῆ διὰ καθωρισμένην ὥραν. Διότι ὁ κατάλληλος καιρὸς διὰ τὴν ὁμιλίαν περὶ τῶν πνευματικῶν εἶναι ὅλη ἡ ἡμέρα. Καὶ διατὶ λέγω ὁ καιρὸς τῆς ἡμέρας; Καὶ ἂν ἀκόμη ἔλθῃ ἡ νύκτα, οὔτε αὐτὴ γίνεταί ἐμπόδιον εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅταν ἔγραφεν εἰς τὸν Τιμόθεον· «Συμπαράστεκε εἰς καταλλήλους καὶ ἀκαταλλήλους περιστάσεις, ἔλεγξε, ἐπίπληξε, παρηγόρησε»². Ἐπίσης ἄκουε τὸν μακάριον Λουκᾶν, ποὺ λέγει, ὅτι «Ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπομένην ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν

τῆς Τρωάδος, διελέγειτο αὐτοῖς, καὶ παρέτεινε τὸν λόγον
 μέχρι μεσονυκτίου». Μήτι ὁ καιρὸς ἐλυμήνατο, εἰπέ μοι, ἢ
 διέκοψε τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον; Ὁ νῆφων ἀκροατῆς,
 κἂν ἠριστικῶς ἦ, ἄξιος ἂν εἴη τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ πνευ-
 5 ματικοῦ, ὥστερ οὖν ὁ ραθυμος καὶ ἀναπεπιωκῶς, κἂν ἄσιτος
 διαμείνῃ, οὐδεμίαν ἐντεῦθεν δέξεται τὴν ὠφέλειαν. Καὶ ταῦ-
 τα λέγω οὐ τὸν τόνον τῆς νησιείας ἐκλύων, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ
 καὶ σφόδρα ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς νησιεύοντας· ἀλ-
 λά καὶ βουλόμενος διδάξαι ὑμᾶς, λογισμῶ τινι νήφοντι μειέ-
 10 ναι τὰ πνευματικά, καὶ μὴ συνηθεία κατακολονθεῖν. Οὐ γὰρ
 τὸν μεταλαβόντα τροφῆς αἰσχροὺν παραλαβεῖν τῇ πνευματικῇ
 ταύτῃ διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ τὸ ραθυμούσῃ διανοίᾳ, καὶ τὸ ὑπὸ
 τῶν παθῶν πολιορκεῖσθαι, καὶ μὴ κατασιέλλειν τὰ τῆς σαρκὸς
 σκιριτήματα. Οὐ τὸ φαγεῖν κακόν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἢ
 15 ἀδηφαγία βλαβερόν, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ἐμπίπλασθαι,
 καὶ διαρρήγνυσθαι τὴν γαστέρα· τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἡδονὴν
 τὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς λυμάνεται· ὥστερ οὖν οὐδὲ τὸ οἴνου
 συμμέτρον μετασχεῖν πονηρόν, ἀλλὰ τὸ μέθη ἐαυτὸν ἐκδοῦ-
 ναι, καὶ τῶν λογισμῶν τὸ κριτήριον παρατρέφαι διὰ τῆς ἀ-
 20 μετρίας. Εἰ δὲ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν, ἀγαπητέ, μὴ δύναιο
 ἄσιτος παρατείνειν τὴν ἡμέραν, οὐδεὶς εὖ φρονῶν ὑπὲρ τού-
 του σοὶ ἐγκαλέσαι δυνήσεται. Δεσπότιν γὰρ ἔχομεν ἡμέρον
 καὶ φιλόανθρωπον, καὶ οὐδὲν τῶν ὑπὲρ δύνάμιν παρ' ἡμῶν
 ἐκζητοῦντα. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀποχρῆν τῶν βρωμάτων, καὶ τὴν
 25 νησιείαν ἀπλῶς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, οὐδὲ δι' αὐτὸ
 τοῦτο, ἵνα ἄσιτοι διαμένωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα ἀφισιῶντες ἐ-
 αυτοὺς ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, πᾶσαν τὴν σχολὴν
 ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀναλίσκωμεν. Ὡς εἰ μετὰ νηφούσης
 διανοίας τὸν ἐαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, καὶ περὶ τὰ πνευ-
 30 ματικά πᾶσαν τὴν σχολὴν ἐπιδεικνύμεθα, καὶ τῇ τροφῇ οὕτω

Τριάδα, ἐδίδασκεν αὐτοὺς καὶ παρέτεινε τὸν λόγον του μέχρι τὰ μεσάνυκτα»³. Μήπως ἔβλαψεν ὁ χρόνος, εἶπέ μου, ἢ διέκοψε τὴν διδασκαλίαν του; Ὁ νηφάλιος ἀκροατής, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη γευματίσει, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἄξιος τῆς πνευματικῆς αὐτῆς συνάξεως, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀδιάφορος καὶ νωθρός, καὶ ἂν παραμείνη νηστικός, δὲν θὰ ὠφεληθῆ καθόλου ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ λέγω αὐτά, ὄχι διὰ νὰ ἀχρηστεύσω τὴν δύναμιν τῆς νηστείας, μὴ γένοιτο, ἀφοῦ ἐπαινώ πάρα πολὺ καὶ ἐπιδιοκίμῶ τοὺς νηστεύοντας· ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς διδάξω, ὅτι πρέπει νὰ καταγίνεσθε εἰς τὰ πνευματικὰ μὲ διαυγῆ σκέψιν καὶ νὰ μὴ ὑπακούετε ἀπὸ συνήθειαν. Διότι δὲν εἶναι ἐντροπὴ ἐκεῖνος, ποὺ ἔφαγε, νὰ παραλάβῃ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸ νὰ τὴν παραλάβῃ μὲ ἀδιάφορον νοῦν καὶ τὸ νὰ πολιορκῆται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ μὴ ὑποτάσῃ τὰς σαρκικὰς του ὁρμάς. Δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ φάγῃ κάποιος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ βλαβερὸν εἶναι ἡ πολυφαγία, καὶ τὸ νὰ χορταίνωμεν ὑπερβολικὰ καὶ νὰ πρῆζωμεν τὴν κοιλίαν μας, διότι αὐτὸ καταστρέφει καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν τροφήν. Ὅπως λοιπὸν δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ πίνῃ κανεὶς μὲ μέτρον οἶνον, ἀλλὰ τὸ νὰ παραδίῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν μέθην καὶ μὲ τὴν ὑπερβολὴν νὰ διαστρέφῃ τὸ κριτήριον τῶν σκέψεών του. Καὶ ἐὰν διὰ ἀσθένειαν τοῦ σώματος, ἀγαπητέ, δὲν θὰ ἠμπορέσης νὰ παραμένης νηστικός ὅλην τὴν ἡμέραν, κανεὶς ποὺ σκέπτεται ὀρθῶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ κατηγορήσῃ δι' αὐτό. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν Κύριον πρᾶον καὶ φιλόανθρωπον καὶ ὁ ὁποῖος δὲν μᾶς ζητεῖ τίποτε ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας. Διότι οὔτε ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ, οὔτε ἡ νηστεία ἀπαιτεῖ νὰ γίνεται ἀπλῶς ἀπὸ ἡμᾶς, οὔτε δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, νὰ παραμένωμεν δηλαδὴ νηστικοὶ μόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ διαθέτωμεν ὅλην μας τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ πνευματικὰ, ἀφοῦ ἀπομακρύνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Ὅπως ἐὰν ρυθμίζωμεν μὲ νηφάλιον νοῦν τὴν ζωὴν μας καὶ ἐπιδεικνύωμεν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας διὰ τὰ πνευματικὰ, καὶ ἐὰν προσλαμβάνωμεν τὴν τροφήν, ὥστε νὰ

- προσείωμεν, ὡς τὴν χρεῖαν μόνον πληροῦν, καὶ ἐν ταῖς ἀγα-
θαῖς πράξεσιν ἅπαντα τὸν βίον καταναλίσκειν, οὐδὲ χρεῖα
ἡμῖν ἦν τῆς βοηθείας τῆς ἀπὸ τῆς νησιείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ῥα-
θυμὸς ἢ φύσις ἢ ἀνθρωπίνη, καὶ τῇ ἀνέσει καὶ τῇ τροφῇ
- 5 μᾶλλον ἐαντιῇ ἐπιδίδωσι, διὰ τοῦτο καθάπερ πατὴρ φιλό-
σοφος τὴν ἀπὸ τῆς νησιείας ἡμῖν λαιρείαν ἐπενόησεν ὁ
φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἵνα καὶ τὰ τῆς τροφῆς ἡμῖν ἐκ-
κόπηται, καὶ τὴν περὶ τὰ βιωτικὰ φροντίδα μεταγάγωμεν
ἐπὶ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν. Ἄν τοίνυν ὧσί τινες
- 10 τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ὑπὸ ἀσθενείας σωματικῆς κωλυόμε-
νοι, καὶ μὴ δυνάμενοι ἄσιτοι διαμένειν, τοῦτοις παραινῶ
καὶ τὴν ἀσθένειαν τὴν σωματικὴν παραμυθεῖσθαι, καὶ τῆς
διδασκαλίας ταύτης τῆς πνευματικῆς μὴ ἀποσιτορεῖν ἑαυτοὺς,
ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον πλείονα τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνυσθαι.
- 15 2. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν ὁδοὶ πολλῶ μείζους τῆς ἀποχῆς τῶν
θρωμάτων, αἱ δυνάμεναι τὰς θύρας ἡμῖν ἀνοίγειν τῆς παρ-
ρησίας τῆς πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ τροφῆς τοίνυν μεταλαμβάνων,
καὶ νησιεύειν μὴ δυνάμενος, σαφιλεσιέραν τὴν ἐλεημοσύνην
ἐπιδεικνύσθω, εὐχὰς ἐκτενεῖς, τὴν προθυμίαν ἐπιτεταμένην
- 20 ἐχέτω περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγιων ἐνταῦθα οὐδὲν
ἢ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμπόδιον ἡμῖν γίνεται τοῖς ἐχθροῖς
καταλλαιτέσθω, πᾶσαν μνησικακίαν ἐξοριζέτω τῆς ἑαυτοῦ
ψυχῆς. Ἄν ταῦτα κατορθοῦν βούληται, τὴν ἀληθῆ νησιείαν
ἐπεδείξατο, καὶ ἦν μάλιστα πάντων ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Δε-
- 25 σπότης. Ἐπεὶ καὶ ταύτην τὴν ἀποχὴν τῶν θρωμάτων διὰ
τοῦτο κελεύει γίνεσθαι, ἵνα χαλινοῦντες τὰ σκιρτήματα τῆς
σαρκός, εὐήμιον αὐτὴν ἐργαζώμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐπιτολῶν
ἐκπλήρωσιν. Εἰ δὲ μέλλοιμεν μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς νησιείας
βοήθειαν ἑαυτοῖς προσάγειν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν,
- 30 καὶ πλείονα τὴν ραθυμίαν ἐπιδεικνυσθαι, λανθάνομεν ἑαν-
τοὺς τὰ μέγιστα ζημιούμενοι. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ νησιείας ἢ

ικανοποιούμεν μόνον τὴν ἀνάγκην μας καὶ νὰ διαθέτωμεν ὅλην μας τὴν ζωὴν εἰς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, οὔτε θὰ μᾶς ἐχρειάζετο ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν νηστείαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι ἀδιάφορος καὶ παραδίδεται περισσότερον εἰς τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις, δι' αὐτὸ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ὡσάν φιλόστοργος πατέρας, ἐπένοησε δι' ἡμᾶς τὴν θεραπείαν τῆς νηστείας, ὥστε καὶ αἱ ἀπολαύσεις μας νὰ ἀποκόπτονται ἐντελῶς καὶ νὰ μεταφέρωμεν τὴν φροντίδα διὰ τὰ βιωτικὰ εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πνευματικῶν. Ἄν λοιπὸν ὑπάρχουν μερικοί, ἀπὸ τοὺς προσερχομένους ἐδῶ, οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζονται ἀπὸ σωματικὴν ἀσθένειαν καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ παραμένουν νηστικοί, τοὺς συμβουλεύω καὶ τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν νὰ καταπραΰνουν καὶ νὰ μὴ στεροῦνται τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ νὰ φροντίζουν δι' αὐτὴν πολὺ περισσότερον.

2. Διότι ὑπάρχουν, ὑπάρχουν πράγματι, τρόποι κατὰ πολὺ σπουδαιότεροι ἀπὸ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ τρόφιμα, οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν νὰ μᾶς ἀνοίγουν τὰς θύρας τῆς παρρησίας πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού τρώγει καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ νηστεύῃ, ἅς ἐπιδεικνύῃ πλουσιωτέραν ἐλεημοσύνην, ἐκτενεῖς προσευχάς' ἅς ἔχη ἔντονον προθυμίαν διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων' ἐδῶ δὲν μᾶς ἐμποδίζει καθόλου ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος. Ἄς συμφιλιῶνεται μὲ τοὺς ἐχθρούς του, ἅς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του κάθε μνησικακίαν. Ἄν θέλῃ νὰ ἐπιτυχάνῃ αὐτὰ, ἔκαμε τὴν ἀληθινὴν νηστείαν, τὴν ὁποίαν περισσότερον ἀπὸ ὅλα ἐπιζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Κύριος' Ἄφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ τρόφιμα δι' αὐτὸ διατάσσει νὰ γίνεται, ὥστε χαλιναγωῦντες τὰς ὀρμὰς τῆς σάρκας, νὰ καθιστῶμεν αὐτὴν ὑπάκουον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν του. Ἐάν ὅμως πρόκειται νὰ μὴ προσφέρωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας οὔτε τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος, καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν ἀδιαφορίαν, ἀσυναίσθητα βλάπτομεν ὑπερβολικὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι ἐάν καὶ μὲ τὴν νηστείαν ἡ ἔλλειψις τῶν

τῶν προειρημένων κατορθωμάτων ἔλλειψις οὐδὲν ἡμᾶς ὀνι-
 ρησι, πολλῶ μᾶλλον εἰ μηδὲ τῷ φαρμάκῳ τῆς νησιείας χρι-
 σασθαι δυνάμενοι, πλείονα τὴν ραθυμίαν ἐπιδειξόμεθα. Ταῦ-
 5 τα δὴ μααθόντες παρ' ἡμῶν, παρακαλῶ, οἱ νησιεύειν δυνά-
 μενοι, αὐτοί τε καθ' ὅσον οἶόν τε ἐπιτείνετε ὑμῶν τὴν καλὴν
 ταύτην καὶ ἐπαινετὴν προθυμίαν. Ὅσῳ γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν
 ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. Ἢ
 γὰρ νησιεία τὸ μὲν σῶμα κατατείνει, καὶ χαλινῶσι τὰ ἄτακτα
 σκιριτήματα, τὴν δὲ ψυχὴν διαυγασέραν ἐργάζεται, καὶ πτε-
 10 ροῖ, καὶ μετάρσιον καὶ κούφην ποιεῖ. Καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
 δὲ τοὺς ὑμετέρους, ὅσοι διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν νησιεύειν
 οὐ δύναται, προσιπέστε μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τῆς πνευματι-
 κῆς ταύτης τροφῆς, διδάσκοντες αὐτούς, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν
 αὐτοῖς διαπορθμεύοντες, καὶ δεικνύοντες, ὅτι ὁ φαγὼν καὶ
 15 πιὼν μετρίως οὐκ ἀνάξιός ἐστι ταύτης τῆς ἀκροάσεως, ἀλλ'
 ὁ ράθυμος καὶ διακεχυμένος. Καὶ λέγετε πρὸς αὐτοὺς καὶ
 τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, ὅτι «Καὶ ὁ ἐσθίων Κυρίῳ ἐσθίει,
 καὶ ὁ μὴ ἐσθίων Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ».
 Καὶ ὁ νησιεύων τοίνυν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, ὅτι δύναται ἔ-
 20 σχε δυναμένην ἀντισχεῖν πρὸς τὸν πόνον τῆς νησιείας· καὶ
 ὁ ἐσθίων πάλιν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐδὲν αὐτὸν τοῦτο
 λυμήνασθαι δύναται πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, εἰ
 θέλη. Τσοῦτίας γὰρ ἡμῖν ὁδοὺς ἔτεμεν ὁ φιλόανθρωπος Θε-
 ὁς, ὅσας οὐδὲ εἰπεῖν ἐστι, δι' ὧν δυνατὸν ἐστὶν ἡμᾶς, εἰ
 25 βουλώμεθα, τῆς ἀνωτάτω παρορησίας μετασχεῖν. Ταῦτα οὖν
 ἀρκούντως τῶν ἀπολειφθέντων ἔνεκεν διελέχθημεν, περιε-
 λόντες αὐτῶν τῆς αἰσχύνης τὴν πρόφασιν, καὶ δεξίαντες, ὅτι
 οὐ δεῖ ἐπὶ τούτῳ αἰσχύνεσθαι· οὐ γὰρ τὸ φαγεῖν αἰσχύνην
 ἡμῖν προσεγενεῖ, ἀλλὰ τὸ κακὸν τι διαπράξασθαι. Μεγάλῃ
 30 αἰσχύνῃ ἢ ἁμαρτίᾳ· εἰ ταύτην ἐργασώμεθα, οὐ μόνον αἰσχύ-

4. Β' Κορ. 4, 16.

5. Ρωμ. 14, 6.

προαναφερθέντων κατορθωμάτων δὲν μᾶς ὠφελεῖ καθόλου, πολὺ περισσότερον ἐὰν θὰ ἐπιδείξωμεν μεγαλυτέραν ἀδιαφορίαν, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν οὔτε τὸ φάρμακον τῆς νηστείας. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐμάθατε αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς, παρακαλῶ, ἐκεῖνοι ποὺ ἠμπορεῖτε νὰ νηστεύετε, καὶ μόνοι σας ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτείνετε τὴν καλὴν σας αὐτὴν καὶ ἀξιέπαινον προθυμίαν. Διότι ὅσον ὁ ἐξωτερικὸς μας ἄνθρωπος φθείρεται, τόσο ὁ ἐσωτερικὸς μας ἀνανεώνεται¹. Διότι ἡ νηστεία τὸ μὲν σῶμα βασανίζει καὶ χαλιναγωγεῖ τὰς ἀπρεπεῖς ἐπιθυμίας, τὴν δὲ ψυχὴν καθιστᾷ περισσότερον καθαρὰν, τὴν ἀναπερῶνει καὶ τὴν κάνει εὐκίνητον καὶ ἐλαφρὰν. Καὶ τοὺς ἀδελφούς σας ὁμως, ὅσοι δὲν ἠμποροῦν ἐξ αἰτίας σωματικῆς ἀσθενείας νὰ νηστεύουν, νὰ προτρέπετε νὰ μὴ ἀφήνουν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν, διδάσκοντες αὐτοὺς καὶ μεταφέροντες εἰς αὐτοὺς τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὑποδεικνύοντες, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τρῶγει καὶ πίνει μὲ μέτρον δὲν εἶναι ἀνάξιος δι' αὐτὴν τὴν ἀκρόασιν, ἀλλὰ ὁ ἀδιάφορος καὶ ὁ ἔκλυτος. Καὶ νὰ λέγετε πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸν ἀποστολικὸν λόγον, ὅτι «Καὶ ἐκεῖνος ποὺ τρῶγει, πρὸς δόξαν Κυρίου τρῶγει· καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τρῶγει, πρὸς δόξαν Κυρίου δὲν τρῶγει καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν»². Καὶ ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ νηστεύει εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι ἔχει δύναμιν νὰ ἀντέξῃ εἰς τὴν κούρασιν τῆς νηστείας· καὶ ἐκεῖνος ποὺ τρῶγει πάλιν εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι καθόλου δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν βλάψῃ αὐτὸ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, ἐὰν θέλῃ. Διότι μᾶς ἔδειξε τόσο πολλοὺς τρόπους ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν, μὲ τοὺς ὁποίους ἠμποροῦμεν, ἐὰν θέλωμεν, νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὴν παρρησίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄρκετὰ λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶπαμεν ἐξ αἰτίας τῶν ἀπόντων, ἀποστεροῦντες αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πρόφασιν τῆς ἐντροπῆς καὶ ἀποδείξαντες, ὅτι δὲν πρέπει δι' αὐτὸ νὰ ἐντρέπωνται, διότι δὲν μᾶς προκαλεῖ ἐντροπὴν τὸ φαγητόν, ἀλλὰ ἡ διάπραξις κάποιου κακοῦ. Μεγάλῃ ἐντροπῇ εἶναι ἡ ἁμαρτία· ἐὰν διαπράξωμεν αὐτὴν, ὄχι μόνον πρέπει νὰ ἐντρεπώμεθα,

νεοῦται ὀφείλομεν, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλύπτεσθαι, καὶ καθάπερ οἱ
 προσκεκροσκότιες, οὕτως ἑαυτοὺς ταλανίζειν μᾶλλον δὲ μηδὲ
 τότε ἀπαγορεύειν ἑαυτούς, ἀλλὰ πρὸς ἐξομολόγησιν ἐπείγε-
 σθαι καὶ πρὸς εὐγνωμοσύνην. Τοιοῦτον γὰρ ἔχομεν Δεσπότην,
 5 οὐδὲν ἕτερον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντα μετὰ τὴν τῆς ἁμαρτίας
 προᾶξιν, εἴ ποτε διὰ σφιδυμίαν ἀλώμεν, ἢ τὸ ὁμολογήσαι τὰ
 ἐπιαισμένα, καὶ μέχρι τούτου σιγῆσαι, καὶ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς
 περιπεσεῖν. Ἐὰν δὲ τροφῆς συμμετρον μεταλάβωμεν, μηδέποτε
 αἰσχυνώμεθα σώματι γὰρ ἡμᾶς τοιοῦτω συνέπλεξεν ὁ Αρ-
 10 σπότης, ᾧ μὴ δυνατόν ἐτέρως συνεσιάναι, εἰ μὴ ταύτης με-
 ταλάβοι, μόνον τὰ τῆς ἀμετρίας ἐκκοπιτέσθω· τοῦτο γὰρ ἡμῖν
 καὶ πρὸς τὴν ὑγίειαν τοῦτον καὶ εὐεξίαν τὰ μέγιστα συμβάλ-
 λεται. Ἡ οὐχ ὁρᾶτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τῶν πολυτε-
 λῶν τραπεζῶν καὶ τῆς ἀμετροῦ ἀδηφαγίας τὰ μυρία ἐπαγό-
 15 μενα νοσήματα; Πόθεν ποδαλγίαι; πόθεν καρηθαρῆαι; πόθεν
 ὁ τῶν χυμῶν τῶν διεφθαρμένων πλεονασμός; πόθεν τὰ ἄλλα
 μυρία νοσήματα; Οὐκ ἀπὸ τῆς ἀμετρίας καὶ τοῦ πλέον τοῦ
 δέοντος ἐγγέειν ἑαυτοῖς τὸ ἄκρατον; Καθάπερ γὰρ πλοῖον
 ὑπέραντιλον γεγονὸς ταχέως καταθαπίζεται, καὶ ὑποβρύχιον
 20 γίνεται οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅταν τῇ ἀδηφαγίᾳ καὶ τῇ
 μέθῃ ἑαυτὸν ἐκδῶ, κατὰ κρημνῶν ἄπεισι, καὶ ὑποβρύχιον
 ἀπεργάζεται τὸν λογισμὸν, καὶ κείται λοιπὸν καθάπερ νεκρὸς
 ἔμψυχος, πρὸς μὲν τὰ κακὰ πολλάκις ἐνεργεῖν δυνάμενος,
 πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ ἅπαντα οὐδὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν δια-
 25 κείμενος.

3. Διὸ παρακαλῶ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τῆς
 σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας», ἀλλὰ πρὸς
 τὸ συνεσιάναι, καὶ δύνασθαι μετὰ πλείονος προθυμίας ἐν
 τῇ τῶν πνευματικῶν ἐργασίᾳ πολλῇ τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνυ-
 30 σθαι. Ταῦτα δὲ πάντα διαλεγόμενοι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς
 ἑμετέροους, πείθειτε αὐτοὺς τῆς πνευματικῆς ταύτης τροφῆς

ἀλλὰ καὶ νὰ σκεπαζώμεθα καλά, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ κτυπημένοι, ἔτσι νὰ ἐλεεινολογοῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας· μᾶλλον δὲ οὔτε τότε νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ νὰ σπεύδωμεν πρὸς ἐξομολόγησιν καὶ εὐχαριστίαν· Διότι ἔχομεν τέτοιον Κύριον, ὁ ὁποῖος τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς ζητεῖ μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, ἐὰν κάποτε ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας πέσωμεν, παρὰ νὰ ἐξομολογηθῶμεν τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ σταματήσωμεν μέχρι τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ νὰ μὴ πέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια. Ἐὰν δὲ τρώγωμεν μὲ μέτρον, ποτὲ νὰ μὴ ἐντρεπώμεθα, διότι ὁ Δημιουργὸς μᾶς συνέδεσε μὲ τέτοιο σῶμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συντηρηθῇ διαφορετικὰ, παρὰ μόνον ἐὰν λαμβάνη τροφήν· ἄς σταματήσωμεν μόνον τὴν ὑπερβολικὴν τροφήν, διότι αὐτὸ συμβάλλει πάρα πολὺ καὶ εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος. "Ἡ δὲν βλέπετε καθημερινὰ τὰς πολλὰς ἀσθενείας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὰ πλοῦσια τραπέζια καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πολυφαγίαν; Ἐκ ποῦ προέρχονται οἱ πόνοι τῶν ποδιῶν; ἀπὸ ποῦ οἱ πο-νοκέφαλοι; ἀπὸ ποῦ τὸ πολὺ μολυσμένον αἷμα; ἀπὸ ποῦ αἱ ἄπειροι ἄλλαι ἀσθένειαι; Δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄμετρον καὶ ὑπερβολικὴν οἶνοποσίαν; Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ πλοῖον, ὅταν γεμίση ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, γρήγορα βυθίζεται καὶ καταποντίζεται· ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν πολυφαγίαν καὶ τὴν μέθην, ἀπέρχεται κατὰ κρημνῶν, καὶ καταποντίζει τὴν σκέψιν, καὶ εἶναι εἰς τὸ ἕξης ὡσάν νεκρὸς ζωντανός, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ μὲν νὰ πράττῃ πολλὰς φορές τὰ κακά, διὰ ὅλα ὅμως τὰ ἀγαθὰ δὲν διάκειται καθόλου καλύτερα ἀπὸ τοὺς νεκρούς.

3. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον, «Μὴ φροντίζετε διὰ τὴν σάρκα, πῶς νὰ ἱκανοποιήσετε τὰς ἐπιθυμίας της»⁶, ἀλλὰ διὰ νὰ συντηρῆτε αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιδεικνύετε πολὺν ζῆλον εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πνευματικῶν ἔργων. Λέγοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰς πρὸς τοὺς ἀδελφούς σας, νὰ τοὺς πείθετε νὰ μὴ στεροῦνται ποτὲ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν φά-

μηδέποτε ἐαυτοὺς ἀποσιερεῖν, ἀλλὰ καὶ ἡραιοτήτες ὧσιν ἐρχέσθωσαν μετὰ πάσης προσθυμίας, ἵνα δεξάμενοι τὴν ἐντεῦθεν διδασκαλίαν, δύνωνται γενναίως ἴσασθαι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Ἡμεῖς δὲ λοιπὸν ἤγερε τὴν συνήθη

5 τράπεζαν ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν ἀκρόασιν ἀμεινῶμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸ χρεος ἐκίσομεν, ὅπερ ὀφείλομεν ὑμῖν. Ἴστε γὰρ πάντως καὶ μέμνησθε, ὅτι περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως ἀρξάμενοι διαλέγεσθαι, ὑπὸ τοῦ καιροῦ στενοχωρηθέντες οὐκ ἰσχύσαμεν

10 παντὶ ἐπεξελθεῖν ἰῶ ἀναγνώσασθαι, ἀλλ' εἰς τὸν περὶ τῶν θηρίων λόγον τὴν διδασκαλίαν ἐτελέσαμεν δεικνύντες, ὅτι τὴν κατ' αὐτῶν ἀρχὴν πρότερον ἔχων ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὴν τῆς παρακοῆς ἁμαρτίαν ταύτην ἀφῆρέθη. Διὸ βουλόμεθα σήμερον τὰ λειπόμενα ὑμῖν ἀποδόντες, οὕτως ἡμῶς ἐντεῦθεν

15 ἀποπέμψαι. Ἄλλ' ἵνα ὑμῖν σαφῆς ἡμῶν ὁ λόγος γένηται, ἀναγκαῖον ὑμᾶς ὑπομνησαι, ποῦ τότε τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, ἵνα ἐκεῖθεν ἀρξάμενοι, οὕτω τὰ λείποντα ἀναπληρώσωμεν. Ποῦ οὖν τὸν λόγον τότε κατελύσαμεν; Εἰπόντες εἰς τὸ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ'

20 ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ», ἐπειδὴ εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἐξετάθη, καὶ πολὺ πέλαιος ἡμῖν ἐτέχθη νοημάτων, οὐ συνεχωρήθη ἡμῖν περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου σάντες τῶν ἐξῆς οὐκ ἐφηψάμεθα. Διόπερ ἀναγκαῖον ἵν' αὐτὴν

25 τὴν ἀκολουθίαν ἀναγνῶναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα εἰδῆται ἔχοιτε, τίνα εἰσὶν, ἃ μέλλομεν ἐρεῖν πρὸς ὑμᾶς. Εὐθὺς οὖν ἐπήγαγεν ἡ θεία Γραφή, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός, 30 λέγων· ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτη-

γει, ἄς ἔρχωνται μὲ κάθε προθυμίαν, ὥστε, ἀφοῦ λάβουν ἀπὸ ἐδῶ τὴν διδασκαλίαν, νὰ ἠμποροῦν νὰ ἀντιμετωπίζουν μὲ γενναιότητα τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου. Ἡμεῖς ὅμως εἰς τὴν συνέχειαν, ἐμπρὸς ἄς παραθέσωμεν εἰς σᾶς τὴν συνηθισμένην πνευματικὴν τράπεζαν καὶ ἄς ἀνταμείψωμεν τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην διὰ τὸν Ζῆλον τῆς ἀκροάσεως, καὶ ἄς ἐξοφλήσωμεν τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον σᾶς ὀφείλομεν. Διότι γνωρίζετε βεβαίως καὶ ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ἀφοῦ ἠρχίσασμεν νὰ ὀμιλοῦμεν διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ ἔλλειψιν χρόνου δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐξηγήσωμεν ὅλον τὸ ἀνάγνωσμα, ἀλλὰ ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸν λόγον διὰ τὰ θηρία δεικνύοντες, ὅτι ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος εἶχε προηγουμένως τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς αὐτά, ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας τῆς παρακοῆς ἔχασεν αὐτήν. Δι' αὐτὸ θέλομεν σήμερα νὰ σᾶς προπέμψωμεν ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποδώσωμεν τὰ ὑπόλοιπα εἰς σᾶς. Προκειμένου ὅμως νὰ γίνῃ σαφὴς εἰς σᾶς ὁ λόγος, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν, εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν τότε τὴν διδασκαλίαν, ὥστε ἀφοῦ ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔτσι νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Εἰς ποῖον σημεῖον λοιπὸν ἐσταματήσαμεν τότε τὸν λόγον; Ἄφοῦ ὠμιλήσαμεν εἰς τὸ, « Ἄς πλάσσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἄς ἐξουσιάζη τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ », ἐπειδὴ ἐπεξετάθη πολὺ ἡ ὀμιλία καὶ ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς μέγας πλοῦτος νοημάτων, δὲν μᾶς ἐπετράπη νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον δὲν ἠσυχολήθημεν μὲ τὰ ἐπόμενα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τώρα ἀνάγκη νὰ ἀναγνώσωμεν αὐτὴν τὴν συνέχειαν εἰς τὴν ἀγάπην σας, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ γνωρίζετε, ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εἰποῦμεν εἰς σᾶς. Ἄμέσως λοιπὸν ἐπρόσθεσεν ἡ Ἁγία Γραφή « Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἔκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του ἔπλασεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν καὶ κυριεύσατε αὐτήν ἄς ἐξουσιάζετε τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα τὰ

νῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐρ-
 πόντων ἐπὶ τῆς γῆς». Βραχέα τὰ ρήματα, ἀλλὰ πολὺς ὁ
 ἐγκείμενος θησαυρὸς τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασι. Πνεύ-
 5 ματι γὰρ φθεγγόμενος ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ἀπόρητά
 τινὰ ἡμᾶς νῦν διδάσκειν βούλεται. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Ποιή-
 σωμεν ἄνθρωποι», καὶ βουλήν, ὡς εἰπεῖν, καὶ σκέψιν προσέ-
 θηκεν ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός, διὰ τοῦ σχήματος τούτου
 τὴν τιμὴν ἐπιδεικνύμενος τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος διαπλάτι-
 σθαι, καὶ πρὸ τῆς διαπλάσεως ἐδίδαξεν ἡμᾶς· καὶ τὸ μέ-
 10 γεθος τῆς ἀρχῆς, ἧς μέλλει ἐγχειρίζειν τῷ δημιουργεῖσθαι
 μέλλοντι. Εἰπὼν οὖν, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
 ἡμετέραν, καὶ κατ' ὁμοίωσιν», ἐπήγαγε· «Καὶ ἀρχέτωσαν
 τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Ὅρα πῶς ἐκ προσιμίῳ τὸν θη-
 σαυρὸν ἡμῖν τὸν ἐγκεκρυμμένον ὑποδείκνυσι. Πνεύματι γὰρ
 15 θείῳ φθεγγόμενος ὁ προφήτης, καὶ τὰ μηδέπω ὑφεισῶτα
 ὡς ὑφεισῶτα καὶ γεγενημένα ὀρᾷ. Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἰπέ-
 μοι, εἰπὼν· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», νῦν λέγει, «Καὶ ἀρχέ-
 τωσαν»; Λανθάνον τι μουστήριον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν
 παραδηλοῖ. Τίνες ἀρχέτωσαν; Ἡ δῆλον δι τὴν τῆς γι-
 20 ναικὸς αἰνιτιόμενος διάπλυσιν τοῦτο εἶρηκεν. Ὅρᾳς ὅπως
 οὐδέν ἐστι τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀπλῶς καὶ εἰκῇ κείμενον,
 ἀλλὰ καὶ τὸ τυχόν ρῆμα πολὺν ἔχει ἐναποκείμενον τὸν θη-
 σαυρὸν.

4. Καὶ μὴ ξενίσῃ σε, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον. Τοιοῦτον
 25 γὰρ ἔθος ἅπασιν τοῖς προφήταις, περὶ τῶν μηδέπω γεγενη-
 μένων ὡς γεγειρημένων διαλέγεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς πνευ-
 ματικοῖς ἑώρων ὀφθαλμοῖς τὰ μετὰ πολὺν ἐτῶν ἀριθμὸν
 μέλλοντα γίνεσθαι, διὰ τοῦτο ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
 κείμενα κατοπιεύοντες τὰ πράγματα, οὕτως ἅπαντα διελέγον-
 30 το. Καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο σαφῶς, ἄκουε τοῦ μακαρίου Δαυὶδ
 λέγοντος, καὶ πρὸ ἰσοούτων γενεῶν τὰ κατὰ τὸν σιαυρὸν τοῦ
 Χριστοῦ προφητεύοντος καὶ βοῶντος· «Ὁρῶσα χεῖράς μου,

ζῶα, καὶ ὅλην τὴν γῆν καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, τὰ ὁποῖα ἔρπουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Σύντομα τὰ λόγια, ἀλλὰ εἶναι μέγας ὁ θησαυρός, πού ἐνυπάρχει εἰς αὐτὰ τὰ σύντομα λόγια. Διότι φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τώρα κάποια ἀπόρρητα. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον», καὶ θέλησιν, ὅπως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, καὶ σκέψιν ἐπρόσθεσεν ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἐπιδεικνύων μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν τιμὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον πού πρόκειται νὰ δημιουργηθῆ, μᾶς ἐδίδαξε πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ δημιουργηθῆ ἄνθρωπον. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ἐπρόσθεσε· «Καὶ ὡς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης». Πρόσεξε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μᾶς φανερῶνει τὸν κρυμμένον θησαυρόν. Διότι φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁ προφήτης βλέπει ὡς ὑπαρκτὰ καὶ δημιουργημένα καὶ ἐκεῖνα, πού δὲν ὑπῆρξαν ποτέ. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον, εἶπέ μου, ἀφοῦ εἶπεν· «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον», τώρα λέγει, «Ἄς ἐξουσιάζουν»; Κάποιο λοιπὸν κρυμμένον μυστήριον μᾶς ὑπαινίσσεται ἤδη ἀπὸ ἐδῶ. Ποῖοι ὡς ἐξουσιάζουν; Εἶναι φανερόν, ὅτι ἔχει εἰπῆ αὐτὸ ὑπονοῶν τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικός. Βλέπεις πῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν νὰ εἶναι γραμμένον ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ ἡ τυχαῖα λέξις περιέχει μέσα της μέγαν θησαυρόν.

4. Καὶ μὴ σέ παραξενεύῃ, ἀγαπητέ, αὐτὸ πού ἐλέχθη. Διότι τέτοια ἦτο ἡ συνήθεια εἰς ὅλους τοὺς προφήτας, νὰ ὁμιλοῦν δηλαδὴ δι' ἐκεῖνα, πού δὲν ὑπῆρξαν ποτέ, ὡς ὑπαρκτά. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ τὰ πνευματικὰ των μάτια ἔβλεπαν ἐκεῖνα, πού ἐπρόκειτο νὰ αὐμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, δι' αὐτὸ παρατηροῦντες μὲ προσοχὴν τὰ πράγματα ὡσάν νὰ εὐρίσκοντο ἤδη ἐνώπιόν των, ἔτσι ἔλεγαν τὰ πάντα. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς αὐτὸ καλά, ἄκουε τὸν μακάριον Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος προφητεῦει πρὶν ἀπὸ πολλὰς γενεὰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ φωνάζει· «Ἐτρύπησαν τὰ χέρια

καὶ πόδας μου» καὶ πάλιν, «Διεμερίσατο τὰ ἱμάτιά μου ἐν-
 τοῖς». Ὅρας πῶς τὰ μέλλοντα μετὰ χρόνον πολλὸν ἔσεσθαι ὡς
 ἤδη γεγενημένα προανεφώνει; Οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὐτός
 προφήτης ἤδη αἰνιτιζόμενος ἡμῖν τὴν τῆς γυναικὸς διάπλα-
 5 σιν αἰνιγματωδῶς φησι, «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς
 θαλάσσης». Εἶτα προῖὼν πάλιν σαφέστερόν φησι, «Καὶ ἐ-
 ποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν
 αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Σκόπει πόση κέ-
 10 ἴνα δυηθῆ ἑναποιεθῆναι τῇ τῶν ἀκροαιῶν διανοίᾳ τὰ λε-
 γόμενα. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον, ἤρκει
 «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον»· ἀλλὰ πάλιν προσίθη-
 σιν «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδα-
 ξεν ἡμᾶς διὰ τῶν προλαβόντων, κατὰ τί εἴρηται τὸ «Κατ'
 15 εἰκόνα», διὰ τοῦτο πάλιν ἐναῦθα τὸν αὐτὸν ἐπαναλαμβάνων
 λόγον, φησί, «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν». Καὶ ἵνα
 μηδὲ ἀναίσχυντον καταλίπη ἀπολογίας πρόφασιν τοῖς μάχε-
 σθαι βουλουμένοις τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, κατὰ μικρὸν
 προῖὼν διδάσκει τὰ αὐτὰ πάλιν, διὸ κατὰ τὸ ἀρχεῖν καὶ ὑπο-
 20 τεταγμένα ἔχειν ἅπαντα τὰ δημιουργήματα, κατὰ τοῦτο τῷ
 τῆς εἰκόνης ὀνόματι ἐχρήσατο. Τέως δὲ ἴδωμεν τί φησι «Καὶ
 ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν
 αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ὅπερ ἀνωτέρω
 ἠνέξατο, εἰπὼν, «Καὶ ἀρχέτωσαν», καὶ ἐνιαῦθα σαφέστερον
 25 εἶπε· καὶ αὐτὸ δὲ ὁμῶς κεκορυμένως ἡμᾶς ἐδίδαξεν· οὐδέπω
 γὰρ περὶ τῆς διαπλάσεως ἡμᾶς διδάξας, οὐδὲ εἰπὼν, πόθεν
 ἢ γυνὴ παρήχθη, φησὶν, «Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».
 Εἶδες πῶς τὸ μηδέπω γεγονὸς ὡς γεγονὸς διηγῆσαι; Τσι-
 30 ματικοὶ γὰρ οἱ πνευματικοὶ ὀφθαλμοί· οὐδὲ γὰρ οὕτως οἱ σω-
 ματικοὶ οἵτιοι ὀφθαλμοὶ τὰ δρώμενα βλέπειν δύνανται, ὡς
 οἱ τοῦ πνεύματος ὀφθαλμοὶ τὰ μὴ δρώμενα, μηδὲ τὰ ὑφε-

μου και τὰ πόδια μου»· και πάλιν, «Διεμοίρασαν τὰ ἱμάτιά μου μεταξύ των»⁷. Βλέπεις πῶς τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον προφητεύει ὡσάν νὰ ἔχουν ἤδη συμβῆ; Ἔτσι και ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης ὑπαινισσόμενος ἤδη εἰς ἡμᾶς τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικὸς λέγει μὲ τρόπον ἀσαφῆ, «Και ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης». Ἐπειτα συνεχίζων πάλιν λέγει σαφέστερα, «Και ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· ἔκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του· ἔπλασεν ἕνα ἄρρεν και ἕνα θῆλυ». Πρόσεξε πόσῃν ἀκρίβειαν χρησιμοποιεῖ, ἐπαναλαμβάνων τὸ ἴδιον και μίαν και δύο φορές, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐντυπώσῃ τὰ λεγόμενα εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι ἐὰν δὲν ἐνδιεφέρετο δι' αὐτὸ, ἤτὸ ἀρκετὸν νὰ εἰπῆ, «Και ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον»· ἀλλὰ προσθέτει πάλιν· «Ἐκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του». Ἀφοῦ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε μὲ τὰ προηγούμενα, εἰς τί ἀναφέρεται τὸ «Κατ' εἰκόνα», δι' αὐτὸ πάλιν ἐπαναλαμβάνων ἐδῶ τὰ ἴδια λόγια, λέγει, «Ἐπλασεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του». Και διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ οὔτε μίαν ἀναίσχυντον πρόφασιν δικαιολογίας εἰς ἐκείνους, πού θέλουν νὰ πολεμοῦν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, σιγὰ σιγὰ προχωρῶν διδάσκει πάλιν τὰ ἴδια, ὅτι ἐχρησιμοποίησεν εἰς τοῦτο τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνας, διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ δηλαδὴ και νὰ ἔχῃ ὑποταγμένα ὅλα τὰ δημιουργήματα. Κατὰ πρῶτον δὲ ἄς ἰδοῦμεν τί λέγει· «Και ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· ἔκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του»· ἔπλασεν ἕνα ἄρρεν και ἕνα θῆλυ». Ἐκεῖνο πού ἐδήλωσεν ἀσαφῶς προηγουμένως, εἰπὼν, «Και ἄς ἐξουσιάζουν», και ἐδῶ εἶπε σαφέστερα· και αὐτὸ ὁμῶς μᾶς τὸ ἐδίδαξεν ἀσαφῶς, διότι χωρὶς νὰ μᾶς ἀναφέρῃ μέχρι τώρα διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικὸς, οὔτε νὰ εἰπῆ, ἀπὸ ποῦ ἐδημιουργήθη ἡ γυναῖκα, λέγει, «Ἐκαμεν ἕνα ἄρρεν και ἕνα θῆλυ». Εἶδες πῶς διηγήθη ὡς ὑπαρκτὸν ἐκεῖνο, πού δὲν ὑπῆρχε μέχρι τότε; Διότι ἔχουν τέτοιο χάρισμα τὰ πνευματικὰ μάτια· οὔτε βεβαίως τὰ σωματικὰ μᾶς αὐτὰ μάτια ἡμποροῦν νὰ βλέπουν ἔτσι τὰ ὄρατὰ πράγματα, ὅπως τὰ πνευματικὰ μάτια ἐκεῖνα πού δὲν

σιῶτα. Εἰπὼν τοίνυν, «Ἄροεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς», ὡς πρὸς ἀμφοτέρους τὴν εὐλογία ἀποιεῖται, καὶ φησι· «Καὶ ἠλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Ἰδοὺ τὸ ἐξαίρετον τῆς εὐλογίας. Τὸ γὰρ, «Αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν», καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρπειῶν ἴδοι τις ἂν εἰρημένον· τὸ δέ, «Κατακυριεύσατε, καὶ ἄρχετε», ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γυναικός. «Ὅρα φιλιανθρωπίαν Δεσπότου· καὶ πρὶν ἢ παραγαγεῖν αὐτήν, κοινωὸν αὐτὴν τῆς ἀρχῆς ἀπεργάζεται, καὶ τῆς εὐλογίας αὐτὴν ἀξιοῖ. «Καὶ ἄρχετε», φησί, «τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Εἶδες ἐξουσίαν ἄφατον; εἶδες ἀρχῆς μέγεθος; εἶδες πάντα τὰ δημιουργηθέντα ὑπὸ τὴν τοῦτου ὑποταγὴν γενόμενα; Μηδὲν λοιπὸν μικρὸν φαντασθῆς περὶ τοῦ ζώου τοῦτου τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' ἐννοῶν τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, καὶ τὴν περὶ αὐτὸ εὐνοίαν τοῦ Δεσπότου, ἐκπλήττει τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλιανθρωπίαν. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον, σπείρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπειῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρώσιν. Καὶ ἐγένετο οὕτως». Θέα μοι τῶν ρημάτων τὴν ἀκρίβειαν, ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλιανθρωπίαν, καὶ μηδὲν ἀπλῶς παραδοξάμης τῶν εἰρημένων. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεός, ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον»· ὡς πρὸς τοὺς δύο ἢ διάλεξις γίνεται, καὶ ταῦτα, μηδέπω τῆς γυναικός παραχθείσης. Εἶτα ἴνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα, ὄρα πῶς οὐ

βλέπονται, οὔτε ὑπάρχουν. Ἐφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «Ἐκαμεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ», εὐλογεῖ καὶ τοὺς δύο, καὶ λέγει· «Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς αὐτούς, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν καὶ κυριεύσατε αὐτὴν καὶ ἐξουσιάζετε τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης». Ἴδου τὸ ἐξαιρετικὸν τῆς εὐλογίας· Διότι τὸ, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν», θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ἔχει λεχθῆ καὶ διὰ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ διὰ τὰ ἔρπετά· τὸ δέ, «Κυριεύσατε καὶ ἐξουσιάζετε», διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα· Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ· καὶ προτοῦ ἀκόμη δημιουργήσῃ τὴν γυναῖκα, τὴν καθιστᾷ συμμέτοχον τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἀξιῶναι τῆς εὐλογίας του. «Καὶ ἐξουσιάζετε, λέγει, τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ὅλην τὴν γῆν καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, ποὺ ἔρπουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

5. Εἶδες ἐξουσίαν ἀνυπολόγιστον; εἶδες τὸ μέγεθος τῆς ἀρχηγίας; εἶδες ὅτι ὅλα τὰ δημιουργήματα ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν; Νὰ μὴ φαντασθῆς λοιπὸν τίποτε τὸ ἀσήμαντον διὰ τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, ἀλλὰ κατανοῶν τὴν ὑπερβολικὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ δι' αὐτό, νὰ ἐκπλήσσεσαι ἀπὸ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν του. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδού, σὰς ἔδωσα ὅλα τὰ σπερματοφόρα φυτὰ, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν γῆν, καὶ ὅλα τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα παράγουν καρποὺς περιέχοντας μέσα των τὰ σπέρματα· αὐτὰ θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας. Εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔρπετά τῆς γῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ψυχὴ ζῶσα, δίδω ὅλα τὰ χλωρὰ φυτὰ πρὸς διατροφήν. Ἔτσι καὶ ἔγινε». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων, ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ προσπερνᾷς μὲ ἐπιπολαιότητα τίποτε ἀπὸ τὰ λεχθέντα. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ἰδού, σὰς ἔδωσα ὅλα τὰ σπερματοφόρα φυτὰ». Ὅμιλεῖ ὡς νὰ ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τοὺς δύο, καὶ αὐτά, ἐνῶ ἡ γυναῖκα δὲν εἶχε ἀκόμη δημιουργηθῆ. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθῃς τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητά του, πρόσεχε πῶς δὲν ἐπιδεικνύει τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ τὴν ὑπερ-

μέχρι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γυναικὸς τῆς μηδέπω παραχθεί-
 σης τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν
 φιλοτιμίαν, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀλόγων. Εἰπὼν γάρ,
 «Ὑμῖν ἔσται εἰς βρωσιν», ἐπήγαγε, «Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις
 5 τῆς γῆς». Ὅρα πάλιν ἑτέραν ἄβυσσον φιλανθρωπίας. Οὐ
 μόνον γὰρ τῶν ἀλόγων τῶν ἡμέρων, καὶ πρὸς τροφήν ἡμῖν
 ἐπιτηδείων, καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν, πρόνοια πεποίηται, ἀλλὰ
 καὶ τῶν θηρίων. Καὶ τίς ἂν κατ' ἀξίαν ἐγκοιτο τῆς ἀπείρου
 ταύτης ἀγαθότητος; «Ὑμῖν ἔσται εἰς βρωσιν», φησί, «καὶ
 10 πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πειτειοῖς τοῦ οὐ-
 ρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπειῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν
 ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόριον χλωρὸν εἰς βρωσιν». *Πολλὴ τοῦ Δεσπότου δείκνυται ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν
 ἐπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα πρόνοια. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν παρή-*
 15 *γαγε, καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ἐνεχείρισεν,*
ἵνα μὴ εὐθέως καὶ ἐκ προουμιῶν ὄρων τῶν ἀλόγων τὸ πλή-
θος, δυσχεραίνειν ἔχη, ὡς οὐ μὴ δυνάμενος ἀρκέσαι πρὸς
τὴν τῶν ἰσοούτων ζώων τροφήν, πρὶν ἢ καὶ ἔννοιαν αὐτόν
τινα δέξασθαι περὶ τούτου, προλαβὼν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης
 20 *παραμυθούμενος αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, καὶ δεικνὺς ὡς καὶ αὐτὸς*
καὶ τὰ ἄλογα πάντα πολλὴν ἔξει τὴν ἀφθονίαν, τῆς γῆς τῷ
προσιτάγματι τοῦ Δεσπότου πρὸς τὴν διατροφὴν τούτων ὑπη-
ρευτουμένης, εἰπὼν, «Ὑμῖν ἔσται εἰς βρωσιν», εὐθέως ἐπή-
 25 *γαγε, «Καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ τοῖς πειτειοῖς τοῦ οὐ-*
ρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπειῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑ-
αυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόριον χλωρὸν εἰς βρωσιν.
Καὶ ἐγένετο οὕτω». Πάντα ὅσα προσέταξεν ὁ δημιουργός,
φησί, εἰς ἔργον ἐξῆλθε, καὶ πάντα εἰς τὴν προσήκουσαν
 30 *εἰταξίαν ἀποκατέστη· διὰ τοι τοῦτο εὐθέως ἐπήγαγε, «Καὶ*
εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν».

6. Τίς ἂν κατ' ἀξίαν ἀνυμνήσειε τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν; Ἴδου γὰρ καὶ ἐνταῦθα διὰ μιᾶς λέξεως εἰποῦσα,

βολικὴν γενναιοδωρίαν μόνον εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ἢ ὁποία δὲν ἐδημιουργήθη ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας», ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς». Πρόσεξε πάλιν ἄλλην ἀμέτρητον φιλάνθρωπίαν. Διότι ὄχι μόνον φροντίζει διὰ τὰ ἡμερα ζῶα, τὰ ὁποία εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν διατροφήν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησίν μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄγρια θηρία. Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ πλησιάσῃ ἐπάξια τὴν ἄπειρον αὐτὴν ἀγαθότητα; «Θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας, λέγει, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς, εἰς τὰ ὁποία ὑπάρχει ψυχὴ ζῶσα, δίδω ὅλα τὰ χλωρὰ φυτὰ πρὸς διατροφήν». Ἐπιδεικνύεται μεγάλη πρόνοια ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, πού ἐδημιουργήθη ἀπ' αὐτόν. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν ἐδημιούργησε καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτόν ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῆς δημιουργίας, διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ δυσανασχετῇ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ πλῆθος τῶν ζώων, καθόσον δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν διατροφήν τόσον πολλῶν ζώων, προτοῦ ἀκόμη νὰ ἀντιληφθῇ κάτι δι' αὐτό, παρηγορῶν αὐτόν προκαταβολικῶς, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ ἀποδεικνύων ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ὅλα τὰ ζῶα θὰ ἔχουν μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν, ἀφοῦ ἡ γῆ μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ ἐξυπηρετεῖ τὴν διατροφήν αὐτῶν, ὅταν εἶπε, «Θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας», ἀμέσως ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς, εἰς τὰ ὁποία ὑπάρχει ψυχὴ ζῶσα, δίδω ὅλα τὰ χλωρὰ φυτὰ πρὸς διατροφήν. Ἔτσι καὶ ἔγινε». Ὅλα ὅσα ἐπρόσταξεν ὁ δημιουργός, λέγει, ἐπραγματοποιήθησαν καὶ ὅλοι ἔγιναν εἰς τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν δι' αὐτὸ βεβαίως ἐπρόσθεσεν ἀμέσως, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ ἦσαν πράγματι πολὺ καλά».

6. Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξυμνήσῃ ἐπάξια τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς; Διότι ἰδοὺ καὶ τώρα ἀφοῦ εἶπε μὲ μίαν λέξιν, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμεν», ἀπε-

«Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε», πάντων τῶν μετὰ
 ταῦτα ἀντιλέγειν ἐπιχειροῦντων τὴν γλῶττιαν ἐπεσιτόμισε.
 «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε», φησί, «καὶ ἰδοὺ
 καλὰ λίαν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα
 5 ἕκτη». Ἐπειδὴ γὰρ ἐφ' ἐκάστου τῶν δημιουργηθέντων ἔλεγε,
 «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν», νῦν δὲ τὰ πάντα συντελεσθῆ,
 καὶ τὰ τῆς ἕκτης ἡμέρας ἔργα τέλος ἔλαβε, καὶ ὁ μέλλων
 πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἀπολαύειν εἰς τὸ μέσον παρή-
 χθη, φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ
 10 καλὰ λίαν». Σκόπει πῶς συλλαβῶν τὰ δημιουργηθέντα ἄ-
 παντα διὰ τῆς λέξεως ταύτης τῆς, «Πάντω», πᾶσι τοῖς δη-
 μιουργηθεῖσι τὸν ἔπαινον ἀπεκλήρωσεν. Οὐδὲ γὰρ εἰπούσα,
 («Ἀπαντω), ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐπήγαγεν. «Ἔοσα ἐποίησε»· καὶ
 οὐδὲ μέχρι τούτου ἔοιη, ἀλλὰ, «Καὶ ἰδοὺ καλῶ», καὶ «Λίαν
 15 καλῶ», φησί, τοῦτ' ἔστι, πάνυ καλὰ. Ὅταν οὖν ὁ Δεσπότης,
 ὁ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, καλὰ καὶ πάνυ
 καλὰ τὰ δημιουργήματα προσείποι, τίς ἂν τοιμήσειε, κἄν αὐ-
 τομανίας ἢ πεπληρωμένος, διαῖραι τὸ σίγμα καὶ ἀντιφθέγγε-
 σθαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ῥηθεῖσιν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ὄρω-
 20 μένοις οὐ μόνον ῥῶς ἐδημιουργήθη, ἀλλὰ καὶ σκότος ἀπ'
 ἐναντίας τῷ φωτί, καὶ οὐ μόνον ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ νύξ ἀπ'
 ἐναντίας τῇ ἡμέρᾳ· καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδομένων
 σπερμάτων, οὐ μόνον βοτάναι χρήσιμοι, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριοι,
 καὶ δένδρα οὐ μόνον ἔγκαρπα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, καὶ ζῶα οὐ
 25 μόνον ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀτίθασα· καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ
 τῶν ὑδάτων ἀναδοθέντων, οὐ μόνον ἰχθύες, ἀλλὰ καὶ κήτη
 καὶ ἕτερα θηρία θαλάττια καὶ γῆ οὐ μόνον οἰκουμένη, ἀλλὰ
 καὶ ἀοίκητος· καὶ οὐ μόνον ὕπια πεδία, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ
 30 ῥάπαι· καὶ ἐπὶ τῶν πετεινῶν, οὐ μόνον ἡμέρα, καὶ πρὸς
 τροφήν ἡμῖν ἐπιτήδεια, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀκάθαρτα ζῶα,
 καὶ ἰκτῖνες, καὶ γῦπες, καὶ ἕτερα πολλά τοιαῦτα· καὶ ἐπὶ
 τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντων, οὐ μόνον ἡμέρα ζῶα, ἀλλὰ
 καὶ ὄφεις, καὶ ἔχεις, καὶ θράκοιτες, καὶ λέοντες, καὶ παρ-

στόμωσεν ὅλους ἐκείνους, πού ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐπιχειροῦν νὰ ἀντιλέγουν». Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, λέγει, καὶ ἦσαν πράγματι πολὺ καλά. Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα ἕκτη». Ἐπειδὴ λοιπὸν διὰ κάθε δημιουργήματα ἔλεγε, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦτο καλόν», τῶρα πού ἐσυμπληρώθησαν τὰ πάντα καὶ ἐτελείωσαν τὰ ἔργα τῆς ἕκτης ἡμέρας, καὶ ἐκεῖνος, πού πρόκειται νὰ ἀπολαύῃ ὅλα τὰ δημιουργηθέντα, ἐδημιουργήθη, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ πράγματι ἦσαν πολὺ καλά». Πρόσεξε πῶς ἀφοῦ συμπεριέλαβεν ὅλα τὰ δημιουργήματα μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν, δηλαδὴ τὴν λέξιν «Πάντα», ἀπένειμε τὸν ἔπαινον εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα. Διότι οὔτε ἀφοῦ εἶπεν «Ὅλα», ἔμεινεν ἰκανοποιημένος, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «Ὅσα ἔκαμε» καὶ οὔτε περιωρίσθη εἰς αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ λέγει, «Καὶ πράγματι ἦσαν καλά», καὶ «Λίαν καλά», δηλαδὴ, πολὺ καλά. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ μηδὲν ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὴν ὕπαρξιν, θὰ ὀνομάσῃ καλά καὶ πολὺ καλά τὰ δημιουργήματα, ποῖος θὰ τολμήσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐντελῶς παράφρων, νὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα του καὶ νὰ ἀντιμιλήσῃ εἰς τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν Θεόν; Διότι δὲν ἐδημιουργήθη μόνον φῶς εἰς τὰ ὀρώμενα κτίσματα, ἀλλὰ καὶ τὸ σκοτάδι, ἀντίθετον πρὸς τὸ φῶς· καὶ ὄχι μόνον ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ νύκτα, ἀντίθετος εἰς τὴν ἡμέραν. Καὶ εἰς τὰ φυτὰ, πού φυτρώνουν ἀπὸ τὴν γῆν, ὄχι μόνον ἐβλάστησαν χόρτα χρήσιμα, ἀλλὰ καὶ βλαβερά, καὶ δένδρα ὄχι μόνον καρποφόρα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα· καὶ ζῶα ὄχι μόνον ἡμερα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀνυπότακτα. Καὶ εἰς ἐκεῖνα πού προῆλθαν ἀπὸ τὰ ὕδατα, ὄχι μόνον ἰχθῦς, ἀλλὰ καὶ κήτη καὶ ἄλλα θαλάσσια θηρία. Καὶ γῆ ὄχι μόνον πού κατοικεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀκατοίκητος· καὶ ὄχι μόνον ὄμαλαι πεδιάδες, ἀλλὰ καὶ βουνὰ καὶ φαράγγια. Καὶ εἰς τὰ πτηνά, δὲν ὑπάρχουν μόνον ἡμερα καὶ κατάλληλα εἰς τὴν διατροφήν μας, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀκάθαρτα ζῶα, καὶ γεράκια καὶ γῦπες καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Καὶ εἰς τὰ προελθόντα ἀπὸ τὴν γῆν, ὄχι μόνον ἡμερα ζῶα, ἀλλὰ καὶ φίδια καὶ ἔχιδναί καὶ ὑπερμεγέθη φίδια καὶ λεοντάρια καὶ

δάλεις· καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος πάλιν οὐ μόνον ὑετοὶ καὶ ἄνεμοι ἐπιτήδειοι, ἀλλὰ καὶ χάλαζαι, καὶ χιόνες· καὶ εἴ τις καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι βούλοιο, πολλὰ εὐρήσει ἐφ' ἑκάστῳ τῶν δημιουργηθέντων, οὐ μόνον ἡμῖν (οὐ) χρῆσιμα, ἀλλὰ καὶ

5 βλαβερὰ νομιζόμενα· ἴν' οὐκ ἔστιν ἐξῆ τῶν μετὰ ταῦτα πρὸς τὰ δημιουργηθέντα ἀποβλεπόντων ἐπισκῆπτειν τοῖς γεγενημένοις, καὶ λέγειν· διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; καί, τὸ μὲν καλῶς γεγένηται, τὸ δὲ οὐ καλῶς· διὰ τοῦτο ἡ ἁγία Γραφὴ πάντα, ὡς εἰπεῖν, τοὺς ἀγνωμονεῖν ἐπιχειροῦντας ἐπιστοιμί-

10 ζουσα, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπάντων δημιουργίαν, φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν». Τί ταύτης τῆς ἀξιοπιστίας ἴσον γένοιτ' ἄν, διὰν αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων ψηφίζεται, καὶ λέγει, ὅτι πάντα τὰ γεγενημένα καλά, καὶ καλὰ λίαν; Ὁ-

15 ταν τοίνυν ἴδης τινὰ ἐξ οἰκείων λογισμῶν κινούμενον, καὶ βουλόμενον ἀντιφθέγγασθαι τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, ὡς μαινόμενον ἀποσιράφηθι μᾶλλον δὲ μηδὲ ἀποσιραφῆς, ἀλλ' ἐλεῶν αὐτὸν τῆς ἀγνοίας, πάραγε τὸ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς εἰρημένον, καὶ λέγε, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ εἶπεν,

20 «Ἰδοὺ καλὰ λίαν»· καὶ ἴσως ἐπισχεῖν αὐτοῦ δυνήσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶτταν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἐπειδὴν ἰδωμέν τινὰς τῶν ἐν ἀξιώμασι ψηφιζομένους τοῖς γεγενημένοις, οὐκ ἀντιτείνομεν, ἀλλὰ συγκατατιθέμεθα, καὶ τῆς οἰκείας κρίσεως πολλάκις προτιμῶμεν τὴν παρ' ἐκεῖνων

25 ψῆφον· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὁρωμένων ἀπάντων, τοῦτο ποιεῖν χρῆ, καὶ μαθόντας τὴν παρ' αὐτοῦ ψῆφον, κατακοιμίζειν τοὺς ἡμετέρους λογισμούς, καὶ μηδὲν περαιτέρω τολμᾶν, ἀλλ' εἰδέναί καὶ πεπληροφορῆσθαι, ὅτι πάντα λόγῳ τινὶ καὶ φιλανθρωπίᾳ παρ' αὐ-

λεοπαρδάλεις. Καί εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν πάλιν δὲν ὑπάρχουν μόνον βροχαὶ καὶ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, ἀλλὰ καὶ χαλάζι καὶ χιόνια. Καὶ ἐὰν κανεὶς θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ καλὰ κάθε ἓνα δημιούργημα, θὰ εὐρῆ εἰς αὐτό, ὄχι μόνον χρῆσιμα εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ θεωρούμενα βλαβερά. Διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ λοιπὸν εἰς κανένα ἀπὸ ἐκείνους, πού ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐξετάζουν μὲ ἀκρίθειαν τὰ δημιουργήματα, νὰ κατηγοροῦν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνεαι καὶ νὰ λέγουν· διατί αὐτό; εἰς τί ὠφελεῖ αὐτό; καὶ αὐτὸ μὲν ἔχει γίνεαι καλῶς, αὐτὸ δὲ κακῶς, δι' αὐτὸ ἡ Ἁγία Γραφή ἀποστομῶνουςα, ὅπως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅλους πού ἐπιχειροῦν νὰ γίνουιν ἀγνώμονες, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν ὕστερα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν ὄλων, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ πράγματι ἦσαν πολὺ καλὰ». Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσον πρὸς αὐτὴν τὴν ἀξιοπιστίαν, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἐκφράζει τὴν γνώμην του καὶ λέγει, ὅτι ὅλα τὰ δημιουργηθέντα εἶναι καλὰ καὶ πολὺ καλὰ; Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον, ὁ ὁποῖος κινεῖται ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις καὶ θέλει νὰ ἀντιλέγῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, νὰ τὸν ἀποστραφῆς ὡς παράφρονα· καλύτερα δέ, οὔτε νὰ τὸν ἀποστραφῆς, ἀλλὰ συγχωρῶν τὴν ἀγνοίαν του, παρουσίαζε τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ λέγε, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ εἶπε· Πράγματι εἶναι πολὺ καλὰ», καὶ ἴσως θὰ ἠμπορέσης νὰ συγκρατήσης τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν του. Διότι ἐὰν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅταν ἰδοῦμεν μερικοὺς, πού ἔχουν τὰ ἀξιώματα, νὰ ἐκφέρουν γνώμην δι' αὐτὰ πού ἔχουν γίνεαι, δὲν ἐναντιωνώμεθα, ἀλλὰ συμφωνοῦμεν καὶ πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας γνώμην προτιμῶμεν τὴν ἀπόφασιν ἐκείνων· κατὰ πολὺ περισσότερον αὐτὸ πρέπει νὰ κάμνωμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς ὄλων τῶν ὀρατῶν, καὶ ἀφοῦ μάθωμεν τὴν γνώμην του, νὰ καταπαύωμεν τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις καὶ νὰ μὴ τολμῶμεν τίποτε περισσότερον, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ πληροφορηθοῦμεν, ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἀπ' αὐτὸν μὲ τὸν λόγον καὶ ἐξ αἰτίας τῆς

- τοῦ πυρήχθη, καὶ οὐδέν ἐστιν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ γεγενημένον· ἀλλὰ κἄν ἡμεῖς διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἡμετέρων λογισμῶν ἀγνοῶμεν τὴν χρεῖαν τῶν γεγενημένων, αὐτὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ εὐμήχανον φιλανθρωπίαν ἅπαντα παρήγαγε.
- 5 7. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὴ, ἡμέρα ἕκτη». Τῷ τέλει τῆς ἕκτης ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῶν δημιουργημάτων ἀπάντων ἐπέθηκε· διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανός, καὶ ἡ γῆ, καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν». Σκόπει τὸ ἀνεπαχθὲς καὶ ἀπέριτον τῆς
- 10 θείας Γραφῆς. Τῶν συνεκικωτάτων στοιχείων μνημονεύουσα, σὺν κείνῃ κατὰ μέρος τῶν λοιπῶν ἐμνήσθη, ἀλλ' εἰποῦσα, «Συτετελέσθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ», φησί, «Καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν»· ἐμφαίνουσα διὰ τοῦτου τὰ κατὰ τὴν γῆν ἅπαντα καὶ τὸν οὐρανόν. Κόσμος γὰρ τῆς γῆς τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναδιδύ-
- 15 μενα, ἡ θλάστη τῶν βοτανῶν, τῶν καρπῶν ἢ φορᾶ, τῶν δένδρων οἱ καρποί, τὰ ἄλλα ἅπαντα, οἷς αὐτὴν ὁ δημιουργὸς κατεκόσμησε· καὶ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν κόσμος, ἥλιος, σελήνη, τῶν ἄστρον ἢ ποικιλία, καὶ τὰ ἐν μέσῳ ἅπαντα δημιουργήματα. Διὰ τοῦτο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μνημονεύουσα ἡ
- 20 θεία Γραφή, πᾶσαν τὴν δημιουργίαν διὰ τούτων τῶν στοιχείων συμπεριέλαβε. «Καὶ συνετέλεσε», φησί, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε». Σκόπει πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον τὸ αὐτὸ λέγει, ἵνα μάθωμεν διὸ μέχρι τῆς ἕκτης ἡμέρας τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα γεγέννηται. «Συτε-
- 25 τέλεσε γάρ», φησί, «τῇ ἡμέρᾳ πῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε». Τί ἐστι, «Καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε»; Θεὰ πῶς ἀνθρωπίνως, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς συγ-
- 30 κατάδωαιν ἅπαντα διαλέγεται ἡ θεία Γραφή· οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλως ἡμᾶς συνιέναι τι τῶν λεγομένων μὴ τοσαύτης ἀξιο-

φιλανθρωπίας του, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε, τὸ ὁποῖον ἔχει δημιουργηθῆ τυχαῖα καὶ ἄσκοπα. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἰδικῶν μας σκέψεων, δὲν γνωρίζωμεν τὴν χρησιμότητα τῶν δημιουργηθέντων, αὐτὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του σοφίαν καὶ ἐπινοητικὴν φιλανθρωπίαν.

7. «Καὶ ἐγίνε, λέγει, βράδυ, καὶ ἐγίνε πρωί, ἡμέρα ἕκτη». Εἰς τὸ τέλος τῆς ἕκτης ἡμέρας, ἐτοποθέτησε καὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας τῶν ὄλων δι' αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἐπερατώθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὄλος ὁ κόσμος αὐτῶν». Πρόσεξε τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα, δὲν ἐμνημόνευσε χωριστὰ τὰ ὑπόλοιπα, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶπε, «Ἐπερατώθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ», λέγει, «Καὶ ὄλος ὁ κόσμος αὐτῶν», περιλαμβάνουσα μὲ αὐτὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν. Διότι κόσμος τῆς γῆς εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ φυτρώνουν ἀπὸ αὐτὴν, δηλαδὴ ἡ βλάστησις τῶν φυτῶν, ἡ ἔσσοδεία τῶν καρπῶν, οἱ καρποὶ τῶν δένδρων, ὅλα τὰ ἄλλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισεν αὐτὴν ὁ δημιουργός· καὶ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν κόσμος εἶναι, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ἡ ποικιλία τῶν ἄστρον, καὶ ὅλα τὰ δημιουργήματα τὰ εὐρισκόμενα ἀνάμεσα εἰς αὐτά. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἀνέφερον ἡ Ἁγία Γραφή τὸν οὐρανόν καὶ τὴν γῆν, συμπεριέλαβε μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὀλόκληρον τὴν δημιουργίαν. «Καὶ ἐτερμάτισε, λέγει, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔκαμε». Παρατήρησε ὅτι τὸ ἴδιον λέγει καὶ μίαν καὶ δύο φορές, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι ἔχουν γίνεῖ ὅλα τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας μέχρι τὴν ἕκτην ἡμέραν. Διότι λέγει, «Ἐτερμάτισε κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔκαμε, καὶ ἀνεπαύθη κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε». Τί σημαίνει, «Καὶ ἀνεπαύθη κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε»; Πρόσεξε πῶς τὰ πάντα λέγει ἡ Ἁγία Γραφή κατὰ τὸν ἀνθρώπινον τρόπον καὶ μὲ συγκατάβασιν δι' ἡμᾶς. Ἄλλωστε δὲν ἦτο δυνατόν διαφορετικὰ νὰ κατανοήσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ λε-

θέντας συγκαιαθάσεως. «Καὶ κατέπαυσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν». Ἔσθη, φησί, τοῦ δημιουργεῖν, καὶ παράγειν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Πάντα γὰρ ὅσα ἐχρῆν παρήγαγε, 5 καὶ τὸν μέλλοντα τοῦτων ἀπολαύειν ἐδημιούργησε. «Καὶ εὐλόγησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσε ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιεῖν». Ἐπειδὴ γὰρ ἔστι δημιουργῶν, καὶ πάντα ὅσα ἐβουλήθη κατὰ τὴν οἰκείαν κίανθρω- 10 πῖαν παρήγαγεν εἰς τὸ μέσον τῷ οἰκείῳ προστάγματι, καὶ τέλος ἐπέθηκε τοῖς δημιουργουμένοις κατὰ τὴν ἐκτὴν ἡμέραν οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐβούλει παραγαγεῖν ἐν τῇ ἐβδόμῃ διὰ τὸ πάντα ὅσα ἐβούλει πεπληρωθῆναι. Ἴν' ἔχη τι προτέρημα καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ μὴ δοκῇ ἔλαιόν τι ἔχειν διὰ 15 τὸ μηδὲν ἐν αὐτῇ δεδημιουργῆσθαι, εὐλογίας αὐτὴν ἀξιῶ. «Καὶ εὐλόγησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν». Τί οὖν; αἱ λοιπαὶ οὐκ ἦσαν εὐλογημέναι; Ναί, φησὶν, ἀλλ' ἦρκει ἐκείναις ἀντὶ πάσης εὐλογίας τὸ καθ' ἐκάστην αὐτῶν πὰ δημιουργήματα παραχθῆναι διὸ ἐπ' ἐκεί- 20 ρων μὲν οὐκ εἶπεν, εὐλόγησε, ἐπὶ δὲ τῆς ἐβδόμης μόνης τοῦτο εἰπὼν προσέθηκε, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν», Τί ἐστὶ, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν»; Ἀφώρισεν αὐτήν. Εἶτα διδάσκουσα ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν εἶρηκεν, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν», προσέθηκεν, «Ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσε ἀπὸ πάντων 25 τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι». Ἦδη ἐντεῦθεν ἐκ προοιμίων αἰνιγματιωδῶς διδασκαλίαν ἡμῖν ὁ Θεὸς παρέχεται, παιδεύων τὴν μίαν ἡμέραν ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐβδομάδος ἅπασαν ἀνατιθέναι καὶ ἀφορίζειν τῇ τῶν πνευματικῶν ἐργασίᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης ἐν ἑξ ἡμέραις τὰ τῆς 30 δημιουργίας ἅπαντα πληρώσας, τὴν ἐβδόμην εὐλογίας ἀξιώσας ἡγίασε, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ καταπαῦσαι ἀπὸ τῶν ἔργων αὐ-

γόμενα, ἐὰν δὲν εἶχαμεν καταστῆ ἄξιοι διὰ τόσον μεγάλην συγκατάβασιν. «Καὶ ἀνεπαύθη, λέγει, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε». Ἐσταμάτησε, λέγει, ἀπὸ τὸ νὰ δημιουργῆ καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὑπαρξιν. Διότι ὅλα ὅσα ἔπρεπε, ἐδημιούργησε, καὶ ἐκείνον, πού ἐπρόκειτο νὰ τὸ ἀπολαμβάνῃ, ἔκαμε. «Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεός, λέγει, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν καὶ ἡγίασεν αὐτήν, διότι κατ' αὐτήν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἤρχισε νὰ δημιουργῆ ὁ Θεός». Ἄφοῦ λοιπὸν ἔσταμάτησε νὰ δημιουργῆ, καὶ ὅλα ὅσα ἠθέλησε, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπιαν ἐδημιούργησε μὲ τὴν προσταγὴν του, καὶ ἔτερμάτισε κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὴν δημιουργίαν· δὲν ἠθελε νὰ δημιουργήσῃ δὲ τίποτε ἄλλο κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ἐπειδὴ ὅλα ὅσα ἠθελε εἶχαν περατωθῆ· διὰ νὰ ἔχη κάποιον προτέρημα καὶ ἡ ἡμέρα αὐτή, καὶ διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι εἶναι κάπως κατωτέρα, ἐπειδὴ κατ' αὐτήν δὲν εἶχε δημιουργηθῆ τίποτε, τὴν τιμῶ μὲ τὴν εὐλογίαν του. «Καὶ εὐλόγησε, λέγει, ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν». Τί λοιπὸν συμβαίνει; αἱ ὑπόλοιποι ἡμέραι δὲν ἦσαν εὐλογημέναι; Ναί, λέγει, ἀλλὰ ἦτο ἀρκετὸν εἰς ἐκείνας, ἀντὶ ὁποιασδήποτε εὐλογίας, τὸ ὅτι ἔκαμε εἰς κάθε ἡμέραν ἀπὸ αὐτὰς τὰ δημιουργήματά του. Δι' αὐτὸ δι' ἐκείνας μὲν δὲν εἶπεν, εὐλόγησε, διὰ τὴν ἐβδόμην δὲ ἡμέραν ἀφοῦ εἶπεν αὐτὸ μόνον, ἐπρόσθεσε, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν». Τί σημαίνει, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν»; Ἐξεχώρισεν αὐτήν. Ἐπειτα ἀποκαλύπτουσα εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχει εἰπῆ, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν», ἐπρόσθεσε, «Διότι κατ' αὐτήν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἤρχισεν ὁ Θεός νὰ κάμῃ». Ἦδη ἀπὸ ἐδῶ μᾶς παρέχει ὁ Θεός κατὰ τρόπον ἀσαφῆ τὴν διδασκαλίαν, διδάσκων ἡμᾶς νὰ διαθέτωμεν καὶ νὰ ἀφιερῶνωμεν διὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν μίαν ὀλόκληρον ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεός, ἀφοῦ ἐτελείωσε μέσα εἰς ἕξ ἡμέρας ὅλα τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας, ἡγίασε τὴν ἐβδόμην, ἀφοῦ τὴν εὐλόγησεν, ἐπειδὴ κατ' αὐτήν ἀνεπαύθη

τοῦ ὧν ἤρξαιτο ποιῆσαι. Ἄλλ' ἐντεῦθεν πάλιν ὀρθῶ πέλαγος
 ἀχανές νοημάτων ἡμῖν τικόμενον, καὶ θούλομαι μὴ ἀπλῶς
 αὐτὸ παραδραμεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς
 ἐμπορίας ταύτης τῆς πνευματικῆς. Τί οὖν ἐστι τὸ ἐντεῦθεν
 5 ἀνακύπτον ἡμῖν ζήτημα; Τῆς θείας Γραφῆς ἐνταῦθα λε-
 γούσης, ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν
 τοῖς εὐαγγελίοις ὁ Χριστὸς φησιν, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι
 ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι». Οὐ δοκεῖ ἐκ τῆς προσφορᾶς
 τῶν ρημάτων ἐναντίωσίς τις εἶναι ἐν τοῖς λεγομένοις; Ἀλλ' ἂν
 10 μὴ γένοιτο· οὐδὲν γὰρ ἐναντίον τῶν ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ κει-
 μένων. Ἐνταῦθα γὰρ εἰποῦσα ἡ Γραφή, ὅτι κατέπαυσεν ὁ
 Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τοῦ δημι-
 ουργεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν ἐπαύσιτο
 κατὰ πῆν ἐβδόμην ἡμέραν· ὁ δὲ Χριστὸς λέγων, ὅτι «Ὁ
 15 Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι», τὴν διη-
 νεκῆ αὐτοῦ πρόνοιαν ἡμῖν παραδηλοῖ, καὶ ἐργασίαν λέγει
 τὸ διακραιεῖν τὰ γεγενημένα, καὶ τὴν διαμονὴν αὐτοῖς χαρί-
 ζεσθαι, καὶ ἡνιοχεῖν τὸν σύμπαντα χρόνον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο
 ἦν, πῶς ἂν συνέσει τόδε τὸ πᾶν, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς
 20 κυβερνώσης καὶ διοικούσης καὶ τὰ δρώμενα ἅπαντα καὶ τὸ
 τῶν ἀνθρώπων γένος; Καὶ ἐάν τις βουλευθῆ μετὰ πολλῆς
 τῆς ἐγγνωμοσύνης ἅπαντα κατ' εἶδος ἐποπιεῦσαι τὰ καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν ἐπ' εὐεργεσία ἡμετέρα ὑπὸ τοῦ τῶν ἁπάν-
 των δημιουργοῦ ἐπιτελούμενα, ἄθυσσον εὐρήσει φιλανθρω-
 25 πίας. Ποῖος γὰρ λογισμὸς, ἢ ποία διάνοια ἐφικέσθαι δυνη-
 σεται τῆς ἀφάτου ἀγαθότητος, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων
 γένος ἐνδείκνυται, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, καὶ θρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ πᾶσαν
 τὴν ἄλλην ἀφθονίαν χορηγῶν; Τάχα περαιτέρω τοῦ λέοντος
 30 τὸν λόγον ἐξετείνασμεν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο ποιήσαν-
 τες, ἀλλ' ἵνα δι' ὑμῶν μάθωσιν οἱ ἀπολειφθέντες, ὅσον ἐαυ-
 τοὺς ἐζημίωσαν, διὰ τὴν σωματικὴν τροφὴν ἀποστειρήσαντες

ἀπὸ τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἤρχισε νὰ κάμῃ. Ἄλλὰ ἀπὸ ἐδῶ πάλιν βλέπω νὰ προέρχεται εἰς ἡμᾶς ἄπειρον πλῆθος νοημάτων, καὶ θέλω νὰ μὴ τὸ διέλθω ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ σεῖς νὰ συμμετάσχετε εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πλοῦτον. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ πρόβλημα, πού προκύπτει ἀπὸ ἐδῶ; Ἐνῶ ἐδῶ ἡ Ἁγία Γραφή λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπαύθη ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὁ Χριστὸς εἰς τὰ εὐαγγέλια λέγει, «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»⁸. Δὲν φαίνεται ἀπὸ τὴν προφορὰν τῶν λόγων αὐτῶν, ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀντίθεσις εἰς τὰ λεγόμενα; Ἄλλὰ μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο, διότι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀντίθεσις εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ἐδῶ ἡ Γραφή, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπαύθη ἀπὸ τὰ ἔργα του, μᾶς διδάσκει ὅτι κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐσταμάτησε νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ μηδέν εἰς τὴν ὑπαρξιν τὰ ὄντα· καὶ ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», μᾶς φανερώνει κατὰ τρόπον ἔμμεσον τὴν συνεχῆ του πρόνοιαν, καὶ ἐργασίαν ἐννοεῖ τὸ νὰ διατηρῇ εἰς τὴν ζωὴν τὰ δημιουργηθέντα, τὸ νὰ χαρίζῃ εἰς αὐτὰ τὴν διατήρησίν των καὶ νὰ κυβερνᾷ ὀλόκληρον τὸν χρόνον. Διότι ἐὰν δὲν συνέβαιnen αὐτό, πῶς θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχη αὐτὸ ἐδῶ τὸ σύμπαν, ὅταν τὸ χερί τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκυβερνοῦσε καὶ ἐδιοικοῦσε καὶ ὅλα πού βλέπομεν καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ ἂν κάποιος θελήσῃ μὲ πολλὴν σύνεσιν νὰ ἐξετάσῃ ἰδιαιτέρως ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων κάνει καθημερινῶς διὰ νὰ μᾶς εὐεργετήσῃ, θὰ συναντήσῃ ἄπειρον φιλανθρωπίαν. Διότι ποῖα σκέψις ἢ ποῖος νοῦς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀπέραντον ἀγαθότητα, τὴν ὁποῖαν ἐπιδεικνύει διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καθόσον ἀνατέλλει τὸν ἥλιον εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς καὶ βρέχει εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ χορηγεῖ πλουσίως ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ; Ἴσως παρετίναμεν τὴν ὁμιλίαν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε, χωρὶς ὅμως νὰ κάμωμεν αὐτὸ ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ πληροφορήσετε τοὺς ἀπόντας, πόσον ἐζημιώθησαν, ἐπειδὴ ἐστερήθησαν τὴν πνευματικὴν

ἐαντοὺς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπιεί-
 νηται αὐτοῖς τὰ τῆς ἀθυμίας, τὴν ἀδελφικὴν περὶ αὐτοὺς
 ἐπιδείξασθε εὐνοίαν, διαβιδάσαντες αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν
 εἰρημένα· τοῦτο γὰρ γνησίας ἀγάπης τεκμήριον. Εἰ γὰρ
 5 ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων οἱ τοῦτο ποιοῦντες, καὶ τὰ ἀπὸ
 τῆς τροπέζης τοῖς αὐτῶν γνωρίμοις διαφυλάττοντες, μέγι-
 στον ἀγάπης τεκμήριον ἐκφέρουσι, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν
 πνευματικῶν τοῦτο γινόμενον πολλὴν ἡμῖν παρέξει τὸν ἔπαι-
 νον· πάλιν γὰρ εἰς ἡμᾶς τὰ τῆς ὠφελείας περιστήσεται. Ὁ
 10 γὰρ τὸν πλησίον διδάσκειν οπουδάζων, οὐ τοσοῦτον ἐκείνον
 εὐεργετεῖ, ὅσον ἐαυτῷ μείζονα προξενεῖ τὸν μισθόν, καὶ δι-
 πλοῦν καρποῦται τὸ κέρδος, τῆς τε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς
 πλείονος ἀπολαύων, καὶ αὐτὸς δι' ὧν τὸν ἀδελφὸν διδάσκειν
 ἐπιχειρεῖ, εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενος, καὶ ἀνανεῶν παρ' ἐαυτῷ
 15 τὴν μνήμην τῶν εἰρημένων.

8. Τὸ κέρδος τοίνυν ἐννοοῦντες τὸ ὑμέτερον, μὴ φθονή-
 σσητε τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ὑμειτέροις, ἀλλὰ νῦν μὲν τὰ παρ'
 ἡμῶν λεγόμενα παρ' ὑμῶν μανθανέτωσαν. Ἴνα δὲ μὴ ἐν
 χάριτος μέρει παρ' ὑμῶν μέλλωσι ταῦτα διδάσκεσθαι, ἔλκετε
 20 αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, πείθοντες ὡς οὐδέποτε κώλυμα γίνεται
 πρὸς τὴν διδασκαλίαν τὴν πνευματικὴν ἢ τῆς τροφῆς τῆς
 σωματικῆς μειάληψις· ἀλλὰ δεῖ πάντα καιρὸν ἐπιτήδειον
 ἡγεῖσθαι πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λόγων διάλεξιν. Ἄν
 ταῦτα μετὰ ἀκριθείας ἴδωμεν, δυνησόμεθα καὶ ἐπὶ οἰκίας
 25 διατρίβοντες, καὶ μετὰ τὴν ἐσίασιν, καὶ πρὸ τῆς ἐσιάσεως
 μετὰ χειρὸς λαβόντες τὰ θεῖα βιβλία τὴν ἐξ αὐτῶν καρποῦ-
 σθαι ὠφέλειαν, καὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν τῇ ψυχῇ παρέ-
 χειν. Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα δεῖται τῆς αἰσθητῆς τροφῆς, οὕτω
 καὶ ἡ ψυχὴ χρήζει καθημερινῆς ὑπομνήσεως, καὶ τροφῆς
 30 πνευματικῆς, ἵνα νευρομένη ἀντέχειν δύνηται πρὸς τὰς
 ἐπανασιάσεις τῆς σαρκός, καὶ πρὸς τὸν διηνεκῆ πολέμιον
 τὸν ἐπικείμενον ἡμῖν, καὶ αἰχμάλωτον ἡμῶν ἀπεργαζόμενον
 τὴν ψυχὴν, εἰς κἄν πρὸς βραχὺ ραθυμῆσαι βουληθῶμεν.

διδασκαλίαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑλικῆς τροφῆς. Διὰ νὰ μὴ αὐξάνεται ὁμως ἡ λύπη των, νὰ ἐπιδείξετε πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, μεταφέροντες εἰς αὐτοὺς τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις γνησίας ἀγάπης. Διότι ἐάν εἰς τὰ ὑλικά φαγητὰ ἐκεῖνοι, πού κάνουν αὐτὸ καὶ φυλάσσουν τὰ παρατιθέμενα εἰς τὸ τραπέζι διὰ τοὺς γνωστούς των, ἐπιδεικνύουν μεγίστη ἀπόδειξιν ἀγάπης, κατὰ πολὺ περισσότερον, ὅταν αὐτὸ γίνεται εἰς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, θὰ μᾶς παρέχη μέγαλον ἔπαινον, διότι πάλιν ἡ ὠφέλεια θὰ περιέλθῃ εἰς ἡμᾶς. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πασχίζει νὰ διδάσκη τὸν πλησίον, δὲν εὐεργετεῖ τόσον πολὺ ἐκείνον, ὅσον προκαλεῖ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἀποκομίζει διπλὸν κέρδος, ἀφοῦ ἀπολαμβάνῃ καὶ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἀφοῦ ὁ ἴδιος, μὲ ἐκεῖνα πού προσπαθεῖ νὰ διδάσκη τὸν ἀδελφόν του, ἐνθυμῆται καὶ ἀνανεώνει εἰς τὴν μνήμην μόνος του ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν λεχθῆ.

8. Κατανοοῦντες λοιπὸν τὸ ἰδικόν σας κέρδος, μὴ φθονήσετε τοὺς ἀδελφούς σας, ἀλλὰ τῶρα μὲν ἄς γνωρίσουν ἀπὸ σᾶς τὰ λεγόμενά μας. Διὰ νὰ μὴ ὀφείλετε ὁμως νὰ τοὺς διδάσκετε αὐτὰ μακρὰν τοῦ τόπου τῆς χάριτος*, νὰ τοὺς προσελκύετε πρὸς ἡμᾶς, πείθοντες αὐτοὺς, ὅτι ἡ ὑλικὴ τροφή ποτέ δὲν γίνεται ἐμπόδιον διὰ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωροῦν κάθε περίστασιν κατάλληλον διὰ τὴν πνευματικὴν ὁμιλίαν. "Ἄν προσέξωμεν μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ὅταν ἀκόμη παραμένωμεν εἰς τὸ σπίτι, καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ λάβωμεν εἰς τὰ χέρια τὴν Ἁγίαν Γραφήν, νὰ ὠφεληθοῦμεν ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ παρέχωμεν τὴν πνευματικὴν τροφήν εἰς τὴν ψυχὴν μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα χρειάζεται τὴν ὑλικὴν τροφήν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην τὴν καθημερινὴν ὑπενθύμισιν καὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν, διὰ νὰ ἠμπορῇ ἐνισχυομένη νὰ ἀντέχῃ εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς σάρκας καὶ εἰς τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος συνεχῶς μᾶς ἐπιτίθεται καὶ προσπαθεῖ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὴν ψυχὴν μας, ἐὰν θελήσωμεν ἔστω καὶ πρὸς

Διὸ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ μακάριον ἐκεῖνον ἐκάλεσε τὸν
 ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου μελειῶντα ἡμέρας καὶ νυκτός· καὶ ὁ
 μακάριος δὲ Μωϋσῆς, παιδεύων πρὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος,
 ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων, «Φαγὼν καὶ πιῶν, καὶ ἐμπλησθεῖς,
 5 μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Ὅρας πῶς καὶ τότε μάλιστα
 προσήκει, μετὰ τὴν τῆς τροφῆς ἀπόλαυσιν, τὴν πνευματικὴν
 ἐσίτασιν ἑαυτοῖς παρατιθέναι, ἵνα μηδὲ μετὰ τὴν πλησμονὴν
 τῆς σωματικῆς τροφῆς ραθυμήσαντα ἡ ψυχὴ εἰς ὀλεθρόν
 τινα ἐκπέσῃ, καὶ χώραν δῶ ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς,
 10 πάντα καιρὸν ἐπιτηροῦντος καὶ βουλομένου καιροῖαν ἡμῖν δοῦ-
 ναι τὴν πληγὴν; Καὶ πάλιν δὲ ἐτέρωθι ἔλεγεν ὁ αὐτὸς οὖ-
 τος προφήτης, «Κοιταζόμενοι καὶ διανοιστάμενοι μνημονεύετε
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν». Εἶδες πῶς οὐδέποτε ἡμᾶς προσήκει
 τὴν μὴν τὴν αὐτὴν ἐκβαλεῖν τῆς ψυχῆς ἀλλ' ἐγκεκολαμη-
 15 νην ἔχειν τῷ συνειδότι, καὶ διηνεκῶς ἐναγωνίους εἶναι, καὶ
 μηδέποτε ἀνακωχὴν ἑαυτοῖς παρέχειν, ἀλλὰ τὴν μανίαν
 εἰδότης τοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν ἀραμένου, νήφειν καὶ
 ἐργηγορέναι, καὶ ἀποτειχίζειν αὐτῷ τὰς ἐφόδους, καὶ μηδέ-
 ποτε ἀμελεῖν τροφῆς πνευματικῆς; τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἡ σω-
 20 τηρία, τοῦτο ὁ πλοῦτος ὁ πνευματικός, τοῦτο ἡ ἀσφάλεια.
 Ἐὰν οὕτως ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τειχίζωμεν, καὶ
 δι' ἀναγνώσεως, καὶ δι' ἀκροάσεως, καὶ διαλέξεως πνευ-
 ματικῆς, δυναθόμεθα καὶ αὐτοὶ ἀχειρωτοὶ γενέσθαι, καὶ τοῦ
 πονηροῦ δαίμονος ἄκρυα ποιῆσαι τὰ μηχανήματα, καὶ τῆς
 25 τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ψαλμ. 1, 2.

11. Δευτ. 8, 10.

12. Δευτ. 6, 7.

στιγμὴν νὰ ἀδιαφορήσωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ ὠνόμασε μακάριον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἡμέραν καὶ νύκτα¹⁰. Ἐπίσης δὲ ὁ μακάριος Μωυσαῆς, διδάσκων τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ἔλεγε· «Καὶ ὅταν τρώγῃς καὶ πίνῃς μέχρι χορτασμοῦ, νὰ ἐνθυμησῶσαι Κύριον τὸν Θεὸν σου»¹¹. Βλέπεις πῶς πρέπει μάλιστα καὶ τότε, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς τροφῆς, νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τὴν πνευματικὴν τροφήν, ὥστε, ἀφοῦ περιέλθῃ εἰς κατάστασιν νωθρότητος ὕστερα ἀπὸ τὸν χορτασμόν τῆς ὑλικῆς τροφῆς, νὰ μὴ πέσῃ ἡ ψυχὴ εἰς κάποιον ὀλεθρον καὶ δώσῃ τόπον εἰς τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος παραμονεύει εἰς κάθε εὐκαιρίαν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀποφασιστικὸν κτύπημα; Καὶ πάλιν δὲ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ ἴδιος προφήτης ἔλεγεν, «Ὅταν πλαγιάζετε διὰ ὕπνον καὶ ὅταν ἐγείρεσθε νὰ ἀναφέρετε τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σας»¹². Εἶδες πῶς δὲν πρέπει ποτέ νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας αὐτὴν τὴν ὑπενθύμισιν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἔχωμεν βαθιὰ χαραγμένην εἰς τὴν συνείδησίν μας, καὶ νὰ εἴμεθα διαρκῶς ἑτοιμοὶ δι' ἀγῶνα, καὶ ποτέ νὰ μὴ συνάπτωμεν ἀνακωχὴν μετὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ, ἀφοῦ γνωρίζωμεν τὴν μανίαν ἐκείνου, ποῦ ἤρχισε τὴν ἔχθραν ἐναντίον μας, νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, καὶ νὰ ἐμποδίζωμεν τὰς ἐπιθέσεις του καὶ ποτέ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν πνευματικὴν τροφήν; Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ σωτηρία μας, αὐτὸ ἡ πνευματικὴ μας περιουσία, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀσφάλειά μας. Ἐὰν ἔτσι περιφρονοῦμεν καθημερινὰ τὸν ἑαυτὸν μας, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν πνευματικὴν ὁμιλίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ γίνωμεν ἀκατάβλητοι, καὶ νὰ καταστήσωμεν ἀνίσχυρα τὰ τεχνάσματα τοῦ πονηροῦ διαβόλου, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μετὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ αὐγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄

“Οτι δεῖ πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιεῖσθαι λόγον, καὶ μι-
μεῖσθαι τοὺς ἁγίους, οἱ τῆς ἀντῆς φύσεως ἡμῖν ὄντες
5 ταύτην μετὰ ἀκριβείας κατώρθωσαν, καὶ ὅτι ραθυμου-
σιν ἡμῖν σὺδεμία ἔσται ἀπολογία.

1. Οἶδα ὅτι κατέπεινα ὑμῶν τὸν λογισμὸν ἐν ταῖς παρελ-
θούσαις ἡμέραις τοῖς βαθυτέροις νοήμασι διὰ τοῦτο θού-
λομαι σήμερον ἀφελεσιέραν ὑμῖν παραθεῖναι διδασκαλίαν.
10 Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς νησιείας κατεσκληκὸς δεῖται
μικρᾶς ἀνέσεως, ἵν’ οὕτω πάλιν ἀκμαζούσῃ τῇ προθυμίᾳ
πρὸς τοὺς τῆς νησιείας ἀγῶνας ἐπαποδύσῃται· οὕτω καὶ ἡ
ψυχὴ χροῖζει διαναπαύεσθαι καὶ ἀνίεσθαι. Οὕτε γὰρ αἰεὶ
κατατείνειν χρὴ, οὕτε δὲ ἀνιέναι, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ
15 δὲ ἐκεῖνο ποιεῖν, καὶ οὕτως ἠνιοχεῖν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν
κατάστασιν, καὶ τῆς σαρκὸς τὰ σκιρτήματα. Ὡστερ γὰρ τὸ
αἰεὶ κατατείνειν τοῖς πόνοις ἀποκναίειν ποιεῖ καὶ ἀναπίπτειν
οὕτω τὸ διηνεκῶς ἀνιέναι εἰς ραθυμίαν ἄγει. Τοῦτο καὶ ἐπὶ
τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος συμβαῖνον ἴδοι τις ἂν. Διὰ
20 τοῦτο πανταχοῦ ἡ συμμετρία καλόν. Καὶ τοῦτο αὐτὸ διδάσκει
ἡμᾶς ὁ τῶν ἔθλων Θεός, καὶ δι’ αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων,
ἃ πρὸς τὴν ἡμετέραν οὐσίαν παρήγαγε. Καὶ ἵνα μάθητε,
ἐπὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τοῦ φωτὸς λέγω καὶ τοῦ σκό-
τους, τὸν λόγον γυμνάσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν μὲν ἡμέραν
25 ἀφώρισεν ἐπ’ ἐργασίᾳ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, τὸ δὲ τῆς

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄

“Οτι πρέπει νὰ ὀμιλοῦμεν συχνὰ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ὅτι πρέπει νὰ μιμούμεθα τοὺς ἀγίους, οἱ ὅποιοι ἄν καὶ εἶχαν τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς φύσιν, κατώρθωσαν μὲ ἀκρίβειαν αὐτὴν, καὶ ὅτι, ἐὰν εἴμεθα ἀδιάφοροι, δὲν θὰ ὑπάρξῃ καμμία δικαιολογία εἰς ἡμᾶς.

1. Γνωρίζω ὅτι, κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας, ἐβασάνισα τὴν σκέψιν σας μὲ τὰ βαθύτερα νοήματα. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ σήμερα νὰ σᾶς παρουσιάσω ἀπλουστέραν διδασκαλίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα, ὅταν ἀπὸ τὴν νηστείαν ἔχη ἀδυνατίσει, χρειάζεται μικρὰν ἀνάπαυσιν, διὰ νὰ ἀποδυθῇ ἔτσι μὲ ἔντονον προθυμίαν πάλιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς νηστείας, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ χαλαρώνῃ. Οὔτε βέβαια πρέπει πάντοτε νὰ εὐρίσκεται εἰς ἔντασιν, οὔτε ὅμως εἰς χαλάρωσιν, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν τὰ κάμη τὸ πρῶτον, ἄλλοτε δὲ τὸ δεύτερον, καὶ ἔτσι νὰ διευθύνῃ καὶ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν καὶ τὰς σαρκικὰς ὀρμάς. Διότι ὅπως ἡ συνεχὴς ἔντασις εἰς τοὺς κόπους φέρει τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὴν κατὰπτωσιν, ἔτσι καὶ ἡ διαρκὴς χαλάρωσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν. Αὐτὸ θὰ ἤμπορέαη νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα. Δι’ αὐτὸ παντοῦ τὸ μέτρον εἶναι καλόν. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς διδάσκει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δημιουργήματά του, τὰ ὅποια ἐδημιούργησε σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδικὴν μας ὑπόστασιν. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ἅς ἐφαρμόσωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, εἰς τὸ φῶς ἐννοῶ καὶ τὸ σκοτάδι. Ἀφοῦ λοιπὸν ὤρισε τὴν μὲν ἡμέραν δι’ ἐργασίαν εἰς τὸ ἀνθρώ-

νυκτὸς σκοτίος εἰς ἄνεοιν καὶ ἀνακωχὴν τῶν πόνων, μέτρα
 καὶ ὄρους ἐκατέρους ἔπηξεν, ὥστε καὶ ἅπαντας ἡμᾶς τῆς
 ἐκεῖθεν εὐεργεσίας ἀπολαύειν. Ὅτι γὰρ τὸ φῶς τῆς ἡμε-
 ρινῆς ἐργασίας ἐστὶ καιρὸς, ἄκουε τοῦ Δαυὶδ λέγοντος, «Ἐξε-
 5 λεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν
 αὐτοῦ, ἕως ἐσπέρας». Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἐως ἐσπέρας»·
 καταλαβούσης γὰρ τῆς ἐσπέρας, τὸ φῶς ὑποχωρεῖ, καὶ ἐπελ-
 θὼν τὸ σκοτίος κατακοιμίζει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὸ
 σῶμα πεπονηκὸς διαναπαύει, καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπάσας ἀνίη-
 10 σι, καὶ καθάπερ τροφὸς ἀρίστη τὰ αἰσθητήρια ἅπαντα τῇ
 παρ' ἑαυτῆς ἐπιμελείᾳ τῶν πόνων καὶ τῶν καμάτων ἀνειῖσα.
 Ἐπειδὴν δὲ πληρωθῆ τῆς νυκτὸς τὸ μέτρον, ἐπιστάσης τῆς
 τοῦ φωτὸς παρουσίας καὶ διεγειράσης, παρασκευάζει ἀκμαζού-
 σαις ταῖς αἰσθήσεσι προσβαλεῖν ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι, καὶ
 15 τῶν σπημάτων ἔργων ἄπισται νεαρᾷ καὶ ζεούσῃ τῇ προθυ-
 μίᾳ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν τροπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστὶν ἰδεῖν
 γεγενημένον. Τὸν γὰρ χειμῶνα διαδέχεται ἔαρ, καὶ οὕτως
 ἐπιστάντος τοῦ θέρους καταλαμβάνει τὸ μετόπωρον, ἵνα τῇ
 ἐναλλαγῇ τῆς τῶν ἀέρων κράσεως διαναπαύηται ἡμῶν τὰ
 20 σῶματα, καὶ μήτε ἐπὶ πλέον τῷ κρυμῷ πηγνύμενα διαφθεί-
 ρηται, μήτε ὑπὸ τῆς τοῦ θέρους σφοδρότητος ἐπὶ πολλὸν θερ-
 μαινόμενα διαλύηται διὰ τοῦτο ἐγγυμνάζεσθαι παρασκευάζει
 πρὸ μὲν τοῦ χειμῶνος τῷ μειοπώρῳ, πρὸ δὲ τοῦ θέρους τῷ
 ἔαρι. Καὶ εἴ τις εὐγνωμόνως ἅπαντα σκοπεῖν βούλοιο, εὐ-
 25 ρήσει ἐν ἅπασιν τοῖς δημιουργηθεῖσι τάξιν τινὰ καὶ λόγον,
 καὶ οὐδὲν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ γεγενημένον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν
 σπερμάτων τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενων ἂν τις κατίδοι.
 Οὔτε γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἅπαντα ἐκδίδωσιν ἡ γῆ,
 οὔτε ὁ αὐτὸς καιρὸς ἐπιτήδειος πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν
 30 ἐξ αὐτῆς θλασιανόντων ἀλλ' οἶδε τὸν ἀρμόζοντα καιρὸν ὁ γη-

πινον γένος, τὸ δὲ σκοτάδι τῆς νύκτας δι' ἀνάπαυσιν καὶ προσωρινὴν διακοπὴν τῶν κόπων, καθώρισε καὶ εἰς τὰ δύο διάρκειαν καὶ ὅρια, ὥστε καὶ ἡμεῖς ὅλοι νὰ ἀπολαμβάνωμεν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν εὐεργεσίαν. Ὅτι λοιπὸν τὸ φῶς εἶναι κατάλληλος χρόνος διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας, ἄκουσε τὸν Δαυίδ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Θὰ ἐξέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἔργον του καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν του μέχρι τὸ βράδυ»¹. Καὶ εἶπε καλῶς, «Μέχρι τὸ βράδυ» διότι ὅταν ἔλθῃ τὸ βράδυ, τὸ φῶς ὑποχωρεῖ, καὶ τὸ σκοτάδι, πού ἔπεσε, ἀποκοιμίζει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὸ κατακουρασμένον σῶμα ἀναπαύει, καὶ ὅλας τὰς αἰσθήσεις χαλαρώνει, καὶ ὡσὰν ἀρίστη τροφὸς μὲ τὴν φροντίδα του ἀνακουφίζει ὅλα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν κούρασιν. Ὅταν ὅμως συμπληρωθῇ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς νύκτας, καὶ ἀναφανῇ τὸ φῶς καὶ προχωρήσῃ ἡ ἡμέρα, κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀντικρύσῃ μὲ ἀνανεωμένας τὰς αἰσθήσεις του τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ νὰ ἀρχίζῃ τὰ καθημερινὰ του ἔργα μὲ νέαν καὶ σφοδρὰν προθυμίαν. Τὸ ἴδιον εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὰς ἐποχὰς τοῦ χρόνου. Διότι τὸν χειμῶνα διαδέχεται ἡ ἀνοιξίς, καὶ ἔτσι ὅταν παρέλθῃ τὸ καλοκαίρι ἔρχεται τὸ φθινόπωρον, ὥστε μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς θερμοκρασίας τῶν ἀνέμων νὰ ἀναπαύωνται τὰ σώματά μας καὶ οὔτε νὰ καταστρέφωνται, ἐπειδὴ κρυώνουν ἀπὸ τὸ δριμύ ψυχός, οὔτε νὰ διαλύωνται, ἐπειδὴ θερμαίνονται ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν ζέστην τοῦ καλοκαιριοῦ. Δι' αὐτὸ μᾶς προετοιμάζει νὰ ἐξασκούμεθα πρὶν ἀπὸ τὸν χειμῶνα μὲ τὸ φθινόπωρον, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ καλοκαίρι μὲ τὴν ἀνοιξίαν. Καὶ ἐὰν κανεὶς θὰ ἠθελε νὰ ἐξετάσῃ ὅλα μὲ σύνεσιν, θὰ συναντήσῃ εἰς ὅλα τὰ δημιουργηθέντα κάποιαν τάξιν καὶ αἰτίαν, καὶ τίποτε νὰ μὴ ἔχη γίνῃ ἄσκοπα καὶ τυχαία. Τοῦτο θὰ ἰδῇ κανεὶς καὶ εἰς τοὺς σπόρους, πού φυτρώνουν ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι οὔτε ἡ γῆ βλαστάνει τὰ πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ καιρὸς εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν καλλιέργειαν ἐκείνων, πού βλαστάνουν ἀπὸ αὐτήν. Γνωρίζει ὅμως τὸν κατάλληλον καιρὸν ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος ἔχει

πόνος, παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δωθείσης σοφίας τοῦτο μεμαθη-
 κώς, καὶ ἐπίσταιται πότε μὲν δεῖ τὰ σπέρματα καταβαλεῖν,
 πότε δὲ τῶν δένδρων τὰ φυτὰ τῆς ἀμπέλου τοῖς κόλποις τῆς
 γῆς παρακαταθέσθαι, καὶ πότε μὲν θήγειν τὴν δρεπάνην
 5 πρὸς τὸν ἀμητὸν, πότε δὲ τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου δρέπεσθαι,
 καὶ τοὺς βότρυας ἐκτέμνειν, καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν ἐκλέ-
 γειν τῆς ἐλαίας τὸν καρπὸν. Καὶ εὐρήσεις, εἰ θούλοιο κατὰ
 μέρος διερευνηθῆναι ταῦτα ἅπαντα, πολλὴν σοφίαν καὶ παρὰ
 τοῖς τὴν γῆν ἐργαζομένοις ἐναποκειμένην. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς
 10 γῆς τοῦτό ἐστιν ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης.
 Καὶ γὰρ ἐνιαῦθα πάλιν ἐτέραν θαυμασιήν σοφίαν ἐστὶν ἰδεῖν.
 Οἶδε γὰρ ὁ κυβερνήτης, πότε δεῖ κατελκύσαι τὸ πλοῖον, καὶ
 ἐκ τοῦ λιμένος ἐκβαλεῖν, καὶ τὰ πελάγη περαιώσασθαι. Καὶ
 πολλὴν μάλιστα παρὰ τοῦτοις ἐστὶν ἰδεῖν τὴν σύνεσιν ἣν ἡ
 15 τοῦ Θεοῦ σοφία ἐναπέθειτο τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Οὐδὲ γὰρ
 οὕτως οἱ τὰς λεωφόρους διατρέχοντες ἴσασι μετὰ ἀκριθείας
 τὰς ἀτραπούς, ὡς οἷτοι οἱ ἐν τοῖς ὕδασι μετὰ ἀσφαλείας τὴν
 πορείαν ποιοῦνται. Διὸ καὶ ἡ Γραφὴ ἐκκλητιομένη τὴν ὑ-
 περβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἔλεγεν, «Ὁ δούς ἐν θαλάσῃ
 20 ὁδόν, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῶ ἰσθμὸν». Ποῖος ἀνθρώπινος λογι-
 σμὸς δύναται ταῦτα καιδεῖν; Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον εὐροι-
 τις καὶ ἂν καὶ ἐν τῇ μεταλήψει τῆς τροφῆς τῆς ἀνθρωπίνης
 ταῦτα διαιτιαγμένα. Καὶ γὰρ καθ' ἕκαστον καιρὸν, καὶ καθ'
 ἐκάστην τροπὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ, διαφόρους ἡμῖν τροφὰς ὁ Δε-
 25 σπότης κεχάρισται καὶ καθάπερ ἀρίστη τροφός, οὕτως ἡ γῆ
 τὰ παρ' ἐαυτῆς ἡμῖν δωροφορεῖ, τῶ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ
 ὑπηρετιομένη.

2. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεον τοῦτον ἐκτείνω τὸν λόγον, ἔξε-
 σιν ὑμῖν συνετοῖς οὖσι τὰ λοιπὰ ἅπαντα ἀναλέγεσθαι. «Δίδου
 30 γάρ», φησί, «σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται». Οὐδὲ
 γὰρ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας τροφῆς τοῦτο μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ
 καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀλόγων. Καὶ δυνήσεσθε, εἰ βουλευθεῖητε,

2. Σοφ. Σολ. 14, 3.

3. Παροιμ. 9, 9.

μάθει αὐτὸ ὀπὸ τὴν δοθεῖσαν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωρίζει καλά πότε μὲν πρέπει νὰ σπείρῃ τοὺς σπόρους, πότε δὲ νὰ βάλῃ μέσα στὸ χῶμα τὰ μοσχεύματα τῶν δένδρων καὶ τῶν κλημάτων, καὶ πότε νὰ ἀκονίσῃ τὸ δρεπάνι διὰ τὸν θερισμόν, πότε νὰ τρυγήσῃ τὸν καρπὸν τοῦ ἀμπελιοῦ, πότε νὰ στίψῃ τὰ σταφύλια καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν νὰ συλλέγῃ τὸν καρπὸν τῆς ἐλιάς. Καὶ θὰ εὐρῆς, ἐὰν ἤθελες νὰ ἐξετάσῃς ἰδιαιτέρως ὅλα αὐτά, ὅτι ὑπάρχει πολλὴ σοφία καὶ εἰς αὐτούς, πού ἐργάζονται τὴν γῆν. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν γῆν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Διότι καὶ ἐδῶ πάλιν ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν ἄλλην θαυμαστὴν σοφίαν. Διότι γνωρίζει ὁ κυβερνήτης, πότε πρέπει νὰ κεθλκύσῃ τὸ πλοῖον καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ νὰ διαπλεύσῃ τὰ πελάγη. Καὶ μάλιστα ἠμπορεῖ νὰ ἰδοῦμεν εἰς αὐτούς μεγάλην σύνεσιν, τὴν ὁποίαν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἔβαλε μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι οὔτε ἐκεῖνοι, πού διατρέχουν τὰς λεωφόρους, γνωρίζουν μὲ τόσον μεγάλην ἀκρίβειαν τὰ μονοπάτια, ὅσον αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι διαπλέουν μὲ ἀσφάλειαν τὰ ὕδατα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή ἐκπλησσομένη ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἔλεγε· «Σὺ εἶσαι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦνοιξες εἰς τὴν θάλασσαν ὁδὸν καὶ εἰς τὰ ἰσχυρὰ κύματα ἀσφαλῆ πορείαν»². Ποία ἀνθρωπίνη σκέψις ἠμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ αὐτά; Κατὰ τὴν ἰδίαν λογικὴν θὰ εὐρῆ κανεὶς νὰ ἔχουν καθορισθῇ αὐτά καὶ εἰς τὴν λῆψιν τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς. Διότι εἰς κάθε περίστασιν καὶ εἰς κάθε ἐποχὴν τοῦ χρόνου, μᾶς χαρίζει ὁ Θεὸς διαφορετικὰς τροφάς, καὶ ὡσὰν ἀρίστη τροφός, ἔτσι ἡ γῆ μᾶς προσφέρει τὰ ἰδικὰ τῆς δῶρα, ὑπακούουσα εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ δημιουργοῦ.

2. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνω ἀκόμη περισσότερο τὴν ὀμιλίαν αὐτὴν, ἠμπορεῖτε σεῖς, πού εἴσθε συνετοί, νὰ ὑπολογίζετε ὅλα τὰ ὑπόλοιπα. Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Δίδε εἰς σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»³. Διότι ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν αὐτὸ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας τροφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τροφήν τῶν ζώων. Καὶ θὰ ἠμπορέ-

καὶ ἐκ πολλῶν ἐτέρων διερευνώμενοι καταμαθεῖν τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ τὴν ἄφαιτον σοφίαν καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα, καὶ ὡς ἕκαστον τῶν γεγενημένων λόγῳ τινὶ παρήχθη. Κατὰ τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἁγίας

5 **τεσσαρακοστῆς** εὐρήσομεν νῦν ἡμῖν διατειτωμένον. Καθάπερ γὰρ ἐν ταῖς λεωφόροις εἰσὶ σταθμοὶ καὶ καταγώγια, ὥστε τοὺς ὁδίτας κεκμηκότας διαναπαύεσθαι, καὶ τῶν πόνων λύγοντας, οὕτω πάλιν ἄπιδεσθαι τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ δὲ ἀκταὶ καὶ αἰγιαλοὶ καὶ λιμένες εἰσὶν, ὥστε κἀκεῖ

10 **τοὺς ναυτιλλομένους** μετὰ τὸ πολλὰ κύματα διαδραμεῖν, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολὰς ἀντιστῆναι, μικρὸν ἀναθέντας, οὕτω πάλιν τῆς ναυτιλίας ἄπιδεσθαι τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, ἐπὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, τοῖς τὸν δρόμον τῆς νησιείας καταδεξαμένοις καθάπερ σταθμούς, καὶ κατα-

15 **γώγια, καὶ ἀκτάς, καὶ αἰγιαλοὺς, καὶ λιμένας,** τὰς δύο ταύτας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος θραχὺ τι διαναπαύεσθαι κεχάρισται ὁ Δεσπότης, ἵνα καὶ τὸ σῶμα μικρὸν ἀνέντες ἀπὸ τῶν πόνων τῆς νησιείας καὶ τὴν ψυχὴν παραινωθησάμενοι, πάλιν παρελθουσῶν τῶν δύο τούτων ἡμερῶν, τῆς αὐτῆς ὁδοῦ

20 **μετὰ προθυμίας** ἄπιωνται οἱ τὴν καλὴν ταύτην καὶ ἐπωφελεῖν ὁδοιπορίαν ποιούμενοι. Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῆς ἀνέσεώς ἐστιν ἡμέρα σήμερον, παρακαλέσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην τὰ ἀπὸ τῆς νησιείας συλλεγέντα κέρδη μετὰ ἀσφαλείας φυλάττειν, ἵνα μικρὸν διαναπαυσάμενοι, πάλιν προσ-

25 **θήκην ἐργάσησθε** τοῖς προλαβοῦσι, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν μεγάλην τὴν ἐμπορίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσαντες, οὕτως εἰς τὴν κυρίαν ἡμέραν ἀπαντήσητε, καὶ πεπληρωμένην ὑμῶν τὴν ὀλκάδα τὴν πνευματικὴν εἰς τὸν λιμένα τῆς ἁγίας ἐορτῆς εἰσαγάγητε. Ὡσπερ γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότητος γεγενημένα

30 **ἅπαντα, καθάπερ ὁ λόγος ἀπέδειξε,** καὶ ἡ τῶν πραγμάτων διδάσκει μαρτυρία, λόγῳ τινὶ δεδημιούργηται, χρείαν ἀναγκαίαν ἀποπληροῦντα· οὕτω καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα προσή-

4. Ἐναφέρεται εἰς τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ποῦ ἐγένετο κατάλυσις ἐλαίου.

σετε, ἐὰν θελήσετε, ἐξετάζοντες νὰ μάθετε καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα τὴν ἀνέκφραστον σοφίαν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ, καὶ πῶς διὰ κάποιον λόγον ἐγινε τὸ κάθε δημιούργημα. Καὶ τὸ ἴδιον λοιπὸν θὰ εὐρουῖμεν νὰ ἔχη ρυθμισθῆ τῶρα καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς λεωφόρους ὑπάρχουν σταθμοὶ καὶ καταλύματα, διὰ νὰ ἀναπαύωνται οἱ κουρασμένοι ὁδοιπόροι, καὶ ὅταν ἀναπαυθοῦν ἀπὸ τὴν κούρασιν, ἔτσι πάλιν ἀρχίζουν τὴν ὁδοιπορίαν· καὶ εἰς τὴν θάλασσαν πάλιν ὑπάρχουν ἄκται καὶ παραλίας καὶ λιμάνια, ὥστε ἀφοῦ σταθμεύσουν δι' ὀλίγον ἐκεῖ οἱ ναυτικοί, ὅταν διασχίσουν τὰ μεγάλα κύματα καὶ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς ὀρμητικοὺς ἀνέμους, νὰ συνεχίζουν πάλιν τὸ ταξίδι των· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ τώρα, δηλαδὴ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, εἰς ἐκείνους ποῦ ἀπεδέχθησαν τὸν δρόμον τῆς νηστείας, ὡσὰν σταθμοὺς καὶ καταλύματα καὶ ἄκτας καὶ παραλίας καὶ λιμάνια, τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ἔχει χαρίσει ὁ Κύριος διὰ νὰ ἀναπαύωνται ἐπ' ὀλίγον, ὥστε, ἀφοῦ χαλαρώσουν ὀλίγον τὸ σῶμα των ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ παραινέσουν τὴν ψυχὴν των, νὰ συνεχίζουν πάλιν, ὅταν παρέλθουν αἱ δύο ἡμέραι αὐταί, τὸν ἴδιον δρόμον μὲ προθυμίαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι βαδίζουν τὴν καλὴν αὐτὴν καὶ ὠφέλιμον ὁδοιπορίαν. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ σήμερα εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως, ἃς παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας, νὰ φυλάσσετε μὲ ἀσφάλειαν τὰ συναθροισθέντα ὀφέλη ἀπὸ τὴν νηστείαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀναπαυθῆτε δι' ὀλίγον, νὰ ἐπαυξήσετε τὰ ὀφέλη αὐτὰ καί, ἀφοῦ σιγὰ σιγὰ ἀποκτήσετε μεγάλον πλοῦτον πνευματικῶν ἀγαθῶν, νὰ εἰσέλθετε ἔτσι εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ὀδηγήσετε γεμᾶτον τὸ πνευματικόν σας πλοῖον εἰς τὸ λιμάνι τῆς ἀγίας ἑορτῆς. Διότι ὅπως ὅλα, ὅσα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, καθὼς ἀπέδειξεν ἡ ὁμιλία καὶ διδάσκει ἡ πείρα τῶν πραγμάτων, ἐδημιουργήθησαν διὰ κάποιον σκοπὸν, ἰκανοποιοῦντα ἀπαραιτήτους ἀνάγκας, ἔτσι καὶ τὰ ἰδικὰ μας ἔργα δὲν πρέπει νὰ γίνωνται οὔτε ἀσκοπῶς,

κει μὴ ἀπλῶς, μηδὲ μάτην γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ
 κέρδει τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. Εἰ γὰρ οἱ τὰ βιωτικὰ
 μειόντες πράγματα οὐκ ἂν ποτε ἀνάσχοινο ἐπιτηδεύματος
 ἄρασθαι, μὴ πρότερον τὸ ἐκεῖθεν κέρδος περιοκλήσαντες·
 5 πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τοῦτο ποιεῖν, καὶ μὴ ἀπλῶς τὰς
 ἑβδομάδας τῶν νησιεῶν παραιτέχειν, ἀλλὰ διερευνᾶσθαι τὴν
 ἑαυτῶν συνείδησιν, καὶ τὸν λογισμὸν βασανίζειν, καὶ σκο-
 πεῖν τί μὲν ἐν ταύτῃ τῇ ἑβδομάδι ἡμῖν κατώρθωται, τί δὲ ἐν
 τῇ ἑτέρᾳ, καὶ τίνα προσθήκην ἐδεξάμεθα εἰς τὴν ἐπιούσαν,
 10 καὶ ποῖον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν διωρθώσαμεν. Εἰ γὰρ μὴ
 μέλλοιμεν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν, καὶ ἰσοσύτην
 ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος
 ἔσται τῆς νησιείας, οὐδὲ τῆς αἰτίας, ἣν ὑπομένομεν, μάλι-
 στα εἰ φαινοίμεθα ἐλάτιους τῶν περὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρη-
 15 μάτων ἰσοσύτην σπουδὴν ποιουμένων· εὐρήσεις γὰρ ἕκαστον
 ἐκείνων πᾶσαν ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνύμενον, ὥστε ἐφ' ἑκάστης
 ἡμέρας προσιθῆναι τοῖς προτέροις, καὶ οὐδέποτε κόρον λαμ-
 βάνοντα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν αὐξῆται αὐτῶ τὰ τῆς περιουσίας, ἰσο-
 σούτῳ μᾶλλον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν σπουδὴν ἐκτεινο-
 20 μένην. Εἰ τοίνυν ἔνθα καὶ τὰ τῆς σπουδῆς ἀνόνητα, καὶ τὰ
 τῆς περιουσίας πολλάκις πολλὴν ἐργάζεται τῇ τῆς ψυχῆς
 σωτηρίᾳ τὴν λύμην, ἰσοσύτην ἐπιδείκνυται τὴν ἀγρυπνίαν,
 πῶς τοῦτο μᾶλλον οὐχὶ ποιεῖν χρή, ἔνθα πολλὴ ἀπὸ τῆς σπου-
 δῆς ἢ ὠφέλεια, καὶ ἄφατος ὁ μισθός, καὶ τὸ κέρδος ἄπειρον;
 25 Ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων πολὺ ἡ ἀδηλία·
 ἀθέβαιος γὰρ τῶν χρημάτων ἢ κηῖσις· οὐκ ἐπειδὴ μόνον,
 τῆς τελευτῆς ἐπιστάσης, ἐνταῦθα μένοντα, οὐδεμίαν ὄνησιν
 παρέχει τῶ ταῦτα συνάγοντι, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν χρημάτων
 ὧδε μερόντων τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας μετὰ πολλῆς τῆς
 30 σφοδρότητος ἀπαιτεῖσθαι ἀναγκάζεται. Ἔστι καὶ ὅτι πολ-
 λάκις καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μετὰ τοὺς πολλοὺς πόνους, καὶ
 τοὺς ἰδρωῖτας, καὶ τὰς ταλαιπωρίας, καθάπερ καταιγίδος
 τινὸς προσπεσοῦσης τῆς τῶν πραγμάτων περιουσίας, ἀθρόον

οὔτε ματαίως, ἀλλὰ πρὸς ὄφελος καὶ κέρδος τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας. Διότι ἐὰν οἱ μετερχόμενοι τὰς θιωτικὰς ἀσχολίας δὲν θὰ ἐδέχοντο ποτὲ νὰ ἀρχίσουν κάποιο ἔργον, χωρὶς νὰ ἐξετάσουν προηγουμένως τὸ κέρδος ποῦ θὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὸ· πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιον νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς αὐτὸ, καὶ νὰ μὴ διερχώμεθα ἀπλῶς τὰς ἐβδομάδας τῶν νηστειῶν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν καλὰ τὴν συνείδησίν μας καὶ νὰ βασανίζωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ νὰ ἐρωτῶμεν τί μὲν ἔχομεν κατορθώσει αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα, τί δὲ τὴν ἄλλην καὶ τί προσετέθη κατὰ τὴν ἐπομένην καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ πάθη μας διωρθώσαμεν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔχωμεν σκοπὸν νὰ ρυθμίζωμεν ἔτσι τὰς ὑποθέσεις μας καὶ νὰ φροντίζωμεν τόσον πολὺ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν, δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀσιτίαν, τὴν ὁποῖαν ὑπομένομεν, μάλιστα ἐὰν φαινώμεθα κατώτεροι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι φροντίζουν ὑπερβολικὰ διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν χρημάτων. Διότι θὰ συναντήσῃ τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους νὰ ἀγρυπνῇ πολὺ, διὰ νὰ προσθέτῃ καθημερινῶς εἰς τὰ προηγούμενα, καὶ ποτὲ νὰ μὴ χορταίνῃ, ἀλλὰ ὅσον θὰ αὐξάνεται ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ προσπάθειά των. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἡ προσπάθεια εἶναι ἀνώφελος καὶ ἡ περιουσία πολλὰς φορὰς προκαλεῖ μεγάλην βλάβην εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἐπίδεικνύει ἐκεῖνος τόσον μεγάλην δραστηριότητα, πῶς δὲν πρέπει νὰ κάμνωμεν περισσότερο αὐτὸ ἐκεῖ, ὅπου ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ὑπάρχει μεγάλη ὠφέλεια, πολὺς μισθὸς καὶ ἄπειρον κέρδος; Διότι ἐκεῖ μὲν μαζί μὲ ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει καὶ μεγάλη ἀβεβαιότης, καθόσον ἡ ἀπόκτησις τῶν χρημάτων εἶναι ἀβεβαία, ὄχι μόνον διότι, ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος, παραμένουν ἐδῶ καὶ δὲν προσφέρουν καμμίαν ὠφέλειαν εἰς ἐκείνον ποῦ τὰ ἐσυγκέντρωσε, ἀλλὰ διότι καὶ ὅταν τὰ χρήματα παραμένουν ἐδῶ, ἀναγκάζεται νὰ ἀναλαμβάνῃ μεγάλας εὐθύνας δι' αὐτά. Συμβαίνει δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον πολλὰς φορὰς, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρωτὰς καὶ ταλαιπωρίας, ὅταν ὡσάν κάποια καταγιγῆδα τὸν παρσύρῃ ἢ κατὰστασις τῶν πραγμάτων,

ὁ πολλὴν τὴν περιουσίαν τοῦ πλοῦτου κεκτημένος, τῶν σφόδρα
 πενήτων γέγονε πενέστερος. Καὶ ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 ἐστὶν ἰδεῖν συμβαίοντα. Ἐπὶ μέντοι τῆς πνευματικῆς ἐμπορί-
 5 ας οὐδὲν ἐστὶ τοιοῦτον δεῖσάι ποιεῖ· αὕτη γὰρ θεβαία μένει καὶ
 ἄκίνητος, καὶ ἔνθα μάλιστα χρῆζομεν αὐτῆς, ἐκεῖ πολλὴν
 ἡμῖν παρέχει τὴν ἐξ αὐτῆς παραμυθίαν.

3. Ὡς οὖν καιρὸν ἔχομεν, παρακαλῶ, κἂν γοῦν τὴν αὐ-
 τὴν ἐκείνοις εἰσενέγκωμεν σπουδὴν περὶ τὴν πνευματικὴν
 ταύτην ἐμπορίαν, καὶ μηδέποτε παυσώμεθα τοῦτο μεριμνῶν-
 10 τες, εἴ τι καιώρθωται ἡμῖν, καὶ εἴ τινα τῶν ἐνοχλούντων
 ἡμῖν παθῶν διὰ τῆς πολλῆς ἀγρυπνίας εἰς φυγὴν ἐτρέψαμεν,
 ἵν' ἔχοντες τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότιος πληροφορίαν, πολλὴν καρ-
 πωσώμεθα τὴν ἡδονήν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον τὸ ζητούμε-
 15 νον, ἵνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα παραγινώμεθα, καὶ
 περὶ τῶν αὐτῶν συνεχῶς ἀκούωμεν, καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν
 πᾶσαν νησιεύοντες ὤμεν. Εἰ γὰρ μὴ μέλλοιμέν τι κερδαίνειν
 ἐκ τῆς ἐνταῦθα συνεχοῦς ἐλεύσεώς τε καὶ παραινέσεως, καὶ
 ἀπὸ τοῦ τῆς νησιείας καιροῦ προσφέρειν τι τῶν χρησίμων
 εἰς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ταῦτα οὐ μόνον ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελή-
 20 σαι, ἀλλὰ καὶ μείζονος ἡμῖν κατακρίσεως ἀφορμὴ γενήσεται,
 διὰ τὴν τισαύτης ἐπιμελείας ἀπολαύοντες, οἱ αὐτοὶ διαμένωμεν,
 καὶ μήτε ὁ ὀργίλος ἐπιεικῆς γένηται, μήτε ὁ θυμώδης εἰς
 προῶτητα μεταβάλλοιτο, μήτε ὁ θάσκανος εἰς φιλοφροσύνην
 ἑαυτὸν ἐναγάγη, μήτε ὁ περὶ τὰ χρήματα μεμηνῶς, ἀποστὰς
 25 τοῦ πάθους πρὸς ἐλεημοσύνην ἑαυτὸν παρασκευάσῃ καὶ τὴν
 τῶν πενήτων διατροφήν, μήτε ὁ ἀκόλαστος σώφρων γένοιτο,
 μήτε ὁ περὶ τὴν κενὴν ταύτην δόξαν ἐπισημένος μά-
 θη ταύτης ὑπεροσᾶν, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐφίεσθαι δόξης, μήτε
 ὁ περὶ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ τὸν πλησίον ράθυμος, διαναστή-
 30 σας αὐτὸν παιδεύσῃ, μὴ μόνον τῶν τελωνῶν μὴ εἶναι ἐλάτι-
 των («Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς», φησί,
 «τί περισσὸν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελώναι τὸ αὐτὸ ποιού-

ἐκεῖνος πού ἔχει ἀποκτήσει μεγάλην περιουσίαν, νὰ γίνῃ διὰ μιᾶς πτωχότερος καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον πτωχοὺς. Καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν καθημερινὰ νὰ συμβαίνουν. Εἰς τὴν πνευματικὴν ὅμως περιουσίαν δὲν θὰ φοβηθοῦμεν ποτὲ κάτι τέτοιο, διότι αὐτὴ παραμένει ἀμετάβλητος καὶ σταθερά, καὶ ὅπου μάλιστα χρειάζομεθα αὐτήν, ἐκεῖ μᾶς παρέχει τὴν μεγάλην τῆς παρηγορίαν.

3. Ὅσον, λοιπόν, ἔχομεν καιρὸν, σᾶς παρακαλῶ, καὶ τὴν ἰδίαν μὲ ἐκεῖνους προσπάθειαν ἅς καταβάλωμεν διὰ τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πλοῦτον, καὶ ἅς μὴ σταματήσωμεν ποτὲ νὰ ἐξετάζωμεν αὐτό, μήπως ἔχωμεν κατορθώσει κάτι, καὶ μήπως μὲ τὴν μεγάλην προσπάθειαν ἀπεμακρύναμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ πάθη, πού μᾶς ἐνοχλοῦν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἔχοντες τὴν πληροφορίαν τῆς συνειδήσεως. Οὔτε θέβαια μᾶς ζητεῖται αὐτὸ μόνον, διὰ νὰ ἐρχώμεθα δηλαδὴ καθημερινὰ ἐδῶ καὶ νὰ ἀκούωμεν συνέχεια τὰ ἴδια πράγματα καὶ νὰ νηστεύωμεν ὅλην τὴν Τεσσαρακοστήν. Διότι, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ κερδίζωμεν κάτι καὶ ἀπὸ τὴν ἐδῶ συνεχῆ προσέλευσίν μας καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, καὶ δὲν προσφέρωμεν κάτι χρήσιμον εἰς τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου, ἀλλὰ θὰ μᾶς γίνουν αἰτία μεγαλυτέρας καταδίκης, ἀφοῦ παραμένωμεν οἱ ἴδιοι, ἐνῶ ἀπολαμβάνωμεν τόσῃν φροντίδα, καὶ οὔτε ὁ ὀργίλος γίνεται ἥπιος, οὔτε ὁ θυμῶδης μεταβάλλεται εἰς πρᾶον, οὔτε ὁ θάσκανος θὰ κάμῃ τὸν ἑαυτὸν του προσεκτικόν, οὔτε ἐκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ πολὺ τὰ χρήματα, ἀφοῦ ἀπομακρύνῃ τὸ πάθος, θὰ προετοιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν διατροφήν τῶν πτωχῶν, οὔτε ὁ ἀκόλαστος θὰ γίνῃ συνετός, οὔτε ἐκεῖνος, πού συγκινεῖται ἀπὸ τὴν ἀνόητον αὐτὴν δόξαν, θὰ μάθῃ νὰ τὴν περιφρονῇ καὶ νὰ προτιμᾷ τὴν ἀληθινὴν δόξαν, οὔτε ὁ ἀδιάφορος διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, ἀφοῦ ἀφυπνισθῇ, θὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι μόνον νὰ μὴ εἶναι κατώτερος ἀπὸ τοὺς τελώνας («Διότι, ἐὰν ἀγαπήσετε ἐκεῖνους πού σᾶς ἀγαποῦν, λέγει ὁ Χριστός, τί περισσότε-

οιν;»), ἀλλ' ἵνα παρασκευάζῃ αὐτοῦ τὸν λογισμόν, καὶ τοὺς
 ἐχθροὺς ἡμέρωσ ὁρᾶν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν ἀγάπην
 ἐπιδείκνυσθαι. Ἐάν μὴ τούτων περιγενοίμεθα τῶν παθῶν,
 καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν ἡμῖν τικτομένων, καθ' ἐκάστην ἐν-
 5 ταῦθα παραγινόμενοι, καὶ συνεχοῦς ἀκροάσεως ἀπολαύοντες,
 καὶ ισοαύτης διδασκαλίας μετέχοντες, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς νη-
 στείας ἔχοντες βοήθειαν, ποία ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; ποία
 δὲ ἀπολογία; Εἶπε γάρ μοι, παρακαλῶ, εἰ τὸν παῖδα τὸν
 σὸν θεάσῃ καθ' ἐκάστην ἀπίοντα ἡμέραν εἰς τὸ διδασκαλεῖον,
 10 καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος μηδὲν πλεον ἐκεῖθεν κερδαίνοντα,
 ἄρα ἀνεκτιῶσ οἴσεις; οὐχὶ δὲ καὶ τῷ παιδί μάστιγας ἐπιθή-
 σεις, καὶ τῷ διδασκάλῳ μέμψη; εἶτα εἰ μάθοις, διτι τὰ μὲν
 παρὰ τοῦ διδασκάλου πάντα γεγένηται, καὶ οὐδὲν λέλειπται,
 ἢ δὲ ραθυμία τοῦ παιδὸς αἰτία πάντων καθέστηκε, οὐχὶ πᾶσαν
 15 τὴν ἀγανάκτησιν ἐπὶ τὸν παῖδα μεταθήσεις, τῆς αἰτίας ἀ-
 φεις τὸν διδάσκαλον; Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεσθαι δί-
 καιον. Ἡμεῖς γάρ, καθάπερ ἐτάχθημεν παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
 χάριτος, ὡς τέκνα πνευματικὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν εἰς τὸ
 διδασκαλεῖον τοῦτο καλοῦντες, τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν
 20 ὑμῖν παραίθεμεν, οὐ τὰ ἀπὸ τῆς οἰκειάς διανοίας φθεγγόμενον
 ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου διὰ τῶν θείων Γραφῶν ἡμῖν
 δωρηθέντα διδάγματα, ταῦτα εἰς μέσον προσιθέντες, καὶ
 ταῦτα συνεχῶς ἐνηχοῦντες. Εἰ τοίνυν ἡμῶν πᾶσαν σπουδὴν
 καὶ ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ ἐφ' ἐκάστης ἐπὶ τὴν
 25 ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ὁδηγούτων, ὑμεῖς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένετε,
 ἐννοήσατε ὅση καὶ ἡμῖν ἔσται ὁδύνη, καὶ ὑμῖν ἢ κατάγνω-
 σις, ἵνα μηδὲν πλεον εἶπω. Εἰ γὰρ καὶ ἀνευθύνους ἡμᾶς
 δείκνυσι τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν εἰς τὴν ὑμετέραν οἰκοδο-
 μὴν ἀκόντων, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ κηδόμεθα τῆς ἡμετέρας σω-
 30 τηρίας, οὐ δυνάμεθα πρῶως φέρειν. Ἐπεὶ καὶ ὁ διδάσκαλος
 ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν μαθητὴν μηδὲν καρπούμενον παρὰ τῆς αὐ-

ρον κάμνετε; Δέν κάμνουν τὸ αὐτὸ καὶ οἱ τελῶναι;»⁵), ἀλλὰ διὰ νὰ προετοιμάζη τὴν σκέψιν του καὶ νὰ βλέπη τοὺς ἐχθροὺς μὲ πραότητα καὶ νὰ ἐπιδεικνύη μεγάλην ἀγάπην δι' αὐτοὺς. Ἐὰν λοιπὸν δέν νικήσωμεν τὰ πάθη αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ γεννῶνται μέσα μας, ἐρχόμενοι καθημερινὰ ἐδῶ καὶ ἀπολαμβάνοντες τὴν συνεχῆ ἀκρόασιν καὶ ἀκούοντες τόσῃν διδασκαλίαν καὶ ἔχοντες τὴν βοήθειαν τῆς νηστείας, ποία συγγνώμη θὰ ὑπάρξῃ εἰς ἡμᾶς; καὶ ποία δικαιολογία; Διότι εἶπέ μου, παρακαλῶ, ἐὰν παρατηρήσης τὸ παιδί σου καθημερινῶς νὰ μεταβαίῃ εἰς τὸ σχολεῖον καί, ἐνῶ ὁ καιρὸς προχωρεῖ, νὰ μὴ κερδίζῃ τίποτε πλέον ἀπὸ ἐκεῖ, ἄραγε θὰ τὸ ἀνεχθῆς αὐτό; δέν θὰ μαστιγώσης δέ καὶ τὸ παιδί καὶ θὰ κατηγορήσης τὸν διδάσκαλον; ἔπειτα ἐὰν μάθῃς, ὅτι ὁ μὲν διδάσκαλος ἔχει κάνει τὰ πάντα καὶ δέν παρέλειψε τίποτε, ἡ ἀδιαφορία ὅμως τοῦ παιδιοῦ ἐγένεν ἡ αἰτία ὄλων, δέν θὰ μετατοπίσης ὄλην τὴν ἀγανάκτησίν σου εἰς τὸ παιδί, ἀφοῦ ἀπαλλάξῃς τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν; Τὸ αὐτό, λοιπὸν, εἶναι δίκαιον νὰ γίνεταί καὶ ἐδῶ. Διότι ἡμεῖς, ὅπως μᾶς ὤρισεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ὡς πνευματικὰ παιδιὰ μας προσκαλοῦντες καθημερινὰ εἰς τὸ σχολεῖον αὐτό, σᾶς προσφέρομεν τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν, ἀναφέροντες ὄχι ἰδικὰς μας σκέψεις, ἀλλὰ τὰ διδάγματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα μᾶς παρεχωρήθησαν μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς, αὐτὰ προσφέροντες ἐνώπιόν σας καὶ ἐπαναλαμβάνοντες αὐτὰ συνεχῶς. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιμένετε σεῖς εἰς τὰ ἴδια, ἐνῶ ἡμεῖς ἐπιδεικνύομεν κάθε προσπάθειαν καὶ φροντίδα καὶ σᾶς ὀδηγοῦμεν καθημερινὰ εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀντιληφθῆτε πόση θὰ εἶναι ἡ λύπη μας καὶ πόση ἡ καταδίκη σας, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ τίποτε περισσότερον. Διότι ἂν καὶ μᾶς ἀποδεικνύει ἀνευθύνους τὸ ὅτι δέν παρελείψαμεν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἰδικὴν σας οἰκοδομήν, ὅμως, ἐπειδὴ φροντίζομεν διὰ τὴν σωτηρίαν σας, δέν ἠμποροῦμεν νὰ ἡσυχάζωμεν. Διότι καὶ ὁ διδάσκαλος, ὅταν ἰδῇ τὸν μαθητὴν νὰ μὴ ὠφελῆται καθόλου ἀπὸ τὴν προσπάθειάν του,

τοῦ σπουδῆς, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγεῖ καὶ ὀδυνᾶται, ὁρῶν ἑαυτὸν μάτην πονούμενον.

4. Ταῦτα λέγω νῦν, οὐχ ἵνα λυπήσω τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἀλλ' ἵνα διεγείρω καὶ παρασκευάσω, μήτε ἀπλῶς κατατείνειν τὸ σῶμα τῇ νησιείᾳ, μήτε εἰκῆ καὶ μάτην ἰὰς ἡμέρας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς παραιρέχειν. Καὶ τί λέγω τῆς ἡμέρας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ὅπου γε ἡμᾶς προσήκει, μήτε μίαν ὅλως ἡμέραν παραπέμπεσθαι, εἰ οἶόν τε, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς ἐν ἧ μὴ κέρδος πνευματικὸν ἑαυτοῖς ἐνυποτιθέμεθα, ἢ δι' εὐχῆς, ἢ δι' ἐξομολογήσεως, ἢ δι' εὐποιίας, ἢ δι' ἐτέρας τινὸς ἐργασίας πνευματικῆς; Εἰ γὰρ Παῦλος, ὁ ἰσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ τὰ ἄρρητα ἐκεῖνα ρήματα ἀκούσας, ἃ μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἔγνω, ἐβόα λέγων «Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω, γῆ τὴν ὑμετέραν καθή-
15 χουιν διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι οὕτως ἑαυτὸν τοῖς κινδύνοις τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐξεδίδου, ὡς παρ' αὐτὸν τὸν θάνατον γίνεσθαι ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας, καὶ ὅπερ ἡ φύσις οὐκ ἐδέχριστο (ἐνὶ γὰρ θανάτῳ πάντες ὑποκείμεθα), τοῦτο ἢ φιλονεικία τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ κατώρθου, εἰ καὶ ὁ φιλάνθρωπος
20 Θεὸς ἐπὶ πλεον αὐτὸν διετήρει διὰ τὴν τῶν λοιπῶν σωτηρίαν· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ ἰσοῦτος κομῶν καορθώμασι, καὶ καθάπερ ἄγγελος ἐπὶ γῆς φαινόμενος, καθ' ἐκάστην ἐσπούδαζε κερδαίνειν, καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνους παραιτίεσθαι, καὶ τὴν ἐμπορίαν τὴν πνευματικὴν ἑαυτῷ
25 συλλέγειν, καὶ μηδέποτε ἴσσιασθαι ποίαν ἂν σχοίημεν ἡμεῖς ἀπολογίαν, οἱ μὴ μόνον πάντων ὄντες ἔρημοι τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἰσοῦτοις ἐλατιώμασιν ὑποκείμενοι, ὅν καὶ ἐν μόνον ἡμῖν προσὸν ἰκανὸν εἰς αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ θάρακρον καταγαγεῖν, καὶ μηδεμίαν ποιούμενοι σπουδὴν,
30 κἄν γοῦν ταῦτα διορθοῦν; ὅταν δὲ ὁ αὐτὸς πολλάκις εὐρίσκοιτο, μὴ μόνον ἐν ἐλάτιωμα ἔχων, ἀλλὰ καὶ πλείονα, καὶ

δέν λυπείται καί θλίβεται τυχαία, βλέπων τὸν ἑαυτὸν τοῦ νὰ κοπιάζῃ εἰς μάτην.

4. Λέγω αὐτὰ τώρα, ὄχι διὰ νὰ στενοχωρήσω τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς διεγείρω καὶ νὰ σᾶς προετοιμάσω, οὔτε νὰ βασανίζετε ἀπλῶς μὲ τὴν νηστείαν τὸ σῶμα, οὔτε νὰ διέρχεσθε ἀσκόπως καὶ ματαίως τὰς ἡμέρας τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς. Καὶ διατί λέγω τὰς ἡμέρας τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς, ὅπου βεβαίως δέν πρέπει οὔτε μίαν ἡμέραν νὰ περιφρονοῦμεν ἐντελῶς, ἐὰν εἶναι δυνατόν, εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας, κατὰ τὴν ὁποίαν δέν συγκεντρώνομεν πνευματικὸν κέρδος διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, εἴτε μὲ τὴν προσευχὴν, εἴτε μὲ τὴν ἐξομολόγησιν, εἴτε μὲ τὴν ἀγαθοεργίαν, εἴτε μὲ κάποιαν ἄλλην πνευματικὴν ἐργασίαν; Διότι ἐὰν ὁ τόσον μέγας καὶ θαυμαστός Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἤκουσε τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα λόγια, ποῦ μέχρι σήμερα κανεὶς δέν ἐγνώρισεν, ἐφώναζε λέγων· «Πεθαίνω καθημερινά, μὰ τὴν καύχησιν, ποῦ ἔχω διὰ σᾶς»*, διὰ νὰ μᾶς διδάσκῃ, ὅτι τόσον ἐξέθετε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τοὺς κινδύνους διὰ τὴν εὐσέβειαν, ὥστε νὰ τὸν πλησιάζῃ καθημερινά ὁ θάνατος, καὶ ἐκεῖνο ποῦ δέν ἐδέχετο ἡ φύσις (διότι ὅλοι ὑποκείμεθα εἰς ἓνα θάνατον), αὐτὸ κατώρθωνεν ἡ φιλοτιμία τῆς διαθέσεώς του, ἂν καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς διετεροῦσεν αὐτὸν περισσότερο διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων· ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύετο διὰ τόσον πολλὰ κατορθώματα καὶ ἐφαινετο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὡσάν ἄγγελος, ἐφρόντιζε καθημερινά νὰ κερδίζῃ, νὰ ἀντιμετωπίζῃ τοὺς κινδύνους διὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ συγκεντρῶνῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον καὶ ποτέ νὰ μὴ σταματᾷ, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον στερούμεθα ὅλα τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ ὑποκείμεθα εἰς τόσα ἐλαττώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἓνα μόνον ὅταν ὑπάρχῃ εἶναι ἀρκετὸν νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ βάρβαρον τῆς καταστροφῆς, καὶ δέν φροντίζομεν καθόλου, τουλάχιστον νὰ διορθῶνῶμεν αὐτά; Ὅταν δὲ ὁ ἴδιος θὰ συμβῇ πολλὰς φορές νὰ ἔχῃ ὄχι μόνον ἓνα ἐλάττωμα,

ὀργίλος ἦ, καὶ ἀκόλαστος, καὶ πλεονέκτης, καὶ θάσκανος, καὶ
 θυμώδης, καὶ μήτε ταῦτα διορθοῦν βούλοιο, μήτε τῶν τῆς
 ἀρετῆς ἔργων ἐφάπτεσθαι, ποῖα λοιπὸν ἂν γένοιο σωτηρίας
 ἐλπίς; Ταῦτα λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, ἵνα ἕκαστος
 5 τῶν ἀκουόντων τὸ κατὰλληλον ἑαυτῷ φάρμακον δεχόμενος
 ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, οπουδάσῃ ταχέως, καὶ τῶν
 ἐνοχλοῦντων παθῶν ἀπαλλαγεῖς πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθεῖν,
 καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ἑαυτὸν ἐπιτήδειον κατα-
 στήσῃ. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν καμνόντων τὰ σώματα, κἂν μυριάκις
 10 ὁ ἰατρὸς ἐπιθῇ τὰ φάρμακα, ὁ δὲ ἄρρωστος μὴ ἀνέχηται
 ἐπιμένειν τὴν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου θεραπείαν, ἀλλὰ πολλάκις
 δυσχεραίνων μετὰ τὸ ἐπιθεῖναι τὸν ἰατρὸν, οὐκ ἀνεχόμενος
 τῆς ἀλγηδόνος ἀπορρίπτει τοῦτο, καὶ μὴ κατεδέξοιο τὴν
 ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν, οὐδεὶς ἂν τῶν εὐφροσύνων μέμφοιο
 15 τῷ ἰατρῷ τῷ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσαγαγόντι τὸν αὐτὸν δὴ
 τρόπον καὶ ἐνιαῦθα ἡμεῖς μὲν τὸ φάρμακον τὸ ἀπὸ τῆς δι-
 δασκαλίας τῆς πνευματικῆς κατασκευάσαντες ἐπιτίθεμεν ὑ-
 μέτερον δὲ ἂν εἶη λοιπὸν καὶ ἀνέχεσθαι τῶν ἀλγηδόνων, καὶ
 τῆς θεραπείας ἀπόνασθαι, καὶ ἀπαλλαγέντες τῆς νόσου πρὸς
 20 τὴν ἀληθῆ ὑγίειαν ἐπανελθεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ πολλὴν
 τῆς ὠφελείας τὴν αἰσθησὶν λήψετε, καὶ ἡμεῖς οὐ μικρὰν ἔ-
 ξομεν τὴν παραμυθίαν, ὁρῶντες τοὺς πρότερον κάμνοντας,
 οὕτω ταχέως πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθόντας. Ἐκαστος τοίνυν
 ὑμῶν, παρακαλῶ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, κἂν γοῦν ἐκ τοῦ παι-
 25 ρόντος σπουδαζέτω, ὅπερ οἶδεν ἐνοχλοῦν αὐτῷ ἐλάτιωμα
 τῶν ἄλλων πλέον παθῶν, τοῦτο ἐκτέμνειν τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ
 εὐσεβεῖ λογισμῷ, καθάπερ μαχαίρα τινὶ πνευματικῇ χρώμε-
 νος, οὕτως ἑαυτὸν τοῦ πάθους ἀπαλλατέτω. Δέδωκε γὰρ ἡμῖν
 ὁ Θεὸς λογισμὸν ἀρκοῦντα, καὶ δυνάμενον, εἰ βουληθείημεν
 30 μικρὸν διαβλέψαι, ἐκάστου τῶν ἐν ἡμῖν τιττομένων παθῶν

ἀλλὰ καὶ περισσότερα, καὶ εἶναι ὀργίλος καὶ ἀκόλαστος καὶ πλεονέκτης καὶ βάσκανος καὶ θυμώδης, καὶ οὔτε αὐτὰ νὰ θέλῃ νὰ διορθῶνῃ, οὔτε νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ ἐνάρετα ἔργα, ποῖα λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἐλπίς σωτηρίας; Αὐτὰ λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω, διὰ νὰ φροντίσῃ γρήγορα ὁ καθένας πού ἀκούει, ἀφοῦ δέχεται τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πάθη πού τὸν ἐνοχλοῦν, νὰ ἐπανακτῆσῃ τὴν ὑγείαν του καὶ νὰ κάμῃ τὸν ἑαυτὸν του ἱκανὸν διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι καὶ εἰς τὰ σώματα τῶν ἀσθενῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἰατρός ἐπιθέσῃ ἀπείρους φοράς τὰ φάρμακα, ὁ δὲ ἄρρωστος δὲν ἀνέχεται νὰ ὑφίσταται τὴν θεραπείαν τῶν φαρμάκων, ἀλλὰ πολλὰς φοράς δυσανασχετῶν ἀφοῦ τὰ ἐπιθέσῃ ὁ ἰατρός, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχεται τὸν πόνον, ἂν τὰ ἀπομακρύνῃ καὶ δὲν δεχθῇ τὴν ὠφέλειαν ἀπ' αὐτά, κανεὶς ἀπὸ τοὺς σκεπτομένους ὀρθῶς δὲν θὰ κατηγορήσῃ τὸν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος ἐπρόσφερεν ὅλας τὰς ὑπηρεσίας του. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ παρασκευάσωμεν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν τὸ φάρμακον, τὸ ἐπιθέτομεν ἡμεῖς, θὰ ἐξαρτηθῇ ὁμοῦ ἀπὸ σαῶς εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ τοὺς πόνους νὰ ὑποφέρετε καὶ τὴν θεραπείαν νὰ ἀνεχθῆτε καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, νὰ ἐπανακτῆσετε τὴν ἀληθινὴν ὑγείαν. Διότι ἔτσι καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι θὰ αἰσθανθῆτε μεγάλην ὠφέλειαν καὶ ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν μεγάλην παρηγορίαν, βλέποντες ἐκείνους, πού προηγουμένως ἦσαν ἀσθενεῖς, νὰ ἐπανακτοῦν τόσον γρήγορα τὴν ὑγείαν των. Ὁ καθένας σας λοιπὸν, παρακαλῶ, ἂν βέβαια δὲν ἐφρόντιζε προηγουμένως, τουλάχιστον ἀπὸ τώρα ἄς φροντίζῃ, ἐκεῖνο τὸ ἐλάττωμα πού γνωρίζει, ὅτι τὸν ἐνοχλεῖ περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, νὰ ἀποκόπη αὐτὸ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του καὶ χρησιμοποιῶν τὴν εὐσεβῆ σκέψιν ὡσὰν πνευματικὴν μάχαιραν, νὰ ἀπαλλάσῃ ἔτσι τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸ πάθος. Διότι μᾶς ἔχει δώσει ὁ Θεὸς ἀρκετὴν σκέψιν καὶ ἱκανήν, ἐὰν θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν ὀλίγον, νὰ νικήσωμεν κάθε πάθος, πού γεννᾶται μέσα μας. Διὰ τοῦτο

περιγίνεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἁγίων ἡμῖν ἀπάντων τοὺς βίους καὶ τὴν πολιτείαν διὰ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγραπτον καταλέλοιπεν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἵνα μαθόντες, ὡς τῆς αὐτῆς ἡμῖν ὄντες φύσεως, ἅπαντα τὰ τῆς ἀρετῆς
 5 κατώρθωσαν, μὴ ραθυμῶμεν περὶ τὴν αὐτῆς ἐργασίαν.

5. Ἡ οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν ἦν ὁ μακάριος Παῦλος; Ἐκκαίομαι γὰρ εἰς τὸν τοῦ ἀνδρὸς πόθον, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸν περιστρέφων οὐ παύομαι, καὶ ὡσπερ εἰς ἀρχέτυπον εἰκόνα ἰνὰ, εἰς τὴν τούτου ψυχὴν ἐνορῶν, ἐκπλήτιομαι τῶν παθῶν τὴν ὑπεροψίαν, τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολήν, τοῦ φίλιου τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν τὸ διάπυρον, καὶ λογίζομαι, ὅτι πᾶσαν τῶν ἀρετῶν τὴν συναγωγὴν εἰς ἄνθρωπος
 10 βουληθεὶς κατώρθωσε· καὶ ἡμῶν ἕκαστος οὐδὲ τὸ τυχόν κατορθοῦν βούλεται. Τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως
 15 τῆς ἀπαραιτήτου, καὶ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκείμενος, καὶ ἐν ἰσοσύντη καιρῶν δυσκολία γεγονώς, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς εἰπεῖν, ἐλκόμενος, σπαρατιζόμενος, καὶ δημοσίᾳ σφρόμενος ὑπὸ τῶν τῷ κηρύγματι πολεμούντων, οἳ καὶ νομίσαντες αὐτὸν πολλάκις τεθνάναι, τότε λοιπόν, ὡς εἰς ἔργον ἀγαγόντες τὴν φονικὴν αὐτῶν γνώμην, οὕτω κατέλιπον; Εὐρίσκειαι τις ἡμῶν ἰσοσύντον μέγεθος ἀρετῆς ἐπιδεικνύμενος, οὕτως ἀναπεπιωκότων, καὶ ἰσοσύντη ραθυμίᾳ ἐαντιοὺς ἐκδεδωκότων; Ἄλλ' ἵνα μὴ παρὰ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἀκούητε τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου τούτου κατορθώματα, καὶ τὴν
 25 ἀνδρείαν, ἣν ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος καθ' ἑκάστην ἐπεδείκνυτο, ἀναγκαῖον αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος. Ἦνίκα γὰρ εἰς ἀνάγκην κατέστη διὰ τὴν τῶν ψευδαποστόλων ἀπάτην τὰ ἐαυτοῦ διηγείσθαι· οὕτω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο βαρὺ καὶ ἐπαχθές, ὡς καὶ ἀναδύεσθαι, καὶ μηδέποτε βούλεσθαι
 30 ταῦτα εἰς μέσον ἄγειν, ἀλλὰ καὶ ἰολμαῖν ἑαυτὸν καλεῖν βλάσφημον, καὶ διώκτην· ἐπειδὴ δὲ πολλὴν εἶδε τὴν ἀνάγκην,

μᾶς ἔχει ἀφήσει ἢ χάρις τοῦ Πνεύματος με τὰς ἀγίας Γραφάς, τοὺς βίους ὄλων τῶν ἀγίων καὶ γραπτὴν τὴν δρᾶσιν των, ὥστε, ἀφοῦ μάθωμεν, ὅτι κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν ἂν καὶ ἦσαν τῆς αὐτῆς με ἡμᾶς φύσεως, νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς.

5. Μήπως δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς με ἡμᾶς φύσεως ὁ μακάριος Παῦλος; Διότι φλέγομαι ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ δι' αὐτὸ δὲν παύω νὰ ἀναφέρω συνεχῶς αὐτόν, καὶ ὡσὰν εἰς κάποιαν πρωτότυπον εἰκόνα προσβλέπων εἰς τὴν ψυχὴν του, ἐκπλήσσομαι ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν παθῶν, τὴν ὑπερβολικὴν του ἀνδρείαν, τὴν θερμὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν, καὶ σκέπτομαι, ὅτι ἓνας ἄνθρωπος ἐπειδὴ ἠθέλησε κατώρθωσεν ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους ἀρετάς ἐνῶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θέλει οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἀρετὴν νὰ κατορθώνη. Ποῖος λοιπὸν θὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν βεβαίαν κόλασιν, ὅταν καὶ ἐκεῖνος πού εἶχε τὴν ἰδίαν με ἡμᾶς φύσιν καὶ ὑφίστατο τὰ ἴδια πάθη καὶ εὐρέθη εἰς τόσον πολλὰς δυσκόλους περιστάσεις, καθημερινῶς, οὕτως εἰπεῖν, συρόμενος, προσβαλλόμενος καὶ διασυρόμενος δημόσια ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κηρύγματος, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ ἐθεωροῦσαν πολλὰς φορὰς ὅτι αὐτὸς εἶχε πεθάνει, τότε λοιπὸν τὸν ἐγκατέλειπαν ἔτσι, ὡσὰν νὰ ἐπραγματοποίησαν τὴν φονικὴν των διάθεσιν; Ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς, ὁ ὅποιος ἐπιδεικνύει τόσον μεγάλην ἀρετὴν, ἀφοῦ ἔχωμεν πέσει τόσον πολὺ καὶ παραδώσει τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τόσον μεγάλην ἀδιαφορίαν; Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀκούετε ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας γλῶσσαν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ ἀνδρὸς τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε καθημερινῶς διὰ τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούσετε τὸν ἴδιον νὰ ὁμιλῇ. Διότι ὅταν εὐρέθη εἰς ἀνάγκην ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάγης τῶν ψευδαποστόλων νὰ διηγῆται τὰ κατορθώματά του· διότι ἦτο τόσον βαρὺ καὶ ἐνοχλητικὸν αὐτὸ τὸ ἔργον εἰς αὐτόν, ὥστε θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ὑποχωρῇ καὶ ποτὲ νὰ μὴ θέλῃ νὰ φανερώνη αὐτά, ἀλλὰ καὶ νὰ τολμᾷ νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν του βλάσφημον καὶ διώκτην· ἐπειδὴ ὁμως

ὑπὲρ τοῦ ἀπορράφαι τὰ σιόματα τῶν ἀπαιεῶνων, καὶ μικρὰν
δοῦναι τὴν παραψυχὴν τοῖς μαθητευομένοις, οὕτω πως ἤρ-
ξατο μετὰ τὸ πολλὰ ἔιστρα εἰπεῖν· «Ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ,
ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ». Σκόπει ψυχὴν φιλόθεον,
5 οὐ μόνον τόλμαν, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνην τὸ πρᾶγμα καλεῖ, παι-
δεύων ἡμᾶς μήποτε ἀπλῶς ἄνευ ἀνάγκης, καὶ μηδενὸς
καταναγκάζοντος, τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγενημένα ἐκπομπεύειν,
εἴ γέ τινες ἐξ ἡμῶν εὐρεθεῖεν ἀγαθόν τι ἐργασάμενοι.
«Ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ», φησί, «ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ
10 κἀγώ»· τοῦτ' ἔστιν, καὶ ἀφροσύνης ἔργον ἐπιδείξασθαι. «Ἐ-
βραῖοί εἰσι, κἀγώ· Ἰσραηλιταὶ εἰσι, κἀγώ· σπέρμα Ἀβραάμ
εἰσι, κἀγώ». Ἐπὶ τούτοις, φησί, μέγα φρονοῦσι μὴ νομιζέτω-
σαν λείπεσθαι ἡμᾶς· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν μετέχομεν.
Ἐἴτα ἐπήγαγε, «Διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ,
15 ὑπὲρ ἐγώ».

6. Θέα μοι ἐπαῦθα, ἀγαπητέ, τοῦ μακαρίου τούτου τῆς
ψυχῆς τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τόλμαν καὶ ἀφροσύνην
ἐκάλεσε τὸ γεγενημένον ὑπ' αὐτοῦ, καίτοι εἰς ἰσοσύτην ἀνάγκη
κατασιάς, οὐδὲ οὕτως ἠρκέσθη τοῖς εἰρημένοις· ἀλλ'
20 ὅτι ἔμελλεν ἐαυτὸν δεικνύναι πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐκείνους
ὑπερακονίζοντα, ἵνα μὴ τις νομίῃ ἀπὸ φιλαντίας αὐτὸν
ταῦτα φθέγγεσθαι, πάλιν ἀφροσύνην καλεῖ τὸ παρ' αὐτοῦ λε-
γόμενον, μονονουχί λέγων· μὴ γὰρ οὐκ οἶδα, διὸ πρᾶγμα ποιῶ
τοῖς πολλοῖς προσιστάμενον, καὶ οὐκ ἐμοὶ πρόπον; ἀλλ' ἡ
25 πολλή με ἀνάγκη εἰς τοῦτο συνωθήσασα ἐκβιάζεται· διὸ σύγ-
γνωτέ μοι, φηοί, παραφροσύνης ῥήματα φθεγγόμενον. Τούτου
κἂν τὴν σκιὰν μιμησώμεθα ἡμεῖς οἱ ἰσοῦτα φορτία ἀμαρ-
τημάτων ἔχοντες ἐπικείμενα, καὶ πολλάκις ἔν τι θραχὺν κατορ-
θούντες, καὶ οὐδὲ τοῦτο εἰς τὰ ταμειῖα τῆς διανοίας φυλάτ-
30 τειν ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων θηρεῖ-
σθαι δόξαν ἐκπομπεύοντες, καὶ εἰς μέσον προσιθύντες, καὶ

7. Β' Κορ. 11, 21.

8. Β' Κορ. 11, 22.

9. Β' Κορ. 11, 23.

εἶδε μεγάλην τὴν ἀνάγκην, διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν ἀπατεώνων καὶ νὰ δώσῃ μικρὰν παρηγορίαν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ ἄλλα ἔτσι λοιπὸν ἤρχισε νὰ λέγῃ· «Εἰς ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν τολμᾷ κανεὶς νὰ καυχηθῆ, ὀμιλῶ μὲ ἀφροσύνην, τολμῶ καὶ ἐγώ»⁷. Πρόσεξε εὐσεβῆ ψυχὴν, ὄχι μόνον τόλμην, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνην ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα, διδάσκων ἡμᾶς νὰ μὴ ἐπιδεικνύωμεν ποτέ ἀπλῶς, χωρὶς ἀνάγκην καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἀναγκάζῃ κανεὶς, τὰ ἰδικά μας ἔργα, ἐὰν βέβαια μερικοὶ ἀπὸ ἡμᾶς θὰ τύχῃ νὰ ἔχωμεν κάμει κάποιο ἀγαθὸν ἔργον. «Εἰς ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν τολμᾷ κανεὶς νὰ καυχηθῆ, λέγει, ὀμιλῶ μὲ ἀφροσύνην, τολμῶ καὶ ἐγώ»· δηλαδῆ, ἐπειδὴ βλέπω μεγάλην τὴν ἀνάγκην, θέλω νὰ καυχηθῶ καὶ νὰ ἐπιδείξω ἔργον ἀφροσύνης»⁸. Καυχῶνται, λέγει, δι' αὐτά· ἅς μὴ νομίζουσι, ὅτι ἡμεῖς ὑστεροῦμεν, διότι καὶ ἡμεῖς συμμετέχομεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐπειτα ἐπρόσθεσε, «Εἶναι διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, ὀμιλῶ ὡς παράφρων· ἐγώ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτούς»⁹.

6. Πρόσεξε, παρακαλῶ ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίου αὐτοῦ ἀνδρός. Διότι ἀφοῦ ὠνόμασε τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν καὶ τόλμην καὶ ἀφροσύνην, ἂν καὶ εὐρέθη εἰς τόσον μεγάλην ἀνάγκην, οὔτε ἔτσι ἠρκέσθη εἰς τὰ λεγόμενά του. Ἄλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ ἀπὸ ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἀπὸ ἐγωισμὸν λέγει αὐτὰ, ὀνομάζει πάλιν αὐτό, πού λέγει, ἀφροσύνην, σχεδὸν ὡς νὰ λέγῃ· μήπως λοιπὸν δὲν γνωρίζω, ὅτι κάμνω ἔργον δυσάρεστον εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ δὲν εἶναι πρέπον εἰς ἐμέ; ὅμως ἡ μεγάλη ἀνάγκη μὲ πιέζει, ἢ ὁποία μὲ ὤθησε εἰς τὸ ἔργον αὐτό. Δι' αὐτὸ συγχωρήσατέ με, λέγει, πού ὀμιλῶ λόγια παραφροσύνης. Τουλάχιστον τὴν σκιάν του ἅς μιμηθοῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι φέρομεν ἐπάνω μας τόσα φορτία ἀμαρτημάτων καί, ὅταν πολλάκις κατορθώνωμεν κάτι μικρὸν, δὲν ἀνεχόμεθα νὰ τὸ φυλάσσωμεν εἰς τὰ ταμεία τῆς διανοίας μας, ἀλλὰ προκειμένου νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐπιδεικνύομεν καὶ τὸ παρουσιάζομεν

διὰ τῆς ἀκαίρου ταύτης φλυαρίας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς
 ἐαυτοὺς ἀποστρεφούντες. Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὗτος τοιοῦτόν
 τι πέπονθεν. Ἄλλὰ τί; «Διάκονοι Χριστοῦ εἶσω», φησί, «πα-
 ραφρονῶν λέγω, ὑπὲρ ἐγώ». εἶτα λοιπὸν ἐντεῦθεν ἐκεῖνα
 5 εἰς μέσον ἄγει, ὧν οἱ ψευδαπόστολοι οὐδὲν ἦσαν ἐπιδεδει-
 γμένοι. Πῶς γὰρ οἱ καὶ τῇ ἀληθείᾳ πολεμοῦντες, πρὸς τὸ
 ἐμποδίσαι τῷ κηρύγματι τῆς εὐσεβείας πάντα διαπρατιόμε-
 νοι, καὶ τῶν ἀφελειτέρων τὰς διανοίας παρασαλεύοντες;
 Εἰπὼν τοίνυν, «ὑπὲρ ἐγώ», ἀπαριθμεῖται λοιπὸν τὰ τῆς
 10 ἀνδρείας αὐτοῦ κατορθώματα, καὶ φησιν· «Ἐν κόποις πε-
 ρισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλά-
 κισ». Τί λέγεις; Ξένον τι καὶ παράδοξόν ἐστι τὸ παρὰ σοῦ
 λεγόμενον. Ἔστι γὰρ πολλάκις θάνατον ὑπομεῖναι; Ναί, φη-
 σίν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ διδάσκων ἡμᾶς,
 15 ὅτι τοιοῦτοις διηρηκῶς ἐαυτὸν κινδύνους ἐξεδίδον διὰ τὸ κή-
 ρυγμα τοῖς θάνατον αὐτῷ τίκτουσιν, ἀλλ' ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
 ἐν αὐτοῖς μέσοις τοῖς κινδύνους τὸν ἀθλητὴν διεφύλαττεν,
 ὅσπερ τοῖς μαθητευομένοις πολλὴν γίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν
 ὠφέλειαν. «Ἐν θανάτοις», φησί, «πολλάκις ὑπὸ Ἰουδαίων
 20 πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρεῖς ἐρραβδίσθη,
 ἅπαξ ἐλιθάσθη, τρεῖς ἐνανάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ
 πεποίηκα, ὄδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνους ποταμῶν, κινδύ-
 νους λησιῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἐθνῶν, κιν-
 δύνους ἐν ψευδαδέλφοις, κινδύνους ἐν πόλεσιν, κινδύνους ἐν
 25 ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσῃ». Μὴ ἀπλῶς παραιρέχομεν,
 ἀγαθητοί, τὰ εἰρημένα ἕκαστον γὰρ τούτων καθ' ἐαυτὸ μόνον
 πέλαγος ἡμῖν ὑποδεικνύσει πειρασμῶν. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ὄδοι-
 πορίαν μίαν εἶπεν· ἀλλ', «Ὀδοιπορίαις», φησί, «πολλάκις»·
 οὐδὲ κίνδυνον ποταμῶν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους κινδύ-

10. Β' Κορ. 11, 23.

11. Β' Κορ. 11, 24 - 26.

εις ὅλους, καὶ μὲ τὴν ἄκαιρον αὐτὴν φλυαρίαν στεροῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ὁ μακάριος αὐτὸς δὲν ἔχει πάθει κάτι τέτοιο. Ἀλλὰ τί; «Εἶναι διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, λέγει, ὡς παράφρων ὁμιλῶ· ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτούς»· εἰς τὴν συνέχειαν ὁμως παρουσιάζει ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οἱ ψευδαπόστολοι δὲν εἶχαν ἐπιδείξει καθόλου. Διότι πῶς θὰ εἶχαν νὰ ἐπιδείξουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ κάμνουν τὰ πάντα διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας καὶ ἀμφιταλαντεύουν τὰς διανοίας τῶν ἀφελεστέρων; Ἄφοῦ εἶπε λοιπὸν, «Ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτούς διάκονος», ἀναφέρει εἰς τὴν συνέχειαν τὰ κατορθώματα τῆς ἀνδρείας του, καὶ λέγει· «Εἰς κόπους περισσότερον, εἰς πληγὰς ὑπερμέτρως, εἰς θανάτους πολλὰς φορές»¹⁰. Τί λέγεις; Εἶναι παράξενον καὶ ἀπίστευτον αὐτό, πού λέγεις. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ὑπομείνης πολλὰς φορές τὸν θάνατον; Ναί, λέγει, ἂν καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ μὲ τὴν σκέψιν· διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι διὰ τὸ κήρυγμα ἐξέθετε τὸν ἑαυτὸν του συνεχῶς εἰς τέτοιους κινδύνους, πού ἐπροκαλοῦσαν τὸν θάνατον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διεφύλασσε τὸν ἀθλητὴν ἀπὸ τοὺς κινδύνους αὐτούς, διὰ νὰ ὠφελοῦνται πολὺ οἱ μαθηταὶ του ἀπὸ αὐτόν. «Εἰς θανάτους, λέγει, πολλὰς φορές· ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πέντε φορές ἐμαστιγώθην μὲ σαράντα παρά μίαν μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ἐρραβδίσθην, μίαν φοράν ἐλιθοβολήθην, τρεῖς φορές ἐναυάγησα, ἓνα ἡμερονύκτιον ἔμεινα εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, εἰς ὁδοιπορίας πολλὰς φορές, μὲ κινδύνους μέσα εἰς τὰ ποτάμια, μὲ κινδύνους ἀπὸ τοὺς ληστὰς, μὲ κινδύνους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ κινδύνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, μὲ κινδύνους μεταξὺ τῶν ψευδαδελφῶν, μὲ κινδύνους μέσα εἰς πόλεις, μὲ κινδύνους μέσα εἰς ἐρήμους τόπους, μὲ κινδύνους μέσα εἰς τὴν θάλασσαν»¹¹. Ἄς μὴ διερχώμεθα ἐπιπόλαια, ἀγαπητοί, αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, διότι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μᾶς παρουσιάζει πλῆθος πειρασμῶν. Οὔτε θέβαια εἶπεν ἀπλῶς μίαν ὁδοιπορίαν, ἀλλὰ λέγει, «Εἰς ὁδοιπορίας πολλὰς φορές»· οὔτε κίνδυνόν εἰς τὰ

- ρους, καὶ πάντα μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπέμεινε. Καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα πάλιν φησί· «Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νησιεῖαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, χωρὶς τῶν παρεκτός».
- 5 7. «Ὅρα πάλιν ἄλλο πέλαγος ἡμῖν πειρασμῶν ἀνοιγόμενον. Εἰπὼν γάρ, «Χωρὶς τῶν παρεκτός», ἠνίξαστο ὅτι τὰ παραλειφθέντα πλείονα εἰκὸς εἶναι τῶν εἰρημένων. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσθη, ἀλλὰ πάλιν ἡμᾶς διδάσκει τὰς ἐπιουσιόσεις, καὶ τὰς συστοφὰς ἃς ὑπέμεινε, οὕτω λέγων·
- 10 «Ἡ ἐπισύνοιαίς μου ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἴδου πάλιν καὶ τοῦτο ἱκανὸν κατόρθωμα, εἰ καὶ μόνον τυγχάνει, εἰς αὐτὴν αὐτὸν ἐναγαγεῖν τὴν ἄκραν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς· «Ἡ μέριμνα», φησί, «πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν», οὐχὶ μιᾶς, καὶ δύο, καὶ τριῶν, ἀλλὰ πασῶν τῶν
- 15 κατὰ τὴν οἰκουμένην. «Ὅσην γὰρ ἥλιος διατρέχει γῆν τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιεῖς, τοσαύτην καὶ ὁ μακάριος οὐτός εἶχε τὴν μέριμναν καὶ τὴν φροντίδα. Εἶδες πλάτος ψυχῆς; εἶδες διανοίας μέγεθος; Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ ἐπαγόμενον πάλιν ἅπαντα, ὡς εἰπεῖν, τὰ εἰρημένα ἀποκρύπτει· «Τίς γὰρ ἀσθενεῖ», φησί,
- 20 «καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι»; Βαβαί, πόση τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἡ φιλοστοργία· πόση ἡ ἀγρυπνία· πόση ἡ μέριμνα. Ποία μήτηρ οὕτω διακόπτεται τὰ σπλάγγνα τοῦ παιδὸς αὐτῆς πυρέτιοντος, καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένου, ὡς ὁ μακάριος οὐτός ὑπὲρ τῶν ἐκάστω τόπῳ ἀ-
- 25 σθενούντων μᾶλλον ἠσθένει, καὶ ὑπὲρ τῶν σκανδαλιζομένων ἐπυροῦτο; Σκόπει γὰρ μοι λέξεως ἔμφρασι. Οὐκ εἶπε, τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ λυποῦμαι; ἀλλὰ «Πυροῦμαι», φησί, τὴν ἐπίτασιν ἡμῖν τῆς ὀδύνης δηλῶν, καὶ μονοουχὶ δεικνὺς ἐμπωριζόμενον ἑαυτὸν, καὶ καιόμενον ἔνδοθεν ὑπὲρ
- 30 τῶν τὰ σκάνδαλα ὑπομενόντων. Οἶδα ὅτι εἰς πολὺ μῆκος ἐξέτεινα τὴν διδασκαλίαν, καὶ ταῦτα προηρημένος σήμερον

12. Β' Κορ. 11, 27. 28.

13. Β' Κορ. 11, 28.

14. Β' Κορ. 11, 29.

ποτάμια, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους κινδύνους, καὶ ὅλα ὑπέμεινε μὲ τὸ παραπάνω. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πάλιν λέγει· «Μὲ κόπον καὶ μόχθον, μὲ ἀγρυπνίας πολλὰς φορές, μὲ πείναν καὶ μὲ δίψαν, μὲ νηστείας πολλὰς φορές, μὲ ψῦχος καὶ γυμνότητα, χωρὶς τὰ ἄλλα ποῦ παρέλειψα»¹².

7. Πρόσεχε πάλιν ἄλλο πλῆθος πειρασμῶν, ποῦ ἀποκαλύπτεται ἐνώπιόν μας. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Χωρὶς τὰ ἄλλα ποῦ παρέλειψα», ὑπενόησεν ὅτι αὐτὰ εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποῦ ἀνέφερε. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ πάλιν μᾶς παρουσιάζει τὰς πιέσεις καὶ τὰς ἐπιθέσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη, λέγων τὰ ἑξῆς· «Ἡ καθημερινὴ πίεσίς μου, ἡ φροντίδα μου δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας»¹³. Ἴδου πάλιν καὶ αὐτὸ εἶναι κατόρθωμα ἀρκετόν, καὶ ἂν εἶναι μοναδικόν, νὰ ἀνυψώσῃ αὐτόν εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. «Ἡ φροντίδα, λέγει, δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας», ὄχι διὰ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ δι' ὅλας τὰς εὐρισκομένας εἰς τὴν οἰκουμένην. Διότι ὅσην γῆν διατρέχει ὁ ἥλιος, ἐκπέμπων τὰς ἀκτῖνας του, τόσον μεγάλην μέριμναν καὶ φροντίδα εἶχεν ὁ μακάριος Παῦλος. Εἶδες εὐρύτητα ψυχῆς; εἶδες μέγεθος διανοίας; Καὶ τὸ ἐπόμενον δὲ ποῦ προσθέτει, πάλιν ἐπισκιάζει, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅλα τὰ λεχθέντα. «Διότι ποῖος ἀσθενεῖ, λέγει, καὶ δὲν ἀσθενῶ ἐγὼ μαζί του; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν δοκιμάζομαι καὶ ἐγὼ μαζί του»¹⁴; Πράγματι, πόση εἶναι ἡ φιλοστοργία τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ, πόση ἡ ἀγρυπνία, πόση ἡ μέριμνα: Ποία μητέρα ὀδύρεται τόσον πολύ, ὅταν τὸ παιδί της ἔχει πυρετόν καὶ εἶναι εἰς τὸ κρεβάτι, ὅσον ὁ μακάριος αὐτὸς ἠσθένει περισσότερον διὰ τοὺς εἰς κάθε τόπον ἀσθενεῖς καὶ ἐδοκιμάζετο διὰ τοὺς σκανδαλιζομένους; Πρόσεξε λοιπόν, παρακαλῶ, τὴν ἔμφασιν τῆς λέξεως. Δὲν εἶπε, ποῖος σκανδαλίζεται καὶ ἐγὼ δὲν λυποῦμαι; ἀλλὰ «Δοκιμάζομαι», λέγει, δηλώνων εἰς ἡμᾶς τὴν ἔντασιν τῆς ὀδύνης του, καὶ σχεδὸν ἀποδεικνύων τὸν ἑαυτὸν του νὰ φλέγεται καὶ νὰ καίεται μέσα του δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σκανδαλίζονται. Γνωρίζω ὅτι παρέτεινα πολύ τὴν διδασκαλίαν μου, ἂν καὶ εἶχα ἀποφασίσει νὰ τὴν συντο-

σοσιείλαι, ἵνα μικρὸν ἐκ τοῦ τῆς νησιείας πόνου ἀνεθῆναι
 δυνηθῆτε· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμπεσῶν εἰς τὸν πλοῦτον τῶν
 κατορθωμάτων τοῦ ἁγίου τούτου, καθάπερ ὑπὸ ρύμης ὑδάτων
 σφοδροτάτης, σῦτω τὴν γλῶτταν παρεσύρην. Διὸ μέχρι τού-
 5 του σιήσας τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διη-
 νεκῶς τοῦτον ἐν διανοίᾳ περιφέρειν, καὶ τοῦτο λογίζεσθαι
 συνεχῶς, διὸ τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνῶν φύσεως, καὶ τοῖς αὐ-
 τοῖς πάθειν ὑποκείμενος, καὶ ἐπιτήδευμα ἔχων εὐτελὲς καὶ
 εὐκαταφρόνητον, καὶ δέρματα ράπιων, καὶ ἐπὶ ἐργαστηρίου
 10 ἔσηκῶς, ἐπειδὴ ἠβουλήθη καὶ ἠθέλησε πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς
 πόνους ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ ἄξιον ἑαυτὸν κατασιῆσαι τῆς
 ὑποδοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δαφιλεσίερας ἀπήλανε τῆς
 ἄνωθεν φιλοτιμίας. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ἐὰν βουληθῶμεν τὰ
 παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι, οὐδὲν τὸ κωλύον τῶν αὐτῶν ἡ-
 15 μᾶς ἀπολαῦσαι. «Φιλότιμος γὰρ ὁ Δεσπότης, καὶ «Βούλειαι
 πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
 ἔλθεῖν». Ἀξίους τοίνυν ἑαυτοὺς κατασκευάσωμεν, καὶ μετὰ
 προθυμίας ζεούσης τῆς ἀρετῆς ὄψῃ ποιεῖ ἐπιλαβόμεθα,
 καὶ τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν τὴν διόρθωσιν ἐπιδειξάμενοι ἐπιτη-
 20 δεῖους ἑαυτοὺς ἀπεργασώμεθα πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος
 ὑποδοχὴν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

15. Ὁ Παῦλος, ὡς γνωστόν, ἦτο σκηνοποιοός.

16. Α' Τιμ. 2, 4.

μεύσω σήμερα, διὰ νὰ ἠμπορέσετε νὰ ἀνακουφισθῆτε ὀλίγον ἀπὸ τὸν κόπον τῆς νηστείας· ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς εὐρεθεῖς εἰς τὸν πλοῦτον τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἀνδρός, ὡσὰν ἀπὸ ὀρμητικώτατον ρεῦμα ὑδάτων, ἔτσι παρεσύρθην εἰς τὸν λόγον. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ σταματήσω εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην νὰ ἔχη αὐτὸν συνεχῶς μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σας καὶ νὰ σκέπτεσθε διαρκῶς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἔχων τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς φύσιν καὶ πάσχων τὰ ἴδια πάθη καὶ ἀσκῶν ἐπάγγελμα ἀσήμαντον καὶ εὐκαταφρόνητον καὶ ράπτων δέρματα¹⁵, καὶ ἐργαζόμενος εἰς τὸ ἐργαστήριον, ἐπειδὴ ἀπεφάσισε καὶ ἠθέλησε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἄξιον διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπήλαυσε μὲ περισσοτέραν ἀφθονίαν τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν τὰ ἰδικὰ μας κατορθώματα, τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἴδια. Διότι ὁ Κύριος εἶναι γενναιοδωρος καὶ «θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»¹⁶. Ἄς κάμωμεν λοιπὸν ἀξίους τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ μὲ θερμὴν προθυμίαν ὡς καταγινώμεθα ἀπὸ τώρα πλεόν μὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν τὴν διόρθωσιν τῶν παθῶν ποὺ εὐρίσκονται μέσα μας, ὡς καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καταλλήλους διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν εἶθε ὅλοι μας νὰ ἀξιωθοῦμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β'
(Γεν. 2, 4-7)

Εἰς τὰ ἀκόλουθα τῆς κτίσεως· Αὕτη ἡ βίβλος γενέ-
σεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο ἡ ἡμέρα ἐ-
ποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

1. Φέρε δὴ σήμερον πληρώσωμεν ἡμῶν τὴν ὑπόσχεσιν,
καὶ τῆς συνήθους ἀφώμεθα διδασκαλίας, καὶ τῇ ἀκολουθίᾳ
τῶν προφῆν εἰρημένων συνάψωμεν καὶ τὰ μέλλοντα νῦν ρη-
θήσεσθαι. Ἴσπερ γάρ, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον σπεύδοντας
10 ἡμᾶς, καὶ βουλομένους τοῦτο ποιῆσαι, ἡ περὶ τοὺς ἀδελφοὺς
τοὺς ἡμετέρους πρόνοια τὴν γλῶττιαν ἡμῖν εἰς τὴν πρὸς ἐ-
κείνους παραίνεσιν μετήγαγε. Ποτὲ μὲν γάρ τοὺς νεροσηκό-
τας τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ συνηθείας πρόληψιν ἀποσχίζοντας
ἑαυτοὺς τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ πνευματικοῦ, καὶ τὴν ἡδονὴν
15 τῆς ἁγίας ἐσθιῆς ἡμῖν ἀκρωτηριάζοντας, διὰ τῆς πολλῆς
παρακλήσεως καὶ συμβουλῆς ἐπέιδουμεν, μὴ ἐπὶ πολὺ χωρί-
ζειν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης, μηδὲ ἔξω τοῦ σῆκοῦ
τούτου τοῦ πνευματικοῦ πλανᾶσθαι, καὶ τῷ μὲν λόγῳ καὶ τῷ
ὀνόματι ἡμῖν ἠνῶσθαι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ Ἰουδαίοις κατακολου-
20 θεῖν τοῖς ἐπὶ τῇ σκιᾷ παρακαθημένοις, καὶ τῷ λύχνῳ προση-
λωμένοις, μετὰ τὴν ἔλλαμψιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου
ποτὲ δὲ τῶν ἐνιαυθῶν συλλεγομένων τοὺς ἀμώητους παρεκα-
λέσαμεν ἐπιδραμεῖν τῇ κλήσει τῆς πνευματικῆς, καὶ πάντα ὑ-
πνον, καὶ πᾶσαν ραθυμίαν ἀποιναξαμένους, πόθῳ ζέοντι,
25 καὶ προθυμίᾳ συνειταμένῃ ἐτιοίμους ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ὑπο-

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Γεν. 2, 4-7)

Εἰς τὰ ἐπόμενα τῆς δημιουργίας· «Αὐτή εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των· κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

1. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐκπληρώσωμεν σήμερα τὴν ὑπόσχεσίν μας, καὶ ἄς ἀρχίσωμεν τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκείνων, ποῦ ἐλέχθησαν προχθές, ἄς συνδέσωμεν καὶ αὐτά, ποῦ πρόκειται νὰ λεχθοῦν τώρα. Διότι γνωρίζετε, ὅτι ἂν καὶ ἡμεῖς ἐπειγόμεθα μίαν καὶ δύο φορές καὶ θέλομεν νὰ κάμομεν αὐτό, ἢ μέριμνα πρὸς τοὺς ἰδικούς μας ἀδελφοὺς μετέφερε τὴν γλῶσσαν μας εἰς τὰς παραινέσεις πρὸς ἐκείνους. Καὶ ἄλλοτε μὲν τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφοὺς μας, ποῦ ἀπὸ προκατάληψιν ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν συγκέντρωσιν καὶ περιορίζουν τὴν χαρὰν μας τῆς ἁγίας ἑορτῆς, τοὺς ἐπέιθαμεν μὲ πολλὰς παρακλήσεις καὶ συμβουλὰς, νὰ μὴ ἀποχωρίζωνται ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ, οὔτε νὰ περιπλανῶνται ἔξω ἀπὸ τὸν πνευματικὸν αὐτὸν χῶρον, καὶ μὲ τὰ λόγια μὲν καὶ τὸ ὄνομα νὰ ἔχουν ἐνωθῆ μαζὶ μας, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως νὰ ἀκολουθοῦν πιστὰ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι κάθονται εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὸ λυχνάρι, μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλοτε δὲ παρεκαλέσαμεν τοὺς ἀμύητους, ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους ἐδῶ, νὰ τρέξουν μὲ προθυμίαν εἰς τὴν πνευματικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἀφοῦ ἀποτινάξουν κάθε ἀδράνειαν καὶ ἀδιαφορίαν, μὲ θερμὸν πόθον καὶ ἔντονον προθυμίαν νὰ προετοιμάσουν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς

δοχὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς ἀπεργάσασθαι, καὶ σπεῦσαι πρὸς τὸν τὴν ἄφεισιν τῶν πεπλημμελημένων δωροῦμενον, καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ μετὰ δαριλείας παρέχοντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν περὶ τὴν τοῦ πάσχα ἐορτὴν σφαλλομένων, καὶ διὰ τῆς νομιζο-

5 μένης ταύτης μικρᾶς παρατηρήσεως μεγάλα ἑαυτοὺς ζημιούντων, τὴν ἡμῖν ἀρμότιουσαν πρόνοιαν ἐποιησάμεθα, κατὰλληλον αὐτῶν τῷ τραύματι τὴν θεραπείαν ἐπαγαγόντες, καὶ τοῖς ἀμνήτοις τὴν προσήκουσαν ρουθεσίαν προσηγάγομεν, ἀκόλουθον ἂν εἶη λοιπόν, ἐπειδὴ πρὸς τὰ κατεπεύγον-

10 τα τῶν νοσημάτων ἔσχημεν, καὶ τὸ αὐτῶν ἐπληρώσαμεν, κοινῇ πᾶσιν ὑμῖν σήμερον ἐσίσιασιν παραθεῖναι τὴν πνευματικὴν. Ὡσπερ γὰρ πρὶν ἢ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων τὴν ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι, εἰ τὴν πρὸς ἐκείνους παραίνεσιν καταλιπόντες, τῆς ἀκολουθίας ἐχόμενοι, παρείδο-

15 μεν κάμνοντας αὐτοὺς, εἰκότως ἂν τις ἡμῖν μέμφαιτο ὡς τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν παραδρομοῦσιν οὕτω νῦν, ἐπειδὴ μηδὲν παραλέλειπται τῶν εἰς δύναμιν ἡμετέραν, ἀλλὰ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον ἐποιησάμεθα, καὶ τὸ ἀργύριον κατεβάλομεν, καὶ τὰ σπέρματα τῇ γῆ ταύτῃ τῇ πνευματικῇ παρακατατεθέ-

20 μεθα, ἀκόλουθόν ἐστι πάλιν τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθεῖναι, ἵνα τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσωμεν. Τίνα οὖν ἐσοιν, ἀκούσωμεν. «Αὕτη ἡ βίβλος», φησί, «γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐ-

25 ρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν γλωρὸν ἀγροῦ, πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ, πρὸ τοῦ ἀναιεῖλαι. Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Σκόπει μοι πάλιν τοῦ

30 θαυμασιοῦ τοῦτου προφήτου τὴν σύνεοιν, μᾶλλον δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν διδασκαλίαν. Μετὰ γὰρ τὸ διηγῆσασθαι ἡμῖν κατὰ μέρος τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα, καὶ τὰ ἔργα

καὶ νὰ σπεύσουν πρὸς ἐκεῖνον, πού χαρίζει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ παρέχει μὲ ἀφθονίαν τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐμεριμνήσαμεν, ὅπως πρέπει εἰς ἡμᾶς, καὶ δι' ἐκείνους πού σφόλλουν διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ ζημιῶνουν ὑπερβολικὰ τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὸ νομιζόμενον μικρὸν αὐτὸ πρᾶγμα, χορηγήσαντες τὴν κατάλληλον θεραπείαν εἰς τὴν πληγὴν των, καὶ ἐπροσφέραμεν τὴν ἀρμόζουσαν νομοθεσίαν εἰς τοὺς ἀμυήτους, θὰ ἦτο ἐπόμενον λοιπὸν, ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν εἰς τὰ κατεπείγοντα νοσήματα καὶ ἱκανοποιήσαμεν τὰς ἀνάγκας των, νὰ παραθέσωμεν ἀπὸ κοινοῦ σήμερα εἰς σᾶς τὴν πνευματικὴν συνεστίασιν. Διότι ὅπως, προτοῦ νὰ φροντίσωμεν διὰ τοὺς ἰδικούς μας ἀδελφούς, ἐὰν παρεβλέπαμεν αὐτοὺς πού εἶναι ἀσθενεῖς, καὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν διδασκαλίαν πρὸς ἐκείνους ἐσυνεχίζαμεν εἰς τὰ ἐπόμενα, θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ μᾶς κατηγορήσῃ κανεὶς, ὅτι παρετρέξαμεν τὸν κατάλληλον καιρὸν· ἔτσι τώρα, ἀφοῦ τίποτε δὲν ἔχη παραλειφθῆ ἀπὸ ἐκεῖνα, πού ἠμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκάμαμεν καὶ τὰ ὀφειλόμενα ἐδώσαμεν καὶ τὰ σπέρματα ἐρρίψαμεν εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ χωράφι, εἶναι ἐπόμενον πάλιν νὰ παρουσιάσωμεν ἐνώπιόν μας τὰ ἀναγνωσθέντα ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσῆν, ὥστε, ἀφοῦ λάβωμεν τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτά, νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά, ὡς ἀκούσωμεν. «Αὕτῃ εἶναι ἡ ἱστορία, λέγει, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των· τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη θάμνοι τοῦ ἀγροῦ εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη βλαστήσει τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι δὲν εἶχε θρέξει ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπότιζε ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς». Πάλιν πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ προφήτου, μᾶλλον δὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ἀφοῦ μᾶς διηγῆθη μὲ λεπτομέρειαν ὅλην τὴν δημιουργίαν, καὶ ἐπραγματεύθη τὰ ἔργα τῶν ἕξ

τῶν ἕξ διελθεῖν ἡμερῶν καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτῷ πάντων τῶν ὄρωμένων, νῦν πάλιν ἀνακεφαλαιούμενος τὰ πάντα, φηοῖν «*Ἄυτη ἢ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο*».

5 Ἔτιον ἐνιαῦθα ζητῆσαι, τίνος ἔνεκεν βίβλον αὐτὴν καλεῖ οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καίτοι πολλὰ ἕτερα τῆς βίβλου περιεχούσης, καὶ διδασκούσης ἡμᾶς, καὶ περὶ ἐτέρων πλειόνων. καὶ περὶ τῆς τῶν δικαίων ἀρετῆς, καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς συγκαταβάσεως, ἣν ἐπεδείξατο περὶ

10 τε τὸν πρωτόπλαστον, καὶ περὶ ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ περὶ ἐτέρων δὲ πολλῶν, ἅπερ οὐκ ἂν εἴη τοῦ παρόντος καιροῦ καταλέγειν. Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ· ἔθος γὰρ τοῦτο τῇ θείᾳ Γραφῇ, μὴ πανταχοῦ κατὰ μέρος ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνεκτικωτάτων ἀρχομένην

15 καταλιμπάνειν τὰ ἐξῆς σκοπεῖν τοῖς εὐγνώμοσιν ἀκοαῖς δεχομένοις τὰ λεγόμενα. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο οὕτως ἐστίν, ἐξ αὐτῶν τῶν νῦν ἀνεγνωσμένων τοῦτο δῆλον ὑμῖν καθίστημι. Ἴδου γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διδάξασα ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή τὴν κατὰ μέρος ἀπάντων δημιουργίαν, νῦν οὐ πάντων μέ-

20 μνηται, ἀλλὰ φηοῖν «*Ἄυτη ἢ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐξῆς*».

2. Ὅρας πῶς πάντα τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν περιστρέφει, ἡμῖν καταλιμπάνουσα ἐκ τούτων πάντα

25 τὰ ἄλλα συνιδεῖν. Ὅταν γὰρ εἶπῃ οὐρανὸν καὶ γῆν, πάντα ὁμοῦ συνελούσα εἶπε, τὰ τε ἐν τῇ γῆ, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὅσοπερ οὖν ἐπὶ τῆς τῶν δημιουργημάτων διηγήσεως οὐ πάντα καθ' ἑξῆς λέγει, ἀλλὰ τῶν συνεκτικωτάτων μνημονεύουσα, οὐκέτι καθ' ἐν ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται· οὕτω καὶ τὴν βίβλον

30 πᾶσαν, εἰ καὶ πολλὰ ἕτερα περιέχει, βίβλον γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ὠνόμασεν, ἡμῖν καταλιμπάνουσα λοιπὸν διὰ τῆς

ἡμερῶν, καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἢ ὁποῖα ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ ὀρατὰ δημιουργήματα, τώρα πάλιν συνοψίζων ὅλα αὐτά, λέγει· «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των». Ἄξει νὰ ἐρευνήσωμεν ἐδῶ, διὰ ποῖον λόγον ὀνομάζει αὐτὴν ἱστορίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἂν καὶ περιέχει αὐτὴ πολλὰ ἄλλα καὶ μᾶς διδάσκει καὶ διὰ περισσότερα ἄλλα, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν δικαίων, καὶ διὰ τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συγκατάβασιν, τὴν ὁποῖαν ἔδειξε διὰ τὸν πρωτόπλαστον, καὶ δι' ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν παροῦσαν στιγμὴν. Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, διότι εἶναι συνήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, νὰ μὴ μᾶς διηγῆται παντοῦ ὅλα μέ λεπτομέρειαν, ἀλλὰ ἐνῶ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα, ἀφήνει τὰ ὑπόλοιπα νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἀγαθὴν διάθεσιν, ποὺ ἀκούουν τὰ λεγόμενα. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ ἔτσι εἶναι, σᾶς τὸ καθιστῶ φανερὸν ἀπὸ αὐτά, ποὺ ἔχουν ἀναγνωσθῆ τῶρα. Διότι ἰδοῦ, ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε εἰς τὰ προηγούμενα ἡ Ἁγία Γραφή τὴν ἰδιαιτέραν δημιουργίαν τῶν πάντων, τώρα δὲν τὰ μνημονεύει ὅλα, ἀλλὰ λέγει· «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των· τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐπόμενα».

2. Βλέπεις πῶς περιστρέφει ὅλον τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀφήνουσα εἰς ἡμᾶς νὰ γνωρίσωμεν ἀπὸ αὐτὰ ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι ὅταν λέγῃ οὐρανὸν καὶ γῆν, συνοψίζουσα ὅλα μαζὶ λέγει, καὶ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὴν γῆν, καὶ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅπως λοιπὸν κατὰ τὴν διήγησιν τῶν δημιουργημάτων δὲν λέγει τὰ πάντα ἰδιαιτέρως, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀναφέρῃ τὰ σημαντικώτατα, δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται ὅλα μὲ τὴν σειρὰν· ἔτσι καὶ ὅλην τὴν ἱστορίαν, ἂν καὶ περιέχει πολλὰ ἄλλα, ὠνόμασεν ἱστορίαν δημιουργίας οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀφήνουσα εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν ὑπενθύμισιν αὐτῶν νὰ σκεπτώμεθα εἰς τὴν συνέχειαν

τούτων μνήμης ἀναλογίζεσθαι, ὅτι πάντα ἀνάγκη ἐν ταύτῃ
 τῇ βίβλῳ περιέχεσθαι τὰ ὀρώμενα, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ
 τὰ τε ἐν τῇ γῆ. «**Ἡ** ἡμέρα», φησὶν, «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἄγρου, πρὸ τοῦ γενέ-
 5 σθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἄγρου, πρὸ τοῦ ἀνα-
 τεῖλαι. Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος
 οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινον ἐκ τῆς γῆς,
 καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Πολὺς ὁ ἐγκεκρυμ-
 μένος θησαυρὸς τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασι διὸ προσήκει
 10 μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως, ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ὀδη-
 γουμένους ἡμᾶς ἀναπιύξαι τὰ εἰρημένα, καὶ κοινωνοὺς ὑ-
 μᾶς λαβεῖν τοῦ πλοῦτου τούτου τοῦ πνευματικοῦ. Τὸ γὰρ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ μέλλοντα προγινῶσκον, ἵνα μηδεὶ τῶν
 μετὰ ταῦτα ἐξῆ φιλονεικεῖν, καὶ ἀπεναντίας τῇ θεῖᾳ Γραφῇ
 15 τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπιφέρειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας
 δόγμασι, καὶ νῦν πάλιν, μετὰ τὸ διδάξαι τῶν δημιουργηθέν-
 των τὴν τάξιν, καὶ ἵ μὲν πρῶτον παρήχθη, ἵ δὲ δεύτερον,
 καὶ ὅτι τὰ ἀπὸ τῆς γῆς σπέρματα τῷ λόγῳ καὶ τῷ προστάγμα-
 τι ὑπηρετουμένη τοῦ Δεσπότου ἐξέδωκεν ἡ γῆ, καὶ πρὸς τὰς
 20 ὠδίνας διηγέρθη, οὔτε τοῦ ἡλίου πρὸς συνέργειαν δεηθεῖσα
 (πῶς γὰρ τοῦ μηδέπω δημιουργηθέντος;), οὔτε τῆς τῶν
 ὑειῶν ἐπομβρίας, οὔτε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐργασίας· οὐδὲ
 γὰρ οὗτος ἦν παραχθεις εἰς τὸ μέσον· διὰ τοῦτο πάλιν κατὰ
 μέρος πάντων μνημονεύει, ἵνα τῶν ἀναιοχνητεῖν ἐπιχειροῦν-
 25 των ἐπιστοιμίῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶττιαν. Τί γὰρ φησιν; «**Ἡ**
 ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν
 χλωρὸν ἄγρου, πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα
 χόρτον ἄγρου, πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς
 ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν.
 30 Πηγὴ δὲ ἀνέβαινον ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότισε πᾶν τὸ πρόσωπον
 τῆς γῆς». Τοῦτο βούλεται εἰπεῖν, ὅτι τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ

ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ περιέχωνται εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν ὅλα τὰ ὀρώμενα, τὰ εὐρισκόμενα δηλαδὴ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν. «Τὴν ἡμέραν, λέγει, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη θάμνοι τοῦ ἀγροῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ δὲν εἶχαν βλαστήσει τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶχε βρέξει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπότιζεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς». Εἶναι μεγάλος ὁ θησαυρός, ποῦ εἶναι κρυμμένος εἰς τὰ σύντομα αὐτὰ λόγια, δι' αὐτὸ πρέπει μὲ πολλὴν σύνεσιν, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀναπτύξωμεν τὰ λεχθέντα καὶ νὰ σῶς καταστήσωμεν μετόχους εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πλοῦτον. Διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ προγνωρίζει τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπη νὰ φιλονοῦμεν διὰ τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπόμενα καὶ διὰ νὰ μὴ προσθέτωμεν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις ἀντίθετα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ τώρα πάλιν, ἀφοῦ ἐδίδαξε τὴν τάξιν τῶν δημιουργηθέντων, καὶ τί μὲν ἐδημιουργήθη πρῶτον, τί δὲ δεύτερον, καὶ ὅτι ὑπακούουσα ἡ γῆ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ παρήγαγε τὰ φυτὰ, ποῦ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ἐβλάστησεν αὐτά, χωρὶς νὰ χρειασθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ ἡλίου (διότι πῶς νὰ χρειασθῇ τὴν βοήθειαν ἐκείνου, ποῦ δὲν ἐδημιουργήθη ἀκόμη;), οὔτε τὴν ὑγρασίαν τῆς βροχῆς, οὔτε τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου (διότι οὔτε αὐτὸς εἶχε δημιουργηθῇ ἀκόμη), δι' αὐτὸ ἀναφέρει πάλιν ὅλα ἰδιαιτέρως, διὰ νὰ ἀποστομώσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν ἐκείνων, ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ συμπεριφέρωνται ἀναίσχυντα. Τί λοιπὸν λέγει; «Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη θάμνοι τοῦ ἀγροῦ εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν εἶχαν βλαστήσει τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔβρεξεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπότιζεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς». Αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῇ,

- τῷ προσάγματι τὰ πρότερον μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι ὑπέσθη, καὶ
 ἄπερ οὐκ ἦν, ταῦτα ἀνθρώπων ἐδεικνυτο. Ὁ χόρτος, ὁ ἐκ τῆς
 γῆς ἀναδιδόμενος· χόρτον δὲ διὰν εἶλη, τὰ σπέρματα ἅπαντα
 λέγει. Καὶ περὶ τῶν ὑειῶν διδάσκουσα ἡμᾶς, πάλιν ἡ θεία
 5 Γραφή ἐπήγαγεν· «Οὐ γὰρ ἔθρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν»·
 τοῦτ' ἔστιν, οὐδέπω οὐδὲ ὑετοὶ ἄνωθεν κατεφέροντο· καὶ
 μετὰ τοῦτο λοιπὸν δείκνυσιν ἡμῖν, ὅτι οὐδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου
 ἐργασίας ἐδεήθη· «Ἄνθρωπος γάρ», φησί, «οὐκ ἦν ἐργά-
 ζεσθαι τὴν γῆν»· μονονουχί βοῶσα, καὶ λέγουσα τοῖς μετὰ
 10 ταῦτα ἅπασιν, ὅτι ταῦτα ἀκούοντες μάθετε, πῶς ἐξ ἀρχῆς
 ἅπαντα παρηχθῆ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα, καὶ μὴ τῇ
 ἐπιμελείᾳ τῶν τὴν γῆν θεραπευόντων τὸ πᾶν λογίζεσθε,
 μηδὲ ἐκείνοις τὰς ὠδῖνας ταύτας ἐπιγράφετε, ἀλλὰ τῷ λόγῳ
 καὶ τῷ ἐπιτάγματι τῷ ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ δη-
 15 μιουργήσαντος αὐτὴν γενομένου. Ταῦτα δὲ ἅπαντα γίνεται,
 ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ ἐδεήθη τῆς τῶν ἄλλων στοιχείων
 συνεργείας πρὸς τὴν τῶν οἰκειῶν σπερμάτων ἀνάδοσιν, ἀλλ'
 ἠρκέσθη τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ τὸ δὴ θαυμα-
 στὸν καὶ παράδοξον, οὗτος ὁ νῦν τῷ οἰκειῷ λόγῳ πρὸς τὴν
 20 τῶν τοσοῦτων σπερμάτων βλάστην αὐτὴν διεγείρας, καὶ τὴν
 οἰκειᾶν δύναμιν ἐπιδειξάμενος, ὑπερβαίνουσαν τὸν ἀνθρώπι-
 νον λογισμὸν, ταύτην αὐτὴν τὴν βαρεῖαν, καὶ τὸν τοσοῦτον
 κόσμον ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐθεμελίωσε, καθὼς καὶ ὁ προφήτης
 φησί, «Ὁ θεμελιώσας ἐπὶ τῶν ὑδάτων τὴν γῆν». Ποῖος
 25 λογισμὸς ἀνθρώπινος ἐφικέσθαι τούτων δυνήσεται; Ἐπειδὴ
 γὰρ οἱ ἄνθρωποι οἰκίας οἰκοδομούμενοι, καὶ θεμελίους κατα-
 βάλλειν βουλόμενοι, πρότερον διασκάπτοντες, καὶ εἰς τὸ βά-
 θος κατιόντες, κἂν μικρὰν νοτίδα ἴδωσι, πάντα ποιοῦσιν,
 ὥστε πᾶσαν αὐτὴν ἐξανιληῶσι, καὶ οὕτω τοὺς θεμελίους κα-
 30 ταβαλεῖν διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς ἀπεναν-
 τίας τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἅπαντα δημιουργεῖ, ἵνα μάθῃς καὶ

ὅτι μέ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν τοῦ ἔλαβαν ὑπαρξίν ἐκεῖνα, πού δὲν ὑπῆρχαν προηγουμένως, καὶ ἐκεῖνα πού δὲν ὑπῆρχαν, αὐτὰ ἐφανέρωνεν ἀμέσως. Οἱ θάμνοι, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὴν γῆν ὅταν δὲ λέγη θάμνους, ἐννοεῖ ὅλα τὰ φυτά. Καὶ διὰ τὴν βροχὴν διδάσκουσα ἡμᾶς, πάλιν ἐπρόσθεσεν ἡ Ἁγία Γραφή «Διότι δὲν ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν», δηλαδή, ἀκόμη οὔτε ἡ βροχὴ δὲν ἔπιπτεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ μᾶς δείχνει εἰς τὴν συνέχειαν, ὅτι δὲν ἐχρειάσθη οὔτε τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου· «Διότι, λέγει, δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν», σχεδὸν ὡς νὰ φωνάζη καὶ νὰ λέγη εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι ἀκούοντες αὐτὰ μάθετε, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ νὰ μὴ λογαριάζετε τὸ κάθε τι εἰς τὴν φροντίδα τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν, οὔτε νὰ ἀποδίδετε εἰς ἐκείνους τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἀλλὰ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν, ἡ ὁποία ἐδόθη ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν της. Αὐτὰ δὲ ὅλα συμβαίνουν, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ἐχρειάσθη τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων στοιχείων διὰ τὴν βλάστησιν τῶν ἰδικῶν της φυτῶν, ἀλλὰ ἠρκέσθη εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ.) Καὶ τὸ περισσότερον θαυμαστὸν καὶ παράξενον εἶναι, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος τώρα μέ τὸν ἰδικὸν τοῦ λόγον ἐπροκάλεσε τὴν βλάστησιν τόσον πολλῶν φυτῶν καὶ ἐφάνέρωσε τὴν δυνάμιν του, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν βαρεῖαν καὶ ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της τόσον καλλωπισμόν, ἐστερέωσεν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, καθὼς ὁ προφήτης λέγει, «Σὺ ἐστερέωσες τὴν γῆν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα»¹. Ποῖος νοῦς ἀνθρώπου θά ἠμπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ αὐτά; Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν κτίζουν σπίτια καὶ θέλουν νὰ βάλλουν θεμέλια, πρῶτα σκάπτουν καὶ ἀφοῦ κατέλθουν βαθιά, ἂν ἰδοῦν ὀλίγην ὑγρασίαν, κάνουν τὰ πάντα, ὥστε νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ὅλην καὶ ἔτσι νὰβάλουν τὰ θεμέλια· διὰ τοῦτο καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὰ δημιουργεῖ ὅλα, διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ

ἐκ τούτων αὐτοῦ τὴν ἄφαιτον δύναμιν, καὶ ὅτι, ἐπειδὴν βου-
ληθῆ, καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ ἐναντία τῇ οἰκείᾳ ἐνεργείᾳ
ἐπιδείκνυται, τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργήσαντος ὑπηρε-
τούμενα.

- 5 3. Καὶ ἵνα σαφέστερον ὑμῖν γένηται τὸ λεγόμενον, τέως
ἐπ' αὐτοῦ τοῦ προκειμένου τὸν λόγον γυμνάσωμεν, καὶ τότε
καὶ ἐφ' ἕτερον μεταθεσόμεθα. Τοῦτο γὰρ αὐτὸ ἐναντίον ἐστὶ
τῇ φύσει τῶν ὑδάτων, τὸ οὕτω βαρὺ σῶμα φέρειν καὶ τῇ
γῆ πάλιν ἐναντίον τὸ ἐπὶ τοιοῦτῳ θεμελίῳ τὴν ἔδραν ἔχειν.
- 10 Καὶ τί θαυμάζεις; Κἂν γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν γενομένων διε-
ρευνησαὶ βουληθῆς, εὐρήσεις τοῦ δημιουργήσαντος ἄπειρον
τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι τῇ οἰκείᾳ βουλήσει ἠνιοχεῖ πάντα τὰ
δρώμενα. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ πυρός ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενον·
τὸ γὰρ δαπανητικὴν ἔχον ἐνέργειαν, καὶ πάντων περιγινό-
15 μενον, καὶ πᾶσαν ὕλην λίθων, καὶ ξύλων, καὶ σωμάτων, καὶ
σιδήρου μετ' εὐκολίας καταναλίσκον, ἐπειδὴ προσέταξεν ὁ
δημιουργός, σωμάτων ἀπαλῶν καὶ φθαριῶν οὐχ ἦψαιτο,
ἀλλ' ἀβλαβεῖς τοὺς παῖδας διεφύλατιεν ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ.
Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ τῶν σωμάτων αὐτῶν οὐχ ἦψαιτο, ἀλλ'
20 εὐταξίαν τοσαύτην ἐπεδείξατο τὸ ἄλογον στοιχεῖον, ὅσην
οὐδὲ ἐστὶν εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ ταῖς θριξίν ἐλυμήνατο, ἀλλ' ἐ-
κύκλου μὲν αὐτούς, καὶ εἶχεν ἔνδον καθάπερ δὲ ὑπακοὴν
πληροῦσα ἢ τοῦ πυρός οὐσία, καὶ Δεσπότου ἐπιτάγματι ὑπη-
ρευτούμενη, ἀκεραίους καὶ ἀβλαβεῖς διεφύλαττε τοὺς θαυμα-
25 σιοὺς ἐκείνους παῖδας, καὶ ὡσπερ ἐν λειμῶνι καὶ παραδείσῳ
βαδίζοντες, μετὰ τοσαύτης ἀδείας ἐπὶ τῆς καμίνου διῆγον.
Καὶ ἵνα μὴ νομίση τις, ὅτι οὐκ ἦν ἐνέργεια πυρός τὸ δρώ-
μενον, διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης οὐ τὴν ἐνέργειαν
αὐτοῦ ἐπέδησεν, ἀλλ' ἀφείς μένειν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν
30 καυστικὴν, τοὺς ἰδίους θεράποντας ἀνωτέρους τῆς ἐκ τούτου
βλάβης εἰργάζετο. Ἄλλ' ἵνα μάθωσι καὶ οἱ ἐμβαλόντες, ὅση
τοῦ τῶν ὕλων Θεοῦ ἢ δύναιμις, ἐπ' ἐκείνων μὲν τὴν οἰκείαν
ἐνέργειαν ἐπεδείκνυτο τὸ πῦρ· καὶ τὸ αὐτὸ ἐκείνους μὲν περι-

2. Ἀναφέρεται εἰς τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῶν τριῶν παίδων, τοὺς
ὁποίους ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἔρριπεν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός.

αὐτὰ τὴν ἄπειρον δύναμιν του, καὶ ὅτι, ὅταν θελήσῃ, καὶ τὰ ἴδια τὰ στοιχεῖα ἐπιδεικνύουν τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν ἰδικὴν των ἐνέργειαν, ὑποτασσόμενα εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ δημιουργοῦ.]

[3. Καὶ διὰ τὸ νὰ σαφέςτερον αὐτὸ πού λέγω, ἅς στρέψωμεν κατὰ πρῶτον τὸν λόγον εἰς αὐτὸ καὶ ὕστερα θὰ προχωρήσωμεν εἰς ἄλλο σημεῖον. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀντίθετον εἰς τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων, τὸ νὰ φέρουν, δηλαδή, ἔτσι βαρὺ σῶμα· καὶ εἰς τὴν γῆν πάλιν εἶναι ἀντίθετον τὸ νὰ στηρίζεται ἐπάνω εἰς τέτοιο θεμέλιον. Καὶ διατί ἀπορεῖς; Διότι ἐάν θελήσῃς νὰ ἐρευνήσῃς κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, θὰ διαπιστώσῃς τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ ὅτι μὲ τὴν θέλησίν του τὰ κατευθύνει ὅλα. Αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πυρός νὰ συμβαίη· διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχει καταστρεπτικὴν δύναμιν καὶ καταβάλλει τὰ πάντα καὶ κατακαίει εὐκόλα λίθους, ξύλα, σώματα καὶ σίδηρον, ἐπειδὴ ἐπρόσταξεν ὁ δημιουργός, δὲν ἐπροκάλεσε κακὸν εἰς ἀπαλὰ καὶ φθαρτὰ σώματα, ἀλλὰ ἄφησεν ἀβλαβεῖς τοὺς παῖδας μέσα εἰς τὴν κάμινον*. Καὶ μὴ θαυμάσῃς, ἐάν δὲν ἤγγισε τὰ σώματά των, ἀλλὰ τὸ χωρὶς λογικὴν στοιχεῖον ἔδειξε τόσον μεγάλην πειθαρχίαν, ὅσῃν οὔτε νὰ εἰπῆς εἶναι δυνατόν. Διότι οὔτε τὰς τρίχας κατέστρεψεν, ἀλλὰ τοὺς περιεκύκλωνεν αὐτοὺς καὶ τοὺς εἶχε εἰς τὸ μέσον· ὡσάν δὲ νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑπηρετῇ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου ἢ οὐαία τοῦ πυρός, διεφύλασσε σώους καὶ ἀβλαβεῖς τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους παῖδας, καὶ ὡσάν νὰ ἐβάδιζαν εἰς λειβάδι καὶ κῆπον, διέβαιναν μὲ τόσῃν ἄνεσιν μέσα εἰς τὴν κάμινον. Καὶ διὰ τὸ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι τὸ θέαμα δὲν ἦτο ἐνέργεια πυρός, δι' αὐτὸ ὁ φιλόθρωπος Κύριος δὲν ἐσταμάτησε τὴν ἐνέργειάν του, ἀλλὰ ἀφοῦ ἄφησε νὰ παραμένῃ ἡ καυστικὴ του ἐνέργεια, διεφύλασσε ἀβλαβεῖς τοὺς ἰδικούς του ὑπηρέτας. Ἄλλὰ διὰ τὸ νὰ μάθουν καὶ ἐκεῖνοι πού τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν κάμινον, πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, εἰς ἐκείνους μὲν τὸ πῦρ ἐφανέρωνε τὴν ἰδικὴν του ἐνέργειαν· καὶ αὐτὸ μὲν τοὺς

ἐστελλεν ἔνδον, τούτους δὲ ἔξω ἐσιῶτις κατέφλεγε καὶ ἀνή-
 λισκεν. Εἶδες πῶς, διὰν ὁ Δεσπότης βούληται, ἕκαστον τῶν
 στοιχείων πρὸς τὴν ἐναντίαν μεθίστησιν οὐσίαν; Δημιουργός
 γὰρ ἐστὶ καὶ Δεσπότης, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον θέλημα ἅπαντα
 5 εἰκονομεῖ. Βούλεσθε καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πάλιν ἰδεῖν τὸ
 αὐτὸ τοῦτο γινόμενον; Καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα τὸ πῦρ τῶν
 μὲν ἔνδον ὄντων ἀπέσχειο, καὶ ἐπελάθειο τῆς οἰκειᾶς ἐνερ-
 γείας, ἐπὶ δὲ τῶν ἔξω τυγχανόντων τὰ ἑαυτοῦ ἐπλήρου,
 οὕτω καὶ τὰ ὕδατα ὀφόμεθα τοὺς μὲν ὑποβρυχίους ἐργαζό-
 10 μενα, ἐτέροις δὲ ὑποχωροῦντα, ὥσπερ ἀβλαβῶς αὐτοὺς διελ-
 θεῖν. Ἀναμνήσθητέ μοι νῦν τοῦ Φαραῶ καὶ τῶν Αἰγυπτίων,
 καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἑβραίων, ὅπως ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὸ πρόστα-
 γμα τοῦ Δεσποῦ, τοῦ μεγάλου Μαυσέως προηγουμένου,
 καθάπερ ἐπὶ ξηραῖς, οὕτω διέβαινον διὰ τῆς θαλάσσης τῆς
 15 ἐρυθρᾶς· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι μετὰ τοῦ Φαραῶ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς
 ἔλθειν ὁδὸν βουλευθέντες, ὑποβρυχίοι γενόμενοι κατεποντίζον-
 το. Οὕτως οἶδε καὶ τὰ στοιχεῖα αἰδεῖσθαι τοὺς τοῦ Δεσποῦ
 θεράποντας, καὶ τὴν οἰκεῖαν ὁρμὴν ἔσω κατέχειν. Ἀκούσω-
 μεν ὅσοι θυμῶδεις, ὅσοι ὀργίλοι, ὅσοι ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν
 20 διὰ ραθυμίαν ἀλισκόμενοι τὴν ἑαυτῶν προδίδομεν σωτηρίαν.
 καὶ μιμησόμεθα τῶν ἀλόγων τούτων στοιχείων τὴν τσοαὴν
 ἑπακοήν, ἡμεῖς οἱ λόγῳ τετιμημένοι. Εἰ γὰρ τὸ πῦρ, τὸ οὕτω
 δαπανητικόν, τὸ οὕτω σφοδρόν, σωμαίων φθαρτῶν καὶ οὕτως
 ἀπαλῶν ἀπέσχειο, ποίας ἂν τύχη συγγνώμης ἄνθρωπος, μὴ
 25 βουλόμενος τὴν ἑαυτοῦ χαλινῶσαι θυμὸν διὰ τὸ ἐπιταγμα
 τοῦ Δεσποῦ, καὶ τὴν ὀργὴν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐκβαλεῖν;
 Καὶ τὸ δὴ μεῖζον, διὸ πῦρ ταύτην ἔχον τὴν οὐσίαν, τὸ καλεῖν
 λέγω, τὴν οἰκεῖαν ἐνεργεῖαν οὐκ ἐπεδείξατο, ὁ δὲ ἄνθρωπος,
 τὸ ἡμέρον ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἐπιεικές, τὰ ἐναντία τῇ οἰ-
 30 κείῃ ἧσει διαπραίττειται, καὶ διὰ ραθυμίαν εἰς τὴν τῶν θη-

εὕρισκομένους μέσα ἐπροφύλασσαν, αὐτούς δὲ ἂν καὶ ἐστέκοντο ἔξω κατέκαιε καὶ κατέτρωγε. Εἶδες πῶς, ὅταν ὁ Κύριος θέλη, μεταβάλλει κάθε στοιχείον εἰς τὴν ἀντίθετον οὐσίαν; Διότι εἶναι Δημιουργός καὶ Δεσπότης καὶ οἰκονομεῖ τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἡδικὴν του θέλησιν. Θέλετε νὰ ἰδῆτε πάλιν νὰ γίνεται τὸ ἴδιον ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑδάτων; Διότι ὅπως ἐδῶ τὸ πῦρ ἀπεμακρύνθη μὲν ἀπὸ τοὺς εὕρισκομένους μέσα καὶ ἔχασε τὴν ἐνέργειάν του, διὰ τοὺς εὕρισκομένους ὅμως ἔξω τὴν διετηροῦσε, ἔτσι καὶ τὰ ὑδατα θὰ ἰδοῦμεν ἄλλους μὲν νὰ καταποντίζου, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ὑποχωροῦν, διὰ νὰ διέλθουν αὐτοὶ χωρὶς βλάβην. Ἐνθυμηθῆτε, παρακαλῶ τώρα, τὸν Φαραῶ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὸν λαόν τῶν Ἑβραίων, πῶς αὐτοὶ μὲν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου διέβαιναν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἔτσι, ὡσάν νὰ ἐβάδιζαν εἰς ξηρὰν, ἐνῶ τοὺς ὠδηγοῦσε ὁ μέγας Μωυσῆς· οἱ Αἰγύπτιοι ὅμως μαζὶ μὲ τὸν Φαραῶ, ὅταν ἠθέλησαν νὰ διέλθουν τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸς ὁδόν, κύατεποντίζοντο ἀφοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν³.] "Ἐταὶ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς δούλους τοῦ Κυρίου καὶ νὰ συγκρατοῦν τὴν ὁρμὴν των.] "Ἄς ἀκούσωμεν ὅσοι εἴμεθα εὐέξαπτοι, ὀργίλοι, ὅσοι προδιδόμεν τὴν σωτηρίαν μας καταλαμβανόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας, καὶ ἅς μιμηθοῦμεν τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν ὀλόγων αὐτῶν στοιχείων, ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ἔχομεν τιμηθῆ μὲ λόγον. Ἐὰν λοιπὸν τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον καταστρεπτικόν, τόσον σφοδρόν, δὲν ἐπλησίασε σώματα φθαρτὰ καὶ τόσον ἀπαλά, ποῖαν συγγνώμην θὰ λάβῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ συγκρατήσῃ τὸν θυμὸν του κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ὀργὴν του πρὸς τὸν πλησίον; Καὶ τὸ ἀκόμη μεγαλύτερον εἶναι, ὅτι τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον ἔχει αὐτὴν τὴν οὐσίαν, ἐννοῶ τὸ νὰ καίῃ, δὲν ἔδειξε τὴν ἰδικὴν του ἐνέργειαν, ὁ ἄνθρωπος ὅμως, τὸ ἡμερον ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἐπιεικές, ἐνεργεῖ τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν φύσιν του καὶ ἀπὸ ἀδιαφορίαν παρασύρει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἀγριότητα τῶν θηρίων.

ρίων ὠμότητα ἑαυτὸν ἐξάγει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή
 πρὸς τὰ πάθη τὰ ἐνοχλοῦντα οὕτω καὶ τὰς τῶν ἀλόγων προση-
 γορίας, πολλαχοῦ δὲ καὶ τῶν θηρίων τοῖς λόγῳ τειμημέ-
 νοις ἐπιτίθησι ποτὲ μὲν κύνας καλοῦσα διὰ τὸ ἀναίοχυντον
 5 καὶ ἰταμόν «Κύνες γάρ», φησί, «ἐνεοί, οὐ δυνάμενοι ὑλα-
 κιεῖν»: ποτὲ δὲ ἵππους διὰ τὸ λάγρον· «Ἴπποι γὰρ θηλυμα-
 νεῖς ἐγένοντο, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον χρομε-
 τίζοντες»: ποτὲ δὲ ὄνους, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἄ-
 νοιαν· «Παρασυνεβλήθη γάρ», φησί, «τοῖς κίηρσι τοῖς ἀνοή-
 10 τοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς»: ποτὲ δὲ λέοντας καὶ παρδάλεις,
 διὰ τὸ ἀρπακτικὸν καὶ πλεονεκτικόν ποτὲ δὲ ἀσπίδας, διὰ τὸ
 δολερόν· «Ἴός γάρ», φησί, «ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν·
 ποτὲ δὲ ὄφεις καὶ ἔχρεις, διὰ τὸν ἴδον καὶ τὴν πονηρίαν, κα-
 θὼς καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐβόα, λέγων· «Ὁφεις, γεν-
 15 νήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλού-
 σης ὀργῆς;» καὶ ἕτερα καιάλληλα τοῖς πάθεσιν ὀνόματα
 ἐπάγει, ἵνα κἂν οὕτως αἰδεσθέντες ὀφεί ποτε πρὸς τὴν οἰ-
 κείαν εὐγένειαν ἐπανέλθωσι, καὶ σπειοῶνται πρὸς τὸ διο-
 γενές, καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους προτιμωτέρους ἠγγήσονται
 20 τῶν οἰκειῶν παθῶν, οἷς διὰ ραθυμίαν ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν.

4. Ἄλλ' οὐκ οἶδα, πῶς ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ρύμης εἰς
 ταῦτα ἐξέβημεν. Φέρε δὴ λοιπὸν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκεί-
 μενον, καὶ ἴδωμεν τί καὶ ἕτερον σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βού-
 λεται ὁ μακάριος οὗτος προφήτης. Εἰπὼν γάρ, «Αὕτη ἡ βί-
 25 βλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς», προῖὼν διηγεῖται ἡμῖν
 πάλιν ἀκριθέστερον τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν. Καὶ
 ἐπειδὴ ἀνωτέρω συντόμως εἶπε, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
 ἄνθρωπον, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν», νῦν φησι,
 «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ
 30 ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς, καὶ ἐγένετο

4. Ἦσ. 56, 10.

5. Ἰερ. 5, 8.

6. Ψαλμ. 48, 13.

7. Ψαλμ. 139, 4.

8. Ματθ. 3, 7.

9. Γεν. 1, 27.

Δι' αὐτό καί ἡ Ἁγία Γραφή ἀνάλογα μὲ τὰ πάθη, ποῦ ἐνοχλοῦν τόσον πολύ, δίδει τὰς ὀνομασίας τῶν ζώων, πολλές φορές δὲ καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων εἰς τοὺς τιμημένους μὲ λόγον ἀνθρώπους. "Ἄλλοτε μὲν ὀνομάζει σκύλους διὰ τὴν ἀναισχυντίαν καὶ θρασύτητά των, διότι λέγει· «Εἶναι σκύλοι ἄλαλοι, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ γαυγίζουσι»⁴. "Ἄλλοτε δὲ ἵππους διὰ τὴν λαγνότητά των· «Διότι ἔγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς καὶ ὁ καθένας χρεμετίζει πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ πλησίον»⁵. "Ἄλλοτε πάλιν τοὺς ὀνομάζει ὄνους, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ ἀνοησίαν των. «Διότι ἐξωμοιώθη, λέγει, μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ ἔγινεν ὅμοιος μὲ αὐτά»⁶. "Ἄλλοτε ὀνομάζει αὐτοὺς λέοντας καὶ λεοπαρδάλεις διὰ τὴν ἀρπακτικότητα καὶ πλεονεξίαν των, ἄλλοτε δὲ ἀσπίδας διὰ τὴν δολιότητά των· «Διότι ὑπάρχει δηλητήριον ἀσπίδων, λέγει, κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των»⁷. "Ἄλλοτε πάλιν ὄφεις καὶ ἐχίδνας διὰ τὸ δηλητήριον καὶ τὴν πονηρίαν των, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐφώναζε λέγων· «"Ὀφεις, ἀπόγονοι ἐχιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξε νὰ ἀποφύγετε τὴν μέλλουσαν ὀργήν;»⁸. Προσθέτει δὲ καὶ ἄλλας καταλλήλους εἰς τὰ πάθη ὀνομασίας, διὰ νὰ ἐπανέλθουν τουλάχιστον κάποτε εἰς τὴν ἰδικὴν των εὐγένειαν, ἀφοῦ ἐντραποῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ νὰ κάμουν συνθήκην πρὸς τοὺς συνανθρώπους των καὶ νὰ προτιμήσουν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ των πάθη, εἰς τὰ ὁποῖα παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας.

4. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω, πῶς ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ λόγου ἐφθάσαμεν εἰς αὐτά. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας καὶ ἃς ἰδοῦμεν καὶ τί ἄλλο θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ σήμερα ὁ μακάριος αὐτός προφήτης. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», εἰς τὴν συνέχειαν μᾶς διηγεῖται πάλιν μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐπειδὴ ἀνωτέρω μὲ συντομίαν εἶπε, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπλασεν αὐτόν»⁹, τώρα λέγει, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ χῶμα τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον

ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Μέγα τὸ εἰρημένον, καὶ πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον, καὶ ὑπερβαῖνον διάνοιαν ἀνθρωπίνην «Καὶ ἔπλασε», φησί, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς». Ὡσπερ ἐπὶ τῶν κτισμάτων τῶν ὀρωμένων

5 ἀπάντων ἔλεγον, ὅτι ἀπεναντίας τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἅπαντα διαπράττεται ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, ἵνα καὶ διατοίτου ἢ ἄφατος αὐτοῦ δύναμις δειχθῆ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως εὐρήσομεν νῦν γεγονός. Ὅρα γάρ, τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐθεμελίωσεν, ὅπερ οὐ χωρεῖ

10 δέξασθαι λογισμὸς ἀνθρώπινος ἄνευ πίστεως, καὶ τὰς οὐσίας δὲ πάσας ἐπειδὴν βουληθῆ, καθάπερ ἀπεδείξαμεν, ἐναντία τῇ οικείᾳ ἐνεργείᾳ παρασκευάζει διαπράττεσθαι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου νῦν ἡμῖν ἐμφαίνει γεγονός ἢ θεία Γραφή. «Ἐπλασε», φησί, «ὁ Θεὸς

15 τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς λαβὼν». Τί λέγεις; «Χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον»; Ναί, φησί, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε γῆν, ἀλλὰ, «Χοῦν», ὥς ἂν εἴποι τις, αὐτῆς τῆς γῆς τὸ λεπτότερον καὶ ἀτιμότερον. Μέγα σοι καὶ παρόδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ εἰρημένον ἀλλ' ἐὰν νοήσης τίς ὁ δημιουργός, οὐκέτι ἀπιστήσεις τῷ γινομένῳ, ἀλλὰ θαυμάσεις καὶ προσκυνήσεις τὴν δύναμιν. Ἐὰν δὲ μέλλῃς πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν σῶν λογισμῶν ταῦτα περιοργάζεσθαι, εἰκὸς γε

20 κάκεινό σε εἰς ἔννοιαν λαβεῖν, ὅτι ἀπὸ γῆς σῶμα οὐκ ἂν γένοιτό ποτε, ἀλλ' ἢ πλίνθος, ἢ ὄστρακον, σῶμα δὲ τοιοῦτον

25 οὐκ ἂν γένοιτο. Ὅρα δὲ ὅτι ἐὰν μὴ καὶ δύναμιν εἰς ἔννοιαν λάβωμεν τοῦ δημιουργοῦντος, καὶ τοὺς οἰκείους λογισμοὺς τοὺς πολλὴν τὴν ἀσθένειαν προσεβλημένους κατευνάσσωμεν, οὐ δυνάμεθα τῶν εἰρημένων τὸ ὕψος δέξασθαι; Τῶν γάρ τῆς πίστεως ὀφθαλμῶν δεῖται τὰ λεγόμενα, καὶ ταῦτα μετὰ

30 πολλῆς τῆς συγκαιαθάσεως καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν οὕτω ρηθέντα. Καὶ αὐτὸ γάρ τὸ εἰπεῖν, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν», ἀνάξιον Θεοῦ· ἀλλὰ

αυτοῦ πνοήν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζωσα». Μέγα τὸ λεχθέν, ἄξιον πολλοῦ θαυμασμοῦ καὶ ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Ὅπως δι' ὅλα τὰ ὁρατὰ κτίσματα ἔλεγα, ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων τὰ δημιουργεῖ ὅλα ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, διὰ τὰ ἀποδειχθῆ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἢ ἄπειρος δύναμις του, ἔτσι θὰ συναντήσωμεν τώρα τὰ γίνεται αὐτὸ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι πρόσεχε, ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα ἔστερέωσε τὴν γῆν, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς χωρὶς πίστιν, καὶ ὅταν θελήσῃ, ὅλα τὰ στοιχεῖα, καθὼς ἀπεδείξαμεν, κάνει νὰ ἐνεργοῦν ἀντίθετα πρὸς τὴν ἰδικὴν των φύσιν. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς παρουσιάζει τώρα τὰ γίνεται αὐτό. Ἐπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Τί λέγεις; «Ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον»; Ναί, λέγει, καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς γῆν, ἀλλὰ «χῶμα», ὡς νὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, τὸ πιὸ λεπτόν καὶ ἀσήμαντον στοιχεῖον ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν. Φαίνεται εἰς σὲ μέγα καὶ παράξενον τὸ λεχθέν· ἐάν ὅμως κατανοήσῃς ποῖος εἶναι ὁ δημιουργός, δὲν θὰ δυσπιστῆς πλέον εἰς τὸ γεγονός, ἀλλὰ θὰ θαυμάσῃς καὶ θὰ προσκυνήσῃς τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐάν δὲ πρόκειται νὰ ἐξετάζῃς αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰδικῶν σου σκέψεων, εἶναι φυσικὸν βέβαια καὶ ἐκεῖνο νὰ κατανοήσῃς, ὅτι δὲν θὰ ἐγίνετο ποτέ ἀπὸ τὴν γῆν σῶμα, ἀλλὰ πλίνθος ἢ ὄστρακον, τέτοιο ὅμως σῶμα δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ. Βλέπεις ὅτι· ἐάν δὲν ἀντιληφθοῦμεν τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ δὲν καθησυχάσωμεν τὰς σκέψεις μας, ποῦ ἔχουν μεγάλην ἀδυναμίαν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὸ ὕψος τῶν λεχθέντων; Διότι τὰ λεγόμενα χρειάζονται τὰ μάτια τῆς πίστεως, καὶ ἔχουν λεχθῆ ἔτσι αὐτὰ μὲ μεγάλην συγκατάβασιν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας. Διότι καὶ αὐτὸ ποῦ εἶπεν, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐφύσησεν», εἶναι ἀνάξιον

δι' ἡμᾶς καὶ τὸ ἀσθενὲς τὸ ἡμέτερον οὕτω ταῦτα διηγεῖται ἡ
 θεία Γραφή, ἡμῖν συγκαταβαίνουσα, ἵνα ταύτης ἀξιωθέντες
 τῆς συγκαταβάσεως, ἀνελθεῖν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἰσχύσω-
 5 μεν. «Καὶ ἔπλασε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λα-
 βὼν ἀπὸ τῆς γῆς». Τέως οὐ μικρὰ ἡμῖν ἐντιεῦθεν τίκταιται,
 εἰάν τῆφειν βουλόμεθα, ταπεινοφροσύνης διδασκαλία. Ὅταν
 γὰρ ἐννοήσωμεν, πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν τῆς σοσιάσεως ἡ
 φύσις ἡ ἡμετέρα, κἄν μυριάκις τὰς ὀφρῦς ἀνασπάσωμεν, ου-
 10 σιτελλόμεθα, ταπεινούμεθα, τὴν οὐσίαν ἑαυτῶν ἀναλογιζόμενοι,
 μειριάξιν παιδευόμεθα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Θεός, κηδόμε-
 νος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, οὕτως ὠδήγησε τοῦ προφήτου τὴν
 γλῶτταν πρὸς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν. Ἐπειδὴ γὰρ
 εἶπε προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θε-
 15 ὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν»,
 καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ πᾶσαν παρέδωκε τῶν ὄρωμένων, μὴ
 ἀγνοῶν τῆς οἰκειᾶς αὐσίας τὴν σύστασιν μεγάλα φαντασθῆ,
 καὶ ὑπερῶν τοὺς οἰκειοὺς ὄρους· διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουσα
 διδάσκει καὶ τὸν τρόπον τῆς σοσιάσεως, καὶ τῆς γενέσεως
 τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅθεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος παρήχθη, καὶ πῶς
 20 παρήχθη. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταύτην τὴν διδασκαλίαν, καὶ
 μετὰ τὸ γνῶναι, διὲ ἀπὸ τῆς γῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς σοσιάσε-
 ως, ἐξ ἧς τὰ σπέρματα, ἐξ ἧς τὰ ἄλογα ζῶα, εἰ καὶ ἡ διά-
 πλασις, καὶ τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία ἡ ἀσώματος πολλὴν αὐτῷ τὴν
 προεδρίαν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν κεχάρισται· διὰ
 25 γὰρ ταύτην καὶ τὸ λογικὸς εἶναι, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν
 ἐδέξατο· εἰ τοίνυν καὶ ταῦτα μαθῶν, διὰ τὴν παρὰ τοῦ ὄφρεως
 ἀπάτην ἰσοθεῖαν ἐφανιάσθη ὁ ἐκ γῆς πλασθεὶς· εἰ τῆ πρώτῃ
 διηγῆσει ἠρκέσθη ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, καὶ μὴ ἐπανα-
 λαβῶν πάντα μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς ἐδίδαξε, ποῦ οὐκ ἂν μαρί-
 30 ας ἐξωκεῖλαμεν;

5. Ὅστε μέγιστον ἡμῖν ἐσιν εἰς διδασκαλίαν φιλοσοφίας

τοῦ Θεοῦ ἄλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν ἢ Ἁγία Γραφή διηγεῖται αὐτὰ ἔτσι, συγκαταβαίνουσα εἰς ἡμᾶς, ὥστε ἀφοῦ ἀξιωθοῦμεν αὐτὴν τὴν συγκατάβασιν, νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Κατὰ πρῶτον, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἶμεθα νηφάλιοι, γεννᾶται δι' ἡμᾶς μεγάλη διδασκαλία ταπεινοφροσύνης ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ὅταν κατανοήσωμεν, ἀπὸ ποῦ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς της ἡ ἰδικὴ μας φύσις, καὶ ἂν ἀκόμη στενοχωρηθοῦμεν ἀπείρους φορές, συγκεντρωνόμεθα, ταπεινούμεθα, σκεπτόμενοι τὴν οὐσίαν μας, διδασκόμεθα νὰ εἶμεθα μετριόφρονες. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἔτσι ὠδήγησε τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου διὰ τὴν ἰδικὴν μας διδασκαλίαν. Ἐφοῦ δὲ εἶπε προηγουμένως ἢ Ἁγία Γραφή, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του ἔπλασεν αὐτόν», καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτόν ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν ὀρατῶν κτισμάτων, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῆ, ἀγνοῶν τὴν σύστασιν τῆς ἰδικῆς του οὐσίας, καὶ ὑπερβῆ τὰ ὄριά του, δι' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνουσα διδάσκει καὶ τὸν τρόπον τῆς αυστάσεως, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, καὶ ἀπὸ ποῦ ἐδημιουργήθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος καὶ πῶς ἐδημιουργήθη. Διότι ἐὰν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν καὶ μετὰ τὴν γνῶσιν, ὅτι ἀπὸ τὴν γῆν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προῆλθαν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ἂν καὶ ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀσώματος οὐσία τῆς ψυχῆς ἔχει χαρίσει εἰς αὐτόν τὴν ἐξουσίαν ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ διότι ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἔλαβε καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα ἂν λοιπὸν, ἀφοῦ ἔμαθε καὶ αὐτά, ἐφαντάσθη τὴν ἰσοθεϊαν ὁ δημιουργηθεὶς ἀπὸ τὴν γῆν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρατος, ἐὰν περιωρίζετο εἰς τὴν πρώτην διήγησιν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, καὶ μᾶς ἐδίδασκε μὲ ἀκρίβειαν χωρὶς νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ πάντα, εἰς ποῖον σημεῖον παραφροσύνης δὲν θὰ ἐφθάναμεν;

5. Ὡστε συντελεῖ τὰ μέγιστα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς

- τὸ μαθεῖν πόθεν ἐξ ἀρχῆς τὴν οὐσίαν τῆς οὐσίας ἐσχήκαμεν.
 «Καὶ ἔπλασε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν
 ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν
 ζωῆς». Ἐπειδὴ ἀνθρώποις διελέγεται οὐ δυναμένοις ἐτέρως
 5 ἀκοῦσαι, ἢ ὡς ἀκοῦσαι ἡμᾶς δυνατὸν ἦν, οὕτω τῇ παχύτητι
 τῶν λόγων κέχρηται, καὶ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι τοῦτον τὸν
 ἐκ τῆς γῆς πλασθέντα ἢ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου ἐβουλήθη
 καὶ ψυχῆς οὐσίαν ἔχειν λογικὴν, δι' ἧς τὸ ζῶον τοῦτο ἄρ-
 10 τιον καὶ τέλειον ἀπεδείκνυτο. «Καὶ ἐνεφύσησεν», φησὶν, εἰς
 τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Ζωτικὴν, φησὶν, ἐνεργεί-
 αν τὸ ἐμφύσημα ἐχαρίσατο τῷ ἐκ γῆς πλασθέντι, καὶ τοῦτο
 ἐγένετο οὐσίαις τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς. Ἐπήγαγε γοῦν.
 «Καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Ἐκεῖνος ὁ
 15 πλασθεὶς, ὁ ἀπὸ τοῦ χοός, δεξάμενος τὸ ἐμφύσημα τὴν πνοὴν
 τῆς ζωῆς, «Ἐγένετο», φησὶν, «εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Τί ἐστιν,
 «εἰς ψυχὴν ζῶσαν»; Ἐνεργοῦσαν, ἔχουσαν ὑπηρετούμενα τὰ
 μέλη τοῦ σώματος ταῖς αὐτῆς ἐνεργείαις, καὶ τῷ βουλήματι
 αὐτῆς ἐπόμενα. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἡμεῖς ἀντιστρέψαμεν
 τὴν τάξιν, καὶ τοσαύτη γέγονεν ἡ τῆς κακίας ἐπίτασις, ὡς
 20 ταύτην ἀναγκάζειν τοῖς τῆς σαρκὸς βουλήμασιν ἐξακολουθεῖν,
 καὶ τὴν ἐν τάξει δεσποίνης ὀφείλουσαν προκαθῆσαι καὶ ἐπι-
 τάττειν καταβιβάσαντες ἀπὸ τοῦ θρόνου, ὑπακούειν ταῖς τῆς
 σαρκὸς ἡδοναῖς καταναγκάζομεν, ἀγνοοῦντες αὐτῆς τὴν εὐ-
 γένειαν, καὶ ὅση ταύτης ἡ προεδρία τυγχάνει. Ἐνόησον
 25 γὰρ μοι τὴν τάξιν τῆς διαπλάσεως, καὶ λογίζου πρὸ τοῦ ἐμ-
 φρυσήματος τοῦ Δεσπότου, ὅπερ αὐτῷ γέγονεν εἰς πνοὴν ζωῆς,
 καὶ ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν, τί ἦν ὁ πλασθεὶς. Ἀπλῶς εἰ-
 κὼν ἄψυχος, καὶ ἀνενέργητος, καὶ εἰς οὐδὲν χορήσιμος, ὥστε
 τὸ πᾶν καὶ τὸ εἰς τοσαύτην αὐτὸν τιμὴν ἀγαθόν, ἐκεῖνό ἐστι
 30 τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγονός εἰς αὐτὸν ἐμφύσημα. Καὶ ἵνα τοῦ-
 το μὴ ἐκ τῶν τότε γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰῶν καθ'

φιλοσοφίας τὸ νὰ μάθωμεν ἀπὸ τοῦ ἔχομεν ἐξ ἀρχῆς τὴν σύστασιν τῆς οὐσίας μας. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Ἐπειδὴ ὠμιλοῦσεν εἰς ἀνθρώπους, ποῦ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀκούσωμεν διαφορετικά, παρὰ ὅπως ἦτο δυνατόν νὰ ἀκούσωμεν ἡμεῖς, ἔτσι μεταχειρίζεται τὰς ἀπλὰς λέξεις καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἠθέλησε νὰ ἔχη ὁ πλασθεὶς ἀπὸ τὴν γῆν οὐσίαν ψυχῆς λογικὴν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ζῶον αὐτὸ ἀπεδεικνύετο ἄρτιον καὶ τέλειον. «Καὶ ἐφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Τὸ φύσημα, λέγει, ἐχάρισεν εἰς τὸν πλασθέντα ἀπὸ τὴν γῆν ζωοποιὸν ἐνέργειαν καὶ αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς. Ἐπρόσθεσε λοιπόν, «Καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα». Ἐκεῖνος ποῦ ἐπλάσθη, ποῦ προῆλθεν ἀπὸ τὸ χῶμα, ἀφοῦ ἐδέχθη τὸ φύσημα, τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, «Ἀπέβη, λέγει, ψυχὴ ζῶσα». Τί σημαίνει, «ψυχὴ ζῶσα»; Ὅτι ἐνεργεῖ, ὅτι ἔχει τὰ μέλη τοῦ σώματος νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν θέλησίν τῆς. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω μὲ ποῖον τρόπον ἀντεστρέψαμεν ἡμεῖς τὴν τάξιν, καὶ ἔχει γίνοι ἡ δύναμις τῆς κακίας τόσοσιν μεγάλη, ὥστε νὰ ἀναγκάζῃ αὐτὴν νὰ ἀκολουθῇ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς καὶ ἀφοῦ κατεβιάσαμεν ἀπὸ τὸν θρόνον ἐκείνην ποῦ πρέπει νὰ κάθεται εἰς τὴν θέσιν τῆς ἡγέτιδος καὶ νὰ διατάσῃ, τὴν ὑποχρεώνομεν νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς, περιφρονοῦντες τὴν εὐγενικὴν τῆς καταγωγὴν καὶ πόση εἶναι ἡ τιμὴ τῆς. Διότι κατανόησε, παρακαλῶ, τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας, καὶ σκέψου τί ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ἐδημιουργήθη, πρὶν ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ Δημιουργοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγένεν εἰς αὐτὸν πνοὴ ζωῆς καὶ ἀπέβη αὐτὸς ψυχὴ ζῶσα. Ἦτο ἀπλῶς εἰκόνα ἄψυχος καὶ χωρὶς ἐνέργειαν καὶ εἰς τίποτε χρήσιμος, ὥστε τὸ πᾶν καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἔφερεν εἰς αὐτὸν τόσοσιν μεγάλην τιμὴν εἶναι ἐκεῖνο τὸ φύσημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγένεν εἰς αὐτόν. Καὶ διὰ νὰ κατανοήσῃς αὐτό, ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν γίνοι τότε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ καθημερι-

ἐκάστην ἡμέραν συμβαινόντων καίδοις, ἐννόει μοι μετὰ τὴν
 τῆς ψυχῆς ἔξοδον τὸ σῶμα τοῦτο πῶς ἀηδὲς καὶ ἀτερπὲς φαί-
 νεται· καὶ τί λέγω ἀηδὲς καὶ ἀτερπὲς; πῶς φευκίον, δυσω-
 δίας ἐμπεπλησμένον, πάσης ἀμορφίας πεπληρωμένον, τὸ πρὸ
 5 τούτου, ἠνίκα τὴν ψυχὴν εἶχεν ἠνιοχοῦσαν, φαιδρῶν, χαρῶν,
 πολλῆς τῆς εὐμορφίας ἐμπεπλησμένον, πολλῆς τῆς συνέσεως
 πεπληρωμένον πολλὴν ἐπιτηδειότητα ἔχον πρὸς τὴν τῶν ἀγα-
 θῶν πράξεων ἐνέργειαν, Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, καὶ
 λογιζόμενοι τὴν εὐγένειαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, μηδὲν ἀνά-
 10 ξιον αὐτῆς διαπρατιώμεθα, μηδὲ καταρροπαίνωμεν αὐτὴν
 ταῖς αἰόποις πράξεσι, καθέλκοντες αὐτὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς
 ὑποταγὴν, καὶ περὶ τὴν οὕτως εὐγενῆ, καὶ τοσαύτης ἡ-
 ξιωμένην προσεδρίας, οὕτως ἀσυμπαθεῖς γινόμενοι, καὶ ἀ-
 γνώμονες. Διὰ γὰρ τὴν ταύτης οὐσίαν οἱ σώματι συμπεπλε-
 15 γμένοι, ἐὰν βουληθῶμεν, δυνησόμεθα, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 ροπῆς ἡμῖν συνεφαπτιομένης, ταῖς ἀσωμάτοις ἀμιλλᾶσθαι δυνά-
 μεσι, καὶ ἐν γῆ βαδίζοντες ὡς ἐν οὐρανῷ διάγοντες, οὕ-
 τω πολιτεύεσθαι, καὶ μηδὲν ἐκείνων ἔλατιον ἔχειν, ἀλλὰ
 τάχα κατὰ τι καὶ πλεόν· καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. "Οτιαν γὰρ
 20 εὐρεθῆ τις μετὰ τὸ σῶματι φθαρτῷ συμπεπλέχθαι, τὰ αὐτὰ
 ταῖς ἄνω δυνάμεσι πολιτευόμενος, πῶς οὐ πλείονος ἀξιωθή-
 σεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ροπῆς, ὅτι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τοῦ
 σώματος ὑποκείμενος ἀκέραιον τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν
 διετήρησε; Καὶ τίς ἂν δυνηθεῖη, φησί, τοιοῦτος εὐρεθῆναί
 25 ποτε; Εἰκότως ἀδύνατον ἡμῖν τὸ πρᾶγμα γενόμεναι διὰ
 τὸν πολὺν τῆς ἀρετῆς αὐγμῶν. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν, ὅτι
 οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν ἀδυνάτων, ἐννόησόν μοι ἐξ ἀρχῆς μέχρι
 τοῦ παρόντος τοὺς εὐαρεσιήσαντας τῷ Δεσπότῃ, τὸν μέγαν
 Ἰωάννην ἐκεῖνον, τὸν τῆς στείρας υἱόν, τὸν τῆς ἐρήμου
 30 πολίτην, Παῦλον τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον, καὶ πάντα
 τῶν ἀγίων τὸν ὀρμαθόν, οἱ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἐτέγ-
 χανον, ταῖς αὐταῖς τοῦ σώματος ὑποκείμενοι, καὶ μηκέτι λοι-

10. Διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τὴν στείρον Ἐλισάβετ βλ. Λουκῶ 1,5-25· 57-66.

νά συμβαίνουν τώρα, πρόσεξε, παρακαλῶ, πῶς φαίνεται τὸ σῶμα τοῦτο ἀηδὲς καὶ δυσάρεστον μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ψυχῆς. Καὶ διατί λέγω ἀηδὲς καὶ δυσάρεστον; Εἶναι ἀνεπιθύμητον, πλήρες δυσωδίας καὶ κάθε ἀμορφίας, τὸ ὁποῖον πρὶν ἀπὸ αὐτό, ὅταν εἶχε τὴν ψυχὴν ὀδηγόν, ἦτο εὐχάριστον, χαρούμενον, πάρα πολὺ ὄμορφον, γεμᾶτον ἀπὸ πολλὴν σύνεσιν καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιδεξιότητα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Κατανοοῦντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναλογιζόμενοι τὴν εὐγενικὴν καταγωγὴν τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς, ἅς μὴ πράττωμεν τίποτε ἀνάξιον αὐτῆς, οὔτε νὰ τὴν μολύνωμεν μὲ ἀνοήτους πράξεις, σύροντες αὐτὴν εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς σαρκὸς καὶ γινόμενοι τόσοσιν ἀντιπαθητικοὶ καὶ ἀχάριστοι πρὸς τὴν ψυχὴν, πού εἶναι τόσοσιν εὐγενῆς καὶ ἔχει ἀξιοθῆ τόσοσιν μεγάλην τιμὴν. Διότι μὲ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἡμεῖς οἱ συνδεδεμένοι μὲ σῶμα, ἐὰν θελήσωμεν, θὰ ἠμπορέσωμεν, μὲ τὴν συμπαράστασιν τοῦ Θεοῦ, νὰ συναγωνιζώμεθα μὲ τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις, καὶ βαδίζοντες εἰς τὴν γῆν ὡσὰν νὰ ζῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι νὰ συμπεριφερώμεθα καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνας, ἀλλὰ ἴσως καὶ κάτι περισσότερον. Μὲ ποῖον τρόπον δέ, ἐγὼ λέγω. Διότι ὅταν εὐρεθῆ κάποιος, ὕστερα ἀπὸ τὴν σύνδεσίν του μὲ τὸ φθαρτὸν σῶμα, νὰ συμπεριφέρεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μὲ τὰς οὐρανίους δυνάμεις, πῶς δὲν θὰ ἀξιοθῆ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἂν καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε, λέγει κάποιος, νὰ εὐρεθῆ ποτέ νὰ ἐπιτύχη αὐτό; Εὐλογα νομιζομεν ἀκατόρθωτον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης δυσκολίας τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἀκατόρθωτα, σκέψου, παρακαλῶ, ἐκείνους πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τώρα εὐαρέστησαν τὸν Θεόν, τὸν μέγαν ἐκείνον Ἰωάννην, τὸν υἱὸν τῆς στείρας¹⁰, τὸν πολίτην τῆς ἐρήμου, τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης Παῦλον καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἀγίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἴδιαν μὲ ἡμᾶς φύσιν καὶ ὑπέκειντο εἰς τὰς ἰδίας ἀνάγκας τοῦ σώ-

πὸν ἀδύνατον εἶναι τὸ πρᾶγμα νόμιζε, μηδὲ ὀκνηρότερος γίνου
 περὶ τὴν ἀρετὴν, ισοαύτως λαβὼν τὰς ἀφορμὰς παρὰ τοῦ
 Δεσπότου πρὸς τὸ μετ' εὐκολίας αὐτὴν ἀσπάσασθαι. Καὶ γὰρ
 εἰδὼς ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν τῆς
 5 προαιρέσεως, καὶ τὸ εὐόλισθον, μεγάλα φάρμακα ἡμῖν κατέ-
 λιπε, τὴν ἐκ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσιν, ἵνα ταῦτα ἐπιθέντες
 ἑαυτοῖς συνεχῶς, καὶ τοὺς βίους ἀναλογιζόμενοι τῶν θαυ-
 μασιῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, εἰς ζῆλον ἐναγώμεθα,
 καὶ μὴ ἀμελῶμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ φεύγωμεν κακίαν, καὶ
 10 πάντα ποιῶμεν, ὥστε μὴ ἀναξίους ἑαυτοὺς κατασιῆσαι τῶν
 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπι-
 τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα,
 κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 15 νων. Ἀμήν.

ματος, καὶ νὰ μὴ θεωρῆς πλέον εἰς τὸ ἐξῆς ὅτι εἶναι ἀκατόρθωτον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οὔτε νὰ γίνεσαι περισσότερο ὀκνηρὸς διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ ἔλαβες τόσας ἀφορμὰς ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ νὰ τὴν ἐπιδιώξης μὲ εὐκολίαν. Διότι πράγματι ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ ὀλισθήματος τῆς ἰδικῆς μας διαθέσεως, μᾶς ἄφησεν ἰσχυρὰ φάρμακα, δηλαδὴ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς, ὥστε χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ συνεχῶς καὶ σκεπτόμενοι τοὺς βίους τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, νὰ ὀδηγούμεθα εἰς ἀμιλλαν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, καὶ νὰ κάμνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀναξίους διὰ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄
(Γεν. 2, 8 - 14)

«Καὶ ἐφύτευσε Κύριος ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ
κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔ-
πλασεν».

- 5 1. Ὅρῶν ὑμῶν τὸν πόθον τὸν ἀκόρεσιον, καὶ τὴν ἐπι-
θυμίαν τὴν πολλήν, καὶ συντεταμένην τὴν διάνοιαν, καὶ πάν-
τας κεκηνότας, καὶ ἀνεπιτερωμένους πρὸς τὴν πνευματικὴν
διδασκαλίαν, καίτοι πολλὴν ἐμαντιῶ πενίαν συνειδώς, συνε-
10 χῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν πωχὴν ταύτην καὶ εὐ-
τελῆ ἰοράπεζαν ὑμῖν παραιτῆναι, σπουδάζω, θαρρῶν ὅτι τῇ
ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιόμενοι μετὰ προθυμίας δέξεσθε τὰ λεγόμενα,
ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων τοῦτο συμβαῖνον ἴδοι-
15 τες ἄν. Ὅταν μὲν γὰρ διεγηγερωμένην ἔχωσι τὴν ὄρεξιν οἱ
δαιτυμόνες, κἂν πωχὴ τις τυγχάνῃ ἢ ἰοράπεζα, κἂν εὐτε-
λῆς ἢ ὁ ἐσιώτωρ, μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς δαπανῶσι τὰ
παραιτῆμενα ὅταν δὲ καταβεβλημένην ἔχωσι ὄρεξιν οἱ
ἐσιώμενοι, κἂν πολυτελής τυγχάνῃ ἢ ἰοράπεζα, καὶ ἔχη καὶ
20 διάφορα τὰ ἐδέσματα, οὐδὲν ὄφελος, οὐκ ὄντων τῶν δυνα-
μένων χρῆσασθαι τοῖς παραιοκευασθεῖσιν. Ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ
διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ ἡ προθυμία ὑμῶν διεγηγερωμένη
τυγχάνει, καὶ ἡ ἰοράπεζα πνευματικὴ, μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου
καὶ αὐτοὶ λέγομεν, εἰδότες ὅτι νηφούσαις ἀκοαῖς παραιτῆ-
25 μεθα τὰ θεῖα ταῦτα διδάγματα. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος ἐπειδὴν
λιπαρὸν εὖρον καὶ βαθύγειον ἄρουραν τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα
εἰς αὐτὴν ἐπιδειξάμενος, καὶ τοὺς αὐλακας ἀνατεμών, καὶ
τὸ ἄροτρον ἐλκύσας, καὶ τὰς ἀκάνθας ἀνασπάσας, μετὰ δι-
γυλείας καταβάλλει τὰ σπέρματα, καὶ ταῖς χρῆσιαῖς ἐλλείων

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄ (Γεν. 2, 8 - 14)

«Καὶ ἐφύτευσε Κύριος ὁ Θεὸς παράδεισον εἰς τὴν Ἔδέμ, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε».

1. Βλέπων τὸν ἀκόρεστον πόθον σας, καὶ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν τεταμένην διάνοιαν, καὶ ὅλοι νὰ εἰσθε ἀφωσιωμένοι καὶ νὰ ἐνδιαφέρεσθε διὰ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἂν καὶ γνωρίζω καλὰ τὴν μεγάλην μου πτωχείαν, προσπαθῶ νὰ σᾶς παραθέτω συνέχεια καὶ καθημερινὰ αὐτὸ τὸ πτωχὸν καὶ εὐτελὲς πνευματικὸν συμπόσιον, ἐλπίζων ὅτι φλογιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν θὰ δεχθῆτε μὲ προθυμίαν τὰ λεγόμενα, ἀφοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ὑλικά φαγητά. Διότι ὅταν μὲν οἱ συνδαιτυμόνες ἔχουν μεγάλην ὄρεξιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πτωχὸν τὸ τραπέζι καὶ ἀσήμαντος ὁ προσφέρων τὸ γεῦμα, μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τρώγουν τὰ προσφερόμενα φαγητά ὅταν ὅμως οἱ παρακαθήμενοι εἰς γεῦμα δὲν ἔχουν καμμίαν ὄρεξιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πλούσιον τὸ τραπέζι καὶ ἔχη ποικίλα φαγητά, δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι πού ἠμποροῦν νὰ καταναλώσουν τὰ παρασκευασθέντα φαγητά. Ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προθυμία σας εἶναι μεγάλη καὶ τὸ τραπέζι εἶναι πνευματικόν, μὲ πολὺν πόθον καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ὀμιλοῦμεν, γνωρίζοντες ὅτι παραθέτομεν τὰ θεῖα αὐτὰ διδάγματα εἰς προσεκτικὰς ἀκοάς. Ἐπειδὴ καὶ ὁ γεωργός, ὅταν συναντήσῃ γόνιμον καὶ εὐφορον χωράφι, ἀφοῦ ἐπιδείξῃ ὅλον του τὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτό, καὶ ἀνοίξῃ τὰ αὐλάκια καὶ ὀργώσῃ καὶ κόψῃ τὰ ἀγκάθια, ρίπτει μὲ ἀφθονίαν τοὺς σπόρους εἰς αὐτό, καὶ

ἤδη τρεφόμενος καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν θλάσθησιν ἀναμένει τῶν καταβληθέντων, τῷ γονίμῳ τῆς γῆς προσέχων, καὶ πολλαπλασίουνα τῶν οπερμάτων ἔτοιμος ὢν ὑποδέξασθαι τὸν ἀμυτὸν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ὁρῶντες ὑμῶν

5 ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας αὐξανομένην τὴν προθυμίαν, τὸν πόθον ἀκμάζοντα, τὴν σπουδὴν ἐπίδοσιν λαμβάνουσαν, καὶ περὶ ὑμῶν χορησιὰς ἔχομεν τὰς ἐλπίδας, καὶ αὐτοὶ πλείονι προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ τὰ εἰς δύναμιν ἡμετέραν εἰσφέρειν ἐπειγόμεθα εἰς οἰκοδομίην τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς καύ-

10 χημα τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Φέρε οὖν, εἰ δοκεῖ, μικρὰ τῶν πρώην εἰρημένων ἀναλαθόντες, ἀκολούθως τοῖς σήμερον ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξέλθωμεν. Τί δὲ ἡμῖν ἦν τὸ πρώην κινούμενον, καὶ μέχρι ποῦ τὸν λόγον ἐκτείναντες κατελύσαμεν τὴν διδασκαλίαν, ἀναγκαῖον εἶπεῖν. (Καὶ ἔπλασε), φησὶν,

15 «Ὁ Θεὰὸ τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαθῶν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Ὅπερ τότε ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, καὶ διηνεκῶς λέγων οὐ παύσομαι, ὅτι πολλὴ καὶ ἄφατος ἡ φιλανθρωπία τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότου ἡ

20 περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον. Καὶ γὰρ πολλῇ συγκαταθάσει ἐχρήσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν καὶ πολλῆς τιμῆς ἠθίωσε τοῦτὶ τὸ ζῶον, τὸν ἄνθρωπον λέγω, καὶ διὰ ρημάτων καὶ διὰ πραγμάτων δεικνύς, ὡς πάντων τῶν ὁρωμένων πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται. Οὐδὲν γὰρ

25 κωλύει καὶ σήμερον τὰ αὐτὰ διερευνησασθαι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Καθάπερ γὰρ ἡ τῶν θυμιαμάτων φύσις, ὅσα ἂν ὑπὸ τῶν δακτύλων τῶν ἡμετέρων περισιρέφηται, πλείονα τὴν εὐωδίαν παρέχει τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν Γραφῶν ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον ὅσα ἂν τις ἐπὶ πλέον ταύτας ἐπιέ-

30 ραι σπουδάξοι, τοσοῦτω μᾶλλον κατοπιεύειν δύναται τὸν ἐργεκουμένον θησαυρὸν, καὶ πολὺν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτιον

τρεφόμενος καθημερινὰ μὲ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας περιμένει τὴν βλάστησιν τῶν σπόρων, παρακολουθῶν τὴν γονιμότητα τῆς γῆς, καὶ προετοιμαζόμενος νὰ ὑποδεχθῇ τὴν συγκομιδὴν μὲ περισσοτέρους καρπούς ἀπὸ τοὺς σπόρους. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, βλέποντες καθημερινὰ νὰ αὐξάνῃ ἡ προθυμία σας, νὰ εἶναι ἔντονος ὁ πόθος σας, νὰ εὐδοκιμῇ ἡ προσπάθεια, τρέφομεν χρηστὰς ἐλπίδας καὶ διὰ σᾶς, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπειγόμεθα νὰ προσφέρωμεν μὲ περισσοτέραν προθυμίαν καὶ προσπάθειαν ὅτι ἠμποροῦμεν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἀγάπης σας, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἐὰν θέλετε, ἀφοῦ ἐπαναλάβωμεν σύντομα τὰ λεχθέντα προηγουμένως, ἅς ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς εἰς τὴν συνέχειαν τὰ ἀναγνωσθέντα σήμερα. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἰποῦμεν τί μᾶς ἀπησχολοῦσε προηγουμένως καὶ μέχρι ποίου σημείου ἐφθάσαμεν σταματήσαντες τὴν διδασκαλίαν. «Καὶ ἔπλασε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα»¹. Ἐκεῖνο πού τότε ἔλεγα, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ καὶ δὲν θὰ σταματήσω νὰ λέγω διαρκῶς, ὅτι εἶναι μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος ἡ φιlanθρωπία τοῦ κοινου ὄλων Δεσπότου διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι πράγματι ἐξεδήλωσε μεγάλην συγκατάβασιν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, καὶ ἐθεώρησεν ἄξιον μεγάλης τιμῆς αὐτὸ ἐδῶ τὸ ζῶον, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον, ἀποδεικνύων καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα, ὅτι φροντίζει αὐτὸν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρατὰ κτίσματα. Τίποτε βέβαια δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ σήμερα τὰ ἴδια ἐνώπιον τῆς ἰδικῆς σας ἀγάπης. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ φύσις τοῦ θυμιάματος, ὅσον θὰ περιστρέφεται ἀπὸ τὰ δάκτυλά μας, δίδει περισσοτέραν εὐωδίαν' κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰς Γραφάς' ὅσον θὰ προσπαθῇ κανεὶς νὰ τὰς ἐρευνήσῃ περισσότερο, τόσον περισσότερο ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ τὸν κρυμμένον θησαυρὸν καὶ νὰ ἀποκομίζῃ ἀπὸ αὐτὰς καὶ πολὺν καὶ

ἐπιτεῦθεν καρποῦσθαι. «Καὶ ἔπλασεν», φησί, «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς». Σκόπει μοι τὴν διαφορὰν εὐθέως ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τῶν λόγων. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐδίδαξεν ἡ-

5 μᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς τὸν τρόπον λέγων τῆς δημιουργίας, ὅτι «Εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· Γενηθήτω στερέωμα καὶ, Συναχθήτω τὸ ὕδωρ, φησί· καὶ, Γενηθήτωσαν φωστῆρες· καὶ, Βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόρτου· καὶ, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἕρπειά ψυχῶν ζωσῶν·

10 καὶ, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν». Εἶδες πῶς λόγῳ τὰ πάντα ἐδημιουργήθη; Ἄλλ' ἴδωμεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας τί φησι. «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον». Ὅρα πῶς διὰ τῆς τῶν ρημάτων συγκαταβάσεως, οἷς διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐχρήσατο, ὁμοῦ καὶ

15 τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας διδάσκει, καὶ τὸ ἐνηλλαγμένον καὶ μορονουχί, ἵνα ἀνθρωπίνως εἴπω, ταῖς χερσὶν αὐτὸν διαπλατιόμενον ὑποδείκνυσι τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἕτερος προφήτης φησί· «Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με». Εἰ γὰρ προσέταξεν ἀπλῶς, εἶπέ μοι, ἐκ τῆς γῆς ἀνα-

20 δοθῆναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν παρήχθη τὸ προσιαχθέν; Ἄλλ' ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας διδασκαλίαν ἡμῖν ἐναποθῆται διηγεσθῆ, ὅσπερ μὴ πλέον τι τῆς φύσεως φαντάζεσθαι, διὰ τοῦτο οὕτω μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα διηγείται, καὶ φησιν· «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς

25 γῆς»,

2. Ὅρα καὶ ἐν τούτῳ αὐτῷ τὴν τιμὴν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς γῆν λαμβάνει, ἀλλὰ χοῦν, τὸ λεπτότατον, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς γῆς, καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν χοῦν τὸν ἀπὸ τῆς γῆς τῷ οἰκείῳ προσιάγματι εἰς σώματος φύσιν μετέστησεν. Ὡσπερ

30 γὰρ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς γῆς οὐχ ὑφρεσιῶσαν παρήγαγεν, οὕτω καὶ νῦν, ὅτε ἐβουλήθη, τὸν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς σῶμα μετέστησεν. Ἐπιταῦθα ἀναβοῆσαι καλὸν τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Δαυὶδ εἰρημένον· «Τίς λαλήσει τὰς δυναμisteίας τῷ

2. Ἀναφέρεται περιληπτικὰ εἰς τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας.

3. Ἰωβ 10, 8.

ἀνέκφραστον πλοῦτον. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν διαφορὰν ἀμέσως ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων. Διότι δι' ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα μᾶς ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωυσεῖς τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας των λέγων, ὅτι «Εἶπεν ὁ Θεός, ἄς γίνῃ φῶς, καὶ ἔγινε φῶς· Ἄς γίνῃ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ· καὶ, Ἄς συναχθοῦν τὰ ὕδατα, λέγει· καὶ, Ἄς γίνουιν φωστῆρες· καὶ, Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρὸν· καὶ, Ἄς γεμίσουιν τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ζῶντα· καὶ, Ἄς παράγῃ ἡ γῆ τὰ εἶδη τῶν ζῶων»². Εἶδες πῶς μὲ τὸν λόγον ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα; Ἄλλὰ ἄς ἰδοῦμεν εἰς τὴν συνέχειαν τί λέγει διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον». Πρόσεξε πῶς μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν ἐχρησιμοποίησε, διδάσκει μαζὶ καὶ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας, καὶ τὸ μεταβαλλόμενον εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ σχεδόν, διὰ νὰ ὁμιλήσω ἀνθρωπίνως, παρουσιάζει αὐτὸν νὰ διαπλάσσεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Τὰ χέρια σου μὲ ἔκαμαν καὶ μὲ ἔπλασαν»³. Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόσταζεν ἀπλῶς, εἶπέ μου, νὰ προέλθῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν γῆν, δὲν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ προσταγή; Ἄλλὰ διὰ νὰ μᾶς ἀφήσῃ μὲ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας παντοτινὴν διδασκαλίαν, ὥστε νὰ μὴ φανταζώμεθα κάπως περισσότερον ἀπὸ τὴν φύσιν μας, δι' αὐτὸ διηγείται ὅλα ἔτσι μὲ ἀκριβείαν, καὶ λέγει· «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν».

2. Πρόσεξε καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὴν τιμὴν. Διότι δὲν λαμβάνει ἀπλῶς γῆν, ἀλλὰ χῶμα, τὸ λεπτότατον, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, στοιχεῖον τῆς γῆς, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χῶμα, ποῦ ἔλαβε ἀπὸ τὴν γῆν, τὸ μετέτρεψε μὲ τὴν προσταγὴν του εἰς σῶμα. Διότι ὅπως ἐδημιούργησαν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς γῆς χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ, ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν ἠθέλησε, μετέτρεψεν εἰς σῶμα τὸ χῶμα ποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐδῶ εἶναι καλὸν νὰ ἀναφωνήσωμεν τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν μακάριον Δαυὶδ· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ

Κυρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς ἀνέσεις αὐτοῦ;» ὅτι ἀπὸ χόδς τοιοῦτον ζῶον ἀνέδειξε, καὶ εἰς τοσαύτην τιμὴν ἀνήγαγε, καὶ τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίῳ ἐπιδεικνυται, δεικνὺς διὰ πάντων τὴν οἰκείαν
5 φιλανθρωπίαν. «Καὶ ἐνεφύσησε», φησὶν, «εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Ἐνταῦθά τινες τῶν ἀγνωμόνων, ἐξ οἰκείων λογιζομένων
 ζινοῦμενοι, καὶ οὐδὲν θεοπροπές ἐννοοῦντες, οὔτε τὴν συγκαταβάσιν τῶν ρημάτων λογιζόμενοι, λέγειν ἐπιχειροῦσιν.
10 ὅτι ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Ὡ τῆς ματίας ὦ τῆς παραφροσύνης· πόσας ὁδοὺς ἀπωλείας ὁ διάβολος ἔτεμε τοῖς αὐτὸν θεραπεύειν βουλομένοις; Καὶ ἵνα μάθῃς, σκόπει πῶς ἀπεναντίας ἀλλήλοις ἔρχονται. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐπιλαθόμενοι τῆς λέξεως τῆς λεγούσης, ὅτι «Ἐνεφύ-
15 σησε», λέγουσιν, ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν αἱ ψυχαί· ἕτεροι πάλιν φασὶν διὸ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀτιμοιᾶτων ἄλόγων οὐσίαν μεθίστανται αὐταί. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χειρὸν γένοιτ' ἄν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐσκοιόθη ὁ λογισμὸς αὐτῶν, καὶ τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν ἠγγνόσαν, καθάπερ πηρω-
20 θέντες τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, ἀπεναντίας ἀλλήλοις κατὰ κρημνὸν φέρονται, οἱ μὲν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν αὐτῆν ἀνάγοντες, οἱ δὲ παρὰ τὴν ἀξίαν κατὰγοντες. Εἰ γὰρ μέλλοιεν διὰ τὸ λέγειν τὴν Γραφήν, «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», καὶ στόμα περιτιθέναι τῷ Θεῷ, ἀνάγκη καὶ χειρὸς αὐτῷ
25 περιάπειν· ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον». Ἄλλ' ἵνα μὴ βουλόμενοι τὴν ἐκείνων λαιδίωσαν εἰς μέσον προτιθέ-
 ναι, ἀναγκαζώμεθα καὶ αὐτοὶ τὰ μὴ πλείονα φθέγγεσθαι, φέρε δὴ λοιπὸν τὴν μὲν ἄνοιαν αὐτῶν, καὶ τὴν πολλὴν φρενοβλάβειαν ἐκτιροπώμεθα, κατακολουθήσωμεν δὲ τῷ σκοπῷ
30 τῆς θείας Γραφῆς ἑαυτὴν ἐρμηνεύουσης, μόνον ἐὰν ἡμεῖς μὴ τῇ παχύτητι τῶν ρημάτων προσέχωμεν, ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννοῶ-

διηγηθῆ τὰ κραταιὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, νά κάμη γνωστὰς ὅλας τὰς αἰνέσεις του;»⁴; διότι ἀπὸ τὸ χῶμα ἀνέδειξε τέτοιο ζῶον, καὶ ἀνύψωσεν εἰς τόσον μεγάλην τιμὴν, καὶ δείχνει ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τόσας εὐεργεσίας πρὸς αὐτάν, ἀποδεικνύων μὲ ὅλα τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν. «Καὶ ἐφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα». Ἐδῶ μερικοὶ ἀγνώμονες, κινούμενοι ἐξ ἰδίων λογισμῶν καὶ μὴ κατανοοῦντες τίποτε τὸ θεοπρεπές, οὔτε τὴν συγκατάθεσιν τῶν λέξεων ἀναλογιζόμενοι, ἐπιχειροῦν νά λέγουν, ὅτι ἡ ψυχὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Πόση εἶναι ἡ παραφροσύνη! πόση ἡ ἀνοησία! πόσους δρόμους καταστροφῆς ἤνοιξεν ὁ διάβολος εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νά τὸν ὑπακούουν; Καὶ διὰ νά μάθης, σκέψου πῶς ἔρχονται ἀντίπαλοι μεταξὺ των. Διότι ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς στηριζόμενοι εἰς τὴν λέξιν πού λέγει, ὅτι «Ἐφύσησεν», ἰσχυρίζονται, ὅτι αἱ ψυχαὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἄλλοι πάλιν ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐταὶ μεταβάλλονται εἰς τὴν οὐσίαν τῶν εὐτελεστάτων ζώων. Τί θὰ ἤμποροῦσε νά γίνῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν αὐτὴν; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσκοτίσθη ἡ σκέψις των καὶ ἠγνόησαν τὸ ἀληθινὸν νόημα τῆς Γραφῆς, ὡσάν τυφλωμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν, ὀδηγοῦνται εἰς τὴν καταστροφὴν ἀντιμέτωποι μεταξὺ των, οἱ μὲν τιμῶντες αὐτὴν ὑπεράνω ἀπὸ τὴν ἀξίαν της, οἱ ἄλλοι δὲ ὑποτιμῶντες αὐτὴν κάτω ἀπὸ τὴν ἀξίαν της. Διότι ἐάν πρόκειται, ἐπειδὴ λέγει ἡ Γραφή, «Ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», νά θέσουν καὶ στόμα εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἀνάγκη νά βάλουν καὶ χέρια εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον». Ἀλλὰ διὰ νά μὴ ἀναγκαζώμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νά λέγωμεν ἐκεῖνα πού δὲν πρέπει, ἐπειδὴ θέλομεν νά παρουσιάσωμεν ἐνώπιόν σας τὴν ἀνοησίαν ἐκείνων, ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀπομακρυνώμεθα εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὴν μωρίαν καὶ τὴν μεγάλην παραφροσύνην των, καὶ ἄς ἀκολουθήσωμεν πιστὰ τὸ νόημα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία ἐρμηνεύει τὸν ἑαυτὸν της, ἐάν δὲν προσέχωμεν μόνον εἰς τὰς ἀπλοϊκὰς ἐκφράσεις, ἀλλὰ ἐάν κατανοοῦ-

μεν, ὅτι αἰτία τῆς τῶν λέξεων παχύτητος ἢ ἀσθένεια τυ-
 χάνει ἢ ἡμετέρα. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἑτέρως τὴν ἀκοὴν τὴν ἀνθρω-
 πίνην δέξασθαι τὰ λεγόμενα, μὴ ἰσοαύτης ἀπολαύσασαν τῆς
 συγκαταβάσεως. Ἐννοοῦντες τοίνυν καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένει-
 5 αν, καὶ ὅτι περὶ Θεοῦ ἐστὶ τὰ λεγόμενα, οὕτω δεχόμεθα τὰ
 εἰρημένα, ὡς εἰκὸς περὶ Θεοῦ λέγεσθαι, μὴ εἰς σωματίων
 σχηματισμὸν καὶ μελῶν σύνθεσιν τὸ Θεῖον κατὰγοντες, ἀλλὰ
 θεοπροπῶς ἅπαντα νοοῦντες. Ἄπλοῦν γὰρ καὶ ἀσύνθετον καὶ
 ἀσχημάτιστον τὸ Θεῖον ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν ἐξ ἑαυτῶν ὁρμώ-
 10 μενοι, καὶ μελῶν σύνθεσιν περιτιθέμενοι τῷ Θεῷ, λανθάνομεν
 ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀσέβειαν ἐκπίπτοντες. Ὅτιαν οὖν
 ἀκούσης τῆς Γραφῆς λεγούσης, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄν-
 θρωπον», τὴν αὐτὴν νόει δύναμιν τῷ, «Γενηθήτω» καὶ
 πάλιν ὅτιαν ἀκούσης, ὅτι «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
 15 πνοὴν ζωῆς», τοῦτο πάλιν λογίζου, ὅτι ἔδοξεν αὐτῷ, καθάπερ
 τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις παρήγαγεν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦτο
 τὸ ἀπὸ τοῦ χοῦς ψυχὴν ἔχειν λογικὴν τὴν τοῖς μέλεσι τοῦ
 σώματος κεχρηθῆναι δυναμένην. Δημιουργηθὲν γὰρ τοῦτο τὸ
 σῶμα κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, καθάπερ ὄργανον
 20 ἔκειτο δεόμενον τοῦ κινουμένου αὐτό, μᾶλλον δὴ καθάπερ λύρα
 χρῆζουσά τινος τοῦ δυναμένου διὰ τῆς οἰκείας τέχνης καὶ
 σοφίας, ὥσπερ διὰ δονάκων τινῶν, διὰ τῶν μελῶν τῶν ἐν
 ἑαυτῷ τὴν προσήκουσαν μελωδίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ.
 «Ἐνεφύσησεν», φησί, «εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς,
 25 καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Τί ἐστίν, «Ἐνε-
 φύσησεν πνοὴν ζωῆς»; Τὸ σῶμα, φησί, τοῦτο τὸ δημιουργη-
 θὲν ἐβουλήθη καὶ προσέταξε ζωτικὴν ἔχειν δύναμιν, ἥτις
 ἐγένετο τῷ ζῶντι εἰς ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ἔστιν ἐνεργοῦσαν,
 καὶ τὴν ἑαυτῆς τέχνην διὰ τῆς τῶν μελῶν κινήσεως ἐπιδεί-
 30 κνυοῦσαι δυναμένην.

3. Καὶ σκόπει καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τὴν διαφορὰν τοῦ θαν-
 μασιῶν τούτου ζώου τοῦ λογικοῦ, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων δη-

5. Δηλαδὴ τὴν εἰδωλολατρειάν, ἢ ὅποια ἀπέδιδεν ἀνθρωπίνην μορφήν εἰς τοὺς θεοὺς τῆς.

μεν αυτό, ὅτι δηλαδὴ αἰτία τῶν ἀπλοϊκῶν λέξεων εἶναι ἡ ἰδική μας ἀδυναμία. Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῆ διαφορετικὰ τὸ αὐτὶ τὸ ἀνθρώπινον τὰ λεγόμενα, ἐὰν δὲν ἐδέχετο τόσῃν συγκατάβασιν. Κατανοοῦντες λοιπὸν καὶ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν καὶ ὅτι τὰ λεγόμενα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν, ἄς δεχώμεθα ἔτσι τὰ λεχθέντα, ὡς νὰ λέγωνται πράγματι περὶ τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ κατεβάζωμεν τὸ Θεῖον εἰς τὸ σχῆμα τῶν σωμάτων καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν μελῶν, ἀλλὰ νὰ κατανοοῦμεν τὰ πάντα κατὰ θεοπρεπῆ τρόπον. Διότι τὸ θεῖον εἶναι ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον καὶ χωρὶς σχῆμα. Διότι ἐὰν πρόκειται κρίνοντες ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ σύνθεσιν μελῶν, πίπτομεν ἀσυναίσθητα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀσέβειαν⁵. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσης τὴν Γραφὴν νὰ λέγῃ, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον», νὰ ἐννοῆς τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ τὸ, «Ἄς γίνῃ» καὶ ὅταν πάλιν ἀκούσης, ὅτι «Ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς», τοῦτο πάλιν νὰ σκέπτεσαι, ὅτι ἐφάνη καλὸν εἰς αὐτόν, ὅπως ἐδημιούργησε τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα αὐτό, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὸ χῶμα, νὰ ἔχῃ ψυχὴν λογικὴν, πού ἤμπορεῖ νὰ χρησιμοποιοῖ τὰ μέλη τοῦ σώματος. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδημιουργήθῃ τὸ σῶμα αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Δεσπότη, ἦτο ὡσάν ὄργανον πού ἐχρειάζετο ἐκεῖνον πού θὰ τὸ ἔθετε εἰς κίνησιν, μᾶλλον δὲ ὡσάν λύρα πού ἐχρειάζετο κάποιον νὰ ἤμπορῆ μὲ τὴν τέχνην καὶ τὴν σοφίαν του, ὅπως μὲ μερικοὺς αὐλοὺς, νὰ ἀναπέμῃ εἰς τὸν Δεσπότην τὴν ἀρμόζουσαν μελωδίαν μὲ τὰ εὕρισκόμενα εἰς αὐτόν μέλη. «Ἐφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζωῆς». Τί σημαίνει, «Ἐφύσησε πνοὴν ζωῆς»; Τὸ σῶμα, λέγει, αὐτὸ πού ἐδημιουργήθῃ, ἠθέλησε καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἔχῃ ζωοποιὸν δύναμιν, ἡ ὁποία κατέστησε τὸ ζῶον ζῶσαν ψυχὴν, δηλαδὴ δύναμιν πού ἐνεργεῖ καὶ ἤμπορεῖ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν τέχνην τῆς μὲ τὴν κίνησιν τῶν μελῶν τοῦ σώματος.

3. Καὶ πρόσεξε καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὴν διαφορὰν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου λογικοῦ ζώου ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν

μιουργίας. Ἐπ' ἐκείνων μὲν γάρ φησιν «Ἐξαγαγείω τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν», καὶ ὁμοῦ ἀνεδίδοτο ἐκ τῶν ὑδάτων ζῶα ἔμφυχα· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάλιν ὡσαύτως· «Ἐξαγαγείω ἢ γῆ ψυχὴν ζῶσαν». Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐχ

5 οὕτως, ἀλλὰ πρότερον ἀπὸ τοῦ χόδς τὸ σῶμα δημιουργεῖται, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ζωικὴ δύναμις αὐτῷ δίδοται, ὅπερ ἐστὶν ἢ τῆς ψυχῆς οὐσία. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ἔλεγε Μωϋσῆς, δι «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ἐστίν». Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐσία τίς ἐστὶν ἀσώματος καὶ ἀθάνατος

10 πολλὴν πρὸς τὸ σῶμα τὴν ὑπεροχὴν κεκτημένη, καὶ τοσαύτην, ὅσην εἰκὸς τὸ ἀσώματον τοῦ σώματος. Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν, καὶ τίνος ἔνεκεν, εἰ τιμιώτερον ἢ ψυχὴ τοῦ σώματος, τὸ ἔλατον πρῶτον δημιουργεῖται, καὶ τότε τὸ μείζον καὶ ὑπερέχον; Οὐχ ὀρθῶς, ἀγαπητέ, δι καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως τὸ

15 αὐτὸ τοῦτο γέγονεν; Ὡσπερ γὰρ οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ ἥλιος, καὶ σελήνη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐδημιουργήθη, καὶ τὰ ζῶα τὰ ἄλογα, καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα ὁ ἄνθρωπος, ὁ τούτων ἀπάντων τὴν ἀρχὴν μέλλων ἐγχειριζέσθαι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τοῦ ἀνθρώπου πρότερον τὸ

20 σῶμα παράγεται, καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἢ τιμιώτερα. Ὅν γὰρ τρόπον τὰ ἄλογα τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν μέλλοντα αὖ ἀνθρώπῳ εἶναι χρήσιμα, πρὸ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖται, ἵνα ἐτοιμὴν ἔχη τὴν ὑπηρεσίαν ὁ μέλλων τῆς τούτων χρείας ἀπολαύειν· οὕτω καὶ πρὸ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα δημιουργεῖται,

25 ἵνα ἐπειδὴν κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ σοφίαν ἢ ψυχὴ παραχθῆ, ἔχη τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιδείκνυσθαι διὰ τῆς τοῦ σώματος κινήσεως. «Καὶ ἐφύτευσε», φησὶν, ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθειτο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν». Ἐπειδὴ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπε-

30 δεῖξαιτο ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, καὶ δι' ὃν πάντα τὰ ὁρώμενα ἐδημιούργησεν, καὶ παρήγαγεν εἰς μέσον, εὐθέως ἄρχεται

άλόγων ζώων. Διότι δι' ἐκεῖνα μὲν λέγει· «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ζῶντα», καὶ ἀμέσως παρήγοντο ἀπὸ τὰ ὕδατα ζῶντα ζῶα' καὶ διὰ τὴν γῆν πάλιν ὁμοίως λέγει· «Ἄς παράγη ἡ γῆ τὰ εἶδη τῶν ζώων». Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁμως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ πρῶτα δημιουργεῖται τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ ὕστερα δίδεται εἰς αὐτὸν ἡ ζωοποιὸς δύναμις, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς. Δι' αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ἔλεγεν ὁ Μωυσεῆς, ὅτι «Τὸ αἷμα του εἶναι ἡ ψυχὴ του»⁶. Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁμως κάποια οὐσία εἶναι ἀσώματος καὶ ἀθάνατος, ἔχει μεγάλην ὑπεροχὴν πρὸς τὸ σῶμα, καὶ τόσον μεγάλην, ὅση εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχη τὸ ἀσώματον ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἄλλὰ ἴσως θὰ εἰπῆ κάποιος, καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι τιμιώτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ μικρότερον δημιουργεῖται πρῶτον, καὶ ὕστερα τὸ μεγαλύτερον καὶ ἀνώτερον; Δὲν βλέπεις, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος ἔχει γίνεαι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐδημιουργήθησαν, καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὅλα, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖται πρῶτα τὸ σῶμα καὶ ὕστερα ἡ ψυχὴ, ποῦ ἔχει περισσοτέραν ἀξίαν. Ὅπως λοιπὸν τὰ ἄλογα ζῶα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργοῦνται πρὶν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ἔχη ἔτοιμον τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτὸς ποῦ πρόκειται νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν χρησιμότητα αὐτῶν' ἔτσι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴν δημιουργεῖται τὸ σῶμα, ὥστε, ὅταν σύμφωνα μὲ ἀπόρρητον σοφίαν του δημιουργηθῇ ἡ ψυχὴ, νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὰς ἐνεργείας της μὲ τὴν κίνησιν τοῦ σώματος. «Καὶ ἐφύτευσε, λέγει, ὁ Θεὸς παράδεισον εἰς τὴν Ἐδέμ, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασεν». Ἐφοῦ ἐπέδειξε τὴν φιλοanthropίαν του ὁ Κύριος τοῦ παντός, καὶ δι' ἐκεῖνον διὰ τὸν ὁποῖον⁷ ἐδημιούργησε τὰ ὁρατὰ ὅλα, καὶ τὰ ἐπαρουσίασεν εἰς αὐτόν, ἀμέσως ἀρχίζει νὰ παραθέτῃ τὰς πρὸς αὐτόν

τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας καταιτίθεσθαι. «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ
 Θεός», φησί, «παράδεισον ἐν Ἑδὲμ κατὰ ἀνατολάς». Σκόπει
 καὶ ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, διὲν εἰ μὴ θεοπροπῶς τὰ ρήματα
 δεχόμεθα, εἰς βαθὺν κρημνὸν ἀνάγκη κατενεχθῆναι. Τί
 5 γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοιεν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῦ ρήματος, οἱ πάντα
 τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα ἀνθρωπίνως ἐκλαμβάνειν τολ-
 μῶντες; «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός», φησί, «παράδεισον». Τί
 οὖν; εἰπέ μοι σκαπάνης ἐδεήθη καὶ γεωργίας, καὶ πῆς ἄλ-
 λης ἐπιμελείας, ἵνα καλλωπίσῃ τὸν παράδεισον; Μὴ γένοιτο.
 10 Πάλιν γὰρ καὶ ἐνιαῦθα τό, «Ἐφύτευσεν», οὕτω δεῖ νοεῖν,
 διὲν προσέταξε παράδεισον ἐν τῇ γῆ γενέσθαι, ὥστε τὸν πα-
 ραχθέντα ἄνθρωπον τούτῳ ἐνδιαπᾶσθαι. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτον
 τὸν παράδεισον παρήγαγεν, ἄκουσον αὐτῆς τῆς Γραφῆς λε-
 γούσης· «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἑδὲμ κατὰ
 15 ἀνατολάς, καὶ ἔθρεξε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν». Διὰ
 τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐντίθησιν ἐν τοῖς γράμμασιν
 ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἵνα μὴ ἐξῆ τῶν φλυαροῦν μάτην θου-
 λουμένοις ἀπαιτᾶν τῶν ἀφελεσιτέρων τὰς ἀκοάς, καὶ λέγειν,
 μὴ εἶναι ἐν τῇ γῆ τὸν παράδεισον, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ, καὶ μυ-
 20 θολογίας τινὰς ποιαύτας ὀνειροπολεῖν. Εἰ γὰρ καὶ τοσαύτη
 χρησαμένης ἀκριθεία τῆς θείας Γραφῆς, οὐ παρητήσαντό
 τινες τῶν ἐπὶ εὐλωτίᾳ μεγαλοφρονοῦντων, καὶ τῇ σοφίᾳ
 τῇ ἔξωθεν, ἀπεναντίας τοῖς γεγραμμένοις φθέγγεσθαι, καὶ
 εἰπεῖν, μὴ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τὸν παράδεισον, καὶ πολλὰ
 25 ἕτερα τῶν εἰρημένων παρεγγυῶντες, μὴ ὡς γέγραπται φρο-
 νεῖν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἔρχεσθαι, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρημέ-
 να περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς νομίζειν εἰρηθῆναι εἰ μὴ τῇ τα-
 πεινότητι τούτων τῶν λόγων, καὶ τῇ συγκαταβάσει ὁ μακά-
 ριος Μωϋσῆς ἐχρήσατο, τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν γλῶσ-
 30 ταν αὐτοῦ κινουῦντος, ποῦ οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθησαν, καίτοι γε
 τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἐπειδὴν βούληταί τι τοιοῦτον ἡμᾶς δι-
 δάσκειν, ἐαυτὴν ἐρμηνεύουσης, καὶ οὐκ ἀφίεσης πλανᾶσθαι
 τὸν ἀκροατήν; Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ οὐ διὰ τὸ καρπώσασθαι

εὐεργεσίας. «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, λέγει, παράδεισον εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς». Πρόσεξε καὶ ἐδῶ, ἀγαπητέ, ὅτι ἐὰν δὲν ἐννοοῦμεν τὰς λέξεις θεοπρεπῶς, κατ' ἀνάγκην θὰ πέσωμεν εἰς βαθὺν κρημνόν. Διότι τί θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἐκεῖνοι πού τολμοῦν νὰ ἐννοοῦν ὅλα τὰ διὰ τὸν Θεὸν λεγόμενα κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον; «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, λέγει ἡ Γραφή, παράδεισον». Τί λοιπὸν συμβαίνει; εἰπέ μου' ἐχρειάσθη σκαπάνην καὶ γεωργικὴν τέχνην καὶ τὰς ἄλλας φροντίδας, διὰ νὰ καλλωπίσῃ τὸν παράδεισον; Μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο. Καὶ ἐδῶ πάλιν τὸ, «Ἐφύτευσε», ἔτσι πρέπει νὰ τὸ ἐννοῆς, ὅτι ἐπρόσταξε νὰ γίνῃ παράδεισος εἰς τὴν γῆν, ὥστε νὰ διαμένη μέσα εἰς αὐτὸν ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. Ὅτι λοιπὸν ἐδημιούργησε δι' αὐτὸν τὸν παράδεισον, ἄκουσε τὴν ἰδίαν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν νὰ λέγῃ· «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός παράδεισον εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε». Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου παρεμβάλλει εἰς τὸ βιβλίον ὁ μακάριος Μωυσῆς, διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπη εἰς τοὺς θέλοντας νὰ φλυαροῦν ἀνοήτως νὰ ἐξασπατοῦν τοὺς ἀφελεστέρους καὶ νὰ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὴν γῆν ὁ παράδεισος, ἀλλὰ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ὄνειροπολοῦν τέτοιας μυθολογίας. Διότι ἐὰν ὕστερα ἀπὸ τόσῃν ἀκρίθειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, δὲν ἐσταμάτησαν μερικοί, πού ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν ἔξωθεν σοφίαν των, νὰ ὀμιλοῦν ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ πού ἔχουν γραφῆ, καὶ νὰ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ παράδεισος, καὶ ὑποστηρίζοντες πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ λεχθέντα, δὲν τὰ πιστεύουν ὅπως ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα, καὶ θεωροῦν ὅτι τὰ λεχθέντα διὰ τὴν γῆν ἔχουν λεχθῆ διὰ τὰ οὐράνια· ἐὰν ὁ μακάριος Μωυσῆς δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν συγκατάβασιν αὐτῶν τῶν λόγων, ἀφοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκινούσε τὴν γλῶσσαν του, εἰς ποῖον σημεῖον ἀνοησίας δὲν θὰ ἔφθαναν, ἂν καὶ βεβαίως ἡ Ἁγία Γραφή, ὅταν θέλῃ νὰ μᾶς διδάσκῃ κάτι τέτοιο, ἐρμηνεύει τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πλανᾶται ὁ ἀκροατής; Ἐπειδὴ ὁμως οἱ πολλοὶ

- τι κέρδος ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλὰ τέρφεως ἔνεκεν τὰς ἀκοὰς ὑπέχουσι τοῖς τὰ παριστάμενα λέγουσι, διὰ τοῦτο οὐ τοῖς ὠφελούσιν, ἀλλὰ τοῖς τέρπειν μᾶλλον δυναμένοις προο-
 5 ἔχειν σπουδάζουσι. Διό, παρακαλῶ, πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις τὰς ἀκοὰς ἀποιειχίσαντες, τῷ κανόνι τῆς ἀγίας Γραφῆς κατα-
 κολουθήσωμεν. Καὶ διὰ ἀκούσης, ἀγαπητέ, διὰ «Ἐφύτευσε παράδεισον ὁ Θεὸς ἐν Ἐδέμ κατὰ ἐπιτολάς», τὸ μέν, «Ἐ-
 φύτευσε», θεοπροπῶς ἐπὶ Θεοῦ νόει, διὰ προσέταξε, τὸ δὲ
 10 ἐξῆς πίστευε, διὰ καὶ παράδεισος γέγονε, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ ἡ Γραφή ἐπεσημῆται. Τὸ γὰρ μὴ πι-
 στεύειν τοῖς ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένοις, ἀλλ' ἔτιτρα ἐπει-
 σάγειν ἐξ οἰκείας διανοίας, πολὺν ἠγοῦμαι κίνδυνον φέρειν
 τοῖς τοῦτο ποιεῖν τολμῶσι. «Καὶ ἔθειο», φησὶν, «ἐκεῖ τὸν
 15 ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε». 4. Ὅρα εὐθέως, πόσῃν τὴν τιμὴν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυ-
 ται. Ἐξω τοῦ παραδείσου τοῦτον δημιουργήσας, εὐθέως αὐ-
 τὸν παραγαγὼν, ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων αἰσθησὶν αὐτῷ
 τῆς εὐεργεσίας παράσχη, καὶ γινῶ διὰ τῶν ἔργων τὴν τι-
 μὴν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται, εἰς τὸν παράδεισον αὐτὸν
 20 εἰσήγαγε, «Καὶ ἔθειο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε». Καὶ
 ἰό, «Ἐθειο», πάλιν οὕτω νοῶμεν, ἀντὶ τοῦ προσέταξεν ἐκεῖ
 αὐτὸν διάγειν, ἵνα καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ διαγωγὴ πολλὴν αὐτῷ
 τὴν ἠδονὴν παρέχῃ, καὶ εἰς εὐχαριστίας εὐγνωμοσύνην αὐ-
 τὸν διεγείρῃ. ἐννοοῦντα ὅσον εὐεργέτηται οὐδὲν οὐδέπω ἐπι-
 25 δειξάμενος. Μὴ τοίνυν ξενιζέτω σε ἡ τοῦ «Ἐθειο» λέξις·
 ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ Γραφῇ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡ-
 μετέραν ταῖς ἀνθρωπίναις κεχρησθῆναι λέξειςι. Καὶ ἵνα μά-
 θῃς, ὄρα πῶς προλαβοῦσα, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀστέρων δημι-
 ουργίας τῇ αὐτῇ λέξει ἐχρησάτο εἰποῦσα, «Καὶ ἔθειο αὐ-
 30 τοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ», οὐχ ἵνα ἐμπεπῆχθαι

δὲν προσέχουν εἰς τοὺς λέγοντας τὰ παρόντα διὰ νὰ καρπωθοῦν κάποιο κέρδος ἀπὸ τὰς Ἁγίας Γραφάς, ἀλλὰ δι' εὐχαρίστησιν, δι' αὐτὸ δὲν σπεύδουν νὰ παρακολουθοῦν ἐκείνους πού ὠφελοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκείνους πού ἤμποροῦν νὰ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν. Δι' αὐτὸ, παρακαλῶ, ἀφοῦ κλείσωμεν τὰ αὐτιά μας εἰς ὄλους αὐτούς, ἄς ἀκολουθήσωμεν πιστὰ τὸν κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καὶ ὅταν ἀκούσης, ἀγαπητέ, ὅτι «Ἐφύτευσε παράδεισον ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς», τὸ μὲν «Ἐφύτευσε», νὰ τὸ ἐννοῆς θεοπρεπῶς ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ἐπρόσταξε, τὸ ἐπόμενον δὲ νὰ πιστεύης, ὅτι δηλαδὴ καὶ παράδεισος ἔχει γίνοι, καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὅπου ἐφάνέρωσεν ἡ Γραφή. Διότι τὸ νὰ μὴ πιστεύη κανεὶς εἰς τὰ γραφόμενα μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ νὰ προσθέτῃ ἄλλα ἀπὸ τὸν ἰδικόν του νοῦν, νομίζω ὅτι φέρει μεγάλον κίνδυνον εἰς ἐκείνους πού τολμοῦν νὰ κάνουν αὐτὸ. «Καὶ ἐτοποθέτησε, λέγει, ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε».

4. Βλέπε ἀμέσως, πόσῃ τιμῇ ἐπιδεικνύει εἰς αὐτόν, Ἄφοῦ τὸν ἐδημιούργησεν ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἀμέσως τὸν ὠδήγησε, διὰ νὰ παρουσιάσῃ μὲ τὰ πράγματα εἰς αὐτόν τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ γνωρίσῃ μὲ τὰ ἔργα τὴν τιμῇν, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτόν, εἰσήγαγεν αὐτόν εἰς τὸν παράδεισον, «Καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε». Καὶ τὸ «Ἐτοποθέτησε», ἄς τὸ ἐννοοῦμεν πάλιν ἔτσι, ἀντὶ τοῦ ἐπρόσταξεν αὐτόν νὰ ζῆ ἐκεῖ, διὰ νὰ παρέχῃ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς αὐτόν ἢ θεὰ καὶ ὁ τρόπος ζωῆς, καὶ νὰ διεγείρῃ αὐτόν εἰς εὐγνωμοσύνην εὐχαριστίας, ἀφοῦ κατανοήσῃ ὅτι ἔχει εὐεργετηθῆ ὅσον κανεὶς ἄλλος ποτέ. Ἄς μὴ σέ παραξενεύῃ λοιπὸν ἡ λέξις «Ἐτοποθέτησε», διότι πάντοτε συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ χρησιμοποιῆ τὰς ἀνθρωπίνους λέξεις δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἰδικήν μας ὠφέλειαν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πρόσεξε πῶς προηγουμένως καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀστέρων τὴν ἰδίαν λέξιν ἐχρησιμοποίησεν, ἀφοῦ εἶπε, «Καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτούς εἰς τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ»⁸, ὄχι διὰ νὰ ἐννοήσω-

αυτοὺς τῷ οὐρανῷ νοήσωμεν (καὶ γὰρ ἕκαστος αὐτῶν τὸν οἰκεῖον δρόμον διανέει τόπους ἐκ τόπων ἀμείβων), ἀλλ' ἵνα διδάξῃ, ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ αὐτοὺς εἶναι προσέταξε, καθάπερ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ παραδείσῳ διάγειν. «Καὶ ἕξανέ-
5 τειλε», φησί, «ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρωσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναί γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ». Ἴδου καὶ ἕτερον εὐεργεσίας εἶδος πάλιν διὰ τὴν εἰς τὸν δημιουργηθέντα τιμὴν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐ-
10 τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ διάγειν ἐβουλήθη, προσέταξεν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθῆναι δένδρα διάφορα, καὶ πρὸς βρωσιν ἐπιτήδεια. «Πᾶν γὰρ ξύλον», φησί, «ὠραῖον εἰς ὄρασιν», τοῦτ' ἔστιν εἰς θέαν («Καὶ καλὸν εἰς βρωσιν»), τοῦτ' ἔστι καὶ εὐφραίνειν δυνάμενα διὰ τῆς ὄψεως, καὶ ἡδονὴν πολλὴν πα-
15 ρέχοντα διὰ τῆς βρώσεως, καὶ τῷ πλήθει δὲ καὶ τῇ ἀφθονίᾳ πολλὴν τὴν εὐφροσύνην προξενούντα τῷ μέλλοντι τούτων ἀπολαύειν. Πᾶν γάρ, φησί, ξύλον, ὅπερ ἂν εἴπῃς, ἀναδοθῆναι πεποίηκεν. Εἶδες διαγωγὴν ἀταλαίπωρον; εἶδες θίον θαυμασιόν; Καθάπερ γὰρ ἄγγελός τις, οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς
20 διείριθεν ὁ ἄνθρωπος, σῶμα μὲν περικείμενος, ἕξω δὲ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν τυγχάνων, καὶ καθάπερ ἄλουργίδι καὶ διαδήματι κεκοσμημένος, καὶ πορφυρίδα ἀναθεβλημένος, οὕτως ἐνειρούφα τῇ τοῦ παραδείσου διαγωγῇ μετὰ ἀδείας πολλὴν ἔχων τὴν ἀφθονίαν. «Καὶ τὸ ξύλον», φησί, «τῆς ζωῆς ἐν
25 μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναί γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ». Μετὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς, ὅτι πᾶν ξύλον ἐξέδωκεν ἢ γῆ κατὰ τὸ τοῦ Δεσπότου πρόσταγμα, καὶ ὠραῖον εἰς ὄρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρωσιν, τότε φησί· Καὶ τὸ ξύλον

μεν, ὅτι ἐκάρφωσεν αὐτοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν (διότι ὁ καθέννας ἀπὸ αὐτοὺς βαδίζει τὸν ἰδικόν του δρόμον ἀλλάσσωσων συνεχῶς τόπους), ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξη, ὅτι ἐπρόσταξεν αὐτοὺς νὰ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν παράδεισον. «Καὶ ἐβλάστησε, λέγει, ὁ Θεὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν, καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Ἴδου καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας πάλιν διὰ νὰ τιμῆσῃ τὸν δημιουργηθέντα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἠθέλησε νὰ ζῆ αὐτὸς μέσα εἰς τὸν παράδεισον, ἐπρόσταξε νὰ βλαστήσουν ἀπὸ τὴν γῆν διάφορα δένδρα, τὰ ὅποια ἴμποροῦν νὰ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς θέας καὶ μαζὶ νὰ εἶναι κατάλληλα πρὸς βρῶσιν. Διότι λέγει, «Ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν», δηλαδὴ εἰς θεάν· «Καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν», δηλαδὴ νὰ ἴμποροῦν καὶ νὰ εὐφραίνουιν μὲ τὴν ἐξωτερικὴν των ἐμφάνισιν καὶ νὰ παρέχουιν μὲ τὴν βρῶσιν των μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ μὲ τὸ πλῆθος δὲ καὶ μὲ τὴν ἀφθονίαν των νὰ προκαλοῦν μεγάλην χαρὰν εἰς ἐκείνον, πού πρόκειται νὰ τὰ ἀπολαμβάνῃ. Διότι λέγει, «Κάθε δένδρον», ὁποιοδήποτε θὰ ἴμποροῦσες νὰ ἀναφέρῃς, ἔχει κάμει νὰ φυτρώσῃ. Εἶδες ἄνετον τρόπον ζωῆς; εἶδες ζωὴν θαυμαστήν; Διότι ὡσάν κάποιος ἄγγελος, ἔτσι ἐζοῦσε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐνῶ μὲν εἶχε σῶμα, δὲν ὑπέκειτο ὅμως εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, καί, ὡσάν βασιλεὺς, στολισμένος μὲ πορφυρᾶν ταινίαν καὶ διάδημα, καὶ ἐνδεδυμένος πορφύραν, ἔτσι ἀπελάμβανε τὴν ζωὴν τοῦ παραδείσου μὲ ἀσφάλειαν, ἔχων μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν. «Καὶ τὸ δένδρον, λέγει, τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ γῆ ἐβλάστησε σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι καὶ εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν, τότε λέγει· «Καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς

τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι
 γνωσιὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ». Προειδὼς γὰρ ὁ φιλόανθρωπος
 Δεσπότης, ὡς δημιουργός, τὴν ἐκ τῆς πολλῆς ἀδείας μέλ-
 λουσαν τοῦ χρόνου προϊόντος τίκτεσθαι βλάβην, ἀνῆκε καὶ
 5 τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον
 τοῦ εἰδέναι γνωσιὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἐπειδὴ μετ' οὐ πολλὸν
 μέλλει τὴν τούτου ἀποδοχὴν αὐτῷ κελεύειν, ἵνα εἰδέναι ἔχη,
 ὅτι χάριτι καὶ φιλοανθρωπία τὴν ἀπόβλάνην ἔχει, καὶ ἔστι
 Δεσπότης καὶ δημιουργός καὶ τῆς αὐτοῦ φύσεως, καὶ πάν-
 10 των τῶν ὄρωμένων. Διὰ τοῦτο ἤδη τοῦ ξύλου, τὴν μνήμην
 ἐποίησατο, καὶ διηγεῖται ἡμῖν ἐφεξῆς τῶν ποταμῶν τὰ δνό-
 ματα, καὶ τούτων τὸν ἀφορισμὸν, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ διὲξ
 ἐκείνου τοῦ τὴν ἀρδεῖαν τῷ παραδείῳ παρέχοντος ἕτεροι
 εἰς τέσσαρας ἀρχὰς διαιρεθέντες, οὕτω τὰ κλίματα τῆς γῆς
 15 διενείμαντο, Ἄλλ' ἴσως οἱ τὰ ἀπὸ τῆς οἰκείας σοφίας φθέγγ-
 γεσθαι βουλόμενοι, πάλιν οὔτε ποταμοὺς συγχωροῦσιν εἶναι
 τοὺς ποταμούς, οὔτε τὰ ὕδατα, ὕδατα, ἀλλ' ἕτερόν τι φαντά-
 ζεσθαι ἀναπειθόνουσι τοὺς ἐκδιδόναι αὐτοῖς τὰς ἀκοὰς αἰρου-
 μένους. Ἄλλ' ἡμεῖς, παρακαλῶ, τούτων μὲν μὴ ἀνεχώμεθα,
 20 ἀλλ' ἀποφράτιωμεν αὐτοῖς τὰς ἀκοὰς, πειθώμεθα δὲ τῇ θείᾳ
 Γραφῇ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένοις κατακολουθοῦντες, τὰ
 ὑγιῆ δόγματα σπουδάζωμεν ἐναποτίθεσθαι ταῖς ἐναντιῶν ψυ-
 χαῖς, καὶ μετὰ τούτων καὶ βίου ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι,
 ἵνα καὶ ὁ βίος μαρτυρῇ τοῖς δόγμασι, καὶ τὰ δόγματα τὸν
 25 βίον ἀξιοπιστότερον ἀποφαίγη. Οὔτε γὰρ ἐὰν ἔχωμεν δόγμα-
 τα μὲν ὀρθά, βίου δὲ ἀμελῶμεν, ὄφελος ἡμῖν ἔσται τι· οὔτε
 ἐὰν βίον ἔχοντες, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀμελῶμεν, κερδᾶ-
 ναί τι χρήσιμον καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμετέραν δυνασόμεθα.
 Προσῆκει γὰρ, εἰ βουλοίμεθα καὶ γεέννης ἐλευθερωθῆναι,
 30 καὶ βασιλείας ἐπιυχεῖν, ἀμφοτέρωθεν κοομεῖσθαι, καὶ δο-

9. Ὁ ποταμὸς ποῦ ἐπότιζε τὸν παράδεισον διεκλαδίζετο εἰς τοὺς ἐξῆς τέσσαρας: Φισῶν, Γηών, Τίγρητα καὶ Εὐφράτην.

τὸ μέσον τοῦ παραδείσου καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Προγνωρίζων λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ὡς δημιουργός, τὴν Ζημίαν ποῦ ἐπρόκειτο μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀσφάλειαν, ἐβλάστησεν εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐπειδὴ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον πρόκειται νὰ τοῦ διατάξῃ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἀπὸ χάριν καὶ φιλοανθρωπίαν ἔχει τὴν ἀπόλαυσιν καὶ ὅτι ὑπάρχει Δεσπότης καὶ δημιουργός καὶ τῆς φύσεώς του καὶ ὄλων τῶν δημιουργημάτων. Δι' αὐτὸ ἀνέφερε τώρα τὸ δένδρον, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μᾶς διηγεῖται τὰ ὀνόματα τῶν ποταμῶν καὶ τὸν διαχωρισμὸν αὐτῶν, ὅπως θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκείνον ποῦ ἐπότιζε τὸν παράδεισον, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν ἄλλοι εἰς τέσσαρας ἀφεταιρίας, ἔτσι διεμοίρασαν τὰ ἐδάφη τῆς γῆς⁹.

Ἰσως ὅμως ἐκείνοι ποῦ θέλουν νὰ ὀμιλοῦν ἀπὸ τὴν ἰδικήν των σοφίαν, πάλιν οὔτε τὰ ποτάμια συμφωνοῦν ὅτι εἶναι ποτάμια, οὔτε τὰ ὕδρα, ὕδατα, ἀλλὰ παρασύρουν αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν νὰ τοὺς ἀκούουν, νὰ φαντάζονται κάτι ἄλλο. Ἡμεῖς ὅμως, παρακαλῶ, ἄς μὴ τοὺς ἀνεχώμεθα, ἀλλὰ ἄς τοὺς κλείνωμεν τὰ αὐτιά μας, νὰ πιστεύωμεν δὲ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἀκολουθοῦντες πιστὰ τὰ λεχθέντα ἀπὸ αὐτὴν, ἄς φροντίζωμεν νὰ ἀποθηκεύωμεν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας καὶ μαζὶ μὲ αὐτάς νὰ ἐπιδεικνύωμεν καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὴν ζωὴν, ὥστε καὶ ἡ ζωὴ μας νὰ ἐπιβεβαιώνη τὰς διδασκαλίας, καὶ αἱ διδασκαλῖαι νὰ ἀποδεικνύουν περισσότερον ἀξιόπιστον τὴν ζωὴν μας. Διότι οὔτε ἐὰν ἔχωμεν μὲν τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας, καὶ ἀδιαφοροῦμεν δὲ διὰ τὴν ζωὴν, θὰ προκύψῃ δι' ἡμᾶς κάποιο ὄφελος· οὔτε ἐὰν ἔχοντες ἐνάρετον ζωὴν, ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ κερδίσωμεν κάτι χρήσιμον καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Πρέπει βέβαια, ἐὰν θὰ θέλωμεν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὴν γέενναν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, νὰ κοσμούμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ ὀρθό-

γμάτων ὀρθότητι, καὶ βίου ἐπιμέλεια. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ
 μοι, δένδρου εἰς ὕψος πολὺ ἐκτεινομένου, καὶ τοῖς φύλλοις
 κομῶντος, ὅταν καρποῦ ἔξημον ἦ; οὕτω καὶ τὸν Χριστιανὸν
 οὐδὲν ὀνήνησι τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἐὰν τῆς κατὰ τὸν βίον πολι-
 5 τείας ἀμελήῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τοιοῦτους ἐμα-
 κάριζε λέγων «Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας». Τῆς γὰρ
 διὰ τῶν λόγων διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀκριβεστέρα
 καὶ ἀξιопισιοτέρα πολλῶ. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ οἰγῶν, καὶ
 μὴ ὀρώμενος παιδεύειν δύναται, τοὺς μὲν διὰ τῆς θέας, τοὺς
 10 δὲ διὰ τῆς ἀκοῆς, καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 εὐνοίας, οὐ μόνον δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν
 ὀρώντων παρασκευάζων δοξάζεσθαι τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην.
 Ὁ τοιοῦτος διὰ μυρίων γλωσσῶν, καὶ διὰ πολλῶν στομάτων
 τὰς εὐχαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους ἀνοίσει τῷ τῶν ὄλων Θεῷ.
 15 Οὐδὲ γὰρ οἱ γνώριμοι μόνον, καὶ μάρτυρες τοῦ βίου ὄντες,
 καὶ αὐτὸν θαυμάσονται καὶ τὸν αὐτοῦ Δεσπότην, ἀλλὰ καὶ
 οἱ ἀγνοοῦντες παρ' ἐτέρων ταῦτα μαρθάνοντες, καὶ οἱ πόρ-
 ρωθεν οἰκοῦντες, καὶ οἱ μακρὰν ἀπωκισμένοι, καὶ οὐ φίλοι
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ αἰδεσθήσονται τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερ-
 20 βολήν. Τοσάυτη γὰρ ταύτης ἡ ἰσχὺς, ὡς καὶ τῶν πολεμούν-
 των αὐτῇ ἀποφράττειν τὰ σιόματα, καὶ τὴν γλῶτταν ἐπισο-
 μίζειν. Καὶ ὥσπερ πρὸς τὰς ἀκτῖνας τὰς ἡλιακὰς οἱ ἀσθε-
 νεῖς τὰς ὄψεις ἀντιβλέπει οὐ τολμῶσιν, οὕτως οὐδὲ πρὸς
 τὴν ἀρετὴν ἢ κακία ἀντιβλέπει δυνήσεται ποτε, ἀλλὰ παρα-
 25 χωρήσει, καὶ νῶτα δώσει, καὶ τὴν ἦτιαν ὁμολογήσει. Ὁ
 δὲ καὶ πεπεισμένοι ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, καὶ μετὰ ἀσφα-
 λείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, καὶ τῶν μικρῶν καὶ
 εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἀμαρτημάτων, εἴτε ἐν λόγοις, εἴτε
 ἐν πράγμασιν, ἀπέχεσθαι σπουδάζωμεν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε

τητα διδασκαλιῶν καὶ ἀπὸ φροντίδα ἐναρέτου ζωῆς. Διότι εἶπέ μου, ποῖον τὸ ὄφελος, ὅταν τὸ δένδρον δέν φέρῃ καρπούς, ἂν καὶ εἶναι πολὺ ὑψηλὸν καὶ ἔχῃ πλούσιον φύλλωμα; Ἔτσι καὶ τὸν Χριστιανὸν δέν ὠφελοῦν καθόλου αἱ ὀρθαὶ διδασκαλίαι, ἐὰν ἀδιαφορῇ διὰ τὴν συμπεριφορὰν κατὰ τὴν ζωὴν του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάριζεν αὐτοὺς λέγων· «Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποῦ θὰ πράξῃ καὶ θὰ διδάξῃ»¹⁹. Διότι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μὲ τὰ λόγια εἶναι κατὰ πολὺ περισσότερον ἀκριβῆς καὶ ἀξίπιστος ἢ διδασκαλία μὲ τὰ ἔργα. Διότι αὐτὸς καὶ ὅταν σιγᾷ καὶ ὅταν εἶναι ἀθέατος ἠμπορεῖ νὰ διδάσκῃ, ἄλλους μὲν μὲ τὴν παρατήρησιν, ἄλλους δὲ μὲ τὴν ἀκρόασιν, καὶ θὰ ἀπολαύσῃ μεγάλην εὐνοίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὄχι μόνον μὲ τὰς ἰδικὰς του ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐκείνων ποῦ ἀποβλέπουν πρὸς αὐτόν, μὲ τὸ κάμνη νὰ δοξάζεται ὁ ἰδικὸς του Θεός. Αὐτὸς μὲ ἀπείρους γλώσσας καὶ μὲ πολλὰ στόματα θὰ προσφέρῃ τὰς εὐχαριστίας καὶ ὕμνους εἰς τὸν Θεόν τῶν ὄλων. Διότι ὄχι μόνον ἐκεῖνοι, ποῦ εἶναι γνωστοὶ του καὶ μάρτυρες τῆς ζωῆς του, θὰ θαυμάσουν αὐτόν καὶ τὸν Θεόν του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ ἐνῶ δέν γνωρίζουν, μαθαίνουν ὅμως ἀπὸ ἄλλους, καὶ οἱ διαμένοντες μακρὰν, καὶ οἱ ζῶντες μακρὰν εἰς ξένην χώραν, καὶ ὄχι μόνον φίλοι, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ θὰ σεβασθοῦν τὴν ὑπερβολικὴν του ἀρετὴν. Διότι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις της, ὥστε νὰ κλείνῃ καὶ τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν της καὶ νὰ φιμώνῃ τὴν γλῶσσαν των. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς δέν τολμοῦν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου οἱ ἔχοντες ἀσθενῆ μάτια, ἔτσι οὔτε ἡ κακία θὰ ἠμπορέσῃ ποτέ νὰ ἀτενίσῃ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ θὰ ὑποχωρήσῃ καὶ θὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἡτταν. Πρᾶγμα λοιπὸν διὰ τὸ ὁποῖον εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅς καταγινώμεθα μὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅς ρυθμίζωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὴν ζωὴν μας καὶ ὅς φροντίζωμεν νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ θεωρούμενα μικρὰ καὶ ἀσήμαντα ἁμαρτήματα, εἴτε μὲ λόγια, εἴτε μὲ πράξεις. Διότι ἔτσι ποτέ δέν θὰ πέσωμεν

τοῖς μείζοσι περιπεσοῦμεθα τῶν ἁμαρτημάτων, ἐὰν τῶν μικρῶν ἀποσχόμεθα· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος δυναθόμεθα καὶ τῆς ἄνωθεν ροπῆς ἀπολαύοντες τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν τὴν ἀποκειμένην, καὶ
5 τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εις μεγαλύτερα ἁμαρτήματα, ἐὰν θὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ μικρά· καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου θὰ ἠμπορέσωμεν, ἀπολαμβάνοντες τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὑψίστην ἀρετὴν νὰ κατορθώσωμεν καὶ τὴν εὐρισκομένην εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν κόλασιν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄
(Γεν. 2, 15 - 20)

«Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε,
καὶ ἔθηκε αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς ἰουρηνῆς, ἐργά-
5 ζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν».

1. Πάλιν, εἰ θούλεσθε, καὶ σήμερον τῆς ἀκολουθίας τῶν
χθὲς εἰρημένων ἀψάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν τὴν
πνευματικὴν ὑφᾶναι σπουδάσομεν. Πολλὴ γὰρ καὶ τῶν πρόσ-
φοιτον ἀναγνωσθέντων ἢ ἐγκεκρυμμένη δύναμις, καὶ προσή-
10 κει πρὸς τὸ θάθος ἡμᾶς καθιέντας, καὶ ἅπαντα μετὰ ἀκρι-
βείας διερευνησαμένους τὸ ἐξ αὐτῶν καρπώσασθαι. Εἰ γὰρ
οἱ τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης λίθους εὐρίσκειν βουλόμενοι, το-
σοῦτον πόνον καὶ ταλαιπωρίαν ὑπομένουσι, τῇ τῶν ὑδάτων
ρύμη ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἵνα τῶν σπουδαζομένων ἐπιτύχωσι,
15 πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἀκόλουθον συντεῖναι τὴν διάνοιαν, καὶ
τὰ ἐν τῷ θάθει κατοπιεύσαντας τῶν εἰρημένων, οὕτω τῶν
τιμίων τούτων λίθων ἐπιλαβέσθαι. Ἄλλὰ μὴ δείσης, ἀγαπη-
τέ, θάθος ἀκούων. Οὐ γὰρ ἐσιν ἐνταῦθα ὑδάτιον ἄτακτος φο-
ρά, ἀλλὰ Πνεύματος χάρις καταναγάζουσα ἡμῶν τὴν διάνοιαν,
20 καὶ τὴν εὐρεσιν τῶν ζητουμένων μετ' εὐκολίας ἡμῖν παρεχο-
μένη, καὶ πάντα πόνον ἐπικουφίζουσα. Ἐκείνων μὲν οὖν
τῶν λίθων ἢ εὐρεσις οὐ σφόδρα ὤνησε τὸν ἐπιτυχόντα, πολ-
λάκις δὲ καὶ κατέβλαψε, καὶ μυρίων ναυαγίων ὑπόθεσις αὐ-
τῷ γέγονε, καὶ οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς εὐρέσεως ἐκαρπώσατο

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄ (Γεν. 2, 15 - 20)

«Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, διὰ νὰ τὸν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ».

1. Πάλιν, ἐάν θέλετε, καὶ σήμερα ἀφοῦ ἀρχίσωμεν μὲ τὴν συνέχειαν ἐκείνων ποῦ ἐλέχθησαν χθές, θὰ φροντίσωμεν ἀπὸ ἐδῶ νὰ παρασκευάσωμεν τὴν πνευματικὴν σας διδασκαλίαν. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις, ποῦ εἶναι κρυμμένη εἰς τὰ ἀναγνωσθέντα προσφάτως καὶ πρέπει, ἀφοῦ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὸ βαθύ των νόημα καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ὅλα μὲ ἀκρίβειαν, νὰ ἀποκομίσωμεν τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος. Διότι ἐάν ἐκείνοι, ποῦ θέλουν νὰ ἀναζητοῦν πολυτίμους λίθους εἰς τὴν θάλασσαν, ὑπομένουν τόσον πολλοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας, ἐκθέτοντες τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ ἀποκτήσουν αὐτὰ ποῦ τοὺς ἐνδιαφέρουν, πολὺ περισσότερο εἶναι ἐπόμενον νὰ ἐντείνωμεν ἑμεῖς τὴν διάνοιάν μας, καὶ ἀφοῦ ἐξετάσωμεν καλὰ τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λεχθέντων, ἔτσι νὰ συλλάβωμεν τοὺς πολυτίμους αὐτοὺς λίθους. Ἄλλὰ μὴ φοβηθῆς, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούσῃς τὴν λέξιν βάθος. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἄτακτον ρεῦμα ὑδάτων, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ποῦ φωτίζει πλήρως τὴν διάνοιάν μας καὶ μᾶς παρέχει μὲ εὐκολίαν τὴν εὕρεσιν ἐκείνων ποῦ ζητοῦμεν καὶ ἀνακουφίζει κάθε κόπον. Ἡ ἀνεύρεσις λοιπὸν ἐκείνων τῶν λίθων δὲν ὠφέλησε πάρα πολὺ ἐκείνον ποῦ τοὺς ἐπέτυχε, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ τὸν ἔβλαψε πολὺ, καὶ ἔγινεν αἰτία πολλῶν ναυαγίων, καὶ δὲν ἀπεκόμισεν ἀπὸ τὴν εὕρεσιν τόσην εὐ-

τὴν εὐφροσύνην, ὅσην μετὰ τὴν εὐρεοῖν τὴν ἀηδίαν ὑπέμεινε
 τοὺς τῶν θασκάνων ὀφθαλμοὺς ἀναπιερῶσας καθ' ἑαυτοῦ,
 τοὺς πλεονέκτιας διεγείρας εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Οὕ-
 τως οὐ μόνον οὐδὲν ὄφελος εἰς τὸν θίον εἰσάγει τὸν ἡμέτε-
 5 ρον ἢ ἐκείνων εὐρεοῖς, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πολέμων ὑπόθεσις
 γίνεται. Ὑλὴ γάρ ἐστι πλεονεξίας, καὶ κάμινον ἀνάπασα
 φιλαργυρίας, πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν τῶν ἀλόγιων. Ἐπὶ δὲ
 τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ τιμίων οὐδὲν ἐστι δεῖσθαι τι τοι-
 οῦτον, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ ἐντιεῦθεν συλλεγόμενος ἄφαιτος,
 10 καὶ ἡ ἡδονὴ ἀμάραντος, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικῶσα
 πᾶσαν τὴν ἐκεῖθεν προσγινομένην τοῖς ἀνθρώποις εὐφροσύ-
 νην. Καὶ τοῦτο ἄκουε τοῦ Δαυὶδ λέγοντος, ὅτι «Ἐπιθυμητὰ
 τὰ λόγια σου ὑπὲρ χρυσοῖον καὶ λίθον τίμιον πολύν». Ὁρᾷς
 πῶς τὰς τιμιωτέρας νομιζομένας τῶν ὑλῶν εἰς μέσον παρα-
 15 γαγῶν, οὐ μόνον ταύτη τῇ συγκρίσει οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ
 προσέθηκε, «Πολύν», καὶ τότε τὴν ἐντιεῦθεν ἡμῖν ὑπεροχὴν
 ἐδήλωσεν; «Ὑπὲρ χρυσοῖον», φησί, «καὶ λίθον τίμιον πολύν».
 Οὐκ ἐπειδὴ ισοοῦτον μόνον ἐστὶν ἐπιθυμητὰ τὰ θεῖα λόγια,
 ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτας μόνας τὰς ὕλας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις
 20 εἶδε τὴν ἀνωιᾶτω προεδρίαν ἐχούσας, διὰ τοῦτο ταύτας πα-
 ραγαγῶν εἰς μέσον, οὕτω τὴν ὑπεροχὴν ἔδειξε, καὶ τὴν ἐπι-
 θυμίαν τῶν τοῦ Πνεύματος λογίων σφοδροτέραν οὖσαν. Καὶ
 ἵνα μάθητε, ὅτι τοῦτο ἔθος ἀεὶ τῇ θείᾳ Γραφῇ τοῖς αἰσθητοῖς
 παραβάλλειν πράγμασι τὴν ἐντιεῦθεν ὠφέλειαν, καὶ οὕτω τὴν
 25 ὑπεροχὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. Ἐπήγαγε γοῦν
 «Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον». Καὶ ἐνταῦθα οὐκ
 ἐπειδὴ ισοοῦτο μόνον ἐστὶ γλυκύτερα, οὐδὲ ἐπειδὴ ισοαῦτην
 παρέχειν δύναται τὴν ἡδονήν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ἕτερον εἶχεν
 ἐν τοῖς αἰσθητοῖς παραβάλλειν τῇ ἡδονῇ τῶν θείων λογίων·
 30 διὰ τοῦτο τούτων μνημονεύσας, οὕτω πάλιν τὴν ὑπεροχὴν ἔ-

1. Ψαλμ. 18, 11.

2. Ψαλμ. 18, 11.

χαριστήσιν, ὁσιν ἀηδῖαν ἐδοκίμασεν ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐρεσιν, ἀφοῦ ἐπροκάλεσε τὰ βλέμματα τῶν φθονερῶν ἐναντίον του καὶ παρεκίνησε τοὺς πλεονέκτας εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Ἔτσι ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν Ζωὴν μας ἢ ἀνεύρεσις ἐκείνων τῶν λίθων, ἀλλὰ καὶ γίνεται αἰτία πολλῶν πολέμων. Διότι εἶναι ὕλη πλεονεξίας καὶ ἀφοῦ ἀνάψη τὸν πόθον τῆς φιλαργυρίας, πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποῦ ἐκυρίευσεν. Εἰς τὰ πνευματικὰ ὅμως πράγματα καὶ εἰς τοὺς πολυτίμους λίθους δὲν ὑπάρχει τίποτε τέτοιο νὰ φοβηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος ποῦ συγκεντρώνεται ἀπὸ ἐδῶ εἶναι ἀνείπωτος καὶ ἡ εὐχαρίστησις παντοτινὴ καὶ ἀφοῦ αὐξηθῆ πολὺ, νικᾷ κάθε χαρὰν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ ὑλικά εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἄκουε αὐτὸ ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι «Τὰ λόγια σου ἀξίζουσι περισσότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν καὶ τοὺς πολλοὺς πολυτίμους λίθους»¹. Βλέπεις πῶς ἀφοῦ ἔφερον ἐνώπιόν μας τὰ θεωρούμενα ὡς πολυτιμότερα ὑλικά ἀγαθὰ, ὄχι μόνον δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὴν τὴν σύγκρισιν, ἀλλὰ καὶ ἐπρόσθεσε, «Πολλοὺς», καὶ τότε μᾶς ἐφανέρωσε τὴν ὑπεροχὴν ἀπὸ αὐτά; «Περὶσσότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν, λέγει, καὶ ἀπὸ πολλοὺς πολυτίμους λίθους». Ὅχι ἐπειδὴ εἶναι τόσο ἐπιθυμητὰ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶδε ὅτι αὐτὰ μόνον τὰ ὑλικά ἀγαθὰ κατέχουσι τὴν ἀνωτάτην θέσιν εἰς τὴν προτίμησιν τῶν ἀνθρώπων, δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἐπαρουσίασεν αὐτὰ ἐνώπιόν μας, ἔτσι ἔδειξε τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος νὰ εἶναι ἰσχυροτέρα. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ συνηθίζει πάντοτε ἡ Ἁγία Γραφή, νὰ συγκρίνη πρὸς τὰ ὑλικά πράγματα τὴν ὠφέλειαν ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ ἀποδεικνύη ἔτσι τὴν ὑπεροχὴν, ἄκουε καὶ τὰ ἐπόμενα. Ἐπρόσθεσε λοιπὸν «Καὶ εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθρα»². Καὶ ἐδῶ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι μόνον τόσο γλυκύτερα, οὔτε ἐπειδὴ ἠμποροῦν νὰ παρέχουσι τόσο μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα νὰ συγκρίνη μὲ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν θείων λόγων. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν αὐτά, ἔτσι πάλιν ἔδωσε

δωκε, και την ηδονην πλειονα εφησεν ειναι των πνευματικων
 διδαγματων. Τω αυτω κανονι ευρησεις και τον Χριστον
 εν τοις ευαγγελιοις κεχρημενον. "Οτι γαρ τοις μαθηταις
 διελεγειτο, και επιθυμουσι μαθειν την ερμηνειαν της παρα-
 5 βολης του σπειραντος το καλον σπερμα εν τω αγρω, και
 του εχθρου του τα ζιζανια αναμεσον του σιτου επεμβαλοντος,
 κατα μερος πασαν διελυσε την παραβολην, ειπων τις ην ο
 το καλον σπερμα σπειρας, και τις ο αγρος, και τινα εστι
 τα ζιζανια, και τις ο ταυτα κατασπειρας, και τινες οι θερι-
 10 ζοντες, και τις ο θερισμος, και διε παντα σαφως αυτοις εξε-
 κάλυψε τότε φησιν «Οι δίκαιοι εκλάμπουσι ως ο ήλιος
 εν τη βασιλεία του Πατρὸς αυτων» ουκ επειδη ισοαυτην
 μνην την λαμπηδονα εξουσι οι δίκαιοι, αλλα δεικνυς δι
 πολλω μειζονα ισοαυτην δε ειπεν, επειδη μειζονα ταυτης
 15 εικονα εν τοις ορωμενοις ουκ ην ευρειν. 'Επειδαν ουν τι
 τοιουτον ακουσωμεν, μη μεχρι των λεγομενων εναπομεινωμεν,
 αλλα αναλογιζωμεθα απο των αισθητων και ορωμενων των
 πνευματικων μάλιστα την υπεροχην. Ει τοιυν και την επι-
 θυμιαν σφοδροτεραν εστιν ενιαυθα ευρειν, και την ηδονην
 20 ακριβεσιτεραν (θεια γαρ εστι τα λογια και πνευματικα, και
 πολλην δυναμενα τικειν τη ψυχη την ευφροσυνην την πνευ-
 ματικην), μετα πολλου του ποθου, και σφοδρας της επιθυμιας
 τας ακοας υπεχωμεν τοις λεγομενοις, ινα τον αληθη πλουτον
 εντευθεν εανοις περιποιηομενοι, και προς την κατα Θεον
 25 φιλοσοφιαν πολλα δεξαμενοι τα σπερματα, ουτως οικαδε α-
 ναχωρωμεν.

2. 'Ακουσωμεν τοιυν τινα εστι τα σημερον αναγνωσθεν-
 τα αλλα συντειναιε μοι την διανοιαν, και πασαν ραθυμιαν
 αποτιναξαμενοι, και φρονιδα βιωτικην, ουτω τοις λεγομενοις
 30 προσεχετε· θειοι γαρ ειοι νομοι ανωθεν εκ των ουρανων
 κατενεχθεντες δια την σωτηριαν την ημετεραν. Ει γαρ βασι-

3. Ματθ. 13, 24-30 ή διήγησις της παραβολής και 13, 36-43 ή έρμηνεία της.

4. Ματθ. 13, 43.

τὴν ὑπεροχὴν καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις τῶν πνευματικῶν διδασκαλιῶν εἶναι μεγαλυτέρα. Τὸν ἴδιον κανόνα θὰ συναντήσης νὰ χρησιμοποιοῖ καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ εὐαγγέλια. Διότι ὅταν ὠμιλοῦσε πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ ἐζήτησαν νὰ μάθουν τὴν ἐξήγησιν τῆς παραβολῆς τοῦ σπορέως¹, πού ἔσπειρε τὸν καλὸν σπόρον εἰς τὸ χωράφι, καὶ τοῦ ἐχθροῦ, πού ἔβαλε τὰ ζιζάνια ἀνάμεσα εἰς τὸ σιτάρι, ἐξήγησεν ὅλην τὴν παραβολὴν λεπτομερειακά, λέγων ποῖος ἦτο ὁ σπορέας τοῦ καλοῦ σπόρου, καὶ ποῖον τὸ χωράφι, καὶ ποῖα εἶναι τὰ ζιζάνια, καὶ ποῖος εἶναι ὁ σπορέας αὐτῶν, καὶ ποῖοι οἱ θερισταί, καὶ ποῖος ὁ θερισμός, καὶ ὅταν ἀπεκάλυψε μέ σαφῆνειαν αὐτά, τότε λέγει· «Οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὡσάν ὁ ἥλιος εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Πατρὸς των»⁴, ὅχι διότι θὰ ἔχουν τόσην μόνον λαμπρότητα οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι θὰ ἔχουν πολὺ μεγαλυτέραν εἶπε δὲ τόσον μεγάλην, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρῆ κανεὶς μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων μεγαλυτέραν εἰκόνα ἀπὸ αὐτῆν. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσωμεν κάτι τέτοιο, ἄς μὴ περιορισθοῦμεν μόνον εἰς τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ ἄς ἀναλογιζώμεθα ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατὰ πράγματα τὴν ὑπεροχὴν κυρίως τῶν πνευματικῶν. Ἐάν λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ εὐροῦμεν ἐδῶ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἰσχυροτέραν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἀκριβεστέραν (καθόσον τὰ λόγια εἶναι θεῖα καὶ πνευματικά, καὶ ἤμποροῦν νὰ προκαλοῦν μεγάλην πνευματικὴν χαρὰν εἰς τὴν ψυχὴν), ἄς προσέχωμεν εἰς τὰ λεγόμενα μέ πολὺν πόθον καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν, ὥστε ἀφοῦ ἀποκτήσωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον διὰ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ ἀφοῦ δεχθοῦμεν πολλὰ σπέρματα διὰ τὸν κατὰ Θεὸν τρόπον ζωῆς, ἄς ἐπιστρέφωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας.

2. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν ποῖα εἶναι αὐτά πού ἀνεγνώσθησαν σήμερα. Ἐντείνετε ὁμως, παρακαλῶ, τὸν νοῦν καὶ ἀφοῦ ἀποβάλετε κάθε ἀδιαφορίαν καὶ βιωτικὴν μέριμναν, νὰ προσέχετε ἔτσι εἰς τὰ λεγόμενα, διότι εἶναι θεῖοι νόμοι πού ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἐστάλησαν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Διότι ἐάν γίνεται μεγάλη ἡσυχία, ὅταν ἀναγινώ-

λικῶν γραμμάτων ἀναγινωσκομένων πολλή γίνεται ἡ ἡσυχία, καὶ πᾶς θόρυβος, καὶ ταραχὴ ἐκποδῶν, πάντων συνειταιμέναις ταῖς ἀκοαῖς ἐσιώτων καὶ ἐπιθυμούντων ἀκοῦσαι, ἵνα ἐστὶν ἃ δηλοῖ τὰ γράμματα τὰ βασιλικά, καὶ κίνδυνος μέγιστος

5 ἔπειτα τῷ κἂν πρὸς θραχὺ θορυβήσαντι, καὶ διακόψαντι τῶν ἀναγινωσκομένων τὴν ἀκολουθίαν πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐσιάναι δεῖ, καὶ πολλὴν παρέχειν τὴν οἰγὴν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν ταραχὴν φρυγαδεύειν, ἵνα καὶ συνιέναι δυνηθῆτε τὰ λεγόμενα, καὶ τῆς ὑπακοῆς ἀποδεξάμε-

10 ρος ὑμᾶς ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, μειζόνων καταξιώση τῶν δωρεῶν. Ἴδωμεν τοίνυν τί διδάσκει ἡμᾶς καὶ νῦν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, οὐκ οἰκεία γλώττη μόνον ταῦτα λέγων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἐνηχούμενος. «Καὶ ἔλαβε», φησὶν, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, δν ἔπλασε». Καλῶς

15 εὐθέως ἐκ προσιμίων τὰ δύο τέθεικεν οὐδὲ γὰρ εἶπε, «Κύριος», καὶ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκε, «Ὁ Θεός», λατῆρον τι καὶ κεκρυμμένον ἐντεῦθεν ἡμᾶς διδάσκων, ἵνα εἰδέναί ἔχωμεν, διὸ κἂν τε Κύριον ἀκούσωμεν, κἂν τε Θεόν, οὐδεμία ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἐστὶ διαφορὰ. Τοῦτου δὲ νῦν οὐχ ἀπλῶς

20 ἐμνημόνευσα, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἀκούσης Παύλου λέγοντος, «Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα», μὴ νομίσης διαφορὰν εἶναι ἐν ταῖς λέξεσι, καὶ τὴν μὲν μεῖζόν τι δηλοῦν, τὴν δὲ ἔλαττον. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδιαφόρως ἡ Γραφή τοῦτοις κέχρηται τοῖς ὀνό-

25 μασι, ἵνα μὴ ἐξῆ τοῖς φιλονείκως διακειμένοις τὸ ἐξ οὐκείας ὑπονοίας ἐπεισφέρειν τῇ τῶν δογμάτων ὀρθότητι. Καὶ ἵνα μάθῃς ὡς οὐδὲν τῶν τοιούτων παρατηρημένως καὶ ἀποκεκληρωμένως φθέγγεται ἡ θεία Γραφή, ἐξ αὐτοῦ τοῦ νῦν λεγομένου σκόπει μετὰ ἀκριβείας. «Καὶ ἔλαβε», φησί,

30 «Κύριος ὁ Θεός». Περὶ τίνος τοῦτο βούλεται εἰρηθῆναι ὁ αἰρετικός; Περὶ τοῦ Πατρὸς μόνου; Ἄκουε τοίνυν Παύλου λέγοντος. «Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ Εἰς Κύ-

σκωνται αἱ βασιλικαὶ διαταγαί, καὶ κάθε θόρυβος καὶ ταραχή ἀπομακρύνεται, ἐνῶ ὅλοι στέκονται μὲ μεγάλην προσοχήν καὶ θέλουν νὰ ἀκούσουν, τί δηλώνουν αἱ βασιλικαὶ διαταγαί, καὶ ἐπικρέμαται μέγιστος κίνδυνος δι' ἐκεῖνον, ποῦ θὰ θορυβήσῃ ἔστω καὶ ὀλίγον καὶ θὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν τῆς ἀναγνώσεως· κατὰ πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ στέκεσθε ἐδῶ μὲ φόβον καὶ τρόμον, καὶ νὰ τηρῆτε μεγάλην ἡσυχίαν, καὶ νὰ ἀπομακρύνετε τὴν ταραχήν τῶν σκέψεών σας, διὰ νὰ ἠμπορέσετε καὶ τὰ λεγόμενα νὰ καταλάβετε καὶ ἀφοῦ δεχθῆ τὴν ὑπακοήν σας ὁ Βασιλεὺς τῶν Οὐρανῶν νὰ σᾶς ἀξιῶσῃ μεγαλυτέρων δῶρων. Ἦ Ἰδοῦμεν λοιπὸν τί μᾶς διδάσκει καὶ τώρα ὁ μακάριος Μωυσῆς, λέγων αὐτὰ ὄχι μόνον μὲ τὴν ἰδικήν του γλῶσσαν ἀλλὰ φωτιζόμενος ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, Ἰσχυρὸς ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐπλασε». Καλῶς ἐτοποθέτησεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ δύο, διότι δὲν εἶπε, «Κύριος», καὶ ἐσιώπησεν, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «Ὁ Θεός», διδάσκων ἡμᾶς ἀπὸ ἐδῶ κάτι κρυφὸν καὶ κρυμμένον, διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι εἴτε ἀκούσωμεν Κύριον, εἴτε Θεόν, δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς τὰ ὀνόματα. Δὲν τὸ ἀνέφερα δὲ αὐτὸ τώρα ἀπλῶς, ἀλλὰ ὥστε ὅταν ἀκούσῃς τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ «Ἕνας ὁ Θεός, ὁ Πατήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐγιναν τὰ πάντα, καὶ ἓνας Ἰσχυρὸς, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα»³, νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὰς λέξεις, καὶ ὅτι ἡ μία δηλώνει κάτι μεγαλύτερον, ἢ ἄλλη δὲ μικρότερον. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή χρησιμοποιεῖ τὰ ὀνόματα αὐτὰ χωρὶς διάκρισιν, διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐχθρικῶς διακειμένους νὰ προσθέτουν εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων τὰς ἰδικὰς των σκέψεις. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τίποτε τέτοιο δὲν λέγει ἡ Ἁγία Γραφή χωρὶς προσοχήν καὶ ἀπερίσκεπτα, πρόσεξε ἀπὸ αὐτὸ ποῦ λέγεται τώρα. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός». Διὰ ποῖον θέλει νὰ ἔχῃ λεχθῆ αὐτὸ ὁ αἱρετικός; Διὰ τὸν Πατέρα μόνον; Καλῶς. Ἦ ἄκουε λοιπὸν τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει, «Ἕνας ὁ Θεός, ὁ Πατήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐγιναν τὰ πάντα,

ριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα». Ὁρᾷς πῶς τό, Κύριος, ὄνομα τῷ Υἱῷ προσέειμε; Τί ἂν οὖν εἴποιεν τήν, Κύριος, προσηγορίαν μεῖζονα εἶναι τῆς, Θεός; Ὁρᾷτε ὅσον τὸν ἄσιτον, καὶ ὅση τῆς βλασφημίας ἢ ἐπίτασις. Ὅτιαν γὰρ
5 μὴ βούληταί τις ἀνέχεσθαι κατακολουθεῖν τῷ κανόνι τῆς θείας Γραφῆς, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις λογιμοῖς ἐθέλοι διδόναι χώραν, ταράττει τὴν διάνοιαν, καὶ λογομαχίας καὶ ζητήσεις ἀπεράντους ἐπιφέρει τῇ ὑγιεῖ τῶν δογματίων ὀρθότητι. «Καὶ ἔλαβε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ
10 ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν». Ὅρα πόση κέχρηται προνοία περὶ τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων, διὸ «Ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸν παράδεισον, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀντὶ τοῦ, ἐβου-
15 λήθη ἐκεῖ αὐτὸν ἔχει τὸ οἰκητήριον, καὶ ἐνδιαιτᾶσθαι τῇ ἀπολαύσει τοῦ παραδείσου σήμερον πάλιν δείκνυοι ἡμῖν τὴν ἄφαιον τοῦ Θεοῦ φιλιανθρωπίαν, ἣν περὶ αὐτὸν ἐπιδεικνυται, καὶ ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον φησί· «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ πα-
20 ραδείσῳ τῆς τρυφῆς». Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐν τῷ παραδείσῳ», ἀλλὰ προσέθηκε, «Τῆς τρυφῆς», ἵνα τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡδονήν, ἧς ἀπήλαυεν ἐκ τῆς αὐτόθι οἰκήσεως, ἐμφήνη ἡμῖν καὶ εἰπών, «Ἐθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς», φησί, «Ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν». Πολλῆς
25 καὶ τοῦτο κηδεμονίας. Ἐπειδὴ γὰρ τρυφῆς ἀπάσης ἐπεπλήρωτο ἢ αὐτοὶ διαγωγή, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς θέας τέρψιν ἔχουσα, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως εὐφροσύνην, ἵνα μὴ ἀποσικιρήσῃ ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀνέσεως ὁ ἄνθρωπος (Πᾶσαν γὰρ τὴν κακίαν ἐδίδαξε, φησί, ἢ ἀργία), διὰ τοῦτο προσέταξεν αὐ-
30 τὸν ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν. Τί οὖν, φησί, τῆς παρ' αὐτοῦ

6. Γεν. 3, 8.

7. Σοφ. Σειρ. 33, 28.

καὶ ἓνας ὁ Κύριος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγι-
ναν ὅλα». Βλέπεις πῶς τὴν ὀνομασίαν Κύριος, ἀπέδωσεν
εἰς τὸν Υἱόν; Τί λοιπὸν θὰ εἰποῦν, ὅτι ἡ ὀνομασία «Κύριος»
εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν «Θεός»; Προσέχετε
πόση εἶναι ἡ ἀνοησία καὶ πόση ἡ ἐπέκτασις τῆς βλασφη-
μίας. Διότι ὅταν κανεὶς δὲν θέλῃ νὰ ἀκολουθῇ πιστὰ τὸν
κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις,
ταράσσει τὸν νοῦν του καὶ προκαλεῖ λογομαχίας καὶ ἀνα-
ζητήσεις ἀτελειώτους εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν ὑγιῶν δογμά-
των. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁ-
ποῖον ἔπλασε, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον
τῆς τρυφῆς, διὰ νὰ τὸν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ».
Πρόσεχε πόσῃ φροντίδᾳ ἐπιδεικνύει διὰ τὸν δημιουργη-
θέντα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε χθὲς ὁ μα-
κάριος Μωυσῆς λέγων, ὅτι «Ἐφύτευσεν ὁ Θεός τὸν πα-
ράδεισον καὶ ἔθεσεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον»⁶, ἀντὶ τοῦ, ἡ-
θέλησεν ἐκεῖ νὰ ἔχῃ τὴν κατοικίαν αὐτός καὶ νὰ ζῆ μέσα
εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, πάλιν μᾶς δεικνύει σή-
μερα τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπιδεικνύει
δι' αὐτόν, καὶ ἐπαναλαμβάνων τὰ ἴδια λόγια, λέγει· «Καὶ
ἔλαβε Κύριος ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε,
καὶ ἔβαλεν αὐτὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς».
Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Μέσα εἰς τὸν παράδεισον», ἀλλὰ
ἐπρόσθεσε, «Τῆς τρυφῆς», διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ὑπερ-
βολικὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβανε ἀπὸ τὴν
διαμονὴν του εἰς αὐτόν. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐβαλεν αὐτόν
μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς», λέγει, «Νὰ τὸν καλ-
λιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις με-
γάλης φροντίδος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ζωὴ του ἐδῶ ἦτο γε-
μάτη ἀπὸ κάθε ἀπόλαυσιν, μὲ τὸ νὰ ἔχῃ καὶ τὴν εὐχαρί-
στησιν ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ παραδείσου καὶ τὴν χαρὰν ἀπὸ
τὴν ἀπόλαυσιν τῶν εὕρισκομένων μέσα εἰς αὐτόν, διὰ νὰ
μὴ ἀπομακρυνθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνά-
παισιν (Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Ἡ ἀργία εἶναι διδάσκαλος
κάθε κακίας»⁷), δι' αὐτὸ τὸν ἐπρόσταξε νὰ καλλιεργῇ καὶ
νὰ φυλάσῃ τὸν παράδεισον. Τί λοιπὸν, θὰ εἰπῇ κανεὶς,

- ἐπιμελείας ἔδειτο ὁ παράδεισος; Οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ἔβου-
 λήθη τέως μικρὰν τινα καὶ σύμμετρον αὐτὸν ἔχειν μέρι-
 μναν περὶ τε τὴν φυλακὴν, περὶ τε τὴν ἐργασίαν. Εἰ γὰρ
 πόνου πατιὸς ἦν ἀπηλλαγμένος, εὐθὺς ἀπέκλινεν ἂν πρὸς ρα-
 5 θυμίαν πολλῇ κεχρημένος ἀνέσει· νῦν δὲ ἐργαζόμενος ἐργα-
 σίαν ἀνώδυνόν τινα, καὶ ταλαιπωρίας ἐκτός, σωφρονέστερον
 ἂν διετέθη. Καὶ τὸ εἰπεῖν δέ, δι «Φυλάσσειν», οὐχ ἀπλῶς
 πρόσκειται, ἀλλὰ συγκαταβάσις ἐστὶ τῶν ρημάτων, ἵνα ὀλως
 εἰδέναι ἔχη, φησί, δι ὑπόκειται ἰνι δεσπότη τῷ τὴν το-
 10 σαύτην ἀπόλανσιν αὐτῷ χαρισσαμένῳ, καὶ μετὰ τῆς ἀπολαύ-
 σεως τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψαντι. Πάντα γὰρ ποιεῖ ὁ Θεὸς καὶ
 πραγματοποιεῖται διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, καὶ μετὰ
 τούτου καὶ τὴν ἀπόλανσιν καὶ τὴν ἄνεσιν δωρεῖται. Εἰ γὰρ
 15 παραγαγεῖν τὰ ἀπόροητα ἐκεῖνα ἡμῖν ἀγαθὰ ἠντιρέπυσε, κα-
 θὼς αὐτὸς λέγει «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου,
 κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβο-
 λῆς κόσμου»· πολλῶ μᾶλλον τὰ ἐνιαῦθα πάντα μετὰ δαυριλεί-
 ας παρέξει.
- 20 3. Ἐπεὶ οὖν ἰσαύτως εὐεργεσίας εἰς τὸν δημιουργηθέν-
 τα κατέθειτο, πρῶτον ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγα-
 γῶν αὐτόν, καὶ ἀπὸ τοῦ χόδς σῶμα διαπλάσσαι καταξιώσας,
 καὶ μετὰ ταῦτα τὸ κυριώτερον, τὴν ψυχὴν τὴν ἀσώματον διὰ
 τοῦ ἐμφυσήματος χρησάμενος, εἶτα τὸν παράδεισον γενέσθαι
 25 κειεύσας, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ἐνδαισιᾶσθαι προσιάξας, μετὰ ταῦτα
 πάλιν καθάπερ πατὴρ φιλόσοργος παιδὶ νέῳ πολλῆς ἀδείας
 καὶ ἀνέσεως ἀπολαύοντι, ὥστε μὴ ἀποσκοπιῆσαι, μικρὰν τινα
 καὶ σύμμετρον ἐπινοεῖ φροντίδα, οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης Θεὸς
 τῷ Ἀδὰμ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν φυλακὴν προσέταξεν, ἵνα
 30 μετὰ τῆς τρυφῆς τῆς πολλῆς, καὶ τῆς ἀδείας, καὶ τῆς ἀνέ-

ὁ παράδεισος ἐχρειάζετο τὴν ἰδικὴν του φροντίδα; Δὲν ἐννοῶ αὐτό, ἀλλὰ ἠθέλησε κατὰ πρῶτον νὰ ἔχη αὐτὸς κάποια μικρὰν καὶ ἀνάλογον φροντίδα καὶ διὰ τὴν φύλαξιν καὶ διὰ τὴν ἐργασίαν. Διότι ἐὰν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε κόπον, ἀμέσως θὰ ἐξετρέπετο πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλην ἄνεσιν· τώρα ὁμως ἀσχολούμενος μὲ κάποια ἀνώδυνον καὶ χωρὶς ταλαιπωρίας ἐργασίαν, θὰ ἐγίνετο περισσότερον σώφρων. Καὶ τὸ νὰ εἰπῇ δέ, «Νὰ φυλάσση», δὲν προστίθεται ἀπλῶς, ἀλλὰ εἶναι συγκατάβασις τῶν λέξεων, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ τελείως, λέγει, ὅτι εἶναι κάτω ἀπὸ κάποιον κύριον, ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν τόσον μεγάλην ἀπόλαυσιν, καὶ μαζί μὲ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν φύλαξιν τοῦ παραδείσου. Τὰ πάντα λοιπὸν κάνει καὶ ἐπιχειρεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἰδικὴν μας ὠφέλειαν, καὶ μαζί μὲ αὐτὸ χαρίζει καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἄνεσιν. Διότι ἐὰν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς του φιλάνθρωπίας καὶ προτοῦ νὰ μᾶς δημιουργήσῃ ἡτοίμασεν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, καθὼς ὁ ἴδιος λέγει· «Ἐλᾶτε σεῖς, ποῦ εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνητο ὁ κόσμος»⁸, πολὺ περισσότερον θὰ μᾶς χορηγήσῃ μὲ ἀφθονίαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον πολλὰς εὐεργεσίας ἔκωμεν εἰς τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, κατὰ πρῶτον ἔφερον αὐτὸν ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὸν ἐθεώρησεν ἄξιον νὰ διαπλάσῃ τὸ σῶμα του ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὸ κυριώτερον, ἐχάρισεν μὲ τὸ φύσημά του τὴν αὐλον ψυχὴν εἰς αὐτόν, κατόπιν διέταξε νὰ γίνῃ ὁ παράδεισος καὶ ἐπρόσταξε νὰ ζῆ ἐκεῖ αὐτός, μετὰ πάλιν ὡσάν φιλόστοργος πατέρας εἰς τὸ νέον παιδί, ἐπειδὴ ἀπολαμβάνει μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ ἄνεσιν, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῆ, ἀναθέτει κάποιαν μικρὰν καὶ ἀνάλογον φροντίδα. Ἔτσι καὶ ὁ Δεσπότης Θεὸς ἐπρόσταξεν εἰς τὸν Ἀδὰμ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν φύλαξιν, ὥστε μαζί μὲ πολλὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἄνεσιν, νὰ ἔχη καὶ τὰ δύο

σεως, ἡρέμα πως ἔχῃ ταῦτα ἀμφοτέρω ἐγκόπιοντα αὐτοῦ τὴν εἰς τὸ πρόσω φορὰν. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἤδη ὑπάρξαντα τῷ δημιουργηθέντι· τὰ δὲ γε ἐξῆς ἐπαγόμενα πάλιν πολλὴν καὶ ὑπερβάλλουσαν ἡμῖν ἐμφαίνει τὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν,

5 τὴν τε συγκατάθεσιν, ἣν διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα ἐπιδεικνυται. Τί γάρ φησιν ἡ Γραφή; «Καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ». Ἴδου πάλιν καὶ ἐνταῦθα τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο, ἵνα τῇ πικρότητι τῶν λεγομένων ἀκριβοῦς τὴν διδασκαλίαν δεξώμεθα, καὶ μηκέτι ἀνεχώμεθα τῶν τοιμῶν-

10 τῶν ἀποκληροῦν τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας, καὶ τὴν μὲν τῷ Πατρὶ, τὴν δὲ τῷ Υἱῷ προσνέμειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀμοιότρον ἢ οὐσία μία, διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή ἀδιαφόρως ποιεῖ μὲν τῷ Πατρὶ, ποιεῖ δὲ τῷ Υἱῷ τὴν αὐτὴν προσηγορίαν εὐρίσκειται ἀποκληροῦσα. «Καὶ ἐνετείλατο», φησί, «Κύ-

15 ριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων». Ἄξιον ἐνταῦθα ἐκπλαγῆσαι τὴν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἣν ἐνδείκνυται ἡμῖν διὰ τῆς βραχείας ταύτης λέξεως, «Καὶ ἐνετείλατο», φησί. Βλέπε ἐκ προσιμίων πόση τιμῇ κέχρηται περὶ τὸν ἄνθρωπον. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, προσέταξεν, ἢ ἐκέλευσε,

20 ἀλλὰ τί; «Ἐνετείλατο». Καθάπερ φίλος φίλῳ περὶ τιῶν ἀναγκαίων ἐντελλόμενος διαλέγεται, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀδὰμ διατίθεται, μονορουχὶ διὰ τῆς ισοσύνης τιμῆς ἐπισπάσασθαι βουλόμενος αὐτὸν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντελλομένων ὑπ' αὐτοῦ. «Καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ

25 Ἀδὰμ λέγων» ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φάγη· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». Πολὺ τῆς ἐπιτολῆς τὸ ἀνεπαχθές. Ἀλλὰ δεινόν, ἀγαπητέ, ἢ ραθυμία· ὥσπερ γὰρ αὕτη καὶ τὰ εὐκόλα δύσκολα

30 ἡμῖν φαίνεσθαι ποιεῖ, οὕτως ἢ σπουδὴ καὶ ἢ ἀγρυπνία καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα ἡμῖν ἀπεργάζεται. Τί γάρ, εἶπέ μοι, τού-

αὐτὰ νὰ τὸν ὠθοῦν εἰς τὴν μελλοντικὴν τοῦ προκοπῆν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνα, ποῦ ἐγίναν ἤδη πρὸς χάριν τοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου. Καὶ τὰ προστιθέμενα ὅμως εἰς τὸ ἔξῃς μᾶς φανερώνουν πάλιν τὴν μεγάλην καὶ ὑπερβολικὴν δι' αὐτὸν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν συγκατάβασιν, τὴν ὁποῖαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του ἐπίδεικνύει. Τί λοιπὸν λέγει ἡ Γραφή; «Καὶ ἔδωκε Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ». Ἴδου πάλιν καὶ ἔδω μετεχειρίσθη τὴν ἰδίαν συνήθειαν, διὰ νὰ δεχθοῦμεν μὲ τὴν πυκνότητα τῶν λεγομένων τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα ποτὲ πλέον ἐκείνους, ποῦ τολμοῦν νὰ προτιμοῦν τυχαῖα τὰς σημασίας τῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν μὲν νὰ ἀπονέμουν εἰς τὸν Πατέρα, τὴν δὲ ἄλλην εἰς τὸν Υἱόν. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ τῶν δύο ἡ οὐσία εἶναι μία, δι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἁγία Γραφή χωρὶς διάκρισιν ἄλλοτε μὲν εἰς τὸν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν Υἱόν ἀπονέμει τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν. «Καὶ ἔδωκε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων». Ἀεῖζει ἔδω νὰ θαυμάσωμεν τὴν ὑπερβαίνουσαν κάθε λογικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν μᾶς φανερώνει μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν λέξιν. «Καὶ ἔδωκε ἐντολὴν», λέγει. Βλέπε πόσῃ τιμῇ ἔδειξε διὰ τὸν ἄνθρωπον. Διότι δὲν εἶπεν, ἐπρόσταξεν ἢ διέταξεν ἄλλὰ τί; «Ἐδωκεν ἐντολὴν». Ὅπως ἀκριβῶς φίλος πρὸς φίλον συζητεῖ παραγγέλων διὰ κάποια ἀναγκαῖα πράγματα, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς συμπεριφέρεται πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἐπιθυμῶν νὰ παρακινήσῃ ἀμέσως αὐτόν, μὲ τὴν τόσο μεγάλην τιμῇ, πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν του. «Καὶ ἔδωκε Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων ἄπο κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου εἶσαι ἐλεύθερος νὰ τρώγῃς ἄπο τὸ δένδρον ὅμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγετε. Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν δὲ θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτό, ὅπως δῆποτε θὰ ἀποθάνετε». Ἡ ἐντολὴ δὲν εἶναι καθόλου ἀνυπόφορος. Ἄλλὰ εἶναι φοβερὸν κακόν, ἀγαπητέ, ἡ ἀδιαφορία διότι ὅπως αὐτὴ κάμνει νὰ μᾶς φαίνωνται καὶ τὰ εὐκόλα δύσκολα, ἔτσι καὶ ἡ προσπάθεια καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις καὶ τὰ δύσκολα καθιστᾷ εὐκόλα εἰς ἡμᾶς. Διότι εἶπέ μου, τί εἶναι

του ἀνεπαχθέσιερων; τί ταύτης τῆς τιμῆς μεῖζον γένοιτ' ἄν; Παρέσχεν ἐνδαισιᾶσθαι τῷ παραδείσῳ, τῷ κάλλει τέρπεσθαι τῶν ὄρωμένων, καὶ τὴν ὄψιν ἐκεῖθεν εὐφραίνειν, καὶ διὰ τῆς ἀπολαύσεως πολλὴν τὴν ἡδονὴν καρποῦσθαι. Ἐννόησον

5 γὰρ ὅσον ἦ ὄραν τὰ δένδρα τοῖς καρποῖς βρωθόμενα, τῶν ἀνθῶν τὴν ποικιλίαν, τῶν βοτανῶν τὴν διαφορὰν, τῶν φύλλων τὰς κόμας, τὰ ἄλλα ὅσα εἰκὸς ἐν παραδείσῳ τυγχάνειν, καὶ ἐν παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φυτευθέντι. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή εἶπεν, ὅτι «Ἐξανείλειεν ἔτι ἐκ

10 τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν», ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν ὅσης ἀφθονίας ἀπολαύων, εἰς τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν ἐξύβρισε διὰ πολλὴν ἀκρασίαν καὶ ραθυμίαν. Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, τῆς τιμῆς τὴν ὑπερβολήν, ἣς αὐτὸν ἠξίωσαν, ἰδιάζουσας καὶ ἀφωρισμένην αὐ-

15 τῷ τράπεζαν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ δωρησάμενος, ἵνα μὴ νομίση τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις καὶ αὐτῷ τροφήν ὑπάρχειν, ἀλλ' ἔχη καθάπερ βασιλεὺς ἐνδαισιώμενος τῇ τοῦ παραδείσου διαγωγῇ, ἐντροφᾶν τῇ ἐκεῖθεν ἀπολαύσει, καὶ καθάπερ δεσπότης κεχωρισμένος ἢ τῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῷ παρασχεθέν-

20 τῶν, καὶ ἀφωρισμένην ἔχη τὴν διαγωγὴν. «Καὶ ἐνειλείλατο», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ θρώσει φάγη· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»· μονο-

25 νουχί λέγων πρὸς αὐτόν, μὴ γὰρ βαρὺ τι καὶ ἐπαχθὲς ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ; Πάντων τὴν ἀπόλαυσιν ἐπιτρέπω, ἐνὸς τούτου μόνον μὴ ἄφασθαι ἐντέλλομαι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιτίμιον μέγα ὀρίζω, ἵνα κἂν τῷ φόβῳ σωφρονιζόμενος φυλάξης τὴν παρ' ἐμοῦ σοι δοθεῖσαν ἐντολήν· ταυτὸν ποιῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις

ὀλιγώτερον ἐνοχλητικὸν ἀπὸ αὐτό; τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν τιμὴν αὐτὴν; Παρεχώρησε νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν παράδεισον, νὰ εὐχαριστῆται μὲ τὴν ὀμορφίαν τῶν δημιουργημάτων, καὶ νὰ εὐφραίνεται μὲ τὴν θέαν αὐτῶν, καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυσίν των νὰ αἰσθάνεται μεγάλην εὐχαρίστησιν. Διότι παρατήρησε, ὅσον ἠμπορεῖς νὰ ἰδῆς, τὰ δένδρα νὰ εἶναι γεμᾶτα καρπούς, τὴν ποικιλίαν τῶν λουλουδιῶν, τὴν διαφορὰν τῶν φυτῶν, τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων, τὰ ὑπόλοιπα, ποῦ ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπάρχουν μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐφυτεύθησαν μέσα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπε προηγουμένως ἡ Ἁγία Γραφή, ὅτι «Ἐκαμεν ἀκόμη νὰ βλαστήσουν ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα εἶναι εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν», διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, ἂν καὶ ἀπελάμβανε μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν, συμπεριεφέρθη περιφρονητικὰ πρὸς τὴν ἐντολὴν ποῦ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας καὶ ἀδιαφορίας του. Διότι κατανόησε, ἀγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν τιμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν περιέβαλεν, ἀφοῦ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέραν καὶ χωριστὴν τράπεζαν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν μὲ τὰ ἄλογα ζῶα τροφήν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῆ ὡσάν βασιλεύς, ζῶν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, νὰ εὐφραίνεται ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτοῦ, καὶ ὡσάν κύριος νὰ εἶναι ἀποχωρισμένος ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ τοῦ ἐδόθησαν νὰ τὸν ὑπηρετοῦν καὶ νὰ ἔχη διαφορετικὸν τρόπον ζωῆς. «Καὶ ἔδωσε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου εἶσαι ἐλεύθερος νὰ τρώγῃς· ἀπὸ τὸ δένδρον ὁμοῦς τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγετε. Τὴν ἡμέραν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτό, ὅπωςδήποτε θὰ ἀποθάνετε»· σχεδὸν ὡσάν νὰ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν. μήπως λοιπὸν ἀπαιτῶ ἀπὸ σὲ κάτι βαρὺ καὶ ἐνοχλητικόν; Ἐπιτρέπω τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων, αὐτὸ τὸ ἕνα μόνον δίδω ἐντολὴν νὰ μὴ ἐγγίσετε· ἀλλὰ καὶ τὴν τιμωρίαν ὀρίζω μεγάλην, ὥστε σωφρονιζόμενος τουλάχιστον ἀπὸ τὸν φόβον νὰ τηρήσῃς τὴν ἐντολὴν μου ποῦ σοῦ ἔδωσα·

δεσπότης φιλότιμος οίκιαν μεγάλην τινὶ ἐμπιστεύσειε, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ ἀκέραιον μένειν, θραχὺ τι ἀργύριον ὑπώσειε παρ' αὐτοῦ δίδοσθαι. Οὕτω δὴ καὶ ὁ φιλάνηθρωπος ἡμῶν Δεσπότης πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ

5 τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῷ χαρισάμενος, τοῦ ἐνὸς ξύλου μόνου ἀποσχέσθαι ἐκέλευσεν, ἵνα εἰδέναι ἔχη, διὲν ὑπὸ Δεσπότην εἶσιν, ᾧ προσήκει αὐτὸν πείθεσθαι, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου προσιαιτιομένοις εἴκειν.

4. Τίς ἂν καὶ ἀξίαν θαυμάσειε τοῦ κοινοῦ πάντων Δε-

10 σπότητος τὴν φιλοτιμίαν; Οὐδὲν οὐδέπω ἐπιδειξάμενον πρόσης ἀξιοῖ τῆς εὐεργεσίας; Οὐδὲ γὰρ ἐξ ἡμισείας αὐτῷ τὴν ἀπόλαυσιν ἔδωκεν, οὐδὲ τῶν πλειόνων ἀποσχέσθαι ἐκέλευσεν, τῶν δὲ λειπομένων ἔχειν τὴν ἀπόλαυσιν ἄλλὰ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ μετέχειν αὐτὸν βουληθεὶς, τοῦ ἐνὸς ξύλου

15 μόνου ἀποσχέσθαι προσιάτει, δεικνὺς διὰ τῶν πραγμάτων, διὲν οὐδενὸς ἐτέρου ἔνεκεν τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ἵνα τὸν αἴτιον εἰδέναι ἔχη τῶν ἰσοσούτων εὐεργεσιῶν. Καὶ σκόπει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐπιεῦθεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅση τῇ τιμῇ κέχρηται καὶ περὶ τὴν μέλλουσαν ἐξ αὐτοῦ διαπλάι-

20 τεσθαι γυναῖκα. Οὐδέπω γὰρ αὐτῆς παραχθείσης, ὡς πρὸς ἀμφοτέρους τὴν ἐντολὴν ποιεῖται λέγων «Οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ», καὶ, «Ἡ ἂν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» δηλῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, διὲν ἐν εἰσιν ἀνήρ καὶ γυνή, καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησι «Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ».

25 Διὰ τοῦτο τοῖνον ὡς πρὸς ἀμφοτέρους διαλέγεται, ἵνα μετὰ ταῦτα διαπλάσας ἐξ αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, ἀφορμὰς αὐτῷ παρὰ ὅσην τοῦ γνωρίσαι αὐτῇ τὰ παρ' αὐτοῦ ἐνιαλθένια. Καὶ οἶδα μὲν, διὲν πολυθρόλλητόν ἐστι τοῦτο τὸ περὶ τοῦ ξύλου ζήτημα, καὶ διὲν πολλοὶ τῶν ἀπαραφυλάκτως φθεγγομένων ἀπὸ τοῦ

30 ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν μεταγείν ἐπιχειροῦσι,

ὡς ὅπως κάποιος φιλότιμος οἰκοδεσπότης, πιστεύετο εἰς κάποιαν μεγάλην οἰκίαν καί, διὰ τὸν ἀπόλυτον εἰς αὐτὸν ἢ ἐξουσία τῆς οἰκίας, θὰ εἶχε νὰ διδῇ αὐτὸς κάποιαν μικρὰν ἀμοιβήν. Ἐπειὶ καὶ ὁ φιλότιμος ἡμῶν Δεσπότης ἀφοῦ ἐχάρισεν ὅτι τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν εὕρισκομένων μέσα εἰς τὴν οἰκίαν, ἐπρόσταξε νὰ ἀπέχη ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι εὕσκεται κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον, εἰς τὸν ὅποιον ἀρμόζει νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑποβῇ εἰς τὰς ἐντολάς ἐκεῖνου.

Ποῖος θὰ ἡμποροῦσε νὰ τιμῆσῃ ἐπάξια τὴν φιλοτιμίαν τοῦ κοινοῦ ὅλων Δεσπότη; Χωρὶς νὰ ἐπιδείξῃ τίποτ' ἄλλο μέχρι τῶρα ὁ ἄνθρωπος, μὲ πόσῃ εὐεργεσίᾳ τὸν ἀξίωσεν; Διότι οὔτε ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν μιστὴν ἀπόλαυσιν, οὔτε τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὰ περισσότερα καὶ νὰ τολμῆσῃ τὰ ὑπόλοιπα. Ἄλλὰ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ μετέγῃ ὁ ἄνθρωπος ὅλων τῶν εὕρισκομένων μέσα εἰς τὸν παρτέριον, προστάζει νὰ ἀπέχη ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον, τοδεικνύων μὲ τὰ πράγματα, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δένδρον οὐκ ἔχει κάμει αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ τὸν παρτέριον τῶν πολλῶν εὐεργεσιῶν. Καὶ παρατήρησε μαζὶ μετὰ τὰ ἄλλα καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, πόσῃ ἡμῶν ἐκδηλώνει καὶ διὰ τὴν γυναῖκα, πού πρόκειται νὰ δημιουργηθῇ ἀπὸ αὐτὸν. Διότι ἂν καὶ δέν δημιουργηθῇ ἡ ἀκόμη, δίδει τὴν ἐντολήν καὶ πρὸς τοὺς δύο λέγων· Ἐνθάδε θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτό», καὶ «Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν τοίαν θὰ φάγετε, ὅπως ἂν θὰ ἀποθάνετε», δηλώνων μῆπως ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα εἶναι ἓνα, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὡς καὶ ὁ ἄνδρας»¹⁰. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ὁμιλεῖ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀφορμὰς, ἀφοῦ κατόπιν δημιουργηθῇ ἀπὸ αὐτὸν τὴν γυναῖκα, νὰ τῆς γνωστοποιήσῃ τὰς ἐντολάς του. Γνωρίζω βέβαια, ὅτι τὸ Ζήτημα αὐτὸ διὰ τὸ δένδρον εἶναι περιλάλητον, καὶ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκούοντες ἀπρόσεκτα ἐπιχειροῦν νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν καὶ τολμοῦν νὰ λέγουν·

καὶ λέγειν τολμῶσι τίνας γὰρ ἔνεκεν ἐδίδου αὐτῷ τὴν ἐν-
τολὴν εἰδὼς ὅτι παραθήσεται; καὶ πάλιν, διὰ τί γὰρ τὸ ξύλον
προσέταξε γενέσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ; καὶ πολλὰ ἕτερα· ἀλλ'
ἵνα μὴ νῦν πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς παραβάσεως δόξωμεν προση-
5 δᾶν εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξηγήσιν, ἀναγκαῖον ἀναμεῖναι καὶ
ἡμᾶς τὴν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως διήγησιν, ἵν' οὕτως εἰς
τὸν τόπον ἀφικόμενοι εὐκαίρως, ἅπερ ἂν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
χορηγήσῃ, περὶ τούτου κινήσαντες, διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν
ἀγάπην τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν ἵν' εἰδότες τὴν ἀλήθει-
10 αν τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ τὴν προσήκουσαν δοξολογίαν ἀ-
ναφέρητε τῷ Δεσπότῃ καὶ μὴ καταλιπόντες τὸν ἡμαρτηκότα,
ἐπὶ τὸν ἀναίτιον Θεὸν τὴν αἰτίαν μεταγάγητε· τίως δὲ ἐπὶ
τοῦ παρόντος, εἰ δοκεῖ, τὰ ἐξῆς τοῦ ἀναγνώσματος ἐπέλθω-
μεν. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεός, οὐ καλὸν εἶναι τὸν
15 ἄνθρωπον μόνον». Ἴδὸν πάλιν ὁμοίως εἶπε, καθάπερ καὶ
πρότερον, «Κύριος ὁ Θεός», ἵνα ἐμπήξαντες ἡμῶν τῇ δια-
νοίᾳ τὰ λεγόμενα, μὴ τὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν
τῆς θείας Γραφῆς κυριώτερα εἶναι νομίζωμεν. «Καὶ εἶπε»,
φησί, «Κύριος ὁ Θεός, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον».
20 νο». Σκόπει πῶς οὐχ ἴσταιται ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἀλλ' εὐεργε-
σίας εὐεργεσίαις προσιῆθαι, καὶ πλουτῶν ἀγαθότητι, πάση
τιμῇ περιβαλεῖν βούλεται τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικόν, καὶ με-
τὰ τῆς τιμῆς καὶ εὐκολίαν αὐτῷ διαγωγῆς χαρίσασθαι. «Εἶτε
γάρ», φησί, «Κύριος ὁ Θεός, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον
25 μόνον. Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν καὶ αὐτόν». Ἴδὸν πάλιν
καὶ ἐνιαυθα τό, «Ποιήσωμεν». Καθάπερ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγεν
ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον
κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν», οὕτω καὶ νῦν
μέλλων τὴν γυναῖκα διαπλάτειν τῷ αὐτῷ κέχρηται ρήματι,
30 καὶ φησι, «Ποιήσωμεν». Πρὸς τίνα διαλέγεται; Οὐ πρὸς

διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐντολὴν ἀφοῦ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ τὴν παραβῆ; καὶ πάλιν, διατί ἐπρόσταξε νὰ θλαστήσῃ τὸ δένδρον μέσα εἰς τὸν παράδεισον; καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ θεωροῦμεν ὅτι τώρα, πρὶν ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς παραβάσεως, μεταπηδῶμεν εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὴν, εἶναι ἀνάγκη νὰ περιμένωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν διήγησιν τοῦ μακαρίου Μωυσέως, ὥστε ὅταν φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάλληλον στιγμὴν, ἐκεῖνα ποῦ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ θὰ μᾶς χορηγήσῃ, ἀφοῦ τὴν προκαλέσωμεν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, νὰ διδάξωμεν ἔτσι τὸ ἀληθινὸν νόημα τῆς Γραφῆς εἰς τὴν ἰδικήν σας ἀγάπην ὥστε γνωρίζοντες τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, καὶ τὴν ἀρμόζουσαν δοξολογίαν νὰ προσφέρετε εἰς τὸν Δεσπότην, καὶ νὰ μὴ μεταφέρετε τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἀνεύθυνον Θεόν, παραβλέποντες ἐκεῖνον ποῦ ἡμάρτησε. Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος δέ, ἐὰν θέλετε, ἅς ἐξηγήσωμεν τὴν συνέχειαν τοῦ ἀναγνώσματος. «Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένη ὁ ἄνθρωπος μόνος». Ἴδου πάλιν εἶπε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως καὶ προηγουμένως, «Κύριος ὁ Θεός», ὥστε ἀφοῦ ἐντυπώσωμεν εἰς τὴν διανοίαν μας τὰ λεγόμενα, νὰ μὴ θεωροῦμεν ὅτι τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους σκέψεις εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. «Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, * δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένη ὁ ἄνθρωπος μόνος». Πρόσεχε πῶς δὲν σταματᾷ ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἀλλὰ εἰς τὰς εὐεργεσίας προσθέτει εὐεργεσίας καὶ ἐπειδὴ εἶναι πλήρης ἀγαθότητος θέλει νὰ περιβάλῃ μὲ κάθε τιμὴν τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, καὶ μαζὶ μὲ τὴν τιμὴν νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἄνεσιν ζωῆς. Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Εἶπε Κύριος ὁ Θεός, δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένη ὁ ἄνθρωπος μόνος. Ἄς τοῦ κάμωμεν ἓνα βοηθὸν ὅμοιον μὲ αὐτόν». Ἴδου πάλιν καὶ ἐδῶ τό, «Ἄς κάμωμεν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔλεγε διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, «Ἄς κάμωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»¹¹, ἔτσι καὶ τώρα ποῦ πρόκειται νὰ πλάσῃ τὴν γυναῖκα μεταχειρίζεται τὴν ἴδιαν λέξιν, καὶ λέγει, «Ἄς κάμωμεν». Πρὸς ποῖον ἀπευθύνεται;

κτισιήν τινά δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον, τὸν ἐξουσιασιήν, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Παῖδα. Καὶ ἵνα μάθῃ ὁ Ἀδάμ, ὅτι δοῦτιμον αὐτῷ τὸ ζῶον μέλλει εἶναι τὸ διαπλατιόμενον, 5 διὰ τοῦτο καθάπερ ἐπ' αὐτοῦ ἔλεγε, «Ποιήσωμεν», οὕτω καὶ νῦν φησι, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν». Ἀμφότερα πολλὴν ἔχει τὴν δύναμιν, καὶ τό, «Βοηθόν», καὶ τό, «Κατ' αὐτόν». Οὐ βούλομαι, φησί, μόνον αὐτὸν εἶναι, ἀλλ' ἔχειν τινὰ παραμυθίαν ἐκ τῆς συνοουσίας, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ 10 καὶ κατ' ἀλλήλου αὐτῷ βοηθὸν παραγάγειν δεῖ, τὴν γυναῖκα αἰνιτιζόμενος. Διὰ τοῦτο φησι, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν», καὶ προσέθηκε δέ, «Κατ' αὐτόν», ἵν' διὰ τῆς εὐθὺς τὰ θηρία παραγόμενα, καὶ πάντα τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ μὴ νομίσης περὶ τούτων εἰρησθαι. Εἰ γὰρ καὶ συνεφάπτεται τῶν καμάτων 15 αὐτῷ πολλὰ τῶν ἀλόγων, ἀλλ' οὐδὲν ἴσον τῆς λογικῆς γυναικός. Διὰ τοῦτο εἶπε, «Βοηθόν κατ' αὐτόν», καὶ ἐπήγαγε «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἕτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ ἰδεῖν τί καλέσει αὐτὰ καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ 20 Ἀδάμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὰ μέλλοντα μετ' οὐ πολὺ συμβαίνειν, ἃ προειδώς ὁ Θεὸς δεικνυσιν ἡμῖν τὴν πολλὴν σοφίαν, ἣν κεχάριοιαι τῷ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντι, ἵν' ἐπειδὴν τὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθείσης 25 γένηται, μὴ νομίσης δι' ἄγνοιαν αὐτὸν παραβεβηκέναι, ἀλλ' εἰδέναι ἔχης, ὅτι ραθυμίας ἐστὶ τὸ πτώμα.

5. Ὅτι γὰρ σοφίας πολλῆς ἐπεπλήρωτο, μάνθανε ἐκ τῶν νῦν γινομένων. «Καὶ ἤγαγεν αὐτὰ», φησί, «πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτὰ». Ἀπόδειξιν ἡμῖν τῆς πολλῆς αὐτοῦ σοφίας 30 παρῶσαι βουλόμενος τοῦτο ποιεῖ. Καὶ πάλιν, «Ὁ ἐ-

“Οχι πρὸς κάποιαν κτιστὴν δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν γεννηθέντα, ἀπ’ αὐτὸν τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον, τὸν ἔξουσιαστήν, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, τὸν μονογενῆ του Υἱόν. Καὶ διὰ τὸ νὰ μάθῃ ὁ Ἀδάμ, ὅτι τὸ δημιουργούμενον ζῶον πρόκειται νὰ εἶναι ὅμοιον πρὸς αὐτόν, δι’ αὐτὸ ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτοῦ, «Ἄς κάμωμεν», εἴπειτα καὶ τώρα λέγει, «Ἄς τοῦ κάμωμεν βοηθὸν ὅμοιον μετ’ αὐτόν». Καὶ τὰ δύο ἔχουν μεγάλην δύναμιν, δηλαδὴ καὶ τὸ «Βοηθόν», καὶ τὸ, «Ὅμοιον μετ’ αὐτόν». Δὲν θέλω, λέγει, νὰ μένη αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ νὰ ἔχη κάποιαν παρηγορίαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ πρέπει νὰ δημιουργήσῃ καὶ κατάλληλον βοηθὸν εἰς αὐτόν, ὑπονοῶν τὴν γυναῖκα. Δι’ αὐτὸ λέγει, «Ἄς τοῦ κάμωμεν βοηθόν», καὶ ἐπρόσθεσε δέ, «Ὅμοιον μετ’ αὐτόν», ὥστε ὅταν ἰδῆς νὰ δημιουργοῦνται ἀμέσως τὰ θηρία καὶ ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἔχουν λεχθῆ δι’ αὐτά. Ἄν καὶ βεβαίως πολλὰ ζῶα τὸν βοηθοῦν εἰς τοὺς κόπους του, ὅμως κανένα τὸ ἴδιον μετ’ αὐτὸν λογικὴν γυναῖκα. Δι’ αὐτὸ εἶπε, «Βοηθόν ὅμοιον μετ’ αὐτόν», καὶ ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔφερον αὐτὰ εἰς τὸν Ἀδάμ διὰ τὸ νὰ ἰδῆ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ ὁποιονδήποτε δὲ ὄνομα ἔδωσεν ὁ Ἀδάμ εἰς κάθε ζωντανὸν δημιούργημα, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του». Δὲν γίνεται αὐτὸ οὔτε ἄσκοπα, οὔτε τυχαῖα, ἀλλὰ δι’ ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον, τὰ ὅποια προγνωρίζων ὁ Θεὸς μᾶς φανερῶνει τὴν μεγάλην σοφίαν, τὴν ὅποιαν ἔχει χαρίσει εἰς τὸν δημιουργηθέντα ἀπὸ αὐτὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸ νὰ μὴ νομίσης, ὅταν συμβῆ ἡ παράβασις τῆς δοθείσης ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐντολῆς, ὅτι ἀπὸ ἄγνοιαν τὴν ἔχει παραβῆ, ἀλλὰ νὰ ἠμπορέσης νὰ γνωρίζῃς ὅτι ἡ πτώσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας.

5. Ὅτι λοιπὸν ἦτο πλήρης πολλῆς σοφίας, μάθαινε ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα τώρα. «Καὶ ἔφερον αὐτά, λέγει, εἰς τὸν Ἀδάμ, διὰ τὸ νὰ ἰδῆ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ». Κάμνει αὐτό, ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς δώσῃ ἀπόδειξιν τῆς πολλῆς σοφίας αὐ-

κάλεσεν αὐτό», φησί, «Ἄδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Οὐχ ἵνα
 δὲ τὴν σοφίαν αὐτοῦ μόνον καταμάθωμεν, τοῦτο γίνεται ἀλλ'
 ἵνα καὶ τὸ σύμβολον τῆς δεσποτείας διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων
 θέσεως ἐπιδείξηται. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἕως τοῦτο
 5 ποιεῖσθαι σύμβολον δεσποτείας, ἐπειδὴν οἰκείας ὠνήσονται,
 μειαιθῆναι αὐτῶν τὰς προσηγορίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἄ-
 δάμ παρασκευάζει καθάπερ δεσπότην πᾶσι τοῖς ἀλόγοις ἐπι-
 θεῖναι τὰς προσηγορίας. Μὴ γὰρ ἀπλῶς παραδράμης, ἀγα-
 πητέ, τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννόησόν μοι, πόσης ἦν σοφίας τοσοῦ-
 10 τοις γένεσι πτηνῶν, ἐρπειῶν, θηρίων, κτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων
 ἀλόγων, τῶν ἡμέρων, τῶν ἀγρίων, τῶν ἐν τοῖς ὕδασι διαιω-
 μένων, τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντων, πᾶσι τοῦτοις ἐπιθεῖναι
 τὰς προσηγορίας, καὶ προσηγορίας τὰς κυρίας καὶ καταλλή-
 λους ἐκάσιψ γένει «Πᾶν γάρ», φησί, «ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἄ-
 15 δάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Εἶδες ἐξουσίαν ἀπηρισμένην; εἶ-
 δες δεσποτείας αὐθεντίαν; Δογίζου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ-
 το, διτι καὶ λέοντες, καὶ παρδάλεις, καὶ ἔχεις, καὶ σκορπίοι,
 καὶ ὄφεις, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα τὰ τοῦτων θηριωδέστερα, καθά-
 περ πρὸς δεσπότην μετὰ πάσης ὑποταγῆς παραγεγονότα τὰς
 20 προσηγορίας ἐδέξαντο, καὶ οὐδὲν τῶν θηρίων τοῦτων ἐδεδοί-
 κει ὁ Ἄδάμ. Μὴ τοίνυν ἐπισκηπτιέτω τις τοῖς γεγενημένοις
 παρὰ τοῦ Δεσπότη, καὶ τὴν γλῶσσαν ἀκονάτω κατὰ τοῦ δη-
 μιουργοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς, καὶ λεγέτω
 τὰ ἀνόνητα ἐκεῖνα ρήματα ἵνος ἔνεκεν τὰ θηρία παρήχθη;
 25 Ὅτι γὰρ ἅπαντα ὁμοίως τοῖς ἡμέροις τὴν δουλείαν ἐπεγί-
 ρωσκε καὶ τὴν δεσποτείαν, δείκνυσιν ἡμῖν ἀκριβῶς ἢ τῶν
 ὀνομάτων θεοῖς. Αἱ γὰρ προσηγορίαι ἐκεῖναι ἄς ἔθετο αὐ-
 τοῖς μέχρι τοῦ παρόντος διαμένουσιν οὕτως αὐτὰς ἐκύρω-
 σεν ὁ Θεός, ἵνα διηνεκῆ ὑπόμνησιν ἔχωμεν καὶ τῆς τιμῆς,
 30 ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐδέξατο παρὰ τοῦ Δεσπότη πάντων, τοῦτων
 τὴν ὑποταγὴν λαθῶν, καὶ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῷ τὴν αἰτίαν

τοῦ. Καί πάλιν, «Ὅποιοδῆποτε ὄνομα, λέγει, ἔδωσεν ὁ Ἄδάμ, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του». Ὅχι δὲ μόνον διὰ νὰ μάθωμεν καλὰ τὴν σοφίαν του, γίνεται αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ ὀποκαλύψῃ καὶ τὸ σύμβολον τῆς ἐξουσίας μὲ τὸ νὰ δώσῃ τὰ ὀνόματα. Διότι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι συνήθεια αὐτὸ νὰ κάμνουν σύμβολον ἐξουσίας, ὅταν θὰ ἀγοράσουν ὑπηρέτας, νὰ ἀλλάσσουν τὰ ὀνόματά των. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν Ἄδάμ προετοιμάζει νὰ δώσῃ ὡσάν κυρίαρχος τὰ ὀνόματα εἰς ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα. Μὴ λοιπὸν παρέλθῃς ἐπιπόλαια, ἀγαπητέ, αὐτὸ πού ἐλέχθη, ἀλλὰ κατανόησε, παρακαλῶ, πόσον μεγάλης σοφίας ἔργον ἦτο εἰς τόσα γένη πτηνῶν, ἐρπετῶν, θηρίων, κατοικιδίων ζώων καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ζώων, τῶν ἡμέρων καὶ τῶν ἀγρίων, ἐκείνων πού ζοῦν μέσα εἰς τὰ ὕδατα, ἐκείνων πού προῆλθαν ἀπὸ τὴν γῆν, εἰς ὅλα αὐτὰ νὰ δώσῃ τὰ ὀνόματα, καὶ μάλιστα τὰ ἔγκυρα καὶ κατάλληλα εἰς κάθε γένος. «Ὅποιοδῆποτε, λέγει, ὄνομα ἔδωσεν ὁ Ἄδάμ εἰς αὐτό, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του». Εἶδες ἐξουσίαν πλήρη; εἶδες ἐξουσίαν ἀπόλυτον; Σκέψου μαζί μὲ τὰ ἄλλα καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ λέοντες καὶ λεοπαρδάλεις καὶ ἔχιδναι καὶ σκορπιοὶ καὶ φίδια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀγριώτερα ἀπὸ αὐτά, ἀφοῦ προσῆλθαν ὡσάν εἰς κυρίαρχον μὲ κάθε ὑποταγὴν, ἐδέχθησαν τὰ ὀνόματα καὶ κανένα ἀπὸ τὰ θηρία αὐτὰ δὲν ἐφοβήθη ὁ Ἄδάμ. Ἄς μὴ κατηγορῇ λοιπὸν κανεὶς τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄς μὴ ἀκονίζῃ τὴν γλῶσσαν του ἐναντίον τοῦ δημιουργοῦ, μᾶλλον δὲ ἐναντίον τῆς ἰδικῆς του κεφαλῆς, καὶ ἄς μὴ λέγῃ τὰ ἀνώφελα ἐκεῖνα λόγια διὰ ποῖον λόγον ἐδημιουργήθησαν τὰ ἄγρια ζῶα; Ὅτι βέβαια ὅλα, καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τὰ ἡμερα, ἀνεγνώριζαν τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν, μᾶς τὸ φανερῶναι μὲ ἀκρίβειαν ἢ τοποθέτησις τῶν ὀνομάτων των. Διότι τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν εἰς αὐτά, παραμένουν μέχρι τώρα. Ἔτσι ἐπεκύρωσεν αὐτὰ ὁ Θεός, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα συνεχῶς καὶ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων, μὲ τὸ νὰ λάβῃ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, καὶ νὰ καταλογίζωμεν εἰς

επιγράφωμεν διὰ τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐξουσίαν ἀκρωτηριά-
 σαντι «Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδάμ», φησί, «ὀνόματα πᾶσι τοῖς
 κτήρεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πειτειοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς
 θηρίοις τῆς γῆς». Ἐντεῦθεν ἤδη ἰσχύει μοι, τῆς προαιρέ-
 5 σεως τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβο-
 λήν, καὶ μὴ λέγε, ὅτι ἡγνῶει τί μὲν καλόν, τί δὲ κακόν. Ὁ
 γὰρ δυνήθεις καταλλήλους τὰς προσηγορίας τοῖς κτήρεσιν
 ἐπιθεῖναι, καὶ τοῖς πειτειοῖς, καὶ τοῖς θηρίοις, καὶ μὴ συγ-
 χέας τὴν τάξιν, μηδὲ τὰς μὲν τοῖς ἡμέροις ζώοις ἀρμοζού-
 10 σας τοῖς ἀγρίοις ἐπιθεῖναι, μηδὲ τὰς τοῖς ἀγρίοις προση-
 κούσας τοῖς ἡμέροις ἀφορίσαι, ἀλλὰ πᾶσι τὰς καταλλήλους
 ὀνομασίας δοῦναι, πῶς οὐ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως πε-
 πλήρωτο; Λογίζου ἐντεῦθεν λοιπὸν ὅση τοῦ ἐμφυσηματος
 ἐκείνου ἢ δύναμις, καὶ πόση τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς ἢ σοφία,
 15 ἦν ὁ Δεσπότης αὐτῇ κεχάρισται, ζῶον τοιοῦτον καὶ θαυμα-
 στὸν καὶ λογικὸν ἐκ δύο οὐσιῶν συνησάμενος, καὶ τὴν ἀ-
 σώματον οὐσίαν τῆς ψυχῆς συμπλέξας τῷ σώματι, καθάπερ
 ὄργανον τινί, τεχνίτην ἄριστον. Ὅταν οὖν ἐννοήσης τοῦ ζώου
 τούτου τὴν ἰσαύτην σοφίαν, ἐκπλήτιου τοῦ δημιουργήσαντος
 20 τὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος δρώμενον, εὐ-
 γνώμονα θεατὴν εἰς τὴν τοῦ δημιουργήσαντος παραπέμπει
 δοξολογίαν· πολλῶ μᾶλλον τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ὁ ἄνθρω-
 πος δυνήσεται τὰ κατὰ τὴν οἰκείαν διάπλασιν ἀναλογιζόμε-
 νος, καὶ τῆς τιμῆς τῆς παρασχεθείσης αὐτῷ τὴν ὑπερβολήν,
 25 καὶ τῶν δωρεῶν τὰ μεγέθη, καὶ τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας
 διηνεκῶς ἀνυμνεῖν τὸν παραγαγόντα, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν
 δοξολογίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότη. Ἐβουλόμην καὶ τοῖς ἐ-
 ξῆς ἐπεξελεθεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων κατα-
 χύσωμεν τὴν μνήμην τῶν ἤδη λεχθέντων, ἀναγκαῖον ἐν-
 30 ταῦθα σῆσαι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο
 μόνον ἐστὶν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον ἀπλῶς πολλὰ εἰπεῖν· ἀλ-
 λά διὰ τοῦτο λέγομεν, ὥστε αὐτὰ διηνεκῶς ὑμᾶς ἔχειν ἐμπε-
 πηγῶτα ταῖς διανοαίαις ταῖς ὑμετέροις, ἵνα μὴ μόνον αὐτοὶ

αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ἀφαιρέσεως τῆς τιμῆς, ἀφοῦ μὲ τὴν ἁμαρτίαν ἀπέκοψε τὴν ἐξουσίαν. «Καὶ ἔδωσεν ὁ Ἄδάμ, λέγει, ὀνόματα εἰς ὅλα τὰ κατοικίδια ζῶα, εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς». Πρόσεξε ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη, ἀγαπητέ, τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως καὶ τὴν ὑπερβολικὴν του σύνεσιν, καὶ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι δὲν ἐγνώριζε ποῖον ἦτο τὸ καλὸν καὶ ποῖον τὸ κακόν. Διότι ἐκεῖνος πού ἠμπόρεσε νὰ δώσῃ τὰ κατάλληλα ὀνόματα εἰς τὰ κατοικίδια ζῶα, εἰς τὰ πτηνὰ καὶ εἰς τὰ ἄγρια θηρία, καὶ χωρὶς νὰ κάμῃ σύγχυσιν εἰς τὴν τάξιν, οὔτε νὰ ἐπιθέσῃ τὰ κατάλληλα διὰ τὰ ἡμέρα ζῶα ὀνόματα εἰς τὰ ἄγρια, οὔτε τὰ κατάλληλα διὰ τὰ ἄγρια νὰ τὰ προορίσῃ διὰ τὰ ἡμέρα, ἀλλὰ νὰ δώσῃ εἰς ὅλα τὰ κατάλληλα ὀνόματα, πῶς δὲν ἦτο πλήρης κάθε σοφίας καὶ συνέσεως; Σκέψου ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν πόση ἦτο ἡ δύναμις ἐκείνου τοῦ φουσημάτος καὶ πόση ἡ σοφία τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, πού εἰς αὐτὴν ἔχει χαρίσει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος συνέστησεν ἀπὸ δύο οὐσίας τέτοιο ζῶον καὶ θαυμαστὸν καὶ λογικόν, καὶ συνέδεσε τὴν αὐτοῦ οὐσίαν τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα, ὡσὰν εἰς κάποιον ὄργανον, ἄριστον τεχνίτην. Ὅταν λοιπὸν κατανοήσῃς τὴν τόσον μεγάλην σοφίαν τοῦ ζώου αὐτοῦ, θὰ θαυμάζῃς τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Διότι ἐὰν ἡ ὁμορφιὰ τοῦ οὐρανοῦ παρακινῇ τὸν εὐγνώμονα θεατὴν νὰ δοξολογῇ τὸν δημιουργόν, πολὺ περισσότερον τὸ λογικόν αὐτὸ ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, ἀναλογιζόμενος τὸν τρόπον τῆς ἰδικῆς του δημιουργίας καὶ τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς πού τοῦ ἐδόθη καὶ τὰς μεγάλας δωρεὰς καὶ τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀνυμνῇ συνεχῶς τὸν δημιουργόν καὶ νὰ ἀναπέμῃ σύμφωνα μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ τὴν δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἦθελα καὶ τὰ ἐπόμενα νὰ ἀναπτύξω, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμεν μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων αὐτὰ πού τώρα ἐλέχθησαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσω ἐδῶ τὴν διδασκαλίαν. Οὔτε βέβαια ἡ μόνη μας φροντίδα εἶναι αὐτό, δηλαδὴ νὰ λέγωμεν ἀπλῶς πολλά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ λέγομεν, ὥστε νὰ ἔχετε αὐτὰ συνεχῶς τυπωμένα εἰς τὰς ἰδικὰς σας διανοίας, διὰ νὰ μὴ γνωρίζετε

εἶδῃτε τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐγκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 τέροις διδάσκαλοι γίνησθε δυνάμενοι καὶ ἄλλους νουθειεῖν.
 Ἐκαστος τοῖνυν ὑμῶν, παρακαλῶ, ἐντεῦθεν ἐξιῶν, μετὰ
 τοῦ πλησίον ἀναλαμβάνετε τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην, καὶ
 5 τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρων, δεχέσθω καὶ τὰ παρ' ἐτέρου μνη-
 μονευθέντα. Καὶ οὕτω συλλέγοντες ἅπαντα, καὶ ἕναῖον αὐ-
 τῶν ἔχοντες τὴν μνήμην, οἴκαδε ἀναχωρεῖτε, καὶ καθ' ἑ-
 αυτοὺς ἀναμνησκόμενοι τὰ θεῖα ταῦτα διδάγματα· ἵνα ἐν
 τούτοις ἔχοντες τὴν μέριμναν ἅπασαν, καὶ ἀσχολῶντες ὑμῶν
 10 τὴν διάνοιαν, δύνησθε μετ' εὐκολίας περιγενέσθαι καὶ τῶν
 παθῶν τῶν ἐνοχλοῦντων, καὶ τὰς τοῦ διαδόλου μηχανὰς διαφυ-
 γεῖν. Ἐνθα γὰρ ἂν ἴδῃ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ψυχὴν
 τὰ τοῦ Θεοῦ μεριμνῶσαν, καὶ διηνεκῶς ἐκεῖνα φανταζομένην,
 καὶ ταῦτα περιστρέφουσαν, οὐδὲ προσεγγίσει τολμᾷ, ἀλλὰ τα-
 15 χέως ἀποπηδᾷ, καθάπερ ἀπὸ πυρός τινος, ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύ-
 ματος ἐνεργείας φυγαδευόμενος. Ἴν' οὖν καὶ αὐτοὶ τὰ μέ-
 γιστα κερδαίνωμεν, κἀκεῖνου περιγενέσθαι δυνηθῶμεν, καὶ
 τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ροπὴν μειζόνως ἐπισπασώμεθα, ἐν τού-
 τοις ἀσχολῶμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν καὶ τὰ
 20 ἐν χειρὶ πάντα ἐξευμαρισθήσεται, καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα
 γενήσεται, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι λυπηρὰ χρησιτὸν λήφεται
 τέλος, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς τῶν παρόντων λυπῆσαι δυνησεται. Ἐ-
 ἂν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ μεριμνῶμεν, τὰ ἡμέτερα αὐτὸς μεριμνή-
 σει καὶ μετὰ πολλῆς ἀδείας τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος θίου
 25 διαπλεύσομεν, καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κυβερνήτου τοῦ ἐπὶ πάν-
 των Θεοῦ ὀδηγούμενοι, καιαντήσομεν εἰς τὸν λιμένα τῆς τού-
 του φιλανθρωπίας· ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
 εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μόνον σεις τὰ εὕρισκόμενα εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, ἀλλὰ νὰ γίνεσθε καὶ διδάσκαλοι εἰς ἄλλους, ἱκανοὶ νὰ συμβουλεύετε καὶ ἄλλους. Ὁ καθένας σας λοιπόν, παρακαλῶ, ἐξερχόμενος ἀπὸ ἐδῶ, μαζί με τὸν πλησίον του ἅς ἐνθυμῆται τὰ λεχθέντα, προσφέρων καὶ τὰ ἰδικά του καὶ ἃς δέχεται ἐκεῖνα ποῦ ἀναφέρει ὁ ἄλλος. Καὶ ἔτσι συγκεντρώνοντες ὅλα καὶ διατηροῦντες αὐτὰ ζωηρὰ εἰς τὴν μνήμην σας, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ σπίτια, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ μόνοι σας τὰ θεῖα αὐτὰ διδάγματα, ὥστε ἔχοντες ὄλην σας τὴν φροντίδα εἰς αὐτὰ καὶ ἀπασχολοῦντες τὴν διάνοιάν σας, θὰ ἠμπορέσετε με εὐκολίαν νὰ νικήσετε καὶ τὰ πάθη ποῦ σᾶς ἐνοχλοῦν καὶ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου νὰ ἀποφύγετε. Διότι ἐκεῖ ποῦ θὰ ἰδῆ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων ψυχὴν νὰ φροντίζῃ τὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ φαντάζεται διαρκῶς ἐκεῖνα καὶ αὐτὰ νὰ σκέπτεται, δὲν τολμᾷ οὔτε νὰ πλησιάσῃ, ἀλλὰ ἀμέσως ἀπομακρύνεται, διωκόμενος ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος, ὡσάν ἀπὸ κάποιαν πυρᾶν. Διὰ νὰ κερδίζωμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὰ μέγιστα ἀγαθὰ καὶ νὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἐκεῖνον νὰ νικήσωμεν, καὶ νὰ προσελκύσωμεν πλουσίως τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἅς ἀπασχολοῦμεν εἰς αὐτὰ τὴν διάνοιάν μας. Διότι ἔτσι καὶ ὅλαι αἱ ὑποθέσεις μας θὰ ἀνακουφισθοῦν, καὶ τὰ δύσκολα θὰ γίνουν εὐκόλα, καὶ τὰ νομιζόμενα ὅτι εἶναι λυπηρὰ θὰ λάβουν αἴσιον τέλος καὶ κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς προκαλέσῃ λύπην. Διότι ἐὰν φροντίζωμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, θὰ φροντίσῃ αὐτὸς τὰ ἰδικά μας, καὶ θὰ διαπλεύσωμεν με μεγάλην ἀσφάλειαν τὸ πέλαγος τῆς παρούσης ζωῆς καὶ καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν μέγαν κυβερνήτην, τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ λιμάνι τῆς φιλανθρωπίας του, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'
(Γεν. 2, 20 - 25)

«Τῷ δὲ Ἀδάμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὁμοῖος αὐτῷ. Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνω-
5 σε. Καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλή-
ρωσε σάρκα ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ὠκοδόμησε Κύριος ὁ
Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς
γυναῖκα».

1. Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, οὗ μετὰ πολλῆς τῆς προ-
10 θυμίας χθὲς ἐδέξασθε τὴν παρ' ἡμῶν παραίνεσιν, καὶ πρὸς
τὸ μῆκος τῶν εἰρημένων οὐ μόνον οὐκ ἐδυσχεράνατε, ἀλλὰ
καὶ μέχρι τοῦ τέλους οὕτω παρηκολουθήσατε, ὡς ἀκμάζον-
τα ὑμῖν ἐναπομεῖναι τὸν τῆς ἀκροάσεως πόθον ὄθεν καὶ
χρησιὰς ἡμῖν τὰς ἐλπίδας ὑπεφήνατε, ὡς διὰ τῶν ἔργων
15 ἐπιδειξάμενοι τὰ τῆς ἡμετέρας συμβουλής. Ὁ γὰρ μετὰ το-
σαύτης ἡδοικῆς ἀκούων, δῆλος ἂν εἶη καὶ πρὸς τὴν διὰ
τῶν ἔργων προᾶξιν παρεσκευασμένος· ἄλλως δὲ καὶ ἡ γῆν
ὑμῶν συνδρομὴ τεκμηρίων ἂν γένοιτο τῆς κατὰ ψυχὴν ὑμῶν
ὕγιαιας. Ὡσπερ γὰρ τὸ πεινῆν σωματικῆς εὐεξίας σημεῖον
20 ἔστιν, οὕτω τὸ λογίων θείων ἐρᾶν ψυχικῆς ὑγιαιας τεκμη-
ριον ἂν γένοιτο μέγιστον. Ἐπεὶ οὖν ὁ καρπὸς τῆς ὑμετέρας
σπουδῆς δείκνυσι τῆς ὑπακοῆς τὴν ἐκπλήρωσιν, φέρε καὶ
ἡμεῖς τὸν μισθόν, ὃν ὑπεσχόμεθα χθὲς, καταβάλωμεν ὑμῶν
τῇ ἀγάπῃ τὴν πνευματικὴν ταύτην λέγω διδασκαλίαν τὸν
25 μισθόν, καὶ μοι τῷ καταβάλλοντι δυνάμενον ἀξιοῦσαι τὴν πε-
ριουσίαν, καὶ ὑμᾶς τοὺς ὑποδεχομένους πλουσίους ἀπεργαζό-
μενον. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικᾶ ὅπερ ἐπὶ τῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄

(Γεν. 2, 20 - 25)

«Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὁμοῖος πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐπέφερεν ὁ Θεὸς ἕκτασιν εἰς τὸν Ἀδὰμ, καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πλευράς του καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα εἰς τὴν θέσιν της. Καὶ ἔκτισε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ, εἰς γυναῖκα».

1. Σᾶς ὀφείλω μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι ἠκούσατε χθὲς μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν συμβουλήν μου· καὶ μὲ τὴν ἕκτασιν τῆς ὁμιλίας ὄχι μόνον δὲν ἐδυσσαρεστήθητε, ἀλλὰ καὶ τὴν παρηκολουθήσατε μέχρι τοῦ τέλους κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μείνη εἰς τὴν ψυχὴν σας ἀκμαῖος ὁ πόθος τῆς ἀκροάσεως. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήσατε εἰς ἐμὲ ἐλπίδας καλὰς, ὅτι θὰ ἐπιδείξετε διὰ τῶν ἔργων τὰ λόγια τῆς ἰδικῆς μου συμβουλῆς. Διότι εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ εἶναι προετοιμασμένος καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἐκεῖνος, πού ἀκούει μὲ τόσον μεγάλην εὐχαρίστησιν· ἄλλωστε δὲ καὶ ἡ παροῦσα συγκέντρωσίς σας θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπόδειξις τῆς ψυχικῆς σας ὑγείας. Διότι ὅπως ἡ πείνα εἶναι σημεῖον τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ γίνῃ ἀπόδειξις τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ καρπὸς τῆς ἰδικῆς σας προθυμίας ἀποδεικνύει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑπακοῆς, ἐμπρὸς νὰ καταβάλωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἀγάπην σας τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθημεν χθὲς· ὀνομάζω μισθὸν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἢ ὁποία ἠμπορεῖ καὶ εἰς ἐμὲ, πού τὴν προσφέρω, νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν καὶ σᾶς, πού τὴν δέχεσθε, νὰ κάμῃ πλουσίους. Τέτοια βέβαια εἶναι ὅλα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, πρᾶγμα τὸ

αἰσθητῶν πραγμάτων οὐκ ἔνι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ καταβαλὼν
 ἠλάτιωσεν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, καὶ τὸν ὑποδεχόμενον εὐπο-
 ρώτερον κατέστησεν ἐνιαῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ὁ κα-
 ταβαλὼν ταύτη μᾶλλον τὸν οἰκεῖον πλοῦτιον αὔξει, καὶ τοῖς
 5 ὑποδεχομένοις μεῖζων ἢ περιουσία γίνεται. Ἐπεὶ οὖν καὶ
 ἡμεῖς ἔτοιμοι πρὸς εὐγνωμοσύνην, καὶ ὑμεῖς οἱ ὑποδέχεσθαι
 μέλλοντες τὸν πλοῦτιον τοῦτον τὸν πνευματικόν, εὐσεβισμέ-
 νους ἔχετε τοὺς κόλπους τῆς διανοίας· φέρε τὴν ὑπόσχεσιν
 πληρώσωμεν, καὶ τῆς ἀκολουθίας πάλιν τῶν παρὰ τοῦ μακα-
 10 ρίου Μαυσέως ἀνεγνωσμένων ἀράμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὸν
 μισθὸν καταβάλωμεν. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ σήμερον ἀνεγνωσμέ-
 να ἀναγκαῖον εἰς μέσον προδεῖναι, ἵν' οὕτω μετὰ ἀκριθείας
 διερευνώμενοι τὸν τοῖς ρήμασι ἐναποκεκρυμμένον πλοῦτιον
 τῶν νοημάτων, προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμειτέρας ἀγάπης. Ἡκού-
 15 σαιτε γὰρ ἀριτίως τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης· «Τῷ δὲ Ἄ-
 δάμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». Τί βούλειαι ἢ θρα-
 χεῖα αὕτη λέξεις, «Τῷ δὲ Ἄδάμ»; τίνας ἔνεκεν προσέθηκε
 τὸν σύνδεσμον; οὐ γὰρ ἤρκει εἰπεῖν τῷ Ἄδάμ; Οὐχ ἀπλῶς
 ταῦτα διερευνᾶσθαι σπουδάζομεν, φιλοτιμίας ἔνεκεν περι-
 20 τῆς, ἀλλ' ἵνα μετὰ ἀκριθείας ὑμῖν ἅπαντα ἐρμηνεύοντες παι-
 δεύσωμεν ὑμᾶς μηδὲ θραχεῖαν λέξιν, μηδὲ συλλαβὴν μίαν
 παραιρέχειν τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κειμένων. Οὐ γὰρ
 ρήματὰ ἐστὶν ἀπλῶς, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ρήματα,
 καὶ διὰ τοῦτο πολὺν ἐστὶ τὸν θησαυρὸν εὑρεῖν καὶ ἐν μιᾷ
 25 συλλαβῇ. Προσέχετε οὖν, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας· μηδεὶς
 κωθῆς, μηδεὶς ὑπνηλός, πάντες διεγρηγομένην μοι τὴν διάνοιαν
 παρέχετε· μηδεὶς ἔξω ρεμβέσθω τὸν λογισμόν, μηδὲ
 φροντίδας βιωτικὰς ἐπισυρόμενος ἐνιαῦθα σιηκέτω, ἀλλ' ἐν-
 νοῶν τῆς πνευματικῆς ταύτης συνόδου τὸ ἀξίωμα, καὶ δι-
 30 διὰ τῆς τῶν προφητῶν γλώττης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς διαλε-

1. Δηλ. εἰς τὰ ὑλικά πράγματα.

2. Δηλ. εἰς τὰ πνευματικά αγαθά.

3. Πρβλ. Ματθ. 5, 18.

ὅποιον δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Διότι ἐκεῖ μὲν¹, ἐκεῖνος πού προσφέρει, ἐλαττώνει τὴν περιουσίαν του, καὶ κάνει πλουσιώτερον αὐτόν πού δέχεται. Ἐδῶ ὁμως² δὲν συμβαίνει ἔτσι· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πού προσφέρει θὰ αὐξήσῃ ἔτσι ἀκόμη περισσότερο τὸν πλοῦτον του, καὶ εἰς αὐτούς πού τὸν δέχονται, γίνεται μεγαλυτέρα ἡ περιουσία των. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας, καὶ σεῖς, πού πρόκειται νὰ δεχθῆτε τὸν πνευματικόν αὐτόν πλοῦτον, ἔχετε προετοιμάσει καταλλήλως τὴν διάνοιάν σας, ἐμπρὸς ἃς ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ἀφοῦ καταπιασθούμεν πάλιν μὲ τὴν συνέχειαν τῶν λόγων τοῦ μακαρίου Μωυσέως, πού ἀνεγνώσθησαν, ἀπὸ ἐκεῖ θὰ σᾶς καταβάλωμεν τὸν μισθόν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι τὰ λόγια πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ νὰ παρουσιάσωμεν ἐνώπιόν σας, ὥστε, ἐρευνῶντες ἔτσι μὲ ἀκρίβειαν τὸ πλῆθος τῶν διδασμάτων, πού εἶναι κρυμμένον μέσα εἰς τὰ λόγια, νὰ τὸ προσφέρωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας. Ἦκούσατε λοιπὸν πρὸ ὀλίγου τὴν Ἁγίαν Γραφήν νὰ λέγῃ· «Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν». Τί θέλει νὰ εἰπῇ ἡ μικρά αὐτὴ λέξις, «Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ»; διὰ ποῖον λόγον ἐπρόσθεσε τὸν σύνδεσμον; δὲν ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἰπῇ, «εἰς τὸν Ἀδὰμ»; Δὲν προσπαθοῦμεν νὰ διερευνήσωμεν ἀπλῶς αὐτὰ, ἐξ αἰτίας περιττῆς φιλοτιμίας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς διδάξωμεν, ἐρμηνεύοντες εἰς σᾶς ὅλα μὲ λεπτομέρειαν, νὰ μὴ περιφρονῆτε οὔτε τὴν μικρὰν λέξιν, οὔτε μίαν συλλαβὴν ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς³. Διότι δὲν εἶναι ἀπλῶς λόγια, ἀλλὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν καὶ εἰς μίαν συλλαβὴν μέγαν θησαυρόν. Προσέχετε λοιπὸν, παρακαλῶ, μὲ ἀκρίβειαν· κανεῖς νὰ μὴ εἶναι βραδύνους, κανεῖς νυσταγμένος, ὅλοι δώσατέ μου τὴν διάνοιάν σας Ξυνητήν. Κανεῖς νὰ μὴ ρεμβάζῃ ἔξω, οὔτε νὰ στέκεται μεταφέρων ἐδῶ τὰς βιωτικὰς του φροντίδας, ἀλλὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀξίαν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς συγκεντρώσεως, καὶ ὅτι διὰ μέσου τῆς γλώσσης τῶν προφητῶν ἀκούομεν τὸν Θεὸν νὰ ὁμιλῇ

γομένου ἀκούομεν· οὕτω τὴν ἀκοὴν ὑπεχέτω, καὶ συντειαμέ-
 νον ἐχέτω τὸν νοῦν, ἵνα μηδὲν τῶν παρ' ἡμῶν καταβαλλομέ-
 νων σπερμάτων εἰς πέτραν κατενεχθῆ, ἢ παρὰ τὴν ὁδὸν ἢ
 5 τὴν καλὴν καταβληθῆν, τὸ πλείους λέγω τῆς διανοίας τῆς ὑ-
 μετέρας, σαφιλῆ τὸν καρπὸν ὑμῖν ἐνέγκαι δυναθῆ, καὶ πολυ-
 πλασιάσῃ τὰ παρ' ἡμῶν καταβαλλόμενα. Ἄλλ' ἴδωμεν λοιπὸν
 τί θούλειαι ἡμῖν αὕτη ἢ τοῦ συνδέσμου συμπλοκή. «Τῷ δὲ
 Ἄδάμ», φησὶν, «οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». Θέα μοι
 10 τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν. Εἰποῦσα, «Τῷ δὲ Ἄδὰμ
 οὐχ εὐρέθη βοηθός», οὐκ ἔστι μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθη-
 κεν, «Ὅμοιος αὐτῷ», τῇ προσθήκῃ παραδηλοῦσα ἡμῖν τὴν
 αἰτίαν, δι' ἣν τοῦ συνδέσμου τὴν συμπλοκὴν ἐποίησατο. Οἶμαι
 λοιπὸν τοὺς ὀξύτερον ἐπιβάλλειν δυναμένους ἤδη προορᾶν
 15 τὸ μέλλον ὑφ' ἡμῶν ρηθῆσεσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ προσήκει ἡ-
 μᾶς κοινὴν πρὸς ἅπαντας ποιουμένους τὴν διδασκαλίαν, πᾶ-
 σι σαφῆ ποιεῖν τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, φέρε διδάξωμεν ὑ-
 μᾶς τίνας ἔνεκεν οὕτως εἴρηκεν· ἀλλὰ μικρὸν ἀνάσχεσθε.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς πρώην ρηθεῖσι, καθάπερ μνημονεύετε,
 20 εἰποῦσα ἡ θεία Γραφή, ὅτι «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν καὶ
 αὐτόν», εὐθέως ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν τῶν θηρίων, καὶ τῶν
 ἐρπειῶν, καὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων δημιουργίαν· φησὶ γάρ,
 «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἕκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία, καὶ
 τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἄδὰμ,
 25 ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά». Καὶ καθάπερ δεσπότης πᾶσιν ἐπέ-
 θηκε τὰ ὀνόματα, καὶ τὴν οἰκείαν προσηγορίαν ἐκάστω γέ-
 νει τῶν θηρίων, καὶ τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἀλόγων
 κατὰ τὴν παρὰσχεθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἀπένειμεν· ἵνα εἰδέναι
 ἔχωμεν λοιπὸν, ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἅπαντα τὰ γε γενημένα, εἰ
 30 καὶ ὑπηρεσίαν τινὰ πληροῖ καὶ συνεφέπεται τῶν καμάτων
 αὐτῷ, ἀλλ' ὅμως ἄλογά ἐστι, καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ λειπό-

4. Βλ. παραβολὴν τοῦ σπορέως Ματθ. 13, 4-23· Μάρκ. 4, 1-9·
 Λουκᾶ 8, 15.

5. Γεν. 2, 18.

6. Γεν. 2, 19.

πρὸς ἡμᾶς. Ἔτσι νὰ ὑποτάξης τὴν ἀκοήν σου, καὶ νὰ ἔχῃς συγκεντρωμένον τὸν νοῦν σου, διὰ νὰ μὴ πέση κατένενα ἀπὸ τὰ σπέρματα, πού θὰ ρίπτωμεν ἡμεῖς, εἰς τὴν πέτραν ἢ κοντὰ εἰς τὴν ὁδὸν ἢ εἰς τὰ ἀγκάθια, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸ σπέρμα, ἀφοῦ πέση εἰς τὴν καλὴν γῆν⁴, καὶ ἐννοῶ τὸ πλάτος τῆς διανοίας σας, νὰ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ ἄφθονον καρπὸν εἰς σᾶς καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ ριπτόμενα ἀπὸ ἡμᾶς σπέρματα. Ἄλλὰ ἅς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τί θέλει νὰ μᾶς εἰπῇ ἡ πλοκὴ αὐτῆ τοῦ συνδέσμου. «Εἰς δὲ τὸν Ἄδᾶμ, λέγει ἡ Γραφή, δὲν εὐρέθη βοήθῃς ὁμοίος πρὸς αὐτόν». Πρόσεχε, παρακαλῶ, τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἄφοῦ εἶπε, «Εἰς δὲ τὸν Ἄδᾶμ δὲν εὐρέθη βοήθῃς», δὲν ἐσταμάτησε μέχρι τοῦτο, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν «ὁμοίος πρὸς αὐτόν»· μὲ τὴν προσθήκην καθιστᾷ εἰς ἡμᾶς φανεράν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε τὴν πλοκὴν τοῦ συνδέσμου. Νομίζω λοιπὸν, ὅτι προβλέπουν πλέον ἐκεῖνο, πού πρόκειται νὰ εἰπῶ, ὅσοι ἠμποροῦν νὰ ἀντιλαμβάνωνται ὀξύτερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρέπει νὰ κάνωμεν κοινήν τὴν διδασκαλίαν πρὸς ὅλους καὶ νὰ καταστήσωμεν σαφῆ τὰ λεγόμενά μας πρὸς ὅλους, ἐμπρὸς ἅς ἐκθέσωμεν εἰς σᾶς, διὰ ποῖον λόγον ὠμίλησεν ἔτσι ἡ Γραφή. Ἔχετε ὅμως ὀλίγην ὑπομονήν. Εἰς τὰ λεχθέντα προηγουμένως, καθὼς ἐνθυμεῖσθε, ἀφοῦ εἶπεν ἡ Ἁγία Γραφή, «Ἄς κάνωμεν δι' αὐτόν ἓνα βοηθὸν ὁμοῖον πρὸς αὐτόν»⁵, ἀμέσως μᾶς περιέγραψε τὴν δημιουργίαν τῶν θηρίων, τῶν ἐρπετῶν καὶ ὄλων τῶν ἀλόγων ζῶων. Λέγει δηλαδῆ· «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ θηρία, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔφερον αὐτὰ εἰς τὸν Ἄδᾶμ, διὰ νὰ ἰδῇ πῶς θὰ ὀνομάσῃ αὐτὰ»⁶. Καὶ ὡσάν κυρίαρχος ἔδωσεν εἰς ὅλα ὀνόματα, καί, σύμφωνα μὲ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτόν σοφίαν, προσέφερε τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν εἰς κάθε γένος τῶν θηρίων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ ὄλων τῶν ἀλόγων ζῶων. Τοῦτο ἔκαμε διὰ νὰ ἠμποροῦμεν εἰς τὸ ἔξῃς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ δημιουργήματα, ἃν καὶ προσφέρουν κάποιαν ὑπηρεσίαν καὶ βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἐργασίας του, εἶναι ὅμως ἄλογα καὶ

μενα τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἵνα μὴ νομίζωμεν ὅτι περὶ τούτων
 εἶπε, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν». Εἰ γὰρ καὶ βοηθεῖ, καὶ
 πρὸς πολλὰ χρήσιμα καθέστηκε τῆ τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρεσία,
 ἀλλ' ὅμως ἄλογά ἐστιν. Ὅτι μὲν γὰρ βοηθεῖ, δείκνυσιν
 5 αὐτὴ ἢ πείρα τῶν πραγμάτων. Καὶ γὰρ τὰ μὲν πρὸς τὴν
 τῶν ἀγωγίμων μετακομιδὴν ἡμῖν ἐστὶν ἐπιτήδεια, τὰ δὲ
 πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν. Βοῦς μὲν γὰρ ἄροιστον ἔλκει,
 καὶ αὐλάκας ἀνατέμνει, καὶ πολλὴν ἐτέραν χρεῖαν πρὸς τὴν
 γεωργίαν ἡμῖν εἰσφέρει· ὄνος δὲ πάλιν πρὸς τὴν τῶν ἀγω-
 10 γίμων μετακομιδὴν πολλὴν παρέχει τὴν χρεῖαν, καὶ ἕτερα
 δὲ πολλὰ τῶν ἀλόγων ἡμῖν ὑπηρετεῖται πρὸς τὰς τοῦ σώμα-
 τος χρεῖας. Καὶ γὰρ τὰ πρόβατα τὴν ἐκ τοῦ ἐρίου ἡμῖν χρεῖ-
 αν παρέχει πρὸς τὴν τῶν ἐνδυμάτων κατασκευὴν καὶ αἱ αἰ-
 γες πάλιν ὡσαύτως καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τριχῶν ἡμῖν λειτουργίαν
 15 εἰσφέρουσι, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάλακτος, καὶ ἕτερα πρὸς τρο-
 φὴν ἡμῖν ἐπιτήδεια. Ἐν οὖν μὴ περὶ τούτων εἶναι νομίσης
 τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον, ὅτι «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν», διὰ
 τοῦτο νῦν ἀρχόμενος τοῦ λόγου, φησί, «Τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ
 εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ»· μονογονοῦχι διδάσκων ἡμᾶς ὁ
 20 μακάριος Μωϋσῆς, καὶ ταῦτα λέγων τὰ ῥήματα, ὅτι ταῦτα
 μὲν ἅπαντα παρήχθη, καὶ τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας ἔ-
 λαβε παρὰ τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἄξιον τούτων αὐτοῦ
 πρὸς βοήθειαν ἠύρεθη. Διὸ βούλεται ἡμᾶς διδάξαι τοῦ μέλ-
 λοντος ζώου παράγεσθαι τὴν διάπλασιν, καὶ ὅτι τοῦτο τὸ
 25 μέλλον δημιουργεῖσθαι ζῶον τοῦτό ἐστι περὶ οὗ ἔλεγε, «Ποιή-
 σωμεν αὐτῷ βοηθόν καὶ αὐτόν», ὅμοιον αὐτῷ φησι, τῆς αὐτῆς
 αὐτῷ οὐσίας, ἄξιον αὐτοῦ, μηδὲν αὐτοῦ λειπόμενον· διὰ τοῦτο
 ἔλεγε, «Τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ· δει-
 κνεις ἡμῖν ὁ μακάριος οὗτος, ὅτι ὅσην ἂν παρέχεται χρεῖαν
 30 ἡμῖν πρὸς ὑπηρεσίαν ταυτὶ τὰ ἄλογα, ἐτέρα τίς ἐστὶ βοήθεια

ὑπολείπονται κατὰ πολὺ ἀπ' αὐτόν· ἀκόμη δὲ διὰ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι δι' αὐτὰ εἶπε, «Ἄς κάνωμεν βοηθὸν δι' αὐτόν». Ἄν καὶ βοηθοῦν, καὶ εἶναι πολλαπλῶς χρήσιμα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἄλογα. Ὅτι μὲν βέβαια βοηθοῦν, τὸ ἀποδεικνύει ἡ ἰδία ἡ πείρα τῶν πραγμάτων. Καὶ πράγματι, ἄλλα μὲν εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων, ἄλλα δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Διότι τὸ μὲν βόδι σύρει τὸ ἄροτρον, καὶ ἀνοίγει αὐλάκια, καὶ μᾶς προσφέρει καὶ ἄλλην μεγάλην ὠφέλειαν διὰ τὴν γεωργίαν· ὁ ὄνος δὲ πάλιν παρέχει μεγάλην ὠφέλειαν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων· καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἄλογα ζῶα μᾶς προσφέρουν ὑπηρεσίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος. Πράγματι τὰ πρόβατα παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐρίου, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐνδυμάτων· καὶ τὰ γίδια πάλιν ὁμοίως μᾶς προσφέρουν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τριχῶν καὶ τοῦ γάλακτος καὶ ἄλλα, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν διατροφήν μας. Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπόν, ὅτι περὶ τούτων ἔχει λεχθῆ τὸ ἀνωτέρω, ὅτι «Ἄς κάνωμεν βοηθὸν εἰς αὐτόν», διὰ τοῦτο τώρα ποὺ ἀρχίζει τὸν λόγον, λέγει, «Εἰς τὸν Ἀδὰμ δὲ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν»· σχεδὸν μᾶς διδάσκει ὁ μακάριος Μωυσῆς, καὶ ὅταν λέγη αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι αὐτὰ μὲν ὅλα ἐδημιουργήθησαν καὶ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ τὰς ἐκφωνήσεις τῶν ὀνομάτων των, πλὴν ὅμως κανένα δὲν εὐρέθη ἄξιον ἀπὸ αὐτὰ διὰ βοήθειαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν διάπλασιν τοῦ ὄντος, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ, καὶ ὅτι τοῦτο τὸ ὄν, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ, εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο, διὰ τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, «Ἄς κάνωμεν εἰς αὐτόν βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν». Ὅμοιον πρὸς αὐτόν, λέγει, τῆς ἰδίας οὐσίας μὲ αὐτόν, ἄξιον αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ὑπολείπεται καθόλου ἀπ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν, «Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν», ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωυσῆς, ὅτι ὅσην ὠφέλειαν ἂν προσφέρουν πρὸς ἐξυπηρέτησίν μας τὰ ἄλογα αὐτὰ ζῶα, εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ καὶ κατὰ

καὶ πολλῶ ἰῶ μέτρω ὑπερακοντίζουσα ἰῶ Ἀδάμ παρεχομένη παρὰ τῆς γυναικός.

2. Ἐπεὶ οὖν πάντων παραχθέντων τῶν ζώων, καὶ τὰς προσηγορίας δεξαμένων παρὰ τοῦ πρωτοπλάσιου, ἐπεζητεῖ
- 5 τὸν ὅμοιον αὐτῷ βοηθὸν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης παραγαγεῖν, ὁ πάντα διὰ τὸν δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτοῦ οἰκονομῶν, καὶ πᾶσαν τὴν κίσειν ταύτην τὴν ὀρωμένην διὰ τοῦτον παραγαγών, μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τὴν γυναῖκα δημιουργεῖ. Καὶ ὅρα πῶς μετὰ ἀκριβείας ἡμᾶς διδάσκει καὶ τῆς
- 10 δημιουργίας αὐτῆς τὴν διάπλασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς, διὸ θούλειαι βοηθὸν αὐτῷ παραγαγεῖν ὅμοιον αὐτῷ· καὶ γὰρ ἀνωτέρω ἔλεγε, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν», καὶ ἐπιαῦθ' αὖ φησιν, «Οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ»· διὰ τοῦτο ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ταύτης τὴν διάπλασιν ἐργάζεται, καὶ φησὶ «Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν
- 15 Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσε. Καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς. Καὶ ᾠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ». Μεγάλῃ τῶν εἰρημένων
- 20 ἢ δύναμις, καὶ πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον ὑπερβαίνουσα. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἐτέρως τούτων συνιέναι τὸ μέγεθος, μὴ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἅπαντα κατοπιεύσαντα. «Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεός», φησὶν, «ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσεν».
- Ἦ ὅρα τὴν ἀκριβείαν τῆς διδασκαλίας. Ἀμφότερα τέθεικεν ὁ
- 25 μακάριος οὗτος προφήτης μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου γλώττης, παιδεῦσον ἡμᾶς τῶν γεγενημένων τὴν ἀκολουθίαν. «Ἐπέβαλε», φησὶν, «ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσεν». Οὐτε ἔκστασις μόνον ἦν τὸ συμβάν, οὐτε ὑπνος ὁ συνήθης· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σοφὸς καὶ εὐμήχανος τῆς
- 30 ἡμετέρας φύσεως δημιουργὸς ἔμελλεν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ μίαν ἀφαιρεῖσθαι, ἵνα μὴ ἡ αἰσθησις ὀδύνην αὐτῷ ἐργάσεται, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἐξ ἐκείνης τῆς πλευρᾶς διαπλαίτο-

πολύ μεγαλυτέρα ἢ βοήθεια, πού παρέχει εἰς τὸν Ἄδὰμ ἢ γυναῖκα.

2. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἔλαβαν τὰ ὀνόματά των ἀπὸ τὸν πρωτόπλαστον, καὶ ἀφοῦ ἐπεζητοῦσεν νὰ κατασκευάσῃ τὸν ὅμοιον πρὸς αὐτὸν βοηθὸν του ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὁ ὁποῖος οἰκονομεῖ τὰ πάντα διὰ τὸν ἄνθρωπον, πού ἐδημιούργησε, καὶ ὁ ὁποῖος παρήγαγε δι' αὐτὸν ὅλην τὴν ὄρατὴν αὐτὴν κτίσιν, μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργεῖ καὶ τὴν γυναῖκα. Καὶ πρόσεξε μὲ πόσῃ ἀκριβείαν μᾶς διδάσκει καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῆς τῆς δημιουργίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι θέλει νὰ δημιουργήσῃ δι' αὐτὸν βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν, διότι ἔλεγεν ἀνωτέρω, «Ἄς κάνωμεν δι' αὐτὸν βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν», καὶ ἐδῶ λέγει, «Δέν εὐρέθη βοηθός ὅμοιος πρὸς αὐτόν»· διὰ τοῦτο πραγματοποιεῖ τὴν διάπλασιν αὐτῆς ἀπὸ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ λέγει· «Καὶ ἐπέφερον ὁ Θεὸς ἕκτασιν εἰς τὸν Ἄδὰμ, καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἐνῶ ἐκοιμᾶτο ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ καὶ ἀνεπλήρωσεν εἰς τὴν θέσιν τῆς σάρκα. Καὶ ἔκτισε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ, εἰς γυναῖκα καὶ τὴν ὠδήγησε πρὸς τὸν Ἄδὰμ». Μεγάλῃ εἶναι ἡ δύναμις τῶν λόγων αὐτῶν καὶ ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν. Δέν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσω τὴν δύναμιν αὐτῶν κατ' ἄλλον τρόπον, ἐάν δέν παρατηρήσω αὐτὰ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως. «Καὶ ἐπέφερον ὁ Θεός, λέγει, ἕκτασιν εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ ἐκοιμήθη». Πρόσεχε τὴν ἀκριβείαν τῆς διδασκαλίας. Ἀναφέρει καὶ τὰς δύο ἐνεργείας ὁ μακάριος προφήτης, μᾶλλον δὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων. «Ἐπέφερε, λέγει, ἕκτασιν εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ ἐκοιμήθη». Οὔτε μόνον ἕκτασις ἦτο τὸ γεγονός, οὔτε συνηθισμένος ὕπνος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὁ πάνσοφος καὶ ἐπινοητικὸς δημιουργὸς τῆς φύσεώς μας νὰ ἀφαιρήσῃ μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσῃ πόνον εἰς αὐτόν ἢ ἀντίληψιν τοῦ γεγονότος καὶ διάκειται ἐχθρικῶς μετὰ ταῦτα πρὸς αὐτὴν πού θὰ διεπλάσσετο ἀπὸ

μένην ἀπεχθῶς ἔχη διακεῖσθαι, καὶ μισήσῃ τὸ πλατιόμενον
 ζῶον τῆς ὀδύνης μεμνημένος, διὰ τοῦτο τοσοῦτον αὐτῷ ὕ-
 πνον ἐπήγαγεν, ἕκαστα ἐπιβαλὼν, καὶ ὥσπερ κάρῳ τινὶ
 κατασχεδῆναι προσιάξας, ἵνα μηδεμίαν αἰσθηοῖν δέξῃται τοῦ
 5 γινομένου, ἀλλὰ καθάπερ τεχνίτης ἄριστος καὶ ἀφέληται τὸ
 δοκοῦν, καὶ ἀναπληρώσῃ τὸ λείπον, καὶ οὕτω τὸ ληφθὲν δη-
 μιουργήσῃ κατὰ τὴν οἰκίαν φιλανθρωπίαν. «Ἐπέβαλε γάρ»,
 φησί, «ἕκαστα ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε. Καὶ ἔλαβε
 μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀπὸ
 10 τῆς». ἵνα μὴ ἔχη μετὰ τὴν τοῦ ὕπνου ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ λεί-
 ποντος αἰσθάνεσθαι τοῦ γεγενημένου. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τῷ τῆς
 ἀφαιρέσεως καιρῷ ἠγγόησεν, ἀλλ' ὅμως ἔμελλε μετὰ ταῦτα
 ἐπιγινώσκειν τὸ γεγονός. «Ἴν' οὖν μήτε ἐν τῷ ἀφαιρεῖσθαι
 ὀδύνην αὐτῷ ἐμποιήσῃ, μήτε ταῦτα ἢ ἔλλειψις ἀθυμίαν ἐρ-
 15 γάσῃται, ἀμφοτέρω οὕτως ὠκοδόμησε, καὶ ἀφελόμενος ἀνω-
 δύνως, καὶ πληρώσας τὸ λείπον, καὶ μὴ συγχωρήσας μηδε-
 νός αὐτὸν τῶν γεγενημένων αἰσθηοῖν δέξασθαι. Λαβὼν οὖν,
 φησί, ταύτην τὴν πλευράν, ὠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς
 γυναιῖκα. Παράδοξον τὸ εἰρημένον, καὶ νικῶν μετὰ πολλῆς
 20 τῆς ὑπερβολῆς τὸν ἡμέτερον λογισμόν. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα
 τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου. Τοῦ γὰρ ἀπὸ τοῦ χόδου πλασθῆναι
 τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔλαιον τοῦτο. Καὶ δεῖα τὴν συγκατάθεσιν
 τῆς θείας Γραφῆς, ὅσοις ῥήμασι κέχρηται διὰ τὴν ἡμετέ-
 ραν ἀσθένειαν. «Καὶ ἔλαβε» φησί, «μίαν τῶν πλευρῶν αὐ-
 25 τοῦ». Μὴ ἀνθρωπίνως δέχου τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τὴν παχύτη-
 τα τῶν λέξεων τῇ ἀσθενείᾳ λογίζου τῇ ἀνθρωπίνῃ. Εἰ γὰρ
 μὴ τοῦτοις τοῖς ῥήμασιν ἐχρήσατο, πῶς ἂν μαθεῖν ἠδυνήθη-
 μεν ταῦτα τὰ ἀπόρητα μυστήρια; Μὴ τοῖς ῥήμασιν οὖν μό-
 νοις ἐναπομείνωμεν, ἀλλὰ θεοπροπῶς ἅπαντα νοῶμεν ὡς
 30 ἐπὶ Θεοῦ. Τὸ γάρ, «Ἐλαβε», καὶ δεῖα τοιαῦτα, διὰ τὴν ἀ-

τὴν πλευρὰν ἐκείνην, καὶ νὰ μὴ μισήσῃ τὸ ὄν, πού θὰ ἐδημιουργεῖτο, ἐνθυμούμενος τὸν ἰσχυρὸν πόνον, διὰ τοῦτο ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν τόσον ὕπνον, ὅταν ἐπέβαλεν ἕκστασιν, καὶ ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ καταληφθῇ ἀπὸ ἓνα εἶδος ναρκώσεως, ὥστε νὰ μὴ ἀντιληφθῇ καθόλου αὐτὸ πού θὰ ἐγένετο, ἀλλὰ ὡσάν τεχνίτης ἄριστος καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ πού ἐνόμιζε καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ κενόν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ πού ἔλαβε σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τῆς φιλανθρωπίας του. «Ἐπέβαλε», λέγει, «ἕκστασιν εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὴν μὲ σάρκα», διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται αὐτὸ πού εἶχε συμβῆ ἕξ αἰτίας τοῦ ἐλλείποντος μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ ὕπνου. Διότι, ἐάν καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀφαιρέσεως δὲν ἀντελαμβάνετο, ἐπρόκειτο ὁμως νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὸ γεγονὸς ἀργότερον. Διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ λοιπὸν πόνον εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν, οὔτε ἀργότερον ἢ ἔλλειψις νὰ δημιουργήσῃ θλίψιν, καὶ τὰ δύο ἔτσι ἐτακτοποίησεν, ὥστε καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀνώδυνα, καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἐλλείπον, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ λάβῃ αὐτὸς γνῶσιν κανενός, ἀπὸ ὅσα εἶχαν συμβῆ. «Ἀφοῦ ἔλαβε λοιπὸν τὴν πλευρὰν αὐτὴν, Κύριος ὁ Θεός, λέγει, τὴν μετεσκευάσεν εἰς γυναῖκα». Παράδοξα τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὸ ἰδικόν μας λογικόν. Τέτοια θεβαίως εἶναι ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου. Τοῦτο δὲν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ χῶμα. Καὶ πρόσεξε τὴν συγκατάβασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πόσα λόγια χρησιμοποιεῖ ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀσθενείας. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ». Νὰ μὴ δέχεσαι τὰ λεγόμενα κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον, ἀλλὰ νὰ καταλογίζῃς τὴν ἀπλοϊκὴν ἔκφρασιν τῶν λέξεων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν. Διότι ἐάν δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τὰ λόγια αὐτὰ, πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ μάθωμεν αὐτὰ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια; Ἄς μὴ σταθοῦμεν λοιπὸν εἰς τὰ λόγια μόνον, ἀλλὰ νὰ κατανοοῦμεν τὰ πάντα πνευματικῶς ὅπως περὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ «Ἐλαβε» καὶ τὰ παρόμοια, ἔχουν λεχθῆ ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας

σθένειαν τὴν ἡμετέραν εἴρηται. Σκόπει δὲ πῶς καὶ ἐνταῦθα πάλιν τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο, ἥ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ. Ὁσπερ γὰρ ἐκεῖ καὶ ἄπαξ, καὶ δεύτερον, καὶ πολλάκις εἶπε, «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε»· καὶ 5 πάλιν, «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν καὶ ἀυτόν»· οὕτω καὶ νῦν φησι, «Καὶ ᾠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα»· καὶ ἀνωτέρω, «Καὶ ἐπέβαλε Κύριος ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ»· ἵνα μάθῃς ὡς οὐδεμία διαφορὰ ἐστὶ Πατρὸς 10 καὶ Υἱοῦ ἐν ταῖς λέξεσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μίαν εἶναι τὴν οὐσίαν ἀμφοτέρων, ἀδιαφόρως ἢ Γραφὴ κέχρηται τοῖς ὀνόμασιν. Ἴδου γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τῆς γυναικὸς τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο εἰποῦσα, «Καὶ ᾠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Τί 15 ἂν εἴποιεν ἐνταῦθα οἱ αἰρετικοί, οἱ πάντα περιεργάζεσθαι βουλόμενοι, καὶ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων τὴν γέννησιν κατελιφέναι οἰόμενοι; Ποῖος λόγος τοῦτο ἐρμηνεύσαι δύναται; ποῖος νοῦς καταλαβεῖν; Μίαν πλευράν, φησὶν, ἔλαβε· καὶ πῶς ἐκ ταύτης τῆς μιᾶς τὸ ὅλον ζῶον διέπλασε; Τί δὲ λέ- 20 γω, πῶς ἐκ ταύτης τῆς μιᾶς τὸ ζῶον διέπλασεν; Εἰπέ μοι πῶς ἢ ἀφαιρέσεις γέγονε; πῶς αἰσθησὶν οὐκ ἔλαβε τῆς ἀφαιρέσεως; Ἀλλ' οὐδὲν τοιούτων δυνήσῃ εἰπεῖν· μόνος γὰρ ἐκεῖνος οἶδεν ὁ τὴν δημιουργίαν ἐργασάμενος. Εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ ἐν χερσὶ, καὶ τὰ τῆς διαπλάσεως τοῦ ὁμογενοῦς ἡμῖν 25 εὐρεῖν ζῶον οὐ καταλαμβάνομεν, πόσης ἂν εἴῃ μανίας καὶ παραφροσύνης τὰ κατὰ τὸν δημιουργὸν περιεργάζεσθαι, καὶ ἐκεῖνα φάσκειν κατελιφέναι, ὧν οὔτε αἱ ἀσώματοι καὶ θεῖαι δυνάμεις τὴν ἀκριβοῦς γινῶσιν ἔχουσι, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου δοξολογοῦσαι διηνεκῶς διατελοῦσι;

ἀδυναμίας. Πρόσεξε δὲ πῶς καὶ ἐδῶ πάλιν ἐχρησιμοποίησε τὴν αὐτὴν τακτικὴν, τὴν ὁποῖαν ἐχρησιμοποίησε καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἀδάμ. Διότι ὅπως ἐκεῖ εἶπε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές τό· «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε». Καὶ πάλιν· «Καὶ ἔδωσεν ἐντολήν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδάμ». Καὶ πάλιν· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ἅς κάνωμεν εἰς αὐτὸν βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν». Ἔτσι καὶ τώρα λέγει· «Καὶ μετεσκεύασε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα» καὶ παραπάνω· «Καὶ ἐπέφερε Κύριος ὁ Θεὸς ἕκστασιν εἰς τὸν Ἀδάμ». Διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς τὰς λέξεις μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο ἔχουν μίαν οὐσίαν, ἡ Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ ἀδιάφορα τὰ ὀνόματα. Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διαπλάσεως τῆς γυναικὸς ἠκολούθησε τὴν ἰδίαν τακτικὴν, ὅταν εἶπε· «Καὶ μετεσκεύασε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Τί θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν ἐδῶ οἱ αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι θέλουν ὅλα νὰ τὰ περιεργάζωνται καὶ οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι ἔχουν καταλάβει τὴν γέννησιν τοῦ Δημιουργοῦ τῶν πάντων; Ποία λογικὴ ἠμπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτό; ποῖος νοῦς ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἐννοήσῃ; Μίαν πλευράν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἔλαβε· καὶ πῶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν μίαν ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον τὸ ὄν; Καὶ τί λέγω, πῶς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐτὴν πλευράν τὸ ὄν; Εἶπέ μου, πῶς ἔχει γίνεαι ἡ ἀφαίρεσις τῆς πλευρᾶς; πῶς δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀφαίρεσιν; Ἀλλὰ τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ εἰπῆς δι' αὐτά, διότι αὐτὰ γνωρίζει μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν δημιουργίαν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἀντιλαμβανώμεθα αὐτὰ τὰ ἀπλᾶ, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὄντος, πού εἶναι τῆς αὐτῆς καταγωγῆς μὲ ἡμᾶς, πόση τρέλλα καὶ παραφροσύνη θὰ ἦτο νὰ περιεργάζωμεθα τὰ ἀφοροῦντα εἰς τὸν Δημιουργόν, καὶ νὰ λέγωμεν ὅτι ἔχομεν κατανοήσῃ ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν οὔτε αἱ ἀσώματοι καὶ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ συνεχῶς δοξολογοῦν μὲ φόβον καὶ τρόμον;

3. «Καὶ ᾠκοδόμησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. Οὐκέτι γὰρ εἶπεν, ἔπλασεν, ἀλλ' «ᾠκοδόμησεν»: ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ἤδη πλασθέντος τὸ μέρος ἔλαβε, 5 καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, τὸ λείπον ἐχαρίσατο. Διὰ τοῦτο φησι, «Καὶ ᾠκοδόμησεν»: οὐκ ἄλλην πλάσιν εἰργάσατο, ἀλλ' ἐκ τῆς ἤδη γενομένης πλάσεως θραχὺ τι μέρος λαβὼν, τοῦτο τὸ μέρος ᾠκοδόμησε, καὶ τέλειον εἰργάσατο τὸ ζῶον. Πόση τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ ἡ δύναμις, ἀπὸ τοῦ θραχυτάτου μέρους 10 ἐκείνου ἰσοσύτων μελῶν ἀναλογίαν ἐργάσασθαι, καὶ ἰσοσύτας αἰσθήσεις δημιουργῆσαι, καὶ τέλειον καὶ ὀλόκληρον καὶ ἀπηρτισμένον ζῶον κατασκευάσαι, τὸ δυνάμενον καὶ προσδιαλέγεσθαι, καὶ τῇ τῆς οὐσίας κοινωνίᾳ πολλὴν αὐτῷ τὴν παραμυθίαν εἰσφέρειν. Διὰ γὰρ τὴν τοῦτου παράκλησιν τοῦ- 15 το τὸ ζῶον ἐδημιουργήθη. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Οὐ γὰρ ἐκίσθη ὁ ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα». Ὅρα πῶς ἅπαντα δι' αὐτὸν γίνεται; Μετὰ γὰρ τὴν δημιουργίαν τῆς κτίσεως, μετὰ τὸ παραχθῆναι τὰ ἄλογα, τὰ πρὸς θρῶσιν ἐπιτήδεια, τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν χρησιμεύειν δυνάμενα, 20 ἐπειδὴ ἔδειτο ὁ πλάσθεις ἄνθρωπός τινος τοῦ προσδιαλεγόμενου, καὶ δυναμένου τῇ κοινωνίᾳ τῆς οὐσίας πολλὴν αὐτῷ παρέχειν τὴν παραμυθίαν, διὰ τοῦτο ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δημιουργεῖται τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικόν, καὶ κατὰ τὴν εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν τέλειον καὶ ἀπηρτισμένον αὐτὸ εἰργάσατο, 25 κατὰ πάντα τῷ ἀνθρώπῳ ὅμοιον, ἀντὶ τοῦ, λογικόν, δυνάμενον ἐν τοῖς καιρίοις αὐτῷ καὶ τοῖς ἀναγκαίοις καὶ συνέχουσι τὴν ζωὴν τὰ τῆς βοηθείας εἰσφέρειν. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τὰ πάντα σοφία τινὶ καὶ δημιουργία οἰκονομῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν τῶν λογισμῶν ἀσθένειαν καταλαμβάνειν μὴ δυνάμε- 30 θα τὸν τρόπον τῶν γεγεννημένων, ἀλλ' ὅμως πιστεύομεν, ὅτι

3. «Καὶ ἔκτισε», λέγει ἡ Γραφή, «Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ, εἰς γυναῖκα». Πρόσεξε τὴν ἀκριβολογίαν τῆς Γραφῆς. Δὲν εἶπε βέβαια, ἔπλασεν, ἀλλὰ «ἔκτισε», διότι ἔλαβε τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ἤδη πλασθέν, καὶ ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ἐχάρισεν ἐκεῖνο ποῦ ἔλειπε. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἔκτισε» δὲν ἔκαμεν ἄλλην πλάσιν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβεν ἓνα μικρὸν μέρος ἀπὸ τὴν πλάσιν, ποῦ εἶχεν ἤδη δημιουργηθῆ, τοῦτο τὸ μέρος ἔκτισε καὶ ἐδημιούργησε τὸ τέλειον ὄν. Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ! Ἀπὸ τὸ μικρότατον ἐκεῖνο μέρος νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἀναλογίαν τῶσων μελῶν καὶ νὰ δημιουργήσῃ τῶσας αἰσθήσεις, καὶ νὰ κατασκευάσῃ τέλειον καὶ ὀλόκληρον καὶ ἄρτιον τὸ ὄν, ὥστε νὰ ἠμπορῆ καὶ νὰ συζητῆ καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν μεγάλην παρηγορίαν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῆς οὐσίας. Διὰ τὴν παρηγορίαν βέβαια τούτου ἐδημιουργήθη τὸ ὄν αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Δὲν ἐκτίσθη ὁ ἄνδρας διὰ νὰ βοηθῆ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα ἐπλάσθη πρὸς χάριν καὶ βοήθειαν τοῦ ἀνδρός»⁷. Βλέπετε πῶς τὰ πάντα γίνονται πρὸς χάριν αὐτοῦ; Μετὰ δὲ τὴν δημιουργίαν τῆς κτίσεως, μετὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀλόγων ζώων, ἐκείνων ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς διατροφήν καὶ ἔκείνων ποῦ ἠμποροῦν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίας πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος ἐχρειάζετο κάποιον νὰ συζητῆ μαζί του καὶ νὰ ἠμπορῆ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτόν μεγάλην παρηγορίαν διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν πλευράν αὐτοῦ τὸ λογικὸν τοῦτο ὄν· ἐδημιούργησε δὲ τοῦτο τέλειον καὶ ὀλοκληρωμένον σύμφωνα μὲ τὴν ἐπινοητικὴν του σοφίαν, ὅμοιον εἰς ὅλα μὲ τὸν ἄνθρωπον, ἐφ' ὅσον ἦτο λογικόν, διὰ νὰ ἠμπορῆ νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τὰ καίρια καὶ τὰ ἀναγκαῖα καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ στενοχωροῦν τὴν ζωὴν του. Διότι ὁ Θεὸς ἦτο ἐκεῖνος ποῦ ἐρύθμιζε τὰ πάντα μὲ τὴν δημιουργικὴν του πανσοφίαν. Ἐάν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν σκέψεων, τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔχουν γίνεαι αὐ-

τῷ βουλήματι αὐτοῦ πάντα εἶκει, καὶ ὅπερ ἂν προστάξῃ, τοῦτο εἰς μέσον παράγεται. «Καὶ ἠκοδόμησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ· δεικνύς, ὅτι δι' αὐτὸν αὐτὴν παρήγαγεν.

«Ἐγαγεν αὐτήν», φησί, «πρὸς τὸν Ἀδάμ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς εὐρέθη, φησὶν, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ὁμοίος σοι βοηθός, ἰδοὺ ὅπερ ὑπεσχόμεν (ἐπηγγειλάμεν γὰρ βοηθὸν ὁμοίον σοι κατασκευάζειν), τοῦτο πληρώσας τα-
10 ραδίδωμί σοι. «Ἐγαγε γὰρ αὐτήν», φησί, «πρὸς τὸν Ἀδάμ. Καὶ εἶπεν Ἀδάμ, τοῦτο νῦν ὁσιοῦν ἐκ τῶν ὁσιέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῶν σαρκῶν μου». Θεά μοι ἐνταῦθα ἀγαπητέ, πῶς μετὰ τῆς σοφίας ἐκείνης τῆς ἀφάρτου, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ χορηγηθείσης, τὰ δείγματα ἡμῖν ἐδείκνυ διὰ τῆς τῶν
15 ὀνομάτων θέσεως, ἅπερ ἐπέθηκε τοσοῦτοις τοῖς γένεσι τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ προφητικῆς ἡξίωτο χάριτος. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ὅτι μετὰ τοῦ ἕννου καὶ ἔκκοισης αὐτὸν ἔλαβεν, ὡς μηδὲ ὅλως ἀποθῆσιν δέξασθαι τοῦ γενομένου, ἴν' ἐπειδὴν
20 μάθης νῦν, ὅτι μετὰ τὴν θέαν τῆς γυναικὸς μετὰ ἀκριβείας ἀπαγγέλλει τὸ γεγονός, πεισθῆς ἀκριβῶς, ὅτι προφητικῆ χάριτι ταῦτα φθέγγεται, καὶ ἐνηχοῦμενος ὑπὸ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας. Ὁ γὰρ μηδὲν τῶν γεγενημένων εἰδώς, ἐπειδὴ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς αὐτόν, φησί· Τοῦτο νῦν
25 ὁσιοῦν ἐκ τῶν ὁσιέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου». Ἐτερος δέ τις ἐρμηνευτῆς φησιν, ἀντὶ τοῦ «Νῦν», «Τοῦτο ἄπαξ», δηλῶν ὅτι νῦν τοῦτο μόνον γέγονε, καὶ οὐκέτι οὕτως ἔσται τῆς γυναικὸς ἢ διάπλασις. Νῦν, φησὶν, ἐξ ἀνδρὸς γέγονεν ἡ γυνή, μετὰ δὲ ταῦτα οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐκ τῆς γυναι-
30 κὸς ὁ ἀνήρ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκ τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀμ-

τά, ἀλλ' ὅμως πιστεύομεν, ὅτι τὰ πάντα ὑποχωροῦν εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖνο πού θά προστάξῃ, αὐτὸ πραγματοποιεῖται. Καὶ ἔκτισε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ὠδήγησεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἄδὰμ». Ἀποδεικνύων, ὅτι δι' αὐτὸν ἐδημιούργησε τὴν γυναῖκα, λέγει· «ὠδήγησεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἄδὰμ». Ἐπειδὴ δέ, λέγει, δὲν εὐρέθη κανεὶς ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα δημιουργήματα βοηθὸς ὁμοίος σου, ἰδοὺ παραδίδω αὐτὸ εἰς σέ, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχα ὑποσχεθῆ (διότι εἶχα ὑποσχεθῆ νὰ κατασκευάσω ἓνα βοηθὸν ὁμοῖόν σου).

«ὠδήγησεν αὐτὴν», λέγει, «πρὸς τὸν Ἄδὰμ. Καὶ εἶπεν ὁ Ἄδὰμ, τοῦτο εἶναι πλέον ὅσπουν ἀπὸ τὰ ὅστα μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα μου». Παρακαλῶ, πρόσεξε ἐδῶ, ἀγαπητέ, πῶς ἠξιώθη καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, μαζί με τὴν ἀνέκφραστον ἐκείνην σοφίαν, ἡ ὁποία ἐχορηγήθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν, τὰ δείγματα τῆς ὁποίας ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς θέσεως τῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν εἰς τὰ τόσα γένη τῶν ἀλόγων ζῶων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξεν εἰς τὰ προηγούμενα ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὅτι μαζί με τὸν ὕπνον κατέλαβε τὸν Ἄδὰμ καὶ ἔκστασις, διὰ νὰ μὴ λάβῃ καθόλου γνῶσιν τοῦ γεγονότος, ὥστε, ὅταν μάθῃς τώρα, ὅτι διηγεῖται τὸ γεγονὸς με ἀκρίβειαν μετὰ τὴν θέαν τῆς γυναικός, νὰ πεισθῆς ἀκριβῶς, ὅτι λέγει αὐτὰ διὰ τοῦ προφητικοῦ του χαρίσματος καὶ ἀκούων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ἐκεῖνος πού δὲν γνωρίζει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν γίνει, ὅταν ὠδήγησε τὴν γυναῖκα πρὸς αὐτὸν, λέγει· «Τοῦτο πλέον εἶναι ὅσπουν ἀπὸ τὰ ὅστα μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα μου». Κάποιος ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς λέγει, ἀντὶ τοῦ «νῦν», «τοῦτο ἅπαξ», ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὅτι τοῦτο τώρα μόνον ἔχει συμβῆ, καὶ ὄχι ὅτι θά εἶναι ἔτσι εἰς τὸ ἐξῆς ἢ προέλευσις τῆς γυναικός. Τώρα, λέγει, ἡ γυναῖκα ἔχει γίνει ἀπὸ τὸν ἄνδρα, εἰς τὸ ἐξῆς ὅμως δὲν θά γίνεται ἔτσι, ἀλλ' ὁ ἄνδρας θά προέρχεται ἀπὸ τὴν γυναῖκα· μᾶλλον δὲ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν συνεργασίαν

φοιτέρων συνεργίας· ὡς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Οὐ γάρ εἰσι
 ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· καὶ οὐκ ἐκτίσθη
 ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα· Ναί· ἀλλὰ
 ταῦτα, φησί, τὰ εἰρημένα δείκνυσιν, ὅτι ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἄν-
 5 δρός ἐγένετο. Ἄλλ' ἀνάμεινον, καὶ ὄφει διὰ τοῦ ἐπαγομέ-
 του τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν. Φησὶ γάρ, «Πλὴν οὔτε ἀνὴρ
 χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, «διδάσκων ἡμᾶς,
 ὅτι λοιπὸν διὰ τῆς ἀμφοτέρων συνουσίας ἡ οὐσία ἐστι
 καὶ ἀνδρός καὶ γυναικός. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀδὰμ ἔλεγε, «Τοῦ-
 10 το νῦν ὁμοῦν ἐκ τῶν ὁσίων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός
 μου».

4. Εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς προφητείας τὴν ἀκριβείαν,
 καὶ ὅπως μέχρι τοῦ νῦν, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐτῆς
 διαλάμπει τὸ ὄπ' αὐτοῦ εἰρημένον, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Ἀϋ-
 15 τη κληθήσεται γυνή», φησὶν, «ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλή-
 φθη αὐτή. Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐ-
 τοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Εἶδες πῶς ἄ-
 παντα ἡμῖν παρήνοιξε, διὰ τῆς οἰκείας προφητείας ἕκαστον
 20 μετὰ ἀκριβείας δηλώσας; «Ἀὐτή», φησὶ, «κληθήσεται γυνή,
 ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη». Πάλιν ἡμῖν τὴν ἀφαιρέ-
 σιν τῆς πλευρᾶς αἰνίττειται· εἶτα δηλῶν τὰ μέλλοντα συμβῆσε-
 σθαι, φησὶν, «Ἀντὶ τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα
 αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν
 25 γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Πόθεν,
 εἶπέ μοι, ταῦτα ἐπῆλθεν αὐτῷ φθέγγασθαι; πόθεν ἤδει τὰ
 μέλλοντα, καὶ ὅτι εἰς πλῆθος ἐπιδώσει τὸ τῶν ἀνθρώπων
 γένος; ὅτι γὰρ συνουσία ἐστὶ ἀνδρός καὶ γυναικός πόθεν
 ἠπίστατο; Μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν τὰ τῆς συνουσίας γέγο-
 30 ρεν· ἐπεὶ μέχρις ἐκείνου καθάπερ ἄγγελοι οὕτω διηγιῶντο
 ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐχ ὑπὸ ἐπιθυμίας φλεγόμενοι, οὐχ ὑπὸ
 ἐτέρων παθῶν πολιορκούμενοι, οὐ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσε-

8. Α' Κορ. 11, 8-9.

9. Α' Κορ. 11, 11.

καὶ τῶν δύο· ὅπως καὶ ὁ Πῦλος λέγει· «Δὲν ἐγένεν ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα· καὶ δὲν ἐκτίσθη ὁ ἄνδρας διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα διὰ τὸν ἄνδρα»⁸. Naί, ἀλλὰ αὐτὰ πού ἔχουν λεχθῆ, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ γυναῖκα ἐγένεν ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Περίμενε ὅμως καὶ θὰ ἰδῆς μὲ τὸ ἐπόμενον χωρίον τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν. Διότι λέγει· «Πλὴν ὅμως οὔτε ἄνδρας γεννᾶται χωρὶς γυναῖκα, οὔτε γυναῖκα χωρὶς ἄνδρα»⁹, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι εἰς τὸ μέλλον ἡ δημιουργία καὶ τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικός θὰ γίνεται διὰ τῆς σαρκικῆς μίξεως καὶ τῶν δύο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀδὰμ ἔλεγε, «Τοῦτο εἶναι τώρα ὅσπουν ἀπὸ τὰ ἀστᾶ μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα μου».

4. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας τοῦ Ἀδὰμ καὶ πῶς αὐτὴ πραγματοποιεῖται καὶ ἕως σήμερον καὶ μέχρι τῆς συντελείας τῆς, ἄκουε καὶ τὰ ἀκόλουθα. «Αὐτὴ θὰ ὀνομασθῆ γυναῖκα, λέγει, διότι ἐλήφθη ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς. Ἐξ αἰτίας τούτου θὰ ἐγκαταλείψῃ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ θὰ προσκολληθῆ πρὸς τὴν γυναῖκα του, καὶ θὰ εἶναι ἐνωμένοι οἱ δύο εἰς ἓνα σῶμα». Εἶδες πῶς μᾶς ἐφάνέρωσε τὰ πάντα, ἀφοῦ μὲ τὴν προφητείαν του ἐδήλωσε τὸ κάθε ἓνα μὲ ἀκρίβειαν; «Αὐτὴ, λέγει, θὰ ὀνομασθῆ γυναῖκα, διότι ἐλήφθη ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς». Πάλιν ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς. Ἐπειτα, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὰ πού πρόκειται νὰ συμβοῦν, λέγει· «Ἐξ αἰτίας τούτου θὰ ἐγκαταλείψῃ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ θὰ προσκολληθῆ πρὸς τὴν γυναῖκα του, καὶ θὰ εἶναι οἱ δύο ἐνωμένοι εἰς ἓνα σῶμα». Ἀπὸ ποῦ, εἶπέ μου, τοῦ ἦλθεν ἡ σκέψις νὰ εἰπῆ αὐτά; ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζε τὰ μέλλοντα καὶ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ αὐξηθῆ εἰς μέγαλον ἀριθμόν; ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ γίνεται συνουσία ἀνδρός καὶ γυναικός; Διότι τὰ τῆς συνουσίας ἐγίναν μετὰ τὴν παράθασιν· μέχρι τὴν παράθασιν ἐζοῦσαν, ὡσάν ἄγγελοι, μέσα εἰς τὸν παράδεισον, χωρὶς νὰ φλέγωνται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός, οὔτε νὰ πολιορκοῦνται ἀπὸ ἄλλα πάθη, οὔτε νὰ ὑπό-

ως υποκείμενοι, ἀλλὰ δι' ὅλου ἄφθαρτοι κτισθέντες καὶ ἀ-
 θάνατοι, ὅπουγε οὐδὲ τῆς τῶν ἱματίων περιβολῆς ἐδέοντο.
 «Ἔσαν γάρ», φησὶν, «οἱ δύο γυμνοί, καὶ οὐκ ἠσχύνοντο».
 Οὐδέπω γὰρ τῆς ἁμαρτίας ὑπεισελθούσης, καὶ τῆς παρακοῆς,
 5 τῇ ἄνωθεν ἦσαν δόξη ἡμυρισμένοι, δι' ὃ οὐδὲν ἠσχύνοντο με-
 τὰ δὲ τὴν παράδασιν τῆς ἐντολῆς, τότε καὶ ἡ αἰσχύνη ἐπεισηλ-
 θε, καὶ ἡ γνῶσις τῆς γυμνότητος. Πόθεν οὖν, εἰπέ μοι,
 ταῦτα αὐτῷ ἐπῆλθε φθέγγεσθαι; ἢ δῆλον δι' προφητικοῦ
 χαρίσματος μετέχων πρὸ τῆς παρακοῆς, ἅπαντα ταῦτα ἑώρα
 10 τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς; Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς νῦν μη-
 νύω, ἀλλ' ἵνα ἐντιεῦθεν ἤδη καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν καταμάθῃτε, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπεδείξα-
 το ἀγγελικὸν αὐτῷ θίον ἐξ ἀρχῆς χαρισάμενος, καὶ μυρίας
 εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας παραθέμενος, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀ-
 15 πάντων καὶ προφητικοῦ χαρίσματος αὐτὸν ἀξιόσας, καὶ τοῦ
 ἀνθρώπου δὲ τὴν μετὰ ἰουσαίας εὐεργεσίας ραθυμίαν ἰδόν-
 τες, μηκέτι ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν μετάγητε, ἀλλὰ οὕτω
 τὸ πᾶν λογίζησθε. Αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ πάντων αἴτιος γέγονε
 τῶν κακῶν, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα μαθήσεσθε, καὶ τῆς ἐκπιώ-
 20 σεως τῶν ἰουσοῦτων ἀγαθῶν καὶ τῆς καταδίκης, ἣν διὰ τὴν
 παρακοὴν ὑπέμεινεν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς διαγωγῆς αὐ-
 τοῦ τὴν κατὰστασιν, ἣν ὁ Δεσπότης αὐτῷ ἔχαρισάτο, οὕτω
 δαυριεῖς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενος· καὶ πρῶτον
 μὲν, δι' αὐτοῦ τῆς αὐτοῦ διαπλάσεως, τοῦτον ὅλον τῆς
 25 κτίσεως κόσμον δι' αὐτὸν παρήγαγε, καὶ τότε αὐτὸν ἐδημι-
 ούργησεν, ἵνα γενόμενος ἀπολαύσῃ πάντων τῶν ὀρωμένων·
 εἶτα τὸν παράδεισον γενέσθαι προστάξας, ἐκεῖ αὐτὸν ἐνδαι-
 τᾶσθαι ἐβουλήθη, χωρίσας τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ πάντων
 αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δεδοκώς, καθάπερ δεσπότην ἐνὰ δού-
 30 λοῖς καὶ ὑπηκόοις τὰ ὀνόματα θεῖναι πᾶσιν ἐπέταξεν εἶτα

κεινται εἰς τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀλλ' ἀφοῦ ἐδημιουργήθησαν ἐντελῶς ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι, δὲν εἶχαν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ τὴν περιβολὴν τῶν ἐνδυμάτων. «Διότι ἦσαν, λέγει, καὶ οἱ δύο γυμνοὶ καὶ δὲν ἠσθάνοντο ἐντροπὴν». Ὁσον δὲν εἶχεν εἰσελθεῖ ἀκόμη ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ παρακοὴ εἰς τὴν ζωὴν των, ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ τὴν θεϊκὴν δόξαν, διὰ τοῦτο δὲν ἐντρέποντο· μετὰ τὴν παράβασιν ὁμως τῆς ἐντολῆς, τότε εἰσεχώρησε καὶ ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ γνῶσις τῆς γυμνότητος. Ἐπὶ ποῦ λοιπόν, εἰπέ μου, τοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ εἰπῇ αὐτά; ἢ δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔβλεπε μὲ τὰ πνευματικὰ του μάτια, ἀφοῦ μετεῖχε τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοήν; Αὐτὰ ὁμως δὲν σᾶς τὰ ἀναφέρω τώρα ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσετε καλὰ ἀπὸ αὐτὰ τώρα πλέον καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν ἔδειξε πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὅταν ἐχάρισεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀγγελικὸν βίον εἰς αὐτὸν καὶ ὅταν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν πολλὰς εὐεργεσίας καὶ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ὅταν ἔκρινεν ἄξιον αὐτὸν καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, καὶ ἀφοῦ ἰδῆτε τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου ὕστερα ἀπὸ τὰς τόσας εὐεργεσίας, νὰ μὴ ἀποδίδετε πλέον τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ καταλογίζετε τὸ πᾶν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι αὐτὸς ἔχει γίνεαι ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως θὰ μάθετε καὶ ἀργότερα, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἔκπτωσιν τῶν τόσων ἀγαθῶν καὶ διὰ τὴν καταδίκην, τὴν ὁποῖαν ἐδέχθη ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς του. Ὅταν δὲ σκέπτομαι τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, ποῦ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, ἀφοῦ τοῦ ἐχορήγησε τόσον πολλὰς εὐεργεσίας· καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον τῆς κτίσεως ἐδημιούργησε πρὸς χάριν του, πρὶν ἀπὸ τὴν διάπλασιν αὐτοῦ· καὶ τότε τὸν ἐδημιούργησε, ὥστε ἀμέσως μετὰ τὴν δημιουργίαν του νὰ ἀπολαύσῃ ὅλα αὐτὰ ποῦ φαίνονται· ἔπειτα, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ γίνῃ ὁ παράδεισος, ἠθέλησε ἐκεῖ νὰ παραμένῃ αὐτός, ἀφοῦ τὸν ἐχώρισεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τοῦ ἔδωσεν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα, καὶ τὸν διέταξε νὰ δώσῃ εἰς ὅλα ὀνόματα, ὡσὰν κάποιος κύριος εἰς τοὺς δούλους καὶ τοὺς ὑπηκόους

ἐπειδὴ μόνος ὢν ἐδεῖτό τινος τῆς αὐτῆς αὐτῶ κοινωνοῦντος οὐσίας βοηθοῦ, οὐδὲ τοῦτο παρῆλπεν, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα παραγαγών, καθ' ὃν αὐτὸς ἐβουλήθη τρόπον, ἐνεχείρισεν αὐτῶ αὐτήν, καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων καὶ προφητείας αὐτῶ ἀ-
5 ξίωμα χαρισάμενος· καὶ μετὰ τὰς ἀφάτους ταύτας εὐεργεσίας καὶ τὸ κεφάλαιον ἀπάντων ἐδωρήσατο, πάντων αὐτὸν ἐλευθερώσας τῶν τοῦ σώματος φρονιδῶν, καὶ μήτε ἱματίων περιβολῆς, μήτε ἐτέρας τινὸς χρείας δεῖσθαι συγχωρήσας, ἀλλά, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ὡς ἄγγελον ἐπίγειον, οὕτως
10 αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς διάγειν βουληθεῖς· διὰ τὸν πάντων ταῦτα λογίσωμαι, καὶ τοῦ Δεσπότου ἐκπλήττωμαι τὴν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον φιλανθρωπίαν, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ραθυμίαν, καὶ τοῦ διαδόλου τὴν βασκανίαν· οὐ γὰρ ἤνεγκεν ὁ πονηρὸς δαίμων ὄρων ἐν σώματι ἀνθρωπίνῳ ἀγγελικὴν
15 διαγωγὴν.

5. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν, εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ τὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπιβουλήν εἰς τὴν ἐξῆς ταμιευσάμενοι, ἐνταῦθα καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μεμνηθῆναι τῶν
20 εἰρημένων μετὰ ἀκριθείας, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἅπαντα ἀναλογίζεσθαι, ἵνα ἔχητε αὐτὰ ἐνιδρυμένα ταῖς διανοαῖς ταῖς ὑμετέροις. Ἐὰν γὰρ συνεχῶς ἀναμνησκώμεθα τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὢν εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν κατέθετο, αὐτοῖ τε εὐγνώμονες ἐσόμεθα, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν προ-
25 τροπὴ ἡμῖν μεγίστη τοῦτο γενήσεται. Ὁ γὰρ τῶν εὐεργεσιῶν μεμνημένος τοῦ Θεοῦ, διγλονότι σπουδάσει μὴ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀποφῆναι, ἀλλὰ ἰσοσάτην ἐπιδειξασθαι τὴν σπουδὴν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ ἐτέρων πάλιν ἀξιωθῆναι. Φιλότιμος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ ἐπειδὴν ἴδη περὶ τὰ ἤδη
30 ἡμῖν ἐπάροξανα παρ' αὐτοῦ εὐγνώμονας γενομένους, πολλὴν ἐπιδαμνιεύεται τὴν χάριν, καὶ μειζόνων ἡμᾶς πάλιν ἀξιοῖ

του ἔπειτα, ἐπειδὴ ἦτο μόνος, εἶχεν ἀνάγκην κάποιου βοηθοῦ, πού νὰ μετέχη τῆς ἰδίας οὐσίας μὲ αὐτόν, οὔτε τοῦτο παρέλειπεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὴν γυναῖκα, κατὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον αὐτός ἠθέλησε, παρέδωσεν αὐτὴν εἰς αὐτόν, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἐχάρισεν εἰς αὐτόν τὸν προφητικὸν ἀξίωμα· καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς μεγάλας εὐεργεσίας ἐδώρησε τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα, δηλαδὴ ἀφοῦ ἀπήλλαξεν αὐτόν ἀπὸ ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ σώματος καὶ ἀφοῦ δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἔχη ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ τὴν περιβολὴν τῶν ἐνδυμάτων οὔτε ἀπὸ κάποιαν ἄλλην βοήθειαν, ἀλλὰ ἠθέλησε νὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὡσὰν ἐπίγειος ἄγγελος, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα πρὸ ὀλίγου· ὅταν λοιπὸν θὰ σκεφθῶ ὅλα αὐτὰ, ἐκπλήσσομαι καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πού ἐπέδειξε πρὸς τὸ ἰδικόν μας γένος, καὶ διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὸν φθόνον τοῦ διαβόλου, διότι δὲν ἤμπορῶσε νὰ ἀνεχθῆ ὁ πονηρὸς δαίμων νὰ βλέπῃ ἀγγελικὴν διαγωγὴν εἰς ἀνθρώπινον σῶμα.

5. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνωμεν τὸν λόγον εἰς μέγα μῆκος, ἐὰν θέλετε, θὰ σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, ἀφοῦ καθορίσωμεν νὰ ἀσχοληθοῦμεν μὲ τὴν ἐπιβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος εἰς τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν. Ἐκεῖνο μόνον παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας, νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ λεχθέντα μὲ ἀκρίβειαν, καὶ καθέννας μόνος του νὰ τὰ σκέπτεται ὅλα, διὰ νὰ ἔχετε αὐτὰ τόποθετημένα εἰς τὰς διανοίας σας. Διότι ἐὰν ἐνθυμούμεθα συνεχῶς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερον εἰς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ αὐτό θὰ μᾶς προτρέψῃ πολὺ πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος πού ἐνθυμεῖται τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ φροντίσῃ νὰ μὴ καταστήσῃ ἀνάξιον τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ θὰ ἐπιδείξῃ τόσον μεγάλην φροντίδα καθὼς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ὥστε νὰ ἀξιωθῆ πάλιν καὶ ἄλλας εὐεργεσίας. Διότι ὁ Κύριός μας εἶναι φιλότιμος, καὶ ὅταν θὰ ἰδῆ νὰ γινώμεθα εὐγνώμονες διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐλάβαμεν, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν τὴν χάριν του καὶ μᾶς καθιστᾷ

τῶν δωρεῶν· μόνον ἐὰν ἡμεῖς τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φρονί-
 ζοντες μὴ ἀπλῶς τὸν χρόνον παραιρέχωμεν, μηδὲ τοῦτο σκο-
 πῶμεν, εἰ τὸ ἡμῖσιν τῆς ἀγίας τεσσαρακοσιῆς παρέδραμεν,
 ἀλλ' εἴ τινα ἡμῖν κατώρθωται ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, καὶ εἴ
 5 **τι τῶν ἐνοχλοῦντων ἡμῖν παθῶν διωρθώσαμεν. Εἰ γὰρ μέλ-
 λοιμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἀ-
 πολαύοντες οἱ αὐτοὶ διαμένειν, καὶ μὴ ἐπιδιδόναι πρὸς ἀρε-
 τήν, μηδὲ τὰ τῆς κακίας εἶδη ἐξοριζέειν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς,
 οὐ μόνον ἡμῖν οὐδὲν ὄφελος ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείων ἢ βλά-
 10 **θη. Ὅταν γὰρ τις καὶ ἐπιμελείας τοσαύτης ἀπολαύων μηδὲν
 κερδαίνει, μεῖζον ἑαυτῷ ἐπισωρεύει τὸ τῆς γεέννης πῦρ. Διό,
 πασακαλῶ, κἂν τῷ ὑπολειπομένῳ χρόνῳ τῆς νηστείας εἰς
 δέον χρῆσώμεθα, καὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, μᾶλλον δὲ καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς περισκοπῶμεν, καὶ τὰ μὲν ἐλαττώ-
 15 **ματα ἡμῶν ἐξοριζώμεν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, κατορθωμάτων
 δὲ κτήσιν προσλαμβάνομεν, καθάπερ ὁ προφήτης παρήγγειλεν,
 καὶ ἐκκλίνωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν, καὶ μετέλθωμεν ἐπὶ τὴν
 ἀρετήν» αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς νηστεία. Ὁ θυμῶδης τὸ μὲν πά-
 θος τὸ ἐνοχλοῦν εὐσεβεῖ λογισμῷ ἐξοριζέτω τῆς ψυχῆς, πρα-
 20 **όγητα δὲ καὶ ἐπιείκεια ἀσπαζέσθω. Ὁ ράνθυμος καὶ ἀκόλα-
 στος, καὶ μετὰ ἀδείας πρὸς τὰ κἄλλη τῶν σωματίων ἐπιση-
 μένος, χαλινώσας αὐτοῦ τὸν λογισμὸν, καὶ τὸν νόμον τοῦ Χρι-
 στοῦ εἰς τὸ πλάτος αὐτοῦ τῆς διανοίας ἐγγράψας τὸν λόγοντα,
 «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμί-
 25 **χευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», τὸ μὲν τῆς ἀκολασίας πά-
 θος φυγαδεύει, τὴν δὲ σωφροσύνην κατορθοῦται. Ὁ προ-
 πειτῆς ἐν γλώσσει καὶ ἀπλῶς τὰ ἐπιθόντα φθνεγγόμενος μιμεί-
 οθω πάλιν τὸν μακάριον προφήτην καὶ λεγέτω «Θοῦ, Κύριε,
 ρυλακὴν ἐν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖ-
 30 **λη μου»· καὶ μηδέποτε ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰ ῥήματα, ἀλλ'************

10. Ψαλμ. 36, 27.

11. Ματθ. 5, 28.

12. Ψαλμ. 140, 3.

ἀξίους πάλιν διὰ μεγαλυτέρας δωρεάς· μόνον ἐὰν ἡμεῖς φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ δὲν σπαταλοῦμεν ἀπλῶς τὸν καιρὸν μας· οὔτε νὰ προσέχωμεν τοῦτο μόνον, ἐὰν δηλαδὴ ἐπέρασεν ὁ μισὸς καιρὸς τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς, ἀλλ' ἐὰν ἔχωμεν κατορθώσει κάτι εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον καὶ ἐὰν διωρθώσαμεν κάποιο ἀπὸ τὰ ἐνοχλοῦντα ἡμᾶς πάθη. Ἐὰν βέβαια πρόκειται νὰ παραμένωμεν οἱ ἴδιοι, μολονότι ἀπολαμβάνομεν καθημερινὰ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, καὶ νὰ μὴ προσδεύωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, οὔτε νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰ εἶδη τῆς κακίας ἀπὸ τὴν ἀδικίαν μας ψυχὴν, ὅχι μόνον δὲν θὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς κανένα τὸ ὄφελος, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἡ βλάβη. Διότι, ὅταν κάποιος δὲν κερδίζει τίποτε, ἐνῶ ἀπολαμβάνει τόσον μεγάλην φροντίδα, ἐπισωρεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεγαλύτερον τὸ πῦρ τῆς γεέννης. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, τουλάχιστον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς νηστείας ἅς τὸν χρησιμοποιήσωμεν ὅπως πρέπει, καὶ κάθε ἐβδομάδα, μᾶλλον δὲ καθημερινῶς ἅς ἐξετάζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας· καὶ τὰ μὲν ἐλαττώματά μας νὰ τὰ ἐκριζώνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας, νὰ ἐπιδιώκωμεν δὲ τὴν δημιουργίαν κατορθωμάτων, καθὼς προέτρεψεν ὁ προφήτης Δαυῖδ¹⁰, καὶ νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, διότι αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ νηστεία. Ἐκεῖνος ποὺ θυμώνει, ἅς διώξη ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὸ πάθος ποὺ ἐνοχλεῖ τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν καὶ ἅς ἀγαπήσῃ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Ὁ ὀκνηρὸς καὶ ὁ ἀκόλαστος, ὁ ὁποῖος ἄγεται συνεχῶς πρὸς τὰ κάλλη τῶν σωμάτων, ἀφοῦ θέσῃ χαλινὸν εἰς τὰς σκέψεις του καὶ ἀφοῦ ἀναγράψῃ εἰς τὸ πλάτος τῆς διανοίας του τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Καθὲνας ποὺ βλέπει γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»¹¹, νὰ διώξη τὸ πάθος τῆς ἀκολασίας καὶ νὰ κατορθώσῃ τὴν σωφροσύνην. Ὁ αὐθάδης εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ ὅταν ἀπλῶς λέγῃ τὰ ἀκόλουθα, νὰ μιμῆται πάλιν τὸν μακάριον προφήτην καὶ νὰ λέγῃ· «Τοποθέτησε, Κύριε, φρουρὰν εἰς τὸ στόμα μου καὶ φραγμὸν γύρω ἀπὸ τὰ χεῖλη μου»¹². Καὶ ποτὲ νὰ μὴ

ἀκουέτω Παύλου λέγοντος, «Πᾶσα κραυγή, καὶ θυμός, καὶ θλασφημία, καὶ αἰσχρολογία, καὶ εὐτραπελία ἀρθῆτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ» καὶ πάλιν, «Ἐἴ τις λόγος ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομίῃν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι».

- 5 6. Καὶ τοὺς ὄρκους δὲ παντελῶς φευγέτω, ἀκούων τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, διὸ «Ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐκ ἐπιιορκήσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὄλωσ». Μὴ τοίνυν μοι λέγε, διὸ ἐπὶ δικαίῳ ὄμνυμι· οὐκ ἔξεσι γὰρ οὔτε ἐπὶ δικαίῳ οὔτε ἐπὶ ἀδίκῳ ὀμνύναι. Καθαρὸν τοίνυν τηρῶμεν ὄρκω τὸ σίγμα, καὶ τούτοις ἅπασιν τειχίζωμεν ἡμῶν καὶ τὴν γλώτταν, καὶ τὰ χεῖλη, καὶ τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ ἔνδοθεν τίκτεσθαι τι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, μήτε διὰ γλώττης προφέρεσθαι. Καὶ τὰς ἀκοὰς δὲ ἀσφαλῶς ἀποφρατίσωμεν, ὥστε μήτε ἀκοὴν ματαίαν παραδέχεσθαι, καθάπερ ὁ μακάριος Μωϋσῆς παρήγγειλε λέγων, «Ἀκοὴν ματαίαν μὴ παραδέξῃ» καὶ πάλιν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγε, «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον». Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσης ἡμῖν ἀγρυπνίας χρεία, ὅσου πόνου πρὸς τὴν ἀρετήν, πῶς καὶ βραχὺ μέρος ἀμεληθὲν ὀλόκληρον ἡμῖν ἐπάγει τὸν κίνδυνον; Διὰ τοῦτο καὶ 20 εἰέρωθι ἐβόα ὁ μακάριος Δαυὶδ ἐγκαλῶν τῷ τοῦτο ποιῶντι· «Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου εἰπίθεις σκάνδαλον». Ἐὰν οὕτως ἡμῶν ἅπαντα τὰ μέλη τειχίζωμεν, δυναθόμεθα καὶ πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα διεγερθῆναι, καὶ τὴν μὲν γλώτταν πρὸς δοξολογίαν 25 καὶ ὕμνους τοὺς εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ἀπασχολεῖν, τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς ἀκρόασιν καὶ μάθησιν τῶν θείων λογίων, καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων, καὶ τὰς χεῖρας μὴ πρὸς ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, ἀλλὰ πρὸς

13. Ἐφ. 4, 31. 29.

14. Ματθ. 5, 33 - 34.

15. Ἐε. 23, 1.

16. Ψαλμ. 100, 5.

17. Ψαλμ. 49, 20.

προφέρη τὰ λόγια αὐτὰ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ νὰ ἀκούη τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγη· «Κάθε κραυγὴ καὶ θυμὸς καὶ βλασφημία καὶ αἰσχρολογία καὶ ἀπρεπῆς ἀστειότης ἄς σηκωθῆ μακρὰν ἀπὸ σᾶς, καθὼς καὶ κάθε κακία», καὶ πάλιν· «Ἐὰν ὑπάρχη κάποιος λόγος ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἀνάγκης, ἄς λέγεται, διὰ νὰ μεταδίδῃ χάριν εἰς τοὺς ἀκούοντας»¹³.

6. Καὶ τοὺς ὄρκους δὲ νὰ ἀποφεύγῃς ἐντελῶς, ὑπακούων εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ λέγει ὅτι· «Ἐλέχθη εἰς τοὺς προγόνους σας, δὲν θὰ ἀθετήσῃς τὸν ὄρκον σου· ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, νὰ μὴ ὀρκισθῆτε καθόλου»¹⁴. Μὴ μοῦ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι ὀρκίζομαι ἐπειδὴ ἔχω δίκαιον, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὀρκίζεσαι· οὔτε ὅταν ἔχῃς δίκαιον, οὔτε ὅταν ἔχῃς ἄδικον. Ἄς διατηροῦμεν λοιπὸν καθαρὸν τὸ στόμα ἀπὸ τὸν ὄρκον, καὶ ἄς περιτειχίζωμεν μὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ χεῖλη καὶ τὴν διάνοιάν μας, ὥστε νὰ μὴ γεννᾶται καμμία πονηρὰ σκέψις μέσα μας, οὔτε νὰ προφέρεται μὲ τὴν γλῶσσαν. Καὶ τὰ αὐτιά μας ἄς τὰ κλείνωμεν καλῶς, ὥστε νὰ μὴ δέχωνται τὸ μάταιον ἄκουσμα, καθὼς παρήγγειλεν ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγων, «Νὰ μὴ δεχθῆς ματαίαν ἀκοήν»¹⁵· καὶ πάλιν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγεν, «Ἐκείνον ποὺ κατηγοροῦσε τὸν πλησίον του κρυφά, αὐτὸν τὸν ἐξεδίωκαν»¹⁶. Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀγρυπνοῦμεν, πόσον πρέπει νὰ κοπιάζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν; πῶς καὶ ἡ παραμικρὰ ἀμέλεια ἐπιφέρει ὀλόκληρον τὸν κίνδυνον εἰς ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ἐφώναζεν ὁ μακάριος Δαυὶδ ὅταν ἐκατηγοροῦσε ἐκείνον ποὺ ἔπραττεν αὐτό· «Κάθεσαι καὶ καταφέρεσαι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ θέτεις σκάνδαλα εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς μητρὸς σου»¹⁷. Ἐὰν περιτειχίσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα τὰ μέλη μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ προχωρήσωμεν καὶ πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν μὲν γλῶσσαν νὰ χρησιμοποιοῦμεν πρὸς δοξολογίαν καὶ ὕμνους, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν τῶν πάντων, τὴν δὲ ἀκοήν πρὸς ἀκρόασιν καὶ μάθησιν τοῦ θείου λόγου, καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς κατανόησιν τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων, καὶ τὰ χεῖρια ὄχι

ἐλεγε, μισύνην καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν, καὶ τοὺς πόδας μὴ εἰς θέατρα καὶ ἵπποδρομίας, καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς θεωρίας, ἀλλ' εἰς ἐκκλησίαν καὶ εἰς εὐκτηρίους οἴκους, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων θήκας, ἵνα τὴν παρ' αὐτῶν

5 εὐλογίαν καρπούμενοι, ἀχειρώτους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν ταῖς τοῦ διαβόλου παγίαι. Ἐὰν οὕτως ὤμεν μεμεριμημένοι, καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζοντες, δυνησόμεθα καὶ τὸ ἀπὸ τῆς νησιείας κέρδος καρπώσασθαι, καὶ τὰς τοῦ πονηροῦ μηχανὰς διαφυγεῖν, καὶ πολλὴν τὴν ἄνωθεν ροπὴν ἐπισπάου-

10 σθαι ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι χάριτι καὶ φιλενθροπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πρός ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, ἀλλὰ πρὸς ἐλεημοσύνην καὶ ἀγαθοεργίαν, καὶ τὰ πόδια διὰ νὰ πηγαίνωμεν ὄχι εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰς ἵπποδρομίας καὶ εἰς τὰ ἐπιβλαβῆ θεάματα, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τοὺς οἴκους προσευχῆς, καὶ πρὸς τὰς λειψανοθήκας τῶν ἁγίων μαρτύρων, ὥστε, ἀφοῦ λάβωμεν τὴν εὐλογίαν αὐτῶν, νὰ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀκαταβλήτους εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Ἐὰν θὰ ἔχωμεν ἔτσι μεριμνήσει, ὥστε νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφεληθῶμεν καὶ τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν, καὶ νὰ διαφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ νὰ προκαλέσωμεν πλουσίαν τὴν θείαν χάριν. Εἴθε νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄

(Γεν. 2, 25 - 3, 7).

Εἰς παράβασιν τῶν πρωτοπλάσιων. «Καὶ ἦσαν οἱ δύο
γυμνοί, ὃ τε Ἀδάμ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦ-
5 σχύνοντο».

1. Βούλομαι σήμερον, ἀγαπητοί, θησαυρὸν ὑμῖν πνευμα-
τικὸν ὑπανοῖξαι μεριζόμενον καὶ μηδέποτε δαπανώμενον·
πάντας πλουτίζοντα, καὶ ἐν μηδενὶ ἐλατιούμενον, ἀλλὰ καὶ
προσιυθέμενον. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ θησαυροῦ καὶ
10 μικρὸν τι ψῆγμα λαβεῖν τις δυνήσθῃ, πολλὸν ἐαυτῷ τὸν πλοῦ-
τιον ἐργάζεται· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἐν
βραχείᾳ λέξει πολλὴν ἐστὶν εὐρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν,
καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτιον. Τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τοῦ θησαυροῦ
τούτου· ὑποδεχομένους εὐπρόρους ἐργαζόμενος οὐδέποτε ἐλλεί-
15 πει πηγὴ γὰρ τοῦτον ἀναβλύζει τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.
Ἐμέτερον δ' ἂν εἶη λοιπὸν μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν τὰ πα-
ρακατατιθέμενα, καὶ τὴν μνήμην ἀδιάπτωτον διασώζειν, ἵνα
μετ' εὐκολίας δύνῃσθε παρακολουθεῖν τοῖς λεγομένοις, μόνον
μετὰ σπουδῆς τὰ παρ' ἐαυτῶν εἰσφέρωμεν. Ἡ γὰρ χάρις
20 ἔτοιμός ἐστιν ἐπιζητούσα τοὺς μετὰ δαρικείας ταύτην ὑποδε-
χομένους. Ἀκούσωμεν δὲ καὶ τῶν σήμερον ἀνεγνωσμένων,
ἵνα μάθωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν καὶ ὅση
συγκαταβάσει κέχρηται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. «Καὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄ (Γεν. 2, 25 - 3, 7)

Εἰς τὴν παράβασιν τῶν πρωτοπλάστων. «Καὶ ἦσαν καὶ οἱ δύο γυμνοί, καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ ἡ γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐντρέποντο».

1. Σήμερον ἐπιθυμῶ, ἀγαπητοί, νὰ ἀνοίξω ἐνώπιόν σας πνευματικόν θησαυρόν, ὁ ὁποῖος διαμοιράζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ποτὲ δὲν τελειώνει· ὅλους τοὺς κάνει πλουσίους καὶ καθόλου δὲν ἐλαττώνεται, ἀντίθετα δὲ αὐξάνει. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸν ὑλικόν θησαυρόν, ὅταν θὰ ἤμπορέση νὰ ἀποκτήσῃ κάποιος ἓνα μικρὸν μέρος αὐτοῦ, δημιουργεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεγάλην περιουσίαν· ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, δηλαδὴ εἶναι δυνατόν νὰ εὐροῦμεν καὶ εἰς τὴν μικροτέραν λέξιν μεγάλα διδάγματα καὶ ἀνέκφραστον πλοῦτον. Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ φύσις τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ· ἐνῶ κάνει πλουσίους ἐκείνους πού τὸν δέχονται, οὐδέποτε τελειώνει, διότι ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἴδικόν σας δὲ ἔργον θὰ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκρίβειαν ἐκεῖνα, πού σᾶς ἔχουν παραδοθῆ πρὸς φύλαξιν, νὰ τὰ ἐνθυμῆσθε συνεχῶς, ὥστε νὰ ἤμπορῆτε νὰ παρακολουθῆτε μὲ εὐκολίαν τὰ λεγόμενα, μὲ τὰ ὁποῖα θέλομεν νὰ φέρωμεν βιαστικά μέσα σας ἐκεῖνα πού αισθανόμεθα ἡμεῖς. Βεβαίως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐπιζητεῖ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἔτοιμος νὰ φωτίσῃ ἐκείνους, πού τὴν ὑποδέχονται μὲ ἐνδιαφέρον. Ἄς ἀκούσωμεν δὲ καὶ τὰς περικοπὰς, πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πόσῃν συγκατάβασιν ἔχει δεῖξει διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. «Ἦ-

ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅτε Ἀδάμ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠ-
σχύνοντο». Ἐνόησόν μοι μακαριότητος ὑπερβολήν, πῶς ἀ-
νώτεροι ἦσαν τῶν σωματικῶν ἀπάντων, πῶς καθάπερ τον
οὐρανόν, οὕτω τὴν γῆν ὥκουν, καὶ ἐν σώματι τυγχάνοντες
5 τὰ τῶν σωματίων οὐχ ὑπέμενον· οὔτε γὰρ σιέγης, οὔτε ὀρό-
φου, οὔτε ἱματίου, οὔτε ἄλλον οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἐδέοντο.
Καὶ οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο ἡμῖν ἐπεσημήνατο ἡ θεία
Γραφή, ἀλλ' ἵνα μαθόντες τὴν ἄλυπον αὐτῶν ταύτην διαγω-
γὴν, καὶ τὸν ἀνώδυνον βίον, καὶ τὴν ἀγγελικὴν, ὡς εἰπεῖν,
10 κατὰ τασιν, ἐπειδὴν ἴδωμεν μετὰ ταῦτα τοῦτων ἀπάντων ἐρή-
μους αὐτοὺς γενομένους, καὶ καθάπερ ἀπὸ πολλῆς πλούτου
περιουσίας εἰς ἐλαχίστην πενίαν κατενεχθέντας, τῇ ραθυμίᾳ
αὐτῶν τὸ πᾶν ἐπιγράψωμεν. Ἀναγκαῖον δὲ ἀκοῦσαι τῶν ἀνε-
γνωσμένων. Εἰπὼν γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅτι γυμνοὶ ἦ-
15 σαν, καὶ οὐκ ἠσχύνοντο (οὐδὲ γὰρ ἤδεισαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν,
τῆς δόξης τῆς ἀφάτου περιστελλούσης αὐτούς, καὶ παντὸς ἱ-
ματίου μᾶλλον αὐτοὺς κοσμοῦσης), φησί, «Ὁ δὲ ὄφρις ἦν
φρονιμώτατος τῶν θηρίων πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐ-
ποίησε Κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφρις τῇ γυναικί· τί ὅτι
20 εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδεί-
σου; Ὅρα πονηροῦ δαίμονος βασκανίαν, καὶ πολὺπλοκον μη-
χανήν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ἐν τῇ ἀνωτάτῳ τιμῇ τυγχάνοντα
τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἔλειπον ἔ-
χοντα τῶν ἀγγέλων καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ φησιν,
25 «Ἠλάτιωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους»· καὶ τοῦτο δὲ
αὐτὸ τὸ Βραχὺ ἢ τῆς παρακοῆς ἡμαρτία εἰσήγαγε· μετὰ γὰρ
τὴν παρακοὴν τοῦτο ἐφθέγγετο ὁ προφήτης· ὁρῶν τοίνυν ἄγ-
γελον ἐπίγειον ἐπὶ γῆς τυγχάνοντα, καὶ ὑπὸ τῆς βασκανίας
τηκόμενος ὁ ἀρχέκακος δαίμων, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐν ταῖς ἄνω
30 δυνάμεσι τελῶν, διὰ μοχθηρίαν προαιρέσεως καὶ κακίας ὑπερ-
βολὴν ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐροίφη κάτω, πολλῇ κέχρηται

1. Ψαλμ. 8, 6.

2. Δηλ. ὁ ἄνθρωπος.

σαν καὶ οἱ δύο γυμνοί, καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ ἡ γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐντρέποντο». Κατανόησε, παρακαλῶ, τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς εὐτυχίας· πῶς ἦσαν ἀνώτεροι ὄλων τῶν σωματικῶν πραγμάτων· πῶς ἕκατοικοῦσαν εἰς τὴν γῆν, ὅπως εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἐνῶ εἶχαν σώματα δὲν ὑπέφεραν τὰ σωματικὰ πάθη, διότι δὲν εἶχαν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ σπίτι, οὔτε ἀπὸ ὄροφῆν, οὔτε ἀπὸ ἐνδύματα, οὔτε ἀπὸ κανένα ἄλλο παρόμοιον. Καὶ δὲν ἐδήλωσε τοῦτο εἰς ἡμᾶς ἢ Ἀγία Γραφή ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν, ἀλλὰ ἀφοῦ μάθωμεν τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀνώδυνον ζωὴν αὐτῶν, καὶ τὴν ἀγγελικὴν, κατὰ κάποιον τρόπον, κατάστασίν των, ὅταν θὰ τοὺς ἰδοῦμεν ἔπειτα νὰ ἔχουν στερηθῆ ὅλα αὐτὰ καὶ ὡσὰν νὰ περιέπεσαν ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, νὰ ἀποδώσωμεν τὴν αἰτίαν ὄλων αὐτῶν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν των. Εἶναι ὁμως ἀνάγκη νὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα, ποῦ ἔχουν ἀναγνωρισθῆ. Ἀφοῦ εἶπεν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ὅτι ἦσαν γυμνοὶ καὶ δὲν ἐντρέποντο (οὔτε βέβαια ἐγνώριζαν ὅτι ἦσαν γυμνοί, διότι ἢ ἀνέκφραστος δόξα τοῦ Θεοῦ περιέβαλλεν αὐτοὺς καὶ ἐστόλιζεν αὐτοὺς καλύτερα ἀπὸ κάθε ἐνδυμα), λέγει· «Ὁ δὲ ὄφις ἦτο ἢ εὐφύεστερος ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, τὰ ὅποια ἔπλασε Κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις πρὸς τὴν γυναῖκα· εἶπε πράγματι ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου;». Πρόσεξε τὴν συκοφαντίαν καὶ τὴν δολίαν ἐπιπόνησιν τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν ὑψίστην τιμὴν καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε σχεδὸν κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὅπως καὶ ὁ μακάριος Δαυιδ λέγει, «Ἐδημιούργησες αὐτὸν ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»¹ καὶ αὐτὸ δὲ τὸ «ὀλίγον» τὸ ἔφερεν ἢ ἁμαρτία τῆς παρακοῆς, διότι μετὰ τὴν παρακοὴν ὁ προφήτης εἶπεν αὐτό. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ ἄρχων τοῦ κακοῦ διάβολος ἔβλεπε νὰ εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ ἐπίγειος ἄγγελος² καὶ ἔλειωνεν ἀπὸ τὸν φθόνον του, ἐπειδὴ αὐτός, ἐνῶ ἀνῆκεν εἰς τὰς οὐρανίους δυνάμεις, ἐρρίφθη κάτω ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος ἕξ αἰτίας τῆς πονηρᾶς θελήσεως καὶ ὑπερβολικῆς κακίας

τῇ μηχανῇ, ὥστε τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ ἀποσιεῖται τὸν ἄν-
 θρωπον, καὶ ἀγνώμονα αὐτὸν ἀπεργασάμενος γυμνῶσαι τῶν
 τοσοῦτων ἀγαθῶν τῶν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν παρα-
 σκεθέντων αὐτῷ. Καὶ τί ποιεῖ; Εὐρῶν τὸ θηρίον τοῦτο, τὸν
 5 ὄφιν λέγω, τὰ ἄλλα θηρία τῇ φρονήσει νικῶντα, καθάπερ καὶ
 ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐμαρτύρησεν εἰπὼν, «Ὁ δὲ ὄφιν ἦν φρο-
 νιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίη-
 σεν Κύριος ὁ Θεός»· τοῦτω ὥσπερ ὀργάνῳ τινὶ χρώμενος,
 δι' αὐτοῦ τὸ ἀπλασιον καὶ ἀσθενέστερον σκεῦος, τὴν γυναῖκα
 10 λέγω, διὰ τῆς οὐμιλίας εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀπάτην ἐκκαλεῖται. «Καὶ
 εἶπε», φησὶν, «ὁ ὄφιν τῇ γυναικί». Λογίζου, ἀγαπητέ, ἐκ τού-
 του, πῶς οὐδὲν ἦν ἐν προσιμίῳις φοβερὸν τῶν θηρίων τῶν
 γεγεννημένων, οὔτε τῷ ἀνδρί, οὔτε τῇ γυναικί, ἀλλὰ τὴν ὑπο-
 ταγὴν καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπεγίνωσκον, καὶ καθάπερ νῦν τὰ
 15 ἡμεῖρα, οὐτω καὶ τὰ ἄγρια καὶ αἰτίθασσα τότε χειροῦθη ἐτύγ-
 χανεν.

2. Ἄλλ' ἴσως ἐνιαῦθα διαπορήσειεν ἄν τις, καὶ μαθεῖν
 ζητήσειεν, εἰ καὶ τὸ θηρίον λόγου μετεῖχεν. Οὐ τοῦτο μὴ γέ-
 νοιτο· ἀλλ' αἰεὶ ἀκολουθοῦντας τῇ Γραφῇ τοῦτο λογίζεσθαι χρὴ,
 20 ὅτι τὰ μὲν ῥήματα ἦν τοῦ διαβόλου τοῦ διὰ τὸν οἰκεῖον φθόνου
 πρὸς τὴν ἀπάτην ταύτην διεγεροθέντος, τῷ δὲ θηρίῳ τοῦτω ὥσ-
 περ ἐπιτηδεῖω ὀργάνῳ ἐχρήσατο, ἵνα δυνήθῃ τὸ δέλεαρ τῆς
 οἰκείας ἀπάτης ἐπιεῖς, ὑποσκελίσαι πρότερον μὲν τὴν γυναῖκα,
 αἰεὶ αἰεὶ εὐκολώτερον δυναμένην ἀπαιτηθῆναι, ἔπειτα δὲ δι'
 25 τῆς καὶ τὸν πρωτόπλασιον. Τῷ οὖν ἀλόγῳ τοῦτω χρῆσάμενος
 πρὸς τὴν τῆς ἐπιβουλῆς κατασκευήν, δι' αὐτοῦ τῇ γυναικί δια-
 λέγεται, καὶ φησι· «Τί δι' εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ
 παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου;». Σκοπεῖτε ἐνιαῦθα κακουργίας

του, χρησιμοποιεῖ μεγάλην πανουργίαν, διὰ νὰ στερήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ καί, ἀφοῦ τὸν καταστήσῃ ἀγνώμονα, νὰ τὸν ἀπογυμνώσῃ ἀπὸ τὰ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ, πού ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν ἕνεκα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί κάνει; Ἄφοῦ διεπίστωσε τὸ θηρίον αὐτό, ἐννοῶ τὸν ὄφιν, νὰ νικᾷ κατὰ τὴν φρόνησιν τὰ ἄλλα θηρία, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Μωυσῆς ἐβεβαίωσε λέγων, «Ὁ δὲ ὄφις ἦτο ὁ εὐφυέστερος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε Κύριος ὁ Θεός»· μὲ αὐτό, πού τὸ ἐχρησιμοποίησε ὡσάν κάποιο ὄργανον, καὶ μὲ τὴν ὁμιλίαν παρασύρει εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀπάτην τὸ ἀπλοϊκὸν καὶ ἀσθενέστερον δημιούργημα, δηλαδὴ τὴν γυναῖκα. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ ὄφις εἰς τὴν γυναῖκα». Νὰ σκέπτεσαι, ἀγαπητέ, ἀπὸ τοῦτο τὸ γεγονός, πῶς κανένα ἀπὸ τὰ θηρία, πού εἶχαν δημιουργηθῆ, δέν ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν φοβερὸν οὔτε εἰς τὸν ἄνδρα, οὔτε εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἐγνώριζαν καλὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν κυρίαρχον θέσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερον μὲ τὰ ἡμερα ζῶα, ἔτσι τότε τὰ ἄγρια καὶ ἀνυπότακτα ἦσαν εὐκολομεταχείριστα.

2. Ἄλλ' ἴσως εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ προβάλλῃ κανεὶς τὴν ἀπορίαν καὶ θὰ ζητήσῃ νὰ μάθῃ, ἐάν καὶ τὸ θηρίον ὠμιλοῦσε. Ὁχι, δέν ουνέβαινε τοῦτο· μὴ γένοιτο. Ἄλλὰ πάντοτε, ὅταν παρακολουθοῦμεν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τοῦτο πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι τὰ μὲν λόγια ἦσαν τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος ἐξηγέρθη πρὸς τὴν ἀπάτην αὐτὴν ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδικοῦ του φθόνου· ἐχρησιμοποίησεν ὁμως τὸ ζῶον τοῦτο, ὡσάν κατάλληλον ὄργανον, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ, ρίπτων τὸ δόλωμα τῆς ἰδικῆς του ἀπάτης, νὰ ἀνατρέψῃ κατὰ πρῶτον μὲν τὴν γυναῖκα, ἐπειδὴ πάντοτε ἦτο εὐκολώτερον νὰ ἀπατηθῆ, ἔπειτα δὲ δι' αὐτῆς καὶ τὸν πρωτόπλαστον. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸ ἄλογον τοῦτο ζῶον διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σκευωρίας, διὰ μέσου αὐτοῦ συζητῆ μὲ τὴν γυναῖκα καὶ λέγει, «Εἶπε πράγματι ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου»; Παρατηρήσατε ἐδῶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ κακουρ-

ὑπερβολὴν λεπιοιότην. Τὸ μὴ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τάξει
 συμβουλῆς καὶ ἐρωτήσεως εἰσάγει, καὶ ὡσαυτὴν τὴν ὑπὲρ αὐ-
 τῶν κηδεμονίαν ποιούμενος· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐνδεικνυμένου,
 τὸ λέγειν, «Τί οὖν εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντός
 5 ξύλου τοῦ παραδείσου;» μονονουχὶ λέγων ὁ ποτηρὸς οὗτος δαί-
 μων, τίος ἔνεκεν ἀπεισέτησεν ὑμᾶς τῆς ἰσοσότητος ἀπολαύσε-
 ως; διὰ τί οὐ συγχωρεῖ μετέχειν τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀ-
 γαθῶν, ἀλλὰ τῆς μὲν θέας τὴν ἀπόλαυσιν ἐδώρησατο, οὐκ ἀ-
 φήσοι δὲ μεταλαβεῖν, καὶ πλείονα καρπώσασθαι τὴν ἡδονήν;
 10 «Τί οὖν εἶπεν ὁ Θεός;». Διὰ τί, φηοί, τοῦτο; τί τὸ ὄφελος
 τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, ὅταν μὴ ἐξῆ τῶν ἐν αὐτῷ ἀ-
 πολαύειν, ἀλλὰ ταύτη μάλιστα πλείονα ὀδύνην ἔχειν, ὅταν θεὰ
 μὲν ἦ, ἀπόλαυσις δὲ ἢ ἀπὸ τῆς μεταλήψεως μὴ γίνηται; Εἶδες
 πῶς, καθάπερ δέλεαρ, διὰ τῶν ρημάτων ἐνήσειν αὐτοῦ τὸν
 15 ἴον; Δέον τὴν γυναῖκα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως κατανοῆ-
 σαι τῆς μανίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι τὰ μὴ ὄντα ἐπίτηδες
 λέγει, καὶ ἐν τάξει δῆθεν κηδεμονίας, ἵνα μαθεῖν δυναθῆ
 τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῖς ἐνταλθέντα, καὶ οὕτω πρὸς τὴν πα-
 ράθεσιν αὐτοῖς ἐλκύσῃ. Δυναμένη τοίνυν εὐθέως συνιδεῖν
 20 αὐτοῦ τὴν ἀπάτην, καὶ ἀποσιραφῆναι λοιπὸν τὴν πρὸς αὐτὸν
 διάλεξιν ὡς περιττὰ λέγοντα, καὶ μὴ ἑαυτὴν εἰς ἰσοσότην
 ταπεινότητα καταγαγεῖν, οὐκ ἠθέλησεν. Ἔδει μὲν γὰρ μηδὲ
 ἐξ ἀρχῆς ἀνασχεῖσθαι τῆς πρὸς αὐτὸν διαλέξεως, ἀλλ' ἐκείνῳ
 μόνῳ διαλέγεσθαι, δι' ὃν παρήχθη, καὶ κοινωνὸς κατὰ τὴν
 ἀξίαν γέγονε, καὶ εἰς βοήθειαν ἐδημιουργήθη. Ἐπειδὴ δὲ
 25 οὐκ οἶδ' ὅπως παρασυρεῖσα ἠνέσχετο τῆς διμιλίας τῆς πρὸς
 τὸν ὄφιν, καὶ ἐδέχετο τὰ ὀλέθρια ῥήματα τοῦ διαβόλου διὰ
 τούτου ὡς δι' ὄργανου, ἀκόλουθον ἦν εὐθέως μαθοῦσαν ἐκ
 τῶν παρ' αὐτοῦ λεχθέντων τὴν ἐναντίωσιν τῶν ρημάτων, καὶ
 30 ἀπεναντίας τῷ δημιουργῷ ἔλεγεν, ἀποσιραφῆναι καὶ φυγεῖν

γήματος. Ἐκείνο τὸ ὁποῖον δὲν εἶπεν ὁ Θεός, φέρει εἰς τὴν συζήτησιν ὑπὸ μορφὴν συμβουλῆς καὶ ἐρωτήσεως, καὶ ὡσάν νὰ ἀναλαμβάνη τὴν κηδεμονίαν αὐτῶν· αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν σημασίαν ἔχουν τὰ λόγια, «Εἶπε πράγματι ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου;» σχεδὸν λέγει ὁ πονηρὸς αὐτὸς δαίμων, διὰ ποῖον λόγον σὰς ἐστέρησεν ἀπὸ τόσοσιν μεγάλῃν ἀπόλαυσιν; διατί δὲν ἐπιτρέπει νὰ συμμετέχετε εἰς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ σὰς ἐδώρησε μὲν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς θέας, δὲν ἀφήνει ὅμως νὰ μετέχετε εἰς τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ἀπολαύσετε μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν; Εἶπε πράγματι ὁ Θεός; Διατί, λέγει, αὐτό; Ποῖον τὸ ὄφελος τῆς παραμονῆς μέσα εἰς τὸν παράδεισον, ὅταν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπολαμβάνη τὰ ἀγαθὰ, πού εὐρίσκονται μέσα εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἀπ' αὐτό κυρίως νὰ αἰσθάνεται μεγαλυτέραν θλίψιν, ὅταν μὲν ὑπάρχει ἡ θεά, ἢ ἀπόλαυσις ὅμως ἀπὸ τὴν μετάληψιν δὲν πραγματοποιεῖται; Εἶδες πῶς χύνει μέ τὰ λόγια τὸ δηλητήριον αὐτοῦ, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ δόλωμα; Ἔπρεπεν ἀπὸ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν νὰ κατανοήσῃ ἢ γυναῖκα τὸ μέγεθος τῆς τρέλλας καὶ ὅτι σκόπιμα λέγει ἀνύπαρκτα πράγματα, καὶ ὅτι ἐμφανίζεται δῆθεν ὡς κηδεμών, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ μάθῃ τὰς ἐντολάς, πού ἔδωσεν ὁ Θεός πρὸς αὐτούς, καὶ ἔτσι νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς τὴν παράβασιν. Ἐνῶ ἠμποροῦσε, λοιπόν, νὰ ἀντιληφθῇ ἢ γυναῖκα ἀμέσως τὴν ἀπάτην τοῦ καὶ νὰ ἀποφύγῃ εἰς τὸ ἔξῃς τὴν συζήτησιν μαζί του, ἐπειδὴ ἔλεγε περιττὰ πράγματα, καὶ νὰ μὴ κατεβάσῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς εἰς τόσοσιν μεγάλῃν ταπείνωσιν, δὲν ἠθέλησεν. Ἔπρεπε βεβαίως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ μὴ ἀνεχθῇ νὰ συζητῇ μαζί του, ἀλλὰ νὰ συζητῇ μόνον μὲ ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθη καὶ εἶχε γίνεαι μέτοχος τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ βοηθός του³. Ἐπειδὴ ὅμως, δὲν γνωρίζω πῶς, παρασυρθεῖσα ἠνέχθη τὴν συζήτησιν μὲ τὸν ὄφιν καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ ἐδέχετο τὰ καταστρεπτικὰ λόγια τοῦ διαβόλου, ἦτο ἐπόμενον ἀμέσως, ὅταν ἔμαθεν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ τὴν ἀντίθεσιν τῶν λόγων, καὶ ὅτι ἄλλα μὲν ἐπρόσταξεν ὁ Δημιουργός, ἄλλα δὲ ἔλεγεν αὐτός, ἀντίθετα πρὸς τὸν Δη-

λοιπὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὀμίλιαν, καὶ βδελύξασθαι τὸν τολμήσαντα τὴν οἰκειάν γλῶσσαν ἀκονῆσαι κατὰ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς. Ἄλλὰ διὰ τὴν πολλὴν ἀπροσεξίαν οὐ μόνον οὐκ ἀπεισιγράφη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντολὴν ἅπασαν αὐτῷ ἐκκαλύπτει,

5 καὶ τοὺς μαργαρίτας τῷ χοίρῳ προτίθησι, καὶ πληροῦται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον «Μὴ βάλητε γάρ», φησί, «τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπαιήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ σιραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς»· ὃ δὴ καὶ νῦν γέγονε. Παρέθηκε γὰρ τῷ χοίρῳ, τῷ

10 πονηρῷ τούτῳ θηρίῳ, ἦτοι τῷ δαίμονι τῷ δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦντι, τοὺς θείους μαργαρίτας, καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς κατεπάτησε, καὶ ἀντιτάξατο τοῖς ρηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ σιραφεῖς οὐκ αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ μετ' αὐτῆς καὶ τὸν πρωτόπλαστον εἰς τὸ τῆς παρακοῆς ρῆγμα κατήγαγε. Τοσοῦτόν ἐστι κακὸν ἀπλῶς καὶ ὡς

15 ἔτυχε πᾶσιν ἐκκαλύπτειν τὰ θεῖα μυστήρια. Ἀκούετωσαν οἱ ἀπλῶς καὶ ἀδιαφόρως πρὸς ἅπαντας διαλεγόμενοι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ περὶ χοίρου αἰσθητοῦ ὁ Χριστὸς λέγει, ἀλλὰ τοὺς χοιρώδεις τῶν ἀνθρώπων αἰνιτιζόμενος, καὶ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ἐγκυλινδουμένους τῷ τῆς ἁμαρτίας βορβόρῳ, παιδεύων ἡμᾶς

20 εἰδέναι καὶ προσώπων διαφορὰν, καὶ πολιτείας ἐπιζητεῖν ἀκριβείαν, ἥνίκα ἂν δέη τι τῶν θείων λογίων ἐκκαλύπτειν, ἵνα μὴ κἀκείνους καὶ ἑαυτοὺς λυμαινόμεθα. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον οὐδὲν κερδαίνουσιν ἀπὸ τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνεξεϊάσιως παραθέντας τοὺς καλοὺς τούτους μαργαρίτας, εἰς

25 τὸ αὐτὸ αὐτοῖς βάραθρον τῆς ἀπωλείας πολλάκις κατήγαγον. Διὸ χρὴ μετὰ ἀκριβείας ταῦτα παραφυλάττεσθαι, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τοῖς νῦν ἀπαιτηθεῖσιν ὑπομένωμεν. Εἰ γὰρ καὶ νῦν ἡ

μιουργόν, νὰ ἀπομακρυνθῆ καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν συζήτησιν μαζί του, καὶ νὰ συχαθῆ ἐκεῖνον, ποῦ ἐτόλμησε νὰ ἀκονήσῃ τὴν γλῶσσαν του ἐναντίον τῆς ἐντολῆς, ποῦ ἐδόθη εἰς αὐτοῦς. Ἄλλ' ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀπροσεξίας της ὄχι μόνον δὲν ἀπεμακρύνθη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντολὴν ὀλόκληρον ἀποκαλύπτει εἰς αὐτόν καὶ παραθέτει τοὺς μαργαρίτας ἐμπρὸς εἰς τὸν χοῖρον καὶ πραγματοποιεῖται ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ· «Νὰ μὴ βάλετε, λέγει, τοὺς μαργαρίτας σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς χοίρους, μήπως καταπατήσουν αὐτοὺς μετὰ τὰ πόδια των καὶ στραφοῦν νὰ σᾶς κατασπαράξουν»⁴· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως καὶ τώρα ἔχει συμβῆ. Παρέθεσε λοιπὸν τοὺς θείους μαργαρίτας εἰς τὸν χοῖρον, εἰς τὸ πονηρὸν τοῦτο θηρίον, δηλαδὴ εἰς τὸν δαίμονα, ὁ ὁποῖος ἐνεργοῦσε δι' αὐτοῦ, καὶ ὄχι μόνον κατεπάτησεν αὐτοὺς καὶ ἀντετάχθη εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐπετέθη ὄχι μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρωτόπλαστον μαζί με αὐτὴν κατέβασεν εἰς τὸ βάραθρον τῆς παρακοῆς. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ κανεὶς τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς καὶ τυχαίως εἰς ὄλους. Ἄς ἀκούσουν ἐκεῖνοι ποῦ συζητοῦν μετ' ὄλους ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως. Βεβαίως οὔτε ὁ Χριστὸς ἀναφέρεται ἐκεῖ εἰς χοῖρον αἰσθητόν, ἀλλὰ ὑπονοῶν τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ὁμοιάζουν μετὰ χοίρους καὶ ὡσάν ἄλογα ζῶα κυλίουται μέσα εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας, μᾶς διδάσκει νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων καὶ νὰ ἐπιζητοῦμεν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ τρόπου ζωῆς των, ὅταν θὰ χρειασθῆ νὰ ἀποκαλύπτωμεν κάτι ἀπὸ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ καταστρέφωμεν καὶ ἐκεῖνους καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν κερδίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ ἐκρήμνισαν πολλὰς φορὰς εἰς τὸ ἴδιον βάραθρον τῆς καταστροφῆς μαζί με τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι χωρὶς κανένα ἔλεγχον παρέθεσαν ἐνώπιόν των τοὺς καλοὺς αὐτοὺς μαργαρίτας. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φυλάττωμεν αὐτὰ μετὰ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ ὑπομένωμεν τὰ ἴδια μετὰ ἐκεῖνους ποῦ ἠπατήθησαν μέχρι τώρα. Διότι ἐὰν καὶ τότε ἡ γυναῖκα ἐπεθυμοῦσε νὰ μὴ παραθέσῃ

γυνή ἐδουλήθη τοὺς θείους μαργαρίτας μὴ προθεῖναι τῷ χοίρω, οὐκ ἂν οὔτε αὐτὴ εἰς τὸν κρημνὸν τοῦτον καιηνέχθη, οὔτε τὸν ἄνδρα συγκατέσπασεν.

3. Ἄλλ' ἀκούσωμεν τί πρὸς αὐτὸν ἀποκρίνεται. Εἰπόντος γὰρ
 5 ἐκείνου, «Τί διι εἶπεν ὁ Θεός, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παρα-
 δείσου οὐ μὴ φάγητε;» φησὶν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει. «Ἀπὸ παντὸς
 ξύλου τοῦ παραδείσου φαγόμεθα· ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύ-
 λου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγησθε,
 οὐδὲ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε». Εἶδες κακουργί-
 10 αν; Εἶπε τὸ μὴ ὄν, ἵνα ἐκκαλεσάμενος αὐτὴν εἰς διάλεξιν
 μάθη τὸ ὄν. Ἡ γὰρ γυνὴ λοιπόν, ὡς εὐνοϊκῶς περὶ αὐτὴν
 διακειμένου, θαρρήσασα πᾶσαν ἐκκαλύπτει τὴν ἐντολὴν, καὶ
 λέγει πάντα μετὰ ἀκριθείας, καὶ δι' ὧν ἀπεκρίνατο πάσης
 ἑαυτὴν ἀποστρεφῆ ἀπολογίας. Τί γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὦ γύ-
 15 ναι; «Εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ πα-
 ραδείσου». Δέον σε ὡς ἐναντία εἰρηκότα ἀποστραφῆναι καὶ
 εἰπεῖν πρὸς αὐτόν ἄπαγε, ἀπατεῶν εἰ σὺ, οὐκ οἶσα οὐδὲ
 τῆς ἐντολῆς τῆς δεδομένης ἡμῖν τὴν δύναμιν, οὐδὲ τῆς ἀπο-
 λαύσεως τὸ μέγεθος, οὐδὲ τὴν δαφίλειαν τῆς χορηγίας. Σὺ
 20 μὲν γὰρ ἔφης εἰρηκέναι τὸν Θεόν, ἀπὸ μηδενὸς ξύλου ἡμᾶς
 ἀπογεύσασθαι, ὁ δὲ Δεσπότης καὶ δημιουργὸς διὰ πολλὴν ἀ-
 γαθότητα πάντων ἡμῖν ἀνεῖς τὴν ἀπλάυσιν καὶ τὴν ἐξουσίαν,
 ἐνὸς μόνου ἀποσχέσθαι ἐκέλευσε, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ τὴν
 περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν, ὥστε μὴ μετασχόντας ἁλῶναι θανάτω.
 25 Δέον, εἶπερ εὐγνώμων ἦν, ταῦτα πρὸς αὐτόν εἰποῦσα τὰ ρή-
 ματα, πάντη ἀποστραφῆναι, καὶ μηκέτι μήτε διαλεχθῆναι, μή-
 τε ἀκοῦσαί τι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀλλὰ τὴν ἐντολὴν ἐκ-
 καλύψασα καὶ εἰποῦσα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῖς ρηθέντα, ἄλ-
 λην δέχεται παρ' αὐτοῦ συμβουλήν ὀλεθρίαν καὶ θανάσιμον.

τούς θείους μαργαρίτας ενώπιον τοῦ χοίρου, δὲν θὰ ἔφθανεν οὔτε ἡ ἴδια εἰς αὐτὸν τὸν κρημνόν, οὔτε τὸν ἄνδρα θὰ κατέστρεφε μαζί της.

3. Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν τί ἀπαντᾷ ἡ γυναῖκα εἰς τὸν ὄφιν. Ὅταν ἐκεῖνος εἶπε, «Πράγματι εἶπεν ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου;», ἡ γυναῖκα ἀπαντᾷ εἰς τὸν ὄφιν· «Ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου ἠμποροῦμεν νὰ φάγωμεν ἀπὸ τὸν καρπὸν ὅμως τοῦ δένδρου, πού εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε, οὔτε νὰ τὸν ἐγγίσετε, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε». Εἶδες τὸ κακούργημα; Εἶπε τὸ ἀνύπαρκτον, διὰ νὰ μάθῃ τὴν πραγματικότητα, ἀφοῦ παρεκίνησεν αὐτὴν εἰς συζήτησιν. Διότι ἡ γυναῖκα εἰς τὸ ἐξῆς, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι διέκειτο φιλικὰ πρὸς αὐτὴν, ἀφοῦ ἔλαβε θάρρος ἀποκαλύπτει ὀλόκληρον τὴν ἐντολήν, καὶ λέγει τὰ πάντα μὲ ἀκρίβειαν, καὶ μὲ ὅσα ἀπήντησε στερεῖ τὸν ἑαυτὸν της ἀπὸ κάθε δικαιολογίαν. Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῆς, γυναῖκα; Εἶπεν ὁ Θεός, «νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου». Ἐπρεπε σὺ νὰ ἀποστραφῆς τὸν ὄφιν, ἐπειδὴ εἶχεν εἰπῆ τὰ ἀντίθετα, καὶ νὰ εἰπῆς πρὸς αὐτόν· «Φῦγε μακρὰ, σὺ εἶσαι ἀπατεῶν, δὲν γνωρίζεις οὔτε τὴν δύναμιν τῆς ἐντολῆς, πού μᾶς ἔχει δοθῆ, οὔτε τὸ μέγεθος τῆς ἀπολαύσεως, οὔτε τὴν ἀφθονίαν τῆς προσφορᾶς. Σὺ μὲν εἶπες ὅτι ὁ Θεός ἔχει δώσει ἐντολήν, νὰ μὴ δοκιμάσωμεν ἀπὸ τοὺς καρποὺς κανενὸς δένδρου, ὁ Κύριος ὅμως καὶ Δημιουργός, ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀγαθότητός του, ἀφοῦ ἐπέτρεπεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἐξουσίαν, διέταξε νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον, καὶ τοῦτο πάλιν ἔνεκα τῆς φροντίδος του δι' ἡμᾶς, ὥστε νὰ μὴ κυριευθοῦμεν ἀπὸ τὸν θάνατον μὲ τὴν συμμετοχὴν μας». Ἐπρεπεν, ἐὰν βέβαια ἡ γυναῖκα ἦτο εὐγνώμων, ἀφοῦ ἔλεγεν αὐτὰ τὰ λόγια πρὸς τὸν διάβολον, νὰ τὸν ἀποστραφῆ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ οὔτε νὰ συζητήσῃ πλέον, οὔτε νὰ ἀκούσῃ κάτι ἀπὸ τὰ ἰδικά του λόγια. Ἄλλὰ, ἀφοῦ ἀποκάλυψε τὴν ἐντολήν καὶ ἀφοῦ εἶπεν ὅσα εἶχεν εἰπῆ ὁ Θεός πρὸς αὐτούς, δέχεται ἀπὸ τὸν διάβολον μίαν ἄλλην συμ-

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἡ γυνή, ὅτι «Ἀπὸ παντός τοῦ ξύλου τοῦ
 παραδείσου φαγόμεθα, ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν
 μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ,
 οὐδ' οὐ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε». πάλιν ὁ πονη-
 5 ρός καὶ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐναντίαν τῷ Δεσπότη
 τὴν συμβουλὴν εἰσάγει. Τοῦ γὰρ φιλανθρωπικοῦ Θεοῦ διὰ πολ-
 λὴν κηδεμονίαν τὴν μετ' αὐτῶν κωλύσαντος, ἵνα μὴ διὰ τῆς
 παρακοῆς θνητοὶ γένωνται, οὕτως φησι τῇ γυναικί, «Οὐ θανα-
 τίῳ ἀποθανεῖσθε». Ποίας ἂν τις ἀξιώσειε συγγνώμης τὴν
 10 γυναῖκα, ὅτι ὅλως κἂν ὑποσχεῖν ἠνέσχετο τὰς ἀκοὰς τῷ οὐτιω
 τολμηρὰ φθεγγομένῳ; Εἰπόντος γὰρ τοῦ Θεοῦ, «Μὴ ἄψησθε,
 ἵνα μὴ ἀποθάνητε», οὕτως φησιν, «Οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε».
 Εἶτα οὐκ ἄρκεσθεὶς τῷ ἀντιφθέγγεσθαι τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 ρηθεῖσι, καὶ ὡς φθονερόν διαβάλλει τὸν δημιουργόν, ἴν' οὐτιω
 15 τὴν ἀπάτην εἰσαγαγεῖν δυνηθεῖη, καὶ τὴν γυναῖκα ὑποσκελί-
 σασ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἀποπληρώσῃ. «Οὐ θανάτῳ», φησιν,
 ἀποθανεῖσθε. Ἦδει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι ἢ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ'
 αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς
 θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν». Ἴδου τὸ δέλεαρ ἄ-
 20 παν. Πληρώσας γὰρ τὴν κύλικα δηλητηρίου φαρμάκου, ἐπέ-
 δωκε τῇ γυναικί, ἡ δὲ τὸ θανάσιμον ἰδεῖν οὐ βουληθεῖσα· ἐ-
 δύνατο γὰρ, εἶπερ ἔβούλειτο, ἐκ προσιμίων τοῦτο γινῶναι· ἀλλ'
 ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ, ὅτι διὰ τοῦτο τὴν μετ' αὐτῶν ἐκώλυσεν
 ὁ Θεός, ἐπειδὴ «Ἦδει ὅτι διανοιγθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί,
 25 καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν», τῇ
 ἐλπίδι τῆς ἰσοθείας φρονηθεῖσα, μεγάλα ἦν λοιπὸν φανταζομέ-
 νη. Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα· διὰ εἰς
 πολὺ ὕψος διὰ τῆς ἀπάτης ἀναγάγη, τὸ τηρικαῦτα εἰς τὸν
 βαθὺν κρημνὸν καταγάγει. Φαντασθεῖσα γὰρ ἰσοθεῖαν ἐπὶ τὴν

βουλήν καταστρεπτικήν καὶ θανάσιμον. Ὅταν λοιπὸν εἶπεν ἡ γυναῖκα, ὅτι «Ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου ἠμποροῦμεν νὰ φάγωμεν, ἀπὸ δὲ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, νὰ μὴ φάγετε ἀπ' αὐτόν, οὔτε νὰ τὸν ἐγγίσετε, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε» πάλιν ὁ πονηρὸς ἐχθρὸς τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας συμβουλεύει ἀντίθετα πρὸς τὸν Κύριον. Διότι, ὅταν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντός του, ἀπηγόρευσε τὴν μετάληψιν, διὰ νὰ μὴ γίνουιν θνητοὶ ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς, αὐτὸς λέγει εἰς τὴν γυναῖκα, «Δὲν θὰ ἀποθάνετε καθόλου». Ποίαν συγγνώμην ἠμπορεῖ νὰ ἀξιώσῃ κανεὶς διὰ τὴν γυναῖκα, διότι ἠνέχθη νὰ ἀκούῃ μὲ προσοχὴν ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἔλεγε τόσον τλημρὰ λόγια; Διότι ὅταν εἶπεν ὁ Θεός, «Νὰ μὴ ἐγγίσετε, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε», αὐτὸς λέγει, «Δὲν θὰ ἀποθάνετε καθόλου». Ἐπειτα, μὴ ἄρκεσθεὶς νὰ ἀντιταχθῆ μόνον εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς φθονερὸν συκοφαντεῖ τὸν Δημιουργόν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ἔτσι νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὴν ἀπάτην καί, ἀφοῦ ἀνατρέψῃ τὴν γυναῖκα, νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ἰδικόν του σκοπόν. «Δὲν θὰ ἀποθάνετε καθόλου», λέγει. Διότι γνωρίζει ὁ Θεός, ὅτι τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε ἀπ' αὐτόν, θὰ διανοιγοῦν τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἴσθε ὡς θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν». Ἰδοὺ ὀλόκληρον τὸ δόλωμα. Ἄφοῦ ἐγέμισε λοιπὸν τὸ ποτήρι μὲ δηλητήριον φάρμακον, τὸ ἐπρόσφερον εἰς τὴν γυναῖκα ἐκείνη δὲ δὲν ἠθέλησε νὰ ἰδῆ τὸ θανάσιμον περιεχόμενον, διότι ἠμποροῦσε, ἐάν βέβαια ἤθελε, νὰ γνωρίζῃ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἄλλὰ ἀφοῦ ἤκουσεν ἀπ' αὐτόν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐμπόδισεν ὁ Θεὸς τὴν μετάληψιν, ἐπειδὴ «γνωρίζει ὅτι θὰ διανοιγοῦν τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἴσθε ὡς θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν», ἀφοῦ ὑπερηφανεύθη μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἰσοθείας, ἐφαντάζετο εἰς τὸ ἐξῆς μεγάλα πράγματα διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Τέτοια εἶναι τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ ὅταν ἀνεβάσῃ κάποιον μὲ τὴν ἀπάτην εἰς μέγα ὕψος, τότε ρίπτει αὐτόν μὲ ὄρμην εἰς τὸν βαθὺν κρημνόν. Ὅταν λοιπὸν ἐφαντάσθη τὴν ἰσοθείαν της, ἔσπευδε

μεταλήψιν ἔσπευδε, καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἔτεινε καὶ τὸν λογισμὸν
 καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ οὐδὲν ἕτερον περιεσκόπει, ἢ πῶς τὴν
 κύλικα ἐκλήη, τὴν παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος κερασθεῖσαν.
 Μετὰ γὰρ τὸ δέξασθαι τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἰὸν διὰ τῆς συμ-
 5 βουλῆς τοῦ ὄφραως, ἵνα μάθῃς διὲ περὶ τούτων τὴν σπουδὴν
 εἶχεν, ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ δι-
 καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρωσιν, καὶ διὲ ἀρεσιὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς
 ἰδεῖν, καὶ ὠραιὸν ἔστι τοῦ κατανοῆσαι· καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ
 καρποῦ αὐτοῦ, καὶ ἔφαγεν». Ἀληθῶς «Φθείρουσιν ἡθὴ χρη-
 10 στὰ ὀμιλῖαι κακαῖν». Διὰ τί γὰρ πρὸ τῆς συμβουλῆς τοῦ πονη-
 ροῦ δαίμονος ἐκείνου μηδὲν τοιοῦτον ἔπαθε, μηδὲ κατεινόησε
 τὸ ξύλον, μηδὲ εἶδεν αὐτοῦ τὴν ὠραιότητα; Ἐπειδὴ ἐδεδοίκαί
 τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπιτολήν, καὶ μέλλον ἐπιτίμιον ἔσεσθαι ἐκ τῆς
 μεταλήψεως· νυνὶ δὲ ἐπειδὴ ἠπαιτήθη παρὰ τοῦ πονηροῦ θη-
 15 ρίου τούτου, διὲ οὐ μόνον τοῦτο πείσονται, ἀλλὰ καὶ ἰσθθεοὶ
 ἔσονται, τότε λοιπὸν ἡ ἐλπίς τῆς ὑποσχέσεως ἐπὶ τὴν μεταλή-
 ψιν αὐτὴν παρῴρησε, καὶ οὐκ ἀνασχομένη μείναι ἐπὶ τῶν
 οἰκείων ὄρων, ἀλλὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον τῆς σωτηρίας
 τῆς ἡμετέρας ἀξιολπιστότερον εἶναι νομίσασα τῶν παρὰ τοῦ Θε-
 20 οῦ ρημάτων, ἐμάνθανε διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μετ' οὐ πολλῆ
 τῆς συμβουλῆς τὸ ὀλέθριον, καὶ τὴν ἐκ τῆς μεταλήψεως κα-
 ταληφθεμένην αὐτοὺς συμφορὰν. Ἰδοῦσα γὰρ, φησί, διὲ κα-
 λὸν τὸ ξύλον εἰς βρωσιν καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀρεσιὸν ἰδεῖν,
 καὶ ὠραιὸν ἔστι τοῦ κατανοῆσαι, λογισαμένη πρὸς ἑαυτήν, ἴ-
 25 σως ἐκ τῆς παρὰ τοῦ διαβόλου ἀπάτης, ἦν διὰ τοῦ ὄφραως
 αὐτῆ προσήγαγεν εἰ καὶ εἰς βρωσιν καλὸν τὸν ξύλον, καὶ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς οὕτω τέρεπιν δύνανται, καὶ ὠραιότης τίς ἐ-
 σιν ἄφαιτος ἐν αὐτῷ, παρέχει δὲ ἡμῖν ἡ τούτου μεταλήψις καὶ
 τὴν ἀνωτάτω τιμὴν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῷ δημιουργῷ ἔξο-
 30 μεν; τίνος ἔνεκεν οὐ μεταληφόμεθα τούτου;

πρὸς τὴν μετάληψιν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκεῖ κατηύθυνε καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὴν διάνοιάν της, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐσκέπτετο, παρὰ πῶς θὰ πιῇ ἐντελῶς τὸ ποτήρι, πού τῆς ἐπρόσφερον ὁ πονηρὸς δαίμων. Ἄφου λοιπὸν ἐδέχθη τὸ καταστρεπτικὸν ἐκεῖνο δηλητήριο διὰ μέσου τῆς συμβουλῆς τοῦ ὄφεως, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ λόγια αὐτοῦ, ἄκουε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει· «Καὶ εἶδεν ἡ γυναῖκα ὅτι τὸ δένδρον ἦτο καλὸν πρὸς βρωσιν καὶ εὐχάριστον νὰ τὸ βλέπουν τὰ μάτια καὶ ἦτο ἐπιθυμητὸν τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν· καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτὸν, καὶ ἔφαγε». Πράγματι «αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ φθείρουν τὰ καλὰ ἥθη»⁵. Διατί λοιπὸν δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπ' αὐτά, πρὶν ἀπὸ τὴν συμβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος, οὔτε κατενόησε τὸ δένδρον, οὔτε εἶδεν τὴν ὠραιότητα αὐτοῦ; Ἐπειδὴ εἶχε φοβηθῆ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τιμωρίαν, πού θὰ ἀκολουθοῦσε τὴν μετάληψιν· τώρα ὅμως ἐπειδὴ ἠπατήθη ἀπὸ τὸν πονηρὸν τοῦτο θηρίον, ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον δὲν θὰ πάθουν αὐτό, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τὸν Θεόν· τότε λοιπὸν ἡ ἐλπίδα τῆς ὑποσχέσεως παρεκίνησεν αὐτὴν πρὸς τὴν μετάληψιν, καὶ δὲν ἠνείχετο νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδικῆς της ἀποστολῆς, ἀλλ' ἀφου ἐνόμισε τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον τῆς σωτηρίας μας περισσότερον ἀξιόπιστον ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον ἢ πείρα τὴν ἐδίδασκε τὴν καταστρεπτικότητα τῆς συμβουλῆς καὶ τὴν συμφορὰν, πού θὰ καταλάβῃ αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς μεταλήψεως. Ἄφου λοιπὸν εἶδε, λέγει ἡ Γραφή, «ὅτι τὸ δένδρον ἦτο καλὸν πρὸς βρωσιν καὶ εὐχάριστον νὰ τὸ βλέπουν τὰ μάτια καὶ ἦτο ἐπιθυμητὸν τὸ νὰ κατανοήσῃ», ἐσυλλογίσθη, ἴσως καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου, τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίασε πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ ὄφεως· ἐὰν τὸ δένδρον εἶναι καλὸν πρὸς βρωσιν καὶ ἠμπορεῖ ἔτσι νὰ εὐχαριστῆ τὰ μάτια καὶ ὑπάρχει εἰς αὐτὸ μία ἀνέκφραστος ὁμορφιά, ἡ μετάληψις δὲ τούτου παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ὑψίστην τιμὴν, καὶ θὰ ἔχωμεν τὴν ἰδίαν ἀξίαν μὲ τὸν Δημιουργόν, διὰ ποῖον λόγον νὰ μὴ φάγωμεν ἀπ' αὐτό;

4. Είδες πῶς αὐτὴν αἰχμάλωτον ὁ διάβολος ἀπήγαγε, καὶ ὑπέσχετο τὸν λογισμὸν, καὶ παρεσκέυασε μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας φρονῆσαι, ἵνα κεναῖς ἐλπίσι φουσωμένη ἐκπέση καὶ τῶν ἤδη παρασχεθέντων; «Καὶ ἔλαθε», φησὶν, ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, καὶ ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἔφαγον καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν, ὅτι γυμνοὶ ἦσαν». Τί πεποίηκας, ὦ γύναι; Οὐ μόνον αὐτὴν τὴν ὀλεθρίαν συμβουλήν δεξαμένη τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένον νόμον κατεπάτησας, καὶ ἐξύθρισας εἰς τὴν ἐπιτολήν, καὶ τοσαύτη ἐχρήσω τῇ ἀκρασίᾳ, ὥς μὴ ἀρκεσθῆναι τῇ τοιαύτῃ ἀπολαύσει, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνὸς ξύλου, οὗ προσέταξεν ὁ Δεσπότης μὴ ἐφάρασθαι, ἐτόλμησας ἐπιλαθέσθαι, καὶ ἐπίστεινσας τοῖς παρὰ τοῦ ὄψεως εἰρημένοις, καὶ ἀξιοπιστοιτέραν τὴν τοῦτου συμβουλήν ἐνόμισας τῆς παρὰ τοῦ δημιουργήσαντος δοθείσης ἐπιτολῆς, καὶ τοσαύτην ἀπαιτηθεῖσα ἀπάτην, ὥς μηδὲ συγγνώμης εἶναι ἀξίαν; Μὴ γὰρ ὁμογενῆς σοι ἦν ὁ τὴν συμβουλήν εἰσαγαγών; Τῶν ὑποπειταγμένων ἐτύγχανε, τῶν δούλων τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν τυγχανόντων. Τίνος ἔνεκεν οὕτω κατήσχυνας, καὶ ἐκεῖνον καταλιποῦσα, δι' ἃν ἐδημιουργήθης, ᾧ πρὸς βοήθειαν παρήχθης, ᾧ κοινωνὸς τῆς ἀξίας ἐγένου, καὶ ὁμοσούσιος, καὶ ὁμόφωνος, τῷ ὄφει εἰς ὀμίλιαν ἐλθεῖν κατεδέξω, καὶ διὰ τοῦ θηρίου τοῦτου τὴν παρὰ τοῦ διαδόλου δέξασθαι συμβουλήν, καὶ φανερώς ἀπειναντίας οὔσαν τῆς τοῦ δημιουργήσαντος νομοθεσίας, οὐδὲ οὕτως ἀπεισιράφης, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τῆς ὑποσχέσεως κατειτόλμησας τῆς μεταλήψεως; Ἔστω τοίνυν σαιτὴν εἰς τοσοῦτον κρημνὸν κατήγαγες, καὶ τῆς τιμῆς τῆς ὑπερβαλλούσης ἀπειστέρησας· τίνος ἔνεκεν καὶ τὸν ἄνδρα κοινωνὸν λαμβάνεις τοῦ χαλεποῦ τοῦτου παισίματος, καὶ ᾧ βοηθὸς εἶναι ἐτάχθης, τοῦτου ἐπίθουλος γίνῃ, καὶ διὰ μικροῦς ὁρώσεως τῆς εὐνοίας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλοτριοῖς κάκει-

4. Είδες πῶς ἠχμαλώτισε τὴν γυναῖκα ὁ διάβολος καὶ παρέσυρε σιγὰ - σιγὰ τὴν σκέψιν τῆς, καὶ τὴν προητοίμασε νὰ ἐπιθυμήσῃ μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς, ὥστε, φαντασμένη ἀπὸ ματαιοδοξίαν, νὰ ἐκπέσῃ καὶ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ποὺ τῆς εἶχαν ἤδη δοθῆ; «Καὶ ἔλαβε, συνεχίζει ἡ Γραφή, ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου καὶ ἔφαγεν, ἔδωσε δὲ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, καὶ ἔφαγαν. Τότε ἤνοιξαν τὰ μάτια καὶ τῶν δύο, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί». Τί ἔχεις κάνει, γυναῖκα; Ὅχι μόνον κατεπάτησες τὸν νόμον, ποὺ σοῦ ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἐδέχθης τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συμβουλήν, ἀλλὰ καὶ ἐξύβρισες τὴν ἐντολήν· καὶ ἔδειξες τόσῃ ἀκράτειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀρκεσθῆς εἰς τόσον μεγάλην ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ ἐτόλμησες νὰ ἐπωφεληθῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος νὰ μὴ ἐγγίσετε, καὶ ἐπίστευσες εἰς τὰ λόγια τοῦ ὄφρα καὶ ἐθεώρησες περισσότερον ἀξιόπιστον τὴν συμβουλήν του παρὰ τὴν δοθείσαν ἐντολήν τοῦ δημιουργοῦ καὶ παρεσύρθης εἰς τόσον μεγάλην ἀπάτην, ὥστε νὰ μὴ εἶσαι ἀξία οὔτε τῆς συγγνώμης; Μήπως λοιπὸν ἦτο τοῦ αὐτοῦ γένους μὲ σὲ ἐκεῖνος, ποὺ σοῦ ἔδωσε τὴν συμβουλήν; Ἦτο κατώτερός σου καὶ ἀνῆκεν εἰς τοὺς δούλους, ποὺ ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν σου. Διὰ ποῖον λόγον ἐπρόσβαλες ἔτσι τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψες ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπλάσθης βοηθός, μὲ τὸν ὁποῖον ἔχεις τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ εἶσαι ὁμοούσιος καὶ ὁμιλεῖς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, κατεδέχθης νὰ συζητῆς μὲ τὸν ὄφιν καὶ νὰ δεχθῆς διὰ τοῦ ζώου αὐτοῦ τὴν συμβουλήν τοῦ διαβόλου, ποὺ ἐνῶ ἦτο φανερὰ ἀντίθετος πρὸς τὴν νομοθεσίαν τοῦ δημιουργοῦ, οὔτε ἔτσι τὴν ἀπεστράφη, ἀλλὰ, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ὑποσχέσεως, ἐτόλμησες τὴν μετάληψιν; Ἔστω λοιπὸν ὠδήγησες τὸν ἑαυτὸν σου εἰς μεγάλην πτώσιν καὶ ἔστερήθης τῆς μεγαλυτέρας τιμῆς· διὰ ποῖον λόγον κάνεις καὶ τὸν ἄνδρα σου συνένοχον τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ σφάλματος, καὶ ἐμελέτησες τὸ κακὸν ἐκεῖνου, διὰ τὸν ὁποῖον ὠρίσθης βοηθός, καὶ ἀποξενώνεις μὲ τὴν μικρὰν βρῶσιν μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν

νον μετὰ σαντῆς; Ποία μανίας ὑπερβολὴ ἤρκει σοι τὸν ἀτα-
 λαίπωρον ζῆν βίον, τὸ σῶμα μὲν περικεῖσθαι, μηδενὸς δὲ
 δεῖσθαι τῶν σωματικῶν; τὸ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ
 ἀπολαύειν πλὴν ἐνὸς ξύλου; τὸ πάντα τὰ ὀρώμενα ὑπὸ τὴν
 5 ἔξουσίαν εἶναι τὴν ὑμετέραν, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν
 κεκλιθῆναι; ἀλλ' ἀπαιτηθεῖσα ταῖς ἐλπίσι προσεδόκησας καὶ
 εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἤξεις; Διὰ τοῦτο μαθήσῃ
 δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, διὸ οὐ μόνον ἐκείνων οὐκ ἐπιτεύ-
 ξη, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἤδη δεδομένων ἀποστειρήσεις καὶ
 10 σαντὴν, καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ εἰς ἰσοσύτην ἤξετε μεταμέλειαν
 ὡς ὑμᾶς μὲν ἄπρακτα μεταγινώσκειν, τὸν δὲ πονηρὸν δαίμονα
 τὸν τὴν ὀλεθροῦσαν ταύτην συμβουλήν εισαγαγόντα ἐπιγελαῖν.
 καὶ ἐπεμβαίνειν, ἅτε δὴ λοιπὸν κειμένοις, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνω
 πεπονήσοι. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φρονή-
 15 σας, καὶ τῆς παρασχεθείσης ἀξίας ἐξεβλήθη, καὶ ἐκ τῶν οὐ-
 ρανῶν εἰς τὴν γῆν κατηνέχθη· τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ὑμᾶς ἐργάσα-
 σθαι ἠβουλήθη, καὶ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς εἰς τὸ
 τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον ἀγαγεῖν, καὶ τὸν οἰκειὸν φθόνον πλη-
 ρῶσαι, καθὼς καὶ σοφός τις ἔλεγε· «Φθόνω δὲ διαβόλου θά-
 20 ναιος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε». «Καὶ ἔδωκε», φησί, «καὶ τῷ
 ἀνδρὶ αὐτῆς· καὶ ἔφαγον», καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί». Πολλὴ καὶ τοῦ ἀνδρός ἡ ραθυμία. Εἰ γὰρ καὶ ὁμογενῆς
 ἦν, καὶ γυνὴ ἦν, ἀλλ' ἐχρῆν ἕναυλον ἔχοντα τοῦ Θεοῦ τὴν ἐν-
 25 τολήν, προτιμωτέραν ταύτην ποιήσασθαι τῆς ἀκαίρου ἐπιθυ-
 μίας ἐκείνης, καὶ μὴ κοινωνῆσαι τῆς παραβάσεως, μηδὲ διὰ
 βραχεῖαν ἡδονὴν τῶν ἰσοσύτων ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἀποστειρῆσαι,
 καὶ προσκροῦσαι τῷ οὕτως εὐεργέτῃ, καὶ ἰσοσύτην φιλανθρω-
 πίαν ἐπιδειξαμένῳ, καὶ οὕτως ἀνώδυνον καὶ μόχθου παντός

σου καὶ ἐκείνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ; Ποία ὑπερβολικὴ τρέλλα σὲ ὠδήγησεν εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην τόλμην; Δὲν ἦτο ἀρκετὸν διὰ σὲ τὸ νὰ ζῆς χωρὶς ταλαιπωρίας, νὰ περιβάλλεσαι μὲν μὲ τὸ σῶμα, χωρὶς ὅμως νὰ χρειάζεσαι τίποτε ἀπὸ τὰ σωματικά; τὸ νὰ ἀπολαμβάνης ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα δένδρον; τὸ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς σᾶς ὅλα τὰ ὀρατὰ πράγματα καὶ νὰ ἔχετε τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα; ἀλλὰ ἤλπισες ὅτι θὰ φθάσης καὶ εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν μὲ τὰς ἀπατηλὰς ἐλπίδας; Διὰ τοῦτο θὰ μάθης ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ κατορθώσης ἐκεῖνα, ἀλλὰ θὰ στερήσης καὶ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸν ἄνδρα σου ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, πού σᾶς εἶχαν δοθῆ μέχρι τώρα· καὶ θὰ φθάσετε εἰς τέτοιαν μετάνοιαν, ὥστε σεῖς μὲν μετανοεῖτε ἄσκοπα, ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων, πού σᾶς ἔδωσε τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συμβουλήν, νὰ γελαῖ καὶ νὰ σᾶς καταπατῆ, ἐπειδὴ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εὐρίσκεσθε εἰς κατάστασιν πτώσεως καὶ ἔχετε πάθει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν τιμὴν, πού τοῦ εἶχε δοθῆ, καὶ ἐρρίφθη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς εἰς τὴν γῆν, ὅταν ὑπερηφανεῦθη· τοῦτο ἠθέλησε νὰ κάμῃ καὶ εἰς σᾶς, καὶ μὲ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ἠθέλησε νὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ θανάτου καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν φθόνον του, καθὼς ἔλεγε καὶ κάποιος σοφός· «Ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου, ὁ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον»*. «Καὶ ἔδωσε, λέγει ἡ Γραφή, καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τῆς· καὶ ἔφαγαν καὶ ἡνοίξαν τὰ μάτια των». Μεγάλῃ εἶναι καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἀνδρός. Καὶ ἂν βέβαια ἦτο ἀπὸ τὸ ἴδιον γένος, καὶ ἂν ἦτο γυναῖκα του, ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἠχῆ συνεχῶς εἰς τὰ αὐτιά του ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ προτιμᾷ περισσότερο νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὴν, παρὰ τὴν ἄκαιρον ἐπιθυμίαν τῆς γυναικός· καὶ νὰ μὴ γίνῃ συμμετοχος εἰς τὴν παράβασιν, οὔτε ἐξ αἰτίας μιᾶς συντόμου ἀπολαύσεως νὰ στερήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ, καὶ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν μεγάλον εὐεργέτην του, ὁ ὁποῖος ἐπέδειξε καὶ τόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ζωὴν

ἀπηλλαγμένον βίον χαρισσάμενον. Μὴ γὰρ οὐκ ἐξῆν τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ μετὰ δαριλείας ἀπολαύειν; τίνος ἔνεκεν οὕτως εὐκόλον οὖσαν τὴν ἐντολὴν φυλάξαι οὐδὲ αὐτὸς ἠβουλήθη; Ἄλλ' ἴσως ἀκούσας παρὰ τῆς γυναι-

5 κὸς τῆς ὀλεθρίου συμβουλῆς τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ τῇ ἐλπίδι καὶ αὐτὸς φρσηθεὶς, ἐτοιμῶς ἐκοινώνησας τῆς βρώσεως. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιτίμιον ἀμφοτέρους διαδέχεται, καὶ τῶν πραγμάτων ἢ πεῖρα διδάξει ὑμᾶς, μὴ τοῦ Θεοῦ ἀξιοπισσιότεραν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος συμβουλήν. «Καὶ ἔδωκε

10 καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· καὶ ἔφαγον, καὶ διηνοιχθήσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν».

5. Ζήτημα μέγιστον ἡμῖν ἐντιεύθεν τίκτεται, ὅπερ πρόην ὑπεσχόμεν τῇ ὑμετέρῃ ἀγάπῃ. Δικαίως γὰρ ἂν τις ἔροισι, τίνα ἰσχὺν εἶχε τὸ ξύλον ἐκεῖνο, ὥστε τὴν ἐξ αὐτοῦ βρώσιν

15 τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν διανοῖξαι, καὶ διὰ τί γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καλεῖται. Καὶ εἰ βούλεσθε, ἀνάσχεσθε· μικρὰ γὰρ ὑμῖν καὶ περὶ τούτου διαλεχθῆναι βούλωμαι, καὶ διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι εἰ βουληθείημεν εὐγνωμόνως δέχεσθαι τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ λεγόμενα, οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἰζημένῳ δυσχερὲς

20 φανεῖται. Οὐδὲ γὰρ ἢ ἐκ τοῦ ξύλου βρώσις αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς διήνοιξε· καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῆς βρώσεως ἔβλεπον ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ τούτου βρώσις παρακοῆς ἦν ὑπόθεσις, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης ἐντολῆς παράβασις, δι' ἣν αἰτίαν λοιπὸν καὶ τὴν δόξαν τὴν περισιτέλλουσαν αὐτοὺς ἀφηρέθησαν, ἀνα-

25 ξίους ἑαυτοὺς τῆς τιμῆς τῆς ἰσοσύτης κατασίησαντες· διὰ τοῦτο τῇ οικείᾳ σπηλαίᾳ κατακολουθοῦσα ἡ Γραφή φησιν· «Ἐφαγον, καὶ διηνοιχθήσαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν»· διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς γυμνωθέντες τῆς ἄνωθεν ροπῆς, αἰσθησὶν λαμβάνουσα καὶ τῆς αἰσθητικῆς

30 γυμνότητος, ἵνα διὰ τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς αἰσχύνης γνῶ-

ἀπηλλαγμένην ἐντελῶς ἀπὸ κάθε θλίψιν καὶ κόπον. Μήπως δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀπολαμβάνης μὲ ἀφθονίαν ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου; Διὰ ποῖον λόγον οὔτε σὺ ἠθέλησες νὰ τηρήσης τὴν ἐντολήν, ἐνῶ ἦτο τόσο εὐκολος; Ἄλλ' ἴσως, ἐπειδὴ ἤκουσες ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὴν ὑπόσχασιν τῆς καταστρεπτικῆς συμβουλῆς καὶ ὑπερηφανεύθης καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος, ἀμέσως ἐγίνες συμμετοχος τῆς βρώσεως τοῦ καρποῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία ἔρχεται καὶ εἰς τοὺς δύο, ἡ δὲ πείρα τῶν πραγμάτων θὰ σᾶς διδάξῃ, νὰ μὴ θεωρῆτε τὴν συμβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος περισσότερο ἀξιόπιστον ἀπὸ τὸν Θεόν. «Ἐδωσε δὲ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ἔφαγαν, καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια καὶ τῶν δύο, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί».

5. Ἀπ' ἐδῶ γεννᾶται δι' ἡμᾶς μέγα Ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶχα ὑποσχεθῆ προηγουμένως εἰς τὴν ἀγάπην σας. Δικαίως λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς ποῖαν δύναμιν εἶχε τὸ δένδρον ἐκεῖνο, ὥστε ἡ βρῶσις ἀπ' αὐτὸ νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια των καὶ διατί ὀνομάζεται δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐὰν δὲ θέλετε, κάνετε ὑπομονήν διότι ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ὀμιλήσω ὀλίγον καὶ περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ νὰ διδάξω τὴν ἀγάπην σας, ὅτι, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ δεχθῶμεν μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν τὰ λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τίποτε δὲν θὰ φανῆ δύσκολον εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν. Βέβαια δὲν ἤνοιξε τὰ μάτια αὐτῶν ἡ βρῶσις ἀπὸ τὸ δένδρον, διότι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν βρῶσιν ἔβλεπαν ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ βρῶσις ἀπ' αὐτὸ ἦτο ὑπόθεσις παρακοῆς καὶ παράβασις τῆς ἐντολῆς, πού ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἔχασαν εἰς τὸ μέλλον καὶ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτούς, ἐπειδὴ κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀναξίους τῆς τόσο μεγάλης τιμῆς διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἰδικὴν τῆς συνήθειαν ἡ Γραφή λέγει «Ἐφαγαν καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια των, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί». Ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἀφοῦ ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀντιλαμβάνονται καὶ τὴν αἰσθητὴν των γυμνότητα, διὰ νὰ γνωρίσουν ἀκριβῶς, εἰς ποῖον μέγα σφάλμα ὠδήγησεν αὐτοὺς

σιν ἀκριβῶς, εἰς οἶον αὐτοὺς ὄλισθον ἤγάγε τὸ παραβῆναι
 τὴν ἐντολὴν τοῦ Δεσπότου. Οἱ γὰρ πρὸ τοῦτου ἰοσαύτης παρ-
 ρησίας ἀπολαύσαντες, καὶ οὐδὲ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ τυχάνου-
 σιν οὐδὲ γὰρ ἦσαν γυμνοί· ἢ γὰρ ἄνωθεν δόξα παντός ἰμα-
 5 τίου μᾶλλον αὐτοὺς περιέσκεπε· μετὰ δὲ τὴν βρωσίαν, τοῦτ'
 ἔστι, μετὰ τὴν παράβασιν τῶν προσταχθέντων, εἰς ἰοσαύτην
 ταπεινότητα κατηνέχθησαν, ὡς σκέλην λοιπὸν ἐπιζητεῖν διὰ
 τὸ μὴ φέρειν τὴν αἰσχύνην. Ἡ γὰρ παράβασις τῆς ἐντολῆς
 ἐπεισελθοῦσα, τὸ ἱμάτιον ἐκεῖνο τὸ καινὸν καὶ παράδοξον,
 10 τὸ τῆς δόξης λέγω, καὶ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, ὅπερ ἦσαν ἡμψιε-
 σμένοι, περιελούσα, καὶ τῆς γυμνότητος αἰσθησὶν παρέσχε,
 καὶ αἰσχύνῃ ἀφάτω περιέβαλε. «Καὶ ἔροισαν», φησί, «φύλλα
 συκῆς, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς περιζώματα», Ἐννόησόν μοι. ἀ-
 γαπητέ, ἀπὸ ποιατοῦ ἕτους πῶς εἰς βαθὴν κρημνὸν αὐτοὺς
 15 κατήγαγεν ἢ παρὰ τοῦ διαδόλου συμβουλή. Οἱ γὰρ ἰοσαύτη
 δόξῃ περιεσπασμένοι, νῦν φύλλα συκῆς ῥάπτιονοι, καὶ ποιοῦσιν
 ἑαυτοῖς περιζώματα. Τοῦτο τῆς τοῦ διαδόλου ἀπάτης τὸ κέρ-
 δος· αὕτη τῆς συμβουλῆς ἐκείνου ἢ μηχανή, τὸ μὴ μόνον τὰ
 μείζονα μὴ προσενηῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄντων γυμνὸν καὶ ἔ-
 20 ρημον ἀποφῆναι. Ἐπεὶ οὖν ἡ τοιαύτη πρόφασις τῆς βρώσεως
 τὴν παρακοὴν εἰργάσατο, διὰ τοῦτό φησιν ἡ Γραφή, «Καὶ
 ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί», οὐ περὶ τῶν
 αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν φάσκουσα, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ διάνοιαν
 αἰσθήσεως. Ἐπειδὴ γὰρ παρέβησαν τὰ προσεταιγμένα αἰσθά-
 25 νεται αὐτοὺς λοιπὸν ἐποίησεν, ὧν πρότερον οὐκ ἐλάμβανον
 αἰσθησὶν διὰ τὴν εὐνοίαν, ἣν περὶ αὐτοὺς ὁ Δεσπότης ἐπεδεί-
 κνυτο. Ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι «Διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί», τοῦτο νόει, ὅτι παρεσκεύασεν αὐτοὺς αἰσθησὶν λαβεῖν λοι-
 πὸν τῆς γυμνότητος, καὶ τῆς ἐκπιώσεως τῆς δόξης. ἥς πρὸ
 30 τῆς βρώσεως ἀπύλανον. Ὅτι δὲ τοῦτο τῆς Γραφῆς ἐστὶ τὸ

ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς ἐντροπῆς ποῦ τοὺς κατέλαβεν. Ἐκεῖνοι πρὶν ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ εἶχαν τόσῃν μεγάλην παρρησίαν καὶ δὲν ἐγνώριζαν ὅτι ἦσαν γυμνοί. Καὶ πράγματι δὲν ἦσαν, διότι ἡ θεϊκὴ δόξα ἐσκέπαζεν αὐτοὺς καλύτερα ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἔνδυμα. Ὑστερα ὁμως ἀπὸ τὴν βρῶσιν, δηλαδὴ μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ὠδηγήθησαν εἰς τόσον μεγάλην ταπείνωσιν, ὥστε νὰ ἐπιζητοῦν εἰς τὸ ἐξῆς καλύμματα, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν ἐντολήν τῆς γυμνότητος. Διότι ὅταν εἰσῆλθεν ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν Θεὸν ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, ἀφοῦ τοὺς ἀφήρεσεν ἐκεῖνο τὸ νέον καὶ παράδοξον ἔνδυμα, δηλαδὴ τὸ ἔνδυμα τῆς δόξης καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἦσαν ἐνδεδυμένοι, τοὺς ἔκαμε νὰ αισθανθοῦν τὴν γυμνότητά των καὶ τοὺς περιέβαλε μὲ ἀπερίγραπτον ἐντροπήν. «Καὶ ἔραψαν, λέγει ἡ Γραφή, φύλλα συκιᾶς καὶ ἔκαμαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ζῶνας». Κατανόησε, παρακαλῶ ἀγαπητέ, πῶς ἡ συμβουλή τοῦ διαβόλου ἔρριπεν αὐτοὺς ἀπὸ ὑπερβολικὸν ὕψος εἰς βαθὺν κρημνόν. Ἐκεῖνοι ποῦ περιεβάλλοντο μὲ τόσῃν δόξαν, τώρα ράπτουν φύλλα συκιᾶς καὶ κάνουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των ζῶνας. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου· αὐτὸ εἶναι τὸ τέχνασμα τῆς συμβουλῆς του, δηλαδὴ τὸ μὴ προξενήσῃ μόνον μεγαλύτερον κέρδος, ἀλλὰ καὶ νὰ παραστήσῃ τὸν ἄνθρωπον γυμνόν καὶ ἔρημον, ἀπὸ ὅσα κατέχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πρόφασις αὐτῆς τῆς βρώσεως ἐπροξένησε τὴν παρακοήν, διὰ τοῦτο λέγει ἡ Γραφή, «Καὶ ἔφαγαν, καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια των», ὁμιλοῦσα ὅχι διὰ τὰ αἰσθητὰ μάτια, ἀλλὰ διὰ τὴν αἴσθησιν τῆς διανοίας των. Ἐπειδὴ λοιπὸν παρέβησαν τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἔκαμε νὰ αισθάνωνται εἰς τὸ ἐξῆς, ὅσα προηγουμένως δὲν ἠσθάνοντο ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης, ποῦ ἐδείκνυε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ὅταν λοιπὸν θὰ ἀκούσης, ὅτι «ἠνοιγῆσαν τὰ μάτια αὐτῶν», τοῦτο νὰ ἐννοῆς, ὅτι ἔκαμεν αὐτοὺς νὰ ἀντιληφθοῦν εἰς τὸ μέλλον τὴν γυμνότητά των καὶ τὴν πτώσιν των ἀπὸ τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβαναν πρὶν ἀπὸ τὴν βρῶσιν. Ὅτι τοῦτο συνηθίζε-

ἔθος ἄκουε αὐτῆς καὶ ἀλλαχοῦ λεγούσης· ἦνίκα γὰρ ἡ παι-
 δίσκη τῆς Σάρρας ἀποδιδράσκουσα τὴν δεσποτείαν ἐπλανᾶτο,
 οὐρασα τὸ παιδίον πλησίον μιᾶς ἐλάτης, ἀπὸ διασιήματος πε-
 ρισκόπει τούτου τὴν τελευτήν, καὶ φησι «Διήνοιξεν ὁ Θεὸς
 5 τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἄγαρ», οὐκ ἐπειδὴ πρὸ τούτου οὐκ ἔ-
 βλεπεν, ἀλλ' ὅτι τὴν διάνοιαν αὐτῆς διήγειρεν. Ὅρας δι-
 τὸ «Διήνοιξεν», οὐ περὶ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν λέγει,
 ἀλλὰ περὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατὰ διάνοιαν; Τὸ αὐτὸ ἂν
 εἴποιμεν καὶ περὶ τοῦ ἐιτέρου ζητήματος τοῦ ἐντεῦθεν ἀνα-
 10 κύπτιοντος. Φασὶ γάρ· διὰ τί τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πο-
 νηροῦ καλεῖται; Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν φιλονείκως διακειμένων
 λέγειν ἐπιχειροῦσιν, ὅτι μετὰ τὴν βρωσὴν τοῦ ξύλου τὴν γνῶ-
 σιν ἔσχεν ὁ Ἀδὰμ τοῦ διακρίνειν τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον·
 τοῦτο δὲ τῆς ἐσχάτης ἂν εἴη ἀνοίας. Διὰ τοῦτο γὰρ πρώην
 15 ταῦτα προορῶντες, ἴσαυτα περὶ τῆς σοφίας τῆς παρὰ τοῦ
 Θεοῦ παρασχεθείσης τῷ ἀνθρώπῳ διεξήλθομεν, δεικνύντες
 ταύτην ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως, ἣν τοῖς θηρίοις πᾶσι,
 καὶ τοῖς πειτειοῖς, καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐπέθηκεν, καὶ ὅτι μετὰ
 τῆς ἀφάτου ταύτης σοφίας καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἦν ἡ-
 20 ξιωμένος, ἵνα μηδενὶ ἐξῆ τοῦτο λέγειν. Ὁ τοίνυν καὶ τὰς
 προσηγορίας ἐπιθεῖς, καὶ προφητεύσας τὴν οὕτω θαυμαστὴν
 προφητείαν περὶ τῆς γυναικός, καθάπερ ἤδη εἰρήκαμεν, πῶς
 ἂν ἡγγόει τί μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν; Εἰ γὰρ δὴ τοῦτο κατα-
 δεξόμεθα (ὃ μὴ γένοιτο), πάλιν εἰς τὸν δημιουργὸν τὰ τῆς
 25 βλασφημίας μετενεχθήσεται. Πῶς γὰρ καὶ ἐνετέλλετο ἀγνο-
 οῦντι, ὅτι κακὸν ἢ παρὰβάσις; Ἄλλ' οὐκ ἔσσι τοῦτο, μὴ γένοι-
 το· ἀλλ' ἤδει σαφῶς. Διὰ γὰρ τοῦτο ἔξ ἀρχῆς αὐτεξούσιον
 τοιτὶ τὸ ζῶον κατεσκεύασεν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὔτε πα-
 ραβάνα τὴν ἐντολὴν κολασθῆναι ἔδει, οὔτε φυλάξαντα ἀπο-
 30 δοχῆς ἀξιοθῆναι. Ὅτι γὰρ διὰ τὴν παρὰβάσιν θνητὸς γέ-

7. Πρόκειται διὰ τὴν ἔρημον Βηραβεέ.

8. Γεν. 21, 19. Ἡ Ἄγαρ ἦτο δούλη τοῦ Ἀβραάμ μετὰ τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν υἱόν, τὸν Ἰσαμῆλ. Διὰ τὸ ἀναφερόμενον περιστατικὸν βλ. Γεν. 21, 8 - 21.

ται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἄκουσέ τὴν νὰ λέγῃ εἰς ἄλλο σημεῖον· ὅταν ἡ δούλη τῆς Σάρρας ἐπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον⁷, διωγμένη ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Ἀβραάμ, καὶ παρετηροῦσε ἀπὸ μακρὰν τὸν θάνατον τοῦ τέκνου τῆς, πού ἐγκατέλειψε πλησίον μιᾶς ἐλάτης, λέγει: «Ἦνοιξεν ὁ Θεὸς τὰ μάτια τῆς Ἀγαρ»⁸, ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπε προηγουμένως, ἀλλὰ διότι ἐφώτισε τὴν διάνοιαν αὐτῆς. Βλέπεις, ὅτι τὸ «Ἦνοιξε», δὲν τὸ ἀναφέρει εἰς τὰ μάτια τοῦ σώματος, ἀλλὰ εἰς τὰ μάτια τῆς διανοίας; Τὸ αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὸ ἄλλο ζήτημα, πού προκύπτει ἀπ' ἐδῶ. Λέγουν λοιπὸν μερικοὶ διατί τὸ δένδρον ὀνομάζεται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ; Διότι πράγματι πολλοί, ἀπὸ ἐκείνους πού φιλονεικοῦν δι' αὐτά, προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ λόγια αὐτὰ λέγοντες, ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἀπέκτησε τὴν γνῶσιν νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν μετὰ τὴν βρῶσιν ἀπὸ τὸ δένδρον· τοῦτο ὅμως θὰ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπερβολικῆς ἀνοησίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἐπειδὴ προεβλέπαμεν αὐτὰ εἰς προηγουμένας ὀμιλίαις, ὠμιλήσαμεν λεπτομερῶς περὶ τῆς σοφίας, πού ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀποδεικνύοντες αὐτὴν ἀπὸ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔθεσεν εἰς ὅλα τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ ὅτι μαζὶ μὲ τὴν ἀνείπωτον αὐτὴν σοφίαν εἶχεν ἀξιωθῆ καὶ τὸ προφητικὸν χάρισμα, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς κανένα νὰ λέγῃ αὐτό. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἔδωσε τὰ ὀνόματα καὶ ἔκαμε μίαν θαυμαστὴν προφητείαν διὰ τὴν γυναῖκα, ὅπως ἔχομεν ἤδη εἰπῆ, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοῇ τί εἶναι καλὸν καὶ τί πονηρόν; Ἐὰν βέβαια θὰ δεχθοῦμεν αὐτό (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐχόμεθα νὰ μὴ γίνῃ ποτέ), πάλιν εἰς τὸν Δημιουργὸν θὰ ἀποδοθῆ ἡ αἰτία τῆς βλασφημίας. Διότι πῶς θὰ τοῦ ἔδιδεν ἐντολήν, ἐὰν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ παράβασις εἶναι κακόν; Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό· μὴ γένοιτο. Ἀντίθετα ἐγνώριζε πολὺ καλά. Διότι τοῦτο, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον αὐτεξούσιον. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦτο αὐτεξούσιος, οὔτε ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆ, ὅταν παρέβῃ τὴν ἐντολήν, οὔτε νὰ θεωρηθῆ ἄξιος ἀμοιβῆς, ἐὰν τὴν ἐφύλασσεν. Ὅτι ἔχει

γορε, δῆλον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. Ἔκουε γὰρ αὐτῆς τῆς γυναικὸς λαλούσης τῷ ὕφει, Ἐκ τῆς καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε.

5 Ὡστε πρὸ τῆς βρώσεως ἀθάνατοι ἐτύγγαλλον· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν μετὰ τὴν βρώσιν ἐν ἰάξει τιμωρίας αὐτοῖς ἐπήγαγε τὸν θάνατον.

6. Τίς ἂν οὖν ἀνάσχοιτο τῶν λέγειν βουλομένων, διὰ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ξύλου βρώσιν ἔσχε τὴν γνῶσιν τοῦ τε καλοῦ
 10 καὶ τοῦ πονηροῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅποτε καὶ πρὸ τῆς βρώσεως τοσαύτης ἦν σοφίας πεπληρωμένος, καὶ μετὰ τῆς σοφίας καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιωμένος; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα λόγον, αἴγας μὲν καὶ πρόβατα, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν εἰδέναι, ποῖα μὲν βοτάνη πρὸς τροφήν ἐπιτηδεῖα, ποῖα
 15 δὲ ὀλεθρία, καὶ τῶν μὲν ἀπέχεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, ταῖς δὲ ἐπιτρέχειν τὸν δὲ ἄνθρωπον, τὸ λογικὸν ζῶον, ἀγνωεῖν τί μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν; Ἄλλ' ἰδοῦ, φησί, ξύλον γνωσιὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ αὐτὸ ἐκάλεσεν ἡ Γραφή. Οἶδα κἀγὼ ἄλλ' ἔὰν τὰ ἰδιώματα τῆς θείας Γραφῆς μαθεῖν βουληθῆς,
 20 εἴση τίνας ἔνεκεν τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐπέθηκε τῷ ξύλῳ. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ αὐτὸ τὴν γνῶσιν παρέιχεν, οὕτως ἐκαλεῖτο ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ γέγονεν ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν τῆς ἁμαρτίας ἐπεισηλθεν ἡ γνῶσις, καὶ ἡ αἰσχύνη, διὰ τοῦτο οὕτως ἐκέκλητο. Ἔθος γὰρ τῇ θείᾳ Γρα-
 25 φῇ ἀπὸ τῶν συμβαινόντων πραγμάτων τὴν ὀνομασίαν τοῖς τόποις ἐπιτιθέναι, ἔνθα ἂν συμβαίη τὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ τὸ ξύλον γνωσιὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ὀνόμασεν ἡ θεία Γραφή, ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ ἦν ἡ παράβασις καὶ ἡ φυλακὴ τῆς ἐντολῆς. Ὁ γὰρ φιλόανθρωπος Δεσπότης ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ
 30 προσιμίων παιδεύων τὸν ἄνθρωπον, καὶ διδάξει βουλόμενος αὐτόν, διὰ ἔχει δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τὸν τὰ δρώμενα πάν-

γίνει θνητός ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως, εἶναι φανερόν καὶ ἀπὸ τῆν ἰδίαν τὴν ἐντολὴν καὶ ἀπὸ ὅσα συνέβησαν ὕστερα ἀπ' αὐτά. Ἔκουε τὴν γυναῖκα τὴν ἰδίαν, ὅταν ὁμιλῆ πρὸς τὸν ὄφιν· «Ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπ' αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε». Συνεπῶς πρὶν ἀπὸ τὴν βρωσιν ἦσαν ἀθάνατοι· διότι ἐὰν δὲν ἦσαν, δὲν θὰ ἐδίδεν εἰς αὐτοὺς ὡς τιμωρίαν τὸν θάνατον μετὰ τὴν βρωσιν.

6. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀνεχθῆ ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ λέγουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μετὰ τὴν βρωσιν ἀπὸ τὸ δένδρον, ὅταν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν βρωσιν ἦτο πλήρης τόσης σοφίας καὶ ἦτο προικισμένος μαζί μὲ τὴν σοφίαν καὶ μὲ τὸ προφητικὸν χάρισμα; Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι λογικόν, αἱ μὲν γίδες καὶ τὰ πρόβατα, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα νὰ γνωρίζουν, ποῖα χόρτα εἶναι κατάλληλα πρὸς διατροφήν καὶ ποῖα ἐπιβλαβῆ, καὶ μὲ μεγάλην προσοχὴν νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰ δεύτερα, ἐνῶ νὰ τρέχουν μὲ ὀρμὴν πρὸς τὰ πρῶτα· ὁ δὲ ἄνθρωπος, τὸ λογικὸν ζῶον, νὰ ἀγνοῇ τί εἶναι καλὸν καὶ τί πονηρόν; Καὶ ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ Γραφὴ ὠνόμασεν αὐτὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Γνωρίζω καὶ ἐγὼ· ἀλλ' ἐὰν θελήσης νὰ μάθης τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, θὰ γνωρίσης διὰ ποῖον λόγον ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν εἰς τὸ δένδρον. Βέβαια δὲν ὠνομάζετο ἔτσι, ἐπειδὴ αὐτὸ παρεῖχε τὴν γνῶσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ γύρω ἀπ' αὐτὸ ἐγίνεν ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο προῆλθεν εἰς τὸ ἐξῆς ἡ γνῶσις τῆς ἀμαρτίας καὶ ἡ ἐντροπή, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἔτσι. Εἶναι συνήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς νὰ δίδῃ ὀνόματα εἰς τοὺς τόπους, ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα γεγονότα εἰς αὐτοὺς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ Ἁγία Γραφὴ ὠνόμασε καὶ τὸ δένδρον αὐτὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ, ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ ἐσυνδέετο ἡ παράβασις καὶ ἡ φύλαξις τῆς ἐντολῆς. Ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἐπιθυμῶν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ παιδαγωγῆσῃ καὶ νὰ διδάξῃ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἔχει δημιουργὸν καὶ κτίστην ἐκείνον, ποῦ ἐδημιούργησε

τα παραγαγόντα, καὶ αὐτὸν διαπλάσαντα, διὰ τῆς μικρᾶς ταύ-
 της ἐντολῆς τὴν οἰκείαν αὐτὸ δεσποτείαν δεικνύναι ἐβούλετο·
 καὶ ὥσανεὶ δεσπότης φιλότιμος οἶκον μέγαν καὶ θαυμασιόν
 τιτι παρεσχηκῶς πρὸς ἀπόλαυσιν, οὐ τὴν ἀξίαν τιμὴν, ἀλλὰ
 5 βραχὺ τι μέρος λαμβάνειν βούλεται, ὥστε καὶ αὐτῷ τὰ τῆς
 δεσποτείας φιλίαιεσθαι, κἀκεῖνον ἀκριθῶς εἰδέναι, ὡς οὐ
 τῆς κτήσεως δεσπότης ἐστίν, ἀλλὰ χάριτι καὶ φιλοτιμίᾳ τῆς
 χρήσεως ἀπολαύει· οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος πάντα
 τὰ ὀρώμενα ἐμπιστεύσας τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὴν ἐν τῷ πα-
 10 ραδείσῳ διαγωγὴν, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ παρεσχηκῶς
 τὴν ἀπόλαυσιν, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν ὑποσυρεῖς τὴν διάνοιαν,
 νομίση αὐτόματα εἶναι τὰ ὀρώμενα, καὶ πλεόν τι τῆς οἰκείας
 ἀξίας φαντασθῆ, κελεύει τοῦ ἐνόσ ἀπέχεσθαι ξύλου, σφοδρὸν
 τὸ ἐπιτίμιον δοῖσας, εἰ παραβαίη, ἵνα εἰδέναι ἔχη, ὡς ὑπὸ
 15 δεσπότην ἐστί, καὶ ὅτι καὶ τῶν λοιπῶν μετέχει διὰ τὴν τοῦ
 Δεσπότηου φιλοτιμίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλῇ τῇ ἀπροσεξίᾳ χρη-
 σάμενος, ἅμα τῇ γυναικὶ εἰς τὸν ὄλισθον τοῦτον κατέπεσεν
 ἐκ τοῦ παραβῆναι τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, καὶ τοῦ ξύλου ἀπο-
 γεύσασθαι, διὰ τοῦτο ξύλον αὐτὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ
 20 ὠνόμασεν. Οὐκ ἐπειδὴ πρὸ τούτου ἠγγόνει τὸ καλὸν καὶ πο-
 νηρὸν οὕτω γὰρ οὐκ ἠγγόνει, ὡς τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ὄφιν
 διαλεγομένην εἶπεῖν, «Εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ,
 ἵνα μὴ ἀποθάνητε»· ὥστε ἤδει ὅτι ἡ τιμωρία ὁ θάνατος ἦν,
 εἰ παραβῶσι τὴν ἐντολήν· ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν τούτου βρω-
 25 σιν καὶ τῆς ἀνωθεν ἐγυμνώθησαν δόξης, καὶ τῆς αἰσθητῆς
 γυμνώσεως πεῖραν ἔλαβον, διὰ τοῦτο γνωστὸν αὐτὸ καλοῦ
 καὶ πονηροῦ ὠνόμασεν, ἐπειδὴ περὶ αὐτό, ὡς ἂν εἶποι τις,
 ἡ γυμνασία ἦν τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς παρακοῆς. Ἐμάθειε τίτος
 ἐνεκεν εἶπεν, ὅτι «Διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἐ-

πάντα τὰ ὀρατὰ πράγματα καὶ ἔπλασε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἤθελε μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἐντολὴν νὰ φανερώσῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπάνω εἰς αὐτόν. Ὡσὰν ὁ φιλότιμος οἰκοδεσπότης, ποὺ ἔχει παραχωρήσει εἰς κάποιον μεγάλην καὶ θαυμαστὴν κατοικίαν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, δὲν ἐπιθυμῇ νὰ λαμβάνῃ τὴν πραγματικὴν τῆς ἀξίαν, ἀλλὰ ἕνα ἐλάχιστον μέρος αὐτῆς, ὥστε καὶ νὰ φυλάττῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα, καὶ ἐκεῖνος νὰ γνωρίζῃ καλά, ὅτι δὲν εἶναι κυρίαρχος αὐτοῦ ποὺ κατέχει, ἀλλὰ ἀπολαμβάνει καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ κατὰ χάριν καὶ φιλοτιμίαν· ἔτσι καὶ ὁ ἰδικὸς μας Κύριος, ἀφοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἄνθρωπον πάντα τὰ ὀρατὰ πράγματα, καὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅλα τὰ ἀγαθὰ του, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ, παρασυρθεῖς σιγὰ - σιγὰ κατὰ τὴν διάνοιάν του, ὅτι ἐδημιουργήθησαν αὐτομάτως ἐκεῖνα ποὺ ἔβλεπε, καὶ διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κάτι ὑπεράνω τῆς ἀξίας του, προστάζει νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸ ἕνα δένδρον, ὅρισας αὐστηρὰν τιμωρίαν, ἐὰν ἤθελε νὰ παραδιάσῃ τὴν ἐντολὴν, διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι εὐρίσκεται ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς φιλοτιμίας Αὐτοῦ συμμετέχει εἰς τὰ ὑπόλοιπα δημιουργήματα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀδάμ, ἀφοῦ ἔδειξε μεγάλην ἀπροσεξίαν, ὑπέπεσεν εἰς τὸ παράπτωμα αὐτὸ μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα του ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς δοθείσης ἐντολῆς καὶ τῆς βρώσεως ἀπὸ τὸ δένδρον, διὰ τοῦτο ὠνόμασε τὸ δένδρον αὐτὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν πρὶν ἀπὸ τὴν παράβασιν· διότι τόσον καλά ἐγνώριζε, ὥστε ἡ γυναῖκα, ὅταν ἐσυζητοῦσε μὲ τὸν ὄφιν, εἶπε· «Ὁ Θεὸς εἶπε, νὰ μὴ φάγετε ἀπ' αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε». Ὡστε ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ θάνατος θὰ εἶναι ἡ τιμωρία, ἐὰν παραβοῦν τὴν ἐντολὴν. Ἐπειδὴ ὅμως, μετὰ τὴν βρῶσιν ἀπὸ τὸ δένδρον, ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὴν θεϊκὴν δόξαν καὶ ἔλαβαν πείραν τῆς γυμνότητος τοῦ σώματός των, διὰ τοῦτο ὠνόμασεν αὐτὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐπειδὴ γύρω ἀπὸ αὐτό, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, ἐ-

γνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν»; Ἐγνωτε τίνας ἔνεκεν γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καλεῖται τὸ ξύλον; Ἐνόησον γὰρ ὁσῆς αἰσχύρης πλήρεις γεγόνασι λοιπόν, μετὰ τὴν τοῦτου βρωσίν παρὰ πάντες τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Δεσπότου· «Ἐροσσαν γὰρ φύλλα

5 **5** **ουκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.** Ὅρα ἀφ' οἷας δόξης εἰς οἷαν εὐτέλειαν κατηνέχθησαν. Οἱ πρὸ τοῦτου καθάπερ ἐπίγειοι ἄγγελοι διάγοντες, τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων σκέπην ἑαυτοῖς ἐπινοοῦσι. Τοσοῦτόν ἐστιν ἁμαρτία κακόν. Οὐ μόνον γὰρ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἡμᾶς ἀφίστησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολ-

10 **10** **λὴν ἡμᾶς αἰσχύνην καὶ ταπεινότητα κατάρχει, καὶ τῶν ἤδη ὑπεργμένων ἀγαθῶν ἀποσιερέησασα, πᾶσαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται τὴν παρηγοίαν.** Ἄλλ' ἵνα μὴ δι' ὅλου σκυθρωπὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, τὴν ἁμαρτίαν περιστρέφοντες, τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως καὶ τῆς παρακοῆς καταλαβούσης τὸν ἄνθρω-

15 **15** **πον, φέρε, εἰ δοκεῖ, ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦτου ἐφ' ἕτερον μεταγάρωμεν τὸν λόγον, ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦτου ἐπὶ τὸ ξύλον τοῦ στανροῦ, καὶ ἴδωμεν τίνα μὲν τοῦτο εἰσήγαγε τὰ κακά, τίνα δὲ ἐκεῖνο προσέξενησεν τὰ ἀγαθὰ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ ξύλον εἰσήγαγε τὰ κακά, ἀλλ' ἡ προαιρέσις ἢ ῥάθυμος καὶ ἡ κα-**

20 **20** **ταφρόνησις, ἣν περὶ τὴν ἐπιτολὴν ἐπεδείξατο.** Ἐκεῖνο τὸ ξύλον θάνατον ἐπεισήγαγε· μετὰ γὰρ τὴν παράθασιν ὁ θάνατος ἐπεισηλθεν· ἀλλὰ τοῦτο τὴν ἀθανασίαν ἐχαρίσατο· ἐκεῖνο παραδείσου ἐξέβαλε, τοῦτο εἰς οὐρανὸς ἡμᾶς ἀνήγαγεν· ἐκεῖνο διὰ μίαν παράθασιν τοσαύτη τιμωρία ὑπεύθυνον τὸν Ἀδὰμ

25 **25** **κατέστησε, τοῦτο τὰ μωρία ἡμῶν φορτία τῶν ἁμαρτημάτων ἀφανίσαν, τὴν πρὸς τὸν Δεσπότην ἡμῶν παρηγοίαν δεδώρηται.** Εἶδετε ξύλου καὶ ξύλου διαφορὰν; εἶδετε διαδόλου κακουργίαν, καὶ ἀνθρώπου ραθυμίαν, καὶ Δεσπότου φιλανθρωπίαν; Καθοπλίσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἕαν

πραγματοποιεῖτο ἡ ἄσκησις τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς παρακοῆς. Ἐμάθαστε διὰ ποῖον λόγον εἶπεν, ὅτι «Ἦνοιξαν τὰ μάτια των καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί»; Ἐγνωρίσατε διατί ὀνομάζεται τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ; Κατανόησε λοιπόν, πόσον ἐγέμισαν ἀπὸ ἐντροπὴν μετὰ τὴν βρώσιν ἀπ' αὐτό, ἀφοῦ παρέβησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, διότι «Ἐρραψαν φύλλα συκιᾶς καὶ ἔκαμαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ζῶνας». Πρόσεχε ἀπὸ ποίαν δόξαν, εἰς ποίαν ταπεινώσιν περιέπεσαν. Ἐκεῖνοι ποῦ προηγουμένως ἐζοῦσαν καθὼς ἐπίγειοι ἄγγελοι, ἐπινουῦν νὰ σκεπάσουν μὲ τὰ φύλλα τοὺς ἑαυτοὺς των. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία. Δὲν μᾶς ἀπομακρύνει μόνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μᾶς ὁδηγεῖ καὶ εἰς μεγάλην ἐντροπὴν καὶ ταπεινώσιν, καὶ μᾶς ἀφαιρεῖ ὅλην τὴν παρρησίαν, ἀφοῦ μᾶς στερήσῃ τὰ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ κάνωμεν τὸν λόγον ἐξ ὀλοκλήρου δυσάρεστον, στριφογυρίζοντες τὸν λόγον γύρω ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ὅποια ἐκυρίευσεν τὸν ἄνθρωπον ἐξ αἰτίας τῆς βρώσεως ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ τῆς παρακοῆς, ἐμπρός, ἐὰν θέλετε, νὰ μεταφέρωμεν τὸν λόγον ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτὸ εἰς ἄλλο, ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ ἰδοῦμεν ποῖα κακὰ ἔφερε τὸ πρῶτον καὶ ποῖα ἀγαθὰ ἐπροξένησε τὸ ἄλλο· μᾶλλον δὲ τὸ δένδρον δὲν ἔφερε τὰ κακὰ, ἀλλὰ ἡ νωθρὰ προαίρεσις καὶ περιφρόνησις, τὴν ὅποιαν ἔδειξαν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνο τὸ δένδρον ἔφερε τὸν θάνατον, διότι μετὰ τὴν παράβασιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν ὁ θάνατος· τοῦτο ὅμως ἐχάρισε τὴν ἀθανασίαν. Ἐκεῖνο μᾶς ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τοῦτο μᾶς ἀνέβασεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἐκεῖνο ἔκαμε τὸν Ἀδὰμ ὑπεύθυνον τόσον μεγάλης τιμωρίας, ἐξ αἰτίας μιᾶς παραβάσεως, τοῦτο ἀφοῦ ἐξηφάνισεν τὰ ἀμέτρητα φορτία τῶν ἁμαρτημάτων, μᾶς ἐδώρησε τὴν πρὸς τὸν Κύριον παρρησίαν. Εἶδατε τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καὶ τοῦ σταυροῦ; Εἶδατε τὴν κακουργίαν τοῦ διαβόλου, τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; Ἄς ὀπλίσωμεν λοιπόν καλῶς

τοὺς τῷ ὄπλῳ τοῦ ζωοποιοῦ τούτου ξύλου, καὶ νεκρώσωμεν
 τὰ ψυχοφθόρα πάθη τῆς τοῦτου δυνάμει, καθὼς καὶ ὁ ἀπόστο-
 λος Παῦλος οὕτω πῶς φησιν «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα
 ἐστιάρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Ὁ δὲ
 5 λέγει τοιοῦτόν ἐσιν· οἱ ὀλικῶς ἀναθέντες ἑαυτοὺς τῷ Χρι-
 στῷ, ἀπενέκρωσαν πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἄτοπον ἐπιγυνομένην τῆ
 σαρκί, πρὸς τὸ λυμῆνασθαι πάσας τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας.
 Τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς κατακολουθοῦντες, ἀνενέργητα ἡμῶν
 κατασκευάσωμεν τὰ μέλη πρὸς τὴν τυραννίδα τὴν ἐκ διαβολι-
 10 κῆς ἐνεργείας ἡμῖν ἐπανισταμένην, ἵνα καὶ ἐν τῷ παρόντι
 βίῳ ἀταράχως διαπλεύσωμεν τὸ ζαλωδες τοῦτο καὶ ἐπικίνδυ-
 νον πέλαγος, καὶ εἰς τοὺς γαληνοὺς λιμένας κατανήσαντες
 τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἐπιτυχεῖν ἀξιωθῶμεν τῶν ἐπηγ-
 γελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 15 τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τούς ἑαυτούς μας, παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας, μὲ τὸ ὄπλον τοῦ Ζωοποιῦ αὐτοῦ Ξύλου καὶ ἃς νεκρώσωμεν τὰ πάθη, ποὺ καταστρέφουν τὴν ψυχὴν μας, μὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔτσι περίπου λέγει· «Ὅσοι δὲ ἀνήκουν πράγματι εἰς τὸν Χριστὸν, ἐνέκρωσαν τὸν σαρκικὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας του»⁹. Ἐκεῖνο ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅσοι ἀφιέρωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸν Χριστὸν, ἐνέκρωσαν τελείως κάθε κακὴν ἐπιθυμίαν, ποὺ ἐγεννᾶτο εἰς τὴν σάρκα, διὰ τὰ καταστρέψη ὅλας τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς. Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸ παράδειγμά των, ἃς καταστήσωμεν τὰ μέλη μας ἀδρανῆ πρὸς τὴν τυραννίαν τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας, ποὺ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον μας, ὥστε καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ διαπλεύσωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὸ τρικυμιῶδες καὶ ἐπικίνδυνον πέλαγος καί, ἀφοῦ φθάσωμεν εἰς τὰ γαλήνια λιμάνια τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀξιωθοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Θεὸς εἰς αὐτούς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'
(Γεν. 3, 8 - 19)

«Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦν-
τος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δεξιμόν».

- 5 1. Ἰκανῶς, οἶμαι, κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν προφη-
τὴν διὰ τοῦ ξύλου ἐρμηνεῖαν διεξήλθομεν, διδάξαντες τὴν
ὑμετέραν ἀγάπην, τίνος ἕνεκεν γνωστοῦν καλοῦ καὶ πονηροῦ
αὐτὸ ἐκάλεσεν ἡ θεία Γραφή διὸ βούλομαι σήμερον τοῖς ἐ-
ξῆς ἐπεξελθεῖν, ἵνα μάθητε τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιτον φιλανθρω-
10 πῖαν, καὶ ὅση κέχρηται συγκαταβάσει διὰ τὴν περὶ τὸ γένος
τὸ ἡμέτερον κηδεμονίαν. Πάντα γὰρ ἐποίησε καὶ ἐπραγμα-
τεύσατο, ὥστε τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν τὸ ὑπ' αὐτοῦ δημιουρ-
γηθὲν ἐν πάσῃ τιμῇ τυγχάνειν, καὶ κατὰ μηδὲν ἐλατιοῦσθαι
τῆς τῶν ἀγγέλων διαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν σώματι τὴν ἐκείνων
15 ἀπάθειαν κεκιῆσθαι. Ἐπειδὴ δὲ διὰ ραθυμίαν εἶδε παραβάν-
τας ἀμφοτέρους τὰ ὑπ' αὐτοῦ προσηταγμένα, καὶ ταῦτα προ-
ανασιτέλλαντος αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπειλῆς, καὶ ἀσφαλεσιέτους ἐρ-
γασαμένου, οὐδὲ εὐτως ἴσταιται τῆς φιλανθρωπίας τῆς ἐαν-
τοῦ, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος, καθάπερ πατήρ
20 φιλόσοιτος τὸν ἐαυτοῦ παῖδα ὁρῶν διὰ ραθυμίαν ἀνάξια τῆς
ἐαυτοῦ εὐγενείας διαπρατιόμενον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνωϊάτω τι-
μῆς εἰς ἐσχάτην εὐτέλειαν κατενεχθέντα, τοῖς παιρικοῖς σπλάγ-
χνοις διαθερμαινόμενος, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν περιιδεῖν ἀνέχε-
ται, ἀλλὰ πάλιν τὰ παρ' ἐαυτοῦ ἐπιδείκνυται, βουλόμενος κα-
25 τὰ μικρὸν τῆς εὐτελείας ἐκείνης ἀπαλλάξαι, καὶ εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν ἀναγαγεῖν τιμὴν. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ ἀγαθὸς
Θεὸς οἰκτιεῖρας τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐπιβουλῆς, ἧς ὑπέμεινε

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'

(Γεν. 3, 8 - 19)

«Καὶ ἤκουσαν τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, πού ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν».

1. Νομίζω, ὅτι ἀνεπτύξαμεν ἱκανοποιητικά, κατὰ τὴν δύναμιν μας, τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ δένδρου εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, διδάξαντες τὴν ἀγάπην σας, διὰ ποῖον λόγον ὠνόμασεν ἡ Ἁγία Γραφή αὐτὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ ἀσχοληθῶ σήμερον μὲ τὰ ἐπόμενα, διὰ νὰ μάθετε τὴν ἀνείπωτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πόσῃν συγκατάθεσιν ἔδειξε διὰ τὴν φροντίδα τοῦ ἰδικοῦ μας γένους. Διότι ἔπραξε τὰ πάντα καὶ ἐφρόντισεν, ὥστε τὸ λογικόν αὐτὸ ζῶον, πού ἐδημιουργήθη ἀπ' αὐτόν, νὰ ἀπολαμβάνῃ κάθε τιμὴν καὶ ἡ ζωὴ του νὰ μὴ εἶναι καθόλου κατωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχη ἀποκτήσει τὴν ἀπάθειαν ἐκείνων, μολονότι φέρει σῶμα. "Ὅταν εἶδε νὰ παραβαίνουν καὶ οἱ δύο ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των τὴν ἐντολήν του, ἔστω καὶ ἂν τοὺς παρημπόδισεν ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὴν ἀπειλήν καὶ τοὺς ἔκαμε περισσότερον ἀσφαεῖς, οὔτε ἔτσι ἐσταμάτησε τὴν φιλανθρωπίαν του· ἀλλὰ ἐνεργῶν κατὰ μίμησιν τῆς ἀγάπης του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας πού βλέπει τὸ παιδί του νὰ πράττῃ ἔργα ἀνάξια τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς του καὶ νὰ ἔχη πέσει ἀπὸ τὴν ὑψίστην τιμὴν εἰς τὴν ἐσχάτην ταπείνωσιν, φλογιζόμενος εἰς τὰ πατρικά του σπλάγχνα, δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν παρατηρῇ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν· ἐπιδεικνύει πάλιν τὰ ἀγαθὰ πού προέρχονται ἀπ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ σιγά - σιγά ἀπὸ τὴν ταπείνωσιν ἐκείνην καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πρώτην τιμὴν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ πανάγαθος Θεός, ἀφοῦ ἐλυπήθη τὸν ἄνθρωπον

συναπαιτηθεῖς τῇ γυναικί, καὶ δεξάμενος τὴν τοῦ διαβόλου
 συμβουλὴν τὴν διὰ τοῦ ὄφρου, καθάπερ ἰατροὺς πρὸς ἀρρω-
 σιοῦντα καὶ κάμνοντα καὶ κείμενον, καὶ δεόμενον πολλῆς τῆς
 5 θεραπείας καὶ τῶν τοῦ ἰατροῦ χειρῶν, παραγίνεται εὐθέως
 πρὸς αὐτόν. Ἄλλ' ἵνα καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ρημάτων μάθητε
 τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ συγκατάθεσιν, ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι τῶν
 ἀνεγνωσμένων. «Καὶ ἤκουσαν», φησί, τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ περιπαιούντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρῦ-
 10 θησαν ὁ τε Ἄδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου
 ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου». Μὴ ἀπλῶς παραδράμω-
 μεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, μηδὲ
 ταῖς λέξεσιν ἐναπομείνωμεν, ἀλλ' ἐννοῶμεν, οὗτοι διὰ τὴν ἀ-
 σθένειαν τὴν ἡμετέραν ἢ ταπεινότης τῶν λέξεων ἔγκειται,
 καὶ θεοπρεπῶς ἅπαντα γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμε-
 15 τέραν. Εἶπε γάρ μοι, εἰ βουλευθῆμεν τῇ προφορᾷ τῶν ρη-
 μάτων κατακολουθῆσαι, καὶ μὴ θεοπρεπῶς ἐκλαβεῖν τὰ λεγό-
 μενα, πῶς οὐ πολλὰ ἔγεται τὰ ἄτοπα; Ἴδου γὰρ ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ προοιμίου τῶν ἀνεγνωσμένων σκοπήσωμεν. «Καὶ ἤκου-
 20 σαν», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιούντος ἐν
 τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρῦθησαν». Τί λέγεις; ὁ Θε-
 ὸς περιπαιεῖ; καὶ πόδας αὐτῷ περιάφομεν; καὶ οὐδὲν ὑψηλὸν
 ἐκ τούτου ἐννοήσωμεν; Οὐ περιπαιεῖ ὁ Θεός· μὴ γένοιτο. Πῶς
 γὰρ ἄν, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν; οὗ ὁ οὐρα-
 νὸς θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, οὗτος τῷ παραδείσῳ ἐμπεριέ-
 25 χεται; Καὶ τίς ταῦτα ἄν εἶποι τῶν νοῦν ἐχόντων; Τί οὖν
 ἐστι τό, «Ἰκονσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιού-
 ντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν»; Αἰσθησὶν αὐτοῖς ταύτην
 ἠδουλήθη παρασχεῖν, ἵνα εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβάλῃ ὁ δὴ

τῆς ἐπιβουλῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέμεινεν ἀπατηθεὶς μαζὶ μετὰ τὴν γυναῖκα του καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν συμβουλὴν τοῦ διαβόλου διὰ μέσου τοῦ ὄφραως, ἔσπευσεν ἀμέσως πρὸς αὐτόν, ὅπως σπεύδει ὁ ἰατρός πρὸς ἀσθενῆ καταβεβλημένον καὶ κατάκοιτον καὶ ποῦ ἔχει ἀνάγκην μεγάλην ἀπὸ θεραπείαν καὶ βοήθειαν ἰατροῦ. Ἄλλὰ καὶ διὰ νὰ μάθετε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς Γραφῆς τὴν ἀνέκφραστον συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούσωμεν αὐτά, ποῦ ἀνεγνώσθησαν. «Καὶ ἤκουσαν, λέγει ἡ Γραφή, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα τοῦ παραδείσου». Ἄς μὴ παρατρέξωμεν ἀπλᾶ, ἀγαπητοί, αὐτὰ ποῦ λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, οὔτε νὰ προσκολληθῶμεν εἰς τὰς λέξεις, ἀλλ' ἄς κατανοήσωμεν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀτελείας ὑπάρχουν αἱ ἀπλοῖκαὶ ἐκφράσεις καὶ ὅτι ὅλα γίνονται θεοπρεπῶς διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι εἶπέ μου, ἐάν θὰ θελήσωμεν νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν μορφήν τῶν λέξεων καὶ δὲν ἐρμηνεύσωμεν τὰ λεγόμενα κατὰ θεοπρεπῆ τρόπον, πῶς δὲν θὰ ἀκολουθήσουν πολλὰ παράδοξα; Ἴδου λοιπόν, ἄς ἐξετάσωμεν τοῦτο ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ ἀναγνώσματος. «Καὶ ἤκουσαν, λέγει ἡ Γραφή, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν». Τί λέγεις; Περιπατεῖ ὁ Θεός; θὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτόν καὶ πόδια; καὶ δὲν θὰ ἐννοήσωμεν ἀπ' αὐτὸ τίποτε τὸ ὑψηλόν; Δὲν περιπατεῖ ὁ Θεός; μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο. Διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ περιπατῇ ἐκεῖνος, ποῦ εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ γεμίζει ὅλον τὸ σύμπαν; ἐκεῖνος, ποῦ ἔχει θρόνον τὸν οὐρανὸν καὶ ὑποπόδιον τὴν γῆν, αὐτὸς περιέχεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ αὐτά; Τί σημαίνει λοιπόν τό, «ἤκουσαν τὴν φωνὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν»; Ἡθέλησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τέτοιαν αἴσθησιν, ὥστε νὰ τοὺς βάλλῃ εἰς ἀγωνίαν' πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ

καὶ γέγονε. Τοσαύτην γὰρ ἔσχον τὴν αἴσθησιν, ὡς τοῦ Θεοῦ
 παραγερομένου κρούπεσθαι ἐπιχειρεῖν. Ἐπεισηλθε γὰρ ἡ ἁ-
 μαρτία καὶ ἡ παράβασις, καὶ κατεσκευδάσθη αὐτοῖς ἡ αἰσχύνη.
 Ὁ γὰρ ἀδέκαστος δικαστής, τὸ συνειδὸς λέγω, κατεξανιστά-
 5 μενος λαμπρῶ τῇ φωνῇ ἔβόα, καὶ κατηγόρει καὶ ἐδείκνυ, καὶ
 ὤσκει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπέγραφεν αὐτοῖς τῶν ἁμαρτη-
 μάτων τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης
 ἄνωθεν καὶ ἐκ προσομίων διαπλάτιων τὸν ἄνθρωπον, τὸ συν-
 ειδὸς αὐτῷ ἐνέθειτο κατήγορον ἀδιάλειπον, παραλογοισθῆναι
 10 μὴ δυνάμενον, μηδὲ ἀπάτην ὑπομεῖναι ποτε. Ἄλλὰ κἄν πάν-
 τας ἀνθρώπους λαβεῖν τις δυνηθεῖ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμε-
 νος, καὶ τὴν ἄιστον προᾶξιν ἐπιτελέσας, ἐκεῖνον τὸν κατήγο-
 ρον λαθεῖν οὐ δύναται, ἀλλὰ περιέρχεται διηνεκῶς αὐτὸν ἔν-
 δον ἔχων ἐνοχλοῦντα, καταξάιοντα, μαστίζοντα, οὐδέποτε ἡ-
 15 ρεμοῦντα, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν συλλόγοις,
 καὶ ἐν τραπέζῃ, καὶ καθεύδοντι, καὶ διανισταμένῳ ἐπιτιθέμε-
 νον, καὶ δίκην ἀπαιτοῦντα τῶν πεπλημμελημένων, καὶ ὑπ' ὄ-
 ψιν ἄγοντα καὶ τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἀιστίαν, καὶ τὴν ἐπομέ-
 ρην αὐτῷ κόλασιν, καὶ καθάπερ ἰατροῦς ἄριστος οὐ παύεται
 20 τὰ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακα ἐπιτιθεῖς· κἄν ἴδη διακρουόμενον,
 οὐδὲ οὕτως ἀρίσταιται, ἀλλὰ διηνεκῆ τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται.

2. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἔργον, ἀδιάλειπον ὑπόμνησιν εἰσά-
 γειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτῷ λήθην ποτὲ ποιήσασθαι τῶν εἰρ-
 γασμένων, ἀλλ' ὑπ' ὄψιν αὐτῷ τιθέναι, ἵνα κἄν ταύτη ὀκνη-
 25 ροτέρους ἡμᾶς ἐργάσῃται πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. Εἰ
 γὰρ καὶ τὴν ἐπιεῦθεν ἔχοντες συμμαχίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ
 συνειδότος βοήθειαν, καὶ τὸν σφοδρὸν τοῦτον κατήγορον ἐπι-

ἔγινε. Εἶχαν λοιπὸν τόσον ἀνεπτυγμένην τὴν αἴσθησιν αὐτὴν, ὥστε ἐπιχειροῦν νὰ κρυφθοῦν μόλις ὁ Θεὸς ἤλθε κοντὰ εἰς αὐτοὺς. Τοῦτο συμβαίνει, διότι εἰσηλθεν εἰς τὴν ζωὴν των ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ παράβασις, καὶ ἐδειείδυσεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐντροπή. Ὁ ἀδέκαστος βέβαια δικαστής, ἐννοῶ τὴν συνείδησιν, ὅταν ἐπανεστάτησεν ἐναντίον των, ἐφώναζε δυνατὰ μὲ καθαρὰν φωνὴν καὶ ἐκατηγοροῦσεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔδειχνεν, καὶ ὑπογράμμιζεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἐνώπιόν των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὅταν ἐδημιουργοῦσε τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐτοποθέτησε μέσα του τὴν συνείδησιν νὰ εἶναι διαρκῆς κατήγορος, διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ σφάλῃ, οὔτε νὰ ἐξαπατηθῇ ποτέ. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη θὰ κατορθώσῃ κάποιος, πού διέπραξε τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἔκαμε τὴν παράλογον πράξιν, νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν ὄλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ κατηγόρου ἐκείνου, ἀλλὰ περιφέρεται, ἔχων συνεχῶς αὐτὸν μέσα του νὰ τὸν ἐνοχλῇ, νὰ τὸν σπαράσῃ, νὰ τὸν μαστιγῶνῃ, ποτέ νὰ μὴ ἠσυχάζῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπῆτι, καὶ εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ εἰς τὰς συγκεντρώσεις, καὶ ὅταν τρώγῃ, καὶ ὅταν κοιμᾶται, καὶ ὅταν σηκώνεται νὰ τοῦ ἐπιτίθεται, καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὴν τιμωρίαν τῶν σφαλμάτων πού ἔχει διαπράξει, καὶ νὰ θέτῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τῶν σφαλμάτων τὸν παραλογισμὸν καὶ τὴν τιμωρίαν, πού ἀκολουθεῖ δι' αὐτόν, καὶ ὡσὰν ἰατρὸς ἄριστος δὲν σταματᾷ νὰ ἐπιθέτῃ τὰ φάρμακά του· καὶ ἂν θὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὸν ἀποκρούει, οὔτε τότε ἀπομακρύνεται, ἀλλὰ τὸν φροντίζει συνεχῶς.

2. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ ἔργον τῆς συνειδήσεως, δηλαδὴ νὰ ὑπενθυμίζῃ συνεχῶς καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ ποτέ εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ λησμονήσῃ αὐτά, πού ἔχει πράξει, ἀλλὰ νὰ τὰ θέτῃ ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ, ὥστε νὰ μᾶς κάμῃ περισσότερον ὀκνηροὺς εἰς τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ αὐτά σφάλματα, ἔστω καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἄν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτὴν ἔχωμεν τὴν συμμαχίαν καὶ τὴν βοήθειαν τῆς συνειδήσεως, καὶ τὸν φοβερόν αὐτὸν κατήγορον νὰ

κείμενον, καὶ μαστίζοντα ἡμῶν τὸ συνειδὸς, καὶ καταζαίνοντα
 τὴν καρδίαν, καὶ δημίου παντὸς βαρύτερον ἐπικείμενον, οὐδὲ
 οὕτως οἱ πολλοὶ τῆς ραθυμίας περιγινόμεθα· εἰ μὴ ταύτην
 εἶχομεν τὴν βοήθειαν, ποῦ οὐκ ἂν ταχέως ἐξωκείλαμεν; Διὰ
 5 τοι τοῦτο καὶ ὁ πρωτόπλαστος νῦν αἰσθησὶν λαβὼν τοιαύτην,
 καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Λεσπίου ἐννοήσας, εὐθέως κρούεται.
 Τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι; Ἐπειδὴ ἑώρα σφοδρὸν αὐτῷ τὸν κα-
 τήγορον ἐφ' ἐσιῶτα, τὸ συνειδὸς λέγω. Οὐδένα γὰρ ἕτερον εἶ-
 χε τὸν διελέγχοντα καὶ μάρινα ὄντα τῶν ἐπαισιμῶν, ἀλλ'
 10 ἐκείνον μόνον, ὃν ἔνδοθεν περιέφερον. Ἄλλως δὲ μετὰ τῆς
 τοῦ συνειδότης κατηγορίας καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς δόξης τῆς
 πρότερον αὐτοῦς καθάπερ ἱμάτιον λαμπρὸν περιστελλούσης ἐ-
 δίδασκεν αὐτοῦς διὰ τῆς γυμνότητος τῆς ἀμαρτίας ἧς εἰργά-
 σαντο τὸ μέγεθος. Ἐπεὶ οὖν μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνην τὴν
 15 χαλεπὴν αἰσχύνῃ περιεβλήθησαν κρούπεσθαι ἐπεχείρουν. «Ἦ-
 κουσαν γάρ», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιούν-
 τος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἄδὰμ
 καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ
 τοῦ παραδείσου». Οὐδὲν ἀμαρτίας χεῖρον, ἀγαπητέ· αὕτη γὰρ
 20 ἐπεισελθούσα οὐ μόνον αἰσχύνῃς ἡμᾶς πληροῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνοή-
 τους ἐργάζεται τοὺς πρότερον συνειοῦς, καὶ σοφίας πολλῆς
 πεπληρωμένους. Ἐννόησον γάρ μοι πόση τῇ ἀνοίᾳ λοιπὸν
 κέχρηται ὁ ἰσαύτης μετέχων σοφίας πρὸς τοῦτου, ὁ διὰ τῶν
 πραγμάτων ἡμῖν τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἐπιδεικνύ-
 25 μενος, ὁ τοιαῦτα προφητεύσας. «Ἀκούσας», φησί, «τῆς φωνῆς
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιούντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλι-
 νον, ἐκρύβη αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου». Πόσης οὐκ ἂν εἴη
 τοῦτο ἀνοίας, τὸν Θεὸν τὸν πανταχοῦ παρόντα, τὸν δημιουργόν·

ἐπιτίθεται καὶ νὰ μαστιγῶνῃ τὴν συναίσθησιν καὶ νὰ σπαράσῃ τὴν καρδίαν μας, καὶ νὰ ἐπιτίθεται σκληρότερον ἀπὸ κάθε δῆμιον, οὔτε ἔτσι καταβάλλομεν οἱ περισσότεροι τὴν ἀδιαφορίαν. Ἐὰν δὲν εἶχαμεν τὴν βοήθειαν αὐτὴν, ποῦ δὲν θὰ εἶχαμεν γρήγορα παρασυρθῆ; Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἀμέσως κρύπτεται, ὅταν ἔλαβε τέτοιαν αἴσθησιν καὶ ἀντελήφθη τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου. Εἶπέ μου, διὰ ποῖον λόγον κρύπτεται; Ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν φοβερὸν κατήγορον, ἐννοῶ τὴν συνειδησιν, νὰ παρίσταται καὶ νὰ ἐλέγχῃ αὐτόν. Διότι δὲν εἶχε κανένα ἄλλον νὰ τὸν ἐλέγχῃ καὶ νὰ εἶναι μάρτυς τῶν σφαλμάτων του, παρὰ μόνον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔφερε μέσα του. Ἄλλωστε μαζὶ μὲ τὴν κατηγορίαν τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς δόξης, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτοὺς προηγουμένως ὡσάν λαμπρὸν ἔνδυμα, ἐδίδασκεν αὐτοὺς διὰ τῆς γυμνότητος τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας, τὴν ὁποίαν εἶχαν διαπράξει. Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἁμαρτίαν περιεβλήθησαν μὲ ἐντροπὴν, ἐπροσπαθοῦσαν νὰ κρυφθοῦν. «Ἦκουσαν, λέγει ἡ Γραφή, τὴν φωνὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα τοῦ παραδείσου». Τίποτε δὲν εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀγαπητέ· διότι, ὅταν αὐτὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν μας, ὄχι μόνον μᾶς γεμίζει ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλὰ κάμνει καὶ ἀνοήτους ἐκεῖνους, ποῦ προηγουμένως ἦσαν συνειδητοὶ καὶ πλήρεις μεγάλης σοφίας. Κατανόησε λοιπὸν, παρακαλῶ, μὲ πόσῃ ἀνοησίᾳ συμπεριφέρεται εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸς ποῦ εἶχε πρὶν τόσῃν σοφίαν, αὐτὸς ποῦ μὲ τὰ πράγματα ἐπέδειξεν εἰς ἡμᾶς τὴν σοφίαν, ποῦ τοῦ ἐδόθη, καὶ ποῦ ἐπροφήτευσεν τόσον μεγάλα πράγματα. «Ὅταν ἤκουσε, λέγει, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, ἐκρύβη αὐτὸς καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα τοῦ παραδείσου». Πῶς δὲν θὰ ἦτο τοῦτο δειγμὰ μεγάλης ἀνοησίας, τὸ νὰ ἐπιχειροῦν

τὸν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα,
 τὸν τὰ λανθάνοντα ἐπισιάμενον, τὸν πλάσαντα καταμόνας τὰς
 καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ συνιέντα εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐ-
 τῶν, τὸν εἰάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς, τὸν αὐτὰ τὰ κινήμα-
 5 τὰ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐπισιάμενον, τοῦτον κρύπτεσθαι ἐπεχει-
 ρουν; Ἄλλὰ μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ· τοιοῦτον γὰρ τῶν ἁμαρ-
 τανόντων τὸ ἔθος· κἄν μὴ δύνωνται λανθάνειν, ὁμως σπουδά-
 ζουσι λανθάνειν. Ὅτι γὰρ οὐ φέροντες τὴν αἰσχύνην ἣν με-
 τὰ τὴν ἁμαρτίαν ἑαυτοὺς περιέβαλεν, γυμνώσαντες ἑαυτοὺς
 10 τῆς ἀφθάρτου δόξης ἐκείνης, τοῦτο ἐποιοῦν, ἐννόει καὶ ποῦ
 κρύπτονται ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου. Καθάπερ γὰρ μαστιγῆλαι
 τινὲς καὶ οἰκείται ἀγνώμονες, οὐ δυνάμενοι λαθεῖν τὸν οἰκεῖ-
 ον δεσπότην, ὧδε κάκεῖσε περὶ τὰς γωνίας τοῦ οἴκου περι-
 τρέχειν ἐπιχειροῦσι, τοῦ φόβου κατασεύοντος αὐτῶν τὴν διά-
 15 νοιαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι οὐδεμίαν εὐρίσκοιτες
 ἀποφυγὴν, ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ περιστρέφονται, τοῦτ' ἔστιν,
 ἐν τῷ παραδείσῳ. Οὐ ἀπλῶς δὲ πρόκειται ὁ καιρός· «Ἦκου-
 σαν γάρ», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιτούντος
 ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν»· ἀλλ' ἵνα μάθης τοῦ Δεσπότην
 20 τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι οὐδὲ τὸ τυχόν ἀνεβάλειο, ἀλλ' εὐθέως
 εἶδε τὸ γεγονός, καὶ τοῦ ἔλκουσ τὸ μέγεθος, καὶ ἐπὶ τὴν ἰα-
 τρείαν ἔσπευσεν, ἵνα μὴ νομῆν ἐργασάμενον τὸ ἔλκος ἀνίατον
 τὸ τραῦμα κατασκευάσῃ· διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνειν ἐπιέγε-
 ται, καὶ εὐθέως πρὸς τὴν νομὴν τοῦ ἔλκουσ ἴσταιται, καὶ οὐδὲ
 25 πρὸς βραχὺ κατέλιπεν ἀπρονόητον τὴν οἰκειάν ἀγαθότητα μι-
 μούμενος. Καὶ γὰρ ἰσοσάφην ἀπεδείξατο τὴν μανίαν ὁ ἐχθρὸς
 τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ὁ ἀεὶ βασκαίνων τοῖς ἡμετέροις
 ἀγαθοῖς, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν προσομίων τὴν ἐπιβουλήν ἐργά-

δηλαδή νὰ κρυφθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν, πού εἶναι πανταχοῦ παρῶν, ἀπὸ τὸν δημιουργόν, πού ἔφερε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἀπὸ αὐτὸν πού γνωρίζει καλὰ τὰ ἀπόκρυφα, ἀπὸ αὐτὸν πού ἔπλασε κάθε μίαν χωριστὰ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ συμπορεύεται εἰς ὅλα τὰ ἔργα των, ἀπὸ αὐτὸν πού ἐξετάζει τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς, καὶ πού γνωρίζει καλὰ καὶ αὐτὰς τὰς κινήσεις τῆς καρδίας; Ἄλλὰ μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ, διότι τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια ἐκείνων πού ἀμαρτάνουν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμποροῦν νὰ κρυφθοῦν, ὅμως προσπαθοῦν νὰ κρυφθοῦν. Ὅτι βεβαίως ἔπραττον αὐτό, διότι δὲν ὑπέφεραν τὴν ἐντροπήν, μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μετὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀφοῦ ἐγύμνωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν ἄφθαρτον ἐκείνην δόξαν, ἐνθυμήσου καὶ ποῦ κρύπτονται «εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου». Ὅπως μερικοὶ ἔλεεινοὶ καὶ ἀγνώμονες δοῦλοι προσπαθοῦν νὰ τρέχουν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰς γωνίας τῆς οἰκίας, ὅταν ὁ φόβος διαταράσῃ τὴν διάνοιάν των, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσουν νὰ κρυφθοῦν ἀπὸ τὸν κύριόν των κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπον καὶ αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκουν κανένα καταφύγιον, περιστρέφονται μέσα εἰς τὴν ἴδιαν οἰκίαν, δηλαδή μέσα εἰς τὸν παράδεισον. Δὲν προστίθεται δὲ χωρὶς σημασίαν ἡ ὥρα «Ἦκουσαν, λέγει, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὅταν ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν». Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ὅτι δὲν ἀνέβαλε καθόλου τὴν παρουσίαν του, ἀλλὰ ἀμέσως εἶδε τὴν πτώσιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ ἔσπευσε πρὸς τὴν θεραπείαν, διὰ νὰ μὴ μετατρέψῃ ἡ πληγὴ, ἀφοῦ ἐξαπλωθῇ, ἀνίατον τὸ τραῦμα. Διὰ τοῦτο θιάζεται νὰ προλάβῃ, καὶ ἀμέσως ἐμφανίζεται εἰς τὸν τόπον τῆς παραβάσεως καὶ οὔτε πρὸς στιγμὴν ἔπαυσε νὰ φροντίζῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀγάπην. Διότι πράγματι τόσον μεγάλην κακίαν ἔδειξεν ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας, ὁ ὁποῖος πάντοτε συκοφαντεῖ τὰ ἰδικὰ μας ἀγαθὰ, ὥστε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν νὰ κατασκευάσῃ τὴν σκευωρίαν του καὶ μὲ τὴν καταστρε-

οισθαι, και δια τῆς ὀλεθροῦ συμβουλῆς τῆς θαυμαστῆς ἐ-
 κείνης διαγωγῆς αὐτοὺς ἀποστρεφῆσαι. Ἄλλ' ὁ εὐμήχανος Θε-
 ὁς, ὁ κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν, ὁρῶν
 μὲν καὶ τοῦ διαβόλου τὴν γεγεννημένην κακουργίαν, καὶ τοῦ
 5 ἀνθρώπου δὲ τὴν ραθυμίαν, δι' ἧς εἰς τοσαύτην αἰσχύνην
 ἑαυτὸν περιέβαλε συναπατηθεὶς τῇ γυναικί, ἐφίσταται, καὶ
 καθάπερ δικαστῆς ἡμερος καὶ φιλόανθρωπος καθίζει δικαστή-
 ριον φόβου καὶ φρίκης γέμον, καὶ τὴν ἐξέτασιν μετὰ ἀκρι-
 βείας ποιεῖται ἡμᾶς διὰ τοῦτου παιδεύων, μὴ πρότερον τοὺς
 10 ὁμογενεῖς καταδικάζειν, πρὶν ἂν ἀκριθῇ τὴν ἐξέτασιν ποιη-
 σόμεθα.

3. Ἀκούσωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τίνα μὲν ὁ δικαστῆς ἐπε-
 ρωτᾷ, τίνα δὲ οἱ κατάδικοι ἀποκρίνονται, καὶ ποίας τιμωρίας
 δέχονται, καὶ ποία καταδίκη ὑπεύθυνος γίνεται ὁ τὴν τοσαύ-
 15 τὴν ἐπιβουλὴν εἰς αὐτοὺς ἐργασάμενος. Ἄλλὰ συντείναιτέ μοι,
 παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου τοῖς λε-
 γομένοις προσέχετε. Εἰ γὰρ δικαστὴν ὁρῶντες ἐπίγειον ἐφ'
 ὑψηλοῦ θήματος καθήμενον, καὶ τοὺς κατάδικους εἰς μέσον
 ἄγοντα, καὶ καταξάλλοντα, καὶ τιμωρούμενον, μετὰ πολλοῦ τοῦ
 20 δέους παρεστήκαμεν ἀκοῦσαι βουλόμενοι, τί μὲν ὁ δικαστῆς
 λέγει, τί δὲ ὁ ὑπεύθυνος ἀποκρίνεται· πολλῶ μᾶλλον νῦν τοῦ-
 το ποιεῖν ἡμᾶς δίκαιον, ὁρῶντας τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως
 δίκην εἰσπρατιόμενον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων. Ἄλλ'
 ἐὰν προσέχητε μετὰ ἀκριβείας, ὄψεσθε πόσον τὸ μέσον τῆς
 25 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων περὶ τοὺς
 ὁμογενεῖς ἀνστηρότητας. «Καὶ ἐκάλεσε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν
 Ἀδάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀδάμ, ποῦ εἶ;». Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐ-
 ρωτήσεως ἄξιον ἐκπλαγῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φι-
 λανθρωπίαν, οὐχ ὅτι ἐκάλεσε μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ δι' ἑαυτοῦ
 30 ἐκάλεσεν ὅπερ ἄνθρωποι οὐκ ἂν ποτε ἀνδοχοῖντο ἐπὶ τῶν

πτικήν του συμβουλήν νά στερήσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον τρόπον ζωῆς. Ἄλλὰ ὁ ἐπινοητικός Θεός, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ τὰ ἰδικά μας πράγματα, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν του σοφίαν, ἀφοῦ εἶδεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τό συντελεσθὲν κακούργημα τοῦ διαβόλου καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας περιέβαλε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τόσῃν ἐντροπήν, ἀφοῦ ἠπατήθη μαζί μὲ τὴν γυναῖκα του, ἐμφανίζεται, καὶ ὡσάν πρᾶος καὶ φιλάνθρωπος δικαστής, στήνει φοβερόν καὶ τρομερόν δικαστήριον καὶ κάνει μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἐξέτασιν· μὲ τοῦτο μᾶς διδάσκει, νά μὴ καταδικάζωμεν προηγουμένως τοὺς συνανθρώπους μας, προτοῦ θὰ ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ πράγματα.

3. "Ἄς ἀκούσωμεν λοιπόν, ἐάν θέλετε, ποῖα μὲν ἐρωτᾷ ὁ δικαστής, ποῖα δὲ ἀπαντοῦν οἱ καταδικοί καὶ ποῖαν τιμωρίαν δέχονται καὶ διὰ ποῖαν καταδίκην γίνεται ὑπεύθυνος ἐκεῖνος, πού ἐπραγματοποίησεν εἰς αὐτοὺς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιβουλήν. Ἄλλὰ ἐντείνατε, παρακαλῶ, τὴν διανοίαν σας καὶ προσέχετε μὲ πολὺν φόβον εἰς τὰ λεγόμενα. Βέβαια ὅταν βλέπωμεν ἐπίγειον δικαστὴν νά κάθεται εἰς ὑψηλὸν βῆμα καὶ τοὺς καταδίκους νά φέρῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ δικαστηρίου, καὶ νά τοὺς βασανίζῃ καὶ τιμωρῇ, στεκόμεθα ἐπειδὴ θέλωμεν νά ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ δικαστής καὶ τί ἀπαντᾷ ὁ κατηγορούμενος. Εἶναι δίκαιον νά κάνωμεν ἡμεῖς τώρα αὐτό κατὰ πολὺ περισσότερον, ὅταν βλέπωμεν τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως νά δικάζῃ τοὺς δημιουργηθέντας ἀπ' αὐτόν. Ἄλλ' ἐάν προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν, θὰ καταλάβετε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ πόση εἶναι ἡ αὐστηρότης τῶν ἀνθρώπων διὰ τοὺς συνανθρώπους των. «Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Κύριος ὁ Θεός τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἀδὰμ, ποῦ εἶσαι;». Ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν πρέπει νά ἐκπλαγοῦμεν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὄχι διότι ἐκάλεσε μόνον, ἀλλὰ διότι καὶ τὸν ἐκάλεσεν ὁ ἴδιος, πρᾶγμα πού δὲν θὰ ἤνειχοντο οἱ ἄνθρωποι νά κάνουν εἰς τοὺς συνανθρώπους των, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μέτοχοι τῆς ἰδίας μὲ αὐτοὺς φύσεως.

δημογενῶν, καὶ τῆς αὐτῆς αὐτοῖς φύσεως κοινωνούντων. Ἰοιε
 γὰρ ὄντι, ἐπειδὴν ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ θήματος καθήμενοι δίκην
 εἰσπραττονται τοὺς τὰ φαῦλα ἐργασαμένους, οὐκ ἀξιοῦσιν αὐ-
 οὺς τῆς οἰκείας ἀποκρίσεως, καὶ διὰ τοῦτο δεικνύντες αὐ-
 5 τοῖς, ὅση αἰμιὰ ἐαντοὺς περιέβαλον διὰ τῆς τῶν πονηρῶν
 πράξεων ἐργασίας· ἀλλ' ὁ μὲν δικαστῆς ἀποκρίνεται, ξίερος
 δέ τις ἐσιῶς διαβιβάζει τὰ παρὰ τοῦ δικαστοῦ τῷ ὑπευθύνῳ,
 καὶ τὰ παρ' ἐκείνου πάλιν διαπορθεύει τῷ δικαστῆ· καὶ τοι-
 οῦτον ἂν ἴδοι τις τῶν δικαζόντων πανταχοῦ τὸ ἔθος. Ἄλλ' ὁ
 10 Θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; Αὐτὸς δι' ἐαντοῦ καλεῖ· «Καὶ ἐ-
 κάλεσε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
 Ἀδάμ ποῦ εἶ»; Ὅρα πόση δύναμις ἐναπόκειται ἐν τῇ θρα-
 χείᾳ ταύτῃ λέξει. Καὶ αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ καλέσαι πολλῆς καὶ
 ἀπάτου φιλανθρωπίας καὶ τὸ τῷ καταισχυνομένῳ, καὶ μηδὲ
 15 ἄραι τὸ σίγμα τολμῶντι, μηδὲ διανοῖξαι γλῶττιαν, καὶ ἀφορ-
 μὴν δοῦναι διὰ τῆς ἐρωτήσεως, πολλῆς ἀγαθότητος· τὸ δὲ
 καὶ λέγειν, «Ποῦ εἶ;» πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχὺν μετὰ τῆς φιλαν-
 θρωπίας. Μονονουχὶ γὰρ αἰνίττειται αὐτῷ διὰ τοῦτου λέγων
 πρὸς αὐτόν· τί γέγονεν; Ἐτέρωθί σε κατέλιπον, καὶ ἐτέρωθι
 20 νῦν εὗρισκω· εἰτέρα δόξη ἡμφιεσμένον καταλιπὼν, νῦν εἶδρον
 ἐν γυμνότητι. Ποῦ εἶ; Πόθεν σοι συνέβη τοῦτο; Τίς σε εἰς
 τισαύτην ἤγαγε μεταβολήν; Ποῖος λησιτῆς καὶ τοιχαρῦχος
 οὕτως ἀθρόον ἅπασαν τοῦ πλούτου τὴν περιουσίαν ἀφελόμε-
 νος, ἐν τισαύτῃ σε πενία κατέσκησε; Πόθεν σοι τῆς γυμνώ-
 25 σεως ἡ αἴσθησις γέγονε; Τίς σοι αἴτιος τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ
 θαυμασιοῦ ἐκείνου ἐνδύματος, ὃ περιβεβλημένος ἐτύγχανες;
 Τίς ἢ ὄρθρα αὕτη μεταβολή; Ποία καταιγὶς οὕτω σφοδρὰ τα-
 χέως ἅπαντά σου τὸν φόρτον κατέδυσσε; Τί γέγονεν, διὸ τὸν
 τισαῦτα εὐεργετήσαντα, καὶ εἰς τισαύτην ἀναγαγόντα τιμὴν
 30 κρύπτεισθαι ἐπιχειρεῖς; Τίνα δεδοικῶς νῦν λανθάνειν σπου-

Διότι γνωρίζετε ὅτι, ὅταν δικάζουν ἐκείνους πού ἔπραξαν τὰ ἀδικήματα καθήμενοι εἰς τὸ ὑψηλὸν βῆμα, δέν καταδέχονται νὰ τοὺς ἀπευθύνουν κατ' εὐθείαν τὸν λόγον, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτούς, μὲ πόσιν ἀτιμίαν περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πονηρῶν ἔργων· ἀλλὰ ὁ μὲν δικαστῆς ἐρωτᾷ, κάποιος ἄλλος δέ, πού παρίσταται, διαβιβάζει τὰ λεγόμενα τοῦ δικαστοῦ εἰς τὸν κατηγορούμενον καὶ μεταβιβάζει πάλιν πρὸς τὸν δικαστὴν τὰς ἀπαντήσεις ἐκείνου· τὴν συνήθειαν δὲ αὐτὴν τῶν δικαστῶν ἤμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς παντοῦ. Ὁ Θεὸς ὅμως δέν συμπεριφέρεται ἔτσι· ἀλλὰ τί κάνει; Καλεῖ ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως. «Καὶ ἐκάλεσε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἀδὰμ, ποῦ εἶσαι;». Πρόσεχε πόση δύναμις ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν φράσιν. Καὶ αὐτὴ βεβαίως ἢ πρόσκλησις εἶναι δεῖγμα τῆς μεγάλης καὶ ἀπεριγράπτου φιλανθρωπίας, καὶ τὸ νὰ δώσῃ μὲ τὴν ἐρώτησιν ἀφορμὴν ἀπολογίας εἰς ἐκείνον, πού ἦτο γεμᾶτος ἐντροπὴν καὶ οὔτε τὸ στόμα του δέν ἐτολμοῦσε νὰ ἀνοίξῃ, εἶναι δεῖγμα μεγάλης ἀγάπης· καὶ τὸ νὰ εἰπῆ δέ, «Ποῦ εἶσαι;» ἔχει μεγάλην δύναμιν μαζὶ καὶ φιλανθρωπίας. Σχεδόν, μὲ τὰ λόγια αὐτά, ὑπαινίσσεται πρὸς αὐτόν τὰ ἐξῆς· τί ἔχει συμβῆ; Ἄλλοῦ σὲ ἄφησα καὶ ἄλλοῦ τώρα σὲ εὐρίσκω· ἐνῶ σὲ εἶδα ἐνδεδυμένον μὲ ἄλλην δόξαν, τώρα σὲ εὐρίσκω γυμνόν. Ποῦ εἶσαι; Ἀπὸ ποῦ συνέβη εἰς σὲ αὐτό; Ποῖος σὲ ὠδήγησεν εἰς τόσον μεγάλην μεταβολήν; Ποῖος ληστής καὶ διαρρήκτης, ἀφοῦ σοῦ ἀφήρεσεν ἔτσι διὰ μιᾶς ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν, σὲ ὠδήγησεν εἰς τόσον μεγάλην πτωχείαν; Ἀπὸ ποῦ ἔχει δημιουργηθῆ εἰς σὲ ἡ αἴσθησις τῆς γυμνότητος; Ποῖος εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ σὲ ἐκείνου τοῦ θαυμαστοῦ ἐνδύματος, μὲ τὸ ὁποῖον ἦσο ἐνδεδυμένος; Τί εἶναι ἡ ἀπότομος αὐτὴ μεταβολή; Ποία καταιγίδα, τόσον δυνατὴ, κατεπόντισε γρήγορα ὄλον τὸ φορτίον σου; Τί ἔχει συμβῆ καὶ ἐπιχειρεῖς νὰ κρυφθῆς ἀπὸ ἐκείνον πού σὲ εὐηργέτησε τόσον πολὺ καὶ σὲ ἐξύψωσεν εἰς τόσῃ τιμῇ; Ποῖον τώρα προσπαθεῖς νὰ ξεφύγῃς, ἐνῶ εἶσαι φοβισμένος; Μήπως λοιπὸν ἔχει

- δάξεις; Μὴ γὰρ κατήγορος παρέστηκε; μὴ γὰρ μάρτυρες ἐφεισθήκασι; Πόθεν σοι ἡ ισοσύτη δειλία καὶ ὁ φόβος κατεσκευδάσθη; «Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα», φησί, περιπαιούντιος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθητι ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρούθητι».
- 5** Πόθεν σοι ἡ γνώσις τῆς γυμνώσεως γέγονεν; εἶπέ μοι τί τὸ καινὸν καὶ παράδοξον; Τίς ἂν τοῦτο ἠδυνήθη ποτε ἀναγγεῖλαι σοι, εἰ μὴ σὺ σαυτῷ ταύτης αἴτιος ἐγένου τῆς αἰσχύνης; εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου
- 10** καὶ ἀνεξικακίας ὑπερβολήν. Δυνάμενος γὰρ εὐθέως μηδὲ ἀποκρίσεως ἀξιῶσαι τὸν ισοσῦτα ἡμαρτηκόδια, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἐπιτίμιον ἀγαγεῖν, δὲ προλαβὼν ὥρισεν, εἰ παραβαίῃ, μακροθυμεῖ. καὶ ἀνέχεται, καὶ ἐρωτᾷ, καὶ ἀπόκρισιν δέχεται, καὶ πάλιν ἐρωτᾷ μονονουχί εἰς ἀπολογία ἀυτὸν ἐκκαλούμενος, ἵνα ἀ-
- 15** φορμὴν λαβῶν, τὴν οἰκειάν φιλανθρωπίαν καὶ μετὰ τὴν ισοσύτην παρὰ βασίον περὶ αὐτὸν ἐπιδείξῃται παιδεύων ἡμᾶς καὶ διὰ τούτου, ἐπειδὴν δικάζωμεν τοῖς ὑπευθύνοις, μὴ ἀνημέρως αὐτοῖς προσφέρουσαι, μηδὲ τὴν τῶν θηρίων ὠμότητα περὶ αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ καὶ τῇ φει-
- 20** δοῖ κεχρησθαι, ἅτε δὴ ὡς οἰκειοῖς μέλεσι δικάζοντις, καὶ τὸ ὁμογενὲς ἐννοοῦντις φιλανθρωπία τὴν τιμωρίαν κεραυνῶναι. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ισοσύτη συγκαιταβάσει ἡ θεία Γραφή κέχρηται, ἀλλὰ διὰ τῆς παχύτητος τῶν λέξεων διδάσκουσα ἡμᾶς τὴν τε τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ εἰς ζῆλον ἄγουσα, ὥστε
- 25** κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην μιμεῖσθαι τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγαθότητα. «Καὶ εἶπεν αὐτῷ, τίς ἀνήγγειλέ σοι, ὅτι γυμνός εἰ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;». Πόθεν ἂν, φησί, ἠδυνήθης τοῦτο γνῶναι, καὶ ισοσύτη αἰσχύνῃ περιβληθῆναι, εἰ μὴ πολλῇ τῇ
- 30** ἀκρασίᾳ ἐχρήσω, καὶ κατεφρόνησάς μου τῆς ἐντολῆς;

παραστῆ ὁ κατήγορος; μήπως ἔχουν παραστῆ οἱ μάρτυ-
 ρες; Ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ἐξεχύθη εἰς σέ τόση δειλία καὶ
 φόβος; «Ἦκουσα τὴν φωνὴν σου, λέγει, καθὼς ἐπεριπα-
 τοῦσες εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐφοβήθητι διότι εἶμαι γυ-
 μνός, καὶ ἐκρύβην». Πῶς ἐγίνετο γνωστὴ εἰς σέ ἡ γύμνω-
 σις; εἶπέ μου τί τὸ νέον καὶ παράδοξον συνέβη; Ποῖος
 θὰ ἤμποροῦσε ποτέ νὰ ἀναγγεῖλῃ τοῦτο εἰς σέ, ἐὰν σὺ δὲν
 ἐγίνεσο ὑπαίτιος αὐτῆς τῆς ἐντροπῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου;
 μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξε
 νὰ μὴ φάγῃς μόνον; Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυ-
 ρίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνεξικακίαν του. Διότι ἂν καὶ
 ἤμποροῦσε νὰ μὴ κρίνῃ ἄξιον ἀπολογίας αὐτόν, πού ἡμάρ-
 τησε τόσον πολὺ, ἀλλὰ νὰ τοῦ ἐπιβάλῃ ἀμέσως τὴν τιμω-
 ρίαν, τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν προτέρων ὤρισεν, ἂν θὰ παρέβαι-
 νε τὴν ἐντολήν, μακροθυμεῖ, καὶ ἀνέχεται, καὶ ἐρωτᾷ, καὶ
 δέχεται ἀπάντησιν καὶ πάλιν ἐρωτᾷ σχεδὸν προτρέπων αὐ-
 τὸν εἰς ἀπολογίαν, ὥστε, ἀφοῦ λάβῃ ἀφορμὴν, νὰ ἐπιδείξῃ
 τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτόν καὶ μετὰ τὴν μεγάλην παρά-
 βασιν πού ἔκαμε. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ μᾶς διδάσκει, ὅταν
 δικάζωμεν τοὺς ὑπευθύνους, νὰ μὴ συμπεριφερώμεθα πρὸς
 αὐτοὺς ἀγρίως, οὔτε νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτοὺς τὴν
 κληρότητα τῶν θηρίων, ἀλλὰ νὰ μεταχειριζώμεθα μεγάλην
 ἐπιείκειαν καὶ εὐσπλαγχνίαν, ὡσὰν νὰ δικάζωμεν ἰδικά
 μας μέλη, καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν κοινὴν καταγω-
 γὴν νὰ ἀναμειγνύωμεν τὴν τιμωρίαν μὲ τὴν φιλανθρωπίαν.
 Διότι οὔτε ἡ Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ τυχαῖα τόσῃν συγ-
 κατάθασιν, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀπλοϊκὰς ἐκφράσεις καὶ μᾶς δι-
 δάσκει τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς
 πρόθυμον ἄμιλλαν, ὥστε νὰ μιμούμεθα τὴν ἀγάπην τοῦ
 Θεοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. «Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν
 ὁ Θεός· ποῖος σέ ἐπληροφόρησεν, ὅτι εἶσαι γυμνός; μήπως
 ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξε νὰ μὴ
 φάγῃς μόνον;». Ἀπὸ ποῦ θὰ ἤμποροῦσες νὰ γνωρίσης
 τοῦτο, λέγει, καὶ νὰ περιβληθῆς μὲ τόσῃν ἐντροπήν, ἐὰν
 δὲν ἐσυμπεριφέρεσο μὲ μεγάλην ἀκράτειαν καὶ δὲν ἐπε-
 ριφρονοῦσες τὴν ἐντολήν μου;

4. Σκόπει, ἀγαπητέ, τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν, ὅπως καθάπερ φίλος φίλῳ διαλεγόμενος, καὶ ἐγκαλῶν ὡς παραβάντι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐνταλθένια, οὕτω πρὸς αὐτὸν τὴν διάλεξιν ποιεῖται. «Τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ
 5 τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ, ἔφαγες;». Οὐ μικρὰν ἔμφασιν ἔχει καὶ τὸ λέγειν, «Τούτου μόνου». Μὴ γὰρ ἐσιενοχώρησά σου, φησί, τὴν ἀπόλαυσιν; Οὐχὶ πᾶσαν ἄδειάν σοι παρέσχον, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ τὴν ἐξουσίαν δεδωκώς, ἐνὸς τούτου μόνου ἀπέχε-
 10 σθαι ἐνετειλάμην, ἵνα εἰδέναι ἔχης, ὅτι ὑπὸ δεσπότην εἶ, καὶ ὀφείλεις ὑπακοὴν ἵνα ἐπιδεικνύναι; Τίς οὖν ἢ τοσαύτη ραθυμία, ὥστε τοσαύτην ἔχοντα ἀπόλαυσιν, μὴ ἀνασχέσθαι μηδὲ τούτου τοῦ ἐνὸς ἀποσχέσθαι, ἀλλ' οὕτω ταχέως εἰς τὴν παρ' ἐμοῦ δοθεῖσαν ἐντολὴν ἐξυθρίσαι, καὶ τοσοῦτοις κακοῖς ἐαν-
 15 τὸν περιβαλεῖν; Τί σοι τὸ ὄφελος γέγονεν; Οὐ προλαθὼν ταῦτα εἶπον; οὐ τῷ φόβῳ τοῦ ἐπιτιμίου προανασιεῖται ἡβουλήθη, καὶ ἀσφαλεσιέρους ἐργάσασθαι; οὐκ εἶπον τὸ μέλλον ὑμῖν συμβήσεσθαι; οὐ διὰ τοῦτο τὴν βρωσίον ἐκώλυσα, ἵνα μὴ τούτοις περιπέσητε; Τίς ἂν σε συγγνώμης ἀξιώσῃ, τὸν μετὰ τοσαύ-
 20 τας παραγγελίας οὕτως ἀγνώμονα γενόμενον; Οὐ καθάπερ παιτρὸν παιδὶ γησιῶ, οὕτω πάντα διεστειλάμην, καὶ ἐδίδαξα τῶν μὲν ἄλλων ἀπογεύσασθαι, τούτου δὲ ἀποσχέσθαι, ἵνα μὴ πᾶσι σου τοῖς ἀγαθοῖς λυμαινῆται; Ἄλλ' ἴσως ἀγαθὴν καὶ ἀξιοπιστοιτέραν ἠγησάμενος τῆς ἐμῆς ἐντολῆς τὴν ἐτέρου συμ-
 25 βουλῆν, καὶ προσδοκῆσας μειζόνων ἐφικέσθαι τοῦτο πεποίη-
 κας, καὶ τὰς ἐμὰς ἐντολὰς παρωσάμενος κατειτόλησας τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως. Ἴδου διὰ τῆς πείρας ὧν πέπονθας, ἑμαῖδες ὄσον τῆς συμβουλῆς ἐκείνης τὸ δλέθριον. Εἶδετε δικαστοῦ φιλανθρωπίαν; εἶδετε ἡμερότητα καὶ ἀνεξικακίαν ἄφατον; εἶ-

4. Πρόσεχε, αγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ὅπως ἀκριβῶς συζητεῖ ὁ φίλος μὲ τὸν φίλον, ὅταν κατηγορῇ αὐτὸν ὡς παραβάτην τῶν ἐντολῶν του, ἔτσι συζητεῖ μὲ αὐτόν. «Ποῖος σέ ἐπληροφόρησεν, ὅτι εἶσαι γυμνός; μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς μόνον;». Δὲν ἔχουν μικρὰν σημασίαν καὶ τὰ λόγια, «ἀπ' αὐτὸ μόνον». Διότι, λέγει, μήπως σοῦ περιώρισα τὴν ἀπόλαυσιν; Δὲν σοῦ ἔδωσα ὅλην τὴν ἀδειαν, καὶ ἀφοῦ σοῦ ἔδωσα τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα, πού υπάρχουν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, δὲν σέ διέταξα νὰ ἀπέχῃς μόνον ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἓνα δένδρον, διὰ νὰ ἡμπορῆς νὰ γνωρίζῃς, ὅτι εὐρίσκεισαι κάτω ἀπὸ τὸν Κύριον, καὶ ὀφείλεις νὰ ἐπιδεικνύῃς κάποιαν ὑπακοήν; Διατί λοιπὸν ἡ τόσον μεγάλη ἀδιαφορία, ὥστε, ἂν καὶ εἶχες τόσην ἀπόλαυσιν, νὰ μὴ ἀνεχθῆς νὰ ἀπέχῃς οὔτε ἀπὸ τὸ ἓνα αὐτό, ἀλλὰ τόσον γρήγορα νὰ περιφρονήσῃς τὴν ἐντολήν, πού σοῦ ἐδόθη ἀπὸ ἐμέ, καὶ νὰ περιβάλῃς μὲ τόσα κακά τὸν ἑαυτὸν σου; Ποία ὠφέλεια ἔγινε διὰ σέ; Δὲν σοῦ τὰ εἶπα αὐτὰ ἀπὸ πρὶν; δὲν ἠθέλησα νὰ σᾶς ἐμποδίσω ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας καὶ νὰ σᾶς κάνω περισσότερον ἀσφαλεῖς; δὲν εἶπα αὐτὰ πού θὰ σᾶς συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον; δὲν σᾶς ἠμπόδισα διὰ τοῦτο τὴν βρῶσιν, διὰ νὰ μὴ περιπέσετε εἰς αὐτά; Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ κρίνῃ ἄξιον συγγνώμης ἐσέ, πού ἔγινες τόσον ἀγνώμων ὕστερα ἀπὸ τόσας παραγγελίας; Δὲν σοῦ παρήγγειλα τὰ πάντα ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ πατέρας εἰς τὸ γνήσιον παιδί του, καὶ σέ ἐδίδαξα ἀπὸ μὲν τὰ ἄλλα νὰ δοκιμάσῃς νὰ ἀπέχῃς δὲ ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃ ὅλα τὰ ἀγαθὰ σου; Ἄλλὰ ἴσως ἐπειδὴ ἐθεώρησες τὴν συμβουλήν τοῦ ἄλλου περισσότερον ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου καὶ ἐπροσδοκοῦσες νὰ ἐπιτύχῃς μεγαλύτερα ἔχεις πράξει αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἐπεριφρόνησες τὰς ἰδικὰς μου ἐντολάς ἐτόλημ νὰ φάγῃς ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτό. Ἴδου μὲ τὴν πείραν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔχεις πάθει, ἔμαθες πόσον καταστρεπτικὴ ἦτο ἡ συμβουλή ἐκείνη. Παρατηρήσατε τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ δικαστοῦ; παρατηρήσατε ἀνέκφραστον

δετε συγκατάβασιν πάντα λόγον και διάνοιαν ὑπερβαίνουσαν; εἶδειτε πῶς διὰ τῆς ἐρωτήσεως και τοῦ λέγειν, «Τίς ἀνήγγει-
 λέ σοι οὗτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι
 5 τοῦτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες», θύρας αὐτῷ ἀ-
 νοῖξαι βούλειται ἀπολογίας, ἵνα και πρὸς τὸν οὕτως ἡμαρτη-
 κῶτα τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξῃται; Ἀκούσωμεν τοί-
 νυν και τοῦ καταδίκου, τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται. «Και εἶ-
 πε», φησὶν, «ὁ Ἀδάμ ἡ γυνή, ἦν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι
 ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου και ἔφαγεν». Ἐλεεινὰ τὰ ῥήματα και
 10 πολλοῦ τοῦ οἴκιου γέμοντα, και ἱκανὰ πρὸς φιλανθρωπίαν
 ἐπιπάσασθαι τὸν Δεσπότην, τὸν οὕτως ἡμερον, και ἀγαθό-
 τητι νικῶντα τὰ ἡμέτερα πλήμμελῆματα. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς
 πολλῆς μακροθυμίας κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, και ἔ-
 δεῖξεν αὐτῷ τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος, μονονουχὶ ἀπολο-
 15 γίαν Ἀδάμ συνιθεῖς, φησὶ πρὸς αὐτόν, «Ἡ γυνή ἦν ἔδω-
 κας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, και ἔφαγον». Οἶδα, φησὶν, ἡμαρτηκῶς, ἀλλ' ἡ γυνή ἦν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ,
 περὶ ἧς αὐτὸς εἶπας, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν»,
 αὕτη μοι αἰτία τοῦ ὀλίσθου γέγονεν. «Ἡ γυνή ἦν ἔδωκας μετ'
 20 ἐμοῦ». Πότε γὰρ προσεδόκησα ταύτην τῇ αἰσχύνῃ με ταύτη
 περιβαλεῖν, τὴν διὰ τοῦτο δημιουργηθεῖσαν, ἵνα μοι τὴν παρ'
 ἑαυτῆς παραμυθίαν εἰσαγάγῃ; Σὺ μοι αὐτὴν δέδωκας, σὺ
 αὐτὴν ἤγαγες πρὸς με. Αὕτη τοίνυν, οὐκ οἶδα πόθεν κινου-
 μένη, ἔδωκέ μοι ἀπὸ τοῦ ξύλου, και ἔφαγον. Ταῦτα δοκεῖ μὲν
 25 ἀπολογίαν τινὰ ἔχειν, πάσης δὲ ἀπεσιέρεται συγγνώμης. Ποί-
 ας γὰρ ἂν εἴης συγγνώμης ἄξιος, φησὶ, πῶν ἐμῶν ἐντολῶν
 ἐπιλαθόμενος, και τῶν παρ' ἐμοῦ ρηθέντων προτιμοτέρων ἡ-
 γησάμενος τὴν παρὰ τῆς γυναικὸς δόσιν; Εἰ γὰρ και ἡ γυνή
 ἔδωκεν, ἀλλ' ἡ ἐντολή ἡ ἐμὴ και ὁ φόβος τοῦ ἐπιτιμίου ἱκανός

πραότητα καὶ ἀνεξικακίαν; εἶδατε συγκατάβασιν πού υπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ διάνοιαν; εἶδατε πῶς μὲ τὴν ἐρώτησιν καὶ τὰ λόγια, «Ποῖος σοῦ ἐπληροφόρησεν, ὅτι εἶσαι γυμνός, μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς μόνον», ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀπολογίας, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ πρὸς ἐκεῖνον, πού εἶχεν ἀμαρτήσῃ τόσον πολύ. Ἦς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ τὸν ἔνοχον, τί ἀπαντᾷ πρὸς αὐτά. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἄδάμ' ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ, αὐτὴ μοῦ ἔδωσεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, καὶ ἔφαγα». Τὰ λόγια εἶναι θλιβερά καὶ ἄξια μεγάλου οἴκτου καὶ ικανὰ νὰ παρακινήσουσιν πρὸς φιλανθρωπίαν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσον πρᾶος καὶ μὲ τὴν ἀγάπην του νικᾷ τὰ ἰδικά μας σφάλματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ τὴν μεγάλην του μακροθυμίαν ἐτάραξε τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τὸ μέγεθος τοῦ ἀμαρτήματος, ὁ Ἄδάμ, ἀφοῦ συνέθεσε σχεδὸν μίαν ἀπολογίαν, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ, αὐτὴ μοῦ ἔδωσεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, καὶ ἔφαγα». Γνωρίζω, λέγει, ὅτι ἔχω ἀμαρτήσῃ, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ καὶ διὰ τὴν ὁποίαν σὺ ὁ ἴδιος εἶπες, «Ἦς κάνωμεν δι' αὐτὸν ἓνα βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν»¹, αὐτὴ ἔγινε δι' ἐμέ ἡ αἰτία τῆς πτώσεως. «Ἡ γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ». Πότε λοιπὸν ἐπερίμενα νὰ μὲ περιβάλῃ μὲ τόσῃ ἐντροπῇ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη διὰ τοῦτο, δηλαδὴ διὰ νὰ μοῦ προσφέρῃ τὴν παρηγορίαν της; Σὺ ἔδωσες αὐτὴν εἰς ἐμέ, σὺ ὠδήγησες αὐτὴν πρὸς ἐμέ. Αὐτὴ λοιπὸν, δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῖαν αἰτίαν κινουμένη, μοῦ ἔδωσεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, καὶ ἔφαγα. Νομίζει ὅτι αὐτὰ μὲν ἀποτελοῦν κάποια δικαιολογίαν, ὅμως ἔχει στερηθῆ ἀπὸ οἰανδήποτε συγγνώμην. Διότι, λέγει, ποίας συγγνώμης θὰ ἠμποροῦσες νὰ θεωρηθῆς ἄξιος, ἀφοῦ ἐλησμόνησες τὰς ἐντολάς μου καὶ ἐθεώρησες προτιμότεραν τὴν προσφορὰν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὰ ἰδικά μου λόγια; Ἦν καὶ πράγματι ἡ γυναῖκα σοῦ ἔδωσεν, ἡ ἐντολή μου ὅμως καὶ ὁ φόβος τῆς τιμωρίας ἦτο ἄρκε-

ἦν παρασκευάσασθαι φυγεῖν τὴν μετάληψιν. Μὴ γὰρ οὐκ ἦ-
 δεις; μὴ γὰρ ἠγγρόεις; Προλαβὼν διὰ τοῦτο εἶπον κηδόμε-
 νος ὑμῶν, ἵνα μὴ τούτοις περιπέσητε· ὥστε, εἰ καὶ ἡ γυνή
 σοι πρὸς τὴν παράβασιν τῆς ἐπιτολῆς ὑπηρετήσατο, ἀλλ' οὐδὲ
 5 οὕτως ἀνεύθυνος ἔση. Ἀξιοπιστιότερον γὰρ ἔχρησεν ἠγγήσασθαι
 τὴν παρ' ἐμοῦ ἐπιτολήν, καὶ οὐ μόνον αὐτὸν σε παραιτήσασθαι
 τὴν βρωσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ γυναικὶ δεῖξαι τῶν ἡμαρτημένων
 τὸ μέγεθος. Κεφαλὴ γὰρ εἰ τῆς γυναικός, καὶ διὰ σὲ ἐκείνη
 παρήχθη· σὺ δὲ τὴν τάξιν ἀνέστρεψας, καὶ οὐ μόνον ἐκείνην
 10 σὺ διώρθωσας, ἀλλὰ καὶ συγκατεσπιάσθης καὶ δέον τὸ λοι-
 πὸν σῶμα τῇ κεφαλῇ ἔπεσθαι, τὸ ἐναντίον γέγονε, καὶ ἡ κε-
 φαλὴ τῷ λοιπῷ σώματι ἐξηκολούθησε, καὶ τὰ ἄνω κάτω γέ-
 γονε. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν τάξιν ἅπασαν ἀνέστρεψας, ἐν
 τούτοις εἰ νῦν, ὁ πρὸς τούτου τοσαύτη δόξη περιβεβλημένος.
 15 Τίς σε οὖν καὶ ἀξίαν ὀδύρηται τῆς ἀφαιρέσεως τῶν τοσοῦ-
 των ἀγαθῶν; Ἀλλ' ὁμως, εἰ καὶ ταῦτά σοι ἅπαντα συμβέβη-
 κε, μηδενὶ ἐτέρῳ τὴν αἰτίαν ἐπίγραφε, ἀλλὰ σανιῶ καὶ τῇ σῆ
 ραθυμίᾳ· σὺ γὰρ ἄν, εἰ μὴ ἠβουλήθης, ἡ γυνή σε ἠδύνατο εἰς
 τὸν ὄλισθον τοῦτον ἀγαγεῖν. Μὴ γὰρ παρεκάλεσε; μὴ γὰρ
 20 διελέχθη; μὴ γὰρ ἠπάτησεν; Ἔδωκε μόνον καὶ εὐθὲως μετὰ
 τοσαύτης εὐκολίας ἐπὶ τὴν μετάληψιν ὑπήχθης, οὐδεμίαν μνή-
 μην ποιησάμενος τῆς ἐμῆς ἐπιτολῆς, ἀλλ' ἐνόμισας ἠπαιτῆσθαι
 παρ' ἐμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συγχωρηθῆναι σοι τὴν βρωσιν.
 ἵνα μὴ μειζόνων ἐπιτύχης. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον παρ' ἐμοῦ
 25 ἠπαιτῆσθαί σε, τοῦ τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς σὲ καταθεμένου;
 Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ ὅσης ἦν εὐεργεσίας μέγεθος, τὸ προλαβεῖν
 καὶ διαστείλασθαι τὴν ἀποχὴν, ὥστε μὴ τούτοις περιπεσεῖν,
 οἷς νῦν ἑαυτὸν περιέβαλες; Ἀλλὰ πάντα ταῦτα παρ' οὐδὲν

τός νά σέ προπαρασκευάσουν νά ἀποφύγης τήν θρῶσιν. Μήπως λοιπόν δέν ἐγνώριζες; μήπως πράγματι ἠγνοοῦσες; Ἐπειδῆ φροντίζω διὰ σᾶς, διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα προκαταβολικῶς, διὰ νά μή περιπέσετε εἰς αὐτά τὰ σφάλματα· συνεπῶς ἂν καί ἡ γυναῖκα σοῦ ἐπρόσφερεν ὑπηρεσίαν διὰ τήν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, οὔτε ἔτσι ὅμως θά εἶσαι ἀνεύθυνος. Διότι ἔπρεπε νά θεωρήσης περισσότερον ἀξιόπιστον τήν ἰδικήν μου ἐντολήν, καί ὄχι μόνον σύ ὁ ἴδιος νά ἀποφύγης τήν θρῶσιν, ἀλλά νά δείξης καί εἰς τήν γυναῖκα τὸ μέγεθος τῶν σφαλμάτων. Διότι εἶσαι κεφαλή τῆς γυναικός καί πρὸς χάριν σου ἐδημιουργήθη ἐκείνη· σύ ὅμως, ἀφοῦ ἀνέτρεψες τήν τάξιν, ὄχι μόνον δέν διώρθωσες ἐκείνην, ἀλλά καί συμπαρεσῦρθης μαζί της· καί ἐνῶ ἔπρεπε τὸ ὑπόλοιπον σῶμα νά ἀκολουθῇ τήν κεφαλὴν, ἔχει γίνει τὸ ἀντίθετον, καί ἡ κεφαλὴ ἠκολούθησε τὸ ὑπόλοιπον σῶμα καί ἔχουν γίνει τὰ ἄνω κάτω. Διὰ τοῦτο, ἐπειδῆ ἀνέτρεψες ὅλην τήν τάξιν, εὐρίσκεσαι τώρα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, σύ, ὁ ὁποῖος εἶχες περιβληθῆ πρὶν ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ μὲ τόσῃν δόξαν. Ποῖος λοιπόν νά σέ κλαύσῃ ὅπως πρέπει, διὰ τὴν ἀπώλειαν τόσων ἀγαθῶν; Ἄλλ' ὅμως, ἂν καί ὅλα αὐτὰ ἔχουν συμβῆ εἰς σέ, νά μή ἀποδίδῃς τήν αἰτίαν εἰς ἄλλον κανένα, παρὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καί εἰς τὴν ἀδιαφορίαν σου· διότι, ἂν δέν ἤθελες, δέν θά ἠμποροῦσεν ἡ γυναῖκα νά σέ ὀδηγήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα. Μήπως λοιπόν σέ παρεκάλεσε; μήπως πράγματι ἐσυζήτησε μαζί μου; μήπως σέ ἐξηπάτησεν; Ἐπρόσφερε μόνον, καί ἀμέσως μὲ τόσῃν εὐκολίαν ὠδηγήθης εἰς τὴν θρῶσιν, χωρὶς νά ἐνθυμηθῆς καθόλου τὴν ἐντολήν μου, ἀλλὰ ἐνόμισες ὅτι ἔχεις ἐξαπατηθῆ ἀπὸ ἐμέ, καί διὰ τοῦτο δέν ἐπετράπη ἡ θρῶσις εἰς σέ, διὰ νά μή ἐπιτύχῃς μεγαλύτερα πράγματα. Καί πῶς θά ἦτο δυνατόν νά εἶναι λογικόν, τὸ νά ἔχῃς ἐξαπατηθῆ ἀπὸ ἐμέ, ὁ ὁποῖος ἐπρόσφερα εἰς σέ τόσας πολλὰς εὐεργεσίας; Καί αὐτὸ δὲ ἀκόμη, τὸ νά προλάβω δηλαδὴ καί νά διατάξω τὴν ἀποχὴν, ὥστε νά μή περιπέσης εἰς αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα τώρα περιέβαλες τὸν ἑαυτὸν σου, πόσον μεγάλη εὐεργεσία δέν εἶναι; Ἄλλὰ, ἀ-

θέμενος, ἰδοὺ διὰ τῆς πείρας ἔμαθες τῶν ἡμαρτημένων σοι τὸ μέγεθος· λοιπὸν μηδὲ τῇ γυναικὶ μόνῃ τὴν αἰτίαν ἐπίγραφε, ἀλλὰ καὶ τῇ ραθυμίᾳ τῇ σου.

5. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀρκούντως πρὸς τὸν Ἀδάμ διελέχθη,
- 5 καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐκεῖνος ἐποίησατο τῶν ἡμαρτημένων, ὡς ἐνόμισε τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκα μεταθεῖς· ὄρα τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην, πῶς τῇ συγκαταθάσει πάλιν κέχρηται, καὶ ἀξιοῖ καὶ ταύτην τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποκρίσεως. «Καὶ εἶπε», φησὶν, ὁ Θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας;». Ἦκουσας, φησί, τοῦ ἀν-
- 10 δρὸς ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν μεταφέροντος, καὶ τὸ πᾶν ἐπιγράφοντός σοι τῇ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ δεδομένῃ, καὶ διὰ τοῦτο παραχθείσῃ, ἵνα τὴν παρὰ σου παραμυθίαν εἰσαγάγῃς αὐτῷ, οἷα δὴ ὁμογενῆς καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ φύσεως κοινωνοῦσα. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ἐποίησας, ᾧ γύναι; καὶ διὰ τί καὶ
- 15 σου καὶ τῷ ἀνδρὶ τοσαύτης αἰσχύνῃς αἰτία κατέστης; Τί σοι τὸ ὄφελος γέγονεν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἀκρασίας; τί σοι τῆς ἀπάτης τὸ κέρδος, ἢν ἐκοῦσα ἠπατήθῃς, καὶ τὸν ἄνδρα κοινωνὸν τῆς ἀπάτης εἰργάσῃ; Τί οὖν ἡ γυνή; «Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον». Ὅρα καὶ ταύτην ἐν πολλῇ δειλίᾳ
- 20 καθεσιῶσαν, καὶ ἀπολογουμένην ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων. Καθάπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὴν γυναῖκα ἔδοξε μεταγεῖν λέγων, ἡ γυνὴ ἤνεγκε, καὶ ἔδωκέ μοι, καὶ ἔφαγον· οὕτω καὶ αὐτὴ σὺδευμίαν εὐρίσκουσα ἀποφυγὴν ὁμολογεῖ τὸ γεγενημένον, καὶ φησιν, «Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον».
- 25 Τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο, φησὶ, θηρίον τοῦτον ἡμῖν τὸν ὄλιθον προεξένησεν, ἐκείνου ἢ δλέθριος συμβουλὴ εἰς ταύτην ἡμᾶς τὴν αἰσχύνῃν ἤνεγκεν, ἐκεῖνός με ἠπάτησε, καὶ ἔφαγον. Μὴ ἀπλῶς παραιτούμεθα ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀκριβῶς διερευνώμενοι πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν ὠφέλειαν. Δικαι-
- 30 σήριον γὰρ ἐστὶ φοβερόν, καὶ φρίκης γέμον, καὶ δεῖ πάντα

φοῦ δὲν ἔδωσες καμμίαν σημασίαν εἰς ὅλα αὐτά, ἰδοὺ ἔμαθες διὰ τῆς πείρας τὸ μέγεθος τῶν σφαλμάτων σου· νὰ μὴ ἀποδίδης, λοιπόν, τὴν εὐθύνην μόνον εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀδιαφορίαν.

5. Ἄφοῦ λοιπόν εἶπεν ἄρκετὰ εἰς τὸν Ἄδὰμ, καὶ ἐκεῖνος ὠμολόγησε τὰ σφάλματά του, ἀποδώσας καθὼς ἐνόμιζε τὴν εὐθύνην εἰς τὴν γυναῖκα, πρόσεχε μὲ πόσην συγκατάβασιν συμπεριφέρεται πάλιν ὁ πανάγαθος Κύριος καὶ ἀξιῶνει καὶ ἀπ' αὐτὴν κάποιαν ἀπάντησιν. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεὸς εἰς τὴν γυναῖκα· διατί ἔκαμες αὐτό;». Ἦκουσες, λέγει, τὸν ἄνδρα νὰ ἐπιρρίπτῃ τὴν εὐθύνην εἰς σέ, καὶ νὰ ἀποδίδῃ τὸ καθετὶ εἰς σέ, ἡ ὁποία ἔχεις δοθῆ ὡς βοηθός εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθης, διὰ νὰ προσφέρῃς τὴν παρηγορίαν σου εἰς αὐτόν, καθόσον εἶσαι ὁμογενῆς καὶ συμμετέχεις τῆς ἰδίας πρὸς αὐτὸν φύσεως. Διὰ ποῖον λοιπόν λόγον ἔκαμες αὐτό, γυναῖκα; καὶ διατί ἔγινες ὑπεύθυνος τόσον μεγάλης ἐντροπῆς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τὸν ἄνδρα; Ποία ὠφέλεια προέκυψε διὰ σέ ἀπὸ τὴν τόσῃ ἀκράτειαν; ποῖον τὸ κέρδος σου ἀπὸ τὴν ἀπάτην, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ τὴν θέλησίν σου παρεσύρθης, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμες συμμετοχὸν καὶ τὸν ἄνδρα; Τί λοιπόν λέγει ἡ γυναῖκα; «Ὁ ὄφιν μὲ ἠπάτησε καὶ ἔφαγα». Πρόσεχε καὶ αὐτὴν νὰ εὐρίσκειται εἰς κατάστασιν μεγάλης δειλίας καὶ νὰ ἀπολογῆται διὰ τὰ σφάλματά της. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐνόμισεν ὁ ἄνδρας, ὅτι μετατοπίζει τὴν εὐθύνην εἰς τὴν γυναῖκα λέγων· ἡ γυναῖκα ἔφερε, καὶ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα· ἔτσι καὶ αὐτὴ, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει κανένα καταφύγιον, ὁμολογεῖ αὐτὸ πού ἔγινε καὶ λέγει, «Ὁ ὄφιν μὲ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα». Τὸ πονηρὸν ἐκείνο θηρίον, λέγει, ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς τὸ ὀλίσιθμα αὐτό· ἡ καταστρεπτικὴ συμβουλή ἐκείνου μᾶς ἔφερον εἰς αὐτὴν τὴν ἐντροπήν, ἐκεῖνος μὲ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα. Ἄς μὴ ἐξετάζωμεν ἐπιπόλαια, ἀγαπητοί, αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ, ἀφοῦ τὰ διερευνήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ὡς καρποθοῦμεν ἀπ' αὐτὰ τὴν μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι εἶναι φοβερὸν τὸ δικαστήριον καὶ τρομερὸν, καὶ πρέπει, ἀφοῦ ἀκούσωμεν

μετὰ ἀσφαλείας ἀκούσαντας πολλὸν τὸν ἀπὸ τῶν λεγομένων
 θησαυρὸν ἐναποτίθεισθαι τῇ διανοίᾳ. Σκόπει γὰρ καὶ τὸν ἄν-
 δρα λέγοντα, ὅτι «Ἡ γυνὴ ἦν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι
 ἔδωκε, καὶ ἔφαγον». Οὐδαμοῦ ἀνάγκη, οὐδαμοῦ θία, ἀλλὰ
 5 προαίρεσις καὶ γνώμη· ἔδωκε μόνον, οὐκ ἠνάγκασεν, οὐκ ἐ-
 βιάσατο. Καὶ αὐτὴ πάλιν ἀπολογία συντιθεῖσα, οὐκ εἶπεν,
 ὁ ὄφρις ἠνάγκασέ με, καὶ ἔφαγον. Ἄλλὰ τί; «Ὁ ὄφρις ἠπάτησέ
 με». τοῦ δὲ ἀπαιτηθῆναι, καὶ μὴ ἀπαιτηθῆναι κυρία ἦν. «Ὁ
 ὄφρις», φησὶν, «ἠπάτησέ με». Ὁ γὰρ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας
 10 τῆς ἡμετέρας ἐνεργήσας διὰ τοῦ πονηροῦ ἐκείνου θηρίου,
 καὶ τὴν συμβουλήν εἰσαγαγὼν ἠπάτησεν, οὐκ ἠνάγκασεν, οὐδὲ
 ἐβιάσατο, ἀλλὰ διὰ τῆς ὀλεθρίας συμβουλῆς τὴν ἀπάτην εἰς
 ἔργον ἤγαγεν, ἐπειδὴ εὗρε τὴν γυναῖκα εὐκόλως δυναμένην
 δέξασθαι τὴν ἀπάτην τὴν πάσης συγγνώμης ἀποσιεσημένην.
 15 «Ὁ ὄφρις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον». Ὅρα τοίνυν τὸν ἀγαθὸν
 Δεσπότην ἀρκούμενον αὐτῶν τοῖς ρήμασι, καὶ οὐδὲν περαιτέρω
 καταναγκάζοντα λέγειν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ ἀγνωσῶν ταῦτα ἠρώ-
 τα, ἀλλ' εἰδώς, καὶ σφόδρα εἰδώς, ἵνα δὲ τὴν οἰκείαν φιλα-
 νθρωπίαν ἐπιδείξῃται, συγκαταβαίνει αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ
 20 ἐκκαλεῖται αὐτοὺς εἰς ὁμολογίαν τῶν ἐπαιουμένων. Διὰ τοῦ-
 το οὖν οὐδὲν πλέον ἐρωτᾷ. Ἐχοῦν γὰρ ἄρα μαθεῖν καὶ τὸ
 εἶδος τῆς ἀπάτης· ἀλλ' ἵνα ἡμῖν δείξῃ ὅτι οὐκ ἀγνοίας ἦν ἡ
 ἐρώτησις, ἀρκεῖται τοῖς ρηθεῖσιν. Εἶποῦσα γάρ, «Ὁ ὄφρις
 ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον», ἐκείνην ἠνίξαστο τὴν ὀλεθρίαν συμ-
 25 βουλήν, ἣν ἐδέξατο παρὰ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ ὄφριος, ὅτι
 «Ἔσεσθε μετὰ τὴν βρωσὶν ὡς θεοί». Εἴδετε μεθ' ὄσης ἀκρι-
 βείας ἠρωτήθη ὁ Ἀδάμ; μεθ' ὄσης ἀνεξικακίας εἰσῆχθη
 εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ γυνή; πῶς ἐκάτερος αὐτῶν τὴν
 ἀπολογία ἐποίησατο; Βλέπετε λοιπὸν ἐνιαῦθα τῆς ἀφάτου
 30 φιλανθρωπίας τοῦ δικαστοῦ τὴν ὑπερβολήν. Ἐπειδὴ γὰρ

τὰ πάντα μέ προσοχὴν ἀπὸ τὰ λεγόμενα, νὰ ἐναποθέσωμεν πολὺν θησαυρὸν εἰς τὴν διάνοιάν μας. Πρόσεχε βέβαια καὶ τὸν ἄνδρα πού λέγει, ὅτι «Ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔδωσες, αὐτὴ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα». Πουθενὰ ἐξαναγκασμός, πουθενὰ βία, ἀλλὰ ἐλευθέρα ἐκλογή καὶ συγκατάθεσις· ἔδωσε μόνον, δὲν ἐξηνάγκασεν, οὔτε ἐξεβίασε. Καὶ ἡ γυναῖκα πάλιν, ὅταν ἀπελογήθη, δὲν εἶπεν· ὁ ὄφις μέ ἐξηνάγκασε καὶ ἔφαγα. Ἄλλὰ τί εἶπεν; «Ὁ ὄφις μέ ἐξηπάτησε»· τὸ νὰ ἀπατηθῆ δὲ ἢ νὰ μὴ ἀπατηθῆ ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν της. «Ὁ ὄφις, λέγει, μέ ἐξηπάτησεν». Διότι ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας, ἀφοῦ ἐνήργησε διὰ τοῦ πονηροῦ ἐκείνου ζώου καὶ ἀφοῦ ἐπαρουσίασε τὴν συμβουλήν του, ἐξηπάτησε τὴν γυναῖκα, δὲν τὴν ἐξηνάγκασεν, οὔτε τὴν ἐξεβίασεν, ἀλλὰ μέ τὴν καταστρεπτικὴν συμβουλήν ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ εὔρε τὴν γυναῖκα, ἢ ὁποία ἤμποροῦσε εὐκόλα νὰ δεχθῆ τὴν ἀπάτην καὶ ἢ ὁποία ἔχει στερηθῆ οἰανδήποτε συγγνώμην. «Ὁ ὄφις μέ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα». Πρόσεξε λοιπὸν τὸν πανάγαθον Κύριον, ὁ ὁποῖος ἀρκεῖται εἰς τὰ λόγια αὐτῶν καὶ δὲν τοὺς ἀναγκάζει νὰ λέγουν τίποτε περισσότερον. Ἐπειδὴ βέβαια ἐρωτοῦσεν αὐτά, ὄχι διότι ἠγνοοῦσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζε, καὶ ἐγνώριζε πολὺ καλά, διὰ νὰ δείξῃ δὲ τὴν φιλανθρωπίαν του, συγκαταβαίνει εἰς τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ ὁμολογήσουν τὰ σφάλματά των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἐρωτᾷ τίποτε περισσότερον. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ μάθουν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀπάτης· ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι ἡ ἐρώτησις δὲν εἶναι δεῖγμα ἀγνοίας, ἀρκεῖται εἰς αὐτὰ πού εἶχαν λεχθῆ. Διότι ὅταν εἶπεν, «Ὁ ὄφις μέ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα», ὑπηνίχθη τὴν καταστρεπτικὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ἀπὸ τὸν διάβολον διὰ μέσου τοῦ ὄφεως, ὅτι «θὰ εἴσθε μετὰ τὴν βρῶσιν ὡς θεοί»². Εἶδατε μέ πόσῃν ἀκρίβειαν ἠρωτήθη ὁ Ἀδάμ; μέ πόσῃν ἀνεξικακίαν ὠδηγήθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ γυναῖκα; πῶς ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἔκαμε τὴν ἀπολογίαν του; Βλέπετε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ δικαστοῦ. Διότι ὅταν ἡ γυναῖκα εἶπεν,

- εἶπεν ἡ γυνή, ὅτι «Ὁφίς ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον· οὐκέτι λοιπὸν ἀποκρίσεως ἀξιοῖ τὸν ὄφιν, οὐδὲ ἀπολογίας χώραν αὐτῷ παρέχει, οὐδὲ ἐρωτᾷ καθάπερ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα· ἀλλὰ τὰς παρ' ἐκείνων ἀπολογίας δεξάμενος, ἐπὶ τοῦ-
- 5 **ιον** ὡς αἴτιον τῶν ὄλων κακῶν γεγενημένον ὁρμᾷ. Καὶ ἐπειδὴ ὡς Θεὸς καὶ τὰ ἀπόρητα ἐπιστάμενος ἦδει, διὸ αὐτὸς ἦν ὁ ὑπηρετησάμενος τῇ τοῦ διαβόλου ἐπιβουλῇ, καὶ τῇ βασκανίᾳ, ἦν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπεδείξατο, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα, πῶς ἐπ' ἐκείνων μὲν καὶ εἰδὼς τῷ μὲν ἔλεγε,
- 10 «Ποῦ εἶ; Τίς ἀνήγγειλέ σοι διὸ γυμνὸς εἶ;» τῇ δὲ ἔλεγε, «Τί τοῦτο ἐποίησας;» ἐπὶ τοῦ πονηροῦ τούτου θηρίου οὐδὲν τοιοῦτον ποιεῖ, ἀλλὰ τί; «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει, "Οὐ ἐποίησας τοῦτο». Εἶδες διαφορὰν; Τῇ μὲν γυναικὶ ἔλεγε, «Τί τοῦτο ἐποίησας;» τῷ δὲ ὄφει, «Ὅτι ἐποίησας τοῦ-
- 15 **ιο**». "Ὅτι τὸ κακόν, φησὶν, τοῦτο εἰργάσω, διὸ τὴν ὀλέθριον συμβουλήν ταύτην εἰσήγαγες, διὸ τοσαύτη βασκανία ὑπηρετήσω, διὸ οὕτω τὸν φθόνον ἠκόνησας κατὰ τοῦ δημιουργηθέντος ὑπ' ἐμοῦ, «Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. Ἐπὶ τῷ σιῆθει καὶ τῇ
- 20 **κοιλίᾳ** πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγη πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. Αὐτὸς σου τηρήσει τὴν κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν».
- 25 **6.** Σκόπει μοι ἐνταῦθα τάξιν καὶ ἀκολουθίαν φιλανθρωπίας πεπληρωμένην. Τὴν μὲν γὰρ ἐρώτησιν ποιούμενος ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἤρξατο, εἶτα μειῆλθεν ἐπὶ τὴν γυναῖκα. Καὶ ἐπειδὴ εἶπεν αὐτὴ τὸν αἴτιον αὐτῇ γεγενημένον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν ὄφιν, καὶ οὐκέτι αὐτὸν ἀποκρίσεως ἀξιώσας, τὴν τιμω-
- 30 **ρίαν** ἐπάγει, καὶ τοιαύτην ὡς παντὶ τῷ χρόνῳ παρεκτείνε-

ὅτι «Ὁ ὄφις μέ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα», δὲν θεωρεῖ καθόλου τὸν ὄφιν ἄξιον ἀπαντήσεως, οὔτε δίδει εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν ἀπολογίας, οὔτε τὸν ἐρωτᾷ ὅπως τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα· ἀλλὰ ἀφοῦ ἔλαβε τὰς ἀπολογίας ἐκείνων, σπεύδει πρὸς αὐτὸν, ἐπειδὴ ἔχει γίνεи ὁ αἴτιος ὄλων τῶν κακῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὡς Θεός, ὁ ὁποῖος καὶ τὰ ἀπόρρητα γνωρίζει καλῶς, ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸς ἐγένεν ὁ ὑπηρέτης τῆς σκευωρίας τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ φθόνου, τὸν ὁποῖον ἐπέδειξε πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ μάθης τὴν καλωσύνην του, πῶς δι' ἐκείνους μὲν³, ἂν καὶ ἐγνώριζεν, εἰς τὸν μὲν Ἀδὰμ ἔλεγε, «Ποῦ εἶσαι; Ποῖος σέ ἐπληροφόρησεν ὅτι εἶσαι γυμνός;» εἰς τὴν γυναῖκα δέ ἔλεγε, «Διατί ἔκαμες αὐτό;» εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πονηροῦ τούτου ζώου δὲν κάμνει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ τί; «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός εἰς τὸν ὄφιν, ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό». Εἶδες τὴν διαφορὰν; Εἰς τὴν γυναῖκα μὲν ἔλεγε, «Διατί ἔκαμες αὐτό;» εἰς τὸν ὄφιν δέ, «ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό». Ἐπειδὴ ἔπραξες, λέγει, τὸ κακὸν αὐτό, ἐπειδὴ ἐπαρουσίασες τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συμβουλήν, ἐπειδὴ ἐγένες ὑπηρέτης τόσοῦ μεγάλου φθόνου, ἐπειδὴ τόσοῦ πολὺ ἐκέντρισες τὸν φθόνον κατὰ τοῦ δημιουργήματός μου, «Θὰ εἶσαι τὸ περισσότερον καταραμένον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς. Θὰ περιπατῆς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας σου, καὶ θὰ τρώγῃς χῶμα εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ θὰ στήσω ἔχθραν μεταξύ σοῦ καὶ τῆς γυναίκός, καὶ μεταξύ τῶν ἀπογόνων σου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῆς. Ἐκεῖνος θὰ σοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι καὶ σὺ θὰ κεντήσῃς τὴν πτέρναν του».

6. Πρόσεξε ἐδῶ, παρακαλῶ, σειρὰν καὶ τάξιν, πού εἶναι πλήρης φιλανθρωπίας. Διότι ὅταν μὲν ἔκαμε τὴν ἐρώτησιν, ἤρχισεν ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἔπειτα ἦλθεν εἰς τὴν γυναῖκα. Καὶ ὅταν αὐτὴ εἶπεν ἐκείνον, πού εἶχε γίνεи ὑπεύθυνος εἰς αὐτὴν, ἀφοῦ ἦλθε πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ χωρὶς νὰ τὸν κρίνῃ ἄξιον ἀπαντήσεως, ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν, ἡ ὁποία ἦτο τέτοια, ὥστε νὰ ἐπεκτείνεται εἰς ὄλους τοὺς αἰῶνας καὶ διὰ τῆς παρουσίας της νὰ γίνεи εἰς τὸ μέλλον διαρ-

σθαι, και δια τῆς ὄψεως διηνεκῆ διδάσκαλον γίνεσθαι τοῖς
 ἐξῆς ἅπασι, μηκέτι δέχεσθαι τὴν ὀλεθρῖαν ἐκείνην συμβου-
 λήν, μηδὲ ἀπαιτᾶσθαι τοῖς παρ' ἐκείνου μηχανήμασιν. Ἄλλ'
 ἴσως εἴποι τις ἂν και εἰ ὁ διάβολος ἐνεργήσας δια τοῦ ὄψε-
 5 ως τὴν συμβουλήν εἰσήγαγε, τίνας ἔνεκεν τὸ θηριὸν ἰσοαύ-
 την ὑπέμεινε τιμωρίαν; Καὶ τοῦτο τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας
 τοῦ Θεοῦ ἔργον γέγονε. Καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόσοφος
 τὸν ἀπεκτικῶτα τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ τιμωρούμενος, και τὴν
 μάχαιραν και τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν φόνον εἰργάσατο, διασπᾶ,
 10 και εἰς πολλὰ καταιέμνει μέρη· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον και ὁ
 ἀγαθὸς Θεός, ἐπειδὴ ὡσπερ μάχαιρά τις ὑπηρετήσατο τὸ θη-
 ριὸν τοῦτο τῆ τοῦ διαδόλου πανουργία, ἐπάγει αὐτῷ διηνεκῆ
 τὴν τιμωρίαν, ἵνα δια τοῦ αἰσθητοῦ τούτου και ὀρωμένου
 λογισζόμεθα ἐν ὄσῃ ἀτιμία κἀκεῖνος τυγχάνει. Εἰ γὰρ οὗτος
 15 ὁ καθάπερ ὄργανον ὑπηρετησάμενος ἰσοαύτης ἐπειράθη ἀ-
 γανακτῆσεως, ποίαν εἰκὸς ἐκείνον δέξασθαι τιμωρίαν; Μᾶλ-
 λον δὲ και τοῦτο ἤδη ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς δια τῶν θεί-
 ων εὐαγγελίων φάσκων πρὸς τοὺς ἐξ εὐωνύμων ἐσιῶτας.
 «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κληρονομοὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
 20 τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαδόλῳ και τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Ἐ-
 κείνῳ γὰρ πάσαι τοῦτο ἡτοίμασαι, και ἐκεῖνο τὸ ἄσθεσιον
 πῦρ αὐτὸν ἐκδέχεται. Τί οὖν ἂν εἴη ἀθλιώτερον τῶν δι' ἀ-
 μέλειαν τῆς εἰκελίας σωτηρίας ἑαυτοὺς ἐκείνῃ τῇ τιμωρίᾳ
 καθισιῶντων ὑπευθύνους τῇ ἐκείνῳ ἡτοιμασμένῃ; Ὅτι γὰρ
 25 ἡμῖν, εἰ βουληθείημεν ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι, και τοῖς παρὰ
 τοῦ Χριστοῦ τεθεῖσι νόμοις ἔπεσθαι, ἡ βασιλεία ἡτοίμασαι,
 αὐτοῦ πάλιν ἄκουσον λέγοντος· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ
 Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Εἶδες ἐκείνῳ μὲν τὸ ἄσθεσιον πῦρ
 30 ἡτοιμασμένον, ἡμῖν δέ, εἰ μὴ ραθυμήσοιμεν, τὴν βασιλείαν;

4. Ματθ. 25, 41.

5. Ματθ. 25, 34.

κῆς διδάσκαλος πρὸς ὅλους, νὰ μὴ δέχωνται πλέον τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην συμβουλήν, οὔτε νὰ ἀπατῶνται ἀπὸ τὰς μηχανορραφίας ἐκείνου. Ἴσως ὅμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κάποιος· ἀφοῦ ὁ διάβολος, πού ἐνήργησε διὰ τοῦ ὄφους, ἔδωσε τὴν συμβουλήν, διὰ ποῖον λόγον ὑπέστη τό ζῶον τόσην τιμωρίαν; Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ὅπως βέβαια ὁ φιλόστοργος πατέρας, ὅταν τιμωρῇ τὸν φονέα τοῦ υἱοῦ του, καταστρέφει καὶ κατακόπτει εἰς πολλὰ κομμάτια τὸ μαχαίρι καὶ τὸ εἶφος, μὲ τὸ ὁποῖον διέπραξε τὸν φόνον· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ὁ πανάγαθος Θεός, ἐπειδὴ τὸ ζῶον αὐτὸ ἐγένεν ὑπηρέτης εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου, ὡσὰν κάποιο μαχαίρι, ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸ συνεχῆ τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ ὑπολογίζωμεν διὰ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὄρατοῦ αὐτοῦ ζώου μέσα εἰς πόσην ταπείνωσιν εὐρίσκεται καὶ ἐκεῖνος. Διότι ἐὰν ὁ ὄφεις, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησεν ὡσὰν ἓνα ὄργανον, ὑπέστη τόσον μεγάλην ἀγανάκτησιν, ποῖαν τιμωρίαν εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῇ ὁ διάβολος; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ μᾶς τό ἐδίδαξεν ἤδη ὁ Χριστός διὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὰ ἀριστερά του· «Σεῖς πού ἀπὸ τὰ ἔργα σας ἐγίνατε καταραμμένοι, πηγαίνετε μακρὰν ἀπὸ ἐμέ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, πού ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του»⁴. Δι' αὐτὸν ἔχει ἐτοιμασθῆ πρό πολλοῦ τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ τὸν περιμένει. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἐλεεινότερον εἰς ἐκείνους, πού ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας τῆς σωτηρίας των καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὑπευθύνους ἐκείνης τῆς τιμωρίας, ἢ ὁποία ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον; Ὅτι θεβαίως ἔχει ἐτοιμασθῆ δι' ἡμᾶς ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀκολουθοῦμεν τοὺς νόμους, πού ἔθεσεν ὁ Χριστός, ἄκουσε πάλιν αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Ἐλάτε σεῖς, πού εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου· λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, πού ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὄτου ἐθεμελιώνητο ὁ κόσμος»⁵. Εἶδες, δι' ἐκεῖνον μὲν ἔχει ἐτοιμασθῆ τὸ ἄσβεστον πῦρ, δι' ἡμᾶς δὲ, ἐὰν δὲν θὰ ἀδιαφορήσωμεν, ἢ βασι-

Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες καὶ θίου ἐπιμελώμεθα, καὶ τὴν
 κακίαν φεύγωμεν, καὶ μηδέποτε ἀπαιώμεθα ταῖς τοῦ δια-
 βόλου μηχαναῖς. Ἄλλ' εἰ βούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμειτε, πάλιν
 εἰς μέσον ἀγάγωμεν τὴν τιμωρίαν τὴν ἰῶ ὄφει ἐπαγομένην.
 5 Ἴν' οὕτω κατὰ μικρὸν εἰς τὸ τέλος τῆς δίκης φθάσαντες ἴ-
 δωμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος. Εἰ γὰρ ἄν-
 θρωποι δικαστὴν ὁρῶντες πολλάκις δημοσίᾳ καθήμενον, καὶ
 τὴν κατὰ τῶν καιαδίκων ψῆφον ἐκφέροντα, διὰ πάσης ἡμέ-
 ρας παραμένονσι, καὶ οὐκ ἀφίστανται μέχρις ἂν ἴδωσιν ἀγα-
 10 σιάντα τὸν δικαστὴν πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς νῦν προσήκει με-
 τὰ πλείονος τῆς προθυμίας ἰδεῖν τὸν ἀγαθὸν Θεόν, πῶς μὲν
 ἰῶ ὄφει σφοδρὰν τὴν τιμωρίαν ἐπιτίθησιν, ἵνα διὰ τοῦ αἰ-
 σθητοῦ τούτου θηρίου, ᾧ ὡσπερ ὁργάνῳ ἐχρήσαιο ὁ πονηρὸς
 15 δαίμων ἐκεῖνος, αἰσθησὶν ἡμῖν παράσχη τῆς μελλούσης ἐκεί-
 νου τιμωρίας ἐκδέχεσθαι πῶς δὲ μετὰ φειδοῦς σύμμετρον
 ἐπάγει καὶ τῇ γυναικὶ καὶ ἰῶ ἀνδρὶ τὴν ἐπιτίμησιν, ρουθε-
 σίαν μᾶλλον ἔχουσαν, ἢ κόλασιν ἵνα ταῦτα πάντα μετὰ ἀκρι-
 βείας σκοπήσαντες θαυμάσωμεν τὴν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ
 κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὴν φύσιν ἐπιδείκνυται τὴν ἡμετέραν.
 20 Τί οὖν φησι; «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς ἰῶ ὄφει, ὅτι ἐποίη-
 σας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ
 ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. Ἐπὶ ἰῶ σιγήθει καὶ τῇ κοι-
 λία σου πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγη πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς
 σου. Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυ-
 25 ραικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ
 σπέρματος αὐτῆς. Αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ οὐ τη-
 ρήσεις αὐτοῦ πτέρναν».

7. Μεγάλῃ καὶ σφοδρᾷ ἡ ἀγανάκησις, ἐπειδὴ καὶ μεγά-
 λη τῆς ἀπάτης ἡ ὑπερβολή, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγεν ὁ πονη-
 30 ρὸς διάβολος. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς ἰῶ ὄφει, ὅτι ἐποίη-
 σας τοῦτο». Ἐπειδή, φησί, τοιαύτη ὑπηρετήσω πανουργία, καὶ

λεία τῶν οὐρανῶν; Αὐτά λοιπὸν κατανοοῦντες, ἄς φροντίζωμεν καὶ τὴν ζωὴν μας καὶ ἄς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν καὶ ἄς μὴ ἐξαπατώμεθα ἀπὸ τὰς μηχανορραφίας τοῦ διαβόλου. Ἄλλά, ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἔχετε κουρασθῆ, ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν τιμωρίαν, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ὄφιν, διὰ τὸ νὰ ἰδοῦμεν ἀφοῦ φθάσωμεν ἔτσι σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸ τέλος τῆς δίκης, τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν βλέπουν τὸν δικαστὴν νὰ δικάζη πολλὰς φορές δημοσίως καὶ νὰ ἀνακοινῶνῃ τὴν ἀπόφασιν κατὰ τῶν καταδίκων, παραμένουν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται μέχρις ὅτου θὰ ἰδοῦν τὸν δικαστὴν νὰ φεύγῃ, πολὺ περισσότερο ἀρμόζει τώρα νὰ ἰδοῦμεν ἡμεῖς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὸν πανάγαθον Θεόν, πῶς μὲν ἐπιβάλλει αὐστηρὰν τιμωρίαν εἰς τὸν ὄφιν, ὥστε διὰ τοῦ αἰσθητοῦ αὐτοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον ὡσὰν ὄργανον ἐχρησιμοποίησεν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων, νὰ μᾶς δώσῃ τὴν αἴσθησιν τῆς τιμωρίας, ποῦ περιμένει εἰς τὸ μέλλον ἐκεῖνον, πῶς δὲ ἐπιβάλλει μὲ ἐπιείκειαν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τὴν πρέπουσαν ἐπίπληξιν, ἡ ὁποία εἶναι νοθεσία μᾶλλον, παρὰ τιμωρία. Ἀφοῦ ἐξετάσωμεν ὅλα αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν, νὰ θαυμάσωμεν τὴν φροντίδα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ὄφιν· ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό, θὰ εἶσαι τὸ περισσότερο καταραμένον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς. Θὰ περιπατῆς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας σου καὶ θὰ τρώγῃς χῶμα εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ θὰ στήσω ἔχθραν μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς γυναικὸς καὶ μεταξὺ τῶν ἀπογόνων σου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῆς. Αὐτὸς θὰ σοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι, καὶ σὺ θὰ κεντήσῃς τὴν πτέρναν του».

7. Εἶναι μεγάλη καὶ ὑπερβολικὴ ἡ ἀγανάκτησις, ἐπειδὴ μέγα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπάτης, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ ὄφεως ἐπρόσφερον ὁ πονηρὸς διάβολος. «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ὄφιν, ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό». Ἐπειδὴ, λέγει, ὑπηρέτησες μίαν τέτοιαν πανουργίαν, καὶ ἔτσι ἐπραγμα-

οὕτω τὴν ἀπάτην εἰς ἔργον ἤγαγες, ὀλεθρίαν συμβουλήν
 εἰσαγαγών, καὶ τὸ δηλητήριον αὐτοῖς φάρμακον κεράσας·
 ἐπειδὴ τοῦτο εἰργάσω, καὶ τῆς ἐμῆς εὐνοίας ἐκβαλεῖν ἠβου-
 λήθης τοὺς ὑπ' ἐμοῦ δημιουργηθέντας, ὑπηρετησάμενος τῇ
 5 τοῦ πονηροῦ δαίμονος γνώμῃ, τοῦ διὰ τὴν θασκανίαν καὶ τὴν
 ὑπερβάλλουσαν ὑπερηφανίαν ἐκ τῶν οὐρανῶν εἰς τὴν γῆν
 κατενεχθέντος· διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐν τούτοις ὀργάνῳ σοὶ ἐ-
 χρήσαιτο, διηνεκῆ σοὶ τὴν τιμωρίαν ἐπιτίθημι, ἵνα διὰ τῶν
 εἰς σὲ γενομένων κάκεινος εἰδέναί ἔχῃ οἷα τιμωρία αὐτὸν
 10 ἐκδέχεται, καὶ οἱ ἐξῆς ἄνθρωποι παιδεύονται, μηκέτι ὑπά-
 γεσθαι ταῖς τούτου συμβουλαῖς, μηδὲ τὴν ἀπάτην προσέειπαι,
 ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπέσωσι. Διὰ τοῦτο ἐπικατάραιος σὺ
 ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων, ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσω τῇ
 φρονήσει, ἀλλὰ τὸ προτέρημα, ὑπερ εἶχες ὑπὲρ ἅπαντα τὰ
 15 θηρία, τοῦτό σοι γέγονε τῶν κακῶν ἀπάντων αἴτιον. «Ὁ γὰρ
 ὄφις», φησὶν, «ἦν φρονημώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν
 ἐπὶ τῆς γῆς». Διὰ τοῦτο ἐπικατάραιος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν
 κτηνῶν καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς γενήσῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ
 τῆς κατάραιος οὐκ ἦν αἰσθητόν, οὐδὲ ὀφθαλμοῖς φαινόμενον,
 20 διὰ τοῦτο καὶ αἰσθητὴν αὐτῷ τιμωρίαν ἐπάγει, ἵνα διηνε-
 κῶς πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν ἔχωμεν ὄραν τῆς τιμωρίας αὐτοῦ
 τὰ ὑπομνήματα. «Ἐπὶ τῷ σιῆθαι καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ
 γῆν φάγη πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου», ἐπειδὴ, φησί,
 τῇ διαπλάσει οὐ δεόντως ἐχρήσω, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀμίλιαν ἐλ-
 25 θεῖν ἐτόλμησας τῷ ὑπ' ἐμοῦ δημιουργηθέντι λογικῷ ζῳῳ.
 Κατάραιος τοίνυν ὁ διάβολος ὁ ἐνεργήσας διὰ σοῦ, καὶ ἰο-
 γάνῳ σοὶ χρησάμενος, ἐπειδὴ ὑπὲρ τὴν οἰκείαν ἀξίαν ἐφρό-
 νησεν, ἐκ τῶν οὐρανῶν κατηνέχθη τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
 σὲ ἕτερον σχῆμα διαπλάσεως ἀναλαβεῖν προσοίτιω, καὶ ἐπὶ
 30 τῆς γῆς σύρεσθαι, καὶ ταύτην ἔχειν τροφήν, ὥστε μὴ ἐξεῖ-
 ναι σοὶ λοιπὸν ἀνανεύειν ἄνω, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν ταύτῃ τυγ-

τοποίησες τὴν ἀπάτην, ἀφοῦ ἐπρόσφερες τὴν καταστρεπτικὴν συμβουλήν καὶ ἀνέμειξες εἰς αὐτοὺς τὸ δηλητήριον φάρμακον· ἐπειδὴ ἔπραξες αὐτό, καὶ ἠθέλησες νὰ ἀποσπάσης τὰ δημιουργήματά μου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἀγάπην, ἀφοῦ ὑπηρέτησες εἰς τὸ σχέδιον τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου καὶ τῆς ὑπερβολικῆς του ὑπερηφανίας ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς εἰς τὴν γῆν· δι' αὐτό, ἐπειδὴ σὲ ἐχρησιμοποίησεν εἰς αὐτὰ ὡσάν ὄργανον, ἐπιβάλλω εἰς σὲ τὴν διαρκῆ τιμωρίαν, διὰ νὰ ἡμπορῇ καὶ ἐκεῖνος νὰ γνωρίζῃ ποία τιμωρία τὸν περιμένει, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει εἰς σέ, καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ διδάσκωνται εἰς τὸ μέλλον, νὰ μὴ ὑπακούουν πλέον εἰς τὰς συμβουλὰς του, οὔτε νὰ ἐπιδοκιμάζουν τὴν ἀπάτην, διὰ νὰ μὴ περιέσουν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. Διὰ τοῦτο θὰ εἶσαι σὺ τὸ περισσότερο καταραμένον ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν φρόνησίν σου, ἀλλὰ τὸ προτέρημα, τὸ ὁποῖον εἶχες περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, αὐτὸ ἔχει γίνει διὰ σέ ἢ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. «Διότι ὁ ὄφις, λέγει ἡ Γραφή, ἦτο ὁ εὐφυέστερος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁶. Διὰ τοῦτο θὰ γίνῃς σὺ ὁ περισσότερο καταραμένος ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὰ θηρία τῆς γῆς. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατάρας δὲν ἦτο αἰσθητόν, οὔτε ὁρατὸν εἰς τὰ μάτια, διὰ τοῦτο ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν καὶ τὴν αἰσθητὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ ἔχωμεν διαρκῶς ἐμπρός μας τὴν ὑπενθύμισιν τῆς τιμωρίας αὐτοῦ. «Θὰ περιπατῆς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας σου καὶ θὰ τρώγῃς χῶμα εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου», ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν διάπλασίν σου, ἀλλὰ ἐτόλμησες νὰ συνομιλήσῃς μὲ τὸ λογικὸν ζῶον, ποὺ ἐδημιουργήθη ἀπὸ ἐμέ. Ὅπως λοιπὸν ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος ἐνήργησε διὰ σοῦ καὶ σὲ ἐχρησιμοποίησε ὡσάν ὄργανον, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἐπειδὴ ἐσκέφθη ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν του· κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον, διατάσσω νὰ λάβῃς καὶ σὺ ἄλλο σχῆμα διαπλάσεως καὶ νὰ σύρῃσαι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ αὐτὴν νὰ ἔχῃς τροφήν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ σηκώῃς τὸ κεφάλι σου πρὸς

χάνειν τῇ κατσίάσει, καὶ παρὰ πάντα λοιπὰ τὰ θηρία τὴν
 γῆν σιτειῖσθαι καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Καὶ ἔχθραν θήσω
 ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον
 τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς». Καὶ
 5 οὐδὲ τοῦτω ἀρκεσθήσομαι, τῷ ἐπὶ τῆς γῆς σύρεσθαι σε, ἀλλὰ
 καὶ ἔχθραν ἄσπονδόν σοι κατσίησω τὴν γυναῖκα καὶ οὐκ
 αὐτὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς τῷ σπέρματί σου
 πολέμιον διηνεκῆ ἐργάσομαι «Αὐτός σου τηρήσει κεφαλῆν,
 καὶ σύ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν». Καὶ γὰρ ἰσαύτην ἐκείνην
 10 μὲν παρέξω τὴν ἰσχύν, ὡς διηνεκῶς ἐπικεῖσθαι τῇ σῆ κεφα-
 λῇ, σὲ δὲ τοῖς ἐκείνου ποσὶν ὑποκεῖσθαι. Ὅρα, ἀγαπητέ,
 διὰ τῆς κατὰ τοῦ θηρίου τοῦτου τιμωρίας, ὅσην ἡμῖν ἐνδεί-
 κνυται τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν
 ἔχει. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ὄφρεως· ἔξῃσι δὲ
 15 τῷ θουλομένῳ μετὰ τοῦτο τηρεῖν τῶν ἐγγεγραμμένων τὴν
 ἀκολουθίαν, καὶ εἰδέναι, οὐ εἰ περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ταῦτα
 εἴρηται, πολλῷ μᾶλλον ἐκλαμβάνειν τὰ εἰρημένα δεῖ καὶ πε-
 ρὶ τοῦ νοητοῦ ὄφρεως. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνον ὑπὸ τοὺς πόδας
 ἡμῶν ταπεινώσας κατήνεγκε, καὶ ἡμᾶς ἐπικεῖσθαι αὐτοῦ τῇ
 20 κεφαλῇ πεποίηκεν. Ἡ οὐχὶ τοῦτο σημαίνει λέγων, «Πατεῖ-
 τε ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων»; Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν
 περὶ τῶν αἰσθητῶν θηρίων ταῦτα εἰρηῆσθαι, ἐπήγαγε· «Καὶ
 ἐπὶ πάσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Εἶδετε καὶ ἐκ τῆς ἐπα-
 χθείσης τῷ δογάνῳ τοῦ διαβόλου τιμωρίας τὴν ὑπερβάλλον-
 25 σαν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν; Ἐλθωμεν πάλιν, εἰ δοκεῖ,
 ἐπὶ τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ γὰρ οὗτος τὴν ἀπάτην εἰσήγαγε.
 διὰ τοῦτο οὗτος πρῶτος τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο· καὶ ἐπειδὴ
 πρῶτην τὴν γυναῖκα ἠπάτησε, καὶ τότε ἐκείνη τὸν ἄνδρα
 συγκατέσπασε, διὰ τοῦτο ἐκείνην πρῶτον τιμωρεῖται τιμωρίαν
 30 νουθεσίαν πολλὴν ἔχουσαν. Καὶ τῇ γυναῖκι εἶπε Πληθύνων

τὰ ἄνω, ἀλλὰ νὰ εὐρίσκεσαι συνεχῶς εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ νὰ τρώγῃς τὴν γῆν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἄγρια ζῶα· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ «Καὶ θὰ στήσω ἐχθραν μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς γυναικός, καὶ μεταξὺ τῶν ἀπογόνων σου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῆς». Καὶ δὲν θὰ ἀρκεσθῶ μόνον εἰς αὐτό, δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ σύρεσαι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ θὰ κάμω καὶ τὴν γυναῖκα ἄσπονδον ἐχθρόν σου· καὶ ὄχι μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῆς θὰ κάμω παντοτινοὺς ἐχθροὺς πρὸς τοὺς ἀπογόνους σου. «Αὐτὸς θὰ σοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι, καὶ σύ θὰ κεντήσῃς τὴν πτέρναν του». Καὶ πράγματι εἰς ἐκείνον μὲν θὰ δώσω τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ κάθεται διαρκῶς ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι σου, σύ δὲ νὰ εὐρίσκεσαι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ἐκείνου. Πρόσεξε, ἀγαπητέ, διὰ μέσου τῆς τιμωρίας τοῦ ζώου αὐτοῦ πόσῃ φροντίδα ἐπιδεικνύει εἰς ἡμᾶς, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ μὲν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν αἰσθητὸν ὄφιν· ὕστερα ἀπ' αὐτὸ δὲ ἠμπορεῖ ἐκεῖνο, πού ἐπιθυμεῖ, νὰ προσέχη τὴν συνέχειαν αὐτῶν, πού εἶναι γραμμένα, καὶ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι, ἐάν αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ διὰ τὸν αἰσθητὸν ὄφιν, πολὺ περισσότερο νὰ ἀντιλαμβάνεται αὐτὰ καὶ διὰ τὸν νοητὸν. Διότι καὶ ἐκείνον, ἀφοῦ τὸν ἐταπεινώσε, τὸν ἔφερε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, καὶ ἔκαμεν ἡμᾶς νὰ εὐρισκώμεθα ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι του. Ἡ δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅταν λέγῃ «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπιούς»⁷; Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τὰ αἰσθητὰ ζῶα, ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Εἶδατε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν τιμωρίαν πού ἐπεβλήθη εἰς τὸ ὄργανον τοῦ διαβόλου; Ἄς ἔλθωμεν πάλιν, ἐάν θέλετε, εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ βέβαια ὁ ὄφις εἰσήγαγε τὴν ἀπάτην, διὰ τοῦτο αὐτὸς ἐδέχθη πρῶτος τὴν τιμωρίαν· καὶ ἐπειδὴ πρώτην ἐξηπάτησε τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκείνη παρέσυρε μαζί της τὸν ἄνδρα, δι' αὐτὸ πρῶτα τιμωρεῖ ἐκείνην μὲ τιμωρίαν, πού περιέχει πολλὴν παραινέσιν. «Καὶ εἰς τὴν γυναῖκα εἶπε· Θὰ πληθύνω πολὺ

πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου ἐν λύπαις
 τέξῃ τέκνα· καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποσιροφῆ σου, καὶ
 αὐτός σου κυριεύσει). Ὅρα Δεσπότου ἀγαθότητα, ὅση κέ-
 χρηται τῇ ἡμερότητι μετὰ τὴν ισοαύτην παράθασιν. «Πλη-
 5 θύνωι πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου». Ἐγὼ
 μὲν ἠδουλήθην, φησί, ἀνώδυνον καὶ ἀταλαίπωρόν σε ἔχειν
 ζοήν, πάσης λύπης καὶ ἀθυμίας ἀπηλλαγμένην, καὶ πάσης
 ἡδονῆς πεπληρωμένην, καὶ μηδενὸς αισθάνεσθαι τῶν σωμα-
 10 τικῶν σῶμα περικειμένην ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐχρήσω εἰς δέον
 τῇ ισοαύτη ἀνέσει, ἀλλ' ἡ περισουσία τῶν ἀγαθῶν εἰς ισοαύ-
 την σε ἀγνωμοσύνην ἤγαγε, διὰ τοῦτό σοι χαλινὸν ἐπιτίθημι,
 ὥστε μὴ ἐπὶ πλεόν ἀποσκιρτῆσαι, καὶ λύπαις καὶ στεναγμοῖς
 σε καταδικάζω. «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν
 15 στεναγμὸν σου ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Τὴν ὑπόθεσιν, φησί,
 τῆς πολλῆς εὐφροσύνης, καὶ τῶν τέκνων τὴν διαδοχὴν ἀπὸ
 λύπης ἄρχεσθαι σοι παρασκευάσω, ἵνα διηνεκῇ ἔχῃς καὶ
 αὐτὴ τὴν ὑπόμνησιν διὰ τῶν καθ' ἕκαστον καιρὸν ὠδίνων,
 καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν καθ' ἕκάστην τικτομένων, πόσον τῆς
 ἁμαρτίας ταύτης καὶ τῆς παρακοῆς τὸ μέγεθος, καὶ μὴ τοῦ
 20 χρόνου προϊόντος λήθῃ παραδῶς τὸ γεγενημένον, ἀλλ' εἰδέ-
 ναι ἔχῃς ὡς ἡ ἀπάτη τούτων σοι αἴτιος γεγένηται. Διὰ
 τοῦτο «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν
 σου ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Τὰς ὠδίννας ἐνταῦθα αἰνίττεται
 καὶ τὸν πολὺν κάματον ἐκεῖνον, ὃν ὑπομένειν ἀνάγκη, καθά-
 25 περ φορτίον ἐν μησὶ τοσοῦτοις τὸ βρέφος βασιάζουσιν, καὶ
 τὰς κατὰ μέρος φρουμένας ἐντεῖθεν ἀλγηδόνας, καὶ τῶν με-
 λῶν τὸν διασπασμὸν, καὶ τὰς ὀδύνας ἐκεῖνας τὰς ἀφορήτους.
 ἅς ἐκεῖναι μόναι ἴσασιν αἱ διὰ τῆς πείρας ἐλθοῦσαι.

8. Ἄλλ' ὅμως ισοαύτην ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς παρέσχε

τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου· μέ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου· θὰ ζητῆς καταφύγιον εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Πρόσεχε τὴν καλωσύνην τοῦ Κυρίου, μέ πόσην πραότητα συμπεριφέρεται μετὰ τὴν τόσον μεγάλην παράβασιν. «Θὰ πληθύνω πολὺ τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου». Ἐγὼ μὲν ἠθέλησα, λέγει ὁ Κύριος, νὰ ἔχῃς ζωὴν χωρὶς πόνους καὶ ταλαιπωρίας, ἀπαλλαγμένην ἀπὸ κάθε λύπην καὶ στενοχωρίαν, νὰ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ κάθε ἡδονὴν καὶ νὰ μὴ αισθάνεσαι κανένα ἀπὸ τὰ σωματικὰ πάθη, ἂν καὶ περιβάλλεσαι μέ σῶμα· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν μεγάλην σου ἄνεσιν, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν σέ ὠδήγησεν εἰς τόσον μεγάλην ἀχαριστίαν, διὰ τοῦτο θὰ θέσω χαλινὸν εἰς σέ, ὥστε νὰ μὴ ἀπομακρυνθῆς ἀκόμη περισσότερο, καὶ σέ καταδικάζω νὰ ζῆς μέσα εἰς λύπας καὶ στεναγμούς. «Θὰ πληθύνω πολὺ τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου· μέ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου». Τὴν βάσιν τῆς μεγάλης χαρᾶς, λέγει, καὶ τὴν διαδοχὴν τῶν τέκνων θὰ κάμω νὰ ἀρχίζῃ εἰς σέ ἀπὸ πόνον, ὥστε καὶ σὺ ἢ ἴδια νὰ ἐνθυμῆσαι συνεχῶς μέ τὰς ὠδίνας, πού ἔρχονται κατὰ περιοδικὸν χρόνον, καὶ μέ τὰς θλίψεις, πού συνοδεύουν κάθε γέννησιν, πόσον ὑπῆρξε τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς παρακοῆς, καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃς μέ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου αὐτὸ πού συνέβη, ἀλλὰ νὰ ἠμπορῆς νὰ γνωρίζῃς, ὅτι ἡ ἀπάτη ἔχει γίνει διὰ σέ ἢ αἰτία ὄλων αὐτῶν. Διὰ τοῦτο «Θὰ πληθύνω πολὺ τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου· μέ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου». Τούς πόνους τοῦ τοκετοῦ ὑπονοεῖ ἐδῶ καὶ τὴν μεγάλην ἐκείνην κόπωσιν, τὴν ὁποίαν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομένῃ, ὅταν ὡσὰν φορτίον βαστάζῃ τὸ βρέφος τόσους μῆνας, καὶ τούς σωματικούς πόνους, πού κατὰ καιροὺς γεννῶνται ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτὴν, καὶ τὸ καταξέσχισμα τῶν μελῶν τοῦ σώματος, καὶ τούς ἀφορήτους εἰδικούς ἐκείνους πόνους, τούς ὁποίους γνωρίζουν μόνον ἐκεῖναι πού ἔλαβαν σχετικὴν πείραν.

8. Ἄλλ' ὅμως ὁ φιλόνηθρωπος Θεός· μαζί μέ τὰς θλί-

μετὰ τῶν λυπηρῶν τὴν παραμυθίαν, ὡς ἰσόρροπον εἶναι τὴν
 διὰ τὸ τεχθὲν θρέφος εὐφροσύνην τῶν ὠδίνων ἐκείνων τῶν
 ἐν τοσοῦτοις μηρὶ τὴν γαστέρα διακοπιουσῶν. Αἶ γὰρ τοσοῦ-
 5 τον πόνον ὑπομένουσαι, καὶ οὕτως ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων σπα-
 ραιτόμεναι, καὶ ὡς εἰπεῖν πρὸς αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀπαγορεύου-
 σαι, μετὰ τὸ τεκεῖν καὶ τῆς ἀπὸ τῶν καμάτων εὐφροσύνης
 ἀπολαῦσαι, πάλιν ὡσπερ ἐπιλαθόμεναι τῶν γεγενημένων ἀ-
 πάντων ἑαυτὰς ἐκδιδόσασιν πρὸς τὴν τῶν τέκνων γογὴν τοῦ
 φιλανθρώπου Θεοῦ οὕτως οἰκονομήσαντος πρὸς οὐσίαισιν τῆς
 10 τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας. Ἡ γὰρ ἐλπίς ἀεὶ τῶν μελλόντων
 ἀγαθῶν κούφως ποιεὶ φέρειν τὰ παρόντα λυπηρά. Καὶ τοῦτο
 ἴδοι τις ἂν καὶ τοὺς ἐμπόρους ὑπομένοντας, καὶ μακρὰ πε-
 λάγη διαπερῶντας, καὶ ναυαγίων ἀνεχομένους, καὶ πειραιῶν,
 καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς κινδύνους ἐκείνους πολλάκις καὶ δια-
 15 μαριότηας τῆς προσδοκίας, καὶ μηδὲ οὕτως ἀποσιάντας, ἀλ-
 λά πάλιν τῶν αὐτῶν ἀπιόμενους. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν γηπόνων
 ἐστὶν εἰπεῖν καὶ γὰρ καὶ οὗτοι διεβαθεῖαν εὐλακα ἀνατέμω-
 σοι, καὶ πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς γῆς ἐπιδείξονται, καὶ δα-
 ψιλῆ τὰ σπέρματα καταβάλωσι, πολλάκις αὐχμοῦ γενομένου
 20 ἢ ἐπομβρίας, ἢ πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει τῶν δραγμάτων ἐρυσί-
 θης κατενεχθείσης, τῆς ἐλπίδος διήμαρτον· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως
 ἀφίστανται, ἀλλὰ πάλιν τοῦ καιροῦ καταλαβόντις, ἄπιονται
 τῆς γεωργίας. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἐκάστου εὔροιο τις ἂν ἐπιτηδεύ-
 ματος γινόμενον. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ γυνὴ καὶ αὐτὴ
 25 πολλάκις μετὰ τοὺς πολλοὺς μῆνας ἐκείνους μετὰ τὰς ὠδῖνας
 τὰς ἀφορήτους, μετὰ τὰς ῥύκτις τὰς αὐπνοὺς, μετὰ τὸν τῶν
 μελῶν διασπασμὸν, μικρᾶς τινος περιστάσεως γενομένης, πρὸ
 τοῦ προσήκοντος καιροῦ τὸ θρέφος ὠδήσασα ἀμόρφωτον καὶ
 ἀδιατύπωτον ἢ μεμορφωμένον μὲν, οὐκ ἄριον δέ, οὐδὲ ὑ-
 30 γιές, ἢ καὶ νεκρὸν πολλάκις, μόλις τὸν κίνδυνον διέφυγε,

8. Ἐρυσίθη· ἀσθένεια τῶν φυτῶν ποῦ προσβάλλει ἰδίως τὰ σιτηρὰ καὶ καταστρέφει τὸν καρπὸν τῶν.

πεις ἔδωκε τόσην παρηγορίαν, ὥστε ἡ χαρὰ διὰ τὸ γεννηθὲν βρέφος νὰ εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἐκείνους πόνους, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τόσους μῆνας ἐβασάνιζαν τὴν κοιλίαν. Διότι ἐκείναι πού ὑπομένουν τόσον πόνον καὶ ἐνοχλοῦνται ἔτσι ἀπὸ τοὺς σωματικούς πόνους καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀποκάμνουν ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν ζωὴν, μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς χαρᾶς, πού ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τὴν κόπωσιν, πάλιν ὡσὰν νὰ ἐλησμόνησαν ὅλα πού εἶχαν συμβῆ, προσφέρουν τὸν ἑαυτὸν των διὰ τὴν γεννησιν τῶν τέκνων, ἐπειδὴ ἔτσι ἔχει οἰκονομήσει τὰ πράγματα ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ τὴν σύστασιν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἡ ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πάντοτε κάνει νὰ ὑποφέρωμεν μὲ εὐκολίαν τὰς θλίψεις τοῦ παρόντος. Καὶ τοῦτο θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς, καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν, καὶ διασχίζουν μεγάλα πελάγη καὶ ἀνέχονται ναυάγια καὶ πειρατάς, καὶ ὕστερα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους κινδύνους πόλλάκις ἐνῶ ἀποτυγχάνουν εἰς τὰς προσδοκίας των, οὔτε καὶ ἔτσι παραιτοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργον των, ἀλλὰ πάλιν ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἴδιον ἔργον. Τὸ αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τοὺς γεωργοὺς. Διότι καὶ αὐτοί, ὅταν ἀνοίγουν βαθὺ τὸ αὐλάκι καὶ καλλιεργοῦν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τὴν γῆν καὶ σπεύρουν ἄφθονον σπὸρον, ἀποτυγχάνουν πόλλας φορές εἰς τὰς ἐλπίδας των, ἐὰν συμβῆ ξηρασία ἢ πλημμύρα ἢ πῆσῃ ἐρυσίβη⁸ ὀλίγο πρὶν ἀπὸ τὴν συγκομιδὴν καὶ ὁμως οὔτε ἔτσι παραιτοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργον των, ἀλλὰ πάλιν, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν. Καὶ αὐτὸ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ εὐρῆ κανεὶς νὰ γίνεται εἰς κάθε ἐπάγγελμα. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ γυναῖκα μετὰ τοὺς πολλοὺς μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης, μετὰ ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς πόνους, μετὰ ἀπὸ τὰς νύκτας τῆς ἀυπνίας, μετὰ τὸ καταξέσχισμα τῶν μελῶν, ἐὰν συμβῆ κάποια μικρὰ σύμπτωσις, ἀφοῦ γεννήσῃ πρόωρα τὸ βρέφος ἀδιαμόρφωτον καὶ ἀσχημάτιστον, ἢ διαμορφωμένον μὲν, ὄχι ὁμως ἄρτιον, οὔτε ὑγιές ἢ καὶ πόλλας φορές νεκρὸν, μὲ κόπον διέφυγε τὸν κίνδυνον, καὶ ὁμως ὡσὰν νὰ ἐλη-

καὶ ὅμως ὥσπερ ἐπιλαθομένη τούτων ἀπάντων, τῶν αὐτῶν ἀνέχεται, καὶ τὰ αὐτὰ ὑπομένει. Καὶ τί λέγω τὰ αὐτά; Πολλὰκις καὶ συναποθανεῖν τῷ τεχνέντι συνέβη, καὶ οὐδὲ τοῦτο τὰς λοιπὰς ἐσωφρόνισε καὶ ἀνέπεισε φυγεῖν τὸ προᾶγμα το-

5 σαύτην ὁ Θεὸς ἐγκατέσπειρε τοῖς λυπηροῖς τὴν ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ τὴν εὐφροσύνην. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν σιναγαγόν σου· ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος τοῖς μαθη-

10 ταῖς καὶ δεικνὺς καὶ τῆς ὀδύνης τὸ μέγεθος καὶ τῆς εὐφροσύνης τὴν ὑπερβολήν, ἔλεγεν «Ἡ γυνὴ διὰ τὴν λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς»· εἶτα παρασιῆσαι ἡμῖν βουλόμενος ὅπως τὰ μὲν τῆς λύπης ἀνδρόν ἐκποδῶν γίνεται, τὰ δὲ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐφροσύνης διαδέχεται, φησὶν «Ὁ-

15 ταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον». Εἶδες κηδεμονίαν ὑπερβάλλουσαν; εἶδες τιμωρίαν νουθεσίας πεπληρωμένην; «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Εἶτα, «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Μονο-

20 ταῦτά φησιν, ὅτι ἐγὼ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὀμώτιμόν σε ἐδημιούργησα, καὶ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἐν ἅπασιν αὐτῷ κοινωνεῖν ἠβουλήθη, καὶ ὥσπερ τῷ ἀνδρὶ, οὕτω καὶ σοὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἐνεχείρισα· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐχρήσω εἰς δέον τῇ ὀμωτιμίᾳ, διὰ τοῦτό σε ὑποτάτω τῷ ἀνδρὶ, «Καὶ πρὸς τὸν ἄν-

25 δρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σοι κυριεύσει». Ἐπειδὴ καταλιποῦσα τὸν ὀμώτιμον, καὶ τὸν τῆς αὐτῆς σοι φύσεως κοινωνοῦντα, καὶ δι' ὃν ἐδημιουργήθης, τῷ πονηρῷ θηρίῳ τῷ ὄφει εἰς ὀμίλλαν ἐλθεῖν ἠβουλήθης, καὶ τὴν παρ' ἐκείνου δέξασθαι συμβουλήν· διὰ τοῦτό σε λοιπὸν τούτῳ ὑποτάτω, καὶ τοῦτόν σου κύριον ἀποφαίνω, ὥστε τὴν τούτου δεοποιεί-

30 αν ἐπιγινώσκειν, καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔγνωσ ἄρχειν, μάθε καλῶς

σμόνησεν ὅλα αὐτά, αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ πολλάκις ἀνέχεται καὶ ὑποφέρει τὰ ἴδια. Καὶ διατὶ λέγω τὰ ἴδια; Πολλὰς φορὰς συνέβη καὶ νὰ ἀποθάνῃ μαζί μὲ τὸ γεννηθὲν παιδί· καὶ οὕτε αὐτὸ ἔαωφρόνισε τὰς ὑπολοίπους γυναῖκας καὶ οὕτε τὰς ἔπεισε νὰ ἀποφύγουν τὸ πρᾶγμα· τόσῃν χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ἔσπειρεν ὁ Θεὸς μέσα εἰς τὰς θλίψεις. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Θὰ πληθύνω πολὺ τοὺς πόνους σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου· θὰ γεννᾷς μὲ πόνους τὰ παιδιά σου». Τὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅταν ἐσυζητοῦσε μὲ τοὺς μαθητὰς του καὶ ἐδείκνυε καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀδύνης καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐφροσύνης· «Ἡ γυναῖκα, ὅταν γεννᾷ, ἔχει λύπην, διότι ἦλθεν ἡ ὥρα της»· εἰς τὴν συνέχειαν ἐπιθυμῶν νὰ μᾶς καταστήσῃ γνωστὸν, ὅτι τὰ μὲν λυπηρὰ διὰ μιᾶς ἀφανίζονται καὶ τὰ διαδέχονται τὰ χαρούμενα καὶ εὐχάριστα, λέγει· «Ὅταν ὁμως γεννήσῃ τὸ παιδί, δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὴν θλίψιν λόγῳ τῆς χαρᾶς, διότι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον». Εἶδες ὑπερβολικὴν φροντίδα; εἶδες τιμωρίαν γεμάτην παραίνεσιν; «Μὲ πόνους θὰ γεννᾷς τὰ παιδιά σου». Ἐπειτα, «Θὰ ζητῆς καταφύγιον εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Σχεδὸν ἀπολογούμενος πρὸς τὴν γυναῖκα ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς λέγει αὐτά, ὅτι ἐγὼ μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σέ ἐδημιούργησα ἰσότιμον πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἠθέλησα νὰ συμμετέχῃς εἰς ὅλα μαζί μὲ αὐτὸν ὡς ἀσάξιον, καὶ ὅπως εἰς τὸν ἄνδρα ἔτσι καὶ εἰς σέ ἔδωσα τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα· ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν ἰσοτιμίαν, διὰ τοῦτο σέ ὑποτάσσω εἰς τὸν ἄνδρα· «Καὶ θὰ ζητῆς καταφύγιον εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἐγκατέλειψες τὸν ἰσότιμον καὶ συμμετέχοντα τῆς ἰδίας φύσεως μὲ σέ, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐδημιουργήθης, ἠθέλησες νὰ συνομιλήσῃς μὲ τὸ πονηρὸν θηρίον, δηλαδὴ τὸν ὄφιν, καὶ νὰ δεχθῆς τὴν συμβουλήν ἀπὸ ἐκεῖνον, διὰ τοῦτο σέ ὑποτάσσω εἰς τὸ ἔξῃς εἰς αὐτόν, καὶ καθιστῶ αὐτὸν κυρίαρχόν σου, ὥστε νὰ γνωρίζῃς καλὰ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔμαθες νὰ ἀρχῆς, μάθε νὰ ἀρχεσαι καλῶς.

ἄρχεσθαι. «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου γὰρ ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Βέλιόν σε ὑπὸ τοῦτον εἶναι, καὶ ὑπὸ τὴν τοῦτου δεσποτείαν ιγχνάνειν, ἢ ἀδείας ἀπολαύουσαν καὶ ἐξουσίας κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι. Ἐπεὶ καὶ ἵππῳ λυ-
 5 σιτελὲς ἂν γένοιτο χαλινὸν ἔχειν, καὶ εὐτακτα βαδίζειν, ἢ ἄνευ τοῦτου κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι. Τὸ συμφέρον τοίνυν σκοπῶν τὸ σόν, πρὸς τοῦτόν σε ἔχειν τὴν ἀποστροφήν βούλομαι, καὶ καθάπερ οἰμα κεφαλῇ ἔπεσθαι, καὶ τὴν δεσποτείαν μεθ' ἡδονῆς ἐπιγινώσκειν. Οἶδα διὸ ἀπεκάμειτε πρὸς τὸ μῆ-
 10 κος τῶν εἰρημένων ἀλλὰ διεγέρθητε μικρόν, παρακαλῶ, μὴ ἀτέλειστον τὴν δίκην καταλίπωμεν, μηδὲ ἀφέντες ἔτι τὸν δικαστὴν καθήμενον ἀναχωρήσωμεν καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος λοιπὸν ἀπηγηθήκαμεν.

9. Ἴδωμεν τοίνυν τί μετὰ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα
 15 φησί, καὶ ποίαν καὶ τοῦτω τιμωρίαν ἐπάγει. «Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, διὸ ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τοῦτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες· ἐπικαίρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. Ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.
 20 Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φάγη τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέφαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· διὸ γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση». Μεγάλῃ καὶ ἄφατος καὶ ἐντεῦθεν δεικνύται ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Δεσπότου κηδεμονία· ἀλλ'
 25 ἀκούσωμεν ἀκριβῶς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. «Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, διὸ ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τοῦτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες». Ἐπειδὴ ἤκουσας, φησί, τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ τῆς ἐμῆς ἐνιολῆς
 30 προειμήσας τὴν παρ' ἐκείνης συμβουλήν, καὶ οὐκ ἠβουλήθης

Διότι «θὰ Ζητῆς καταφύγιον πρὸς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτός θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Εἶναι προτιμότερον νὰ εἶσαι κάτω ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ νὰ εὐρίσκεσαι κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν αὐτοῦ, παρὰ ἀπολαμβάνουσα τὴν πλήρη ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἔξουσίαν νὰ φέρεσαι εἰς τὸν κρημνόν. Διότι καὶ εἰς τὸν ἵππον θὰ ἦτο ὠφέλιμον νὰ ἔχη χαλινάρι καὶ νὰ βαδίζῃ μὲ τάξιν, παρὰ νὰ φέρεται εἰς τὸν κρημνόν χωρὶς τὸ χαλινάρι. Ἀποβλέπων λοιπὸν πρὸς τὸ ἰδικόν σου συμφέρον, ἐπιθυμῶ νὰ στρέφουσαι πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθῆς, ὅπως τὸ σῶμα ἀκολουθεῖ εἰς τὸ κεφάλι, καὶ νὰ ἀναγνωρίζῃς μὲ εὐχαρίστησιν τὴν ἔξουσίαν του. Γνωρίζω ὅτι ἔχετε κουρασθῆ ἀπὸ τὴν διάρκειαν τοῦ λόγου· ἀλλὰ ἐντεινάτε ὀλίγον, παρακαλῶ, τὴν προσοχήν σας, διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν τὴν δίκην χωρὶς τέλος, οὔτε νὰ ἀναχωρήσωμεν ἐγκαταλείποντες τὸν δικαστὴν νὰ κάθεται ἀκόμη εἰς τὴν ἔδραν· ἄλλωστε ἔχομεν φθάσει πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος.

9. Ἐὰς ἰδοῦμεν λοιπὸν, τί λέγει μετὰ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ποίαν τιμωρίαν ἐπιβάλλει καὶ εἰς αὐτόν. «Εἰς τὸν Ἀδὰμ δὲ εἶπεν· ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν ὑπόδειξιν τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μόνον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς, καταραμένη θὰ εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου. Μὲ λύπην θὰ κερδίζῃς τὴν τροφήν σου ἀπ' αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Θὰ φυτρώνῃ ἀγκάθια καὶ τριβόλια διὰ σὲ καὶ θὰ τρώγῃς ἄγρια φυτὰ. Μὲ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ μετώπου σου θὰ κερδίζῃς τὸν ἄρτον σου, μέχρις ὅτου θὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθης· διότι χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος ἡ φροντίδα τοῦ Κυρίου διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσωμεν μὲ ἀκρίβειαν καθένα χωριστὰ ἀπὸ τὰ λεχθέντα. «Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ εἶπεν· ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν ὑπόδειξιν τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς μόνον». Ἐπειδὴ ἤκουσες, λέγει, τὴν γυναῖκα σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, καὶ ἐπροτίμησες τὴν συμβουλήν της ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἐντολήν, καὶ δὲν ἠθέλησες νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὸ

τοῦ ξύλου τοῦ ἐνὸς τούτου μόνου ἀποσχέσθαι οὐ ἐνετειλάμην
 σοι μὴ φαγεῖν· μὴ γὰρ πολλῶν σε ἀπέχεσθαι ἐκέλευσα; Ἐ-
 νὸς μόνου, καὶ οὐδὲ τούτου ἠνέσχου, ἀλλ' ἐπιλαθόμενος τῶν
 ἐμῶν ἐντολῶν ἐπέισθης τῇ γυναικί· διὰ τοῦτο μαθήσῃ δι'
 5 αὐτῶν τῶν ἔργων, ὅσον εἰργάσω κακόν. Ἀκουέτωσαν ἄν-
 δρες· ἀκουέτωσαν γυναῖκες· οἱ μὲν ἵνα μὴ ἀνέχωνται τῶν
 πονηρὰ συμβουλευουσῶν· αἱ δὲ ἵνα μὴ τοιαῦτα συμβουλεύωσιν.
 Εἶ γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τὴν αἰτίαν μεταγαγών, οὐδε-
 μιᾶς ἠξιώθη συγγνώμης, ποίαν ἄν τις ἀπολογία σχοίη λέ-
 10 γων, ὅτι διὰ τὴν γυναῖκα τὸ καὶ τὸ ἥμαρτον, καὶ τὸ καὶ τὸ
 ἔπραξα; Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν γέγονε τὴν
 σὴν, καὶ κύριος αὐτῆς ἀπεφάνθη, ἵνα ἐκείνη σοι κατακολου-
 θῇ καὶ μὴ ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν ἔπηται. Ἄλλ' οὖν ἐστὶν ἰδεῖν
 15 πολλάκις τὸ ἐναντίον συμβαῖνον, καὶ τὸν ἐν τάξει κεφαλῆς
 εἶναι ὀφείλοντα, οὐδὲ τῶν ποδῶν τὴν τάξιν ἐπέχοντα· καὶ
 τὴν ἐν τάξει ποδῶν οὔσαν, ταύτην ἐν τάξει κεφαλῆς καθιστα-
 μένην. Δι' ὃ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης δι-
 δάσκαλος, ταῦτα πάντα προσορῶν ἐβόα· «Τί γὰρ οἶδας, γύναι,
 εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰς τὴν γυναῖκα
 20 σώσεις;». Ἄλλ' ὅμως καὶ ὁ ἀνὴρ πολλὴν τὴν φυλακὴν ἐπι-
 δεκνύσθω, ὥστε τὰ ὀλέθρια συμβουλεύουσιν ἀποσειέσθαι, καὶ
 ἡ γυνὴ ἔναυλον ἔχουσα τὴν τιμωρίαν ἣν ἐδέξατο ἡ Εὐὰ τῆς
 ὀλεθρίας ἐκείνης συμβουλήν· εἰσαγαγοῦσα τῷ ἀνδρὶ, μὴ τολ-
 μάτω τοιαῦτα συμβουλεύειν, μηδὲ μιμείσθω τὴν Εὐάν, ἀλλὰ
 25 τῷ ὑποδείγμαι σωφρονιζέσθω, κἀκεῖνα συμβουλεύετω, ἃ καὶ
 αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα πάσης ἀπαλλάξει κολάσεως καὶ τιμω-
 ρίας. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. «Τῷ δὲ Ἀδάμ,
 φησί;», εἶπεν ὁ Θεός, δι' ἠκούσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός
 σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐ ἐνετειλάμην σοι τοῖ-

ἓνα μόνον δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς· μήπως λοιπὸν σὲ διέταξα νὰ ἀπέχης ἀπὸ πολλά; Ἄπὸ ἓνα μόνον· καὶ οὔτε αὐτὸ ἠνέχθης, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐλησμόνησες τὰς ἐντολάς μου, ἐπείσθης εἰς τὴν γυναῖκα· διὰ τοῦτο θὰ μάθῃς δι' αὐτῶν τῶν ἔργων, πόσον μέγα κακὸν ἔπραξες. Ἄς ἀκούσουν οἱ ἄνδρες· ἄς ἀκούσουν αἱ γυναῖκες· οἱ μὲν ἄνδρες διὰ νὰ μὴ ἀνέχωνται τὰς γυναῖκας, πού συμβουλεύουν πονηρὰ πράγματα· αἱ δὲ γυναῖκες διὰ νὰ μὴ συμβουλεύουν τέτοια. Διότι, ἐὰν αὐτὸς πού μετέφερε τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκα, δὲν ἔτυχε καμμίας συγγνώμης, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχη κάποιος πού λέγει, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς ἠμάρτησα καὶ ἔπραξα αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο; Διὰ τοῦτο βεβαίως αὐτὴ ἐτέθη κάτω ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν σου καὶ κατέστης κύριος αὐτῆς, ὥστε ἐκείνη νὰ σὲ ἀκολουθῇ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῇ ἢ κεφαλὴ τὰ πόδια. Ἄλλ' ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν πολλὰς φορές νὰ συμβαίῃ τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνος πού πρέπει νὰ ἔχη τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς, νὰ μὴ κατέχη οὔτε τὴν θέσιν τῶν ποδιῶν· καὶ ἐκείνη πού εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν τῶν ποδιῶν, αὐτὴ νὰ καταλαμβάνῃ τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, προβλέπων ὅλα αὐτὰ ἐφώναζε· «Διότι ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα, ἐὰν θὰ σώσης τὸν ἄνδρα; ἢ ποῦ ξεύρεις, σύζυγε, ἐὰν θὰ σώσης τὴν γυναῖκα;»¹⁹. Καὶ ὁ ἄνδρας ὅμως ἄς ἐπιδεικνύῃ μεγάλην προσοχὴν, ὥστε νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκείνην πού συμβουλεύει τὰ κακὰ· καὶ ἡ γυναῖκα ἔχουσα πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τῆς τὴν τιμωρίαν, πού ἐδέχθη ἡ Εὔα, ὅταν ἔδωσεν εἰς τὸν ἄνδρα τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην συμβουλήν, νὰ μὴ τολμᾷ νὰ συμβουλεύῃ τέτοια, οὔτε νὰ μιμῆται τὴν Εὔαν, ἀλλὰ νὰ σωφρονίζεται μὲ τὸ παράδειγμά της καὶ νὰ συμβουλεύῃ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπαλλάξουν ἀπὸ κάθε κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα της. Ἄλλὰ ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημά μας. «Εἰς δὲ τὸν Ἀδάμ, λέγει ἡ Γραφή, εἶπεν ὁ Θεός· ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν ὑπόδειξιν τῆς γυναικὸς σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς

του μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες». Ἐπειδὴ, φησί, τοσαύτη ραθυμία ἐχρήσω περὶ τὴν φυλακὴν τῆς παρ' ἐμοῦ δοθείσης ἐπιτολῆς, καὶ οὔτε ὁ φόβος, οὔτε τὸ προλαβόντα με διασειλάσθαι τὰ μέλλοντα συμβῆσεσθαι ὑμῖν ἀπὸ τῆς θρώ-

5 σεως, ὠφέλησέ τι, ἀλλ' εἰς τοσαύτην κακίαν ἐξώκειλας, ὥς μὴ δυνηθῆναι μηδὲ τοῦ ἐνὸς ἀποσχέσθαι ξύλου μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόλαυσιν· διὰ τοῦτο «Ἐπικατάρατος ἔσται ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου». Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς μὲν τὸν ὄφιν τιμωρεῖται, πῶς δὲ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον. Ἐκεῖνοι

10 γάρ φησιν, «Ἐπικατάρατος οὐ ἀπὸ τῆς γῆς»· ἐνιαῦθα δὲ οὐχ οὕτως. Ἀλλὰ τί; «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου». Καὶ εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸν ἄνθρωπον παρήχθη, ἵνα οὕτως ἀπολαύειν δύνηται τῶν ἐξ αὐτῆς ἀνατιδομένων, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἁμαρτόντα ταύτη τὴν κατάραν

15 ἐπιτίθειν· ἐπειδὴ ἡ εἰς αὐτὴν κατάρα πάλιν τοῦ ἀνθρώπου ἐλυμαίνειο τῇ ἀνέσει καὶ τῇ ἀδείᾳ, «Ἐπικατάρατος», φησί, ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου». Εἶτα ἵνα μάθῃς τί ἐσιν, «Ἐπικατάρατος», ἐπήγαγεν, «Ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Ὅρα ἐκάστην τιμωρίαν τῷ αἰῶνι παρεκ-

20 τεινομένην, ἵνα μὴ μόνον αὐτοὶ κερδάνωσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἐξῆς μέλλοντες γίνεσθαι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκονται, πόθεν αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας ταύτης ἐπήχθη «Ἐν λύπαις», φησί, «φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Εἶτα ἀκριβέστερον διδάσκων τῆς κατάρτας τὸ εἶδος,

25 καὶ τῆς λύπης τὴν αἰτίαν, ἐπήγαγεν· «Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι». Ἴδου τῆς κατάρτας τὰ ὑπομνήματα. Ἀκάνθας, φησί, ἐκδώσει καὶ τριβόλους· ὥστε πολὺν τὸν πόνον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ἐργάσασθαι, καὶ μετὰ λύπης πάντα τὸν χρόνον διάγειν σε ποιήσω, ἵνα τοῦτο χαλινός σοι γένηται

30 τοῦ μὴ ὑπὲρ ἀξίαν φανιάζεσθαι, ἀλλὰ διηνεκῶς ἔχῃς ἐννοεῖν

μόνον». Ἐπειδή, λέγει, ἔδειξες τόσῃν ἀδιαφορίαν σχετικὰ μέ τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς, πού ἐδόθη ἀπό ἐμέ, καί οὔτε ὁ φόβος, οὔτε τὸ ὅτι προκαταβολικὰ σᾶς παρήγγειλα ὅσα ἐπρόκειτο νὰ σᾶς συμβοῦν ἀπό τὴν βρωσιν, ὠφέλησε τίποτε, ἀλλὰ παρεσύρθης εἰς τόσῃν κακίαν, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορέσης οὔτε ἀπὸ τὸ ἓνα δένδρον νὰ ἀπέχης μετὰ ἀπὸ τόσῃν ἀπόλαυσιν διὰ τοῦτο «Καταραμένη θὰ εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου». Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου πῶς τιμωρεῖ τὸν ὄφιν καὶ πῶς τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον. Διότι εἰς ἐκεῖνον λέγει, «Καταραμένος νὰ εἶσαι σὺ μεταξὺ ὄλων τῶν ζῶων τῆς γῆς» ἐδῶ ὅμως δὲν λέγει ἔτσι. Ἄλλὰ τί λέγει; «Καταραμένη νὰ εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου». Καὶ εἶναι φυσικόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ γῆ ἐδημιουργήθη διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ ἡμπορῇ ἔτσι νὰ ἀπολαμβάνη τὰ ἀγαθὰ, πού παράγονται ἀπ' αὐτὴν, διὰ τοῦτο πάλιν ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀνθρώπου εἰς αὐτὴν δίδει τὴν κατάραν ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάρα πού δίδεται εἰς αὐτὴν, πάλιν κατέστρεψε τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, λέγει «Καταραμένη θὰ εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου». Ἐπειτα διὰ νὰ μάθης τί σημαίνει, «Καταραμένος», ἐπρόσθεσε «Μὲ λύπην θὰ κερδίζης τὴν τροφήν σου ἀπ' αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Πρόσεξε, ὅτι κάθε τιμωρία παρατείνεται εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, διὰ νὰ μὴ κερδίσουν μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ὅσοι πρόκειται νὰ γεννηθοῦν εἰς τὸ μέλλον νὰ διδάσκωνται δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία αὕτη «Μὲ λύπην, λέγει, θὰ κερδίζης τὴν τροφήν σου ἀπ' αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Εἰς τὴν συνέχειαν διδάσκων ἀκριβέστερον τὸ εἶδος τῆς κατάρας καὶ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης, ἐπρόσθεσεν «Ἀγκάθια καὶ τριβόλια θὰ βλαστάνη διὰ σέ». Ἴδου αἱ ὑπενθυμίσεις τῆς κατάρας. Ἀγκάθια, λέγει, θὰ παράγη καὶ τριβόλια, ὥστε νὰ κάνουν μεγάλον τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ θὰ κάμω νὰ περνᾷς ὅλην τὴν ζωὴν σου μὲ λύπην, διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ χαλινάρι εἰς σέ, ὥστε νὰ μὴ φαντάζεσαι πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν σου, ἀλλὰ νὰ ἡμπορῆς νὰ ἀντιλαμβάνεσαι συνέχεια τὴν ἰδικὴν σου περιουσίαν

- τὴν σαυτοῦ οὐσίαν, καὶ μηδέποτε ἀνάσχη τοιαῦτα ἀπαιτηθῆναι.
 «Καὶ φάγη τὸν χόριον τοῦ ἀγροῦ. Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου
 σου φάγη τὸν ἄριον σου». Ὅσα πῶς ἀπεναντίας τῆς προιέ-
 ρας διαγωγῆς τὰ μετὰ τὴν παρακοὴν ἅπαντα αὐτῷ ἐπήχθη.
- 5 Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, παραγαγὼν σε εἰς τόνδε τὸν κόσμον
 ἠβουλήθην ἄνευ λύπης καὶ μόχθων καὶ τλαιπωρίας καὶ ἄ-
 νευ ἰδρωτίων διάγειν σε, καὶ ἐν ἀπολαύσει εἶναι καὶ εὐημε-
 ρία, καὶ μηδὲ ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις ὑποκεῖσθαι, ἀλλὰ
 πάντων τοιούτων ἀπηλλάχθαι, καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ πάσῃ τυγχάνειν.
- 10 Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ᾔνησέ σε ἡ τοσαύτη ἄδεια, διὰ τοῦτο καὶ
 τὴν γῆν καταράσομαι, ὥστε μὴ ἄσπαρτά σοι καὶ ἀήροτα,
 καθάπερ πρότερον, τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναδιδόμενα παρέχειν, ἀλλὰ
 καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου καὶ τοῦ μόχθου καὶ τῆς τλαιπω-
 ρίας, καὶ λύπαις σε διηγεκέσι καὶ ἀθυμίαις περιβαλῶ, καὶ
- 15 μετὰ ἰδρωτίων πάντα σε κατορθοῦν παρασκευάσω, ἵνα τοῦτοις
 πιεζόμενός ἔχῃς διδασκαλίαν διηγεκῆ τοῦ μειριάζειν, καὶ
 τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπιγινώσκειν. Καὶ τοῦτο οὐ πρὸς ὀλίγον
 οὐδὲ πρὸς βραχὺν χρόνον ἔσται, ἀλλὰ παντὶ τῷ τῆς ζωῆς
 χρόνῳ παρεκτιθήσεται. Ἐν ἰδρωτί γάρ τοῦ προσώπου σου
- 20 φάγη τὸν ἄριον σου. ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ
 ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃς». Μέχρις ἐ-
 κείνου ταῦτα ὑπομενεῖς, ἕως ἂν τὸ τέλος τῆς ζωῆς σοι ἐπα-
 χθήσεται, καὶ εἰς ἐκείνην διαλυθῆς, ἐξ ἧς καὶ ἐπλάσθης.
 Εἰ γὰρ καὶ σώματός σοι φύσιν ἐχαριστάμην διὰ τὴν ἑμαυτοῦ
- 25 φιλανθρωπίαν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα ἀπὸ γῆς ὄν, γῆ πάλιν ἔ-
 σται. «Γῆ γὰρ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃς». Ἴνα γὰρ μὴ ταῦτα
 γένηται, διὰ τοῦτο εἶπον, μὴ ἀρησθαι τοῦ ξύλου, εἰπὼν, διὸ «Ἦ
 ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». Οὐ γὰρ
 ἐδουλόμην τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν παρ' ἐμοῦ ἅπαντα γεγε-
- 30 νηται, οὐ δὲ σαυτῷ ταῦτα προεξένησας, ἐπὶ μηδένα ἕτερον

καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀνεχθῆς νὰ ἐξαπατηθῆς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. «Καὶ θὰ τρώγῃς τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ. Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ κερδίζῃς τὸν ἄρτον σου». Πρόσεξε πῶς ὅλα ἐπεβλήθησαν εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν παρακοὴν κατ' ἀντίθεσιν τῆς προηγουμένης ζωῆς του. Ἐγὼ μὲν βεβαίως, λέγει, ἀφοῦ σὲ ἐδημιούργησα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ἠθέλησα νὰ ζῆς χωρὶς λύπην καὶ κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἰδρῶτας, καὶ νὰ εὐρίσκεισαι μέσα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν εὐημερίαν, καὶ οὔτε νὰ ὑπόκεισαι εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ νὰ ἔχῃς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ εὐρίσκεισαι εἰς πλήρη ἐλευθερίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν σὲ ὠφέλησεν ἡ τόση ἀσφάλεια, διὰ τοῦτο θὰ καταρασθῶ καὶ τὴν γῆν, ὥστε νὰ μὴ δίδῃ εἰς σὲ αὐτά, ποῦ παράγονται ἀπ' αὐτὴν, χωρὶς σπόρους καὶ ὄργωμα, ὅπως προηγουμένως, ἀλλὰ καὶ μαζί μὲ τὸν πολὺν κόπον καὶ τὸν μόχθον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν, θὰ σὲ περιβάλω μὲ συνεχεῖς λύπας καὶ στενοχωρίας· καὶ θὰ σὲ κάμω νὰ κατορθῶνῃς τὰ πάντα μὲ ἰδρῶτα, ὥστε πιεζόμενος εἰς αὐτὰ νὰ διδάσκεισαι πάντοτε ὅτι πρέπει νὰ σκέπτεσαι μὲ μέτρον καὶ νὰ γνωρίζῃς καλὰ τὴν ἰδικὴν σου φύσιν. Καὶ αὐτὸ δὲν θὰ συμβῆ οὔτε δι' ὀλίγον οὔτε διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθῆ εἰς ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς σου· διότι «Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ κερδίζῃς τὸν ἄρτον σου, ἕως ὅτου ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθης· διότι χῶμα εἶσαι καὶ εἰς χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς». Μέχρι τότε θὰ ὑπομείνῃς αὐτά, ἕως ὅτου θὰ ἀπέλθῃ τὸ τέλος τῆς ζωῆς σου καὶ θὰ διαλυθῆς εἰς ἐκείνην τὴν ὕλην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἐδημιουργήθης. Διότι ἂν καὶ σοῦ ἐχάρισσα ἔνεκα τῆς φιλανθρωπίας μου τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ὅμως αὐτὸ τὸ σῶμα, ποῦ ἐπλάσθη ἀπὸ χῶμα, θὰ γίνῃ πάλιν χῶμα. «Διότι εἶσαι χῶμα καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς». Διὰ νὰ μὴ συμβοῦν αὐτὰ λοιπόν, διὰ τοῦτο εἶπα, νὰ μὴ ἐγγίσετε τὸ δένδρον, παραγγέλων, ὅτι «Κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ θὰ φάγετε ἀπ' αὐτό, ὅπωςδῆποτε θὰ ἀποθάνετε»¹¹. Βέβαια δὲν ἐπιθυμοῦσα αὐτό· ἐπειδὴ ὅμως τὰ μὲν ἰδικά μου ἔργα ἔχουν γίνεῖ ὅλα, σὺ δὲ ἐπροξένησες εἰς τὸν ἑαυτὸν σου αὐτά, μὴ ἐπιρρίπτῃς τὴν εὐ-

τὴν αἰτίαν ἔπαυε, ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ ραθυμία πᾶν ἐπίγραφε.
 Ἀλλὰ πάλιν ἡμῖν ἕτερον ζήτημα ἐπιεῦθεν ἰκτεται, ὄπερ,
 εἰ βούλεσθε, συντόμως διαλύσαντες τὸ τηνικαῦτα καταπεύσο-
 μεν τὸν λόγον. Εἶπε, φησὶν, ὁ Θεός· «**Ἡ** ἄν ἡμέρα φάγητε
 5 ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»· δείκνυνται δὲ ζήσαντες με-
 τὰ τὴν παρακοήν, καὶ τὸ τῆς βρώσεως μετασχεῖν, πολλῶν ἐ-
 τῶν ἀριθμῶν. Τοῦτο δοκεῖ μὲν ἀπλῶς τοῖς ἐπιπολαίως ἐν-
 τωγχάνουσι τοῖς ἐγκειμένοις ἔχειν ζήτησίν τινα· εἰ δέ τις
 εὐγνωμόνως τὴν ἀκοήν ὑπόσχοιτο, σαφές ἐστι τὸ εἰρημένον
 10 καὶ οὐδεμίαν τῷ προσέχοντι ζήτησιν ἔχον. Εἰ γὰρ καὶ πολλὴν
 ἐτῶν χρόνον ἔζησαν, ἀλλ' ὅμως ἀφ' ἧς ἤκουσαν τό, «Γῆ εἰ,
 καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο τοῦ θα-
 νάτου, καὶ θνητοὶ γεγόνασι, καὶ ἐξ ἐκείνου ἄν τις εἶπεν αὐ-
 τοὺς τεθνηκέαι. Τοῦτο οὖν καὶ ἡ Γραφή αἰνιτισμένη εἶπεν,
 15 ὅτι «**Ἡ** δ' ἄν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε», ἀντὶ τοῦ
 τὴν ἀπόφασιν δέξεσθε τοῦ θνητοὶ λοιπὸν εἶναι. Καθάπερ γὰρ
 ἐπὶ τῶν δικαστηρίων τῶν ἀνθρωπίνων, ἐπειδὴν ἀπόφασιν τις
 δεξάμενος τοῦ πάντως τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθῆναι, εἴτα εἰς
 τὸ δεσμοστήριον ἐμβληθῆ, καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον διαμένῃ, οὐ-
 20 δὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν καὶ τεθνηκότων διάξει, τῇ ἀποφάσει
 τεθνηκώς· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ οὗτοι, ἐξ ἐκείνης τῆς ἡ-
 μέρας, ἐξ ἧς τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο τῆς θνητότητος, εἰ καὶ
 πολλὴν διήρκεσαν χρόνον, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει τεθνήκασιν. Οἴ-
 दा ὅτι πολλὰ τὰ εἰρημένα καὶ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ἐξετάθη
 25 τὰ τῆς διδασκαλίας· διὸ ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κατὰ
 δύναμιν ἡμετέραν ἅπαντα εἰς μέσον ὑμῖν προθέντες τέλος ἐ-
 πεθήκαμεν τοῖς ἀναγνωσθεῖσι, σοσιείλωμεν ἐνταῦθα τὸν λόγον.

θύνην εἰς κανένα ἄλλον, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδῃς τὸ καθετὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀδιαφορίαν. Ἄλλὰ πάλιν ἀπὸ ἐδῶ γεννᾶται δι' ἡμᾶς ἄλλο πρόβλημα, τὸ ὁποῖον, ἐὰν θέλετε, ἀφοῦ λύσωμεν σύντομα, τότε νὰ τελειώσωμεν τὸν λόγον. Εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεός· «Κατὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε ἀπ' αὐτό, θὰ ἀποθάνετε ὅπωςδῆποτε». Ἀποδεικνύεται ὅμως ὅτι ἐζήσαν πολλὰ χρόνια μετὰ τὴν παρακοὴν καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν θρῶσιν ἀπὸ τὸ δένδρον. Τοῦτο φαίνεται ὅτι δημιουργεῖ κάποιο πρόβλημα εἰς ἐκείνους πού τελειῶς ἐπιπόλαια ἀσχολοῦνται μὲ τὸ βαθύτερον περιεχόμενον· ἐὰν ὅμως θὰ ὑποσχεθῇ κανεὶς ὅτι θὰ ἀκούσῃ μὲ καλὴν διάθεσιν, τότε τὸ λεχθὲν εἶναι σαφές καὶ δὲν δημιουργεῖ κανένα πρόβλημα εἰς αὐτὸν πού προσέχει. Διότι ἂν καὶ ἐζήσαν πολλὰ χρόνια, ὅμως ἀπὸ τὴν στιγμὴν πού ἤκουσαν τό, «Χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς», καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου καὶ ἔγιναν πλέον θνητοί, καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ γεγονότος θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ἀποθάνει. Τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ Γραφή ὑπεννοοῦσε, ὅταν εἶπεν, ὅτι «Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε, ὅπωςδῆποτε θὰ ἀποθάνετε» ἀντὶ νὰ εἰπῇ, θὰ δεχθῆτε τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσθε εἰς τὸ ἐξῆς θνητοί. Διότι ὅπως εἰς τὰ ἀνθρώπινα δικαστήρια, ὅταν θὰ δεχθῇ κάποιος τὴν ἀπόφασιν ὅτι ὅπωςδῆποτε θὰ τοῦ ἀποκοπῇ τὸ κεφάλι, καὶ ἔπειτα θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἂν ἀκόμη παραμένῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν ζωὴν, δὲν θὰ περάσῃ καλύτερα ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ἀποθαμένους, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀπόφασιν ἔχει ἀποθάνει· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ αὐτοί, ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τῆς θνητότητος, ἂν καὶ ἐζήσαν πολλὰ χρόνια ἀκόμη, ὅμως μὲ τὴν ἀπόφασιν ἀπέθαναν. Γνωρίζω ὅτι ἐλέχθησαν πολλὰ καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία ἐπεξετάθη εἰς μεγάλην ἔκτασιν πρὸς χάριν σας· διὰ τοῦτο ἄς περιορίσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, διότι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν, ἀφοῦ ἐθέσαμεν τὰ πάντα ἐνώπιόν σας, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῶν ἀναγνωσθέντων.

10. Ἐνὴν μὲν γὰρ καὶ ἕτερα προσθένας δεῖξαι πάλιν
 καὶ ταύτην αὐτὴν τὴν τιμωρίαν τὴν ἐπαχθεῖσαν, καὶ τὸ θνη-
 τοὺς γενέσθαι πολλὴν ἔχουσαν ἄβυσσον φιλανθρωπίας· ἀλλὰ
 ἵνα μὴ τῷ πολλῷ πλήθει καταχύσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν,
 5 φέρε, παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ἐπιεῦθεν ἐξελθόντας μὴ εἰς ἀνοή-
 τούς σιλλόγους ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι, μηδὲ εἰς φλυαρίας ἀκαί-
 ρους, ἀλλὰ καθ' ἑαυτοὺς συνιέντας μετ' ἀλλήλων συλλέγειν τὰ
 εἰρημένα, καὶ εἰς ὑπόμνησιν ἑαυτοὺς ἄγειν, τί μὲν ὁ δικα-
 στής ἀπεκρίνατο, τί δὲ οἱ ὑπεύθυνοι ἀπελογήσαντο, καὶ πῶς
 10 ὁ μὲν ἐπ' ἐκείνην τὴν αἰτίαν μειτήγαγεν, ἐκείνη δὲ ἐπὶ τὸν
 ὄφιν, καὶ πῶς καὶ τοῦτον ἐτιμωρήσατο, καὶ ὅτι διηνεκῆ καὶ
 τῷ παντὶ αἰῶνι συμπαρακτεεινομένην αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐπή-
 γαγε, καὶ σφοδρὰν τὴν κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν ἐποιήσατο,
 καὶ διὰ τοῦτου δεικνὺς τὴν πρὸς τοὺς ἀπαιτηθέντας κηδεμο-
 15 νίαν. Δι' ὧν γὰρ τὸν ἀπαιτήσαντα οὕτως ἠμύνατο, δῆλον ὅτι
 εἰς τοὺς πάντῃ αὐτῷ περισπουδάστους τὴν ἀπάτην εἰργάσατο.
 Εἶτα ἐπιεῦθεν μνημονεύσατε τοῦ ἐπιτιμίου τῆς γυναικός, καὶ
 τῆς κολάσεως τῆς ἐπαχθείσης αὐτῆς, μᾶλλον δὲ τῆς νοουθε-
 σίας, καὶ οὕτω τὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰρημένα μνημονεύσατες,
 20 καὶ τῆς ἀποφάσεως εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, «Ὅτι γῆ εἶ, καὶ
 εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», ἐπιεῦθεν ἐκπλάγητε τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν, ὅτι ἡμᾶς τοὺς ἐκ τῆς γῆς ὄντας, καὶ εἰς
 γῆν διαλυομένους, εἰ βουληθείμεν ἀρετὴν μετελθεῖν, καὶ
 κακίαν φυγεῖν, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιοῦν ἐπηγ-
 25 γείλατο αἰῶν ἡτοιμασμένων τοῖς ἠγαπηκόσιν αὐτόν, ἃ ὀφθαλ-
 μὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώ-
 που οὐκ ἀνέβη». Χάριν τοίνυν πολλὴν ὀφείλομεν ἡμῶν ὁμολο-
 γεῖν τῷ Δεσπότη ὑπὲρ τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν, καὶ μηδέ-
 ποτε λήθη ταῦτα παραπέμπειν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων
 30 καὶ τῆς πολλῆς τῶν φάυλων ἀποφυγῆς, τοῦτον ἐξιλεωσόμε-

10. Βέβαια είναι δυνατόν, ἐὰν θὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα, νὰ ἀποδείξωμεν πάλιν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια ἐπιβληθεῖσα τιμωρία καὶ τὸ ὅτι ἐγίναν θνητοί, περιέχει πάρα πολλὴν φιλανθρωπίαν. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ κατακλύσωμεν τὴν διάνοιάς σας μὲ τὰ πολλὰ νοήματα, σᾶς παρακαλοῦμεν, ὅταν θὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ νὰ μὴ λάβετε μέρος εἰς ἀνωφελεῖς συγκεντρώσεις, οὔτε εἰς ἀκαίρους φλυαρίας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐμβαθύνετε μόνοι σας νὰ συγκεντρώνετε μεταξύ σας τὰ λεχθέντα καὶ νὰ ἐνθυμησθε, τί μὲν ἠρώτησεν ὁ δικαστής, τί δὲ οἱ ἔνοχοι ἀπελογήθησαν, καὶ πῶς ὁ μὲν ἄνδρας μετέθεσε τὴν εὐθύνην εἰς τὴν γυναῖκα, ἐκείνη δὲ εἰς τὸν ὄφιν· καὶ πῶς ἐτιμώρησε καὶ αὐτὸν καὶ ὅτι ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν διαρκῆ τιμωρίαν, πού ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ ἠγανάκτησεν ἐναντίον του ὑπερβολικά, καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀποδεικνύει τὴν φροντίδα του πρὸς τοὺς ἀπατηθέντας ἀνθρώπους. Διότι, δι' ἐκείνων μὲ τὰ ὁποῖα ἐτιμώρησεν ἔτσι τὸν ἀπατήσαντα, καθίσταται φανερόν, ὅτι ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπάτην εἰς ἐκείνους πού ἦσαν πολὺ ἀγαπημένοι εἰς αὐτόν. Ἐπειτα εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐνθυμησθε τὴν τιμωρίαν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὴν δοκιμασίαν, μᾶλλον δὲ τὴν νουθεσίαν· καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἐνθυμηθῆτε τὰ λεχθέντα πρὸς τὸν Ἄδὰμ, καὶ ἀφοῦ κατανοήσετε τὴν ἀπόφασιν, «Διότι χῶμα εἶσαι, καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψης», νὰ ἐκπλαγῆτε ἀπ' αὐτὴν, διὰ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, διότι ἡμᾶς, πού καταγόμεθα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ εἰς αὐτὴν διαλυόμεθα, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν, ὑπεσχέθη νὰ καταστήσῃ ἀξίους τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, «τὰ ὁποῖα ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν, τὰ ὁποῖα μάτι ἀνθρώπου δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐφαντίσθη»¹². Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκφράζωμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Κύριόν μας διὰ τὰς τόσας εὐεργεσίας του, καὶ ποτὲ νὰ μὴ λησμονοῦμεν αὐτά, ἀλλὰ μὲ τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὴν συστηματικὴν ἀποφυγὴν τῶν κακῶν, θὰ ἐξιλεώσωμεν αὐτόν καὶ θὰ τὸν κάμωμεν νὰ διάκειται

θα καὶ εὐμενῆ ἡμῖν καταστήσωμεν. Πῶς γὰρ οὐ πάσης τοῦτο
 ἀγνωμοσύνης δείγμα, εἰ αὐτὸς μὲν, Θεὸς ὢν καὶ ἀθάνατος,
 τὴν φύσιν ἀλασθέσθαι τὴν θνητὴν ἡμῶν καὶ γήινον οὐσί-
 αν οὐ παρητήσατο, καὶ τῆς ἀρχαίας νεκρώσεως ἀπαλλάξαι,
 5 καὶ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ταύτην ἀναβιβάσαι, καὶ τῇ πατρικῇ συνε-
 δριά τμηῆσαι, καὶ ὑπὸ πάσης τῆς οὐρανιας στρατιᾶς προσκν-
 νεῖσθαι καταξιῶσαι, ἡμεῖς δὲ τὰ ἐναντία τοῦτω ἀνιαμεῖψαι
 οὐ κατηδέσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ὡς ἂν τις
 εἴποι, τῇ σαρκὶ προσκολλήσαστες, γήινον αὐτὴν καὶ νεκρὴν
 10 καὶ ἀνερέργητον γενέσθαι κατασκευάσαμεν; Μή, παρακαλῶ,
 μὴ οὕτως ἀγνώμονες ὤμεν περὶ τὸν ἰοσαῦτα ἡμᾶς εὐηργετη-
 κότια, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῦ νόμοις ἐπόμενοι, τὰ αὐτῷ δοκοῦντα
 καὶ εὐάρεστα ὄντα διαπρατιώμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἀ-
 γαθῶν ἀξιῶς ἡμᾶς ἀναδείξῃ ᾧ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιο-
 15 θῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ,
 νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εὐμενῶς πρὸς ἡμᾶς. Πῶς, λοιπόν, δὲν εἶναι αὐτὸ δεῖγμα μεγάλης ἀχαριστίας, ἐὰν αὐτὸς μὲν, ἂν καὶ ἦτο Θεὸς καὶ ἀθάνατος, δὲν ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν θνητὴν φύσιν μας καὶ τὴν γήινον οὐσίαν, καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν νέκρωσιν, καὶ νὰ ἀνεβάσῃ αὐτὴν ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ τὴν τιμήσῃ μὲ τὴν πατρικὴν συνεδρίαν, καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἀξίαν νὰ προσκυνῆται ἀπὸ ὅλην τὴν στρατιάν τῶν οὐρανίων ἀγγέλων, ἡμεῖς δὲ δὲν ἠσθάνθημεν καθόλου ἐντροπὴν νὰ ἀνταμείψωμεν αὐτόν μὲ τὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, ἀφοῦ ἐκολλήσαμεν εἰς τὴν σάρκα, ἐκάναμεν αὐτὴν γήινον καὶ νεκρὸν καὶ ἀδρανῆ; Ὅχι, σὰς παρακαλῶ, νὰ μὴ εἶμεθα τόσο ἀχάριστοι πρὸς ἐκεῖνον, ποῦ μᾶς ἔχει εὐεργετήσῃ τόσο πολύ, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀκολουθοῦμεν τοὺς νόμους του, ἅς πράττωμεν ἐκεῖνα, ποῦ φαίνονται καλὰ εἰς αὐτόν καὶ εἶναι εὐάρεστα, διὰ νὰ μᾶς ἀναδείξῃ καὶ ἀξίους τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἀξιωθοῦμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ'
(Γεν. 3, 20 - 4, 7)

«Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ
Ζωή, διὸ αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων. Καὶ ἐ-
5 ποίησε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐ-
τοῦ χιτῶνας δερμαίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς. Καὶ
εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν».

1. Εἶδετε χθὲς δικασιοῦ φιλανθρωπίαν; εἶδετε ἐξέτασιν
ἀγαθότητος γέμουσαν; εἶτε τιμωριῶν διαφορὰν; πῶς μὲν
10 ὁ διὰ τῆς ἀπάτης ὑποσκελίσας ἐτιμωρήθη, πῶς δὲ ἡ τοῖς ὑπο-
σκελισθεῖσιν ἐπαχθεῖσα τιμωρία πολλὴν δείκνυσι τὴν τοῦ Θε-
οῦ φιλανθρωπίαν; εἶδετε πόσης ἡμῖν ὠφελείας γέγονεν ὑ-
πόθεσις τὸ παρασιῆναι τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἰδεῖν ὅπως προε-
χώρησεν ἡ ἐξέτασις; Ἔγνωμεν γὰρ, ὅσον τε καὶ ἡλικίων
15 ἀγαθῶν ἐαντιοὺς ἀπειτέρησαν ὁ τε Ἀδὰμ, ἡ τε Εὔα, διὰ
τῆς παραβάσεως τῆς δοθείσης ἐντολῆς, γυμνωθέντες τῆς δό-
ξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου, καὶ τῆς ζωῆς τῆς οὐδὲν ἔλαιον
σχεδὸν ἐχούσης τῶν ἀγγέλων. Εἶδομεν τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ
Δεσπότου, ἐπαιδευθῆμεν ὅσον κακὸν ἐσσι ραθυμία, καὶ ὅπως
20 καὶ τῶν ἤδη ὑπηργμῆτων ἀγαθῶν γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς
ἐργάζεται, καὶ ἐν πολλῇ καθίστησι τῇ αἰσχύνῃ. Διό, παρακα-
λῶ, νήφωμεν, καὶ τὰ ἐκείνων πτώματα ἡμῖν γενέσθω φάρ-
μακα, καὶ ἡ ἐκείνων ραθυμία ἡμῖν γενέσθω ἀσφαλείας ὑπό-
θεσις· ἐπειδὴ καὶ μεῖζων ἡ τιμωρία τοῖς εἰς τὸ ἐξῆς τὰ αὐ-
25 τὰ πλημμελοῦσιν, ὅσω μῆδὲ τοῖς ὑποδείγμασι σωφρονέστεροι

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄ (Γεν. 3, 20 - 4, 7)

«Καὶ ὠνόμασεν ὁ Ἄδὰμ τὴν γυναῖκα του Ζωὴν, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ μητέρα ὅλων τῶν ζώντων. Καὶ ἔκαμε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ ὁ Ἄδὰμ ἐγένεν ὡς ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς».

1. Εἶδατε χθὲς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δικαστοῦ; εἶδατε ἀνάκρισιν γεμάτην ἀπὸ ἀγάπην; εἶδατε τὴν διαφορὰν τῶν ποινῶν; πῶς ἐτιμωρήθη ἐκεῖνος, πού με τὴν ἀπάτην ἀνέτρεψε τὸν ἄνθρωπον, καὶ πῶς ἡ ἐπιβληθεῖσα τιμωρία εἰς αὐτούς, πού ἀνετράπησαν, ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; εἶδατε πόσον ὠφελήθημεν ἀπὸ τὸ νὰ παραστοῦμεν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν πῶς ἐπροχώρησεν ἡ ἀνάκρισις; Διότι ἐγνωρίσαμεν, πόσα καὶ ποῖα ἀγαθὰ ἐστέρησαν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὐα, με τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ἀφοῦ ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὴν ἀπερίγραφτον ἐκείνην δόξαν καὶ τὴν Ζωὴν, ἡ ὁποία δὲν ὑστεροῦσε σχεδὸν καθόλου ἀπὸ τὴν Ζωὴν τῶν ἀγγέλων. Εἶδαμεν τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ Κυρίου, ἐδιδάχθημεν πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἀδιαφορία, καὶ με ποῖον τρόπον μᾶς κάνει γυμνοὺς καὶ στερημένους καὶ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, πού εἶχαν ἤδη ὑπάρξει, καὶ μᾶς φέρει εἰς κατάστασιν μεγάλης ἐντροπῆς. Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, ὡς εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ τὰ παθήματα ἐκείνων ὡς γίνουσι φάρμακα εἰς ἡμᾶς, ἡ δὲ ἀδιαφορία των ὡς γίνῃ εἰς ἡμᾶς ὑπόθεσις ἀσφαλείας· διότι καὶ ἡ τιμωρία θὰ εἶναι μεγαλυτέρα δι' ἐκείνους πού θὰ κάμουν εἰς τὸ μέλλον τὰ ἴδια σφάλματα, καθόσον δὲν ἠθέλησαν νὰ γίνουσι συνετώ-

γενέσθαι ἠβουλήθησαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ μετὰ ταῦτα τὰ αὐτὰ τοῖς προιτέροις ἁμαριάνοντες τὴν αὐτὴν εἰσπράττονται δίκην. Καὶ τοῦτο συντόμως μαθεῖν ἔξεσιν ἀπὸ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ μακαρίου Παύλου φημί, λέγοντος· «Οσοὶ γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐννόμως ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν οὐ τὴν αὐτὴν δώσουσι δίκην οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ οἱ μετὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ θαυτέρας ὑποσιήσονται τιμωρίας οἱ μετὰ τὴν τοῦ νόμου δόξιν ἁμαριάνοντες. Ὅσοι γὰρ ἀνό-

10 μως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, τοιτέσιν, ἡμερωτέραν αὐτοῖς ποιεῖ τὴν τιμωρίαν τὸ μὴ ἔχειν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου διδασκαλίαν τε καὶ βοήθειαν. Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. Οὗτοι δέ, φησὶν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον ἔσχον διδάσκαλον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ

15 τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἤμαρτον, μείζονα καὶ τὴν δίκην τίσουσι. Ἄλλ' ἀκούσωμεν καὶ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων. «Καὶ ἐκάλεσε», φησὶν, «Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐᾶ, ὅπερ ἐστὶ ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων». Ὁρα τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, πῶς οὐδὲ τοῦτο παρῆκεν,

20 ἀλλ' ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι καὶ τῇ γυναικὶ προσηγορίαν ὁ Ἀδὰμ ἐπέθηκεν. «Ἐκάλεσε γάρ», φησί, «τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐᾶ, ὅπερ ἐστὶ ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων· τοιτέσιν, αὕτη ἀρχὴ ἐστὶ πάντων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐσομένων, καὶ ρίζα καὶ θεμέλιος τῆς μετὰ ταῦτα γενεᾶς. Ἐἴτα

25 μετὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς τὴν ἐπιτεθεῖσαν τῇ γυναικὶ προσηγορίαν, πάλιν δείκνυσιν ἡμῖν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅπως οὐ περιορᾷ ἐν ἰσαύτῃ αἰσχύνῃ καὶ γυμνότητι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντας. «Καὶ ἐποίησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ

τεροι παρά τὰ παραδείγματα αὐτά. Οὔτε βέβαια ἐκεῖνοι, πού ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ πέσουν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα μὲ τοὺς προηγουμένους, λαμβάνουν τὴν ἴδιαν τιμωρίαν. Καὶ αὐτὸ ἤμποροῦμεν νὰ τὸ μάθωμεν σύντομα ἀπὸ τὸν σοφὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ὅσοι βεβαίως ἡμάρτησαν χωρὶς νὰ λάβουν γραπτὸν νόμον, θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν χωρὶς τὴν κατηγορίαν τοῦ νόμου· καὶ ὅσοι ἡμάρτησαν ἔχοντες τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν μὲ βάσιν τὸν νόμον»¹. Ἐκεῖνο δὲ πού ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· δὲν θὰ τιμωρηθοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ ἁμαρτήσαντες πρὸ τοῦ νόμου καὶ οἱ μετὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν αὐστηροτέρας τιμωρίας ἐκεῖνοι πού ἁμαρτάνουν μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ νόμου. Διότι ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς νόμον θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν χωρὶς νόμον, δηλαδή, κάνει εἰς αὐτοὺς ἐλαφροτέραν τὴν τιμωρίαν τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἶχαν τὴν διδασκαλίαν καὶ βοήθειαν τοῦ νόμου. Καὶ ὅσοι ἡμάρτησαν ἔχοντες τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν μὲ βάσιν τὸν νόμον. Αὐτοὶ ὅμως, λέγει, ἐπειδὴ εἶχαν καὶ τὸν νόμον διδάσκαλον, καὶ οὔτε ἔτσι ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ περιέπεσαν εἰς τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους σφάλματα, θὰ τιμωρηθοῦν καὶ αὐστηρότερα. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσωμεν καὶ ἐκεῖνα πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἄδὰμ τὴν γυναῖκα του Εὐαν, τὸ ὁποῖον σημαίνει ζωὴ, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ μητέρα ὄλων τῶν ζώντων». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πῶς δὲν παρέλειψεν οὔτε αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ Ἄδὰμ ἔδωκε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ ὄνομα. «Ἐκάλεσε λοιπόν, λέγει, τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς του Εὐα, τὸ ὁποῖον σημαίνει ζωὴ, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα ὄλων τῶν ζώντων». Δηλαδή, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ ὄλων ἐκείνων πού θὰ προέλθουν ἀπ' αὐτὴν, καὶ ἡ ρίζα καὶ τὸ στήριγμα τῶν ἐπομένων γενεῶν. Ἐπειτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὴν προσηγορίαν, πού ἐδόθη εἰς τὴν γυναῖκα, πάλιν μᾶς παρουσιάζει τὴν καλωσύνην τοῦ Θεοῦ, καθόσον δὲν παραβλέπει τοὺς δημιουργηθέντας ἀπ' αὐτὸν νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τόσῃν ἐντροπὴν καὶ γυμνότητι. «Καὶ ἔκαμε,

Ἄδὰμ καὶ τῆ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερμαίνους, καὶ ἐνέ-
 δυσεν αὐτούς». Καθάπερ γὰρ πατὴρ εὐσπλαγχνος παῖδα ἔχων
 εὐγενῆ, καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἀνατρέφόμενον, καὶ τρυ-
 φῆς ἀπάσης ἀπολαύοντα, καὶ ἐστιά λαμπρῆ κεχορημένον, καὶ
 5 σηρικὰ ἱμάτια περιβεβλημένον, καὶ μετὰ ἀδελφῶν τῆ περιου-
 σία καὶ τῷ πλούτῳ κεχορημένον τῷ παιρικῷ, δοῶν ὑστερον
 ἀπὸ τῆς ἀνέσεως ταύτης τῆς πολλῆς εἰς κρημνὸν κακίας ἐξο-
 κείλαντα, πάντων ἐκείνων ἀποστειρόσας καὶ τῆ ἑαυτοῦ ὑπο-
 τάξας, καὶ τῆς ἐσθῆτος γυμνώσας, ἱμάτιον ἐντελὲς αὐτῷ πολ-
 10 λάκις καὶ δουρικὸν περιιῆθαι, ὥστε μὴ πάντη γυμνὸν εἶναι
 καὶ ἀσχημονεῖν οὕτω δὴ καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἐπειδὴ
 ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου καὶ φαι-
 δροῦ ἐνδύματος τοῦ περιστέλλοντος αὐτούς, καὶ παρασκευάζον-
 τος ἀνωτέρους εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, γυμνώσας αὐ-
 15 τοὺς τῆς δόξης ἐκείνης ἀπάσης, καὶ τῆς ἀπολαύσεως, ἧς
 πρότερον μειτεῖχον, πρὶν ἢ πεσεῖν τὸ πτώμα τοῦτο τὸ χαλεπόν,
 πολὺν περὶ αὐτοὺς τὸν οἶκτον ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐλεῶν αὐ-
 τοὺς τῆς ἐκπτώσεως, καὶ δοῶν πολλὴν τὴν ἀσχημοσύνην περι-
 βεβλημένους, καὶ οὐκ εἰδότας ὅ τι καὶ πράξουσι, πρὸς τὸ μὴ
 20 γυμνοὺς εἶναι καὶ ἐνασχημονεῖν, χιτῶνας αὐτοῖς ἐργάζεται
 δερμαίνους καὶ ἀμφιέννυσι. Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ δια-
 βόλου μηχανήματα· ἐπειδὴν γὰρ εὖρη τοὺς αὐτῷ πειθουμένους,
 διὰ τῆς βραχείας ἡδονῆς ὑποσκελίσας, καὶ εἰς αὐτὸν τῆς
 κακίας τὸν θυτὸν καταγαγών, καὶ πάσης αἰσχύνης καὶ αἰ-
 25 μίας πληρώσας, ἀφήσει κεῖσθαι κάτω, ἐλεινὸν θέαμα τοῖς
 δοῶσιν. Ἄλλ' ὁ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν κηδεμών, δοῶν αὐτοὺς
 ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ, οὐδὲ οὕτω περιδεῖν ἀνέχεται, ἀλλὰ σκέ-
 πην αὐτοῖς ἐπινοεῖ, διὰ τῆς εὐτελείας τοῦ ἐνδύματος δεικνύς
 αὐτοῖς οἷων ἑαυτοὺς κατέστησαν ἀξίους ἐνδυμάτων. «Καὶ

λέγει ἡ Γραφή, Κύριος ὁ Θεὸς διὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του δερματίνους χιτῶνας καὶ τοὺς ἐνέδυσσε». Ὅπως ἀκριβῶς ἓνας εὐσπλαγχνικὸς πατέρας, ὅταν ἔχη ἓνα εὐγενικὸν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἀνατρέφεται μὲ κάθε φροντίδα, ἀπολαμβάνει κάθε ἀπόλαυσιν, ἔχει μεγαπρεπές σπίτι, ἐνδύεται μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα καὶ χρησιμοποιεῖ ἐλεύθερα τὴν περιουσίαν καὶ τὸν πατρικὸν θησαυρόν, ὅταν τὸν βλέπη ὕστερα ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἄνεσιν νὰ παρασύρεται εἰς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας, ἀφοῦ τὸν στερήσῃ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα καὶ τὸν θέσῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του, καί, ἀφοῦ τὸν ἀπογυμνώσῃ ἀπὸ τὸ πολυτελές ἐνδύμα, τὸν περιβάλλει μὲ εὐτελές ἐνδύμα καὶ συχνὰ δουλικόν, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἐντελῶς γυμνός καὶ ἀσχημονεῖ ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἐπειδὴ οἱ πρωτόπλαστοι κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀναξίους διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ ὠραῖον ἐκεῖνο ἐνδύμα, πού τοὺς περιέβαλλε καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, ἀφοῦ τοὺς ἐγύμνωσεν ἀπὸ ὅλην ἐκείνην τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἀπελάμβαναν, προτοῦ ἀκόμη πέσουν εἰς τὸ τρομερὸν αὐτὸ σφάλμα, διὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην του εὐσπλαγχνίαν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὴν πτῶσιν καὶ ἐπειδὴ εἶδε νὰ ἔχουν περιβληθῆ μὲ πολλὴν ἀσχημίαν καὶ δέν ἐγνώριζαν τί νὰ πράξουν, διὰ νὰ μὴ εἶναι γυμνοὶ καὶ νὰ μὴ ἀσχημονοῦν, κατασκευάζει δι' αὐτοὺς δερματίνους χιτῶνας καὶ τοὺς ἐνδύει. Τέτοια βέβαια εἶναι τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου ὅταν λοιπὸν θὰ εὐρῆ ἐκείνους πού πείθονται εἰς αὐτόν, ἀφοῦ τοὺς ἀνατρέψῃ μὲ κάποιαν μικρὰν ἡδονήν, καὶ ἀφοῦ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν βυθὸν τῆς κακίας, καὶ ἀφοῦ τοὺς γεμίσῃ μὲ κάθε ἐντροπήν καὶ ἀτιμίαν, τοὺς ἀφήνει νὰ εἶναι πεσμένοι κάτω, θλιβερόν θέαμα εἰς ἐκείνους πού τοὺς βλέπουν. Ἐκεῖνος ὅμως πού φροντίζει διὰ τὰς ἰδικὰς μας ψυχάς, ὅταν εἶδεν αὐτοὺς νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἀμηχανίαν μεγάλην, οὔτε ἔτσι ἀνέχεται νὰ τοὺς περιφρονήσῃ, ἀλλὰ ἐπινοεῖ δι' αὐτοὺς κάλυμμα, ἀποδεικνύων εἰς αὐτοὺς μὲ τὴν εὐτέλειαν τοῦ ἐνδύματος ποίων ἐνδυμάτων κατέστη-

ἐποίησε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς». Ὅρα πόση τῆς θείας Γραφῆς ἡ συγκατάθεσις. Ἄλλ' ὅπερ πολλάκις εἶπον, καὶ νῦν λέγω· θεοπροεπῶς ἅπαντα νοῶμεν, καὶ τὸ «Ἐποίησεν»,
 5 ἀντὶ τοῦ, προσείαξεν, νοῶμεν. Ἐκέλευσε χιτῶνας δερματίνους αὐτοὺς περιβαλέσθαι ὑπόμνημα διηγεκῆς τῆς παρακοῆς.

2. Ἀκουέτωσαν οἱ πλουτιοῦντες, οἱ ἐνιχυρῶντες τοῖς τῶν σκωλήκων νήμασι, καὶ τὰ σηρικὰ περιβαλλόμενοι, καὶ μανθανέτωσαν πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων παιδεύων τὴν ἀν-
 10 θρωπίνην φύσιν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἐπειδὴ διὰ τὴν παράθεσιν τῷ ἐπιτιμῷ τοῦ θανάτου γέγονεν ὑπεύθυνος ὁ πρωτόπλαστος, ἐχρῆν δὲ ἱμάτιον αὐτῷ περιτεθῆναι τὸ τὴν αἰσχύνην καλύπτειν, δερματίνους αὐτοῖς ἐποίησε χιτῶνας, δι-
 15 μὴ τὸν ἀνειμένον καὶ θλακείας γέμοντα μεταδιώκειν, ἀλλὰ τὸν αὐσιγητὸν μᾶλλον ἀσπάζεσθαι. Ἄλλ' ἴσως ἀχθόμενοι πρὸς τὰ λεγόμενα οἱ πλουτιοῦντες ἐροῦσι· τί οὖν; δερματίνους ἡμᾶς χιτῶνας κελεύεις περιβαλέσθαι; Οὐ τοῦτο λέγω· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι εἰς τὸ διηγεκῆς ἐκείνοις τοῖς χιτῶσιν ἐκέχρητο·
 20 ὁ γὰρ φιλόανθρωπος Δεσπότης ἀεὶ ταῖς προλαβοῦσαις εὐεργεσίαις ἐτέρας προστίθειν. Ἐπειδὴ γὰρ λοιπὸν ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κατέστησαν ταῖς σωματικαῖς ἀνάγκαις, τῆς ἀπαθείας ἐκείνης καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς ἀποστρεφθέντες, μετὰ ταῦτα ὠκονόμησεν, ἀπὸ τῶν ἐρίων τῶν προσβάτων τὰ ἐνδύ-
 25 ματα τοῖς ἀνθρώποις κατασκευάζεσθαι, οὐδενὸς ἐτέρου ἔνεκεν, ἢ ὥστε σκέπην γενέσθαι, καὶ μὴ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖς ἀλόγοις ἐν γυμνότητι καὶ ἀσχημοσύνη διάγειν. Ἡ τοίνυν τῶν ἱματίων περιβολὴ ὑπόμνησις ἡμῖν γενέσθω διηγεκῆς τῶν ἀγαθῶν ἐκπτώσεως, καὶ τῆς τιμωρίας

σαν άξιους τούς έαυτούς των. «Καί κατεσκεύασε Κύριος ό Θεός διά τόν Άδάμ και τήν γυναίκα του δερματίνοους χιτώνας και τούς ένέδυσε». Πρόσεξε πόση είναι ή συγκατάβασις τής Άγίας Γραφής. Έκείνο όμως, πού είπα πολλές φορές, και τώρα λέγω' άς έννοοῦμεν τά πάντα θεοπρεπώς και άς έννοήσωμεν τό «κατεσκεύασε», αντί του έπρόσταξεν. Έπρόσταξεν αυτούς νά ένδυθοῦν μέ δερματίνοους χιτώνας, συνεχής υπενθύμισις τής παρακοής.

2. "Ας άκούσουν αυτά οί πλούσιοι, εκείνοι πού αισθάνονται άπόλαυσιν μέσα εις τά μεταξωτά ύφάσματα και ένδύονται τά μεταξωτά ένδύματα, και άς μάθουν πώς άπό τήν αρχήν και άπό τό προίμιον τής Γραφής διδάσκων ό φιάνθρωπος Δεσπότης τήν ανθρωπίνην φύσιν, επειδή έξ αιτίας τής παραβάσεως έγινεν ό πρωτόπλαστος υπεύθυνος τής τιμωρίας του θανάτου, έπρεπε δέ νά τοποθετηθῆ γύρω άπό αυτόν ένδυμα, τό όποιον νά καλύπτει τήν έντροπήν, έκασκεύασε δι' αυτούς δερματίνοους χιτώνας, διά νά μάς διδάξει νά άποφεύγωμεν τόν άστατον και άχαλίνωτον τρόπον ζωής, και νά μή επιδιώκωμεν τόν άνετον και πλήρη νωθρότητος, αλλά νά αγαπώμεν περισσότερο τόν άυστηρόν τρόπον ζωής. "Ισως όμως οί πλούσιοι, επειδή δυσανασχετοῦν μέ τά λεγόμενα, θά ειποῦν' τί λοιπόν; μάς διατάσσεις νά ένδυθοῦμεν δερματίνοους χιτώνας; Δέν λέγω αυτό' ούτε βέβαια εκείνοι έχρησιμοποιοῦσαν συνεχώς τούς χιτώνας αυτούς, διότι ό φιάνθρωπος Κύριος πάντοτε εις τάς προηγηθείσας ευεργεσίας προσθέτει και άλλας. Άφοῦ λοιπόν κατέστησαν τούς έαυτούς των νά υπόκεινται εις τό έξῆς εις τάς σωματικάς ανάγκας, επειδή έστερηθήσαν τήν άπάθειαν εκείνην και τόν άγγελικόν τρόπον ζωής, ύστερα άπό αυτά καθώρισεν, ώστε νά κατασκευάζουν οί άνθρωποι τά ένδύματά των άπό τά μαλλιά τών προβάτων, όχι διά κανένα άλλον λόγον, παρά νά κατασκευασθῆ κάλυμμα και νά μή ζῆ τό λογικόν αυτό ζῶον μέσα εις τήν γύμνωσιν και άσχημοσύνην, όπως ακριβώς τά άλλα ζῶα. Η περιβολή λοιπόν τών ιματίων άς γίνῃ εις ήμάς συνεχής υπενθύμισις τής άπωλείας τών άγαθών και

- διδασκαλία, ἦν διὰ τὴν παρακοὴν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐδέξατο. Δεγέτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ τοσαύτη κεχρημένοι τῇ φαντασίᾳ, ὡς μὴδὲ εἰδέναι λοιπὸν τὰ ἀπὸ τοῦ ἔριου τῶν προβάτων ἐνδύματα, ἀλλὰ τὰ σηρικὰ περιβαλλόμενοι, καὶ εἰς το-
- 5 σοῦτον ἐξοκειλάντας μανίας, ὡς καὶ χρυοῖον συνφαίνειν τοῖς ἐνδύμασι, μάλιστα γὰρ τὸ τῶν γυναικῶν γένος ταύτην ἡμῖν ἐπιδείκνυται τὴν βλακείαν· τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, τούτοις τὸ σῶμα καλλωπίζεις, καὶ χαίρεις τῇ ἐντεῦθεν περιβολῇ, καὶ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι ἀντὶ μεγίστης τιμωρίας διὰ τὴν
- 10 παράθεσιν ἢ σκέπη αὕτη ἐπενοήθη; Διὰ τί γὰρ μὴ ἀκούεις Παύλου λέγοντος· «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα»; Ὁρᾷς ὅτι ἐνὸς μόνου δεῖ φροντίζειν, τοῦ μὴ γυμνὸν εἶναι τὸ σῶμα, τοῦ σκέπτεσθαι μόνον, μηκέτι δὲ καὶ περὶ διαφορᾶς ἐσθῆτος φροντίδα ποιεῖσθαι. Ἄλλ' ἐ-
- 15 πι τὴν ἀκολουθίαν ἔλθωμεν. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. Καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγη καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς
- 20 τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη». Ὅρα πάλιν Θεοῦ συγκατάθεσιν. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν». Εἶδες πόση τῆς λέξεως ἡ ταπεινώσις; Ταῦτα δὲ ἅπαντα θεοπροπῶς νοῶμεν. Βούλεται γὰρ ἐνταῦθα διὰ τῶν
- 25 ρημάτων τούτων τῆς ἀπάτης ἡμᾶς ὑπομνήσαι, ἦν ἠπατήθησαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ ὄψεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν ἐκεῖνος, ὅτι «Εὖν φάγητε, ἔσεσθε ὡς θεοί», καὶ ἰσοθείας ἐλπίδι τῆς βρώσεως κατειτόλημσαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς πάλιν ἐντρέψαι αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ εἰς αἴσθησιν ἀγαγεῖν τῶν ἐπαι-

διδασκαλία τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς ἐδέχθη τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐὰς μᾶς εἰποῦν λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποῦ ἔχουν τόσον μεγάλην φαντασίαν, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζουν τὰ κατασκευαζόμενα ἀπὸ τὰ μαλλιά τῶν προβάτων ἐνδύματα, ἀλλὰ ποῦ ἐνδύονται τὰ μεταξωτὰ καὶ παρεσύρθησαν εἰς τέτοιον βαθμὸν ἀφροσύνης, ὥστε νὰ ὑφαίνουσιν εἰς τὰ ἐνδύματά των καὶ χρυσὸν, πρὸ πάντων δὲ τὸ γένος τῶν γυναικῶν μᾶς ἐπιδεικνύει αὐτὴν τὴν βλακείαν· διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον, εἶπέ μου, καλλωπίζεις μὲ αὐτὰ τὸ σῶμα καὶ χαίρεσαι διὰ τὴν περιβολὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι ἡ ἐνδυμασία αὐτὴ ἐπενεώθη ἀντὶ μεγίστης τιμωρίας διὰ τὴν παράβασιν; Διατί δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον, ποῦ λέγει· «Ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα, θὰ εἶναι αὐτὰ ἀρκετὰ εἰς ἡμᾶς»; Βλέπεις ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωμεν δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα, νὰ μὴ εἶναι γυμνὸν τὸ σῶμα, νὰ σκεπάζεται μόνον, νὰ μὴ φροντίζωμεν δὲ καθόλου διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐνδυμασίας. Ἄλλὰ ἄς ἐλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ θέματος. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· ἰδοῦ, ὁ Ἀδὰμ ἔχει γίνεαι ὡς ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ γνωρίζῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Καὶ τῶρα ἂν ἀπλώσῃ κάποτε τὸ χεῖρ του καὶ λάβῃ ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ, θὰ ζήσῃ αἰώνια. Καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ. Λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· ἰδοῦ, ὁ Ἀδὰμ ἔχει γίνεαι ὡς ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ γνωρίζῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν». Εἶδες πόση εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη τῶν λέξεων; Αὐτὰ δὲ ὅλα ἄς τὰ ἐννοοῦμεν θεοπρεπῶς. Διότι ἐπιθυμεῖ ἐδῶ νὰ μᾶς ὑπενθυμίση μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὴν ἀπάτην, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς παρέσυρεν ὁ διάβολος διὰ μέσου τοῦ ὄφεως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλεγεν ἐκεῖνος, ὅτι «ἐὰν θὰ φάγετε, θὰ εἰσθε ὡς θεοί», ἐτόλμησαν τὴν βρωσίαν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γίνουσιν ἴσοι πρὸς τὸν Θεόν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεός, ἐπιθυμῶν νὰ τρέψῃ πάλιν τὴν προσοχὴν των πρὸς τὰ ἐντὸς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ νὰ ἀντιληφθοῦν τὰ σφάλματά των καὶ νὰ τοὺς δεῖξῃ

- ομένων, καὶ τῆς παρακοῆς τὸ μέγεθος δεῖξαι, καὶ τῆς ἀπάτης τὴν ὑπερβολήν, φησί· «Ἴδὸν γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν». Μεγάλη τοῦ ρήματος ἢ ἐντροπή, καθικέσθαι δυναμένη τοῦ παραβάτος. Διὰ τοῦτο, φησί, κατεφρόνησας τῆς
- 5 ἐπιτολῆς τῆς ἐμῆς ἰσοθεΐαν φανασθεῖς; Ἴδὸν γέγονας ὁ προσεδόκησας· μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ προσεδόκησας, ἀλλ' ὅπερ ἦς ἄξιος γενέσθαι. «Ἴδού», φησί, «γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν». Τοῦτο γὰρ ὁ ἀπατεὼν διάβολος αὐτοῖς ἔλεγε διὰ τοῦ ὄψεως, οὗ «Διανοιχθήσονται
- 10 ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν». Καὶ τῶν μὴ ποιε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα, καὶ ἄφηται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγη, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ὅρα μοι ἐνιαῦθα φιλανθρωπίαν Δεσπότου. Δεῖ γὰρ μετὰ ἀκριθείας διερευνῆσαι τὸ εἰρημένον, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς ἐπαθεῖν
- 15 δινηθῆ τῶν ἐν τῷ θάθει τούτῳ κεκρυμμένων. Ἦνίκα τὴν ἐπιτολήν ἐδίδου τῷ Ἀδὰμ ὁ Θεός, οὐδενὸς ἐτέρου ἀποσχέσθαι αὐτὸν προσέταξεν, ἢ μόνον τοῦ ξύλου, οὗ τῆς βρώσεως καινοτομήσας τὸ ἐπιτίμιον τοῦ θανάτου ἐδέξατο· ὅπερ ἐντελλόμενος αὐτῷ ὥρισεν, εἰ παραβαίῃ, περὶ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου σῶζου δὲν διωστειλάμενος. Ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἠγοῦμαι, καὶ ἔστι συνιδεῖν, ἀθάνατον αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἐξῆν αὐτῷ, εἶπερ ἐβούλειτο, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐκεῖνον μεταλαμβάνειν, δυναμένον διηρεκῆ τὴν ζωὴν αὐτῷ προξενεῖν διόπερ οὐδεμίαν ἐπιτολήν περὶ ἐκεῖνου δέχεται.
- 25 3. Εἰ δέ τις βούλοιο περίεργος ὢν ζητεῖν, διὰ τί ξύλον ζωῆς ἐκαλεῖτο, μανθανέτω μὴ πάντα μετὰ ἀκριθείας τοῖς οἰκείοις λογιμοῖς ἀκολουθοῦντα δύνασθαι τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα κατοπιεύειν. Ἔδοξε γὰρ τῷ Δεσπότῃ, ἵνα γυμνασίαν ἔχη ὑπακοῆς καὶ παρακοῆς ὁ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργη-

τό μέγεθος τῆς παρακοῆς καί τήν ὑπερβολήν τῆς ἀπάτης, λέγει· «Ίδού, ἔχει γίνει ὁ Ἄδὰμ ὡς ἓνας ἀπό ἡμᾶς». Ἡ ἐντροπή τοῦ λόγου εἶναι μεγάλη, πού ἠμπορεῖ νά ἐγγίση τόν παραβάτην. Διά τοῦτο, λέγει, ἐπεριφρόνησες τήν ἐντολήν μου, ἐπειδῆ ἐφαντάσθης τήν ἰσοθειαν; Ἰδού, ἔχεις γίνει ἐκεῖνο πού ἐπροσδοκοῦσες· μᾶλλον δὲ ὄχι ἐκεῖνο πού ἐπροσδοκοῦσες, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἦσο ἄξιος νά γίνης. «Ίδού, λέγει, ἔχει γίνει ὁ Ἄδὰμ ὡς ἓνας ἀπό ἡμᾶς, ὡστε νά γνωρίζη τό καλόν καί τό κακόν». Τοῦτο θεθαίως ἐλεγεν εἰς αὐτούς ὁ ἀπατεῶν διάβολος διά μέσου τοῦ ὄφρεως, ὅτι «θὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια σας καί θὰ εἴσθε ὡς θεοί, γνωρίζοντες τό καλόν καί τό κακόν»³. «Καί τώρα διά νά μὴ ἀπλώσῃ κάποτε τό χέρι του καί λάβῃ ἀπό τό δένδρον τῆς ζωῆς καί φάγῃ, καί θὰ ζῆσῃ αἰώνια». Πρόσεχε, παρακαλῶ ἐδῶ, τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Πρέπει λοιπόν νά ἐξετάσωμεν μέ ἀκρίβειαν τό λεχθέν, διά νά μὴ ἠμπορέσῃ νά μᾶς διαφύγῃ τήν προσοχήν τίποτε, ἀπό ἐκεῖνα πού εἶναι κρυμμένα εἰς τό βάθος αὐτό. Ὅταν ὁ Θεός ἔδιδε τήν ἐντολήν εἰς τόν Ἄδὰμ, δέν ἐπρόσταξεν αὐτόν ἀπό τίποτε ἄλλο νά ἀπέχη, παρά μόνον ἀπό τό δένδρον, ἀπό τό ὁποῖον ἐδέχθη τήν τιμωρίαν τοῦ θανάτου, ἐπειδῆ ἐτόλμησε τήν βρωσίαν τοῦ καρποῦ του· πρᾶγμα πού ὤρισεν εἰς αὐτόν, ὅταν ἔδιδε τήν ἐντολήν, ἐάν θὰ τήν παρέβαινε, χωρίς νά διατάξῃ τίποτε διά τό δένδρον τῆς ζωῆς. Ἐπειδῆ λοιπόν, ὅπως νομίζω καί εἶναι δυνατόν νά γνωρίζω, ἐδημιούργησεν αὐτόν ἀθάνατον, ἐπιτρέπεται εἰς αὐτόν, ἐάν θέβαια ἤθελε, νά λαμβάνῃ καρπούς μαζί μέ τὰ ἄλλα καί ἀπό ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἠμποροῦσε νά παρέχῃ εἰς αὐτόν ζωὴν αἰώνιαν· διά τοῦτο ἀκριβῶς δέν λαμβάνει καμίαν ἐντολήν δι' αὐτό.

3. Ἐάν δὲ κανένας, πού εἶναι περίεργος, θὰ ἤθελε νά μάθῃ, διατί ὠνομάζετο δένδρον τῆς ζωῆς, ἄς μάθῃ ὅτι δέν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἀκολουθῶν πιστά τήν λογικὴν του, νά ἐρευνᾷ τὰ πάντα καθὼς καί τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐφάνη καλόν εἰς τόν Κύριον, διά νά ἔχῃ ὁ δημιουργηθεὶς ἀπὸ αὐτόν ἄνθρωπος ἄσκησιν τῆς ὑπακοῆς καί τῆς παρα-

θεις ἄνθρωπος ἐν τῷ παραδείσῳ διάγων, καὶ τὰ δύο ταῦτα
ξύλα ἐκεῖ ἀναδείξαι, τὸ μὲν τῆς ζωῆς, τὸ δὲ, ὡς εἶπειν, τοῦ
θανάτου. Ἡ γὰρ τοῦτου θρωῖσις καὶ ἡ παράβασις τῆς ἐντο-
λῆς τὸν θάνατον αὐτῷ ἐπήγαγεν. Ἐπεὶ οὖν τοῦτου μετασχὼν
5 θνητὸς γέγονε, καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις λοιπὸν ὑπεύ-
θυνος, καὶ ἀρχὴν ἔλαβε τῆς ἁμαρτίας ἢ εἴσοδος, δι' ἣν καὶ
ὁ θάνατος ὑπὸ τοῦ Δεσπότου συμφερόντως ὠκοδομήθη, οὐκέ-
τι λοιπὸν ἀφίησιν ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν Ἀδάμ, ἀλλ' ἐξελθεῖν
ἐκεῖθεν προσιάττει, δεικνύς, δι' οὐδὲν ἕτερον τοῦτο ποιεῖ,
10 ἢ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν περὶ αὐτόν. Καὶ ἵνα μάθωμεν
ἀκριβῶς, ἀναγκαῖον αὐτὰ πάλιν ἀναγνῶναι τὰ ρήματα τῆς
θείας Γραφῆς. «Καὶ νῦν», φησί, «μὴ ποτε ἐκτεινῆ τὴν χεῖρα,
καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγη, καὶ ζήσεται
εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐπειδὴ γὰρ, φησί, πολλῆς ἀκρασίας δειγμα-
15 τα παρέσχε διὰ τῆς ἤδη δοθείσης ἐντολῆς, καὶ θνητὸς γέγο-
νεν, ἵνα μὴ πάλιν, φησί, κατατολμήσῃ καὶ τοῦτου τοῦ ξύλου
ἐφάρασθαι τοῦ τὴν ζωὴν παρέχοντος τὴν διηνεκῆ, καὶ μέλ-
λη ἀθάνατα ἁμαρτάνειν, θέλιον αὐτὸν ἐνιεῦθεν ἔξω βληθῆ-
ναι ὥστε κηδεμονίας μᾶλλον ἢ ἀνανακίσεως ἢ ἐκβολῆ
20 τοῦ παραδείσου. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· καὶ
τιμωρούμενος οὐκ ἔλαιον ἢ εὐεργειῶν τὴν περὶ ἡμᾶς κηδε-
μονίαν ἐνδείκνυται, καὶ τὴν τιμωρίαν δὲ ἔνεκεν ρουθεσίας
ἡμῶν ἐπάγει. Ὡς εἶγε ἤδει ἡμᾶς μὴ χεῖρους γενομένους τῷ
ἀτιμωρητῷ ἁμαρτάνειν, οὐκ ἂν εὐδὲ ἐτιμωρήσαιο· ἀλλὰ προσα-
25 ρασιέλλοι ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον πρόδοτον, καὶ τὴν πονη-
ρίαν ἐκκόπτων τὴν ἐπὶ τὸ πρόσω, τὴν οἰκειάν φιλανθρωπίαν
μιμούμενος τιμωρεῖται· ὃ δὴ καὶ νῦν πεποίηκε. Κηδόμενος
γὰρ τοῦ πρωτοπλάστου, ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου αὐτὸν προσ-
ἔταξε. «Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτόν, φησί, Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ
30 τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλή-

κοῆς, καθὼς θὰ ἐζοῦσε μέσα εἰς τὸν παράδεισον, νὰ ἀναδείξῃ ἐκεῖ καὶ τὰ δύο αὐτὰ δένδρα, τὸ ἓνα τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἄλλο, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, τοῦ θανάτου. Διότι ἡ βρῶσις αὐτοῦ καὶ ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς ἔφερον εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγίνε θνητός, διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς αὐτό, καὶ ὑπεύθυνος εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, καὶ ἤρχισεν ἡ εἴσοδος τῆς ἁμαρτίας, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ θάνατος ἐδόθη ἀπὸ τὸν Κύριον κατὰ τὸ συμφέρον του, δὲν ἀφήνει πλέον τὸν Ἄδὰμ εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ προστάζει νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, δεικνύων, ὅτι τὸ κάνει αὐτὸ ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του πρὸς αὐτόν. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν ἀκριβῶς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνώσωμεν πάλιν τὰ λόγια τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Καὶ τώρα, λέγει, διὰ νὰ μὴ ἀπλώσῃ κάποτε τὸ χέρι του καὶ λάβῃ ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ θὰ ζῆσῃ αἰώνια». Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, ἔδωσεν ἀποδείξεις μεγάλης ἀκρατείας διὰ τῆς δοθείσης ἤδη ἐντολῆς, καὶ ἐγίνε θνητός, διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ πάλιν, λέγει, νὰ ἐγγίσῃ καὶ αὐτὸ τὸ δένδρον, ποῦ παρέχει τὴν αἰωνίαν ζωὴν, καὶ συμβῆ νὰ διαπράττῃ ἀθανάτους ἁμαρτίας, εἶναι προτιμότερον νὰ ἐκδιωχθῇ αὐτός ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ὡστε ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὸν παράδεισον ἦτο δεῖγμα μᾶλλον τῆς φροντίδος του παρὰ τῆς ἀγανακτήσεώς του. Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ Κύριός μας· καὶ ὅταν τιμωρῇ δὲν δείχνει τὴν φροντίδα του δι' ἡμᾶς ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνην, ὅταν μᾶς εὐεργετῇ· καὶ μᾶς ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν διὰ νὰ μᾶς νοθετήσῃ. Συνεπῶς, ἐὰν βέβαια ἐγνώριζεν ὅτι ἡμεῖς δὲν θὰ γίνωμεν χειρότεροι μὲ τὸ νὰ ἁμαρτάνωμεν ἀτιμώρητα, δὲν θὰ μᾶς ἐτιμωροῦσεν· ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ σταματήσῃ τὴν πορείαν μας πρὸς τὸ χειρότερον καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν αὔξησιν τῆς πονηρίας, μᾶς τιμωρεῖ ἐνθυμούμενος τὴν φιλανθρωπίαν του· πρᾶγμα βεβαίως ποῦ καὶ τώρα ἔχει κάνει. Ἐπειδὴ ἐνδιεφέρετο διὰ τὸν πρωτόπλαστον, τὸν ἐπρόσταξε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον. «Καὶ ἐξεδίωξε, λέγει ἡ Γραφή, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἄδὰμ ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Πρό-

4 θη). "Ὁρα μοι πάλιν ἐνιαῦθα τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρι-
 βειαν. «Ἐξαπέστειλεν αὐτόν», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ
 παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη».
 Ἴδου τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ εἰς ἔργον ἄγει, καὶ ἐκ τοῦ παρα-
 5 δείσου τῆς τρυφῆς ἐξαγαγὼν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν αὐτὸν ποιεῖ,
 ἐξ ἧς ἐλήφθη. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐξ ἧς ἐλήφθη»· ἀλλ'
 ἵνα διηνεκῆ τὴν ὑπόμνησιν ἔχῃ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἐρ-
 γασίαν, καὶ εἰδέναι ἔχῃ ὡς ἐκεῖθεν αὐτῷ ἡ οὐσίαισι, καὶ ἡ
 οὐσία τοῦ σώματος ἐκ τῆς γῆς ἐξ ἀρχῆς γεγέννηται ἐκεῖνην,
 10 φησὶν, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς καὶ αὐτὸς οὐνότι. Τοῦτο
 γὰρ καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει ἔλεγεν, «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου
 σου θάγη τὸν ἄριον σου». Τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ νῦν λέγει διὰ
 τοῦ εἰπεῖν, «Ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη». Εἶτα, ἵνα
 μάθωμεν πόσῳ διασημῶν αὐτὸν ἀπῶκιοι τοῦ παραδείσου,
 15 καὶ τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή λέγουσα· «Καὶ ἐξέβαλε
 Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ κατώκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ
 παραδείσου τῆς τρυφῆς». Σκόπει πῶς ἕκαστον τῶν γινομένων
 ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Δεσπότη φιλανθρωπίας ὑπόθεσις ἦν, καὶ ἕ-
 καστον τιμωρίας εἶδος ἀγαθότητος γέμει πολλῆς. Οὐ γὰρ
 20 τὸ ἐκβαλεῖν μόνον φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος ἦν ἀλλὰ
 καὶ τὸ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου ἐγκατοικίσει αὐτόν, ἵνα ἀδιά-
 λειπτον ὁδύνην ἔχῃ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναλογιζόμενος,
 οἷων ἐκπεπωκῶς εἰς οἶαν ἑαυτὸν κατὰστασιν ἤγαγεν. Ἀλλ'
 ὅμως εἰ καὶ ὁδύνην ἀφόρητον ἡ θεία εἶλεν, ἀλλ' οὐ μικρῶς
 25 ὠφελείας ὑπόθεσις ἐστὶ, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ἀσφάλεια τῷ ὀδυ-
 νωμένῳ ἢ συνεχῆς θεία ἐγίνετο, πρὸς τιμὴ τοῖς αὐτοῖς πάλιν
 αὐτὸν περιπεσεῖν. Καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνθρωπί-
 νης φύσεως τοιοῦτον τὸ ἔθος· ἐπειδὴν γὰρ ἐν ἀπολαύσει τῶν
 ἀγαθῶν ὄντες μὴ εἰδῶμεν αὐτοῖς κεχρηῆσθαι δεόντως, τῇ σιε-

σεξε, παρακαλῶ, πάλιν ἐδῶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Ἐξεδίωξε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Ἴδού, πραγματοποιεῖ τὰς ἀποφάσεις του καὶ ἀφοῦ τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, τὸν ἔκαμε νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη», ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχη τὴν ἐργασίαν διαρκῆ ὑπόμνησιν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ νὰ ἤμπορῇ νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ κατασκευὴ του προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ σώματος εἶχε γίνοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς γῆς ἐκείνην, λέγει, νὰ καλλιεργῆς, τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ σὺ ἐπλάσθης. Τοῦτο θέβαια καὶ εἰς τὴν ἀπόφασίν του ἔλεγε, «Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ κερδίζῃς τὸν ἄρτον σου»⁴. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ τώρα ἐννοεῖ μὲ τὰ λόγια, «Νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μάθωμεν πόσον ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή καθὼς λέγει· «Καὶ ἐξεδίωξε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς». Πρόσεξε, πῶς ὁτιδήποτε ἔκαμεν ὁ Κύριος ὄλων μας, ἦτο ὑπόθεσις φιλανθρωπίας, καὶ κάθε εἶδος τιμωρίας ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ πολλὴν ἀγαθότητα. Διότι δὲν ἦτο μόνον ἡ ἐκδίωξις δεῖγμα φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος· ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἐτοποθέτησεν αὐτὸν νὰ κατοικήσῃ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, διὰ νὰ αἰσθάνεται συνεχῶς θλίψιν, ἀναλογιζόμενος κάθε ἡμέραν ἀπὸ ποῖα ἀγαθὰ ἀφοῦ ἔχει ἐκπέσει, εἰς ποῖαν κατάστασιν ὠδήγησε τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἡ θεὰ τοῦ παραδείσου ἐπροξενούσεν ἀνυπόφορον θλίψιν, ἦτο ὑπόθεσις μεγάλης ὠφελείας· καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡ συνεχῆς θεὰ ἐγίνετο ἀσφάλεια εἰς τὸν θλιβόμενον, διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ πάλιν αὐτὸς εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. Διότι πράγματι, τέτοια εἶναι συχνότατα ἡ συνήθεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ἀφοῦ δὲν γνωρίζωμεν νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰ ἀγαθὰ ὅπως πρέπει, ὅταν ἀπολαμβάνωμεν αὐτά, μὲ τὴν στέρησίν των σωφρονιζόμεθα· καὶ τότε. ἀφοῦ μάθωμεν μὲ τὴν πείραν, ἀντιλαμβανόμε-

- ρήσει τούτων σωφρονιζόμεθα, και τότε δια της πείρας μαθόν-
τες αἰσθησιν λαμβάνομεν τῆς οἰκειίας ραθυμίας, και οὕτω δια
τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς διδασκόμεθα τίνων μὲν ἐξε-
πέσαμεν, τίσι δὲ κακοῖς ἑαυτοὺς περιεπείραμεν. Ὡστε και τὸ
5 πλησίον και ἀπέναντι τοῦ παραδείσου προστάξει κατοικεῖν τὸν
ἐκεῖθεν ἐκπεπιωκότα μεγίστης κηδεμονίας σημεῖον ἦν, ἵνα
και τὴν ἐκ τῆς θείας ὑπόμνησιν ἔχῃ, και τοῦ ἐπιτεῦθεν κέρ-
δους ἀπολαύῃ, και μηδὲ ἐπιθυμίαν τῆς φιλοζωίας ἔχων, και
ἔξω τυγχάνων, κατατολμήσῃ τῆς τοῦ ξύλου θρώσεως. Ὡς
10 γὰρ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν συγκαταβαίνουσα ἅπαντα
διαλέγεται ἡμῖν ἡ θεία Γραφή. «Και ἔταξε τὰ Χερουβὶμ και
τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν σιρροφουμένην φυλάσσειν τὴν εἴσο-
δον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς». Ἡ ραθυμία αὐτοῖς, ἦν ἤδη περὶ
τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν ἐπεδείξατο, αἴτιον γέγονε τοῦ μετὰ
15 τοσαύτης ἀσφαλείας ἀποτειχισθῆναι αὐτοῖς τὴν εἴσοδον. Ἐν-
κόησον γὰρ μοι οὐδὲ τῇ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου οἰκήσει
ἠρκέσθη ὁ φιλόανθρωπος, ἀλλ' ἔταξε τὰς δυνάμεις ταύτας τὰ
Χερουβὶμ, και τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν σιρροφουμένην φυ-
λάσσειν τὴν ὁδὸν τὴν ἐκεῖσε εἰσάγουσαν. Οὐχ ἀπλῶς δὲ προσέ-
20 θῆκε, «Τὴν σιρροφουμένην», ἀλλ' ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, οὐ πᾶσαι
ὁδοὶ αὐτῷ ἀποτειχίστιοι, τῆς ρομφαίας ἐκείνης διὰ τοῦ σιρ-
ροφουθαι πάσαι τὰς ἐκεῖ φερούσας ὁδοὺς ἀποφροαιτούσης, και
διηνεκῆ τὸν φόβον αὐτῷ και τὴν ὑπόμνησιν παρέχειν δυνα-
μένης.
- 25 4. «Ἀδὰμ δὲ ἔγνω Εὐάν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Σκόπει πότε
τοῦτο ἐγένετο. Μετὰ τὴν παρακοήν, μετὰ τὴν ἐκπιωσιν τὴν
ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε τὰ τῆς συνουσίας ἀρχὴν λαμβάνει.
Πρὸ γὰρ τῆς παρακοῆς ἀγγελικὸν ἐμιμοῦντο βίον, και οὐδα-
μοῦ συνουσίας λόγος. Πῶς γὰρ, ὅποτε οὐδὲ ταῖς τῶν σωμα-
30 τῶν ἀνάγκαις ὑπέκειντο; Ὡστε ἐξ ἀρχῆς και ἐκ προοιμίαν

θα τὴν ἀδιαφορίαν μας, καὶ ἔτσι μὲ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων διῶσασκόμεθα ἀφ' ἑνός μὲν ἀπὸ ποῖα ἀγαθὰ ἐξεπέσαμεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ ποίας συμφορὰς περιεβάλαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Συνεπῶς καὶ τὸ ὅτι ἐπρόσταξε νὰ διαμένῃ πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου ἐκεῖνος, πού εἶχεν ἐκπέσει ἀπ' αὐτόν, ἦτο δεῖγμα πολὺ μεγάλης φροντίδος, διὰ νὰ ἔχη καὶ τὴν ὑπενθύμισιν ἀπὸ τὴν θέαν καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ὠφέλειαν ἀπ' αὐτό, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ πλέον νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸ δένδρον, ἂν καὶ εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φιλοζωίας καὶ εὕρισκετο ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ἐπειδὴ βεβαίως ἡ Ἁγία Γραφή συγκαταβαίνει πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου μᾶς διηγεῖται ὅλα αὐτά. «Καὶ ἐτοποθέτησε τὰ Χερουβιμ μὲ τὴν περιστρεφομένην πυρῶν ρομφαίαν νὰ φυλάττουν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ δένδρον τῆς ζωῆς». Ἡ ἀδιαφορία, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, ἔγινεν εἰς αὐτοὺς ἡ αἰτία νὰ ἀποκλεισθῇ μὲ τὴν ἀσφάλειαν ἢ εἴσοδος. Κατανόησε, παρακαλῶ, ὅτι ὁ φιλόανθρωπος δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πρωτοπλάστων ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ ἐτοποθέτησε τὰς δυνάμεις αὐτὰς τῶν Χερουβιμ μὲ τὴν περιστρεφομένην πυρίνην ρομφαίαν νὰ φυλάσσουν τὸν δρόμον, πού ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Δὲν ἐπρόσθεσε δὲ τυχαῖα, «Τὴν περιστρεφομένην», ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι εἶχαν ἀποκλεισθῇ δι' αὐτόν ὅλοι οἱ δρόμοι, διότι ἡ ρομφαία ἐκεῖνη ἐξ αἰτίας τῆς περιστροφῆς τῆς ἔφρασεν ὅλους τοὺς δρόμους πού ὠδηγοῦσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἠμπορεῖ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτόν διαρκῶς τὸν φόβον καὶ τὴν ὑπενθύμισιν.

4. «Ὁ Ἄδὰμ δὲ συνευρέθη μὲ τὴν γυναῖκα του τὴν Εὕαν». Παρατήρησε πότε ἔγινε τοῦτο. Μετὰ τὴν παρακοήν, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τότε ἀρχίζει ἡ σαρκικὴ μεῖξις τῶν πρωτοπλάστων. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοήν ἐζοῦσαν ἀγγελικὴν ζωὴν καὶ ποιθενὰ δὲν ἐγένετο λόγος διὰ τὴν συνουσίαν. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ, ὅταν δὲν ὑπέκειντο οὔτε εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας; Ὡστε εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκυριαρχοῦσεν ὁ παρθενι-

τὰ τῆς παρθενίας ἀρχὴν ἐλάμβανεν ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπεισηλθε
 διὰ ραθυμίαν ἢ παρακοή, καὶ εἰσοδον ἔσχε τὰ τῆς ἁμαρτίας,
 ἐκεῖνη μὲν ἀπέπιη, ἅτε δὴ ἀναξίων αὐτῶν γενομένων τοῦ
 5 τοσοῦτου μεγέθους τῶν ἀγαθῶν ἐπεισηλθε δὲ λοιπὸν ὁ τῆς
 σινοουσίας νόμος. Ἐννόησόν μοι τοίνυν, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς
 παρθενίας τὸ ἀξίωμα, ὅπως ὑψηλὸν τί ἐστι καὶ μέγα χοῦμα,
 καὶ ὑπεραναβαΐτον τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τῆς ἄνω-
 10 θεν δεόμενον χειρός. Ὅτι γὰρ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων
 ἐπιδείκνυνται δυνάμεων οἱ τὴν παρθενίαν προθύμως ἐλόου-
 ντοι. ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς Σαδδουκαίοις· ἐπειδὴ
 γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως κινοῦντες λόγον πυνθάνεσθαι ἐ-
 15 βούλοντο λέγοντες· «Διδάσκαλε, ἦσαν παρ' ὑμῖν ἐπὶ ἀδελφοί,
 καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε, μὴ ἔχων τέκνα, καὶ ἀφῆκε
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ καὶ ὁ δεύτερος ἐτελεύ-
 20 τησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀ-
 δελφῷ αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ ὁ τρίτος, καὶ ὁ τέταρτος, καὶ ὁ
 πέμπτος, καὶ ὁ ἕκτος, καὶ ὁ ἕβδομος. Ἐν τῇ οὖν ἀνασιάσει
 τίνος τῶν ἐπὶ ἔσται γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν». Τί
 οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς; «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γρα-
 25 φάς, μὴδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· ἐν γὰρ τῇ ἀνασιάσει οὔτε
 γαμοῦσιν, οὔτε ἐγγαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελου». Εἶδες
 πῶς ἐν γῆ βαδίζοντες, καὶ σώματι συμπεπλεγμένοι τὴν ἀγγε-
 λικὴν μιμοῦνται διαγωγὴν οἱ τὸν τῆς παρθένου κληρον ἀνα-
 δεξάμενοι διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον; Ὅσον γὰρ μέγα καὶ
 25 ὑψηλὸν τὸ προᾶγμα, τοσοῦτω, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ μείζους οἱ
 στέφανοι καὶ αἱ ἀντιδόσεις, καὶ τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ τοῖς
 μετ' αὐτῆς καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν ἐπιδειξα-
 μένοις. «Ἀδάμ δέ», φησί, «ἔγνω Εὐάν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
 καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Κάϊν». Ἐπειδὴ ἐψηλθεν ἡ ἁμαρτία

5. Σαδδουκαῖοι· ἱερατικὴ ἀριστοκρατία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἀπέρρι-
 πταν τὴν παράδοσιν, δὲν ἐπίστευαν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν,
 ἠρνοῦντο τὴν ὑπαρξιν ἀγγέλων καὶ γενικῶς τῶν πνευμάτων καὶ δὲν
 συνεμερίζοντο τὰς προαδοκίας τῶν ὑπολοίπων Ἰουδαίων περὶ ἐλευθε-
 5 Μεσαίου ἐλευθερωτοῦ. Εἰς τὴν Κ.Δ. ἀναφέρονται πειράζοντες τὸν
 Ἰησοῦν ἢ ζητοῦντες σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἢ διώκοντες τοὺς μαθητὰς
 τοῦ Ἰησοῦ.

6. Ματθ. 22, 24 - 30.

7. Δηλ. τὴν παρθενίαν.

κός βίος· ὅταν ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας εἰσηλθεν ἡ παρακοή, καὶ ἤρχισεν ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖνος μὲν ὁ βίος ἀπεμακρύνθη, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔγιναν ἀνάξιοι διὰ τὰ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ· εἰσηλθε λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς ὁ νόμος τῆς συνουσίας. Κατανόησε λοιπὸν, ἀγαπητέ, πόσον μέγα εἶναι τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας, καθὼς εἶναι ἓνας πολύτιμος καὶ μέγας θησαυρός, ὁ ὁποῖος ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. "Ὅτι βεβαίως κατορθώνουν διὰ τοῦ σώματος τὰ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἐκεῖνοι, ποὺ ἐκλέγουν πρόθυμα τὴν παρθενίαν, ἄκουε τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει εἰς τοὺς Σαδδουκαίους⁵, ὅταν, προκαλοῦντες τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἤθελαν νὰ πληροφορηθοῦν ἐρωτῶντες· «Διδάσκαλε, ἦσαν μεταξὺ μας ἑπτὰ ἀδελφοί, καὶ ὁ πρῶτος ἀφοῦ ἐνυμφεύθη ἀπέθανε καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε παιδιά, ἄφησε τὴν γυναῖκα του εἰς τὸν ἀδελφόν του· καὶ ὁ δεῦτερος ἀπέθανε, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε παιδί, ἄφησε τὴν γυναῖκα του εἰς τὸν ἀδελφόν του· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ τρίτος, καὶ ὁ τέταρτος, καὶ ὁ πέμπτος, καὶ ὁ ἕκτος, καὶ ὁ ἕβδομος ἐνυμφεύθησαν τὴν αὐτὴν γυναῖκα καὶ ἀπέθαναν. Κατὰ τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν, ποίου ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ θὰ εἶναι γυναῖκα; Διότι ὅλοι εἶχαν αὐτήν». Τί λοιπὸν ἀπαντᾷ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός; «Πλανᾶσθε, καὶ δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς, οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· διότι εἰς τὴν ἀνάστασιν οὔτε οἱ ἄνδρες νυμφεύονται, οὔτε αἱ γυναῖκες ὑπανδρεύονται, ἀλλὰ εἶναι σὺν ἁγγελοι⁶. Εἶδες πῶς, ἐνῶ βαδίζουν εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχουν ὑλικὸν σῶμα, μιμοῦνται τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπεδέχθησαν τὸν κληρὸν τῆς παρθενίας ἐξ αἰτίας τοῦ πόθου των πρὸς τὸν Χριστόν; Διότι ὅσον μέγα καὶ ὑψηλὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, τόσον καὶ ἀκόμη κατὰ πολὺ μεγαλύτεροι εἶναι οἱ στέφανοι καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ εἰς ἐκείνους ποὺ ἐπέδειξαν μαζὶ μὲ αὐτήν⁷ καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν πράξεων. «Ὁ Ἄδὰμ δέ, λέγει ἡ Γραφή, συνευρέθη μὲ τὴν γυναῖκα του τὴν Εὐαν, καὶ ἀφοῦ συνέλαβεν αὐτὴ ἐγέννησε τὸν Κάιν». Ἐπειδὴ μὲ τὴν πα-

διὰ τῆς παρακοῆς, καὶ ἡ ἀπόφασις θνητοῦς αὐτοῦς εἰργάσατο,
 λοιπὸν ὁ εὐμήχανος Θεὸς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν τὴν διαμο-
 νὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους οἰκοδομῶν, συνεχώρησε διὰ
 τῆς συνοσίας ἀύξηθῆναι τὸ γένος. «Καὶ εἶπεν, ἐκτισάμην
 5 ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ». Ὅρα πῶς τὸ γενόμενον ἐπιτίμιον
 σωφρονεσιέραν εἰργάσατο τὴν γυναῖκα. Τὸ γὰρ τεχθὲν παι-
 δίον οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ λογίζεται, καὶ τὴν οἰκειάν
 εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται. Εἶδες πῶς ἡ τιμωρία νοθεσίας
 ὑπόθεσις αὐτοῖς γέγονεν; «Ἐκτισάμην γάρ», φησί, «ἄνθρω-
 10 πον διὰ τοῦ Θεοῦ». Οὐχ ἡ φύσις, φησί, τὸ παιδίον μοι ἐχα-
 ρίσατο, ἀλλ' ἡ ἄνωθεν χάρις δεδώρηται. «Καὶ προσέειπε τε-
 κεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ». Ἐπειδὴ εὐγνώμην γέγο-
 νεν ἐπὶ τῷ τεχθέντι, καὶ ἐπέγνω τὴν προτέραν εὐεργεσίαν,
 ἐπέτυχε καὶ τῆς δευτέρας. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δσπότης ὁ ἡμέ-
 15 τερος· ἐπειδὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι τὴν ἑαυτῶν εὐγνωμοσύνην
 ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγνώμεν, ἐπιδεικνύεται
 τὰς ἑαυτοῦ δωρεάς. Καὶ αὕτη τοίνυν ἐπειδὴ τῷ Θεῷ τὸν τό-
 κον ἐλογίσατο, διὰ τοῦτο καὶ ἕτερον λαμβάνει παιδίον. Με-
 γίστη γὰρ ἦν λοιπὸν παραμυθία τῆς θνητότητος ἐπισελθούσης
 20 ἢ τῶν παιδῶν διαδοχῇ. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος
 Θεός, εὐθέως καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ σφοδρὸν τῆς ἐπιτιμῆσεως ὑ-
 ποιημένον, καὶ τοῦ θανάτου τὸ φοβερὸν προσωπεῖον περι-
 αιρῶν τὴν τῶν παιδῶν διαδοχὴν ἐχαρίσατο, ὡς ἂν εἴποι τις,
 εἰκόνα ἀναστάσεως ἐπιτεῦθεν ὑποφαίνων, καὶ ἀπὸ τῶν πι-
 25 πτόντων ἐτέρους ἀνίστασθαι οἰκονομῶν. Καὶ ἐγένετο», φη-
 σήν, «Ἄβελ ποιμὴν προβάτων· Κάιν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν
 γῆν». Ἐδίδαξεν ἡμῶς ἡ θεία Γραφή ἐκάστου τῶν τεχθέντων
 τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ οὗτοι ὁ μὲν τὴν πνευματικὴν εἴλειτο, ὁ δὲ
 τὴν γῆν εἰργάζετο. «Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκε Κάιν,

ρακοὴν εἰσέβαλεν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ ἔκαμεν αὐτοὺς θνητούς, εἰς τὸ ἐξῆς ὁ πάνσοφος Θεὸς ἐπέτρεψε μὲ τὴν συνουσίαν νὰ αὐξηθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος, οἰκονομῶν διὰ τῆς σοφίας του τὴν διατήρησιν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. «Καὶ εἶπεν, ἀπέκτησα ἄνθρωπον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Πρόσεχε πῶς ἡ τιμωρία πού ἐπεβλήθη, ἔκαμε περισσότερον συνετὴν τὴν γυναῖκα. Διότι δὲν καταλογίζει τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐπιδεικνύει τὴν εὐγνωμοσύνην της. Εἶδες πῶς ἡ τιμωρία ἔγινεν εἰς αὐτοὺς πρόσχημα νουθεσίας; Διότι λέγει, «ἀπέκτησα ἄνθρωπον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Δὲν μοῦ ἐχάρισεν, λέγει, ἡ φύσις τὸ παιδί, ἀλλὰ μοῦ τὸ ἔχει δωρήσει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἀργότερα ἐγέννησε τὸν ἀδελφόν του τὸν "Ἀβελ". Ἐπειδὴ εἶχε γίνει εὐγνώμων διὰ τὸ παιδί πού ἐγεννήθη καὶ ἀνεγνώρισε τὴν προηγουμένην εὐεργεσίαν, ἐπέτυχε καὶ τὴν δευτέραν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Κύριος μας ὅταν θὰ δεῖξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὰ προηγούμενα ἀγαθὰ καὶ ἀναγνωρίσωμεν τὸν εὐεργέτην, παρέχει ἄφθονα τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ αὕτη λοιπόν, ἐπειδὴ κατελόγησε τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸν Θεόν, δι' αὐτὸ λαμβάνει καὶ ἄλλο παιδί. Εἶναι λοιπόν πάρα πολὺ μεγάλη παρηγορία διὰ τὴν ἐπεληθούσαν θνητότητα τῶν ἀνθρώπων ἡ διαδοχὴ τῶν παιδιῶν. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐχάρισε τὴν διαδοχὴν τῶν παιδιῶν, καταπραΰνων τὴν σκληρότητα τῆς τιμωρίας καὶ ἀφαιρῶν τὸ φοβερὸν προσωπεῖον τοῦ θανάτου, καὶ ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, φανερώων κάπως ἀπ' αὐτὸ εἰκόνα ἀναστάσεως καὶ διευθετῶν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀποθνησκόντων νὰ ἀνίστανται ἄλλοι. «Καὶ ἔγινε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ "Ἀβελ βοσκὸς προβάτων ὁ Κάιν δὲ ἐκαλλιεργοῦσε τὴν γῆν». Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς ἐδίδαξε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς γεννηθέντας, καὶ ὅτι ὁ μὲν ἕνας ἐξέλεξε τὸ ἔργον τοῦ βοσκοῦ, ὁ δὲ ἄλλος ἐκαλλιεργοῦσε τὴν γῆν. «Μὲ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου ὁ Κάιν

ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ». Σκόπει πῶς τῷ
 συνειδῶν τὴν γνῶσιν ἐναπέθετο τῆς φύσεως ὁ δημιουργός.
 Τίς γάρ, εἰπέ μοι τοῦτον ὠδήγησε πρὸς τὴν τοιαύτην ἔν-
 νοιαν; Οὐδείς ἕτερος, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ συνειδῶν γνῶσις. «Ἦ-
 5 νεγκε», φησί, «ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ».
 Ἦδει γὰρ καὶ ἠπίσταιο ὅτι προσήκει καθάπερ Δεσπότη ἐκ
 τῶν οἰκείων κτημάτων προσάγειν τι τῶν γενῶν οὐκ ἐπειδὴ
 ὁ Θεὸς τούτων δεῖται, ἀλλ' ἵνα τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπι-
 δεῖξεται αὐτὸς τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας ἀπολαύων. Ἀνευδε-
 10 ἡς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ οὐδενὸς χρήζει τῶν παρ' ἡμῖν διὰ δὲ
 τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλάνθρωπιαν συγκαταβαίνων ἡμῖν, διὰ
 τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἀνέχεται ταῦτα γενέσθαι, ἵνα δι-
 δασκαλεῖον ἀρετῆς εἴη τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἢ ἐπίγνωσις
 τοῦ Δεσπότου. «Καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτο-
 15 τόκων τῶν προσβάτων αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ προσε-
 μαζόμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἐδίδασκον ὑμῶν τὴν ἀγάπην,
 ὅτι διαφορὰν προσώπων οὐκ εἶδεν ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος,
 ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως ἐξειάζων τὴν γνώμην στεφανοῖ. Ἴδὼν
 γοῦν καὶ νῦν τοῦτο σκόπει γεγενημένον. Προσέχωμεν τοίνυν
 20 μετὰ ἀκριβείας, ἀγαπητοί, τῷ εἰρημένῳ, καὶ ἴδωμεν τί μὲν
 περὶ τοῦ Κάιν διηγεῖται ἡ Γραφή, τί δὲ περὶ τοῦ Ἄβελ,
 καὶ μὴ ἀπλῶς παραδοράωμεν. Οὐδὲν γὰρ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔ-
 τωχεν φθέγγεται ἡ θεία Γραφή, ἀλλὰ καὶ συλλαβὴ τυγχάνη,
 καὶ κεραία μί, ἔχει τινὰ ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν τοιαῦτα
 25 γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά. Τί οὖν φησι; «Καὶ ἐγένετο μεθ'
 ἡμέρας, ἤνεγκε Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ
 Κυρίῳ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων
 τῶν προσβάτων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν σιεαίων αὐτῶν».

5. Τοῖς ὑξύτερον ἐπιβάλλειν δυναμένοις ἤδη καὶ ἐκ τῆς
 30 ἀναγνώσεως δῆλόν ἐστι τὸ εἰρημένον. Ἄλλ' ἐπειδὴ προσήκει

ἐπρόσφερον ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον». Ἐξέτασε πῶς ἐτοποθέτησεν ὁ δημιουργὸς εἰς τὴν συνειδησιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως. Διότι ποῖος, εἰπέ μου, ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς μίαν τέτοιαν σκέψιν; Κανεὶς ἄλλος, παρά ἢ γνῶσις, ποῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν συνειδησιν. «Ἐπρόσφερε, λέγει, ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον». Διότι ἐγνώριζε καὶ μάλιστα ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι πρέπει νὰ προσφέρῃ κάτι ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν ἰδικῶν του κτημάτων, ὅπως ἀκριβῶς εἰς Κύριον ὄχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του αὐτός, ποῦ ἀπολαμβάνει τέτοιαν εὐεργεσίαν. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνενδεὴς καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά μας ἕξ αἰτίας ὅμως τῆς ἀπείρου φιλανθρωπίας του συγκαταβαίνων πρὸς ἡμᾶς, ἀνέχεται νὰ γίνωνται αὐτά διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, διὰ νὰ εἶναι ἢ ἀναγνώρισις τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ σχολεῖον ἀρετῆς εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων. «Καὶ ὁ Ἄβελ ἐπρόσφερε καὶ αὐτός ἀπὸ τὸ πρωτότοκα τοῦ ποιμνίου του». Δὲν ἐδίδασκα τὴν ἀγάπην σας ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου μου, ὅτι ὁ Κύριός μας δὲν γνωρίζει διακρίσεις εἰς τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ βραβεύει τὴν διάθεσιν ἐξετάζων τὴν προαίρεσίν των. Ἴδου λοιπόν, παρατήρησε καὶ τώρα νὰ γίνεται αὐτό. Ἄς προσέξωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, μὲ ἀκρίβειαν εἰς αὐτό ποῦ ἔχει λεχθῆ, καὶ ἄς ἴδωμεν τί διηγεῖται ἡ Γραφή ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τοῦ Κάιν καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲ περὶ τοῦ Ἄβελ, καὶ ἄς μὴ τὸ προσπεράσωμεν ἀπλῶς. Διότι τίποτε δὲν λέγει ἡ Ἁγία Γραφή ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μία συλλαβὴ ἢ ἓνα κόμμα, ἔχει μέσα του κρυμμένον κάποιον θησαυρὸν βεβαίως τέτοια εἶναι ὅλα τὰ πνευματικά. Τί λοιπόν λέγει; «Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἡμέρας, ἐπρόσφερον ὁ Κάιν ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον, καὶ ὁ Ἄβελ ἐπρόσφερε καὶ αὐτός ἀπὸ τὰ πρωτότοκα τοῦ ποιμνίου του καὶ ἀπὸ τὰ παχέα μέρη αὐτῶν».

5. Εἰς ἐκείνους ποῦ ἠμποροῦν νὰ ἀντιλαμβάνωνται γρηγορότερα, ἤδη καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν εἶναι φανερόν

ἡμᾶς πάντων κοινῶς ποιῆσθαι τὴν πρόνοιαν (οὐ γὰρ οἶδε
 διαφορὰν ἢ πνευματικὴ διδασκαλία), φέρε σαφέστερον ὑμῖν
 ἐκκαλύψωμεν τὰ εἰρημένα, πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνοντες.
 «Καίη», φησί, «ἤνεγκεν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ
5 Κυρίῳ»· εἶτα βουλομένη καὶ περὶ τοῦ Ἄβελ διδάξαι ἡμᾶς ἢ
 θεία Γραφή φησιν, «ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος αὐ-
 τοῦ καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς τὴν θυσίαν προσήνεγκε. «Ἦνεγ-
 κε γάρ», φησί, «καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προσθά-
 των αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν σιεάτων αὐτῶν». Σκόπει πῶς ἡμῖν
10 αἰνίττειται τὸ φιλόθεον τούτου τῆς γνώμης, καὶ δι οὐχ ἀπλῶς
 ἀπὸ τῶν προσβάτων προσήνεγκεν, ἀλλ', «Ἀπὸ τῶν πρωτοτό-
 κων», τοιέσιν, ἀπὸ τῶν τιμίων, τῶν ἐξαιρέτων εἶτα καὶ
 ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν πρωτοτόκων πάλιν τὰ τιμιώτερα «Καὶ
 ἀπὸ τῶν σιεάτων», φησί, «αὐτῶν», τῶν εὐπαθεσιέτων, τῶν
15 τιμιωτέρων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Καίη οὐδὲν τοιοῦτον ἐπεσημήγατο·
 ἀλλ' ὅτι προσήνεγκεν «Ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν»·
 ὡς ἂν εἴποι τις, τὰ τυχόνια, σὺδεμίαν σπουδὴν οὐδὲ ἀκριβείαν
 ἐπιδειξάμενος. Πάλιν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, οὐκ ἐ-
 पेῖδὴ ὁ Θεὸς τῶν παρ' ἡμῶν δεῖται, ἀνέχεται τῶν προσαγο-
20 μένων, ἀλλὰ βούλεται καὶ διὰ τούτων δεῖκνυσθαι τὴν ἡμε-
 τέραν εὐγνωμοσύνην. Τὸν γὰρ Θεῶ προσάγοντα, καὶ ἐκ τῶν
 αὐτοῦ προσάγοντα, καὶ ἐννοῦντα τὸ μέσον τῆς φύσεως, καὶ
 ὅτι ἄνθρωπος ὢν τσαύτης ἀξιοῦται τιμῆς, ἐχρῆν κατὰ τὸ ἐγ-
 χωροῦν τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τὰ τιμιώτερα προσ-
25 ἀγειν. Ἄλλ' ὅρα μοι, ἀγαπητέ. Καὶ ἐντεῦθεν ἔχων ἀφροσύνας
 πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ δέον, εἰκότως εὐθύνας δίδωσι διὰ ραθυ-
 μίαν τὴν οἰκειάν προδιδούσας σωτηρίαν. Οὔτε γὰρ ἐκεῖνός τι-
 να ἔσχε τὸν διδάσκοντα, οὔτε οὐτός τινα τὸν ὑπομιθέμενον
 καὶ συμβουλευόντα, ἀλλ' ἕκαστος ἐκ τῆς τοῦ συνειδότης δι-
30 δασκαλίας, καὶ τῆς ἄνωθεν σοφίας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει
 χορηγηθείσης κινούμενος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν τοιαύτην προσα-

αὐτὸ πού ἔχει λεχθῆ. Ἄλλὰ ἐπειδὴ ἀρμόζει νὰ φροντίζω-
 μεν δι' ὅλους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (διότι δὲν γνωρίζει
 διακρίσεις ἢ πνευματικὴ διδασκαλία), ἐμπρός ἄς ἐξηγήσω-
 μεν σαφέστερα εἰς σᾶς τὰ λεχθέντα, ἐπαναλαμβάνοντες
 πάλιν τὰ ἴδια. «Ὁ Κάιν, λέγει, ἐπρόσφερον ἀπὸ τὰ προϊ-
 όντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον» ἔπειτα ἐπιθυμοῦσα
 καὶ περὶ τοῦ "Αβελ νὰ μᾶς διδάξη ἡ Ἁγία Γραφή λέγει,
 ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπρόσφερε τὴν θυσίαν ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά
 του, καὶ ἀπὸ τὸ ποιμαντικόν του ἔργον. «Ἐπρόσφερε, λέ-
 γει, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ πρωτότοκα τοῦ ποιμνίου του καὶ ἀπὸ
 τὰ παχέα μέρη αὐτῶν». Πρόσεξε πῶς ὑπαινίσσεται εἰς
 ἡμᾶς τὴν φιλόθεον διάθεσιν αὐτοῦ καὶ ὅτι δὲν ἐπρόσφε-
 ρεν ἀπλῶς ἀπὸ τὸ ποιμνίον του, ἀλλὰ, «Ἀπὸ τὰ πρωτότο-
 κα», δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πολύτιμα, τὰ διαλεγμένα ἔπειτα καὶ
 ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πρωτότοκα πάλιν τὰ πολυτιμότερα μέ-
 ρη ἄ «Καὶ ἀπὸ τὰ παχέα μέρη αὐτῶν», λέγει, τὰ περισσότε-
 ρον εὐπαθῆ, τὰ πολυτιμότερα. Διὰ τὸν Κάιν ὅμως δὲν ἐπε-
 σήμανε τίποτε τέτοιο ἄλλὰ ὅτι ἐπρόσφερον «Ἀπὸ τὰ προϊ-
 όντα τῆς γῆς θυσίαν» ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος,
 τὰ τυχόντα, χωρὶς νὰ δεῖξῃ καμμίαν φροντίδα οὔτε ἰδιαι-
 τέραν μέριμναν. Πάλιν λέγω καὶ δὲν θὰ σταματήσω νὰ
 λέγω, ὅχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας,
 ἀνέχεται τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ θέλει νὰ ἀποδεικνύεται
 μὲ αὐτὰ ἡ ἰδικὴ μας εὐγνωμοσύνη. Διότι ἐκεῖνος πού προσ-
 φέρει εἰς τὸν Θεόν καὶ ἐπειδὴ προσφέρει ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του
 καὶ κατανοεῖ τὸ μέσον τῆς φύσεως καὶ ὅτι εἶναι ἄξιος τό-
 σον μεγάλης τιμῆς, ἂν καὶ ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ
 ἀπὸ τὴν πλευράν του κάθε δυνατὴν προσπάθειαν καὶ νὰ
 προσφέρῃ τὰ πολυτιμότερα. Ἄλλὰ πρόσεχε, ἀγαπητέ. Ἄν
 καὶ εἶχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀφορμὰς διὰ νὰ ἀντιληφθῆ τὸ πρέ-
 πον, ἀποδίδει εὐκόλα εὐθύνας ἐκεῖνος πού προδίδει τὴν
 σωτηρίαν του ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ἀδιαφορίας. Διότι
 οὔτε ἐκεῖνος εἶχε κάποιον πού νὰ τὸν διδάσκῃ, οὔτε αὐ-
 τὸς κάποιον πού νὰ τὸν ὑποδεικνύῃ καὶ νὰ τὸν συμβουλεύῃ,
 ἀλλὰ ὁ καθένας κινούμενος ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς συνει-
 δήσεως καὶ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν σοφίαν, πού ἐδόθη εἰς τὸ ἀν-

γωγὴν ἀλλ' ἢ διαφορὰ τῆς γνώμης λοιπὸν καὶ τῆς προαιρέ-
 σεως ἢ ραθυμία τοῦ μὲν εὐπρόσδεκτον ἐποίησε τὴν προσαγω-
 γήν, τοῦ δὲ ἀπόβλητον. Καὶ ἐπεΐδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἰαβελ, καὶ
 ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ. Ὅρα πῶς πληροῦται ἐνταῦθα τὸ ἐν
 5 ἰῶ εὐαγγελίῳ εἰρημένον, ὅτι ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ
 οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. Ἰδοὺ γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοιοκίων ἔχων
 προτιέρημα, καὶ πρῶτος δῆθεν προσενεγκῶν, ἐπειδὴ μὴ δε-
 όντως προσήνεγκεν, ἐλάτιων ὤφθη τοῦ ἀδελφοῦ. Ἀμφοτέρων
 γὰρ προσενεγκάντων, φησὶν ἡ θεία Γραφή, «Καὶ ἐπεΐδεν ὁ
 10 Θεὸς ἐπὶ Ἰαβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ. Τί ἐστι, «Καὶ
 ἐπεΐδεν»; Ἀντὶ τοῦ, ἀπεδέξατο, ἐπήνεσε τὴν γνώμην, ἐστε-
 φάνωσε τὴν προαίρεσιν, ἠρκέσθη, ὡς ἂν εἴποι τις, ἰῶ γε-
 γονότι. Εἰ γὰρ καὶ περὶ Θεοῦ φθεγγόμεθα, καὶ περὶ τῆς ἀ-
 κηράτου φύσεως ἐκείνης τολμῶμεν διαῖραι σίματα, ἀλλ' ἂν-
 15 θρωποὶ ὄντες οὐκ ἄλλως δυνηθείμεν ταῦτα ἢ διὰ τῆς γλώτ-
 τῆς νοεῖν. Σκόπει δὲ τὸ θαυμασιόν. «Ἐπεΐδε», φησὶν, «ὁ Θε-
 ὸς ἐπὶ Ἰαβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ. Τὴν τῶν προβά-
 των προσαγωγὴν δῶρα ἐκάλεσε διὰ τὸ τίμιον, διὰ τὸ ἐξαί-
 ρειον, διὰ τὸ ἄμωμον τῶν προσενεχθέντων. Ἐπεΐδε τοίνυν
 20 ἐπ' αὐτόν, ὅτι ὑγιεῖ γνώμῃ τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο, καὶ
 τὰ δῶρα τὰ προσενεχθέντα, οὐχ ὅτι ἀκηλίδωτα μόνον, ἀλλ'
 ὅτι πανταχόθεν τίμια φαινόμενα, ἀπὸ τε τῆς γνώμης τοῦ
 προσάγοντος, ἀπὸ τε τοῦ πρωτότεκα εἶναι, καὶ τούτων τὰ
 ἐξαίρετα, καὶ ἀπὸ τῶν σιεάτων αὐτῶν, καὶ αὐτῶν τούτων τὰ
 25 βέλτιστα. «Καὶ ἐπ' ἴδε», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἰαβελ, καὶ ἐπὶ
 τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάϊν, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ
 οὐ προσέσχεν». Ἐπειδὴ ὀρθῇ γνώμῃ καὶ εἰλικρινεῖ διανοή-
 προσήνεγκεν ὁ Ἰαβελ, «Ἐπεΐδε», φησὶν, «ὁ Θεός», τοιτέστιν,
 ἐδέξατο, ἠρκέσθη, ἐπήνεσε· δῶρα δὲ ἐκάλεσε τὰ προσενεχθέν-
 30 τα, τιμῶν καὶ διὰ τούτου τοῦ προσενέγκαντος τὴν γνώμην.

θρώπινον γένος, ἐκινήθη πρὸς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν προσφορὰν ἢ διαφορὰ ὅμως τῆς διαθέσεως καὶ ἡ ἀδιαφορία τῆς προαιρέσεως ἔκαμε τοῦ μὲν ἑνός εὐπρόσδεκτον τὴν προσφορὰν, τοῦ δὲ ἄλλου ἀπρόσδεκτον. «Καὶ εἶδεν εὐμενῶς ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰαβὲλ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ». Πρόσεξε πῶς ἐκπληρῶνεται ἐδῶ αὐτὸ πού ἔχει λεχθῆ εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι θὰ γίνουσι οἱ πρῶτοι τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι⁸. Διότι ἰδοῦ, ἂν καὶ εἶχε τὸ προνόμιον ἀπὸ τὰ πρωτοτόκια, ἂν καὶ πράγματι πρῶτος ἐπρόσφερε θυσίαν, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσφερον ὅπως ἔπρεπε, ἐφάνη κατώτερος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Ἐὰν καὶ βεβαίως ἐπρόσφεραν καὶ οἱ δύο, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, «Καὶ εἶδεν εὐμενῶς ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰαβὲλ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ». Τί σημαίνει τὸ «εἶδεν εὐμενῶς»; Τοῦτο ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ, ἔκαμεν ἀποδεκτὴν, ἐπήνεσε τὴν διάθεσιν, ἐβράβευσε τὴν προαίρεσιν, ἠρκέσθη, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, εἰς τὸ γεγονός. Ἐὰν καὶ ὁμιλοῦμεν βέβαια περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τολμῶμεν νὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα περὶ τῆς ἀμολύντου ἐκείνης φύσεως, ὅμως, ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐννοήσωμεν αὐτὰ διαφορητικὰ παρὰ διὰ τῆς γλώσσης. Παρατήρησε τὸ ἀξιοθαύμαστον. «Ἀπεδέχθη, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν Ἰαβὲλ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ». Τὴν προσφορὰν τῶν προβάτων ὠνόμασε δῶρα, διότι ἦσαν πολῦτιμα, διαλεγμένα καὶ καθαρὰ τὰ προσφερθέντα. Εἶδε λοιπὸν εὐμενῶς πρὸς αὐτόν, διότι ἐπρόσφερε μὲ ἀγνήν διάθεσιν· ἐδέχθη καὶ τὰ προσφερθέντα δῶρα, ὅχι διότι μόνον ἦσαν καθαρὰ, ἀλλὰ διότι ἐφαίνοντο ἀπὸ παντοῦ πολῦτιμα, καὶ ἀπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ πού προσφέρει, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἦσαν πρωτότοκα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ διαλεγμένα, καὶ ἀπὸ τὰ παχέα μέρη αὐτῶν, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἄριστα. «Καὶ εἶδεν εὐμενῶς, λέγει, ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰαβὲλ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ· πρὸς τὸν Κάιν ὅμως καὶ πρὸς τὰς θυσίας αὐτοῦ δὲν ἐπρόσεξεν». Ἐπειδὴ μὲ καθαρὰν σκέψιν καὶ εἰλικρινῆ διάθεσιν ἐπρόσφερον ὁ Ἰαβὲλ, «εἶδεν εὐμενῶς, λέγει, ὁ Θεός», δηλαδή, ἐδέχθη, ἠύχαριστήθη, ἐπήνεσε· δῶρα δὲ ὠνόμασε τὰ προσφερθέντα, τιμῶν καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν τὴν διάθεσιν αὐτοῦ πού ἐπρόσφερε. «Εἰς τὸν Κάιν

«Ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυοίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε». Σκό-
 πει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν. Τῷ εἰπεῖν, Οὐ προσέσχε»,
 ἔδειξε τὴν ἀποβολὴν τῶν προσενεχθέντων, καὶ τῷ θυοίας κα-
 λέσαι τὰ ἀπὸ τῆς γῆς προσενεχθέντα, πάλιν ἔτερον ἡμᾶς τι
 5 διδάσκει. Ὅρα γὰρ πῶς δείκνυσι δι' αὐτῶν τῶν γεγενημέ-
 νων καὶ διὰ τῶν ρημάτων, ὅτι ταῦτα ἅπαντα βούλεται παρ'
 ἡμῶν ὁ Δεσπότης γίνεσθαι, ἵνα τὰ τῆς γνώμης ἡμῶν διὰ
 τῶν ὑφ' ἡμῶν πραγματοποιμένων δῆλα καθιστᾶται, καὶ ἵνα εἰδέναι
 ἔχωμεν, ὅτι ὑπὸ Δεσπότην ἔσμεν καὶ δημιουργὸν τὸν ἀπὸ τοῦ
 10 μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παραγαγόντα. Τὰ γὰρ πρόβατα
 δῶρα ὀνομάσασα ἢ θεία Γραφή, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς θυοίας
 προσειπούσα, παιδεύει ἡμᾶς, ὅτι οὔτε ἡ τῶν ἀλόγων προσκο-
 μιδή, οὔτε ἡ τῶν ἀπὸ τῆς γῆς καρπῶν προσαγωγή ζητεῖται
 παρὰ τῷ Δεσπότη, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης διάθεσις μόνον. Ὅθεν
 15 καὶ νῦν ὁ μὲν ἀπ' αὐτῆς ἀπόδεκτος γέγονε μετὰ τοῦ δώρον
 ὁ δὲ πάλιν διὰ ταύτην ἀπεβλήθη μετὰ τῆς θυοίας. Τὸ δέ,
 «Ἐπεῖθεν ἐπὶ Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάϊν,
 καὶ ἐπὶ ταῖς θυοίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε», θεοπροεπῶς νοῶμεν.
 Βούλεται γὰρ εἰπεῖν, ὅτι τοιαύτην αὐτοῖς γνώσιν ἐνέθηκεν,
 20 ὅτι τοῦ μὲν ἠρέσθη τῇ προαιρέσει, τοῦ δὲ ἀπεσεύσατο τὴν ἀ-
 γνωμοσύνην. Ἄλλὰ τὰ μὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ἴδωμεν
 δὲ λοιπὸν τὰ ἐξῆς. Καὶ ἐλύπησε», φησί, τὸν Κάϊν λίαν, καὶ
 συνέπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Τί ἐστι, «Καὶ ἐλύπησε τὸν Κάϊν
 λίαν»; Διπλῆ τὰ τῆς λύπης αὐτῷ γέγονεν, οὐχ ὅτι αὐτὸς μό-
 25 ρος ἀπόβλητος γέγονεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον
 προσεδέχθη. «Καὶ ἐλύπησε», φησί, «τὸν Κάϊν λίαν, καὶ συνέ-
 πεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Τί ἐλύπησεν αὐτόν; Ἄμφότερα αὐ-
 τὸν ἐλύπησε, καὶ τὸ μὴ προσχεῖν τῇ θυσίᾳ αὐτοῦ τὸν Δεσπότην.
 καὶ τὸ εὐπροόδεκτον γενέσθαι τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον. Δέον
 30 οὖν τὴν αἰτίαν συνειδῶτα ἐξ αὐτῶν τῶν γεγενημένων διορ-
 θῶσασθαι τὸ πλημμεληθέν· φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης

ὅμως καὶ εἰς τὰς θυσίας αὐτοῦ δὲν ἐπρόσεξε». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Δὲν ἐπρόσεξεν», ἔδειξε τὴν ἀπόρριψιν τῶν προσφερθέντων, καὶ μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ θυσίας τὰ προσφερθέντα ἀπὸ τὴν γῆν, πάλιν μᾶς διδάσκει κάτι ἄλλο. Διότι πρόσεχε πῶς μᾶς δείχνει μὲ τὰ γεγονότα καὶ τὰ λόγια, ὅτι ὁ Κύριος ἐπιθυμεῖ ὅλα αὐτὰ νὰ γίνωνται ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ φανερώνηται μὲ τὰ ἔργα μας ἢ διὰ θεοῦ μας, καὶ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι εἴμεθα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὸ μηδέν. Μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ λοιπὸν ἡ Ἁγία Γραφή τὰ πρόβατα δῶρα καὶ ἐπὶ πλέον τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίας, μᾶς διδάσκει, ὅτι οὔτε ἡ προσφορὰ τῶν ζώων, οὔτε ἡ προσφορὰ τῶν καρπῶν τῆς γῆς ζητεῖται ἀπὸ τὸν Κύριον, ἀλλὰ μόνον ἡ διάθεσις τῆς βουλήσεώς μας. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ μὲν ἕνας ἔγινεν ἀπ' αὐτὴν δεκτὸς μὲ τὸ δῶρον του· ὁ ἄλλος δὲ πάλιν ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἀπεβλήθη μὲ τὴν θυσίαν του. Τὸ δέ, «Ἐπρόσεξεν εἰς τὸν Ἄβελ καὶ εἰς τὰ δῶρα αὐτοῦ, εἰς τὸν Κάιν ὅμως καὶ εἰς τὰς θυσίας αὐτοῦ δὲν ἐπρόσεξεν», ἄς τὸ ἐννοήσωμεν πνευματικά. Θέλει λοιπὸν νὰ εἰπῆ, ὅτι ἐτοποθέτησε μέσα εἰς αὐτοὺς τέτοιαν γνῶσιν, ὅτι ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἑνός, ἀπέρριψεν ὅμως τὴν ἀχαριστίαν τοῦ ἄλλου. Ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ αὐτά· ἄς ἐξετάσωμεν ὅμως καὶ τὰ ἐπόμενα. «Καὶ ἐλυπήθη, λέγει, ὁ Κάιν πάρα πολὺ καὶ ἔγινε σκυθρωπὸν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Τί σημαίνει, «Καὶ ἐλυπήθη ὁ Κάιν πάρα πολὺ»; Εἶναι διπλῆ ἢ λύπη πού συνέβη εἰς αὐτόν, ὄχι διότι αὐτὸς μόνον ἔγινεν ἀπόβλητος, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ του ἔγινε δεκτὸν μὲ εὐχαρίστησιν. «Καὶ ἐλύπησε, λέγει, τὸν Κάιν πάρα πολὺ, καὶ ἔγινε σκυθρωπὸν τὸν πρόσωπον αὐτοῦ». Τί ἐλύπησεν αὐτόν; Καὶ τὰ δύο ἐλύπησαν αὐτόν· καὶ τὸ ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἐπρόσεξε τὴν θυσίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὅτι ἔγινεν εὐπρόσδεκτον τὸ δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐπρεπε λοιπὸν ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν, νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα του ἀπὸ αὐτὰ πού ἔγιναν· διότι ὁ Κύριός μας, φιλόανθρωπος ὢν, ὅταν

της ὁ ἡμέτερος, ἐπειδὴν τι πλημμελήσωμεν, οὐχ οὕτως ἡμᾶς ἀποσιρέφεται διὰ τὸ πλημμεληθέν, ὡς ἐπειδὴν ἐπιμείνωμεν τῷ πλημμελήματι ὁ δὲ λόγον οὐδένα τούτου ποιεῖται.

6. Καὶ ἵνα τοῦτο μάθης ἀκριβῶς καὶ ἴδῃς ἄφατον μέ-
 5 γθος φιανθρωπίας, σκόπει ἐκ τῶν νῦν γινομένων τῆς ἀ-
 γαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνεξικακίας τὸ μέ-
 γθος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ἀμέτρως αὐτὸν λυπηθέντα, καί,
 ὡς εἰπεῖν, μέλλοντα καταβαπίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς λύπης κυ-
 μάτων, οὐ περιορᾷ, ἀλλ' ἦν ἐπεδείξατο φιανθρωπίαν περὶ
 10 τὸν τούτου πατέρα, ἀφορμὰς αὐτῷ διδοὺς ἀπολογίας, καὶ
 παρηγορίας αὐτῷ θύραν ἀνοίγων καὶ λέγων, «Ποῦ εἶ;» μετὰ
 τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο παράπτωμα, τὴν αὐτὴν καὶ νῦν ἐπιδείκνυ-
 ται περὶ τὸν οὕτως ἀγνώμονα γεγονότα, καὶ ὡσαεὶ μέλλον-
 τα κρημνῶν φέρεσθαι, χεῖρα ὀρέγων, καὶ πρόφασιν παρα-
 15 σχεῖν βουλόμενος τοῦ διορθώσασθαι τὸ πλημμελήμα, φησὶ πρὸς
 αὐτόν. «Ἴνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ
 πρόσωπόν σου; Οὐκ, ἂν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέ-
 λῃς, ἤμαρτες; Ἡσύχασον. Πρὸς σὲ ἡ ἀποσιροφῆ αὐτοῦ, καὶ
 οὐ ἄρξεις αὐτοῦ». Σκόπει μοι, ἀγαπητέ, συγκατάθασιν κηδε-
 20 μονίας ἄφατον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν πολιορκούμενον, ὡς
 εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ τῆς βασκανίας πάθους, ὅρα πῶς τὴν οἰκείαν
 ἀγαθότητα μιμούμενος κατὰλληλα αὐτῷ τὰ φάρμακα ἐπιτίθη-
 σιν, ὥστε ταχέως αὐτὸν ἀνιμῆρασθαι, καὶ μὴ ὑποβούχιον γε-
 νέσθαι. «Ἴνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ
 25 πρόσωπόν σου;». Τίνος ἔνεκεν, φησὶ, ἰοσαΐτη λύπη κατεσχέ-
 θῃς, ὡς καὶ διὰ τοῦ προσώπου δεικνύναι τῆς ἀθυμίας τὸ
 μέγεθος; «Ἴνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου;» διὰ τί σῆτι
 σου ἤρατο τὸ γεγεννημένον; τίνος ἔνεκεν οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ συνεί-
 δες τὸ δέον; Μὴ γὰρ ἀνθρώπων προσέφερες παραλογισθῆναι
 30 δυναμένῳ; οὐκ ἤδεις διτι οὐχὶ τῶν προσαγομένων ἐδεόμην,

σφάλλωμεν εἰς κάτι, δὲν μᾶς ἀποστρέφεται τόσον ἐξ αἰτίας τοῦ σφάλματος, ὅσον ὅταν ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ σφάλμα ὁ Κάιν ὅμως δὲν κάνει κανένα λόγον δι' αὐτό.

6. Καὶ διὰ νὰ μάθης αὐτό μὲ ἀκρίβειαν, καὶ διὰ νὰ ἰδῆς τὸ ἀνείπωτον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας, βλέπε ἀπὸ αὐτὰ πού γίνονται τώρα τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεξικακίας του. Διότι, ὅταν εἶδεν ὅτι αὐτός ἐλυπήθη ὑπερβολικά, καί, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πνιγῆ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς λύπης, δὲν τὸν παραβλέπει ἄλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν πατέρα του, δίδων εἰς αὐτὸν ἀφορμὰς πρὸς ἀπολογίαν καὶ ἀνοίγων τὴν θύραν τῆς παρησιας εἰς αὐτὸν καὶ λέγων «Ποῦ εἶσαι;» μετὰ τὸ φοβερὸν ἐκείνο παράπτωμα, τὴν ἰδίαν καὶ τώρα ἐπιδεικνύει πρὸς ἐκείνον πού ἔγινε τόσον ἀγνώμων, καὶ ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ πέσῃ εἰς τὸν κρημνόν, ἀπλώνων τὸ χέρι του καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τοῦ δώσῃ ἀφορμὴν νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα, λέγει πρὸς αὐτὸν «Διατί εἶσαι λυπημένος; καὶ διατί ἔγινε τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν; Ἐάν προσφέρῃς ὅπως πρέπει καὶ δὲν διακρίνης σωστά, δὲν ἁμαρτάνεις; Ἡσύχασε. Αὐτός θὰ καταφεύγῃ εἰς σέ, καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάζῃς αὐτόν». Παρακαλῶ, παρατήρησε, ἀγαπητέ, τὴν ἄπειρον συγκατάβασιν τῆς κηδεμονίας του. Ὅταν λοιπὸν εἶδεν αὐτόν νὰ πολιορκῆται, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ φθόνου, πρόσεχε πῶς ἐπιθέτει εἰς αὐτόν τὰ κατάλληλα φάρμακα, κινούμενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα, ὥστε νὰ ἀνασύρῃ αὐτόν γρήγορα καὶ νὰ μὴ βυθισθῆ εἰς τὸ πάθος. «Διατί εἶσαι λυπημένος πολὺ; καὶ διατί ἔγινε τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν;». Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, κατελήφθης ἀπὸ τόσον μεγάλην λύπην, ὥστε καὶ μὲ τὸ πρόσωπόν σου νὰ ἀποδεικνύῃς τὸ μέγεθος τῆς θλίψεως; «Διατί ἔγινε τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν;» διατί ἐπέδρασεν ἔτσι τὸ γεγονός εἰς σέ; διὰ ποῖον λόγον δὲν ἀντελήφθης ὅτι δὲν εἶχα ἀνάγκην ἀπὸ τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ ὀπό τὴν ἀγαθὴν διά-

ἀλλὰ τῆς τῶν προσαγόντων ὑγιοῦς γνώμης; «Ἴνα τί περιλυ-
 πος ἐγένου; καὶ ἴνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; Οὐκ, ἂν
 ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἡμαρτες;». Τὸ μὲν
 γὰρ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τοῦ προσενεγκεῖν ἐπαινεῖόν, τὸ δὲ μὴ
 5 ὀρθῶς διελεῖν, τοῦτο τὴν ἀποβολὴν εἰργάσατο τοῦ προσενεχθέν-
 τος. Ἔδει γὰρ Θεῶ προάγοντα πολλὴν ἐπιδείξασθαι περὶ
 τὴν διαίρεσιν τὴν ἀκριβείαν, καὶ ὅσον ἐσὶ τὸ μέσον τοῦ δεχο-
 μένου καὶ τοῦ προσάγοντος, ἰσαύτην ποιήσασθαι καὶ ἐν τῇ
 διαιρέσει τὴν διαφορὰν. Ἀλλὰ τοῦτων οὐδὲν ἐννοήσας οὐ ἀ-
 10 πλῶς τὰ τυχόντα προσήγαγες. Διὰ τοῦτο οὐδὲ δεκτὰ γενέσθαι
 ἠδυνήθη. Ὡσπερ γὰρ ἡ σὴ γνώμη, μεθ' ἧς τὴν προσαγωγὴν
 ἐποίησω, οὐδὲν τὸ μέσον λογισάμενος, ἀποβληθῆναι ἐποίησε
 τὴν παρὰ σοῦ προσενεχθῆσαν θυσίαν οὕτως ἡ τοῦ ἀδελφοῦ
 γνώμη ὀρθή τε τυγχάνουσα, καὶ πολλὴν ἐπιδειξαμένη ἐν τῇ
 15 διαιρέσει τὴν ἀκριβείαν, εὐπρόδεκτα αὐτοῦ τὰ δῶρα πεποίη-
 κεν. Ὅμως οὐδὲ οὕτω δίκην ἀπαιτῶ τοῦ πλημμελήματος, ἀλ-
 λά δείκνυμι μόνον τὸ ἁμαρτηθῆν, καὶ συμβουλήν εἰσάγω σοι,
 ἦν εἰ βουληθείης δέξασθαι, καὶ τὸ ἁμαρτηθῆν διορθώσῃ, καὶ
 χεῖροσιν οὐ περιβαλεῖς σαυτὸν κακοῖς. Τί οὖν; Ἡμαρτες,
 20 καὶ μέγα ἡμαρτες, ἀλλ' οὐ κολάζω διὰ τὸ ἁμαρτηθῆν φιλάν-
 θρωπος γάρ εἰμι, καὶ «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρ-
 τωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ἐπεὶ οὖν ἡμαρτες,
 «Ἡσύχασον», γαλήνην ἔργασαί σου τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀπαλ-
 λάγηθι τῆς τῶν κυμάτων σφοδρότητος, τῶν πολιορκούντων
 25 τοῦ τὴν διάνοιαν, κατὰσειλον τὴν ταραχὴν, μὴ τῷ προσλαβόν-
 τι ἁμαρτήματι ἕτερον χαλεπώτερον προσθῆς, μηδὲ βουλευσῇ
 μηδὲν τῶν ἀνηκέσιων. Μὴ αἰχμάλωτον σαυτὸν ἐκδῶς τῷ πο-
 νηρῷ δαίμονι. Ἡμαρτες, ἡσύχασον. Ἦδει καὶ ἐκ προοιμίων
 τὴν μέλλουσαν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ γίνεσθαι, καὶ

θεσιν ἐκείνων πού τὰ προσφέρουν; «Διατί εἶσαι λυπημένος πολύ; καί διατί τὸ πρόσωπόν σου ἔγινε σκυθρωπόν; Ἐάν προσφέρῃς ὅπως πρέπει καί δέν διακρίνης σωστά, δέν ἀμαρτάνεις;». Τὸ νὰ συλλάβῃ λοιπὸν κανεῖς τὴν ἔννοιαν τοῦ νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἶναι ἄξιον ἐπαίνου· τὸ νὰ μὴ ἐπιλέγῃ ὅμως σωστά, τοῦτο ἐπέφερε τὴν ἀπόρριψιν τοῦ προσφερθέντος. Διότι, ὅταν ἐπρόσφερες εἰς τὸν Θεόν, ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃς μεγάλην προσοχὴν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν προσφερθέντων, καί ὅση ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξύ τοῦ δεχομένου καί τοῦ προσφέροντος, τόση διαφορὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ καί εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀγαθῶν. Σὺ ὅμως χωρὶς νὰ ἐννοήσῃς τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἐπρόσφερες ἀπλῶς τὰ τυχόντα. Διὰ τοῦτο δέν ἠμπόρεσαν οὔτε δεκτὰ νὰ γίνουν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἰδική σου διάθεσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἔκαμες τὴν προσφοράν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃς καθόλου τὴν ἀπόστασιν, ἔκαμε νὰ ἀπορριφθῇ ἡ προσφερθεῖσα ἀπὸ σέ θυσία· ἔτσι ἡ διάθεσις τοῦ ἀδελφοῦ σου, καί ἐπειδὴ ἦτο ὀρθὴ καί ἐπειδὴ ἔδειξε μεγάλην προσοχὴν κατὰ τὴν ἐπιλογὴν, ἔχει κάμει εὐπρόσδεκτα τὰ δῶρα του. Ὅμως οὔτε ἔτσι ἀπαιτῶ τὴν τιμωρίαν τοῦ παραπτώματος, ἀλλὰ δεικνύω μόνον τὸ ἀμάρτημα καί σοῦ δίδω συμβολήν, τὴν ὁποίαν ἐάν θὰ θελήσῃς νὰ δεχθῆς, καί τὸ ἀμάρτημα θὰ διορθώσῃς καί δέν θὰ περιβάλῃς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ χειρότερα κακά. Τί λοιπὸν; Ἠμάρτησες, καί ἡμάρτησες πολύ, ἀλλὰ δέν σέ τιμωρῶ διὰ ἀμάρτημα, διότι εἶμαι φιάνθρωπος καί «δέν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν καί τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ»⁹. Λοιπὸν, ἂν καί ἡμάρτησες, «Ἠσύχασε», προσπάθησε νὰ φέρῃς γαλήνην εἰς τὰς σκέψεις σου καί νὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ὀρμητικότητα τῶν κυμάτων, πού πολιορκοῦν τὴν διάνοιάν σου· σταμάτησε τὴν ταραχὴν, μήπως εἰς τὸ προηγούμενον ἀμάρτημα προσθέσῃς ἄλλο φοβερώτερον καί μήπως σκεφθῆς τίποτε ἀπὸ τὰ καταστρεπτικὰ κακά. Μήπως παραδώσῃς τὸν ἑαυτὸν σου αἰχμάλωτον εἰς τὸν πονηρὸν διάβολον. Ἠμάρτησες, ἡσύχασε. Ἐγνώριζε καί ἀπὸ πρὶν τὴν ἐπίθεσιν πού ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, καί

διὰ τούτων αὐτὴν προανασιέλλει τῶν ρημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς Θεὸς καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπισιτάμενος ἤδει τῆς καρδίας αὐτοῦ τὰ κινήματα, τῇ πολλῇ παραινέσει καὶ τῇ τῶν ρημάτων συγκαταβάσει κατέλληλον αὐτῷ τὴν ἰατρειάν εἰσφέρει, τὰ παρ' ἐανιοῦ ἅπαντα πληρῶν, εἰ καὶ οὗτος τὸ φάρμακον ἀπωσάμενος εἰς τὸ τῆς ἀδελφοκτονίας θάραθρον ἐαντὸν κατεκρήμνισεν. Ἡμαρτες, ἡσύχασον. Μὴ νομίσης, φησὶν, εἰ καὶ ἀπεισιρόφην σου τὴν θυσίαν διὰ τὴν οὐκ ὀρθὴν γνώμην, καὶ εἰ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον προσεδεξάμην διὰ τὴν ὑγιῆ προαίρε-

10 σιν, διὸ τῶν πρωτείων σε ἀποσιερώ, καὶ τῆς ἀξίας τῶν πρωτοτόκων ἐκβάλλω. «Ἡσύχασον»: εἰ γὰρ καὶ τῆς παρ' ἐμοῦ τιμῆς ἡξίωται, καὶ εὐπρόδοκτα αὐτοῦ γέγονε τὰ δῶρα, ἀλλὰ «Πρὸς σὲ ἡ ἀποσιροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ». Ὡστε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην ἔχειν σε συγχωρῶ τὰ προτε-

15 ρήματα τῆς πρωτοτοκίας, κάκεινον ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν εἶναι κελεύω, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν σὴν. Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς αὐτοῦ θούλειαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν μαρίαν κατασιεῖλαι, καὶ τὴν ὀρθὴν ἐκκόψαι διὰ τῶν ρημάτων τούτων. Τὰ γὰρ κινήματα τῆς διανοίας αὐτοῦ κατοπιεύων, καὶ τῆς

20 φορικῆς αὐτοῦ γνώμης ἐπισιτάμενος τὸ ἀπηνές, ἤδη προλεᾶναι αὐτοῦ θούλειαι τὸν λογισμὸν, καὶ γαλήνην ἐργάσασθαι αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ, ὑποιάτιων αὐτῷ τὸν ἀδελφόν, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μὴ ὑποκεινόμενος. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπιμέλειαν καὶ μετὰ τοσαῦτα τὰ φάρμακα οὐδὲν πλέον ὁ Κεῖν

25 ἀπώγατο. Τοσοῦτόν ἐστι γνώμης διαφορὰ, καὶ κακίας ὑπερβολή.

7. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ἐκτειναντες τὸν λόγον δόξωμεν παρενοχλεῖν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ προσκορῆς ὑμῖν νομισθῆ ἢ παρ' ἡμῶν ὀμιλία τὰς ἀκοὰς ὑμῶν ἀποκναίονσα, ἐνταῦθα κα-

30 ταπύσαντες τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσωμεν ὑμῶν τῇ φιληκοῖα, μισῆσαι τὴν τοιαύτην μίμησιν, καὶ τῇ κακίᾳ πολλὰ χαίρειν

αὐτὴν προλαμβάνει μὲ τὰ λόγια αὐτά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὡς Θεός, ἀφοῦ γνωρίζει καλὰ καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας, ἐγνώριζε τὰς σκέψεις τῆς καρδίας του, μὲ τὰς πολλὰς παραινέσεις καὶ μὲ τὴν συγκατάβασιν τῶν λόγων, προσφέρει τὴν κατάλληλον θεραπείαν εἰς αὐτόν, ἐκπληρῶν ὅλα τὰ ἰδικά του, ἂν καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνε τὸ φάρμακον, κατεκρήμνισε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀδελφοκτονίας. Ἡμάρτησες, ἠσύχασε. Μὴ νομίσης, λέγει, ἂν καὶ δὲν ἐδέχθην τὴν θυσίαν σου ἐξ αἰτίας τῆς ἐσφαλμένης σου διαθέσεως καὶ ἐὰν ἐδέχθην τὸ δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθῆς του προαιρέσεως, ὅτι σοῦ στερῶ τὰ πρωτεῖα καὶ σὲ ἐκδιώκω ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῶν πρωτοτόκων. «Ἡσύχασε» διότι ἂν καὶ ἔχει γίνεαι ἄξιός τῆς τιμῆς ἀπὸ ἐμέ καὶ ἔχουν γίνεαι τὰ δῶρα του εὐπρόσδεκτα, ἀλλὰ «Πρὸς σὲ θὰ καταφεύγῃ αὐτός καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάσης αὐτόν». Ὡστε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν αὐτὴν σὲ ἐπιτρέπω νὰ ἔχῃς τὰ πλεονεκτήματα τῆς πρωτοτοκίας, καὶ ἐκεῖνον διατάσσω νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ἀρχηγίαν. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς ἐπιθυμεῖ νὰ καταπραῦνῃ τὸν θυμὸν καὶ τὴν παραφροσύνην του, καὶ νὰ σταματήσῃ τὴν ὀρμὴν του μὲ τὰ λόγια αὐτά. Ἐπειδὴ βλέπει τὰς σκέψεις τῆς διανοίας του καὶ γνωρίζει καλὰ τὴν σκληρότητα τῆς φονικῆς αὐτοῦ διαθέσεως, ἤδη ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσῃ ἀπὸ τώρα εὐθὺν τὸν λογισμὸν του, καὶ φέρῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, ὑποτάσσω εἰς αὐτόν τὸν ἀδελφόν του καὶ χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ἐξουσίαν του. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν τόσῃν μεγάλην φροντίδα καὶ μετὰ τὰ τόσα πολλὰ φάρμακα τίποτε πλέον δὲν ὠφελήθη ὁ Κάιν. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς διαθέσεως καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῆς κακίας.

7. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦμεν ὅτι παρενοχλοῦμεν τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, παρατείνοντες ἀκόμη περισσότερο τὸν λόγον, καὶ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀπὸ σᾶς ἐνοχλητικὴ ἡ ὁμιλία μας, ἐπειδὴ καταπονεῖ τὰς ἀκοάς σας, ἀφοῦ στοματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, θὰ παρακαλέσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν πρὸς ἀκρόασιν ἀγάπην σας· νὰ μισήσωμεν τὴν μίμησιν

προσειπόντες, τὰς τοῦ Κυρίου ἐπιτολὰς μετ' ἐπιμελείας πολλῆς
καὶ ἐξ ὅλης καρδίας μετέρχεσθαι, καὶ μάλιστα μετὰ τοσοῦτων
καὶ τηλικούτων παραδειγμάτων. Οὐδὲ γὰρ εἰς ἄγνοιαν λοιπὸν
ἡμῶν τις καιαφυγεῖν δυνήσεται. Εἰ γὰρ οὗτος, λέγω δὴ ὁ Κἀῖν
5 μηδένα ἔχων τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγονότων εὖρεῖν τοιοῦτόν τι δια-
πραξάμενον, ὅμως τὴν ἀνύποισιον ἐκείνην καὶ χαλεπὴν ὑπέ-
μεινε τιμωρίαν, ὡς μετέπειτα γνωσθήσεται, τί πείσεσθαι ἡ-
μᾶς εἰκόσ, τὰ αὐτά, ἢ καὶ χεῖρονα ἁμασιάνοντας, μετὰ τὴν
τοσαύτην τῆς χάριτος δαψίλιαν; ἢ πάντως τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
10 τὸν σκόληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸν θρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τὸ
σκότος τὸ ἐξώτερον, τὴν γέενναν τοῦ πυρός, καὶ τὰς ἄλλας
τὰς ἀπαραιτήτους τιμωρίας ἡμᾶς ὑποδέξασθαι; Οὐδὲ γὰρ
ἀπολογία τις λοιπὸν ὑπολείπεται, οὕτω ραθύμως ἡμῶν δια-
κειμένων καὶ ἀναπεπιωκότων. Μὴ γὰρ οὐκ ἴσμεν ἅπαντες
15 τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα; καὶ διὸ οἱ μὲν τὰ πρῶτα
πράττοντες, τὰ πρῶτεῖα τῶν σιφάνων ἐξουσιν, οἱ δὲ τοῖς ἐσχά-
τοις ὑποπεσόντες τῶν ἐσχάτων ὑποστήσονται κολαστηρίων τὴν
καταδίκην; Διὸ παρακαλῶ καὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μὴ ἀνό-
νητος ἡμῶν ἢ ἐπιταῦθα συνέλευσις γενέσθω, ἀλλὰ τῆ τῶν λό-
20 γων ἀκροάσει καὶ τὰ ἔργα ἐπακολουθεῖτω, ἵνα τὴν ἀπὸ τοῦ
συνειδότος ἔχοντες πληροφορίαν, καὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσιν
ἐντεῦθεν ἤδη τρεφόμενοι, δυνηθῶμεν τῶν δυσχερῶν τοῦ πα-
ρόντος θίου εὐμαρῶς τὸ πέλαγος διαπλεύσαντες, εἰς τὸν λι-
μένα κατανῆσαι τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῶν ἀπορ-
25 ρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, ἃ ἐπηγγείλατο Κύριος
τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς
αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ ἀγίῳ καὶ προσκνητῷ αὐτοῦ Πνεύ-
ματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

αὐτὴν καί, ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαιρετε εἰς τὴν κακίαν, νὰ ἐκτελοῦμεν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ μὲ ὅλην μας τὴν καρδίαν, καὶ μάλιστα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τόσον πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα παραδείγματα. Εἰς τὸ ἐξῆς λοιπὸν οὔτε εἰς τὴν ἄγνοιαν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ καταφύγῃ. Διότι ἐὰν αὐτός, δηλαδὴ ὁ Κάιν, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὐρῆ κανένα ἀπὸ τοὺς ζήσαντας πρὶν ἀπ' αὐτὸν νὰ ἔχῃ διαπράξῃ κάτι τὸ παρόμοιον, ὅμως ὑπέμεινε τὴν ἀφόρητον καὶ φοβερὰν ἐκείνην τιμωρίαν, ὅπως θὰ γίνῃ γνωστὴ ἀργότερα, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀμαρτάνομεν τὰ ἴδια ἢ καὶ χειρότερα, μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃν ἀφθονίαν τῆς χάριτος; ἢ ὅπωςδήποτε θὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἡ γέεννα τοῦ πυρὸς καὶ αἱ ἄλλαι αἱ ἀναπόφευκτοι τιμωρίαι; Οὔτε βέβαια μᾶς ἀπομένει κάποια ἀπολογία εἰς τὸ ἐξῆς, καθόσον συμπεριφερώμεθα μὲ τόσῃν ἀδιαφορίαν, καὶ παραμένομεν εἰς τὴν πτώσιν. Διότι μήπως δὲν γνωρίζομεν ὅλοι τί πρέπει νὰ πράττωμεν, καὶ τί νὰ μὴ πράττωμεν; καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν τὰ πρῶτα, θὰ ἔχουν τὰ βραβεῖα τῶν στεφάνων, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ὑπέπεσαν εἰς τὰ τελευταῖα θὰ ὑποστοῦν τὴν καταδίκην τῶν σκληροτέρων βασανιστηρίων; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ εὐχομαι καὶ ἱκετεύω, νὰ μὴ γίνῃ ἀνώφελος ἡ συγκέντρωσίς μας ἐδῶ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων νὰ ἐπακολουθήσουν καὶ τὰ ἔργα, ὥστε, ἔχοντες τὴν πληροφορίαν ἀπὸ τὴν συνείδησιν καὶ τρεφόμενοι ἤδη ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας, νὰ ἠμπορέσωμεν, ἀφοῦ διαπλεύσωμεν εὐκόλα τὸ πέλαγος τῶν δυσχερειῶν τῆς παρουσίας ζωῆς, νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ λιμάνι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀπερίγραπτα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Κύριος εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν αὐτοῦ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

8. Πειθώμεθα δὲ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρη-
 μένοις κατακολουθοῦντες τὰ ὑγειῆ δόγματα σπουδάζωμεν ἐνα-
 ποιῆσθαι ταῖς ἐαυτῶν ψυχαῖς· καὶ μετὰ τοῦτον καὶ βίου ἀ-
 κριβείαν ἐπιδείκνυσθαι ἵνα καὶ ὁ βίος μαρτυρῇ τοῖς δόγμασι·
 5 καὶ τὰ δόγματα τὸν βίον ἀξιοπισιτότερον ἐπιφαίνῃ. Οὐτε γὰρ
 ἐὰν ἔχωμεν δόγματα μὲν ὀρθά, βίου δὲ ἀμελῶμεν, ὠφελος
 ἡμῖν ἔσται τι· οὔτε ἐὰν βίον ἔχοντες, τῶν ὀρθῶν δογμάτων
 ἀμελῶμεν κερδᾶναι τι χρήσιμον καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμετέραν
 δυνασόμεθα. Προσῆκει γὰρ εἰ βουλοίμεθα καὶ γεέννης ἔλευ-
 10 θερωθῆναι, καὶ βασιλείας ἐπιτυχεῖν, ἀμφοτέρωθεν κοσμεῖσθαι
 καὶ δογματίων ὀρθότητι, καὶ βίου ἐπιμελείᾳ. Τί γὰρ ὄφελος,
 εἰπέ μοι, δένδρου εἰς ὕψος πολὺ ἐκτεινομένου, καὶ τοῖς φύλ-
 λοις κομῶντος, ὅταν καρποῦ ἔρημον ᾖ· οὔτω καὶ τὸν χριστια-
 νὸν οὐδὲν δύνῃσι τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἐὰν τις κατὰ βίον ἀμελῇ.
 15 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τοιοῦτους ἐμακάριζε λέγων·
 «Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας». Τῆς γὰρ διὰ τῶν λόγων
 διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀκριβεσιτέρα καὶ ἀξιοπισιτότερα
 πολλῶ· ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ οἰγῶν καὶ ὀρώμενος παιδεύειν
 δύναται τοὺς μὲν διὰ τῆς θέας, τοὺς δὲ καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς·
 20 καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας· οὐ μόνον
 δὲ δι' ἑαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὀρώντων παρα-
 σκευάζων δοξάζεσθαι τὸν αὐτοῦ Δεσπότην· ὁ τοιοῦτος διὰ
 μυρίων γλωσσῶν καὶ διὰ πολλῶ πλειόνων τὰς εὐχαριστίας
 καὶ τοὺς ὕμνους ἀνοίσει τῷ τῶν ὄλων Θεῷ. Οὐδὲ γὰρ οἱ γνώ-
 25 ριμοὶ μόνον καὶ μάρτυρες ὄντες τοῦ βίου καὶ αὐτὸν θαυμάσου-
 νται καὶ τὸν αὐτοῦ Δεσπότην· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες, παρ'
 ἑτέρων ταῦτα μανθάνοντες· καὶ οἱ πόρωθεν οἰκοῦντες καὶ

10. Τὸ τμήμα τῆς ὁμιλίας πού ἀκολουθεῖ ἐδημοσιεύθη ὡς ἀπόσπασμα εἰς PG 64, 500 C - 501 B.

11. Ματθ. 5, 19.

12. Δηλ. αὐτὸς πού διδάσκει διὰ τῶν ἔργων.

8. "Ας¹⁰ υπακούωμεν λοιπόν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καί, ἀκολουθοῦντες τὰ λεγόμενα αὐτῆς, ἄς προσπαθοῦμεν νὰ τοποθετοῦμεν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας τὰ ὀρθὰ δόγματα καὶ μαζί μὲ αὐτὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς ὥστε καὶ ἡ Ζωὴ μας νὰ ἐπιβεβαιώνη τὰ δόγματα, καὶ τὰ δόγματα νὰ ἐμφανίζουσι τὴν Ζωὴν μας περισσότερο ἀξιόπιστον. Διότι οὔτε ἐὰν ἔχωμεν μὲν ὀρθὰ δόγματα, ἀδιαφοροῦμεν ὅμως διὰ τὸν τρόπον ζωῆς, θὰ ἔχωμεν κάποιο ὄφελος· οὔτε ἐὰν ζῶμεν ὀρθῶς καὶ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰ ὀρθὰ δόγματα θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κερδίσωμεν κάτι τὸ χρήσιμον καὶ πού θὰ συντελῇ διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Διότι πρέπει, ἐὰν θὰ θέλωμεν νὰ ἀπαλλαγοῦμεν καὶ ἀπὸ τὴν γέενναν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, νὰ κοσμοῦμεθα καὶ μὲ τὰ δύο αὐτά, δηλαδὴ καὶ μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων καὶ μὲ τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς. Διότι, εἶπέ μου, ποῖον τὸ ὄφελος, ὅταν ἓνα δένδρον ἐκτείνεται εἰς μέγα ὕψος καὶ ἔχει πλούσιον φύλλωμα, ὅταν δὲν παράγῃ καρπὸν· ἔτσι καὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα δὲν ὠφελοῦν καθόλου τὸν χριστιανόν, ἐὰν κάποιος ἀδιαφορῇ κατὰ τὸν βίον του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάριζεν αὐτοὺς λέγων· «Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος πού ἔπραξε καὶ ἐδίδαξε τὰς ἐντολάς»¹¹. Διότι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν λόγων εἶναι κατὰ πολὺ τελειότερα καὶ ἀξιόπιστοτέρα ἢ διὰ τῶν ἔργων διδασκαλία. Διότι αὐτὸς¹² καὶ ὅταν σιωπᾷ καὶ ὅταν τὸν παρατηροῦν ἠμπορεῖ νὰ διδάσκῃ τοὺς μὲν μὲ τὴν θέαν, τοὺς δὲ καὶ μὲ τὴν ἀκοήν· καὶ θὰ ἀπολαύσῃ τὴν μεγάλην εὐνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅχι ὅμως μόνον μὲ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν ἐκείνων πού τὸν παρατηροῦν· προετοιμάζων νὰ δοξάζουν τὸν Κύριόν του, αὐτὸς θὰ ἀναπέμψῃ μὲ μυρίας γλώσσας καὶ κατὰ πολὺ περισσοτέρας τὰς εὐχαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πάντων. Διότι ὅχι μόνον οἱ γνωστοί του καὶ ἐκεῖνοι, πού εἶναι μάρτυρες τοῦ τρόπου ζωῆς του, θὰ θαυμάσουν καὶ αὐτόν καὶ τὸν Κύριόν του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν τὸν γνωρίζουν, πληροφορούμενοι αὐτὰ ἀπὸ ἄλλους· καὶ ἐκεῖνοι πού κατοικοῦν μακρὰν καὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν μεταναστεύ-

οί μακρὰν ἀπαρκισμένοι· καὶ οὐ φίλοι μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ αἰδεοθήσονται τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. Τοσούτη γὰρ ταύτης ἰσχύς· ὡς καὶ τῶν πολεμούντων αὐτὴν ἀποφράττειν τὰ σιόματα καὶ τὴν γλῶττιαν ἐπισιομίζειν· καὶ ὡσπερ πρὸς τὰς ἀ-

5 κίνας τὰς ἡλιακάς οἱ ἀσθενεῖς τὰς ὕψεις ἀντιβλέπει οὐ τολμῶσιν, οὕτως οὐδὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ κακία ἀντιβλέπει δυνησεταιί ποτε· ἀλλὰ παραχωρήσει, καὶ τὰ νῶτα δώσει καὶ τὴν ἦτιαν ὁμολογήσει. Ὁ δὴ καὶ πεπεισμένοι, ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς· καὶ μετὰ ἀσφαλείας τὸν ἐναντιῶν βίον οἰκονομῶμεν

10 καὶ τῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἀμαρτημάτων εἴτε ἐν λόγοις εἴτε ἐν πράγμασιν ἀπέχεσθαι σπουδάζωμεν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε τοῖς μείζοσι περιπεσοῦμεθα τῶν ἀμαρτημάτων, εἰάν τῶν μικρῶν ἀπεχώμεθα· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος δυνησόμεθα καὶ τῆς ἄνωθεν ροπῆς ἀπολαύοντες, τῆς ἄκρας

15 ἀρετῆς ἐπιλαθέσθαι, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν τὴν ἀποκειμένην, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σει μακράν' και ὄχι μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ και οἱ ἐχθροὶ θὰ σεβασθοῦν τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν. Διότι εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις της, ὥστε νὰ κλείνη ἐντελῶς τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν της και νὰ φιμῶνῃ τὴν γλῶσσαν των' και ὅπως οἱ ἀδύνατοι κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲν τολμοῦν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ἔτσι οὔτε και ἡ κακία θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ θὰ παραμερίσῃ, και θὰ ὑποχωρήσῃ και θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἡτταν της. "Ἐχοντες πεισθῆ λοιπὸν δι' αὐτό, ὡς ἀφοσιωνώμεθα εἰς τὴν ἀρετὴν' και ὡς κατευθύνωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὴν ζωὴν μας' ὡς προσπαθοῦμεν νὰ ἀπέχωμεν εἴτε μὲ τὰ λόγια εἴτε μὲ τὰ ἔργα ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι και μικρὰ και ἀσήμαντα. Διότι ἔτσι δὲν θὰ περιπέσωμεν ποτὲ εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀμαρτήματα, ἐὰν ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ μικρὰ' και μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ ἠμπορέσωμεν, ὠφελοῦμενοι και ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ροπήν, νὰ φθάσωμεν τὴν ὑψίστην ἀρετὴν και νὰ ἀποφύγωμεν τὴν εὕρισκομένην εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν κόλασιν και νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν και τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα μαζί και εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα και πάντοτε και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄

(Γεν. 4, 8 - 15)

Καὶ εἶπε Κάϊν πρὸς τὸν Ἄβελ, ἀδελφὸν αὐτοῦ, διέλ-
θωμεν δὴ εἰς τὸ πεδίον.

ε 1. Καθάπερ τὰ ἀνίατα τῶν τραυμάτων οὐδὲ τοῖς αὐσιγη-
 ροῖς τῶν φαρμάκων εἴκει, οὐδὲ τοῖς γλυκαίνειν αὐτὰ δυναμέ-
 νοις· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐπειδὴν ἅπαξ αἰχμάλωτος γένηται, καὶ
 ἑαυτὴν ἐκδῶ ᾧτινι δῆποτε πλημμελήματι, καὶ μὴ βούληται
 τὸ ἑαυτῆς συμφέρον συνιδεῖν, κἄν μωρία τις ἐνηχῆ, οὐδὲν
10 κερδαίνει, ἀλλὰ καθάπερ νεκρὰς ἀκοὰς κεκτημένη, οὐδεμίαν
 ἀπὸ τῆς παραινέσεως δέχεται τὴν ὠφέλειαν, οὐκ ἐπειδὴ μὴ
 δύναται, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ βούλειαι. Οὐδὲ γὰρ καθάπερ ἐπὶ
 τῶν σωματικῶν τραυμάτων ἐστὶν ἴδεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς
 προαιρέσεως. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν ἀκίνητά ἐστι πολ-
15 λάκις τὰ τῆς φύσεως πάθη· ἐπὶ δὲ τῆς προαιρέσεως οὐδὲν
 τοιοῦτον ἀλλ' ἔστι πολλάκις καὶ τὸν φαῦλον θελήσαντα με-
 ταβαλέσθαι, καὶ γενέσθαι καλόν, καὶ τὸν καλὸν ραθυμήσαντα
 πρὸς τὴν κακίαν ἐξολισθῆσαι. Ἐπεὶ οὖν ἀντεξούσιον ἡμῶν
 τὴν φύσιν εἰργάσατο ὁ τῶν ὅλων Θεός· τὰ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ
20 ἅπαντα ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμού-
 μενος, καὶ τὰ ἀπόρρητα καὶ τὰ ἐν τῷ θάθει τῆς διανοίας κι-
 νούμενα ἐπιστάμενος παραινεῖ, συμβουλεύει, προανασιέλλει
 τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως· οὐ μὴν ἀνάγκην ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ τὰ
 φάρμακα κατὰλληλα ἐπιθεῖς, ἀφίησιν ἐν τῇ γνώμῃ τοῦ κά-
25 μνοντος κεῖσθαι τὸ πᾶν. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Κάϊν νῦν
 γέγονεν. Ὅρα γὰρ μετὰ ἰσοσύτην κηδεμονίαν εἰς ὄσσην ἤδη

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄ (Γεν. 4, 8 - 15)

«Καὶ εἶπεν ὁ Κάιν πρὸς τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν του, ἃς προχωρήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν πεδιάδα».

1. Τὰ ἀθεράπευτα τραύματα δὲν ὑποχωροῦν οὔτε μὲ τὰ ἰσχυρὰ φάρμακα, οὔτε μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἠμποροῦν νὰ ἀνακουφίζουσι αὐτὰ· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν γίνῃ αἰχμάλωτος διὰ μίαν φορὰν καὶ ὑποχωρήσῃ εἰς οἰονδήποτε ἀμάρτημα καὶ δὲν ἐπιθυμῇ νὰ κατανοήσῃ τὸ συμφέρον της, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος διδάσκη μύρια πράγματα, τίποτε δὲν κερδίζει, ἀλλὰ ὡσάν νὰ ἔχη νεκρὴν τὴν ἀκοήν, δὲν δέχεται καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν παραίνεσιν, ὄχι διότι δὲν ἠμπορεῖ, ἀλλὰ διότι δὲν θέλει. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ βλέπῃ κανεὶς καὶ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔτσι, ὅπως βλέπει καὶ τὰ τραύματα τοῦ σώματος. Διότι εἰς μὲν τὰ σωματικὰ τραύματα τὰ πάθη τῆς φύσεως συχνὰ εἶναι ἀκίνητα· εἰς τὴν προαίρεσιν ὅμως δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο· ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν πολλάκις καὶ ὁ κακός, ὅταν θελήσῃ, νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ γίνῃ καλός, καὶ ὁ καλός ὅταν ἀδιαφορήσῃ, νὰ παρεκτραπῇ πρὸς τὴν κακίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν πάντων ἐδημιούργησε τὴν φύσιν μας ἐλευθέραν, τὰς ἰδικὰς του ἰδιότητας φανερώνει καὶ ἐνεργῶν κατὰ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν καὶ γνωρίζων καλὰ καὶ τὰ ἀπόρρητα καὶ τὰς εὐρισκομένας εἰς τὸ βάθος τῆς διανοίας μας σκέψεις, προτρέπει, συμβουλεύει, προλαμβάνει τὴν κακὴν πρᾶξιν· ὅμως δὲν ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικά, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπιθέσῃ τὰ κατάλληλα φάρμακα, ἀφήνει νὰ ἐξαρτᾶται τὸ καθετὶ ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀσθενοῦς. Αὐτὸ λοιπὸν ἔχει γίνῃ καὶ τώρα εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάιν. Διότι πρόσεξε ὕστερα ἀπὸ τὴν φροντίδα εἰς πόσῃν πα-

μανίαν ἐξώκειλε. Δέον γὰρ συνειδῶτα τὴν ἁμαρτίαν περὶ τὴν
 ταύτης διόρθωσιν λοιπὸν ἀσχοληθῆναι· ὁ δὲ καθάπερ μεθύων,
 τῷ πάθει καὶ τῷ τραύματι τῷ προλαβόντι ἔλκος ἕτερον συνά-
 πτωι, καὶ τὴν ἰατρειάν οὐ προσιέμενος τὴν μετὰ τοσαύτης ἐ-
 5 πιμελείας προσαχθεῖσιν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸν οἰκειὸν φόνον εἰς
 ἔργον ἀγαγεῖν ἐπειγόμενος, ἀπὸ δόλου καὶ πανουργίας τὴν
 ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τοῖς πεπλανημένοις ρήμασιν ἀπαιτᾷ τὸν
 ἀδελφόν. Τοσοῦτον θηριώδης ἐστὶν ἄνθρωπος εἰς κακίαν
 ἀποκλίνας. Ὡστερ γὰρ μέγα καὶ τίμιον τὸ λογικὸν τοῦτο
 10 ζῶον, καὶ μάλιστα ἐπειδὴν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ὀρ-
 μῆση, οὕτως ὅταν πρὸς κακίαν ἀποκλίνῃ, τῶν ἀνημέρων θη-
 ρίων μιμεῖται τὴν ὠμότητα. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκείνων πάλιν
 μεταπεσὼν ἀγριότητα, τὸ ἡμερον τοῦτο καὶ λογικὸν ζῶον ἐκ
 πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικᾷ τὴν ἐκείνων θηριωδίαν. Ἴδωμεν
 15 οὖν καὶ ἐπιταῦθα τί γίνεται. «Καὶ εἶπε», φησί, «Καίιν πρὸς
 Ἄβελ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ, διέλθωμεν δὴ εἰς τὸ πεδίον». Τὰ
 μὲν ρήματα ἀδελφοῦ, ἡ δὲ γνώμη φονικῆ. Τί ποιεῖς, ὦ Καίιν;
 οὐκ οἶδας πρὸς τίνα διαλέγη; οὐκ ἔννοεῖς ὅτι πρὸς ἀδελφόν
 σοι γίνεται ἡ διάλεξις; οὐ λογίζῃ ὅτι τὰς αὐτὰς σοι ἔλυσεν
 20 ὠδύνας; οὐ λαμβάνεις εἰς ἔννοιαν τὸ μυσαρὸν τῆς ἐπιχειρή-
 σεως; οὐ φοβῆ τὸν ἀπαραλόγιστον δικαστήν; οὐ φρίτεις τὴν
 ἔννοιαν τοῦ τολμημάτιος; Τίνος γὰρ ἔνεκεν εἰς τὸ πεδίον
 ἔλκεις τὸν ἀδελφόν, καὶ ἔξω τῶν ἀγκαλιῶν τῶν παιρικῶν
 ἐξάγεις; τίνος ἔνεκεν ἔρημον ποιεῖς τῆς παιρικῆς αὐτὸν βοη-
 25 θείας; Τί τὸ ξένον, ὅτι νῦν εἰς τὸ πεδίον ἔλκεις τὸν ἀδελφόν,
 καὶ ὅπερ πρότερον οὐκ ἐποίησας, νῦν ποιεῖν ἐπιχειρεῖς, καὶ
 προσφάσει φιλοφροσύνης εὖνοιαν ἀδελφικὴν προβαλλόμενος, τὰ
 τῶν πολεμίων αὐτῷ διαθεῖναι βουλεύῃ; Τίς ἡ μανία; τίς ἡ
 λύσσα; Ἔσιω, πηρωθεὶς τὸν λογισμὸν οὐδένα λόγον ποιῆ τῆς
 30 ἀδελφικῆς διαθέσεως, οὔτε τὴν φύσιν αὐτὴν ἐπιγινώσκεις·
 ἀλλὰ τί πρὸς τὸν οὐδὲν ἡδικοκῶτα οὕτως ἐξεπολεμώθη; τί

ραφροσύνην παρεσύρθη. Ἐπρεπε βέβαια, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν ἁμαρτίαν, νὰ ἀσχοληθῆ εἰς τὸ μέλλον διὰ νὰ διορθώσῃ αὐτήν· αὐτὸς ὅμως ὡσάν μέθυσος, προσθέτων εἰς τὸ πάθος καὶ τὸ προηγούμενον τραῦμα καὶ ἄλλην πληγὴν, καὶ χωρὶς νὰ δεχθῆ τὴν θεραπείαν, ἢ ὁποῖα ἐπροσφέρθη εἰς αὐτὸν μὲ τόσῃν φροντίδα, ἀλλὰ ἐπειγόμενος νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν φόνον του, ἀρχίζει ἀπὸ τὸν δόλον καὶ τὴν πονηρίαν καὶ μὲ ψεύτικα λόγια ἐξαπατᾷ τὸν ἀδελφόν του. Εἶναι τόσοσθ θηριώδης ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν κακίαν. Διότι ὅπως τὸ λογικὸν αὐτὸ ὄν εἶναι μέγα καὶ πολύτιμον, μάλιστα δὲ ὅταν ἐπιδιώκῃ ἐπίμονα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς· ἔτσι ὅταν ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν κακίαν, μιμείται τὴν σκληρότητα τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἄλλὰ καὶ ὅταν μεταπέσῃ πάλιν εἰς τὴν ἀγριότητα ἐκείνων, τὸ ἡμερον καὶ λογικὸν αὐτὸ ὄν ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὴν θηριωδίαν ἐκείνων. Ἄς παρακολουθήσωμεν λοιπὸν καὶ ἐδῶ τί συμβαίνει. «Καὶ εἶπεν ὁ Κάιν πρὸς τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφόν του, ὡς προχωρήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν πεδιάδα». Τὰ μὲν λόγια εἶναι χαρακτηριστικὰ ἀδελφοῦ, ἢ σκέψις ὅμως εἶναι φονικῆ. Τί κάνεις, Κάιν; δὲν γνωρίζεις πρὸς ποῖον ὀμιλεῖς; δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι συζητεῖς μὲ τὸν ἀδελφόν σου; δὲν σκέπτεσαι ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἴδιαν μὲ σὲ μητέρα; δὲν συλλογίζεσαι τὸ βδελυρὸν τῆς πράξεως; δὲν φοβεῖσαι τὸν δικαστὴν, πού δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἐξαπατήσῃς; δὲν τρέμεις ἀπὸ τὴν σκέψιν τῆς τολμηρᾶς πράξεως; Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον σύρεις τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὰς πατρικὰς ἀγκάλας; διὰ ποῖον λόγον στερεῖς ἀπ' αὐτὸν τὴν πατρικὴν βοήθειαν; Τί τὸ παράξενον συμβαίνει, διότι τώρα σύρεις τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ἐκεῖνο πού δὲν ἔκαμες προηγουμένως, τώρα προσπαθεῖς νὰ κάμῃς, καὶ προβάλλων ὡς πρόφασιν φιλοφροσύνης τὴν ἀδελφικὴν συμπάθειαν σκέπτεσαι νὰ συμπεριφερθῆς ἐχθρικὰ πρὸς αὐτόν; Ποῖα ἢ τρέλλα; ποῖα ἢ παραφροσύνη; Ἔστω, τυφλωθεῖς κατὰ τὴν σκέψιν δὲν λέγεις τίποτε διὰ τὴν ἀδελφικὴν διάθεσιν, οὔτε γνωρίζεις τὴν φύσιν αὐτήν· ἀλλὰ διατί ἤλθες εἰς πόλεμον πρὸς αὐτόν πού δὲν σὲ ἔχει

καὶ τοῖς γονεῦσιν ἔχων ἐγκαλεῖν τισαύτην αὐτοῖς κατήφειαν
 περιβαλεῖν βουλεύη, καὶ ἀρχηγὸς γενέσθαι τοῦ φοβεροῦ τού-
 του δράματος, καὶ πρῶτος τὸν θάνατον τοῦτον θάνατον αὐτοῖς
 ὑποδείξει; Ταύτας αὐτοῖς ἀποδίδως τὰς ἀμοιβὰς τῆς ἀνα-
 5 τροφῆς; Ποία τοῦ διαβόλου μηχανὴ εἰς ταύτην σε τὴν προᾶξιν
 παρώρμησε; Μὴ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι ἡ εὐνοια τοῦ κοινοῦ
 πάντων Δεσπότου, ἡ περὶ αὐτόν, ἐπαρτήθη αὐτὸν ἐποίησε
 κατὰ σοῦ; Οὐχὶ προλαβὼν διὰ ταύτην σου τὴν φονικὴν γνώ-
 μην ὑπέταξεν αὐτόν, καὶ ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν εἶναι πεποίη-
 10 κε, καὶ εἶπεν, ὅτι «Πρὸς σε ἡ ἀποσιτροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ αὐτοῦ
 ἄρξεις»; Καὶ γὰρ περὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ὑποταγῆς τοῦτο ἐκ-
 λαμβάνειν δεῖ. Εἰσὶ γὰρ τινες λέγοντες, ὅτι περὶ τῆς θυσίας
 τῆς προσερχθείσης παρ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν διελέχθη
 τὰ τοιαῦτα, ὅτι «Πρὸς σέ», φησί, «ἡ ἀποσιτροφὴ αὐτοῦ», τοῦ
 15 δώρου, «καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ», ἀντὶ τοῦ, σὺ αὐτοῦ ἀπολαύσεις.
 Διὰ τοῦτο οὖν ἀμφοτέρω εἰπὼν καταλιμπάνω τῇ ὑμετέρῃ συνέ-
 σει, ἵν' ὅπερ ἂν ὑμῖν ἀκολουθότερον φανῆ, δέξησθε καὶ αὐτοὶ
 τοῦτο. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ εἰρηθῆναι τοῦτο.
 «Καὶ ἐγένετο», φησί, «ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέ-
 20 στη Κάϊν ἐπὶ τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν
 αὐτόν». Φοβερὰ ἡ προᾶξις, ἐπικίνδυνον τὸ τόλμημα, μωσαρὰ
 ἢ ἐπιχειρήσεις, ἀούγγνωστον τὸ ἀμάρτημα, τεθηριωμένης ψυ-
 χῆς ἢ γνώμη. «Ἀνέστη», φησί, «ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν». Ὡ μισαρὰς χειρὸς ὦ δεξιᾶς
 25 ἐλεεινῆς· μᾶλλον δὲ σὺ τὴν χεῖρα ἐλεεινὴν δεῖ καλεῖν καὶ
 μισράν, ἀλλὰ τὴν γνώμην, ἣ καὶ τὸ μέλος ὑπηρετήσατο. Εἴπω-
 μεν τοίνυν οὕτως· ὦ γνώμης τολμηρᾶς, καὶ μισρᾶς, καὶ ἐλεει-
 νῆς, καὶ ὅπερ ἂν εἴποι τις, οὐδὲν ἄξιον ἐρεῖ. Πῶς οὐκ ἐνάο-
 κησεν αὐτοῦ ἡ χεῖρ; πῶς ἠδυνήθη κατασχεῖν τὸ ξίφος, καὶ

ἀδικήσῃ; τί ἠμποροῦσες νὰ κατηγορήσῃς τοὺς γονεῖς σου καὶ σκέπτεσαι νὰ περιβάλῃς αὐτοὺς μὲ τόσον μεγάλην κατήφειαν καὶ νὰ γίνῃς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ δράματος καὶ νὰ ὑποδείξῃς σὺ πρῶτος τὸν βίαιον αὐτὸν θάνατον; Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν ἀνταποδίδεις εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀνατροφήν σου; Ποῖον τέχνασμα τοῦ διαβόλου σὲ ὤθησεν εἰς αὐτὴν τὴν πρᾶξιν; Μήπως λοιπὸν ἠμπορεῖς νὰ ἰσχυρισθῇς, ὅτι ἡ εὐνοία τοῦ κοινοῦ τῶν πάντων Δεσπότου πρὸς αὐτόν, τὸν ἔκαμε νὰ ὑπερηφανευθῇ ἐναντίον σου; Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς φονικῆς σου διαθέσεως, διὰ νὰ προλάβῃ τὸ κακόν, δὲν ὑπέταξεν αὐτόν καὶ τὸν ἔκαμε νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου καὶ εἶπεν, ὅτι «Πρὸς σὲ θὰ καταφεύγῃ αὐτός καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάζῃς αὐτόν»¹; Πράγματι πρέπει νὰ θεωροῦμεν, ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Διότι ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ λέγουν, ὅτι ὁ Θεὸς συνωμίλησε μὲ τὸν Κάιν αὐτά, ἀναφερόμενος εἰς τὴν θυσίαν τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἐπρόσφερεν εἰς αὐτόν, ὅτι «Εἰς σὲ θὰ ἀφορᾷ αὐτό», δηλαδὴ τὸ δῶρον, «καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάζῃς αὐτό», ἀντὶ τοῦ, σὺ θὰ ἀπολαμβάνῃς αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ εἶπα καὶ τὰ δύο, τὰ ἀφήνω εἰς τὴν ἰδικὴν σας κρίσιν, ὥστε ἐκεῖνο ποὺ θὰ σᾶς φανῇ καταλληλότερον, νὰ τὸ δεχθῆτε καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι. Διότι ἐγὼ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἔχει λεχθῆ τοῦτο. «Καὶ συνέβη, λέγει ἡ Γραφή, ὅταν εὐρέθησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπετέθη ὁ Κάιν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἄβελ καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν». Εἶναι φοβερά ἡ πρᾶξις, ἐπικίνδυνον τὸ τόλμημα, βδελυρὸν τὸ ἐγχείρημα, ἀσυγχώρητον τὸ ἁμάρτημα, δεῖγμα θηριώδους ψυχῆς ἡ γνώμη. «Ἐπετέθη, λέγει, ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἄβελ καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν». Πόσον ἀκάθαρτον εἶναι τὸ χέρι! πόσον ἐλεεινὸν τὸ δεξιὸν χέρι! μᾶλλον ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζωμεν ἐλεεινὸν καὶ ἀκάθαρτον τὸ χέρι, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν ὑπῆρέτησε τὸ μέλος τοῦ σώματος. Ἄς εἰποῦμεν λοιπὸν ἔτσι: Τί τολμηρὰ σκέψις καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἐλεεινὴ! καὶ ὅ,τιδήποτε θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, τίποτε δὲν θὰ εἰπῆ ἀντάξιον αὐτῆς. Πῶς δὲν ἐναρκώθη τὸ χέρι του; πῶς ἠμπόρε-

τὴν πληγὴν ἐπαγαγεῖν; πῶς οὐκ ἀπέπη τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ;
 πῶς ἴσχυσεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ ἀνόσιον τοῦτο τόλμημα;
 πῶς οὐκ ἐπεκάμφθη, καὶ μειέβαλε τὴν γνώμην; πῶς οὐκ
 ἔλαβεν ἔννοιαν τῆς φύσεως; πῶς οὐκ ἐλογίσατο πρὸ τῆς ἐ-
 5 πειρηθῆσεως τὸ τέλος τοῦ γινομένου; πῶς ἤνεγκε μετὰ τὴν
 ἀναίρεσιν ἰδεῖν τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ σπαῖρον ἐπὶ τῆς γῆς;
 πῶς ἴσχυσε θεάσασθαι σῶμα νεκρὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρριμμένον,
 καὶ οὐ διελύθη εὐθὺς ἀπὸ τῆς θέας; Εἰ γὰρ ἡμεῖς
 μετὰ τοσοῦτων ἐτῶν ἀριθμῶν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶντες
 10 τοὺς τελευτῶντας, καὶ ταῦτα οἰκεία τελευτῆ τῆς ζωῆς μεδι-
 σταμένους, καὶ σὺδαμόθεν ἡμῖν προσήκοντας κατακλώμεθα,
 καὶ ἐχθρὸς ἢ καταλύομεν τὴν ἐχθρὰν πολλῶ δὴ μᾶλλον τοῦ-
 τιον εἰκόσι ἦν διαλυθῆναι, καὶ ἀθρόον ἀφεῖναι τὴν ψυχὴν, ὁ-
 ρῶντα τὸν πρὸ μικροῦ διαλεγόμενον, ἀδελφὸν τὸν ὁμομήτριον,
 15 τὸν ὁμοπαῖριον, τὸν τὰς αὐτὰς αὐτῷ λύσαντα ὠδίνας, τὸν τὴν
 παρὰ Θεοῦ εὐνοιαν ἐπισπασάμενον, ἐξαίρτης ἄπνον καὶ ἀν-
 ἐνέργητον κείμενον, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σπαίροντα.

2. Ἄλλ' ἴδωμεν πάλιν καὶ μετὰ τὴν ἀνοσίαν ταύτην προ-
 ξιν, καὶ μετὰ τὸ τόλμησαι τοῦτο τὸ πάσης συγγνώμης ἀπεστε-
 20 ρημένον, πόση κέχρηται συγκαιθάσει καὶ φιλανθρωπία ὁ τῶν
 ἀπάντων Θεός. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Κάϊν». Αὐτὸ
 τοῦτο μόνον πόσης ἐστὶν ἀγαθότης, τὸν τὰ τοιαῦτα ἐργασά-
 μενον ἀποκρίσεως ἀξιῶσαι; Εἰ γὰρ ἡμεῖς πολλάκις τοὺς ὁ-
 μογενεῖς ὀδελυτιόμεθα, ἐπειδὴν ἴδωμεν τοιοῦτόν τι τόλμημα
 25 ἔργασαμένους· πολλῶ μᾶλλον τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἐκπλήτισθαι
 δεῖ τοσαύτη τῇ ἀνεξικακίᾳ κεχορημένον, καὶ μᾶλα εἰκότως. Ἰ-
 αιρὸς γάρ ἐστι, καὶ πατὴρ φιλόστοργος· καὶ ὡς μὲν ἱαιρὸς
 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε τοὺς ἐν χαλεπαῖς ἀο-
 ρωσίαις τυγχάνοντας πρὸς ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν· ὡς δὲ πα-

σε νὰ κρατήσῃ τὸ ξίφος καὶ νὰ καταφέρῃ τὸ κτύπημα; Πῶς δὲν ἐγκατέλειπεν ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα; πῶς ἠμπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἐπαχθὲς τοῦτο τόλμημα; πῶς δὲν ἐλύγισε τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ δὲν ἤλλαξε γνώμην; πῶς δὲν ἐσκέφθη τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου; πῶς δὲν ἐσυλλογίσθη πρὶν ἀπὸ τὸ ἐγχείρημα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεώς του; πῶς ὑπέφερε νὰ ἰδῇ μετὰ τὸν φόνον τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ σφαδάζῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; πῶς ἠμπόρεσε νὰ βλέπῃ τὸ νεκρὸν σῶμα ἐξηλωμένον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν κατέρρευσε ἀμέσως ἀπὸ τὸ θέαμα; Ἐὰν θέβαια ἡμεῖς, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ὅταν βλέπωμεν καθημερινὰ ἐκείνους, πού ἀποθνήσκουν, καὶ μάλιστα νὰ ἀποθνήσκουν κατὰ φυσικὸν τρόπον, καὶ χωρὶς νὰ ἔχωμεν καμμίαν πρὸς αὐτοὺς συγγένειαν συντριβόμεθα, καὶ ἂν εἶναι ἐχθρὸς, καταπαύωμεν τὴν ἔχθραν· πολὺ περισσότερον ἤτο φυσικὸν νὰ συντριβῇ αὐτός, καὶ ἀμέσως νὰ ἀφήσῃ τὴν ψυχὴν του, ἐπειδὴ ἔβλεπε ἐκείνον μὲ τὸν ὁποῖον πρὶν ἀπὸ ὀλίγον ἐσυζητοῦσε, τὸν ἀδελφόν, πού ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα καὶ τὸν ἴδιον πατέρα, πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν, πού ἐδέχθη τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ἔαφνικὰ νὰ κείτεται ἄπνους καὶ ἀκίνητος καὶ νὰ σφαδάζῃ ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα.

2. Ἄς ἰδοῦμεν ὅμως πάλιν καὶ μετὰ τὴν βδελυρὰν αὐτὴν πρᾶξιν, καὶ ὕστερα πού ἐτόλμησεν αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, τὸ ὁποῖον στερεῖται κάθε συγγνώμης, πόσῃν συγκατάβασιν καὶ φιλανθρωπίαν μεταχειρίζεται ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Κάιν». Καὶ μόνον αὐτὸ εἶναι δεῖγμα πόσης ἀγαθότητος, τὸ νὰ θεωρήσῃ δηλαδὴ αὐτὸν ἄξιον ἀπολογίας, ἐνῶ διέπραξε τέτοιο ἔγκλημα; Ἐὰν ἡμεῖς πολλάκις ἀπεχθανώμεθα τοὺς συνανθρώπους μας, ὅταν βλέπωμεν νὰ διαπράττουν κάποιο παρόμοιον τόλμημα, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται ὁ ἀγαθὸς Θεός, πού μεταχειρίζεται μεγάλην ἀνεξικακίαν· καὶ πολὺ φυσικά. Διότι εἶναι ἰατρός καὶ φιλόστοργος πατέρας· καὶ ὡς ἰατρός μὲν τὰ πάντα κάνει καὶ ἐνεργεῖ, ὥστε τοὺς εὕρισκομένους εἰς ἐπικινδύνους ἀσθενείας νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὑγίαν·

ἡς φιλόσοφος τοὺς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν διὰ ραθυμίαν
 προδεδωκότας θούλει διὰ τῆς πατρικῆς φιλοσοφίας εἰς
 τὴν προτέραν ἀγαγεῖν εὐημερίαν. Ἐπεὶ οὖν πολὺ τῆς ἀγαθό-
 τητός ἐστιν αὐτοῦ τὸ μέγεθος, θούλει καὶ πρὸς τὸν τὰ τοι-
 5 αῦτα τετολημκότα πολλὴν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείξα-
 σθαι. Φησὶ γὰρ πρὸς αὐτόν· «Ποῦ ἐστὶν Ἄβελ ὁ ἀδελφός
 σου;». Πολλὴ καὶ ἄπειρος ἡ ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ
 ἐπειδὴ ἠγγόει ἠρώα, ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πεποίη-
 κεν· οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τὸ αὐτὸ εἰπεῖν. Καθάπερ γὰρ
 10 ἐκεῖνον ὀρώω διὰ τὴν αἰσχύνην τῆς γυμνότητος κρυπτόμενον
 ἠρώα, «Ποῦ εἶ;» οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ παρηγοίας αὐτῷ ἀφορ-
 μὰς διδούς, ὥστε διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ πταίσματος ἀπονίψα-
 σθαι τὸ πλημμέλημα (τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτῷ, ἀναθεὶν καὶ ἐξ
 ἀρχῆς τὴν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖν παρ' ἡμῶν τῶν ἡμαρτημένων),
 15 καὶ συγχώρησιν παρέχειν· ἐρωτᾷ καὶ νῦν τὸν Κάϊν, καὶ
 φησι, «Ποῦ ἐστὶν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;». Ἄγνοιαν προσποι-
 εῖται ὁ φιλόσοφος Δεσπότης, ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως πα-
 ρασκευάσῃ τὸν τὰ τοιαῦτα εἰργασμένον ἐπειχθῆναι πρὸς τὴν
 ὁμολογίαν τοῦ πλημμελήματος, καὶ δυναθῆ ὑπερβῆ τινός
 20 ἴσως καὶ φιλανθρωπίας ἐπιτυχεῖν. «Ποῦ ἐστὶν Ἄβελ ὁ ἀδελ-
 φός σου;». Τί οὖν ὁ ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος, ὁ ἰταμὸς καὶ
 ἀναίσχυντος; Δέον ἐννοῆσαι δι' οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ τὴν
 παρ' αὐτοῦ ἀπαιτῶν ὁμολογίαν, καὶ ἡμᾶς παιδεύων μηδέποτε
 πρὸ τῆς ἀποδείξεως κατατηφιζέσθαι τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμε-
 25 τέρων, καὶ εἰς ἔγνωσαν ἐλθεῖν τῆς τοῦ Δεσπότου συμβουλῆς,
 καὶ οὕτω ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπιχείρησιν ἀναστέλλων, καὶ εἰδῶς
 καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ κίνησιν, πρῶ-
 φυλακτικῶς ἐχρήσατο φαρμάκοις· δέον ταῦτα πάντα ἐννοῆ-

ὡς φιλόστοργος δὲ πατέρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των ἔχουν προδώσει τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν των, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ μὲ τὴν πατρικὴν του στοργὴν εἰς τὴν προηγουμένην εὐτυχίαν των. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ πρὸς ἐκείνον, πού εἶχε τολμήσει τὸ φοβερὸν ἔγκλημα, τὴν μεγάλην του φιланθρωπίαν. Λέγει λοιπὸν πρὸς αὐτόν· «Ποῦ εἶναι ὁ "Ἀβελ, ὁ ἀδελφός σου;». Μεγάλῃ καὶ ἄπειρος ἢ ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἠρώτησε βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ κάμνει αὐτό, πού εἶχε κάνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πατρὸς του, διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει αὐτόν νὰ ἐννοῇ πάλιν τὸν ἴδιον λόγον. Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἔβλεπεν ἐκείνον νὰ κρύπτεται ἐξ αἰτίας τῆς ἐντροπῆς διὰ τὴν γυμνότητά του, ἠρώτησε, «Ποῦ εἶσαι;»² ὅχι διότι δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ δώσῃ εὐκαιρίαν παρησίας, ὥστε μὲ τὴν ὁμολογίαν τοῦ σφάλματος νὰ καθαρῶσιν τελείως τὸ ἀμάρτημα (διότι τοῦτο ἦτο συνήθειά του, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, νὰ ἀπαιτῆ τὴν ὁμολογίαν ἀπὸ ἡμᾶς πού ἔχομεν ἀμαρτήσῃ καὶ νὰ παρέχῃ τὴν συγγνώμην)· ἐρωτᾷ καὶ τώρα τὸν Κάιν, καὶ λέγει· «Ποῦ εἶναι ὁ "Ἀβελ ὁ ἀδελφός σου;». Προσποιεῖται ἄγνοιαν ὁ φιάνθρωπος Κύριος, διὰ νὰ προετοιμάσῃ μὲ τὴν ἐρώτησιν ἐκείνον, πού εἶχε διαπράξῃ τὰ παραπτώματα νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν καὶ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ κάποιαν συγγνώμην, ἴσως καὶ φιανθρωπίαν. «Ποῦ εἶναι ὁ "Ἀβελ ὁ ἀδελφός σου;». Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κάνῃ ὁ ἀχάριστος καὶ ἀναίσθητος, ὁ θρασύς καὶ ἀναίσχυντος; Ἐπρεπε νὰ ἀντιληφθῆ ὅτι δὲν ἐρωτᾷ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, ἀλλὰ ἐπειδὴ ζητεῖ τὴν ὁμολογίαν του καὶ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ καταδικάζωμεν τοὺς ἀδελφούς μας προτοῦ ἀποδειχθοῦν τὰ ἀδικήματά των, καὶ νὰ ἐνθυμούμεθα τὴν συμβουλήν τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἀναστείλῃ τὴν κακὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ μολονότι ἐγνώριζε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν διάπραξιν αὐτῆς τὴν σκέψιν τῆς διανοίας του, ἐχρησιμοποίησε προληπτικὰ φάρμακα· ἔπρεπε ἀφοῦ ἐννοήσῃ ὅλα αὐτὰ νὰ σταθῆ μέχρις αὐ-

σαντα μέχρι τούτου σιῆσαι τὰ τῆς μανίας, καὶ εἰπεῖν τὸ γεγο-
 νός, καὶ δεῖξαι τῷ ἰατροῦ τὸ ἔλκος, καὶ δέξασθαι τὰ παρ' αὐ-
 τοῦ φάρμακα ὃ δὲ πάλιν ἐπιτείνει τὸ τραῦμα καὶ τὴν νομῆν
 τῶν ἐλκῶν βαρύτεραν ἐργάζεται. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «οὐ γι-
 5 νώσκω». Ὅρα ἀποκρίσεως ἀναίδειαν. Μὴ γὰρ ἀνθρώπων
 διαλέγη, ὃν ἴσως καὶ παραλογίσασθαι δυνατὸν ἦν; Οὐκ οἶδας,
 ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, τίς ἐσιν ὁ πρὸς σὲ διαλεγόμενος; οὐ
 λογίζῃ, ὅτι διὰ πολλὴν ἀγαθότητα πυνθάνεται, βουλόμενος ἀ-
 φορμὴν ἵνα εὐρεῖν, δι' ἧς τὴν οἰκείαν ἐπιδειξῆται φιλανθρω-
 10 πίαν, καὶ ἵνα λοιπὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἅπαντα ἐπιδειξαμένον,
 μηδεμίαν ἔχῃς ἀπολογίαν τῇ τιμωρίᾳ σαντὸν ὑπεύθυνον κατα-
 στήσας; «Καὶ εἶπε», φησὶν, «οὐ γινώσκω. Μὴ φύλαξ τοῦ ἀ-
 δελφοῦ μού εἰμι ἐγώ;». Ἐννόει μοι ἐνιαῦθα τοῦ συνειδότος
 τὴν κατηγορίαν, καὶ ὅπως ὠθούμενος, ὡς εἶπεῖν, ὑπὸ τῆς
 15 συνειδήσεως οὐκ ἔστι μέχρι τοῦ εἰπεῖν, «Οὐ γινώσκω», ἀλλ'
 ἐπήγαγε, «Μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μού εἰμι ἐγώ;» μονονουχί
 ἑαυτὸν ἐλέγχων. Καίτοι εἴ σοι κατὰ ἀκολουθίαν ἅπαντα ἐπέ-
 πραξο, καὶ κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ἐχοῖν σε καὶ φύλακα
 εἶναι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας. Τοῦτο γὰρ ἡ φύσις ἐπέτρπε,
 20 καὶ ἔδει τοὺς τὰς αὐτὰς λύσαντας ὠδίνας, ἀλλήλων φύλακας
 εἶναι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἐβούλου, μηδὲ ἤθελες φύλαξ τοῦ ἀδελ-
 φοῦ, τίνας ἔνεκεν καὶ σπαραγὺς ἐγένου, καὶ τὸν οὐδὲν ἡδικη-
 κῶτα ἐφόνευσας, καὶ ἐνόμισας μηδὲ τὸν ἐλέγχοντα ἔχειν; Ἄλλ'
 ἀνάμεινον, καὶ ἄφρι αὐτὸν σου κατήγορον γινόμενον τὸν ἀνη-
 25 ρημένον, καὶ νεκρὸν κείμενόν σου τοῦ ζῶντος καὶ θαδίζοντος
 λαμπροῦ τῇ φωνῇ κατηγοροῦντα. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, τί ἐποίη-
 σας τοῦτο;». Πολλὴ καὶ τοῦ ῥήματος ἡ ἔμφρασις. Τίνας ἔνε-
 κεν, φησί, τοῦτο διεπράξω; τί ἐποίησας τοῦτο τὸ ἀνόσιον τόλ-
 μημα, τὸ μισρὸν ἐπιχίρημα, τὴν προᾶξιν τὴν ἀσύγγνωστον, τὴν
 30 μανίαν τὴν ἀφόρητον, τὸν φόνον τὸν καινὸν καὶ ξένον, καὶ

τὸ τὸ σημεῖον τῆς τρέλλας του καὶ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πρᾶξιν, καὶ νὰ δείξῃ εἰς τὸν ἰατρὸν τὸ τραῦμα καὶ νὰ δεχθῇ τὰ φάρμακά του· ἐκεῖνος ὁμως ἐπαυξάνει τὸ τραῦμα καὶ καθιστᾷ βαρυτέραν τὴν διάβρωσιν τῶν πληγῶν. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, δὲν γνωρίζω». Πρόσεξε τὴν ἀναίδειαν τῆς ἀπαντήσεως. Μήπως λοιπὸν συζητεῖς μὲ ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον εἶναι ἴσως δυνατὸν νὰ ἐξαπατήσῃς; Δὲν γνωρίζεις, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συζητεῖ μαζί σου; δὲν σκέπτεσαι, ὅτι ἀπὸ πολλὴν ἀγαθότητα ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ, ἐπιθυμῶν νὰ εὐρῇ κάποιαν ἀφορμὴν, μὲ τὴν ὁποῖαν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν καί, ἀφοῦ ἐξαντλήσῃ ὅλα τὰ ἰδικά του, νὰ μὴ ἔχῃς εἰς τὸ ἐξῆς καμμίαν δικαιολογίαν διὰ τὴν τιμωρίαν, διότι κατέστησες τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον; «Καὶ εἶπε, λέγει, δὲν γνωρίζω. Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου». Κατανόησε, παρακαλῶ, ἐδῶ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, καὶ πῶς ὠθούμενος, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ τὴν συνειδήσιν δὲν ἐσταμάτησε μέχρι ποῦ εἶπε, «Δὲν γνωρίζω», ἀλλὰ ἐπρόσθεσε, «Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;» σχεδὸν ἐλέγχων τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν καὶ σὺ εἶχες πράξει μὲ συνέπειαν τὰ πάντα καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἔπρεπε νὰ εἶσαι καὶ φύλακας τῆς σωτηρίας τοῦ ἀδελφοῦ σου. Διότι αὐτὸ ἐπέβαλλεν ἡ φύσις καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι φύλακες μεταξὺ των ἐκεῖνοι, ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα. Ἐὰν ὁμως δὲν ἤθελες αὐτό, οὔτε ἤθελες νὰ εἶσαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ σου, διὰ ποῖον λόγον ἔγινες καὶ σφαγεύς, καὶ ἐφόνευσες αὐτὸν ποὺ δὲν σέ εἶχεν ἀδικήσῃ καθόλου, καὶ ἐνόμισες ὅτι δὲν ἔχεις οὔτε ἐκεῖνον, ποὺ θὰ σέ ἐλέγχῃ; Περίμενε ὁμως, καὶ θὰ ἰδῆς αὐτὸν τὸν φονευθέντα νὰ γίνεται κατήγορός σου, καὶ ἐνῶ κεῖται νεκρὸς θὲ μαθαρὰν φωνὴν νὰ κατηγορῇ σέ, ποὺ ζῆς καὶ βαδίζεις. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, διατί ἔκαμες αὐτό;». Εἶναι μεγάλη ἡ ἔμφασις τοῦ λόγου. Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, διέπραξες αὐτό; διατί ἔκαμες αὐτό τό ἀνόσιον τόλμημα, τὸ μιαρὸν ἐγχείρημα, τὴν ἀσυγχώρητον πρᾶξιν, τὴν ἀφόρητον τρέλλαν, τὸν πρωτάκουστον καὶ παράξενον φόνον,

- προῶτον τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ εἰσενεχθέντα διὰ τῆς οἴης δε-
 ξιάς; τί ἐποίησας τοῦτο τὸ μέγα καὶ φοβερόν, τὸ μὴ ἔχον ἐ-
 τέρα· ὑπερβολὴν ἁμαρτήματος; «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ
 σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς». Μὴ γὰρ ἀνθρώπος εἰμι, φησὶν,
 5 ἐκείνης μόνης τῆς φωνῆς τῆς διὰ γλώττης προφερομένης
 ἀκούων; Θεός εἰμι δυνάμενος καὶ δι' αἵματος ὑπακούειν βοῶν-
 τος, καὶ χαμαὶ που κάτω κειμένον. Ἴδὸν γὰρ πόσον ἵπταται
 τοῦ αἵματος τούτου ἡ φωνή, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν ἀναβαίνειν, καὶ παραιρέχειν τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ,
 10 καὶ τὰς ἀνωτέρω δυνάμεις, καὶ παρ' αὐτὸν ἴσασθαι τὸν θρό-
 νον τὸν βασιλικόν, καὶ τὴν σὴν μαιφονίαν ἀποδύρεσθαι, καὶ
 τῆς ἀνοσίας πράξεως κατηγορεῖν. «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελ-
 φοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς». Μὴ γάρ, φησὶν, εἰς ἕξ-
 νον καὶ ἀλλότριον τὴν παρανομίαν ταύτην εἰργάσω; Εἰς τὸν
 15 ἀδελφὸν τὸν σόν, τὸν οὐδὲν ἠδικηκῆτα. Ἄλλ' ἴσως ἢ παρ' ἐ-
 μοῦ εὐνοία τὸν φόνον αὐτῷ τοῦτον ἔτεκε, καὶ μὴ δυνάμενος
 ἐμοὶ μάχεσθαι, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀκάθεκτον θυμὸν ἐξεκένωσας.
 Διὰ τοι τοῦτο τοιαύτην ἐπάξω σοι τιμωρίαν, ὡς μηδὲ λήθη
 παραδοθῆναι τὸ τολμηθέν, καὶ τὴν διὰ τοῦτο ἐπενεχθεϊσάν
 20 σοι τιμωρίαν, ἵνα τὰ εἰς σὲ γινόμενα σωφρονισμὸς γένηται
 τοῖς μετὰ ταῦτα ἅπασιν. «Καὶ νῦν», ἐπειδὴ τοῦτο εἰργάσω,
 καὶ εἰς ἔργον ἤγαγες τὰ κακῶς σοι δόξαντα, καὶ ὑπὸ τοῦ
 φθόνου τοῦ πολλοῦ εἰς τὸν φόνον ὤρμησας, «Ἐπικατάρατος
 σὺ ἀπὸ τῆς γῆς».
 25 3. Ὁρᾷς τῆς κατάρας τὴν διαφορὰν, ἀγαπητέ; Μὴ ἀπλῶς
 παραδράμης, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς κατάρας, ἐννοεῖ τοῦ
 τολμημάτος τὴν ὑπερβολήν. Καὶ ὅσῳ μείζον τοῦτο τὸ ἁμάρ-
 τημα τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάστου ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς
 κατάρας ἔξεσει τῷ βουλομένῳ οὐνιδεῖν. Ἐκεῖ μὲν γάρ φη-

ὁ ὁποῖος ἔχει εἰσαχθῆ διὰ πρώτην φοράν μὲ τὸ ἰδικόν σου χέρι εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων; διατί ἔπραξες αὐτὸ τὸ μέγα καὶ φοβερόν, πού δὲν ἔχει κανένα μεγαλύτερόν του ἀμάρτημα; «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τὸ ἔδαφος φωνάζει δυνατὰ πρὸς ἐμέ». Μήπως λοιπὸν εἶμαι ἄνθρωπος, λέγει, νὰ ἀκούω μόνον ἐκείνην τὴν φωνὴν πού προφέρεται μὲ τὴν γλῶσσαν; Εἶμαι Θεὸς καὶ ἠμπορῶ νὰ ἀκούω διὰ τοῦ αἵματος ἐκείνον πού φωνάζει καὶ ἂν ἀκόμη κεῖται κάπου νεκρὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἴδου λοιπὸν πόσον πετᾷ ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὡσάν νὰ ἀναβαίνη ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ διατρέχη τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις καὶ νὰ στέκεται πλησίον τοῦ θρόνου τοῦ Βασιλέως καὶ νὰ θρηνηῖ τὸν ἰδικόν σου φόνον καὶ νὰ κατηγορῇ τὴν ἀνόσιον φογικὴν σου πρᾶξιν. «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τὴν γῆν φωνάζει δυνατὰ πρὸς ἐμέ». Μήπως λοιπὸν, λέγει, διέπραξες τὴν παράνομον αὐτὴν πρᾶξιν εἰς ξένον καὶ ἄγνωστον; Εἰς τὸν ἰδικόν σου ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος δὲν σέ εἶχεν ἀδικήσει καθόλου. Ἴσως ὁμως ἡ εὐνοιά μου πρὸς τὸν ἀδελφόν σου ἐπροκάλεσε τὸν φόνον αὐτόν, καί, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσες νὰ πολεμήσης ἐμέ, ἐκένωσες ὅλην τὴν ἀσυγκράτητον ὀργὴν σου πρὸς ἐκείνον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς θὰ σοῦ ἐπιβάλω τέτοιαν τιμωρίαν, ὥστε νὰ μὴ λησμονηθῇ ποτὲ τὸ τόλμημά σου καὶ ἡ ἐπιβληθεῖσα διὰ τοῦτο τιμωρία εἰς σέ, καὶ νὰ γίνουιν παράδειγμα σωφρονισμοῦ τὰ παθήματά σου εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους. «Καὶ τώρα», ἐπειδὴ διέπραξες αὐτὸ καὶ ἐπραγματοποίησες τὰς κακὰς σκέψεις σου καὶ ὤρμησες εἰς τὸν φόνον ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου φθόνου, «θὰ εἶσαι καταραμένος ἀπὸ τὴν γῆν».

3. Βλέπεις, ἀγαπητέ, τὴν διαφορὰν τῆς κατάρας; Μὴ τὸ παρατρέξης ἀπλᾶ, ἀλλὰ ἀπὸ τό μέγεθος τῆς κατάρας, προσπάθησε νὰ κατανοήσης τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τολμήματος. Καὶ πόσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ πρωτοπλάστου, εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ ἐκείνος πού θέλει ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς κατάρας.

σιν, «*Ἐπικαίρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου*», καὶ ἐπὶ τὴν
 γῆν τὴν κατάραν ἐξέχεε, τὴν κηδεμονίαν τὴν περὶ τὸν ἄν-
 θρωπον ἐπιδεικνύμενος· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ ἡ προᾶξις ὀλεθρία,
 καὶ τὸ τόλμημα παράνομον, καὶ τὸ ἐπιχίρημα ἀσύγγνωστον,
 5 αὐτὸς τὴν κατάραν δέχεται· «*Ἐπικαίρατος γάρ*», φησί, «*σὺ*
ἀπὸ τῆς γῆς». Ἐπειδὴ γὰρ τὰ αὐτὰ σχεδὸν τῷ ὄφει εἰργά-
 σαιτο, καθάπερ ὁργάνῳ ὑπηρετησαμένῳ τῇ τοῦ διαβόλου γνώ-
 μῃ, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος διὰ τῆς ἀπάτης τὴν θνητότητα εἰσή-
 γαγεν· οὕτω καὶ οὗτος ἀπατήσας τὸν ἀδελφόν, καὶ εἰς τὸ
 10 πεδῖον ἐξαγαγών, τὴν δεξιὰν ὥπλισε κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸν
 φόνον εἰργάσαιτο. Διὰ τοῦτο ὥσπερ ἐκείνῳ ἔλεγεν· Ἐπικα-
 τάραιος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς· οὕτω καὶ τού-
 τῳ, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ εἰργάσαιτο. Ὡσπερ γὰρ ὁ διά-
 βολος ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινούμενος, καὶ οὐ φέρον
 15 τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας τὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον γεγενημέ-
 νας ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων, ἀπὸ τοῦ φθόνου ἐπὶ τὴν
 ἀπάτην ὥρμησε τὴν τὸν θάνατον εἰσάγουσαν· οὕτω καὶ οὗ-
 τος θεασάμενος εὐνοϊκῶς τὸν Δεσπότην πρὸς τὸν ἀδελφὸν
 διακείμενον, ἀπὸ τοῦ φθόνου ἐπὶ τὸν φόνον ὥρμησε. Διὸ
 20 φησι πρὸς αὐτόν· «*Ἐπικαίρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς*». Κατη-
 ραμένος ἔση, φησί, καὶ αὐτῇ τῇ γῆ ἐκείνῃ, «*Ἡ ἔχανε τὸ*
σιόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χει-
ρὸς σου». Καὶ αὐτῇ τῇ γῆ ἔση, φησί, κατηραμένος, τῇ ἀνα-
 σχομένη τοιοῦτῳ αἵματι ἀρδευθῆναι ἰσοσούτου μύσους πεπλη-
 25 ρωμένῳ, καὶ ὑπὸ χειρὸς οὕτως ἀνοσίας ἐκχεομένῳ. Εἶτα
 ἐρωτησέουσα ἡ θεία Γραφή σαφέστερον τὴν κατάραν, φησὶν·
 «*Ὅτε ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦ-*
ναί σου». Μέγα τιμωρίας εἶδος, καὶ πολὺς ὄγκος τῆς ἀγα-
 νακιήσεως. Τὸν μὲν πόνον, φησὶν, ὑπομενεῖς, καὶ τὰ σαιτοῦ
 30 ἅπαντα ἐπιδείξῃ, καὶ ἐργάσῃ τὴν γῆν τοιοῦτῳ αἵματι μο-
 λυνθεῖσαν· οὐ καρπώσῃ δὲ τινα αἰσθησθῆναι τῶν πολλῶν πόνων
 ἐκείνων, ἀλλ' ἀνόνητος ἔσται σοι πᾶς ὁ κόπος, ὃν ἂν ἐπι-

3. Γεν. 3, 17.

4. Γεν. 3, 14.

Διότι ἐκεῖ μὲν λέγει, «Θὰ εἶναι καταραμένη ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου»³, καὶ ἔρριπτε τὴν κατάραν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, δεικνύων τὴν φροντίδα τοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον· ἐδῶ ὁμως ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις ἦτο καταστρεπτικὴ καὶ τὸ τόλμημα παράνομον καὶ τὸ ἐγχείρημα ἀσυγχώρητον, αὐτὸς ὁ ἴδιος δέχεται τὴν κατάραν· «Θὰ εἶσαι λοιπὸν καταραμένος, λέγει, ἀπὸ τὴν γῆν». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔπραξε τὰ ἴδια σχεδὸν μὲ τὸν ὄφιν, ὡσάν ἓνα μέσον ποῦ ὑπηρέτησε τὴν γνώμην τοῦ διαβόλου, καὶ ὅπως ἐκεῖνος εἰσήγαγε μὲ τὴν ἀπάτην τὸν θάνατον· ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀφοῦ ἐξηπάτησε τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν ὠδήγησεν ἔξω εἰς τὴν πεδιάδα, ὠπλισε τὸ χέρι ἐναντίον του καὶ διέπραξε τὸν φόνον. Διὰ τοῦτο ὅπως ἔλεγεν εἰς ἐκεῖνον· «Θὰ εἶσαι καταραμένος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁴· ἔτσι καὶ εἰς αὐτὸν λέγει, ἐπειδὴ ἔκαμε τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Διότι ὅπως ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος κινεῖται ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὸν φθόνον καὶ δὲν ἀνέχεται τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας, ποῦ ἐδόθησαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τὸν φθόνον ὠρμησε πρὸς τὴν ἀπάτην, ἡ ὁποία φέρει τὸν θάνατον· ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ὁ Κύριος διάκειται εὐνοϊκὰ πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ὠρμησεν ἀπὸ τὸν φθόνον πρὸς τὸν φόνον. Διὰ τοῦτο λέγει πρὸς αὐτόν· «Θὰ εἶσαι καταραμένος ἀπὸ τὴν γῆν». Ἐὰ εἶσαι καταραμένος, λέγει, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν, «ἢ ὁποῖα ἤνοιξε τὸ στόμα της νὰ δεχθῆ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου, ποῦ ἐχύθη ἀπὸ τὸ χέρι σου». Καὶ θὰ εἶσαι καταραμένος, λέγει, ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν ἢ ὁποῖα ἠνέχθη νὰ ποτισθῆ μὲ τέτοιο αἷμα, ποῦ ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ τόσων βδελυγμῖαν καὶ ἐχύθη ἀπὸ τόσον ἀσεβὲς χέρι. Ἐρμηνεύουσα εἰς τὴν συνέχειαν ἡ Ἁγία Γραφή τὴν κατάραν μὲ περισσοτέραν σαφήνειαν, λέγει· «Ὅταν θὰ καλλιεργῆς τὴν γῆν, οὐδέποτε θὰ σοῦ δώσῃ εἰς τὸ ἐξῆς πλήρη τὸν καρπὸν της». Τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας εἶναι μέγα καὶ πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεως. Τοὺς μὲν κόπους, λέγει, θὰ ὑπομένης καὶ θὰ καταβάλῃς ὅλας τὰς δυνάμεις σου, καὶ θὰ καλλιεργῆς τὴν γῆν, ἢ ὁποῖα ἐμολύνθη μὲ τέτοιο αἷμα· δὲν θὰ ἀπολαύσῃς ὁμως τίποτε διὰ τοὺς πολλοὺς κόπους σου, ἀλλὰ θὰ σοῦ εἶναι ἀνώφελος ὅλος ὁ κόπος, τὸν

δείξῃ. Καὶ οὐ μέγρι τούτων τὰ τῆς τιμωρίας σιήσεται, ἀλλὰ καὶ «Στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς». Πάλιν καὶ τοῦτο μέγιστον τιμωρίας εἶδος, τὸ διηνεκῶς στένειν καὶ τρέμειν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσω, φησί, τῇ ἰσχύϊ τοῦ σώ-
 5 **ματος**, οὐδὲ τῇ τῶν μελῶν εὐεξία, διὰ τοῦτο διηνεκῶς σοι τὸν σάλον καὶ τὸν τρόμον ἐπιτίθημι, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς ἔχῃς ἀδιάλειπτον ρουθεσίαν, καὶ ὑπόμνησιν τῆς ἀνοσίας πράξεως ταύτης, ἀλλ' ἵνα καὶ πάντες οἱ εἰς σὲ βλέποντες, διὰ τῆς ὄψεως, καθάπερ διὰ φωνῆς τινος λαμπρὰ βοώσης, μαν-
 10 **θάνωσί μὴ τὰ τοιαῦτα τολμᾶν**, ἵνα μὴ τὰ τοιαῦτα πάθωσι, καὶ ἡ εἰς σὲ τιμωρία διδάσκαλος ἅπασιν γένηται, μηκέτι τριούτῳ αἷματι τὴν γῆν μολῦναί ποιε. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ σύντομόν σοι τὴν τελευτὴν ἐπάγω, ἵνα μὴ λήθῃ παραδοθῆ τὸ γεγονός, ἀλλὰ ζῶν θανάτου βαρύτεραν ὑπομένειν σε ποιῶ,
 15 **ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μάθῃς ὅσα ἐτόλμησας**. «Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Κύριον μελίζων ἢ αἰτία μου τοῦ ἀφειθῆναί με». Μέγα τι σφόδρα λυσιτελὲς πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἔξεστιν ἐπιεῦθεν καταμαθεῖν, ἐὰν βουλώμεθα προσέχειν. «Καὶ εἶπε Κάιν, μελίζων ἢ αἰτία μου τοῦ ἀφειθῆναί με». Ἴδου ὁ-
 20 **μολογία ἀπρητισμένη**. Τοιοῦτον γὰρ ἔστι, φησί, τὸ ἀμαρτήμα τὸ παρ' ἐμοῦ γεγονός, ὡς μὴ δύνασθαι συγχώρησιν δεῖξασθαι. Ἴδου, φησὶν, ἐξωμολογήσατο, καὶ ἐξωμολογήσατο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας· ἀλλ' οὐδὲν τὸ κέρδος, ἀγαπητέ· ἄκαιρος γὰρ ἢ ἐξωμολόγησις. Τοῦτο γὰρ ἐχορῆν ποιῆσαι ἐν τῷ
 25 **καιρῷ τῷ δέοντι**, ὅτε δυνατὸν ἦν καὶ τῆς παρὰ τοῦ δικαστοῦ ἰχεῖν φιλανθρωπίας. Μημνεύσατέ μοι νῦν ὧν πρὸ μικροῦ ἔλεγον, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν καὶ τὸ κριτήριο ἐκεῖνο τὸ ἀδέκαστον, καὶ ἡμῶν ἕκαστος μεταγνώσεται ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὁρῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
 30 **τὰ φοβερά ἐκεῖνα κολαστήρια καὶ τὰς εὐθύνας τὰς ἀπαραιτήτους**, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔξει τὴν ὄνησιν, προδεδομένος ὑπὸ τοῦ καιροῦ. Ἡ γὰρ μετάνοια πρὶν τὴν τιμωρίαν ἐπαχθῆναι καιρὸν ἔχει, καὶ ἰσχὺν ἄφατον. Διὸ παρακαλῶ, ὅτε δυνατὸν ἐνεο-

ὁποῖον θὰ ἐπιδείξης. Καὶ δὲν θὰ σταματήσουν μέχρι τὸ σημεῖον αὐτὸ αἱ τιμωρίαι, ἀλλὰ καὶ «θὰ στενάζης καὶ θὰ τρέμης ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Καὶ τοῦτο εἶναι πάλιν πολὺ μεγάλη τιμωρία, τὸ νὰ στενάζη δηλαδὴ καὶ νὰ τρέμη διαρκῶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε, λέγει, τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, οὔτε τὴν εὐρωστίαν τῶν μελῶν του, διὰ τοῦτο σοῦ ἐπιβάλλω παντοτινὰ τὴν ταραχὴν καὶ τὸν τρόμον, διὰ νὰ μὴ ἔχῃς μόνον σὺ ἀδιάσκοπον τὴν νουθεσίαν καὶ τὴν ὑπενθύμισιν τῆς φοβεραῆς αὐτῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ βλέποντες πρὸς σέ, διὰ νὰ μανθάνουν μὲ τὰ μάτια των, ὡσάν μὲ κάποιαν φωνὴν πού κραυγάζει καθαρά, νὰ μὴ τολμοῦν παρομοίας πράξεις, διὰ νὰ μὴ πάθουν τὰ ἴδια μὲ σέ, καὶ ἢ ἐπιβληθεῖσα εἰς σέ τιμωρία νὰ γίνῃ διδάσκαλος εἰς ὅλους, διὰ νὰ μὴ μολύνῃ κανεὶς πλέον ποτὲ τὴν γῆν μὲ ἀδελφικὸν αἷμα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν θὰ ἐπιφέρω γρήγορα τὸν θάνατόν σου, διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ τὸ γεγονός, ἀλλὰ σέ κάνω νὰ ὑπομένης μίαν ζωὴν βαρυτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον, διὰ νὰ μάθῃς μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα ποῖα πράγματα ἐτόλμησες. «Καὶ εἶπεν ὁ Κáιν πρὸς τὸν Κύριον ἢ πρᾶξις μου εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸ νὰ συγχωρηθῶ. Ἴδου πλήρης ὁμολογία. Τέτοιο δηλαδὴ εἶναι, λέγει, τὸ ἀμάρτημα πού ἔπραξα, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ συγχώρησιν. Ἴδού, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐξωμολογήθη, καὶ μάλιστα ἐξωμολογήθη μὲ μεγάλην εἰλικρίνειαν καμμία ὅμως ἢ ὠφέλεια, ἀγαπητέ, διότι ἢ ἐξομολόγησις ἦτο παράκαιρος. Διότι ἔπρεπε νὰ κάμῃ αὐτὸ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, ὅταν ἦτο δυνατόν νὰ τύχῃ καὶ τῆς ἐπιεικείας τοῦ δικαστοῦ. Ἐνθυμηθῆτε, παρακαλῶ, τώρα ἐκεῖνα πού ἔλεγα πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν καὶ ἐνώπιον τοῦ δικαίου ἐκείνου δικαστηρίου, ὁ καθένας μας θὰ μετανοήσῃ διὰ τὰ ἀμαρτήματά του, διότι θὰ βλέπῃ ἐμπρὸς του τὰ φοβερά ἐκεῖνα βασανιστήρια καὶ τὰς τιμωρίας πού δὲν ἐξιλεώνονται ἀλλὰ δὲν ἔχῃ καμμίαν ὠφέλειαν, ἐπειδὴ ἔχει προδοθῆ ἀπὸ τὸν καιρόν. Διότι ἢ μετάνοια εἶναι ἔγκαιρος καὶ ἔχει μεγίστην δύναμιν, προτοῦ νὰ ἐπιβληθῇ ἢ τιμωρία. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ὅταν εἶναι

γῆσαι τὸ θανασιὸν τοῦτο φάρμακον, τότε τὴν παρ' αὐτοῦ ὠφέλειαν καρπωσώμεθα, καὶ ὡς ἔτι ἔσμεν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας ἰατρείαν ἑαυτοῖς ἐπάγωμεν, μαθόντες ἀκριβῶς ὡς οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τότε μεταγινώσκουσι, μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ τὸν τῶν παλαισμάτων καιρὸν ἀναιρεθῆναι.

4. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Δέον γὰρ ἠρίκα ἠρωτιᾶτο παρὰ τοῦ Δεσπότου, «Ποῦ Ἰθελ ὁ ἀδελφός σου;» τότε ὁμολογῆσαι τὸ πλημμέλημα, καὶ προσπεσεῖν, καὶ
 10 δεηθῆναι, καὶ συγγνώμην αἰτῆσαι· ὁ δὲ τότε μὲν τὴν ἰατρείαν ἀπεπέμψατο, νυνὶ δέ, μετὰ τὴν ἀπόφασιν, μετὰ τὸ λαθεῖν τέλος ἅπαντα, μετὰ τὸ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὴν κατηγορίαν ὑπὸ τοῦ αἵματος γενέσθαι τοῦ κειμένου, ἐξομολογεῖται, καὶ οὐδὲν ἐπιτεῦθεν κερδαίνει. Διὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Δίκαιος ἐ-
 15 ανιοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία». Καὶ οὗτος τοίνυν, εἰ προέλαβε τὸν τοῦ Δεσπότου ἔλεγχον, ἴσως ἂν ἠξιώθη τινὸς φιλανθρωπίας διὰ τὴν ἄπειρον τοῦ Δεσπότου ἀγαθότητα. Οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἀμάχημα, κἂν σφόδρα μέγα ἦ, νικῶν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἐὰν ἡμεῖς ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὴν μετάνοι-
 20 αν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν συγγνώμην αἰτῶμεν. «Καὶ εἶπε Κάϊν· μελίζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι με». Ἰκανὴ ἐξομολόγησις, ἀλλ' ἄκαιρος. Καὶ εἶπεν, «Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἔσται,
 25 πᾶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτενεῖ με». Ὅρα πῶς ἐλεεινὰ τὰ ῥήματα, καὶ διὰ τὴν ἀκαιρίαν, καὶ διὰ τὸ προδεδόσθαι ὑπὸ τοῦ καιροῦ οὐδεμίαν τὴν ἰσχὴν κεκινημένα. Καὶ εἶπεν, «Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐ-
 30 πὶ τῆς γῆς· καὶ ἔσται, πᾶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτενεῖ με».

δυνατόν νά ἐπενεργήσῃ τὸ θαυμαστόν αὐτὸ φάρμακον, τότε νά καρπούμεθα τὴν ὠφέλειάν του, καὶ ὅσον ἀκόμη εἶμεθα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἃς φέρωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν, ἀφοῦ κατανοήσωμεν καλά, ὅτι δὲν θὰ εἶναι καμμία ἢ ὠφέλεια τότε δι' ἡμᾶς ὅταν μετανοήσωμεν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς θεατρικῆς παραστάσεως καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἀγώνων.

4. Ἄλλ' ἃς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ παρὸν θέμα μας. Διότι ἔπρεπε, ὅταν τὸν ἠρωτοῦσε ὁ Κύριος, «Ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» τότε νά ὁμολογήσῃ τὸ ἀμάρτημά του, καὶ νά ἰκετεύσῃ καὶ νά παρακαλέσῃ καὶ νά ζητήσῃ συγγνώμην· αὐτὸς ὅμως τότε μὲν τὴν θεραπείαν ἠρνήθη, τώρα ὅμως, μετὰ τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ ὅλα ἔλαβαν τέλος, ἀφοῦ μέ καθαρὰν φωνὴν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ νεκροῦ ἐγένεν ἡ κατηγορία, ἐξομολογεῖται καὶ τίποτε ἀπ' αὐτὸ δὲν κερδίζει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Δίκαιος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρῶτος κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸ ἀμάρτημά του»⁵. Καὶ αὐτὸς λοιπόν, ἐὰν ἐπρολάμβανε τὸν ἔλεγχον τοῦ Κυρίου, ἴσως θὰ ἐγίνετο ἄξιος κάποιας ἐπεικειάς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἀμάρτημα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ μέγαλον, τὸ ὁποῖον νά ἀπωθῆ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἡμεῖς ἐπιδειξώμεν τὴν μετάνοιαν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, καὶ ζητοῦμεν τὴν συγγνώμην τῶν ἀμαρτιῶν μας. «Καὶ εἶπεν ὁ Κἀὶν· ἡ ἀμαρτία μου εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸ νά συγχωρηθῶ». Ἰκανοποιητικὴ ἢ ἐξομολόγησις, ἀλλὰ εἰς ἀκατάλληλον χρόνον. Καὶ εἶπεν, «Ἐὰν με διώκῃς σήμερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ θὰ μείνω κρυμμένος ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου καὶ θὰ στενάζω καὶ θὰ τρέμω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ ὅποιοσδήποτε με συναντήσῃ, θὰ με φονεύσῃ». Πρόσεξε πῶς εἶναι ἐλεεινὰ τὰ λόγια του καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀκαταλλήλου χρόνου καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν δύναμιν ἐπειδὴ ἔχουν προδοθῆ ἀπὸ τὸν καιρὸν. Καὶ εἶπεν, «Ἐὰν με διώκῃς σήμερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ θὰ κρυβῶ ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου καὶ θὰ στενάζω καὶ θὰ τρέμω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ

Εἰ τῇ γῆ, φησὶν, ἐπικατάρατόν με ἐποίησας, καὶ αὐτός με
 ἀπεισιγράψης, καὶ ἰσοαύτη τιμωρία παρέδωκας, ὥστε στένειν
 καὶ τρέμειν, οὐδὲν τὸ κωλύον λοιπὸν τὸν ἐν τούτοις ὄντα,
 καὶ γυμνωθέντα τῆς παρὰ σου ροπῆς ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἀναι-
 5 ρεθῆναι. Εὐεπιχειρήσιος, φησὶν, ἔσομαι παντὶ τῷ βουλομένῳ
 ἀνελεῖν. Οὔτε γὰρ αὐτός ἰσχύω ἀντιστῆναι διαλελυμένα τὰ
 μέλη περιφέρον, καὶ πανταχόθεν σαλευόμενος· καὶ τὸ εἰδέναι
 ἅπαντας, ὅτι τῆς σῆς ἐγυμνώθην ροπῆς, παρασκευάσει τὸν
 βουλόμενον ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τὴν ἐμὴν δομῆσαι. Τί οὖν ὁ
 10 φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς Δεσπότις; «Καὶ εἶπεν αὐτῷ Κύ-
 ριος ὁ Θεός· οὐχ οὔτω». Μὴ νομίσης, φησί, ταῦτα οὔτω γίνε-
 σθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔξεσι τῷ βουλομένῳ σε ἀνελεῖν, ἀλλὰ τῇ
 παρατάσει τῆς ζωῆς τῆς σῆς καὶ σοὶ πλείονα τὴν ὀδύνην
 ἐργάσασθαι, καὶ διδάσκαλον καταλείψω ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γε-
 15 νεαῖς, ἵνα ἡ σὴ θεὰ σωφρονησὺς αὐτοῖς γένηται, καὶ μηδεὶς
 τῇ σῇ γνώμῃ κατακολουθήσῃ. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐχ
 οὔτω. Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κáιν ἐπιτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει».·
 Τάχα πολλὰ τὰ εἰρημένα, καὶ πολὺν τῷ σώματι τὸν κάματον
 προεξενήσαμεν. Ἄλλὰ τί πάθω; Ὅρῳν γὰρ ὑμῶν τὴν φιλη-
 20 κοίταν καὶ ἐκμάζοντα τὸν πόθον ἐπιδεικνυμένην, βούλομαι καὶ
 τοῖς λειψάνοις ἐπεξελεθεῖν, καὶ κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν ἐρ-
 μηρεῖσαι. Τί ἐστι τό, «Ἐπιτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει;». Ἄλ-
 λά πάλιν δέδοικα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καὶ τὴν μνή-
 μην καταχώσωμεν τῶν εἰρημένων, καὶ προσκορεῖς ὑμῖν νομι-
 25 σθεῖημεν. Ἄλλ' εἰ μὴ ἀπεκάμειτε, ἀνάσχεσθε, καὶ διαλύσα-
 ντες τὸ προκείμενον οὔτω καταπαύσομεν τὸν λόγον. «Καὶ εἶ-
 πεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός· οὐχ οὔτω. Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κáιν
 ἐπιτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. Καὶ ἔθειτο Κύριος ὁ Θεός ση-

ὅποιοσδήποτε μὲ συναντήσῃ, θὰ μὲ φονεύσῃ». Ἐὰν μὲ ἔκαμες, λέγει, καταραμένον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ σὺ ὁ ἴδιος μὲ ἀπεστράφησ, καὶ μοῦ ἐπέβαλες τόσον μεγάλην τιμωρίαν, ὥστε νὰ στενάζω καὶ νὰ τρέμω, τίποτε δὲν ἐμποδίζει εἰς τὴν συνέχειαν ἐκείνον, πού εὐρίσκεται μέσα εἰς αὐτὰ καὶ ἐγυμνώθη ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν, νὰ φονευθῇ ἀπὸ τὸν τυχόντα. Θὰ εἶμαι, λέγει, εὐπρόσβλητος εἰς τὸν καθένα πού θέλει νὰ μὲ φονεύσῃ. Οὐτε βέβαια ἐγὼ ὁ ἴδιος ἠμπορῶ νὰ ἀντισταθῶ, ἀφοῦ τὰ μέλη μου ἔχουν παραλύσει καὶ ἀπὸ παντοῦ ἀπωθοῦμαι· καὶ τὸ ὅτι γνωρίζουν ὅλοι, ὅτι ἐγυμνώθη ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν, θὰ προετοιμάσῃ ἐκείνον πού θέλει νὰ ὀρμήσῃ διὰ νὰ μὲ φονεύσῃ. Τί λοιπὸν κάνει ὁ φιλόφρων καὶ ἀγαθὸς Δεσπότης; «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν Κύριος ὁ Θεός· δὲν εἶναι ἔτσι». Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι αὐτὰ θὰ γίνουσι ἔτσι. Οὐτε βέβαια ἐπιτρέπεται εἰς ἐκείνον πού θέλει νὰ σὲ φονεύσῃ, ὁλλὰ μὲ τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς σου καὶ εἰς σὲ θὰ δίδω περισσοτέραν θλίψιν καὶ θὰ ἀφήσω διδάσκαλον εἰς τὰς ἐπομένους γενεάς, διὰ νὰ γίνῃ εἰς αὐτὰς παράδειγμα σωφρονισμοῦ ἢ ἰδικῆ σου περίπτωση καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδικὴν σου γνώμην. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· δὲν εἶναι ἔτσι. Ἐκεῖνος πού θὰ φονεύσῃ τὸν Κάιν, θὰ πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν». Ἴσως εἶναι πολλὰ τὰ λεχθέντα καὶ ἐπροκαλέσαμεν μεγάλην κόπωσιν εἰς τὸ σῶμα σας. Τί νὰ κάμω ὅμως; Ἐπειδὴ βλέπω νὰ ἐπιδεικνύετε τὴν ἀγάπην σας πρὸς ἀκρόασιν καὶ τὴν μεγάλην σας ἐπιθυμίαν, θέλω νὰ ἀναφερθῶ καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα καὶ ὅσον ἠμπορῶ νὰ τὰ ἐρμηνεύσω. Τί σημαίνει τό, «Θὰ πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν»; Ἄλλὰ πάλιν φοβαῦμαι, μήπως μὲ τὰ πολλὰ λεγόμενα τώρα καλύψωμεν καὶ τὴν μνήμην τῶν λεχθέντων καὶ θὰ θεωρηθοῦμεν βαρετοὶ εἰς σᾶς. Ἄλλὰ ἐὰν δὲν ἔχετε κουρασθῇ, ὑπομένετε, καὶ ἀφοῦ ἀναλύσωμεν τὸ παρὸν θέμα, τότε θὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον. «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν Κύριος ὁ Θεός· δὲν εἶναι ἔτσι. Ἐκεῖνος πού θὰ φονεύσῃ τὸν Κάιν, θὰ πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν. Καὶ ἔθεσε Κύριος ὁ Θεός σημεῖον εἰς τὸν Κάιν,

μείον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὐρίσκοινα
 αὐτόν». Τοῦτο δέδοικας, φησί, τοῦ μὴ ἀναιρεθῆναι; Θάρσει,
 ὅτι οὐκ ἔσται τοῦτο. Καὶ γὰρ ὁ τοῦτο πεποικῶς ἐπὶ τι-
 μωρίαις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσει διὰ τοι τοῦτο καὶ ση-
 5 μείον ἐπιτίθημί σοι, ὥστε μηδένα ἀγνοήσαντα, καὶ ἀνελόγια
 σε, ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ταῖς τοιαύταις τιμωρίαις καταστήσαι.
 5. Ἀλλὰ σαφέστερον ὑμᾶς προσήκει διδάξαι, πῶς ἐπὶ
 τιμωρίαις ὑπεύθυνος γίνεται ὁ τὸν Κάιν ἀνελὼν. Ἀλλὰ προσέ-
 χετε, παρακαλῶ. Εἰ γὰρ μὴ νῦν, καθάπερ ἐν ταῖς προλαβού-
 10 σαις ἡμέραις εἰρήκαμεν πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγά-
 πην, διε νηστείας καιρός, καὶ ισοσάτης γαλήνης ἀπολαύ-
 μεν, καὶ ἀπηλλαγμένοι τῶν λογισμῶν τῶν ταρατιόντων ἡμῶν
 τὴν διάνοιαν, τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐγκείμενα κατανοή-
 σωμεν μετὰ ἀκριθείας, πότε δυνασόμεθα ταῦτα μαθεῖν ἐν
 15 ἑτέρῳ καιρῷ; Διὸ παρακαλῶ, καὶ δέομαι, καὶ ἀντιβόλῶ, μο-
 νονουχὶ καὶ τῶν γονάτων ὑμῶν καθάπτιομαι, μετὰ συντετα-
 μένης διανοίας τοῖς λεγομένοις προσέχωμεν, ἵνα καρπωσά-
 μενοί τι γενναῖον καὶ ὑψηλόν, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν.
 Τί οὖν ἔστι τό, «Ἐπὶ ἐκδικούμενα παραλύσει»; Πρῶτον μὲν
 20 ὁ τῶν ἐπὶ ἀριθμὸς ἐπὶ πλήθους λαμβάνεται ἐν τῇ θείᾳ Γρα-
 φῇ, καὶ τοῦτο πολλαχοῦ εὗροι τις ἂν οὕτω κείμενον, ὡς τό,
 «Στείρα ἔτεκεν ἐπὶ», καὶ ὅσα τοιαῦτα. Αἰνίττειται δὲ ἡμῖν
 ἐνιαῦθα τοῦ τολήματος τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι οὐχ ἓν ἔστι τὸ
 ἁμάρτημα τὸ παρ' ἐκείνου γεγονός, ἀλλ' ἐπὶ ἁμαρτήματα,
 25 καὶ μεγάλην ἐφ' ἐκάστῳ ἁμαρτήματι τὴν τιμωρίαν ὥφειλεν
 ὑποσχεῖν. Πῶς οὖν αὐτὰ ἀπαριθμησόμεθα; Εἰ τοῦτο λογισό-
 μεθα, πρῶτον, διὸ ἐδάσκηγε τῷ ἀδελφῷ διὰ τὴν εὐνοίαν τὴν
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ὅπερ καὶ μόνον προσὸν ἱκανὸν ἦν αὐτῷ τὸν
 ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν δεύτερον, διὸ τὸν ἴδιον ἀδελφόν· τρίτον,
 30 διὸ δόλον ἔπραξε· τέτατον, διὸ τὸν φόνον ἔπραξε· πέμπτον,

6. Τοῦτο εἶναι σημεῖον ἰκεσίας.

7. Α' Βασ. 2, 5.

νά μή φονεύση αὐτόν οἰοσδήποτε πού θά τόν συναντήσῃ». Τοῦτο ἐφοβήθης, λέγει, νά μή φονευθῆς; Ἐχε θάρρος, διότι δέν θά συμβῆ αὐτό. Διότι ἐκεῖνος πού θά κάμῃ αὐτό θά καταστήσῃ τόν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον διὰ ἑπτὰ τιμωρίας· δι' αὐτό ἀκριβῶς καί σημεῖον ἐπιθέτω εἰς σέ, ὥστε κανεῖς, ἐάν δέν γνωρίσῃ καί σέ φονεύσῃ, νά μή καταστήσῃ τόν ἑαυτόν του ἔνοχον εἰς τὰς τιμωρίας αὐτάς.

5. Ἄλλὰ πρέπει νά σᾶς ἐξηγήσω σαφέστερα, πῶς γίνεται ἔνοχος ἑπταπλασίας τιμωρίας ἐκεῖνος, πού θά φονεύσῃ τόν Κάιν. Ἄλλὰ, σᾶς παρακαλῶ, προσέχετε. Διότι ἐάν τώρα, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἔχομεν ὁμιλήσῃ πολλές φορές πρὸς τὴν ἀγάπην σας, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, ὅταν καί τόσον μεγάλην γαλήνην ἀπολαμβάνωμεν καί εἴμεθα ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὰς σκέψεις πού συνταράσσουσιν τὴν διάνοιάν μας, δέν κατανοήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ εὐρισκόμενα μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν νοήματα, πότε θά ἠμπορέσωμεν νά μάθωμεν αὐτὰ εἰς ἄλλον καιρὸν; Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ καί σᾶς ἰκετεύω καί ἀκόμη θέτω τὰ χέρια μου ἐπάνω εἰς τὰ γόνατά σας⁶, ὡς προσέχωμεν μὲ σύντονον τὴν διάνοιαν εἰς τὰ λεγόμενα, ὥστε, ἀφοῦ κερδίσωμεν κάτι τὸ σημαντικὸν καί ὑψηλόν, νά ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Τί λοιπὸν σημαίνει τό, «Θά πληρῶσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν»; Κατὰ πρῶτον ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν νά δηλώσῃ τὸ πλῆθος, καί αὐτό θά ἠμπορέσῃ νά τὸ εὐρῆ κανεῖς εἰς πολλὰ μέρη νά ἔχῃ τὴν σημασίαν αὐτήν, ὅπως τό «Στεῖρα ἐγέννησεν ἑπτὰ»⁷ καί πολλά παρόμοια. Ὑπονοεῖ δὲ ἐδῶ τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος καί ὅτι δέν εἶναι ἓνα τὸ ἀμάρτημα, πού διέπραξεν ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἑπτὰ ἀμωρτήματα καί ἔπρεπε νά ὑποστῇ μεγάλην τιμωρίαν διὰ κάθε ἓνα ἀμάρτημα. Πῶς λοιπὸν θά ἀπαριθμήσωμεν αὐτά; Ἐάν ὑπολογίσωμεν ἔτσι πρῶτον, ἐφθόνησε τὸν ἀδελφόν του, ἐξ αἰτίας τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον καί μόνον, ἂν ὑπάρχῃ, ἀρκεῖ νά ἐπισύρῃ εἰς αὐτόν τὴν καταστροφὴν· δεῦτερον, ἐφθόνησε τὸν ἰδικόν του ἀδελφόν· τρίτον, ἐσχέδιασε δόλον· τέταρτον, διέπραξε φόνον· πέμπτον, ἐφόνευ-

δι τὸν ἀδελφὸν ἐφόνευσεν ἕκτον, δι πρῶτος τὸν φόνον εἰργάσαιτο ἔβδομον, δι τὸν Θεὸν ἐρεύσαιτο. Παρηκολουθήσατε τοῖς ρηθεῖσιν ἢ βούλεσθε ἄνωθεν αὐτὰ πάλιν ἀπαριθμησώμεθα, ἵνα εἰδῆτε πῶς ἕκαστον τούτων καὶ μόνον ἱκανὸν ἦν

5 τῆς μεγίστης αὐτὸν ἀξιῶσαι τιμωρίας; Τίς γὰρ ἂν ἀξιώσσει συγγνώμης τὸν βασκῆκαντα τῷ ἀπολαύοντι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας; Ἴδου μία καὶ μεγίστη καὶ ἀσύγγνωστος ἁμαρτία. Πάλιν αὕτη μελζων δεικνυται, διαν ἀδελφὸς ἢ ὁ βυζαινόμενος, καὶ μηδὲν ἠδικηκώς. Ἴδου καὶ αὕτη πάλιν οὐχ

10 ἢ τυχοῦσα ἁμαρτία. Τρίτη πάλιν, δι δόλον ἔγραψεν ἀπατήσας τὸν ἀδελφόν, καὶ ἐλκύσας εἰς τὸ πεδίον, καὶ οὐδὲ αὐτὴν τὴν φύσιν αἰδεσθεῖς. Τέταρτον ἁμαρτήμα αὐτοῦ ὁ φόνος, ὃν εἰργάσαιτο. Πέμπτον, δι ἀδελφὸν ἐφόνευσεν τὸν τὰς αὐτὰς αὐτῷ λύσαντα ὠδύνας. Ἐκτον, δι πρῶτος τοῦ φόνου

15 τὸ εἶδος εἰσήνεγκεν. Ἐβδομον, δι ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ Θεοῦ, ψεύσασθαι ἐτόλμησεν. Ὁ τοίνυν, φησί, ἀνελεῖν σε ἐπιχειρήσας, ἐπὶ τιμωρίαις ἐαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσει. Μὴ τοίνυν δειδιδῆι τοῦτο. Ἴδου γὰρ καὶ σημεῖον ἐπιτίθημί σοι, ὥστε μηδένα τῶν εὐρισκόντων σε ἀγνοῆσαι. Ἡ γὰρ πάσης

20 τῆς ζωῆς σου πάρεσις, λυσιτελὴς ἔσται ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, καὶ ὅπερ μόνος μηδενὸς παρόντος ἔπραξας, τοῦτο μαθήσονται πάντες ὀρώντες σε στένοντα καὶ τρέμοντα, καὶ μονονουχὶ βοῶντα διὰ τοῦ τρόμου τοῦ σωματικοῦ, καὶ πᾶσι διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα· μηδεὶς ἕτερος τοιαῦτα τολμήσῃ, οἷ

25 ἄπερ ἐγώ, ἵνα μὴ τοιαύτην δέξῃται τιμωρίαν.

6. Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαπητοί, μὴ ἀπλῶς παρατρέχωμεν τὰ εἰρημένα, μηδὲ τοῦτο μόνον σκοπῶμεν, εἰ καθ' ἑκάστην ἐνιαῦθα συνερχόμενοι πνευματικῆς τραπέζης ἀπολαύομεν· οὐδὲν γὰρ ὄφελος τῆς ἀκροάσεως μόνης ἄνευ τῆς διὰ

σε τὸν ἀδελφόν του ἕκτον, πρῶτος αὐτὸς διέπραξε τὸν φόνον ἑβδομον, εἶπε ψέματα εἰς τὸν Θεόν. Παρηκολουθήσατε αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, ἢ θέλετε νὰ ἀπαριθμήσωμεν πάλιν αὐτὰ πού ἀπὸ τὴν ἀρχήν, διὰ νὰ γνωρίζετε πῶς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνον του ἦτο ἀρκετὸν νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἄξιον τῆς μεγίστης τιμωρίας; Διότι ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρήσῃ ἄξιον συγγνώμης ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἐφθόνησε τὸν ἀπολαμβάνοντα τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ; Ἴδου ἡ πρώτη καὶ μεγίστη καὶ ἀσυγχώρητος ἁμαρτία. Αὐτὴ πάλιν ἀποδεικνύεται μεγαλυτέρα, ὅταν ὁ φθονούμενος εἶναι ἀδελφός καὶ δὲν ἔχει ἀδικήσει καθόλου. Ἴδου καὶ αὐτὴ πάλιν δὲν εἶναι τυχαία ἁμαρτία. Τρίτη πάλιν ἁμαρτία, ἐσχεδίασε δόλον, διότι ἐξηπάτησε τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν παρέσυρεν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ δὲν ἐσεβάσθη οὔτε αὐτὴν τὴν φύσιν. Τέταρτον ἁμάρτημα εἶναι σὺτὸς ὁ ἴδιος ὁ φόνος, τὸν ὁποῖον διέπραξε. Πέμπτον, ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του, πού προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν μὲ αὐτόν. Ἐκτον, πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸ εἶδος τοῦ φόνου. Ἐβδομον, ὅταν ἠρωτήθῃ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ ψέματα. Ἐκεῖνος λοιπόν, λέγει, πού θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ σέ φονεύσῃ, θὰ καταστήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἔνοχον δι' ἑπτὰ τιμωρίας. Μὴ φοβῆσαι λοιπόν αὐτό. Ἴδου καὶ σημεῖον σοῦ ἐπιθέτω, ὥστε ὅλοι πού θὰ σέ συναντοῦν νὰ σέ γνωρίσουν. Διότι ἡ παράλυσις ὅλης τῆς ζωῆς σου, θὰ εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς, καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέπραξε μόνον χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν κανένας, τοῦτο θὰ μάθουν ὅλοι, ὅταν σέ βλέπουν νὰ στενάζῃς καὶ νὰ τρέμῃς, καὶ σχεδὸν νὰ κραυγάζῃς μὲ τὸν τρόπον τοῦ σώματός σου καὶ μὲ ὅλους νὰ ὁμιλῇς καὶ νὰ λέγῃς· κανεὶς ἄλλος ἄς μὴ τολμήσῃ τέτοια, πού ἐτόλμησα ἐγώ, διὰ νὰ μὴ δεχθῇ τέτοια τιμωρίαν.

6. Ἀκούοντες αὐτὰ, ἀγαπητοί, ἄς μὴ παρερχώμεθα ἐπιπόλαια μόνον τὰ λεχθέντα, οὔτε πάλιν νὰ σκεπτόμεθα αὐτό, δηλαδὴ ἐὰν συγκεντρωμένοι ἐδῶ καθημερινὰ ἀπολαμβάνωμεν τὸ πνευματικὸν τραπέζι· διότι καμμία ὠφέλεια δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, χωρὶς νὰ ἐκδη-

τῶν ἔργων ὑπακοῆς. Ἄλλ' ἐννοοῦντες πόθεν εἰς ταύτην τὴν
 ἀσύγγνωστον καὶ χαλεπὴν ἁμαρτίαν συνήλασεν ἑαυτὸν ὁ Κά-
 ἰν, καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ φθονῆσαι τὸν μηδ' ὅλως αὐτὸν ἀδικῆ-
 σαί ποτε ἐπιχειρήσαντα, τὴν τοιαύτην εἰσπραξίν, μᾶλλον δὲ
 5 ἀναίρεσιν εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν τειρόμηνκε, μὴ τὸ κακῶς πα-
 θεῖν φεύγωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ κακῶς ἑτέροις διατεθῆναι.
 Ἐκεῖνος γὰρ ἔστιν ὄντως ὁ κακῶς πεπονηδῶς, ὁ τὸν πλη-
 οῖον ἑαυτοῦ κατεργάζεσθαι βουλόμενος. Καὶ ἵνα μάθῃς οὐ
 τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ὄρα μοι ἐνιαῦθα, τίς ἐστιν ὁ κακῶς πε-
 10 πονηδῶς, ὁ ἀνελῶν, ἢ ὁ ἀναιρεθεὶς; Δῆλον οὐκ ὁ ἀνελῶν. Διὰ
 τί; "Οὐκ ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἄδεται παρὰ τοῖς
 ἀπάντων σιόμασι, καὶ ἀνακηρύττεται, καὶ στέφανοῦται, ὡς
 τῆς ἀληθείας πρωτομάρτυς, καθάπερ φησὶ καὶ ὁ μακάριος
 Παῦλος· «Ἀποθανὼν Ἄβελ ἔτι λαλεῖ». Ὁ δὲ ἀνελῶν καὶ
 15 ἰότε μὲν ἐλεεινότερον πάντων ἀνθρώπων βίον ἔζη, μετὰ δὲ
 ταῦτα παρὰ πάντων ταῖς κατηγορίαις βάλλεται καὶ ὡς βδε-
 λυκὸς παρὰ τῷ Θεῷ καὶ κατηραμένος ὑπὸ τῆς θείας Γρα-
 φῆς παραδειγματίζεται καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι καὶ
 συγκαταλυμένῳ βίῳ· τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀπαντῆσαι
 20 ἀμφοτέροις ὀφείλοντα, καὶ καταλλήλως ἐκάστῳ τῆς ἑαυτοῦ
 πράξεως ἀπολαβεῖν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τίς λόγος πα-
 ραστῆσαι δυνήσεται, ἢ τὰ ἀγαθὰ, ἢ τὰ ἐναντία; Οὐκ ἔστιν
 οὐδείς, οὔτε τὰ χρησιὰ, οὔτε τὰ λυπηρά. Καὶ γὰρ ἐκεῖνον
 μὲν ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ αἰώνιοι οὐρανοὶ, καὶ οἱ χο-
 25 ροὶ πατριάρχων, προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, καὶ πάντων
 τῶν ἁγίων δμιλος ὑπόδεξονται συμβασιλεύοντα εἰς αἰῶνας
 ἀτελειμήτους τῷ βασιλεῖ Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ τοῦ Θεοῦ μο-
 νογενεῖ Υἱῷ καὶ Θεῷ· τοῦτον δὲ ἢ γέεννα τοῦ πυρός καὶ
 τὰ ἄλλα ἅπαντα ἀθάνατα βασανιστήρια διαδέξονται εἰς αἰῶ-

6. Ἐβρ. 11, 4.

9. Δηλαδή τὸν Ἄβελ.

10. Δηλαδή τὸν Κάιν.

λώνεται ἢ ὑπακοή μὲ τὰ ἔργα. Ἀλλά, ἀφοῦ ἐννοήσωμεν διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Κáιν ὠδήγησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὴν ἀσυγχώρητον καὶ φοβερὰν αὐτὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν φθόνον τοῦ ἐναντίον ἐκείνου, πού γενικὰ δὲν ἐπρόσπαθησε ποτὲ νὰ τὸν ἀδικήσῃ, ἔχει τολμήσει αὐτὴν τὴν σκληρότητα, μᾶλλον δὲ τὸν φόνον εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἀδελφόν του, ὃς μὴ ἀποφεύγωμεν νὰ ὑφιστάμεθα κακὴν μεταχείρισιν, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγωμεν περισσότερο νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ κακίαν εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι πράγματι αὐτὸς πού ὑποφέρει εἶναι ἐκεῖνος, πού θέλει νὰ φονεύσῃ τὸν πλησίον του. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, παρακαλῶ, πρόσεχε ἐδῶ, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού ὑποφέρει, ὁ φονεὺς ἢ ὁ φονευθεὶς; Εἶναι φανερόν ὅτι ὑποφέρει ὁ φονεὺς. Διὰτί; Διότι ὁ μὲν φονευθεὶς καὶ μέχρι σήμερα μνημονεύεται ἀπὸ τὰ στόματα ὄλων, καὶ ἀνακηρύσσεται καὶ στεφανώνεται ὡς ὁ πρωτομάρτυρας τῆς ἀληθείας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει «ἂν καὶ νεκρὸς ὁ Ἄβελ ἀκόμη ὀμιλεῖ»⁸. Ὁ δὲ φονεὺς καὶ τότε μὲν ἐζοῦσε τὴν περισσότερο ἐλεεινὴν ζωὴν ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ὕστερα δὲ ἀπὸ αὐτὰ βάλλεται μὲ τὰς κατηγορίας ἀπὸ ὄλους καὶ προβάλλεται ὡς παράδειγμα βδελυγμίας ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ κατάρας ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν· καὶ αὐτὰ μὲν συμβαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν καὶ προσωρινὴν ζωὴν· ἐκεῖνα ὅμως πού εἶναι ὑποχρεωμένοι καὶ οἱ δύο νὰ συναντήσουν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ θὰ λάβῃ ἀνάλογα μὲ τὰς πράξεις τοῦ ὁ καθένας ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν, ποῖος λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ παρουσιάσῃ εἴτε εἶναι ἀγαθὰ εἴτε τὰ ἀντίθετα; Δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ παρουσιάσῃ οὔτε τὰ εὐχάριστα οὔτε τὰ ὀδυνηρά. Καὶ πράγματι ἐκεῖνον⁹ μὲν θὰ τὸν ὑποδεχθοῦν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ αἱ αἰώνια σκηναὶ καὶ αἱ τάξεις τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τὸ πλῆθος ὄλων τῶν ἀγίων διὰ νὰ βασιλεύσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων μαζί μὲ τὸν βασιλέα Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν. Αὐτὸν ὅμως¹⁰ ἢ γέεννα τοῦ πυρός καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα αἰώνια βασανιστήρια θὰ διαδέχωνται τὸ ἕνα

ρας ἀπεράντους τιμωρούμενον, μετὰ καὶ πάντων τῶν τὰ πα-
 ρακλήσια αὐτῶ πεπραχότων, καὶ μάλιστα τοὺς μετὰ ταῦτα
 τοῖς αἰσχίσι τοῖς πάθεσιν ἀλόγιστος, ὅσῳ καὶ μελῶν ἢ τιμω-
 ρία παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἐκφέρεται. Ἐκκοινοῦ γὰρ τοῦ
 5 μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀ-
 νόμως καὶ ἀπολοῦνται»· τουτέστιν, ἐλαφροτέραν ὑποσιήσονται
 τὴν τιμωρίαν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἔλεγχον τὴν ἐκ τοῦ νόμου
 ἀπειλήν τε καὶ διόρθωσιν· «Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ
 νόμου κριθήσονται». Οὗτοι δέ, φησὶν, οἱ καὶ μετὰ τὴν ἐκ
 10 τοῦ νόμου βοήθειαν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις πεπραχότις, βαρύτε-
 ρας καὶ ἀφορητοτέρας ὑπομενοῦσι καὶ τὰς κολάσεις. Καὶ
 μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ οὔτε ὁ νόμος, οὔτε τὸ ἐτέρους ἰδεῖν το-
 σοῦτοις κακοῖς ὑποβληθέντας σωφρονεστέρους αὐτοὺς ἢ ἐπι-
 κριστετέρους ἀπειρογάστο. Διὸ παρακαλῶ, κἀν γοῦν ἀπὸ τοῦ
 15 νῦν τοῖς ἐτέρων παιδεύμασι σωφρονίσωμεν ἑαυτούς, καὶ τὸν
 θίον τὸν ἑαυτῶν ἰθύνωμεν πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ὑποταγήν.
 τοῖς αὐτοῦ ὑπέκοντες νόμοις· καὶ μήτε φθόνος, μήτε βασκα-
 νία, μήτε ὁ τῶν σωματίων ἕξις, μήτε ἡ τοῦ παρόντος βίου
 δόξα τε καὶ δυναστεία, μήτε ἡ τῆς γαστροῦς ἡδονή, μήτε ἄλ-
 20 λη τις ἄτοπος ἐπιθυμία κατακυριευέτω ἡμῶν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ
 λογισμῶν· ἀλλ' ἐκκαθάραντες ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἰλύος καὶ
 τύφους βιωτικῆς, καὶ πολλὰ χαίρειν εἰπόντες τοῖς αἰσχίσι τοῖς
 καὶ ἀτοπωτάτοις πάθεσι πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν
 ἐπειχθῶμεν, καὶ τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς
 25 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιοθῆναι,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 μεθ' οὗ τῶ Πατρὸς, ἅμα τῶ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τι-
 μή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

μετὰ τὸ ἄλλο εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, διὰ νὰ τιμωρῆται, μαζί με ὅλους ἐκείνους πού ἔχουν πράξει παρόμοια με αὐτόν, καί πρὸ παντός με ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὰ αἰσχροτάτα πάθη, διὰ τὰ ὅποια ἐκφέρεται καί μεγαλυτέρα τιμωρία ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων. Ἔκουε λοιπὸν καί τὸν μακάριον Παῦλον, πού λέγει· «Καὶ ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν χωρὶς τὸν νόμον»¹¹, δηλαδή, θὰ ὑποστοῦν ἐλαφροτέραν τιμωρίαν, διότι δὲν ἔχουν ὡς ἔλεγχον τὴν ἀπειλὴν καί διόρθωσιν, πού προέρχεται ἀπὸ τὸν νόμον. «Καὶ ὅσοι ἡμάρτησαν ἔχοντες τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν με βάσιν τὸν νόμον». Αὐτοὶ ὅμως, λέγει, οἱ ὅποιοι καί μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ νόμου ἔχουν διαπράξει τὰ ἴδια με ἐκείνους, θὰ ὑπομείνουν βαρυτέρας καί σκληροτέρας τιμωρίας. Καί εἶναι πολὴ φυσικὰ· διότι οὔτε ὁ νόμος, οὔτε τὸ ὅτι εἶδαν τοὺς ἄλλους νὰ ὑποβάλωνται εἰς τόσον μεγάλη κακὰ ἔκαμαν νὰ εἶναι αὐτοὶ περισσότερον σώφρονες καί ἐπεικειῖς. Διὰ τοῦτο, σὰς παρακαλῶ, τουλάχιστον ἀπὸ τώρα ἄς σωφρονίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας με τὰ παθήματα τῶν ἄλλων καί ἄς κατευθύνωμεν τὴν ζωὴν μας πρὸς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Κυρίου, ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους τοῦ καί οὔτε μῖσος, οὔτε φθόνος, οὔτε ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία, οὔτε ἡ δόξα καί ἡ ἐξουσία τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε ἡ εὐχαρίστησις τῆς κοιλίας, οὔτε ὅποιαδήποτε ἄλλη, παράλογος ἐπιθυμία νὰ κατοκυριεύη τοὺς ἐντός τῆς ψυχῆς μας λογισμούς· ἀλλά, ἀφοῦ καθαρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε ρύπον καί βιωτικὴν ἀσχολίαν, καί ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαίρετε πρὸς τὰ αἰσχροτάτα καί ἀπρεπέστατα πάθη, ἄς σπεύσωμεν πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καί τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἀξιοθωῦμεν ὅλοι ἡμεῖς, με τὴν χάριν καί τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί με τὸν ὅποιον πρέπει εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καί εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἢ δόξα, ἢ δύναμις, ἢ τιμὴ, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'
(Γεν. 4, 16 - 26)

«Ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄκη-
σον ἐν γῆ Ναϊθ κατέναντι Ἐδέμ, καὶ τὰ ἐξῆς.

- 5 1. Φέρε πάλιν τῆς ἀκολουθίας σήμερον τῶν ἀνεγνωσμέ-
των ἀφάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν παραδῶμεν,
καὶ ἐκ τῆς βίβλου τοῦ μακαρίου Μωϋσέως τὴν συνήθη διά-
λεξιν πρὸς ὑμᾶς ποιησόμεθα, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν τοῦ Πνεύ-
ματος λογίων, ἅπερ διὰ τῆς ιούτου γλώττης ἡμᾶς ἐδίδαξεν
10 ἡ θεία χάρις. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ὑμῖν γένηται ὁ λόγος,
ἀναγκαῖον ὑπομῆσαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τῶν ἤδη ρηθέν-
των, καὶ ὅπου τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, ἵνα ἐκεῖθεν αὐ-
τὴν σήμερον ἀναλαβόντες, οὕτω τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνεγνωσμένων
ἀφώμεθα. Ἴστε γὰρ ὅτι τὴν κατὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ
15 ὑπόθεσιν κινήσαντες ἐδείκνυμεν ἐξ αὐτῶν τῶν γεγενημένων,
καὶ ἐξ ὧν ἕκαστος τὰς θυσίας αὐτῶν προσήνεγκε τῷ Δεσπότῃ,
ὅπως ἔγκειται τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ἢ γνώσῃς τῶν πρακτέων καὶ
τῶν μὴ πρακτέων, καὶ ὅτι αὐτεξουσίους ἡμᾶς εἰργάσατο ὁ
τῶν ἀπάντων δημιουργός, καὶ πανταχοῦ ἀπὸ τῆς γνώμης τῆς
20 ἡμετέρας ἢ κατακρίνει, ἢ στεφανοῖ] (ἀπὸ γὰρ ταύτης τοῦ μὲν
ἀπόβλητος γέγονεν ἡ θυσία, τοῦ δὲ τὰ δῶρα προσεδέχθη),
καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ὑπὸ βασκανίας κινήθεις ὁ Κάϊν ἐπὶ τὸν τοῦ
ἀδελφοῦ φόνον ὤρμησε, καὶ μετὰ τὴν ἀνοσίαν ταύτην προᾶξιν,
βουλομένου τοῦ Θεοῦ ἐκκαλέσασθαι αὐτὸν εἰς ἐξομολόγησιν
25 τῶν ἡμαρτημένων, οὐδὲ οὕτω τὸ φάρμακον τῆς ἰατρείας ἐδέ-
ξατο, ἀλλὰ τῷ μυσαρῷ ἐκείνῳ φόνῳ τὸ ψεῦδος συνάρας τὴν
χαλεπὴν ἐκείνην τιμωρίαν ἐπεσπάσατο, καὶ γυμνὸν καὶ ἔρη-
μον ἑαυτὸν κατέστησε τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ὑπόδειγμα σωφρο-

ΟΜΙΛΙΑ Κ΄ (Γεν. 4, 16 - 26)

«Καὶ ἀπεμακρύνθη ὁ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκατοίκησεν εἰς τὴν περιοχὴν Ναϊδ ἀπέναντι τῆς Ἑδέμ», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Ἐμπρὸς ἀφοῦ καταπιασθοῦμεν πάλιν σήμερα ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν ἀναγνωσμάτων, ἀπὸ αὐτὰ ἃς σᾶς παραθέσωμεν τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἃς κάμωμεν τὴν συνηθισμένην ὁμιλίαν πρὸς σᾶς ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίου Μωϋσέως, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ μᾶς ἐδίδαξεν ἡ θεία χάρις. Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερος εἰς σᾶς ὁ λόγος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσω τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ πού μέχρι τώρα ἔχουν λεχθῆ, καὶ εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν τὴν διδασκαλίαν, ὥστε, ἀφοῦ τὴν ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖνο σήμερα, νὰ καταπιασθοῦμεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναγνωσμάτων. Γνωρίζετε βέβαια ὅτι, ὅταν ἐκινήσαμεν τὴν ὑπόθεσιν σχετικὰ μὲ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ, ἐξηγοῦσαμεν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὁ καθένας ἐπρόσφερε τὴν θυσίαν του πρὸς τὸν Θεόν, πῶς ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν φύσιν μας ἡ γνῶσις ἐκείνων πού πρέπει καὶ ἐκείνων πού δὲν πρέπει νὰ κάμωμεν· καὶ ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων μᾶς ἐδημιούργησεν ἐλευθέρους καὶ παντοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας γνώμην ἢ μᾶς καταδικάζει ἢ μᾶς στεφανώνει (ἀπὸ αὐτὴν βεβαίως τοῦ μὲν Κάιν ἡ θυσία δὲν ἔγινε δεκτὴ, τοῦ δὲ Ἄβελ ἐδέχθη τὰ δῶρα)· καὶ ὅτι ἀπὸ τότε παρακινήθεις ὑπὸ τοῦ φθόνου ὁ Κάιν ὤρμησεν εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ μετὰ τὴν βδελυρὰν αὐτὴν πρᾶξιν, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν εἰς ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτημάτων του, οὔτε ἔτσι ἐδέχθη τὸ φάρμακον τῆς θεραπείας· ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν ἀποτρόπαιον ἐκεῖνον φόνον τὸ ψέμα, ἐπέσυρε τὴν φοβερὰν ἐκείνην τιμωρίαν, καὶ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του γυμνὸν καὶ ἔρημον

ρισμοῦ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα προκείμενος, καὶ διὰ τῆς ἀπο-
 φάσεως, ἧς ἐδέξατο, παντὶ τῶ τῶν ἀνθρώπων γένει διαλεγό-
 μενος, καὶ μονονουχὶ βοῶν καὶ λέγων μηδεὶς ὑμῶν τοιοῦτόν
 τι τολμήσῃ ποιέ, ἵνα μὴ τοῖς τοιούτοις περιπέσῃ. Εἶδτε Δε-
 5 σπότην φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον τιμωρίας
 οὐκ ἐκεῖνον μόνον σωφρονίσαι ἠβουλήθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς
 τὸ ἐξῆς ἅπαντας διδάξαι, πάντη φεύγειν τὸ τολμηθὲν τοῦτο
 ἐπιχείρημα; Φέρε λοιπὸν τῶν ἐξῆς ἀπόμεινα, καὶ ἴδωμεν
 τί καὶ σήμερον διηγεῖται ἡμῖν ὁ μακάριος οὐτιος προφήτης,
 10 ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνηχούμενος ἐνεργείας. Ἐπειδὴ γὰρ
 τὴν ἀπόφασιν ἐδέξατο ὁ Κάιν, «Ἐξῆλθεν», φησὶν, «ἀπὸ προ-
 σώπου τοῦ Θεοῦ». Τί ἐσιν, «Ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ
 Θεοῦ»; Τουτέστιν, ἐγυμνώθη τῆς παρ' αὐτοῦ προσιασίας διὰ
 τὴν μυσσάρην ἐκείνην πρᾶξιν. «Καὶ ὄκησεν ἐν γῆ Ναϊθ, κατέ-
 15 ναρι Ἐδέμ». Λέγει ἡμῖν καὶ τὸν τόπον ἔνθα λοιπὸν τὴν κα-
 τοίκησιν ἐποιήσατο, καὶ διδάσκει πῶς καὶ οὐτιος οὐ πόρρω
 τοῦ παραδείσου διῆγεν, ἵνα κατέναντι αὐτοῦ ὢν, διηγεκῆ τὴν
 ὑπόμνησιν ἔχη καὶ τῶν τῶ παιρὶ συμβεβηκότων διὰ τὴν
 παράθασιν, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν αὐτῶ τετολμημένων τὴν
 20 ἰσοσύτην τιμωρίαν, ἣν ἐδέξατο μηδὲ τῆ τοῦ πατρὸς τιμωρία
 σωφρονοῦσθεις. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τόπος, ἔνθα κατώκει, ὑπόμνη-
 σις ἀδιάλιπτος ἦν οὐκ αὐτῶ μόνω, ἀλλὰ καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα
 γενεαῖς, τοῦ σάλου καὶ τοῦ τρόμου. Τὸ γὰρ Ναϊθ ὄνομα Ἐ-
 βραϊκῆ λέξις ἐστίν, ἐρμηνεύεται δὲ σάλος. Ἴν' οὖν ὥσπερ
 25 ἐν σιήλῃ χαλκῆ ἀνέκλειπτον ἔχη καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τὴν κα-
 τηγορίαν, ἐκεῖ αὐτὸν κατώκισε. Εἰτά φησι «Καὶ ἔγνω Κάιν
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώχ». Θνη-
 τοὶ λοιπὸν γεγονότες, εἰκότως περὶ τὴν τῶν τέκνων διαδο-

ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ, προβαλλόμενος ὡς παράδειγμα σωφρονισμοῦ εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν, πού ἐδέχθη, ὁμιλῶν εἰς ὄλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ σχεδὸν κραυγάζων καὶ λέγων: κανεῖς ἀπὸ σᾶς νὰ μὴ τολμήσῃ ποτὲ κάτι τὸ παρόμοιον, διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς τὰς συμφορὰς αὐτάς. Εἶδατε τὴν φιλοanthρωπίαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ ποῖον τρόπον ἠθέλησε μὲ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς ἐκεῖνον τιμωρίαν νὰ σωφρονίσῃ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὅλους νὰ διδάξῃ, νὰ ἀποφεύγουν μὲ κάθε τρόπον αὐτὴν τὴν πρᾶξιν, πού ἐτόλμησεν ὁ ἴδιος; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς καταπιασθούμεν μὲ τὰ ἐπόμενα, καὶ ἄς ἰδοῦμεν τί μᾶς διηγεῖται σήμερα ὁ μακάριος αὐτός προφήτης, ὁ ὁποῖος διδάσκεται ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδέχθη τὴν ἀπόφασιν ὁ Κάιν, «Ἀπεμακρύνθη, λέγει, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει, «Ἀπεμακρύνθη ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ»; Δηλαδῆ, ἀπεγυμνώθη ἀπὸ τὴν προστασίαν του ἐξ αἰτίας τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης πράξεως. «Καὶ ἐκατοίκησεν εἰς τὴν χώραν Ναϊδ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἐδέμ». Λέγει εἰς ἡμᾶς καὶ τὸν τόπον, ὅπου ἐκατοίκησεν εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ διδάσκει πῶς καὶ αὐτός δὲν ἐζοῦσε μακρὰν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὥστε εὐρισκόμενος ἀπέναντι ἀπὸ αὐτόν νὰ ἔχη διαρκῆ τὴν ὑπενθύμισιν καὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὸν πατέρα του ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, καὶ τοῦ μεγέθους ἐκείνων πού ὁ ἴδιος εἶχε τολμήσει δηλαδῆ τὴν τόσον μεγάλην τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη χωρὶς νὰ σωφρονισθῇ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ πατρὸς του. Καὶ ὁ τόπος αὐτός, ὅπου ἐκατοικοῦσε, ἦτο ὄχι μόνον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς, διαρκῆς ὑπενθύμισις τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ τρόμου. Διότι τὸ ὄνομα Ναϊδ εἶναι ἐβραϊκὴ λέξις καὶ ἐρμηνεύεται ταραχὴ. Διὰ νὰ ἔχη λοιπὸν ὡσὰν εἰς χαλκίνην στήλην ἀκατάπαυστον τὴν κατηγορίαν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον, ἐκεῖ ἔβαλεν αὐτόν νὰ κατοικήσῃ. Ἐπειτα λέγει· «Καὶ συνευρέθη ὁ Κάιν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβε ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ». Ἄφοῦ εἰς τὸ ἐξῆς ἔγιναν θνητοί, εὐλόγως ἐπάσχιζαν διὰ τὴν δια-

χὴν τὴν ἅπασαν σπουδὴν εἶχον. Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἂν πῶς,
 οὐδαμοῦ τῆς Γραφῆς μνημονευσάσης ἐιέρας γυναικός, ὁ Καὶν
 ἔσχε τὴν γυναῖκα; Μὴ σε ξνίσῃ τοῦτο, ἀγαπητέ. Οὐδαμοῦ
 γὰρ θηλειῶν τέως κατάλογον ποιεῖται μετὰ ἀκριθείας, ἀλλὰ
 5 τὸ περίριτον φυγοῦσα ἢ θεία Γραφή ἐκ μέρους τῶν ἀρρένων
 μνημονεύει, καὶ οὐδὲ αὐτῶν πάντων, ἀλλὰ συντομώτερον ἡ-
 μῖν διηγεῖται λέγουσα, ὅτι ὁ δεῖνα ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυ-
 γατέρας τεκεῖν μετὰ τὸν Καὶν καὶ τὸν Ἄβελ, ἣν εἰς γυναῖκα
 ἔλαβε. Καὶν. Ἐπειδὴ γὰρ προσίμια ἦν, καὶ ἕδει λοιπὸν αὐ-
 10 ξηθῆναι τὸ γένος, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς συγγενέσθαι συνεχώ-
 ρουν. Διὰ τοι τοῦτο καταλιποῦσα ἡ Γραφή ἡμῖν συνιδεῖν τὸ
 ἀκόλουθον, τοῦτο μόνον διηγεῖται λέγουσα, «Καὶ ἔγνω Καὶν
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώχ καὶ
 ἦν οἰκοδομῶν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ».
 15 Ὅρα πῶς σοφρίζονται λοιπὸν κατὰ μικρόν. Ἐπειδὴ γὰρ θνη-
 τοὶ γέγονασι, διηγεκῆ αὐτῶν σῶζεσθαι τὴν μνήμην βούλονται
 ἀπὸ τε τῶν τιμιομένων, ἀπὸ τε τῆς ὀνομασίας τῶν τόπων,
 οἷς τὰς προσηγορίας ἐπιτιθέασι τῶν παίδων. Ταῦτα πάντα
 ὑπομνήματα ἂν τις εἴποι δικαίως εἶναι τῶν ἡμαρτημένων
 20 αὐτοῖς, καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς δόξης ἐκείνης, ἐν ἣ τυχά-
 ροντες οὐδενὸς τούτων ἐδέοντο ὃ τε Ἀδάμ ἢ τε Εὐά, ἀλλ'
 ἀνωτέρω πάντων «καθεισιτήκεσαν. «Ἐγεννήθη δὲ ἐν τῷ Ἐνώχ»,
 φησὶ, «Γαῖδάδ, καὶ Γαῖδάδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ
 Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα ἐγέν-
 25 νησε τὸν Λάμεχ». Ὅρα πῶς παρέδραμε τὰς γενεαλογίας,
 τῶν ἀρρένων μόνον μνημονεύσας ὁ μακάριος οὗτος, καὶ οὐ-
 δαμοῦ τῶν θηλειῶν ἐπιμνησθεῖς. Ἄλλὰ καθάπερ ἐπὶ τοῦ
 Καὶν εἶπεν, ὅτι «Ἐγὼ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ», μηδὲν διδάξας
 ἡμᾶς, μηδὲ εἰπὼν πόθεν ἔσχε τὴν γυναῖκα, οὕτω δὴ καὶ

δοχήν τῶν παιδιῶν. Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς πῶς, ἐνῶ ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἀνέφερεν ἄλλην γυναῖκα, ὁ Κάιν ἀπέκτησε γυναῖκα; Μὴ σέ παραξενεύῃ αὐτό, ἀγαπητέ. Διότι πουθενὰ μέχρι τώρα δὲν κάνει κατάλογον τῶν γυναικῶν μὲ ἀκρίβειαν, ἀλλὰ ἀποφεύγουσα ἡ Ἁγία Γραφή τὸ περιττὸν ἀναφέρει μόνον τοὺς ἄνδρας, καὶ ὄχι αὐτοὺς ὅλους, ἀλλὰ μᾶς διηγεῖται συντομώτερα λέγουσα, ὅτι ὁ τάδε ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας καὶ ἀπέθανε. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο καὶ τώρα ἡ Εὐα νὰ ἐγέννησε θυγατέρα μετὰ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὡς σύζυγον ὁ Κάιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο ἀρχὴ καὶ ἔπρεπε νὰ αὐξηθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὸ μέλλον, ἐπετρέπετο νὰ συνέρχωνται εἰς σαρκικὴν μείξιν καὶ μὲ τὰς ἀδελφάς. Διὰ τοῦτο βεβαίως ἡ Γραφή, ἀφοῦ ἀφήσῃ νὰ γνωρίσωμεν ἡμεῖς τὰ ἐπόμενα, διηγεῖται αὐτό μόνον λέγουσα «Καὶ συνευρέθη ὁ Κάιν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβεν ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ» καὶ ἔκτισε πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ του ὠνόμασαν Ἐνώχ». Πρόσσεχε πῶς γίνονται σοφοὶ εἰς τὸ ἔξης σιγὰ σιγὰ οἱ ἄνθρωποι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχουν γίνει θνητοί, θέλουν νὰ διατηρῆται παντοτινὴ ἡ μνήμη των καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά των καὶ ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τῶν τοποθεσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας θέτουν τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν των. Ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ δίκαια κανεὶς, ὅτι εἶναι ὑπενθύμισις τῶν ἀμαρτημάτων, πού ἔχουν διαπράξει, καὶ τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμενοι δὲν εἶχαν τὴν ἀνάγκην κανενός ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὐα, ἀλλὰ ἦσαν ὑπεράνω ὅλων. «Ἐγεννήθη δὲ ἀπὸ τὸν Ἐνώχ, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Γαιδάδ, καὶ ὁ Γαιδάδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ καὶ ὁ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα καὶ ὁ Μαθουσάλα ἐγέννησε τὸν Λάμεχ». Βλέπεις πῶς ἀνέφερε γρήγορα τὰς γενεαλογίας καὶ ἐμνημόνευσε μόνον τοὺς ἄνδρας ὁ μακάριος Μωυσῆς καὶ δὲν ἀνέφερε πουθενὰ τὰς γυναῖκας; Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάιν εἶπεν, ὅτι «Συνευρέθη μὲ τὴν γυναῖκα του», χωρὶς νὰ μᾶς διδάξῃ τίποτε, οὔτε νὰ μᾶς εἰπῇ ἀπὸ ποῦ εἶχε τὴν γυναῖ-

ἐνιαῦθα πάλιν φησί· «Καὶ ἔλαβεν ἐαυτῷ Λάμεχ, δύο γυναῖ-
 κας· ὄνομα τῇ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. Καὶ
 ἔτεκεν Ἀδά, φησί, τὸν Ἰωθὴλ· οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν
 σκηναῖς κτηνοτρόφων. Καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰω-
 5 θάλ· οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλιτήριοι καὶ κιθάραν».

2. Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. Ἐδίδαξεν ἡμᾶς
 καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τεχνέτων ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ Λά-
 μεχ, καὶ τίνα τὰ ἐπιτηδεύματα ἔσχον, καὶ διὸ ὁ μὲν περὶ τὴν
 κτηνοτροφίαν ἐαυτὸν ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἐπενόησε ψαλιτήριοι
 10 καὶ κιθάραν. «Σελλά δέ», φησί, «ἔτεκε καὶ αὐτὴ τὸν Θεβέλ,
 καὶ ἦν σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου». Πάλιν
 καὶ τοῦ παρὰ τῆς Σελλᾶς τεχνέτιος τὸ ἐπιτήδευμα ἡμῖν ἐ-
 δήλωσεν, διὸ τὴν χαλκευτικὴν τέχνην εἴλειο. Ὅρα πῶς κατὰ
 μικρὸν τὰ τῆς οὐσιώσεως τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ὠκονό-
 15 μητο. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Κάϊν τῷ ὑπ' αὐτοῦ τεχνέτι τὴν ὑπ'
 αὐτοῦ οἰκοδομουμένην πόλιν ἐπωνόμασεν. Εἶτα οἱ ὑπὸ τῶν
 γυναικῶν τοῦ Λάμεχ τεχνέτιες, ὁ μὲν τῇ κτηνοτροφίᾳ ἐαυτὸν
 ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἕτερος τὴν χαλκευτικὴν εἴλειο, ὁ δὲ ψαλιτή-
 ριον καὶ κιθάραν κατέδειξε. «Ἀδελφὴ δέ», φησί, «Θόβελ
 20 Νοεμά». Τί τὸ καιρὸν καὶ παράδοξον; Νῦν γὰρ ἡμῖν πρῶτον
 δείκνυται θηλείας μνήμην ὀνομαστικῶς ποιησάμενον. Οὐχ ἀπλῶς
 οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλὰ τι κεκρυμμένον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐμφαίνων τοῦ-
 το πεποίηκεν ὁ μακάριος προφήτης, ὅπερ εἰς ἕτερον καιρὸν
 ὑμῖν ταμιευσάμενοι, νῦν τῆς ἀκολουθίας ἐχώμεθα· οὐδὲ γὰρ
 25 τὸ τυχόν ἐστι τὸ ἐπαγόμενον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πολλοῦ τοῦ
 ἀγῶνος δεόμενον, καὶ ἀκριβεστέρας τῆς ἐρμηνείας, ὥστε
 δυνηθῆναι μετὰ σαφηνείας ἅπαντα διερευνησαμένους πολλὴν
 ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν παρᾶσχειν. «Ἐἶπε γάρ», φησί, «Λά-
 μεχ ταῖς ἐαυτοῦ γυναῖξιν Ἀδᾶ καὶ Σελλᾶ· ἀκούσατέ μου τῆς

κα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ πάλιν λέγει· «Καὶ ἐνυμφεῦθη ὁ Λάμεχ δύο γυναῖκας· ἡ μία ὠνομάζετο Ἄδᾶ καὶ ἡ ἄλλη Σελλά. Καὶ ἐγέννησεν ἡ Ἄδᾶ, λέγει, τὸν Ἰωβήλ· αὐτὸς ἦτο ὁ πρόγονος τῶν κτηνοτρόφων, οἱ ὅποιοι ἐκατοικοῦσαν εἰς σκηνάς. Καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ὠνομάζετο Ἰουβάλ· αὐτὸς πρῶτος ἔδειξε τὴν χρῆσιν τοῦ ψαλτηρίου καὶ τῆς κιθάρας».

2. Σκέψου τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν, τὰ ὅποια ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Λάμεχ, καὶ ποῖα ἐπαγγέλματα εἶχαν καὶ ὅτι ὁ μὲν ἕνας ἐπεδόθη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ὁ δὲ ἄλλος ἐπενόησε τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν κιθάραν. «Ἡ Σελλά δέ, λέγει, ἐγέννησε καὶ αὐτὴ τὸν Θοβέλ, ὁ ὅποιος ἦτο σφυροκόπος, δηλαδὴ χαλκουργὸς καὶ σιδηρουργός». Πάλιν μᾶς ἐδήλωσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεννηθέντος ἀπὸ τὴν Σελλάν, ὅτι ἐπροτίμησε τὴν τέχνην τοῦ χαλκέως. Πρόσεξε πῶς σιγὰ σιγὰ ἔχουν ἐξευρεθῆ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Κάιν ὠνόμασε τὴν πόλιν, ποῦ ὁ ἴδιος ἔκτισεν, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ του. Ἔπειτα οἱ γεννηθέντες ἀπὸ τὰς γυναῖκας τοῦ Λάμεχ, ὁ μὲν ἕνας ἐπεδόθη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ὁ δὲ ἄλλος ἐπροτίμησε τὴν τέχνην τοῦ χαλκέως καὶ ὁ τρίτος ἔδειξε τὴν χρῆσιν τοῦ ψαλτηρίου καὶ τῆς κιθάρας. «Καὶ ἀδελφή, λέγει, τοῦ Θοβέλ ἦτο ἡ Νοεμά». Τί εἶναι τὸ νέον καὶ παράδοξον; Τώρα λοιπὸν διὰ πρώτην φοράν παρουσιάζει γυναῖκα καὶ τὴν ἀναφέρει ὀνομαστικῶς. Δὲν ἔχει κάμει αὐτὸ ὁ μακάριος προφήτης ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠθελε νὰ μᾶς φανερώσῃ κάτι τὸ κρυμμένον, τὸ ὅποιον ἀφοῦ διαφυλάξωμεν θὰ σᾶς τὸ παρουσιάσωμεν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν· τώρα ἄς συνεχίσωμεν, διότι αὐτὸ ποῦ ὑποκρύπτεται δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολὺ μεγάλην προσπάθειαν καὶ ἀκριβεστέραν ἐρμηνείαν, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὰ πάντα μὲ σαφήνειαν, νὰ σᾶς δώσωμεν μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτό. «Εἶπε λοιπὸν, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Λάμεχ εἰς τὰς γυναῖκας του, εἰς τὴν Ἄδᾶν καὶ τὴν Σελλάν· ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου, γυναῖκες τοῦ Λάμεχ, καὶ δώσατε προσοχὴν

φωτῆς, γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους· ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί. "Οὐ ἐπιτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Καὶν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπιώ". Συντείναιτέ μοι τὴν διάνοιαν, παρα-
5 καλῶ, καὶ πάντα τὸν βιωτικὸν λογισμὸν ἀποσάμενοι μετὰ ἀκριβείας τὰ εἰρημένα διερευνησώμεθα, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν δυνηθῆ, ἀλλ' ὅσον ἡμῖν οἶόν τε πρὸς τὸ θάθος αὐτὸ καθιέντες ἑαυτούς, θηραῖσθαι δυνηθῶμεν τὸν ἐγκεκρυμμένον θησαυρὸν τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασιν. «Εἶπε δέ», φησί, «Λάμεχ
10 ταῖς ἑαυτοῦ γυναῖξιν Ἀδᾶ καὶ Σελλᾶ· ἀκούσατέ μου τῆς φωτῆς, γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους». Σκόπει μοι εὐθέως ἐκ προσιμίων πόσον ὤνησε τοῦτον ἢ εἰς τὸν Καὶν γεγενημέτη τιμωρία. Οὐ μόνον γὰρ οὐ περιμένει τὸν παρ' ἐτέρου ἔλεγχον, ὡς τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι ἢ καὶ χεῖροσι πε-
15 ριπεσών, ἀλλὰ καὶ μηδενὸς ἐγκαλοῦντος, μηδὲ ἐπιτιμῶντος, αὐτὸς ἑαυτὸν κατὰδηλον ποιεῖ, καὶ ἐξαγορεύει τὰ εἰργασμένα, καὶ ταῖς γυναῖξι διηγεῖται τοῦ πλημμελήματος τὸ μέγεθος, μονορουχὶ ἐκεῖνο πληρῶν τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι «Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία». Μέγιστον
20 γὰρ ἔστιν εἰς διόρθωσιν τῶν ἡμαρτημένων ἢ ὁμολογία. "Ὡσπερ οὖν βαρύτερον τῶν ἡμαρτημένων τυγχάνει τὸ μετὰ τὴν προᾶξιν τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ τὴν ἄρνησιν ἔρχεσθαι· ὅπερ καὶ ὁ ἀδελφοκίονος ἐκεῖνος πέπονθε, καὶ ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, οὐ μόνον οὐχ ὠμολόγησε τὸ ὑπ' αὐτοῦ
25 ἰολμηθέν, ἀλλὰ καὶ ἐτόλμησε ψεύσασθαι Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο παραιτηθῆναι αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐποίησεν. Ὁ τοίνυν Λάμεχ τοῖς αὐτοῖς περιπεσών, καὶ εἰς ἐκείνην ἐλθὼν τὴν ἔννοια, ὅτι ἐκεῖνον ἢ ἄρνησις χαλεπωτέραν δέξασθαι παρεσκεύασε τὴν τιμωρίαν, καλέσας τὰς ἑαυτοῦ γυναῖκας, οὐδενὸς καταναγκά-

εις τὰ λόγια μου ὅτι ἐφόνευσα ἄνδρα, ἐπειδὴ μὲ ἐτραυμάτισε, καὶ νέον, ἐπειδὴ μὲ ἐκτύπησε. Ἐὰν ἔχει πληρωθῆ ἀπὸ τὸν Κάιν ἑπταπλασία ἐκδίκησις, ἀπὸ τὸν Λάμεχ δὲ θὰ πληρωθῆ ἐβδομήντα φορές ἑπταπλασία». Σὰς παρακαλῶ, ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας, καὶ ἀφοῦ ἀπομακρύνωμεν κάθε βιωτικὴν σκέψιν, ὡς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεχθέντα, διὰ νὰ μὴ ἡμπορέση νὰ διαφύγη τίποτε, ἀλλὰ, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ κατέλθωμεν εἰς τὸ βάθος αὐτὸ, νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ συλλέξωμεν τὸν θησαυρὸν, ποῦ εἶναι κρυμμένος μέσα εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Λάμεχ εἰς τὰς γυναῖκας του, Ἄδὴν καὶ Σελάν' ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου, γυναῖκες τοῦ Λάμεχ, καὶ δώσατε προσοχὴν εἰς τὰ λόγια μου». Πρόσεξε, παρακαλῶ, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πόσον ὠφέλησεν αὐτὸν ἡ ἐπιβληθεῖσα τιμωρία εἰς τὸν Κάιν. Διότι ὄχι μόνον δὲν περιμένει τὸν ἔλεγχον ἀπὸ κανένα ἄλλον, ἐπειδὴ περιέπεσε εἰς τὸ ἴδιον ἢ καὶ χειρότερον ἀμάρτημα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸν κατηγορῆ κανεὶς, οὔτε νὰ τὸν ἐπικρίνη, μόνος του φανερῶνει τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀποκαλύπτει αὐτὰ ποῦ εἶχε πράξει, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας διηγεῖται τὸ μέγεθος τοῦ ἀμαρτήματός του, ἐκπληρῶνων σχεδὸν ἐκεῖνο ποῦ ἔχει εἰπῆ ὁ προφήτης, ὅτι «Δίκαιος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρῶτος εἰς τὸ δικαστήριον κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὸν του»¹. Εἶναι πολὺ μεγάλη ὑπόθεσις διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων ἢ ὁμολογία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι βαρύτερον ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα τὸ νὰ ἀρνηθῆται κανεὶς τὴν ἐνοχὴν του μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας, πρᾶγμα ποῦ βεβαίως καὶ ὁ ἀδελφοκτόνος ἐκεῖνος εἶχε πάθει, καὶ ἐνῶ ἠρωτᾶτο ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὄχι μόνον δὲν ὡμολόγησεν αὐτὸ ποῦ ὁ ἴδιος ἐτόλμησεν, ἀλλὰ καὶ ἐτόλμησε νὰ εἰπῆ ψέματα εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο ἔκαμε νὰ παραταθῆ ἡ ζωὴ του. Ὁ Λάμεχ λοιπὸν, ἀφοῦ περιέπεσε εἰς τὰ ἴδια ἀμαρτήματα καὶ ἀφοῦ ἐσκέφθη ἐκείνην τὴν περίπτωσιν, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀρνήσις ἔκαμεν ἐκεῖνον νὰ δεχθῆ βαρύτεραν τιμωρίαν, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὰς γυναῖκας του, χωρὶς νὰ τὸν ἀναγκάζη κανεὶς, οὔτε νὰ τὸν ἐλέγχη, ὁ ἴδιος μὲ τὴν

- ζοντος, οὐδὲ διελέγχοντος, αὐτὸς διὰ τῆς οἰκείας γλώττης καὶ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἡμαρτημένων ποιεῖται, καὶ συγκρίνων τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰργασμένα τοῖς παρὰ τοῦ Καὶν πεπραγμένοις, ἐναντιῶ τὴν τιμωρίαν ὀρίζει. Εἶδες κηδεμονίαν Δεσπότου, πῶς
- 5 καὶ αἱ τιμωρίαι αὐτοῦ φιλανθρωπίας ὑποθέσεις εἰσὶ, καὶ δι' οὐ μὲχρι τοῦ τὴν τιμωρίαν δεχομένου τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἴσονται, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς χρήσιμον κατασκευάζει τὸ φάρμακον, εἰ θουληθεῖεν τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν καρπώσασθαι; Πόθεν γάρ, εἶπέ μοι, ὁ Λάμεχ ἐτέρωθεν ἐπὶ τὴν ἰσοσύτην
- 10 ἐξομολόγησιν ἐπέιχθη, εἰ μὴ τὴν ἐκ τῶν ἐκείνῳ συμβάντων ὑπόμνησιν εἶχε διηνεκῶς αὐτοῦ τὴν διάνοιαν κατασελοῦσαν; «Εἶπε», φησὶν «ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς, καὶ ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους». Ὅρα πῶς καθ' ἐναντιὸν δικαστήριον καθίσας, οὕτω τὴν παρόκλησιν αὐταῖς προσάγει, ὥστε μὴ παρέργως
- 15 δέξασθαι τὰ λεγόμενα. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς, καὶ ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους», τοῦτο δηλοῦντός ἐστι, συντείνετε ὑμῶν, φησὶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριθείας προσέχειε οἷς ἐρεῖν μέλλω. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν τυχόντων ὑμῖν διαλέξομαι, ἀλλὰ πράγματα ὑμῖν ἐξαγορεύσω λαν-
- 20 θάνοντα, καὶ ἃ μηδεὶς ἕτερος οἶδεν, ἀλλ' ἢ μόνος ἐγώ, καὶ ὁ ἀκοίμητος ἐκεῖνος ὀφθαλμός, ὃν δεδοικῶς σπεύδω καὶ ἐπιγόμαι φανερὰ ὑμῖν κατασιῆσαι τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα, καὶ ὅσαις τιμωρίαις ἐναντιὸν ὑπεύθυνον κατέστησα διὰ τῶν ἀνοσιῶν πράξεων. «Ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα», φησὶν, «εἰς τραῦ-
- 25 μα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί. Ὅτι ἐπιτάκις ἐκδεδίκεται ἐκ Καὶν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπιτά». Μέγα τὸ εἰρημένον, καὶ σφόδρα μέγα, καὶ πολλὴ τοῦ ἀνδρός ἢ εὐγνωμοσύνη. Οὐ μόνον γὰρ ὁμολογεῖ τὸ γεγονός, καὶ τοὺς φόνους εἰς μέσον ἄγει, οὐδ' εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ διὰ
- 30 τῆς συγκρίσεως τῶν ὑπ' ἐκείνου καὶ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων τὸ ἐπιτίμιον ἐναντιῶ ἐπιτίθησι. Ποίας γὰρ ἂν εἶη, φησὶ, συγκνώμης ἄξιος ὁ μηδὲ τῆ ἐτέρου τιμωρία σωφρονηθεὶς, ἀλλὰ

ιδικήν του γλώσσαν κάνει τὴν ὁμολογίαν τῶν ἁμαρτημάτων του, καὶ συγκρίνων τὰς πράξεις του πρὸς ἐκείνας ποῦ εἶχε διαπράξει ὁ Κάιν, ὀρίζει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν τιμωρίαν. Εἶδες τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, πῶς καὶ αἱ τιμωρίαι του γίνονται προϋποθέσεις φιλανθρωπίας, καὶ ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς φιλανθρωπίας δὲν σταματοῦν μέχρι τὴν τιμωρίαν ἐκείνου ποῦ τὴν δέχεται, ἀλλὰ εἰς τοὺς ὑπολοίπους καθιστᾷ χρησίμον τὸ φάρμακον, ἐὰν θὰ θελήσουν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπ' αὐτό; Ἄπο ποῦ ἄλλοῦ λοιπόν, εἰπέ μου, ἔσπευσεν ὁ Λάμεχ εἰς τόσον μεγάλην ἐξομολόγησιν, ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ὑπενθύμισιν ὅσων συνέβησαν εἰς ἐκείνον νὰ παράσῃ διαρκῶς τὸν νοῦν του; «Εἶπε, λέγει ἡ Γραφή· ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου καὶ δώσατε προσοχὴν εἰς τὰ λόγια μου». Πρόσεξε πῶς ἀφοῦ ἔστησε τὸ δικαστήριον ἐναντίον του, ἔτσι προσάγει τὴν παράκλησιν εἰς αὐτάς, ὥστε νὰ μὴ δεχθοῦν τὰ λόγια του μὲ ἀμέλειαν. Διότι τὸ νὰ εἰπῇ «Ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου καὶ ἀκροασθῆτε τὰ λόγια μου», τοῦτο σημαίνει, ἐντείνετε, λέγει, τὴν προσοχὴν σας καὶ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εἰπῶ. Βέβαια δὲν θὰ συζητήσω μαζί σας διὰ τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἀποκαλύψω πράγματα κρυφὰ καὶ τὰ ὁποῖα κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον ἐγὼ καὶ ὁ ἀκοίμητος ἐκεῖνος ὀφθαλμός, τὸν ὁποῖον ἐπειδὴ φοβοῦμαι σπεύδω καὶ ἐπείγομαι νὰ σᾶς γνωστοποιήσω αὐτὰ ποῦ ἔχω πράξει καὶ εἰς πόσας τιμωρίας κατέστησα τὸν ἑαυτὸν μου ὑπεύθυνον μὲ τὰς βδελυρὰς πράξεις μου. «Ἐφόνευσα ἄνδρα, λέγει, ἐπειδὴ μὲ ἐτραυμάτισε, καὶ νέον ἐπειδὴ μὲ ἐκτύπησεν. Ἐὰν ἔχη πληρωθῆ ἑπταπλασίᾳ ἐκδικησις ἀπὸ τὸν Κάιν, ἀπὸ δὲ τὸν Λάμεχ ἐβδομήντα φορές ἐπτά». Μεγάλος ὁ λόγος καὶ μάλιστα πολὺ μέγας, καὶ μεγάλη ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἀνδρός. Διότι ὄχι μόνον ὁμολογεῖ τὴν πρᾶξιν καὶ φανερῶνει τοὺς φόνους, τοὺς ὁποῖους διέπραξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔπραξεν ἐκεῖνος² καὶ αὐτός, ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν τιμωρίαν. Διὰ ποίαν λοιπόν συγγνώμην, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος, ποῦ δὲν ἐσωφρονίσθη

καὶ ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην, καὶ πρὸς ἐπὶ τοῦτοις διπλοῦν
 ἐργασάμενος φόνον; «Ὅτι ἄνθρωπε, φησὶν, ἀπέκτεινα εἰς
 τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί». Οὐ τοσοῦτον
 ἠδίκησα, φησὶν, ἐκείνους οὐδ' ἀνεῖλον, ὅσον ἐμαυτὸν. Εἰς
 5 ἄφικτον γὰρ τιμωρίαν αὐτὸν ἐνέβαλον, ἁμαρτήματα ἐργασά-
 μενος συγγνώμης ἐπέκτεινα. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὲρ τοῦ ἐνός
 φόνου ἐπιὰ τιμωρίας ὑπεύθυνος γέγονεν, ἐγὼ δίκαιος ἂν
 εἶην ἑβδομηκοντάκις ἐπιὰ τιμωρίας ὑποσχεῖν. Τίνος ἔνεκεν
 καὶ διὰ τί; Εἰ γὰρ καὶ φόνον ἐκεῖνος εἰργάσατο, καὶ ἀδελφοῦ
 10 φόνον, ἀλλ' οὐδένα οὐδέποτε πρότερον θεασάμενος τοῦτο πε-
 ποιηκότα, οὐδὲ καιιδῶν ἕτερον διὰ τὴν προᾶξιν τιμωρηθέντα,
 καὶ τοσαύτης πειραθέντα τῆς ἀγανακτήσεως, ἅπερ ἀμφοτέρω
 ἐμοὶ αὔξει τὰς τιμωρίας· ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχων
 τὸ ὑπ' ἐκείνου τολμηθέν, καὶ τὴν τιμωρίαν ὁρῶν οὕτως ἀνή-
 15 κεστον εὗσαν, οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθην. Διὰ τοῦτο κἂν ἑ-
 βδομηκοντάκις ἐπιὰ τιμωρίας ἐκείνου ὑποσταίην, οὐδὲ οὕτω
 τὴν ἀξίαν δώσω δίκην.

3. Ὁρᾶς, ἀγαπητέ, πῶς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν γνώμην
 ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε, καὶ ὥσπερ ραθυμοῦντες ὑποσκελιζόμε-
 20 θα, οὕτω καὶ νῆψαι βουληθέντες συνορῶμεν τὸ δέον; Τίς γάρ,
 εἰπέ μοι, τοῦτον ἐπὶ τὴν τοσαύτην ἐξομολόγησιν κατήπειγεν;
 Οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ' ἢ τὸ συνειδὸς καὶ ὁ δικαιοῦς ἐκεῖνος ὁ
 ἀδέκαστος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ραθυμίαν ἀποκλίνας εἰς ἔργον
 ἤγαγε τὴν κακὴν ἐλιχείρησιν, εὐθέως κατεξανέστη τὸ συν-
 25 ειδὸς καταβοῶν, καὶ δεικνύον καὶ τῶν ἁμαρτηθέντων τὸ μέ-
 γεθος, καὶ ὅσαις τιμωρίας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον εἰργάσατο. Τρι-
 οῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία· πρὶν ἢ μὲν γὰρ παραχθῆναι, καὶ εἰς
 ἔργον ἔλθειν, σκοιοῖ τὸν λογισμὸν, καὶ ἀπαιτᾷ τὴν διάνοιαν,
 ἔπᾶν δὲ τελειωθῆ, τότε δῆλῃν ἡμῖν τὴν αὐτῆς ἀτοπίαν καθί-
 30 σιται, καὶ ἡ βραχεῖα ἐκείνη καὶ ἄτοπος ἡδονὴ διηνεκῆ τὴν
 ὀδύνην ἡμῖν ἐντίθησι, καὶ τοῦ συνειδῶτος ἀφαιρεῖται τὴν παρ-

οὔτε ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ, ἐνῶ ἔχει ζωηράν τὴν ἀνάμνησιν, διέπραξεν ἐπὶ πλέον καὶ διπλὸν φόνον; «Ἐφόνευσα ἄνδρα, λέγει, ἐπειδὴ μὲ ἐτραυμάτισε, καὶ νέον, ἐπειδὴ μὲ ἐκτύπησε». Δὲν ἠδίκησα, λέγει, τόσον πολὺ ἐκείνους, πού ἐφόνευσα, ὅσον τὸν ἑαυτὸν μου. Ἐρριψα λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν μου εἰς ἀναπόφευκτον τιμωρίαν, ἐπειδὴ διέπραξα ἁμαρτήματα πού δὲν συγχωροῦνται. Διότι ἐὰν ἐκεῖνος ἔγινεν ἔνοχος δι' ἑπτὰ τιμωρίας ἐξ αἰτίας τοῦ ἐνός φόνου, ἐγὼ θὰ εἶναι δίκαιον νὰ ὑποστῶ ἐβδομήντα φορὰς ἑπταπλασίαν τιμωρίαν. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι ἐὰν ἐκεῖνος διέπραξε καὶ φόνον, καὶ μάλιστα φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, χωρὶς ὅμως νὰ ἰδῆ ποτέ κανένα νὰ ἔχη κάμει προηγουμένως αὐτό, οὔτε νὰ γνωρίσῃ ἄλλον νὰ ἐτιμωρήθῃ διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν καὶ νὰ ὑποστῇ τέτοιαν ἀγανάκτησιν, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο αὐξάνουν εἰς ἐμὲ τὴν τιμωρίαν· διότι ἂν καὶ εἶχα ὑπ' ὄψιν μου τὴν παράτολμον πρᾶξιν ἐκείνου καὶ ἔβλεπα τὴν τιμωρίαν νὰ εἶναι τόσον φοβερὰ, οὔτε ἔτσι ἐσωφρονίσθην. Δι' αὐτὸ καὶ ἂν ἀκόμη θὰ ὑποστῶ ἐβδομήντα φορὰς ἑπταπλασίας τὰς τιμωρίας ἐκείνου, οὔτε ἔτσι θὰ τιμωρηθῶ ὅπως ἀξίζει.

3. Βλέπεις, ἀγαπητέ, πῶς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς ἐλευθέραν τὴν σκέψιν μας, καὶ ὅπως ὅταν εἴμεθα ἀδιάφοροι ὑποσκελιζόμεθα, ἔτσι καὶ ὅταν θελήσωμεν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι κατανοοῦμεν αὐτὸ πού πρέπει; Ποῖος λοιπὸν, εἰπέ μου, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ σπεύσῃ εἰς μίαν τέτοιαν ἐξομολόγησιν; Κανείς ἄλλος, παρὰ μόνον ἡ συνείδησις καὶ ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος ὁ ἀδέκαστος. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἀφοῦ περιέπεσεν εἰς ραθυμίαν, ἐπραγματοποίησε τὴν κακὴν ἐνέργειαν, ἀμέσως ἐπανεστάτησεν ἡ συνείδησις του κραυγάζουσα καὶ δεικνύουσα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων καὶ εἰς πόσας τιμωρίας κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του ἔνοχον. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ἁμαρτία· προτοῦ μὲν νὰ γίνῃ κάτι καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ, θολώνει τὴν σκέψιν καὶ ἐξαπατᾷ τὸν νοῦν· ὅταν ὅμως ὀλοκληρωθῇ, τότε μᾶς φανερώνει τὴν ἰδιοτροπίαν της, καὶ ἡ μικρὰ ἐκείνη καὶ ἀνόητος εὐχαρίστησις ἐνσταλάζει μέσα μας συνεχῶς τὴν ὀδύνην, καὶ ἀ-

ρησίαν, καὶ αἰσχύνῃ περιβάλλει τὸν ἄλθονα. Ὁ γὰρ φιλόαν-
 θρωπος Λεσπότης τοιοῦτον ἡμῖν τὸν κατήγορον τοῦτον ἐπέ-
 σιησεν, ὡς μηδέποτε ἤρεμειν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως συνόντα κα-
 ταβοᾶν, καὶ δίκην ἀπαιτεῖν τῶν πεπλημμελημένων. Καὶ τοῦτο
 5 ἂν τις ἴδοι σαφῶς ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ὁ γὰρ πόρνος,
 ἢ ὁ μοιχός, ἢ ὁ ἕτερόν τι τοιοῦτον εἰργασμένος, κἄν πάντας
 λαθεῖν δυνηθῆ, οὐδὲ οὕτως ἐν ἡρεμίᾳ διάγει, ἀλλ' ἔχων τοῦ-
 τον τὸν σφοδρὸν κατήγορον τὰς ὑποψίας δέδοικε, τὰς σκιὰς
 τρέμει, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, διηνεκῆ χειμῶνα ἔ-
 10 χων ἐν ψυχῇ καὶ κύματα ἐπάλληλα. Καὶ οὔτε ὕπνος τῷ τοι-
 οῦτῳ ἡδύς, ἀλλὰ φόβου καὶ δειμάτων πεπληρωμένος· οὔτε
 τροφή ἡδονὴν ἔχουσα, οὔτε διάλεξις φίλων τὸν τοιοῦτον μειω-
 γαγεῖν δυνησεται, ἢ ἀπαλλάξαι τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐπικειμένου·
 ἀλλὰ καθάπερ δῆμιον περιφέρων καταξαινοντα αὐτὸν καὶ μα-
 15 στίζοντα διηνεκῶς, οὔτω μετὰ τὴν ἄτοπον προᾶξιν ἐκείνην
 περιέρχεται, οὐδενὸς εἰδότιος, τὰς ἀφορήτους ἐκείνας τιμω-
 ρίας ὑπέχων, καὶ δικαστὴς ἑαυτοῦ γινόμενος καὶ κατήγορος
 Ἄλλ' ὁ ταῦτα εἰργασμένος ἐὰν βουληθῆ εἰς δέον χρῆσασθαι
 τῇ ἀπὸ τοῦ συνειδότος βοηθείᾳ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν
 20 πεπραγμένων ἐπειχθῆναι, καὶ τῷ ἰατρῷ δεῖξαι τὸ ἔλκος, τῷ
 θεραπεύοντι καὶ μὴ ὀνειδίζοντι, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου φάρμακα
 δέξασθαι, καὶ μόνος αὐτῷ διαλεχθῆναι, μηδενὸς εἰδότιος, καὶ
 πάντα εἰπεῖν μετὰ ἀκριβείας, ταχεῖαν ποιήσεται τὴν διόρθω-
 σιν τῶν ἐπιτασιμένων. Ἡ γὰρ ὁμολογία τῶν ἡμαρτημένων ἀ-
 25 φανισμὸς γίνεται τῶν πλημμελημάτων. Εἰ γὰρ δὴ ὁ Λάμειχ
 οὔτιος ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ γενομένους φό-
 νους ἐξαγορευῆσαι οὐ παρητήσατο, ποίας ἂν εἴημεν συγγνώ-
 μης ἄξιοι, τῷ πάντα μετὰ ἀκριβείας εἰδοῖσι τὰ ἡμέτερα πλημ-

φαιρεί τὴν παρρησίαν τῆς συνειδήσεως καὶ περιβάλλει μὲ ἐντροπὴν ἐκείνον, ποῦ ὑπέκυψεν εἰς αὐτήν. Διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεός ἐτοποθέτησεν εἰς ἡμᾶς τὸν κατήγορον αὐτὸν ἔτσι, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ἡσυχάζῃ ἀλλὰ συνεχῶς εὐρισκόμενος μαζί μας νὰ φωνάζῃ δυνατὰ καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὴν τιμωρίαν τῶν διαπραχθέντων σφαλμάτων. Καὶ τοῦτο θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς μὲ σαφήνειαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ὁ πόρνος ἢ ὁ μοιχὸς ἢ ἐκεῖνος ποῦ διέπραξε κάτι ἄλλο παρόμοιον, καὶ ἂν ἀκόμη ἠμπορέσῃ νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν ὄλων, οὔτε ἔτσι ζῆ μὲ ἡρεμίαν, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἔχει τὸν σφοδρὸν αὐτὸν κατήγορον, φοβεῖται τὰς ὑποψίας, τρέμει τὰς σκιάς, τοὺς γνωρίζοντας καὶ μὴ γνωρίζοντας, ἔχων μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του διαρκῆ χειμῶνα καὶ ἀλλεπάλληλα κύματα. Καὶ οὔτε ὁ ὕπνος εἰς αὐτὸν εἶναι εὐχάριστος, ἀλλὰ γεμᾶτος φόβον καὶ τρόμον· οὔτε ἡ τροφή του ἔχει κάποια ἀπόλαυσιν, οὔτε ἡ συζήτησις τῶν φίλων θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀλλάξῃ τὴν συμπεριφορὰν, ἢ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα· ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος περιτριγυρίζει τὸν δῆμιον, ὁ ὁποῖος τὸν βασανίζει καὶ διαρκῶς τὸν μαστιγώνει, ἔτσι ὕστερα ἀπὸ τὴν κακὴν πρᾶξιν περιτριγυρίζει αὐτήν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ κανεὶς, ὑποφέρων τὰς ἀνυποφόρους ἐκείνας τιμωρίας καὶ γινόμενος δικαστὴς καὶ κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ ἔχει διαπράξει αὐτά, ἐὰν ἐπιθυμήσῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅπως πρέπει τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν συνείδησιν, καὶ νὰ τρέξῃ γρήγορα εἰς ἐξομολόγησιν τῶν πράξεών του, καὶ νὰ δείξῃ τὴν πληγὴν εἰς τὸν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος θεραπεύει καὶ δέν ἐντροπιάζει, καὶ νὰ δεχθῇ ἀπ' ἐκείνον τὰ φάρμακα καὶ μόνος του νὰ συζητήσῃ μὲ αὐτόν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ κανεὶς, καὶ νὰ εἰπῇ τὰ πάντα μὲ ἀκρίβειαν, θὰ διορθώσῃ γρήγορα τὰ σφάλματά του. Διότι ἡ ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων ἀφανίζει τὰ σφάλματα. Διότι ἐὰν λοιπὸν ὁ Λάμεχ αὐτὸς δέν ἀπέφυγε νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τὰς γυναῖκας του τοὺς φόνους, ποῦ ὁ ἴδιος διέπραξε, διὰ ποίαν συγγνώμην θὰ εἴμεθα ἄξιοι, ὅταν δέν θέλωμεν νὰ ἀποκαλύψωμεν τὰ ἁμαρτήματα εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει μὲ

μελήματα μὴ βουλόμηναι ἐξαγορεύειν τὰ ἡμαρτημένα; Μὴ γὰρ
 ἐπειδὴ ἀγνοεῖ, μαθεῖν βούλεται; Οὐκ ἐπειδὴ ἀγνοῖ, τὴν παρ'
 ἡμῶν ὁμολογίαν ἐπιζητεῖ ὁ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως αὐ-
 τῶν, ἀλλὰ βουλόμενος ἡμᾶς ὁμοῦ καὶ αἰσθησιν λαβεῖν τῶν ἐ-
 5 παισιωμένων διὰ τῆς ὁμολογίας, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν
 παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι. Μὴ γὰρ χρήματα ἔπεσιν ἐνιαυ-
 θα δαπανῆσαι; μὴ γὰρ ὁδὸν μακρὰν στείλασθαι; μὴ γὰρ ὁδύνην
 καὶ ἀλγήματα παρέχει ἡ ἰατρεία αὕτη; Καὶ ἀδάπανός ἐστι, καὶ
 10 ἀνώδυνος, καὶ ταχεῖαν παρέχουσα τὴν θεραπείαν. Πρὸς γὰρ τὸν
 ἴδιον τῆς διαθέσεως τοῦ προσιόντος, οὕτω καὶ τὰ φάρμακα τῶν
 τραυμάτων χαρίζεται ὁ Δεσπότης. Ὁ τοίνυν βουλόμενος θᾶπτορ
 πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθεῖν, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔλκη θεραπεῦ-
 σαι, μετὰ νήψεως προσιέτω, πάντων ἑαυτὸν ἀποσιήσας τῶν
 15 βιωτικῶν, θερμὰ δάκρυα προχεσέτω, προσεδορίαν πολλὴν ἐπι-
 δεικνύσθω, πίστιν ἀκριβῆ εἰσφερέτω, καὶ θαρσεῖτω τοῦ ἰατροῦ
 τῆ τέχνη, καὶ παραχοῆμα τῆς ὑγείας ἀπολαύσεται. Εἶδες
 ἰατροῦ φιλοτιμίαν παντὸς παιτὸς φιλοσοργίαν ἀποκρύπτου-
 τος; Μὴ γὰρ βαρὺ τι καὶ ἐπαχθὲς παρ' ἡμῶν ἐπιζητεῖ; Συν-
 20 τριθὴν καρδίας, λογιμοῦ κατάνυξιν, ὁμολογίαν παισίματος,
 προσεδορίαν συντεταμένην καὶ οὐ μόνον τῶν τραυμάτων τὴν
 θεραπείαν χαρίζεται, καὶ τῶν ἡμαρτημένων καθαρὸς ἀπο-
 δείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸ τούτου μυρίοις θαρυνόμενον φορ-
 τίοις ἡμαρτημάτων δίκαιον ἀπεργάζεται. Ὡ φιλανθρωπίας
 25 μέγεθος· ὦ ἀγαθότητος ὑπερβολή. Τὸν ἡμαρτηκότα, ἐπειδὴν
 ὁμολογήσῃ τὰ ἡμαρτημένα συγγνώμην αἰτήσας, καὶ τὴν εἰς
 τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν ἐπιδείξῃται, ἀθρόον δίκαιον ἀποφαίνει.
 Καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο σαφῶς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος·
 «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Οὐχ ἄ-
 30 πλῶς εἶπε, λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου, ἀλλὰ προσέθηκε, «Πρῶ-
 τος», τουτέστι, μὴ ἀναμείνης τὸν ἐλέγχοντα, μηδὲ ἐκδέξῃ τὸν

ἀκρίβειαν ὅλα τὰ ἰδικά μας σφάλματα; Μήπως λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, θέλει νὰ μάθῃ; Δὲν ἐπιζητεῖ, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, τὴν ὁμολογίαν ἀπὸ ἡμᾶς αὐτός, ποῦ γνωρίζει τὰ πάντα προτοῦ ἀκόμη γίνουιν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει καὶ νὰ κατανοήσωμεν συγχρόνως τὰ σφάλματά μας μὲ τὴν ὁμολογίαν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Μήπως πρέπει νὰ δαπανήσῃ κανεὶς χρήματα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν; μήπως πρέπει νὰ βαδίσῃ μεγάλον δρόμον; μήπως λοιπὸν προκαλεῖ ἡ θεραπεία αὐτὴ ὀδύνην καὶ πόνους; Καὶ ἀδάπανος εἶναι καὶ ἀνώδυνος καὶ παρέχει σύντομα τὴν θεραπείαν. Διότι σύμφωνα μὲ τὴν διάθεσιν τοῦ προσερχομένου, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς χαρίζει τὰ φάρμακα τῶν τραυμάτων. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ συντομώτερον τὴν ὑγείαν του καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς του, ἄς προσέλθῃ μὲ νηφαλιότητα, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ βιωτικά, ἄς χύνη προκαταβολικὰ θερμὰ δάκρυα, ἄς ἐπιδεικνύῃ μεγάλην φροντίδα διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἄς προσφέρῃ εἰλικρινῆ πίστιν, καὶ ἄς ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἱατροῦ, καὶ ἀμέσως θὰ ἀπολαύσῃ τὴν ὑγείαν του. Εἶδες τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος ἐπισκιάζει τὴν στοργὴν κάθε πατρός; Μήπως λοιπὸν ἐπιζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς κάτι τὸ βαρὺ καὶ δύσκολον; Συντριβὴν τῆς καρδίας, κατάνυξιν τῆς σκέψεως, ὁμολογίαν τοῦ σφάλματος, ἔντονον προσπάθειαν καὶ δὲν χαρίζει μόνον τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων καὶ μᾶς ἀποδεικνύει καθαρούς ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά μας, ἀλλὰ καθιστᾷ δίκαιον καὶ ἐκείνον, ποῦ ἐβαρύνετο προηγουμένως μὲ πάρα πολλὰ φορτία ἀμαρτημάτων. Τί μέγεθος φιλανθρωπίας, τί ὑπερβολικὴ ἀγαθότης! Ἐκείνον ποῦ ἔχει ἀμαρτήσῃ, ὅταν ἐξομολογηθῇ τὰ ἀμαρτήματά του καὶ ζητήσῃ συγγνώμην, καὶ ἐπιδείξῃ εἰς τὸ μέλλον σταθερότητα, ἀμέσως τὸν καθιστᾷ δίκαιον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τοῦτο σαφέστερα, ἄκουε τὸν προφήτην, ποῦ λέγει «Λέγε πρῶτος σὺ τὰς ἀμαρτίας σου, διὰ νὰ δικαιωθῆς»². Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, λέγε σὺ τὰς ἀμαρτίας σου, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε, «Πρῶτος», δηλαδή, νὰ μὴ περιμένῃς ἐκείνον ποῦ θὰ σὲ ἐλέγξῃ, οὔτε νὰ δεχθῆς τὸν

κατήγορον· αὐτὸς προλαβὼν ἄρπασον τὴν πρωτολογίαν, ἵνα ἀποκλείσῃς τοῦ κατηγόρου τὴν γλῶσσαν.

4. Εἶδος δικασιοῦ φιλανθρωπίαν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαστηρίων, ὅταν τις τοῦτο ποιῆσαι καταδέξῃται, καὶ
 5 τοὺς ἐλέγχους προλαβὼν ὁμολογήσῃ τὰ εἰργασμένα, τὰς μὲν βασάνους καὶ τὰς ἐπαλλήλους τιμωρίας ἴσως διαφυγεῖν δυνησεται, καὶ ταῦτα εἰ ἡμέρου τινὸς ἐπιτύχῃ δικασιοῦ, τὴν μέντοι ἀπόφασιν τὴν πρὸς θάνατον ἀπάγουσαν πάντως δέχεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τοῦ ἰατροῦ τῶν ἡμε-
 10 τέρων ψυχῶν ἄφατος ἢ ἀγαθότης, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσα ἢ φιλοτιμία. Ἐὰν γὰρ προλαβόντες τὸν ἀντίδικον τὸν ἡμέτερον, τὸν διάβολον λέγω, τὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατὰ πρόσωπον ἡμῶν ἰστιάμενον, καὶ ἤδη ἐν τῷ παρόντι βίῳ, πρὸ τῆς εἰς τὸ δικαστήριον εἰσόδου, ὁμολογήσωμεν τὰ πεπραγμένα, καὶ τὴν πρωτολογίαν ἀρπάσωμεν, καὶ αὐτοὶ ἐαυτῶν κα-
 15 τήγοροι γενώμεθα, εἰς ἰσοσύτην φιλανθρωπίαν ἐκκαλεσόμεθα τὸν Δεσπότην, ὡς μὴ μόνον τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν δωρήσασθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τῶν δικαίων κατάλονον ἡμᾶς καταριθμησάτω. Εἰ γὰρ ὁ Δάμεχ οὗτος, μήτε νόμου δεδο-
 20 μένου τοῦ διδάσκειν δυναμένου, μήτε προφητῶν ἀκούσας, μήτε ἐτέρας τινὸς παραινέσεως, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου τῇ φύσει κριτηρίου συνειδῶς ἄπερ ἐτόλμησε, καὶ εἰς μέσον ἤγαγε τὰ εἰργασμένα, καὶ ἐαυτοῦ κατεψηφίσασθαι πῶς ἡμεῖς δυνησόμεθα ἀπολογίας τινὸς τυχεῖν μὴ κατὰ πάσης σπουδῆς
 25 τὰ ἡμέτερα τραύματα ἐπιδεικνύντες τῷ Δεσπότην, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν τούτων ἰατρειάν δεχόμενοι; Ὅπερ εἰ μὴ νῦν ποιήσαιμεν, ὅτε νηστειὰς καιρὸς, ὅτε ἰσοσύτη τῶν λογιζομένων ἢ γαλήνη, ὅτε πᾶσα τρυφή ἐκποδῶν πότε δυνησόμεθα εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τῶν ἡμῖν πεπραγμένων; Διὸ παρακαλῶ πάντοτε
 30 μὲν νήφειν καὶ ἐγρηγορεῖναι, καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἄπασαν εἰς τοῦτο καταδαπανᾶν, ἵνα τῇ προσεδρῆα δυνηθῶμεν τὴν ἀ-

κατήγορον· ὁ ἴδιος διὰ νὰ προλάβῃς ἄρπαξε πρῶτος τὸν λόγον, διὰ νὰ ἀποκλείσῃς τὴν γλῶσσαν τοῦ κατηγόρου.

4. Εἶδες φιλανθρωπίαν δικαστοῦ; Εἰς τὰ μὲν ἀνθρώπινα δικαστήρια, ὅταν κάποιος δεχθῇ νὰ κάμῃ αὐτό καί, ἀφοῦ προλάβῃ τοὺς ἐλέγχους, ὁμολογήσῃ τὰς πράξεις του, θὰ ἠμπορέσῃ ἴσως νὰ ἀποφύγῃ τὰ βασανιστήρια καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους τιμωρίας, καὶ αὐτὰ ἐάν ἐπιτύχῃ κάποιον πρῶτον δικαστήν, τὴν ἀπόφασιν ὅμως πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸν θάνατον δέχεται ὅπωςδῆποτε· εἰς τὴν περιπτώσιν ὅμως τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τοῦ ἱατροῦ τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν εἶναι ἀνέκφραστος ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ φιλοτιμία του ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν. Διότι ἐάν, ἀφοῦ προλάβωμεν τὸν ἰδικὸν μας ἀντίδικον, ἐννοῶ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος θὰ στέκεται ἀπέναντί μας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἤδη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσοδὸν μας εἰς τὸ δικαστήριον, ὁμολογήσωμεν τὰς πράξεις μας καὶ ἀρπάσωμεν τὸν λόγον πρῶτοι, καὶ γίνωμεν οἱ ἴδιοι κατήγοροι τοῦ ἑαυτοῦ μας, θὰ προσκαλέσωμεν τὸν Θεὸν εἰς τόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς λογαριάσῃ εἰς τὸν κατάλογον τῶν δικαίων. Ἐὰν βέβαια ὁ Λάμεχ αὐτός, χωρὶς νὰ ἔχῃ δοθῆ νόμος πού ἠμποροῦσε νὰ διδάσκῃ, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τοὺς προφήτας, οὔτε κάποιαν ἄλλην συμβουλήν, ἀπὸ τὸ εὐρισκόμενον μέσα εἰς τὴν φύσιν μας κριτήριον ἐγνώρισεν ἐκεῖνα, πού ἐτόλμησε, καὶ ἐφανέρωσε τὰς πράξεις του καὶ κατεδίκασε τὸν ἑαυτόν του· πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν κάποιαν ἀπολογίαν χωρὶς νὰ ἐπιδεικνύωμεν μὲ κάθε προθυμίαν τὰ τραύματά μας εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ δεχώμεθα ἀπὸ αὐτὸν τὴν θεραπείαν των; Πρᾶγμα πού ἐάν δὲν θὰ κάμωμεν τώρα, ὅταν εἶναι καιρὸς νηστείας, ὅταν τόσον μεγάλη εἶναι ἡ γαλήνη τῶν σκέψεων, ὅταν κάθε ἀπόλαυσις εὐρίσκεται μακρὰν, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κρίνωμεν τὰς πράξεις μας; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, πάντοτε μὲν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι καὶ νὰ ἐξοδεύωμεν ὅλην τὴν παροῦσαν ζωὴν εἰς τοῦτο, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν δηλαδὴ νὰ ἀπο-

φρόνητον ἐκεῖνην κόλασιν διαφυγεῖν, καὶ ἐκτὸς γενέσθαι τοῦ
 τῆς γεέννης πυρός. Μάλιστα δὲ νῦν μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς
 τοῦτο δεῖ ποιεῖν, ὅτι διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν καὶ πλείο-
 νος καὶ συνεχοῦς ἀπολαύετε τῆς διδασκαλίας. «Ἔγνω δέ»,
 5 φησὶν, Ἐὐὰν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτε-
 κεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, λέγουσα, ἐξα-
 νέσθησε γάρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἐβελ, ὃν ἀπέ-
 κτεινε Κάϊν». Μέχρι τοῦ Λάμεχ τὴν γενεαλογίαν στήσασα
 ἡ θεία Γραφή, ἐπανῆλθε πάλιν ἐπὶ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν γυναῖ-
 10 κα αὐτοῦ, καὶ φησὶν «Ἔγνω δὲ Ἄδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
 καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Σήθ, λέγουσα· ἐξανέσθησε γάρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον
 ἀντὶ Ἐβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». «Ἐτεκε», φησὶν, «υἱόν, καὶ
 ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ»· καὶ οὐκ ἀρκεσθεῖσα ἡ μήτηρ
 15 τῇ τεθείῃ προσηγορίᾳ φησὶν «Ἐξανέσθησε γάρ μοι ὁ Θεὸς
 σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἐβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Ὅρα καὶ
 τὴν μητέρα, ὅπως διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ τεχθέντος παιδίου
 τὴν μνήμην τῆς πονηροῦς ἐκείνης πράξεως διηγεκῆ ἐναποτί-
 θεται, καὶ ἵνα καὶ οἱ εἰς τὰς ἐξῆς γενεὰς εἰδέναί ἔχωσι τὸ
 20 ἰολμηθὲν ὑπὸ τοῦ Κάϊν, φησὶν «Ἀντὶ Ἐβελ, ὃν ἀπέκτεινε
 Κάϊν». Ὀδυρωμένης ψυχῆς τὸ ρῆμα, συγχεομένης ὑπὸ τῆς
 μνήμης τοῦ γεγονότος, καὶ εὐχαριστιούσης μὲν ὑπὲρ τοῦ τε-
 χθέντος, μονοουχὶ δὲ σιηλιτευούσης ἐκεῖνον διὰ τῆς τοῦ παι-
 δὸς προσηγορίας. Καὶ γὰρ ἀληθῶς οὐ τὸ τυχόν πένθος εἰργά-
 25 σαιτο τοῖς γονεῦσι, τὴν ἑαυτοῦ δεξιὰν ὀπίσας κατὰ τοῦ ἀδελ-
 φοῦ, καὶ τὸν ποθεινὸν καὶ ἐπέρασιον δείξας αὐτοῖς χαμαὶ ἐρ-
 ριμμένον, νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἐπιτίμιον
 ἐδέξαιτο ὁ Ἄδὰμ, «Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»· καὶ,
 «Ἐν ἣ ἂν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»· ἀλλ' ὁμοῦ

φύγωμεν με τὴν ἐπιμονὴν μας τὴν ἀνυπόφορον ἐκείνην κόλασιν καὶ νὰ εὐρεθοῦμεν ἔξω ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Μάλιστα δὲ πρέπει νὰ κάμνετε τοῦτο με μεγαλυτέραν προθυμίαν τώρα, ὅταν ἀπολαμβάνετε ἐξ αιτίας τοῦ καιροῦ τῆς νηστείας καὶ περισσοτέραν καὶ συνεχῆ διδασκαλίαν. «Συνευρέθη δέ, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἀδὰμ με τὴν γυναῖκα του τὴν Εὐάν, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβεν ἐγέννησεν υἱὸν καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα Σὴθ, λέγουσα, ὁ Θεὸς μου ἔδωσεν ἄλλο παιδί εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Ἀφοῦ ἐσταμάτησε τὴν γενεαλογίαν ἡ Ἁγία Γραφή μέχρι τὸν Λάμεχ, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ λέγει· «Συνευρέθη δὲ ὁ Ἀδὰμ με τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβεν ἐγέννησεν υἱὸν καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ, λέγουσα· ὁ Θεὸς μου ἔδωσεν ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». «Ἐγέννησε, λέγει, υἱὸν καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ»· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἰκανοποιήθη ἡ μητέρα ἀπὸ τὸ ὄνομα, πού τοῦ ἐδόθη, λέγει· «Ὁ Θεὸς μου ἔδωσεν ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Πρόσεξε πῶς καὶ ἡ μητέρα με τὸ ὄνομα τοῦ γεννηθέντος παιδιοῦ ἐγκαταλείπει διαρκῆ τὴν ἀναμνησιν τῆς πονηρᾶς ἐκείνης πράξεως, καὶ διὰ νὰ ἴμποροῦν νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ἐπομένας γενεὰς τὴν πρᾶξιν, πού ἐτόλμησεν ὁ Κάιν, λέγει· «Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Τὰ λόγια προέρχονται ἀπὸ ψυχὴν, πού θλίβεται, καὶ συνταράσσεται ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῆς πράξεως καὶ εὐχαριστεῖ μὲν διὰ τὸ γεννηθὲν παιδί, σχεδὸν δὲ στηλιτεύει ἐκεῖνον με τὴν ὀνομασίαν τοῦ παιδιοῦ. Καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι δὲν ἐπροξένησε τυχαῖον πένθος εἰς τοὺς γονεῖς, ὅταν ὤπλισε τὸ δεξιὸν του χέρι ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὸν περιπόθητον καὶ ἀξιαγάπητον ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς κείμενον κατὰ γῆς, νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον. Ἄν καὶ βέβαια ὁ Ἀδὰμ ἐδέχθη τὴν τιμωρίαν, «Ὅτι εἶσαι χῶμα καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψης»· καί, «Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε, θὰ ἀποθάνετε»· ἀλλ' ὅμως ἡ ἀπειλὴ τῆς ἀπο-

ἐν ῥήμασιν ἦν τέως τὰ τῆς ἀποφάσεως, καὶ οὐδέπω ἤδεισαν,
 τί ἦν τοῦ θανάτου τὸ εἶδος· ἀλλ' οὗτος προλαβὼν διὰ τὸ μῖσος
 τὸ περὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ τὸν φθόνον τὸν ἔνδοξον αὐτὸν τήκοντα,
 ἐπὶ σφαγὴν ὤρμησε τοῦ Ἄβελ, καὶ δεινὸν θέαμα παρέοχε
 5 τοῖς γονεῦσιν ἰδεῖν. Διὰ τοι τοῦτο ἡ μήτηρ μικρὸν ἀνανεύ-
 σασα, καὶ μόλις ὀπὲ ποτε τοῦ ἀφορήτου πένθους ἐκείνου πα-
 ραμυθίαν εὐρεῖν δυνηθεῖσα διὰ τοῦ τεχνέντιος παιδός, καὶ
 τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρει τῷ Δεσπότῃ, καὶ τοῦ ἀδελφοκτόνου
 σιηλιτεύει τὴν προᾶξιν, ταύτην αὐτῷ καὶ αὐτὴ μεγίστην τιμω-
 10 ρίαν ἐπάγουσα, τὸ διηνεκῆ τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῷ παρ'
 αὐτοῦ γεγεννημένῳ. Εἶδτε ὅσον κακόν ἐστιν ἁμαρτία; πῶς
 εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος προκίθησι τοὺς ταύτην εἰργασμένους;
 εἶδτε πῶς τῆς ἄνωθεν χάριτος διὰ ταύτην γυμνὸς γέγονε,
 καὶ ἅπασι προκείμενος εἰς καταγέλωτα; εἶδτε πῶς καὶ τοῖς
 15 γονεῦσι τοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ὠθουμένοις εἰς φιλοστοργί-
 αν βδελυκτὸς κατέστη διὰ τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν; Φεύ-
 γομεν τοίνυν, παρακαλῶ, τὴν ἁμαρτίαν τὴν ἰσοσύτοις ἡμᾶς
 περιβάλλουσαν κακοῖς, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐλώμεθα, ἵνα καὶ τὴν
 ἄνωθεν εὐνοίαν ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν κόλασιν διαφύγωμεν.
 20 «Καὶ τῷ Σήθ, φησί, ἐγένετο υἱός· ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐ-
 τοῦ Ἐνώς· οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ». Ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν λοιπὸν παιδεύονται ταῖς προση-
 γορίαις τῶν νικηθέντων ἐναποτίθεσθαι τῆς οἰκείας εὐγνωμο-
 σύνης τὴν ἀπόδειξιν. Καὶ οὗτος γάρ, φησί, ὁ Σήθ, γεννή-
 25 σας υἱόν, ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐνώς. Εἴτα ἐρμηνεύ-
 σαι ἡμῖν βουλουμένη ἡ θεία Γραφὴ τοῦ ὀνόματος τὴν προση-
 γορίαν φησί· «Οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου
 τοῦ Θεοῦ». Καὶ γὰρ ἐκ τούτου λοιπὸν τὴν ἀρχὴν μέλλει ποι-
 εῖσθαι ὁ μακάριος προφήτης τῆς γενεαλογίας, τοῦ Κάϊν τὴν
 30 μνήμην ἀποπεμπάμενος, καὶ τῶν ἕξ αὐτοῦ μέχρι τοῦ Λάμεχ

φάσεως περιωρίζετο μέχρι τότε εις τὰ λόγια καὶ ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἐγνώρισαν, ποῖον ἦτο τὸ εἶδος τοῦ θανάτου. Ἄλλὰ αὐτὸς ἀφοῦ ἐπρόλαβεν ἕξ αἰτίας τοῦ μίσους του διὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ τοῦ φθόνου πού τὸν ἔτρωγε τὰ σωθικά του, ὤρμησε πρὸς τὴν σφαγὴν τοῦ "Αβελ καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἴδουῖν φοβερὸν θέαμα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἢ μητέρα, ἀφοῦ συνῆλθεν ὀλίγον καὶ μόλις ἀργὰ ἠμπόρεσε νὰ εὐρῆ κάποτε παρηγορίαν ἀπὸ τὸ ἀνυπόφορον ἐκεῖνο πένθος μὲ τὸ γεννηθὲν παιδί, καὶ τὴν εὐχαριστίαν της ἀναπέμπει εἰς τὸν Θεὸν, καὶ στηλιτεύει τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀδελφοκτόνου, ἐπιβάλουσα καὶ ἡ ἰδία εἰς αὐτὸν τὴν μεγίστην αὐτὴν τιμωρίαν, τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ δηλαδὴ διαρκῆ τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὸν φόνον, πού ἐγινεν ἀπὸ αὐτόν. Εἶδατε πόσον κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία; πῶς εἰς αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν ἐκθέτει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν διαπράξει αὐτήν; εἶδατε πῶς ἔχει ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἕξ αἰτίας αὐτῆς καὶ ἐγινεν εἰς ὅλους καταγέλαστος; εἶδατε πῶς καὶ εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν ὠθοῦνται εἰς τρυφερὰν στοργὴν πρὸς τὰ παιδιά, ἐγινεν ἄξιος βδελυγμοῦ ἕξ αἰτίας τῆς κακῆς του πράξεως; Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν, παρακαλῶ, τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ὅποια μᾶς περιβάλλει μὲ τόσον πολλὰ κακά, καὶ ἄς προτιμήσωμεν τὴν ἀρετὴν, ὥστε καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ νὰ προκαλέσωμεν καὶ τὴν κόλασιν νὰ ἀποφύγωμεν. «Καὶ ὁ Σὴθ, λέγει, ἀπέκτησεν υἱὸν καὶ ὠνόμασε αὐτὸν Ἐνώς· αὐτὸς ἤλπισεν ὅτι θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Πρόσεχε πῶς σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκπαιδεύονται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐναποθέτουν εἰς τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἰδικῆς των εὐγνωμοσύνης. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν, λέγει, ὁ Σὴθ, ἀφοῦ ἐγέννησεν υἱὸν, ὠνόμασεν αὐτὸν Ἐνώς. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπιθυμοῦσα ἡ Ἁγία Γραφή νὰ μᾶς ἐρμηνεύσῃ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος, λέγει· «Αὐτὸς ἤλπισεν, ὅτι θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Καὶ πράγματι ἀπὸ αὐτόν εἰς τὸ ἐξῆς πρόκειται νὰ κάμῃ τὴν ἀρχὴν τῆς γενεαλογίας του ὁ μακάριος προφήτης, παραλείψας τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Κάιν

γεγονότων, καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῷ προεδρίαν
 χαρισθεῖσαν, τὴν τῶν πρωτοτόκων λέγω, τῇ κακίᾳ τῆς
 προαιρέσεως ἐλυμήνατο, ἐκβάλλεται μὲν αὐτός, καὶ οἱ ἐξ
 αὐτοῦ, τοῦ καταλόγου· ὁ δὲ Σὴθ λοιπὸν ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ
 5 τῆς φύσεως, οὗτου διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως εὐγνωμοσύνην
 ἀξιοῦνται, καὶ εἰς τοῦτον μεθίσταται λοιπὸν τὰ τῆς πρωτοτοκί-
 ας, εἰ καὶ μὴ διὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως
 γνώμην, καὶ οἱ ἐκ οὗτου τικόμενοι τῆς γενεαλογίας ἀξιοῦν-
 ται. Καὶ ὡσπερ οὗτος Ἐνὼς ἐκλήθη διὰ τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ
 10 ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἐκ οὗτου λοιπὸν τὸ
 γένος καταγόμενοι τῆς αὐτῆς ἀξιοῦνται προσηγορίας. Διὰ
 τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος προφήτης ἐνιαῦθα σήσας τὴν
 διήγησιν, πάλιν ἀρχὴν ἐτέραν ποιεῖται.

5. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἀρξάμενοι τοῦ διηγήματος εἰς πολὺ μῆκος
 15 ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, ἐνιαῦθα καὶ ἡμεῖς καθάπερ ὁ
 μακάριος οὗτος προφήτης καταπαύσωμεν τὸν λόγον, εἰς τὴν
 ἐξῆς, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπιτρέπῃ, τῶν ἐπομένων τὴν ἐρμηνείαν τα-
 μινοῦσάμενοι. Τέως δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκεῖνο παρακαλέσαι
 τὴν ὑμετέραν ἀγάπην θούλωμαι, ὥστε καρποῦσθαι τι πλεον ἐκ
 20 τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐαυτοὺς
 διερευνᾶσθαι, τί μὲν ἐκ ταύτης τῆς διδασκαλίας ἐκερδάνετε,
 τί δὲ ἐκ τῆς ἐτέρας, καὶ μὴ μόνον μέχρι τῆς ἀκοῆς δέχεσθαι
 τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν ὑμῶν αὐ-
 τὰ ἐναποτίθεσθαι, καὶ τῇ συνεχεῖ μελέτῃ παγίαν αὐτῶν τὴν
 25 μνήμην ποιεῖσθαι. Βούλωμαι γὰρ ὑμᾶς μὴ μόνον ἐαυτοῖς ἀρ-
 κεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις διδασκάλους γίνεσθαι, ὥστε δύνασθαι
 καὶ ἐτέρους νοουθετεῖν, καὶ μὴ διὰ λόγων μόνον τοῦτο ποι-
 εῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων παιδεύειν τοὺς πλησίον πρὸς
 τὴν τῆς ἀρετῆς κατέρθωσιν. Ἐννόησον γάρ μοι, διὲ εἰ θου-
 30 ληθείητε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνιαῦθα παραγενόμενοι μικρόν

καὶ ὄσων ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτὸν μέχρι τὸν Λάμεχ· καὶ ἐπειδὴ τὸ προνόμιον ποῦ ἀπὸ τὴν φύσιν ἐδόθη εἰς αὐτὸν, δηλαδὴ τὸ προνόμιον νὰ εἶναι πρωτότοκος, ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῆς διαθέσεώς του ἐξηυτέλισε, παραλείπεται μὲν αὐτός, καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ αὐτὸν, ἀπὸ τὸν κατάλογον· ὁ δὲ Σὴθ εἰς τὸ μέλλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἀπὸ τὴν φύσιν, αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς διαθέσεώς του ἀξιῶνεται, καὶ εἰς αὐτὸν μεταφέρονται εἰς τὸ ἐξῆς τὰ προνόμια τῆς πρωτοτοκίας, ἂν καὶ ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης καὶ διαθέσεώς του, καὶ οἱ γεννώμενοι ἀπὸ αὐτὸν θεωροῦνται ἄξιοι τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ὠνομάσθη Ἐνὼς, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἠμποροῦσε νὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸ γένος αὐτοῦ ἀξιῶνονται εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τὴν ἴδιαν ὀνομασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, τελειώσας ἐδῶ τὴν διήγησιν, κάνει πάλιν ἄλλην ἀρχήν.

5. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνωμεν κατὰ πολὺ τὴν διδασκαλίαν, ἐὰν ἀρχίσωμεν τὴν διήγησιν, ἐδῶ καὶ ἡμεῖς, καθὼς ἀκριβῶς ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὅς σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἀφοῦ καθορίσωμεν τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἐπομένων εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπιτρέπη. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἐπιθυμῶ κατὰ πρῶτον νὰ παρακαλέσω ἐκεῖνο τὴν ἀγάπην σας, ὥστε νὰ ὠφελῆσθε κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου, καὶ καθημερινὰ νὰ ἐξετάζετε τοὺς ἑαυτοὺς σας, τί ἐκερδίσατε ἀπὸ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν καὶ τί ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ νὰ μὴ δέχεσθε τὰ λεγόμενά μου μέχρι τὰ αὐτιά σας, ἀλλὰ νὰ ἐναποθέτετε αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν σας καὶ μὲ τὴν συνεχῆ μελέτην νὰ ἐνθυμῆσθε αὐτὰ μόνιμα. Ἐπιθυμῶ βέβαια νὰ μὴ προστατεύετε μόνον τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνεσθε διδάσκαλοι εἰς ἄλλους, ὥστε νὰ ἠμπορῆτε καὶ ἄλλους νὰ συμβουλευέτε, καὶ νὰ μὴ κάνετε τοῦτο μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα νὰ διδάσκετε τοὺς πλησίον διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Ἐχετε, παρακαλῶ, ὑπ' ὄψιν σας ὅτι, ἐὰν θὰ θέλετε, ἐρχόμενοι καθημερινὰ ἐδῶ, νὰ λαμβάνετε κάποιον μικρὸν κέρ-

τι μέρος καρποῦσθαι, καὶ τῶν ἐνοχλούντων ὑμῖν παθῶν διόρθωσιν ποιήσασθαι, πῶς κατ' ὀλίγον εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἄκραν κορυφὴν ἐλεύσεσθε. Οὐδὲ γὰρ πανόμεθα ἐφ' ἐκάστης διαλεγόμενοι, καὶ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας ὑμῖν

5 ἐνηχοῦντες, ὥστε τὰ ὀλέθρια ταῦτα πάθη ἐκκόπτειν, τὸν θυμὸν λέγω, τὴν βασκανίαν, τὸν φθόνον. Τούτων γὰρ ἀναιρεθέντων, εὐκολώτερον καὶ ἢ περὶ τὰ χρήματα μανίας πάλιν πανθείσης, μετὰ πλείονος τῆς ἀδείας οἱ ἄστοιχοι λογισμοὶ καὶ αἱ αἰσχροὶ ἐνθυμήσεις κατασιαλήσονται. «Ρίζα γὰρ πάντων

10 τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία». Ἄν τοίνυν τὴν ρίζαν ἐκτέμωμεν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ θάτους αὐτὴν ἀνασπάσωμεν, εὐκολώτερον τῶν κλάδων περιεσόμεθα. Ἡ γὰρ ἀκρόπολις τῶν κακῶν, καὶ ὁ κολοφῶν, ὡς εἶπεῖν, τῶν ἀμαρτημάτων, ἡ λύσσα τῶν χρημάτων ἐστίν, ἧς εἰ βουληθῆμεν περιγενέσθαι, οὐδὲν τὸ κωλύον καὶ ταύτην τὴν μανίαν ἐκφυγεῖν, καὶ μετὰ ταύτης συνανασπάσαι καὶ ἐκτεμεῖν πάντα τὰ ὀλέθρια πάθη. Καὶ μὴ νομίσητε μέγα τι καὶ φορτικὸν εἶναι τὸ χρημάτων ὑπεριδεῖν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω, διὸ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων διὰ κερὴν καὶ ἀνόνητον φιλοτιμίαν πολλὰ χρυσοῦ ἰάλατα ἐξέ-

20 χεον εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλ' ἵνα τὴν παρὰ τῶν ἀγοραίων καὶ τριοβολιμαίων πολλάκις ἀνθρώπων εὐφημίαν καρπώσωνται, τὴν πρὸ τῆς ἐσπέρας τέλος λαμβάνουσαν, πολλάκις δὲ οὐδὲ μέχρι τῆς ἐσπέρας διαμείνασαν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ πληρωθῆναι τὴν ἡμέραν μυρίοις αὐτοὺς περιβάλλουσαν κακοῖς· ἕτεροι δὲ

25 τῶν ἐπὶ τῇ πλάνῃ τῇ Ἑλληνικῇ προκατειλημμένων, πάλιν διὰ τὸ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιτοῆσθαι δόξαν, καὶ ταύτην περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, πάντα τὰ ὄντα ὀφιντες, καὶ ἐν μόνον τριθώνιον ἑαυτοῖς καταλιπόντες καὶ βακτηρίαν, οὕτω τὸν ἄπαντα βίον διάγουσι, πάντα τὸν πόρον ἐκείνον καὶ τὴν ται-

30 λαιπωρίαν διὰ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν ὑπομένειν αἰρούμενοι· διὰ τοίνυν ταῦτα λογίσωμαι, οὐκ οἶδα ποῖαν

δος και νά διορθώσετε τὰ πάθη, πού σᾶς ἐνοχλοῦν, πῶς σιγὰ σιγὰ θὰ φθάσετε εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. Διότι δέν θὰ παύσωμεν καθημερινὰ νά λέγωμεν καὶ νά φωνάζωμεν εἰς σᾶς διὰ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν, ὥστε νά ἀποκόψετε τελείως τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ πάθη, δηλαδὴ τὸν θυμὸν, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος. Διότι, ἐὰν ἀποκοποῦν αὐτά, εὐκολώτερα θὰ διορθωθῇ καὶ ἡ μανία διὰ τὰ χρήματα· καὶ ὅταν πάλιν ἡ μανία πρὸς τὰ χρήματα παύσῃ, θὰ νικηθοῦν μὲ μεγαλυτέραν εὐχέρειαν καὶ αἱ ἀνόητοι σκέψεις καὶ αἱ αἰσχραὶ ἀναμνήσεις, «διότι ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἀποκόψωμεν τὴν ρίζαν, καὶ τὴν ἐκριζώσωμεν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς, εὐκολώτερα θὰ καταβάλλωμεν τὰ κλαδιά. Διότι ἡ ἀκρόπολις τῶν κακῶν καὶ ἡ κορυφή, κατὰ κάποιον τρόπον, τῶν ἀμαρτημάτων, εἶναι ἡ παραφροσύνη τῶν χρημάτων, τὴν ὁποίαν ἐὰν θελήσωμεν νά καταβάλωμεν, τίποτε δέν ἐμποδίζει νά ἀποφύγωμεν καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν νά ἐκριζώσωμεν καὶ νά ἀποκόψωμεν ὅλα τὰ καταστρεπτικὰ πάθη. Καὶ μὴ νομίσετε ὅτι εἶναι μέγα καὶ ἐνοχλητικὸν πρᾶγμα τὸ νά περιφρονήσωμεν τὰ χρήματα. Διότι ὅταν βλέπω, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοήτου καὶ ἀνωφελοῦς κενοδοξίας σπαταλοῦν πολλὰ τάλαντα χρυσοῦ ἐκεῖ πού δέν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη, ἀλλὰ διὰ νά λάβουν πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἀνθρώπους ἀργοσχόλους καὶ ἀσημάντους τὴν καλὴν φήμην, ἡ ὁποία μέχρι τὸ βράδυ τελειώνει, πολλάκις δὲ οὔτε μέχρι τὸ βράδυ δέν διαρκεῖ, ἀλλὰ καὶ προτοῦ νά τελειώσῃ ἡ ἡμέρα περιβάλλει αὐτοὺς μὲ ἄπειρα κακά· ἄλλοι δὲ πού ἔχουν ἀσπασθῇ τὴν πλάνην τῶν ἐθνικῶν, ἐπειδὴ πάλιν ἔχουν συγκινηθῇ ἀπὸ τὴν φήμην τῶν ἀνθρώπων καὶ φροντίζουν δι' αὐτὴν ὑπερβολικά, ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἀφοῦ ἀφήσουν εἰς τὸν ἑαυτὸν των ἓνα μόνον παλαιὸν ἐπανωφόρι καὶ ραβδί, ἔτσι ζοῦν ὄλην τὴν ζωὴν των, προτιμῶντες νά ὑπομένουν ὅλον ἐκεῖνον τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν προκειμένου νά ἐπαινοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· ὅταν λοιπὸν σκέπτομαι αὐτά, δέν γνωρίζω ποῖαν θὰ ἔχωμεν ἀπολογία ἢ συγ-

ἔξομεν ἀπολογίαὶν ἢ συγγνώμῃν, οὐδὲ τὸ πολλοσιτὸν ἐκείνων
 διὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ἐντολὴν προέσθαι ἀνεχόμε-
 νοι, καὶ διὰ τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἀθάνατον καὶ πέρας οὐκ
 ἔχουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων χεῖρους γινόμενοι, καὶ μηδὲ δ-
 5 σσον τὸ μέσον ἐννοοῦντες· διὲ ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὴν παρὰ τῶν
 ἀνθρώπων τῶν ὁμογενῶν ἀνόνητον εὐφημίαν τοσαῦτα προί-
 ενται· ἡμεῖς δὲ διὰ τὸν Δεσπότην τὸν ἡμέτερον, τὸν καὶ τῶν
 ὑπηρογμένων χορηγόν, καὶ ἐκεῖνας τὰς ἀπορρήτους δωρεὰς
 ἐπαγγελλλόμενον, οὐδὲ τὸ τυχόν πολλάκις μεταδιδόναι τοῖς
 10 πενομένοις αἰρούμεθα. Καὶ ποίοις ὀφθαλμοῖς ὀφόμεθα τὸν
 κριτὴν τῆς οὐτίας εὐκόλου ἐντολῆς καταμελοῦντες; Μὴ γὰρ
 πάντα τὰ ὄντα ρίψαι προτιρέπω; Ἀπόλαυε πάσης ἀνέσεως,
 καὶ τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν πληρώσας τὰ περιττὰ καὶ εἰκῆ κεί-
 μενα ταῦτα ἀναγκαῖα ποίησον, καὶ τοῖς λιμῶ πιεζομένοις
 15 καὶ ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ πηγνυμένοις τούτοις διάνειμαι, καὶ διὰ
 τῆς τούτων χειρὸς εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατριδα διαπέμπου, ἣν μετ'
 οὐ πολὺ λήψῃ. Οὐτοὶ γὰρ μάλιστα δυνήσονται σοὶ χρησιμεῦ-
 σαι πρὸς τὴν ἐκεῖ μετακομιδὴν, ἵν' ἴδιαν ἀπέλθῃς ἐκεῖ, ἅπαντα
 εὗρησ εὐτορεπισμένα, καὶ πλείονος ἀπολαύσῃς ἐκεῖ τῆς εὐπο-
 20 ρίας, ὁρῶν ταῦτα ὑπὸ τῶν μετακομισάντων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ
 τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας πολυπλασιασθέντα. Μὴ γὰρ κά-
 μαιον ἔχει τὸ πρᾶγμα; μὴ γὰρ φρονίδα τινὰ καὶ μέριμναν;
 Οὐχ ὑποζυγίων σοὶ χρεῖα πρὸς τὴν μετακομιδὴν, οὐ τοῦ φυ-
 λάτιοντος, οὐκ ἄλλου οὐδενὸς τοιούτου. Οὐτε γὰρ λησιῆς, οὐ-
 25 τε τοιχωρῦχος ἐκείνην θαδίξει τὴν δδόν, ἵνα λυμαίνηται τοῖς
 παρὰ σοῦ πεμπομένοις· ἀλλ' ἄπερ ἂν ἀποθῆ εἰς τὰς τῶν πε-
 νήτων χεῖρας, ταῦτα εἰς ἀσφαλὲς ταμιεῖον ἀποθήσῃ τὴν τοῦ
 Θεοῦ χεῖρα. Αὕτη γὰρ ἀκέραιον καὶ τὴν τούτων φυλακὴν
 παρέξει, καὶ ἐπειδὴν ἐπανέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν πατριδα,
 30 μετὰ τῆς ἐκείνων ἀποδόσεως καὶ ἀνακηρύξει, καὶ στεφανώ-

γνώμην, ἐπειδὴ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ ἀποβάλωμεν οὔτε τὸ
 ἐλάχιστον ἀπὸ ἐκεῖνα διὰ τὴν δοθείσαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐν-
 τολὴν καὶ διὰ τὴν ἀθάνατον ἐκείνην δόξαν καὶ ἡ ὁποία δὲν
 ἔχει τέλος, ἀλλὰ γινόμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκείνους καὶ
 οὔτε ἐννοοῦμεν ποῖον εἶναι τὸ κανονικόν, διότι ἐκεῖνοι μὲν
 ἐγκαταλείπουν τόσα πολλὰ διὰ τὸν ἀνωφελῆ ἔπαινον ἀπὸ
 τοὺς ἀνθρώπους, πού εἶναι τοῦ αὐτοῦ γένους μὲ ἡμᾶς,
 ἡμεῖς ὅμως διὰ τὸν Κύριόν μας, ὁ ὁποῖος εἶναι χορηγὸς
 καὶ ὅσων ὑπάρχουν καὶ ὑπόσχεται τὰς ἀπορρήτους ἐκείνας
 δωρεάς, δὲν θέλομεν νὰ δώσωμεν οὔτε τὸ παραμικρὸν
 πολλάκις εἰς ἐκείνους πού ζοῦν μὲ στερήσεις. Καὶ μὲ ποῖα
 μάτια θὰ ἀντικρύσωμεν τὸν κριτὴν, ὅταν παραμελοῦμεν τὴν
 τόσον εὐκόλον ἐντολήν; Μήπως λοιπὸν σὰς προτρέπω νὰ
 σκορπίσετε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σας; Ἀπολάμβανε κάθε ἄ-
 νεσιν, καὶ ὅταν ἱκανοποιήσης τὴν ἀνάγκην σου τὰ πλεονά-
 ζοντα καὶ τὰ ἄχρηστα κάμε τα ἀναγκαῖα, καὶ μοίραζέ τα
 εἰς ἐκείνους πού πιέζονται ἀπὸ τὴν πείναν καὶ παγώνουν
 ἀπὸ τὸ ψῦχος, καὶ μὲ τὰ χέρια αὐτῶν ἀποστέλλεσαι πρὸς
 τὴν ἰδικὴν σου πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ φθάσης ὕστερα
 ἀπὸ ὀλίγον. Αὐτοὶ βέβαια θὰ ἠμπορέσουν πρὸ πάντων νὰ
 χρησιμεύσουν εἰς σέ διὰ τὴν μετάβασιν ἐκεῖ, ὥστε ὅταν
 ἀπέλθης ἐκεῖ, θὰ εὐρῆς τὰ πάντα εὐπρεπισμένα, καὶ θὰ
 ἀπολαύσης ἐκεῖ περισσότερον πλοῦτον, ὅταν βλέπης αὐ-
 τὰ νὰ ἔχουν πολλαπλασιασθῆ ἀπὸ ἐκείνους πού τὰ μετέ-
 φεραν, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Μή-
 πως λοιπὸν περιέχει τὸ πρᾶγμα κούρασιν; μήπως βέβαια
 κάποιαν φροντίδα καὶ μέριμναν; Δὲν σοῦ χρειάζονται ζῶα
 διὰ τὴν μεταφοράν, οὔτε ὁ φύλακας οὔτε κανέναν ἄλλο
 τέτοιος. Διότι τὸν δρόμον ἐκεῖνον δὲν θαδίζει οὔτε ληστής
 οὔτε κλέπτης, διὰ νὰ ἀρπάξῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σὺ στέλλεις·
 ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ βάλῃς εἰς τὰ χέρια τῶν πτωχῶν,
 αὐτὰ θὰ τοποθετήσης εἰς ἀσφαλὲς ταμεῖον, δηλαδὴ εἰς τὸ
 χέρι τοῦ Θεοῦ. Διότι τοῦτο θὰ φυλάξῃ αὐτὰ ἀκέραια καὶ
 ὅταν ἐπανέλθῃς εἰς τὴν ἰδικὴν σου πατρίδα, μαζὶ μὲ τὴν
 ἀπόδοσιν ἐκείνων καὶ θὰ σέ ἀναγγεῖλῃ καὶ θὰ σέ στεφα-
 νώσῃ καὶ θὰ σέ ἐγκαταστήσῃ μὲ κάθε εὐρυχωρίαν καὶ ἀνε-

σει, καὶ ἐν πάσῃ εὐρυχωρίᾳ καὶ ἀνέσει καταστήσει. Ἐκχέω-
 μεν τοίνυν, παρακαλῶ, τὰ ἀποκείμενα εἰς τὰς τῶν πενήτων
 γαστέρας, καὶ σπείρωμεν ὡς ἔτι καιρός, ἵνα εἰς τὸν δέοντα
 καιρὸν θερίσωμεν, καὶ μὴ προϊέμενοι τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν
 5 ὑστερον ἀνόνητα μεταμελώμεθα. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο πλείονά
 σοι κεχάρισται ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, ἵνα εἰς τὴν ἑαυτοῦ
 μόνον χρεῖαν καταναλώσῃς τὰ δοθέντα, καὶ τὰ λοιπὰ ταμείοις
 καὶ κιβωτοῖς ἐναποκλείσῃς. Οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἵνα, κατὰ
 τὴν παραίνεσιν τὴν ἀποστολικήν, τὸ σὸν περισσεύμα γένηται
 10 εἰς τὸ τῶν ἄλλων ὑστέρημα. Καὶ σὺ μὲν ἴσως καὶ ὑπὲρ τὴν
 χρεῖαν ἀπολαύεις, καὶ ἐν τῇ τροφῇ καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι
 καὶ ἐν ἄλλῃ πολυτελείᾳ πολλῶ τῷ ἀργύρῳ κεχρημένος, καὶ
 μέχρι τῶν οἰκειῶν καὶ τῶν ἀλόγων τοῦτον κερματίζων ὁ
 δὲ πένης οὐδὲν τούτων ζητεῖ παρὰ σοῦ, ἢ μόνον λιμὸν πα-
 15 ραμυθῆσασθαι, καὶ τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν καὶ τὴν ἐφήμερον
 αὐτῷ τροφήν παρασχεῖν, ὥστε νοσιῆναι καὶ μὴ διαφθαρῆναι
 καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀνέχῃ ποιῆσαι, οὐδὲ λογίζῃ, διτι πολλάκις ἀ-
 θρόβον ἀναρπασθεὶς τὰ μὲν συλλεγμένα ἅπαντα ἐντιεῦθεν κα-
 ταλιμπάνεις, καὶ ἐνίοτε εἰς ἐχθρούς καὶ πολεμίους ταῦτα
 20 μεταστήσεται· αὐτὸς δὲ τὰ ἁμαρτήματα ἅπαντα, ἐξ ὧν ταῦτα
 συλλέγεις, μεθ' ἑαυτοῦ λαθῶν ἄπει. Καὶ τί ποτε ἐρεῖς κα-
 τὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν; τί δὲ ἀπολογίῃ οὕτω
 ραθύμως τὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν οἰκονομήσας; Διὰ
 τοῦτο ἐμοὶ πεῖθεται, καὶ ὡς ἔτι καιρὸν ἔχεις, διάνειμαι τὰ
 25 περιττὰ τῶν χρημάτων, ἵνα τὴν ἐκεῖ σπανιῶ προαποθῇ σω-
 τηρίαν, καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν εὐρέσεως τὴν ἀνταπόδοσιν
 ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλάνθρωπιᾳ
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
 30 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σιν. Ἄς ἀδειάζωμεν λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, τὰ περισσεύματα εἰς τὰς κοιλάς τῶν πτωχῶν, καὶ ἄς σπείρωμεν, ὅσον εἶναι καιρὸς ἀκόμη, διὰ νὰ θερίσωμεν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, καὶ ἀφήνοντες τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν νὰ μὴ μετανοοῦμεν ὕστερα ἀνώφελα. Μήπως λοιπόν διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἔχει χαρίσει εἰς σέ περισσότερα ἀγαθά, διὰ νὰ δαπανήσης αὐτά, ποῦ σοῦ ἐδόθησαν, μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν σου ἀνάγκην καὶ νὰ κρύψῃς τὰ ὑπόλοιπα μέσα εἰς θησαυροφυλάκια καὶ κιβώτια; Ὅχι δι' αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ, σύμφωνα μὲ τὴν προτροπὴν τοῦ ἀποστόλου, τὸ ἰδικόν σου περισσεῦμα συμπλήρωμα τοῦ ὑστερήματος τῶν ἄλλων*. Καὶ σὺ μὲν ἴσως ἀπολαμβάνεις καὶ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀνάγκην σου καὶ χρησιμοποιεῖς πολλὰ χρήματα εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὴν ἄλλην πολυτέλειαν, καὶ σπαταλᾷς αὐτὰ μέχρι τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὰ ζῶα· ὁ πτωχὸς ὅμως δὲν σοῦ ζητεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά, παρὰ μόνον νὰ καταπραῦνῃς τὴν πείναν του καὶ νὰ προσφέρῃς εἰς αὐτὸν τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν καὶ τὴν καθημερινὴν τροφήν, ὥστε νὰ ζήσῃ καὶ νὰ μὴ ἀποθάνῃ. Καὶ οὔτε αὐτὸ ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς, οὔτε σκέπτεσαι, ὅτι πολλάκις ἀναρπασθεὶς αἰφνιδίως ἐκεῖνα μὲν ποῦ συνέλεξες ὅλα ἐδῶ ἐγκαταλείπεις, καὶ θὰ περιέλθουν κάποτε αὐτὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἀντιπάλους σου· σὺ ὅμως ὁ ἴδιος θὰ ἀπέλθῃς ἀφοῦ λάβῃς μαζί σου ὅλα τὰ ἁμαρτήματα ἐκείνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συγκεντρώνεις τὰ πλούτη. Καὶ τί θὰ εἶπῃς τότε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν; καὶ τί θὰ ἀπολογηθῇς ὅταν μὲ τόσῃν ἀδιαφορίαν ἐτακτοποίησες τὰ τῆς ἰδικῆς σου σωτηρίας; Διὰ τοῦτο νὰ πείθεσαι εἰς ἐμέ, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχῃς καιρὸν, νὰ διαμοιράζῃς τὰ πλεονάζοντα χρήματα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃς ἀπὸ πρὶν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν, καὶ διὰ νὰ εὐρῆς τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Αὐτὴν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄
(Γεν. 5, 1-31)

«Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων, ἣ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἀδάμ, ἣ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς».

1. Πολὺς καὶ ἄφατος ὁ θησαυρὸς, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι. Καὶ οἶδα μὲν διὰ πολλοὶ πρὸς τῶν
10 τῶν ὀνομάτων κατάλογον ἀφορῶντες, καὶ ἐξεπιπολῆς τοῖς ἀνεγνωσμένοις προσέχοντες νομίζουσι μηδὲν πλεον ἔχειν τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἢ ἀπλῶς ὀνομάτων εἶναι προσηγορίας· ἐνὼ δὲ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς μὴ ἀπλῶς παρατρέχειν τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἐνιαυθὰ γεγραμμένων
15 ἐστίν, ὃ μὴ πολὺν νοημάτων πλοῦτον ἔχει ἐπειδὴ γὰρ Πνεύματι θείῳ ἐνηχούμενοι ἐξέθεντο οἱ μακάριοι προφῆται, διὰ τοῦτο ἅτε Πνεύματι γεγραμμένοι πολὺν ἔχουσι ἐγκερυμμένον θησαυρὸν. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὀνομάτων νῦν ἐπαγγέλλομαι ὑμῖν δεικνύναι πολὺν ἐγκε-
20 κρυμμένον πλοῦτον νοημάτων. Οὐδὲ γὰρ συλλαβή, οὐδὲ κεραία μία ἐστὶν ἐγκειμένη παρὰ τῆς Γραφῆς, ἣ μὴ πολὺς ἐναπόκειται θησαυρὸς ἐν τῷ βάθει. Διὰ τοι τοῦτο προσήκει ἡμᾶς ὑπὸ τῆς ἀνωθεν χάριτος ὀδηγουμένους, καὶ τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔλλαμψιν δεξαμένους, οὕτως ἐπιέναι
25 τὰ θεῖα λόγια. Οὐδὲ γὰρ σοφίας ἀνθρωπίνης δεῖται ἡ θεία Γραφή πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ τῆς

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄

(Γεν. 5, 1 - 31)

Αὐτός εἶναι ὁ γενεαλογικός κατάλογος τῶν ἀνθρώπων ὅταν ὁ Θεός ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς καὶ ὠνόμασεν αὐτούς Ἀδάμ, ὅταν ἐδημιούργησεν αὐτούς».

1. Ὑπάρχει μεγάλος καὶ ἀνυπολόγιστος θησαυρός, ἀγαπητοί, μέσα εἰς τὰ λόγια πού μόλις ἀνεγνώσθησαν. Καὶ γνωρίζω μέν, ὅτι πολλοὶ ἀποβλέποντες πρὸς τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων καὶ προσέχοντες ἐπιπόλαια εἰς τὰ ἀναγνώσματα νομίζουν ὅτι τίποτε περισσότερο δὲν ἔχουν τὰ λεχθέντα, παρὰ μόνον τὴν ὀνομασίαν τῶν ὀνομάτων ἔγώ ὁμως σᾶς παρακαλῶ ὅλους νὰ μὴ διέρχεσθε ἀπλῶς τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Διότι τίποτε ἀπὸ τὰ γραμμένα ἐδῶ δὲν ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη μέγαν πλοῦτον νοημάτων ἔπειδὴ θεβαίως οἱ μακάριοι προφηταὶ ἔγραψαν αὐτὰ φωτιζόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφή, ἔπειδὴ ἔχει γραφῆ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἔχει μέσα τῆς κρυμμένον μέγαν θησαυρόν. Καὶ μὴ ἀπορῆς, ἐὰν ὑπόσχωμαι τώρα νὰ σᾶς ἀποκαλύψω, ὅτι εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων εἶναι κρυμμένος μέγαν πλοῦτος νοημάτων. Διότι οὔτε μία συλλαβή, οὔτε ἓνα κόμμα ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν Γραφήν, πού νὰ μὴ ἔχη κρυμμένον εἰς τὸ βάθος τῆς μέγαν θησαυρόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει ἡμεῖς πού ὀδηγούμεθα ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδέχθημεν τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔτσι νὰ διερχώμεθα τὰ θεῖα λόγια. Διότι διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἡ Ἁγ. Γραφῆ δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, ἀλλὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Πνεύμα-

τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύψεως, ἵνα τὸν ἀληθῆ νοῦν τῶν ἐγκειμένων καταμαθόντες πολλὴν ἐκεῖθεν δεξώμεθα τὴν ὠφέλειαν.

2. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς θιωτικοῖς πράγμασι τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων συντελούμενα γραμματεῖα πολλάκις τῷ χρόνῳ διαφθαρῆντα, ὑπὸ τοῦ ἐγκειμένου χρόνου τῷ προσομίῳ τοῦ γραμματείου, καὶ ἀπὸ μιᾶς συλλαβῆς πολλὴν ἔσχε τὴν ἰσχύν πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων Γραφῶν τῶν Πνεύματι ἀγίῳ συγκειμένων τοῦτο ἔστιν εὐρεῖν, μόνον ἐὰν νήφωμεν, καὶ μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν, ἀλλὰ συντείνοντες ἡμῶν τὸν λογισμὸν καιοπιεύσωμεν ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας, καὶ μὴ χείρους γινώμεθα τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ τοσαύτην τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνυμένων. Καὶ γὰρ οἱ τὴν μεταλλικὴν γῆν ἀνορύτιοντες οὐ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἴστανται, ἀλλ' ἐπειδὴν πολὺ θάθος κατέλθωσι, καὶ καταλαθεῖν δυνηθῶσι τοῦ χρυσοῦ τὰ ψήγματα, μετὰ πολ-
 15 λου τοῦ πόνου καὶ τῆς εὐτονίας τῆς γῆς χωρίζουσι, καὶ μετὰ τὸν πολὺν ἐκεῖνον πόνον, θραχεῖάν τινα τῶν πόνων εὐρίσκουσι παραμυθίαν καὶ ὅμως εἰδότες ὅτι ἐλάττωνα τῶν πόνων καρποῦνται τὴν ὠφέλειαν, πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τὴν πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὸν κάματον, καὶ τῆς προσδοκίας διήμαρ-
 20 τον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενοι, τῶν πόνων αἰσθησιν οὐ λαμβάνουσιν. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι περὶ τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπίκηρα, ἔνθα καὶ ἀδηλία πολλή, τοσαύτην ἐπιδείκνυνται τὴν σπουδὴν, πολλῶ μᾶλλον προσήκει ἡμᾶς ὄπου καὶ ὁ πλοῦτος ἀναφαίρειτος, καὶ ὁ θησαυρὸς ἀδαπάνη-
 25 τος, καὶ διαμαρτεῖν οὐκ ἔνι, τὴν ἴσην καὶ πλείονα σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν σπουδαζομένων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν καρπωσάμενοι, καὶ καταμαθόντες τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, εὐγνώμονές τε γενώμεθα περὶ τὸν ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ τὴν ἐκεῖθεν εὐνοίαν

τος, διὰ νὰ δεχθοῦμεν ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλην ὠφέλειαν, ἀφοῦ κατανοήσωμεν τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῶν εὕρισκομένων εἰς αὐτήν.

2. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὰς καθημερινὰς ἀσχολίας τὰ συντασσόμενα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους συμβόλαια, πολλὰς φορές, ὅταν καταστραφοῦν ἀπὸ τὸν χρόνον, ἔχουν ἀπὸ τὴν ἡμερομηνίαν, πού εὕρσκεται εἰς τὸ προοίμιον τοῦ συμβολαίου, καὶ ἀπὸ μίαν συλλαβὴν μεγάλην ἰσχύν' πολὺ περισσότερον εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς, πού ἔχουν γραφῇ μὲ τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν αὐτό, μόνον ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ δὲν διερχώμεθα ἀπλῶς αὐτάς, ἀλλὰ ἐὰν ἐντείνοντες τὴν προσοχήν μας ἐξετάσωμεν ὅλα μὲ ἀκρίβειαν καὶ δὲν γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, πού ἐκδηλώνουν τόσοσιν μεγάλην φροντίδα διὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐκεῖνοι πού σκάπτουν τὴν γῆν διὰ μεταλλεύματα δὲν σταματοῦν μέχρι τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ ὅταν κατέλθουν εἰς πολὺ βάθος καὶ κατορθώσουν νὰ εὐροῦν πηγάματα χρυσοῦ, τὰ ἀποχωρίζουν ἀπὸ τὸ χῶμα μὲ πολὺν κόπον καὶ ὑπομονήν, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν πολὺν ἐκείνον κόπον, εὕρσκουν κάποιαν μικρὰν ἀνακούφισιν τῶν προσπαθειῶν των' καὶ ὅμως, ἂν καὶ γνωρίζουν ὅτι λαμβάνουν μικροτέραν ὠφέλειαν ἀπὸ τοὺς κόπους των, καὶ πολλὰς φορές δὲ ὕστερα ἀπὸ πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ κούρασιν διεψεύσθησαν αἱ προσδοκίαι των, οὔτε καὶ τότε σταματοῦν τὸ ἔργον των, ἀλλὰ τρεφόμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα, δὲν ἀντιλαμβάνονται τοὺς κόπους. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι ἐπιδεικνύουν τέτοιαν φροντίδα διὰ τὰ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα, ὅπου ὑπάρχει καὶ μεγάλη ἀβεβαιότης, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς ἐκεῖ, πού καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι ἀναφαίρετος καὶ ὁ θησαυρὸς ἀνεξάντλητος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαψευσθοῦν αἱ ἐλπίδες μας, νὰ ἐπιδείξωμεν ἴσην καὶ μεγαλυτέραν προσπάθειαν, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιδιώκομεν, καὶ ἀφοῦ λάθωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ κατανοήσωμεν τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ γίνωμεν εὐγνώμονες πρὸς τὸν Κύριόν μας, καὶ ἀφοῦ

ἐπιποασάμενοι, ἀχείρωτοι κατασιῶμεν ταῖς τοῦ διαβόλου πα-
 γίαι. Φέρε οὖν τὰ πρόσφατον ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προ-
 θέντες, διερευνησώμεθα μετὰ ἀκριθείας ἕκαστον, ἵνα τῆς συνή-
 θους ἀπολαύσαντες διδασκαλίας, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήση-
 5 **5** τε. «Αὕτη ἡ βίβλος», φησί, «γενέσεως ἀνθρώπων, ἥ ἡμέρα
 ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἄδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐ-
 τὸν ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνο-
 μα αὐτῶν Ἄδάμ, ἥ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς». Θέα μοι τοῦ
 10 **10** θαυμαστοῦ τούτου προφήτου τὴν σύνεσιν· μᾶλλον δὲ τοῦ ἁ-
 γίου Πνεύματος τὴν Διδασκαλίαν. Ἐκεῖθεν γὰρ ἐνηχοῦμε-
 νος ἅπαντα ἡμῖν φθέγγεται· καὶ τὴν γλῶσσαν μὲν οὗτος ἐ-
 δάνεισεν, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος χάρις πάντα σαφῶς διὰ τού-
 του τὴν ἡμετέραν διδάσκει φύσιν. Σκόπει τοίνυν πῶς εἰς
 15 **15** τὴν διήγησιν ποιήσασθαι βούλεται. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί;
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τοὺς ἤδη γεροντίας πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύ-
 νην ἐπιδειξαμένους, καὶ μηδὲ τοῖς εἰς τὸν πρωτόπλαστον γε-
 γνημένοις σωφρονησθέντας, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν τῆς
 κακίας κατενεχθέντας· ὃ τε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τεχθεὶς εὐθέως
 20 **20** διὰ βασκανίαν εἰς ἀδελφοκτονίαν ὤρμησε· διὸ καὶ τὴν τι-
 μωρίαν ἐκείνην τὴν χαλεπωτάτην ἐδέξατο, καθὼς φθάσαν-
 τες ἐδιδάξαμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· εἶτα πάλιν οἱ μετ' ἐ-
 κεῖνον, οὐδὲ τῇ ἰούτου τιμωρίᾳ σωφρονησθέντες, χεῖροσι κα-
 κοῖς ἐαντιοὺς περιέβαλον, καθάπερ ἠκούσατε χθὲς τοῦ Λά-
 25 **25** μεχ τὴν οἰκειάν ἁμαρτίαν διηγουμένου ταῖς ἐαντιοῦ γυναιξί,
 καὶ καθ' ἐαντιοῦ τὸ ἐπιτίμιον δριζόντιος· ἐπεὶ κατὰ μικρὸν
 εἶδεν ἀξαναγομένην αὐτῶν τὴν κακίαν καθάπερ ρεῦμα πονη-
 ρὸν μέλλον κατὰ παντὸς διατρέχειν τοῦ σώματος, ἴσθησι τῆς
 κακίας τὴν φορὰν, καὶ τὰς γενεὰς ταύτας λοιπὸν τὰς ἐκ
 30 **30** τοῦ Κάιν μέχρι τοῦ Λάμεχ γενομένας οὐδὲ μνήμης ἀξιοῖ,

ἀποσπάσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν εὐνοίαν, θὰ καταστῶμεν ἀκατάβλητοι εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἐκεῖνα ποῦ ἀνεγνώσθησαν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον φέροντες ἐνώπιόν μας, ἄς ἐξετάσωμεν τὸ καθένα μὲ ἀκριβείαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσετε τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, νὰ ἐπιστρέψετε ἔτσι εἰς τὰ σπίτια σας. «Αὐτός, λέγει, εἶναι ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων· κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς. Καὶ ὠνόμασεν αὐτούς Ἀδάμ, κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ ἐδημιούργησεν αὐτούς». Πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ προφήτου· καλύτερα δὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι φωτιζόμενος ἀπὸ αὐτὸ μᾶς τὰ διδάσκει ὅλα· καὶ αὐτὸς μὲν ἐδάνεισε τὴν γλῶσσαν, ἡ δὲ χάρις τοῦ Πνεύματος διδάσκει διὰ μέσου αὐτοῦ τὰ πάντα μὲ σαφήνειαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Σκέψου λοιπόν, πῶς ἐπανέφερε τὸν λόγον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ θέλει πάλιν ἐκ νέου, οὕτως εἰπεῖν, νὰ κάμῃ τὴν διήγησίν του. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Ἐπειδὴ βεβαίως εἶδεν, ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ εἶχαν δημιουργηθῆ ἤδη ἐπέδειξαν μεγάλην ἀχαριστίαν καὶ δὲν ἐσυνετίσθησαν οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπιβληθεῖσας τιμωρίας εἰς τὸν πρωτόπλαστον, ἀλλὰ κατέπεσαν εἰς τὸν ἴδιον κρημνὸν τῆς κακίας· διότι καὶ ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ αὐτὸν υἱὸς ἀμέσως ὠρμησεν εἰς ἀδελφοκτονίαν ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου, διὰ τοῦτο καὶ ἐδέχθη τὴν βαρυτάτην ἐκείνην τιμωρίαν, καθὼς εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν¹ ἐδιδάξαμεν τὴν ἀγάπην σας· ἔπειτα πάλιν, οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ σωφρονισθοῦν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν του, περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ χειρότερα κακά, ὅπως ἀκριβῶς ἠκούσατε χθὲς τὸν Λάμεχ νὰ διηγῆται τὴν ἰδικὴν του ἀμαρτίαν εἰς τὰς γυναῖκας του καὶ νὰ ὀρίζῃ τὴν τιμωρίαν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του· ἐπειδὴ εἶδε νὰ αὐξάνεται σιγὰ σιγὰ ἡ κακία αὐτῶν, ὡσὰν πονηρὸν ρεῦμα ποῦ πρόκειται νὰ διατρέξῃ ὀλόκληρον τὸ σῶμα, σταματᾷ τὴν ὀρμὴν τῆς κακίας καὶ δὲν θεωρεῖ ἀξίας οὔτε νὰ μνημονεύωνται εἰς τὸ ἐξῆς αἰ γενεαὶ ποῦ ὑπῆρξαν ἀπὸ τὸν Κάιν μέχρι τὸν Λάμεχ, ἀλλὰ

ἀλλ' ὡσπερ ἀρχὴν τινα ποιούμενος, καὶ τὸ πένθος τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας παραμυθῆσασθαι βουλόμενος, ᾧ περιβαλεῖν αὐτοὺς ἐτόλμησεν ὁ ἀδελφοκίονος, τὴν δεξιὰν δπλίσας κατὰ τοῦ Ἄβελ, οὕτως ἄρχεται τῆς διηγῆσεως, καὶ φησιν· «**5** τῆ ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἀδάμ, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς».

3. Σκόπει πῶς τοῖς αὐτοῖς ρήμασι κέχρηται, ὡς καὶ **10** ἐν προοιμίῳ, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ὡς ἀδοκίμους γενομένας τὰς γενεὰς ἐκεῖνας οὐδὲ μνήμης λοιπὸν ἀξιοῖ, ἀλλ' ἐκ τοῦ νῦν τεχθέντις, τοῦ Σὴθ λέγω, τῆς γενεαλογίας ἄρχεται, ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς, ὅσος τῷ Θεῷ λόγος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ὅπως ἀποσιρέφεται τοὺς φονικὴν ἔχοντας **15** τὴν γνώμην. Ὡς γὰρ μηδὲ παραχθέντων λοιπὸν ἐκείνων εἰς τὸν βίον, οὕτως αὐτῶν τὴν γνώμην παραλιμπάνει, δεικνὺς ἡμῖν, ὅσον ἐστὶ κακία χαλεπὸν, καὶ διὸ ἐαυτοῖς τὰ μέγιστα λυμαίνονται οἱ ταύτην ἀσπαζόμενοι. Ἴδου γὰρ οὗτοι μὲν τοῦ καταλόγου λοιπὸν ἐξαλείφονται, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ μνήμης ἡ- **20** ξιώθησαν μόνον, ὥστε τὴν κακίαν αὐτῶν στηλιτεύεσθαι, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς γενέσθαι σωφρονισμοῦ ὑπόθεσιν. Ὁ δὲ ἀδίκως ἀναιρεθεὶς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς χειρὸς φονευθεὶς, ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἐν τοῖς ἀπάντων ἄδεται σιόμασι, καὶ οὔτε ὁ χρόνος τούτου τὴν μνήμην ἔσβεσεν, οὔτε ἐκείνου **5** τὴν κατηγορίαν ὑπετέμειο, ἀλλὰ καὶ οὗτος καθ' ἐκάστην ἡμέραν παρὰ πάντων ἀνακηρύσσεται, καὶ ἐκεῖνος διηνεκῶς στηλιτεύεται. Εἶδτε ὅση τῆς κακίας ἡ λύμη, καὶ ὅση τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχύς, καὶ ὅπως ἡ μὲν, καὶ πολεμοῦσα καὶ περιγυνομένη, σβέννυται τε καὶ ἀφανίζεται, ἡ δέ, καὶ πολεμουμένη καὶ τα **30** μωρία δεινὰ ὑπομένουσα ταύτη μᾶλλον καὶ λαμπροτέρα καὶ φαιδροτέρα γίνεται; Καὶ ἐνῆν μὲν καὶ ἐξ ἐτέρων πραγμάτων ὁμοίως συμβάντων τοῦτο δεῖξαι νῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας

ὡσάν νά κάμη κάποια ἀρχήν καί νά ἐπιθυμῆ νά παρηγορήσῃ τὸ πένθος τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὕας, μέ τὸ ὁποῖον ἐτόλμησε νά περιβάλη αὐτούς ὁ ἀδελφοκτόνος, ὁ ὁποῖος ὠπλίσαιε τὸ χέρι του ἐναντίον τοῦ Ἄβελ, ἔτσι ἀρχίζει τὴν διήγησιν, καί λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων· κατὰ τὴν ἡμέραν πού ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτὸν· ἄρρεν καί θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς· καί ὠνόμασεν αὐτούς Ἀδάμ, κατὰ τὴν ἡμέραν πού τοὺς ἐδημιούργησε».

3. Πρόσεχε, πῶς χρησιμοποιεῖ τὰ ἴδια λόγια, ὅπως καί εἰς τὴν ἀρχήν, διὰ νά μᾶς διδάξῃ, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ γενεαὶ ἐκεῖναι ἔγιναν ἀνάξια, δέν τὰς ἀξιῶνει οὔτε νά μνημονεύωνται εἰς τὸ ἔξῃς, ἀλλὰ ἀρχίζει τὴν γενεαλογίαν ἀπὸ τὸν γεννηθέντα τελευταῖα, ἐννοῶ τὸν Σήθ, διὰ νά μάθῃς καί ἀπ' αὐτό, πόσον ὑπολογίζει ὁ Θεὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος καί πῶς ἀποστρέφεται τοὺς ἔχοντας φονικὴν διάθεσιν. Ὡσάν λοιπὸν νά μὴ ἤλθαν ἐκεῖνοι ποτέ εἰς τὴν Ζωὴν, ἔτσι τοὺς ἀγνοεῖ αὐτούς, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς, πόσον φοβερὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ κακία καί ὅτι καταστρέφουν ὑπερβολικὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἐκεῖνοι, πού τὴν ἀσπάζονται. Ἴδου λοιπὸν, αὐτοὶ μὲν διαγράφονται εἰς τὸ ἔξῃς ἀπὸ τὸν κατάλογον, καί ἐθεωρήθησαν ἄξιοι νά μνημονευθοῦν τόσον μόνον, ὥστε νά στηλιτεύεται ἡ κακία αὐτῶν καί νά γίνουσι εἰς τὰς ἐπομένους γενεὰς παράδειγμα σωφρονισμοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως πού ἐχάθη ἄδικα καί ἐφονεύθη ἀπὸ τὸ ἀδελφικὸν χέρι, ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα ἀναφέρεται εἰς τὰ στόματα ὄλων, καί οὔτε ὁ χρόνος ἔσθῃσεν τὴν ἀνάμνησίν του, οὔτε τὴν κατηγορίαν ἐκείνου ἀφήρσεν, ἀλλὰ καί αὐτὸς καθημερινὰ ἐπαινεῖται ἀπὸ ὄλους καί ἐκεῖνος διαρκῶς στηλιτεύεται. Εἶδατε πόση εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς κακίας καί πόση ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, καί πῶς ἡ μὲν κακία, ἂν καί μάχεται καί νικᾷ, καί σθῆνεται καί ἐξαφανίζεται, ἡ δὲ ἀρετὴ, ἂν καί πολεμεῖται καί ὑπομένει ἄπειρα δεινά, μέ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται περισσότερον λαμπρὰ καί ἔνδοξος; Καί ἦτο δυνατόν καί ἀπὸ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον, νά ἀποδείξωμεν τώρα

ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα μὴ τῆς προκειμένης ἀκολουθίας τέως ἐκ-
 πέσωμεν, φέρε πάλιν ἐπαναλάβωμεν αὐτὰ τὰ εἰρημένα. «**Αὖ-**
τη ἢ βίβλος», φησί, «γενέσεως ἀνθρώπων, ἧ ἡμέρα ἐποίη-
 σεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν·
 5 ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα
 αὐτῶν Ἀδάμ, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς». Ὅρα πῶς πάλιν
 τῆς διηγήσεως ἀνωθεν ἀρξαμένη ἢ θεία Γραφή ὑπομιμνή-
 σκει ἡμᾶς, ὅσης ἡξίωται τιμῆς ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος.
 «**Ἡ ἡμέρα**», φησί, «ἐποίησεν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐ-
 10 ποίησεν αὐτόν», ἀντὶ τοῦ, ἄρχοντα αὐτὸν κατέστησε πάντων
 τῶν ὄρωμένων. Τοῦτο γάρ ἐστι «**Καὶ εἰκόνα**», κατὰ τε τὸν
 τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ κατὰ τὸν τῆς δεσποτείας. Ὅσοι γὰρ
 ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἔχει τῶν τε ὄρα-
 τῶν, τῶν τε ἀοράτων, δημιουργὸς ἀπάντων τυχάνων, οὕτω
 15 καὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν δημιουργήσας, ἐβουλήθη πάν-
 των τῶν ὄρωμένων τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν. Διὸ καὶ τὴν τῆς
 ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο, βουληθεὶς αὐτὸν καὶ ἀθάνατον
 εἶναι εἰς τὸ διηνεκές· ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ ραθυμίαν ὄλισθε, καὶ
 παρέβη τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐπιτολήν, οὐδὲ οὕτω τέλεον ἀπε-
 20 στράφη τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ἀλλὰ τῆς μὲν
 ἀθανασίας αὐτὸν ἀπεστέρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας ἐπὶ τῆς
 αὐτῆς ἀρχῆς σχεδὸν ἀφήκεν εἶναι. Εἶτα ἐπειδὴ ὁ ἐξ αὐτοῦ
 τεχθεὶς εἰς τοσαύτην μανίαν ἐξώκειλε, καὶ πρῶτος τὸ εἶδος
 τοῦ φόνου εἰσήνεγκε, καὶ τὸν θεδιασμένον ἐκεῖνον θάνατον
 25 κατέδειξε, καὶ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν ἀγνωμοσύνην ψεῦδος
 τῷ φόνῳ οὐνάσας, τῇ διηνεκεῖ τιμωρία σωφρονίσαι αὐτὸν
 ἠβουλήθη, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς κερδάνῃ ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν
 γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα διδάσκη καὶ τῶν
 τειολμημένων τὸ μέγεθος, καὶ τῆς ἀτοπίας τὴν ὑπερβολήν.
 30 Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ πολλὴν ραθυμίαν καὶ οἱ ἐκ τούτου γεγενη-
 μένοι κατὰ μικρὸν χεῖροσιν ἐαντιοὺς περιέβαλον κακοῖς, πα-

αυτό εἰς τὴν ἀγάπην σας· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φύγωμεν μέχρι τότε ἀπὸ τὴν συνέχειάν μας, ἄς ἐπαναλάβωμεν πάλιν αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν. «Αὐτός εἶναι, λέγει, ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων· κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Ἄδὰμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν· ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς· καὶ ὠνόμασεν αὐτούς Ἄδὰμ, ὅταν τοὺς ἐδημιούργησε». Πρόσεξε πῶς ἡ Ἁγία Γραφή, ἀφοῦ ἄρχισε πάλιν τὴν διήγησίν της ἀπὸ τὴν ἀρχήν, μᾶς ὑπενθυμίζει πόσῃν τιμῇν εἶχεν ἀξιωθῆ ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. «Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν, λέγει, ἐδημιούργησε τὸν Ἄδὰμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, ὅτι κατέστησεν αὐτόν κυρίαρχον ὄλων τῶν ὀρατῶν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα», δηλαδὴ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεὸς τῶν πάντων ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰ ὀρατὰ καὶ εἰς τὰ ἀόρατα, καθόσον εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων, ἔτσι καὶ τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, ἀφοῦ τὸ ἐδημιούργησεν, ἠθέλησε νὰ ἔχη αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν ὄλων τῶν ὀρατῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτόν τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ εἶναι αὐτὸς καὶ ἀθάνατος αἰωνίως· ἐπειδὴ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας ὠλίσθησε καὶ παρέβη τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτόν ἐντολήν, οὔτε τότε τὸν ἀπεστράφη τελείως μεταχειριζόμενος τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ ἐστέρησεν ἀπὸ αὐτόν τὴν ἀθανασίαν, καὶ ἀφοῦ μὲ θάνατον τὸν κατεδίκασεν, τὸν ἄφησε σχεδὸν νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ αὐτόν παρεκτράπη εἰς τόσον μεγάλην μανίαν καὶ εἰσήγαγε πρῶτος τὸ εἶδος τοῦ φόνου καὶ ἐπαρουσίασε τὸν βίαιον ἐκείνον θάνατον καὶ ἐπέδειξε μεγάλην ἀχαριστίαν, ἐπειδὴ συνέδεσεν εἰς τὸν φόνον τὸ ψέμα, ἠθέλησε νὰ συνετίσῃ αὐτόν μὲ τὴν διαρκῆ τιμωρίαν, διὰ νὰ μὴ κερδίσῃ μόνον αὐτὸς ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνεῖ εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκῃ τοὺς μεταγενεστέτους καὶ τὸ μέγεθος τῶν πράξεων, ποῦ εἶχε τολμήσει, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνοησίας του. Ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ σὶ καταγόμενοι ἀπ' αὐτόν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀδιαφορίας

ραμνθήσασθαι, ὡς εἶπεῖν, βουλόμενος τὸν Ἀδὰμ οὐ μόνον
 διὰ τὴν οἰκειάν παραβάσιν ἐν ἰσοαύτῃ τυγχάνοντα κατηφεία,
 ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τόλμημα τοῦ Κάιν, καὶ τὸ πένθος ἐκεῖνο τὸ
 ἀφόρητον, ὅπερ εἶδε τοῖς οἰκειοῖς ὀφθαλμοῖς· οὔτε γὰρ τοῦ
 5 θανάτου ἤδεσαν τὸ εἶδος, εἰ καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο·
 καὶ διπλοῦν αὐτῷ, καὶ τριπλοῦν τὸ πένθος ἐγένετο, διτι τε καὶ
 τὸν θάνατον πρῶτον εἶδον εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον, καὶ
 βίαιον θάνατον, καὶ ὑπὸ τοῦ παιδὸς τολμηθέντα, καὶ εἰς ἀ-
 δελφὸν ὁμομήτριον καὶ ὁμοπάτριον, καὶ οὐδὲν ἠδικοκῶτα· βου-
 10 λόμενος τοίνυν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἀντίρροπον αὐτῷ τῶν
 λυπηρῶν τὴν παραμυθίαν εἰσαγαγεῖν, ἕτερον αὐτῷ παρέχει
 παῖδα τὸν Σήθ, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν παράκλησιν ἐντεῦθεν
 ποιησάμενος, ἀπὸ τούτου λοιπὸν τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν
 συνίστησι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος προφήτης οὕτως ἤρξα-
 15 το λέγων «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων». Εἴτα ἐπαγ-
 γειλάμενος τὴν γένεσιν τῶν ἀνθρώπων διηγεῖσθαι, σκόπει
 οἷα κέχρηται ἀκολουθία· «Ἐξῆσε», φησὶν, «Ἀδὰμ ἔτη δια-
 κόσια τριάκοντα, καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ
 κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ.
 20 Ἐγένοντο δὲ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ἔτη ἐπιακόσια, καὶ ἐγέννησεν
 υἱὸς καὶ θυγατέρας. Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Ἀδὰμ
 ἔτη ἐννακόσια τριάκοντα, καὶ ἀπέθανεν».

4. Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐν τοῖς προοιμίοις, διτι οὐδὲν ἔστιν
 εὐρεῖν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ γεγραμμένον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ;
 25 Ἴδοὺ γὰρ καὶ νῦν πόση τῇ ἀκριθείᾳ ἐχρήσατο ὁ μακάριος
 οὗτος· προφήτης. «Ἐγέννησε δέ», φησὶν, «Ἀδὰμ κατὰ τὴν
 ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Σήθ»· ἐπὶ δὲ τοῦ πρότερον τεχθέντος, τοῦ Κάιν
 λέγω, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισημηνάμενος, ἀλλ' ἄνωθεν προμη-
 30 νύων αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμὴν καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ

των σιγά σιγά περιέβαλαν τούς ἑαυτούς των μὲ χειρότερα κακά, ἐπιθυμῶν νὰ παρηγορήσῃ, κατὰ κάποιον τρόπον, τὸν Ἄδὰμ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τόσον μεγάλην στενοχωρίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδικήν του παράθασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τόλμημα τοῦ Κάιν καὶ τὸ ἀνυπόφορον ἐκεῖνο πένθος, τὸ ὁποῖον εἶδε μὲ τὰ δικά του μάτια· διότι δὲν ἐγνώριζαν οὔτε τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, ἂν καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν· καὶ ἔγινεν εἰς αὐτὸν διπλὸν καὶ τριπλὸν τὸ πένθος, καὶ διότι εἶδαν τὸν θάνατον νὰ εἰσάγεται διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Ζωὴν των, καὶ τὸν βίαιον θάνατον, καὶ νὰ τὸν ἔχη τολμήσῃ τὸ παιδί του καὶ εἰς βάρος ἀδελφοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα καὶ τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ ὁ ὁποῖος δὲν τὸν εἶχεν ἀδικήσει καθόλου· ἐπιθυμῶν λοιπὸν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς ἀντίρροπον τῶν θλίψεων του τὴν παρηγορίαν, δίδει εἰς αὐτὸν ἄλλον υἱὸν τὸν Σὴθ, καὶ ἀφοῦ ἔκαμεν ἔτσι ἐπαρκῆ εἰς αὐτὸν τὴν παρηγορίαν, ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀρχίζει εἰς τὸ ἐξῆς τὴν γενεαλογίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος προφήτης ἔτσι ἤρχισε λέγων· «Αὐτὸς εἶναι ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων». Ἔπειτα ὑποσχεθεῖς νὰ διηγηθῇ τὴν γενεαλογίαν τῶν ἀνθρώπων, πρόσεξε, ποίαν συνέχειαν χρησιμοποιεῖ· «Ἐζησε, λέγει, ὁ Ἄδὰμ διακόσια τριάντα ἔτη καὶ ἐγέννησεν υἱὸν καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ. Ἐζησε δὲ αὐτός, μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σὴθ, ἑπτακόσια ἔτη, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Καὶ ἔζησεν ὁ Ἄδὰμ συνολικὰ ἑνεακόσια τριάντα ἔτη καὶ ἀπέθανε».

4. Δὲν ἔλεγα καλὰ εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐρῆ κανεὶς τίποτε πού νὰ ἔχη γραφῆ ἀπλῶς καὶ τυχαίως εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν; Ἴδου λοιπὸν καὶ τώρα πόσῃ ἀκρίβειαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης. «Ἐγέννησε δὲ, λέγει, ὁ Ἄδὰμ υἱὸν καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ». Διὰ τὸν γεννηθέντα ὁμως προηγουμένως, ἐννοῶ τὸν Κάιν, δὲν ἐσημείωσε τίποτε παρόμοιον, ἀλλὰ προαναγγέλλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν ροπήν αὐτοῦ πρὸς τὴν κακίαν· καὶ ἦτο φυ-

ἔσωζε τοὺς παιρικοὺς χαρακίηρας, ἀλλ' εὐθέως πρὸς τὴν
κακίαν ἠτύτομόλησεν. Ἐνιαῦθα δέ φησι, «Κατὰ τὴν ἰδέαν
αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ», τουτέστιν ὁμίτροπον τῷ
γεγεννηκότι, τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς χαρακίηρας διασώζον-
5 τα, τὴν εἰκόνα τὴν παιρικὴν διὰ τῶν ἔργων δεικνύντα, ἀ-
νακαλέσασθαι δυνάμενον διὰ τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς τοῦ προλα-
βόντιος τὸ πλημμέλημα. Οὐδὲ γὰρ περὶ σωματικῶν χαρακίη-
ρων ἐνιαῦθα ἡμῖν διαλέγεται ἡ Γραφή λέγουσα, «Κατὰ τὴν
ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ»· ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν
10 τῇ ψυχῇ καταστάσεως, ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὗτος οὐκ ἔσται
τοιούτιος. Διὸ καὶ ἡ μήτηρ τὴν προσηγορίαν ἐπιθεῖσα τῷ
παιδί μετ' εὐχαριστίας ταύτην ἐπιτίθεισι, καὶ οὐ τῇ φύσει,
οὐδὲ τῷ τόκῳ λογίζεται τὸ τεχθὲν παιδίον, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θε-
οῦ δυνάμει. Ἐκεῖνη γὰρ καὶ τὴν φύσιν διηγείρε πρὸς τὸν
15 τόκον, καὶ φησιν «Ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ λέγου-
σα ἔξανέστησε γάρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἰαβελ,
ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Ὅρα τοῦ ρήματος τὴν ἀκριβείαν. Οὐκ
εἶπεν, ἔδωκέ μοι ὁ Θεός, ἀλλ' «Ἐξανέστησέ μου». Σκόπει
πῶς ἀμυδρῶς τὰ προοίμια τῆς ἀνασιτάσεως ἐντεῦθεν δείκνυ-
20 ται ἤδη διὰ τοῦ ρήματος. Ὡς γὰρ ἂν εἴποι τις ἔλεγεν· ἀντὶ
τοῦ πεσόντιος ἀνέστησέ μοι τοῦτον. Εἰ καὶ ἐκεῖνος, φησὶν,
ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς δεξιᾶς εἰς τὴν γῆν κατέπεσε, καὶ τοῦ
θανάτου πείραν ἔλαβεν, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἀντὶ τοῦ
πεσόντιος τοῦτον ἤγειρεν. Ἐπειδὴ γὰρ σὺδέπω καιρὸς ἦν τῆς
25 ἀνασιτάσεως, οὐχὶ τὸν πεσόντα ἤγειρεν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐ-
κείνου διὸ καὶ αὐτὴ φησιν· «Ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ Θεὸς
σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἰαβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Εἶδες εὐ-
γνωμοσύνην γυναικός; εἶδες φιλανθρωπίαν Δοσπότου; πῶς
ταχεῖαν αὐτοῖς τὴν παραμυθίαν ἐπενόησε; Ταύτην μιμώμεθα
30 ἅπαντες, καὶ τὸ πᾶν τῇ ἄνωθεν χάριτι λογιζώμεθα. Εἰ γὰρ
καὶ ἡ φύσις ἐργάζεται, ἀλλ' οὐκ οἰκεία δύναμις, ἀλλὰ τῷ

σικόν, διότι δέν διετηροῦσε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ ἀμέσως ηὐτομόλησε πρὸς τὴν κακίαν. Ἐδῶ ὁμοως λέγει, «Καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ», δηλαδὴ ὅμοιον πρὸς τὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρετῆς, ἀποδεικνύει μὲ τὰ ἔργα τὴν πατρικὴν εἰκόνα καὶ ἠμπορεῖ μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ ἀμάρτημα τοῦ προηγούμενου ἀδελφοῦ του. Διότι δέν ὁμιλεῖ ἐδῶ ἡ Ἁγία Γραφή διὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος, ὅταν λέγῃ, «Καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ», ἀλλὰ διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι αὐτὸς δέν θὰ εἶναι τέτοιος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μητέρα, ὅταν δίδῃ τὸ ὄνομα εἰς τὸ παιδί της, δίδει αὐτὸ μὲ εὐγνωμοσύνην, καὶ δέν ἀποδίδεται τὸ γεννηθὲν παιδί οὔτε εἰς τὴν φύσιν, οὔτε εἰς τὸν τοκετόν, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὴ διήγειρε καὶ τὴν φύσιν πρὸς τὸν τοκετόν, καὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ λέγουσα· ὁ Θεὸς λοιπὸν μου ἐξανέστησεν ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν»². Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς λέξεως. Δέν εἶπε, μου ἔδωσεν ὁ Θεός, ἀλλὰ «μου ἐξανέστησε». Σκέψου πῶς ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἤδη μὲ τὴν λέξιν ἀμυδρῶς ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναστάσεως. Διότι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι ἔλεγεν· ἀντὶ ἐκείνου, πού ἐφονεύθη, μου ἀνέστησεν αὐτόν. Ἄν καὶ ἐκεῖνος, λέγει, ἔπεσεν εἰς τὸ χῶμα ἀπὸ ἀδελφικὸν χέρι, καὶ ἐγνώρισεν τὸν θάνατον, ἡ δύναμις ὁμοως τοῦ Θεοῦ μου ἐξανέστησεν αὐτόν ἀντὶ τοῦ φονευθέντος. Ἐπειδὴ λοιπὸν δέν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς ἀναστάσεως, δέν ἀνέστησεν ἐκεῖνον, ἀλλὰ ἄλλον εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ λέγει, «μου ἔδωσε λοιπὸν ὁ Θεὸς ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς γυναικός; εἶδες τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; πῶς ἐπενόησε γρήγορα τὴν παρηγορίαν εἰς αὐτούς; Ἄς μιμούμεθα αὐτὴν ὅλοι, καὶ ὡς ἀποδίδωμεν τὰ πάντα εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἂν καὶ ἡ φύσις ἐργάζεται, δέν ἐργάζεται μὲ τὴν ἰδικὴν της δύναμιν, ἀλλὰ ὑπακούουσα εἰς τὸ πρόσταγμα

προσιάγμαι τοῦ δημιουργήσαντος εἴκουσα· καὶ μηδέποτε ἀλ-
 γείωσαν γυναῖκες, ἐπειδὴν μὴ τίκιωσιν, ἀλλὰ γνώμην εὐ-
 χάριστον ἐπιδεικνύμεναι ἐπὶ τὸν τῆς φύσεως δημιουργὸν
 καταφευγέτωσαν, καὶ παρ' ἐκείνου αἰτείτωσαν τοῦ τῆς φύ-
 5 σεως Δεσπότη, καὶ μήτε τῇ συνοσίᾳ τῶν συνοικούντων, μή-
 τε εἰτέρῳ τινὶ λογιζέσθωσαν τὴν τῶν παίδων γονήν, ἀλλὰ τῷ
 δημιουργῷ τῶν ὄλων τῷ καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
 παραγαγόντι τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, καὶ χωλεύουσαν πάλιν
 διορθῶσαι δυναμένῳ· ἐπεὶ καὶ αὕτη τὴν τοῦ πένθους ὑ-
 10 πόθειν δοξολογίας ἀφορμὴν ἐποιήσατο, καὶ τῷ Δεσπότῃ τὸ
 πᾶν λογίζεται λέγουσα, «Ἐξανέσθησέ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα
 ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Ὁρᾷς πῶς οὐ μόνον
 οὐκ ἔδυσχέρανεν, οὐδὲ ἐφθέγγαστό τι λυπηρὸν (οὐ γὰρ ἂν
 παρέλιπεν ἢ θεία Γραφή, εἴ γέ τι τοιοῦτον εἴρητο παρ' αὐ-
 15 τῆς), ἀλλὰ γενναίως ἐνεγκοῦσα τὸ συμβάν, ταχείας ἀξιούται
 τῆς παραμυθίας, καὶ πλείονα τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυ-
 ται, ἀνακηρύττουσα τοῦ Δεσπότη τὴν εὐεργεσίαν; Ὅρα γὰρ
 μεθ' ὅσης φιλοτιμίας ὁ Δεσπότης τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυ-
 ται. Οὐ μόνον γὰρ νιδὸν ἕτερον ἐχαρίσατο, ἀλλὰ καὶ ἐνάρξε-
 20 τον αὐτὸν ἔσεσθαι ἤδη προσηνύει. «Ἐγέννησε γάρ», φησί, «κα-
 τὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ». Καὶ ἵνα μά-
 θωμεν εὐθέως τοῦ τεχθέντος τὴν ἀρετὴν, ὅρα καὶ αὐτὸν πάλιν
 διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεχθέντος δεικνύντα
 τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης. «Καὶ τῷ Σήθ», φησὶν, «ἐ-
 25 γένειο νιός, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐνώσ. Οὗτος
 ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἶδες
 προσηγορίαν διαδήματος λαμπροτέραν, ἀλουργίδος φαιδροτέ-
 ραν; Τί γὰρ ἂν εἴη μακαριστότερον τοῦ τοιοῦτου τοῦ τῇ ἐπι-
 κλήσει τοῦ Θεοῦ καλλωπιζομένου, καὶ τοῦτο ἀντὶ ὀνόματος
 30 κερικημένου; Ὁρᾷς πῶς, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, καὶ ἐν αυ-
 ταῖς ψιλαῖς ταῖς προσηγορίαις πολλὸς ἐναπόκειται πλουτος
 νοημάτων; Οὐ μόνον γὰρ τῶν γονέων ἐνιεῦθεν δείκνυται

τοῦ δημιουργοῦ· καὶ ποτὲ ἄς μὴ στενοχωροῦνται αἱ γυναῖκες, ὅταν δὲν γεννοῦν, ἀλλὰ ἄς καταφεύγουν εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως ἀποδεικνύουσαι ἀγαθὴν διάθεσιν, καὶ ἄς ζητοῦν ἀπὸ ἐκείνων, πού εἶναι ὁ Κύριος τῆς φύσεως, καὶ ἄς μὴ ἀποδίδουν τὴν γέννησιν τῶν παιδιῶν οὔτε εἰς τὴν συνουσίαν τῶν συζύγων, οὔτε εἰς κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ μὴ δὲν ἔφευρεν εἰς τὴν ζωὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἤμπορεῖ νὰ τὸ διορθώσῃ πάλιν ὅταν παρουσιάσῃ κάποιαν ἀδυναμίαν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πένθους ἔκαμιν ἀφορμὴν δοξολογίας, καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀποδίδει τὰ πάντα, ὅταν λέγῃ, «μοῦ ἔδωσεν ὁ Θεὸς ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ "Ἀβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν»· Βλέπεις πῶς ὄχι μόνον δὲν ἐδυσανασχέτησεν, οὔτε εἶπε κάτι ὀδυνηρὸν (διότι δὲν θὰ τὸ παρέλιπεν ἡ Ἁγία Γραφή, ἐὰν βέβαια εἶχε λεχθῆ κάτι τέτοιο ἀπ' αὐτὴν), ἀλλὰ φέρουσα γενναίως αὐτὸ πού συνέβη, ἀξιῶνεται γρήγορα τὴν παρηγορίαν, καὶ ἐπιδεικνύει μεγαλυτέραν εὐγνωμοσύνην, ἀναγνωρίζουσα τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ; Πρόσεξε λοιπὸν μὲ πόσῃν γενναιοδωρίαν ἐπιδεικνύει τὴν ἀγάπην του. Διότι δὲν ἐχάρισεν μόνον ἄλλον υἱόν, ἀλλὰ καὶ προλέγει ἤδη ὅτι αὐτὸς θὰ εἶναι ἐνάρετος. «Ἐγέννησε λοιπὸν, λέγει, καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ». Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν ἀμέσως τὴν ἀρετὴν τοῦ γεννηθέντος, πρόσεξε ὅτι καὶ αὐτὸς πάλιν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ, πού ἐγεννήθη ἀπ' αὐτόν, ἀποδεικνύει τὴν θεοσεθῆ αὐτοῦ διάθεσιν. «Καὶ ὁ Σὴθ, λέγει, ἀπέκτησεν υἱόν καὶ ὠνόμασεν αὐτόν Ἐνῶς. "Ἠλπισεν ὅτι, αὐτὸς θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἶδες ὀνομασίαν λαμπροτέραν ἀπὸ τὸ διάδημα τοῦ βασιλέως, ἀπαστράπτουσαν περισσότερο ἀπὸ τὴν πορφύραν; Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι εὐτυχέστερον ἀπ' αὐτό, πού καλλωπίζεται μὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει αὐτὸ ἀντὶ ὀνόματος; Βλέπεις πῶς, ἐκεῖνο πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔλεγα, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀπλᾶς ὀνομασίας ὑπάρχει μέγας πλοῦτος νοημάτων; Διότι δὲν ἀποδεικνύεται ἀπ' αὐτό μόνον ἢ εὐσέβεια τῶν γονέων ἀλ-

τὸ φιλόθεον, ἀλλὰ καὶ ἡ πολλὴ περὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν ἐπιμέλεια· καὶ ὅπως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευσεν τὰ τιμιό-
 μενα παιδιά διὰ τῆς προσηγορίας, ἣν αὐτοῖς ἐπετίθεσαν, τῆς
 ἀρετῆς ἀνιέχεσθαι, καὶ οὐ καθάπερ οἱ νῦν ἀπλῶς καὶ ὡς
 5 ἔτυχε τὰς προσηγορίας ποιοῦνται. Εἰς τὸ ὄνομα, φησί, τοῦ
 πάππου, καὶ τοῦ ἐπιπάππου καλείσθω τὸ παιδίον· ἀλλ' οἱ
 παλαιοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶσαν σπουδὴν ἐποιοῦντο τιαυτίας
 προσηγορίας ἐπιτιθέναί τοις τιμιομένοις, αἱ μὴ μόνον αὐτοὺς
 τοὺς τὴν προσηγορίαν δεχομένους εἰς ἀρετὴν ἐνήγον, ἀλλὰ
 10 καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς διδασκα-
 λία φιλοσοφίας ἀπάσης ἐγίνοντο. Καὶ τοῦτο εἰσόμεθα κατὰ
 μικρὸν προϊόντος τοῦ λόγου. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς τὰς τυ-
 χούσας προσηγορίας ἐπιτιθῶμεν τοῖς παισίν, μηδὲ τῶν πάπ-
 15 τῶν ἐνομασίας αὐτοῖς χαριζόμεθα, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν
 τῶν ἐν ἀρετῇ διαλαμπάντων, τῶν πολλὴν παρρησίαν πρὸς
 τὸν Θεὸν ἐσοχηκότων μᾶλλον δὲ μηδὲ ταῖς τούτων προσηγο-
 ρίαις ἀπλῶς θαρραίωσαν μήτε οἱ γονεῖς, μήτε οἱ παῖδες,
 οἱ τὰς προσηγορίας δεχόμενοι. Οὐδὲ γὰρ ὀνήσοι τι προση-
 20 γορία ἀρετῆς ἔρημος οὔσα, ἀλλὰ δεῖ ἐν τῇ κατορθώσει τῆς
 ἀρετῆς τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν, καὶ μήτε ἐπὶ προση-
 γορία μέγα φρονεῖν, μήτε ἐπὶ συγγενείᾳ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν,
 μήτε ἐπ' ἄλλῳ μηδενί, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῶν οἰκείων ἔργων παρ-
 25 ρησίᾳ· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονεῖν, ἀλλὰ τότε
 μᾶλλον κατεσιάλθαι καὶ μειοιάζειν, διὰ τὸν πολλὸν τὸν πλοῦτον
 τῆς ἀρετῆς συναγαγεῖν δυνηθῶμεν οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ μετὰ
 ἀσφαλείας τὸν συλλεγόμενα πλοῦτον συνάξομεν, καὶ τὴν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν ἐπισπασόμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
 στὸς ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς, «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε,
 30 ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν»· πανιαχοῦ κατασιέλλων αὐτῶν τὰ
 φρονήματα, καὶ πείθων μὲν μειοφρονεῖν, καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι

λά και ἡ μεγάλη φροντίδα πρὸς τὰ παιδιά των' καὶ πῶς ἐμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδίδασκαν τὰ παιδιά των μὲ τὴν ὀνομασίαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδον εἰς αὐτά, νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ὄχι ὅπως δίδουν σήμερα οἱ ἄνθρωποι ἀπλῶς καὶ τυχαίως τὰς ὀνομασίας. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, θὰ εἰπῆ κάποιος, καὶ τοῦ προπάππου ἅς ὀνομάζεται τὸ παιδί. Οἱ ἀρχαῖοι ὁμως δὲν ἔκαμαν ἔτσι, ἀλλὰ ἔκαμαν κάθε προσπάθειαν νὰ δίδουν εἰς τὰ παιδιά, ποῦ ἐγεννῶντο, τέτοια ὀνόματα, τὰ ὁποῖα δὲν ὠθοῦσαν μόνον αὐτοὺς ποῦ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέραις γενεαῖς ἐγένοντο μάθημα ὅλης τῆς φιλοσοφίας. Καὶ αὐτὸ θὰ γνωρίσωμεν σιγὰ σιγὰ ὅταν θὰ προχωρῆ ἡ ὁμιλία. "Ἄς μὴ δίδωμεν λοιπὸν οὔτε ἡμεῖς εἰς τὰ παιδιά μας τὰ τυχαῖα ὀνόματα, οὔτε τῶν πάππων καὶ τῶν προπάππων, καὶ ἅς μὴ χαρίζωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποῦ διαφέρουν κατὰ τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι διέπρεψαν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ εἶχαν ἐπιδείξει μεγάλην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν. Μᾶλλον δὲ ἅς μὴ ἐνθαρρύνωνται μόνον μὲ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν οὔτε οἱ γονεῖς, οὔτε τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα δέχονται τὰς ὀνομασίας αὐτάς. Οὔτε θέβαια προσφέρει κάποιαν ὠφέλειαν τὸ ὄνομα, ὅταν στερῆται τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πρέπει νὰ στηρίζωμεν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς καὶ οὔτε νὰ καυχώμεθα διὰ τὸ ὄνομα, οὔτε διὰ τὴν συγγένειαν μὲ ἁγίους ἄνδρας, οὔτε διὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ διὰ τὴν παρρησίαν τῶν ἰδικῶν μας ἔργων' μᾶλλον δὲ οὔτε δι' αὐτὴν πρέπει νὰ καυχώμεθα, ἀλλὰ τότε περισσότερο πρέπει νὰ εἴμεθα συγκρατημένοι καὶ μετριοφρονες, ὅταν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ συγκεντρώσωμεν πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς. "Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ φυλάξωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὸν συγκεντρωθέντα πλοῦτον καὶ θὰ ἀποσπάσωμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο θέβαια καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, «"Ὅταν κάμετε ὅλα, πρέπει νὰ λέγετε, ὅτι εἴμεθα δούλοι ἄχρηστοι»³, συγκρατῶν παντοῦ τὰς σκέψεις των καὶ πείθων μὲν αὐτοὺς νὰ εἶναι μετριοφρονες καὶ νὰ μὴ καυχῶν-

ἐπὶ κατορθώμασιν, ἀλλ' εἰδέναι ὡς ἡ μεγίστη ἀρετὴ αὐτὴ μάλιστα πάντων ἐστὶ τὸ ἐν κατορθώμασιν ὄντα τινὰ μειριάζειν.

5. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν πάλιν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ἴδωμεν τοὺς ἐξῆς τεχθέντας. Εἰκὸς γὰρ κατὰ μί-
 5 κρον προΐοντας μείζονα θησαυρὸν εὐρεῖν, καὶ πολλὸν καὶ ἄφαιτον πλοῦτον. «Καὶ ἔζησε», φησὶν, «Ἐνώξ, οὗτος δὲ τοῦ Σηθ υἱός, ἔτη ἑκατὸν ἐνετήκοντα, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν, καὶ Καϊνᾶν ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Ἰαρεδ, καὶ Ἰαρεδ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. Καὶ ἔζησεν
 10 Ἐνώχ ἔτη ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθου-
 σάλα. Εὐηρέστησε δέ, φησί, τῷ Θεῷ Ἐνώχ, καὶ ἔζησεν Ἐνώχ μετὰ τὸ γεννηθῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα ἔτη διακόσια, καὶ ἐγέννησεν υἱὸς καὶ θυγατέρας, καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἐνώχ ἔτη τριακόσια ἐξήκοντα πέντε. Καὶ εὐηρέστησεν Ἐ-
 15 νώχ τῷ Θεῷ, καὶ οὐχ εὐρίσκειτο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός». Οὐ καλῶς ἔλεγον, διὰ προΐοντες πολλὸν καὶ ἄφαιτον εὐρήσομεν πλοῦτον πνευματικὸν ἐν τοῦτοις τοῖς δνόμασιν; Ἐν-
 20 τὸν γὰρ μοι ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν. καὶ τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν. «Ἐζήσε», φησὶν, «Ἐνώχ ἔτη ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ εὐηρέστησε, φησὶν, Ἐνώχ τῷ Θεῷ μετὰ τὸ γεννηθῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα». Ἀκουέτωσαν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδευέσθεσαν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ μὴ νομιζέ-
 25 τωσαν τὸν γάμον κώλυμα εἶναι πρὸς τὴν εὐαρέστησιν τὴν πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον ἐπεσημήνατο λέγουσα ἡ θεία Γραφή, διὰ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ τότε εὐηρέστησε, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἐδιπλασίασε λέγουσα, «Καὶ εὐηρέστησε μετὰ τὸ γεννηθῆσαι αὐτὸν», ἵνα μὴ τις
 30 νομίση ἐμποδίζεσθαι πρὸς τὴν ταύτης κατορθωσιν. Ἐὰν γὰρ νήφωμεν, οὔτε γάμος, οὔτε ἀναιροφία, οὔτε ἕτερόν τι ἐμπο-

ται διὰ τὰ κατορθώματά των, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν, ὅτι ἡ μεγίστη ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι, τὸ νὰ εἶναι προπάντων κανεῖς μετριόφρων, ὅταν εὐρίσκεται ἀνάμεσα εἰς τὰ κατορθώματά του.

5. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας καὶ ἄς γνωρίσωμεν ἐκείνους, πού ἐγεννήθησαν ἔπειτα. Διότι εἶναι φυσικόν, σιγὰ σιγὰ ὅταν προχωροῦμεν, νὰ εὐροῦμεν μεγαλύτερον θησαυρόν καὶ πλοῦτον πολὺν καὶ ἀπερίγραπτον. «Καὶ ἔζησε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἐνῶς, αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Σήθ, ἑκατὸν ἐνενηήντα ἔτη καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊανᾶν, καὶ Καϊνᾶν ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Ἰαρέδ, καὶ Ἰαρέδ ἐγέννησε τὸν Ἐνῶχ. Καὶ ἔζησεν ὁ Ἐνῶχ ἑκατὸν ἐξήντα πέντε ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα. Καὶ ἠύχαρίστησε, λέγει, ὁ Ἐνῶχ τὸν Θεόν, καὶ ἔζησεν ὁ Ἐνῶχ μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Μαθουσάλα διακόσια ἔτη, καὶ ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἔζησε συνολικὰ ὁ Ἐνῶχ τριακόσια ἐξήντα πέντε ἔτη. Καὶ ἦτο εὐάρεστος ὁ Ἐνῶχ εἰς τὸν Θεόν καὶ δὲν εὐρίσκετο, διότι ὁ Θεὸς μετέθεσεν αὐτόν». Δὲν ἔλεγα ὀρθῶς ὅτι καθὼς προχωροῦμεν θὰ εὐροῦμεν πολὺν καὶ ἀπερίγραπτον πνευματικὸν πλοῦτον εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα; Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ, σέ παρακαλῶ ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Ἐζησε, λέγει, ὁ Ἐνῶχ ἑκατὸν ἐξήντα πέντε ἔτη καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ ἠύχαρίστησε, λέγει, ὁ Ἐνῶχ τὸν Θεόν μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Μαθουσάλα». Ἄς ἀκούουν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἄς διδάσκωνται τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἄς μὴ θεωροῦν ὅτι ὁ γάμος εἶναι ἐμπόδιον διὰ τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ διὰ πρώτην καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἐπεσήμανεν ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ τότε ἔγινεν εὐάρεστος, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἐπανάλαβε λέγουσα, «Καὶ ἔγινεν εὐάρεστος μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Μαθουσάλα», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεῖς ὅτι ἐμποδίζεται διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, οὔτε ὁ γάμος,

δίσαι ἡμῖν δυνήσεται εἰς τὴν εὐαρέστησιν τὴν πρὸς τὸν Θε-
 ὸν. Ἴδου γὰρ καὶ οὗτος τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως τυγχάνων,
 καὶ οὔτε νόμου δοθέντος, οὔτε Γραφῶν κειμένων τῶν διδα-
 σκουσῶν, οὔτε ἐτέρου τινὸς εἰς φιλοσοφίαν ἐνάγοντος, οἴκοθεν
 5 καὶ ἀπὸ προαιρέσεως ἰσαύτην ἐπεδείξατο τὴν εὐαρέστησιν,
 ὡς μέχρι τῆς σήμερον διαρκέσαι, καὶ μηδέπω καὶ νῦν πεί-
 ραν θανάτου λαβεῖν. Εἰ γὰρ ὁ γάμος, ἀγαπητέ, καὶ ἡ παι-
 δοτροφία κώλυμα ἤμελλε γίνεσθαι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὀ-
 δόν, οὐκ εἰσῆνεγκε γάμον εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον ὁ τῶν
 10 ὄλων δημιουργός, ἵνα μὴ ἐν τοῖς καιροῖς καὶ σφόδρα ἀναγ-
 καιότεροις ἡμᾶς λυμῆνται. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐ μόνον οὐδὲν
 ἡμῖν ἐμποδίζει πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν, ἐὰν βουλώ-
 μεθα νῆφειν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἡμῖν εἰσάγει τὴν παραμυθίαν
 μαινομένην τὴν φύσιν κατὰσιέλλουσα, καὶ οὐκ ἀφιτίσα πε-
 15 λάγιον σαλεύειν, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν λιμένι τὸ σκάφος ὀρμᾶν
 παρασκευάζουσα, διὰ τοῦτο τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν ἐχαρί-
 σοιτο τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. Ὅτι γὰρ ἀληθῆ τὰ παρ' ἡ-
 μῶν λεγόμενα, δείκνυσιν ὁ δίκαιος οὗτος. «Μετὰ γὰρ τὸ
 γεννηθῆαι», φησί, «τὸν Μανουσάλα, εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ
 20 Θεῷ», καὶ οὐ θραχύν τινα ἀριθμὸν διήρκεσε τὴν ἀρετὴν με-
 τιῶν, ἀλλὰ, φησί, διακόσια ἔτη. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοῦ
 πρωτοπλάστου παράβασιν εὐρέθη ἄνθρωπος πρὸς αὐτὴν τὴν
 κορυφὴν τῆς ἀρετῆς ἀνιών, καὶ τὴν τοῦ προπάτορος ἀμαρτίαν
 ἀνακαλούμενος διὰ τῆς οικείας εὐαρεσιτήσεως, ὅρα τοῦ ἀγα-
 25 θοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ εὗρε
 δυνηθέντα ἀνακαλέσασθαι τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἀδάμ, δεικνύς
 δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐ βουλόμενος τὸν θάνατον
 ἐπαγαγεῖν τῷ γένει τῷ ἡμετέρῳ διὰ τὴν τῆς ἐντολῆς παρά-
 βασιν, τοῦτον κατεδίκασε, τὸν τὴν ἐντολὴν δεξάμενον, τοῦ-
 30 τον ζῶντα μεθίστησι. «Καὶ εὐηρέστησεν», φησὶν, «Ἐνώχ τῷ
 Θεῷ, καὶ οὐχ ἠύρισκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός».

4. Ἀπὸ τὴν γέννησιν δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν.

οὔτε ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ ἤμπο-
 ρέση νὰ μᾶς ἐμποδίση εἰς τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν.
 Διότι ἰδοὺ καὶ αὐτός, ἐνῶ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ ἡ-
 μᾶς καὶ χωρὶς νὰ ἔχη δοθῆ ὁ νόμος, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἡ
 διδασκαλία τῶν Γραφῶν, οὔτε κάποιος ἄλλος πού νὰ τὸν
 ὀδηγῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, μόνος του καὶ κατὰ τὴν προαί-
 ρεσίην του ἐπέδειξε τόσην εὐαρέστησιν, ὥστε νὰ διαρκέσῃ
 μέχρι σήμερα καὶ ποτὲ μέχρι τώρα νὰ μὴ γνωρίσῃ τὸν θά-
 νατον. Ἐὰν λοιπὸν ὁ γάμος, ἀγαπητέ, καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν
 παιδιῶν ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ἐμπόδιον εἰς τὸν δρόμον τῆς
 ἀρετῆς, δὲν θὰ εἰσήγαγε τὸν γάμον εἰς τὴν Ζωὴν μας ὁ
 δημιουργὸς τῶν ὄλων, διὰ νὰ μὴ μᾶς βλάβῃ εἰς τὰ σπου-
 δαῖα καὶ πάρα πολὺ ἀναγκαιότερα ζητήματα. Ἐπειδὴ ὅμως
 ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἐμποδίζει καθόλου εἰς τὴν κατὰ Θεὸν
 Ζωὴν, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴμεθα προσεκτικοί, ἀλλὰ καὶ εἰσά-
 γει μέσα μας μεγάλην παρηγορίαν, ἡ ὁποία καταστέλλει
 τὴν μαινομένην φύσιν καὶ δὲν ἀφήνει τὸ σκάφος νὰ ταλαν-
 τεύεται εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλὰ διαρκῶς τὸ προετοιμάζει νὰ
 κατευθύνεται εἰς τὸ λιμάνι, διὰ τοῦτο ἐχάρισεν ἀπὸ ἐκεῖ⁴
 τὴν παρηγορίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὅτι βέβαια εἶ-
 ναι ἀληθινὰ τὰ λεγόμενά μου, ἀποδεικνύει ὁ δίκαιος αὐ-
 τός. «Μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν, λέγει, τοῦ Μαθουσαλά ἐγι-
 νεν εὐάρεστος ὁ Ἐνώχ εἰς τὸν Θεόν», καὶ δὲν ἤσκησεν ἐπ’
 ὀλίγον μόνον χρόνον τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ, λέγει, διακόσια ἔτη.
 Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ πρωτοπλάστου εὐρέθη
 ἄνθρωπος νὰ ἀνέρχεται εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρε-
 τῆς καὶ νὰ ἀνακαλῇ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ προπάτορος μὲ τὴν
 ἰδικὴν του εὐαρέστησιν, πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν φιλαν-
 θρωπίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ εὐρεν ἐκεῖνον πού
 ἠμπόρεσε νὰ ἀνακαλέσῃ τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἀδάμ, ἀποδει-
 κνύων μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ εἰσα-
 γάγῃ τὸν θάνατον εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ αἰτίας τῆς
 παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, κατεδίκασεν ἐκεῖνον, πού ἐδέχθη
 τὴν ἐντολήν, αὐτὸν μεταφέρει ζῶντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.
 «Καὶ ἐγένεν εὐάρεστος, λέγει, ὁ Ἐνώχ εἰς τὸν Θεὸν καὶ
 δὲν εὐρίσκετο, διότι μετέθεσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς οὐ-

Ὁρᾶς σοφίαν Δεσπότου; Μειέθηκε ζῶντα, οὐχὶ ἀθανασίαν
 ἐχαρίσατο, ἵνα μὴ ἐκλύσῃ τοῦ πλημμελήματος τὸν φόβον, ἀλλ'
 ἀφῆκεν ἀκμάζειν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. Διὰ τοῦτο πά-
 λιν ἀμυδρῶς, ὡς εἰπεῖν, καὶ λανθανόντως ἀνακαλέσασθαι
 5 βούλεται τὴν ἀπόφασιν, ἣν κατὰ τοῦ Ἀδάμ ἐξήνεγκε. Ἄλλ'
 οὐ ποιεῖ αὐτὸ φανερόν, ἵνα ὁ φόβος ἀντὶ σωφροτισμοῦ γέ-
 νηται. Διὰ τοῦτο εὐαρεσιήσαντα τὸν Ἐνώχ μειέθηκεν. Εἰ
 δέ τις βούλοιο περιεργάζεσθαι, καὶ λέγειν, καὶ ποῦ αὐτὸν
 μειέθηκε; καὶ εἰ μέχρι τοῦ παρόντος διήρκεσε; μανθανέτω
 10 μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνους κατακολουθεῖν, καὶ τὰ περὶ τοῦ
 Θεοῦ πολυπραγμανεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν τοῖς λεγομένοις. Ὅ-
 ταν γὰρ ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται τι, οὐ δεῖ ἀντιβλέπειν τοῖς ρη-
 θεῖσιν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα ἀξιοπιστότερα ἰ-
 γεῖσθαι, κἂν μὴ φαίνεται, τῶν ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς κειμένων
 15 τοῖς ἡμετέροις. Ὅτι γὰρ μειέθηκεν αὐτὸν εἶπεν ἡ θεία Γρι-
 φή, καὶ ὅτι ζῶντα μειέθηκε, καὶ πείρα μὴ λαβόντα θανάτου,
 ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας εὐαρεσιήσεως ἀνώτερον γεγονότα τῆς
 ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως κατὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.
 Ποῦ δὲ αὐτὸν μειέθηκεν, καὶ ὅπως νῦν διάγει, τοῦτο οὐ προσ-
 20 ἔθηκεν.

β. Εἶδες ἀγαθότητα Δεσπότου, πῶς εὐρῶν ἄνδρα τὴν
 ἀρετὴν κατωρθωκότα, οὐκ ἀπεσιόρησεν αὐτὸν τῆς ἀξίας, ἣν
 τῷ πρωτοπλάστῳ ἐχαρίσατο πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐνιο-
 λῆς, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι κἀκεῖνος, εἰ μὴ τὴν ἀπάτην προσιτί-
 25 μησε τῆς δοθείσης ἐντολῆς, τῶν αὐτῶν ἂν ἠξίωτο ἢ καὶ μειζό-
 των; «Καὶ ἔζησε», φησί, «Μαθουσάλα ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκον-
 τα ἐπία, καὶ ἐγέννησε τὸν Λάμεχ· καὶ ἔζησε Λάμεχ ἔτη ἑ-
 κατὸν ὀγδοήκοντα, καὶ ἐγέννησεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄ-
 νομα αὐτοῦ Νῶε, λέγων· οὗτος δὴ ἀναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν
 30 ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ

ρανούς». Βλέπεις τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ; Τὸν μετέφερε ζωντανόν, δὲν ἐχάρισε τὴν ἀθανασίαν, διὰ νὰ καταργήσῃ τὸν φόβον τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ἄφησεν αὐτόν νὰ ἀκμάζῃ εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο πάλιν ἀμυδρῶς, κατὰ κάποιον τρόπον, καὶ χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτὸν ἐπιθυμῆ νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἐναντίον τοῦ Ἄδάμ. Ὅμως δὲν καθιστᾷ αὐτὸ φανερόν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ὁ φόβος ἀντὶ σωφρονισμοῦ. Διὰ τοῦτο μετέθεσε τὸν Ἐνώχ, ὁ ὁποῖος τὸν εὐηρέστησε. Καὶ ἐὰν θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ ἐρωτᾷ μὲ περιέργειαν καὶ νὰ λέγῃ, καὶ ποῦ μετέθεσεν αὐτόν; καὶ ἐὰν μέχρι τώρα διετήρησε τὴν ζωὴν του; ἄς πληροφορηθῇ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῇ πιστὰ τὰς ἀνθρωπίνας σκέψεις καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ πιστεύῃ εἰς τὰ λεγόμενα. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτῃ κάτι, δὲν πρέπει νὰ ἀντιλέγῃ εἰς τὰ λεχθέντα, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ περισσότερον ἀξιόπιστα τὰ λεγόμενα ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν φαίνονται, ἀπὸ ὅσα βλέπομεν μὲ τὰ ἰδικὰ μας μάτια. Διότι ἡ Ἁγία Γραφή εἶπεν ὅτι μετέθεσεν αὐτόν καὶ ὅτι ζωντανόν τὸν μετέθεσε καὶ δὲν ἐγνώρισεν τὸν θάνατον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν του εὐαρέστησιν ἔχει γίνει ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ποῦ ὅμως μετέθεσεν αὐτόν καὶ πῶς τώρα ζῆ, αὐτὸ δὲν ἐπρόσθεσεν.

6. Εἶδες τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, πῶς ὅταν εὖρεν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἔχει κατορθώσει τὴν ἀρετὴν, δὲν τοῦ ἐστέρησε τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς τὸ πρωτόπλαστον πρὶν ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, διὰ νὰ μᾶς διδάσκῃ, ὅτι καὶ ἐκεῖνος, ἐὰν δὲν ἐπροτιμοῦσε τὴν ἀπάτην ἀπὸ τὴν ἐντολήν, ποῦ τοῦ ἐδόθη, θὰ ἐκρίνετο ἄξιος δι' αὐτὰ ἢ καὶ διὰ μεγαλύτερα ἀγαθὰ; «Καὶ ἐζησε, λέγει, ὁ Μαθουσάλα ἑκατὸν ὀγδόντα ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐγέννησε τὸν Λάμεχ· καὶ ἐζησεν ὁ Λάμεχ ἑκατὸν ὀγδόντα ἔτη καὶ ἐγέννησεν υἱὸν καὶ ὠνόμασεν αὐτόν Νῶε λέγων· αὐτὸς λοιπὸν θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα μας καὶ ἀπὸ τὸν κόπον τῶν χειρῶν μας καὶ ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν κατηράσθη Κύριος

ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο Κύριος ὁ Θεός». Ὅρα πάλιν διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ νῦν τεχθέντος ὑπὸ τοῦ Λάμεχ μυστηρίων τὸ μέγεθος, καὶ προορήσεως ὑπερβολήν, καὶ φιλανθρωπίαν ἄφατον τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ οἰκείᾳ
 5 προγνώσει τὰ μέλλοντα προεώρα, ἰδὼν τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων ἀντανομένην, προλέγει διὰ τῆς τοῦ παιδὸς προσηγορίας τὰ μέλλοντα καταλήφεισθαι κακὰ ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἵνα κἂν τῷ φόβῳ σωφρονοσθέντες ἀπόσχονται τῆς κακίας, ἔλονται δὲ τὴν ἀρετήν. Καὶ ὄρα μακροθυμίαν
 10 Δεσπότου, πρὸ πόσου χρόνου τὴν πρόβλεψιν γενέσθαι ποιεῖ, ἵνα καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιδείξῃται φιλανθρωπίαν, καὶ πάσης ἀπολογίας ἀποσιερήσῃ τοὺς τὴν τιμωρίαν μέλλοντας δέχεσθαι. Ἄλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι, καὶ πόθεν τῷ Λάμεχ τὸ τοσοῦτον μέγεθος τῆς προορήσεως; μὴ γὰρ μέμνηται ἡ Γραφή, ὅτι
 15 ἐνάρετός τις ἦν καὶ θαυμασιός; Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ· σφὸς γὰρ ὢν καὶ εὐμήχανος ὁ Δεσπότης, καὶ δι' ἀναξίων πολλάκις συγχωρεῖ προλέγεσθαι θαυμασιὰ καὶ μεγάλα πράγματα, καὶ οὐκ ἐν τῇ Παλαιᾷ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Καινῇ. Ἄκουε γὰρ τοῦ εὐαγγελιστοῦ περὶ τοῦ Καϊάφα τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερέως λέγοντος· «Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφῆτευσεν, ὅτι ἡμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἔθνη τὰ ἐσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν». Εὐόρησεις τοιοῦτόν τι πάλιν καὶ ἐπὶ τοῦ Βαβυλῶν γινόμενον.
 25 Κληθεὶς γὰρ ὥστε καταράσασθαι τὸν λαόν, οὐ μόνον οὐ κατηράσατο, ἀλλὰ καὶ προεφῆτευσεν μεγάλα καὶ θαυμασιὰ πράγματα, οὐ περὶ τοῦ λαοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας. Μὴ τοίνυν ξενίζου, εἰ καὶ νῦν ὁ Λάμεχ προσηγορίαν ἐπιθεὶς τῷ παιδί τοιαύτην ἐπιτίθεισιν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ

5. Ἰω. 11, 51 - 52.

6. Βαλαάμ' υἱὸς Βεώρ ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν. Προεῖπε τὴν προέλευσιν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους κάποιου σπουδαίου προσώπου, ποῦ παρωμοίασε μὲ ἄστρον (Ἄρ. 24, 17). Εἰς τὴν προφητείαν αὐτὴν ἐδόθη μεσσιανικὸν νόημα. Εἰς τὴν Κ. Διαθήκην ἀναφέρεται εἰς Β' Πέτρ. 2, 15' Ἰούδα 11, Ἀποκ. 2, 14.

ὁ Θεός». Πρόσεχε πάλιν μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ υἱοῦ, ποῦ ἐγεννήθη τώρα ἀπὸ τὸν Λάμεχ, τὸ μέγεθος τῶν μυστηρίων καὶ τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς προφητείας καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Παναγάθου Θεοῦ. Ἐπειδὴ βεβαίως προέβλεπε τὰ μέλλοντα μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐκ τῶν προτέρων γνῶσιν, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι αὐξάνεται ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, προλέγει μὲ τὴν ὀνομασίαν τοῦ παιδιοῦ τὰ κακά, ποῦ πρόκειται νὰ ἐπιπέσουν εἰς ὄλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν κακίαν ἀφοῦ συνεισθῶν τουλάχιστον ἀπὸ τὸν φόβον, καὶ νὰ προτιμοῦν τὴν ἀρετὴν. Καὶ πρόσεξε τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, πρὶν ἀπὸ πόσον χρόνον κάμει τὴν προφητείαν, διὰ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν καὶ νὰ στερήσῃ ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν ἐκείνους ποῦ πρόκειται νὰ δεχθῶν τὴν τιμωρίαν. Ἴσως ὁμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, καὶ ἀπὸ ποῦ εἰς τὸν Λάμεχ τὸ τόσο μέγεθος τῆς προφητείας; μήπως λοιπὸν μνημονεύει ἡ Γραφή ὅτι ἦτο ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ θαυμαστός; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ' ἐπειδὴ βεβαίως ὁ Θεὸς εἶναι σοφὸς καὶ ἐπινοητικὸς, ἐπιτρέπει πολλάς φορές νὰ προλέγωνται ἀξιοθαύμαστα καὶ μεγάλα πράγματα καὶ διὰ μέσου ἀναξίων ἀνθρώπων καὶ δὲν συμβαίνει αὐτὸ μόνον εἰς τὴν Παλαιάν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν εὐαγγελιστὴν, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὸν Καϊάφα, τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων «Τοῦτο δὲ δὲν τὸ εἶπεν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἀρχιερεὺς ἐκείνου τοῦ ἔτους, ἐπροφήτευσεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ, ὄχι μόνον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ συναθροίσῃ εἰς ἓνα ποῖμνιον τοὺς διασκορπισμένους ἐθνικούς»⁵. Θὰ εὐρῆς κάτι παρόμοιον πάλιν καὶ εἰς τὸν Βαλαάμ⁶ νὰ ἔγινε. Διότι ὅταν ἐκλήθῃ νὰ καταρασθῇ τὸν λαόν, ὄχι μόνον δὲν κατηράσθῃ, ἀλλὰ καὶ ἐπροφήτευσεν μεγάλα καὶ θαυμαστά πράγματα, ὄχι μόνον διὰ τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος. Μὴ παραξενεύεσαι λοιπὸν, ἐὰν καὶ τώρα ὁ Λάμεχ, ὅταν δίδῃ τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸ παιδί, δίδῃ τέτοιαν ὀνομασίαν, ἀλλὰ νὰ ἀποδώσῃς τὰ πάντα εἰς Θεόν, ὁ ὁποῖ-

λόγισαι τὸ πᾶν τῷ διὰ τῆς εὐμηχάνου αὐτοῦ σοφίας πάντα
 οἰκονομοῦντι. Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε· ἐρμηνεύεται
 γὰρ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἀνάπανσις. Τὴν οὖν παναλεθρίαν ἐκείνην,
 τὴν μετὰ τοσοῦτων ἐτῶν ἀριθμὸν συμβῆσσομαι μέλλουσαν ἀνά-
 5 πανσι καλεῖ· καθάπερ καὶ Ἰώβ φησὶ· «Θάνατος ἀνδρὶ ἀνά-
 πανσις». Ἐπειδὴ γὰρ πολὺν καὶ σφόδρα μέγαν ἔχει τὸν κά-
 ματον ἢ κακία, τὴν ταύτης ἀποχὴν καὶ τὴν ἀναίρεσιν, ἣν διὰ
 τοῦ κλυδωνίου ἐκείνου ἐμελλον ὑφίστασθαι, ἀνάπανσι καλεῖ.
 «Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε». Ἐἴτα ἐρμηνεύ-
 10 ων ἡμῖν τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν, φησὶν· Οὗτος δὲ ἀνα-
 παύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν ἀπὸ τῆς κακίας, φησὶν,
 ἀποστήσει, «Καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν»· καὶ
 πάλιν τὸ αὐτό, ἀπὸ τῶν πράξεων, φησὶ, τῶν πονηρῶν. Οὐδὲ
 γὰρ ἐπειδὴ αἱ χεῖρες ἐλυποῦντο, οὕτω τοῦτό φησιν, ἀλλ' ἐ-
 15 πειδὴ διὰ τῆς τούτων ἐργασίας καὶ τῆς πονηρᾶς πράξεως
 τὰ τῆς λύπης αὐτοῖς ἠῤῥετο. «Καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο
 Κύριος ὁ Θεός». Ἐλευθερώσει ἡμᾶς πάντων, φησὶ, τῶν ἐπι-
 κειμένων κακῶν, καὶ τοῦ περὶ τὴν γῆν πονεῖσθαι καὶ ταλαι-
 πωρεῖσθαι τὴν καίαν δεξαμένην διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου
 20 παράβασιν. Ἐννόει γὰρ μοι λοιπόν, ἀγαπητέ, πῶς τὸ παιδίον
 τοῦτο κατὰ μικρὸν ἀνξανάμενον διδασκαλίας ὑπόθεσις ἅπασι
 τοῖς ὀρῶσιν ἐγίνετο. Μόνον γὰρ τις ἐπυνθάνετο τοῦ παιδίου
 τὴν προσηγορίαν, καὶ εὐθέως ἢ ἐρμηνεῖα τῆς προσηγορίας
 ἐδίδασκε τῶν μελλόντων συμβῆσσομαι τὸν ὄλεθρον. Εἰ μὲν
 25 γὰρ τις ἀπλῶς εἶπεν ἐνηχηθεῖς, ὅτι τόδε ἔσται, κἂν λήθῃ
 παραδοτῇ τὸ ρηθέν, καὶ οὐκ ἂν πάντες ἐγίνωσκον τῆς τι-
 μωρίας τὸ ἀφόρητον· ἢν δὲ οὗτος ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλ-
 μοῖς σιροφόμενος, εὐκαίρως, ἀκαίρως ὑπόμνησις ἐγίνετο τῆς
 τοῦ Θεοῦ ἀγανακτικῆσεως. Καὶ ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς ἐπὶ
 30 πόσον χρόνον διήρκεσεν ὁ υἱὸς διὰ τῆς προσηγορίας τῆς ἐαυ-
 τοῦ πᾶσι παραινῶν ἀποστήναι μὲν τῆς κακίας, ἐλέσθαι δὲ
 τὴν ἀρετὴν, καὶ διαφυγεῖν τὴν τοσαύτην ἀγανάκτησιν, φησὶ·

ος ρυθμίζει τὰ πάντα μὲ τὴν ἐπινοητικὴν του πανσοφίαν. Καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Νῶε, διότι ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα του ἀνάπαυσις. Τὴν ὀλοσχερῇ ἐκείνην καταστροφὴν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ ὕστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ ἔτη, ὀνομάζει ἀνάπαυσιν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἰῶβ λέγει· «Ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυσις εἰς τὸν ἄνθρωπον»⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ κακία ἔχει πολὺν καὶ ὑπερβολικὰ μέγαν μόχθον, ὀνομάζει ἀνάπαυσιν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ αὐτῆν καὶ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῆ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, αὐτὸν Νῶε». Ἐπειτα ἐρμηνεύων εἰς ἡμᾶς τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος, λέγει· «Αὐτὸς δὲ θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα μας», θὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ, λέγει, ἀπὸ τὴν κακίαν, «Καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν χειρῶν μας» καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει, θὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις. Δὲν λέγει λοιπὸν αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐκοπίαζαν τὰ χέρια, ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν καὶ τὴν πονηρὰν πρᾶξιν ηὔξανετο ἡ λύπη των. «Καὶ ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν κατηράσθη ὁ Κύριος ὁ Θεός». Θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, λέγει, ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπικείμενα κακά, καὶ ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν διὰ τὴν γῆν, ἡ ὁποία ἐδέχθη τὴν κατάραν ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάστου. Σκέψου λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ ἀγαπητέ, πῶς τὸ παιδί αὐτὸ καθὼς ἐμεγάλωνε σιγὰ σιγὰ ἐγένετο ἀντικείμενον διδασκαλίας εἰς ὅλους ποὺ τὸ ἔβλεπαν. Διότι μόλις ἐπληροφορεῖτο κανεὶς τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ, ἀμέσως ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος ἐδίδασκε τὴν καταστροφὴν ποὺ θὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν κάποιος ἔλεγεν, ὅτι θὰ γίνῃ αὐτό, ἐπειδὴ ἀπλῶς ἐνεπνεύσθη, καὶ ἂν ἀκόμη λησμονηθῆ τὸ λεχθέν, δὲν θὰ ἐγνώριζαν τὸ ἀνυπόφορον τῆς τιμωρίας· τῶρα ὅμως αὐτὸς περιφερόμενος κάτω ἀπὸ τὰ μάτια ὄλων, ὑπενθύνιζεν εἰς κάθε κατάλληλον ἢ ἀκατάλληλον καιρὸν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν μὲ ἀκρίβειαν πόσον χρόνον ὁ υἱὸς τοῦ Λάμεχ συνεβούλευε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὅλους νὰ ἀποφύγουν μὲν τὴν κακίαν, νὰ προτιμήσουν δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν τόσο μεγάλην ἀγανά-

«Καὶ ἦν Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱούς». Ὅρα πάλιν ἄλλον δίκαιον μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων, πολλὴν τὴν περὶ τὸν Θεὸν εὐαρέστησιν κατωρθοκία, καὶ ἀπεναντίας ἅπασιν τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐλόμενον, καὶ οὐδὲν
 5 οὔτε ὑπὸ τοῦ γάμου, οὔτε ὑπὸ τῆς παιδοτροφίας κωλυθέντα. Τέως δὲ ἀναγκαῖον ἐκπλαγῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, καὶ τῶν τότε ἀνθρώπων τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν ὑπερβάλλουσαν. Ἴδου γὰρ πεντακόσια ἔτη τέως διήρκεσεν ὁ δίκαιος οὗτος βοῶν, καὶ διαμαρτυρούμενος διὰ τῆς ἐανοῦ προσηγορίας τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διὰ τὴν τῆς κακίας ἐπίτασιν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀποσιῆναι τῆς κακίας ἠβουλήθησαν. Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὐδὲ μετὰ τὴν ισοαΐτην πρόβροησιν, οὐδὲ μετὰ τὸν ισοσύντων ἀριθμὸν ἐτῶν τὴν τιμωρίαν ἐπάγει, ἀλλὰ πάλιν αὐξῶν αὐτοῦ τὴν
 10 μακροθυμίαν, καὶ ἕτερον σὺν ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμὸν προσιδήσῃσι τῇ οἰκείᾳ ἀνεξικακίᾳ. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο παρήγαγε τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ὥστε τιμωρῆσασθαι, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν, ὥστε τῶν μυρίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν δωρήσασθαι. Διὰ τοῦτο δεῖς αὐτὸν πανταχοῦ μέλλοντα, καὶ ἀναβαλλόμενον
 20 ἐν ταῖς τιμωρίαις. Ἄλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, μέχρι τούτου σιήσαντες τὸν λόγον εἰς τὴν ἐπιούσαν τὰ λειπόμενα ταμιευσόμεθα.

7. Ταῦτα δὲ μὴ ἀπλῶς ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ παιδευόμεθα τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὴν περὶ τὸν Θεὸν
 25 εὐαρέστησιν περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, καὶ μήτε οἰκίας προστάσιν, μήτε γυναικὸς φροντίδα, μήτε παίδων ἐπιμέλειαν, μήτε ἄλλο μηδὲν προβαλλόμεθα, καὶ νομίσωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ ραθύμως καὶ ἡμελημένως ζῆν, μηδὲ τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀνόνητα ρήματα προσφέρωμεν, καὶ λέγωμεν κομικὸς εἶμι, γυναῖκα ἔχω, καὶ τέκνων φροντίδα ποιῶμαι.
 30

κτησιν, λέγει· «Καὶ ἦτο ὁ Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ἐγέννησεν ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς». Βλέπε πάλιν ἄλλον δίκαιον μὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, ὁ ὁποῖος ἔχει κατορθώσει τὴν μεγάλην εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἐπροτίμησε τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ἀντιθέτως πρὸς ὄλους καὶ δὲν ἠμποδίσθη καθόλου οὔτε ἀπὸ τὸν γάμον, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν. Τελικὰ δὲ πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἀχαριστίαν τῶν τότε ἀνθρώπων. Διότι ἰδοῦ, ἐπὶ πεντακόσια ἔτη ἐφώναζε μέχρι τότε ὁ δίκαιος αὐτὸς καὶ διεβεβαίωνε μὲ τὸ ὄνομά του, ὅτι τὸ μέλλον θὰ εἶναι συγκλονιστικὸν δι' ὄλην τὴν οἰκουμένην ἐξ αἰτίας τῆς ἐντάσεως τῆς κακίας, καὶ οὔτε ἔτσι ἠθέλησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἄλλὰ ὁ φιλόφρων Θεὸς οὔτε ὕστερα ἀπὸ τὴν προφητείαν αὐτὴν, οὔτε ὕστερα ἀπὸ τὴν παρέλευσιν τόσων ἐτῶν ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ αὐξάνων πάλιν τὴν μακροθυμίαν του, προσθέτει καὶ ἄλλα πολλὰ ἔτη εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀνεξικακίαν. Διότι δὲν ἐδημιούργησε δι' αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ τὸ τιμωρῇ, ἀλλὰ ὅπως ἀντιθέτως, διὰ νὰ χαρίσῃ τὴν ἀπολαυσιν τῶν μυρίων ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο βλέπεις παντοῦ αὐτὸν νὰ ἀναβάλλῃ καὶ νὰ ἐπιβραδύνη τὰς τιμωρίας. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ καλύψωμεν ἐντελῶς τὴν μνήμην σας μὲ τὰ πολλὰ λόγια, ἀφοῦ σταματήσωμεν τὴν ὁμιλίαν μέχρι τὸ σημεῖον αὐτό, θὰ κρατήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν.

7. Ἄς μὴ ἀκούωμεν αὐτὰ ἀπλῶς, ἀγαπητοί, ἀλλὰ ὡς διδασκώμεθα νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐνδιαφερόμεθα πολὺ διὰ τὴν εὐαρέστησίν μας πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οὔτε τὴν προστασίαν τοῦ σπιτιοῦ, οὔτε τὴν περιποίησιν τῆς γυναικός, οὔτε τὴν φροντίδα τῶν παιδιῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο ὡς μὴ προβάλλωμεν, καὶ ὡς μὴ τὰ νομίσωμεν, ὅτι εἶναι ἀρκετὰ εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ὅτι ζῶμεν κατὰ τρόπον ἀδιάφορον καὶ ἀμελῆ, οὔτε νὰ προφέρωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀνώφελα λόγια, καὶ νὰ λέγωμεν· «εἶμαι κοσμικός, ἔχω γυναῖκα καὶ φροντίζω τὰ παιδιὰ μου».

Ταῦτα τοῖς πλείοσιν ἔθος λέγειν, ἐπειδὴν αὐτοὺς παρακαλῶ-
 μεν εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνους, ἢ περὶ τὴν τῶν Γρα-
 φῶν ἀνάγνωσιν πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν σπουδὴν. Οὐκ ἔστιν
 ἔμὸν τοῦτο, φησὶ· μὴ γὰρ ἀπειταξάμην; μὴ γὰρ μοναχός εἰμι;
 5 **Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἐκείνοις μόνοις ἀποκεκλήρωται τὸ τῆς**
 πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεσιήσεως; Πάντας ἀνθρώπους θέλει σω-
 θῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ οὐδένα βού-
 λεται ἀρετῆς ἀμελεῖν. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ διὰ τοῦ προφήτου
 λέγοντος· «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ
 10 ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». **Μή τι γέγονεν, εἰπέ μοι, τοῦτω**
 τῷ δικαίῳ κώλυμα ἢ συνουσία τῆς γυναικός, ἢ ἡ τῶν παίδων
 φροντίς; **Μή τοίνυν, παρακαλῶ, μηδὲ ἡμεῖς ἀπαιτῶμεν ἐαν-**
 τοὺς, ἀλλ' ὄσω ταύταις φροντίσιν ἐνεχόμεθα, τοσοῦτω μάλ-
 λον τὰ ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν δεχόμεθα
 15 φάρμακα. **Μὴ γὰρ καὶ οὔτιοι οὐ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἴ-**
 σαν, καὶ οὐδὲ ἰσοαύτας ἀφορμὰς εἶχον τὰς ἐναγοῦσας αὐ-
 τοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν; **Ποίας οὖν ἂν εἶημεν**
 συγγνώμης ἄξιοι, οἱ καὶ διδασκαλίας ἰσοαύτης ἀπολαύοντες,
 καὶ ἰσοαύτης χάριτος ἀξιωθέντες, καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας
 20 ἀπολαύοντες καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν τὴν ἐπαγ-
 γελίαν δεξάμενοι ἂν μὴ πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν φθά-
 σωμεν τῆς ἀρετῆς μέτρον; **Εἰ γὰρ βουλοίμεθα νήφειν, ἱκανὰ**
 τὰ σήμερον ἡμῖν κινηθέντα διεγείρωι ἡμᾶς πρὸς τὸν πόθον
 τῆς ἀρετῆς, καὶ μηδέποτε νομίζειν κώλυμα ἡμῖν γενέσθαι
 25 πρὸς τὴν ταύτης ὁδόν. **Εἰ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ἐν**
 τῇ φύσει κειμένης διδασκαλίας εἰς ἰσοαύτην ἔφθασαν ἀρε-
 τήν, τί ἔχομεν εἰπεῖν ἡμεῖς οἱ μετὰ ἰσοαύτην βοήθειαν, καὶ
 τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὰ μυρία θαύματα πόρω
 τῆς ἀρετῆς τυγχάνοντες; **Διό, παρακαλῶ, μὴ ἀπλῶς ἐπερχώ-**
 30 **μεθα τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα, ἀλλὰ μετὰ προσο-**
υχῆς ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐγκείμενα, ἵνα τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέ-

6. Α' Τιμ. 2, 4.

9. Ἰεζ. 18, 23.

10. Ἀναφέρεται εἰς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον.

Εἶναι συνήθεια νὰ λέγουν αὐτὰ οἱ περισσότεροι, ὅταν τοὺς προτρέπωμεν εἰς τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετὴν ἢ νὰ ἐνδιαφερθοῦν πολὺ διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Δὲν εἶναι ἰδικόν μου ἔργον αὐτό, θὰ εἰπῆ κάποιος· μήπως λοιπὸν ἀπεκήρυξα τὸν κόσμον; μήπως εἶμαι μοχανός; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Εἰς ἐκείνους μόνον ἔχει τύχει τὸ νὰ εἶναι εὐάρεστοι πρὸς τὸν Θεόν; Ὁ Θεός θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καὶ κανεὶς δὲν θέλει νὰ εἶναι ἀμελής διὰ τὴν ἀρετὴν⁸. Διότι ἄκουε αὐτόν, ὁ ὁποῖος διὰ μέσου τοῦ προφήτου λέγει· «Δὲν ἐπιθυμῶ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅσον τὴν ἐπιστροφήν καὶ τὴν ζωὴν του»⁹. Μήπως ἔχει γίνει, εἰπέ μου, εἰς αὐτὸν τὸν δίκαιον ἄνδρα ἐμπόδιον ἢ σαρκικὴ του μείξις πρὸς τὴν γυναῖκα ἢ ἡ φροντίδα τῶν παιδιῶν; Μὴ λοιπὸν, σὰς παρακαλῶ, οὔτε ἡμεῖς νὰ ἀπατώμεθα, ἀλλὰ ὅσον μετέχομεν εἰς αὐτὰς τὰς φροντίδας, τόσον περισσότερον νὰ δεχώμεθα τὰ φάρμακα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Μήπως λοιπὸν καὶ αὐτοὶ δὲν ἦσαν τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ ἡμᾶς καὶ δὲν εἶχαν τόσον πολλὰς ἀφορμάς, αἱ ὁποῖαι ὠθοῦν πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρετῆς; Διὰ ποῖαν λοιπὸν συγγνώμην θὰ εἴμεθα ἄξιοι ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκούομεν καὶ τόσας διδασκαλίας καὶ ἡξιώθημεν τόσας δωρεὰς καὶ ἀπολαμβάνομεν τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλάβομεν τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, ἐὰν δὲν φθάσωμεν τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων; Διότι ἐὰν θὰ ἠθέλαμεν νὰ εἴμεθα σώφρονες, εἶναι ἱκανὰ τὰ λεχθέντα σήμερα νὰ μᾶς διεγείρουν τὸν πόθον τῆς ἀρετῆς καὶ ποτὲ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἐμπόδιον εἰς τὸν δρόμον αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν οἱ Ζήσαντες πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον¹⁰ ἔφθασαν εἰς τόσον μεγάλην ἀρετὴν, ὠθούμενοι ἀπὸ τὴν ἔμφυτον διδασκαλίαν, τί ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμέν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὕστερα ἀπὸ τόσων βοήθειαν καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἄπειρα θαύματα, εὐρισκόμεθα μακρὰν τῆς ἀρετῆς; Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ μὴ παρερχώμεθα ἐπιπόλαια τὰ κείμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀλλὰ νὰ μελετῶμεν μὲ προσοχὴν τὰ εὐρισκόμενα μέσα

λειαν καρπούμενοι, ὄντ' ἐ γούν ποιε τῆς κατὰ Θεὸν ἀρετῆς ἀν-
 τιλαβέσθαι δυνηθῶμεν. Εἰ γὰρ δὴ μέλλοιμεν ἡμεῖς καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν ὑμῖν ἐνηχεῖν τὴν πενυματικὴν ταύτην διδα-
 σκαλίαν, καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ραθυμίας μείνητε, ποῖον
 5 ὑμῖν ὄφελος ἔσται ἐκ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας; ἢ ἡμῖν τίς
 ἔσται παραμυθία δρῶσι τὸν τοσοῦτον ἡμῶν κάματον ἀνόνητον
 γινόμενον, καὶ οὐδεμίαν προκοπὴν γινομένην ἐκ τῆς ἡμετέ-
 ρας σπουδῆς; Εἰπέ γάρ μοι, οὐχὶ ἀπὸ δύο οὐσιῶν συνεσιτή-
 καμεν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος; Τίνος οὖν ἔνεκεν μὴ τὴν
 10 ἴσην αὐτοὶ πρόνοιαν ἀμφοτέροις ἀπονέμομεν, ἀλλὰ τὸ μὲν
 σῶμα παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν σπουδάζομεν, καὶ λατροῖς χρή-
 ματα διδόντες, καὶ αὐτοὶ πολλὴν περὶ αὐτὸ τὴν ἐπιμέλειαν
 ἐπιδεικνύμενοι, καὶ ἐσθῆτι πολυτελεῖ περιβάλλοντες, καὶ τρο-
 φὴν πλέον τοῦ δέοντος παρέχοντες, καὶ ἐν ἀνέσει διηγεκεῖ
 15 αὐτὸ εἶναι βουλόμεθα, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ὄλως ἐνοχλεῖσθαι νο-
 σήματος· ἀλλὰ κἂν τὸ τυχὸν τὸ ἐνοχλοῦν ἢ, πᾶσαν κινουμένην
 μηχανήν, ὥστε τὸ λυποῦν διορθώσασθαι; Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ σώ-
 ματος, τοῦ ἐλάτιονος λέγω τὴν οὐσίαν· τί γὰρ ἴσον, εἰπέ μοι,
 ψυχὴ καὶ σῶμα; Εἰ γὰρ βούλει τὴν διαφορὰν ἰδεῖν, σκόπει
 20 πῶς οὐδενὸς λόγου ἄξιον εὐρίσκειται τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς
 ἀναχωρησάσης. Ὁ τοίνυν τοῦ σώματος τοσαύτην πρόνοιαν
 ποιούμενος, τίνος ἔνεκεν, καὶ διὰ τί τοσαύτη περὶ τὴν τῆς
 ψυχῆς πρόνοιαν ὑπεροφία κεχρησθαι βούλει, καὶ οὔτε τρο-
 φὴν αὐτῇ κατάλληλον προσάγειν, τὴν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν
 25 λέγω παραινέσειν, οὔτε τοῖς τραύμασιν αὐτῆς, καὶ τοῖς ἔλκεσι
 τοῖς καθαιροῦσιν αὐτῆς τὴν ἰσχύν, καὶ τὴν παρορησίαν ὑπο-
 τεμνομένοις τὰ ἐπιτήδεια φάρμακα ἐπιτιθέναι, ἀλλὰ καὶ περιο-
 ρᾶν ἀνέχη αὐτήν, καὶ λιμῶν τηκομένην, καὶ ὑπὸ τῶν ἐλκῶν
 διαφθειρομένην, καὶ προκειμένην, ὡς εἰπεῖν, καθάπερ κωσί,

εἰς αὐτὰ νοήματα, ὥστε, ἀφοῦ λαμβάνωμεν τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτά, νὰ ἠμπορέσωμεν λοιπὸν κάποτε νὰ κατανοήσωμεν τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν. Διότι, ἐὰν θὰ πρόκειται καὶ ἡμεῖς καθημερινὰ νὰ σᾶς λέγωμεν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, καὶ σεῖς θὰ παραμένετε εἰς τὴν ἰδίαν ἀδιαφορίαν, ποῖον θὰ εἶναι τὸ κέρδος σας ἀπὸ τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν; ἢ ποῖα ἰκανοποίησις θὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς, ὅταν θὰ βλέπωμεν νὰ γίνεται ἀνώφελος ὁ τόσος κόπος μας καὶ νὰ μὴ παρατηρῆται καμμία πρόοδος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας προσπάθειαν; Διότι εἶπέ μου, δὲν ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ δύο οὐσίας, ἐννοῶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα; Διατί λοιπὸν δὲν προσφέρομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἴσην φροντίδα καὶ εἰς τὰς δύο, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα προσπαθοῦμεν νὰ ὑπηρετήσωμεν μὲ κάθε τρόπον καὶ δίδοντες χρήματα εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ οἱ ἴδιοι ἐπιδεικνύοντες μεγάλην φροντίδα δι' αὐτὸ καὶ ἐνδύοντες αὐτὸ μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ παρέχοντες τροφὴν περισσότερον ἀπὸ τὴν κανονικὴν, καὶ θέλομεν νὰ εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἄνεσιν καὶ νὰ μὴ ἐνοχλῆται γενικῶς ἀπὸ κανένα νόσημα· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τύχη νὰ τὸ ἐνοχλῆ κάτι, μεταχειριζόμεθα κάθε μέσον, ὥστε νὰ θεραπεύσωμεν αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ λύπην; Καὶ διὰ μὲν τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι κατώτερον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα· κατὰ τί λοιπὸν, εἶπέ μου, εἶναι ἴσα ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα; Διότι ἐὰν θέλῃς νὰ ἰδῆς τὴν διαφορὰν, σκέψου πῶς τίποτε δὲν ἀξίζει τὸ σῶμα ὅταν ἡ ψυχὴ ἀναχωρήσῃ. Σὺ λοιπὸν, ὁ ὁποῖος φροντίζεις τόσον πολὺ τὸ σῶμα, διὰ ποῖαν αἰτίαν καὶ διατί θέλεις νὰ συμπεριφέρεσαι μὲ τόσον μεγάλην περιφρόνησιν διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν προσφέρεις εἰς αὐτὴν οὔτε τὴν κατάλληλον τροφὴν, δηλαδὴ τὴν παραίνεσιν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, οὔτε εἰς τὰ τραύματά της καὶ τὰς πληγὰς, αἱ ὁποῖαι καταλύουν τὴν δύναμίν της καὶ ἀφαιροῦν τὴν παρρησίαν της, νὰ ἐπιθέτῃς τὰ κατάλληλα φάρμακα· ἀλλὰ ἀνέχεσαι καὶ νὰ περιφρονοῦν αὐτὴν καὶ νὰ ἐξασθενίζῃ ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὰς πληγὰς καὶ νὰ ἐκτίθεται, κατὰ κάποιον τρόπον ὡσάν εἰς τὰ σκυλιά, εἰς τὰς πονηρὰς καὶ

τοῖς ποιητοῖς καὶ ἀτόποις λογιμοῖς, ὥστε διασπᾶν, καὶ τὸν
 ἴονον αὐτῆς ἅπαντα καθαιρεῖν; Διὰ τί μὴ καθάπερ τοῦ σώ-
 ματος τοῦ ὀρωμένου ποιούμεθα τὴν πρόνοιαν, τὸν αὐτὸν δὴ
 τρόπον καὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου, καὶ μὴ ὀρωμένης, ὁπό-
 5 τε καὶ ἡ περὶ ταύτην ἐπιμέλεια οὐ μόνον εὐκολος καὶ κούφη,
 ἀλλὰ καὶ ἀδάπανος, καὶ οὐδενὸς καμᾶτου δεομένη; Καὶ ἐν-
 ταῦθα μὲν ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος ἐπιμελείας, καὶ τῶν τοῦ σώ-
 ματος ἀρρωστημάτων ἀνάγκη καὶ χρημάτων πολλὴν δαπάνην
 γενέσθαι, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τοῖς ἰατροῖς προσαναλίσκειν, τὰ
 10 δὲ εἰς τὴν ἄλλην ἅπασαν θεραπείαν, πρὸς τροφήν λέγω καὶ
 πρὸς ἐνδύματα, καὶ οὐπω φημί, ὅτι καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν οἱ
 πλείους ταῦτα δαπανῶσιν ἀμετρίᾳ πολλῇ κεχρημένοι ἐπὶ δὲ
 τῆς ψυχῆς οὐδενὸς τῶν τοιούτων δεῖ, ἀλλ' εἰ βουληθείης,
 καθάπερ ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τῷ σώματι τὴν τροφήν χορη-
 15 γεῖς, καὶ τὰ χρήματα καταναλίσκων, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν
 μὴ περιορᾶν λιμῷ φθειρομένην, καὶ παρέχειν αὐτῇ τὴν κα-
 τάλληλον τροφήν τὴν ἐκ τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως, καὶ
 τῆς πνευματικῆς γουθειᾶς παραίρειν «Οὐκ ἐπ' ἄριτω μόνον
 γὰρ, φησί, ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπο-
 20 ρευομένῳ διὰ σώματος Θεοῦ»· ἄριστα περὶ τούτων διατι-
 θέμενος ἔση, καὶ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν οἰκαιοτέρου προσηκόντως
 διανοσόμενος. Ὡσπερ τοίνυν τῷ σώματι διάφορα παρέχεις
 ἐνδύματα, καὶ ἐπιτηδεύεις πρὸς τὴν τῶν καιρῶν τροπὴν,
 καὶ τὴν τῶν ἐνδυμάτων ποικιλίαν, κατὰ τὸ αὐτὸ μηδὲ τὴν
 25 ψυχὴν περιόρα γυμνὴν περιουῶσαν τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ἀλ-
 λά καὶ αὐτὴν περιβάλλε ἐνδύμασι τοῖς αὐτῇ πρόπονσι ταχέ-
 ως αὐτὴν ἀνακιήση, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ὑγίειαν ἐπα-
 ναγάγης. Ποῖα δὲ ἂν εἴη ταύτης ἐνδύματα; Ἐλεημοσύνη
 καὶ ἡ περὶ τοὺς πένητας δαφίλεια τοῦτο τὸ μέγιστον τῆς
 30 ψυχῆς περιδόλαιον, τοῦτο τὸ φαιδρὸν αὐτῆς ἱμάτιον. Εἰ δὲ
 βούλει μὴ μόνον ἐνδύματα παρέχειν, ἀλλ' ὁμοίως τῷ σώματι
 καλλωπίζειν, προστίθει καὶ τὴν διὰ τῶν εὐχῶν βοήθειαν,

ἀνοήτους σκέψεις, ὥστε νὰ ξεσχιζοῦν αὐτὴν καὶ νὰ καταλύουν ὅλην τὴν δύναμίν της; Διατί δὲν φροντίζομεν ὅπως ἀκριβῶς τὸ ὄρατόν σῶμα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τὴν ἀσώματον καὶ ἀόρατον ψυχὴν, ὁπότε καὶ ἡ φροντίδα δι' αὐτὴν ὄχι μόνον εὐκόλος καὶ ἐλαφρὰ εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀδᾶπανος εἶναι καὶ δὲν χρειάζεται κανένα κόπον; Καὶ ἐδῶ μὲν, εἰς τὴν φροντίδα τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀσθενειῶν αὐτοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ δαπανῶνται καὶ πολλὰ χρήματα, ἄλλα μὲν νὰ ἐξοδεύωνται εἰς τοὺς ἰατρούς, ἄλλα δὲ εἰς ὅλην τὴν ἄλλην φροντίδα, δηλαδὴ διὰ τὴν τροφήν καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ δὲν λέγω ἀκόμη, ὅτι οἱ περισσότεροί ἐπιπλέον ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδεύουν αὐτὰ μὲ μεγάλην σπατάλην· εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς ὅμως δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ, ἐὰν ἤθελες, ὅπως ἀκριβῶς καθημερινὰ παρέχεις εἰς τὸ σῶμα τὴν τροφήν καὶ τὰ χρήματα ἐξοδεύεις, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ νὰ μὴ ἀνέχεσαι νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν πείναν καὶ νὰ παρέχῃς εἰς αὐτὴν τὴν κατάληλον τροφήν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς καὶ τὴν παραίνεσιν τῆς πνευματικῆς νοουθεσίας. «Διότι δὲν θὰ ζήσῃ, λέγει, ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ ἄρτον, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον ποῦ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»¹¹. Δι' αὐτὰ θὰ ἔχῃς ἀρίστας διαθέσεις καὶ θὰ σκέπτεσαι ὅπως πρέπει δι' ἐκεῖ ποῦ εἶναι καταλληλότερα εἰς ἡμᾶς. Ὅπως λοιπὸν παρέχεις εἰς τὸ σῶμα διάφορα ἐνδύματα καὶ φροντίζεις σύμφωνα μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ καὶ τὸ εἶδος τῶν ἐνδυμάτων, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ μὴ ἀνέχεσαι νὰ περιέρχεται ἡ ψυχὴ γυμνὴ ἀπὸ ἀγαθᾶς πράξεις, ἀλλὰ νὰ ἐνδύῃς καὶ αὐτὴν μὲ τὰ ἐνδύματα ποῦ ἀρμόζουσι εἰς αὐτὴν· θὰ ἀνακτήσῃς αὐτὴν γρήγορα καὶ θὰ τὴν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν φυσικὴν της ὑγείαν. Ποῖα ὅμως θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι τὰ ἐνδύματα αὐτῆς; Ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ ἄφθονος παροχὴ ἀγαθῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς· αὐτὸ εἶναι τὸ κάλλιστον ἐνδυμα τῆς ψυχῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ λαμπρὸν ἱμάτιόν της. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ μὴ παρέχῃς μόνον ἐνδύματα, ἀλλὰ νὰ καλωπίζῃς αὐτὴν ὁμοίως μὲ τὸ σῶμα, πρόσθεσε καὶ τὴν βοήθειαν τῆς προσευχῆς, καὶ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτη-

καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἐξομολόγησιν, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν δακρῶν ἀποσιμήχων αὐτῆς τὸ πρόσωπον μὴ διαλίπῃς. Καθάπερ γὰρ πάσῃ σπουδῇ τὴν ὄψιν τοῦ σώματος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκπλύνεις, ὥστε μηδαμοῦ ρύπον τινὰ ἐπικείμενον τῇ ὄψει δυσειδῆ αὐτὴν δεικνύσαι ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ποιεῖν σπουδάξῃ, καὶ καθ' ἑκάστην αὐτὴν ἀπόπλυνε θεοῦ δάκρυα προσχέων. Τούτῳ γὰρ τῷ ὕδατι ἐκείνη τὸν ρύπον ἀποτιθεμένη φαιδροτέρα γίνεται. Καὶ ἐπειδὴ αἱ πλείους τῶν γυναικῶν διὰ πολλὴν θλακίαν τοῦ παραγγέλματος τοῦ ἀποσιολικοῦ ὑπερφονοῦσαι τοῦ κελεύοντος, «Μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμοῦ πολυτελεῖ ἑαυτὰς κοσμεῖν», μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τοῦτο ἐργάζονται, οὐ γυναικες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν ὅσοι θλακῶδεις, καὶ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατάγουσι, δακτυλίους περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπιζόμενοι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ἐχρήν' καὶ οὗτοι τοίνυν κάκειναι εἰ τῶν ἡμετέρων ἀνάσχοινο λόγων, τὰ χρυσία ταῦτα τὰ πολλὴν καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ τὴν λύμην παρέχοντα εἰς τὸν τῆς ψυχῆς κόσμον μᾶλλον μεταγέτωσαν, καὶ ἐκείνην διὰ τούτων καλλωπιζέτωσαν. Ὡσπερ γὰρ τῷ σώματι περικείμενα, κἂν εὖμορφον ἦ, δυσειδέστερον τοῦτο ἀπεργάζεται· οὕτω τῇ ψυχῇ περιτεθέντα, κἂν ἄμορφος ἦ, εἰς τὴν ἄκραν εὖμορφίαν αὐτὴν μεθίστησι. Καὶ πῶς, φησί, δυνατὸν τῇ ψυχῇ περιθεῖναι τὰ χρυσία; Πάλιν διὰ τῆς τῶν πενήτων χειρός. Οὗτοι γὰρ δεχόμενοι τὴν ταύτης εὖμορφίαν κατασκευάζουσιν. Ἐκείνοις ἐγχειροῦσιν τὰ χρυσία καὶ διάνειμαι εἰς τὰς αὐτῶν γαστέρας, καὶ ἰσοσύτην τῆς ψυχῆς εὖμορφίαν σοι παραδιδόασιν, ὡς αὐτὸν τὸν ἀληθῆ νομφίον διὰ τῆς ὥρας ἐπισπάσασθαι, καὶ τὰ μυρία σοι ἀγαθὰ

μάτων, καὶ νὰ μὴ παύσης μὲ τὰ συνεχῆ σου δάκρυα νὰ καθαρίζης ἐντελῶς τὸ πρόσωπον αὐτῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μὲ κάθε φροντίδα καθημερινὰ πλύνεις τὸ πρόσωπόν σου, διὰ νὰ μὴ φαίνεται αὐτὸ ἄσχημον, ἀφοῦ δὲν μείνη πουθενὰ ἐπάνω του κάποια ἀκαθαρσία· ἔτσι φρόντιζε νὰ κάμνης καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ καθημερινὰ καθάριζε αὐτὴν χύνων θερμὰ δάκρυα. Διότι μὲ αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἐκείνη, ἀφοῦ ἀποβάλη τὸν ρύπον, γίνεται λαμπροτέρα. Καὶ ἐπειδὴ αἱ περισσότεραι γυναῖκες ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των θλακείας, περιφρονοῦσαι τὸ ἀποστολικόν παράγγελμα, τὸ ὁποῖον προτρέπει, «Νὰ μὴ στολίζουν τὸν ἑαυτὸν τους μὲ φιλάρεσκα πλεξίματα τῶν μαλλιῶν ἢ μὲ χρυσᾶ κοσμήματα ἢ μὲ μαργαριτάρια ἢ μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα»¹², κάμνουν αὐτὸ μὲ μεγάλην σπατάλην· ὄχι μόνον δὲ αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας ὅσοι εἶναι ἀνόητοι, κατεβάζουν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὴν μικροπρέπειαν τῶν γυναικῶν φέροντες δακτυλῖδια καὶ καλλωπιζόμενοι μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τῶν πολυτίμων λίθων, διὰ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ἐντρέπωνται καὶ νὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπόν των· καὶ αὐτοὶ λοιπὸν καὶ ἐκείναι ἐὰν θὰ ἤθελαν νὰ τηρήσουν τὰ ἰδικά μου λόγια, ἄς μεταφέρουν καλύτερα εἰς τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς τὰ χρυσᾶ αὐτὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν μεγάλην καταστροφὴν καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, καὶ ἄς καλλωπίζουν τὴν ψυχὴν μὲ αὐτά. Διότι, ὅπως βεβαίως ὅταν αὐτὰ περιβάλλουν τὸ σῶμα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὁμορφον, κάμνουν αὐτὸ περισσότερο ἄσχημον, ἔτσι ὅταν περιβάλλουν τὴν ψυχὴν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἄσχημος, καθιστοῦν αὐτὴν ὑπερβολικὰ ὁμορφον. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, νὰ περιβάλουν μὲ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα τὴν ψυχὴν; Πάλιν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πτωχῶν. Διότι ὅταν αὐτοὶ λαμβάνουν, κατασκευάζουν τὴν ὁμορφιάν τῆς ψυχῆς. Εἰς ἐκείνους δῶσε τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ διαμοίρασε αὐτὰ διὰ νὰ ἰκανοποιήσης τὴν πείναν των, καὶ θὰ σοῦ παραδώσουν τόσον μεγάλην ὁμορφιάν τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὸ κάλλος αὐτῆς νὰ προκαλέσης αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν νυμφίον καὶ νὰ χορηγήσῃ μὲ αὐτὸ εἰς σέ

διὰ τοῦτον προξενῆσαι. "Οταν γὰρ διὰ τοῦ κάλλους ἐπισπά-
 σῃ τὸν Δεσπότην, πάντων τῶν ἀγαθῶν ἔχεις τὴν χορηγίαν,
 καὶ τὴν ἄφαιτον εὐπορίαν ἐκλήσω· εἰ τοίνυν βουλόμεθα ἐπέ-
 ραστοι γενέσθαι τῷ Δεσπότηι, καταλιπόντες τὸ περὶ τὸν τοῦ
 5 σώματος καλλωπισμὸν ἐπισησθαι, τὴν ἐκείνης εὐμορφίαν καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν περιοκοπῶμεν, ἵνα καὶ τὴν εὐνοίαν ἐπισπα-
 σώμεθα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν
 ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, κράτος, τιμὴ, ἅμα τῷ
 10 ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Διότι ὅταν μὲ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς προκαλέσης τὸν Θεόν, ἔχεις τὴν ἀφθονίαν ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπέκτησες τὸν ἀνυπολόγιστον πλοῦτον. Ἐάν λοιπὸν θέλωμεν νὰ γίνωμεν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ σταματήσωμεν νὰ αὐγκινούμεθα διὰ τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, ὡς ἐξετάζωμεν καθημερινῶς τὴν ὁμορφιάν τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ προκαλέσωμεν καὶ τὴν εὖνοιαν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄
(Γεν. 5, 32 - 6, 8)

«Καὶ ἦν Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων, καὶ ἐγέννησε Νῶε
τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Καὶ ἐ-
5 γένειο, ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐ-
πὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς».

1. Τὰ λείψανα τῆς χθροινῆς τροπέζης ὑμῖν παραθεῖναι
βούλομαι τήμερον ἀλλὰ μὴ δυοχεράνης, ἀγαπητέ, λείψανα
ἀκούων. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων μετὰ μίαν
10 καὶ δευτέραν ἡμέραν ἔωλα πολλάκις γενόμενα τὰ ἐδέσματα,
ἄχρηστα γέγονε, καὶ ἀνεπιτήδεια πρὸς τροφήν· ἐπὶ δὲ τῆς
πνευματικῆς τροπέζης οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον δεῖσαι, ἀλλ' ὅσος
ἂν παρέλθῃ χρόνος, τοσοῦτω μᾶλλον πλείονα τὴν χάριν ἐπι-
δείκνυται, καὶ νεαρώτερα καὶ ἀκμαιότερα εὐρίσκειται. Φέρε
15 οὖν τὴν ὑπόχρεσιν ἥνπερ χθὲς ὑπεσχόμεθα, εἰς ἔργον ἀγά-
γωμεν, καὶ τὸ χρέος τῆς διδασκαλίας καταβάλωμεν, καὶ τὴν
εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ὑποδεχομένοις
μόνον λυσιτελῆς αὐτῇ τυγχάνει καθάπερ ἐπὶ τῶν χρεῶν,
ἀλλὰ καὶ ἔμοι τῶ καταβάλλοντι. Καὶ τί λέγω ἔμοι τῶ κατα-
20 βάλλοντι; Τοιαύτη τοῦτοιοῦ τοῦ χρέους τοῦ πνευματικοῦ ἢ φύ-
σις, δι ὅση ἂν καταβάλληται, τοσοῦτω μᾶλλον αὖξεται, καὶ
πλείονα τὴν περιοσίαν ἐργάζεται, καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον
καὶ τῶ καταβάλλοντι καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις. Εἶδες καινὴν
χρέους φύσιν καὶ ξένον καταβολῆς εἶδος; Τοιαῦτα γὰρ τὰ
25 πνευματικά· τῇ διανομῇ μᾶλλον αὖξεται, καὶ τῇ τῶν πλειόνων

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄ (Γεν. 5, 32 - 6, 8)

«Καὶ ἦτο ὁ Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Καὶ συνέβη, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας».

1. Ἐπιθυμῶ σήμερα νὰ σᾶς παρουσιάσω τὰ ὑπόλοιπα τῆς χθεσινῆς τραπέζης· ἀλλὰ μὴ δυσανασχετήσης, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούης ὑπόλοιπα. Βέβαια εἰς μὲν τὰ ὑλικά τρόφιμα, ὕστερα ἀπὸ μίαν καὶ δύο ἡμέρας ἀφοῦ ἀποσυντεθοῦν πολλὰς φορὰς τὰ τρόφιμα, γίνονται ἄχρηστα καὶ ἀκατάλληλα πρὸς βρῶσιν· εἰς τὴν πνευματικὴν ὅμως τράπεζαν δὲν ὑπάρχει τίποτε τέτοιο νὰ φοβηθῆς, ἀλλὰ ὅσος χρόνος ἂν περάσῃ, τόσον περισσότερον παρουσιάζουν μεγαλυτέραν τὴν ἀπόλαυσιν καὶ εἶναι νωπότερα καὶ καταλληλότερα πρὸς βρῶσιν. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἄς πραγματοποιήσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἐδώσαμεν χθές, καὶ ἄς καταβάλωμεν τὸ χρέος τῆς διδασκαλίας καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Διότι ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι ὠφέλιμος μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν δέχονται, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ χρέη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμὲ ποὺ τὴν προσφέρω. Καὶ διατί λέγω εἰς ἐμὲ ποὺ τὴν προσφέρω; Τέτοιος εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ πνευματικοῦ χρέους, ὥστε ὅσον θὰ προσφέρεται, τόσον περισσότερον αὐξάνει, καὶ κάνει μεγαλυτέραν τὴν περιουσίαν καὶ ἀνυπολόγιστον τὸν πλοῦτον καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ προσφέρει καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δέχονται. Εἶδες νέον εἶδος χρέους καὶ παράξενον μορφήν πληρωμῆς; Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ πνευματικὰ πράγματα· μὲ τὴν διανομὴν αὐξάνει

μειαλήφει πλείων ἢ περιουσία γίνται, καὶ οὔτε ὁ καταβάλλων
 αἰσθηοῖν ἵνα τῆς καταβολῆς λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ αὔξεται αὐ-
 τῷ τὰ τῆς περιουσίας, καὶ οἱ ὑποδεχόμενοι ἐν πλείονι περιου-
 σία καθίστανται. Ἐπεὶ οὖν ἰοιούτη τῶν πνευματικῶν ἰούτων
 5 ἡ φύσις, μετὰ πάσης προσθυμίας καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν
 σπεύδωμεν, καὶ ὑμεῖς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὰς ἀκοὰς εὐτρε-
 πίσαιτε, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν ἠπλωμένοις τοῖς τῆς διανοίας κόλ-
 ποις ὑποδεξάμενος τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, οὕτως οἴκαδε
 ἀναχωρήσῃ. Πάλιν γὰρ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον Νῶε ὑπόθεσιν
 10 εἰς μέσον ἀγαγεῖν βούλομαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ἀρε-
 τὴν καταμάθῃτε, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν,
 καὶ τὴν μακροθυμίαν τὴν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν. Ἐμά-
 θετε χθές, πῶς ἐκ προσιμίων τῆς γεννήσεως ὁ δίκαιος οὗτος
 δεξάμενος παρὰ τοῦ παιρὸς τὴν προσηγορίαν, πᾶσι τοῖς τότε
 15 ἀνθρώποις οὗσι περιήει διδάσκαλος τῶν συμφορῶν, μονονουχί-
 βοῶν καὶ λέγων διὰ τοῦ οἰκείου ὀνόματος· ἀπόσιγτε τῆς κα-
 κίας, μειέργεσθε τὴν ἀρετὴν, φοβήθητε τὴν ἐπηρτημένην κό-
 λαοισιν κοινὸν ἄπασαν τὴν οἰκουμένην καταλήφεται κλυδώνιον.
 Πολλὴ τῆς ἀγανακτιήσεως ἢ ὑπερβολή, ἐπειδὴ καὶ πολλὴ τῆς
 20 κακίας ἢ φοβὰ. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶν ἔτεσιν ἐ-
 πολεῖ, ἀλλ' ἐπὶ πεντακόσια ἔτη διήρκεσε ταῦτα παραινῶν.
 Εἶδετε μακροθυμίαν Δεσπότου; εἶδετε ἀγαθότητος ὑπερβολήν;
 εἶδετε ἀνεξικακίαν ἄφατον; εἶδετε κακίας ἐπίτασιν; εἶδετε
 ἀγνωμοσύνης μέγεθος; Μέχρι γὰρ οὔτου, ὡς ἴστε, χθές
 25 ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας τέλος ἔλαβεν ἀναγκαῖον τοίνυν σή-
 μερον καταμαθεῖν, ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης τὴν οἰκεί-
 αν ἀγαθότητα μιμούμενος οὐδὲ μέχρι τῶν πεντακοσίων ἐτῶν
 ἔστη, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν προσθήκην περὶ τοὺς ἰσαῦτα ἡμαρτη-
 κότητας προνοίας ἐπεδείξατο. «Καὶ ἦν Νῶε», φησί, «ἑτῶν
 30 πεντακοσίων». Ἐπίτηδες ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δι-

περισσότερον καὶ μέ τὴν συμμετοχὴν τῶν περισσοτέρων γίνεται μεγαλυτέρα ἢ περιουσία, καὶ οὔτε ἐκεῖνος ποῦ προσφέρει λαμβάνει κάποιαν αἴσθησιν τῆς πληρωμῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν αὐξάνουν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα καὶ ἐκεῖνοι ποῦ δέχονται, ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν περιουσίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ὥς σπεύδωμεν μέ κάθε προθυμίαν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν πληρωμὴν, καὶ σεῖς ἐτοιμάσατε τὰ αὐτιά σας διὰ τὴν παραλαβὴν, ὥστε ὁ καθένας σας, ἀφοῦ δεχθῆ με ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, ἔτσι νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ σπίτι του. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ φέρω ἐνώπιόν σας τὴν ὑπόθεσιν ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν δίκαιον Νῶε, διὰ νὰ μάθετε καλὰ τὴν μεγάλην ἀρετὴν τοῦ δικαίου αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν του ποῦ ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν. Ἐμάθατε χθές, πῶς ἀμέσως μέ τὴν γέννησίν του ὁ δίκαιος αὐτός, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸ ὄνομα, περιεφέρετο διδάσκαλος τῶν συμφορῶν εἰς ὅλους τοὺς τότε ζῶντας ἀνθρώπους, μέ τὸ ἰδικόν του δηλαδὴ ὄνομα κραυγάζων καὶ λέγων· ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὴν κακίαν, ἐπιδιώκετε τὴν ἀρετὴν, φοθηθῆτε τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν· γενικὴ ἀναταραχὴ θὰ καταλάβῃ ὅλον τὸν κόσμον. Εἶναι πολὺ ὑπερβολικὴ ἢ ἀγανάκτησις, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλη καὶ τῆς κακίας ἢ ἔκτασις. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε διὰ δύο ἢ τρία ἔτη, ἀλλὰ διὰ πεντακόσια ἔτη ἐσυμβούλευσεν αὐτά. Εἶδατε τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ; εἶδατε τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος; εἶδατε ἀνέκφραστον ἀνεξικακίαν; εἶδατε τὴν ἔκτασιν τῆς κακίας; εἶδατε τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας; Εἰς τὸ σημεῖον λοιπὸν αὐτό, καθὼς γνωρίζετε, ἔλαβε τέλος χθές ἡ διδασκαλία μας· ὅθεν εἶναι ἀνάγκη σήμερα νὰ μάθετε, πῶς ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἐνθυμούμενος τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα, δὲν ἐσταμάτησεν οὔτε μέχρι τὰ πεντακόσια ἔτη, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλην πρόνοιαν δι' ἐκείνους ποῦ εἶχαν ἀμαρτήσῃ τόσον πολὺ. «Καὶ ἦτο ὁ Νῶε, λέγει, πεντακοσίων ἐτῶν». Ἐπίτηδες ἢ Ἀγία Γραφή μᾶς ἐπεσήμανε

καίου ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφή, ἵνα μάθωμεν ἐν πόσῳ
 χρόνῳ διειέλεσε παραινῶν αὐτοῖς, καὶ πῶς ἐκεῖνοι μὲν τὴν
 τῆς κακίας ὁδὸν ἐλόμενοι, ἐν ταύτῃ κατεδαπανῶντο ὁ δὲ δί-
 καιος ἀπεναντίας ἅπασι πορευόμενος τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπε-
 5 δείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπάσασθαι εὐνοίαν,
 καὶ πάντων ὑπευθύνων τῇ τιμωρίᾳ γενομένων, αὐτὸν μόνον
 διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῶ προσηκόντων. Ἐνιεῦθεν μανθάνο-
 μεν, διὲν ἂν νήφωμεν καὶ μὴ ραθυμῶμεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἡ-
 μᾶς θλάπτει τὸ μετὰ τῶν κακῶν ἀναμεμίχθαι, ἀλλὰ καὶ
 10 ἀκριβεσιέροισι περὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάζεται. Διὰ γὰρ τοῦτο
 καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὕτως ᾤκονόμησε, κατὰ ταῦτον ἄ-
 παντας εἶναι καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, ἵνα καὶ
 τῶν πονηρῶν ἡ κακία ἐγκόπιηται, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀρετὴ
 λαμπροτέρα δεικνύηται, καὶ τὰ μέγιστα κερδάνωσιν οἱ ῥά-
 15 θυμοὶ, ἂν θούλωνται, ἀπὸ τῆς τῶν σπουδαίων συνουσίας.
 Ἐννοεῖ γὰρ μοι τοῦ δικαίου τοῦτου τὸ ἐνάρετον, ὅπως ἐν
 πλήθει ἰσοσούτῳ πολλῇ τῇ ῥύμῃ πρὸς τὴν κακίαν φερομένων
 μόνος αὐτὸς τὴν ἐναντίαν ἤλθεν ὁδόν, τὴν ἀρετὴν προτιμο-
 τέρα τῆς κακίας ἐλόμενος, καὶ οὔτε ἡ συμφωνία, οὔτε τὸ ἰσο-
 20 σοῦτον πλήθος ὀκνηρότερον αὐτὸν εἰργάσατο πρὸς τὴν τῆς
 ἀρετῆς ὁδόν, ἀλλ' ἤδη προλαβὼν ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ μα-
 καρίου Μωϋσέως μᾶλλον ρηθήσεσθαι, διὲν «Οὐκ ἔση μετὰ
 πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ». Καὶ τὸ θαναμαστὸν καὶ παράδοξον, διὲν καὶ
 πολλοὺς ἔχων, μᾶλλον δὲ ἅπαντας ἐπὶ τὴν κακίαν προτιρεπο-
 25 μένους καὶ τὴν τῶν πονηρῶν πράξεων ἐργασίαν, καὶ οὐδενὸς
 ὄντος τοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐνάγοντος, οἴκοθεν ἐπὶ ταύτην
 μετὰ ἰσοσύτης ὄρμησε τῆς σφοδρότητος, ὥστε ἰσοσούτῳ πλή-
 θει ἀπεναντίας ἐλθεῖν καὶ οὔτε ἔδεισεν, οὔτε ὑπείδειο τὴν
 κακὴν συμφωνίαν, οὔτε ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἶον εἰκὸς ἦν τοὺς

τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου αὐτοῦ, διὰ νὰ μάθω-
 μεν ἐπὶ πόσον χρόνον ἐσυμβούλευσεν αὐτούς, καὶ πῶς
 ἐκεῖνοι ἀφοῦ ἐπροτίμησαν μὲν τὸν δρόμον τῆς κακίας,
 κατηναλώθησαν εἰς αὐτόν· ὁ δίκαιος ὅμως βαδίζων ἀν-
 τίθετα πρὸς ὄλους ἐπέδειξε τὴν ὑψίστην ἀρετὴν, ὥστε
 καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ νὰ προκαλέσῃ καί, ἐνῶ ὄλοι
 κατέστησαν ἔνοχοι τῆς τιμωρίας, αὐτὸς μόνον νὰ τὴν
 ἀποφύγῃ μαζί με τοὺς συγγενεῖς του. Ἐκ τῆς διδα-
 σκόμεθα, ὅτι ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι καὶ δὲν ἀδιαφοροῦ-
 μεν, ὄχι μόνον δὲν μᾶς βλάπτει καθόλου ἢ συναναστρο-
 φῇ με τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ καὶ μᾶς καθιστᾷ περισσότε-
 ρον προσεκτικούς διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ
 τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔτσι ἐρρῦθμι-
 σε τὰ πράγματα, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος νὰ εὐρίσκωνται ὄ-
 λοι καὶ οἱ πονηροὶ καὶ οἱ ἀγαθοί, διὰ νὰ ἐμποδίζεται καὶ
 ἡ κακία τῶν πονηρῶν καὶ νὰ φαίνεται λαμπρότερα ἡ
 ἀρετὴ τῶν ἀγαθῶν, καὶ νὰ κερδίσουν πάρα πολλὰ οἱ
 ἀδιάφοροι, ἐὰν θέλουν, ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν
 ἐναρέτων. Διότι σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀρετὴν τοῦ
 δικαίου αὐτοῦ, πῶς ἀνάμεσα εἰς τόσον μέγα πλῆθος ἀν-
 θρώπων, ποὺ ἐφέροντο με μεγάλην ὄρμην πρὸς τὴν
 κακίαν, μόνον αὐτὸς ἐβάδισε τὸν ἀντίθετον δρόμον, προ-
 τιμήσας τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὴν κακίαν· καὶ οὔτε ἡ συμφω-
 νία, οὔτε τὸ τόσον μέγα πλῆθος ἔκαμεν αὐτὸν ὀκνη-
 ρότερον πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἐκ τῶν
 προτέρων ἤδη ἐξεπλήρωνεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπρόκει-
 το νὰ λεχθῆ ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσῆν, ὅτι «Δὲν θὰ
 εἶσαι με τοὺς πολλοὺς εἰς τὸν δρόμον τῆς κακίας»¹.
 Καὶ τὸ παράδοξον καὶ περίεργον εἶναι, ὅτι, ἐνῶ εἶχε
 πολλοὺς, μᾶλλον δὲ ὄλους νὰ τὸν προτρέπουν πρὸς τὴν
 κακίαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ
 δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τὸν ὠθῆ πρὸς τὴν ἀρετὴν, κα-
 τὰ τὴν ἰδικήν του κρίσιν ὤρμησε με τόσην σφοδρότητα
 πρὸς αὐτήν, ὥστε ἤλθεν ἀντίθετος με τόσον πολὺ πλῆ-
 θος· καὶ δὲν ἐφοβήθη, οὔτε ἐβλεπεν ὑποπτα τὴν κακὴν
 συμφωνίαν, οὔτε ἔπαθε κάτι τέτοιο, τὸ ὁποῖον ἦτο φυ-

ραθυμοῦντας παθεῖν, οἱ ἐπειδὴν ἴδωσι πολλοὺς κατὰ ταῦτο
 συμφωνίαν ἐπιδεικνυμένους, ταύτην ἀφορμὴν καὶ προσάλυμ-
 μα τῆς οἰκείας ραθυμίας προβαλλόμενοι φασὶ τί δὴ μέλλω
 ἐγὼ παρὰ τοῦτους ἅπαντας ξένον τι καὶ καινὸν βουλευέσθαι,
 5 καὶ τοσοῦτω πλήθει ἐναντιοῦσθαι, καὶ πρὸς τοσοῦτον δῆμον
 πόλεμον ἀναδέχεσθαι; Μὴ γὰρ δικαιότερος ἐγὼ παρὰ τού-
 τους ἅπαντας τυγχάνω; Τίς μοι χρεῖα τῆς τοσαύτης ἀπεχθείας;
 τί μοι ὄφελος τοῦ τοσοῦτου μίσους; Οὐδὲν τῶν ἀνοητίων τού-
 των ἐβουλεύσατο, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ πάλιν ἐκείνο προ-
 10 λαβῶν ἐπλήρου τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι «Κρείσ-
 σων εἰς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυριοὶ παράνομοι». Μὴ
 γὰρ ἡ κοινωνία, φησί, καὶ τὸ συγκατασπασθῆναι τῷ πλήθει
 πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολοῦντι ἐξελέσθαι με δυνήσεται τῆς
 τιμωρίας; Ἥδει γάρ, ἥδει σαφῶς ὅτι ἕκαστος ὑπὲρ τῆς οἰ-
 15 κείας σωτηρίας τὰς εὐθύνas δώσει, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερον
 ὑπὲρ τοῦ ἀμαρτιάνοιτος οὔτε κόλασιν ὑπομεῖναι, οὔτε ἀμοιβῆς
 τινος ἐπιτυχεῖν. Διὰ τοῦτο ὁ δίκαιος καθάπερ σπινθὴρ ἐν
 μέσῳ πελάγει τυγχάνων, οὐ μόνον οὐκ ἐσθὲννιτο, ἀλλὰ καὶ
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπρότερον ἠφίει τὸ φῶς, διδάσκαλος
 20 πᾶσι γινόμενος διὰ τῶν ἑαυτοῦ ἔργων. Εἶδες ὡς αὐτεξού-
 σιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ Δεσπότης ἐδημιούργησε; Πόθεν γάρ,
 εἰπέ μοι, ἐκείνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπευδον, καὶ τῇ τι-
 μωρίᾳ ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθίστων, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν
 ἐλόμενος, καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγῶν, τῆς τιμω-
 25 ρίας πείραν οὐκ ἐλάμβανεν; Οὐκ εὐδηλον, ὅτι διὰ τὸ ἕκαστον
 οἰκεία προαιρέσει ἢ τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀρετὴν αἰρεῖσθαι; Εἰ
 γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ τὰ τῆς ἐξου-
 σίας ἔκειτο οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τοῦτους ἀ-
 μοιβὰς λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ

σικόν νὰ πάθουν οἱ ἀδιαφοροῦντες, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἰδοῦν πολλοὺς νὰ ἐπιδεικνύουν συμφωνίαν εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, προβάλλουν αὐτὴν ὡς ἀφορμὴν καὶ πρόσχημα τῆς ἰδικῆς των ἀδιαφορίας καὶ λέγουν· διατί λοιπὸν ὀφείλω ἐγὼ νὰ σκέπτομαι ἀντίθετα πρὸς ὅλους αὐτοὺς κἀτὶ τὸ παράξενον καὶ νέον, καὶ νὰ ἐναντιώνωμαι εἰς τόσον πλῆθος καὶ νὰ ἀναλαμβάνω πόλεμον ἐναντίον τόσου λαοῦ; Μήπως λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι δικαιότερος ἀπὸ ὅλους αὐτούς; Ποία ἀνάγκην ἔχω διὰ μίαν τόσον μεγάλην ἀπέχθειαν; Ποῖον τὸ ὄφελός μου ἀπὸ τόσον μίσος; Τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνώφελα αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, οὔτε διενοήθη· ἀλλὰ πάλιν ἐξεπλήρωνεν ἐκ τῶν προτέρων ἐκεῖνο πού ἐλέχθη ἀπὸ τὸν προφήτην, ὅτι «Ἰσχυρότερος εἶναι ὁ ἕνας, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ ἄπειροι παράνομοι»². Μήπως λοιπὸν ἡ κοινωνία, λέγει, καὶ τὸ νὰ συμπορευθῆ μετὰ τὸ πλῆθος, πού βαδίζει πρὸς τὴν κακίαν, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ με ἐξαιρέσῃ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν; Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε καλά, ὅτι ὁ καθένας θὰ λογοδοτήσῃ διὰ τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλος ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὔτε τιμωρίαν νὰ ὑπομείνῃ, οὔτε κάποιαν ἀμοιβὴν νὰ ἐπιτύχῃ. Διὰ τοῦτο ὁ δίκαιος, ὡσὰν νὰ εἶναι σπίθα εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, ὄχι μόνον δὲν ἔσθηνεν, ἀλλὰ καὶ καθημερινὰ ἐξέπεμπε λαμπρότερον τὸ φῶς, γινόμενος μετὰ τὰ ἔργα του διδάσκαλος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶδες πόσον αὐτεξούσιον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὴν φύσιν μας; Διότι ἀπὸ ποῦ, εἶπέ μου, ἐκεῖνοι μὲν ἔσπευδαν πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἔκαμαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐνόχους τῆς τιμωρίας, αὐτὸς δὲ, ἀφοῦ ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπέφυγε τὴν συναναστροφὴν μετὰ ἐκείνους, δὲν ἐγνώριζε τὴν τιμωρίαν; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι μετὰ τὴν ἰδικὴν του προαίρεσιν ἐκλέγει ὁ καθένας ἢ τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀρετὴν; Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ καὶ ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, δὲν θὰ ἔπρεπε οὔτε ἐκεῖνοι νὰ τιμωροῦνται, οὔτε αὐτοὶ νὰ λαμβάνουν ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἀρετὴν των· ἐπειδὴ ὁμοῦς ἄφησε τὰ πάντα εἰς τὴν ἰδικὴν μας προαίρε-

ἡμετέρα κατέλιπε μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαριάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται, καὶ τοῖς κατορθούσιν ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί. «Καὶ ἦν, φησί, Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν 5 Ἰάφεθ». Σκόπει τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριθείαν. Ἐπειδὴ διηγῆσαι ἡμῖν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμὸν, δεικνύουσα τῆς μακροθυμίας τοῦ Δεσπότου τὴν ὑπερβολήν, βούλεται πάλιν καὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀνεξιδικίας τοῦ Δεσπότου δῆλῃν ἡμῖν ποιῆσαι, καὶ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν 10 φορὰν.

2. Ἄλλ' ἀκούσωμεν αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Μωϋσέως ρηθέντων· Πνεύμαι γὰρ φθεγγόμενος ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς διδάξει βούλεται. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες 15 ἐγεννήθησαν αὐτοῖς». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό, «Καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς», ἀλλ' ἵνα τὸ πολὺ πλῆθος ἡμῖν ἐμφήρη. Ὅπου γὰρ ἰσοσῦτον τὸ τῶν ριζῶν πλῆθος, ἀνάγκη πολλοὺς τίκεσθαι τοὺς κλάδους. «Ἰδόντες δέ», φησὶν, «οἱ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, διὲν καλαί εἰσιν, 20 ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο». Ἐκάστην λέξιν τῶν εἰρημένων σαφῶς κατοπιεύσωμεν, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς παραδράμη τῶν ἐν τῷ θάθει κεκρυμμένων. Καὶ γὰρ ἀναγκαῖον οὗτου τοῦ χωρίου πολλὴν τὴν ἔρευναν ποιήσασθαι, καὶ ἀναιρέγει τὰς μυθολογίας τῶν ἀπερισκέπτως πάντα φθεγγόμενων καὶ πρῶτον μὲν εἰπεῖν ἅπερ λέγειν τολμῶσι, καὶ 25 δεῖξαντας τὴν ἀτιπίαν τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων, οὕτω τὸν ἀληθῆ νοῦν τῆς Γραφῆς διδάξει τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὥστε μὴ ἀπλῶς ὑπέχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς τὰ βλάσφημα ἐκεῖνα φθεγγομένοις, καὶ κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τολμῶσι λέγειν. Φα- 30 σὶ γὰρ διὲν οὐ περὶ ἀνθρώπων εἴρηται, ἀλλὰ περὶ ἀγγέλων τοῦτους γὰρ υἱοὺς Θεοῦ προσηγόρευσε. Πρῶτον μὲν δεῖξά-

σιν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δι' αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπιφυλάσσονται τιμωρίαί καὶ εἰς τοὺς ἐπιτυχάνοντας τὴν ἀρετὴν ἀμοιβαί καὶ μισθοί. «Καὶ ἦτο, λέγει, ὁ Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ». Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐπειδὴ μᾶς ἐδιηγῆθη τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου Νῶε, ἀποδεικνύουσα τὴν ὑπερβολικὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπιθυμῶν πάλιν νὰ μᾶς καταστήσῃ φανεράν τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνεξικακίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μεγάλην ροπὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν κακίαν.

2. Ἄς ἀκούσωμεν ὅμως τὰ ἴδια ποῦ ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ τὸν Μωυσοῦν, διότι θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ πάντα ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. «Καὶ συνέβη, λέγει, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας». Δὲν ἐπρόσθεσεν ἀπλῶς τὸ «Καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας», ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὸ μέγα πλῆθος. Διότι ὅπου τὸ πλῆθος τῶν ριζῶν εἶναι τόσον πολὺ, εἶναι ἀνάγκη νὰ βλαστάνουν πολλὰ κλαδιά. «Ὅταν δὲ εἶδαν, λέγει, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὡραῖαι, ἔλαβαν γυναῖκας ἀπὸ ἐκεῖνας ποῦ ἐξεχώρισαν». Κάθε λέξιν ἀπὸ τὰ λεχθέντα, ἄς τὴν παρατηρήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ μᾶς διαφύγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ κρυμμένα μέσα εἰς τὸ βάθος αὐτῶν. Καὶ πράγματι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρευνήσωμεν πολὺ τὸ χωρίον αὐτὸ καὶ νὰ ἀνατρέψωμεν τὰς μυθολογίας ἐκείνων, ποῦ ὅλα τὰ λέγουν χωρὶς περισκεψιν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν νὰ εἰποῦμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τολμοῦν νὰ λέγουν, καὶ ἀφοῦ ἀποδείξωμεν τὴν ἀνοησίαν τῶν λεγομένων ἀπὸ αὐτούς, θὰ διδάξωμεν ἔτσι τὸ ἀληθινὸν νόημα τῆς Γραφῆς εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὰ αὐτιά σας νὰ ἀκούουν ἐπιπόλαια ἐκείνους, ποῦ λέγουν αὐτὰς τὰς βλασφημίας καὶ τολμοῦν νὰ ὁμιλοῦν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους. Διότι ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν ἔχει λεχθῆ αὐτὸ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγγέλους· αὐτοὺς λοιπὸν ὠνόμασεν υἱούς τοῦ Θεοῦ. Κατὰ πρῶτον μὲν ἄς μᾶς δείξουν, εἰς ποῖα χωρία οἱ ἄγγελοι

τωσαν, τοῦ ἄγγελου υἱοὶ Θεοῦ προσηγορεύθησαν ἀλλ' οὐκ
 ἂν ἔχοιεν οὐδαμοῦ δεῖξαι. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἐκλήθησαν
 υἱοὶ Θεοῦ, ἄγγελοι δὲ οὐδαμῶς. Ἄλλὰ περὶ μὲν τῶν ἀγγέλων
 φησὶν· «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς
 5 λειτουργοὺς αὐτοῦ πρὸς φλόγα· περὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων,
 «Ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστέ» καὶ πάλιν «Υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕ-
 ψωσα» καὶ πάλιν «Πρωτότοκος υἱός μου Ἰσραήλ»· ἄγγε-
 λος δὲ οὐδαμοῦ υἱὸς ἐκλήθη, οὐδὲ υἱὸς Θεοῦ. Ἄλλὰ τί φασι;
 Ναί, ἄγγελοι μὲν ἦσαν διότι δὲ πρὸς τὴν παράνομον ταύ-
 10 τὴν προᾶξιν κατήλθον, τῆς ἀξίας ἐξέπεσον. Πάλιν ἕτερον
 μνηδωδέστερον. Τί οὖν; τῶν ἐξέπεσον, καὶ αὕτη τῆς πτώσεως
 αὐτοῖς ἐστὶν ἡ αἰτία; Καὶ μὴν ἡ Γραφή ἄλλως ἡμᾶς διδά-
 σκει, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου δημιουργίας τῆς
 ἀξίας ἐκείνης κατηνέχθησαν καὶ ὁ διάβολος, καὶ οἱ μετ'
 15 αὐτοῦ μεῖζον τῆς ἀξίας φρονήσαντες, καθάπερ καὶ σοφός τις
 φησὶ «Φθόνῳ δὲ τοῦ διαδόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλ-
 θε». Εἶπε γὰρ μοι, εἰ μὴ ἦν πρὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημι-
 ουργίας ἐκπεπωκώς, πῶς ἂν ἐπὶ τῆς ἀξίας μένων ἐβάσκη-
 νε τῷ ἀνθρώπῳ; Ποῖον γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, ἄγγελον ἀνθρώ-
 20 πῳ βασκῆναι, τὸν ἀσώματος καὶ ἐν τισαύτῃ τιμῇ τυγχάνον-
 τια, τῷ σῶμα περικειμένῳ; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτω
 δόξης εἰς ἐσχάτην ἀτιμίαν κατηνέχθη, καὶ ταῦτα ἀσώματος
 ὢν, εἶδε δὲ τὸν ἄνθρωπον δημιουργηθέντα, καὶ ἐν σώματι
 τισαύτης τιμῆς ἀξιοθέντα διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος φι-
 25 λανθρωπίαν, εἰς φθόνον ἐξήφθη, καὶ διὰ τῆς ἀπάτης, ἦν
 διὰ τοῦ ὄφους προσήγαγε, τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμῶ ὑπεύ-
 θυνον τὸν ἄνθρωπον κατεσκεύασε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία
 οὐ δύναται πρῶτος φέρειν τὴν εἰτέρων εὐημερίαν. Ὅτι μὲν
 οὖν πάλαι καὶ ὁ διάβολος καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ φάλαγξ ἐκ τῆς

3. Ψαλμ. 103, 4.

4. Ψαλμ. 81, 6.

5. Ἦα. 1, 2.

6. Ἐξ. 4, 22.

7. Σοφ. Σολ. 2, 24.

ὠνομάσθησαν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμπορέσουν
 πουθενὰ νὰ δείξουν αὐτό. Διότι ἄνθρωποι μὲν ὠνομάσθη-
 σαν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἄγγελοι δὲ καθόλου. Ἄλλὰ διὰ μὲν
 τοὺς ἀγγέλους λέγει· «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάμνει τοὺς ἀγ-
 γέλους του πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς του φλόγα
 πυρός»³. Διὰ τοὺς ἀνθρώπους δέ, «Ἐγὼ εἶπα· εἰσθε θεοί»⁴
 ἐπίσης «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα»⁵ καὶ πάλιν· «Πρω-
 τότοκος υἱός μου εἶναι ὁ Ἰσραήλ»⁶. "Ἄγγελος ὅμως που-
 θενὰ δὲν ὠνομάσθη υἱός, οὔτε υἱός τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ τί
 λέγουν; Ναί, ἦσαν μὲν ἄγγελοι· ἐπειδὴ ὅμως κατῆλθαν
 εἰς τὴν παράνομον αὐτὴν πρᾶξιν, ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸ ἀξίω-
 μά των. "Ἄλλο πάλιν περισσότερον μυθῶδες. Τί λοιπόν;
 τώρα ἐξέπεσαν, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς πτώσεως εἰς
 αὐτούς; Καὶ ὅμως ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει διαφορε-
 τικά, ὅτι δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν πρωτο-
 πλάστων ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀξίωμα των ἐκεῖνο καὶ
 ὁ διάβολος καὶ ἐκεῖνοι πού ἦσαν μαζί του ἐπειδὴ ὑπερη-
 φανεύθησαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ κάποιος σοφὸς λέγει.
 «ἘΞ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου εἰσῆλθεν εἰς τὸν
 κόσμον ὁ θάνατος»⁷. Εἶπέ μου λοιπόν, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐκ-
 πέσει πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, πῶς θὰ
 ἦτο δυνατόν νὰ ἐφθόνησε τὸν ἄνθρωπον, ἐνῶ διετηροῦσε
 τὸ ἀξίωμα του; Διότι ποίαν δικαιολογίαν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη,
 τὸ νὰ φθονήσῃ ἄγγελος τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἀσώματος καὶ
 ὁ εὐρισκόμενος εἰς τόσον μεγάλην τιμὴν ἐκεῖνον, πού
 περιβάλλεται σῶμα; Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τὴν ὑψίστην δό-
 ξαν κατέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην κατασχύνην, καὶ αὐτὰ
 συνέβησαν ἐνῶ ἦτο ἀσώματος, καὶ εἶδε τὸν ἄνθρωπον πού
 ἐδημιουργήθη καὶ ἠξιώθη τόσον μεγάλην τιμὴν, ἂν καὶ
 εἶχε σῶμα, ἐΞ αἰτίας τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ δημιουργοῦ,
 ἐφθόνησε πολὺ καὶ μέ τὴν ἀπάτην, τὴν ὁποῖαν εἰσήγαγε
 διὰ τοῦ ὄφεως, κατέστησε τὸν ἄνθρωπον ἔνοχον τῆς τι-
 μωρίας τοῦ θανάτου. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πονηρία· δὲν
 ἠμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἡρεμίαν τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλ-
 λων. "Ὅτι λοιπόν κατὰ τὸν παλαιὸν χρόνον καὶ ὁ διάβο-
 λος καὶ ὁλος ὁ στρατός του ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν δόξαν ἐ-

δόξης ἐκείνης ἐξέπεσον, καὶ τῶν ἠτιμωμένων γεγόνασι, δῆ-
 λον ἅπασιν. Ἐλλως δὲ καὶ ποίας οὐκ ἂν εἶη ἀνοίας ἀνάμε-
 σιον τὸ λέγειν, διὲ ἀγγελοὶ πρὸς συνουσίαν γυναικῶν κατη-
 νέχθησαν, καὶ ἡ ἀσώματος ἐκείνη φύσις πρὸς τὴν συναλλα-
 5 γὴν τῶν σωμάτων ὑπήχθη; Ἡ οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέ-
 γοντος περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων οὐσίας· «Ἐὰν γὰρ τῇ ἀνα-
 πύσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκοιται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγ-
 γελοὶ Θεοῦ»; Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὴν ἀσώματον φύσιν ἐκείνην
 10 τοιαύτην ἐπιθυμίαν δέξασθαι ποιεῖ. Πρὸς τοῦτοις δὲ κάκεινο
 ἐννοῆσαι δεῖ, διὲ πάντη τῶν ἀτοπιωτάτων ἐστὶ τοῦτο δέξασθαι
 τῷ λογισμῷ. Εἰ γὰρ οἱ ἅγιοι καὶ Πνεύματος ἁγίου ἡξιωμέ-
 νοι οὐδὲ ὀπασίαν ἀγγέλων ἰδεῖν ἴσχυσαν· καὶ γὰρ ὁ ἀνὴρ
 τῶν ἐπιθυμιῶν θεασάμενος ἀγγέλου παρουσίαν, οὐκ αὐτὴν
 τὴν οὐσίαν (πῶς γὰρ οἶόν τε ἀσώματον οὐσίαν ἰδεῖν;), ἀλλὰ
 15 μετασχηματισθεῖσαν, τὴν ἐνέργειαν μικροῦ δεῖν καὶ αὐτὴν τὴν
 ψυχὴν ἀφῆκεν, καὶ ὁ ἰσοοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ ἄπνοους
 σχεδὸν ἔκειτο· τίς ἂν κἂν σφόδρα μεμηνῶς ἦ, κατεδέξαιτο
 τὸ βλάσφημον τοῦτο ῥῆμα καὶ πολλῆς γέμον τῆς ἀνοίας, διὲ
 ἡ ἀσώματος φύσις καὶ νοερὰ σωμάτων συμπλοκῆς ἠνέσχει;
 20 3. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ ταῦτα κινουῦντες καὶ αὐτοὶ δό-
 ξωμεν εἰκῆ τὸν χρόνον καταιριβεῖν, φέρε ἐπειδὴ διὰ τῶν
 πραγμάτων ἐπληροφόρησαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὡς τῶν ἀ-
 δυνατίων τοῦτο καθέστηκε, τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐγκειμένων δι-
 δάξωμεν ὑμᾶς, πάλιν ἀναγνόντες τὰ παρὰ τῆς θείας Γρα-
 25 φῆς εἰρημένα. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄν-
 θρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννή-
 θησαν αὐτοῖς· ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν
 ἀνθρώπων, διὲ καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ
 πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Προλαθόντες ἐδιδάξαμεν ὑμᾶς, διὲ

8. Ματθ. 22, 30.

9. Ἀναφέρεται εἰς τὸν προφῆτην Δανιὴλ (Δαν. 10, 7-11).

κείνην καὶ ἔχουν καταστήσει ἀπὸ τοὺς στερημένους τὴν τιμὴν, εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους. " Ἄλλωστε δὲ ποίαν μεγάλην ἀνοησίαν δὲν θὰ περιέχη τὸ νὰ λέγουν, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐκρημνίσθησαν διὰ τὴν συνουσίαν μὲ τὰς γυναῖκας καὶ ἡ ἀσώματος ἐκείνη φύσις ὑπετάχθη εἰς τὴν ἐπιμειξίαν τῶν σωμάτων; " Ἡ δὲν ἀκούεις τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὴν οὐσίαν τῶν ἀγγέλων· « Κατὰ τὴν ἀνάστασιν οὔτε νυμφεύονται, οὔτε ὑπανδρεύονται, ἀλλὰ εἶναι ὡσάν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ »⁸; Οὔτε βεβαίως ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῆ ποτὲ τέτοια ἐπιθυμίαν ἢ ἀσώματος ἐκείνη φύσις. Ἐπὶ πλέον δὲ πρέπει νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὅπωςδήποτε εἶναι ἀπρεπέστατον νὰ δεχθοῦμεν αὐτὸ μὲ τὴν σκέψιν μας. Διότι, ἐὰν οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀξιωθῆ τὸ " Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν ἠμπόρουν νὰ ἰδοῦν οὔτε τὴν ὄψιν τῶν ἀγγέλων· καθόσον πράγματι ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπιθυμιῶν, ὅταν εἶδε παρουσίαν ἀγγέλου, ὄχι τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν του (διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἀσώματον οὐσίαν;), ἀλλὰ αὐτὴν ποῦ ἤλλαξε σχῆμα, ἔχασε σχεδὸν τὴν ἐνέργειάν του καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ ὁ τόσοσ ἰσχυρὸς καὶ τόσοσ μέγας ἄνθρωπος ἔκειτο σχεδὸν νεκρός⁹· ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῆ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑπερβολικὰ παράφρων, τὰ βλάσφημα αὐτὰ λόγια καὶ πολὺ ἀνόητα, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀσώματος καὶ νοερὰ φύσις τῶν ἀγγέλων ἠνέχθη καὶ τὴν σαρκικὴν μείξιν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων;

3. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦμεν ὅτι σπαταλῶμεν ἄσκοπα τὸν χρόνον ἀναφερόμενοι ἐπὶ πολὺ εἰς αὐτά, ἐμπρός, ἀφοῦ ἐπληροφορήσαμεν τὴν ἀγάπην σας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι αὐτὸ ἔχει καταστῆ ἀδύνατον, ἄς διδάξωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ κειμένου, ἀφοῦ ἀναγνώσωμεν πάλιν τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. « Καὶ συνέβη, λέγει, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας· ὅταν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ εἶδαν τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἶναι ὡραῖαι, ἔλαβαν γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, ποῦ ἐξεχώρισαν ». Προηγουμένως σὰς ἐδιδάξαμεν, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή συνη-

ἔθος τῆ Γραφῆ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς Θεοῦ καλεῖν. Ἐ-
 πει οὖν ἀπὸ τοῦ Σὴθ οὗτοι κατήγον τὸ γένος, καὶ ἀπὸ τοῦ
 ὑπ' αὐτοῦ τεχθέντος καὶ προσαγορευθέντος Ἐνώσ· «Οὗτος
 γάρ», φησὶν, «ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θε-
 5 οῦ»· ἐξ ἐκείνου λοιπὸν οἱ ἐξῆς ικιτόμενοι υἱοὶ Θεοῦ προση-
 γορεύθησαν παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, διὰ τὸ μιμεῖσθαι μέχρις
 ἐκείνου τῶν προγόνων τὴν ἀρετὴν· υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων ἐ-
 κάλεσε τοὺς πρὸ τοῦ Σὴθ γεγονότας, τοὺς ἀπὸ τοῦ Κάιν, καὶ
 τοὺς ἐξ ἐκείνου τὸ γένος κατάγοντας. «Ἐγένετο γάρ», φησὶν,
 10 «ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς,
 καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς»· ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ
 Θεοῦ, οἱ ἀπὸ τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ Ἐνώσ, τὰς θυγατέρας τῶν
 ἀνθρώπων, ἐκείνας τὰς ὑπ' ἐκείνων τεχνείσας, περὶ ὧν εἴ-
 πεν, ὅτι «Καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς», ὅτι καλαὶ εἴ-
 15 σιν. Ὅρα πῶς διὰ τῆς λέξεως ταύτης πᾶσαν ἡμῖν αὐτῶν τὴν
 ἀσέλγειαν ἐνέφηεν. Οὐδὲ γὰρ δι' ἐπιθυμίαν παιδοποιίας ἐ-
 πὶ τὴν προᾶξιν ταύτην ὥρμησαν, ἀλλὰ δι' ἀκρασίαν ἡδονῆς·
 «Ἰδόντες γάρ», φησὶ, «τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι
 καλαὶ εἶσιν». Ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐμορφίας εἰς τὸν θλεθρον
 20 αὐτοῦς τοῦτον ἤνεγκε, καὶ τὸ κάλλος τῆς ὄψεως καὶ τῆς πορ-
 νείας καὶ τῆς ἀσελείας αὐτοῖς γεγένηται αἴτιον. Καὶ οὐδὲ
 τοῦτω ἠρκέσθη, ἀλλὰ προσέθεσεν «Ἐλαβον δὲ ἑαυτοῖς γυ-
 ναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Καὶ τοῦτο πάλιν ἐμ-
 φαίνοντός ἐστι τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀσέλγειαν, ὅτι τῷ κάλλει
 25 ἠτιήθησαν, καὶ χαλινὸν ἐπιθεῖναι τῇ ἀτάκτῳ ἐπιθυμίᾳ οὐκ ἠ-
 βουλήθησαν ἀλλὰ ὑποβρούχιοι γεγονάσι ὑπὸ τῆς θείας χειρω-
 θέντες, καὶ διὰ τὴν παράνομον ταύτην προᾶξιν ἐρήμους ἑαυ-
 τοὺς καταστήσαντες τῆς ἄνωθεν προνοίας. Καὶ ἵνα μάθωμεν
 δι οὐ νόμῳ γάμου, οὐδὲ παιδοποιίας ἔνεκεν τοῦτο διεπράξαν-
 30 το, διὰ τοῦτό φησιν «Ἰδόντες δι καλαὶ εἶσιν, ἔλαβον ἑαυ-
 τοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Τί οὖν; τῶν

θίζει νὰ ὀνομάζη καὶ τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν γενεάν τοῦ Σήθ, καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, πού ὠνομάσθη Ἐνώς· «διότι αὐτός, λέγει, ἤλπισεν ὅτι θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ»¹⁰. ὅσοι λοιπὸν ἐγεννῶντο εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ ἐκείνων ὠνομάσθησαν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐμιμοῦντο τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων των μέχρις ἐκείνων· υἱοὺς δὲ τῶν ἀνθρώπων ὠνόμασε τοὺς γεννηθέντας πρὶν ἀπὸ τὸν Σήθ, τοὺς γεννηθέντας ἀπὸ τὸν Κάιν καὶ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν γενεάν του. «Καὶ συνέβη, λέγει, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας·» ὅταν δὲ εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Σήθ καὶ τὸν Ἐνώς, τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἐκείνας δηλαδὴ πού ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτοῦς, διὰ τὰς ὁποίας εἶπεν, ὅτι «Καὶ θυγατέρας ἀπέκτησαν αὐτοὶ», ὅτι εἶναι ὠραῖαι. Πρόσεχε πῶς μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν μᾶς ἐφανέρωσεν ὄλην τὴν ἀσελγειαν αὐτῶν. Διότι δὲν ὤρμησαν εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν ἐπειδὴ ἐπεθύμησαν νὰ ἀποκτήσουν παιδιὰ, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας τῆς ἡδονῆς, «διότι εἶδαν, λέγει, ὅτι αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὠραῖαι». Ἡ ἐπιθυμία τῆς ὁμορφίᾳς ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτὴν καὶ ἡ ὁμορφία τοῦ προσώπου ἔχει γίνει ἡ αἰτία καὶ τῆς πορνείας καὶ τῆς ἀσελγείας αὐτῶν. Καὶ δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν· «Ἐλαβαν δὲ γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, πού ἐξεχώρισαν». Καὶ αὐτὸ πάλιν φανερῶνει τὴν μεγάλην ἀσελγειαν των, ὅτι ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ θέσουν χαλινάρι εἰς τὴν ἄτακτον ἐπιθυμίαν των· ἀλλὰ κατεποντίσθησαν αἰχμαλωτισθέντες ἀπὸ τὴν θέαν, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς παρανόμου αὐτῆς πράξεως ἀπογυμνώσαντες τοὺς ἑαυτοῦς των ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ἔκαμαν τοῦτο οὔτε μὲ νόμιμον γάμον, οὔτε ἔνεκα τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποκτήσουν παιδιὰ, διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν εἶδαν ὅτι εἶναι ὠραῖαι, ἔλαβαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, πού ἐξεχώρισαν». Τί λοιπὸν; θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατη-

ὀφθαλμῶν τὴν θέαν ἄν τις αἰτιάσαιτο; Οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὀλίσθου αἴτιος γέγονεν, ἀλλ' ἡ τῆς προαιρέσεως ραθυμία, καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀχαλίνωτον. Ὁ γὰρ ὀφθαλμὸς διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη, ὥστε διὰ τούτου κατο-
 5 πεύσαντας τὰ τοῦ Θεοῦ δημιουργήματα, δοξάζειν τὸν τούτων ποιητὴν. Τοῦ ὀφθαλμοῦ τοίνυν ἐστὶν ἔργον τὸ ὁρᾶν· τὸ δὲ κακῶς ὁρᾶν ἀπὸ τοῦ ἔνδοθεν ἠνιοχοῦντος λογισμοῦ γίνεται. Τὰ γὰρ μέλη πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν ἡμῖν εἶναι
 10 χρήσιμα ἐδημιούργησεν ὁ Δεσπότης, καὶ ἠνιοχεῖσθαι συνεχώρησεν ὑπὸ τῆς ἀσωμάτου οὐσίας, τῆς ψυχῆς λέγω. Ἐπειδὴ οὖν ἐκείνη εἰς ραθυμίαν ἀποκλίνει, καὶ τὰς ἡνίας χαλάσῃ, καθάπερ ἠνίοχος οὐκ εἰδῶς τὰ ἅτακτα τῶν ἵππων σκιρτήματα κατασιέλλειν, ταῖς ἡνίαις ἐνδοῦς καὶ τοὺς ἵππους τοὺς τὸ ἄρμα ἔλκοντας καὶ ἑαυτὸν κατακρημνίζει οὕτω δὴ
 15 καὶ ἡ προαιρέσις ἢ ἡμετέρα, ἐπειδὴ μὴ εἰδῆ τοῖς μέλεσι δεόντως κεχρηῆσθαι, ταῖς ἀτάκτοις ἐπιθυμίαις ἐνδοῦσα ὑποβρύχιον ἑαυτὴν ἐργάζεται. Διὰ τοῦτο ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς εἰδῶς τῆς φύσεως ἡμῶν τὸ εὐεπηρεάσιον καὶ τῆς προαιρέσεως τὴν ραθυμίαν, νόμον ἔθηκεν ἀποπειχίζοντα καὶ κω-
 20 λύνοντα τὴν περίεργον θεωρίαν, ἵνα ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος τὴν ἐν ἡμῖν τιμιωμένην πυρὰν σβέσῃ, καὶ φησὶν «Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἀπαγορεύω τὴν ἀκόλαστον ὄψιν, ἵνα ἐλευθερώσω τῆς ἀτόπου πράξεως. Μὴ
 25 γὰρ δὴ νομίσης, φησὶν, ὅτι ἡ συμπλοκὴ μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐργάζεται· ἢ γνώμη ἐστὶν ἢ τὴν κατάκρισιν δεχομένη. Καὶ οὗτοι τοίνυν ἐπειδὴ τὸ κάλλος εἶδοσαν, ἐάλωσαν τῇ θέᾳ. «Εἶδον γάρ», φησὶν, «ὅτι καλαὶ εἶσι, καὶ ἔλαβον ἑαυτοῖς ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Ἄλλ' ἴδωμεν καὶ μετὰ τὴν ἄτοπον
 30 ταύτην προᾶξιν, καὶ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. «Καὶ εἶπε», φησί, Κύριος ὁ Θεός· σὺ μὴ καταμει-

γορήση τὴν θεάν τῶν ὀφθαλμῶν; Καθόλου ἔββαια δὲν ἔγινεν αἰτία τοῦ σφάλματος ὁ ὀφθαλμός, ἀλλὰ ἡ ἀδιαφορία τῆς προαιρέσεως καὶ ἡ ἀχαλίνωτος ἐπιθυμία. Διότι ὁ ὀφθαλμός δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθη, ὥστε, ἀφοῦ μὲ αὐτὸν παρατηροῦμεν τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, νὰ δοξάζωμεν τὸν δημιουργόν των. Ἔργον λοιπὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι νὰ βλέπῃ τὸ νὰ βλέπῃ ὁμως μὲ πονηρίαν, τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὸν νοῦν, ὁ ὁποῖος κατευθύνει ἀπὸ μέσα. Διότι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ μέλη τοῦ σώματος διὰ νὰ εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν πράξεων καὶ ἐπέτρεψε νὰ κατευθύνωνται ἀπὸ τὴν ἀσώματον οὐσίαν, δηλαδὴ τὴν ψυχὴν. Ὅταν λοιπὸν ἐκείνη στραφῇ πρὸς τὴν ὀκνηρίαν καὶ χαλαρώσῃ τὰ ἡνία, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἡνίοχος ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ συγκρατήσῃ τὰ ἄτακτα σκιρτήματα τῶν ἀλόγων, ἀφοῦ χαλαρώσῃ τὰ ἡνία κατακρημνίζει καὶ τὰ ἄλογα ποῦ σύρουν τὸ ἄρμα καὶ τὸν ἑαυτὸν του ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ἰδικὴ μας προαίρεσις, ὅταν δὲν γνωρίζῃ νὰ μεταχειρίζεται τὰ μέλη τοῦ σώματος, ὅπως πρέπει, ὑποχωροῦσα εἰς τὰς ἀτάκτους ἐπιθυμίας, καταποντίζεται. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἡμῶν Χριστός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸν εὐκόλον ἐπηρεασμὸν τῆς φύσεώς μας καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς προαιρέσεως, ἔθεσε νόμον, ὁ ὁποῖος ἀποφράσσει καὶ ἐμποδίζει τὴν περιέργον θεάν, διὰ νὰ σθήσῃ τὴν φλόγα, ἡ ὁποία ἀπὸ μεγάλην ἀπόστασιν ἀνάπτει μέσα μας, καὶ λέγει· «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶδε γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»¹¹. Διὰ τοῦτο, λέγει, ἀπαγορεύω τὴν ἀκόλαστον θεάν, διὰ νὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ἀπρεπῆ πρᾶξιν. Μὴ λοιπὸν νομίσης, λέγει, ὅτι μόνον ἡ σαρκικὴ μείξις ἐπιφέρει τὴν ἁμαρτίαν ἢ γνώμη, ἡ ὁποία δέχεται τὴν κατάκρισιν, εἶναι ἐκείνη ποῦ τὴν προκαλεῖ. Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἐγνώρισαν τὴν ὁμορφίαν, ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὴν θεάν. «Διότι εἶδαν, λέγει, ὅτι εἶναι ὠραῖαι καὶ ἔλαβαν γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, ποῦ ἐξεχώρισαν». Ἄλλὰ ὡς ἰδοῦμεν, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπρεπῆ αὐτὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπε, λέγει,

νη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. Ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἕτη ἑκατὸν εἴκοσι). Ἄβυσσον φιλανθρωπίας ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς θραχέσι τούτοις ρήμασι. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ
 5 Θεός· οὐ μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». Τὸ Πνεῦμα ἐνιαυθὰ τὴν προνοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐκάλεσε, τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν ἤδη προσηνύων. Καὶ ἵνα μάθῃς διὰ περὶ τούτου ἦν ὁ λόγος, ὅρα τὸ ἐπαγόμενον. «Διὰ τὸ εἶναι αὐτούς», φησί, «σάρκας»
 10 τσιτέσι, διὰ τὸ σαρκικαῖς πράξειςιν αὐτοὺς καταδεδαπανῆσθαι, καὶ μὴ εἰς δέον κεχρησθῆναι τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ, ἀλλ' ὡς σάρκα μόνον περικειμένους καὶ ψυχῆς ἐρῆμους ὄντας, οὕτω τὸν ἑαυτῶν βίον καταναλίσκειν. Ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ θείᾳ Γραφῇ σάρκα τοὺς σαρκικοὺς καλεῖν, ὥσπερ τοὺς ἐναρέτους
 15 ἀσάρκους ὀνομάζειν, καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν, «Ἑμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί»· οὐκ ἐπειδὴ σάρκα οὐ περιέκειντο, ἀλλ' ἐπειδὴ σάρκα περικείμενοι ἀνώτεροι τῶν σαρκικῶν ἦσαν φρονημάτων. Ὡσπερ οὖν καὶ τοιοῦδε διὰ τὸ ὑπεροχᾶν τῶν σαρκικῶν ἔλεγεν «Ἑμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί»· οὕτω καὶ
 20 ἐπὶ τούτων, ἐπειδὴ περὶ τὰς σαρκικὰς πράξεις διηνεκῶς ἦσαν ἠσυχολημένοι, σάρκας αὐτοὺς ἐκάλεσε. Διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, οὐκ ἔτι συγχωρήσω ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοὺς καταρουπαίνεσθαι.

4. Εἶδες ἀγανακτίσεως μέγεθος; εἶδες ἀπειλῆς ὑπερ-
 25 βολήν; Σκόπει πῶς τῇ ἀπειλῇ καὶ τῇ ἀγανακτίσει τὴν φιλανθρωπίαν ἔμικσε. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἀπειλεῖ πολλάκις, οὐχ ἵνα εἰς ἔργον ἀγάγη τὴν ἀπειλήν, ἀλλ' ἵνα διορθωσάμενος αὐτοὺς μηκέτι τὴν ἀπειλήν εἰς ἔργον ἐξενέγκῃ. Εἰ γὰρ ἐβούλετο τιμωρήσασθαι, τίνας ἔνεκεν καὶ προ-
 30 ἔλεγον; Ἄλλ' ἐπειδὴ μὴ θούλειται, διὰ τοῦτο αἰεὶ μέλλει καὶ

Κύριος ὁ Θεός· δὲν θὰ παραμείνη τὸ πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς αἰώνια, ἐπειδὴ εἶναι αὐτοὶ σαρκικοί. Θὰ εἶναι δὲ αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς των ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη». Εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις ἀπροσδιόριστον βάθος φιλανθρωπίας. «Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός· δὲν θὰ παραμείνη αἰώνια τὸ Πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι σαρκικοί». Τὴν προνοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν ὠνόμασεν ἐδῶ «τὸ Πνεῦμα», προαναγγέλλων ἤδη τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ λόγος ἔγινε δι' αὐτό, πρόσεχε τὸ ἐπόμενον. «Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι σαρκικοί», λέγει· δηλαδή, ἐπειδὴ ἔχουν δαπανήσει τελείως τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὰς σαρκικὰς πράξεις καὶ δὲν ἔχουν χρησιμοποιήσει ὅπως πρέπει τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ περιβάλλονται μόνον σάρκα καὶ νὰ εἶναι χωρὶς ψυχὴν, καταναλώνουν ἔτσι τὴν ζωὴν των. Συνηθίζει βεβαίως ἡ Ἁγία Γραφή νὰ ὀνομάζῃ σάρκα τοὺς σαρκικούς ἀνθρώπους, ὅπως ὀνομάζει τοὺς ἐναρέτους ἀσάρκους, καθὼς ὁ Παῦλος λέγει, «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε αἰχμάλωτοι τῆς σαρκός»¹²· ὄχι ἐπειδὴ δὲν περιεβάλλοντο σάρκα, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν φρονήματα ἀνώτερα ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἂν καὶ περιεβάλλοντο σάρκα. Ὅπως λοιπὸν καὶ εἰς αὐτούς ἐδῶ ἔλεγεν, ἐπειδὴ ἐπεριφρονοῦσαν τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας· «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε αἰχμάλωτοι τῆς σαρκός»· ἔτσι καὶ εἰς αὐτούς, ἐπειδὴ ἠσχολοῦντο συνεχῶς μὲ τὰς σαρκικὰς πράξεις, ὠνόμασεν αὐτούς σαρκικούς. Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι σαρκικοί, δὲν θὰ ἐπιτρέψω πλέον νὰ ἀτιμάζωνται αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας.

4. Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεως; εἶδες ὑπερβολικὴν ἀπειλήν; Πρόσεχε πῶς ἀνέμειξε τὴν φιλανθρωπίαν μὲ τὴν ἀπειλήν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικός μας Κύριος· πολλὰς φορὰς ἀπειλεῖ, ὄχι διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ ἀφοῦ διορθώσῃ αὐτούς, νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ πλέον τὴν ἀπειλήν. Ἐὰν πράγματι ἤθελε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, διὰ ποῖον λόγον καὶ προέλεγε τὴν ἀπειλήν; Ἄλλὰ ἐπειδὴ δὲν θέλει, δι' αὐτό

ἀναβάλλεται, καὶ προλέγει, ἀφορμὴν παρέχων τοῖς ὑπευθύ-
 νοις φυγεῖν μὲν τὴν κακίαν, ἐλέσθαι δὲ τὴν ἀρετήν, καὶ
 τῆς τιμωρίας τὴν πείραν διαφυγεῖν. Ἐπὶ οὖν ἠπέλιψε τῇ
 παρωληθρία αὐτοὺς παραδώσειν (ιοῦτο γὰρ ἔστιν, «Οὐ μὴ
 5 καταιμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῦτοις, διὰ
 τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας» ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἔάσω αὐτοὺς λοιπὸν
 ζῆν), οὐκ ἀρκεσθεῖς τῇ τῶν πεντακοσίων ἐτῶν μακροθυμίᾳ,
 ἥ διὰ πάσης τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε διὰ τῆς προσηγορίας ἐπαι-
 δεύοντο, νῦν πάλιν ἐπιτείνων τὴν ἀγανάκησιν, ἐτέραν αὐ-
 10 τοῖς προθεομίαν ὀρίζει καὶ φησὶν ἠπειλησάμην, καὶ εἶπον,
 καὶ δῆλῃν ἐποίησα τὴν ἐμὴν ἀγανάκησιν, ἣν διὰ τὸ πλῆθος
 τῶν ἁμαρτημάτων τῶν εἰργασμένων ἐπαχθῆναι ὑμῖν ἔστιν
 ἀκόλουθον ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοὺς τὰ ἀνίατα ἡμαρτηκότας σω-
 θῆναι θούλωμαι, καὶ μηδένα ἀπόλλυσθαι, διὰ τοῦτο καὶ ἐ-
 15 καιτὸν εἴκοσι ἐτῶν χρόνον πάλιν ἐνδίδωμι, ἵνα, εἰ θούλεσθε
 καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι διὰ τῆς ἐπὶ τὸ θέλιον με-
 ταβολῆς, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐλόμενοι, τῆς τιμωρίας τὴν πείραν
 ἐκφύγητε. «Ἔσονται γάρ», φησὶν, «καὶ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἐ-
 καιτὸν εἴκοσι. Οἱ δὲ γίγαντες, φησὶν, ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν
 20 ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. Καὶ μετ' ἐκεῖνα, ὡς ἂν εἰσεπορευόντο
 οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐ-
 γεννώσαν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος,
 οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί». *Γίγαντας ἐνιαυθὰ τοὺς ἰσχυροὺς*
τὸ σῶμα οἶμαι λέγειν τὴν θεῖαν Γραφήν. Ἐξ ἐκείνων, φη-
 25 *σὶν, ἡ γενεὰ αὐτῶν ἠὲξήθη. Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ ἔστιν ἰ-*
δεῖν εἰρημένον «Γίγαντες», φησὶν, «ἔρχονται τὸν θυμὸν μου
παῦσαι». Ταῦτον δὲ τὸν τῶν ἐκαιτὸν εἴκοσι ἐτῶν ἀριθμὸν τι-
νες κομίζουσι τὸν ὄρον τῆς ζωῆς εἶναι· εὐ τοῦτο δὲ σημαίνει,
ἀλλὰ τέως τὴν μακροθυμίαν ἐνδείξασθαι θούλειαι, ἣν καὶ

πάντοτε αναβάλλει καὶ ἐπιβραδύνει καὶ προλέγει, μὲ σκοπὸν νὰ παρέχη εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ὑπευθύνους νὰ ἀποφύγουν μὲν τὴν κακίαν, νὰ προτιμήσουν δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν δοκιμασίαν τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ παραδώσῃ αὐτοὺς εἰς ὀλοσχερῆ καταστροφὴν (διότι αὐτὸ σημαίνει· «Δὲν θὰ παραμείνη τὸ Πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι σαρκικοί»· ἀντὶ τοῦ, δὲν θὰ τοὺς ἀφήσω νὰ ζοῦν εἰς τὸ ἐξῆς), χωρὶς νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν μακροθυμίαν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε εἰς ὄλην τὴν Ζωὴν του, τῶρα πάλιν ἐπαυξάνων τὴν ἀγανάκτησιν, ὀρίζει εἰς αὐτοὺς ἄλλην προθεσίαν καὶ λέγει· σὰς ἠπειλήσα καὶ εἶπα καὶ ἔκανα φανεράν τὴν ἀγανάκτησίν μου, ἢ ὁποία ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον σας ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχετε διαπράξει· ἐπειδὴ ὅμως θέλω νὰ σωθοῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν διαπράξει ἀνίατα ἀμαρτήματα καὶ κανεὶς νὰ μὴ χαθῆ, διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ὑποχωρῶ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, διὰ νὰ ἀποφύγετε τὴν δοκιμασίαν τῆς τιμωρίας, ἐὰν θέλετε νὰ ἀποπλύνετε τὰ ἀμαρτήματά σας μὲ τὴν μεταστροφὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ προτιμήσετε τὴν ἀρετὴν. «Διότι θὰ εἶναι, λέγει, αἱ ἡμέραι τῆς Ζωῆς των ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη. Ὑπῆρξαν δέ, λέγει, ἐπάνω εἰς τὴν γῆν γίγαντες κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, εὐθύς ὡς συνευρίσκοντο οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγεννοῦσαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ παλαιοὶ γίγαντες, οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί». Νομίζω, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή ὀνομάζει ἐδῶ γίγαντας τοὺς ἰσχυροὺς κατὰ τὸ σῶμα. Ἀπὸ ἐκείνους, λέγει, ἠϋξήθη ἡ γενεὰ των. Καὶ πράγματι εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν καὶ ἀλλοῦ αὐτὸ εἰπωμένον· «Γίγαντες, λέγει, ἔρχονται νὰ καταπαύσουν τὸν θυμὸν μου»¹⁸. Μερικοὶ δὲ νομίζουν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν εἶναι τὸ ὄριον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου· δὲν σημαίνει ὅμως αὐτό, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ πρῶτον τὴν μακροθυμίαν του, τὴν ὁποίαν μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τάσα ἀμαρτήματα ἐκδηλώνει

- μετὰ ἰοσαῦτα ἁμαρτήματα ἐπ' αὐτοὺς ἐπιδείκνυται. "Ἴν' οὖν
 μάθωμεν καὶ μετὰ τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ τὴν ἀπειλήν, καὶ
 τὴν ἰοσαύτην τοῦ χρόνου μακροθυμίαν, ἣν εἰς μειάνοιαν αὐ-
 τοῖς δέδωκεν, ὡς οὐ μόνον οὐδὲν ἐκέρδαον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 5 αὐτοῖς ἐπέμειναν, διὰ τοῦτό φησιν «Ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ
 υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγεν-
 νῶσαν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος, οἱ
 ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί». Εἶδες ἀγνωμοσύνης ὑπερβολήν; εἶ-
 δες ψυχὴν ἀνάλγητον; Οὕτις ὁ τῆς τιμωρίας φόβος, οὔτις ὁ
 10 τῆς μακροθυμίας χρόνος ἀπέστησεν αὐτοὺς τῶν πονηρῶν πρά-
 ξεων ἀλλ' ἅπαξ κατὰ κρημνῶν κατενεχθέντες, καὶ τὸ τῆς
 διανοίας ὄμμα πηρωθέντες, οὐκ ἔτι λοιπόν, καθάπερ ὑπὸ
 μέθης ἰνὸς τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας καταβαπυσθέντες, ἀνε-
 νεγκεῖν ἠβουλήθησαν, καθάπερ καὶ σοφὸς τίς φησιν «Ἀσε-
 15 θῆς ἐμπροσθὸν εἰς θάνατος κακῶν καταφρονεῖ». Δεινὸν γάρ, δει-
 νόν, ἀγαπητέ, ἄλῶναι ταῖς τοῦ διαβόλου παγίοις. Ἡ γὰρ ψυ-
 χὴ λοιπόν καθάπερ ἐν δικτύοις ἀπειλημμένη, καὶ ὥσπερ ὅς
 ἐγκυλιουμένη βορβόρῳ ἥδεται, οὕτω καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῆς κακῆς
 συνηθείας καταχωσθεῖσα, οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνει τῆς τῶν
 20 ἡμαρτηκῶτων δυσωδίας. Διὸ χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι,
 ὥστε μηδεμίαν τῶν πονηρῶν δαίμονι παρὰ τὴν ἀρχὴν εἴσοδον
 παρασχεῖν, ἵνα μὴ σκοτιώσας ἡμῶν τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ διο-
 ρατικὸν τῆς διανοίας ἀποτυφλώσας, παρᾶσκευάσῃ, καθάπερ
 ἀπεισιρημένους τοῦ ἡλιακοῦ τοῦτου φωτός, πρὸς τὰς ἀκτῖνας
 25 τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ὁρᾷν μὴ δυναμένους, κατὰ κρη-
 μνῶν φέρεσθαι, ὅπερ καὶ οὗτοι τότε πεπόνθησαν. Ἄκουε γὰρ
 πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τῆν ἀνεξικακίαν. «Ἰδὼν δέ»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεός, διὲ ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀν-
 θρώπων ἐπὶ τῆς γῆς». Τί βούλῃται τὸ εἰρημένον, «Ἰδὼν δέ»;
 30 Οὐκ ἐπειδὴ ἠγνόει ὁ Δεσπότης· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πρὸς τὴν

πρὸς αὐτούς. Διὰ τὸ νὰ μάθωμεν λοιπὸν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἐπειλὴν καὶ τὴν ἐπὶ τόσον χρόνον μακροθυμίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει εἰς αὐτούς διὰ τὸ νὰ μετανοήσουσιν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδισαν τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐπέμειναν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, διὰ τοῦτο λέγει· «Εὐθύς ὡς συνερίσκοντο οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγεννοῦσαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ παλαιοὶ γίγαντες, οἱ ὀνομαστοὶ ἄνθρωποι». Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀχαριστίαν; εἶδες ἀναίσθητον ψυχὴν; Οὔτε ὁ φόβος τῆς τιμωρίας, οὔτε ὁ χρόνος τῆς μακροθυμίας ἀπεμάκρυνεν αὐτούς ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις· ἀλλὰ ἀφοῦ διὰ μίαν φορὰν κατέπεσαν εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ ἐτυφλώθησαν κατὰ τὸ βλέμμα τῆς διανοίας, δὲν ἠθέλησαν πλέον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸ μέλλον εἰς τὴν προηγουμένην κατάστασιν, ὡσὰν νὰ ἐνεποτίσθησαν ἀπὸ κάποιαν μέθην τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ κάποιος σοφὸς λέγει· «Ὅταν ὁ ἀσεβὴς πέσῃ μέσα εἰς τὸ βάθος τῶν κακῶν, περιφρονεῖ τὰ πάντα»¹⁴. Εἶναι λοιπὸν φοβερόν, ἀγαπητέ, φοβερόν νὰ αἰχμαλωτισθῇ κανεὶς εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Διότι ἡ ψυχὴ, ὅπως ὅταν ἀποκλεισθῇ μέσα εἰς τὰ δίκτυα καὶ ὅπως ὁ χοῖρος εὐχαριστεῖται, ὅταν κυλίεται εἰς τὸν βόρβορον, ἔτσι καὶ αὕτη κατακλυσθεῖσα ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν, δὲν ἀντιλαμβάνεται οὔτε τὴν δυσωδίαν τῶν ἁμαρτημάτων. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καμμίαν εἴσοδον εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα, διὰ τὸ νὰ μὴ μᾶς κάμῃ, ἀφοῦ θανατώσῃ τὸν λογισμὸν μας καὶ τυφλώσῃ τελείως τὴν ὄρασιν τῆς διανοίας, ὡσὰν νὰ ἔχωμεν στερηθῇ τὸ ὑλιακὸν αὐτὸ φῶς καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦμεν νὰ βλέπωμεν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, νὰ πίπτωμεν εἰς τοὺς κρημνοὺς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως καὶ αὐτοὶ εἶχαν πάθει τότε. Ἄκουε λοιπὸν πάλιν τὴν ἀνεξικακίαν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶδε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Τί θέλουν νὰ μᾶς εἰποῦν αἱ λέξεις, «Καὶ εἶδε»; Ὅχι ἐπειδὴ

ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν ἅπαντα διηγεῖται ἡ θεία Γραφή
 ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, διὸ καὶ μετὰ τὴν ισοσύντην αὐτοῦ μακροθυ-
 μίαν τοῖς αὐτοῖς ἐπέμενον, ἣ καὶ χεῖροσι περιέβαλον ἑαυτοὺς
 κακοῖς, φησὶν· «Ἰδὼν δὲ διὸ ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν
 5 ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐκ γὰρ τῆς πονηρᾶς ταύτης πρά-
 ξεως, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἕως, καὶ ἕτερα πολλὰ αὐτοῖς
 ἐτίκειτο ἁμαρτήματα· διὰ τοῦτο φησὶν, «Αἱ κακίαι τῶν ἀν-
 θρώπων». Ὅπου γὰρ πορνία, καὶ ἀσέλγεια, καὶ ισοσύντη ἀ-
 κολασία, εἰκὸς καὶ μέθη, καὶ παροιμία, καὶ πολλὴν ἀδικίαν,
 10 καὶ πλεονεξίαν, καὶ τὰ μωρία τίκεισθαι κακά. «Ἰδὼν δὲ»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεός, διὸ ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀν-
 θρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ
 αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας».

5. Ὅρα πῶς ἕκαστον τῶν εἰρημένων δείκνυσι τὸ μέγε-
 15 θος τῶν ἡμαρτημένων. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε καθολικῶς διὸ ἐ-
 πληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς», ἐπή-
 γαγε, «Καὶ πᾶς τις». Μεγάλῃ τοῦ ρήματος ἡ ἔμφασις. Οὐχ
 ὁ νέος, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσβύτης τὰ αὐτὰ τῷ νέῳ δια-
 πράττειται· οὐδὲ ἀνὴρ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυνή· οὐ δούλος, ἀλλὰ
 20 καὶ ἐλεύθερος· οὐ πλούσιος, ἀλλὰ καὶ πένης. Καὶ τό, «Δια-
 νοεῖται», πολλὴν ἔχει τὴν δύναμιν. Οὐ γὰρ ἐκ συναρπαγῆς
 τοῦτο ὑπομένουσιν, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ διανοοῦμενοι, καὶ ταῦ-
 τα καθ' ἑκάστην ὥραν βουλόμενοι, καὶ ἐν τοῦτοις τὴν σπου-
 δὴν ἔχοντες, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔωχεν ἄπαξ ἢ δευτε-
 25 ρον ὑποσκελιοθέντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἴστανται τῆς κακίας,
 ἀλλ' ἐπιμελῶς ταύτην μετέρχονται, καὶ τὰ πονηρὰ διαπρατ-
 τονται· τοῦτ' ἔστι μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, οὐδὲν παρέργως,
 οὐδὲν ἡμελημένως ὑπ' αὐτῶν γίνεται, οὐδὲ πρὸς βραχὺν χρό-
 νον, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ζωὴν εἰς τοῦ-
 30 το καταναλίσκουσιν. Εἶδες πονηρίας ἐπίσαιν; εἶδες πῶς

δὲν ἐγνώριζεν ὁ Θεός· μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο· ἀλλὰ τὰ διηγείται ὅλα ἡ Ἁγία Γραφή ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας· διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ ἐπέμεναν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα ἢ περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ μὲ χειρότερα κακά, λέγει· «Καὶ εἶδεν, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Διότι ἀπὸ τὴν πονηρὰν αὐτὴν πρᾶξιν ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν πηγὴν, ἐγεννῶντο καὶ ἄλλα πολλὰ ἁμαρτήματα εἰς αὐτούς· διὰ τοῦτο λέγει, «Αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων». Διότι ὅπου ὑπάρχει πορνεία καὶ ἀσέλγεια καὶ τόση ἀκολασία, εἶναι φυσικὸν νὰ γεννῶνται καὶ ἡ μέθη καὶ ἡ κραιπάλη καὶ ἡ μεγάλη ἀδικία καὶ πάρα πολλὰ κακά. «Καὶ εἶδε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ κάθε ἄνθρωπος συλλογίζεται μὲ ἐπιμέλειαν εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του τὸ κακὸν ὅλας τὰς ἡμέρας».

5. Πρόσεχε, πῶς κάθε λέξις ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε γενικῶς, ὅτι «Ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν», ἐπρόσθεσε, «Καὶ ὁ καθένας». Εἶναι μεγάλη ἡ ἔμφρασις τῶν λέξεων. Ὅχι μόνον ὁ νέος, ἀλλὰ καὶ ὁ γέρον διαπράττει τὰ ἴδια μὲ τὸν νέον· ὄχι μόνον ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναῖκα· ὄχι μόνον ὁ δοῦλος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐλεύθερος· ὄχι μόνον ὁ πλούσιος, ἀλλὰ καὶ ὁ πτωχός. Καὶ τὸ, «Συλλογίζεται», ἔχει μεγάλην δύναμιν. Δὲν ὑπομένουν βέβαια αὐτὸ ἀπὸ ἀπερισκεψίαν, ἀλλὰ ἀφοῦ συλλογίζονται εἰς τὴν καρδίαν των καὶ σκέπτωνται αὐτὰ κάθε στιγμὴν καὶ σπεύδουν εἰς αὐτὰ· καὶ δὲν στέκονται εἰς τὴν κακίαν ἀπλὰ καὶ τυχαῖα, ἐπειδὴ ὑπεσκελίσθησαν διὰ μίαν ἢ δευτέραν σοφὰν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ ἀσκοῦν αὐτὴν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διαπράττουν τὰς πονηρὰς πράξεις· δηλαδὴ μὲ μεγάλην φροντίδα, τίποτε δὲν γίνεται ἀπὸ αὐτοὺς παρεμπιπτόντως καὶ μὲ ἀμέλειαν, οὔτε δι' ὀλίγον χρόνον, ἀλλὰ ὅλας τὰς ἡμέρας, ὅλην των τὴν ζωὴν σπαταλοῦν εἰς αὐτὸ. Εἶδες τὴν ἔντασιν τῆς πονηρίας; εἶδες

μελέτην τὸ πρᾶγμα ἐποιούντιο, ἐπιμελῶς ἅπαντα τὰ πονηρὰ διαπρατιόμενοι, καὶ πᾶσα ἡλικία τὴν τῆς κακίας ἐργασίαν ἠυτομόλῃ; «Πᾶς τις», φησὶν οὐδὲ ἡ ἄωρος ἡλικία, οὐδὲ ἡ ἀπειροκάκος ἄμοιρος ἦν, ἀλλ' εὐθέως καὶ ἐκ προσιμίων τὴν κακὴν

5 ταύτην ἀμιλλαν πάντες ἐποιούντιο, ἕκαστος τὸν πλησίον ὑπερβάλλεσθαι φιλονεικῶν ἐν τῇ τῶν πράξεων παρανομίᾳ. Ἐννόει γὰρ μοι ἐνταῦθα τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ δικαίου σοφίαν δι' ἐν τοσαύτῃ κακῶν συμφωνίᾳ ἴσχυσε τὴν λῆμν διαφυγεῖν, καὶ μηδεμίαν ἐντεῦθεν δέξασθαι θλάβην, ἀλλὰ καθάπερ ἐξ

10 ἐτέρας φύσεως συγκείμενος, οὕτως ἐρρωμένον φρόνημα ἀναλαβὼν, καὶ οὐλοθεν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς καιόρθωσιν σπεύσας, καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν συμφωνίαν διέφυγε, καὶ τῆς κατὰ πάντων ἐνεχθείσης παρωλεθρίας ἐκτὸς γέγονε. «Καὶ ἐνεθυμήθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεός, δι' ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς

15 γῆς». Ὅρα πάλιν λέξεως παχύτητα καὶ συγκαιάθασιν. Ἐνεθυμήθη, φησὶν, ἀντὶ τοῦ μεταμελήθη· οὐκ ἐπειδὴ μεταμελεῖται Θεός· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην ἡμῖν διαλέγεται ἡ θεία Γραφή, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς εἰς τοσαύτην ἀγανάκτη-

20 σιν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἤγαγε. «Καὶ ἐνεθυμήθη», φησί, «Κύριος ὁ Θεός, δι' ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς». Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο, φησί, αὐτὸν παρήγαγον, ἵνα εἰς τοσοῦτον ὄλιον κατενεχθεῖς ἀπωλείας ἐαντιῶ αἴτιος κατασιῆ; Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων τοσαύτης ἡξίωσα αὐτὸν τῆς

25 τιμῆς, καὶ τοσαύτην περὶ αὐτὸν ἐπεδειξάμην τὴν πρόνοιαν ἵνα τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος ἐκτὸς τῆς ἀπωλείας γένηται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ φιλανθρωπίᾳ τῇ ἐμῇ, θέλιον λοιπὸν ἐκκοπῆναι αὐτοῦ τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν. «Καὶ διενο-

πῶς ἔκαμαν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἐπιστήμην, διαπράττοντες ὄλας τὰς πονηρὰς πράξεις μὲ ἐπιμέλειαν καὶ κάθε ἡλικία ἔσπευδε πρὸς τὴν διάπραξιν τῆς κακίας; «Ὁ καθέννας», λέγει· οὔτε οἱ ἀνήκοντες εἰς ἀνώριμον ἡλικίαν, οὔτε οἱ μὴ ἔχοντες πείραν τῆς κακίας ἔμειναν ἀμέτοχοι, ἀλλὰ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅλοι ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν κακὴν αὐτὴν ἄμιλλαν, καὶ ὁ καθέννας ἐφιλονεικοῦσε νὰ ὑπερβάλλῃ τὸν πλησίον του εἰς τὰς παρανόμους πράξεις. Πρόσεχε λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ἐδῶ τὴν ὑπερβολικὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, διότι κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταστροφὴν εὐρισκόμενος μέσα εἰς τόσον μεγάλην συμφωνίαν κακῶν, καὶ νὰ μὴ δεχθῆ ἀπὸ αὐτὴν καμμίαν βλάβην, ἀλλὰ ὡσάν νὰ συνίστατο ἀπὸ ἄλλην φύσιν, ἀφοῦ ἀνέλαθεν τόσον ἰσχυρὸν φρόνημα καὶ ἔσπευσε πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν θέλησίν του, διέφυγε καὶ τὴν κακὴν συμφωνίαν αὐτῶν καὶ εὐρέθη ἔξω ἀπὸ τὴν στρεφομένην ἐναντίον ὄλων πανωλεθρίαν. «Καὶ ἐσκέφθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Πρόσεχε πάλιν τὴν παχύτητα τῆς λέξεως καὶ τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ. Ἐσκέφθη, λέγει, ἀντὶ τοῦ ἐμετανόησε· ὄχι ἐπειδὴ μετανοεῖ ὁ Θεός· μὴ γένοιτο, νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν μᾶς ὁμιλεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι τὰ πολλὰ ἁμαρτήματά των ὠδήγησαν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν εἰς τόσον μεγάλην ἀγανάκτησιν. «Καὶ ἐσκέφθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Μήπως λοιπὸν δι' αὐτὸ, λέγει, ἐδημιούργησα τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἐπειδὴ κατέπεσεν εἰς τόσον βαρὺ παράπτωμα νὰ καταστῆ ὁ ἴδιος αἵτιος τῆς ἀπωλείας του; Διὰ τοῦτο ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἠξίωσα αὐτὸν τόσον μεγάλης τιμῆς καὶ ἐπέδειξα δι' αὐτὸν τόσῃν πρόνοιαν, διὰ νὰ εὐρεθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, ἀφοῦ προτιμήσῃ τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησεν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν φιλανθρωπίαν μου, εἶναι καλύτερον νὰ τοὺς ἀποκοπῆ εἰς τὸ ἐξῆς ἢ διάπραξις τοῦ κακοῦ. «Καὶ ἐσκέφθη καὶ εἶπε Κύριος ὁ

ἦθη, καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν
 ἐποίησα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήρους,
 καὶ ἀπὸ ἐρπειῶν ἕως πειτειῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ἐνεθυμήθην,
 ὅτι ἐποίησα αὐτούς». Τὰ παρ' ἐμανιοῦ πάντα, φησὶν, ἐπεδει-
 5 ξάμην. Ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγον, τὴν γνῶ-
 σιν τῶν πρακτιῶν καὶ τῶν μὴ πρακτιῶν ἐνέθηκα τῇ φύσει,
 τὸ αὐτεξούσιον ἐδωρησάμην, ἀφάρτω τῇ μακροθυμίᾳ ἐχρησά-
 μην, καὶ μετὰ τὸν πολλὸν χρόνον ἐκείνον, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν,
 καὶ τὴν ἀπειλήν, ἣν εἶπον, καὶ ἐτέραν προσθεομίαν ὥρισα,
 10 βουλόμενος αὐτοὺς εἰς αἰδοθῆσθαι ἐλθόντας τῶν οἰκειῶν παι-
 ομάτων ἀνακαλέσασθαι τὴν ἐμὴν ἀγανάκτησιν· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ
 οὕτως ἐκέρδανόν τι πλεόν, ἀνάγκη τὴν ἀπειλήν εἰς ἔργον
 ἀγαγεῖν, καὶ παντελῆ ἐξάλειψιν αὐτῶν ἐργάσασθαι, καὶ καθά-
 περ ζύμην τινὰ πονηρὰν ἀφανίσει τούτων τὸ γένος, ἵνα μὴ
 15 καὶ ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς τῆς κακίας διδάσκαλοι γένωνται.
 «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ἀπολείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίη-
 σα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήρους». Ἄλλ'
 ἴσως εἶποι τις ἄν τις ἐνεκεν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κακίαν
 ἀποκλίνας, καὶ τὰ ἄλογα τὴν αὐτὴν αὐτῷ τιμωρίαν ὑπο-
 20 μένει; Εἰκότως. Μὴ γὰρ διὰ τὴν ἑαυτῶν χρεῖαν τὰ ἄλογα
 γέγονε; Διὰ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα παρήχθη· τοῦτου τοίνυν ἐκ
 τοῦ μέσου αἰρουμένου, ποῖα ἐκείνων χρεῖα γένοι' ἄν; Διὰ
 τοῦτο καὶ ταῦτα τῆς τιμωρίας κοινωνεῖ, ἵνα μάθητε τῆς ἀ-
 γανακτίσεως τὴν ὑπερβολήν. Καὶ καθάπερ ἐξ ἀρχῆς τοῦ
 25 πρωτοπλάστου ἁμαριῶντος, ἡ γῆ τὴν καιάραν ἐδέξατο, οὕτω
 καὶ νῦν τοῦ ἀνθρώπου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, καὶ τὰ ἄλογα
 κοινωνεῖ τῆς τιμωρίας. Ὡσπερ δὲ εὐδοκιμοῦντος τοῦ ἀνθρώ-
 που, καὶ ἡ κίσις κοινωνεῖ τῇ τοῦ ἀνθρώπου εὐημερίᾳ, καθά-
 περ καὶ ὁ Παῦλός φησιν· «Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κίσις ἐλευθερο-
 30 θήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν

Θεός· θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μέχρι καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ μέχρι τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, διότι μετενόησα πού ἐδημιούργησα αὐτούς». Ἐπέδειξα, λέγει, ὅλας τὰς ἐνεργείας μου. Ἐδημιούργησα αὐτὸν εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸ μηδέν, ἔβαλα μέσα εἰς τὴν φύσιν του τὴν γνῶσιν τῶν πρακτέων καὶ τῶν μὴ πρακτέων, ἐχάρισα τὸ αὐτεξούσιον, ἐχρησιμοποίησα ἀνέκφραστον μακροθυμίαν, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν πολὺν ἐκείνον χρόνον καὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀπειλήν, τὴν ὁποῖαν ἀνέφερα, ὤρισα καὶ ἄλλην προθεσίαν, διότι ἤθελα νὰ ἀνακαλέσω τὴν ἀγανάκτησίν μου ἂν αὐτοὶ ἀναγνωρίσουν τὰ ἰδικὰ των σφάλματα· ἐπειδὴ ὅμως οὔτε ἔτσι ἐκέρδισαν κάτι περισσότερο, εἶναι ἀνάγκη νὰ πραγματοποιήσω τὴν ἀπειλήν καὶ νὰ ἐξαλείψω ἐντελῶς αὐτούς καὶ νὰ ἐξαφανίσω ὡσὰν κάποιαν πονηρὰν ζύμην τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ μὴ γίνωνται καὶ εἰς τὰς ἐπομένας γενεὰς διδάσκαλοι τῆς κακίας. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τὰ ζῶα». Ἄλλ' ἴσως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος· διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἐξετράπη πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ὑπομένουν καὶ τὰ ζῶα τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸν τιμωρίαν; Εἶναι εὐλογον. Μήπως λοιπὸν τὰ ζῶα ἔγιναν διὰ τὴν ἰδικὴν των ὠφέλειαν; Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐδημιουργήθησαν αὐτά· ἀφοῦ λοιπὸν ἐκλείπει αὐτὸς ἀπὸ τὸ μέσον, ποῖα θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ ὠφέλεια ἐκείνων; Διὰ τοῦτο γίνονται μέτοχα τῆς τιμωρίας καὶ τὰ ζῶα, διὰ νὰ μάθετε τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτικῆς αὐτοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδέχθη τὴν κατάραν ἡ γῆ, ὅταν ἡμάρτησεν ὁ πρωτόπλαστος, ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν πρόκειται νὰ ἀφανισθῆ ὁ ἄνθρωπος, συμμετέχουν καὶ τὰ ζῶα εἰς τὴν τιμωρίαν. Ὅπως δὲ ὅταν προκόπη ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἡ κτίσις συμμετέχει εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὴν φθοράν, διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνδό-

τῶν τέκνων τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ οὕτω καὶ νῦν διὰ τὸ πλῆθος
 τῶν ἁμαρτημάτων μέλλοντος τοῦτου κολάζεσθαι καὶ πανωλε-
 θρία παραδίδοσθαι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ ἔρπεια, καὶ τὰ πε-
 τεινὰ συναπολαύει τοῦ κλυδωνίου τοῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 5 καταλαμβάνειν μέλλοντος. Καὶ καθάπερ ἐν οἰκίᾳ, τοῦ προε-
 στώτος ὑπὸ τὴν δεσποικὴν ἀγωνάκησιν γεγονότος, καὶ τοὺς
 ουνυπηρετοῦντας πάντας εἰκὸς κοινωνεῖν τῆς κατηφίας, τὸν
 αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐνταῦθα, καθάπερ ἐν οἰκίᾳ τῶν ἀνθρώ-
 πων ἀπολλυμένων, ἅπαντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τὰ ὑπὸ τῇ
 10 τοῦτου δεσποτείᾳ τυχάνοντα ἀνάγκῃ ὑπὸ τὴν αὐτὴν τιμω-
 ρίαν πεσεῖν. «Καὶ ἐνεθυμήθη», φησί, «ὄτι ἐποίησα αὐτούς». *Πόσης*
συγκαταβάσεως τοιῦτὲ πεπλήρωται τὸ ρῆμα; *Μὴ γὰρ*
ἐβουλόμην, φησί, *ἰσαύτη τιμωρία αὐτοὺς περιβαλεῖν; Αὐτοὶ*
με τῇ ὑπερβολῇ τῆς παρανομίας εἰς ἰσαύτην ἐξήνεγκαν τὴν
 15 *ἀγανάκησιν. Εἴτα ἵνα μὴ νομίσωμεν ἀφάνισμὸν παντελῆ τοῦ*
τῶν ἀνθρώπων γίνεσθαι γένους, μηδὲ πρόρριζον τὴν ἡμετέ-
ραν φύσιν ἀφανίζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ὅσον κακὸν ἁμαρτία,
καὶ ὅσον ἀγαθὸν ἀρετὴ, καὶ ὅτι «Κρείσσων εἰς ποιῶν θέλημα
Κυρίου, ἢ μυριοὶ παράνομοι», φησί, «Νῶε δὲ εὔρε χάριν
 20 *ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἰ καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν, φησί,*
πρὸς ἰσαύτην κακίαν ἐξώκειλεν, ἀλλ' ὁ δίκαιος οὗτος τὸν
σπινθῆρα τῆς ἀρετῆς διειήρησεν ὁμοῦ, καὶ τοῦτοις ἅπασιν διὰ
παντὸς τοῦ χρόνου διαλεγόμενος, καὶ παραινῶν ἀπαλλαγῆναι
 25 *τῆς κακίας, καὶ ἐναντὶν τῆς ἀπ' αὐτῶν λύμης ἐλεύθερον καθι-*
σίας. Καὶ ὡσπερ οὗτοι διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων εἰς ἀγα-
νάκησιν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπεσπάσαντο· οὕτω καὶ οὗ-
τος, τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος, «Χάριν εὔρεν ἐναντίον Κυρίου Θε-
οῦ». Οὐ γὰρ ἐσι προσωπολήπις ὁ Θεός, ἀλλὰ κἂν εὔρη ἐν
ἰσοσύτῳ πλήθει τὰ αὐτῷ δοκοῦντα διαπρατιτόμενον, οὐ περιορᾷ,

15. Ρωμ. 8, 21.

16. Σοφ. Σειρ. 16, 3.

ξου καταστάσεως τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»¹⁵· ἔτσι καὶ τώρα ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἀμαρτημάτων του πρόκειται ὁ ἄνθρωπος νὰ τιμωρηθῆ καὶ νὰ καταστραφῆ ὀλοσχερῶς, μαζί καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ πτηνὰ δέχονται τὸν κλυδωνισμόν, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ σπίτι, ὅταν ὁ ἀρχηγός του εὐρεθῆ κάτω ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κυρίου, εἶναι φυσικόν νὰ μετέχουν εἰς τὴν στενοχωρίαν του ὅλοι πού ὑπηρετοῦν μαζί του εἰς τὸ σπίτι· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἐδῶ, ὡσὰν νὰ χάνωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ σπίτι, εἶναι ἀνάγκη νὰ περιέλθουν εἰς τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ὅλα τὰ εὐρισκόμενα μέσα εἰς τὸ σπίτι καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὄντα. «Καὶ ἐσκέφθην, λέγει, ὅτι ἐδημιούργησα αὐτούς». Πόσῃν συγκατάβασιν περιέχει αὐτὴ ἡ λέξις; Μήπως λοιπὸν ἤθελα, λέγει, νὰ τοὺς ἐπιβάλω τόσον μεγάλην τιμωρίαν; Αὐτοὶ μὲ τὴν ὑπερβολικὴν των παρανομίαν μὲ ἔφεραν εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀγανάκτησιν. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἔγινεν ὀλοσχερῆς καταστροφὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οὔτε ὅτι ἐξηφανίσθη ἐντελῶς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἀμαρτία καὶ πόσον μέγα ἀγαθὸν ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι «εἶναι προτιμότερος ὁ ἕνας πού ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ ἄπειροι ἀσεβεῖς»¹⁶, λέγει· «Ὁ Νῶε ὅμως ἔτυχεν εὐνοίας ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄν καὶ τὸ πλῆθος ὄλον, λέγει, παρεκτράπη εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός διετήρησε τὸν σπινθῆρα τῆς ἀρετῆς καὶ συζητῶν μὲ ὅλους αὐτούς εἰς ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου καὶ συμβουλευὼν συγχρόνως αὐτούς νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ καταστήσας τὸν ἑαυτὸν του ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ μὲ τὰς πονηράς των πράξεις ἐπροκάλεσαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ· ἔτσι καὶ αὐτός, ἐπειδὴ ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν, «Ἐκέρδισε τὴν χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Δέν εἶναι βέβαια προσωπολήπτης ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσῃ ἕνα εἰς τὸ τόσον μέγα πλῆθος νὰ ἐκτελῆ τὸ θέλημά του, δέν τὸν περιφρονεῖ,

ἀλλὰ τῆς οἰκείας αὐτὸν ἀξιοῖ προνοίας, καὶ ταύτῃ μᾶλλον πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται, ὅσα, καὶ τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐπὶ τὴν κακίαν ἐλκόντων, τὴν τῆς ἀρετῆς αὐτὸς ὁδὸν εἴλειο.

- 5 6. Ὁ μὴ γινώσκοντες πρὸς ἓν μόνον ὁρῶμεν τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ τὸ ποιοῦν ἡμᾶς τὴν ἐκεῖθεν εὐνοίαν ἐπισπάσασθαι, καὶ μῆτε φιλία χαριζόμενοι, μῆτε συνηθεία τινὶ δουλεύοντες ἀμελῶμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ μακροθυμίᾳ εἰς δέον χρῆσόμεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, πᾶσαν ραθυμίαν
- 10 ἀποθέμενοι ποθήσωμεν τὴν ἀρετὴν, μισήσωμεν τὴν κακίαν. Ἐὰν γὰρ μὴ καὶ πρὸς ταύτην πόθῳ καὶ ἐπιθυμίᾳ μετέλθωμεν, καὶ πρὸς ἐκείνην μῖσος πολὺ κησώμεθα, οὔτε ἐκείνης τὴν λύμην διαφυγεῖν, οὐδὲ ταύτης ἐπιλαβέσθαι δυνησόμεθα. Ὅτι γὰρ ἐπιθυμούντων χρεῖαν ἔχει ἡ ἀρετὴ, καὶ ἐκκαιομένων
- 15 εἰς τὸν περὶ αὐτῆς πόθον, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Τὰ κτίματα Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσοῦν καὶ λίθον τίμιον πολὺν»· οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον μόνον ἐστὶν ἐπιθυμητὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων τῶν ὑλῶν οὐκ ἔοικεν ἕτερον εὐρεθῆναι παρ' ἡμῖν τιμιωτέραν· διὸ καὶ
- 20 ἐπήγαγε, «Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρὸν». Καὶ ἐνταῦθα πάλιν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε φύσιν εὐρεῖν τοῦ μέλιτος γλυκύτεραν, ταύτῃ ἐχρήσατο τῇ εἰκόνι. Καθάπερ οὖν οἱ περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν μεμηνότιες ἐπιθυμίᾳ τινὶ καὶ πόθῳ, ἐπὶ τούτῳ πᾶσαν τὴν ὁρμὴν ἔχειν σπουδάζουσι, καὶ οὐδέποτε
- 25 κόρον λαμβάνουσι· μέθη γὰρ ἀκόρεστός ἐστιν ἡ φιλαργυρία· καὶ καθάπερ οἱ μεθύοντες ὅσα ἂν πλείονα τὸν ἄκρατον ἑαυτοῖς ἐκχέωσιν, τοσοῦτω μᾶλλον πρὸς τὸ δίψος ἐκκαίονται· οὕτω δὲ καὶ οὗτοι τὴν μανίαν ταύτην τὴν ἀκάθεκτον οὐδέποτε σπῆ-

ἀλλὰ ἀξιῶνει αὐτὸν τῆς ἰδικῆς του φροντίδος, καὶ ἐπειδεικνύει τόσον μεγαλυτέραν τὴν κηδεμονίαν του πρὸς αὐτόν, ὅσον μόνος του ὁ ἴδιος ἐπροτίμησε τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὑπῆρχαν τόσον πολλοὶ πού παρέσυραν αὐτὸν εἰς τὴν κακίαν.

6. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζοντες, ἄς προσέχωμεν μόνον ἓνα, ἐκεῖνο πού ἀρέσει εἰς αὐτὸν καὶ μᾶς κάμει νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν εὐνοιαν ἀπ' αὐτόν· καὶ οὔτε χαριζόμενοι εἰς τὴν φιλίαν, οὔτε ὑπακούοντες εἰς κάποιαν συνήθειαν νὰ παραμελοῦμεν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦμεν ὅπως πρέπει τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, καί, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀκόμη χρόνον, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὴν ἀδιαφορίαν, ἄς ἐπιθυμήσωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ μισήσωμεν τὴν κακίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἐπιδιώξωμεν μὲ ἀγάπην καὶ πόθον τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν ἀποκτήσωμεν πολὺ μῖσος πρὸς τὴν κακίαν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν οὔτε τὴν καταστροφὴν ἐκείνης νὰ ἀποφύγωμεν, οὔτε αὐτὴν νὰ ἐπιδιώξωμεν. Ὅτι λοιπὸν ἡ ἀρετὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπιθυμοῦν καὶ φλέγονται ἀπὸ τὸν πόθον δι' αὐτήν, ἄκουε τὸν προφήτην, πού λέγει· «Αἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀληθεῖς, εὐρίσκουν δικαίωσιν εἰς τὰ ἴδια τὰ πράγματα, εἶναι ποθηταὶ περισσότερον ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους»¹⁷· ὄχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι τόσον πολὺ ποθηταί, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ εἰς ἡμᾶς ἄλλη ὑλὴ πολυτιμότερα ἀπὸ αὐτάς, λέγει αὐτά· διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε, «Καὶ γλυκύτεραι ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν». Καὶ ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὐρῆ γλυκυτέραν οὐσίαν ἀπὸ τὸ μέλι, ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν εἰκόνα. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ κάποιαν ἐπιθυμίαν καὶ πόθον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν χρημάτων, προσπαθοῦν νὰ ἔχουν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὅλον τὸν ζῆλον των, καὶ ποτὲ δὲν τοὺς καταλαμβάνει ὁ κορεσμός, διότι ἡ φιλαργυρία εἶναι μέθη ἀκόρεστος· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μέθυσοι ὅσον περισσότερον ἀγνὸν οἶνον πίνουν, τόσον περισσότερον ἐξάπτονται πρὸς τὴν δίψαν· ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμποροῦν ποτὲ νὰ σταμα-

σαι δύνανται, ἀλλ' ὅσῳ ἂν ἀνξανομένην ἴδωσιν αὐτοῖς τὴν
 περιουσίαν, ἰσοσύτῳ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτοι, καὶ οὐ
 πρότερον λήγουσι τῆς πονηρᾶς ταύτης ὀρέξεως, μέχρις ἂν
 εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πωθμένα κατενεχθῶσιν. Εἰ τοίνυν
 5 οὗτοι τὴν δλέθριον ταύτην ἐπιθυμίαν, καὶ πάντων τῶν κακῶν
 αἰτίαν γενομένην, μετὰ ἰσοσύτου ἐπιδείκνυται τοῦ ἰόνου, πολ-
 λῶ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τὰ κρίματα Κυρίου, τὰ ὑπὲρ χροσίον
 καὶ λίθον τίμιον πολὺν τυγχάνοντα, ταῦτα δι' ὄλου στρέφειν
 ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ μηδὲν τῆς ἀρετῆς ἡγεῖσθαι
 10 προτιμότερον, ἀλλὰ καὶ τὰ δλέθρια ταῦτα πάντα ἐκτέμνειν τῆς
 ἑαυτῶν ψυχῆς, καὶ εἰδέναι δι' ἡ πρόσκαιρος αὕτη ἡδονὴ ὀ-
 δύνην ἰκτεῖν εἴωθε διηρεκῆ, καὶ θάσανον πέρας οὐκ ἔχου-
 σαν, καὶ μὴ ἀπαιτᾶν ἑαυτούς, μήτε νομίζειν δι' μέχρι τοῦ
 παρόντος θίου ἴσταιται τὰ ἡμέτερα. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τοῖς ρή-
 15 μασι ταῦτα φθέγγονται οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ πιστεύειν λέγουσι
 τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ, καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἀντιδόσει
 ἀλλ' ἐγὼ οὐ τοῖς ρήμασι προσέχω, ἀλλὰ τοῖς καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν γινομένοις. Εἰ γὰρ ἀνάστασιν προσδοκᾶς καὶ ἀντίδο-
 σιν, τίνος ἔνεκεν οὕτω περὶ τὴν τοῦ θίου δόξαν ἐπίτῃσαι;
 20 Τίμος ἔνεκεν, εἰπέ μοι, κόπτιεις σαντὸν καθ' ἐκάστην ἡμέραν,
 ὑπὲρ τὴν ἄμμον τὰ χρήματα συλλέγων, καὶ ἀγρούς, καὶ οἰκίας,
 καὶ θαλαεῖα ὠνούμενος, καὶ πολλάκις ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεο-
 νεξίας ταῦτα περιβαλλόμενος, καὶ πληρῶν ἐκεῖνο τὸ παρὰ
 τοῦ προφήτου εἰρημένον «Οὐαὶ οἱ συνάπτιοντες οἰκίαν πρὸς
 25 οἰκίαν καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέ-
 λωνταί τω; Ἡ οὐχὶ ταῦτά ἐστι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἰδεῖν
 γινόμενα; Καὶ ὁ μὲν φησιν, ἐπισκοπεῖ μοι τοῦ δεῖνος ἡ οἰκία,
 καὶ μυρίας προφάσεις ἐπινοεῖ, ἵνα ταύτην ἀφέληται ἕτερος
 δὲ τὸν ἀγρὸν τοῦ πένητος λαθὼν συνῆψε τῷ ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ δὴ
 30 μεῖζον, καὶ καινόν, καὶ ξένον, καὶ οὐδὲ συγγνώμην ἔχον, δι'

τήσουν τὴν ἀκάθεκτον αὐτὴν μανίαν, ἀλλὰ ὅσον βλέπουν νὰ αὐξάνῃ ἡ περιουσία των, τόσον ἀνάπτουν τὴν ἐπιθυμίαν των καὶ δὲν σταματοῦν προηγουμένως τὴν κακὴν αὐτὴν ὄρεξιν, ἕως ὅτου βυθισθοῦν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας. Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, ἢ ὁποῖα ἐγένεε καὶ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν, ἐπιδεικνύουν μὲ τόσον μεγάλην ἔμφασιν, πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιον τὰς κρίσεις τοῦ Κυρίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, νὰ στρέφωμεν διαρκῶς μέσα εἰς τὴν διάνοιάν μας καὶ νὰ μὴ θεωροῦμεν τίποτε προτιμότερον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν· ἀλλὰ καὶ τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ πάθη νὰ ἐκριζώνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ πρόσκαιρος αὐτὴ ἡδονὴ συνήθως γεννᾷ διαρκῆ ὀδύνην καὶ θάσσανα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τέλος· καὶ οὔτε νὰ ἐξαπατῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας, οὔτε νὰ νομίζωμεν ὅτι αἱ ὑποθέσεις μας τελειώνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἄν καὶ βέβαια οἱ περισσότεροι δὲν λέγουν αὐτὰ μὲ λόγια, ἀλλὰ ἰσχυρίζονται ὅτι πιστεύουν καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνταπόδοσιν· ἐγὼ ὁμως δὲν προσέχω εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ εἰς τὰ συμβαίνοντα καθημερινῶς. Ἐὰν λοιπὸν προσδοκᾷς ἀνάστασιν καὶ ἀνταπόδοσιν, διὰ ποῖον λόγον συγκινεῖσαι τόσον πολὺ διὰ τὴν δόξαν τῆς ζωῆς; Διὰ ποῖον λόγον, εἰπέ μου, κόπτεσαι καθημερινά, συγκεντρῶνων χρήματα περισσότερα ἀπὸ τὴν ἄμμον, ἀγοράζων ἀγροὺς καὶ σπίτια καὶ λουτρά, καὶ ἀποκτῶν αὐτὰ πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, καὶ ἐκκληρῶν ἐκεῖνο, ποῦ ἔχει εἰπῆ ὁ προφήτης, « Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ κτίζουν τὸ σπίτι των κοντὰ εἰς ἄλλο σπίτι, καὶ ἐπεκτείνουν τὸν ἀγρὸν εἰς ἄλλον ἀγρὸν, διὰ νὰ ἀφαιρέσουν κάτι ἀπὸ τὸν πλησίον»¹⁸; Ἡ δὲν συμβαίνει νὰ βλέπωμεν αὐτὰ νὰ συμβαίνουν καθημερινῶς; Καὶ ὁ ἕνας μὲν λέγει· μοῦ ρίπτει σκιάν τὸ σπίτι τοῦ τάδε, καὶ ἐπινοεῖ πολλὰς προφάσεις, διὰ νὰ τὸ ἀποσπάσῃ· καὶ ὁ ἄλλος, ἀφοῦ ἔλαβε τὸν ἀγρὸν τοῦ πτωχοῦ, τὸν ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν ἰδικόν του. Καὶ τὸ μεγαλύτερον βεβαίως καὶ τὸ πρωτάκουστον καὶ τὸ

ἐν ἐνὶ τόπῳ αὐτὸς καθήμενος, καὶ πολλάκις οὐδὲ θέλων ἐτε-
 ρωθὶ διαδῆναι δυνάμενος, ἢ δι' ἑτέραν τινὰ πραγμάτων πε-
 ρίστασιν, ἢ καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀρρωστίας πεπεδημένος,
 πανταχοῦ καὶ ἐν πάσαις, ὡς εἰπεῖν, ταῖς πόλεσι βούλεται ὑπο-
 5 μνήματα τῆς οἰκειᾶς πλονεξίας κεκιῆσθαι, καὶ σιήλας ἀθανά-
 τους τῆς οἰκειᾶς κακίας παρὰ πᾶσιν ἔχειν, καὶ τὰ μὲν ἁμαρ-
 τήματα, ἐξ ὧν ἅπαντα ταῦτα συνελέγη, τῇ οἰκειᾷ ἐπιτίθησι
 κεφαλῇ, καὶ φορτίον θαρὺ καὶ δυσβάστακτον ἐπιφερόμενος οὐκ
 αἰσθάνεται τὴν δὲ ἐκ τούτων ἀπόλαυσιν ἑτέροις παραχωρεῖ,
 10 οὐ μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετᾴστασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς
 ἐντεῦθεν ἐξόδου. Κἂν γὰρ μὴ ἄκων αὐτῶν γυμνωθῆ, ὑπὸ
 τῶν ὠκειωμένων διασπᾶται, ὡς εἰπεῖν, καὶ διασπαράττειται
 ἅπαντα ταῦτα, καὶ οὐδὲ τοῦ πολλοιστοῦ αὐτῶν μέρους ἐν ἀπο-
 λαύσει γίνεται. Τί δὲ λέγω ἐν ἀπολαύσει; Ἄν γὰρ βουληθῆ,
 15 πῶς ἀρκέσει μίαν ἔχων γαστέρα πρὸς ἰσοσῦτον πλῆθος χρη-
 μάτων;

7. Ἄλλὰ τῶν κακῶν ἀπάντων τὸ αἴτιον ἡ κενοδοξία, καὶ
 τὸ βούλεσθαι τὴν προσηγορίαν ἐπικεῖσθαι τὴν αὐτοῦ τοῖς ἀ-
 γροῖς, τοῖς βαλανείοις, ταῖς οἰκίαις. Τί σοι τὸ ὄφελος, ἄν-
 20 θρωπε, ὅταν μετ' οὐ πολὺ, πυρριτοῦ καταλαθόντος, ἀνδρόν ἀφι-
 πιαμένη ἢ ψυχὴ καταλιμπάνῃ σε ἔρημον καὶ γυμνόν, μᾶλλον
 δὲ ἀρειῆς μὲν γεγυμνωμένον, περιβεβλημένον δὲ τὰς ἀδι-
 κίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τοὺς σιναγμούς, τὸν ὀ-
 θυρόν, τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τὰς ἐπιβουλάς, τοὺς δόλους;
 25 Πῶς δυνήσῃ τὰ μεγάλα ταῦτα φορτία τῶν ἁμαρτημάτων ἔ-
 χων ἐπικείμενα, τὴν σιηνὴν πύλην ἐκείνην διαδῆναι, τὴν οὐ δυ-
 ναμένην δέξασθαι τὸν ὄγκον τοῦ ἰσοσῦτου μεγέθους; Ἀνάγκη
 τοίνυν ἔξω μένοντα, καὶ ὑπὸ τῶν φορτίων τούτων βαρούμενον
 ἀνήρητα μεταγινώσκειν, ἥδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ κολαστήρια

παράξενον καὶ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι, ὅτι ἐνῶ κάθετα αὐτός εἰς ἓνα μέρος καὶ πολλὰς φορές, οὔτε ὅταν θέλη, ἢμπορεῖ νὰ μεταβῆ εἰς ἄλλο μέρος. Ἐμποδιζόμενος ἢ ἐξ αἰτίας κάποιας ἄλλης συμπτώσεως τῶν πραγμάτων ἢ ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς ἀδυναμίας του, ἐπιθυμεῖ παντοῦ καὶ εἰς ὅλας, ὡς θὰ ἔλεγε κανεὶς, τὰς πόλεις νὰ ἀποκτήσῃ μνημεῖα τῆς ἰδικῆς του πλεονεξίας, καὶ νὰ στήσῃ μεταξὺ ὅλων τῶν ἀνθρώπων στήλας ἀθανάτους τῆς ἰδικῆς του κακίας· καὶ τὰ μὲν ἁμαρτήματα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων συνεκεντρώθησαν ὅλα αὐτά, τὰ ἐπισωρεύει εἰς τὸ ἰδικόν του κεφάλι καὶ δέν αἰσθάνεται, ὅτι μεταφέρει φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον· τὴν ἀπόλαυσιν ὅμως ἀπὸ αὐτὰ παρέχει εἰς ἄλλους, ὅχι μόνον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν του ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ ἂν ἀκόμη δέν χάσῃ αὐτὰ ἀκουσίως, διασκορπίζονται καί, ὡς θὰ ἐλέγαμεν, καταβροχθίζονται ὅλα αὐτά ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ δέν ἀπολαμβάνει οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν. Καὶ διατί λέγω δέν ἀπολαμβάνει; Διότι, ἐὰν θελήσῃ, πῶς θὰ τὸ κατορθώσῃ, ἀφοῦ διαθέτῃ μίαν κοιλίαν διὰ τόσον πολλὰ πράγματα;

7. Ἄλλὰ ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ θέτῃ κανεὶς τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τὰ λουτρά, εἰς τὰ σπίτια. Ποῖον εἶναι τὸ κέρδος σου, ἄνθρωπε, ὅταν ὑστερεῖς ἀπὸ ὀλίγον, ἀφοῦ σὲ καταλάβῃ πυρετός, εὐθύς ὡς ἐξασφραδίσῃ ἡ ψυχὴ σὲ ἐγκαταλείπῃ ἔρημον καὶ γυμνόν, καλύτερα δὲ σπληνημένον μὲν τὴν ἀρετὴν, περικυκλωμένον ὅμως ἀπὸ τὰς ἰδικίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τοὺς στεναγμούς, τὴν ὀδυρμόν, τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τὰς σκευωρίας, τοὺς δόλους; Πῶς θὰ ἠμπορέαῃς, μεταφέρων ἐπάνω σου τὰ μεγάλα αὐτά φορτία τῶν ἁμαρτημάτων, νὰ διέλθῃς τὴν στενὴν ἐκείνην πύλην, ἢ ὁποία δέν ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ τὸν ὄγκον τόσον μεγάλου μεγέθους; Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν μένεις ἔξω καὶ βαρυνόμενος ἀπὸ τὰ φορτία αὐτὰ μετανοεῖς χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἐπειδὴ βλέπεις τώρα ἐνώπιόν σου ἔτοιμα τὰ βασανι-

ὁρῶντα ἠὺτροπισμένα, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν καὶ μηδέ-
 ποτε σβεννύμενον, καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον. Ἄλλ' εἴ-
 τις ἡμῖν λόγος τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχο-
 μεν, ἀποσιῶμεν τῆς κακίας, καὶ τὴν ἀρετὴν μεταδιώξωμεν, τῆς
 5 κενοδοξίας ὑπερίδωμεν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ κινή λέγεται,
 ἐπειδὴ διάκενός ἐστι καὶ οὐδὲν ἔχουσα βέβαιον, οὐδὲ μόνι-
 μον, ἀλλ' ἀπάτη μόνον ὀφθαλμῶν τυγχάνει, πρὶν ἢ φανῆναι
 ἀφιπταμένη. Ἡ οὐχ ὁρῶμεν τὸν σήμερον ὑπὸ τῶν ραβδού-
 χων παραπεμπόμενον, καὶ ὑπὸ τῶν δορυφόρων καλούμενον,
 10 αὐριον πολλάκις δεσμοιῆριον οἰκοῦντα, καὶ μετὰ τῶν κακούρ-
 γων σιροφόμενον; Τί ταύτης τῆς κενῆς καὶ ματαιᾶς δόξης
 ἀπαιτητότερον; Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐν τῷ παρόντι τὰ τῆς μεταβο-
 λῆς αὐτὸν ἐκδέξεται, ὁ θάνατος πάντως ἐπελθὼν διέκοψε τὴν
 εὐημερίαν, καὶ ὁ σήμερον σοῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ εἰς δε-
 15 σμοιῆριον ἐμβάλλον, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, καὶ
 μεγάλα φουσῶν, καὶ τοὺς ἅπαντας ἀνθρώπους ὡς σκιάς ὁρῶν,
 ἀθρόον τῆ ἐξῆς κεῖται νεκρὸς ἄπνους, δυσωδίας ἐμπεπλησμέ-
 νος, μυρίαις κατηγορίαις θαλλόμενος, ὑπὸ τῶν ἀδικηθέντων,
 ὑπὸ τῶν μηδὲν ἀδικηθέντων, συναλγούντων τοῖς ἀδικηθεῖσι.
 20 Τί τοῦ τοιοῦτου ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; Καὶ τὰ μὲν συλλε-
 γένια ἅπαντα πολλάκις ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι πρὸς ἀλλήλους
 διεμείναι· τὰ δὲ ἐκ τούτων ἐπισωρευθέντα ἀντιῶ ἀμαρτήματα
 λαβῶν ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας μετὰ πολλῆς ἀπαι-
 25 τήν ταύτην δόξαν, τὴν ἀληθῆ ποθήσωμεν, καὶ διαιωνίζουσιν
 καὶ μήτε χρημάτων ἕρως ἡμᾶς ὑποσκελιζέτω, μήτε ἐπιθυμίας
 φλόξ κατακαιέτω, μήτε φθόνος καὶ βασκανία τηκέτω, μήτε
 θυμὸς ἐμπροσημὸν ἡμῖν ἀπεργαζέσθω ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ
 πονηρὰ καὶ ὀλέθρια πάθη τῆ δροσῶ τοῦ Πνεύματος κατασβέ-

στήρια καὶ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο πῦρ καὶ τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν σβήνει, καὶ τὸν αἰώνιον σκώληκα. Ἄλλὰ ἐὰν ὑπάρχη εἰς ἡμᾶς κάποιος λόγος τῆς σωτηρίας μας, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀκόμη καιρὸν, ὡς ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ τὴν κακίαν, ὡς ἐπιδώσωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ ὡς περιφρονήσωμεν τὴν κενοδοξίαν. Δι' αὐτὸ βέβαια λέγεται καὶ κενή, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς στερημένη περιεχομένου καὶ τίποτε δὲν ἔχει βέβαιον, οὔτε μόνιμον, ἀλλὰ εἶναι μόνον ἀπάτη τῶν ὀφθαλμῶν, ἐξαφανιζομένη προτοῦ ἀκόμη ἐμφανισθῆ. Ἡ δὲν βλέπομεν ἐκεῖνον, ποῦ σήμερα συνοδεύεται τιμητικὰ ἀπὸ τοὺς ραβδοῦχους καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας, νὰ εὐρίσκεται πολλάς φορές εἰς τὴν φυλακὴν ἀργότερα καὶ νὰ συναναστρέφεται μὲ τοὺς κακούργους; Τί ἀπατηλότερον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν κενὴν καὶ ματαίαν αὐτὴν δόξαν; Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν δεχθῆ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὰς συνεπειὰς τῆς μεταβολῆς, ὅπως ἴσως ὁ ἐπελθὼν θάνατος διέκοψε τὴν εὐτυχίαν, καὶ ἐκεῖνος ποῦ σήμερα βαδίζει ὑπερήφανα εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ρίπτει ἄλλους εἰς τὴν φυλακὴν καὶ κάθεται εἰς τὸν θρόνον καὶ φουσκώνει ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ βλέπει ὡσάν σκιάς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀμέσως εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν κεῖται νεκρὸς ἄπνους, γεμᾶτος δυσωδίας, βαλλόμενος μὲ ἀπείρους κατηγορίας ἀπὸ τοὺς ἀδικηθέντας ἀπ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ δὲν ἠδικήθησαν καθόλου, ἀλλὰ στενοχωροῦνται μὲ τοὺς ἀδικηθέντας. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτό; Καὶ ὅσα μὲν συνεκέντρωσεν αὐτὸς πολλάς φορές ὅλα τὰ διεμοίρασαν μεταξύ των ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι ἄφοῦ λάβῃ τὰ ἀμαρτήματα ὅμως, ποῦ ἐπισωρεύθησαν ἐξ αἰτίας των εἰς αὐτόν, ἀπέρχεται ὑποχρεωμένος νὰ ἀπολογηθῆ δι' αὐτὰ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀποφεύγωμεν τὴν κενὴν αὐτὴν δόξαν, ὡς ἐπιθυμήσωμεν τὴν ἀληθινὴν καὶ ἐκείνην, ἡ ὁποία διαρκεῖ αἰώνια καὶ ὡς μὴ μᾶς ὑποσκελίζῃ ἢ ἀγάπη τῶν χρημάτων, οὔτε νὰ μᾶς κατακαίῃ ἢ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας, οὔτε νὰ μᾶς λειώνῃ τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος, οὔτε νὰ μᾶς πυρπολῇ ὁ θυμός. Ἄλλὰ ἀφοῦ κατασβέσωμεν ὅλα αὐτὰ τὰ πονηρὰ καὶ κατα-

σαντες ὑπερίδωμεν τῶν παρόντων, ποθήσωμεν τὰ μέλλοντα, ἐννοιάν τινα λάβωμεν τῆς μελλούσης ἡμέρας, καὶ πολλὴν τοῦ βίου τὴν ἀκρίθειαν ἐπιδειξόμεθα. Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο εἰς τὸν βίον τοῦτον παρήχθημεν, ἵνα μόνον ἐσθίωμεν καὶ πίναμεν.

5 Οὐ τὸ ζῆν διὰ τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν γέγονεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ζῆν τὸ φαγεῖν καὶ τὸ πιεῖν. Μὴ τοίνυν ἀντισιρέφωμεν τὴν τάξιν, μήτε ὡς δι' αὐτὸ γινόμενοι οὕτω τῇ γαστρὶ δουλεύωμεν, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς· ἀλλὰ τὴν ἐντεῦθεν ἡμῖν τικιουμένην βλάβην ἀναλογιζόμενοι, κατασιτέλλωμεν τῆς σαρκὸς τὰ κινήματα, καὶ μὴ ραθυμῶμεν, μηδὲ συγχωρῶμεν αὐτὴν κατεξανίστασθαι τῆς ψυχῆς. Εἰ γὰρ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ καθάπερ ὑπόπιερος τὴν οἰκουμένην διαδρομῶν ἄπασαν, καὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ἀνώτερος γεννητός, καὶ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ρημάτων ἀκοῦσαι καταξιω-

15 θείς, ὧν μέγροι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἄλλος ἤκουσε, γράφων ἔλεγεν· «Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ τοσαύτης ἀξιωθεὶς χάριτος, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα ἐδεῖτο τοῦ ὑπωπιάζειν, καὶ δουλαγωγεῖν, καὶ

20 ὑποτάττειν τῇ τῆς ψυχῆς ἐξουσίᾳ, καὶ ὑπὸ τὴν ταύτης ἀρετὴν εἶναι ποιεῖν τοῦ σώματος τὰ σκιρτήματα· ὑπωπιάζει γὰρ εἰς τὸ κατεξανιστάμενον, καὶ δουλαγωγεῖ τὸ ἀφηνιῶν τί οὖν ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς οἱ πάντων ἔρημοι τῶν ἀγαθῶν, οἱ φορτίοις ἀμαρτημάτων βεβαρημένοι, καὶ πρὸς τοῦτοις πολλὴν τὴν ρα-

25 θυμίαν ἐπιδεικνύμενοι; Μὴ γὰρ ἀνακομήν ἔχει ὁ πόλεμος οὗτος; μὴ γὰρ καιρὸν ἐπιθέσεως κέκτηται; Πάντοτε νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι δεῖ, καὶ μηδέποτε ἐν ἀδείᾳ εἶναι· ἐπεὶ μηδὲ ἐστι καιρὸς ὠρισμένος τῆς τοῦ πολεμοῦντος καὶ ἐπεμβαίνοντος ἡμῖν ἐπιθέσεως. Ἄει τοίνυν φροντίζωμεν, ἀεὶ μεριμνῶ-

στρεπτικά πάθη με τὴν δροσιὰν τοῦ Πνεύματος, ἄς περιφρονήσωμεν τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ἄς ἐπιθυμήσωμεν τὰ μέλλοντα, ἄς σκεπτόμεθα κάποτε τὴν μέλλουσαν κρίσιν, καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν τὴν μεγάλην αὐστηρότητα τῆς ζωῆς μας. Διότι οὔτε δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθημεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν, διὰ νὰ τρώγωμεν μόνον καὶ νὰ πίνωμεν. Δὲν ἔγινεν ἡ ζωὴ διὰ τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτά, ἀλλὰ διὰ τὴν ζωὴν ἔγιναν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτά. Ἄς μὴ ἀντιστρέφωμεν λοιπὸν τὴν τάξιν, οὔτε νὰ ὑπηρετοῦμεν ἔτσι τὴν κοιλίαν καὶ τὰς σαρκικὰς ἡδονάς, ὡσάν νὰ ἐδημιουργήθημεν δι' αὐτό· ἀλλὰ ἀναλογιζόμενοι τὴν ζῆμίαν, ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ ἐκεῖ δι' ἡμᾶς, ἄς κατασφάλλωμεν τὰς ἐξάψεις τῆς σαρκὸς καὶ ἄς μὴ ἀδιαφοροῦμεν οὔτε νὰ ἐπιτρέπωμεν αὐτὴν νὰ ἐξεγείρεται ἐναντίον τῆς ψυχῆς. Διότι ἐάν ὁ Παῦλος ὁ τόσον σπουδαῖος καὶ μέγας, ὁ ὁποῖος ὡσάν νὰ εἶχε πτερά διέτρεξεν ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ ἔγινεν ἀνώτερος ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος καὶ ἠξιώθη νὰ ἀκούσῃ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα λόγια, τὰ ὁποῖα μέχρι σήμερα κανεὶς ἄλλος δὲν ἤκουσεν, ὅταν ἔγραφεν ἔλεγε· «Ταλαιπωρῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡσάν δοῦλον, μήπως ἐγὼ ὁ ἴδιος ποῦ ἐκήρυξα εἰς ἄλλους θεωρηθῶ ἀνάξιος»¹⁹· ἐάν λοιπὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠξιώθη τόσον μεγάλην χάριν, ἔπειτα ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα εἶχε τὴν ἀνάγκην νὰ ταλαιπωρῆ, νὰ μεταχειρίζεται ὡς δοῦλον καὶ νὰ ὑποτάσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα καὶ νὰ θέτῃ τὰς ἐπιθυμίας του κάτω ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, διότι ταλαιπωρεῖ κανεὶς τὸ σῶμα ποῦ ἐξεγείρεται καὶ μεταχειρίζεται ὡς δοῦλον ἐκεῖνον ποῦ παρεκτρέπεται· τί λοιπὸν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι στερούμεθα ὅλα τὰ ἀγαθὰ, βαρυνόμεθα μὲ φορτία ἁμαρτημάτων καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιδεικνύομεν μεγάλην ἀδιαφορίαν; Μήπως λοιπὸν ἔχει ἀνακωχὴν ὁ πόλεμος αὐτός; μήπως ἔχει καιρὸν ἐπιθέσεως; Πάντοτε πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἀγρυπνοὶ καὶ ποτὲ νὰ μὴ αἰσθανώμεθα ἀσφαλεῖς, διότι ποτὲ δὲν ὑπάρχει καθωρισμένος χρόνος τῆς ἐπιθέσεως ἐκεῖνου, ποῦ μᾶς πολεμεῖ καὶ μᾶς ἐπιτίθεται. Ἄς φροντίζωμεν

μεν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα οὕτω δυναθῶμεν
καὶ αὐτοὶ ἀνάλωτοι μεῖναι καὶ τὰς παρὰ τοῦ πολεμίον μηχαν-
ὰς διαφυγόντες τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶ-
μεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ
5 Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λοιπὸν πάντοτε, ὡς προσπαθοῦμεν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ἔτσι καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ παραμείνωμεν ἀπόρθητοι καί, ἀφοῦ ἀποφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ ἐχθροῦ, νὰ ἀξιωθοῦμεν τὴν φιλανθρωπίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄
(Γεν. 6, 8 - 9)

«Νῶε δὲ εἶρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Αὗται δὲ αἱ γενέσεις Νῶε. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε».

1. Εἶδείτε ἐν τοῖς ἤδη ρηθεῖσιν, ὅσον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, καὶ πόση αὐτοῦ τῆς ἀνεξικακίας ἢ ὑπερβολῆς; εἶδείτε τῶν τότε ἀνθρώπων τῆς κακίας τὴν ἐπίτασιν; κατεμάθετε ἐν μέσῳ τοσοῦτω πλήθει ὅση τοῦ δικαίου γέγονεν ἡ ἀρετὴ, καὶ δι οὐδὲν αὐτὸν ἐλυμήνατο, οὔτε ἡ συμφωνία ἐκείνων ἐπὶ τὴν κακίαν ῥέπουσα, οὔτε τὸ μόνον ἐν μέσῳ τούτων ἀπειληθῆναι, καὶ τὴν ἐναντίαν ὀδεύειν ὁδόν· Καθάπερ γὰρ κυβερνήτης ἄριστος τοὺς τῆς διανοίας οἴακας μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας μεταχειριζόμενος, οὐκ ἠφίει κα-
15 ταδαπισθῆναι τὸ σκάφος ὑπὸ τῆς σφοδρότητος τῶν τῆς κακίας κυμάτων, ἀλλ' ἀνώτερος τοῦ χειμῶνος γεγονώς, καὶ πελάγιος σαλεύων, ὡς ἐν λιμένι καθήμενος, οὕτω τῆς ἀρετῆς τὸ πηδάλιον ἰθύνων ἐκτὸς ἑαυτὸν κατέστησε τοῦ μέλλοντος κλυδωνίου τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπαντας καταλήψεσθαι.
20 Τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετὴ προᾶγμα, ἀθάνατον, καὶ ἀχείρωτον, οὐκ εἶκον ταῖς τοῦ παρόντος βίου ἀνωμαλίαις, ἀλλ' ὑπεράνω τῶν τῆς κακίας δικτύων ἀφιπταμένα, καθάπερ ἀφ' ὑψηλῆς τινος σκοπιᾶς, οὕτως ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα καθορῶσα, οὐδενὸς ἐπαισθάνεται τῶν τοῖς ἄλλοις λυπηρῶν φαινομένων. Ἄλλ' ὥσ-
25 περ ὁ ἐπὶ πέτρας τινὸς ὑψηλῆς ἐστὼς καταγελά τῶν κυμάτων,

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ'

(Γεν. 6,8 - 9)

«Ὁ Νῶε δὲ ἔτυχεν εὐνοίας ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε. Ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος καὶ τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του· ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν».

1. Εἶδατε εἰς αὐτά, ποὺ ἔχουν λεχθῆ μέχρι τώρα, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ πόση ἡ ὑπερβολικὴ του ἀνεξικακία; εἶδατε τὴν ἐξάπλωσιν τῆς κακίας τῶν τότε ἀνθρώπων; ἐγνωρίσατε καλὰ πόση ὑπῆρξεν ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἀνάμεσα εἰς τόσον πλῆθος καὶ ὅτι τίποτε δὲν ἔβλαπεν αὐτόν, οὔτε ἡ συμφωνία ἐκείνων ποὺ ἔρρεπε πρὸς τὴν κακίαν, οὔτε τὸ ὅτι εἶχε μείνει μόνος ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς καὶ ἐβάδιζε τὸν ἀντίθετον δρόμον; Διότι ὡσὰν κυβερνήτης ἄριστος, ὁ ὁποῖος ἐχειρίζετο μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ πηδάλια τῆς διανοίας, δὲν ἐπέτρεπε νὰ καταποντισθῆ τὸ σκάφος ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τῶν κυμάτων τῆς κακίας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐνίκησε τὴν τρικυμίαν καὶ ἔπλεεν εἰς τὸ πέλαγος, ὡσὰν νὰ εὐρίσκετο μέσα εἰς τὸ λιμάνι, ἔτσι τὸ πηδάλιον τῆς ἀρετῆς διευθύνων ὠδήγησε τὸν ἑαυτόν του ἔξω ἀπὸ τὴν συμφοράν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης. Τόσον μέγα πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἀθάνατον καὶ ἀκατάβλητον· δὲν ἀκολουθεῖ εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῆς παρουσίας ζωῆς, ἀλλὰ ἐπειδὴ πετᾶ ἐπάνω ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς κακίας καὶ παρατηρεῖ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ὑψηλὴν σκοπιάν, δὲν αἰσθάνεται κανένα ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ποὺ προκαλοῦν λύπην εἰς τοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ὁ εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς κάποιον ὑψηλὸν βρά-

- ἐπειδὴν ἴδῃ ταῦτα προσρηγνύμενα μὲν τῇ πέτρᾳ, εἰς ἀφρόν
 δὲ εὐθύς διαλυόμενα· οὕτω δὴ καὶ ὁ τὴν ἀρετὴν μειών, ἐν
 ἀσφαλεῖ χωρίῳ καθεστῶς οὐδὲν ἀηδὲς ὑπομένει ὑπὸ τῆς τῶν
 πραγμάτων ταραχῆς, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ κἀνθεται τῇ τῶν οἰκείων
 5 λογισμῶν ἐντροφῶν γαλήνῃ, καὶ ἐννοῶν, ὡς οὐδὲν τῶν πο-
 ταμίων ρευμάτων διενήνοχε τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα
 μετὰ τισαύτης εὐκολίας καὶ ῥύμης παραιρέχοντα. Καθάπερ
 γὰρ ἔστιν ἰδεῖν τὰ τῆς θαλάσσης κύματα νῦν μὲν εἰς ὕψος
 ἄφαιον αἰρόμενα, ἀθρόον δὲ πάλιν ταπεινούμενα· τὸν αὐτὸν
 10 δὴ τρόπον καὶ τοὺς ἀρετῆς ἀμελοῦντας, καὶ τὴν κακίαν μειόν-
 τας ὀρῶμεν, νῦν μὲν μεγαλοφρονοῦντας, καὶ τὰς ὀφροῦς ἀνα-
 σπῶντας, καὶ περὶ τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα ἐπισημέ-
 νους πενίαν. Τούτους γὰρ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ ὁ προφήτης
 15 αἰνιτιζόμενος ἔλεγε· «Μὴ φοβοῦ διὰν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ
 διὰν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· διὸ οὐκ ἐν τῷ ἀπο-
 θνήσκειν αὐτὸν λήμψεται τὰ πάντα». Καὶ καλῶς εἶπε, «Μὴ
 φοβοῦ». Μὴ σε θορυβεῖω, φησὶν, ἢ τοῦ πλοῦτου περιουσία,
 καὶ ἢ τῆς δόξης περιφάνεια. Ὅψει γὰρ μετ' οὐ πολὺ χαμαὶ
 20 κείμενον, ἀνενέργητον, νεκρὸν, ἐρριμμένον, σκολήκων γιγνώ-
 μενον τροφήν, γυμνὸν τούτων ἀπάντων γιγνώμενον, καὶ οὐδὲν
 ὄλωσ' μεθ' ἑαυτοῦ ἐπενεγκεῖν δυναθέντα, ἀλλ' ἐνιαῦθα ἅπαν-
 τα καταλιπόντα. Μὴ τοίνυν τὰ παρόντα ἰδὼν ἀγωνιάσῃς, μηδὲ
 μακαρίσῃς τὸν μετὰ βραχὺν χρόνον ἐν ἐρημίᾳ τούτων μέλλον-
 25 τα γίνεσθαι. Τοιοῦτον γὰρ ἡ παρούσα εὐημερία, καὶ ἢ τοῦ
 πλοῦτου φύσις· οὐ συναποδημεῖ τοῖς ἐντεῦθεν μεθισταμένοις,
 ἀλλ' ἐνιαῦθα αὐτὴν ἄπασαν καταλιπόντες, γυμνοὶ καὶ ἐρημοὶ
 ἀπίασι, μόνην τὴν κακίαν περιβεβλημένοι, καὶ τὰ ἐκ ταύτης

χον περιγελαῖ τὰ κύματα, ὅταν ἰδῆ αὐτὰ νὰ προσκρούουν μὲν εἰς τὸν βράχον, νὰ διαλύωνται ὁμως ἀμέσως εἰς ἀφρόν· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴν, εὐρισκόμενος εἰς ἀσφαλὲς ἔδαφος δὲν ὑπομένει τίποτε τὸ δυσάρεστον ἀπὸ τὴν παραχὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ εὐρίσκεται εἰς ἡσυχίαν ἀπολαμβάνων τὴν γαλήνην τῶν ἰδικῶν του σκέψεων καὶ κατανοῶν, ὅτι δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, τὰ ὁποῖα τρέχουν μὲ τόσον μεγάλην ταχύτητα καὶ ὀρμὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης τώρα μὲν νὰ ὑψώνωνται εἰς μέγα ὕψος, ἀμέσως δὲ πάλιν νὰ ἐξαφανίζωνται· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον βλέπομεν καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν καὶ ἀσκοῦν τὴν κακίαν, τώρα μὲν νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἔχουν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους, καὶ νὰ συγκινοῦνται διὰ τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, διὰ μιᾶς νὰ ταπεινώνωνται καὶ νὰ φθάνουν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν. Διότι αὐτοὺς ὑπονοῶν καὶ ὁ μακάριος προφήτης Δαυὶδ ἔλεγε· «Μὴ φοβῆσαι, ὅταν γίνῃ πλούσιος ὁ ἄνθρωπος ἢ ὅταν αὐξηθῆ ἡ δόξα τῆς οἰκογενείας του, διότι ὅταν ἀποθάνῃ δὲν θὰ λάβῃ τὰ πάντα μαζί του»¹. Καὶ καλῶς εἶπε, «Μὴ φοβῆσαι». Μὴ σὲ ταρασσῃ, λέγει, ἢ ἀπόκτησις τοῦ πλοῦτου καὶ ἢ αἰγλη τῆς δόξης. Διότι ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἰδῆς αὐτὸν νὰ εὐρίσκεται κάτω, ἀδρανῆς, νεκρός, ἐγκαταλειμμένος, νὰ γίνεταί τροφή τῶν σκωλήκων, στερημένος ὅλων αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ τίποτε ἀπολύτως μαζί του, ἀλλὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλα ἐδῶ. Νὰ μὴ σὲ καταλάβῃ λοιπὸν ἡ ἀγωνία, ὅταν ἰδῆς τὰ παρόντα ἀγαθὰ, οὔτε νὰ μακαρίσῃς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ σύντομον χρόνον πρόκειται νὰ στερηθῆ αὐτά. Διότι τέτοια εἶναι ἡ παροῦσα εὐτυχία, καὶ ἡ φύσις τοῦ πλοῦτου· δὲν ἀκολουθεῖ ἐκείνους ποὺ φεύγουν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν ἐδῶ ὅλην αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν, ἀπέρχονται γυμνοὶ καὶ ἔρημοι, ἔχοντες μοναδικὴν περιβολὴν τὴν κακίαν καὶ τὰ φορτία τῶν ἁμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεσώρευσεν εἰς αὐτοὺς ἡ κακία.

αὐτοῖς συλλεγέντα ἁμαρτημάτων φορτία. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ καὶ ἐνναῦθα ἀνωτέρους τῶν ἐπιβουλευόντων καθίστησι, καὶ ἀναλώτους ἐργάζεται, καὶ διηνεκῆ τὴν ἡδονὴν χαρίζεται, καὶ οὐκ ἀφίησι τῆς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας αἰσθηθῆναι λαβεῖν, καὶ ἐντεῦθεν ἀποδημοῦσι συμμεθίσταται, καὶ τότε μάλιστα, διὲ χρηζόμεν τῆς παρ' αὐτῆς συμμαχίας, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν πολλὴν ἡμῖν παρέχει τὴν βοήθειαν, ἡμέρον ἡμῖν καθισσιῶσα τοῦ δικαστοῦ τὸ ὄμμα καὶ καθάπερ ἐνταῦθα παρόντων τῶν δεινῶν ἀνωτέρους

10 καθίστησι τῶν δεινῶν, οὐτῶ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐφαρπάξει τοὺς αὐτὴν ἐπιφερομένους τῶν κολασιτηρίων ἐκείνων. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἔτι καὶ τῆς τῶν ἀπορρητῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσεως πρόξενος ἡμῖν γίνεται. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ οὐχ ἁπλῶς καὶ εἰκῆ ψυχαγωγοῦντες ὑμᾶς

15 τοῖσις κεχρημέθα τοῖς ρήμασιν, ἐκ τῶν νῦν προκειμένων δεῖξαι πειράσομαι τῇ ὑμετέρῃ ἀγάπῃ. Ὅρα πῶς ὁ θαυμασίος οὗτος, ὁ Νῶε λέγω, παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἀγανάκτησιν ἐκκαλεσαμένον τὸν φιλόανθρωπον Δεσπότην, οὗτος διὰ τῆς οἰκειᾶς ἠδυνήθη ἀρετῆς καὶ τῆς

20 ἀγανακίσεως τὴν πείραν διαφυγεῖν, καὶ πολλὴν τὴν παρ' αὐτοῦ εὐνοίαν ἐφελέκασθαι. Καὶ εἰ βούλει, τέως περὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ διαλεχθῶμεν. Ἴσως γὰρ τινες τοῖς μέλλουσι καὶ μὴ ὀρωμένοις διαπιποῦσιν. Ἴδωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐνταῦθα γινομένων, τίνα μὲν τοὺς πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολή-

25 σαντας διεδέξατο, τίνων δὲ ὁ τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος ἠξιώθη. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὴν πολλὴν τῆς κακίας ἐπίτασιν ἀπεφῆναι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πανωλεθρία τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος καταδικάσειν, εἰπὼν, «Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς», καὶ δεικνὺς τῆς ἀγανακίσεως αὐτοῦ τὴν

30 ὑπερβολὴν, οὐ κατὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους μόνον τὴν ἀπόφασιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ

Εἰς τὴν ἀρετὴν ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μᾶς καθιστᾶ ἀνωτέρους ἀπὸ ἐκείνους, πού μᾶς ἐπιβουλεύονται, καὶ μᾶς κάνει ἀκαταβλήτους, καὶ μᾶς χαρίζει τὴν διαρκῆ χαρὰν, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμεν τὴν ἀνωμαλίαν τῶν πραγμάτων, καὶ ὅταν φεύγωμεν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν μᾶς ἀκολουθεῖ, καὶ τότε μάλιστα, ὅταν ἔχωμεν ἀνάγκην τὴν συμμαχίαν της, καὶ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως μᾶς παρέχει μεγάλην βοήθειαν, μέ τὸ νὰ κἀνῃ ἡμερον τὸ βλέμμα τοῦ δικαστοῦ πρὸς ἡμᾶς· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ, πού ὑπάρχουν τὰ κακά, μᾶς καθιστᾶ ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ κακά, ἔτσι καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀποσπᾶ ἐκείνους, πού τὴν φέρουν μαζί των, ἀπὸ τὰ βασανιστήρια τῆς κολάσεως. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἀκόμη προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἔτσι, καὶ δὲν λέγομεν αὐτὰ ἀπλῶς καὶ τυχαίως διὰ νὰ σᾶς ψυχαγωγοῦμεν, θά προσπαθῆσω νὰ ἀποδείξω εἰς τὴν ἀγάπην σας ἀπὸ αὐτά, πού τώρα ἔχομεν ἐνώπιόν μας. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὁ Νῶε, ἐνῶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπροκάλεσεν ἐναντίον του τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, αὐτὸς κατώρθωσε μέ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν καὶ τὰς συνεπειὰς τῆς ἀγανακτήσεως νὰ ἀποφύγῃ καὶ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν μεγάλην εὐνοίαν του. Καὶ ἐάν θέλετε, ἅς ὁμιλήσωμεν κατὰ πρῶτον διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι ἴσως μερικοὶ δυσπιστοῦν εἰς τὰ μέλλοντα καὶ τὰ ἀόρατα. "Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα ἐδῶ, ποῖα μὲν διεδέχθησαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔσπευσαν πρὸς τὴν κακίαν, ποῖα δὲ ἠξιώθη ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἐξαπλώσεως τῆς κακίας ἀπεφάσισεν ὁ πανάγαθος Θεὸς νὰ καταδικάσῃ εἰς ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅταν εἶπε «Θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»² καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολικὴν του ἀγανάκτησιν, ἐξήγγειλε τὴν ἀπόφασίν του ὄχι μόνον ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους,

τῶν ἐρπειῶν, καὶ τῶν πειρειῶν τῶν γὰρ ἀνθρώπων, δι' οὓς
 ταῦτα παρήχθη, ἀπόλλυσθαι μελλόντων, καὶ ὑποβουχίων γίνε-
 σθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα τῆς τιμωρίας συναπήλυσεν· ἐπειδὴ
 οὖν ἢ ἀπόφασις ἀόριστος ἦν, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσα διαίρεσιν,
 5 ἵνα μάθῃς τὸ ἀπροσωπώληπτον τοῦ Θεοῦ, καὶ διτι ταῖς καρδίαις
 ταῖς ἡμετέραις ἐμβατεύων οὐδένα περιορᾷ, ἀλλὰ κἂν μικράν
 τινα ἀφορμὴν εὖρη παρ' ἡμῶν εἰσφερομένην, ἄφατον αὐτοῦ
 ἐπιδείκνυται τὴν φιλανθρωπίαν, φησὶν ἡ Γραφή, ἵνα μὴ νο-
 μίσωμεν διτι παντελὴς ἀφανισμὸς γίνεται τοῦ τῶν ἀνθρώπων
 10 γένους, ἀλλὰ γινώμεν, διτι διὰ τὴν οἰκειάν αὐτοῦ ἀγαθότητα
 ἀφήσκει σπινθῆρά τινα σώζεσθαι, καὶ ρίζαν τῶ τῶν ἀνθρώ-
 πων γένει, ὥστε πάλιν εἰς μακροὺς ἐκταθῆναι κλάδους· «Νῶε
 δέ», φησὶν, «εὔρε χάριν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ».

2. Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν, ὅπως οὐδὲ τὴν
 15 τυχούσαν συλλαβὴν ἔστιν εὖρεῖν ἀπλῶς κειμένην. Ἐπειδὴ
 γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ τῆς τιμωρίας τὸ μέγεθος τῆς μελλούσης ἐπάγεσθαι τοῖς
 ταύτης ἐργαίαις, διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὸν ἐν τοσοῦτῳ πλήθει
 δυνηθέντα τὴν ἀρετὴν ἀκέραιον διασῶσαι. Ἔστι μὲν γὰρ
 20 καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀρετὴ θαυμασιή. Ὅταν δὲ καὶ ἐν μέσῳ
 τῶν κωλύοντων τυχάνων τις ταύτην μετή, πολλῶ μᾶλλον
 θαυμασιότεραν αὐτὴν ἀποφαίνει. Διὰ τοῦτο ὡσπερ θαυμά-
 ζουσα τὸν δίκαιον ἡ θεία Γραφή φησιν, διτι μεταξὺ τῶν το-
 σοῦτων διὰ τὴν κακίαν μελλόντων ἀγανακτίσεως περιᾶσθαι,
 25 «Νῶε δὲ εὔρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». «Εὔρε χά-
 ριν», ἀλλ' «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»· οὐχ ἀπλῶς, «Εὔρε χάριν»,
 ἀλλ' «Ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ»· ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ διτι ἕνα
 τοῦτον εἶχε τὸν σκοπὸν, ὥστε τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν

ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ὄλων τῶν ζώων καὶ τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν πτηνῶν, διότι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ χαθοῦν καὶ νὰ καταποντισθοῦν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθησαν αὐτά, εὐλόγως ἔλαβαν καὶ αὐτὰ μέρος εἰς τὴν τιμωρίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόφασις ἦτο ἀόριστος καὶ χωρὶς νὰ κἀνῃ καμμίαν διάκρισιν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης, καὶ ὅτι συχνάζων μέσα εἰς τὰς ἰδικὰς μας καρδίας δὲν περιφρονεῖ κανένα. ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εὐρῆ κάποιαν μικρὰν ἀφορμὴν, προσφερομένην ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπιδεικνύει τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν του, λέγει ἡ Γραφή, διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι συντελεῖται ὀλοκληρωτικὴ ἐξαφάνισις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ἀγαθότητος ἀφήνει κάποιον σπινθῆρα διὰ νὰ σώζεται καὶ ρίζαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ ἀπλωθῇ πάλιν εἰς μακροὺς κλάδους· «Ὁ Νῶε δέ, λέγει, εὔρε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

2. Παρατήρησε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πῶς οὔτε τὴν μικρὰν συλλαβὴν εἶναι δυνατόν νὰ εὐροῦμεν, νὰ εἶναι τοποθετημένη χωρὶς σημασίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε τὸ μέγεθος τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς διαπράττοντας αὐτήν, μᾶς παρουσιάζει καὶ ἐκείνον ποὺ ἠμπόρεσε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ πλῆθος νὰ διασώσῃ ἀκεραίαν τὴν ἀρετὴν. Εἶναι μὲν βεβαίως ἡ ἀρετὴ καὶ μόνη τῆς ἀξιοθαύμαστος. Ὅταν ὁμως κάποιος μετέρχεται αὐτήν, εὐρισκόμενος ἀνάμεσα εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἐμποδίζουν, καθιστᾷ αὐτήν κατὰ πολὺ περισσότερον ἀξιοθαυμαστοτέραν. Διὰ τοῦτο ὡσὰν νὰ θαυμάζῃ τὸν δίκαιον ἡ Ἁγία Γραφή λέγει, ὅτι ἀνάμεσα εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των νὰ δοκιμάσουν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ, «ὁ Νῶε δὲ εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». «Εὔρε χάριν», ἀλλὰ, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» ὄχι ἀπλῶς, «εὔρε χάριν», ἀλλὰ, «ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι μοναδικὸν σκοπὸν εἶχεν αὐτόν, ὥστε τὸ ἄγρυπνον ἐκεῖνο μάτι νὰ ἔχῃ ἐπαινέτην καὶ δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτόν κανεὶς λόγος τῆς δόξης τῶν

ἐπαινήτην ἔχειν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ λόγος τῆς τῶν ἀνθρώπων δό-
 ξης, οὐδὲ τῆς ἀτιμίας, καὶ τοῦ γέλωτος. Εἰκόσ γὰρ αὐτὸν ἀπε-
 ναυτίας ἅπασι τὴν ἀρετὴν μειῖναι βουλόμενον πολλὴν ὑπομέ-
 νειν τὴν χλεύην καὶ τὸν γέλωτα, πάντων τῶν τὴν κακίαν μειόν-
 5 των εἰωθότων ἀεὶ ἐπισκώπειν τοὺς ταύτην φεύγειν βουλομέ-
 νους, καὶ ἀρετὴν αἰρουμένους, ὅπερ καὶ νῦν πολλάκις γίνεται.
 Καὶ πολλοὺς τῶν ραθύμων ὀρώμεν μὴ φέροντας τὸν γέλωτα καὶ
 τὴν χλευασίαν, ἀλλὰ προσιμῶντας τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων
 δόξαν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης, ὑποσυρομένους καὶ συγ-
 10 καιασπωμένους τῇ τῶν ἐτέρων ἀνθρώπων κακίᾳ. Ψυχῆς γάρ
 ἐστι γενναίας καὶ σιερρῷ τῷ φρονήματι κεχρημένης τὸ δυ-
 νηθῆναι ἀντισχεῖν πρὸς τοὺς διασύρειν βουλομένους, καὶ μὴ
 πρὸς ἀρέσκειαν τῶν ἀνθρώπων τι διαπραΐτεσθαι, ἀλλὰ πρὸς
 τὸν ἀκοίμητον ἔκεινον ὀφθαλμὸν τείνειν τὸ δῖμμα, καὶ τὴν παρ'
 15 ἐκείνου εὐφημίαν μόνον ἀναμένειν, καὶ τούτων ὑπερροᾶν, καὶ
 μηδὲν ἠγεῖσθαι αὐτῶν τὸν ἔπαινον, μήτε τὸν ψόγον, ἀλλὰ
 καθάπερ σκιάς καὶ ὄνειρατα παραιρέχειν. Καὶ ἐνιαῦθα μὲν
 πολλοὶ πολλάκις τὴν ὕβριν οὐ φέροντες δέκα ἢ εἴκοσι ἀνθρώ-
 πων, ἢ καὶ ἑλατιόνων, ὑπεσκελίσθησαν καὶ κατέπεσον. «Ἔσει
 20 γὰρ αἰσχύνῃ ἐπάγουσα ἁμαρτίαν». Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐστιν
 ὑπεριδεῖν τῶν ὀνειδιζόντων, καὶ καταγελώντων, καὶ κωμω-
 δεῖν βουλομένων· ἀλλ' ὁ δίκαιος οὕτως σὺχ οὕτως. Οὐ μόνον
 γὰρ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πάσης
 τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, καὶ μυριάδων ἰσοούτων ὑπερεῖ-
 25 δειν. Εἰκόσ γὰρ ἅπαντας αὐτοὺς καταγελᾶν, κωμωδεῖν, χλευά-
 ζειν, πολλὴν τὴν παροιμίαν περὶ αὐτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ἴσως
 δὲ ἢ καὶ βούλεσθαι διασπᾶν, εἰ οἶόν τε ἦν. Πολλὴν γὰρ ἀεὶ
 τὴν μανίαν ἐπιδείκνυται ἡ κακία κατὰ τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' οὐ
 μόνον οὐδὲν αὐτὴν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ πολεμεῖν ἰοχυροτέραν

ἀνθρώπων, οὔτε τῆς κατασχύνης καὶ τοῦ χλευασμοῦ αὐτῶν. Διότι εἶναι φυσικὸν αὐτός, ποῦ θέλει νὰ ἀσκῆ τὴν ἀρετὴν εὐρισκόμενος εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ὅλους, νὰ ὑπομένῃ πολλοὺς ἐμπαιγμοὺς καὶ νὰ γίνεταί καταγέλαστος, ἐπειδὴ ἔχουν συνηθίσει ὅλοι οἱ μετερχόμενοι τὴν κακίαν πάντοτε νὰ περιπαίζουσι ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποφεύγουν αὐτὴν καὶ νὰ προτιμοῦν τὴν ἀρετὴν, πρᾶγμα ποῦ βεβαίως καὶ τώρα συχνὰ γίνεται. Καὶ βλέπομεν, πολλοὶ ἀδιάφοροι νὰ μὴ ὑποφέρουν τὰ κοροϊδευτικὰ γέλια καὶ τοὺς χλευασμούς, ἀλλὰ νὰ προτιμοῦν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν καὶ παραμένουσιν πάντοτε, παρασυρόμενοι καὶ συμπαρασυρόμενοι εἰς τὴν κακίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Διότι εἶναι γνώρισμα τῆς γενναίας ψυχῆς καὶ τὸ νὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἀντισταθῆ μὲ ἰσχυρὸν φρόνημα πρὸς ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ τὸν διασύρουν καὶ νὰ μὴ ἐνεργῆ κάτι διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ βλέπῃ μόνον πρὸς τὸ ἄγρυπνον ἐκεῖνο μάτι τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ περιμένη τὸν ἔπαινον μόνον ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ νὰ περιφρονῆ αὐτούς, καὶ νὰ μὴ ὑπολογίζῃ καθόλου τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, οὔτε τὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ νὰ τὰ περιφρονῆ ὡσάν σκιάς καὶ ὄνειρα. Καὶ ἐδῶ μὲν πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ πολλὰς φορές δὲν ὑπέφεραν τὴν ὕβριν δέκα ἢ εἴκοσι ἀνθρώπων, ἢ ἀκόμη καὶ ὀλιγωτέρων, ἀνετράπησαν καὶ ἔπεσαν. « Ὑπάρχει πράγματι ἐντροπή, ἢ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀμαρτίαν »*. Διότι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ περιφρονῆσῃ κανεὶς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν κατηγοροῦν, καὶ τὸν περιπαίζουσι καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ τὸν γελιοποιοῦν. Ὁ δίκαιος ὁμως αὐτός δὲν ἐνήργησεν ἔτσι. Διότι ὄχι μόνον δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπους ἐπεριφρόνησε, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τόσας μυριάδας ἀνθρώπων. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν ὅλοι αὐτοὶ νὰ τὸν περιγελοῦν, νὰ τὸν γελιοποιοῦν, νὰ τὸν χλευάζουσι, νὰ ἐπιδεικνύουσι ἀπέναντί του πολλὴν κακὴν συμπεριφορὰν, ἴσως δὲ καὶ νὰ ἤθελαν νὰ τὸν καταστρέψουσι, ἐὰν ἦτο δυνατόν. Διότι πάντοτε ἡ κακία ἐπιδεικνύει παράφορον ἐχθρότητα ἐναντίον τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ ὄχι μόνον δὲν βλάπτει καθόλου αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ

αὐτὴν ἀπεργάζεται. Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἢ ἰσχὺς, ὅτι ἐν τῷ πάσχειν τῶν ποιούντων περιγίνεται, καὶ ἐν τῷ πολεμεῖσθαι τῶν πολεμούντων ἀνωτέρα καθίσταται. Καὶ τοῦτο ἔνεστι μὲν ἐκ πολλῶν συνιδεῖν Ἴνα δὲ ἀφορμὰς ὑμῖν παρὰ 5 σχωμεν· «Δίδου γὰρ», φησί, «σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται»· ἀναγκαῖον καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς Καινῆς τὰ παραδείγματα ὑμῖν παραγαγεῖν. Ἐννοεῖ μοι τοίνυν τὸν Ἄθελ· οὐχὶ ἀνηρόθη ὑπὸ τοῦ Κάϊν; οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἦν ἐρριμμένος; Ἄλλὰ μὴ τοῦτο σκόπει, διὲ ἐκράτησε καὶ περιε- 10 γένετο, καὶ ἀνεῖλε τὸν φθονοῦμενον, καὶ οὐδὲν ἡδικηκότα· ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα λογίζου, διὲ ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς, ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἀνακηρύττεται, καὶ στεφανοῦται, καὶ ὁ ἰσοῦτος χρόνος τὴν μνήμην οὐκ ἐμάρανε· ὁ δὲ ἀνελών, καὶ περιγε- νόμενος, καὶ τότε ζωὴν θανάτου βαρύτεραν ὑπέμενε, καὶ ἐξ 15 ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν οὐτις μὲν σιηλιτεύεται, καὶ τὰς παρὰ πάντων κατηγορίας δέχεται, ἐκεῖνος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τοῖς ἀπάντων ἄδεται στίμασι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι θίγω, τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλονι αἰῶνι ποῖος λόγος, ποῖα διάνοια παρασιῆσαι δυνήσεται; Καὶ οἶδα μὲν διὲ συνετοὶ ὄν- 20 τες πολλὰ καὶ διάφορα ἕτερα τοιαῦτα εὐρήσετε ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα. Διὰ γὰρ τοῦτο γέγραπται πρὸς ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, ὥστε ταῦτα μανθάνοντας φεύγειν μὲν τὴν κακίαν, προτιμᾶν δὲ τὴν ἀρετὴν. Βούλει καὶ ἐν τῇ Καινῇ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἰδεῖν; Ἄκουε τοῦ μακαρίου Λουκᾶ τὸ αὐτὸ τοῦτο διη- 25 γομένου περὶ τῶν ἀποστόλων, διὲ μαστιγωθέντες ἀνεχώρουν ἀπὸ τοῦ συνεδρίου χαίροντες, διὲ κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι. Καίτοι γε αἱ μάστιγες οὐ χαρᾶς ἦσαν ἀφορμαί, ἀλλὰ λύπης καὶ ἀδυμίας· ἀλλὰ αἱ διὰ τὸν Θεὸν μάστιγες, καὶ ἡ ὑπόθεσις, δι' ἣν ἐμασιζόντο, τὴν

4. Παροιμ. 9, 9.

5. Διὰ περισσότερα βλ. ὁμιλία 10'.

6. Πράξ. 5, 41.

ὁ πόλεμος καθιστᾷ αὐτὴν περισσότερο ἰσχυράν. Πράγματι εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, διότι ὅταν ὑποφέρῃ, νικᾷ ἐκείνους πού τὴν ἐνοχλοῦν, καὶ ὅταν πολεμῆται, γίνεται ἀνωτέρα ἀπὸ ἐκείνους πού τὴν πολεμοῦν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν μὲν νὰ τὸ γνωρίσωμεν ἀπὸ πολλὰ παραδείγματα. Διὰ νὰ σᾶς δώσωμεν δὲ ἀφορμὰς (διότι λέγει, «Δῶσε εἰς σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»⁴), εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάσωμεν τὰ παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιάν καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐνθου μῆσου λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, τὸν Ἄβελ· δὲν ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Κάιν; δὲν ἦτο ἐγκαταλελειμμένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους; Ἄλλὰ μὴ ἐξετάζῃς αὐτό, ὅτι ἐνίκησε καὶ ὑπερίσχυσε καὶ ἐφόνευσε ἐκείνον, πού ἐφθονοῦσε καὶ δὲν τὸν εἶχεν ἀδικήσει καθόλου. Ἄλλὰ σκέψου αὐτὰ πού ἐγίναν ἔπειτα, ὅτι δηλαδὴ ὁ μὲν φονευθεὶς, ἀπὸ τότε μέχρι καὶ σήμερα ἐπαινεῖται καὶ στεφανώνεται καὶ ὁ πολὺς χρόνος δὲν ἔσθῃσε τὴν μνήμην του· ἐκείνος ὅμως, πού ἐφόνευσε καὶ ἐνίκησε, καὶ τότε ἔζησε μίαν ζωὴν βαρυτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα αὐτὸς μὲν ἐπιτιμᾶται καὶ δέχεται τὰς κατηγορίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἐκείνος ὅμως καθημερινὰ ἐπαινεῖται ἀπὸ ὅλους⁵. Καὶ αὐτὰ μὲν συμβαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τὰ συμβαίνοντα ὅμως εἰς τὴν μέλλουσαν ποῖος λόγος, ποῖα διάνοια θὰ ἠμπορέσῃ νὰ περιγράψῃ; Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι, ἐπειδὴ εἴσθε σώφρονες, θὰ εὐρῆτε πολλὰ καὶ διάφορα ἄλλα τέτοια παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Διότι δι' αὐτὸ ἔχουν γραφῆ, διὰ τὴν ἰδικὴν μας ὠφέλειαν, ὥστε ἀφοῦ μάθωμεν αὐτὰ νὰ ἀποφεύγωμεν μὲν τὴν κακίαν, νὰ προτιμῶμεν δὲ τὴν ἀρετὴν. Θέλετε νὰ ἰδοῦμεν αὐτὸ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην; Ἄκουε τὸν μακάριον Λουκᾶν, ὁ ὁποῖος διηγεῖται τὸ ἴδιον πρᾶγμα διὰ τοὺς ἀποστόλους, ὅτι ἀφοῦ ἐμαστιγώθησαν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ συνέδριον μὲ χαρὰν μεγάλην, διότι ἠξιώθησαν νὰ ἀτιμασθοῦν χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ⁶. Ἄν καὶ βέβαια αἱ μαστιγώσεις δὲν ἦσαν ἀφορμαὶ χαρᾶς, ἀλλὰ λύπης καὶ στενοχωρίας· ἀλλὰ ἡ μαστίγωσις των διὰ τὸν Θεὸν καὶ ἡ

χαρὰν αὐτοῖς εἵκτε. Καὶ οἱ μὲν μαστιγώσαντες ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ καὶ ἀμηχανίᾳ καθεσθήκεισαν, οὐκ εἰδότες ὅ τι πράξωσιν. Ἐκουε γὰρ αὐτῶν καὶ μετὰ τὰς μάστιγας διαπορούτων, καὶ λεγόντων «Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;».

5 Τί λέγεις; Ἐμασιζαίτε, μυρία κακὰ διεθήκατε, καὶ ἔτι ἀπορεῖτε; Τοσοῦτόν ἐστιν ἰσχυρὸν πρᾶγμα καὶ ἀχειρωτὸν ἢ ἀρετῆ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν τῶν ποιούντων περιγινόμενη.

3. Ἄλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, ἀναγκαῖον πάλιν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὸν δίκαιον τούτον, καὶ ἐκπλαγῆναι αὐ-

10 τοῦ τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν, πῶς ἴσχυσε ἰσοσούτου δήμου καταγελῶντος, ἐπεμβαίνοντος, χλευάζοντος, κωμωδοῦντος (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι) ὑπεριδεῖν, καὶ ἀνώτερος γενέσθαι. Πῶς; Ἐγὼ λέγω. Ἐπειδὴ διηνεκῶς ἑώρα πρὸς τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, ἐκεῖ τεταμένον εἶχε τῆς

15 διανοίας τὸ ὄμμα, καὶ λοιπὸν τούτων ἀπάντων ὡς οὐδὲν ὄντων ἐφρόντιζε. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει ἐπειδὴν γὰρ τις τραυθῆ τῷ ἔρωτι ἐκείνω, καὶ εἰς τὸν πρὸς τὸν Θεὸν πόθον ἑαυτὸν ἐκτεινῆ, οὐδὲν ἕτερον ὄρα τῶν ὄρωμένων, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐκείνον φαντάζεται τὸν ποθούμενον, καὶ ἐν νυκτί, καὶ ἐν ἡμέ-

20 ρα, καὶ κοιταζόμενος, καὶ διανοιστάμενος. Μὴ τοίνυν σε ξενίζεω, εἰ καὶ ὁ δίκαιος οὕτως ἅπαξ ἐκεῖ τείνας αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, οὐδενὸς ἐφρόντιζε τῶν ὑποσκελίζειν ἐπιχειρούντων. Τὰ γὰρ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδειζάμενος, καὶ τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπισπασάμενος ἀνώτερος ἀπάντων ἐγίνετο. «Νῶε γάρ», φησὶν.

25 «εὔρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἰ καὶ πάση τῇ τῶν τότε ἀνθρώπων φύσει οὐ ἦν ἐπίχαρις, οὐδὲ ποθεινὸς διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὀδεύειν ὁδόν, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνον τὰς καρδίας ἐμβατεύοντα χάριν εὔρε, καὶ ἐκεῖνος αὐ-

ὑπόθεσις, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμαστιγώνοντο, ἐγεννοῦσε τὴν χαρὰν εἰς αὐτοὺς. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν πού τοὺς ἐμαστίγωσαν, εὐρέθησαν εἰς μεγάλην δυσχέρειαν καὶ ἀμηχανίαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τί νὰ πράξουν. Διότι ἄκουε αὐτοὺς καὶ μετὰ τὴν μαστίγωσιν νὰ ἀποροῦν καὶ νὰ λέγουν· «Τί νὰ κάμωμεν μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς;»⁷. Τί λέγεις; Ἐμαστιγώσατε, ἐπροκαλέσατε πάρα πολλά κακά, καὶ ἀκόμη ἀπορεῖτε; Τόσον πολὺ ἰσχυρόν πρᾶγμα καὶ ἀκατάβλητον εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅταν ἀκόμη πάσχη ὑπερισχύει ἐκείνων, πού τὴν ἐνοχλοῦν.

3. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνωμεν πολὺ τὸν λόγον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὸν δίκαιον αὐτὸν καὶ νὰ ἐκπλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ἀρετῆν· πῶς ἠμπόρεσεν, ἐνῶ τόσος λαὸς τὸν ἐπεριγελοῦσε, τὸν ἐπετιμοῦσε, τὸν ἐχλεύαζε, τὸν ἐγελιοποιοῦσε (πάλιν βεβαίως τὰ ἴδια λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω), νὰ περιφρονήσῃ καὶ νὰ γίνῃ ἀνώτερος. Πῶς; Ἐγὼ ἀπαντῶ. Ἐπειδὴ διαρκῶς ἔβλεπε πρὸς τὸ ἀγρυπνον μάτι, ἐκεῖ εἶχε στραμμένον ἔντονα τὸ βλέμμα τῆς διανοίας του καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπρόσεχε δι' ὅλους αὐτοὺς ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχαν καθόλου. Καὶ πράγματι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα· διότι ὅταν κάποιος πληγωθῇ μὲ ἐκείνον τὸν ἔρωτα καὶ θέσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν πόθον πρὸς τὸν Θεόν, τίποτε ἄλλο δὲν βλέπει ἀπὸ τὰ ὄρατά, ἀλλὰ συνεχῶς φαντάζεται ἐκείνον, πού ἐπιθυμεῖ, καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ὅταν κοιμᾶται, καὶ ὅταν εἶναι ἐντελῶς Ξυπνητός. Νὰ μὴ σὲ παραξενεύῃ λοιπόν, ἐὰν καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ἀφοῦ ἔστρεψε κάποτε ἐκεῖ τὴν διάνοιάν του, δὲν ἐπρόσεχε κανένα ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τὸν ἀνατρέψουν. Διότι ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐκέρδισε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐγένετο ἀνώτερος ὄλων. «Ὁ Νῶε δέ, λέγει, εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄν καὶ δὲν ἦτο εὐχάριστος εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος τῆς τότε ἐποχῆς, οὔτε ἐπιθυμητός, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ βαδίζῃ τὸν ἴδιον μὲ αὐτοὺς δρόμον, ἀλλὰ εὔρε χάριν εἰς ἐκεῖνον, πού εἰσέρχεται εἰς τὰς καρδίας μας, καὶ ἐκεῖνος ἐδέ-

τοῦ τὴν γνώμην ἀπεδέξατο. Τί γάρ, εἶπέ μοι, βλάβος ἐν-
 τεῦθεν ἐγένετο ἀπὸ τῆς τῶν ὁμογενῶν χλεύης καὶ τοῦ κα-
 ταγέλωτος, τοῦ πλάσαντος τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ συνιέντιος
 εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀνακηρύττιοντος τὸν ἄνδρα καὶ σιε-
 5 φανοῦντος; Τί δὲ ὄφελος ἀνθρώπῳ γένοιτ' ἂν παρὰ πάσης
 τῆς οἰκουμένης θαυματούμενῳ καὶ ἐπαινουμένῳ, παρὰ δὲ τοῦ
 τῶν ὄλων δημιουργοῦ καὶ τοῦ ἀπαραλογίσιου δικαστοῦ ἐπὶ τῆς
 ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβεροῦς κοινομένου; Ταῦτα τοίνυν εἰδό-
 10 πων ἐπαίνοιν, μηδὲ τὴν παρὰ τούτων εὐφημίαν ἐκ παντὸς τρό-
 που ζητῶμεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον μόνον τὸν ἐτάζοντα καρ-
 δίας καὶ νεφρούς, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μειώμεν, καὶ τὴν
 κακίαν φεύγωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παιδεύων
 ἡμᾶς μὴ κεχηρῆναι πρὸς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίας,
 15 μετὰ πολλὰ ἔιτερα τελευταῖον καὶ τοῦτο ἐπήνεγκε λέγων «Οὐαὶ
 ὑμῖν, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι». Σκόπει
 πῶς διὰ τοῦ «Οὐαὶ» ἡμῖν ἐνεφάνισε, ποταπὴ τοῖς τοιοῦτοις
 κείσεται τιμωρία. Τὸ γὰρ οὐαὶ τοῦτο θρηνώδές ἐστιν ἐπίφθε-
 γμα· μονορουχὶ γὰρ ταλανίζων αὐτοὺς φησὶν «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅ-
 20 ταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι». Καὶ ὄρα τοῦ
 ῥητοῦ τὴν ἀκριβείαν. Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ,
 «Πάντες οἱ ἄνθρωποι». Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὸν ἐνάρετον, καὶ
 τὴν σιενὴν καὶ τσθλιμμένην ὁδὸν ὀδεύοντα, καὶ ταῖς ἐπιτολαῖς
 τοῦ Χριστοῦ κατακολουθοῦντα παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀπαι-
 25 νεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι. Πολλὴ γὰρ τῆς κακίας ἢ ἐπίτασις,
 καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐναντίωσις. Εἰδὼς οὖν ὁ Δεσπότης,
 ὅτι τὸν μετὰ ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν μετιόντα, καὶ τὸν παρ'
 αὐτοῦ μόνον ἐκδεχόμενον ἔπαινον, τῶν ἀδυνάτων ἂν εἴη πα-
 ρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀπαινεῖσθαι, καὶ καλῶς ἀκούειν, διὰ
 30 τοῦτο ταλανίζει τοὺς διὰ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον τῆς ἀρε-

χθη τὴν διάθεσίν του. Ποία λοιπόν, εἶπέ μου, Ζημία προέκυψεν ἀπὸ τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὰ εἰρωνικὰ γέλια τῶν συνανθρώπων του, ὅταν ἐκεῖνος πού ἔπλασε τὰς καρδίας μας καὶ μᾶς βοηθεῖ εἰς ὅλα τὰ ἔργα μας, ἐπαινῆ καὶ στεφανώνη τὸν ἄνδρα; Καὶ ποῖον κέρδος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη ὁ ἄνθρωπος, ὅταν θαυμάζεται καὶ ἐπαινῆται ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἀπὸ τὸν δημιουργὸν ὅμως τῶν ὅλων καὶ τὸν δικαστὴν, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαπατήσῃ, καταδικάζεται κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Γνωρίζοντες λοιπόν αὐτά, ἀγαπητοί μου, ἄς μὴ ὑπολογίζωμεν καθόλου τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, οὔτε νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ κάθε τρόπον τὰς ἀπευφημίας αὐτῶν, ἀλλὰ ἄς καταγινώμεθα μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ ἄς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν δι' ἐκεῖνον μόνον, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφροὺς μας. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Χριστὸς διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ μένωμεν μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα εἰς τὰς ἀπευφημίας τῶν ἀνθρώπων, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, τελευταῖον καὶ αὐτὸ ἐπρόσθεσε λέγων· «Ἄλλοιμονον εἰς σᾶς, ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι»⁸. Πρόσεξε πῶς μὲ τὸ «Ἄλλοιμονον» μᾶς ἐφάνέρωσε, ποία τιμωρία θὰ ἐπιβληθῆ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι τὸ ἄλλοιμονον αὐτὸ εἶναι θρηνώδες ἐπικφώνημα· σχεδὸν λοιπὸν ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἀθλίους λέγει· «Ἄλλοιμονον εἰς σᾶς, ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι». Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λεχθέντος. Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ, «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι». Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαινῆται καὶ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οὔτε ὁ ἐνάρετος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν στενὸν καὶ γεμᾶτον δυσκολίας δρόμον βαδίζει καὶ ἀκολουθεῖ πιστὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι εἶναι μεγάλη ἡ ἔντασις τῆς κακίας καὶ ἡ ἀντίθεσις τῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζει ὁ Κύριος, ὅτι, ἐκεῖνος, πού μὲ ἀκρίβειαν καταγίνεται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποδέχεται μόνον τὸν ἰδικὸν του ἔπαινον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαινῆται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀκούῃ καλὰ λόγια, δι' αὐτὸ ἀποκαλεῖ ἀθλίους ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπαίνου τῶν

τῆς ἀμελοῦντας. Ἡ γὰρ παρὰ πάντων εὐφημία τεκμήριον ἂν
 εἶη μέγιστον τοῦ μὴ πολὺν τῆς ἀρετῆς λόγον ποιεῖσθαι. Πῶς
 γὰρ παρὰ πάντων ἐπαινεθεῖη ὁ ἐνάρετος, εἰ θούλοιτο τοὺς
 ἀδικουμένους ἐξαρπάζειν τῶν ἀδικούντων, τοὺς ἐπηρσαζομέ-
 5 νους τῶν κακῶς ποιεῖν βουλομένων; Πάλιν εἰ θούλοιτο διορ-
 θοῦν τοὺς ἀμαρτιάνοντας, καὶ ἐπαινεῖν τοὺς κατορθοῦντας, οὐκ
 εἰκὸς τοὺς μὲν ἐπαινεῖν, τοὺς δὲ φέγειν; Διὰ τοῦτό φησιν·
 «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι».
 Πῶς οὖν οὐκ ἄξιον θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι τὸν δίκαιον
 10 τοῦτον δι' ἅπερ ὁ Χριστὸς παραγενόμενος ἐδίδασκε, ταῦτα
 προλαβὼν ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει ἐγκειμένου νόμου παιδευθεὶς
 μετὰ πολλῆς μειτῆι τῆς ὑπερβολῆς, καὶ τὸν παρὰ τῶν ἄν-
 θρώπων ἐπαινον ἀποπεμφάμενος, διὰ τῆς τῶν θεβιωμένων
 ἀρετῆς τὴν παρὰ τῷ Θεῷ χάριν εὐρεῖν ἐσπούδαζε; («Νῶε γάρ»,
 15 φησίν, «εὔρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄλλ' δι
 μὲν διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν εὔρε χάριν ἐναντίον Κυ-
 ρίου τοῦ Θεοῦ, διηγήσατο ἡμῖν ὁ θαυμάσιος οὗτος προφήτης
 ἐνηχούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 τὰ ἐξῆς εἰρημένα καταμαθεῖν, καὶ ἰδεῖν καὶ τὴν ψῆφον τὴν
 20 παρὰ τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτοῦ γινομένην. «Αὐταὶ δέ», φησίν, «αἰ
 γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ
 γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέστησε Νῶε». Ἔνος γενεαλογίας
 τρόπος. Εἰπούσα γὰρ ἡ θεία Γραφή, «Αὐταὶ δὲ αἰ γενέσεις
 Νῶε», καὶ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἀναπερῶσασα, ὡς μέλλουσα τὴν
 25 γενεαλογίαν αὐτοῦ διηγεῖσθαι, καὶ τίς μὲν αὐτοῦ πατὴρ ἐγένε-
 ναιτο, πόθεν δὲ τὸ γένος κατήγε, καὶ ὅπως εἰς τὸν βίον παρή-
 χθη, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, ἅπερ ἔθος τοῖς τὰς γενεαλογίας
 ἐξηγουμένοις διηγεῖσθαι, ταῦτα πάντα καταλιπούσα, καὶ τῆς

ἀνθρώπων παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν. Διότι ὁ ἔπαινος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδειξις εἰς τὸ ὅτι δὲν δίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀρετὴν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐπαινεθῇ ἀπὸ ὄλους ὁ ἐνάρετος, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ ἐλευθερώνη τοὺς ἀδικουμένους ἀπὸ τοὺς ἀδικοῦντας καὶ τοὺς ἀπειλουμένους ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ κακοποιοῦν αὐτούς; Πάλιν, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ διορθώνη τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ νὰ ἐπαινῇ τοὺς ἐναρέτους, δὲν θὰ ἦτο φυσικὸν οἱ μὲν νὰ τὸν ἐπαινοῦν, οἱ ἄλλοι ὅμως νὰ τὸν κατηγοροῦν; Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Κύριος· «Ἄλλοίμονον εἰς σᾶς, ὅταν σᾶς ἐπαινοῦν ὄλοι οἱ ἄνθρωποι». Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄξιον νὰ θαυμάζη κανεὶς καὶ νὰ ἐκπλήσσεται μὲ τὸν δίκαιον αὐτόν, διότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐδίδασκεν ὁ Χριστός, ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, αὐτὰ προκαταβολικῶς ἐπραγματοποίησε μὲ τὸ παραπάνω, ἀφοῦ τὰ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν ἐνυπάρχοντα εἰς τὴν φύσιν τοῦ νόμον, καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψε τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων. ἐπροσπαθοῦσε μὲ τὴν ἀρετὴν τῶν ἔργων νὰ εὕρῃ τὴν χάριν πλησίον τοῦ Θεοῦ». «Ὁ Νῶε λοιπὸν, λέγει, εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄλλὰ τὸ ὅτι μὲν εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ὑπάρχουσαν εἰς αὐτόν ἀρετὴν, μᾶς τὸ διηγήθη ὁ θαυμάσιος αὐτὸς προφήτης, φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ γνωρίσωμεν καλὰ καὶ ἐκεῖνα πού ἐλέχθησαν εἰς τὴν συνέχειαν, καὶ νὰ ἰδοῦμεν καὶ τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποῖαν ὁ Θεός ἔλαβε δι' αὐτόν. «Καὶ αὐτὴ, λέγει ἡ Γραφή, εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε. Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς του. Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Εἶναι παράξενος ὁ τρόπος τῆς γενεαλογίας. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ἡ Ἅγία Γραφή, «Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε», καὶ ἀφοῦ διήγειρε τὴν ἀκοήν μας, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ τὴν γενεαλογίαν αὐτοῦ, καὶ ποῖος ὑπῆρξεν ὁ πατέρας του, ἀπὸ ποῖον δὲ γένος κατήγετο, καὶ πῶς ἦλθεν εἰς τὴν Ζωὴν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα συνηθίζουν νὰ διηγοῦνται ἐκεῖνοι, πού ἐκθέτουν τὰς γενεαλογίας, ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ ἐγκατέλειψε καὶ

συνηθείας ἀνωτέρω γενομένη, φησί: «Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσθησε Νῶς». Εἶδες θανασιὴν γενεολογίαν; Νῶε, φησὶν, ἄνθρωπος. Ὁρα καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς φύσεως ἀνι' ἐγκωμίου τῷ δι-
 5 καίῳ γινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι καὶ τὸ ἄνθρωποι εἶναι ἀπώλεσαν διὰ τὸ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ὀλισθῆσαι, οὗτος, φησὶν ἐν ἰσοσούτῳ δῆμα τοῦ ἀνθρώπου τὴν εἰκόνα διέσωσε. Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος, διὰν ἀρειτὴν μετή. Οὐδὲ γὰρ τὸ μορφὴν ἔχειν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὀφθαλμούς, καὶ ῥίνα,
 10 καὶ σίμα, καὶ παρειάς, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, τοῦτο ἄνθρωπον ἀποδείκνυσιν· ταῦτα γὰρ μέλη τυγχάνει τοῦ σώματος. Ἄνθρωπον γὰρ ἐκεῖνον ἂν καλέσαιμεν τὸν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου διασώζοντα. Τί δέ ἐστι τοῦ ἀνθρώπου ἡ εἰκὼν; Τὸ λογικὸν εἶναι. Τί οὖν; φησὶν ἐκεῖνοι οὐκ ἂν εἶεν λογικοί; Ἄλλ'
 15 οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνάρετον εἶναι, καὶ τὸ τὰ κακὰ διαφεύγειν, καὶ τῶν ἀτόπων παθῶν κρατεῖν, τὸ ταῖς ἐνιολαῖς τοῦ Δεσπότη κατακολουθεῖν, τοῦτο ἄνθρωπος.

4. Καὶ ἵνα μάθῃς, δι' ἔθος τῇ Γραφῇ τοὺς τὴν κακίαν μετιόντας καὶ τῆς ἀρειτῆς ἀμελοῦντας μηδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου
 20 που προσηγορίας ἀξιοῦν, ἄκουε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, καθάπερ χθὲς ἐλέγομεν «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». Ἐγὼ γάρ, φησί, μετὰ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἐξουσίαν ἐδωρησάμην· αὐτοὶ δὲ ὡς σάρκα μόνον περικεῖμενοι, οὕτω τῆς κατὰ
 25 ψυχὴν ἀρειτῆς ἀμελοῦντες ὅλοι τῆς σαρκὸς λοιπὸν γεγόνασιν. Εἶδες πῶς διὰ τὴν κακίαν σάρκα αὐτοὺς καλεῖ καὶ οὐκ ἀνθρώπους; Καὶ πάλιν προϊούσα, ὡς αὐτίκα μάλα εἴσεσθε, γῆν αὐτοὺς ὀνομάζει ἢ θεία Γραφή, διὰ τὸ τοῖς γηϊνοῖς φρο-

ἀφοῦ ἐτέθη ὑπεράνω τῆς συνηθείας, λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς του. Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Εἶδες θαυμαστὴν γενεαλογία; Ὁ Νῶε, λέγει, ἦτο ἄνθρωπος. Πρόσεχε, καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς τὸν δίκαιον αὐτὸν γίνεται ἐγκώμιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνοι ἔχασαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ὑπέπεσαν εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκός, αὐτοὺς, λέγει, ἀνάμεσα εἰς τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους διέσωσε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Διότι αὐτὸ σημαίνει ἄνθρωπος, ὅταν καταγίνεται κανεὶς εἰς τὴν ἀρετὴν. Βέβαια τὸ νὰ ἔχη κανεὶς τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ μάτια καὶ μύτην καὶ στόμα καὶ παρειὰς καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέλη, αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει τὸν ἄνθρωπον, διότι αὐτὰ εἶναι μέλη τοῦ σώματος. Διότι ἄνθρωπον θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ὀνομάσωμεν ἐκεῖνον ποῦ διασώζει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τί εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου; Τὸ λογικόν του. Τί λοιπόν; θὰ εἰπῇ κάποιος· ἐκεῖνοι δὲν θὰ ἦσαν λογικοί; Ἄλλὰ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ εἶναι ἐνάρετος, καὶ τὸ νὸ ἀποφεύγει τὰ κακὰ καὶ τὸ νὰ νικᾷ τὰ παράλογα πάθη του, τὸ νὰ ἐκτελῇ πιστὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἶναι ἄνθρωπος.

4. Καὶ διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι συνήθως ἡ Ἁγία Γραφή δὲν θεωρεῖ ἀξίους ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι μετέρχονται τὴν κακίαν καὶ παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν, νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι, ἄκουε τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ, ὅπως ἐλέγαμεν χθὲς· «Δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ Πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ἐπειδὴ εἶναι σαρκικοί»⁹. Διότι ἐγώ, λέγει, τοὺς ἐχάρισσα μαζὶ μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς· αὐτοὶ ὅμως, ὡσὰν νὰ ἦσαν μόνον ἀπὸ σάρκα, ἀφοῦ παρημέλησαν τόσον πολὺ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, ἐγίναν εἰς τὸ ἐξῆς ὄλοι δοῦλοι τῆς σαρκός. Εἶδες πῶς ὀνομάζει αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των σάρκα καὶ ὄχι ἀνθρώπους; Καὶ πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν, ὅπως ἀμέσως θὰ γνωρίσετε καλά, ὀνομάζει αὐτοὺς ἡ Ἁγία Γραφή γῆν, ἐπειδὴ κατεσπατάλησαν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὰ γήινα φρονήματα· λέγει

νήμασι καταδεδαπανῆσθαι· φησὶ γάρ, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐ-
 ναντίον τοῦ Θεοῦ»· οὐ περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς λέγουσα,
 ἀλλὰ τοὺς ἐνοικοῦντας γῆν ὀνομάζουσα. Ἄλλαχού δὲ οὔτε
 σάρκα, οὔτε γῆν ὀνομάζει, οὐδὲ εἶναι αὐτοὺς ἡγεῖται ἐν τῷ
 5 παρόντι δίω, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐρῆμους εἶναι. Ἄκουε γάρ τοῦ
 προφήτου βοῶντος, καὶ λέγοντος ἐν μέσῃ τῇ μητροπόλει τῶν
 Ἱεροσολύμων, ὅπου μυριάδες ἰσοαῦται, ὅπου ἄπειρα πλήθη·
 «Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπα-
 κουσόμενος»· οὐκ ἐπειδὴ μὴ παρῆσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρόντες
 10 τῶν μὴ παρόντων οὐδὲν ἄμεινον διέκριντο. Καὶ πάλιν ἐτέρωθι,
 «Περιδράμειτε», φησὶ, «καὶ ἴδετε, εἰ ἔσιν εἰς ποιῶν κρίμα
 καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἴλεως ἔσομαι». Εἶδες πῶς ἐκείνον μό-
 νον οἶδε καλεῖν ἄνθρωπον ἢ ἁγία Γραφή τὸν τὴν ἀρετὴν
 μειόντια, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ εἶναι νομίζει, ἀλλὰ ποτὲ μὲν
 15 σάρκας ὀνομάζει, ποτὲ δὲ γῆν; Διὰ τοῦτο καὶ νῦν τὴν γενευ-
 λογίαν τοῦ δικαίου διηγείσθαι ἐπαγγελλομένη ἡ θεία Γραφή
 φησὶ· «Νῶε ἄνθρωπος»· οὗτος γὰρ μόνος ἄνθρωπος, οἱ δὲ
 λοιποὶ οὐκ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μορφὴν μὲν ἔχοντες ἀνθρώπων,
 τῇ δὲ πονηρίᾳ τῆς προαιρέσεως τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως
 20 προδεδωκότες, καὶ ἀντὶ ἀνθρώπων πρὸς τὴν τῶν θηρίων
 ἀλογίαν ἐκπεσόντες. Ὅτι γὰρ καὶ ἀνθρώποις τοῖς λογικοῖς,
 ἐπειδὴν πρὸς κακίαν ἀποκλίνωσι, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν
 αἰχμάλωτοι γίνονται, τῶν θηρίων τὰς προσηγορίας ἐπιτίθη-
 σιν αὐτοῖς ἢ θεία Γραφή, ἄκουε ποτὲ μὲν αὐτῆς λεγούσης,
 25 «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγένοντο». Ὅρα πῶς διὰ τὴν ἄμετρον
 λαγνείαν τὴν τοῦ ἀλόγου προσηγορίαν ἐπιτίθησιν. Ἄλλοτε δέ,
 «Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν»· ἐνιαῦθα τοὺς τοῦ θηρίου
 τὸ ὑπουλον καὶ δολερὸν μιμουμένους ἐμφαίνει. Καὶ πάλιν
 «κύνας ἐνεοὺς» ἐτέρους καλεῖ. Καὶ πάλιν, «ὦσει ἀσπίδος

10. Γεν. 6, 11.

11. Ἦσ. 50, 2.

12. Ἱερ. 5, 1.

13. Ἱερ. 5, 8.

14. Ψαλμ. 13, 3.

15. Ἦσ. 56, 10.

λοιπόν, «Ἡ δὲ γῆ ἦτο διεφθαρμένη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν αἰσθητὴν γῆν, ἀλλὰ τοὺς κατοίκους τῆς ὀνομάζει γῆν. Εἰς ἄλλον σημεῖον δὲ οὔτε σάρκα, οὔτε γῆν τοὺς ὀνομάζει, οὔτε τοὺς θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐπειδὴ ἐστερουῦντο τὴν ἀρετὴν. Ἔκουε λοιπόν τὸν προφήτην νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ διδάσκῃ εἰς τὸ μέσον τῆς πρωτευούσης τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ὑπῆρχαν τόσαι πολλαὶ χιλιάδες ἀνθρώπων, ὅπου εὐρίσκοντο ἄπειρα ἡλῆθη· «Ἦλθα καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος· ἐφώνησα καὶ δὲν ὑπήκουσε κανεῖς»¹¹. ὅχι ἐπειδὴ δὲν παρευρίσκοντο, ἀλλὰ ἐπειδὴ, ἐνῶ ἦσαν παρόντες, δὲν συμπεριφέροντο καθόλου καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἀπόντας. Καὶ πάλιν ἄλλοῦ λέγει· «Τρέξατε γύρω εἰς τὴν πόλιν καὶ παρατηρήσατε, ἐὰν ὑπάρχη ἓνας, ὁ ὁποῖος νὰ ἐκτελῇ τὸν νόμον καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ θὰ φανῶ εὐσπλαγχνος»¹². Εἶδες πῶς ἡ Ἁγία Γραφή γνωρίζει νὰ ὀνομάζῃ ἄνθρωπον ἐκεῖνον μόνον, ὁ ὁποῖος μετέρχεται τὴν ἀρετὴν, τοὺς δὲ ὑπολοίπους οὔτε τοὺς θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν τοὺς ὀνομάζει σάρκας, ἄλλοτε δὲ γῆν; Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὑποσχομένη νὰ διηγηθῇ τὴν γενεαλογίαν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἡ Ἁγία Γραφή λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος», διότι αὐτὸς μόνον ἦτο ἄνθρωπος, οἱ δὲ ὑπόλοιποι δὲν ἦσαν ἄνθρωποι, ἐπειδὴ, ἔχοντες μὲν τὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων, εἶχαν προδώσει μὲ τὴν πονηρίαν τῆς προαιρέσεώς των τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως καὶ ἀπὸ ἄνθρωποι ἐξέπεσαν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζῶων. Ὅτι βέβαια καὶ εἰς τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους, ὅταν στραφοῦν πρὸς τὴν κακίαν καὶ γίνουσι αἰχμάλωτοι τῶν παραλόγων παθῶν, ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς τὰ ὀνόματα τῶν ζῶων ἡ Ἁγία Γραφή, ἄκουε αὐτὴν ἄλλοτε μὲν νὰ λέγῃ, «Ἐγίναν ἵπποι θηλυμανεῖς»¹³. Πρόσεξε πῶς ἀποδίδει τὴν ὀνομασίαν τοῦ ζώου ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς λαγνείας τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοτε δὲ λέγει, «Δηλητήριον ἀσπίδων εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν»¹⁴. Ἐδῶ ὑπονοεῖ ἐκεῖνους πού μιμοῦνται τὴν ὑπουλόγητα καὶ τὴν δολιότητα τοῦ ὄφεως. Καὶ πάλιν «σκύλους κωφαλάλους» ὀνομάζει ἄλλους¹⁵. Καὶ πάλιν, λέγει, «Ὡσάν

κωφῆς καὶ θυκύσης τὰ ὦτα αὐτῆς», τοὺς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκοὰς ἀποφράττοντας αἰνιτωμένῃ. Καὶ πολλὰ εὗροι τις ἂν ὀνόματα ἐπιτιθέμενα παρὰ τῆς θείας Γραφῆς τοῖς διὰ ραθυμίαν πρὸς τὰ τῶν ἀλόγων καταφερομένοις

5 πάθη. Καὶ οὐκ ἐν τῇ Παλαιᾷ μόνον τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Καινῇ. Ἔκουε γὰρ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου λέγοντος τοῖς Ἰουδαίοις, «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;». Εἶδες πῶς καὶ ἐνταῦθα τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ δολερὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θηρίου προσηγο-

10 ρίας ἠνίξαιτο; Τί οὖν ἂν ἐλεεινότερον γένοιτο τῶν τὴν κακίαν μειώτων, θίαν καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας τοῦ καλεῖσθαι ἄνθρωποι ἀποστερεῶνται, καὶ διὰ τοῦτο πλείονα τὴν τιμωρίαν ὑπέχωσιν, θι πολλὰς ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς δεξάμενοι, ταύτας προδεδώκασιν ἐκόντες ὑποσυρέντες καὶ πρὸς

15 τὴν κακίαν αὐτομολοῦντες; Ἐπεὶ οὖν οἱ τότε πάντες ἀναξίτους ἑαυτοὺς τῆς προσηγορίας κατέστησαν, καὶ τοῦ ὀνομάζεσθαι ἄνθρωποι, ὁ δὲ δίκαιος οὗτος ἐν τοσοῦτῳ ἀρετῆς αὐχμῶ τοσαύτην ἐπεδείξατο τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολὴν, ἀρξαμένη διηγείσθαι ἡ θεία Γραφή τοῦ ἀνδρὸς τὴν γενεαλογίαν

20 φησί· «Νῶε δὲ ἄνθρωπος». Ἔστι καὶ ἐπ' ἄλλον δικαίου ταύτην εὑρεῖν τὴν προσηγορίαν ἀντὶ μεγίστου ἐγκωμίου ἐγκειμένην, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἀπὸ ταύτης τῆς προσηγορίας ἀνακηρυχθέντων, τὸν τὴν ἀρετὴν μετὰ ἀκριβείας ἐπιδεικνύμενον. Τίς οὖν ἐστίν; Ὁ μακάριος Ἰώβ, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀθλη-

25 τῆς, ὁ τῆς οἰκουμένης στεφανίτης, ὁ μόνος τὰ ἀνήκεστα ἐκεῖνα ὑπομείνας, καὶ τὰ μυρία θέλη δεξάμενος παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου, καὶ ἄτριτος διαμείνας, καὶ καθάπερ ἀδάμας τις οὖτω πάσας τὰς προσβολὰς ἐνεγκεῖν δυνηθεὶς, καὶ οὐ μόνον οὐ καταβαπτιθεὶς ὑπὸ τῶν τοσοῦτων κυμάτων, ἀλλὰ

30 καὶ ἀνώτερος τῶν κυμάτων γενόμενος· καὶ τὰ τῆς οἰκουμένης πάθη ἐν τῷ οἰκείῳ σώματι δεξάμενος, ταύτη μᾶλλον λαμπρό-

16. Ψαλμ. 57, 5· ἀσιπίδα = εἶδος δηλητηριώδους ὄφως.

17. Ματθ. 3, 7.

ἀσπίδα κωφή, ἢ ὁποῖα φράσσει τελείως τὰ αὐτιά της»¹⁶, ὑπονοοῦσα ἐκείνους πού κλείνουν τὰ αὐτιά των εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς. Θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ κανεὶς πολλὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἰς ἐκείνους πού ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των ὁδηγοῦνται εἰς τὰ πάθη τῶν ἀλόγων ζώων. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἰδοῦμεν ὄχι μόνον εἰς τὴν Παλαιάν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διότι ἄκουε τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Ἀπόγονοι ἐχιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξε νὰ φύγετε ἀπὸ τὴν ὀργήν, πού πρόκειται νὰ ξεσπάσῃ;»¹⁷. Εἶδες πῶς καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ζώου ὑπηνίχθη τὴν δολιότητα τῆς γνώμης αὐτῶν; Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἐλεεινότερον ἀπὸ τοὺς μετερχομένους τὴν κακίαν, ὅταν στεροῦνται καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι, καὶ δι' αὐτὸ ὑπόκεινται εἰς μεγαλυτέραν τιμωρίαν, διότι ἂν καὶ ἐδέχθησαν πολλὰς ἀφορμάς ἀπὸ τὴν φύσιν, τὰς ἔχουν προδώσει μὲ τὴν θέλησίν των, παρασυρόμενοι καὶ δραπετεύοντες πρὸς τὴν κακίαν; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλοι τότε ἔκαμαν τοὺς ἑαυτοῦς των ἀναξίους διὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ διὰ νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι, ὁ δίκαιος ὅμως αὐτὸς μέσα εἰς τόσον μεγάλην ξηρασίαν ἀπὸ ἀρετὴν ἐπέδειξε τὴν ὑπερβολικὴν του ἀρετὴν, ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἁγία Γραφή νὰ διηγῆται τὴν γενεαλογίαν τοῦ ἀνδρὸς λέγει «Ὁ Νῶε δὲ ἦτο ἄνθρωπος». Εἶναι δυνατόν νὰ εὐροῦμεν τὴν προσηγορίαν αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλον δίκαιον ἀντὶ μεγίστου ἐγκωμίου, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας νὰ ἀνακηρύσσεται νικητὴς ἀπὸ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν, ἐκεῖνος πού ἐπιδεικνύει τὴν ἀρετὴν μὲ ἀκρίβειαν. Ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτός; Ὁ μακάριος Ἰώβ, ὁ ἀθλητὴς τῆς εὐσεβείας, ὁ νικητὴς τῆς οἰκουμένης, ὁ μόνος πού ὑπέμεινε τὰ θεινὰ ἐκεῖνα καὶ ἐδέχθη τὰ ἄπειρα βέλη ἀπὸ τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα καὶ ἔμεινεν ἀπλήγωτος καὶ ὡσὰν διαμάντι ἠμπόρεσε νὰ ὑποφέρῃ ὅλας τὰς ἐπιθέσεις του, καὶ ὄχι μόνον δὲν κατεποντίσθη ἀπὸ τὰ τόσα κύματα, ἀλλὰ καὶ ἐγένεν ἀνώτερος ἀπὸ τὰ κύματα. Καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη εἰς τὸ ἰδικόν του σῶμα τὰ παθήματα τῆς οἰκουμένης,

περος ἀνεδείκνυτο. Οὐ μόνον γὰρ οὐ κατέπιηξεν αὐτὸν ἢ συνέ-
 χεια τῆς τῶν δεινῶν ἐμβολῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς μείζονα εὐχα-
 ρισίαν αὐτὸν διήγειρε, καὶ δι' ἀπάντων τὴν οἰκείαν εὐγνω-
 μούνην ἐπεδείκνυτο, καιρίαν τῷ διαβόλῳ διδούς τὴν πληγὴν,
 5 καὶ δεικνὸς ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ καὶ πρὸς κέντρα λακίζει.
 Τοῦτον τοίνυν τὸν ἅγιον καὶ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ πρὸ τῶν ἀ-
 γῶνων τῶν ισοσύτων ἐπαινῶν ὁ φιλάθρωπος Θεὸς καὶ ἀνα-
 κηρῦτιον, φησὶ πρὸς τὸν διάβολον «Προσέσχες τῇ διανοίᾳ
 σου τῷ θεράποντί μου Ἰώβ, διὸ οὐκ ἔσσι κατ' αὐτὸν ἄνθρωπος
 10 τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεο-
 σεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματις;». Εἶδες
 καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος πρότερον ἀ-
 νακηρυτιόμενον; Προσέσχες, φησί, τῷ θεράποντί μου Ἰώβ,
 διὸ οὐκ ἔστιν ὁμοιος αὐτῷ ἄνθρωπος; Καὶ μὴν ἅπαντες ὁμοι-
 15 οὶ, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς μορφῆς λό-
 γον οὐ τοῦτο δὲ ἄνθρωπος, ἀλλ' διὰ τὴν κακίας ἀπεχόμενος
 τὴν ἀρετὴν μετῆ.

5. Εἶδες τίνας ἀνθρώπους οἶδε καλεῖν ἢ θεία Γραφή;
 Διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἰδὼν τὸν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα
 20 ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης ἔλεγε· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰ-
 κόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», τοῦτ' ἔστιν, ἵνα ἄρχων ἦ
 καὶ τῶν ὀρωμένων ἀπάντων καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τικτομένων πα-
 θῶν ἵνα ἄρχῃ, καὶ μὴ ἄρχῃται. Ἐὰν μέντοι προδοῦς τὴν ἀρ-
 χὴν ἄρχῃται μᾶλλον ἢ ἄρχῃ, ἀπόλλυσι καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωπος,
 25 καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων προσηγορίαν ἑαυτὸν μετατίθησθαι.
 Διὰ τοι τοῦτο καὶ νῦν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου τοῦτου ἀνακη-
 ρῶξαι βουλομένη ἢ θεία Γραφή φησιν, «Αὐταὶ αἱ γενέσεις
 Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος». Ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἐγκωμίου
 μέγιστον εἶδος, «Δίκαιος» διὰ ταύτης τῆς προσηγορίας τὴν
 30 καθόλου ἀρετὴν ταύτην ἐμφαίνει. Τὸ γὰρ δίκαιος ὄνομα ἔδυσ

18. Ἰώβ 1, 8.

19. Γεν. 1, 26.

ἔτσι ἀνεδεικνύετο περισσότερο λαμπρότερος. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐφόβισεν ἢ συνεχῆς ἐπίθεσις τῶν δεινῶν, ἀλλὰ καὶ διήγειρε αὐτὸν εἰς μεγαλυτέραν εὐχαριστίαν, καὶ μέ ὅλα τὰ παθήματα ἐπεδείκνυε τὴν εὐγνωμοσύνην του, δίδων εἰς τὸν διάβολον τὸ καίριον κτύπημα καὶ ἀποδεικνύων ὅτι ἐπιχειρεῖ ἀκατόρθωτα ἔργα καὶ λακτίζει εἰς τὰ καρφιά. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἅγιον, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄθλους καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς τόσον πολλοὺς ἀγῶνας του, ἐπαινῶν καὶ ἀνακηρύσσων ὁ φιλάνθρωπος Θεός, λέγει πρὸς τὸν διάβολον. «Ἐπρόσεξες μὲ τὴν διάνοιάν σου εἰς τὸν δοῦλον μου Ἰώβ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὁμοιος πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ὁ ὁποῖος νὰ ἀπέχη ἀπὸ κάθε πονηρὸν πρᾶγμα;»¹⁸. Εἶδες νὰ ἀνακηρύσσεται καὶ αὐτὸς πρὶν ἀπὸ ὅλα ἀπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς φύσεώς μας; Ἐπρόσεξες, λέγει, εἰς τὸν δοῦλον μου Ἰώβ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὁμοιος πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπος; Καὶ ὅμως ὅλοι ἦσαν ὁμοιοί, ὄχι ὅμως κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μορφήν ἄνθρωπος ὅμως δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ ὅταν κάποιος μετέρχεται τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποφεύγει τὴν κακίαν.

5. Εἶδες ποίους γνωρίζει νὰ ὀνομάζει ἀνθρώπους ἢ Ἄγία Γραφή: Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ Κύριος τῶν ὄλων, ἀφοῦ εἶδε τὸν δημιουργηθέντα ἀπ' αὐτὸν, ἔλεγεν «Ἄς δημιουργήσωμεν τὸν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»¹⁹, δηλαδή, νὰ ἐξουσιάζη καὶ ὅλα τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα γεννῶνται μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του· διὰ νὰ ἐξουσιάζη καὶ νὰ μὴ ἐξουσιάζεται. Ἐὰν ὅμως, ἀφοῦ ἐπρόδωσε τὴν ἀρχὴν αὐτὴν, ἐξουσιάζεται μᾶλλον, παρὰ ἐξουσιάζει, χάνει καὶ τὴν ὑπαρξίν του ὡς ἄνθρωπος καὶ μετατοπίζει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀλόγων ζῶων. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ καὶ τώρα ἢ Ἄγία Γραφή, ἐπιθυμοῦσα νὰ διακηρύξη τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου αὐτοῦ, λέγει· «Αὕτη εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε. Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος δίκαιος». Ἴδου καὶ ἄλλο μέγιστον εἶδος ἐγκωμίου, «Δίκαιος». Μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν δεικνύει τὴν ἀρετὴν τὴν ἰδίαν γενικῶς. Διότι τὸ ὄνομα δίκαιος

ἡμῖν ἐπὶ τῶν πᾶσαν ἀρειὴν μειόντων λέγειν. Εἶτα ἵνα μάθῃς
 ὅπως πρὸς αὐτὸ τὸ ἄκρον τῆς ἀρειῆς ἔφθασεν, ὅπερ καὶ τότε
 ἀπηγεῖτο παρὰ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας, φησί, «Δίκαιος,
 τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Πάντας πληρώσας, φησί·
 5 ἄπερ ἐχορῆν ἀνθρώπων ἐπιδείξασθαι ἀρειὴν ἐλόμενον τοῦτο
 γὰρ ἐσσι, «Τέλειος»· οὐδὲν ἐλλελοιπῶς, ἐν οὐδενὶ χωλεύου.
 Οὐ τὸ μὲν κατορθώσας, ἐν τῷ δὲ διαμαρτιῶν, ἀλλ' ἐν πάσῃ
 ἀρειῇ τέλειος ἦν τοῦτο γὰρ ἐχορῆν αὐτὸν ἐπιδείξασθαι. Εἶτα,
 ἵνα ἐκ τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως περιφανέστερον ἡ-
 10 μῖν τὸν δίκαιον ἀπεργάσῃται, φησί· «Τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ
 αὐτοῦ»· ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ τῇ διεισιραμ-
 μένῃ, τῇ πρὸς ἑαυτὴν κακίαν ἀποκλινάσῃ, τῇ μηδὲ ἴχνος
 τῆς ἀρειῆς ἐπιδείξασθαι θουληθείῃ. Ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ
 γενεᾷ, ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις οὗτος ὁ δίκαιος οὐ μόνον
 15 ἀρειὴν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄκραν κορυφὴν τῶν ἀ-
 ρειῶν ἔφθασε τέλειος γεγονώς, καὶ ἐν ἅπασιν ἀπηγεῖτο.
 Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν μείζονα δείκνυοι ἀεὶ τῆς ἀρειῆς
 τὸν ὄγκον τὸ μεταξὺ τῶν πολεμούντων αὐτὴν κατορθοῦσθαι,
 καὶ ἐν μέσῳ τῶν κωλύοντων τὴν αὐτὴν ἐπιδείκνυσθαι ἀκριβεί-
 20 αν. Διὸ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος πλειόνων ἀξιούται τῶν ἐπαί-
 ρων. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται ἀνακηρύττιον αὐτὸν ἢ
 θεία Γραφή, ἀλλὰ δεικνύουσα ἡμῖν τῆς ἀρειῆς αὐτοῦ τὴν ὑ-
 περβολήν, καὶ οὖν τὴν ψῆφον ἄνωθεν ἐδέξατο, εἰπούσα, «Τέ-
 λειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ», φησί, «Τῷ Θεῷ ἐνηρέστησε
 25 Νῶε». Τοσαύτη ἦν τῆς ἀρειῆς αὐτοῦ ἡ περιουσία, ὡς τὸν
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον ἐπισπάσασθαι. «Τῷ Θεῷ γὰρ», φη-
 σί, «ἐνηρέστησε Νῶε»· ἵνα εἴπῃ δι' ἀπόδεκτος παρὰ τῷ Θεῷ
 γέγονεν, ἤρσε τῷ ἀκοιμήτῳ ἐκείνῳ ὀφθαλμῷ διὰ τῶν αὐ-

συνήθως λέγομεν δι' εκείνους, οἱ ὅποιοι πράττουν κάθε ἀρετὴν. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μάθῃς, πῶς ἔφθασε εἰς αὐτὴν τὴν ὑψίστην ἀρετὴν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ τότε ἐζητεῖτο ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, λέγει· «Ἦτο δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του». Ἐξεπλήρωσε, λέγει, ὅλα ἐκεῖνα, πού ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ἀνθρώπος, ὁ ὅποιος ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν· διότι αὐτὸ σημαίνει, «Τέλειος», χωρὶς νὰ ἔχη παραλείψει τίποτε, χωρὶς νὰ ὑστερῇ εἰς κάτι. Ὁχι αὐτὸ μὲν ἐπέτυχεν, εἰς ἐκεῖνο ὅμως ἔσφαλεν, ἀλλὰ ἦτο τέλειος εἰς κάθε ἀρετὴν· διότι τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ αὐτός. Ἐπειτα, διὰ νὰ μᾶς κἀνῆ τὸν δίκαιον αὐτὸν περισσότερο περιφανῆ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν, λέγει· «Ἦτο τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του»· κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὴν γενεάν του, ἡ ὁποία ἦτο διεστραμμένη καὶ ἐξετράπη εἰς τόσον μεγάλην κακίαν καὶ ἡ ὁποία δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ οὔτε ἴχνος ἀρετῆς. Εἰς ἐκείνην λοιπὸν τὴν γενεάν, εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ δίκαιος αὐτός ὄχι μόνον ἐπέδειξεν ἀρετὴν, ἀλλὰ ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ ἔγινε τέλειος καὶ εἰς ὅλα ὀλοκληρωμένος. Πρᾶγμα βεβαίως πού προηγουμένως εἶπα, ἐποδεικνύει πάντοτε μεγαλύτερον τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς ὅταν κατορθώνωμεν αὐτὴν ἀνάμεσα εἰς τοὺς πολεμοῦντας αὐτὴν καὶ ἐποδεικνύωμεν τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν ἀνάμεσα εἰς τοὺς παρεμβάλλοντας ἐμπόδια. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτός κρίνεται ἄξιος περισσοτέρων ἐπαίνων. Καὶ δὲν σταματᾷ μέχρις εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐγκωμιάζουσα αὐτὸν ἡ Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ ἀποδεικνύουσα εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερβολικὴν του ἀρετὴν καὶ ὅτι ἐδέχθη τὴν ἐπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἦτο τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του», λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του ἦτο τόσον μέγας, ὥστε νὰ ἀποσπάσῃ τὸν ἔπαινον ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι λέγει, «Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Διὰ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔγινε δεκτός πλησίον τοῦ Θεοῦ, ἤρρεσεν εἰς τὸν ἄγρυπνον ἐκείνον ὀφθαλμὸν μὲ

τῷ καιωρθωμένων, καὶ ἐκείνου τὴν εὐνοίαν ἐφελκύσατο ἢ
 τῶν θεβιωμένων προᾶξις, καὶ οὐ μόνον τῆς μελλούσης κατὰ
 πάντων ἐκφέρεσθαι ἀγανακίσεως ἠλευθέρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 τέρων προσιάτην αὐτὸν ἀπειργάσατο. «Τῷ Θεῷ γάρ», φησί,

5 εὐηρέσησε Νῶε». Τίς ἦν τοῦτου μακαριστότερος γένοιτ' ἄν,
 τοῦ δυνηθέντος ἰσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀρετὴν, ὡς τὸν
 ἀπάντων Δεσπότην ἀπαιρέτην ἔχειν; Τῶν μὲν οὖν αὐτῷ πε-
 πραγμένων τοῦτο παντὸς πλούτου, πάσης περιουσίας, πάσης
 δόξης καὶ δυναστείας, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνθρωπίνης εὐη-

10 μερίας τῷ νῦν ἔχοντι προτιμότερον ἂν εἶη τοῦτο τῷ γνησίῳ
 περὶ τὸν Θεὸν ἀγάλην ἐπιδεικνυμένῳ βασιλείας ἂν εἶη ποθει-
 νότερον. Ἡ γὰρ ἀληθῆς βασιλεία ἐστὶν αὕτη, τὸ δυνηθῆναι
 ἡμᾶς διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας εὐμενῆ καὶ ἴλεω κατασιῆσαι
 ἕαντιοῖς τὸν Δεσπότην. Οὐδὲ γὰρ γέενναν διὰ τοῦτο φοβεῖσθαι

15 ὀφείλομεν καὶ δεδοικέναι, διὰ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον καὶ
 τὰς φοβερὰς τιμωρίας, καὶ τὰς διηνεκεῖς κολάσεις, ἀλλὰ διὰ
 τὸ προσκοροῦσαι τῷ οὐτως ἀγαθῷ Δεσπότη, καὶ τῆς ἐκείνου
 εὐνοίας ἐκτὸς ἡμᾶς σιῆναι ὥστερ οὖν καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν
 διὰ τοῦτο σπεύδειν ἡμᾶς χρή, διὰ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον, ἵνα

20 τῆς ἐκείνου ροπῆς ἀπολαύωμεν. Ὡστερ γὰρ βασιλείας ποθει-
 νότερον τὸ εὐνοϊκῶς περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι τὸν φιλόανθρωπον
 ἡμῶν Δεσπότην, οὕτω γεέννης χαλεπώτερον τὸ τῆς ἐκεῖθεν
 εὐνοίας ἐκπεσεῖν. Εἶδετε πόσης ἡμῖν ὠφελείας γέγονεν ὑπό-
 θεσις ἢ προσηγορία μόνη τοῦ δικαίου, καὶ ὅσον ἡμῖν θησαυ-

25 ρὸν νοημάτων ἔτεκεν ἡ γενεαλογία τοῦ θαυμασίου τοῦτου ἀν-
 δρός; Μιμώμεθα τοῖνυν τῆς θείας Γραφῆς τοὺς κανόνας, καὶ
 ἂν βουλώμεθά τινων γενεαλογίας ἐξηγεῖσθαι, μὴ πατέρας,
 καὶ πάππους, καὶ ἐπιπάππους εἰς μέσον φέρωμεν, ἀλλὰ τοῦ
 γενεαλογουμένου τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύπτωμεν. Οὗτος γὰρ ἄρι-

ἐκεῖνα πού ἔχει ἐπιτύχει, καί τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ προσήλκυσεν ἢ πρᾶξις τῶν βιωμάτων του, καί ὄχι μόνον ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν, ἢ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐκδηλωθῇ ἐναντίον ὄλων, ἀλλὰ ἔκαμεν αὐτὸν προσάτην καί ἄλλων. Διότι λέγει, «Ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν ὁ Νῶε». Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο εὐτυχῆς ἀπὸ αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ἠπόρεσε νὰ ἐπιδείξῃ τόσην ἀρετὴν, ὥστε νὰ τὸν ἐπαινῇ ὁ Κύριος τῶν ὄλων; Ἀπὸ τὰ κατορθώματά του λοιπὸν, αὐτὸ θὰ ἦτο εἰς ἐκείνον πού ἔχει νοῦν προτιμότερον ἀπὸ κάθε πλοῦτον, ἀπὸ κάθε περιουσίαν, ἀπὸ κάθε δόξαν καί ἐξουσίαν καί ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν· αὐτὸ θὰ ἦτο ποθητότερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει τὴν γνησίαν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἡ ἀληθινὴ βασιλεία εἶναι αὕτη, τὸ νὰ ἠμπορέσωμεν δηλαδὴ νὰ καταστήσωμεν μὲ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν μας τὸν Θεὸν εὐμενῆ καί εὐσπλαγχνικὸν πρὸς ἡμᾶς. Οὔτε βέβαια ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πρέπει νὰ φοβούμεθα τὴν γέενναν καί νὰ τρομάζωμεν διὰ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο πῦρ καί τὰς φοβεράς τιμωρίας καί τὰ συνεχῆ βασανιστήρια, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι ἤλθσαμεν εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν πανάγαθον Θεὸν καί ἐθέσαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἔξω ἀπὸ τὴν εὐνοίαν ἐκείνου. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καί εἰς τὴν βασιλείαν δι' αὐτὸ πρέπει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὸν βασιλέα, ὥστε νὰ ἀπλαμβάνωμεν τὴν εὐνοίαν ἐκείνου. Ὅπως λοιπὸν εἶναι ἐπιθυμητότερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν τὸ νὰ διάκειται εὐνοϊκῶς πρὸς ἡμᾶς ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς μας, ἔτσι εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν γέενναν τὸ νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τὴν εὐνοίαν ἐκείνου. Εἶδατε πόσην ὠφέλειαν μᾶς ἐπροξένησε μόνον ἡ ὀνομασία τοῦ δικαίου καί πόσον θησαυρὸν διδασμάτων μᾶς ἔφευεν ἡ γενεαλογία τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ ἀνδρός; Ἄς μιμούμεθα λοιπὸν τοὺς κανόνας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καί ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν νὰ διηγηθοῦμεν τὰς γενεαλογίας μερικῶν ἀνθρώπων, ἅς μὴ παρουσιάζωμεν τοὺς πατέρας καί τοὺς πάππους καί τοὺς προπάππους αὐτῶν, ἀλλὰ ἅς ἀποκαλύπτωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ γενεαλο-

σιος γενεαλογίας τρόπος. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ πατέρων εἶναι
 λαμπρῶν καὶ ἐναρείων, αὐτὸν δὲ ἔρημον εἶναι τῆς ἀρί-
 στης πολιτείας; ἢ πάλιν τί θλάβος ἂν γένοιτο ἐκ πατέ-
 ρων εἶναι καὶ προγόνων δυσμετῶν καὶ ἀφανῶν, αὐτὸν
 5 δὲ πολλῇ κομᾶν τῇ ἀρετῇ; Ἐπεὶ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τοιοῦτος
 γεγονώς, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν ἐπισπασάμενος, οὐκ ἀπὸ
 τοιοῦτων γέγονε προγόνων οὐδὲ γὰρ ὡς ἐναρείων αὐτῶν
 ἐμνημόνευσεν ἡ θεία Γραφή· καὶ ὅμως ἴσχυσε τοσοῦτων ὄν-
 των κωλυμάτων καὶ ὑπὸ τοσοῦτων ἐμποδιζόμενος εἰς αὐτὴν
 10 τὴν ἄκραν ἀνελθεῖν τῆς ἀρετῆς· ἵνα μάθῃς ὅτι τὸν βουλόμενον
 νῆφειν καὶ ἐγρηγορεῖν καὶ πολλὴν τῆς οἰκεῖας σωτηρίας ποι-
 εῖσθαι τὴν πρόνοιαν οὐδὲν ἐστι τὸ διακωλύον. Ὡσπερ γὰρ
 εἰς ραθυμίαν ἀποκλίναντες καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων βλαπιό-
 μεθα, οὕτως ἐὰν βουλευθῶμεν νῆφειν, καὶ μωροὶ ὄσιν οἱ πρὸς
 15 τὴν κακίαν ἔλκοιτες, οὐδὲ ἡμῶν τῇ σπουδῇ λυμῆγασθαι δυνη-
 σοῦνται, καθάπερ οὐδὲ τὸν δίκαιον τοῦτον ἴσχυσαν τοσοῦτοι
 ὄντες ἀκηρότερον περὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάσασθαι. Μηδεὶς τοί-
 ρων ἕτερόν τινα αἰτιάσθω, καὶ ἐφ' ἑτέρους τὴν αἰτίαν μετα-
 γαγέτω, ἀλλὰ τῇ οἰκεῖα ραθυμίᾳ τὸ πᾶν ἐπιγραφέτω. Καὶ
 20 τί λέγω ἐφ' ἑτέρους; Μηδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον νομιζέτω τις
 ἱκανὸν εἶναι κωλύσαι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν δύ-
 νασθαι· ἀλλ' ἀπαιτᾷ μὲν καὶ ὑποσκελίζει καὶ τοὺς ραθυμοτέρους,
 οὐ μὴν κωλύει καὶ βιάζεται καὶ τοῦτο αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἡ
 πείρα δείκνυσιν, ὅτι ἡνίκα μὲν ἂν βουλώμεθα νῆφειν, το-
 25 σοῦτον τὸν ἴσον ἐπιδεικνύμεθα, ὡς μηδὲ πολλῶν ὄντων τῶν
 προιτροπόντων ἐπὶ τὴν τῆς κακίας ὁδόν, ἀνέχεσθαι τῆς συμ-
 βουλῆς, ἀλλὰ παντὸς ἀδάμαντος σιερροτέρους ἡμᾶς γίνεσθαι,
 καὶ ἀπογράφειν τοῖς τὰ φαῦλα συμβουλευούσι τὰς ἀκοάς.

γουμένου. Αὐτός πράγματι εἶναι ὁ ἄριστος τρόπος γενεα-
 λογίας. Διότι ποῖον τὸ κέρδος νὰ κατάγεται κανεὶς ἀπὸ
 λαμπροὺς καὶ ἐναρέτους προγόνους, αὐτὸς ὅμως νὰ μὴ
 ἔχη τὸν ἄριστον τρόπον ζωῆς; ἢ πάλιν ποῖα ζημία θὰ
 ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ τὸ νὰ κατάγεται ἀπὸ γονεῖς καὶ προ-
 γόνους ἀσήμους καὶ ταπεινοὺς, αὐτὸς ὅμως νὰ ὑπερηφα-
 νεύεται διὰ τὴν πολλὴν ἀρετὴν του; Ἐπειδὴ καὶ ὁ δίκαιος
 αὐτὸς ὅταν ἔγινε τέτοιος καὶ ἀπέσπασε τὴν εὐνοίαν τοῦ
 Θεοῦ, δὲν κατήγετο ἀπὸ τέτοιους προγόνους· οὔτε θέ-
 βαια ἢ Ἁγία Γραφή τοὺς ἀνέφεραν ὡς ἐναρέτους· καὶ
 ὅμως κατώρθωσεν, ἐνῶ ὑπῆρχαν τόσον πολλὰ ἐμπόδια
 καὶ ἠμποδίζετο ἀπὸ πολλοὺς, νὰ ἀνέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν
 κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει κανέ-
 να ἐμπόδιον εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ εἶναι νηφάλιος καὶ
 νὰ ἀγρυπνῇ καὶ νὰ φροντίζῃ πολὺ διὰ τὴν ἰδικὴν του σω-
 τηρίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἀποκλίνωμεν πρὸς τὴν
 ἀδιαφορίαν, βλαπτόμεθα ἀπὸ τοὺς τυχόντας, ἔτσι ἐὰν θὰ
 θελήσωμεν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα
 πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς σύρουν πρὸς τὴν κακίαν, δὲν θὰ
 ἠμπορέσουν νὰ βλάψουν τὴν προσπάθειάν μας, ὅπως οὔ-
 τε τὸν δίκαιον αὐτὸν κατώρθωσαν, ἐνῶ ἦσαν τόσοι πολ-
 λοί, νὰ καταστήσουν ὀκνηρότερον πρὸς τὴν ἀρετὴν. Κα-
 νεὶς λοιπὸν νὰ μὴ κατηγορῇ κάποιον ἄλλον καὶ νὰ μετα-
 φέρῃ εἰς ἄλλους τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδῃ τὰ πάντα
 εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀδιαφορίαν. Καὶ διατί λέγω εἰς ἄλ-
 λους; Οὔτε αὐτὸν τὸν διάβολον νὰ θεωρῇ ὅτι εἶναι ἱκα-
 νὸς νὰ ἐμποδίσῃ τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ὀδηγῇ
 εἰς τὴν ἀρετὴν· ἀλλὰ ἔξαπατᾷ μὲν καὶ ἀνατρέπει τοὺς
 περισσότερον ἀδιαφόρους, ἀλλὰ ὅμως δὲν ἐμποδίζει καὶ
 δὲν μετέρχεται βίαν. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἰδία πείρα
 τῶν πραγμάτων, ὅτι ὅσας φορές μὲν θελήσωμεν νὰ εἴ-
 μεθα νηφάλιοι, ἐπιδεικνύωμεν τόσῃν δύναμιν, ὥστε οὔτε
 νὰ ἀνεχώμεθα τὴν συμβουλήν, ἂν καὶ μᾶς προτρέπουν
 πολλοὶ πρὸς τὸν δρόμον τῆς κακίας, καὶ γινόμεθα
 ἰσχυρότεροι ἀπὸ κάθε διαμάντι καὶ φράσσομεν ἐντε-
 λῶς τὰ αὐτιά μας εἰς ἐκείνους ποὺ συμβουλεύουν τὰ

"Όταν δὲ ραθυμῶμεν, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ συμβουλευόντος
 ἢ ὑποσκελίζοντος, οἴκοθεν κινούμενοι ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμῶ-
 μεν. Εἰ γὰρ μὴ ἐν τῇ προαιρέσει ἡμῶν ἔκειτο, μηδὲ ἐν τῇ
 τῆς γνώμης ἐξουσίᾳ, μηδὲ αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ
 5 φιλόανθρωπος Θεὸς κατεσκεύασεν, ἐχρῆν ἢ ἄπαντας εἶναι κα-
 κὸς τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως κοινωνοῦντας καὶ τοῖς αὐτοῖς
 πάθεσιν ὑποκειμένους, ἢ πάντας εἶναι ἐναρτέους. "Όταν δὲ
 ἴδωμεν τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῖν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἐνο-
 χλουμένους, οὐ τὰ αὐτὰ ἡμῖν ὑπομένοντας, ἀλλὰ καὶ ἐρρωμέ-
 10 νω τῷ λογισμῷ ἠνιοχοῦντας τὴν φύσιν, καὶ περιγινόμενους
 τῶν ἀτάκτων σκιριτημάτων, καὶ χαλινοῦντας ἐπιθυμίαν, κρα-
 τοῦντας ὀργήν, βασκανίαν φεύγοντας, φθόνον ἐξορίζοντας,
 τῆς λύσεως τῶν χρημάτων ὑπερορῶντας, δόξης ἔλαττον φρον-
 τίζοντας, πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελῶν-
 15 τας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπισημένους, καὶ τὸν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ ἔπαινον πάντων τῶν ὀρωμένων προτιμῶντας· οὐκ
 εὐδηλον ὅτι τῇ οἰκείᾳ σπουδῇ ταῦτα κατορθοῦν δυνήσονται με-
 τὰ τὴν ἄνωθεν χάριν, καὶ ἡμεῖς τῇ οἰκείᾳ ραθυμίᾳ κεχρη-
 μένοι προδιδάμεν ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, ἐρήμους ἑαυτοὺς καθι-
 20 σιώντες τῆς ἐκεῖθεν εὐνοίας;

β. Διὸ παρακαλῶ ταῦτα λογιζομένους, καὶ συνεχῶς κι-
 νοῦντας ἐν τῇ διανοίᾳ, μηδέποτε τὸν διάβολον αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ
 τὴν ράθυμον ἡμῶν γνώμην. Καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἐκείνον ἀπαλ-
 λάξαι θουλόμενος κατηγορίας· μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἔρχεται
 25 ὡς λέων ἀρπάσαι, καὶ ὠρῶμενος, καὶ τίνα καταπίη ζητῶν
 ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἀσφαλεσιέτους ποιῆσαι θέλων, ἵνα μὴ νομί-
 ζωμεν ἐκτός εἶναι ἐγκλημάτων, οὕτως εὐκόλως πρὸς τὴν κα-
 κίαν αὐτομολοῦντες, καὶ μὴ τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λέγωμεν ρήμα-
 τα τίνας ἔνεκον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Θεὸς τοιοῦτον ὄντα πονη-

κακά. "Όταν ὁμως εἴμεθα ἀδιάφοροι καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανεὶς, ποὺ νὰ μᾶς συμβουλευῆ ἢ νὰ μᾶς ἀνατρέπη, κινούμενοι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν ὀρμῶμεν πρὸς τὴν κακίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἐξερτᾶτο ἀπὸ τὴν προαίρεσίν μας, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς διανοίας μας καὶ ἐὰν δὲν ἐδημιουργοῦσεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς αὐτεξούσιον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἔπρεπε ἢ ὅλοι νὰ εἶναι κακοί, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ὑπόκεινται εἰς τὰ ἴδια πάθη, ἢ ὅλοι νὰ εἶναι ἐνάρετοι. "Όταν ὁμως ἰδοῦμεν τοὺς συνανθρώπους μας καὶ νὰ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὰ ἴδια πάθη, χωρὶς νὰ ὑπομένουν τὰ ἴδια μὲ ἡμᾶς κακά, ἀλλὰ καὶ μὲ ἰσχυρὰν τὴν σκέψιν νὰ κατευθύνουν τὴν φύσιν, καὶ νὰ νικοῦν τὰς ἀτάκτους ὀρμὰς καὶ νὰ χαλιναγωγοῦν τὰς ἐπιθυμίας, νὰ συγκρατοῦν τὴν ὀργὴν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν βασκανίαν, νὰ ἀπομακρύνουν τὸν φθόνον, νὰ περιφρονοῦν τὴν μανίαν τῶν χρημάτων, νὰ φροντίζουν ὀλιγώτερον διὰ τὴν δόξαν, νὰ καταφρονοῦν κάθε εὐτυχίαν τῆς παρουσίας ζωῆς, νὰ φέρωνται μὲ πάθος πρὸς τὴν ἀληθινήν δόξαν καὶ νὰ προτιμοῦν ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ τὸν ἔπαινον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἐπιτύχουν αὐτὰ μὲ τὴν ἰδικὴν των προσπάθειαν ὕστερα ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἡμεῖς μὲ τὴν ἰδικὴν μας ἀδιαφορίαν προδίδομεν τὴν σωτηρίαν μας, ἀφοῦ στεροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ;

6. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, σκεπτόμενοι ὅλα αὐτὰ καὶ φέροντές τα συνεχῶς εἰς τὴν σκέψιν μας, νὰ μὴ κατηγοροῦμεν ποτὲ τὸν διάβολον, ἀλλὰ τὴν ἀδιάφορον θέλησίν μας. Καὶ λέγω αὐτά, χωρὶς νὰ θέλω νὰ ἀπαλλάξω ἐκεῖνον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. "Ας μὴ γίνῃ ποτὲ αὐτό, διότι ἔρχεται πράγματι ὡς λεοντάρη νὰ ἀρπάξῃ, μάλιστα βρυχώμενον, καὶ ζητεῖ κάποιον νὰ κατασπαράξῃ. Ἐπειδὴ θέλω καὶ ἡμᾶς νὰ κάμω περισσότερο ἀσφαλεῖς, διὰ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι εἴμεθα χωρὶς σφάλματα, ὅταν καταφεύγωμεν τόσον εὐκόλα πρὸς τὴν κακίαν καὶ διὰ νὰ μὴ λέγωμεν τὰ ἀνιαρὰ ἐκεῖνα λόγια· διὰ ποῖον λόγον ὁ Θεὸς ἄφησεν αὐτόν, ἐνῶ ἦτο τόσον πονηρός, νὰ ἀνατρέπη καὶ

ρόν, ὥστε ὑποσκελίξειν καὶ καταβάλλειν; Μεγίστης γὰρ ἂν
 εἶη ταῦτα τὰ ρήματα ἀγνωμοσύνης. Ἄλλ' ἐκεῖνο σὺν ἑαυτῷ
 σκόπει, ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν κατέλιπεν, ἵνα τῷ φόβῳ
 συνωθούμενοι, καὶ τοῦ πολεμίου τὴν ἔφοδον προσδοκῶντες
 5 πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν καὶ διηνεκῆ τὴν νῆψιν ἐπιδεικνυόμεθα,
 τῇ τῶν ἀμοιβῶν ἐλπίδι, καὶ τῇ ἀντιδόσει τῶν αἰωνίων ἐκεί-
 των καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν πάντα τῆς ἀρετῆς τὸν κάματον
 ὑποτεμνόμενοι. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ τὸν διάβολον διὰ τοῦτο
 κατέλιπε κηδόμενος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ διεγείρων ἡ-
 10 μῶν τὴν ραθυμίαν, καὶ ὑπόθεσιν ἡμῶν στεφάνων καίασκευά-
 ζων; Αὐτὴν τὴν γέενναν διὰ τοῦτο παρεσκεύασεν, ἵνα ὁ τῆς
 τιμωρίας φόβος καὶ τῆς κολάσεως τὸ ἀφόρητον πρὸς τὴν
 βασιλείαν ἡμᾶς συνωθήσῃ. Εἶδες εὐμήχανον τοῦ Δεσπότου
 φιλανθρωπίαν; πῶς πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὡς μὴ
 15 μόνον σῶσαι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντας, ἀλλὰ καὶ τῶν
 ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀξιῶσαι; Διὰ τοῦτο καὶ τὸ αὐτεξούσιον
 ἡμῶν δεδώρηται, καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ συνειδότη ἡμῶν
 ἐναπέθετο τὴν γνώσιν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸν
 διάβολον συνεχώρησεν εἶναι, καὶ τὴν γέενναν ἠλείψεν, ἵνα
 20 μήτε τῆς γεέννης πείραν λάβωμεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτύ-
 χωμεν. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ταῦτα ἅπαντα διὰ τοῦτο ἐπραγμα-
 τεύσατο, καὶ μυρία ἕτερα; Δούλου μορφὴν ὁ ἐν τοῖς κόλποις
 τοῖς παιρικοῖς πηγάνων λαβεῖν κατεδέξατο, καὶ πάντα τὰ
 ἄλλα ὑπομεῖναι τὰ σωματικά, καὶ ἐκ γυναικὸς γεννηθῆναι,
 25 καὶ ἐκ παρθένου τεχθῆναι, καὶ ἐννεαμηνηαῖον κυφορηθῆναι
 χρόνον, καὶ σπάργανα δέξασθαι, καὶ πατέρα αὐτοῦ νομισθῆναι
 τὸν Ἰωσήφ τὸν μνησιῆρα τῆς Μαρίας, καὶ κατὰ μικρὸν ἀύξη-
 θῆναι, καὶ περιμηθῆναι καὶ θυσίαν ἀνεργεῖν, καὶ πεινῆσαι,
 καὶ διρῆσαι, καὶ κοπιᾶσαι, καὶ τελευταῖον καὶ θάνατον ὑπο-
 30 μεῖναι, καὶ θάνατον σὺχ' ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἐπονείδιστον νομι-

νὰ ἐξευτελίζη ἀνθρώπους; Διότι τὰ λόγια αὐτὰ θὰ ἤμπο-
 ροῦσαν νὰ εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγαλυτέρας ἀχαριστίας.
 Ἄλλὰ ἐκεῖνο μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἐξετάζης, ὅτι
 διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἤσκησεν αὐτόν, ὥστε πιεζόμενοι
 ἀπὸ τὸν φόβον καὶ ἀναμένοντες τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ,
 νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ἐγρήγορσιν καὶ συνεχῆ νηφα-
 λιότητα, καταστέλλοντες κάθε κούρασιν διὰ τὴν ἀρετὴν
 μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀμοιβῶν καὶ μὲ τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν
 αἰωνίων καὶ ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν. Καὶ διατί θαυ-
 μάζεις, ἐὰν δι' αὐτὸ ἄφησε τὸν διάβολον διὰ νὰ φροντίζη
 τὴν σωτηρίαν μας καὶ νὰ διεγείρη τὴν ἀδιαφορίαν καὶ νὰ
 προετοιμάζη τὴν βάσιν τῶν βραβείων εἰς ἡμᾶς; Τὴν ἰδίαν
 τὴν γέενναν διὰ τοῦτο προετοίμασεν, ὥστε ὁ φόβος τῆς
 τιμωρίας καὶ τὸ ἀνυπόφορον τῆς κολάσεως νὰ μᾶς ὠθή-
 σουν πρὸς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Εἶδες ἐπινοητικὴν
 φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; πῶς τὰ πάντα κάνει καὶ ἐπιχει-
 ρεῖ, ὥστε ὄχι μόνον νὰ σώσῃ τοὺς δημιουργηθέντας ἀπ'
 αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἀξίους διὰ τὰ ἀπόρ-
 ρητα ἀγαθὰ; Δι' αὐτὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιον μᾶς ἔχει χα-
 ρίσει καὶ ἐτοποθέτησε μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν
 συνείδησίν μας τὴν γνῶσιν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς,
 ἐπέτρεψε καὶ τὸν διάβολον νὰ ὑπάρχη καὶ ἐπρόβαλε τὴν
 ἀπειλὴν τῆς γεέννης, ὥστε οὔτε τὴν γέενναν νὰ γνωρί-
 σωμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.
 Καὶ διατί θαυμάζεις, ἐὰν ὅλα αὐτὰ ἐπραγματοποίησε διὰ
 τὸν σκοπὸν αὐτόν καὶ πολλὰ ἄλλα; Κατεδέχθη νὰ λάβῃ
 μορφήν δούλου ἐκεῖνος, πού εὕρισκετο εἰς τὰς πατρικὰς
 ἀγκάλας, καὶ νὰ ὑπομείνῃ ὅλας τὰς ἄλλας τὰς σωματικὰς
 καταστάσεις, καὶ νὰ γεννηθῇ ἀπὸ γυναῖκα, καὶ ἀπὸ παρ-
 θένον νὰ τεχθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν κοιλίαν ἑννέα
 μῆνας, καὶ νὰ δεχθῇ σπάργανα, καὶ νὰ θεωρηθῇ πατέρας
 τοῦ ὁ Ἰωσήφ, ὁ μνηστήρας τῆς Μαρίας, καὶ νὰ μεγαλώνη
 σιγὰ - σιγὰ, καὶ νὰ περιτμηθῇ, καὶ νὰ προσφέρῃ θυσίαν,
 καὶ νὰ πεινάσῃ, καὶ νὰ δειψάσῃ, καὶ νὰ κοπιάσῃ, καὶ τε-
 λευταῖα νὰ ὑπομείνῃ καὶ θάνατον, μάλιστα δὲ ὄχι ἀπλῶς
 θάνατον, ἀλλὰ τὸν θεωρούμενον προσβλητικόν, τὸν σταυ-

ζόμενον, τὸν σιαυροῦ λέγω καὶ ταῦτα ἅπαντα δι' ἡμᾶς καὶ
 τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν κατεδέξατο ὁ τῶν ἀπάντων δη-
 μιουργός, ὁ ἀκαλλοίωτος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ
 πάντα παραγωγόν, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐ-
 5 τὴν τρέμειν, οὗ τῆς δόξης τὴν ἀστραλὴν οὐδὲ τὰ Χερουβίμ,
 αἱ ἀσώματοι δυνάμεις ἐκεῖναι, ἰδεῖν δύναται, ἀλλ' ἀποστρέ-
 φουσαι τὰς ὄψεις τῇ προσβολῇ τῶν περὺργων τὸ θαῦμα ἡμῖν
 ἐπιδείκνυται· ὃν διὰ παντὸς ὕμνοῦσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι,
 καὶ μυρία μυριάδες· οὗτος δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν
 10 ἡμετέραν, ἄνθρωπος γενέσθαι κατεδέξατο, καὶ τῆς ἀρίστης
 πολιτείας ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἔτεμε, καὶ δι' ὧν αὐτὸς ἦλθε τὴν
 αὐτὴν ἡμῖν φύσιν ἀναλαθὼν, ἀρκοῦσαν διδασκαλίαν ἐναπέθετο.
 Ποία τοίνυν ἡμῖν λείπεται λοιπὸν ἀπολογία, τοσοῦτων διὰ τὴν
 ἡμετέραν σωτηρίαν προηγουμένων, εἰ μέλλοιμεν ἀνόνητα ἅ-
 15 παντα δεικνύναι, διὰ τῆς ραθυμίας τῆς τούτων προδιδόντες
 ἡμῶν τὴν σωτηρίαν; Διὸ παρακαλῶ νήφειν, καὶ μὴ ἀπλῶς
 συνηθεία τῶν ἄλλων κατακολουθεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐαυτῶν ζωὴν
 καθ' ἐκάστην ἡμέραν πολυπραγμανεῖν, καὶ εἰδέναι, τί μὲν ἡ-
 μῖν ἡμαρτῆται, τί δὲ καιώρθωται· καὶ οὕτω τῶν ἡμαρτημένων
 20 τὴν διόρθωσιν ποιῶμεθα, ἵνα καὶ τὴν ἄνωθεν ροπὴν ἐπιστα-
 σῶμεθα, καὶ εὐάρεστοι τῷ Θεῷ γενώμεθα, καθάπερ ὁ δίκαιος
 οὗτος, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος,
 25 νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ρικόν έννοῶ. Καί ὅλα αὐτὰ κατεδέχθη δι' ἡμᾶς καί διὰ τήν ἰδικήν μας σωτηρίαν ὁ δημιουργός τῶν πάντων, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἀπό τὸ μηδέν, ὁ ὁποῖος βλέπων εἰς τήν γῆν, κάνει αὐτήν νὰ τρέμη, τήν λάμπιν τῆς δόξης τοῦ ὁποῖου οὔτε τὰ Χερουβίμ, αἱ ἀσώματοι ἐκεῖναι δυνάμεις, ἤμποροῦν νὰ ἴδουν, ἀλλὰ ὅταν ἀποστρέφουν τὸ πρόσωπόν των μέ τήν προβολήν τῶν πτερύγων μᾶς ἐπίδεικνύουν τὸ θαῦμα, τόν ὁποῖον διαρκῶς ὑμνοῦν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι καί ἀμέτρητοι χιλιάδες· αὐτός δι' ἡμᾶς καί διὰ τήν σωτηρίαν μας κατεδέχθη νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καί ἐχάραξε τόν δρόμον τῆς ἀρίστης συμπεριφορᾶς μας καί μέ ἐκεῖνα μέ τὰ ὁποῖα αὐτός ἦλθεν, ἀφοῦ ἀνέλαβε τήν ἰδίαν μέ ἡμᾶς ἀνθρωπίνην φύσιν, ἄφησε διδασκαλίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετή (πρός τήν σωτηρίαν μας). Ποία λοιπόν μᾶς ἀπομένει εἰς τὸ ἐξῆς ἀπολογία, ἐνῶ ἔχουν προηγηθῆ τόσα πολλά διὰ τήν ἰδικήν μας σωτηρίαν, ἐάν θά συμβῆ νὰ τὰ ἀποδείξωμεν ἀνωφελῆ ὅλα, ὅταν μέ τήν ἀδιαφορίαν πρὸς αὐτὰ προδώσωμεν τήν σωτηρίαν μας; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καί νὰ μὴ ἀκολουθοῦμεν ἀπλῶς τὰς συνηθείας τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν καλὰ τήν ἰδικήν μας ζωὴν καθημερινῶς καί νὰ γνωρίζωμεν, τί ἔχομεν σφάλλει καί τί ἔχομεν ἐπιτύχει· καί ἔτσι θά κάνωμεν τήν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων μας, διὰ νὰ προκαλέσωμεν καί τήν ἐνίσχυσιν ἀπό τόν Θεόν καί νὰ γίνωμεν εὐάρεστοι εἰς αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ δίκαιος αὐτός, καί νὰ ἐπιτύχωμεν τήν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, μέ τήν χάριν καί τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τόν ὁποῖον εἰς τόν Πατέρα συγχρόνως καί εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμή, ἡ δύναμις, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ*

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις			25	614
				26	856
1	2	116	6	3	704
	3	196		7	690
	4-5	84		11	706
	5	62	21	8-21	432
	6	196		19	382, 432
	9	196			
	11	148, 159		Ἔξοδος	
	14	196			
	17	340	4	22	652
	20	196	14	—	312
	26	222, 368, 710	23	1	404
2	27	314		2	646
	7	328	24	18	20
	8	152	32	6	18
	9	364		15-19	20
	16-17	16	34	28	20
	17	490, 592			
	18	382, 460		Λευιτικόν	
	19	226			
3	1	474	17	11	336
	5	460, 508			
	8	358		Ἀριθμοί	
	9	548			
	14	554	24	17	626
	16	204			
	17	554		Δευτερονόμιον,	
	19	230. 512. 592			
4	7	554	6	7	270

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν διὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ σειρὰν εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα εἰς τὴν σελίδα πού εὐρίσκονται.

8	3	636
	10	270
32	15	18
Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Α'		
2	5	562
	30	168
Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Γ'		
19	8	20
Ψ α λ μ ο ι		
1	2	270
6	6	114
8	6	410
13	3	706
18	6-7	146
	10-11	674
	11	352
21	17	252
	19	252
36	27	216 - 402
48	13	314
	17-18	686
	21	186
49	20	404
50	19	232
57	5	708
77	34	236
81	6	652
100	5	404
103	4	652
	23	274
	24	92
105	2	332
135	6	308
139	4	314
140	3	402
149	4	86

Ἰ ῶ θ		
1	8	710
3	23	628
10	8	330

Π α ρ ο ι ρ ί α ι

9	9	276, 696
15	13	10
18	3	664
	17	558, 578
19	17	72
26	11	134

Σ ο φ ί α Σ ο λ ο μ ῶ ν τ ο ς

2	24	18, 426, 652
9	14	34
13	5	92
14	3	276

Σ ο φ ί α Σ ε ι ρ ᾶ χ

4	21	238, 694
16	3	648, 672
17	31	148
25	9	76
33	26	358

Ἄ μ ῶ ς

6	3-6	24
---	-----	----

Ἰ ῶ ν ᾶ ς

3	7	20
---	---	----

Ζ α χ α ρ ί α ς

7	7-8	98
	9-10	98

	Ἡσαΐας				46	102,	284
				7	1 - 27		46
1	2	652			6		416
5	8	676			21		12
6	2	200			24		46
13	3	662			26 - 27		134
43	26	586		11	29		234
50	2	706		13	4 - 7		78
52	5	166			4 - 23		382
56	10	314, 706			24 - 30		354
58	5	210			36 - 43		354
	6 - 8	210			43		354
86	2	234		19	30		524
				22	24 - 30		516
	Ἰερεμίας				30		654
				25	34	64, 360,	470
5	1	706			34 - 35		112
	8	314, 706			41		470
	19	66					
	Ἰεζεκιήλ						
16	49	18		4	1 - 9		382
18	23	64, 138, 530, 832		10	31		524
	Δανιήλ						
10	7 - 11	654					
	Ματθαῖος						
3	7	314, 708		1	5 - 25		322
4	2	20			57 - 66		322
	4	28		6	26		700
5	6	76		8	4 - 15		382
	16	46, 166		10	19		476
	18	360		12	47		134
	19	208, 346, 536		13	30		524
	28	140, 402, 658		16	9		74
	33 - 34	404		17	10	106,	618
	45	100, 224		18	9 - 14		126
	Ἰωάννης						
				1	1		58
					3		38
					9		58

5	17	266
	46	198
7	37 - 38	52
11	51 - 52	626
16	21	482

Πράξεις

4	16	698
5	41	696
17	24 - 25	38
	29	206
20	7	240

Ρωμαίους

1	20	42, 156
	25	146
2	12	500, 568
	13	12
	21	206
	29	130
8	9	660
	21	672
11	33	94
12	10	104
13	13	56
	14	246
14	6	244
15	14	96

Κορινθίους Α'

2	9	494
6	10	14
7	16	486
8	6	350
	12	168
	13	168
9	27	682
10	23	168
	32	164

11	7	204
	8 - 9	396
	9	392
	11	396
15	31	286
	33	114, 422

Κορινθίους Β'

4	16	22, 244
8	13	600
11	21	292
	22	292
	23	292, 294
	24 - 26	294
	27 - 28	296
	28	296
	29	296

Γαλάτας

2	20	214
3	13	66
5	22 - 23	104
	24	440

Εφεσίους

4	29	404
	31	404
5	23	368
6	11	68
	12	68
	14 - 17	70

Φιλιππησίους

2	3	104
	4	168
	12	78, 206
3	1	98

- άγνωμοσύνη 72. 122. 314. 478.
 496. 526. 606. 610. 630.
 644. 664. 720.
 άγρυπνία 110. 280. 282. 284.
 296. 362. 604. 698. 720.
 'Αδά 576. 578.
 'Αδάμ 32. 152. 226. 228. 360.
 162. 364. 370. 378. 380.
 382. 384. 386. 388. 390.
 392. 394. 396. 408. 420.
 432. 438. 444. 448. 452. 454.
 460. 464. 466. 494. 498.
 500. 502. 504. 506. 508.
 512. 514. 516. 510. 574.
 590. 602. 606. 608. 610. 612.
 622. 624.
 άδελφοκτονία 532. 606.
 'Αδης 114.
 άδηφαγία 16. 18. 22. 24. 30.
 186. 216. 246.
 άδικία 74. 666. 678.
 άηδία 352.
 άθανασία 438. 610.
 'Αθηναι 204.
 ήθυμία 74. 132. 266. 478. 490.
 526. 696.
 Αίγυπτος 312.
 αίμα 68. 70. 552. 554. 558.
 αίρετικός, -οί 200. 356. 390.
 αίσχύνη 164. 244. 398. 428.
 434. 450. 456. 404. 498.
 500. 502. 504. 548. 584.
 592.
 άκολασία 9. 402. 666.
 άκρασία 16. 456. 464. 510. 656.
 άλγηδών 480.
 άλήθεια 34. 42. 58. 64. 66. 70.
 66. 68. 126. 174. 186. 190.
 200. 202. 204. 206. 266.
 294. 298. 300. 368. 566.
 632. 654.
 άλαυργία 616.
 άμάρτημα 112. 116. 138. 142.
 170. 292. 446. 530. 538.
 544. 552. 556. 558. 562.
 564. 578. 582. 586. 596. 600.
 622. 638. 662. 638. 66b.
 682.690.
 άμαρτία 66. 112. 134. 228. 244.
 246. 248. 374. 398. 416.
 434. 438. 446. 448. 450.
 460. 478. 510. 530. 542.
 664. 566. 578. 582. 592. 606.
 622. 658. 660. 666. 672.
 694.
 άμαρτωλός 64. 138. 214. 632.
 άμιλλα 668.
 άμοιβή 128. 168. 190. 268. 648.
 650.
 άναίδεια 550.
 άναισθησία 186.
 άναισχυντία 198.
 άντίστασις 516. 518. 614. 654.
 676.
 άνδρεία 48. 290. 294.
 άνεξικακία 208. 456. 458. 466.
 498. 528. 546. 548. 630.
 644. 650. 664. 686.
 άνοία 126. 136. 186. 314. 432.
 654.
 άνομία 566.
 όνταπόδοσις 600.
 αντίδοσις 650. 676. 720.
 άξιοπιστία 260.
 όπάθεια 504.
 άπάτη 140. 158. 164. 174. 186.
 204. 206. 290. 318. 412.
 420. 430. 446. 464. 466.
 472. 474. 476. 476. 554.
 624. 630.
 άπειλή 168. 442. 660. 664. 670.
 άπέχθεια 138. 648.
 άπιστία 184.
 άπολαγία 284. 286. 598.
 άπόνοια 232.
 άπροσεξία 436.

ἀπώλεια 140. 188. 286. 416.
860. 668.
ἀρετή 12. 26. 58. 66. 72. 96.
100. 110. 112. 114. 130.
134. 138. 164. 166. 168.
168. 212. 214. 236. 272.
288. 290. 292. 296. 298.
304. 322. 324. 346. 348.
402. 404. 470. 494. 520.
538. 542. 596. 600. 614.
616. 616. 620. 622. 626.
630. 632. 634. 644. 646.
656. 662. 668. 672. 674.
676. 678. 680. 686. 688.
691. 692. 694. 696. 698.
700. 602. 704. 706. 708.
710. 712. 714. 716. 720.

ἀρπαγή 676. 676.
ἀσέβεια 334.
ἀσέλγεια 656. 666.
ἀσφάλεια 270.
ἀσχημασύνη 9. 502. 504.
ἄτιμία 454. 470. 652.
αὐτεξούσιον 540. 670. 716. 720.

B

Βαρλαάμ 626.
βασανιστήρια 566.
βασίλεια 64. 112. 360. 470. 566.
720. 722.
βασίλεια Θεοῦ 16.
βασκανία 70. 400. 410. 468.
474. 528. 554. 568. 570.
596. 606. 680. 716.
βία 406.
βλάβη 14. 18. 24. 162. 164.
168. 170. 176. 182. 166.
190. 218. 222. 402. 668.
682.

βλακεία 504. 506.
βλασφημία 160. 166. 170. 188.
358. 464.

βοήθεια 210. 226. 242. 284.
414. 424. 446. 448. 464.
500. 566. 620. 636.
βρώσις 432. 434.

Γ

Γαῖδα 574.
γαλήνη 28. 30. 234. 532. 688.
γάμος 620. 622. 630. 656.
γένενα 212. 402. 534. 536. 566.
590. 710. 720.
γέλως 694.
γενεαλογία 590. 592. 594. 702.
704. 706. 708. 714. 716.
γέννησις 94.
γνώσις 94. 398. 434.
Γραφή, ἁγία Γραφή, θεία Γραφή
18. 30. 50. 52. 54. 58. 60.
64. 84. 86. 88. 94. 96. 122.
124. 126. 134. 146. 148.
152. 154. 156. 178. 180.
200. 216. 226. 248. 250.
256. 260. 262. 264. 266.
276. 284. 304. 306. 308.
314. 316. 318. 324. 332.
338. 340. 344. 352. 356.
358. 362. 364. 368. 376. 380.
382. 388. 390. 392. 408.
410. 412. 422. 426. 434.
456. 492. 500. 504. 510.
512. 514. 516. 518. 520.
522. 524. 526. 536. 562.
566. 574. 576. 590. 602.
604. 610. 612. 614. 616.
629. 622. 624. 626. 632.
634. 636. 646. 650. 652.
654. 656. 660. 662. 668.
692. 696. 702. 704. 706.
706. 710. 712. 714. 716.

Δ

δαίμων 16. 44. 70. 72. 82. 136.

212. 214. 270. 376. 400.
 410. 412. 416. 422. 426.
 428. 472. 474. 664. 708.
 Δαυϊδ 86. 88. 92. 236 250. 270.
 274. 330. 352. 410. 688.
 δειλία 456. 464.
 δεσποτεία 484. 486.
 Δεσπότης 108. 112. 118. 120.
 122. 138. 140. 150. 152.
 158. 198. 200. 212. 218.
 220. 232. 234. 242. 246.
 254. 256. 258. 264. 276.
 278. 284. 298. 306. 310.
 312. 320. 322. 324. 334.
 342. 344. 346. 360. 366.
 368. 372. 386. 388. 398.
 400. 420. 424. 430. 434.
 436. 438. 446. 448. 456.
 460. 464. 466. 478. 484.
 486. 494. 498. 504. 508.
 510. 512. 518. 520. 526.
 532. 536. 544. 546. 554.
 554. 558. 560. 568. 570.
 572. 584. 566. 586. 592.
 598. 604. 614. 616. 624.
 626. 640. 644. 650. 658.
 660. 690. 700. 704. 710.
 720.
 Δημιουργία 34. 40. 44. 52. 54.
 82. 86. 68. 90. 92.
 Διαβολή 188.
 διάβολος 18. 20. 44. 66. 68.
 70. 110. 132. 134. 136.
 140. 164. 170. 174. 202.
 204. 212. 248. 270. 376.
 400. 406. 412. 414. 422.
 424. 430. 444. 452. 466.
 468. 470. 472. 474. 476.
 502. 506. 508. 544. 588.
 604. 652. 664. 710. 716.
 720.
 δικαιοσύνη 76. 126. 202. 300.
 664. 706.

δική 472. 582.
 δίψα 296.
 δόγμα 46. 156. 200. 206. 216.
 220. 252. 306. 346. 356.
 536.
 δόλος 542. 562. 564. 678.
 δόξα 46. 74. 106. 130. 160.
 190. 204. 210. 214. 222.
 238. 270. 282. 296. 324.
 328. 348. 376. 406. 428.
 430. 436. 438. 440. 448.
 450. 462. 496. 534. 538.
 568. 574. 596. 598. 600.
 640. 672. 676. 680. 684.
 668. 694. 710. 718. 722.
 δοξολογία 158. 168. 170. 184.
 368. 374. 404. 616.
 δουλεία 230. 670.
 δύναμις 310. 316. 394.
 δυναστεία 26. 566.
 δυσωδία 664. 660.
 δωρεά 302.

E

Ἑβραῖος 86. 312.
 ἐγκλημα 718.
 ἐγκράτεια 104.
 Ἑδὲμ 326. 340. 570. 572.
 εἰκῶν 192. 194. 196. 198. 200.
 204. 222. 224. 226. 238.
 246. 250. 252. 602. 608.
 610. 612. 614.
 εἰρήνη 44. 70. 200. 370.
 ἐκκλησία 142. 164. 200. 206.
 216. 220. 222. 252. 296.
 306. 328.
 ἔκπληξις 316.
 ἐλεημοσύνη 210. 212. 282. 406.
 636.
 Ἑλλάς 30. 86.
 Ἑλλην, -ες 9. 40. 94. 146. 148.
 156. 164. 164. 222.

Ἐλπίς 18. 102. 130. 138. 192.
326. 328. 422. 424. 428.
470. 506. 534. 604. 618.
720.

ἐνέργεια 310. 312. 320. 376.

Ἐνὼς 592. 594. 616. 629. 656.

Ἐνώχ 572. 574. 620. 622. 624.

ἐξομολόγησις 114. 158. 210.
236. 286. 556. 570. 580.
582. 584. 638.

ἐξουσία 204. 226. 228. 254.
372. 374. 326. 418. 424.
426. 484. 544. 682. 704.

ἐπαινος 700. 710.

ἐπιβουλή 98. 108. 412. 442.
452. 466. 676.

ἐπίγνωσις 204. 298.

ἐπιστήμη 40. 202. 204. 206.
208.

ἐπιθυμία 52. 70. 74. 208. 214.
246. 280. 326. 352. 354.
396. 514. 568. 654. 656.
658. 664. 674. 676. 680.
716.

ἐπίνοια 34.

ἐπιτίμησις 472. 518.

ἐπιτίμιαν 460.

ἔρως 568. 696.

Εὔα 486. 498. 500. 514. 516.
574. 590. 608.

Εὐαγγέλιον 266.

εὐαρέστησις 620. 622. 630. 632.

εὐγένεια 314. 320. 322. 548.
706.

εὐγνωμοσύνη 34. 48. 58. 84.
94. 246. 340. 380. 400.
516. 520. 522. 580. 586.
592. 614. 616. 642. 710.

εὐεργεσία 186. 232. 266. 274.
332. 340. 366. 368. 374.
398. 400. 462. 504. 518.
520. 554. 616.

εὐημερία 490. 548. 652. 670.
680. 710. 718.

εὐλογία 178. 254. 264. 406.
εὐνοια 268. 430. 438. 546.
552. 562. 592. 690. 710.
718.

εὐπορία 136. 138.

εὐσέβεια 286. 290. 294. 708.

εὐτέλεια 438. 442. 502.

εὐφημία 166. 168. 172. 700.
702.

εὐφροσύνη 9. 192. 354. 358.
478. 480. 482.

εὐχαριστία 48. 340. 346. 536.
592. 614.

εὐχή, -αί 210. 266.

ἐχθρα 546.

Z

ζάλη 16. 28. 30.

ζηλία 14.

ζῆλος 324.

ζημία 72. 136.

Ζωή 498.

ζωή 46. 72. 168. 334. 508.
510. 564. 566. 662. 666.
678.

H

ἡδονή 9. 16. 22. 24. 28. 32.
76. 78. 96. 108. 130. 140.
240. 282. 300. 320. 340.
342. 352. 354. 358. 364.
378. 414. 426. 478. 482.
484. 502. 568. 562. 584.
656. 676. 682. 690. 704.

Ἠλίας 20.

ἡμερότης 476.

Ἡσαίας 210.

ἡσυχία 28.

Θ

θάνατος 16. 18. 20. 64. 102.
126. 138. 294. 362. 364.
418. 420. 426. 434. 436.
438. 490. 492. 504. 508.
510. 518. 530. 544. 554.
556. 588. 590. 592. 612.
614. 622. 624. 628. 632.
652. 660. 696. 722.

θαῦμα 146. 166. 172.

θέλημα 220. 646.

θεαγνωσία 176.

θλίψις 48.

θνητότης 492. 518.

Θοβέλ 576.

θυμός 20. 70. 104. 132. 208.

234. 312. 404. 532. 552.

662. 680.

θυοσία 520. 522. 526. 532. 544.

570. 596. 720.

Ι

Ἰαρέδ 620.

Ἰάφεθ 642. 650.

ιδρώς 230.

Ἱεροσόλυμα 66. 706.

Ἰησοῦς Χριστός 12. 20. 48. 50.

76. 86. 106. 130. 134. 164.

166. 168. 170. 198. 206.

208. 214. 224. 236. 266.

270. 292. 294. 298. 300.

324. 346. 354. 358. 402.

404. 416. 440. 470. 482.

496. 516. 536. 538. 566.

568. 600. 618. 626. 632.

640. 654. 658. 696. 700.

722.

Ἰουδαῖος, -α 9. 24. 36. 88. 98.

124. 164. 196. 206. 270.

294. 300. 626. 708.

ἰπποδρομία 162.

ἰσοθεία 318. 506. 508.

Ἰσραήλ 652.

Ἰσραηλίτης, -αι 292.

Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής 322. 708.

Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής 38.
314.

Ἰώθ 628. 708. 710.

Ἰωθὴλ 576.

Ἰωσήφ 720.

Κ

Καϊάφας 626.

Καὶν 32. 516. 520. 522. 526.

532. 534. 540. 542. 544.

546. 548. 556. 558. 560.

562. 566. 570. 572. 574.

578. 560. 606. 611. 644.

646. 656. 696.

Καινᾶν 620.

κακία 32. 98. 116. 158. 186.

210. 228. 236. 320. 346.

402. 404. 410. 472. 488.

494. 502. 532. 538. 540.

542. 606. 608. 612. 614.

626. 628. 630. 648. 650.

662. 664. 666. 668. 670.

672. 674. 676. 678. 680.

686. 668. 690. 692. 694.

696. 700. 704. 706. 708.

710. 712. 716. 718. 720.

κακουργία 418.

καρδία 9. 140. 198. 208. 210.

232. 234. 402. 494. 534.

658. 666. 692. 698. 700.

καταδίκη 230. 396. 452.

κατάρτα 66. 488. 552. 554. 628.

670.

κατήφεια 164. 544. 612.

κενοδοξία 104. 126. 130. 678.

680.

κέρδος 464.

κηδεμονία 142. 232. 414. 418.

420. 442. 472. 476. 482.
 484. 494. 510. 514. 540.
 554. 674.
 κήρυγμα 36.
 κίνδυνος 108. 166. 218. 286.
 294. 340. 356. 404. 480.
 κόλασις 26. 64. 102. 104. 106.
 166. 170. 186. 228. 232.
 290. 348. 446. 486. 494.
 568. 592. 644. 646. 650.
 720.
 Κύριος 12. 20. 48. 76. 92. 98.
 104. 106. 130. 164. 192.
 210. 214. 236. 244. 296.
 324. 332. 348. 350. 356.
 358. 362. 368. 366. 390.
 392. 394. 402. 406. 442.
 444. 448. 452. 498. 500.
 504. 506. 510. 512. 520.
 522. 534. 536. 556. 560.
 568. 592. 600. 626. 628.
 640. 648. 664. 666. 668.
 670. 672. 674. 676. 686.
 692. 698. 702. 722.

Λ

Λάμex 574. 576. 578. 580.
 584. 586. 590. 606. 624.
 626.
 Ληδωρία 200. 332.
 ληστής 108. 222. 454. 598.
 λιμός 598.
 λογισμός 604. 636.
 Λόγος 58.
 Λουκάς 238. 696.
 λύμη 672.
 λύπη 478. 482. 488. 490. 526.
 528. 628. 696.
 λύσσα 542.

Μ

Μαθουσαάλα 574. 620. 622. 624.

μακροθυμία 202. 204. 456. 460.
 626. 630. 644. 650. 662.
 662. 664. 666. 670. 674.
 Μαλελεήλ 574. 620.
 μανία 36. 94. 180. 198. 200.
 218. 270. 318. 332. 390.
 414. 426. 506. 532. 542.
 550. 596. 610. 674. 694.
 Μανιχαῖος, -οι 40.
 Μαρία 720.
 Μαρκίων 40.
 μέθη 14. 16. 22. 24. 74. 202.
 216. 242. 664. 666.
 μέριμνα 68. 116. 296.
 μετάνοια 142. 202. 556. 558.
 664.
 μμιαφονία 552.
 μῖσος 70. 592. 648. 674.
 μνησικακία 242.
 μοιχεία 140.
 μοιχός, -οι 584.
 Μονογενής 664.
 μύσος 554.
 μυστήριον 250. 388. 416. 626.
 Μωϋσῆς 18. 32. 34. 36. 38.
 52. 56. 62. 88. 108. 116.
 124. 144. 170. 174. 176.
 194. 198. 270. 302. 312.
 330. 338. 358. 368. 380.
 384. 404. 410. 412. 570.
 646. 650.

Ν

Ναῖθ 570. 572.
 νέκρωσις 496.
 νηστεία 9. 14. 16. 20. 22. 26.
 30. 32. 74. 78. 96. 98. 100.
 136. 160. 162. 208. 210.
 216. 236. 242. 244. 278.
 280. 282. 284. 286. 296.
 402. 406. 588.
 νῆψις 720.

Νοεμάν 576.
 νομοθεσία 424.
 νόμος 12. 102. 568. 632. 702.
 νουθεσία 612. 302. 476. 482.
 494. 510. 556. 636.
 Νῶε 32. 624. 628. 630. 642.
 644. 650. 662. 672. 686.
 690. 692. 698. 702. 704.
 708. 710. 712. 714.

Ο

όδύνη 24. 142. 284. 386. 388.
 482. 512. 560. 582. 586.
 ὄδυρμός, -οι 676.
 οίκονομία 88. 94.
 οίκτιρμός, -οὶ 684.
 ὄϊνος 24.
 ὀλιγωρία 132.
 ὁμοίότης 120. 200. 222.
 ὁμοίωσις 192. 194. 196. 200.
 222. 224. 226. 250. 710.
 ὁμόνοια 44. 104.
 ὁμοτιμία 482.
 ὄνειδος 592.
 ὄπτασία 20.
 ὄργη 70. 312. 314. 708. 718.
 ὄρκος 404.
 οὐαία 332. 654. 658.

Π

πάθος 68. 104. 214. 240. 282.
 284. 298. 314. 376. 396.
 402. 540. 568. 596. 680.
 706. 718.
 παιδοποιία 656.
 πανουργία 470. 472. 542.
 πανωλεθρία 628. 662. 668. 672.
 690.
 παράβασις 368. 370. 396. 398.
 406. 426. 430. 432. 434.
 438. 446. 504. 506. 552.

572.

Παράδεισος 16. 18. 152. 310.
 326. 340. 344. 350. 358.
 360. 364. 366. 368. 396.
 398. 410. 412. 418. 420.
 426. 428. 434. 436. 442.
 448. 456. 506. 510. 512.
 514. 572.
 παραινέσις 66. 74. 142. 282.
 302. 378. 532. 540. 600.
 634. 636.
 παράκλησις 162.
 παρακοή 226. 230. 398. 410.
 416. 420. 436. 438. 490.
 504. 506. 508. 514. 516.
 518.
 παραμυθία 114. 128. 222. 282.
 288. 370. 392. 360. 464.
 480. 518. 604. 612. 614.
 616. 622. 634.
 παρανομία 18. 156. 552. 668.
 672.
 παραπληξία 200.
 παραφροσύνη 26. 36. 292.
 παροιμία 666. 694.
 παρρησία 12. 26. 48. 76. 80.
 100. 112. 114. 162. 190.
 206. 226. 228. 232. 236.
 242. 244. 548. 618. 634.
 Πάσχα 302.
 Πατήρ 48. 64. 74. 100. 106.
 130. 160. 190. 298. 324.
 348. 354. 356. 360. 362.
 390. 406. 440. 496. 538.
 568. 600. 640. 664. 722.
 Παῦλος 12. 22. 36. 58. 64. 66.
 68. 92. 94. 96. 102. 104.
 114. 130. 146. 156. 164.
 168. 192. 202. 204. 206.
 208. 214. 238. 246. 290.
 322. 356. 366. 392. 404.
 440. 486. 500. 566. 568.
 660. 870. 682.
 πειρασμός 46. 48. 143. 296.

πένθος 592.
 πενία 410. 454.
 περιέργεια 140.
 περιφάνεια 688.
 πίστις 46. 70. 164. 316. 386.
 586.
 πλάνη 58. 64. 100. 146. 146.
 156. 166. 174. 188.
 πλεονεξία 104 352. 404. 666.
 676. 678.
 πλημμέλημα, -τα 460. 526. 530.
 540. 548. 558. 576. 614.
 πλούτος 26. 352.
 Πνεῦμα - Πνεῦμα ἅγιον 38. 44.
 48. 52. 54. 56. 62. 70. 74.
 82. 92. 94. 104. 116. 122.
 130. 160. 170. 174. 176.
 190. 194. 214. 236. 270.
 290. 298. 302. 306. 324.
 336. 346. 350. 352. 356.
 376. 380. 386. 394. 406.
 408. 440. 496. 568. 570.
 572. 600. 602. 604. 606.
 640. 654. 650. 662. 680.
 684. 702. 704. 722.
 πόθος 52. 76. 194. 290. 326.
 326. 354. 674. 698.
 πονηρία 68. 114. 228. 314. 510.
 652. 666.
 πορνεία 104. 666.
 πραότητα 12. 104. 202. 208.
 προαίρεσις 20. 286. 374. 438.
 466. 524. 526. 532. 540.
 594. 622. 648. 658. 706.
 προθυμία 9. 32. 44. 46. 76. 78.
 92. 96. 132. 192. 194. 218.
 242. 244. 246. 248. 272.
 274. 276. 298. 300. 326.
 328. 472. 644.
 πρόνοια 62. 64. 96. 110. 168.
 206. 246. 256. 302. 356.
 522. 634. 636. 644. 656.
 668. 674. 716.

προσκήνυσις 156.
 προφητεία 396. 400. 432.
 πρωτεία 532.
 πρωτόπλαστος 18. 416. 510.
 552. 652. 670.
 πρωτοτοκία 532. 594.
 πταίσμα 670.

Ρ

ραθυμία 22. 30. 70. 110. 116.
 138. 142. 164. 166. 242.
 244. 272. 284. 290. 300.
 312. 314. 354. 366. 366.
 364. 370. 378. 398. 400.
 410. 426. 438. 442. 448.
 452. 458. 462. 464. 488.
 492. 498. 514. 522. 548.
 582. 592. 610. 634. 648.
 658. 674. 622. 706. 716.
 720. 722.

Σ

Σαδδουκαῖοι 516.
 σαρξ 20. 22. 30. 66. 68. 70.
 104. 208. 214. 234. 242.
 246. 272. 320. 322. 378.
 386. 388. 394. 440. 496.
 660. 662. 682. 704. 706.
 Σάρρα 432.
 σελήνη 146. 150.
 Σελλὰ 576. 578.
 Σηθ 590. 594. 608. 612. 614.
 616. 620. 656.
 Σήμ 642. 650.
 σκάνδαλον 164. 168.
 σκάτος 56. 0. 82. 84. 86.
 Σόδομα 18.
 σοφία 34. 62. 92. 94. 144. 174.
 180. 186. 220. 226. 230.
 262. 274. 278. 338. 344.
 370. 372. 374. 382. 392.

394. 448. 522. 602. 626.
668.
σταυρός 66. 250. 438. 722.
συγκατάβασις 36. 56. 56. 60.
172. 174. 216. 218. 262.
264. 304. 328. 330. 334.
338. 360. 388. 456. 464.
504. 506. 528. 532. 546.
668. 672.
συγγνώμη 36. 40. 140. 420.
424. 458. 460. 466. 486.
546. 548. 586. 598. 632.
676.
συγχώρησις 548.
συμβουλή 300. 716.
συμφορά 422. 644.
αύνεισις 168. 276. 302. 306.
αυνήθεια 704.
συνουσία 514. 516. 518.
σωτηρία 12. 16. 22. 216. 40.
44. 62. 64. 66. 72. 78. 80.
82. 102. 106. 116. 126.
134. 142. 154. 156. 160.
186. 188. 206. 208. 212.
214. 224. 236. 244. 270.
280. 284. 286. 288. 312.
318. 402. 406. 420. 422.
444. 450. 466. 470. 460.
520. 522. 536. 550. 556.
600. 618. 648. 680. 684.
716. 718. 720. 722.
σωφρονισμός 552. 560. 570.
608. 624.
σωφροσύνη 14. 16.

Τ

ταλαιπωρία 122. 230. 280. 350.
360. 490.
ταπεινότης 430. 444.
ταπεινοσφροσύνη 318. 512.
ταπείνωσις 476. 506.
τελώνης 102. 282.

τιμή 48. 100. 102. 106. 130.
160. 190. 214. 216. 222.
228. 230. 250. 270. 298.
324. 348. 362. 364. 366.
368. 406. 410. 496. 534.
538. 568. 600. 610. 640.
652. 668. 684. 722.

Τιμόθεος 238.

τιμωρία 74. 102. 232. 434. 436.
438. 452. 456. 470. 472.
474. 476. 464. 486. 488.
494. 498. 500. 504. 506.
510. 512. 518. 534. 550.
552. 554. 556. 562. 564.
568. 570. 572. 574. 578.
580. 582. 584. 588. 610.
626. 628. 630. 646. 648.
662. 664. 670. 672. 692.
700. 720.

τόλημη 94. 292.

τρόμος 78. 200. 206. 356. 390.
τροφή 16. 18. 24. 26. 28. 30.
186. 350. 358. 360. 506.
512. 600.

τυραννίς 20.

τύρβης 568.

τύφος 232.

Υ

Υιός 74. 94. 160. 190. 206.
358. 362. 390. 534. 566.
ύπακοή 46. 182. 310. 356. 360.
362. 378. 436.

ύπερηφανία 474.

ύπεροψία 16. 166. 290. 634.

ύπόληψις 164.

ύπόνοια 356.

Φ

Φαράω 312.

Φαρισαίος 126.

φθόνος 70. 412. 426. 468. 552.
 554. 568. 596. 652. 680.
 716.
 φθορά 670.
 φιλανθρωπία 36. 46. 62. 64.
 66. 92. 94. 106. 112. 116.
 130. 138. 154. 156. 158.
 160. 170. 172. 176. 176.
 180. 182. 188. 190. 214.
 216. 230. 232. 236. 254.
 256. 262. 264. 266. 270.
 298. 304. 318. 320. 324.
 332. 344. 348. 358. 360.
 362. 376. 388. 396. 400.
 406. 408. 412. 426. 450.
 452. 454. 456. 456. 460.
 466. 468. 470. 472. 476.
 488. 490. 494. 496. 498.
 508. 510. 512. 520. 528.
 532. 534. 538. 540. 548.
 550. 556. 558. 568. 572.
 578. 580. 586. 586. 598.
 600. 604. 610. 614. 620.
 622. 626. 640. 644. 652.
 660. 668. 682. 686. 692.
 7200. 722.
 φειδῶ 456.
 φιλοζωΐα 514.
 φιλονεικία 22. 42. 126. 286.
 φιλοσοφία 16. 24. 26. 168. 354.
 618. 622.
 φιλοστοργία 142. 296. 548.
 φιλαργυρία 596. 674.
 φιλοτιμία 128. 178. 218. 256.
 298. 366. 436. 588. 596.
 616.
 φιλοφροσύνη 282. 542.
 φλυαρία 160. 494.
 φόβος 78. 102. 200. 206. 226.
 230. 356. 364. 390. 456.
 458. 460. 488. 514. 584.
 626. 664. 720.
 φόνος 542. 550. 552. 554. 562.

564. 570. 580. 582. 610.
 φρίκη 166. 464.
 φρόνημα 618. 660. 668. 706.
 φρόνησις 474.
 φροντίς 52. 188. 506. 630. 632.
 φῶς 54. 56. 58. 60. 82. 84.
 86. 90. 96. 196. 202. 328.

Χ

Χάμ 642. 650.
 χαρά 12. 104. 192. 462. 696.
 χάρις 44. 48. 50. 52. 74. 76.
 82. 96. 106. 116. 130. 160.
 190. 192. 214. 234. 236.
 238. 270. 284. 294. 306.
 324. 348. 350. 356. 368.
 394. 398. 400. 406. 408.
 436. 492. 496. 534. 538.
 568. 600. 602. 606. 614.
 632. 640. 650. 672. 682.
 684. 692. 698. 702. 722.
 χάρισμα 434.
 χερουβίμ 14. 722.
 χλευασία 694.
 χλεύη 694. 700.
 χρῆμα 596.
 Χριστιανός 166. 186. 234. 346.

Ψ

ψευδοπόστολος 294.
 ψευδός 40. 610.
 ψυχή 9. 12. 16. 22. 46. 64. 66.
 68. 76. 78. 92. 98. 116.
 126. 132. 134. 138. 140.
 142. 164. 168. 170. 176.
 184. 194. 196. 202. 208.
 210. 218. 224. 226. 232.
 234. 242. 244. 256. 268.
 270. 272. 278. 280. 282.
 290. 292. 296. 316. 318.
 320. 322. 332. 334. 350.

360. 370. 374. 376. 402.
 440. 496. 502. 536. 540.
 544. 546. 568. 584. 590.
 612. 614. 634. 636. 638.
 654. 656. 660. 664. 676.
 678. 704.

Ω

ωδίνη 172. 306. 308.

ώμοτης 314. 456. 542.
 ώφέλεια 12. 14. 22. 32. 52.
 76. 78. 88. 126. 176. 180.
 182. 190. 194. 268. 280.
 288. 294. 340. 352. 360.
 464. 498. 512. 540. 558.
 576. 604. 632. 696. 710.

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

ΤΥΠΟ
EXPRESS

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «BYZANTION»
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 200621

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΪΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολαί	
»	2ος	Ἐπιστολαί	(ἐξηντλήθη)
»	3ος	Ἐπιστολαί	»
»	4ος	Ὁμιλίαι εἰς Ἑξαήμερον	»
»	5ος	Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμούς	»
»	6ος	Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαί	
»	7ος	Ὁμιλίαι δογματικαὶ - περιστατικαὶ - ἐγκωμιαστικοὶ - παιδαγωγικαί	
»	8ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατὰ πλάτος)	
»	9ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν)	
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα	

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικά (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως)
»	2ος	Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α-Β)
»	3ος	Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ-Δ)
»	4ος	Δογματικὰ Γ'
»	5ος	Ἐρμηνευτικά Α'
»	6ος	Ἐρμηνευτικά Β' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς)
»	7ος	Ἐρμηνευτικά Γ' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς)
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α'
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β'
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ'
»	11ος	Ἀσκητικά
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'
»	2ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β' (ὑπὸ ἐκδοσίν)
»	3ος	Ἀπολογητικά ἔργα (ἐξηντλήθη)
»	4ος	Δογματικά
»	6ος	Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι
»	7ος	Ἐπιστολαί (ὑπὸ ἐκδοσίν)
»	8ος	Ἐπη Δογματικά
»	9ος	Ἐπη ἠθικά (ὑπὸ ἐκδοσίν)
»	10ος	Ἐπη εἰς ἑαυτὸν (ὑπὸ ἐκδοσίν)
»	11ος	Ἐπη εἰς ἑτέρας (ὑπὸ ἐκδοσίν)

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τόμος	1ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ')
»	2ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ')
»	3ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι')

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Τόμος 1ος Δογματικά Α' ("Εκδ. ακριβής τῆς Ὁρθ. πίστεως)
ΣΤ', ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 3ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'—ΜΑ').
" 9ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α'
(Ὁμιλίες Α'—Κ').
" 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β'
(Ὁμιλίες ΚΑ'—ΜΗ').
" 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ'
(Ὁμιλίες ΜΘ'—ΟΕ').
" 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον
Δ' (Ὁμιλίες ΟΣΤ'—ΨΑ')
β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον
(Ὁμιλίες Α'—ΙΘ').
" 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον
(Ὁμιλίες Κ'—ΝΔ').
" 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον
(Ὁμιλίες ΝΕ'—ΠΗ').
" 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' (Ὁμι-
λίες Α'—ΚΒ').
" 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους (Ὁμι-
λίες ΚΒ'—ΜΔ').
" 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β', (Ὁμι-
λίες ΚΕ'—Λ'), εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν
πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες Α'—ΙΑ').
" 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες ΙΒ'
—ΚΔ'), εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλίες
Α'—ΙΒ').
" 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'.
" 29ος Ἀσκητικά Β'.
" 31ος Κατηχητικαὶ καὶ ἠθικά Β' - Περιστατικά Α'.
" 32ος Ὁμιλίες Περιστατικά Β'.

Ζ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
" 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐου Ἀσκητικοὶ Λόγοι, ἀββᾶ Ζωσιμᾶ,
Κεφάλαια ὠφέλιμα, ἀββᾶ Δωραθέου, Πραγματεῖαι
καὶ Ἐπιστολαί.
" 22ος Νικ. Καβάσιλα, Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν -
Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Η' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες,
Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀ-
ναστάσεως, Λόγος Κατηχητικὸς μέγας).

Ι' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ
ἀγίου Πνεύματος — Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀκίνδου-
νον Α', Β', Γ' — Ἐπιστολαὶ πρὸς Βαρλαάμ
Α', Β'.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7 - 8
ΚΕΙΜΕΝΟΝ—ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	9 - 723
'Ομιλία Α΄	10 - 27
'Ομιλία Β΄	28 - 49
'Ομιλία Γ΄	50 - 75
'Ομιλία Δ΄	76 - 107
'Ομιλία Ε΄	108 - 131
'Ομιλία ΣΤ΄	132 - 161
'Ομιλία Ζ΄	162 - 191
'Ομιλία Η΄	192 - 215
'Ομιλία Θ΄	216 - 237
'Ομιλία Ι΄	238 - 271
'Ομιλία ΙΑ΄	272 - 299
'Ομιλία ΙΒ΄	300 - 325
'Ομιλία ΙΓ΄	326 - 349
'Ομιλία ΙΔ΄	350 - 377
'Ομιλία ΙΕ΄	378 - 407
'Ομιλία ΙΣΤ΄	408 - 441
'Ομιλία ΙΖ΄	442 - 497
'Ομιλία ΙΗ΄	498 - 539
'Ομιλία ΙΘ΄	540 - 569
'Ομιλία Κ΄	570 - 601
'Ομιλία ΚΑ΄	602 - 641
'Ομιλία ΚΒ΄	642 - 685
'Ομιλία ΚΓ΄	686 - 723
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	725 - 740
1. Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	725 - 729
2. Εύρετήριον ὀνομάτων καί πραγμάτων	729 - 740